SUMMA

SANCTI THOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA

SIVE

CURSUS THEOLOGIÆ

JUXTA MENTEM DIVI THOMÆ

INSERTIS PRO RE NATA DIGRESSIONIBUS IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM

OPERA ET STUDIO

F. CAROLI RENATI BILLUART

REVINIENS1S, ORDINIS FF. PRÆDICATORUM, S. THEOLOGIÆ DOCTOR1S, ETC.

EDITIO NOVA, ACCURATE EMENDATA

Accedunt indece testimoniorum ex bibliis desumptorum indexque generalis et alphabetlcus rerum atque verborum.

TOMUS VII

DE CONTRACTIBUS CUM APPENDICE ; DE RELIGIONE ET VITIIS OPPOSITIS

PARISIIS

APUD VICTOREM LECOFFRE, BIBLIOPOLAM

£0 VIA DICTA BONAPARTE, 90

1086

ADNOTATIONES

AD

TRACTATUM

DE CONTRACTIBUS

VARIAS COMPLECTENS ADNOTATIONES DE HIS QUÆ JURE NOVO CIVILI STATUUNTUR

THEOLOGIÆ F.-C.-R. BILLUART

ANNECTENDA

AUCTORE G... THEOLOGIÆ PROFESSORE

ADNOTATIONES

AD

TRACTATUM

DE CONTRACTIBUS.

ADNOTATIO I.

I° Nova contractus definitio, 2° *conditiones requisites ad conventionis validitatem ,* 3° *dispositiones codicis circa causam et rem contractus.*

Quamvis materia de contractibus in genere et in specie explanata fuerit a Patre Billuart cum magna scientiaet doctrina, in ejus opere desunt tamen multa, tempore præsenli maxime utilia et etiam necessaria. Sic Codex civilis , quamvis essentiam contractuum illæsam reliquerit, mulla adjecit, multa delevit el commutavit : idcoque adnotalionibus sequentibus istius Codicis dispositiones innotescent.

I. Contractus definitio.

« Le contrat est une convention par laquelle une ou plusieurs personnes s'obligent envers une ou plusieurs autres, à donner, à faire ou à ne pas faire quelque chose. » *Art.* 1101.

Illa definitio videtur satis completa : remanet ut explicetur notio conventionis ; conventio est consensus duorum vel plurium in idem placitum : at omnis consensus non est conventio; nam omnis consensus non parit obligationem, el obligatio est de essentia conventionis seu contractus.

II. Conventio potest considerari quoad personas convenientes in idem, quoad rem de qua convenitur, quoad causam seu motivum conventionis.

Persona contrahens debet esse capax contrahendi; porro illa capacitas lege positiva determinari debet, alioquin difficultatibus sine numero subjaceret examen seu appretialio capacitatis. *Vid. infra* adnotalionem IV.

Res de qua convenitur debet osse certa, seu existens rcalitcr, et clare et positive designata : attamen res cujus existentia pendet ex conditione potest esse objectum contractus, sed tunc est certa ut objectum contractus el positive designata.

Causa contractus est molivum finale contractus : sed circa omnes has quaestiones debet consuli auctoritas Codicis civilis cujus textus referimus.

« Des conditions essentielles pour la validité des conventions. *Art.* 1108. Quatre conditions sont essentielles pour la validité d'une convention : Le consentement de la partie qui s'oblige; sa capacité de contracter. Un objet certain qui forme la nature de l'engagement. Une cause licite dans l'obligation.&

« Ainsi, dit Rogron, l'absence d'une seule de ces quatre conditions empêche que le contrat n'existe. »

In conventionibus sunt quædam qua sunt essentialia, quædam naturalia, quædam vero accidentalia : illa sunt de essentia sine quibus res nec concipitur necexistit: sic, verbi gratia, in venditione, objectum certum, prolium , et consensus sunt essentialia : illa sunt de natura conventionis , quæ exislunt etiamsi non fuerint stipulata, et quæ possunt a conventione distrahi sine destructione contractus : sic assecuralio est de natura venditionis et in omni venditione invenitur ; attamen contractus exislercl quamvis conventio facta tuissel ex qua venditor non teneretur ad assecurationem : res ad contractus accidentales sunt illæ quæ nnn sunt nisi stipulentur : sic tempus so' vendi pretii, conditio, monelarum spe ad solvendum.

a Tout contrat a pour objet une *ch* qu'une partie s'oblige à donner, ou qu'une partie s'oblige à faire ou à ne pas faire. » Art. 1120.

Hcr rem quæ est objectum contractus intelligilur in sensu latissimo quidquid hominibus est utile : illud verbum convenit factis hominis et etiam iis actibus circa quos sese obstringit ad nunquam illos faciendum, in commodum alterius.

« Le simple usage ou la simple possession d'une chose peut être, comme la chose même, l'objet du contrat. » *Art.* 1127.

σ Il n'y a que les choses qui sont dans le commerce qui puissent cire l'objet des conventions. » *Art.* 1128.

Commercium est jus vendendi emendique : ac proinde illæ res sunt in commercio quæ possunt vendi elemi : jura summæ potestatis, jura magistratus eligendi, jura libertatis, non sunt in commercio.

a Il faut que l'obligation ait pour objet une chose au moins déterminée quanta son espèce. — l a qualité de la chose peut être incertaine, pourvu qu'elle puisse être déterminée. » *Art.* 1129.

Res debet esse determinata, id est, rei species, qualitas, quantitas, seu quale, quanlumquc sit, cognosci debet. Sufficit ut res sil determinata quantum ad speciem; si, verbi gratia, equum libi promitto; equum ordinarium libi debeo : sed si quoad Solum genus esset determinata, contractus nullum valorem haberet : verbi gratia, si animal libi promitterem. Quantitas potest esse incerta :si me obligo ut tibi præbcam frumentum in gencre, obligatio est nulla, quia quantitasest nimis incerta,clcum quibusnam granis frumenti solvere possim : sc<l si libi promitto frumentum ut eo vescaris per unum annum, obligatio est valida, nam quantitas determinari potest.

«Les choses futures peuvent être l'objet d'une obligation ; on ne peut cependant renoncer à une succession non ouverte, ni faire aucune stipulation sur une pareille succession, mémo avec le consentement de celui de la succession duquel il s'agit. » *Art.* 1130.

Sic vinum et frumentum quæ hoc anno colligam vendi possunt. Attamen una lex venditionem frumentorum adhuc pendentiumprohibeUquiahujusmodi speculationes augent difficultatem armonæ: quoad successionem non aperiam, talis renuntiatio mores offendit et aliunde obesse potest æqualitali bonorum divisionis.

« L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet. » *Art.* 1131.

Per causam contractus intelligilur illud quod determinat unam ex partibus contrahentibus ad obligationem : causa cum *motito* non debet confundi; in contractibus onerosis causa propter quam obligatio ab uno contrahentium acceptatur est jus alterius : in contractibus gratuitis obligatio ab uno contrahitur ut alteri beneficium præstet : res elucidatur duobus exemplis : 1° promitto me tibi mille francos daturum ad prolium librorum quos a te emi solvendum ; causa intrinseca est jus quod habes ut solvatur libi pretium librorum qui, quondam tui, mei facti sunt: 2° Dono dedi meam domum Paulo qui illam accepit : mea libera litas est causa contractus. Ex istis exemplis distinctio inter causam et molivum est evidens : parvi interest quin libros comparaverim quia ignarussum et quin domum meam Paulo dono dederim quia est aut pauper, aut pulcher, etc. Hæc essent motiva , non vora causa contractus.

Obligatioex falsa causa contracta est nulla : quia talis obligatio est realiter sine causa ; attamen evenire potest ut in conventione causa falsa exprimalur et taceatur vera causa: in tali casu, contractus valelex causa rcali quæ tacetur.

Est nulla adhucexcausa illicita; causa est illicita quando est adversa bonis moribus et ordini publico et etiam quando est legi contraria: v. g. nullus est contractus per quem liberalitas iilio adulterino facta est : promissio pecuniæ vel mercedis facta ea conditione ut Petrus Paulum occidat, est paritor nulla.

« La convention n'est pas moins valable, quoique la cause n'en soit pas exprimée. » *Art.* 1132.

Nam semper supponitur contractum eausam habere cl illam causam licitam esse, donec contrarium probetur.

ADNOTATIO II.

De obligationum effectibus.

σ Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites: elles ne peuvent cire révoquées que de leur consentement mutuel , ou pour les causes que la loi autorise;—cl les doivent être exécutées de bonne foi. » *Art.* 1134.

I. Obligatio nascitur ex contractu ; obligatio est necer dias moralis dandi, faciendi «t non faciendi : in co sensu est lex quod non possimus magis ab ejus observatione dispensari quam legis generalis.

II. Non possunt illae conventiones revocari nisi ex consensu mutuo : juxta principium: « nihil tam naturale est quam eo modo quidquid dissolvere quo colligatum est. » Attamen distinguendum est inter obligationem faciendi et obligationem donandi: in primo casu, ex consensu mutuo perit obligatio ; in secundo vero, proprietas cx instanti transfertur, ac proinde necessarium est ut sil novus contractus ut proprietas redeat ad illum qui illam primo abnuit. Conventiones cum bona fideimplendæsunl; exhinc infertur illam antiquam divisionem contractuum a Romanis admissam , *bonce fidsi* cl *stridi juris,* abrogatam esse : contractus *bonœ fulci* , erant illi qui sese extendebantad omnia quæ usus locorum elæquitas postulabant : contractus *stricti juris* stricte intra limites conventionum continebantur.

III. Sed quid agendum cum voluntascontrahcnlium non clare innotescat? ad interpretationem recurrendum est: et interpretatio pro scopo habet cognitionem intentionis partium contrahentium.

« On doit, dans les conventions, rechercher quelle a été la commune intention des parties contractantes, plutôt que de s'arrêter au sens littéral des termes, » *Art.* 1156.

« Lorsqu'une clause est susceptible de deux sens, on doit plutôt l'entendre dans celui avec lequel elle peut avoir quelque effet, que dans le sens auquel elle n'en pourrait produire aucun, u *Art.* 1157.

Non est præsumendum duos homines mentis compotes inter se convenisse de re inutili : v. g., si, post divisionem agrorum, inter Paulum el Petrum , stipulatio facta sil Paulum transitum habere *per suos agros,* illud de agris Petri intelligilur.Alioquin nullus esset sensus in illa conventione : quoties in stipulationibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi eo sensu quo res de qua agitur in tuto sit.

« Les termes susceptibles de deux sens doivent être pris dans le sens qui convient le plus à la *nature du contrat.* » *Art.* 1158.

Si libi locatur mea domus pro novem annis et pro mille nummis argenteis, non intclligilur illam pccuniæ summam esse sufficientem pro locatione per novem annos, sed solvendam esse **pro unoquoque an««.<** nam natura contractus locationis in co sis* iit ut solvatur pretium annuale.

a Ce qui est ambigu s'interprète parce *qui est d'usage* dans le pays où le contrat csl passé. » *Art.* 1159.

« On doit suppléer dans le contrat les clauses qui y sont d'usage , quoiqu'elles n'y soient pas exprimées.» *Art.* 1168.

Juxta axioma : In contractibus tacite veniunt ea quæ sunl morts et consuetudinis.

« Toutes les clauses des conventions s'interprètent les unes par les autres, en donnant à chacune le sens qui résulte de l'acte entier. » *Art.* 1161.

Igitur cx venditione, si venditor primo declarat bonum immobile ab omni onere et hypotheca esse liberum, cl si deinde declarat se tantum assumerc respohsabilitalem rerum a se gestarum : prima clausula per secundam est explicanda et débet intelligi in illo sensu quod venditor declaraverit illud immobile esse tantum liberum ab omni oncre cl hypotheca quæ admisit, sed non ab illis quæ a patribus suis fuerunt admissa.

Varios autem effectus pariunl conventionos, non lanium pro verbis ipsis quibus exprimuntur, sed pro eo etiam quod postulant æquitas , usus aut lex, attenta nat ra conventionis.

« Les conventions obligent non seulement à cequi y est exprimé , mais encore à toutes les suites que l'équité, l'usage ou la loi donnent à l'obligation d'après sa nature. »ArL 1135.

Sic obligatio dandi secum trahit obligationem tradendi rem, cl illam conservandi. Obligatio tradendi rem solo perficitur partium contrahentium consensu , proprictatemque rei confert creditori ; nec, in jure novo, traditio ipsa requiritur ad acquirendum dominium. *Toullicr,* torn. 4, n 59 et scq.

« L'obligation de donner emporte celle de livrer la chose, et celle de la conserver jusqu'à la livraison, à peinede dommages-intérêts envers le créancier. » *Art. 1* 136.

a L'obligation de livrer la chose est parfaite par le seul consentement des parties contractantes.

»Elle rend le créancier propriétaire et met la chose à ses risques dès l'instant où

elle a dû être livrée, encore que la tradition n'en ail point été faite, à moins que le débiteur ne soit en demeure de la livrer; auquel cas la chose reste aux risques de ce dernier. » *Arl.* 1138.

Cum igitur res pereat domino, perit creditori, etiamsi nondum ipsi fuerit tradita, nisi tamen expresse debitor susceperit in se casus fortuitos, aut sit in mora rem tradendi quæ alioquin non periisset, aut agatur de re furto ablata. *Dclvincourt*, t. 2, p. 739 et seq. ; *Toullier,* t. 6, n° 202.

Constituitur autem in mora debitor aut per juridicam interpellationem (*sommation),* aut per expressam cl anticipatam conventionis definitionem, et tenetur erga creditorem ad reparandum omne damnum ex conventionis inexeeutione vel mora proveniens, nisi probet hanc inexeculionem aut moram nullo modo posse sibi imputari, sed effectum fuisse aut vis majoris (*force majeure*) aut casus fortuiti quem in se non suscepit.

Unde videtur non requiri, uti olim in quibusdam casibus, dolum aut malam fidem ad constituendam obligationem reparandi damni, nec distingui, in novo jure Gallico, culpam in latam, levem et levissimam, nec contractus cedentes in utilitatem solius debitoris, vel solius creditoris, vel utriusque. Hæ omnes distinctiones injure novoabrogatæsunt, exceptis paucisquibusdam casibus; et debitor ad implendam suam obligationem tcnclur de culpa etiam levissima, nisi contrarium specialiter in lege statuatur, et omnia gererc debet sicut bonus paler-familias. Ista de tutore, v. g. statuitur art. 450 ; de conductore, art. 1728;decommodalario, art. 1880.

Dixi : *exceptis quibusdam casibus.* Sic lex vult, v. g. depositarium aut mandalarium ad majorem teneri curam, si mercedem accipiant, quam si gratuito agant. Omnes præfatas decisiones reperire est in art. Codicisqui sequuntur :

« L'obligation de veillera la conservation de la chose,soit que la convention n'ait pour objet que l'utilité de l'une des parties, soit qu'elle ail pour objet leur utilité commune, soumet celui qui en est chargé à y apporter tous les soins d'un bon père de famille.

D Cette obligation est plus ou moins étendue relativement à certains contrats, dont les effets a ccl égard sont expliqués sous les litres qui les concernent, d *Art.* **1137.**

« Le débiteur est constitué en demeure, soit par une sommation ou autre acte équivalent,soit par l'effet de la convention, lorsqu'elle porte que sans qu'il soit besoin d'acte et par la seule échéance du terme le débiteur sera en demeure. » *Art.* 1139 et seq. usque ad art. 1150. Fide etiam *Dclvincourt,* t. 2, p. 743.

ADNOTATIO III,

De consensu ad contraction requisito.

Non omnis obligatio consensum requirit ejus cui imponitur. Quædam enim obligationes, absque ulla conventione, oriuntur sive a lege sola, sive ex facto unius tantum hominis. Sic v. *g.* lex imponit obligationem tutelam accipiendi, inter ascendentes et descendentes sibi invicem alimenta praestandi, etc. Sic etiam propter quasi-conlractum, vel propter delictum aut quasi-dclictum, absque conventione et voluntate expressa, nascuntur variae obligationes, et damna reparanda, saltem post sententiam judicis, etiamsi nulla adfuerit culpa theologica, ex communi sententia theologorum. De quibus vide Codicem civilem, *art.* 1371 cl seq. el *art.* 1382 et seq.

Hic igitur quaestio est tantum de obligatione quæ nascitur ex contractu. Porro ad hanc inducendam necessario requiritur consensus partium contrahentium, *arl.* 1108. Disputant theologi utrum consensus ille debeat esse internus, an vero suiliciat consensus externe et serio expressus. Nobis probabilius videtur hunc posteriorem consensum sullicerc : nam lex a qua non parum pendet obligatio contractuum, etquæ etiam absque ullo consensu quasdam obligationes imponit, conventiones firmat et obligat contrahentes statim ac consensus serio fuit expressus, nec admittit defectum consensus interni : idque aequissimum est ad puniendam injuriam quam inferret una pars externe lanium consentiens, alteri parti interne cl bona fide contrahenti.

Consensus autem, ut sil validus et obligationem inducat, debet esse immunis ab errore, vi cl dolo, *arl.* 1109.

Error causa est nulli talis contractus quando versatur circa substantiam rei de qua contrahitur, non vero quando versatur circa personam, nisi ratio personæ causa sii principalis conventionis, *arl.* **110.**

Vis, ad quam reducitur metus, causa «t nullilalis, quando exercetur in eum quiobligalionem contraxit, sive ab alia parte contrahente, sive ab aliquo tertio, ejusque est nature ut possit, habita ratione aetatis, sexu et conditionis, allicere hominem graviter ipsique metum incutere gravis alicujus mali, suæ ipsius personæaut forlunæ imminentis, *arl.* 1111 cl 1112. Nullilatein paril etiam vis, quando exercetur non in partem contrahentem, sed in ejus sponsum aut sponsam, ascendentes aut descendentes. Solus metus revcrenlialis, sine vi, irritum non facit conlraclum, arl. 1113 et 1114.

Bolus causa est nullilalis contractus, quando unius partis machinationes tales sunt ut evidens sit alioquin alleram partem non contraxisse. Dolus non praesumitur, sed probari debet, *arl.* 1116.

Omnes igitur contractus inili, ut supra dictum est, ex errore substantiali, aut vi et metu, vel dolo sunt, et lege naluræ et loge civili, invalidi aut rescindibiles. Attamen imn sunt invalidi pleno jure; sed eorum irritatio a judice pronuntiari debet, idque sapienter statutum est ne privati iu propria causa sint judices. Imo postulari non potest rescisio contractus, si post cessationem vis aut metus, doli aut erroris, approbatus fuerit sive expresse, sive tacite, sive per lapsum temporis a lege concessi ad petendam rescisionem, scilicet ordinarie decem annorum, *art.* 1115,1117 et 1304.

Annotare supervacaneum est consensum debere esse personalem, et neminem teneri regulariter ex contractu alterius. *Arl.* 1119.

Tota hæc doctrina circa consensum in contractibus necessarium e Codice civili depromitur cujus gratum erit lectori hic reperire præcipuos articulos propriis verbis citatos.

α I. Quatre conditions sont essentielles pour la validité d'une convention : Le consentement de la partie qui s'oblige; sa capacité de contracter; un objet certain qui forme la matière de l'engagement; une cause licite dans l'obligation. » *Arl.* 1108.

a Il n'y a point de consentement valable, si le consentement n'a été donné que par erreur, uu s'il a été extorqué par violence ou surpris par dol. » *Arl.* 1109.

« L'erreur n'est une cause de nullité de la convention que lorsqu'elle tombe sur L '•ihstance même de la chose qui en est l'objet. Elle n'est point une cause de nullité lorsqu'elle ne tombe que sur la personne avec laquelle on a intention de contracter, à moins que la considération de celte personne ne soit la principale cause de la convention. » *Arl.* 1110.

« La violence exercée contre celui qui a contracté l'obligation est une cause de nullité, encore qu'elle ail été exercée par un tiers autre que celui au profit duquel la convention a été faite. » *Arl.* 1111.

« Il y a violence, lorsqu'elle est de nature à faire impression sur une personne raisonnable, et qu'elle peut lui inspirer la crainte d'exposer sa personne ou sa fortune à un mal considérable et présent. On a égard, en cette matière, à l'âge, au sexe et à la condition des personnes.» Art. 1112.

« La violence est une cause de nullité du contrat, non seulement lorsqu'elle a été exercée sur la partie contractante, mais encore lorsqu'elle l'a été sur son époux ou sur son épouse, sur scs descendans ou ses ascendans. » *Art.* 1113.

« La seule crainte révérentielle envers le père, la mère, ou autre ascendant, sans qu'il y ail eu de violence exercée, ne suffît point pour annuler le contrat. » Arl. 1114.

a Un contrat ne peut plus être attaqué pour cause de violence, si, depuis que la violence a cessé, ce contrat a clé approuvé, soit expressément, soit tacitement, soit en laissant passer le temps de la restitution fixé par la loi. » *Art* 1115.

a Le dol est une cause de nullité delà convention, lorsque les manœuvres pratiquées par l'une des parties sont telles qu'il est évident que, sans ces manœuvres, 1 autre partie n'aurait pas contracté. Il ne se présume pas, et doit être prouvé. » *Arl.* 11 IG.

σ La convention contractée par erreur, violence ou dol, n'est point nulle de plein droit; elle donne seulement lieu à uneacion en nullité ou en rescision, dans les cas et de la manière expliqués à la section VII du chapitre V du présent litre. » *Art.* 1117.

« La lésion ne vicie les conventions que dans certains contrats ou à 1'égard de certaines personnes, ainsi qu'il sera expliqué en la même section. » Art. 1118.

« On ne peut, en général, s'engager, ni stipuler en son propre nom, que pour xumême.» *Arl.* 1119.

ADNOTATIO IV.

Quinam *possint valide contrahere?*

Una est cx praecipuis facultatibus hominis in statu sociali degentis posse contrahere, iliaque facultas cuilibet homini competit, qui natura auljure positivo non impeditur.

Porro jure naturali inhabiles sunt ad contrahendum ii omnes et soli qui, defectu rationis, verum consensum præberc nequeunt : quales sunt inlantes usum rationis nondum adepti, amentes, ebrii, furiosi.

Jure autem civili inhabiles declarantur minores, interdicti, uxores, in casibus lego expressis, et genoratim ii omnes quibus lex certos quosdam contractus interdicit.

« Toute personne peut contracter si elle n'en est pas déclarée incapable par la loi. » Jri. 1123.

a Les incapables de contracter sont : les mineurs, les interdits, les femmes mariées, dans les cas exprimés par la loi; et généralement tous ceux à qui la loi interdit certains contrats. » *Art.* 1124.

De his omnibus seorsim dicendum est.

§ I. — *De Minoribus·*

Minores dicuntur quicumque annum vigesimum primum non compleverunt, cujuscumque sexus sint. Art. 388.

Considerari possunt vel durante matrimonio ipsorum parentum, vel dissoluto matrimonio.

I. Durante matrimonio minores aut filiifamilias non emancipati, palriæ potestati subjacent tum quoad bonorum administrationem, turn quoad persons correctionem. Sunt igitur ad contrahendum de his inhabiles.

« Le père est, durant le mariage, administrateur des biens personnels de ses enfans mineurs.

» Il est comptable, quant à la propriéléet aux revenus, des biens dont il n'a pas la jouissance; et quanta la propriété seulement , de ceux des biens dont la loi lur donne l'usulruit. » Art. 389.

« Si le père a disparu laissant desenfans mineurs issus d'un commun mariage, la mère en aura la surveillance, et elle exercera tous les droits du mari, quant à leur éducation et à l'administration de lcun biens. » *Art.* 141.

« Il (l'enfant) reste sous leur autorité jusqu'à sa majorité ou son émancipation, d *Art.* 372.

« L'enfant ne peut quitter la maison paternelle sans la permission de son père, si ce n'est pour enrôlement volontaire, après l'âge de 18 ans révolus. » Art. 374.

II. Dissoluto matrimonio per mortem patris, aut matris, aut utriusque, minores nondum emancipati, illius potestati subjacent ad quem jure aut nominatione legitima tutela defertur.

Porro *pleno jure* et sine ulla formalitate, tutela minorum non emancipatorum ad patrem vel matrem alteri superstitem, vel ad alios ascendentes pertinet.

« Après la dissolution du mariage arrivée par la mort naturelle ou civile de l'un des époux, la tutelle desenfans mineurs et non émancipés appartient de plein droilausurvivanl des père et mère. » *Art.* 390.

« Lorsqu'il n'a pas été choisi au mineur un tuteur par le dernier mourant de ses père et mère, la tutelle appartient de droit à son aïeul paterne); à défaut de celui-ci, à son aïeul maternel ; et ainsi en remontant, de manière que l'ascendant paternel soit toujours préféré à l'ascendant materne) du même degré. » *Art.* 402.

Observandum est 1° matrem posse tutelam recusare. *Art.* 394; 2° matris tutelam posse per patrem limitari, et amnii per secundas nuptias, nisi consilium familiae hanc illi relinquendam judicet. Art. 391, 395 et seq.

Nominatio vero tutoris perlinet ad patrem, malremve alteri superstitem , et tutor sic electus non tenetur tutelam acceptare; cum vero nullus tulor electus fuerit a patre, aut matre , istius nominatio defertur ad consilium familiæ.

Tutori eliam adjungitur subrogalus-tutor, cujus est causam gerere minoris, quando opponitur causae tutoris. Art. 420.

« Le droit individuel de choisir un tuteur parent, ou meme étranger, n'appartient qu'au dernier mourant des père et mère. » *Art.* 397.

« La femme remariée et non maintenue dans la tutelle des enfans de son premier mariage, ne peut leur choisir un tuteur, *t Art.* 399.

‹ Lorsque la mère remariée cl maintenue dais la tutelle, aura fait choix d'un tuteur aux enfans de son premier mariage, ce choix nesera valablequ'aulanl qu'il sera confirmepar le conseil de famille. » *Art.* 400.

« Le tuteur élu par le père ou la mère n'est pas tenu d'accepter la tutelle, s'il n'est d'ailleurs dans la classe des personnes qu'à défaut de celte élection spéciale Fe conseil eût pu en charger. » *Art.* 401.

a Lorsqu'un enfant mineur et non émancipé restera sans père ni mère, ni tuteur élu par ses père ou mère, ni asccndans mâles; comme aussi lorsque le tuteur de l'une des qualités ci-dessus exprimées se trouvera)u dans le cas des exclusions dont il sera parlé ci-après, ou valablement excusé; il sera pourvu par un conseil de famille à la nomination d'un tuteur. «Art. 405.

III. Tutor curam gerere debet person® minoris et bona ipsius administrare sicut bonus paler-familias; in mullis negotiis limitatur ipsius potestas, et indiget consensu consilii familiæ ; sic v. g. ad emendum bona a minore, adalienandum illius bona immobilia, ad acceptandam recusandamvc illi obvenientem successionem vel donationem. Notant tamen *Paillci,* in *art.* 4G3, et *Delvincourl,* 1.1, p. 456, non irritam fore donationis acceptationem a tutore sine consilii familiæ consensu, si tulor unus sil cx ascendentibus minoris. (Arrêt de la Gourde Cassation du 25 juin 1812.) Vide circa adminisIralioncm tutoris, *art.* 450 clseq. in Codice civili.

IV. Contractus a tutore inili cum omnibus forinalilalibus erga minores aul interdictos requisitis, validi sunt, nec eorum rescissio magis requiri potest quam si ii contractus a majoribus vel non interdictis inili fuissent. Ari. 1314. Si vero forinalilalibus necessariis carcanl, tales contractus sunt invalidi, el minores possunt norum oblinere rescissionem ob solum hunc defectum, absque ulla alia causa nullitalis. *Vid.* Proudhon, *Cours de droit français,* I. 2, p. 285.

V. Contractus ab ipsismet minoribus inili,sunt, juxta probabiliorem sententiam invalidi, quando speciales requiruntur formalitatcs, ut in venditione immobilium, in partitione successionis, etc. Si voro null® specialesformalitales requirantur, sunt tantum rescindibiles in casibus lege expressis. Froudbon, *ibid.,* p. 282 cl289.

VI Non admittuntur minores , neque interdidi, neque uxores, ad postulandam irritationem contractuum a se initorum , sub prælcxlu suæ inhabilitatis, nisi in casibus lege præfixis. *Art.* 1125.

Nec pariter minoris, aut interdicti, aut uxoris iiihabililalem invocare possunt personæ habiles quæ cum uno e præfalis contraxerunt, aul cum tutore, non servatis forinalilalibus. Ratio est quia nullitasin so< litis minoris favorem jure introducta est. *Dclvincourl,* 1.1, p. 454 et 459. Non tamen eo favore minor abuti debet, sed rescissionem petere solummodo ob defectum forma·litatum, vel propter kesionem ; el, quando oblinet rescissionem , tenetur jure tum naturali tum civili id restituere quo factus est ditior. *Ari.* 1312, *vid.* Dclvincourl, t. 1 , p. 460, et I. 2, p. 755 et 801. A fortiori teneretur minor ab omni repetitione cessaro el damnum reparare, si dolo, mendaciis alium induxisset ad contrahendum , nul ipsi aliquo modo nocuisset.

VIL FacultasquæminoriconcedituradolM linendam irritationem vel rescissionem contractus non praescribitur regulariter nisi per decem annos a dic quo major effectus est. *Art.* 1304. Sed illam non potest obtinere si contractum a dic majoritalis datum habuerit. *Ari.* 1311.

VIII. Minor emancipatus habilis est ad contractus locationum *(les baux),* quæ ultra novem annos non extenduntur, et ad omnes actus meræ adininistralionis, non vero ad alienandum immobilia, nec ad actiones juridicas et immobiles, id est quae tendunt ad bonum immobile consequendum. *Delvincourl*, 1.1, p. 457.

Praefatas omnes decisiones videre est sequentibus Codicis articulis.

« Lorsque les formalités requises à l'égard des mineurs ou des interdits, soit pour aliénation d'immeubles, soit dans un partage de succession, ont été remplies, ils sont, relativement à ces actes, consideres comme s'ils les avaient faits en majorité ou avant l'inlerdiction. d Jri. 1314.

a Le mineur , l'interdit el la femme mariée ne peuvent attaquer, pour cause d'incapacité, leurs engagemens, que dans les cas prévus parla loi.—Les personnes capablesde s'engager ne peuvent opposer l'incapacité du mineur,dcl'interdit ou delà femme marie?, avec qui elles ont contracté. » *Art.* 1125.

«Lorsque les mineurs, les interdits ou les femmes mariées sont admis, en ces qualités, à se faire restituer contre leurs engagemens, le remboursement de ce qui aurait été, en conséquence de ces engagemens, payé pendant la minorité, l'interdiction ou le mariage, ne peut en être exigé , à moins qu'il ne soit prouvé que ce qui a clé payé a tourné â leur profil. » *Art.* 1312.

« Le mineur commerçant, banquier ou artisan, n'est point restituable contre les engagemens qu'il a pris à raison de son commerce ou de son art. » *Art.* 1308.

« Le mineur émancipé passera les baux dont la durée n'excédera point neufans;il recevra ses revenus, en donnera décharge, cl fera tous les actes qui nesontquede pure administration, sans être restituable contre ces actes dans tous les cas où le majeur ne léserait pas lui-même. u Art.481.

« Il ne pourra intenter une action immobilière, ni y défendre, meme recevoir et donner décharge d'un capital mobilier, sans l'assistance de son curateur, qui, au dernier cas, surveillera l'emploi du capital reçu. » *Art.* 432.

§ II. — *De interdictis.*

Interdicti ii sunt qui judicis sententia inhabiles declarantur ad seipsos regendos et sua bona administranda : assimilanlur tninoribus , iliisque sicut et istis lulclæ leges applicantur.

« Le majeur qui est dans un étal habituel d'imbécililé, de démence ou de fureur, doit être interdit, même lorsque cet étal présente des intervalles lucides. » *Art.* 489.

« L'interdit est assimilé au mineur pour sa personne et pour ses biens; les lois sur la tutelle des mineurs s'appliqueront à la tutelle des interdits, *d Art.* 509.

Contractus ab interdicto initi invalidi sunt ipso jure; attamen eorum nullitasa judice pronuntiari debet, quod fieri potest etiamsi nulla intervenerit læsio. *Delvincourt,* t. 1, p. 482.

« L'interdiction ou la nomination d'un conseil aura son clTet du jour du jugement. Tous actes passés postérieurement par l'interdit, ou sans l'assistance du conseil, seront nuis de droil. » Art. 502.

Notandum est rescissionem invocari non dosse ab co qui scienter cum interdicto contraxit. Art.1125.

Contractus interdicto anteriores nuILdeclarari possunt, si causa interdicti no one extiterit eo tempore quo inili sunt. *Art.* 503 etseq.

Prodigis imponi potest a judice consilium sine cujus assistentia nihil faciant in administralionc suorum bonorum; luncque contractus absque hujus consilii assistentia initi invalidi sunt. *Paillet ,* in *art.* 515.

« Il peut être défendu aux prodigues de plaider, de transiger, d'emprunter, de recevoir un capital mobilier et d'en donner décharge , d'aliéner , ni de grever leurs biens d'hypothèques, sans l'assistance d'un conseil qui leur est nommé par le tribunal.u *Art.* 513.

§ IJI — *De uxoribus.*

Uxor ratione bonorum separata, sive per contractum matrimonialem, sive deinceps per sententiam judicis, habilis est ad omnia sua bona administranda, imo potest alienare mobilia , non vero immobilia. Habet pariter uxor sub regimine dotali administralioncm cl usumfructurn bonorum paraphernalium ; sed non potest ea alienare.

« La femme séparée soit de corps et de biens, soit de biens seulement, en reprend la libre administration. Elle peut disposer de son mobilier, et l'aliéner. Elle ne peut aliéner ses immeubles sans le consentement du mari, ou sans être autorisée en justice à son refus. » *Art.* 14-49.

« La femme a l'administration et la jouissance de ses biens paraphernaux ; mais elle ne peut les aliéner ni paraître en jugement à raison desdits biens, sans l'autorisation du mari, ou, à son refus, sans la permission de la justice. » Art. 1576.

Extra hos casus uxor inhabilis est ad quoscumque contractus sine speciali consensu mariti vel judicis auctoritate, nisi mercaturam publice exerceat, vel emat necessaria ad familiæ sustentationem.

Hinc tales contractus ah uxore inili rescindi possunt ad ejus instantiam, vel ad instantiam mariti aut haeredum ulriusque.

«La nullité fondée sur le défaut d'autorisation ne peut être opposée que par la femme, par le mari, ou par leurs héritiers. » *Art.* 225.

«La femme, si elle est marchande

bllque, peut , *sans* l'autorisation de son mari, s'obliger pour ce qui concerne son négoce; et, audit cas, elle oblige aussi son mari, s'il y a communauté entre eux. Elle n'est pas réputée marchande publique, si elle ncfaitquedétaillcr les marchandises du commerce de son mari, mais seulement quand elle fait un commerce séparé, u *Art.* 220.

Incasu autem rescissionis uxor restituere tenetur id omne quo facta est ditior. *Ari.* 1312.

ADNOTATIO V.

Dccontraclu conditionali seu, ul ait Codex, dc obligatione conditionali.

Conditio, in genere, quoad nomen, derivatur a verbo *condere,* cl complectitur qualescumque circumstantias ex quibus exislcnlia facti aut juris *quod condit*, pendet. Illa est igitur quæ ab eventu futuro et incerto, vel quoad validitatem , vel quoad resolutionem, effectum sortilur prouteventus eveniet necne (1168).

Hinc duplicis sunt generis conditiones, miff *suspension:, œliœ resolutoriœ.*

I. *Conditio suspension,* est ea vi cujus conventionis ab eventu incerto, sive futuro, sive jam præsenli, sed quem partes adhuc ignorant, pendet (1181). Conventio in se est irrevocabilis; vcrumlamcn obligatio nascetur tantum tempore, quo eventus eveniet : *Spes est debitum iri.* Hinc valet conventio, si conditio, quæ a contrahentibus ignoratur, jam impleta sil; non valet autem , si non impleatur. Creditor igitur si vita discedat ante conditionis eventum , spes seu jus conditionis ad hærcdes ipsius transcurrit (ari. 1179). Aliter res se habet in legato condilionalo, nam cum legatarius ante conditionis impletionem moritur, jus exlinguilur (art. 1040) ; ratio est quod ille qui contrahit ct sui et hærcdum commodo servire intendat (ari. 1122), dum vero intentio testatoris respicit tantum ad personam legatarii, non autem ad legatarii successores.

« Lorsque l'obligation a été contractée sous une condition suspensive, la chose qui fait la matière delà convention demeure aux risques du debiteur qui ne s'est obligé de la livrer que dans le cas dc l'événement de la condition.

» Si la chose est entièrement périe sans la (autodu débiteur, l'obligation est éteinte.

* Si la chose s'est détériorée sans la faute du débiteur , le créancier a le choix ou d» résoudre l'obligation, ou d'exiger la chose dans l'état où ellese trouve, sans diminution du prix.

u Si la choses'est détériorée par la faute du débiteur, le créancier a le droit ou de résoudre l'obligation , ou d'exiger la chose dans l'étal où elle se trouve, avec des dommages et intérêts, u *Art.* 1182.

Rcmarquczque si la chose a péri en entier par la faute du débiteur, il doit en payer la valeur avec dommages-intérêts s'il y a lieu, Art. 1147. *Delo.,* t. 2,484; *Touiller,* t. 6, n° 589.

II. *Conditio resolutoria* est ea quæ , semel impleta , resolvit conventionis obligationem, resque in eodem statu reponit, ac si non antecesserit contractus (ari. 1183). Hinc adagium *resolutojure dantis, resoloitur jus accipientis.*

a La condition résolutoire est toujours sous-entendue dans les contrats synallagmatiques, pour les cas où l'une des deux parties ne satisfera point à son engagement.

» Dans ce cas, le contrat n'est pas résolu dc plein droit. La partie envers laquelle rengagement n'a point été exécuté a le choix ou de forcer l'autre à l'exécution dc la convention, lorsqu'elle est possible, ou d'en demander la résolution avec dommages et intérêts.

o La résolution doit être demandée en justice, ct il peut être accordé au défendeur un délai selon les circonstances. ».4 *rl.* 1184.

Quomodo autem operetur resolutio, num apud judices postulanda est, utrumvc *pleno jure* fiat? distinguendum est, vel conditio est expressa vel tacita : si *expressa,* contractus *pleno jure* resolvitur, nec requiritur ul sententia judicis interveniat, nisi ut *facti* quæslio, scilicet, conditionis realis adimpletio, examinetur : ita *Toullier,* t. 6, n°554, Dur. n° 91.

Si vero conditio sit *tacita, ad* resolutionem contractus requiritur judicis sententia. Ex eodem ari. 1184 conditio *tacita* cum sit semper inclusa in contractibus onerosis, ad judices semper est recurrendum ad contractus resolutionem obtinendam, ex eo quod debitor quandoque in culpa non est : hinc enascitur facium, quod examini judicum est relinquendum.

III. Contractus sub conditione impossibili initus, nullus evadit.

• Toole condition d'une chose impossible, ou contraire aux mœurs, ou prohibée par la loi, est nulle, et rend nulle la convention qui en dépend. » *Arl.* 1172.

Per exceptionem tamen valent testamenta et donationes, islisce conditionibus implicitae; ratio est quod illS conditiones ex art. 900, tanquam non scripts reputantur. Idem dicendum est de conditione non faciendi rem impossibilem.

« La condition de ne pas faire une chose impossible ne rend pas nulle l'obligation contractée sous celte condition. » Art. 1173.

Talis conditio non habetur seria.

IV. Si prælixum fuerit tempus ad conditionis implelionem, vide art. seq. :

« Lorsqu'une obligation est contractée sous la condition qu'un événement arrivera dans un temps fixe, celle condition est censée défaillic lorsque le temps est expiré sans que l'événement soit arrivé. S'il n'y a point de temps fixe, la condition peut toujours etre accomplie; elle n'est censée défaillie que lorsqu'il est certain que l'événement n'arrivera pas. » *Art.* 1176.

a Lorsqu'une obligation est contractée sous la condition qu'un événement n'arrivera pas dans un temps fixe, celte condition est accomplie lorsque ce temps est expiré sans que l'événement soit arrivé : elle l'est également, si, avant le terme, il csl certain que l'événement n'arrivera pas; et s'il n'y a pas de temps déterminé, elle n'est accomplie que lorsqu'il csl certain que l'événement n'arrivera pas. » *Art.* 1177.

a La condition est réputée accomplie lorsque c'est le débiteur , obligé sous celle condition , qui en a empêché l'accomplissemont. i) *Art.* 1178.

ADNOTATIO VI.

De obligationibus sub modo.

Praetermisimus quidquid attinet ad contractum *causalem, demonetralivum ,vel ad* diem; suilicil annotare quod, in obligatione ad *certum diem,* si quid ante prælixum tempus solutum fuerit, repeti nequeat cx ari. seq.:

< Ce qui n'est dû qu'à terme, ne peut êli c exigé avant l'échéance du terme; mais ce qui a clé payé d'avance ne peut être répété.» **Art. 1186. '**

§ I. — *De oBlrgetiexe allernattre·*

Obligatio *altcrnativa* ea est qua quis tonetur ad anum e duobus vel pluribus dandum aut faciendum , sicquc per solutionem alterutrius rei omnino liber liat debitor. V. g. libi dabo equum, vel 600 nummos. Hinc

« Le débiteur d'une obligation alternative est libéré par la délivrance de l'unedcsdcux choses qui étaient comprises dans l'obligation. » Art. 1189.

«Le choix appartient au débiteur, s'il n'a pas été expressément accordé au créancier. » *Art.* 1190.

«L'obligation alternative devient pure cl simple , si l'une des choses promises périt et ne peut plus être livrée , même par la faute du debiteur. Le prix de cette chose ne peut pas être offert à sa place.

» Si toutes doux sont péries, et que le débiteur soit en faute à l'égard de l'uned'elles, il doit payer le prix de celle qui a péri la dernière. » *Art.* 1193.

« Lorsque, dans les cas prévus par l'article précédent, le choix avait été déféré par la convention au créancier,

» Ou l'une des choses seulement est périe ; et alors , si c'est sans la faute du débiteur, le créancier doit avoir celle qui reste; si le débiteur csl en faute, le créancier peut demander la chose qui reste, ou le prix de celle qui est périe ;

» Ou les deux choses sont péries ; et alors, si le débiteur est en faute à l'égard des deux ou même à l'égard de l'une d'elles seulement, le créancier peut demander le prix de l'une ou de l'autre, à son choix. » *Art.* 1194.

« Si les deux choses sont péries sans la faute du débiteur, et avant qu'il soit en demeure , l'obligation est éteinte, conformément à l'article 1302. » *Art.* 1195.

Notandum est sedulo obligationem alternalivam confundi non debere cum obligatione facultative, qua debetur revera res determinata, sed cum facullaleejus loco aliam solvendi : in hujuscemodi obligatione rei una lanium debetur, scilicet res promissa; num e contra altera non est *in obligatione:* si v. g. domum meam Titio legaverim ea clausula, nûihæresTitio *mille nummot solvere maluerit;* sola domus debetur, cl si perierit illa , exigi non possunt mille nummi. Ha *Pothier,* t. 3, n° 224; *Toullier, tie.*

§ II. — *De obligatione solidari.*

Duplex astruitur obliga lio solidaris, nempe 1° inter creditores cum unusquisque ex pluribus creditoribus lotum debitum exigere potest ; 2° inter debitores, quando creditor totum potest exigere debitum, ab uno quoque ex pluribus codebiloribus : quoad debitores, si unus debitor solverit, eo ipso liberantur alii debitores, ex art. seq. :

« Il y a solidarité de la part des débiteurs, lorsqu'ils sont obligés à une même chose, de manière que chacun puisse être contraint pour la totalité, et que le paiement fait par un seul libère lesautresenvers le créancier.» *Art.* 1120.

«La solidarité ne se présume point; il faut qu'elle soit expressément stipulée.

» Celte règle (1) ne cesse que dans le cas où la solidarité a lieu de plein droit, en vertu d'une disposition de la loi. » Arl. 1202.

Solidaritas ex art. 1887 pleno jure gaudet in commodato : ex art. 2002 in mandato : ex art. 22 *Cod. decomm.* in quibusdam societatibus, etc., quoad creditorem : creditor adversus quemquam debitorum solidato junctorum agere potest, eos persequi simul, aut successive, donec lotum obtinuerit debitum ex art. 1203 et 1204.

§ III. — *De obligatione divisibili et indivisibili.*

Obligatio *divisibilis* ea est cujus objectum, seu res solvenda aut factum praestandum, dividi potest vel cx natura sua, vel ex intentione speciali quem intendunt contrahentes; v. g. obligatio tradendi equum, seu mille nummos solvendi, art. 1217-1218.

a La solidarité stipulée ne donne point à l'obligation le caractère d'indivisibilité. » *Arl.* 1219.

Obligatio divisibilis eodem modosese habet inter debitorem et creditorem ac obligatio indivisibilis , sed a posteriori distinguitur cx eo quod inter eorum haeredes dividatur *(arl.* 1220-1221). *Nola* quod accidat aliquando ut ipsi haeredes teneantur de hac obligatione perinde ac si esset indivisibilis.

Obligatio indivisibilis integra transit ad singulos haeredes illius qui earn contraxit, vel cui debetur: sic unusquisque haeredum alicujusde&tloru obligationem illius indivisibilem tenetur *lolaliler* præstarc, defectu aliorum , et pariter unusquisque haeredum *crediloris* potest ejusdem obligationis integram cxeculionem exigere. Ratio est quod debitum indivisibile per paries solvi nequeat (arl. 4222-1223-1224).

(l) Ei art. 12f3 et 12îή IIIr qui «olvit non potes! tbaliii repetere nisi partem ab unoquoque debitam : litamen attendatur:

«Si Va flaire pour laquelle la dette a été contracter solidairement ne concernait que l'un des coobligéi solidaires, celui-ci serait tenu de toute la dette Ÿn-a-vis des autres codebiteurs, qui ne seraient coui·tdcréi par rapport à lui que comme ses cautions. »»

ADNOTATIO VII.

De donalionc inler vivos aut per testamentum.

Lex agnoscit tantum duos donandi modos nempe inter vivos et per testamentum. Repellitur modus qui jure veteri nuncupabatur donatio causa mortis. aLa distinctio* des dispositions de dernière volonté en lestamens et donations à cause de mort ne subsiste plus; on ne reconnaît qu'une seule espèce de dispositions de dernière volonté, elles s'appellent *lestamens* (Jaubêrt). » Vide insuper *Merlin,* v° *Donations; Touiller,* n° 11 , T. 5. *Grenier*, T. 1 , n. 13 et bis ; *Duranlon,* n. 2.) Attamen non esi concludendum ex arl. 893, actum nuncupatum *donationem causa mortis* eo ipso semper annullandum esse; namque non tantum denominatio quam essentia actus est considerandа et ponderanda. (Vide *Toullier,* no 186.)

I. Donatio, in genere, est *contractus gratuitus, actualis cl irrevocabilis,* rei qualiscumque in gratiam alterius qui accipit. *Actus* (1101), *actualis* (943), *gratuitus, irrevocabilis* (944). *Qui accipit* (934). Ita Donatus.

«On ne pourra disposer de ses biens, a titre gratuit, que par donations entre vilî ou par testament, dans lesformes ci-après établies.» Jri. 893.

« La donation entre vifs est un acte par lequel le donateur se dépouillcactucllement et irrévocablement de la chose donnée, en faveur du donataire qui l'accepte.» Arl.894.

Le testament est un acte par lequel le lesta leur dispose, pour le temps où il n'existera plus , de loulou partie des biens, cl qu'il peut révoquer. Arl. 895. »

Ex his colligere csl testamentum differre a donatione l°-in eo quod donatio ni cou-

tractus , dam testamentum est tantum *aclus,* qui de sc est revocabilis, siquidem testator pro sua voluntate *solus disponit.* 2> Dispositiones qualescumque vim habere non pesse, seu donationes inter vivos , per testamenta aut *causa mortis,* nisi sint servatæ quae requiruntur formalitatcs.zirt.893. Vide *Toullier*, t. 5, n° 5 et n°66.

Hic definitis et explanatis, dicere superest quænam regulæ cuilibet donationi inter vivos ct per testamenta communes et speciales sint observandæ.

I. Regulæ præfatæspectant 1° *habilitatem donandi cl accipiendi; 2> pariem bonorum qua dari potest* ; 3» *reductionem donationum* ; 4° *substitutiones.*

II. *Capacitas donandi et accipiendi* tribuitur iis omnibus qui lege non declarantur inhabiles ad dandum aut ad accipiendum.

a Toutes personnes peuvent disposer cl recevoir ,soit par donation entre vifs, soit par testament, excepté celles que la loi en déclare incapables.» *Art.* 902.

Inter *inhabiles ad donandum* sunt recensendi

1° *Civiliter mortui.*

a Par la mort civile, le condamne perd la propriété de tous les biens qu'il possédait : sa succession est ouverte au profit de ses héritiers , auxquels ses biens sont dévolus, de la mémo manière que s'il était mort naturellement ct sans testament.

» Il ne peut plus ni recueillir aucune succsion, ni transmettre, à ce titre, les biens qu'il a acquis par la suite.

» Il ne peut ni disposer de ses biens , en tout en partie, soit par donation entre vifs, soit par testament, ni recevoir à ce titre, si ce n'est pour cause d'aliment.

» Il ne peut être nommé tuteur, ni concourir aux opérations relatives à la tutelle.

» Il ne peut être témoin dans un acte solennel ou authentique, ni être admis à porter témoignage en justice.

» Il ne peut procéder en justice, ni en défendant, ni en demandant, quesousle nom ct par le ministère d'un curateur spécial, qui lui eslnommé parle tribunal où l'action est portée.

» Il est incapable de contracter un mariage qui produiseaucun effet civil.

» Lemariage qu'il avait contracté précédemment est dissous, quant à tous scs effets **dvils.**

» Son époux elseshériliers peuvent **exet**ccr respectivement les droits et les actions auxquels sa mort naturelle donnerait ouverture. » *Art.* 25.

Attamen civiliter mortui dare possunt **de** manu ad manum res mobiles. lia *Toullier,* 1.1, n° 282.

2° *Amentes.*

a Pour faire donation entre vils ou un testament, il faut être sain d'esprit. » *Art.* 901.

3° *Interdicti* sive ante sive post interdictionem , *art.* 502-503.

4°Cessores bonorum intra 10 dies quæ antecedunt declarationem decoctionis, gallice *faillite.*

a Tous actes translatifs de propriétés immobilières, faits par le failli à titre gratuit, dans lesdix jours qui précèdent l'ouverture de la faillite, sont nuis et sans effet relativement à la masse des créanciers ; tous actes du même genre , à titre onéreux, sont susceptibles d'être annulés sur la demande des créanciers, s'ils paraissent aux juges porter des caractères de fraude. » *Art.* 444 *Cod. de comm.*

5» *Minores* ante annum 16, nisi per contractum matrimonialem ad sensum. *Art.* 903.

a Le mineur âgé de moins de seize ans ne pourra aucunement disposer, sauf ce qui est réglé au chapitre IX du présent titre. » *Art.* 903.

a Le mineur ne pourra, par contrat de mariage, donner à l'autre époux,soit par donation simple, soit par donation réciprO'< que, qu'avec leconsentcment et l'assistance de ceux dont leconsentcment est requis pour la validité de son mariage ; et, avec ce consentement il pourra donner toutcequela loi permet à l'époux majeur de donner a l'autre conjoint. «Art. 1095.

6° *Uxores* donare non possunt inter vivos absque assistentia aut consensu mariti vel auctoritate judicis.

« La femme, même non commune ou séparée de biens, ne peut donner, aliéner, hypothéquer, acquérir, à titre gratuit ou onéreux, sans le concours du mari dans l'acte, ou son consentement par écrit.» *Art.* 217-219.

Attamen nulla indigent auctoritate, ut testcnlur.

a La femme mariée ne pourra donner

entre vife sans l'assistance ou le consentement spécial de son mari , ou sans y être autorisée par la justice, conformément à ce qui est prescrit par les articles 217 et 219, au litre *du Mariage.*

» Elle n'aura besoin ni du consentement du mari ni d'autorisation de la justice, pour disposer par testament. » *Art.* 905.

7° *Subjecti,* v. g.prodigi et alii. *Art.* 493 et 509.

Attamen hi testari possunt, ex *Toullier,* t. 5, η» 59.

Inhabiles ad accipiendum, alii sunt *absolute,* alii *relative :*

I. *Inhabiles absolute* illi qui a nemine accipere possunt : ii sunt

1° *civiHler mortui,* præter victum , seu ut aiunt pensionem alimentariam. *Art.* 25.

2" *Nondum concepti.*

a Pour cire capable de recevoir entre vifs, il suffii d'être conçu à l'époque du décès du testateur.

» Pour être capable do recevoir par testament , il suffit d'être conçu à l'époque du décès du testateur.

» Néanmoins la donation ou le testament n'auront leur effet qu'autant que l'enfant sera né viable. » *Art.* 906.

3 *Non nali vitales,* ex codcm *art.* 906.

4 *Uxores sine* consensu mariti vel judicum auctoritate. *Ari.* 934.

5> *Surdi muti a nativitate,* nisi tamen sciant scribere. *Ari.* 936.

II. *Inhabiles relative,* illi sunt qui non nisi a quibusdam certis personis quid accipere possunt: licet ab aliis personis accipere queant : tales cunt

1° *Tutor.*

« Le mineur, quoique parvenu à l'âge de seize ans, ne pourra, même par testament, disposer au profil de son tuteur.

» Le mineur, devenu majeur, ne pourra disposer, soit par donation entre vifs , soit par testament, au profit de celui qui aura été son tuteur , si le compte définitif de la tutelle n'a été préalablement rendu et apuré.

«Sont exceptés, dans les deux cas ci-dessus, les asccndans dos mineurs, qui sont ou qui oui été leurs tuteurs. » Art. 907.

2" *Filit naturales.*

n Los onlans naturels ne pourront, par donation entre vifs ou par testament , rien recevoir au-delà do ce qui leurest accordé W *{.des Successions.* » *Art.* 757, 758, 908. j

3 · *Incesluosî ct adulterini,* qui, pronier victum, ab eis quos procrearunt, nihil accipere possunt. *Art.* 762. Cm sunt applicandi *Art.* 161 ,162,163.

4° *Medici,* pharmacopeia; et ministri cultus.

a Les docteurs en médecine ou en chirurgie , les ofiiciersde santé et les pharmaciens qui auront traite une personne pendant la maladie dont elle meurt, ne pourront profiter des dispositions entre vifs ou testamentaires qu'elle aurait faites en leur faveur pendant le cours de cette maladie.

» Sont exceptées , 1° les dispositions rénunéraloires faites à titres particuliers , eu égard aux facultés du disposant et aux services rendus;

2° Les dispositions universelles , dans le cas de parenté jusqu'au quatrième degré inclusivement , pourvu toutefois que le décédé n'ait pas d'héritier en ligne directe; à moins que celui au profit de qui la disposition a été faite , ne soit lui-même du nombre de ces héritiers.

» Les mêmes règles seront observées à l'égard du ministre du culte. » *Art.* 909.

Nota.Medici, etc.,inlelligunturqui ægrolum revera curaverunt, non autem qui tantum domi suæ consultum præbuere , vel in officinis suis remedia paravere; *Ministri cultus;* ille est tantum minister cultus qui confessarius existi l. (Arrêt de la Cour de cass. du 18 mai 1807.)

5°*Seminaria,* xenodochia, etc., quæ donationem non possunt accipere nisi prius a rege fuerit concessa auctoritas, quando sum ma donata excedit 300 francos. A rt.910.

Nola hanc approbationem locum non obtinere, si *illa instituta legaliter* non sunt agnita.

« Les dispositions entre vifs ou par testament , au profil des hospices , des pauvres d'une commune , d'élablissemens d'uli lilé publique, n'auront leur effet qu'autant qu'elles seront autorisées par une ordonnance royale.» *Art.* 910.

6|· *Incapaces.*

« Toute disposition au profit d'un incapable sera nulle, soit qu'on la déguise sous la forme d'un contrat onéreux, soit qu'on la fasse sous le nom de personnes interposées.

» Seront réputées personnes interpo**·* les père et mère , les enfans ct descendans,

et l'époux de la personne incapable. » *Art* 911.

Ex illo articulo irrita est habenda omnis dispositio in favorem inhabilis ad accipiendum lacta, sive detur sub *[uco contractus onerosi,* sive fiat per *personas ,* ut aiunt *interpositas :* in 1° casu paler naturalis, aut ægrolus, etc.; chirographum in gratiam *inhabilis* subscripserit, etc. In 2° casu *donalarius apparens* rem inhabili tradendi obligatione onustus fuerit, etc. Ilxc nullitas, quoquo modo fiat, non tantum pro foro externo, sed etiam pro foro conscientia} est admittenda : namque lex suum non obtineret finem, si talibus mediis uti liceret, bonaque, invita lege, ad personas prohibitas advenirent. Observandum est 1° quod fraus non præsumilur. Illam probare tenetur , qui illam invocat (*Duranton,* n° 267) et ari. 1353. 2° Donationes sub forma contractus onerosi, aut per personas interpositas, tantum esse annuliandas secundum partem excedentem, non autem secundum quod *disponens* legalilcr dare poterat,juxta adagium juris *utile per inutile non vitiatur.* 3› Non esse idem sentiendum de donationibus quæ fiunt propter bonum communitatis publicæ, v. g. ecclcsiæ, seminarii, etc., ac de donationibus, in gratiam *cujusque inhabilis;* namque lex potius præscriberc modum acceptationis quam nullilalcm inducere intendit, ita jurisperiti aliunde multi sub specie donationis vel legali , debilis satisfacere in mente et in conscientia habent, maxime si agatur de donatione de manu ad manum. Uæc est praxis communis.

JI. *Partem bonorum quæ dari potest.* Dominium *est jus utendi et abutendi re sua;* hinc quisque, primo intuitu ,de suis bonis pro libitu disponere videretur; sed lex provida, propter utilitatem societatis, certos intra limites hanc facultatem retinuit; itaque statuit Codex :

o Les libéralités, soit par actes entre vifs soit par testament, ne pourront excéder la moilié des biens du disposant, s'il ne laisse à son décès qu'un enfant légitime; le tiers, s'il laisse deux enfans, le quart, s'ilen laisse trois ou un plus grand nombre. » *Art.* 913.

a Sont compris dans l'article précédent, sous le nom d'enfans, les descendons en quelque degré que ce soit : néanmoins ils ue soni comptés que pour l'enfant qu'ils représentent dans la succession du disposant. A ri. 914. »

«Les libéralités, par actes entre vifs on par testament, ne pourront excéder la moitié des biens, si, à défaut d'enfant, le défunt laisse un ou plusieurs asccndans dans chacune des lignespaternelleet maternelle; et les trois quarts, s'il ne laisse d'ascendans que dans une ligne.

«Les biens ainsi réservés au profit des ascendans, seront par eux recueillis dans l'ordre où la loi les appelle à succéder ; ils auront seuls droit à cette réserve, dans tous les cas où un partage en concurrence avec des collatéraux ne leur donnerait pas la quotité des biens à laquelle elle est fixée. » *Art.* 915.

Exeis, si quis habeat solum *ascendentes,* vel habeat eos in utraque linea , vel solum in una, reservatur pars dimidia ascendentibus , adeo ut pars altera dimidia sil donabilis, et solum pars quarta ascendentibus reservatur, sicquc donator de tribus aliis partibus disponere potest. Notandum ascendentes non haberejus ad reservationem nisi eo ordine quo veniunt ad successionem. Unde in reservalione repetenda, ascendentes gradu remotiores, per propinquiores excluduntur : unde etiam ascendentes jus non habent in reservatione quando simul concurrunt cum fratribusaul sororibus mortui. Vid. *Delvincourt,* torn. 2, pag. 243.

III. *Reductionem donationum.* Legislator ut suis provideret legibus de bonorum reservatione, statuit omnes donationes gratuitas sive inter vivos, sive per testamenta factas, quæquolitatemdisponibilem transcenderent, tempore delatæ hæreditatis, ad illam portionem esse reducendas.

a Les dispositions soit entre vifs, soit à cause de mort, qui excéderont la quotité disponible, seront réductibles à celle quotité lors de l'ouverture de celle succession.» AH. 920.

a Il n'y aura jamais lieu à réduire les donations entre vifs, qu'après avoir épuisé la valeur de tous les biens compris dans les dispositions testamentaires; et lorsqu'il y aura lieu à cette réduction , elle se fera en commençant par la dernière donation , cl ainsi de suite en remontant des dernières aux plus anciennes. » *Art.* 923.

Ratiohujusart. esl,quod novissima? donationes eæ sint quæ reservationem lædant.

«Lorsque la valeur des donations entr*

vifsexcédera ou égalera la quotité disponibte, toutes les dispositions testamentaires seront caduques. » *Arl.* 925.

Si donationes inter vivos de facto absumant partem disponibilcm , co ipso nullum evadit testamentum.

« Lorsque les dispositions testamentaires excéderont soit la quotité disponible, soit la portion de celte quotité qui resterait après avoir déduit la valeur des donations entre vifs,la réduction sera faîteau marc le franc, sans aucune distinction entre les legs universclsel les particuliers. » Jri. 926.

« Néanmoins,dans louslescasoù le testateur aura exprcssémcnldéclarc qu'il entend que te) legs soit acquitté de préférence aux autres, cette préférence aura lieu ; cl le legs qui en sera l'objet ne sera réduit qu'autanl que la valeur des autres ne remplirait pas la réserve legale. » *Arl.* 927.

Reductio omnes attingit dispositiones testamentarias, absque ulla distinctione inter legatarios universales atque particulares , si tamen testator non aliud expressis verbis statuerit. Ratio est quod, omnes eodem tempore perficiuntur illæ donationes, et una reservationem lædunt, cum non sint validæ nisi ipso mortis instante; sicque fiant aequaliter reductibiles juxta rerum legatarum proportionem.

«La réduction des dispositions entre vifs ne pourra être demandée que par ceux au profit desquels la loi fait la réserve, par leurs heritiers ou ayant-cause : les donataires, les légataires, ni les créanciers du défunt, ne pourront demander cette réduction ni en profiler. » *Arl.* 921.

Si agalur de dispositionibus testamentariis, reductio postulari potest ab omnibus quorum interest, propterea quod, nisi solutis debitis, nihil exigere possunt legatarii. *Toullier,* lorn. 5, n° 125. *Dclvincourl,* torn. 2, pag. 443.

« Les immeubles à recouvrer par l'effet de la réduction , le seront sans charge de dettes ou hypothèques créées par le donataire. » JrL 929.

Nulla est difficultas de bonis mobilibus. Donalarius tenetur ca præstare si habeat , vel eorum valorem impendere si jam fuerint alienata ; sic est de bonis immobilibus; lutandum est solum modo , quod si bona immobilia alienata fuerint a donatario, ilienala sunt vel partial vel totalit*”· e »'«nr rcductioa11i11gil prirnmn r>ona quibus pot»· tur adhuc donalarius ; et postea sesc exteri· dii, praemissa tamen excussione bonorum donatarii, ad bona alienata juxta ordinem alienationis. Ari. 930. Si bona mobilia fuere alienata, ex *Dclvincourl,* torn. 2, pag. 65, jus reservalionis ab hairedibus exerceri non potest, nisi in donalariurn.

«La réduction se détermine en formant une masse de tousles biens existons au décès du donateur ou testateur. On y réunit fictivement ceux dont il a été disposé par donations entre vifs, d'après leur étal à l'époque des donationset leur valeur au lempsdu décès du donateur. On calcule sur tous ces biens, aprèsen avoir déduit les dettes, quelle est, eu égard à la qualité des héritiers qu'il laisse , la quotité dont il a pu disposer. » *Arl.* 922.

Reductio coalescit ex his bonis quæ adhuc in hæredilate subsistunt, et ex iis quæ jam fuerant data , deductione facta debitorum defuncti.

§ TV. — *Substitutionem.*

Substitutio, sou donatio cum onere restituendi , illa est qua donalarius bona sibi data aliis transmittere tenetur. Donationes id genus jure novo generatim prohibentur, atque bona ad donatorem vel ad ejus haeredes redire debent. *Arl.* 896. Attamen quandoque licet secernere utrum quaelibet substitutio sit lege prohibita, i Si adsit obligaliostricta , rigorosa bona data servandi et postea alteri tradendi, substitutio prohibetur, sccusaulem, si, v.g.alicui dicas, *tu eri*x *meus legatarius; lanium rogo, precor, cupio eliam, ul bona libi data post luam mortem, Titio (radantur :* ita *Touller,* torn. 5, n · 27. *Paillet*, ad *Art.* S96. *Dclvincourl* , tom. 2, pag.609, et Curia Bruxellensis. 2e **Ii**ritatursubstilutiosi adsitobligalioservandi in *perpetuum;* secus autem, si solum donalarius per quoddam tempus bona servat, cum onere dandi slatim alteri si succedat donatori ; nam in eo casu substitutio reputatur *officiosa acceptatio* , et donalarius habetur lanquam *procurator* rei, aut testamento exequendo *praposilus. Art.* 898, 899.

Immo sentiunt *Toullier, M< rlin, Delrincourl,* onus restituendi donatariorum irin poni non ad intervallum v. g. 10 annos, sed tantum etiam post mortem; 3°aliæ nunc dantur exceptiones quas legere est in lege

10 mail 1826. Itaque 1« paler el mater uni *rd* pluribus ex infantibus suis dare possunt omnia sua bona disponibilia, cum onere ea conservandi liberis ab ipsis natis aul nascituris usque ad 2»"· gradum inclusive.

2' Qui nullos habet descendentes... cum onere ea servandi et infantibus ipsorum transmittendi... etc.

5 V, - *Pe requite specialibus donattoni inter vivos.*

Aliæ perlinent ad *formam* donationis , aiiæ ad *acceptationem* donationis, aliæ tandem ad ejus *revocationem ;* adjunguntur *tjuœdam de donationibus,* quæ fiunt in contractu matrimoniali, aul quas sponsi sibi invicem facere quærent.

§ I.— *Formam.*

« Tous actes portant donation entre vifs seront passés devant notaires, dans la forme ordinaire des contrats; il en restera minute, sous peine de nullité. » Arl. 931.

flanc nullilalem in foro externo ut omnino absolutum tenent, licet donator illam confirmaverit, et eam voluntarie exequatur, DD. *Delvincourt ,* tom. 2, pag.467, et jurisperiti. Ratio est quia donationes hujusmodi formalilalibus destilutæ, egent titulo, seu fundamento quo lcgaliler probari possint. Quoad vero forum internum, scinjunliir; alii affirmant, alii negant. Nobis videtur donationes formalilalibus destitutas valere in foro conscientia?, et datorem non posse , salva justitia, res datas relinere aut repetere, cum ipse voluerit et potuerit dominium reisuæ transmittere.

« Le donateur ne peut réparer par aucun acte confirmatif les vices d'une donation entre vifs; nulle en la forme, il faut qu'elle soit refaite en la forme légale. » Arl. 1339.

Ilæcnullitas perlinet ad forum externum; ex dictis, donator tenetur conscientia ad donationem alio actu lcgaliler perficiendam. Notandum tamen, quod si agatur de donatione rerum immobilium, donatorem non æqualiter teneri conscientia , quia communiter non intendunt donatores dominium rei suae transferre nisi prius actus authenii-cus conficiatur; 2° hærcdem donatoris luta conscientia bona data posse retinere aut repetere , quia neque lege neque ratione censetur nisi nimis dure contra scipsum traxis-»e obligationem mere gratuitam vi cujusdam permissionis donatario a donatore factae, qur legaliter non constat.

« La donation entre vifs ne pourra prendre que les biens présens du donateur; si elle comprend des biens à venit, elle ser» nulle à cet égard. » *Art. 943.*

« foute donation entre vifs faite sous des conditions dont l'exécution dépend de la seule volonté du donateur , sera nulle, a *Art.* 944.

« Elle sera pareillement nulle , si elle a été faite sous la condition d'acquitter d'autres dettes ou charges que celles qui existaient à l'époque de la donation, ou qui seraient exprimées, soit dans l'acte de donation , soit dans l'état qui devrait y être annexé. » *Arl.* 945.

« En cas que le donateur se soit réservé la liberté de disposer d'un effet compris dans la donation , ou d'une somme fixe stir les biens donnés , s'il meurt sans en avoir disposé, ledit effet ou ladite somme appartiendra aux héritiers du donateur, nonobstant toutes clauses cl stipulations à ce contraires. » *Arl.* 946.

flice articuli sunt inducti, ea ratione quod donationes inter vivos actuales et irrevocabiles esse debeant. Donator usumfructum concedit, non rei dominium; ergo illo defuncto, resillæ ab haeredibus colliguntur *(nonobstant toutes clauses el dispositions contraires),* id est, licet donator expresse declaret, ipso mortuo, res illas ad donalanmn transire.

« Les quatre articles précédons ne s'appliquent point aux donations dont est mention aux chapitres VIII et IX du présent titre. » *Art.* 947.

Ifanccc derogationem apposuit favor qui matrimonio irrogatur. Sponsi jure etiam pollent sibi invicem faciendi, sub forma donationis inter vivos, dispositiones causa mortis (cass. 5 décemb. 1817,1368).

« Tout acledcdonation d'effets (Mobiliers ne sera valable que pour les effets dont un élaleslimalif, signé du donateur et du donataire , ou de ceux qui acceptent pour lui , aura été annexé à la minute de la donation. » Arl. 948.

Id autem statutum est 1° ut pars tertia quæ contrahere cum donatore vellet, agnoscere possit statum fortunædonaloris; 2 ut donatio reducatur, si portionem disponibilem transcendat ; 3° ut res dalæ facile et vere constent dalæ ; cum enim donatio sil irrevocabilis, aliter dator relineret facultatem

annulhndi sut saltem minuendi donationem

Cætermn donatio quæ fit *de manu ad manum* rerum mobilium, v. g equi, pecuniæ, vestis, etc., valida est absque actu authentico, si tamen requisites serventur conditiones donationis in genere, nec fiat in fraudem creditorum (2279). Nam in rebus mobilibus possessio locum tenet actus vel tituli: ita jurisperiti. Aliunde lex dicit consulto *actum* , non autem *donationem,* esse nullum; jure quidem, cum adsit contractus naturalis consensu partium obsignatus, qui lego non reprobatur.

Unde concludebat tribunus Jaubert: a Le projet (931-948) ne parle pas de dons manuels, et ce n'est pas sans motif. Les dons manuels ne sont susceptibles d'aucune.? *formes* , il n'y a là d'autres règles que la *tradition.* » Æquc certum est

2" Donationes *indirectas,* sub specie contractus onerosi degentes, v. g. venditionis, census constitutivi... validas esse etiam in foro utroque, quanquam formalilalibus requisitis non sint veslitæ,si modo erogentur *habili* ad accipiendum ab eo qui *habilis* est nd donandum et intra portionem disponibilem includantur. Sic enim sentiunt jurisperiti *(Merlin,* Donation. *Toullier,t.* 5, p. 180, no 176. *Grenier,* I. 1, p. 427. *Paillet, art.* 911). Aliunde contractus qualiscumque, ac promissio, modo non legibus et moribus repugnent, jure confirmantur. Demum doctrina bæc sancita est c-jn ib>is supremæ curiæ decisionibus.

Z Donationes *accessorias,* qualis illa, *vendo* domum sub *conditione* ut mille nummos Titio præstes, validas esse, licet absque forma lege præscripta. Curia enim suprema die 5 nov. 1818 , coin sensu judicavit.

40Donalionosreniuncra/orias, scilicet eas quæ fiunt in *remunerationem* beneficii accepti, aulservilii præstiti, valere in utroque foro, etiam si careant formalilalibus, namque non potest lex esse immoratis gralitudinem irretiendo. Itaque *Toullier,* t. 5, n° 186 , censet *extra causam* donationis talium officiorum merccdcm esse ponendam.

Idem dicendum est de donationibus, quæ fiunt in compensationem debiti ex justitia ; illæ etenim sunt magis *solutiones* qaam *donationes.*

a Lorsqu'il y aura donation de biens susceptibles d'hypothèques, la transcription *des* actes contenant la donation et l'acceptation, ainsi que la notification de l'acceptation qui aurait eu lieu par acl·. æparé, devra être faîteaux bureaux des hypothèques dans l'arrondissement desquels les biens sont situés. » *Art.* 939.

« Le défaut de transcription pourra être apposé par toutes personnes ayant intérêt, excepté toutefois celles qui sont chargées de faire faire la transcription ou leurs ayant-cause , et le donateur. » *Art.* 941.

Hinc quaeritur utrum donatoris hæres possit necne opponere defectum transcriptionis ? Quidam dubitant. Nos autem salvo meliori judicio, censemus hæredem in jure non esse , quia hæres cum suo auctore una eademque persona efficitur; narn si ex *art.* præfalo autor repellatur, ergo et hæres *(Vide Dur.,* n° 518. *Delv.,* p. 75, n° 2. *Merlin,* vu Donations, sect. 6, § 3. Cass. 12 decembre 1810).

« Les mineurs, les interdiis, les femmes mariées, ne seront point restitues contre le défaut d'acceptation ou de transcription des donations; sauf leur recours contre leurs tuteurs ou maris, s'il y échel, et sans que la restitution puisse avoir lieu , dans le cas même où lesdils tuteurs cl maris se trouveraient insolvables. » *Arl.* 942.

Ergo illi nullilalcm incurrunt et patiuntur. Lex tantum in maritos et tutores *recursum* concedit, si tamen ratio occurrat *(s'il* i/ *êchct)* id est, si mariti vel tutores sint in culpa cur donatio neque acceptata neque transcripta fuerit.

§ II. — *Acceptationem donationis,*

« La donation entre vifs n'engagera le donateur et ne produira aucun effet, que du jour où elle aura été acceptée en termes exprès.

«L'acceptation pourra être faite du vivant du donateur, par un acte postérieur et authentique, dont il restera minute; mais alors la donation n'aura d'effet, à Égard du donateur, que du jour où l'acte qui constatera celle acceptation lui aura été notifié. » *Arl.* 932.

Hincduo requiruntur. 1° *Acccplalioips.i* Eo enim momento conventio est formata. 2° *Solennitas* acceptationis, id est mentio expressa donatarii ; hæc enim mentio specialis est cuique donationi; cæteræaùnin conventiones valent, quamvis consensus

perlium non sit formalilcr expressus. Itaque sola ilia vox accipiens *(acceptant)* omissa si fuerit donationem irritam officiel *(Grenier* , 51. *Delo.,* l. 2, p. 469).

σ Si le donataire est majeur , l'acceptation doit être faite par lui, ou en son nom, parla personne fondée de sa procuration, portant pouvoir d'accepter la donation faite, ou un pouvoir général d'accepter les donations qui auraient été ou qui pourraient être faites.

» Celle procuration devra être passée devant notaires, et une expédition devra en être annexée à la minute de la donation , ou à la minute de l'acceptation qui serait faite par acte séparé. » *Art.* 933.

» La femme mariée ne pourra accepter une donation sans le consentement de son mari, ou en cas de refus du mari, sans autorisation de la justice, conformément à ce qui est prescrit par les articles 217 et 219, au litre du *Mariage. » Arl.* 934.

» La donation faite à un mineur non émancipé ou à un interdit, devra être acceptée par son tuteur, conformément à l'article 463, au litre de *la Minorité, de la Tutelle et de I'Emancipalion.*

» Le mineur émancipé pourra accepter avec l'assistance de son curateur.

» Néanmoins les père et mère du mineur émancipe ou non émancipé, ou les autres ascendans, même du vivant des père cl mère, quoiqu'ils ne soient ni tuteurs ni curateurs du mineur', pourront accepter pour lui. » *Art.* 935.

a Le sourd-muet qui saura écrire , pourra accepter lui-même ou parson fondé de pouvoir.

u S'il ne sait pas écrire, l'acceptation devra être faite par un curateur nommé à cet effet, suivant les règles établies au litre *de la Minorité , de ta Tutelle eide TEmancipalion.* i> *Art.* 936.

« Les donations faites au profit d'hospices, des pauvres d'une commune, ou d'élablissemens d'utilité publique, seront acceptées par les administrateurs de ces communes ou étal lisscmens, après y avoir été dUment autorisés. » *Art.* 937.

a La donation dûment acceptée sera parfaite parie seul consentement des parties, et la propriété des objets donnés sera confère au donataire, sans qu'il soit besoin d'autre tradition. » *Art.* 938.

Quoad autem donationes hospitiis, ecclesiis, institutis erogalæ, debent acceptari ati illorum administratoribus, obtenta tamen prius regis \el præfecli *(préfet)* approbatione. Ilie est sensus art. 937, et dispositio formaliter expressa legis 24 maii 1825. Consulere est item statutum *(ordonnance)* 2 aprilis 1813, art. 1 , 2,3. Notandum quod si antecedat approbationem *(Taulorisation)* mors donatoris aut revocatio ipsius consensus, irritam fore donationem.

§ III — *Ueoocafinnem donationis.*

Quanquam donatio inter vivos ex natura sit irrevocabilis, id est transferat rei datte dominium in perpetuum , illa tamen quibus in casibus lege designatis revocari potest.

« Le donateur pourra stipuler le droit de retour des objets donnés, soit pour le cas du prëdécès du donataire seul, soit pour le cas du prédécès du donataire et deses descendaris.

» *Ce* droit ne pourra être stipulé qu'au profit du donateur seul. » *Art.* 951.

« L'effet du droit de retour sera de résoudre toutes les aliénations des biens donnés, eide faire revenir ces biens au donateur, francs cl quittes de toutes charges et hypothèques, sauf néanmoins l'hypothèque de la dot et des conventions matrimoniales, si les autres biens de l'époux donataire ne suffisent pas, cl dans le cas seulement où la donation lui aura été faite par le même contrat de mariage duquel résultent ces droits et hypothèques. » *Art.* 952.

Donatio quæ nititur conditionibus a voluntate donatoris non pendentibus , valida habetur. (*Dclv.,* I. 2, p. 487.)

II. Quando donatarius non implet conditiones a donatore impositas, bona ad donatorem redeunt, ab omni onere vel hypotheca ex parte donatarii libera , et si hæc bona ab aliis fuerunt parta, jura contra acquisitorem et donatarium donator exercere potest.

« La donation entre vifs ne pourra être révoquée que pour cause d'inexécution des conditions sous lesquelles elle aura été faite, pour cause d'ingratitude , et pour cause de survenance d'enfans. » *Art.* 953.

a Dans le cas de la révocation pour cause d'inexécution des conditions, l°s biens rentreront dans les mains du donateur, libres

ik toutes «barges et hypothèques du cTiet du donataire ; et le donateur aura, contre les tiers détenteurs des immeubles donnes , tous les droits qu'il aurait contre le donataire lui-même. » *Art.* 954.

Si doratarius ingratum animum in donatorem actibus extremis manifestet, v. g. si vitæ ipsius insidiatur, etc., donatio lit revocabilis.

« La donation entre vifs ne pourra être révoquée pour cause d'ingratitude que dans les cas suivans :

a Si le donataire a attenté à la vie du donateur ;

» 2° S'il s'est rendu coupable envers lui de sévices, délits ou injures graves ;

» 3" S'il lui refuse des alimens. » *Arl.* 955.

1° Revocatio ilia non pleno jure sed auctoritate judicis fieri potest (956). 2° Contra minorem astruitur, modo sit doli capax *(Dclv.,* t.2, p.499). 3° Petilio revocationis est facienda intra primum annum, ex quo donator ingratitudinem aut inexecutioncm conditionum expertus, vel saltem cognoscere potuerit (ari. 957). Nec noceret ista revocatio cis qui in rem datam dominium vel hypothecam obtinuerint, antequam ejus petitio inter hypothecas inscribatur. *Arl.* 958.

« Les donations en faveur du mariage ne seront pas révocables pour cause d'ingratitude. » Jri. 959.

Ratio est quod illæ non reputantur facile donationes, tam sponsorum quarn in gratiam liberorum natorum aut nascilurorum.

«Toutes donations entre vifs faites par personnes qui n'avaient point d'enfans ou dedcscendans actuellement vivons dans le temps de la donation, de quelque valeur que ces donations puissent être, et à quelque litre qu'elles aient été faites , et encore qu'elles fussent mutuelles ou rémunéraloircs, même celles qui auraient été faites en faveur du mariage par autres que les ascendans aux conjoints, ou par les conjoints l'un à l'autre, demeureront révoquées de plein driit par la survenance d'un enfant légitime du donateur, même d'un posthume, ou parla légitimation d'un enfant naturel par mariage subséquent, s'il est né depuis la donation. » *Arl.* 960.

Quando igitur donatori post donationem lupervenit proles legitima aut etiam illegilima quæ matrimonio subsequent! legitimatur ; revocabilis evadit hujusmodi donatio , quia donator praesumitur noluisse dare nisi sub conditione tacita quod prolem non haberet. Hæc revocatio pleno jure habet locum, non obstante qualibet, stipulatione contraria (ari. 965). Immo donatio si sil revocata, reviviscere nequit, neque per morlis prolem , neque per actum confirmatorinm, sed per novam tantum donationem. *(Arl.* 964.)

Illa facta revocatione res ad datorem redeunt liberæ ab omni hypotheca absque ulla distinctione inter quæ retinentur, et quæ fuerint aliénais (ari. 963). Non ideo læditur jus lertiæ partis, exislit enim recursus in venditorem ; et si sit impar restituendi venditor ; distinguendum est vel acquisitores potuerunt revocationem prævidere vel non; in 1" casu in culpa sunt, malum sibi imputare debent : in 2° v. g. ubi agitur de revocatione propter ingratitudinem quam praevidere certe non potuerunt acquisitores, tunc convenit ut bona maneant penes eorum qui acquisiverunt aut hypothecis allicere curaverunt. Tandem revocationis jus, propter *prolem* supervenien-tem , non praescribitur nisi per 30 annos. *Ari.* 965.

§ IV. — *DonaliUKCS qutr sponsis irrogunlur* in *contractu matiimnnuùi et quas sibi invicrri faciunt durante matrimonio.*

Propter favorem matrimonio rite debt tam donationes quæ sponsis fiunt aut quas sibi invicem largiuntur, æquo jure non subjacent strictis regulis quas aliæ patiuntur regulæ. Itaque varias admittunt stipulationes quæ in cæleris donationibus respuuntur.

Illæ donationes, 1° non possunt revocari ob ingratitudinem , nec etiam propter acceptationis defectum , ari. 959 et 1087 : *posterius,* id est 1087 . in eo sensu quod sufficiat acceptatio tacita , ex praesentia partium, cum efiicitur contractus, resultans; vel quod talis donatio accedat ad naturam testamenti quod non indiget acceptatione ut valeat. *Prius* (959) ex eo quod donatio et etiam in gratiam liberorum censetur facta , qui juste spoliari nequeunt ob ingratitudinem parenlum.

2° Evanescunt si matrimonium non »equatur , vel donatori proles -•upcrveniat,

quando unus *ex* ascendentibus sponsorum non esi dator, *Arl.* 1088,1089.

3n Constarc possunt ex bonis praesenti* bus simul cl futuris :

«r L? donation par contrat de mariage pourra être faite cumulativement des biens présens et A venir, en tout ou en partie, à la charge qu'il sera annexé à l'acte un état des dettes et charges du donateur existantes au jour de la donation ; auquel cas, il sera libre au donataire , lors du décès du donateur , des'en tenir aux biens présens, en renonçant au surplus des biens du donateur. » -^rl. 108|.

« Si l'état dont est mention au précédent article n'a point été annexé à l'acte contenant donation des biens présens et à venir, le donataire sera obligé d'accepter ou de répudier celte donation pour le tout. En c.isd'acceptalion, il ne pourra réclamer que les biens qui se trouveront existons au jour du décès du donateur, et Usera soumis au paiement de toutes les dettes et charges de la succession. » *Art.* 1085.

4" Possunt jieri c bonis tantum quæ possidebit donator tempore mortis.

« Les pères et les mères, les autres ascendatis, les parons collatéraux des époux, cl même les étrangers , pourront, par contrat de mariage, disposer de tout ou partie des biens qu'ils laisseront au jour de leur décès, tant au profit desdits époux , qu'au profit des enfans à naître de leur mariage, dans le cas où le donateur survivrait à l'époux donataire.

» Pareille donation , quoique faite au prolil seulement des époux ou de l'un d'eux, sera toujours, dans ledit cas de survie du donateur, présumée faite au profil des enfans et desccndans à naître du mariage. » *Arl.* 1082.

« La donation, dans la forme portée au précédent article, sera irrévocable, en ce sens seulement que le donateur ne pourra plus disposer, à titre gratuit, des objets compris dans la donation ; si ce n'est pour sommes modiques, à litre de récompense ou autrement. » Art. 1083.

5® Admilliinlur sub conditionibus quæ a voluntate datoris pendent, aut sub obligatione solvendi omnia debita aliaque haereditatis onera. Art. 1084-1086.

Ouæ quidem non admittuntur in comWMioi donatione. *Ari.* 943 et seq.

« Les donations faites À l'un dee dans les termes des articles 1082, 1084 et 1080 ci-dessus, deviendront caduques, si le donateur survit à l'époux donataire et à sa postérité. » *Art.* 1089.

Hic art. locum habet si donator donatario ejusque liberis superstes fuerit ; norautem admitteretur, si adhuc viverent liberi donalarii, proplerea quod donatio s' genus habeatur facta in gratiam liberorum nesciturorum, licet non in donationis actu expressum fuerit. *Dclv.* I. 2, p. 110. *Touiller.* t. 5, p. 748-749.

« Toutes donations faites aux epoux par leur contrat de mariage, seront, lors de l'ouverture de la succession du donateur, réductibles à la portion dont la loi permettait de disposer. » *Art.* 1090.

Præfatæ donationes sicut aliæ reductioni subjiciuntur.

6° Sponsi sibi mutuo donare queunt seu per contractum matrimonialem seu per alium contractum, *vigente matrimonio.*

Sponsi quaslibet voluerint, sibi facere possunt donationes *per contractum matrimonialem* (1091), salva illa modificatione, quod si donatio comprehendat quaedam futura bona , revocetur per mortem donalarii quæ mortem donatoris antecedit, adeo ut bona ad liberos cx illo matrimonio susceptos non transmittantur. *Ari.* 1093.

« L'époux pourra, soil par contrat de mariage, soit pendant le mariage, pour le cas où il ne laisserait point d'enfans ni desccndans, disposer en favour de l'autre époux, en propriété, de tout ce dont il pourrait disposer en faveur d'un étranger, et, en outre, de l'usufruit de la totalité do la portion dont 'a b»i prohibe la disposition au préjudice «les héritiers.

» El pour le cas où l'époux donateur laisserait des enfans ou desccndans, il pourra donner à l'autre époux, ou un quan en propriété et un autre quart en usufruit, ou la moitié de tous ses biens en usufruit seulement. *nArt.* 1094.

« L'homme ou la femme qui, ayant des enfans d'un autre lit, contractera un second ou subséquent mariage, ne pourra donner à son nouvel époux qu'une part d'enfant légitime le moins prenant › et sam que , dans aucun cas, C2S donations puissent excéder le quart des biens, b .17-1098.

« **Les époux ne** pourront sc donner indi-**rectement** au-delà **de** ce qui leur est permis par les dispositions ci-dessus.

» Toute donation. ou déguisée, ou faite à personnes interposées, sera nulle, a z/rL 1099.

« Seront réputées faites à personnes interposées, les donations de l'un des époux aux enfans ou à l'un des enfans de l'autre époux issus d'un autre mariage, et celles faites par le donateur aux parens dont l'autre époux sera héritier présomptif au jour de la donation , encore que ce dernier n'ait point survécu à son parent donataire. » *Art.* 1100.

Ilinc colligendum 1° ex art. 1098 aliquando conjugem conjugi posse minus dare quam alteri persona;; nam v. g., si quis unicum habeat lilium , dimidiam lionnnn suorum pariem dare extraneo potest, dum quartam solummodo conjugi suo dandi jure gaudeat; 2« in art. 11O0 si quædam person® propter illum art. 1100 designatas interponerentur, irritam non minus esse donationem quoad quotilatem disponihilem , quia donatio, qu® *simulata* dicitur, substitutionis macula contaminatur; sed tamen in illo casu interpositio probanda est, ut in foroexlerno irritetur. *Dclv.* t. 2, p. 664.

« Toutes donations faites entre époux pendant le mariage, quoique qualifiées eotre vifs, seront toujours révocable?

» La révocation pourra être faite par la femme, sans y être autorisée par le mari ni par justice.

» Ces donations ne seront point révoquées par la survenance d'enfans. » *Art.* 1096.

Ergo hujusmodi donationes essentialiter sunt revocabiles arbitrio donatoris; ita sancitum fuit, ne sponsi excessive amore impulsi , profusas sibi faciant liberalilales, sive ut eradicetur occasio importunarum sollicitationum vel etiam rixarum qua; non raro nascerentur pro cupidine talium donationum.

ADNOTATIO VIII.

De ultimis voluntatibus.

Jamjnm diximus in præccdenli adnotaLione, quibunt habiles ad donandum per testamenta; superest ergo dicendum Iu quae sil forma testamentorum; 2· qu® dispositiones appficenti i tesCemoHHj ► qu® caducitas aut revocatio testamentorum.

§ I. — *Dfforma teiturner forum*

Quilibet testari potest, præter quos lex inhabiles facit (902).

« Toute personne pourra disposer par testament, soit sous le litre d'institution d'héritier, soit sous le titre de legs, soit sous touteaulrcdenominalion propre à manifester sa volonté. » *Art.* 967.

In istiusmodi actu, *substantia* tantum consideratur, non autem *denominatio;* parvi refert utrum actus ille nominetur *codicillum, legatum, donatio causa mortis*, nam eo ipso quod sil dispositio ullimæ voluntatis, testamentum est, regulisque pro testamento statutis subjicitur.

« Un testament ne pourra être fait dans le même acte par deux ou plusieurs personnes, soit au profil d'un tiers, soit à litre de disposition réciproque et mutuelle, d *Art.* 968.

Antiqua jurisprudentia permittebat plures uno actu testari : Codex, ut difficultates undequaque ex tali dispositione scaturientes præciderel, illam proscribit ulpotc bona; lulei et natur® testamentorum contrariam.

Attamen sponsi, per testamentum unum et idem sua bona inter filios dividere, possunt , sicut per unam et camdcm donationem inter vivos. *Toullicr,* I. 5, n° 815.

I. « Un testament pourra être olographe, ou fait par acte public ou dans la forme mystique. « *Art.* 969.

« Le testament olographe ne sera point valable, s'il n'est pas écrit en entier, daté et signé de la main du testateur: il n'est assujéli à aucune autre forme. » *Art.* 670.

Interpositiones *(les interlignes)* si propria manu testatoris sunt fact®, non vitiant testamentum, licet ab ipso non approbat® : sin autem extranea manu fueriot script®, ips® sunt irril® el irritant ipsummel testamentum.

Idem esset, si unum duntaxal verbum aliena manu sil scriptum in corpore testamenti. *Toullier,* I. 5, nu 358.

Intcrposilionesv ero qu® non afficiunt corpus testamenti,necsunl a testatore approbalæ, non irritant testamentum.. *Dclv.* t. 2

Lilur® *(ratures)* dispositiones, quas ofio·

xerunt, nullas efficiunt, non autrui lesta-**mrritmn,** modo approbentur a testatore, aut saltem testamentum in possessione testalotis ev Ilius sigillo obsignatum sit.

√ Indicationem diei, mensis cl anni in qunvis parte testamenti collocari datur : subscriptio tamen in line testamenti est apponenda et integris litteris nomen faniliæ exprimentibus est conficienda. Quidquid eam sequitur pro nullo reputatur.

« Un Français qui se trouvera en pays étranger pourra faire ses dispositions testamentaires par acte sous signature privée , ainsi qu'il est prescrit en l'article 970, ou paracle authentique , avec les formes usitées dans le lieu où cet acte sera passé, w Jri. 999.

Ut jam diximus, designatio loci in testamento olographe non requiritur, si quidem valeat ubicumque conditum fuerit, *ari.* 970.

II. *Testamentum publicum esi illud quod fit coram duobus leslibus el duobus notariis, vel coram uno notario el quatuor leslibus.*

« Le testament par acte public est celui qui est reçu par deux notaires, en présence-dcdcux témoins, ou par un notaire, en présence de quatre témoins. » *Art.* 971.

« Si le testament est reçu par deux notaires, il leur est dicté par le testateur, el il doit être écrit par l'un de ces notaires, tel qu'il est dicté.

» S'il n'y a qu'un notaire, il doit également être dicté par le testateur, el écrit par ce notaire.

» Dans l'un cl l'autre cas, il doit en être donné lecture au testateur, en présence des témoins.

» Il est fait du tout mention expresse. » *Art.* 972.

« Ce testament doit être signé par le testateur : s'il déclare qu'il ne sait ou ne peut signer, il sera fait dans l'acte mention expresse de sa déclaration, ainsi que de la cause qui l'empêche de signer. » *Art.* 973.

« Le testament devra être signe parles témoins; et néanmoins, dans les campagnes , il suffira qu'un des deux témoins signe, si le testament est reçu par deux notaires, et que deux des quatre témoins signent, sil est reçu par un notaire.» *Art.* **974.**

c Ne pourront être pris pour témoins du testament par acte public, ni les légataires, à quelque litre qu'ils soient, ni leurs parens ou alliés jusqu'au quatrième degié inclusivement, ni les clercs des notaires par lesquels les actes seront reçus. » Jri. 975.

Adverte in hoc art. ; quartum gradum esse eumdem in linea collaterali, art. 738; dum in jure canonico est secundum.

« Les témoins appelés pour être présens au testament, devront être mâles, majeurs, sujets du roi, jouissant des droits civils. » Jri. 980.

III. Testamentum *mysticum seu, secretum illud est quod scribit testator ipse, vel alicui dictitat*, dein clausum et signatum offert notario el sex testibus præsenlibus; asserens hoc esse suum testamentum a se scriptum el subscriptum , vel ab alio scriptum , sed a se subscriptum. Vide *art.* 97G, 977 et 979.

Ilæ formalilatessub poena nullilatis exiguntur *ari.* 1001.

Quaeritur utrum testamentum mysticum nullum valeat saltem ut testamentum olographum ?

Valet si conditionibus ad testamentum olographum requisitis sil vestitum. *Toullier,* no480; *Deli).,* p. 86, n«I. Cass. 6ju nii 1814.

Quaeritur 2' an testamenta, licet praedic* lis solemnilatibus destituta , valeant in foro interno quoad saltem dispositiones speciales? 1° ad pias causas affirmative : quia hujusmodi dispositiones habentur ut titulo gratuito facta?, ac proinde cadunt sub regulis donationum , non testamentorum.

2° Ad *remunerationem* affirmative : nam illæ dispositiones *remunerata**li**ve* fiunt in pignus gratitudinis, pro variis officiis praestitis, ac proinde quasi solutio debili naturalis quod lex non potest non approbare utpole moralis.

3· Ad *compensationem* aff. a fortiori; nam talis dispositio lit in compensationem servitii pretio æstimabilis, ac proinde jus strictum acquiritur el enascitur contractus, qui nuncupatur *datio in solutum,* quique est quædam venditionis species.

Praeter illa genera testamentorum, sunt quædam ad quorum validitatem, propter certas circumstantias, minores requiruntur solcmnitales. Hujusmodi sunt testamenta militantium, navigantium, **gal** lorum in terra aliena degentium et ino

larum civitatis peste correpta, *ari.* 981 el seq.

Nota : inter se differunt, *ari.* 996 et 984-987. In eo quod testamenta hæc caduca fiunt post *s:x* menses, si agatur de tempore belli vel pestis, et post *1res* menses, si agatur de navigantibvs.

Dc diipoittlonibut variit qu per testamenta fieri pessunt!*

Codex civilis generaliter statuit unumquemque de rebus suis posse pro libitu disponere, sub quacumque denominatione. Itaque, damnata veteri *hœrcdis institutione,* admittit quascumque dispositiones, ultimarum voluntatum species exprimentes, *ari.* 1002.

a Les dispositions testamentaires sont ou universelles, ou à litre universel, ou à titre particulier.

» Chacune de ces dispositions, soit qu'elle ait été faite sous la dénomination d'institution d'héritier , soit qu'elle ait été faite sous la dénomination de legs,produira son effet suivant les règles ci-après établies pour les legs universels, pour les legs à titre universel, cl pour les legs particuliers. » *Art.* 1002.

a Le legs universel est la disposition testamentaire par laquelle le testateur donne à une ou plusieurs personnes l'universalité des biens qu'il laissera à son décès, » An. 1003.

Legatarii universales illi sunt, quibus testator donat universalitatem bonorum suorum , sed ut censeantur legatarii universales, quando plures sunt, nccesse est ut nulla pars inter ipsos assignetur. Alioquin haberentur legatarii *sub titulo universali* , scilicet, cum testator donat partem quotam bonorum , v. g. dimidiam , tertiam, etc.; denique legatarii *titulo particulari* essent illi qui partem determinatum, v. g. prata , sylvas, 1000 nummos etc., in testamento habent.

Legatarius universalis si non concurrat cum hæredibus légitimants, pleno jure potitur dominio bonorum defuncti (habet *saisinam)* adeo ni hærcditatis traditionem ab alio postulare non teneatur; sed , si testamentum sil *olographum* aut *mysticum,* ad præsidem tribunalis recurrere debet, priusquam ineat possessionem. Ari. 1006, 1007,1008.

Si autem concurrat cum hæredibus **lege** limariis, debet ab illis postulare traditionem rei legata. Ari. 1004.

Jus tamen habet ad fructus a die mortis testatoris, inodorem legatam potet intra annum. Ari. 1005.

i *a* Le légataire universel qui sera en concours avec un héritier auquel la loi réserve une quotité des biens, sera tenu des dettes et charges de la succession du testateur, personnellement pour sa part cl portion, et hypothécairement pour le tout; et d sera tenu d'acquitter tous les legs saut le cas de réduction , ainsi qu'il est expliqué aux articles 926 el 927. » *Art.* 1009.

Plura principia consecrat hicce articulus: 1 Legatarius universalis, cum adsint bæredes, jus reservalionis habentes, legatorum onera solus sustinet ; quia reserva lio esse debet integra; 2» si legata quotitalem disponibilem excedant;omnia prorata parte reducenda sunt. *Ultra diam vires,* id est, ultra quod accepit, legatarius obligatur, si non adsunt hærcdes jus reservalionis obtinentes, el si sub *beneficio inventarii* non accepit legatum. Quia, cum testatore una efficiatur persona, itidem obligatur.

3°Si hæreduin facta est reservalio, legatarius universalis tenetur ad solvenda debita, pro sua parte; nec *ultra vires* obligatur, quia, nisi soluto ære alieno, reservalio æstimalur.

4 Cum legata astringitur solvere legatarius universalis, si caduca liant, ipse illa acquirit. (Vide *Toullier,* n° 556-557 ; *Delv* t. 2, p. 333; *Favard, Testament,* sect. 2,

II. Legatarii, *Ululo universali,* ii sunt quibus testator donat testamento quotam bonorum pariem, v. g. dimidiam...

« Le legs à litre universel est celui par lequel le testateur lègue une quote-part des biensdonlla loi lui permet «le disposer, telle qu'une moitié, un tiers, ou tous scs immeubles, ou tout son mobilier, ou une quotité fixe de tous ses immeubles ou de tout sou mobilier.

» Tout autre legs ne forme qu'une disposition à litre particulier. » *Art.* 1010.

Illi non habent pleno jure *saisinam,* sed bonorum datorum traditionem invocare debent vel ab hæredibus, qui jus reservalionis exercent, vel a legatario universali, vel ab haeredibus legalibus, ari. 1004-1011.

Quanquam sileat Lex de illo casu, fructus ad legatarios titulo universali, a die testatoris decessu pertinere debent, si tamen rei legalæ traditionem postulaverint intra annum, utique statuitur pro legatariis universalibus ; *arl.* 1005. Ratio subeslquod legatarius titulo universali et legatarius universalis,cum eadem onera sustineant, idem commodum sentire debent. *(Toullier,* t. 5, p.512.)

Ergo pariter, sicut legatarii universales pro rata parte, debitis et aliis hærcdilalis oneribus subjiciuntur.

« Lorsque le testateur n'aura dispose que d'une quotité de la portion disponible, et qu'il l'aura fait à litre universel, ce légataire sera tenu d'acquitter les legs particuliers parcontribution avec les héritiers naturels.» (Art. 1013.)

Nihilominus testator potest unum ex hærcdibusvcl legatariis astringere ut legata omnia solvat, et revera quandoque illud accidit specialiter uni ex natura legali, v. g. legatarius cui rerum mobilium universalitas donata est, ad nihil astringitur,si domus titulo particulari sil legata. (Dur., η·* 219,1. 9.)

HI. Legatarius *(ilulo particulari* ille est cui testator donat testamento pariem bonorum in se determinatam , v. g. summam 1000 aureorum,etc..., acquirilillcadie decessus testatoris rem legatam, quæ, co ipso, nec ab hærede nec ab legatario universali potest alienari, et si alienata fuerit a legatario, vel ab ejus hærcdibus, vindicari polest, attamen rei hujus nec possessionem habere, nec fructus colligere, nisi a die quo fatla est expostulatio, in eodem ordine quo (it pro legatariis titulo universali. *Arl.* 1014.

Excipiendum, si aliter testator expresserit, etsi agatur de re vilalilia *(pension alimentaire). Art.* 1015.

« Tout legs pur el simple donnera au légataire, du jour du décès du testateur, un droit à la chose léguée, droit transmissible à ses héritiers ou ayant-cause.

» Néanmoins le légataire particulier ne pourra se mettre en possession de la chose léguée, ni en prétendre les fruits ou intérêts , qu'à compter du jour de sa demande en délivrance, formée suivant Tordre établi par l'art. 1011, ou du jour auquel celle délivrance lui aurait été volontairement consentie. » *Arl.* 1014.

« Les héritiers du testateur, ou autres débiteurs d'un legs, seront personnellement tenus de l'acquitter, chacun au prorata de la part et portion dont ils profiteront dans la succession.

» Ils en seront tenus hypothécairement pour le tout, jusqu'à concurrence de la valeur des immeubles de la succession dont ils seront détenteurs. » *Arl.* 1017.

Attende ad ea quæ de revocatione dieendur.

« La chose léguée sera délivrée avec les accessoires nécessaires, et dans l'état où elle se trouvera au jour du décès du donateur, » .1/7. 1018.

« Lorsque celui qui a légué la propriété d'un immeuble, l'a ensuite augmentée par des acquisitions, ces acquisitions, fussent-elles contiguës, ne seront pas censées, sans une nouvelle disposition, faire partie du legs.

ail en sera autrement des embellissemens, ou des constructions nouvelles faites sur le fonds légué, ou d'un enclos dont le testaLeur aurait augmenté l'enceinte. » Art. 1019.

« Lorsque le legs sera d'une chose indéterminée, l'héritier ne sera pas obligé de la donner de la meilleure qualité, et il ne pourra ГuiГıi de la plus mauvaise. » *Arl.* 1022.

« Le legataiie à titre particulier ne sera point tenu des dettes de la succession , sauf la réduction du legs ainsi qu il est dit ci-dessus, et sauf l'action hypothécaire des créanciers. » *Arl.* 1024.

Principium ut generale admittitur, scilicet hæredem titulo particulari, non teneri solvere debita aliaque hærcdilalis onera: quia testator æquo jure præsumitur voluisse ut legatum hujusmodi lotum perveniat, cui integrum pure et simpliciter dedit.

Confer *arl.* 871, 1021 et 1024.

Denique si sit dubium an defunctus suis debilis satisfecerit, haeredes veritatem inquirere tenemur el cum testator non apparebit moraliter justitiae defuisse, hæredilalem servabunt integram, *nemo* enim *supponitur malus nisi probetur,*'sinaulem dubium rationabile subsistat, pro ratione dubii restituere deben*

[L—D< *ruocatltne /filamentorum d caductlalc.*

Quodcumquc fuerit forma testamenti, revocatio illius a testatore ipso fieri potest; co quod ille usque ad mortem rerum retineat dominium. *Arl.* 895.

« Les icslamcns ne pourront cire révoques, en loulou en partie, que par un lestaient postérieur, ou par tin acte (levant notaire, portant déclaration du changement de (uloiité. » *Arl.* 1035.

« I.es testamens postérieurs qui ne révoqueront pas d'une manière expresse les précédons, n'annuleront, dans ceux-ci, que celles des dispositions y contenues qui sc trouveront incompatibles avec les nouvelles, ou qui y seront contraires. « Jri. 1036.

Revocatio duplici modo fieri potest, *expresse tacite.*

1° *Expresse* per testamentum posterius, aut per actum coram magistratu perpetratum, queis voluntas testatoris exprimitur alia esse. *Arl.* 1035.

2° *Tacite yero* per donationem, venditionem, aut quamcunque dispositionem qua in testatore voluntatis mutatio probetur. Arl. 1038.

3 Si revocatio sit *expressa* per testamentum rein legratum, illa locum habet.

4 Revocatio iit, si testamentum novum dlectu careal ob inliabililalem vel renuntiationem legatarii.

« La révocation faite dans un testament postérieur aura tout son effet, quoique ce nouvel acte reste sans exécution par l'incapacité de l'héritier institué ou du légataire, ou par leur refus de recueillir. » *Arl.* 1037.

Si aulcin non sil expressa revocatio, testamentum *prius* non habetur revocatum iisi pro dispositionibus quæ i ecenlioribus y>u novis concordare nequeunt. Arl. 1038.

« Toute aliénation, celle même par vente wee faculté de rachat, ou par échange,que lera le testateur de tout ou de partie de la those léguée, emportera la révocation du legs peur tout ce qui a été aliéné, encore que l'aliénation postérieure soit nulle, et que l'objet soit entré dans la mam du testateur. o *Arl.* 1038.

Rescissionem testamenti consequi possunt testatoris hæredes, quia perlinelad illos invocare : 1 Si legatarius non impleat conditiones seu obligationes quibus **alligatur** , cum implere possit; 2' ei vitæ testatoris insidias pararii ; 3° si saevitiarum et gravis injuriæ reus erga eum steterit; 4»denique si memoria; ejus convicium fecerit. *Arl.* 1046.

Adverte rescissionem testamenti , cum stabilitur in injuria testatori illata intra annum a die delicti e&sc invocandam. *Art.* 1047.

II. Caduca evadunt testamenta, licet non sint revocata, id est, dispositiones testamentariæa principio validæ, nuncob quasdam circumstantias, exeeutione cadunt, effectus non sortiuntur.

Id accidit :Iu Quando legatarius vita fungitur ante testatorem, *arl.* 1030; vel ante conditionem sub qua datum fueratlegalum, si talis modo sil praesumpta moraliter intentio testatoris, secus, si voluerit tantum testator solutionem suspendi usque dum eventus expleatur. Arl. 1040.

2" Quando legatarius legato abrenuntiat, aut ad accipiendum fit inhabilis. *Arl.* 10-43.

3' Quando, vivente testatore, res legata absumpta est. .Iri. 1042.

Notandum, 1" quod si ros culpa hærcdis perierit, adversus hæredem legatario dari recursum, non autem, si mora tradendi ex parte hærcdis, non est causa cur perierit, et si non minus apud legatarium æquo periissct. Arl. 1042.

Adverto, 2· in his casibus, cum legatum pluribus conjunctim fuerit facium, id est, quando testator plures constituit legatarios eadem iu dispositione, absque ulla designatione portionis inter illosdiv idenda*, *arl* 104-4 ; vel quando res indivisibilis etiam separalim, legato relicta. Arl. 1045.

In his casibus, uno ex illis deliciente, pars deficientis aliis legatariis adjudicatur, *arl.* 1039 : Vide Codicis art. :

« Il y aura lieu à accroissement au profi des légataires, dans le cas où le legs sera fait à plusieurs conjointement

» Le legs sera réputé faitconjoinlcmenl, lorsqu'il le sera par une seule et même disposition, et que le testateur n'aura pas assigné la pari de chacun des colcgatairc s dans la chose léguée. « Arl. 1044.

« Il sera encore réputé fait conjointement, quand une chose qui n'est pas susceptible d'être divisée sans détérioration .

■ura été donnée par le même acte à plusieurs personnes, même séparément. » *Art. 1045.*

ADNOTATIO IX.

De prœcipuis hœredum juribus.

Codice nostro hæredes vel *lege* designantur, vel *testamento* instituuntur. Qui *lege* designati, dicuntur alii *legilimarii* seu necessarii , quia reservalionis jure legalitcr potiuntur, v. g.ascendentesetdescendcnlcs quibus certa hæredilalis parsassignatur; alii vero nuncupantur *naturales* aut *legales* quod, licet non habeant jus reservation is, juxta tamen legis præscriptiones veniunt in successionem bonorum defuncti, quando iste nullum aut invalidum testamentum reliquit.

Ilæredes *testamento* instituti, sunt *legatarii universales, titulo universali ei titulo particulari:* Vide quæ diximus in præccdenli adnotalione; de illis diximus etiam in adnotalione, ubi *de capacitate donandi ' t accipiendi* qui non possint hæredes constitui: nunc superest dicere de iis qui *legali1er* succedant.

I. Lege nova lex vetus, quæ vocabatur *jus scriptum* et *consuetudo* est abrogata; Codex generalim statuit, ut diximus supra, juumquemque de bonis disponere posse; «i autem non disponat, aut invalide disponat, *lege* constituuntur cl vocanlui bæreaes: 1 Proleslegiliinæ aliique descendentes.

« Les enfans ou leurs descendans succèdent à leurs père et mère, aïeuls ou autres ascendans, sans distinction de sexe ni de primogeniture, et encore qu'ils soient issus de différons mariages.

» Us succèdent par égales portions cl par tête, quand ils sont tous au premier degré et appelés île leur chef: ils succèdent par souche, lorsqu'ils viennent tous ou en partie par représentation. » *Art.* 745.

2·' Cum descrinl descendentes. Pater et mater advocantur ad successionem defuncti, cum illius fratribus, atque sororibus, vel ab eis descendentibus :

« Lorsque les père et mère d'une personne morte sans postérité lui ont survécu, si elle a laissé des frères, sœurs, ou des descendatis d'eux , la succession se divise en deux portions égales, dont moitié seulement est déférée au père et à la mère, qui la p*r tagententre eux également.

« L'autre moitié appartient aux frères, sœurs ou descendaris d'eux, ainsi qu'il sera expliquée lasection Vdu présent chapitre.» *Art.* 748.

« En cas de prédécès des père cl mère d'une personne morte sans postérité, ses frères, sœurs ou leurs desccndans sont appelés à la succession, à l'exclusion des ascendans et des autres collateraux.

» Ils succèdent, ou de leur chef, ou par représentation , ainsi qu'il a été réglé dans la sect. II du présent chap, *a Art.* 750.

« Si les père et mère de la personne morte sans postérité lui ont survécu, ses frères, ses sœurs ou leurs représentans ne sont appelés qu'à la moitié de la succession. Si le père ou la mère seulement a survécu, ils sont appelés à recueillir les trois quarts. » *Art. 75i.*

3° Quibus delicientibus, veniant alii ascendentes :

« Si le défunt n'a laissé ni postérité, ni frères, ni sœurs, ni desccndans d'eux , la succession se divise par moitié entre les ascendans de la ligne paternelle et les ascendans de la ligne maternelle.

» L'ascendant qui se trouve du degré le plus proche, recueille la moitié alleclée à l'exclusion de tous autres.

» Les ascendans au même degré succèdent par tête. » Art. 746.

4' Post istos delicientes, succedunt alii collaterales, usque ad gradum duodecimum civilem, qui idem est *ac Sextus* in jure ecclesiastico :

« A défaut de frères ou sœurs, ou de descendaris d'eux, ct à defaut d'ascendans dans l'une ou l'autre ligne, la succession est déférée pour moitié aux ascendanssurvivans ; et pour l'autre moitié, aux parens les plus proches de l'autre ligne.

i> S'il yaconcoursdeparcnscollalêrauxau mémedegréjils partagent par léle.»z/rL753.

« Les parens au-delà du douzième degré ne succèdent pas.

ù Λ défaut de parons au degré successible dans une ligne, les parens de l'autre ligne succèdent pour le tout. » *Jri. 755.*

5, Quamvis liberi illegitimi lanquam hæredes non habeantur, attamen, si fuerint *leguliler* agniti, succedunt in bonis patris et matris.

« *l.c* droit de l'enfant naturel sur lesbiens de ses père ou mère décédés, est réglé ainsi qu'il suit:

« Si le père ou la mère a laissé des descendans légitimes . ce droit est d'un tiers delà portion héréditaire que l'enfant naturel aurait eue s'il eut clé légitime; il est de la moitié lorsque les père ou mère ne laisspas de desccndans, mais bien des ascendans ou des frères ou sœurs ; il est des trois quarts lorsque les père ou mère ne laissent ni descendaris ni ascendans, ni frères ni sœurs. » *Arl.* 757.

« L'enfant naturel a droit à la totalité des biens, lorsque scs père ou mère ne laissent pas de parens au degré successible. » Art. 758.

« Les dispositions des articles 757 et 758 ne sont pas applicables aux enfans adultérins ou incestueux.

» La loi ne leur accorde que des alimens. » *Arl.* 762.

Incestuosi dicuntur filii, hi quorum paler et mater consanguinei aut affines iri gradu prohibito.

Notandum insuper filios naturales, attamen praeter incestuosos, fieri posse legitimos per matrimonium subsequens, modo fuerint legalilcr agniti a patre simul et a matre saltem in actu celebrationis matrimonii. lisdem juribus gaudent ac si fuissent nati ex hoc matrimonio.

6° Cum deficiunt omnino præfali hæredes. Succedunt parentes conjuncti superstitis:

« Lorsque le défunt no laisse ni parens au degré successible, ni enfans naturels, les biens de sa succession appartiennent au conjoint non divorcé qui lui survit.» M 767.

7°Cum deest *conjunctus ad statum (l'étal)* veniunt bona derelicta.

« A defaut de conjoint survivant, la succession est acquise à l'Élat. » *Arl.* 788.

a Pour succéder, il faut nécessairement exister à l'instant de l'ouverture de la succession.

b Ainsi sont incapable de succéder, 1° celui qui n'est pas encore conçu ; 2° l'enfant qui n'est pas né viable; 3° celui qui est mort civilement· » *Arl.* 725.

® Sont indignes de succéder, et, comme tels exclus des successions,

>1· Celui qui serait condamné pour avoir donné ou tenté de donner la mort an défunt,

» 2· Celui qui a porté contre le défunt une accusation capitale jugée calomnieuse;

»3· L'héritier majeur qui, instruit du meurtre du défunt, ne l'aura nas dénoncé à la justice. » *Arl.* 727.

II. *Acceptatio* vel *renuntiatio* ab haeredibus vel legatariis pendent, juxta vetus axioma *nullus est hœres nisi velit.*

« L'acceptation peut être expresse ou tacite : elle est expresse, quand on prend le litre ou la qualité d'héritier dans un acte authentique ou privé; elle est tacite, quand l'héritier fait un acte qui suppose nécessairement son intention d'accepter, et qu'il n'aurait droit de faire qu'en a qualité d'héritier. » Jri. 778.

a Le majeur ne peut attaquer l'acceptation expresse ou tacite qu'il a faite d'une succession, que dans le cas où cotte acceptation aurait été la suite d'un dol pratiqué envers lui : il ne peut jamais réclamer sous prétexté de lésion, excepté seulement dans le cas où la succession se trouverait absorbée ou diminuée do plus de moitié, par la découverte d'un testament inconnu, au moment de l'acceptation. » *Arl.783.*

« La renonciation à une succession ne se présume pas : elle ne peut plus être faite qu'au greffe du tribunal de première instance dans l'arrondissement duquel la succession s'est ouverte sur un registre particulier tenu à cet effet. » *Art.* 784.

» On ne peut, même par contrat de mariage, renoncer à la succession d'un homme vivant, ni aliener les droits éventuels qu'on peut avoir à sa succession. » *Art* 981.

Ilæc ultima prohibitio firma tenet, licet vivons persona alienationi consensum eroget; quia lex intendit liberos, quibus f.i vere gaudet.

« L'héritier qui renonce, est censé n'avoir jamais été héritier. » *An.* 785.

Successio acceptatur pure et simpliciter, vol sub, ut aiunt, *beneficio inventorii (bénéfice d'inventaire). Arl.* 774.

Illa est *vel expressa* vel *tacita*, sed acceptatio sub inventorii beneficio, semper debet esse *expressa* ; insuper inventorium intra Iris menses ordinarie fieri debet, et a die «pio fuit confectum quadraginta dies ha> redi conceduntur ad acceptandum necne:

a La déclaration d'un héritier , qu'il entend ne prendre cotte dualité que sous bé«

REV. EMMETT MURPHY
St. BERNARD'S SEMI
ROCHESTER. N

nèfice d'inventaire, doit être faite au greffe du tribunal de premiere instance dans l'arrondissemcr.t duquel la succession s'est ouverte ; elle doit être inscrite au registre distine à recevoir les actes de renonciation.» *Art.* 793.

« L'héritier qui s'est rendu coupable de célê ou qui a omis, sciemment et de mauvaise foi, de comprendre dans l'inventaire des effets de la succession . est déchu du bénéfice d'inventaire. » *Art.* 80i.

« L'effet du benefice d'inventaire est de donner à l'héritier l'avantage,

» De n'èlre tenu du paiement des dettes de la succession que jusqu'à concurrence de la valeur des biens qu'il a recueillis, même de pouvoir se décharger du paiement des dettes en abandonnant tous les biens de la succession aux créanciers et aux légataires;

» 2 De ne pas confondre ses biens personnels avec ceux de la succession, et de conserver contre elle le droit de réclamer le paiement de ses créanciers. » *Art.* 802.

III. *Obligationes* hærcdum, si revera plurcs adsint, debita aliaque onera solvere pro rata parte quam unusquisque personaliter ex hærcdilate percepit : *Art.* 830.

Ita lex statuit generaliter, quando bona haeredi latis non fuerint hypothecis affecta ; in casu autem opposito, hærcdcs et legatarii obligantur in solidum erga creditores, ita ut quicumque hujusmodi bona obtinuerit possit cogi ad solvendum debitum integrum , nisi forsan maluerit hæc bona deserere ; quo in casu servabit recursum contra quemque hærcdem pro parte ab eis percepta : Sic se habet Codex :

« Les héritiers sont tenus des dettes ou charges delà succession, personnellement pour leur part et portion virile, cl hypothécairement pour le tout; sauf leur recours, soit contre leurs cohéritiers, soit contre les légataires universels , à raison de la pari pour laquelle ils doivent y contribuer. » *Art.* 873.

« Le légataire à titre universel sera tenu, comme le légataire universel, des dettes et charges de la succession du testateur, personnellement pour part et portion, et hypothécairement pour le tout. » *Art.* 1012.

a Le cohéritier ou successeur à titre universel, qui, pai l'effet de l'hypothèque, a payé au-delà de sa part de la dette conimunc, n'a dc recours contre les autres o*» heritiers ou successeurs à titre universel. que pour la part que chacun d'eux doit personnellement en supporter, même dans le cas où le cohéritier qui a payé la dette se serait fait subroger aux droits des créanciers; sans préjudice néanmoins des droits d'un cohéritier qui , par l'effet du bénéfice d'inventaire, aura conservé la faculté de réclamer le paiement de sa créance personnelle, comme tout autre créancier. » *Art.* 875.

« En cas d'insolvabilité d'un des cohéritiers ou successeurs à litre universel, sa part dans la dette hypothécaire est répartie sur tous les autres, au marc le franc.» *Art.* 876.

Iline reductio est imponenda, si testator expresse hanc obligationem imposuerit; si non sufficiunt eadem bona ad debita defucti solvenda vel ad reservalionern complendam ; si domum creditores hypothecam tenent in rem legatam, *art.* 925, 1024. Tunc

Legatarius *titulo particulari,* juribus creditoris subrogatur. *Art.* 874:

« Le légataire particulier qui aura acquitté la dette dont l'immeuble légué était grevé, demeure subrogé aux droits du créancier contre les héritiers cl successeurs à litre universel. » *Art. 874 :*

IV. /Equilas postulat ut æqualitas lege sapienter instituta inter hæredes servetur, modo alia voluntas testatoris manifeste non constet ; porro hominis voluntas istius sive verbis designatis lege, sivealiis quæmnnino æquivalerent, apprime manifestatur : itaque Codex sic præscribit :

« Dans le cas même où les dons et legs auraient été faits par prccipul ou avec dispense du rapport, l'héritier venant à partage ne peut les retenir que jusqu'à concurrence de la quotité disponible : l'excedant est sujet à rapport. » *Art.* 844.

« Los dons cl legs au tils de celui qui se trouve successible à l'époque de Γοιινοιhire de la succession, sont toujours réputés faits avec dispense du rapport.

» Le père venant à la succession du donateur , n'est pas tenu de les rapporter,» *Art.* 847.

« Les dons cl legs faits au conjoint d'un époux successible, sont réputés fait avec dépense du rapport.

» Si les dons et legs sont faits conjointe·

nent à deux époux, dont l'un s l'emcnt est successible, celui-ci en rapporte la moitié; si les dons sont faits à l'époux successible, il les rapporte en entier. » *Art.* 849.

«Les frais de nourriture, d'entretien, d'éducation, d'apprentissage, les frais ordinaires d'équipement, ceux de noces cl presens d'usage, ne doivent pas être rapportés. » *Art.* 852.

α I) en est de même des profits que l'héritier a pu retirer de conventions passées avec le défunt, si ces conventions ne présentaient aucun avantage indirect, lorsqu'elles ont été faites. » *Art.* 853.

Hic attende quæ jam diximus ubi de dispositionibus *compensatoriis.*

« Le rapport se fait en nature ou en moins prenant. » *Art.* 858.

« Il peut être exigé en nature, à l'égard des immeubles, toutes les fois que l'immeuble donné n'a pas été aliéné par le donataire, et qu'il n'y a pas, dans la succession, d'immeuble de même nature, valeur cl bonté, dont on puisse former des lots à peu près égaux pour les autres cohéritiers.» *Art.* 859.

«Dans tous les cas, il doit être tenu compte au donataire, des impenses qui ont amélioré la chose, eu égard à ce dont sa valeur se trouve augmentée au temps du partage. » *Art.* 861.

« Le rapport n'a lieu qu'en moins prenant , quand le donataire a aliéné l'immeuble avant l'ouverture de la succession ; il est drt la valeur de l'immeuble à l'époque de l'ouverture. » *Art.* 860.

« Le rapport du mobilier ne se fait qu'en moins prenant. Il se fait sur le pied delà râleur du mobilier, lors delà donation, l'après l'état estimatif annexé à l'acte; et, i défaut de cet étal, d'après une estimation par expert, à juste prix et sans crue. » *Art.* 868.

« Le rapport n'est dù que par le cohéritier à son cohéritier; il n'est pas dù aux légataires ni aux créanciers de la succession. » *Art* 857.

ADNOTAT1O X.

De crccutore testamentario.

Testator quadam ratione suspicari potest, ne hærcdcs, non equidem mala fide, incuria autem vel luminis defectu , voluntate supremas non adimpleant; itaque lege cautum est ut testatori facultas fidum testamenti sui cxccutorcrn eligendi, concedatur ;

« Le testateur pourra nommer un ou plusieurs exécuteurs testamentaires. » *Art.* 10-2-4.

a Celui qui ne peut s'obliger, *ne* peut pis être exécuteur testamentaire. » *Art.* 1028.

Hine ex *art.* 1029 et 1028, nec *urores,* nisi de consensu mariti vel auctoritate judicis, nec *minores* absque testatoris aut curatoris auctoritate, testamenti execulionem suscipere possunt.

« Les exécuteurs testamentaires feront apposer les scellés, s'il y a des héritiers mineurs, interdits ou absens.

» Il feront faire en présence de l'héritier présomptif, ou lui dûment appelé, l'inventaire des biens de la succession.

» Ils provoqueront la vente du mobilier, à défaut de deniers suffisans pour acquitter les legs.

» Ils veilleront à ce que le testament soit exécuté, et ils pourront, en cas de contestation sur son exécution, intervenir pour en soutenir la validité.

» Ils devront, à l'expiration de l'année du décès du testateur, rendre compte de leur gestion. » *Art.* 1031.

« S'il y a plusieurs exécuteurs testamentaires qui aient accepté, un seul pourra agir au défaut des autres; cl ils seront solidairement responsables du compte du mobilier qui leur a été confié, à moins que le testateur n'ait divisé leurs fonctions, et que chacun d'eux ne soit renferme dans celle qui lui était attribuée. » *Art.* 1033.

Execulionis testamenti officium ν eluti fiducies et amiciliæ munimentum habetur, nec proinde, nisi voluntas testatoris aliquid ut graliludinis munus donaverit, nihil propter impensas exigere possunt testamentarii cxcculorcs.

ADNOTATIO XI.

De vcnditione-einplione.

Ç 1. — *l)< natura vtniitia·^· ■< ‹ tia·* ›*

Natura venditionis-emptionis quæ nec se parari possunt, neca Codice revera separantur, ulpole inter se correlativæ, sunt contractus qttb venditor et emptor sese obligant, alius ad transferendam proprietatem rei, et alter ad pretium solvendum :

a La vente est une convention par laquelle

πιο s'oblige à livrer une chose, et l'autre à la payer.

» Elle peut être faite par acte authentique ou sous seing privé. » *Art.* 1582.

« Elle est parfaite entre les parties, et la propriété est acquise de droit à l'acheteur a l eganl du vendeur, dès qu'on est convenu de la chose ou du prix, quoique la cnose n'ait pas encore été livrée ni le prix payé, » *Art.* 1583.

lime venditio *regulari1er* conficitur solo contrahentium consensu, absque etiam scripto et nudis verbis, modo valor rei non excedat valorem 150 francorum, alioquin probatio per testes non admitteretur.

Hinc delendum est axioma veleris juris, *traditionibus, non nudis pactis dominia rerum transferantur ;* emptor enim ante traditionem hodie habet non modo *jus ad rem,* sed tiam *jus in re.* Diximus *regulariter;* nam excipiuntur

1" Venditio rerum quæ ad pondus, numerum vel mensuram venduntur; elhæcconditio non est perfecta, eo sensu quod res remaneat *periculo venditoris,* quaudiu non fuerit ad pensa, numerata, aut mensurata, *ai t.* 1585; aliter si res prædiclæ acervalim (en b/oc) vendantur,art.1586: ralioesl in l»casu quod déterminai i non potest quid emplor debeat: in 2 autem debitum fuit determinatum.

2' Venditio rerum quæ degustari solent, v. g. *Oleum, vinum.* Illarum rerum venditio æque non perficitur donec eas emptor degustaverit et probaverit, art. 158“ ; inde pereunt venditori, nisi ex istius domo exierint ari. 100 Codicis com.

3° Non perficitur venditio ad probationem (ri *l'essai) cum* venditio fuit facta sub conditione suspensira ari. 1538;

« La vente faite à l'essai est toujours présumée faite sous une condition suspensive.» *Art.* 1588.

Hinc res perit venditori, quando tempore *probationis* periit.

« La promesse de vente vaut vente, lorsqu'il y a consentement réciproque des deux paitics sur la chose et sur le prix, » *Art.* 1589.

Bps in illo art. perit illi qui vendere promiserat, propter ea quod *promissaritis,* jus in re non adeptus fuerat, nec tenebatur isÛU5 pretium solvere, ideo que promissio venditionis æquivalcl venditioni tantum , i cum execution! mandata est. Vine *lier,* t. 9, p. 162.

Quoad arrhas venditioni aut venditionis promissis oppositas, si solum promissio venditionis fuit facta , contrahentes irsilire possunt, et qui dedit arrhas , eas amittit, et qui eas accepit, duplum illarum itxhluil ari. 1590. Si autem venditio sil absoluta , nullus contrahentium , allero invito, a coi), ventione arrhis firmata resilire potest. Ita *Troplong,* t. 1, p. 214.

« Le prix de la vente doit être détermine et désigne par les parties. » *Art.* 1591.

«Il peut cependant cire laissé à l'arb» trage d'un tiers : si le tiers ne veut ou ne peut faire l'estimation, il n'y a point de vente, w Jri. 1592.

§11. — *Or traditione ret vendtla.*

Traditio est translatio rei vendilæ in possessionem emptoris, art. 1604. Traditio rei vendilæ in eodem loco est facienda in quo erat tempore venditionis , nisi derogclur speciali conventione, *Art.* 1609 el scq.

« L'obligation de délivrer les immeubles est remplie de la pari du vendeur lorsqu'il a remis les clefs, s'il s'agit d'un bâtiment, ou lorsqu'il a remis les lilies dc propriété.)) *Art.* 1605.

« La délivrance des effets mobiliers s'opère, ou par la tradition réelle, ou par la remise des clefs des bàlimens qui les contiennent, ou même par le seul consentement des parties, si le transport ne peut pas s'en faire au moment de la vente, ou si l'acheteur les avait déjà en son pouvoir à un autre titre. » *Art.* 1606.

« La tradition des droits incorporels se fait, ou par la remise des litres , ou par l'usage que l'acquéreur en fait du consentement du vendeur. » *Art.* 1607.

« Los frais dc la délivrance sont à la charge du vendeur, et ceux de l'enlcvi-rnenl à la charge de l'acheteur, s'il n'y a eu stipulation contraire. » *Art.* 1608.

«Les frais d'actes et autres accessoires à la vente sont à la charge dc l'acheteur. » *Art.* 1593.

« Si le vendeur manque à faire la délivrance dans le temps convenu entre les parties, l'acquéreur pourra , à son choix , demander la résolution de la vente, ou sa mise en possession , si le retard ne vient pas du fait A- vendeur. » *Art.* 1610.

< Dans tous les cas , le vendeur doit être condamné aux dommages et intérêts, s'il résulte un préjudice pour l'acquéreur , du defaut dc délivrance au terme convenu. » *Art.* 1611.

« Le vendeur n'est pas tenu de délivrer la chose, si l'acheteur n'en paie pas le prix , cl que le vendeur ne lui ail accordé un délai pour le paiement. » *Art.* 1612.

« Il ne sera pas non plus obligea la délivrance, quand même il aurait accordé un délai pour le paiement, si, depuis la vente, l'acheteur est tombé en failli le ou en étal de déconfiture, en sorte que le vendeur se trouve en danger imminent de perdre le prix; à moins que l'acheteur ne lui donne caution de payer au terme. » *Art.* 1613.

Circa hosce articulos sunt advertenda :

1° De *tempore* traditionis rei vendilæ : si enim res tempore praefixo non tradatur, indemnitatem patitur venditor, nisi mora traditionis non proveniat ex ipsius facto, sed ex vi majore , puta , *subita aquarum inundatione, repentina domus vendilæ ruina,* etc. (1148).

2° De *impensis remissionis, Gallice (délivrance), asportationis, Gallice (de l'enlèvement)...,* bajulorum rbedarioruin, quæ nunc emptorem et venditorem, nunc venditorem aut emptorem obligant. Vide art. 1608.

3° De *mensura,* illa est quæ fuerit designata in contractu, si agatur de venditione agrorum : attamen cerlæ modificationes quas legere est in Codice ab ari. 1617 ad art. 1623, sunt sedulo annolandæ :

4° De *statu rei,* venditor ante rei traditionem debet illam veluli suam servare, ul eam emptori transferat in eodem statu, in quo fuisset si stalim fuisset tradita ; nec non cum fructibus ex ea re perceptis juxta axioma : *res fructificat domino suo.*

5o De c imu m quæ excusant venditorem a traditione rei : licet Codex duos tantum assignaverit casus in quibus vendi lor excusetur a traditione rei vendilæ, admittitur ex *discussionibus legis* venditorem excusari a re tradenda, quoties prudenter dubitari potest de potentia emptoris, si tamen fide juswres nor. præstet, et dubium a tempore rendiliotiis non exlilerit : venditor excusatur etiam, a traditione rei, licet emplor offerat. vel jure solverit pariem pretii, nisi res ivjte dividi possit.

§ III. — *De vitiis rei vendita f et de sua perditione.*

Res perit ante traditionem aut *vitio ipsi intrinseco, aul culpa* venditoris aut tandem *casu fortuito* ; si pereat vitio aut culpa... perit venditori; si casu fortuito, distinguendum; si venditor erat in mora culpabili, patitur damnum ; secus autem , perit emptori, qui prolium solvere lenelur, quanquam illam non obtineat. Art. 1637-1138. Attamen consule ari. 1585-1587.

Res duplici modo perire potest apud emptorem, nempe vitiis intrinsece cxistenlibus tempore venditionis, vel a casu fortuito aut vitiis post venditionem existenlibus. Primo in casu lotum pretium refundere atque omnes contractus sumptus solvere tcnelur venditor : in secundo casu lotum damnum sustinet emptor, cum *res pereat domino,* llincarl. :

« Le vendeur est tenu de la garantie à raison des défauts cachés de la chose vendue qui la rendent impropre à l'usage auquel on la destine, ou qui diminuent tellement cet usage, que l'acheteur ne l'aurait pas acquise, ou n'en aurait donné qu'un moindre prix, s'il les avait connus. » Art. 1641.

« Il est tenu des vices cachés, quand même il ne les aurait pas connus, à moins que, dans ce cas, il n'ait stipulé qu'il ne sera obligé à aucune garantie. » *Art.* 1643.

« Dans le cas des art. 1641 cl 1643 , l'acheteur a le choix de rendre la chose cl de se faire restituer le prix, ou de garder la chose et de se faire Tendre une partie du prix, telle qu'elle sera arbitrée par experts. » *Art.* **1644.**

« L'action résultant des vices rédhibitoires doit être intentée par l'acquéreur, dans un bref délai, suivant la nature des vices rédhibitoires et l'usage du fieu où la vente a été faite. » Art. 1648.

« Elle n'a pas fieu dans les ventes faites par autorité de justice. » Art. 1649.

a Seront punisd'amende, depuissix francs jusqu'à dix francs inclusivement : — 1. ceux qui auront contrevenu aux bans de vendanges ou autres bans autorisés par les réglcmens ; — 2. les aubergistes , hôleliOrs , logeurs ou loueurs de maisonsgarnie.qui auront négligé d'inscrire, de suite cl sans aucun blanc, sur un registre tenu réguliérement les noms, qualités, domicile habitue».

tes d'entrée et de sortie de toute personne i aurait couche ou passé une nuit dans leurs maisons; ceux d'entre eux qui auraient manqué à représenter ce registre aux époques déterminées par les rcglomcns, ou lorsqu'ilsen auraient été requis, aux maires, adjoints, officiers OU commissaires de police, uuaux citoyens commis à cet ciTct : le tout ans préjudice des cas de responsabilité mentionnés en l'article 73 du présent ('ode relativement aux crimes ou aux délits de ceux qui, ayant logé ou séjourné chez eux, n'auraient pas été régulièrement inscrits; — 3. les rouliers, chai retiers , conducteurs de voilures quelconques ou de bêles de charge, qui auraient contrevenu aux réglcmens par lesquels ilssontobligés de se tenir constamment à portée de leurs chevaux , bêtes de trait ou de charge et de leurs voitures, et en étal de les guider cl conduire, d'occuper un seul côté des rues, chemins ou voies publiques, de se détourner ou ranger devant toutes autres voilures, et, à leur approche , de leur laisser libre au moins la moitié des rues, chaussées, routes et chemins;—4. ceux qui auront fait ou laissé courir les chevaux, hèles de trait, déchargé ou de monture dans l'intérieur d'un lieu habité , ou violé les réglemens contre le chargement, la rapidité ou la mauvaise direction des voilures ; —(1) ceux qui contreviendront aux dispositions des ordonnances et réglcmens ayant pour objet la solidité des voitures publiques; leur poids, le mode de leur chargement ; le nomlirc et la sûreté des voyageurs; l'indication, dans l'intérieur des voilures, des places qu'elles contiennent et du prix des places; l'indication , à l'extérieur, du nom du propriétaire;— 5. ceux qui auront établi ou tenu, dans les rues, chemins, pinces ou lieux publics, des jeux de loterie ou autres jeux de hasard; —G. ceux qui auront vendu ou débité des boissons falsifiées, sans préjudice des peines plus sévères qui seront prononcées par les tribunaux de police correctionnelle dans le cas où elles contiendraient des mixtions nuisibles à la santé; — 7. ceux qui auraient laissé divaguer des foux ou des furieux étant sous leur garde, ou des animaux malfaisans ou féroces; ceux qui auront excité ou n auront pas retenu leurs chiens lorsqu'ils attaquent ou poursuivent h's passons, quand mémo il n'en serait résulté aucun mal ni dommage; — 8. ceux qui auraient jeté des pierres ou d'ault es corps durs ou des immondices contre les maisons, édifices et clôtures d'autrui, ou dans les jardins ou enclos, et ceux aussi qui auraient volontairement jeté «les corps durs ou des immondices sur quelqu'un ; — 9. ceux (ju; n'étant propriétaires, usufruitiers, ni jouissant d'un terrain ou d'un droit de passage. y sont entrés et y ont passe dans le temps oùcelerrain étailchargéde grains en tuyau, de raisins ou autres fruits mûrs ou voisins de la maturité;—10. ceux qui auraient fait ou laissé passer dos bestiaux , animaux de trait, de charge ou de monture, sur le terrain d'autrui ensemencé ou chargé d'une récolte, en quelque saison que ce soit, ou dans Un bois taillis appartenant à autrui; — 11. ceux qui auraient refusé de recevoir les espèces et monnaies nationales, non fausses ni altérées, selon la valeur pour laquelle clics ont cours ; —12. ceux qui, le pouvant, auront refusé ou négligé de faire les travaux, le service, ou de prêter le secours dont ils auront été requis, dans les circonstances d'accidens, tumultes, naufrage, inondation, incendie ou autres calamités , ainsi que dans les cas de brigandages, pillages , flagrant délit, clameur publique ou d'exécution judiciaire;— 13. les personnes désignées aux articles 384 cl 388 du présent Code; —(1) 14, ceux qui exposent en vente des comestibles gâtés , corrompus ou nuisibles; — 15. ceux qui déroberont, sans aucune descirconslances prévues en l'art. 388, des récoltes ou autres productions utiles de la terre qui, avant d'être soustraites, n'étaient pas encore détachées du sol. w *Art.* 475 *Cod. pen.*

« Pourra, suivant les circonstances, être prononcé, outre l'amende portée en Particle précédent, l'emprisonnement, pendant trois jours au plus, contre les rouliers, charretiers, voituriers cl conducteurs en contravention; contre ceux qui auront contrevenu (2) aux réglemens ayant pour objet

(1) A partir de ces mots la fin du n»4a éié ajoutée par la loi de ce jour a l'ancien article 476, i éja modifie dans les mêmes ternies par la loi du 28 juin 1829.

(1) Les deux n° 14 et 15 ont été ajoutés à l'ancien article 175 par la loi de ce jour.

(2) Celte disposition a tté ajoutée par «« la» <lece jour, à l'ancien article 476, conformément à la loi du 28 juin 1829.

soit la rapidita , la mauvaise direction ou le chargement des voitures ou des animaux, soit la solidité des voilures publiques , leurs poids, le mode de leur chargement, le nombre et la sûreté des voyageurs ; contre les vendeurs et débitons de boissons falsifiées ; contre ceux qui auraient jeté des corps durs ou des immondices. » Arl. 476 *Cod. pen.*

§ W.—DeprttH tolnttonc.

Specialis obligatio emptoris spectat *solutionem* pretii *integram* , cl tempore et loco prælixis : quod si de solutionis tempore et loco nihil fuerit conventum , emptor pretium solvere debet eodem in loco et tempore quo res tradenda est. Notandum csl dispositionem hanc non extendi ad venditiones rerum immobilium v. g. agri, vilis, etc... nec etiam ad rerum mobilium venditiones , quæ ad diem (à *terme)* efficiuntur ; in utroque casu solutio debitoris in loco cl tempore præfixis, est facienda. Art. 1G50-1651 cl 1247 et Curia sup. die 14 julii 1814.

« Si l'acheteur est troublé ou a juste sujet de craindre d'être troublé par une action , hypothécaire, soit en revendication , il peut suspendre le paiement du prix jusqu'à ce quote vendeur ail fait cesser le trouble , si mieux n'aime celui-ci donner caution, ou à moins qu'il n'ait été stipulé que, nonobstant le trouble, l'acheteur paiera. » *Arl.* 1653.

Proplcr hos casus, cum emptor pretium , dicto tempore, non solvat, venditor jure polcsl invocare contractus rescissionem, arl. 1654. Si de bonis immobilibus sil quæstio , tum a judice, qui aut slalim aul post aliquam dilationem rescindit contractum , rescissio esi petenda, arl. 1655-1676. Si vero de rebus mobilibus agatur, venditor ipse a contractu resilire est in potestate, absque ulla prævia judicis sententia,arl. 1657. Cum resolvatur venditio proplcr defectum solutionis, fructus redeunt ad venditorem, et æqualiler res, libera ab onere et hypotheca. Hinc art. :

« La résolution de la vente d'immeubles est prononcée de suite, si le vendeur cslen danger de perdre la chose et le prix.

»Si ce danger n*exisle pas, le juge peut accordera l'acquéreur un délai pinson moins long suivant les ci i constances.

n Ce délai passé sans que Pacquéreur ait payé, la résolution de la vente sera rononcéc. » *Arl.* 1655.

« S'il a été stipulé lors delà vente d'immeubles que, faute de paiement du prix dans le terme convenu, la vente sera résolue de plein droit, l'acquéreur peut néanmoins payer après l'expiration du délai, tant qu'il n'a pas été mis en demeure par une sommation ; mais après celle sommation, ie juge ne peut pas lui accorder de délai. » *Arl.* 1656.

«En matière de vente de denrées cl effets mobiliers, la résolution de la vente aura lieu de plein droit et sans sommation , au profil du vendeur, après l'expiration du terme convenu pour le retirement. » zfrl 1657.

(j V.—*De rescissione venditionis propter lirsionem.*

Æqualitas inter pretium et rem venditam servari debet, adeo ut pretium minuatur pro ratione gravaminis seu relrovendilionis quæ emptori imponitur, nisi sponte et libere consentiat emptor ad hoc onus sustinendum, sine ulla immunilione pretii.

« Si le vendeur a été lésé de plus de sept douzièmes dans le prix d'un immeuble, il a le droit de demander la rescision de la vente, quand meme il aurait expressément renoncé dans le contrat à la faculté de demander celle rescision, et qu'il aurait déclaré donner la plus-value. » Art 1674.

Vide eliam arl. 1660 et 1661.

« La rescision pour lésion n'a pas lieu en faveur de l'acheteur, b *Arl.* 1683.

« Elle n'a pas lieu en toutes ventes qui, d'après la loi, ne peuvent être faites que d'autorité de justice. » *Art.* 16S4.

Advertas : 1° rescissionem postulari debere intra biennium a die venditionis. *Art.* 1676.

2°Quo modo est æslimanda læsio et eliam probanda , explicat Codex arl. 1675 cl seq.

ADNOTATIO XII.

De rebus vendibilibus.

Res ut sit vendibilis, sicoue possit esse objectum contractus \endili jis, debet esse possibilis physice aul morablcr. existons aul probabiliter futura, determinata vel altem determinabilis, intra commercium

posita, prætio aestimabilis, propria dantis elalteri indebita.

« Tout ce qui est dans le commerce peut être vendu, lorsque des lois particulières n'en ont pas prohibé l'aliénation.x>ArL1598.

Hinc quisque intclligcl facillime, quæ res vendi nequeunt, v. g. *res turpis, impossibilis, ridiculosa. Libelli famosi, picluræ lascivæ, larvæ, libri libidinosi, vestes ad excitandos venercos affectus confccloe.* Cod. pœn., *art.* 287-475; adduntur :

1° *Hœrcdilas* personæ adhuc viventis, licet consentiat. *Art.* 1600.

2° Majoralus (les Majorais).

3"Venenum sub quadam conditione.

« Toute substance vénéneuse ne peut être vendue qu'à des personnes connues et domiciliées qui en auraient besoin pour leur profession ou pour cause connue, sous peine d'amende de 3,000 fr. de la pari du vendeur. » *(Loi du* 11 *avril* 1813.)

a La vente de la chose d'autrui est nulle; elle peut donner lieu à des dommages el intérêts, lorsque l'acheteur a ignoré que la chose fût à autrui. » *Art.* 1599.

In his casibus, cum verus non existât ronlrictus, emptor non acquial dominium rei venditæ ; itaque rescissionem obtinebit, quamvis bona fide vendiderit venditor.

«Si au moment de la vente, la chose vendue était périe en totalité, la vente serait nulle.

» Si une partie seulement de la chose est périe, il est au choix de l'acquéreur d'abandonner la vente, ou de demander la partie conservée, en faisant déterminer le prix par la ventilation, » *Art.* 1601.

ADNOTATIO XIII.

De Evictione.

Evictio est juridica deturbatio emptoris a possessione rei quam omit. *Art.* 1625. Tenetur venditor assecurarc emptorem sive contra evictionem rei venditæ, sive contra onera non declarata quibus res prægravari potest, nisi contrarium fuerit stipulatum. *Art.* 1626.

Cum tamen awecuratio non sit de essentia venditionis, *ordinarie*, de ea contrahentes pro libitu agere possunt. *Art.* 1627.

Si Get evictio, pretium retinere non pocst venditor, nisi tempore venditionis emptor periculum evictionis agnoverit vel suo periculo rem emerit. *Art.* 1929.

2° Emptor evinci polesl vel totaliter vel ex parle rei venditæ. *Ari.* 1630 , 1631, 1632, usque ad 1640.

ADNOTATIO XIV.

Cui res vendita pereat aut fructificet.

Jam diximus cui res vendita pereat, nempe perii emptori nisi aliud conventum fuerit, vel debitor fuerit in mora culpabili; ratio est quod res absolute vendita, licet non tradita, modo sil determinata in individuo , perit illi qui habet hujus rei dominium. Jam vero emptor acquisivit dominium. Ergo res ipsi perit. *Ari.* 1647.

Æqualiter, ut dictum fuit, de *traditione* rei venditæ, cum res vendita sil tradenda eodem in statu in quo erat tempore venditionis , emptor fructus hujusce rei percipere debet a die venditionis ;

« La chose doit être délivrée en l'étal où elle se trouve au moment de la vente. Depuis ce jour, tous les fruits appartiennent à l'acquéreur, » *Art.* 1614.

« L'acheteur doit l'intérêt du prix de la vente jusqu'au paiement du capital, dans les trois cas suivans :

» S'il a été ainsi convenu lors de la vente ; si la chose vcnducet livrée produildes fruits ou autres revenus ; si l'acheteur a été sommé de payer. Dans ce dernier cas, l'intérêt ne court que depuis la sommation. » *Art.* 1652.

Accidit aliquando quod res duobus successive vendatur ; hoc in casu, priori emptori debetur, quamvis posteriori jamjam sit tradita; namque per primam venditionem ille rei acquisivit dominium ; porro nemo potest, nisi consentiens, aut legaliler, a dominio suo deturbari :crgo prior emptor rem ut pote suam venditam alteri repetere , el secunda venditio nisi lanquam venditio rei alienæ haberi potest.

Excipiendum esset, si ageretur de re mobili , nam ex *ari.* 1141 , res mobilis posteriori emptori reservatur, modo res tradita faerit, el ille emerit bona fide.

ADNOTATIO XV.

De pacto retrovenlionis seu redemptionis.

Pactum retrovenlionis seu redemptionis g>Hice *de rachat ou de réméré,* est licitum jure naturali, nam , cum venditor sil rei suæ dominus, conditionem quam voluerit imponere polesl, modo neque leges neque justitiam lædal: itaque sic sancitur Codice civili.

« La faculté de rachat ou de réméré est un pacte par lequel le vendeur se réserve de reprendre la chose vendue, moyennant la restitution du prix principal, et le remboursemenldont il est parlé à l'article 167° » Art. 1659.

« Le vendeur qui use du pacte de rachat doit rembourser non seulement le prix principal , mais encore les frais et loyaux coûts delà vente , les réparations nécessaires, et celles qui ont augmenté la valeur du fonds, jusqu'à concurrence de celle augmentation. Il ne peut entrer en possession qu'après avoir satisfait à toutes ces obligations.

» Lorsque le vendeur rentre dans son héritage par l'effet du pacte de rachat, il le reprend exempt de toutes les charges cl hypothèques dont l'acquéreur l'aurait grevé: il est tenu d'exécuter les baux faits sans fraude par l'acquéreur. » *Art.* 1673.

«La faculté de rachat ne peut être stipulée pour un terme excédant cinq années.Si elle a été stipulée pour un terme plus long, elle est réduite à ce terme. » *Art.* 1660.

« Le delai court contre toutes personnes, même contre le mineur , sauf, s'il y a lieu , le recours contre qui de droit.» *Art.* 1663.

Nota. Variæ retractus (*retrait*), species per diversas leges suppress® fuerunt anno *1690 (Répert. de jurisprudence, v° Retrait).*

ADNOTATIO XVI.

De quibusdam venditionis speciebus.

Hic advertendum est quod jam diximus de venditione in genere. Dicere supersunt quædam de cis qui aut vendere aut emere possunt et de certis venditionis specicbus.

I. 1° *Tutores* emere nequeunt bona quorum tutelam suscepere; 2° *mandalarii* relative ad bona quæ de mandato debent vendere; *administratores* communitatum aut publicorum institutorum , relative ad bona quæ administrant ;4° *prœpositi* publici relative* ad bona nalionalia quæ istorum ministerio sunt vendenda. *Art.* 1596.

« Ne peuvent se rendre adjudicataires, mus peine de nullité, ni par eux-mêmes, ni par personnes interposées : les tuteurs » des biens de ceux dorrt ils ont la tutelle : les mandataires, des biens qu'ils sont chargés de vendre; les administrateurs, de roux des communes ou des élablisscmcns publics confiés à leurs soins; les officiers publics, des biens nationaux dont les ventes se font parleur ministère.» *Art.* 1596.

2" Judices, eorum *vices gerentes,procuratores , scribœ advocati , nolarii ,* etc., de litibus el juribus litigiosis pacisci nequeunt : quia in sui gratiam agere præsumerenlur. *Art.* 1597.

« Les juges, leurs suppléans , les magistrals, remplissant le ministère public, les greffiers, huissiers , avoués, défenseurs officieux et notaires , ne peuvent devenir cessionnaires des procès, droits et actions litigieux qui sont de la compétence du tribunal dans le ressort duquel ils exercent leurs fonctions, à peine de nullité, et des dépens, dommages et intérêts. » *Art.* 1597.

3° *Conjuges* inter se vendere aut emere nequeunt, nisi in triplici casu, I°si, conjugibus per sententiam judicis sejunctis . alter aliquid alteri in solutionem debili jam exislentis cedat; 2°si vir uxori suæ etiam non separatæ, quædam bona transferat ad compensanda illius bona immobilia , quæ alienata fuere, aut ad pecuniæ summam repraesentandam , quæ ad eam pertineat ; sed requiritur ut hæc bona et summa non fuerint constituta in communitate; 3° si demum mulier bonum aliquod marito cedat ad implendum quæ promissa, non autem integra fuit soluta. *Art.* 1595.

1I.« Dans le transport d'une creance, d'un droit ou d'une action sur un tiers, la délivrance s'opère entre lecédantct le cessionnaire par la remise du litre. » *Art.* 1689.

« Le cessionnaire n'est saisi à l'égard des tiers que par la signification du transport fait par lcdébileur.

» Neanmoins le cessionnaire peut être également saisi par l'acceptation du transport fait par le débiteur dans un acte authentique. » *Arl.* 1690.

« La propriété d'une lettre de change se transmet par la voie de l'endossement.» Art. 136. *C. de comm.*

III. « Celui contre lequel on a cédé droit litigieux peut s'en faire tenir **quitte** par le cessionnaire, en hn remboursant le prix réel de la cession avec les frais et loyaux

coûts, et avec les intérêts à compter du jour où le cessionnaire a paye le prix de la cession à lui faite. » *Arl.* 1699.

a J.a chose est censée litigieuse dès qu'il y a procès et contestation sur le fond du droit. »ArL 1700.

σ La disposition portée en l'article 1609 cesse, » *Arl.* 1701,

Notandum quod hæc praescriptio erga donatarium rei litigiosæ non sese extendat.

ADNOTATIO XVII.

De muluo el de fenore ex muluo.

Dicemus 1° de *nalura* mului ; 2ft de *obligationibus* reciprocis mutuantis et muluatarii ; 3° demuluo cum *fenore.*

I. *Λαlura : mutuum est contractus quo resconsumplibilis usu traditur alleri ad usum consumptionis, el proinde in istius Iransil dominium cum obligatione aliam ejusdem speciei cl bonilalis resliluendi post aliquod lemporis spatium:*

« Le prêt de consommation est un contrat par lequel l'une des parties livre à l'autre une certaine quantité de choses qui se consomment par l'usage, à la charge par cette dernière de lui en rendre autant de mêmes espèce et qualité. » *Arl.* 1892.

« L'obligation qui résulte d'un prêt en argent, n'est toujours que la sommenumérique énoncée au contrat.

» S'il y a augmentation ou diminution d'espèces avant l'époque du paiement, le débiteur doit rendre la somme numérique prêtée, et ne doit rendre celle somme que dans les espèces ayant cours au moment du paiement. » *Art.* 1895.

a La règle portée en l'article précédent n'a pas lieu si le prêt a été fait en lingots, u *Art.* 1896.

« Si ce sont des lingots ou des denrées qui ont été prêtés, quelle que soit l'augmentation ou la diminution de leur prix, le débiteur doit toujours rendre la même quantité cl qualité, et ne doit rendre que cela, b *Arl.* 1897.

II. De *obligationibus* vide articulos 1899, 1900, 1901, quibus mutuatariusnon potest rem mutuo datam repetere nisi tempore inter conlrahen'is præfixo.

Collige insuper articulos 1902, 1903, 190-1, quibus muluatarius reddere tenelus rem muluo acceptam, tempore praelinito et eadem quantitate et qualitate; quod si muluatarius per anticipationem chirographnrn dederit quasi muluo accepisset peconiam quae tamen ab ipso revera non fuit tradita, in foroexterno habebitur ut venis muluatarius , nec potest exceptionem pras tendere non numerals aut traditæ pecunias, nec etiam probatio admittitur per testes contra tenorem instrumenti scripti, posset tantum jusjurandum a mutuante expostulare. *(Delv.,* I. 2, p. 833 ; *Paillet,* in an. 1360.) k

III. *De muluo cum fenore :* Codex permittit stipulationem fenoris, in contractu mutui, sive sit de pecunia, sive de rebus aliis, modo sint mobiles; quinimo statuit insuper muluatarium, si fenus solverit, li, cet illode fenore nulla facta fueri Istipulatio, non posse illud repetere, neque de sorte principali quidquam diminuere :

a Il est permis de stipuler dos intérêts pour simple prêt soit d'argent, soil de denrées ou autres choses mobilières. » *Art.* 1905.

« L'emprunteur qui a payé des intérêts qui n'claienl pas stipulés ne peut ni les répéter ni les imputer sur le capital. » *Art.* 1906.

Fcnus *legale* aut *conventionale* est : nritis *lege* determinatur ut apud nos 5 pro 100: posterius pendet a speciali pacto contrahentium cl *laxationum legalem* superare potest , quoties id expresse lex non prohibet.

Taxatio fenoris conventionalisdebelscriplo esse determinata. Apocha *(quittance)* sortis, absque mentione de debito fenore, illud supponit solutum , nec relinquit viam ulli repetitioni. *Arl.* 1907,1908.

Fenus ex mutua pecunia per quinque annos præscribilur. *Arl.* 2277.

Cum igitur lex civilis permittat ut 5 vel 6 pro 100 in mutuo exigantur, nova cl gravis momenti lis exorta est; an scilicet istos5 , vel 6 pro 100 vi legis civilis tuta conscientia quis percipere possit?

Quidquid sil de argumentis hinc ct inde, pro sua virili parte expromptis, nostrum non judicavirmus tantam dirimere litem. Hic tantum operæ pretium visum est annotare, quod in praxi, variis responsis sacræ pœnitcntiariæ, ad diversas quæ ad ipsam directæ sunt consultationes, sapienter sil tandum : quodque doctrina episcoporum, seminariorumque ab omni vere catholico iit totis præcordiis amplectenda.

* ADNOTATIO XVIII.

De paclo legis commissoria in pignore.

Pactum istud Codice irritum declaratur :

« Le créancier ne peut, à defaut de paiement, disposer du gage, sauf à lui à taire ordonner en justice que ce gage lui demeurera en paiement et jusqu'à due concurrence, d'après une estimation faite par experts, ou qu'il sera vendu aux enchères.

Toute clause qui autoriserait le créancier à s'approprier le gage ou à en disposer sans les formalités ci-dessus, csl nul. u *Arl.* 2078.

« Le créancier ne devient point propriétaire de l'immeuble par le seul defaut de paiement au terme convenu ; toute clause contraire est nulle :en ce cas, il peut poursuivre l'expropriation de son débiteur par les voies legales. » *Arl.* 2088.

ADNOTATIO XIX.

De poenis usurariorum.

Usurarius,ex Codice, ille solus habetur, qui usuras percipit ultra laxationem legalem. Qui autem reus convincitur esse *usurarius consuetudine* mulcla , v.g. aut carcere, pro diversis casibus, plectitur.

« Tout individu qui sera prévenu de se livrer habituellement à l'usure sera traduit devant le tribunal correctionnel, ct en cas de conviction condamné à une amende qui ne pourra excéder la moitié des capitaux qu'il aura prêtés à usure.

» S'il résulte de la procédure qu'il y a eu escroquerie de la part du prêteur, il sera condamne, outre la peine ci-dessus, à un emprisonnement qui ne pourra excéder deux ans. *m(Loi du* 3 *septembre* 1807.)

ADNOTATIO XX.

De Censibus.

Stipulatio fenoris *(d'un intérêt)* in mutuo cum alienatione sortis, dicitur constitutio census *(constitution de renie.) Arl.* 1709.

Census potest esse vel perpetuus vel vitalitius.

‹t Cette rente peut être constituée de deux manières, en perpétuel ou en viager. » *Arl.* 1910.

I. Census perpetuus ille csl qui semper durare debet, nisi legitima redemptione extingualur. Est essentialiter redimibilis *(rachelable),* ex parte debitoris, id est debitor census semper facilitatem habet ab illo se liberandi, solvendo sortem ipsair *(le capital) ;* nec illam facultatem possunt paries contrahentes, etiam libero consensu, debitori adimere ; sed solum pacisci poterunt redemptionem census non futuram ante tale temporis spatium, quod tamen decem annos non excedat, aut non nisi præmonilo prius creditore :

« La rente constituée en perpétuel est essentiellement rachelable.

» Les parties peuvent seulement convenir que le rachat ne sera pas fait avant un délai qui ne pourra excéder dix ans , ou sans avoir averti le ctéancicr au terme d'avance qu'elles auront détérminé. » *Arl.* 1911.

Si census perpetuus constituatur ut pretium venditionis rei immobilis, csl etiam essentialiter redimibilis; sed creditori licet apponere clausulas el conditiones redemptionis *(du radial* el hanc usque ad triginta annos differre.

« Toute rente établie à perpétuité pour le piix de la vente d'un immeuble, ou comme conditum de la c ssion à litre onéreux ou gratuit d'in tonds immobilier, est essentiellement rachelable.

» Il est néanmoins permis au créancier de réglei les clauses et conditions du rachat.

» Il lui est aussi permis de stipuler que la rente ne pourra lui cire remboursée qu'apres un certain terme, lequel ne peut jamais excéder trente ans : louleslipulaiion contraire est nulle. » *Arl.* 530.

Creditor non potest censum exlinguere sortem repetendo nisi in quibusdam casibus lege delinitis : v. g. si per duos annos debitor censum non solverit, aut foro cedat (en *cas de faillite).*

« Le débiteur d'une rente constituée en perpétuel peut être (mli.inlaii radiai, 1° s'il cesse de. remplir ses obligations pendant deux années; 2 s'il manque à fournir au prêteur les sûretés promises par le contrat. » *Arl.* 1912.

« Le capital de la rente constil<m perpétuel dvrnt msS' · i.

faillite ou de déconfiture du débiteur. » ^r/. 1913.

In noc contractu, census scu pensio (/α *renie, l'intérêt)* non potest excedere legis taxationem quæ est nunc pars sortis vigesima, gallice *cinq pour cent.*

II. Census vilalitius *{renie viagère)* ille est qui durare debet usque ad inorlem unius personæ vel plurium personarum. Constitui potest in favorem vel ejus qui prolium illius suivit, vel alterius.

Constitui iterum potest vel titulo oneroso vel titulo gratuito, et ea taxatione quæ partibus contrahentibus arridet :

« La rente viagère peut être constituée à titre onéreux, moyennant une somme d'argent, ou pour une chose mobilière appréciable ou pour un immeuble. » *Arl.* 1968

» Elle peut être aussi constituée, à litre purement gratuit, par donations entre-vifs ou par testament. Elle doit être alors revêtue des formes requises par la loi. « *Arl.* 1969.

« La rente viagère peut être constituée, soit sur la tête de celui qui en fournit le prix, soit sur la tête d'un tiers qui n'a aucun droit d'en jouir. » *Arl.* 1971.

« Elle peut être constituée sur une ou plusieurs tètes, » *Arl.* 1972.

a Elle peut être constituée au profil d'un tiers, quoique le prix en soit fourni par une autre personne.

«Dans ce dernier cas, quoiqu'elle ail les caractères d'une libéralité, elle n'est point assujélic aux formes requises pour les donations, sauf les cas de réduction et de nullité énoncés dans l'article 1970. » *Art.* 1973.

« Tout contrat de rente viagère créé sur la tête d'une personne qui était morte au jour du contrat, ne produit aucun effet. » *Arl.* 1974.

« Il en est de même du contrat par lequel la rente a été créée sur la tète d'une personne atteinte de la maladie dont elle est décédée dans les vingt jours de la date du contrat, d *Art.* 1975.

σ La rente viagère peut être constituée au taux qu'il plaît aux parties contractantes de fixer. » *Art.* 1976.

Cousus vilalitius non est redimibilis ad nutum debitoris; sed iste per totam vitam personarum in quorum favorem constituta est, pensionem solvere debet, nisi mutuo consensu legitime resiliatur contractus.

« Le constituant ne pent se liberer du paiement de la rente, en offrant de rembourser le capital, et en renonçant à la répétition des arrérages payés; il est tenu de servir la rente pendant toute la vie de la personne ou des personnes sur la tête desquelles la rente a clé constituée, quelle que soit la durée de la vie de ces personnes, cl quelque onéreux qu'ait pu devenir le service de la rente. « *Arl* 1979.

a Le seul défaut de paiement des arrérages de la rente n'autorise point celui en faveur de qui clic est constituée, à demander le remboursement du capital, ou à rentrer dans le fonds par lui aliéné ; il n'a que le droit de saisir et de faire vendre les biens de son débiteur, et de faire ordonner ou consentir, sur le produit de la vente, l'emploi d'une somme suffisante pour le service des arrérages. » *Arl.* 1978.

a Celui au profil duquel la rente viagère a été constituée moyennant un prix, peut demander la résiliation du contrat, si le constituant ne lui donne pas les sûretés stipulées pour son exécution. » *Arl.* 1977.

ADNOTATIO XXL

De conlraclu societalit.

Sub hoc titulo dicendum occurrit, 1° de societate in genere; 2° de societate commerciali ; 3° de societate animalimc, quæ *gallice* dicitur *bail à chepltl.*

§ I· — *De societate in genere.*

Societas est contractus quo duo vel plarcs consentiunt de re aliqua in commune conferenda , cum intentione partiendi inter se lucra inde futura.

Socius quisque conferre in communitalem debet sive pecuniam, sive aha nona, sive industriam.

Societas potest esse vel universalis, vel particularis. Societas universalis duplex est : alia quæ comprehendit omnia bona præsentia sociorum et lucra futura ; alia quæ comprehendit tantum lucra futura et bona mobilia quæ tempore contractus possidentur. *Arl.* 1837 et 1838.

Societas particularis ea est quæ pro objecto habet vel res aliquas determinatas, vel earum usum, vel fructus ex eis pero piendos, vel aliquam negotiationem in specie determinatam. *Arl.* 1841 cl 1842.

In nulla societate , praeterquam inter conjuges, comprehendi possunt, nisi quoad eorum usumfructum , bona quæ in futurum sociis advenient ex successione , donatione, vel legalis. *Arl.* 1837.

In foro externo requiritur ad probationem societatis titulus scriptus, cum ejus objectum valorem habet 150 francos excedentem.

Cælerum Codex civilis fuse apponit ea omnia quæ spectant societatis naturam , obligationes , adminislralionem , et dissolutionem , sequentibus articulis quos hic propriis verbis referre lubet.

« La société est un contrat par lequel deux ou plusieurs personnes conviennent de mettre quelque chose en commun, dans la vue de partager Je bénéfice qui pourra en résulter. i> *Arl.* 1832.

« Toute société doit avoir un objet licite, et être contractée pour l'intérêt commun des parties.

» Chaque associé doit y apporter ou de l'argent,ou d'antres biens ou son industrie.» *Arl.* 1833.

« Toutes sociétés doivcniêire rédigées par écrit, lorsque leur objet est d'une valeur de plus decent cinquante francs.

» La preuve testimoniale n'est point admise contre et outre le contenu en l'acte de société, ni pour ce qui serait allégué avoir été dit avant, lors et depuis col acte, encore qu'il s'agisse d'une valeur moindre decent cinquante francs. » *Arl.* 1834.

« Les sociétés sont universelles ou particulières. » *Arl.* 1835.

«On distingue deux sortes de sociétés universelles, la société de tous biens présens , et la société universelle de gains. *Arl.* 1836.

« La société de tous biens présons est celle par laquelle les parties mettent en commun tous les biens meubles et immeubles qu'elles possèdent actuellement,cl les profits qu'elles en pourront tirer.

9 Elles peuvent aussi y comprendre toute autre espèce de gain; mais les biens qui pourraient leur avenir par succession , donation ou legs . n'entrent dans celte société que pour fa jouissance : toute stipulation tendant Λ y faire entrer la propriété de ces mens est prohibée, sauf entre époux , et conformément à ce qui est réglé à leur égard. » *Arl.* 1837.

« La société universelle de gains renferme tout ce que les parties acquerront par leur industrie, à quelque litre que ce soit, pendant le cours de la société ; les meubles que chacun dos associés possède au temps du contrat, y sont aussi compris : mais leurs immeubles personnels n'y entrent que pour la jouissance seulement. »*Arl.* 1838.

« La société particulière est celle qui ne s'applique qu'à certaines choses déterminées, ou à leur usage, ou aux fruits à en percevoir. *v.Arl.* 1841.

« Le contrat par lequel plusieurs personnes s'associent, soit pour une entreprise désignée , soit pour l'entreprise de quelque métier ou profession , est aussi une société particulière. » *Arl.* 1842.

« Chaque associé est débiteur envers la société de loutcc qu'il a promisd'y apporter.

» Lorsque cet apport consiste en un corps certain, et que la société en est évincée, l'associé en est garant envers la société , cl de la même manière qu'un vendeur l'est envers son acheteur. » *Arl.* 18-45.

« Les associés qui se sont soumis à apporter leur industrie à la société, lui doivent compte de tous les gains qu'ils ont tails par l'espèce d'industrie qui est l'objet de celte société. » *Arl.* 1847.

« Chaque associé est tenu envers la société des dommages qu'il lui a causés par sa faute , sans pouvoir compenser avec ces dommages les profits queson industrie lui aurait procures dans d'autres affaires. » *Art.* 1850.

« Un associé a action contre la société , non seulement à raison des sommes qu'il a déboursées pour elle, mais encore à raison des obligations qu'il a contractées de bonne foi pour les affaires de la société, et des risques inséparables de sa gestion. » *Arl.* 1852.

« Lorsque l'acte de société ne determine point la part de chaque associé dans les bénéfices ou pertes , la part de chacun est en proportion de sa mise dans le fonds de la société.

» Λ l'égard de celui qui n'a apporté que son industrie, sa part dans les bénéfices ou dans les pertes est réglée comme si «a mise eût été égale à celle de l'associe qui a le moins apporté. » *Arl.* 1853.

« La convention qui donnerait à l'un des associés la totalité des benefices, est nulle.

D Il en est do même de la stipulation qyj affranchirait de toute contribution aux portes les sommes ou effets mis dans le fonds de la société par un ou plusieurs des associés. » Art. 1855.

a L'associe charge de l'administration par une clause spéciale du contrat de société, peut faire, nonobstant l'opposition des autres associés, tous les actes qui dépendent de son administration, pourvu que ce soit sans fraude.

» Ce pouvoir ne peut être révoqué sans cause légitime, tant que la société dure; mais s'il n'a été donné que par acte postérieur au contrat de société, il est révocable comme un simple mandat, *rl.* 1856.

« A défaut de stipulations spéciales sur le mode d'administration, l'on suit les règles suivantes :

» 1° Les associés sont censés s'être donné réciproquement le pouvoir d'administrer l'un pour l'autre. Ce que chacun fait est valable même pour la part des associés, sans qu'il ail pris leur consentement ; sauf le droit qu'ont ces derniers, ou l'un d'eux, de s'opposer à l'opération avant qu'elle soit conclue.

« 2· Chaque associe peut se servir des choses appartenant à la société, pourvu qu'il les emploie à leur destination fixée par l'usage, <4 qu'il ne s'en serve pas contre l'intérêt de la société, ou de manière à empêcher ses associés d'en user selon leur droit.

n 3" Chaque associé a le droit d'obliger ses associés à faire avec lui les dépenses qui sont nécesaires pour la conservation les choses de la société.

« 4° L'un dos associés ne peut faire d'innovations sur les immeubles dépendans de la société, même quand il les soutiendrait avantageuses à celle société, si les autres associés n'y consentent. » Art. 1859.

« La société finit : 1 Par l'expiration du temps pour lequel elle a été contractée; 2° par l'extinction de la chose, ou la consommation de la négociation ; 3° par la mort naturelle de quelqu'un des associés; par la mort civile, l'interdiction ou la déconfiture de l'un d'eux ; 5e par la volonté qu'un seul ou plusieurs expriment de n'etre plus en société. » *Arl.* 1865.

« La dissolution de la société par la volonté de /'une des parlies ne s'applique qa'aux sociétés dont la durée est illimitée | et s'opère par unerenonciation soitdebunne foi, et non faite a contre-temps. « *Art,* 1869.

« La renonciation n'est pas de bonne foi lorsque l'associé renonce pour s'approprier à lui seul le profit que les associés s'étaient proposé de retirer en commun.

» Elle est faite à contre-temps iorsquele choses nesont plus entières, et qu'il importe à la société que sa dissolution soit différées *Art.* **1870.**

« La dissolution des sociétés à terme ne peut être demandée par l'un des associés avant le terme convenu, qu'aulanl qu'il en a de justes motifs, comme lorsqu'un autre associé manque à ses engagemens, ou qu'une infirmité habituelle le rend inhabile aux affaires de la société, ou autres cas semblables, dont la légitimité et la gravité sont laissées à l'arbitrage des juges. » *Art.* 1871.

§ II.—*De societate commerciali·*

Regitur hæc societas speciali Codice ⅆ commercio, cl huic etiam applicari debent rcgulæ generales supra dictæ et ali® quæ statuuntur Codice civili, in his omnibus quæ legibus cl usibus commercii non adversantur. *Arl.* Cod. civ. 1873.

« La loi reconnaît trois espèces de sociétés commerciales : La société en nom collectif, la société on commandite, la société anonyme. » *Arl.* 19.

« La *société en nom collectif* est celle qu> contractent deux personnes ou un plus grand nombre, et qui a pour objet de fain le commerce sous une raison sociale. » *Art* 20.

« Les associés en nom collectif indiquedans l'acte de société sont solidaires pour tous les engagemens de la société, encore qu'un seul des associés ail signe, pourvu que ce soit sous la raison sociale. » *Art.* 22.

« La *société en commandite* se contracte entre un ou plusieurs associés responsables l et solidaires, cl un ou plusieurs associés simples bailleurs de fonds, que l'on nomme | *commanditaires* ou *associés en commandite.* » *Arl.* 23.

a L'associé commanditaire n'est passible des portes que jusqu'à concurrence des fonds qu'il a mis ou dû mctlre dans la société. u *Art.* 26.

on nom social : elle n'est désignée par le nom d'aucun des associés. » *Arl.* 29.

a Elle est qualifiée par la désignation de l'objet de son entreprise. » *Arl.* 30.

« La société anonyme ne peut exister qu'avec l'autorisation du roi, et avec son approbation pour l'acte qui la constitue: cette approbation doit être donnée dans la forme prescrite pour les réglcmcns d'administration publique. » *Arl. 37.*

5 III.— *De societate aninialmm* (bail à cheptel).

Societas animalium, juxta Codicem, est contractus quo unus contrahentium alteri tradit animalia, ut ea pascat et custodiat, sub certis conditionibus. Multis et variis modis fieri potest, qui omnes liciti sunt, modo serventur conditiones lege definit®, et æqualitas servetur inter spem lucri et periculum damni.

Præcipuas tantum hic referemus Codicis civilis dispositiones :

« Le bail à cheptel est un contrat par lequel l'une des parties donne à l'autre un fonds de bétail pour le garder, le nourrir et le soigner, sous les conditions convenues entre elles. » *Arl.* 1800.

« Il y a plusieurs sortes de cheptels : Le cheptel simple ou ordinaire, le cheptel à moitié ; le cheptel donné au fermier ou au colon parliaire. Il y a encore une quatrième espèce de contrat improprement appelée *cheptel.* » *Arl.* 1801.

a A défaut de conventions particulières, ces contrats se règlent par les principes qui suivent. » *Arl.* 1803.

a Le bail à cheptel simple est un contrat par lequel on donne à un autre des bestiaux à garder, nourrir et soigner, à condition que le preneur profilera de la moitié du croît, et qu'il supportera aussi la moitié de la perte. » *Arl.* 1804.

« Le preneur doilies soins d'un bon père de famille à la conservation du cheptel. » *Art.* 1806.

a Si le cheptel péril en entier sans la faute du preneur, la perle en est pour le bailleur.

« S'il n'en périt qu'une partie, la porte est supportée en commun, d'après le prix de l'estimation originaire et celui de l'estimation à l'expiration du cheptel. » Art. 1810.

« On ne peut stipuler, que le preneur supportera la perle totale du cheptel, quoiqu'arrivée par cas forluit et sans sa faute ; ou qu'il supportera, dans la perte, une part plus grande que dans le profit ; ou que le bailleur prélèvera, à la tin du bail, quelque chose de plus qne le cheptel qu'il j fourni. Toute convention semblable est nulle. l/' preneur profile seul des laitages, du fumier et du travail des animaux donnés à cheptel La laine etlecroltse partagent.u *Art.* 1811

ADNOTATIO XXII.

De localionc cl conductione.

Locatio et conductio verbis tantum aut scriplo perfici possunt, et sub variis quæ partibus contrahentibus placent condi tionibus. Codex civilis statuit diversa sive locatoris sive conductoris obligationes et jura, quæ naturam sequuntur istius contractus, nec indigent speciali stipulatione. Præcipuas hic, referemus juris dispositiones circa naturam et varias species locationis, obligationes locatoris cl conductoris, el modum quo rescinditur aut cessat ille contractus.

I. « Il y a deux sortes de contrats de louage :

u Celui des choses, el celui d'ouvrages. » *Art.* 1708.

« Le louage des choses est un contrat par lequel l'une des parties s'oblige à faire jouir l'autre d'une chose pendant un certain temps, el moyennant uncertain prix que celle-ci s'oblige de lui payer. » *Art.* 1709.

« Le louage d'ouvrage est un contrat par lequel l'une des parties s'engage à fairequelque chose pour l'autre, moyennant un prix convenu entre elles.» *Arl.* 1710.

II. a On peut louer ou par écrit ou verbalement. » *Arl.* 1714.

«Si lebail sansécrit n'a encore reçu aucune exécution, el que l'une des parties le nie, la preuve ne peut être reçue par témoins, quelque modique qu'en soit le prix, el quoiqu'on allègue qu'il y a eu des arrhes données. Le serment peul seulement être déféré à celui qui nie le bail. » *Arl.* 1715.

« Le preneur a le droil de sous-louer, el même de céder son bail à un autre, si celle faculté ne lui a pas été interdite. Elle peul être interdite pour le lout ou partie. Celte clause csl toujours de rigueur. » *Arl.* 1717.

« Le bailleur est obligé, par la nature du contrat, cl sans qu'il soit besoin d'aucune stipulation particulière,

BI°Dedélivrcr au preneur la chose louée;

» 2° D'en (retenir cette chose en étal *de* servir à . usage pour lequel elle a été louée ;

3° D'en faire jouir paisiblement le preneur pendant la durée du bail.» *.fri.* 1719.

« *Le bailleur* est tenu de délivrer la chose en bon état de réparations de toute espèce.

» Il doit y faire, pendant la durée du bail, toutes les réparations qui peuvent devenir nécessaires, autres que les locatives. » *rl.* 1720.

a Il est dû garanlieau preneur pour tous les vices ou défauts de la chose louée qui empêchent l'usage, quand même le bailleur ne les aurait pas connus lors du bail.

» S'il résulte deces vices ou défauts quelque perle pour le preneur , le bailleur est tenu de l'indemniser. » *Art.* 1721.

III. σ Le preneur est tenu de deux obligations principales: 1° d'user *de* la chose louée en bon père de famille, et suivant la destinfllion qui lui a été donnée par le bail, on suivant celle présumée d'après les circonstances, à défaut de convention; 2° De payer *le prix du bail aux termes convenus. Art.* 1728.

a Si le preneur emploie la chose louée à un autre usage que celui auquel elle a été destinée, ou dont il puisse résulter un dommage pour le bailleur, celui-ci peut, suivant les circonstances, faire résilier le bail. » *Arl.* 1729.

« Il répond des dégradations ou des perles qui arrivent pendant sa jouissance, à moins qu'il ne prouve qu'elles ont eu lieu sans sa faute, *d Arl.* 1732.

α Il répond *de l'incendie, à* moins qu'il ne prouve : que l'incendie est arrivé par vas fortuit ou force majeure, ou par vice de construction, ou que le feu a été communiqué par une maison voisine. » *Art. 1733.*

« Les réparations locatives ou de menu entretien dont le locataire est tenu, s'il n'y a clause contraire, sont celles désignées comme telles par l'usage des lieux, cl, entre «utres, les réparations à faire

» Aux aires, contre-cœurs, chambranles cl tablettes des cheminées ;

»Aux récrépimens du bas des murailles des appartenions et autres lieux d'habitalion . à ia hauteur d'un mètre;

» Aux pavés et carreaux des chambres, lorsqu'il y en a seulement quelques uns de cassés,

» Aux vitres, à moins qu'elles ne soinl cassées par la grêle, ou autres accidens ex. (raordinaires et de force majeune, dont le locataire ne peut cire tenu ;

» Aux portes, croisées, planches de cloison ou de fermeture de boutiques, gonds, targettes et serrures. »*Arl.* 1754.

« Aucune des réparations réputées locatives n'est à la charge des locataires, quand elles ne sont occasionnées que par vétusté ou force majeure. » *Art.* 1755.

a Celui qui cultive sous la condition d'un partage de fruits avec le bailleur ne peut ni sous-louer ni céder, si la faculté ne lui en a pas été expressément accordée par le bail, b *Art.* 1763.

a Si le bail est fait pour plusieursannées, et que, pendant la durée du bail, la totalité ou la moitié d'une récolte au moins soit enlevée par des cas fortuits, le fermier peut demander une remise du prix de sa location , à moinsqu'il ne soit indemnisé par les récoltes précédentes.

» *S'il n'est* pas indemnisé, l'estimation de la remise ne peut avoir lieu qu'à la fin du bail, auquel temps il se fait une compensation de toutes les années de *jouissance;*

» El cependant le juge peut provisoirement dispenser le preneur de payer une partie du prix en raison de la perte soufferte. » *Arl.* 1769.

« Si le bail n'est que d'une année et que la perte soit de la totalité des fruits, ou au moins de la moitié, lcprcneurseradéchargé d'une partie proportionnelle du prix de la 'oration. Il ne pourra prétendre aucune remise, si la perle est moindre de moitié. » *Arl.* 1770.

IV. « Si, pendant la durée du bail , la chose louée est détruite en totalité par cas fortuit, le bail est résilié de plein droit; si ellen'csl détruite qu'en partie, le preneur peut, suivant les circonstances, demander ou une diminution du prix, ou la résiliation même du bail. Dans l'un et l'autre cas, il n'ya aucun dédommagement. » *Arl 1722.*

a Si le bail a été écrit, l'une des parties ne pourra donner congé à l'autre qu'en observant les délais fixés par l'usage des lieux. » *Arl.* 1736.

« Le bail cesse de plein droit à l'expiration du délai fixé, lorsqu'il a été fait par cent, sans qu'il soit nécessaire de donner congé.* *Art.* 1737.

• **Sia** l'expiration des baux écrits, le preneur reste et est laissé en possession, il s'opère un ouveau bail dont l'effet est réglé par l'article relatif aux locations faites sans écrit. » *Arl.* 1738.

a Le contrat de louage se résout par la perte de la chose louée, cl par le défaut respectif du bailleur et du preneur, de remplir leurs engagemens. » *Arl.* 1741.

« Le contrat de louage n'est point résolu parla mort du bailleur, ni par celle du preneur. » *Arl.* 1742

« Si le bailleur vend la chose louée, l'acquereur ne peut expulser le fermier ou locataire qui a un bail authentique ou dont la date est certaine, à moins qu'il ne se soit réservé ce droit par le contrat du bail.» *Arl.* 1743.

« S'il a été convenu , lors du bai), qu'en cas de vente l'acquéreur pourrait expulser le fermier ou locataire, et qu'il n'ait été fait aucune stipulation sur les dommages et interets, le bailleur est tenu d'indemniser le fermier ou le locataire de la manière suivante. » *Arl.* 1744.

« S'il s'agit d'une maison, appartement ou boutique, le bailleur paie, à titre de dommages et intérêts, au locataire évincé, une somme égale au prix du loyer, pendant le temps qui, suivant l'usage des lieux, est accorde entre le congé et la sortie. » *Arl.* 1745.

« S'il s'agit des biens ruraux, l'indemnité que le bailleur doit payer au fermier, est du tiers du prix du bail pour le temps qui reste à courir. » *Art.* 1746.'

« L'açquëreur qui veut user de la faculté réservée par le bail, d'expulser le fermier ou locataire en cas de vente, est, en outre, tenu d'avertir le locataire au temps d'avance usité dans le lieu pour les congés.

» Il doit aussi avertir le fermier de biens ruraux, au moins un an à l'avance. » *Arl.* 1718.

« Le bail sans écrit d'un fonds rural, est censé fait pour le temps qui est nécessaire, afin que le preneur recueille tous les fruits le l'héritage affermé.

» Ainsi le bail à ferme d'un pré, d'une ligne, et de tout autr<' fonds dont les fruits $c rcc.uei pot en entier dans le cours de l'année , est censé fait pour un an.

n Le bail des terres labourables, lorsqu'elles sc divisent par soles ou saisons, est censé fait pour autant d'années qu'il y · de soles. » *Art.* 1774.

« Le bail des héritages ruraux, quoique fait sans écrits, cesse de plein droit à l'expiration du temps pour lequel il est -ensé fait, selon l'article précédent. » *Arl.* 1775.

« Si, à l'expiration des baux ruraux écrits le preneur reste cl est laissé en possession, il s'opère un nouveau bail dont l'effet est réglé par l'article 1774. » *Arl.* 1776.

« Le fermier sortant doit laisser à celui qui lui succède dans la culture, les Ingénions convenables et autres facilités pour les travaux de l'année suivante ; et réciproquement, le fermier entrant doit procurer à celui qui sort les logemens convenables et autres facilités pour la consommation des fourrages et pour les récoltes restant àfaire.

» Dans l'un et l'autre cas, on doit se conformer à l'usage des lieux. » *Arl.* 1777.

« Le fermier sortant doit aussi laisser les pailles et engrais de l'année , s'il les a reçut lors de son entrée en jouissance; et quand même il ne les aurait pas reçus, le propriétaire pourra les retenir suivant l'eslimation. » *Arl.* 1778.

ADNOTATIO XXIII.

De [eudo cl emphileusù

Nihil dicendum habemus de feudis quæ hodie in Galliis non admittuntur ; nec de cmpbileusi, quæ , licet non omnino abrogata, fere nullius est usus, nec camdem habet naturam , sed sortitur naturam locationis, si sit ad tempus, et mutatur in censum si sil perpetua.

ADNOTATIO XXIV.

De commodato cl deposito.

I. Commodatum est contractus quo imus alteri rem tradit ad usum, ea conditione ut sibi post hunc usum restituatur. *Arl.* 1875, ex. gr. , Petrus Paulo commodat equum ad iter faciendum , ita ut, itinere peracto , Paulus Petro euindctn equum reddere uebeat.

Talis contractus essentialiter est gratuitus *Arl.* 1876.

Commodalai ius lanquam bonus paterfamilias invigilaro debet consen.'tinni rei commodalæ, ea uti debet nisi n<l iijoitn rei natura vel conventione determinatum'

ahoquin teneretur ad solvendas indemnitates *(dommages-intérêts). Art.* 1880.

Commodalarius a commodatore repetere nequit impensas quas fecit pro usu rei, nisi agatur de impensis extraordinariis ad rei conservationem necessariis , eladco urgentibus ut dominus praemoneri non potuerit. *Arl.* 1886 *el* 1890.

« Si l'emprunteur emploie la chose à un autre usage, ou pour un temps plus long qu'il ne le devait, il sera tenu de la perte arrivée, même par cas fortuit, d *Arl.* 1881.

« Si la chose prêtée périt par cas fortuit dont l'emprunteur aurait pu la garantir en employant la sienne propre, ou si, ne pouvant conserver que l'une des deux , il a préféré la sienne, il est tenu de la perte de l'autre. » *Art.* 1882.

« Si la chose a été estimée en la prêtant, la perte qui arrive, même par cas fortuit, est pour l'emprunteur, s'il n'y a convention contraire. » *Art.* 1883.

« Si la chose se détériore par le seul effet de l'usage pour lequel elle a été empruntée, et ''ans aucune faute de la part de l'emprunteur, il n'est pas tenu de la détérioration. » *Art,* 1884.

Commodator rem commodatam repetere nequit nisi post tempus præiixum, aut stipulationis defectu , postquam inserviit ad usum propter quem fuit in commodatum data. *Arl.* 1888.

Si tamen commodatori immineret urgens aliqua et non praevise necessitas, posset judex, commodatario injungere reireslilutionem,etiam ante tempus prælinilum. *Art.* 1889.

11. Depositum , in genere, est contractus quo quis rem alterius accipit, ea conditione ut eam senet et ipsam eamdem restituat, *arl* 1915. Hic contractus est essentialiter gratuitus. Arl. 1917.

Depositarius uti non debet re deposita, nisi de consensu domini expresso aut rationabiliter præstimplo, art. 1930; et rem eamdem reddere tenetur el in eodem statu in quo repcrilur tempore restitutionis, cum fructibus ex ea perceptis, deductis tamen impensis, si quas fecerit, pro re conservanda, ari. 1932, 1933, 1947 el 1948. In rei deposii.e custodia el conservaliom·eamdem curam afferre debet quam afferre solet in suis propriis rebus *Arl.* 1927.

« La disposition de l'article **précédé·!** doit être appliquée avec plus de ngucur, ■ si le dépositaire s'es/ offert lui-même pour recevoir le dépôt; 2° s'il a stipulé un salaire pour la garde du dépôt ; 3° si le dépôt a élé fait uniquement pour l'intérêt du dépositaire; 4° s'il a élé convenu expressément que le dépositaire répondrait de toute espèce de faute. » *Art.* 1928.

α Il ne peut pas exiger de celui qui fait le dépôt la preuve qu'il était propriétaire de la chose déposée.

u Néanmoins, s'il découvre que la chose aélé volée, el quel en est le véritable propriétaire, il doit dénoncer à celui-ci le dépôt qui lui a élé fait, avec sommation dele réclamer dans un délai déterminé et suffisant. Si celui auquel la dénonciation a élé faite néglige de réclamer le dépôt, le dépositaire est valablement déchargé par la tradition qu'il en fait àcelui duquel il l'a reçu.u *Art.* 1938.

Depositum fieri non potest nisi inter personas ad contrahendum habiles. Nihilominus si persona habilis ab inhabili depositum acceperit, tenetur ad omnes obligationes veri depositarii. Si e contrario persona habilis depositum inhabili commiserit, non potest illa repetere nisi rem quamdiu in manibus est depositarii, aut, si res perierit, restitutionum in quantum depositarius factiMatst ditior. *Art.* 1925 cl 1826.

ADNOTATIO XXV.

De fidejussione, pignore el hypotheca.

I. Fidejussio est contractus quo quis in se suscipit erga creditorem onus adimplende alictijus obligationis, si debitor ipse huic eidem obligationi non satisfaciat.*Arl.* 2011.

Non majorem habere potest fidejussio vim nec extensionem quam contractus ipse cui accedit. Hinc si invalida sil obligatio principalis, tollitur etiam vis el obligatio fidejussionis, nisi tamen nullitas obligationis principalis01 iatur tantummodo ab aliqua exceptione mere personali, qualis est inhabililas debitoris, v. g. ob minoritalem. Arl. 2012 el 2013.

Fidejussores esse non oossunt minores nec interdicti , nec ordinant uxor absque consensu mariti Uxor tamen, ex jure novo, pro marito fidejubere potest, quando M obligat in solidum pro negotiis mariti vel communitatis. *Art.* 1431 et 2018.

Cæteras obligationes et jura fidejussoris lege in Codice, sequentibus articulis .

«La caution n'est obligée envers le créancier à le payer qu'à défaut du débiteur, qui doit être préalablement discuté dans ses biens, à moins que la caution n'ait renoncé au bénéfice de discussion, ou à moins qu'elle ne se soit obligée solidairement avec le débiteur ; auquel cas l'effet de son engagement se règle par les principes qui ont élé établis pour les dettes solidaires. » *Art.* 2021.

a Le créancier n'est obligé de discuter le débiteur principal, que lorsque la caution le requiert sur les premières poursuites dirigées contre elle. » *Art.* 2022.

«Lacaution qui requiert la discussion, doit indiquer au créancier les biens du débiteur principal, cl avancer les deniers sulfisans pour faire la discussion.

» Elle ne doit indiquer ni des biens du debiteur principal situés hors de l'arrondissement de la cour royale du lieu où le paiement doit être fait, ni des biens litigieux, ni ceux hypothéqués à la dette qui ne sont plus en la possession du débiteur. » *Art.* 2023,

«Lorsque plusieurs personnes se sont rendues cautions d'un même débiteur pour une meme dette, elles sont obligées chacune à toute la dette. » *Art.* 2025.

«Néanmoins chacuned'clles peut, à moins qu'ellen'ail renoncé au bénéfice de division, exiger que le créancier divise préalablement son action, et la réduise à la part el portion de chaque caution.

d Lorsque, dans le temps où une des cautions a fait prononcer la division, il y en avait d'insolvables, celle caution est tenue proportionnellement de ces insolvabilités, maiselle ne peut plus être recherchée à raison des insolvabilités survenues depuis la dmsion. » *Arl.* 2026.

« La caution, même avant d'avoir payé , jieut agir contre le débiteur, pour être par ltf indemnisée :

o 1° Lorsqu'elle est poursuivie en justice pour le paiement ; 2 Lorsque le débiteur a fait faillite, ou est en déconfiture ; 3° Lorsque le débiteur s'est obligé de lui rapporter la décharge «ans un certain temps ;4l)Lorsque la dette est devenue exigible par l'échéance du terme sous lequel elle avait été mtractéc : 5U Au bout de dix armées, lorsque l'obligation principale n'a point de terme fixe d'échéance , à moins que l'obligation principale , telle qu'une tutelle, ne soit pas de nature à pouvoir être éteinte avant un temps déterminé. » *Art.* 2032.

11. Pignus *{le nantissement)* est contractus quo debitor rem aliquam creditori tradit, in debili securitatem, *art.* 2071. Differt ab hypotheca in qua res non traditur sed, tantum obligatur. Pignus *{le nantissement)* habet pro objecto vel res mobiles et tunc proprie dicitur pignus (gallice *gage) ,* vel res immobiles, el tunc vocatur antichresis. *Art.* 2072.

1° Pignus a debitore vel ab alio tertio pro debitore, tradi debet creditori vel alteri personæ mutuo consensu designatae, ari. 2076 et 2077. Jus confert creditori ut, per privilegium, solvatur sui ipsius debitum ex pignore, *ari.* 2073 ; sed non dat illi dimidium rei quam idcirco in nullo casu vendere nec in solutionem retincrc potest, nisi prius judicis sententia intervenerit. Imo creditor erga debitorem tenetur ad damni compensationem , si pignus, ex ipsius ncgligcnlia , deterius fiat. *Ari.* 2078 et 2079.

Debitor non potest pignus repetere nisi post solutionem debili.

« Le débiteur ne peut, à moins que le détenteur du gage n'en abuse, en réclamer la restitution qu'après avoir entièrement payé, tant en principal qu'intérèts el frais, la dette pour sûreté de laquelle le gage a élé donné.

u S'il existait de la part du même débiteur, envers le même créancier, une autre dette contractée postérieurement à la mise en gage, el devenue exigible avant le paiement de la première dette, le créancier ne pourra être tenu de se dessaisir du gage avant d'être entièrement payé de l'une el de l'autre dette, lors même qu'il n'y aurait eu aucune stipulation pour affecter legage au paiement de la seconde. » *Art.* 2082.

a Le gage est indivisible nonobstant la divisibilité de la dette entre les héritiers du débiteur ou ceux du créancier.

» L'héritier du débiteur, qui a payé sa porlion de la dette, ne oeut demander la restitution de sa portion dans le gage, tant que la dette n'est pas entièrement 'cquitleé

» Réciproquement, l'héritier au créancier, qui a reçu sa portion de la dette, ne peut remettre le gage au préjudice de ceux

de ses cohéritiers qui ne sont pas payes. » *Art.* 2083.

2° Antichresis scripto tantum constituitur. -*tri.* 2085. Jus tradit creditori percipiendi tantum frnclUS rei immobilis, sed nullam illi confert proprietatem in rem ipsam aut ejus pretium, nec ullum privilegium. *Ari.* 2091

a Le créancier n'acquiert par ce contrat que la faculté de percevoir les fruits de l'immeuble, à la charge de les imputer annuellement sur les intérêts, s'il lui en est dû, el ensuite sur le capital de la créance. » *Art.* 2085.

« Le créancier ne devient point propriétaire de l'immeuble par le seul défaut de paiement au terme convenu; toute clause contraire est nulle : en ce cas il peut poursuivre l'expropriation de son débiteur par les voies légales. » *Art.* 2088.

« Tout ce qui est statué au présent chapitre ne préjudicié point aux droits que des tiers pourraient avoir sur le fonds de l'iinmeubic remis à litre d'anlichrèse.

»Si ie créancier, muni de ce titre, a d'ailleurs, sur le fonds, des privileges ou hypothèques légalement établis el conservés, il les exerce à son ordre el comme tout autre créancier.» *Art.* 2091.

III Hypothccaesljusrcalequores immobiles afficiuntur ad debili solutionem : alia est legalis quæ lege constituitur ; alia judiciariis quæ fundatur judiciis aut actis judiciaris; alia conventionalis quæ pendcl a libera contrahentium conventione. Regulariter allicere potest omnia bona debitoris, nisi speciali conventione aut per sententiam judicis ad quaedam tantum bona restringatur. *Ari.* 2U2etseq. Non potest afficere bona futura- *Ari* 2129 el 2130.

Hypotheca conventionalis non potet constitui nisi ab his qui habiles sunt ad alienandum bona quæ hypotheca afficiunt. *Ari.* 2t24.

Dies inscriptionis hypothecae in regislrii conservatoris ordinem statuit inter creditores. *Ari.* 2133.

Attamen independenter ab omni inscriptione prævalel hypotheca in favorem minorum, interdictorum cl uxorum in casibus lege determinatis. *Ari.* 2135.

Inscriptio servat hypothecam el privilegium per decem annos: post hoc temporii spatium cessai , nisi inscriptio renovati fuerit. *Ari.* 2154.

Videas, si lubel, in Codice civili, lotam hanc materiam ab *ari.* 2114, ad *ari.* 2203.

ADNOTATIO XXVI

De ludo el sponsione (pari).

Pauca hæc de ludo et sponsione in Codict civili statuuntur :

Lex actionem denegat ad petendam debiti solutionem ex ludo ve) sponsione. *AV.* 1965.

Excipiuntur a præcedenli dispositionludi gladiatorii (*propres à exercer au [ml des annes),* cursus pedestres vel equestres, vel vehiculares *{de chariot),* item pilæ ludi cl alii ejusdem nature apti ad dcxlerilaletn exercitalionemque corporis promovendam. In his tamen poterii judex politionem rejicere, si nimia ipsi videatur summa. *Ari,* 1966.

Nunquam vero repeti potest id quod volunlarie solutum esta victo *(le perdant ,* nisi dolus fuerit ex parle vinceiilii (du *gagnant). Ari.* 1697.

ADNOTATIONL'M

INDEX

ADNO.ATIONUM QUAS CONTINET TRACTATUS DE CONTRACTIBUS,

Adkotatio I. 4° Nova contractus definitio; 2° conditiones requisite ad conventionis vab dilatem ; 3» dispositiones Codicis circa causam el rem contractus.

Awotatio II. De obligationum effectibus.

Adhotatio 111. De consensu ad contractum requisito.

Adsotatio IV. Quinam possint valide contrahere.
§ 1. He minoribus. Ib.
§ II. De interdictis. 40
§ HI. De uxoribus. Ib.

Ai>5oj..t :o V. De contractu conditional! seu, ut ait Codex, de obligatione nditionali. 41

Adwoutio VI. De obligationibus sub modo.
§ De obligatione alternative. Ib.
§ 11. De obligat une so..L.ld 43
§ III. De obligatione divisibili el indivisibili. Ib.

Admotatio VII. De donatione inter vivos aut per testamentum.
Regnlæ juris, 4° quoad habilitatem donandi et accipiendi ; 14
2' Quoad partem bonorum quæ dari potest; 16
3u Reductionem donationum. Ib.
§ IV. Substitutiones. 47
§ V. De regulis specialibus donationi inter vivos. 18
I. De forma donationis. Ib.
II. De acceptatione donationis. 19
III. De revocatione donationis. 20
IV. Donationes sponsis irrogatæ m contractu matrimoniali, el quas sibi invicem faciunt. 21

Adkotatio VIII. De ultimis voluntatibus. 23
§ I. De forma testamenti. Ib.
J) 11. De variis dispositionibus quæ per testamentum fieri possunt.
yin. Ðe revocatione et caducilate testamentorum.

Adnotatio IX. De præcipuis bæredum juribus.

Adnotatio X. De exectitore testamentario. 31

Adnotatio XI. De venditione-emptione. Ib.
§ 1. De natura venditionis emptionis. Ib.
5 II. De traditione rei venditæ. 32
, III. De vitiis rei venditæ el de sua perditione 33
§ IV. De prelii solutione. 35
§ V. De rescissione venditionis propter læsionem. Ib.

Adnotatio XII. De rebus vendibilibus. Ib

Aiinotatio XIП. De evictione 36

Adnotatio XIV. Cui res vendita pereat aut fructificet. Ib.

Adnotatio XV. De pacto retroventditionis seu redemptionis. Ib.

Adwotatio XVI. De quibusdam venditionis speciebus.
Armotatio XVII, De mutuo cl de fenore ex mutuo.
Adxotatio XVIII. De pacto legis commissions in pignore,
Adhotatio XIX. De pœnis usurariorum.
Admotatio XX. De censibus.
Adhotatio XXI. De contractu societatis.
$ I. De societate in genere.
5 II. De societate commerciali.
$ III. De societate animalium *(bail a cheptels,*
Kvkoxwo XXII. De locatione et conductione.
Adhotatio XXIII. De feudo et emphiteusi.
Adhotatio XXIV. De commodato et deposito.
Adhotatio XXV. De fidejussione , pignore et hypotheca.
Adwotatio XXVI. De ludo et sponsione.

FINIS INDICIS

17
»

lb.
b
h
ld
it
41
lb
45
lb.
4»

TRACTATUS

DE CONTRACTIBUS.

Egimus supra de injustitia quæ committitur in rebus exterioribus per comma tationes involuntarias, nempe per furtum, rapinam , etc. Nunc agimus de injustitia quæ committitur per commutationes voluntarias, quæ alio nomine dicuntur contractus, et primo dc contractibus in genere, deinde de variis contractuum speciebus. Unde sit

DISSERTATIO I.

DE CONTRACTIBUS IN GENERE (1).

ARTIC ILUS I.

Quid cl quoluplex sil contractus?

Dico 1° Contractus generaliter sumptus, prout comprehendit contractum late cl stride sumptum, delinitur : *Duorum pluriumve in idem placitum cl consensus , signo sensibili manifestus, pariens obligationem, saltem in uno contrahentium.*

Dixi 1° *placitum cl consensus;* quia sine consensu nullus est contractus, ut modo fusius dicam.

Dixi 2“ *duorum vel plurium in idem;* quia non est obligatio justiliæ nisi saltem inter duos; et unus non potest alteri conferre efficaciter jus in rem seu actionem suam, nisi alter in id consentiat et acceptet.

Dixi 3° *signo sensibili manifestus;* quia homines non communicant inter se, nisi persigna, sensibilia.

Dixi 4" *pariens obligationem,* quandoque naturalem tantum , quandoque naturalem et civilem. Omnem autem contractum validum parere obligationem saltem naturalem et in foro conscientia?, constat : l°quia unusquisque jure naturæ tenetur præstarequod promisit, allero acceptante, sive promiserit titulo gratuito sive oneroso. Hoc ipso enim quo quis acceptat promissionem sibi faciam, acquit it jus in rem seu actionem promittentis ex ejus libera voluntale. 2° Quia contractus est privata lex quam quis sibi voluntarie imponit, confirmata jure civili et naturali, quam proinde servare tenetur.

Dixi 5°, *saltem in uno contrahentium ;* et hinc est differentia inter contractum late et striclesumptum. Si enim in uno tantum pariat obligationem, est contractus late dictus, qualis est, v. g. promissio simplex et donatio; promittens enim obligatur ad servandam fidem, donans ad non revocandam donationem : ad nihil autem promissarius aul donalarius obligatur. Si in utroque p; riat obligationem, est contractus strio dictus.

Definitur in jure : *Ultro citroque obligalio,* 1. *Labeo,* ff. *De verb, signif.* Hanc autem definitionem auctores communitor intelligunt in sensu causali non formali; quia contractus non est formalilcr ipsa obligatio, sed illam causât. Quidam tamen hanc definitionem intelligunl in sensu formali; quia, inquiunt,contrahere formalilcr est obligari, ergo contractus formalilcr csl obligatio Et hoc etiam verum est sumendo obligationem active cl non passive.

Dico 2° Variæ sunt contractus dhisio nes. *Primo* dividitur in innominatum c. nominatum. Contractus innominatus csl, qui non habet speciale nomen , et est quadruplex, scilicet : *Do ut des, do ut facias. Facio ut des, facio ut facias :* v. g. Do libi frumentum ut (bs mihi oleum , csl contractus *do ul des ;* Dj libi frumentum ut labores magro meo, est *do ul fachis :* et sic de caeleris. Ubi adverlo quod id quod datur aut redditur non debeat esso pecunia,

(() Vide Aduotaliuucin primam, ad calcem Trac Utui,

alias foret contractus nominatus, pula, vel vi-i,σκιο, vel locatio, aut alter similis. *Si diras,* tales contractus rcclc vocari posse permutationes : *respondeo* id quidem verum esse, sed permutatio est nomon generi- cum non minusquan* contractus.

Contractus nowunatus subdividitur in illum qui est in utilitatem ulriusquc contrahentis, el in illum qui est in utilitatem unius tantum. Primi generis sunt novem, scilicet, *emptio* cui relative opponitur venditio, *localio* cui relative opponitur *conductio, census, cambium, emphileusis, feudum, assccuralio.* Contractus secundi generis subdividitur iterum in eum qui est in utilitatem solius accipientis, et est quintuplex, scilicet, mutuum, *commodatum,* sub quo continetur *precarium, pignus, hypotheca, fidcijussio;* in cum qui est in utilitatem solius dantis, et est *depositum ;* el in eum qui est in utilitatem alterutrius indeterminate, el est *sponsio et ludus.*

Secundo dividitur contractus in gratuitum, qui etiam dicitur lucrativus, et onerosum. Gratuitus est, in quo nihil rependitur loco ejus quod datur , ut simplex promissio el donatio. Onerosus est, in quo aliquid rependitur loco ejus quod datur, ut sunt omnes alii contractus jam recensiti.

Tertio dividitur in explicitum el implicitum. Explicilus csl, cum quis sive verbis, sive pactione , expresse et explicite contrahit hanc vel illam obligationem ; ut si dicas : Hoc promitto vel do, ut hoc facias; Vendo banc mercem pro (ali pretio, etc. Implicitus est, dum quis nihil exprimit de obligatione, aliquid tamen agit ex quo sequitur obligatio; ut dum quis suscipit officium praepositi, tutoris, pastoris, viriualilor el implicite se obligat civibus, pupillo, parochianispraestandi eaquæsunt talisofficii.

Quarto dividitur in contractum stricti I ris el bonae fidei. Contractum stricti juris quidam inlelligunl prout opponitur æquilali et epiikiæ, ita quod insistatur rigorosc verbis, quamvis ex circumstantiis colligatur aliam fuisse mentem contrahentium : sed , ut bene advertit Layman, nullus contractus hoc sensu debe esse stridi juris; cum enim verba substituantur ut signa mentis, contra rationem est verba potius quam intentionem contrahentium attendere. Itaque :onfractus bonæ fidei est, qui latiorem in--rprclalionem secundum æquum et bonum recipit; stridi juris, qui est strictioris irv 1erprelalionis el difficilius recedit a tenore verborum. Notat Daclman, in Belgio omnes jam pene contractus esse bonæ fidei.

Quinto alius est qui solo consensu, alius qui verbis, alius qui scriptura, el alius qui re seu traditione perfieilui Quamvis omnis contractus requirat consensum el verba seu signa externa consensus manifestativa, sunt tamen quidam qui sine verbis determinatis, sine scriptura , sine traditione, sed solo consensu per quæcumqne signa manifestata perficiuntur, ut emptio, venditio, localio, societas , sponsalia , etc. Slalim enim ac venditor et emptor de merce et pretio convenerunt, etiam absque traditione mercis el solutione pretii, perfectus est contractus el vestitus, parilque obligationem in utroque foro, ut dicam modo.

Contractus qui verbis perficitur, est stipulatio ad quam olim requirebantur determinata verba ; lit si unus dicat : *Promittis?* Alter respondeat : *Promitto; Dabis? Dabo,* etc.

Contractus scriplura perficitur, vel contrahentium voluntate, ut dum nolunt contractum esse firmum, nisi instrumentum illius sit scriptis exaratum el subscriptum, vel dispositione juris ad substantiam contractus scripturam requirentis, quamvis sæpc etiam jus requirat scripturam, nonail substantiam contractus, sed ad ejus probationem tantum.

Tandem re seu traditione perficiuntur hi contractus qui ipso nomine dationem vel factionem significant, ut mutuatio, commodatio, depositio seu depositum el omnis contractus innominatus. Dum ergo quis promittit mutuare, v. g. sed nondum mutuat, non est perfectus contractus, nec parit obligationem civilem, sed naturalem tantum.

Sexto tandem , celebris divisio apud jurisconsultos est in contractum nudum el vestitum. Contractus nudus est is cujus obligatio naturalis non est jure civili confirmata, ita quod non conferat actionem in foro externo : tales sunt omnes contractus innominati ante adimpletionem saltem ex una parte; item promissiones contractuum per traditionem perficiendorum, v g., *Promittis te daturum mutuo Joanni mille /In. renos,* est contractus ni: lus parieris quidem obligationem naturalem at non civilem;

quia jus civile licet non tollat nec impediat obligationem naturalem, eam tamen non confirmai, nec ex illa actionem concedit in loro externo, ad vitandam lilium multiplicitatem.

Contractus vestitus c contra est is qui obligationem naturalem el civilem inducit, seu cujus obligatio naturalis confirmatur jure civili, el ideo concedit actionem in foro externo. Sex modis vestiuntur contractus. 1° Contractus nominali qui solo consensu perficiuntur, de quibus supra, hoc ipso quo sunt substantialiter perfecti, censentur vestiti. 2° Stipulationes sub certa verborum forma sunt vcslilæ; nunc vero stipulationes seu pacta vestiri solent scriplura privata vel publica. 3° Contractus re perficiendus, vestitur per traditionem. 4° Contractus de se non vestitus, vestitur per abjectionem ad alium contractum vestitum; v. g. *Vendis mihi domum cum pacto ut illam habites per annum.* 5° Contractus vestitur logis privilegio:sic promissio solvendi debitum alienum acceptata, priv ilegio legis est vestita. G° Tandem, secundum probabiliorum sententiam, conlractusjuramenlo firmatus est vestitus. Plura de his ad juristas.

ARTICULUS II.

De consensu ad contractum requisito(I).

Omnes conveniunt aliquem consensum requiri ad validitatem contractus; consensuscnlm est constitutivum et forma contractus; cum definiatur contractus, plurium in idem consensus; sed difficultas est qualis consensus requiratur. Quidam recentiores Lovanienscs post Turrianuin, existimant suiTiccre consensum in verba serio prolata absque ullo animo contrahendi, ita ut qui serio profert verba contractus, quamvis inius non consentiat in contractum elobligationem, imodical intra se: Nolo contrahere, nolo me obiigarc; vere et valide contrahat ac scobligct.Scd negant alii communiter, conlendunlquc ad validitatem contractus non suiTiccreconsensum in verba serio prolata, sed requiri consensum in ipsum contractum el obligationem. Fatentur tamen eum qui sic verbo'enus contraheret absque animo contrahendi, teneri stare contractui in quantum interest alterius contrahentis, non quidem vi contractus, quasi esset validus, sed

(i; idc a luol.itioncm ·%'·

ex lege generali justitia? qua tonetur deceptionem tollere, et quem per fictionem læsit indemnem servare. Cum quibus

Dico. Non sufficit a<l validitatem contraotus, consensus in sola verba, sed requiritur consensus in ipsum contractum, ita qu contractus verbotenus sine animo contrahendi et se obligandi, sil contractus fictus et nullus in foro conscientia». Dico, *in foro coindentia ;* quia in foro civili, ubi de interioribus judicatur per exteriora, reputatur validus ex praesumptione quod contrahens intus senserit quod exterius expressit.

Probatur. Per contractum transferturjus in rem seu actionem unius contrahentis in alterum, exquo parilur obligatio dum alter acceptat : atqui ad hoc non sufficiunt verba etiamsi serio prolata, sed requiritur quod contrahentes consentiant in ipsam juris translationem et acceptationem : ergo. *Probatur minor.* Verbis etiamsi serio prolatis, non est vis translativa sive obligatoria ; id enim non habent neque cx sua natura seu institutione, cum juxta omnes philosophos sint instituta dunlaxal ad significandum et non ad obligandum; neque id habent ex constitutione rcipublicæ, nullibi enim exstat talis constitutio. Unde cum dico, *Promitto,* hæcvox non facit obligationem, sed eam significat lanium, in quantum significat animum promittentem qui est casu obligationis. Ergo.

Respondent adversarii quod, hoc ipso quo contrahens consentit formali 1er et explicilo in verba, consentiat implicite el virtualité! in ipsam obligationem, quantumvis formalitcr dicat interius : Nolo contrahere, nolo me obligare; hæccnim nolitio, inquiunt, est inefficax. Sicut qui verba detractoris profei I, quamvis dicat : Nolo detrahere, censetur tamen interpretative el implicite vello detractionem.

Sed contra. Qui vult unum formaliter, non censetur velle interpretative aliud, nisi istud aliud sequatur ex primo formalitcr volito : atqui obligatio non sequitur cx verbis; verba enim, ut dictum est, non sunt instituta ad obligandum, sed ad significandum mentis consensum cx quo sequitur obligatio ; qui consensus significatus, si desit, erit fraus el mendacium: et hinc est disparités ab exemplo detrahentis, quod verba delracLaria ex ipsa sua signilicalionrt

diffament proximum: undo qui illa profert, velit nolil, censetur vello interpretative diffamationem.

Confirmatur 1'^icx significatione verborum praecise oriretur obligatio, sequeretur 1' quod verba quovis modo etiam jocose prolata obligarent, sicut verba dclracloria etiam jocose prolata detrahunt : atqui *falsum consequens,* ex ipsis adversariis : ergo. Sequeretur 2 quod prolata in omni contractu obligarent, quod tamen negant adversarii de mali rnonio et sponsalibus. Neque valet quod respondent, specialem esse rationem matrimonii cl sponsalium, qui cum sint contractus mutui amoris , inquiunt, ad cos non sufficit consensus interpretativus, sed requiritur formalis cl explicitly; id enim gra'is lingitur. Equidem matrimonium et sponsalia sunt contractus mutui amoris, hoc sensu quod ad ista contrahenda amor soleat impellere ct contracta fovere, non autein hoc sensu quod valido non possint contrahi ex alio motivo quam amoris; quot sunt enim matrimonia valida, contracta magis ox cupiditate divitiarum aut honorum quam ex amore personæ? Et quod clarius est, qui justo metu cogitur contrahere cum puella sibi exosa et infensa, valide contrahit, ct tamen ex amore non contrahit: ergo gratis lingitur non sufficere ad matrimonium et sponsalia consensum qui sufficit ad alios contractus, ex hoc quod sint contractus mutui amoris.

Confirmatur 2° Contractus ex errore circa substantiam rei est absolute nullus, nec ullam inducit obligationem , quamvis verba ct omnia signa exteriora contractus serio ponantur : atqui id aliunde non provenit quam ex defectu consensus interni : ergo ubi deficit, verba nihil efficiunt.

Item votum exterius emissum sine animo vovendi , est nullum secundum omnes : ergo ct contractus sine animo contrahendi. *Nec valet si dicas ,* votum fieri Deo qui novit interiora cordis. Quid tum? Stabit nihilominus votum, si revera sil vis obligatoria indita verbis.

Arguunt insuper adversarii *ab inconvenientibus.* Ex nostra sententia, inquiunt, sequitur 1° quod dominia quæ acquiruntur per contractus sint incerta , incertum esi enim an venditor interius consenserit. Sequitur 2 quod si venditor non consenserit, possit repetere icin suam, dicendo se non consensisse, aut saltem ealii occulto recuperare. Sequitur 3 regem qui cum alio rege pacem exterius inivit, interius autem p.icem non intendit- non esse foedifragum si, resumptis viribus, sine nova causa bellum rursus adversus alterum regem instaurcUalqui hæc et similia sunl inconvenientia.Ergo.

R. 1° *retorquendo argumentum.* Si ad matrimonium, sponsalia ct votum, non sufficiat consensus in verba, sed requiratur consensus formalis in ipsum contractum aut votum, sequitur *1°* matrimonia, sponsalia et vola osse incerta ; incertum est enim an compars aut vovens consenserit. Sequitur 2' quod pars quæ licte contraxit possit derelinquere conjugem, et qui licte vovit possit deserere religionem et nubere:atqui tamen non obstantibus his inconvenientibus, fatentur adversarii ad matrimonium, sponsalia et votum non sufficere verba, sed requiri consensum formalem in ipsum contractum et votum: ergo similiter in aliis contractibus, non obstantibus objectis inconvenientibus.

R. 2„ directe, non obstante veritate sen-lenliæ nostrae, dominia rerum esse certa, certitudine saltem morali; quia qui serio protulit verba contractus, præsumitur voluisse contrahere, nec ipsi dicenti se noluisse contrahere tenetur alter credere : sicut marito dicenti se noluisse nubere non tenetur credere uxor, nec religio dicenti se noluisse vovere.

Imo possunt etiam dici certa, certitudine quodammodo absoluta;quia qui licto contraxit, cl alterum decepit, tenetur, ut dictum est, ex lege generali juslili.e tollere fictionem, et consequenter ponere verum consensum ut alterum contrahentem indemnem servet : sicut qui ficte inivit matrimonium, debet ponere consensum qui defuit. Hinc sequitur quod licte contrahens non possit rem suam repetere aut occuli· recuperare, sed e contra teneatur vere consentire, nisi forte pars decepta ex fictione nullum damnum pateretur. Sequitur item regem non posse foedus ficte initum frangere, quin potius teneatur servare.

Addunt quidam, rcmpublicarn in casu conferre dominium non vi contractus qui nullus est, sed ex alto dominio quod habet in bona civium, ut sic ficte contrahentem puniat et ineomenienlia vitentur. At id non certo constat.

ARTICULUS III.

Utrum error irritet contractum (1)?

Nola 1“ Error in contractibus potest versati vel ciica substantiam rei, ut si emas vitrum putans esse gemmam, si ducas Calharinain putans esse Annam ; vel circa rei accidentia , ut si ducas Mariam pauperem quam putans esse divitem, si emas vinum recens putans esse vetus, equum morbidum putans esse sanum.

2' Error vel est causa contractus, ita ut si abesset non fieret contractus; et dicitur antecedens; vel non est causa contractus, ita ut si abesset fieret nihilominus contractus, licet non ita libenter aut non æquali pretio; ctdicitur concomitans aut incidens.

3‘ Error causans seu antecedens, vel est principaliter movens, ita ut versetur circa id quod primario cl principaliter intendit contrahens; vel est movens minus principaliter cl excitans tantum, ita ut versetur circa id quod secundario cl minus principaliter intendit contrahens,

4° Tandem. Vel error provenit ad ipso contiahcnlc decepto, vel ab altero contrahente per dolum decipiente, vel ab aliquo tertio non contrahente. Ilis notatis,

Dico 1" Error circa substantiam rei, sive sil antecedens, sive concomitans tantum, ct a quocumque proveniat, irritat contractum. Esi communis cl certa. *Ratio est ;* quia decs! consensus in ipsum contractus objectum , cum voluntas non feratur in incognitum ; ut si emas vitrum quod putas esse gemmam , consentis in emptionem gemmæ, non viti i ; unde quamvis esses ita dispositus ut etiam contraheres si error abesset, nihilominus non stat contractus; quia tuus consensus actualis fertur in rem apprehensam cl non in aliam, proindeque in gemmam cl non in vitrum.

Dico 2° Error circa rei accidentia,etiamsi antecedens cl *a fortiori* concomitans, non proveniens ex dolo alterius contrahentis, neque irritat contractum, neque rescindibilem facit ad nutum decepti.

Ratio est quia, cum error versatur tantum circa rei accidenlrn, habetur consensus voluntarius in objectum principale contractus, scilicet, in substantiam rei quæ subjicitur contractui, cl consequenter sufficiens ad contractus validitatem. Et cum aliunde alter contrahens non sit causa hujus erroris, non videtur cur teneatur consentire in rescissionem contractus. Ik1 tamen indiget explicatione quam mox dabo

Confirmatur 1 Qui explicite consentit in rei substantiam , censetur consentire implicite in ea quæ sunl ipsi annexa. 2 Si ad validitatem contractus requireretur consensus explicitas in omnes rei qualitates, v ix ullus contractus esset validus, cum pauci ineantur contractus in quos non irrepat error alicujus circumstanliæ.

Porro, pro recta hujusulriusquc conclusionis intelligcntia , diligenter est observandum quid hic intelligalur per substantiam rei, quid per accidens. Igitur substantia rei spectari non debet physice, sed moraliler ct in ordine ad actum voluntarium contrahentis : ita ut id circa quod intentio contrahentis primario et principaliter versatur (licet sit accidens physice), substantia rei dicatur, seu juxta communem modum loquendi, *redundare in substantiam rei ;* et e contra id circa quod intentio contrahentis versatu) lanium secundario cl minus principaliter (licet sil substantia physice), dicatur accidens rei. Cum enim lota contractuum validitas a contrahentium consensu cl intentione dependeat, id jure vocatur hujus intentionis objectum substantiale, quod primario et principaliter intendit contrahens, cl objectum accidentale, quod secundario ct ^dnus principaliter intendit.

verum non ita facile est in praxi discernere quando accidens primario cl principaliter intenditur a contrahente. Non enim ad hoc sufficit quod errans sil ita habituali–tcr dispositus, ut si errorem adverteret, non contraheret; id enim contingere potest respectu accidentis minus principaliter intenti cl excitantis tantum : ut si ducas Annam principaliter propter ipsam, quam tamen non duceres si non esset dives; aut si des eleemosynam Petro, quia pauper est, cui tamen non dares si non esset pius aut catholicus. Insuper hæc dispositio habitualis facit equidem quod non luisset consensus si error abfuisset, sed non facit quod de facto non sit ; non autem hic quaeritur quid factum fuisset, sed quid re ipsa facium sil. Adde quod alias plerique contractus praesertim matrimoniales, qui reputantur et sunt validi, forent nulli , quia pauci sunl conjugati qui in comporte non deprehen-

(!) Vide a· not ilioutni Iciliam.

dant defectus, quos si novissent, noluissent illam ducere.

Tunc ergo accidens consetur primario et principaliter intentum atque transire in substantiam rei, quando apponitur ut conditio limitans consensum ; ut si dicas interius vel exterius: Duco Annam si sil nobilis , alias non ; Emo vinum si sit Burgundicum , alias non. Cum enim tunc non praebeas consensum nisi dependentor ab exislcnlia talis accidentis, si non existai non consentis, et consequenter nullus est contractus. Si autem diceres causaliter: Duco Annam quia est nobilis, Emo vinum quia est Burgundicum ; res foret dubia , eo quod ly *quia* possit æque significare molivum secundarium ac primarium, nec sit semper limitalivum consensus: undo in boc et similibus dubiis, investiganda est aliunde intentio contrahentis, perpendenda sunt verba contrahentium tam in ipso contractu quam ante, conditio objecti, natura contractus lacile vel difficile solubilis, ut modo dicam ; ol si ox his vel aliis circumstantiis possit deprehendi accidens circa quod error versatur, fuisse do primaria intentione contrahentis, resolvendum est redundarem substantiam rei , et nullum osso contractum ; quia , ut jam dixi, totum hoc negotium pendet ab intentione contrahentium.

Item si accidens circa quod versatur error sil notabile, ita ut appositum rem de qua contrahitur constituat longe diversam ab ea quam cogitat et intendit contrahens, quamvis non apponatur formalilcr et explicite ut conditio limitans, plerumque tamen censetur principaliter intentum et transire in substantiam rei, sicque apponi virtualiter et implicite ut conditio limitans.

Hoc tamen est intelligendum secundum naturam contractus facile vel difficile solubilis, Ct ideo dixi *plerumque;* ita quod in facile solubilibus minor deceptio sufficiat ut censeatur limitare consensum ctredundare in substantiam rei ; major autem requiratur m difficile solubilibus ; quia unusquisque judicatur prudenter consentire in contractum secundum naturam ct conditionem i - lius, nisi constet de contraria ejus intentione.

Porro contractus facile solubiles sunt promissiones et donationes gratuita», ct vola simplicia. Cum enim in his tota obligatio oriatur et pendeat a promittente, prudenter judicatur noluisse se obligare in omnoin eventum , sed robus in eo statu quem exislimat stantibus, et non notabiliter variatis, ut docet aperte S. Thomas et fert haec regiila satis communiter recepta : Promtuio *gratuita desinit obligare, si rc adhuc integra, notabilis mutatio accidat.* — Q. Ho. a. 3. ad 5. — Perinde est autem sive notabilis mutatio accidat, sive notabilis aliqua qualitas ignoretur ct postea innotescat.

Si ergo error versetur circa aliquam qua lilatcm non levem , irrita est donatio scu promissio , vel saltem est rcscindibilis ad nutum decepti. Undosi promittas in gratiam amici ire Lugdunum putans distare triginta leucis tantum , ct distet contum, non toneris promisso; promittis dotem puellæ putans esso cognatam tuam , et non est, nulla est promissio. Ad hanc classem revocantur sponsalia , licet sint promissiones onerosae, quia cum ad perpetuum matrimonii vinculum cxamore mutuo disponant, debent iniricum magna libertate et perfecta deliberatione.

Contractus difficile solubiles sunt contractus onerosi scu reciproci, ut emptio, venditio, etiamsi nondum traditione lirinali , quamvis sint adhuc difficilius solubiles quando traditione firmantur. Cum enim hi contractus vim suam ct mensuram obligandi non habeant cx unius partis tantum voluntate , sed ex utriusque contrahentis consensu , contrahens non deceptus non præsumilur facile consentire in rescisioncm contractus propter aliqualem errorem alterius, cui ipse non dedit causam nec ad id videtur teneri.

Attamen si qualitas circa quam versatur error, sil admodum notabilis, ita ut prudcnlum judicio censeatur ingredi intentionem principalem contrahentis decepti, ct sic redundare in substantiam rei moralitcr consideratam, ut dictum est; existimamus irritum osse contractum, aulsallem rescindibilem ad nutum decepti : v. g. cmiscqmiir. ad gignendam prolem, putans idcirco juvenem, generosum et potentem, et est annosus, emarcidus, impotens; emis ?x praerepto medici pro infirmo vinum quod putas Burgundicum, et est Campanum : dicimus, inquam, hos contractus osse irritos aul saltem irritabiles ad nutum tuum ; quia istac qualitates afficiunt tuam intentionem

principalem, ct sic redundant in substantiam rei moralitcr consideratam, ita ut quamvis non apponantur formalilcr et explicite ut conditiones limitantes, censeantur tamen cx circumstantiis virlualilcr et implicite apponi.

Tandem contractus omnium firmissimus ei maxime indissolubilis est contractus matrimonialis præscrlim apud Christianos, ita quod ob nullum errorem qualitatis, quamvis causam dederit contractui, sit irritus, nisi certo constet actualem voluntatem contrahentis fuisse non contrahere nisi posita hac qualitate. *Ratio esi;* quia et hujus sacramenti institutio, ct bonum prolis ac rei.mblicæ propagandae, et certitudo status iiahenda, exigunt ut pro validitate matrimonii semper praesumatur, nisi contrarium certo constet. Hujus naturam proxime sapit votum solemne religionis quod est quasi matrimonium spirituale, ct colligitur ex cap. ultimo, caus. 20, Q. 3.

Dico 3 Error antecedens circa accidentia, proveniens ab allero contrahente per dolum ejus, aul ab alio tertio cujus ipsi sit conscius, non irritat contractum (modo non redundet in substantiam rei ad sensum conclusionis præccdentis), cfïîcit tamen ipsum rescindibilcm ad nutum decepti; secus si sil concomitans.

Probatur prima pars. 1° Quia dolus ille non tollit consensum circa objectum principale contractus, cum non rei substantiam, sed accidens tantum rcspieial. 2° Quia si deceptus velit stare contractui, decipiens tenetur : ergo antea erat validus. 3° Quia in jure dolus et metus æquiparantur, sed metus non irritat cx se contractum, ut modo dicam : ergo nec dolus.

Probatur secunda pars. Decipiens facit injuriam decepto, quam proinde tenetur etiam ante sententiam judicis reparare auferendo fraudem, et deceptum in integrum restituendo : ergo potest etiam deceptus ante omnem judicis sententiam , hanc injuriam sibi illatam a se excutere per contractus rescissionem. Id tamen locum non habet in contractibus uui, semel validi, invalidai! ampjus non possunt; ut est matrimonium jure potissimum divino indissolubile,

Prætcrca competit derepto actio *in id quoti interest decepti non decipi,* hoc est, jus repetendi non solum rem aul prolium, sed etiam compensationem omnium damnorum quarex contractu sunt secuta : ut si dolo vendentis deceptus, emeris ovem morbidam quæ luas inlccii, potes repetere damnum inde causatum, ct vendens tenetur restituere.

Tertia pars patet. Cum enim error concomitans ' irca accidentia non auferat consensum suoslanlialcm, non irritat contractum; et aliunde cum non sil causa contractus, non est ratio cur illo errore remoto contractus infirmari debeat. Inierim tamen decepto adversus decipientem competii etiam actio, ut solvat quanti interest dolum non fuisse adhibitum , ut modo dicebam.

Dices 1° *contra primam partem conclusionis.* Tales contractus in jure dicuntur nulli et irriti. Ergo.

λ'. 1° sæpius in jure dici irritum, quod est irritandum. 2 Dicuntur irriti non quoad substantiam, sed quoad effectum; quia judici committitur rescissio facienda etiam cum fructuum restitutione, perinde ac si deceptus semper in dominio mansisset, ct contractus ab initio luisset irritus. 3° Vel tandem dicuntur irriti ex parte decepti, quia ad nutum ejus sunt rcscindibilcs ac si nulli luissent.

Dices 2° Naturalis æquilas non patitu ut quis per injuriam jus ct actionem consequatur. Ergo.

R. decipientem non acquirere jus per injuriam, sed per in tuum consensum in substantiam rei; per injuriam autem acquirit c contra debitum restituendi ct rescissionem contractus patiendi, si velit deceptus.

Dices 3° Talis contractus est injustus : ergo nullus.

R. D. ant. Est injustus secundum quid , scilicet, quoad aliquod accidens, *C.* est injustus simpliciter ct quoad rei substantiam, A'. *ant. ct consequentiam.* Potest enim contractus osse cx parte injustus ct tamen validus.

ARTICULUS IV.

Uti uni *metus irritet contractum* (1) ?

Nota 1° Metus delinitur in jure, *fuluri cl instantis periculi causa mentis trepidatio,* id est. inquietudo cl perturbatio. Alius est gravis, alius levis. Gravi- alius absolute gravis, qui diciMir cadens in constantem virum, quo nempe linietur ma'u'v

(i. Vide a<laitalionem '{uarlim

grave et imminens, nt mors, exilium, durus career, etc., respective gravis, quo est licet non moveretur vir constans, moveretur tamen meticulosus, ut puer, femina,senex. Levis est, quando timetur leve malum, aut gravo quidem, sed non imminens. Ad metum absolute gravem revocatur metus revercnlialis, quo quis sibi timet parentes vel superiores graviter infensos et minantes : quod si absint minæ et gravis indignatio, potest dici levis, nisi forte respective ad Jiliasfamilias quibus est genium meticulosum.

Nola 2" Metus oriri potest vel a causa naturali, ut a morbo, incendio, tempestate; vel n causa libera, homine scilicet : cl hic vel juste, vel injuste incutitur ; item incutitur vel in ordine ad contrahendum, vel ad alium finem.

Suppono i», omnem contractum initum ex motu gravi a causa naturali incusso, esse validum; idem dic de voto ; quia licetsit involuntarius secundum quid, quatenus non fieret si abesset metus, est tamen omnibus consideratis hic et nunc simpliciter voluntarius; contrahens enim voluntarie atque prudenter eligit contrahere ut minus malum ad evitandum majus. De quo fusius in tractatu de Actibus humanis, ubi communitor traditur ea quæ fiunt ex metu, esse involuntaria secundum quid et voluntaria simpliciter. Hinc puella naufragans qua.· promittit liberanti se matrimonium, aut pecuniae summam, tenetur promisso.

Suppono 2n, omnem contractum initum nx gravi metu a causa libera juste incusso, esse validum; quia non solum talis contractus est simpliciter voluntarius, ul modo dicebam de precedent), sed etiam metus seu periculum in quo versatur contrahens, est ipsi voluntarium in causa, neque de illo Unquam de injuria conqueri potest. Hinc si quis metu excommunicationis aut alterius scnlentiæ infamantis, ducit aut dotat puellam quam sub promissione matrimonii defloravit, valet matrimonium vel dotis collatio.

Neque refert quod Lucius III, c. *Requiiivit,* dc Sponsal. cl Matrim. loquens de muliere quæ sponsalia jurata adimplere recusabat, dicat : « Quod cum libera esse di - rt boant matrimonia, mulier hæc potius o monenda est quam cogenda. » His enim verbis pontifex non negat matrimoniajusln metu inita esse valida, sed consulitduntaxat ul hæc mulier, quantum fieri potest, bonis rationibus suadeat' r poliusqiiam vi cogatur; quia, inqui *, coactiones, di/ficilu exitus solent habere;* non dicit, ut vides, quia invalida sunt talia matrimonia, quod indubie dixisset si sic esse credidisset.

Suppono 3°, omnem contractum initum ex gravi metu a causa libera injuste incusso, sed non in ordine ad contrahendum, esse validum, saltem si non inealur cum illo qui metum incussit : v. g. detentus a sicariis, advocas transeuntes in auxilium et cis promittis summam pecunia? ; tenet promisso, non solum quia est simpliciter voluntaria ul in procedentibus, sed etiam quia i.sie metus, licetsit occasio promissionis, non tamen est causa, sed tua libera voluntas quæ prudenter et libere elegit hoc medium ad evadendum mortem præter intentionem metum incudentis : adde quod ii quibus promittis non faciant libi injuriam, sed c contra opus utile præslant. Dixi, *saltem si non inealur cum illo qui melum incussit,* dc quo modo.

Hi, inquam, omnes contractus secundum communem sententiam sunt validi, tam jure naturali quam civili, neque etiam ad nutum melum passi sunt rcscindibilcs, quia iiquibuscum contrahit non faciunt ipsi injuriam.

Restat ergo difficultas dc contractu inito ex gravi metu injusto incusso in online ad contractum, aul equidem etiam sine ordine ad contractum, sicontraclusincalur cum ipso vexante. El quæstio est de jure natura?. Quidam asseruntomnes hujusmodi contractus indiscriminatim ossejure naturo validos; quidam excipiunt matrimonium. Alii distinguunt inter contractus quorum objectum est sola liberatio ab injusta vexatione, et dicunt hos esse jure naluræ invalidos; clcontractus quorum objectum est aliud quam liberatio ab injusta vexatione , cl dicunt hos essejure naluræ validos ; cum quibus

Dico ^Contractus cujus objectum est sola liberatio a vexalioneseu metu injusto, est jure naluræinvalidus, sive metusinculiatur in ordine ad contractum , sive non , modo t.mion in hoc. ultimo casu contractus inealur cum incuticnte metum. *Sit casus:* Mihi minaris mortem aut incendium , nisi promittam vel dem tibi aut alteri centum aureas: en m°lus in ordine ad contractum. *Item:*

mihi ex odio et vindicta lentas inferre mortem , vel incendere horreum meum ; ul ab hac injusta vexatione cesses, promitto vel do tibi centum aureos: en metus qui non fuil incussus in ordine .u' contractum; contractas lamcn proponitur el acceptatur ad avertendum illum melum cl injustam vexationem. Dicit itaque conclusio, talem contractum in utroque casu esse jure naluræ invalidum

Quidam probant conclusionem ex hoc quod hujusmodi contractus non silsufficienlervoluntarius, sed perperam ; non enim est minus voluntarius quam contractusde quibus anlediximus, et de quibus modo (licemus, cum in omnibus idem principium militet, nimirum ea quæ limit ex metu esse simpliciter voluntaria.

Halio ergo conclusionis est ; quia in hujusmodi contractibus decsl materia dc qua possit valide contrahi. *Probalur.* Vexans contrahens ex sua parte nihil aliud confert quam liberationem seu cessationem ab injusta vexatione : atqui hæc cessatio non est vendibilis, nec vexans potest valide de ea contrahere: ergo. *Probalurminor.* Hæc cessatio est ex justitia debi la vexato, habet enim jus strictum nequis eum metu injusto vexet, ct vexans tenetur ex justitia cessare a vexatione , imo tenebatur non facere vexationem : ergo hæc cessatio seu liberatio a vexatione non est magis vendibilis quam justa sententia sit vendibilis a judice, aut quam meus equus furto sublatus sil mihi a fure vendibilis. El hoc etiam verum est quamvis metus sit levis; liberatio enim a vexatione sive gravi, sive levi, est invendibilis. Unde injuste vexans tenetur staliin , et non exspectata judicis sententia , restituere quod accepit, cum id nullo titulo relinere possit. Neque enim confugere potest ad titulum S| onlaneae promissionis aut donationis, cum evidens sil non esse hic spontaneam promissionem , neque donationem quæ debet esse liberalis elgratuita, sed esse contractum onerosum innominatum, *do ut [acias.*

Dico 2° Contractus cujus objectum est aliud quam cessatio ab injusta vexatione, initus ex gravi metu injuste incusso, in ordine ad contractum, etiam cum ipsovexan le est jure naluræ vc'idus.

Probalur. Telis contractus est simplici ter voluntarius, cl aliunde non deesl materia de qua possit conti ahi. Ergo. *Anl<<:-dens pro prima parle palet* r.r *d lis ; pa(< i etiam pro secunda,* dum enim me metu cogis, v. g. commutare meum ortum cum tuo, aut cum horto vicini, non obstante metu, hortus tuus non secus ac meus est pretio æslimabilis cl vendibilis , ulpole non ideo mihi debitus ex justitia. Similiter dum Annam metu adigis ul libi vel alteri nubat, corpora contrahentium, non obstante metu, remanent materia apta contractui matrimoniali. Ergo.

Neque refert quod vexans faciat injuriam vexato; hæc enim injuria non facit quod id quod vexans ex parte sua confert, puta, hortum ul in exemplo allato, sil vexato debitum ex justitia ct invendibile seu incommutabile ; neque impedii quin vexatus voluntarie consentiat in contractum , si enim eodem metu cogeretur ad actum de se malum , consentiendo peccaret, quia non obstante injuria voluntarie consentiret.

Dices. Matrimonii vinculum est perpetuum , cl semel validum amplius solvi non potest: ergo jure naluræ videtur requirere pleniorem consensum quam cæleri contractus rcscindibiles, proindeque non coactum. Con/îrmatur. Vinculum matrimonii est vinculum amoris: atqui metus injustus impedilamorem. Ergo. Ita Daclman.

II. Fateor rationi consentaneum cssoul matrimonium , propter suam indissolubililalem, pleniore consensu ineatur quam c.etcri contractus rcscindibiles ; el ideo ju. positivum, aut etiam forte jus gentium m..ldmonium metu contractum irritavit : verum inde non probalur id necessariojure naluræ requiri; aliud enim est quod ratio aliquid suadeat ut congruum , aliud quod aliquid praecipiat ut necessarium. Sed ad hoc vinculum vidclurjure naluræ su (licere tale voluntarium quale sufficit ad peccatum mortale, quod inducit etiam vinculum perpetuum damnationis, ct quale sufficit ad vinculum indissolubile voti solemnis ; ad hæc autem jure naluræ sufficit voluntarium metu coactum.

Dico 3“ Probabile est contractus quos praecedente conclusione dixi jurc naturae valere , etiam jure positivo esse validos, paucis exceptis.

Probalur conclusio ex variis legibus inter quas l. 21 IT. *Dc eo quod metus causa* , dicitur: «Si metu coactus adii hærcditatem , » puto me hærcdcin effici : quia, quamvis.si » liberum luisset, noluissem , tamen tuar-

o lus volui ; seel per prætorem restituendus i. sum , til abstinendi mihi potestas tribuatur. » Item Instil, *de Exceptionibus §* 1 , dicitur: «Si metu coactus, stipulanti Titio r promisisti quod non debueras, palam est i, jure civili te obligatum esse.» El l. ultima, c. *De hisquæ vi,* præcipitur ut infirmentur contractus per coactionem inili: ergo erant validi. Non me latet plures eliam leges in contrarium opponi, et ideo banc conclusionem ut probabilemdunlaxal propono

Objicies ergo ea quæ fiunt ex metu injuro dici *irrita carere robore, nullius momenti,* el similia, cap. *Ad audientiam,* De hisquæ vi l. *Qui carcerem* 22 fT, I)c eo quod metus causa ; et alibi.

R. ut supra de errore, hæc dici irrita, carere roboro, nullius nomenti, quia sunt irritabilia ad nutum metum passi, ut dicam infra ; non raro enim in jure dicitur ii ritum, quod est irritandum.

Inst. L. 9 IT. *De eo qt.od metus causa,* res tradita a metum passo, dicitur *esse in ejus bonis ;* et ibidem, concc litur ipsi actio non solum in vexantem, sed eliam in rem ipsam. Ergo ejus dominium non fuit Iran alum per contractum, et consequenter contractus fuit nullus.

11. rem *esse in bonis* motum passi, non simpliciter sed æquivalcnter, quia ad nutum ejus est recuperabitis. Eadem ratione ipsi conceditur actio in rem , quia dominium illius quod habet vexans csl admodum debile et pro libitu vexati revocabile, ita ut perinde sil ac si non haberet, et mansisset apud vexatum.

Dixi, *paucis exceptis;* quia juxta unanimem theologorum et jurisconsultorum sententiam, quidam absolute per leges irritantur, hi suet : 1" matrimonium, can. *Vc-* **n** rns 15 de Sponsalibus, Extra lib. *'i,* til I, Oii plures jungunt sponsalia , quia sunt via a l matrimonium. 2° Promissio et solutio d dis, I. 21 IÏ. *De eo quod metus causa.* 3'Votum solemne; insinuatur c. *Perlatum* , Extra, lib. 1, lit. 40 : et juxta plures, quodlibet votum simplex ; insinuatur eliam c. *Cum dilectus* ibidem. 4 Traditio aut promissio rerum ecclesiasticarum ; c. *Pervenit,* d<* Jurejurando. 5 His addunt multi auctoritatem tutorum per motum extortam , electionem el jurisdictionem coactam.

Dico 4° Contractas quos duabus praecedentibus conclusionibusdixi esse validos tam jure naturali quam civili, sunt rescindibiles ad nutum metum passi, sive metus sitgra\i$ sive levis, modo det causam contractui, ct sitinjusle incussus in ordine ad contractum.

De metu gravi est communis, et constat ex juribus citatis pro et contra praecedentem conclusionem.

Probatur ratione quæ militat etiam pro metu levi. Qui metum, sive gravem sive levem , injuste incutit ad contrahendum, injuriam facit alteri contrahenti, quam ideo ante omnem judicis sententiam reparare tenetur, reddendo vexatum suæ libertati, el omnia in pristinum statum restituendo.Ergo id paritor potest vexatus per contractus rescissionem.

Quod autem jura loquantur lanium de metu gravi, ideo est ne nimium multiplicentur lites, et quia præsumitur melum levem non dedisse causam contractui ; srd ubi contrarium accidit, præsumplio cedit veritati, maxime in foro interno. *Si dicas* vexatum non debuisse moveri metu levi; fateor; verum id non obstat quin filter fecerit ipsi injuriam, qua de facto rnotusesi ad contrahendum.

Objicies insuper contra tilramquc partem. Si injuste vexans teneatur rem restituere, ergo non habebat ejus dominium, ergo contractus fuit nullus, quod cstconlu præccdcnlcs conclusiones.

R. Non dixi quod teneatur rem leslilucre, sed injuste vexatum suæ libertati reddere el in pristino statu reponere. Quo facto, si vexatus priorem consensum non retractet, vexans poterit rem relinere. Et *dato* quod rem debeat restituere, non erit praecise ob defectum dominii, sed ut jam dixi, ob ejus debilitatem ctrevocabilitatertj, quam vcrosimililer intendit injustevexatus.

Petes utrum vera sit conclusio etiamsi contractus incatur cum aliquo tertio metus injusti nescio ? V. g. cogis Titium ut vendat equum suum Caio hujus metus inscio; polestnc Titius contractum cum Caio ad nutum suum rc-cindere?

R. affirmative. Ita expresse in Jurc,l. *Item* 14, § *In hac actione* IT. Quod metu causa, his verbis. « In hac actione non quænrilur utrum is qui convenitur an alius » melum fecit ; sufficit enim hoc docere, » metum sibi illatum vel vim. » Ratio eliam suadet ; quia ratione injuriæ contractus ‹· I ita infirmus, ut domino maneat jus non

tantum in personam (pire intulit injuriam, tc<l eliam ad rem, ita ut ad quosvis transeat inancal hoc vitio affectata.

AIITICI'LI S V.

Quinam possint valide contrahere (1)?

Generaliter loquendo, ii omnes cl soli qui habent rerum suarum administratio-nem , possunt valide contrahere ; quia in contractibus agendis consistit praesertim administratio. Unde qui sunt incapaces ad-niinislrationis, ut amentes et furiosi, vel ii quibus ex loto aufertur a juro bonorum administratio, ut sunt prodigi quibus constituuntur curatores, inhabiles sunt ad contrahendum; item cl religiosi sine licentia sui praelati.

Difficultas est potissimum circa filiosfamilias, pupillos, mincrenncs el uxores. Pro quo

Nola 1° Infans dicitur, qui nondum complevit septimum retatis annum, sive sil mas, sive femina. Impubes dicitur, qui nondum complevit decimum quartum relalis annum si sil mas, et duodecimum si sil femina. Impubes dicitur pubertali proximus, qui magis appropinquat ad terminum in quo incipit pubertas, quam ad terminum in quo desinit infantia : unde mas qui complevit decimum annum cum dimidio , est pubertali proximus ; cl femina qure complevit nonum annum cum dimidio csl pubertati proxima. Masabannodecimoquarlo completo, et femina a duodecimo completo usque ad annum vigesimum quintum completum, dicuntur puberes et minorennes: post vigesimum quintum completum, dicuntur majores, sive sit mas, sive femina.

Infanti vel impuberi, qui dicitur pupillus, deliciente patre aut avo paterno, datur lutor ; minorenni , curator. Tutor datur primario ad regendam personam pupilli, secundario ad administranda ejus bona. Curatore contra datur minorenni primario ad administranda ejus bona , secundario ad regendam ejus personam. Pupillo eliam invitôllandus est lutor, lib. 2 IT. *de Tutelis.* Sed minorenni invito non est dandus curator, § /feni *inviti* Instil, *de Curat.* Si tamen minorennis curatorem suscipit, cogitur esse sub illo; similiter si pater testamento pube» ·dedit curatorem, § 1 Inslit. ibid. Minorennis cl *a fortiori* pupillus sine tutore vel curatore non admittitur in judicio, sive ut reus, sive ut actor, nisi in causis spiritualibus, puta, beneficii aut matrimonii et his annexorum.

Tutela est triplex , testamentaria , legitima et dativa : testamentaria est, quando paler aut alter instituens haeredem , designat in suo testamento tutorem pupillo haeredi; legitima, quando assumitur in tutorem proximus agnatus; dativa, quando datur tutor a judice.

Filiusfamilias dicitur, quandiu sub patris aulavi paterni potestate existil, etiamsi compleverit vigesimum quintum annum. Quot modis filiusfamilias patriam potestatem exuat el liat sui juris , dixi disseri. 3 de Jure art. 4 sub linem; require.

Duplex csl obligatio : una naturalis, vi legis naturalis et quoad forum poli; altera civilis, vi legis posilivæ et quoad forum fori. Ilis notatis,

Suppono infantem, sive sit filiusfamilias, sive pupillus, nullatenus posse per se contrahere sive in suum incommodum , sive in suum commodum ; quia infans prresumitur injure non habere sufficiens judicium ad contrahendum : unde dicitur § *Sed quod* Instil, de Inutil. stipulat, lib. 3, lit. 20: « Infans et qui infanlire est proximus, non » mullum a furioso distant, quia hujusmodi » retatis pupilli nullum (id est non sufficicn-» tem) habent intellectum. »

Porro, quamvis his verbis infanlire proximus non secus ac infans videatur declarari inhabilis ad contrahendum, probabile csl tamen eum posse contrahere in suum commodum ; quia ibidem subditor: αSed » in proximis infanlire, propter utilitatem » eorum, benignior juris interpretatio facta » csl, ut idem juris habeant quod pubertati » proximi. » Pupilli autem pubertati proximi contrahere possunt in suum commodum, ut ibidem dicitur cl dicemus infra.

Est tamen hic notanda disparitas inter pupillum et liliumfamilias impuberem , quod pupillus, sive infans sive infanlire proximus, auctore tutore possit obligari : at liliusfamilias infans aut infanti» proximus, *ne auctore quidem patre obligatur, § S<d quod* 10 cil. Kalio dispAritatis est, quod pupillus tutorem obligatum nabeat, et ipsum possit convenire si male consensum pi - stet, non sic filiusfamilias patrem, Bis» - taliscl suppositis,

(I) Vtdc adnolalioncm quinUra.

Circa /iliOfifamilias.

Dico. Filiusfamilias pubes aut pubertati proximus etiam absque consensu patiis obligatur tarn civiliter quam naturaliter, cx omni çonlraclu qui non cedit in praejudicium patris. Ha § *Item inutilis,* Instil. Ve Inulil. stipulat, cil. et lib. 38, ff. De action, cl obligat, ubi dicitur: « Filiusfamilias ex » omnibus causis tanquam paterfamilias » obligatur, et ob id agi cum eo tanquam » cum paterfamilias potest.» Ratio est, quia patria potestas est ad correctionem personæ, non ad bonorum ejus curationem.

Hinc inferes, filiumfamilias puberem posse contrahe» c de bonis castrensibus et quasi-castrensibus, non tamen de profectitiisautadvenlitiis,quorum vel dominium vel administratio et ususfructus pertinentad patrem, nisi de patris licentia, quam concedere censetur dum lilium exponit negotiationi.

Item de delicto, vel damno dato filiusfamilias pcrscipsum obligationem contrahit, non pator si culpa ejus non intervenit, § ultimo Inslit. *De noxalibus action.* Hoc intcllige de jure communi ; contrarium enim statuitur in consuetudine Lcodiensi cap. 1, art. 8. Quantum ad ea quæ filiusfamilias lucratur in domo paterna, dixi dissert. 3 rit. art. 4 ; vide.

Item potest filiusfamilias pubes contrahere de suis operis eas locando ; nec potest pater impedire eum ne domo paterna exeat, artem discat, aut aliquod honestum vita' genus assumat ; nisi forte pater inops indigeat ejus opera ad vicium. Quia alioquin homo liber efficeretur servilis conditionis, si a patre in domo paterna veluli in carcero perpetuo detineri posset. Ita docet Layman cx communi sententia.

Hic tamen facienda est exceptio quoad mutuum datum liliisfamilias, propter senatusconsultum *Macedonianum,* sic dictum a quodam Macedone , famoso usurario, qui illi occasionem dedit : hoc ergo senatusconsulto sic decernitur : « Placere ne cui qui » tiliofamilias mutuam pecuniam dedisset, » etiam post morfom parentis ejus in po- » testate fuisset, actio petitioque daretur, » 1.1, ff.de Senatusconsulto Macedon., lib. J4 , lit. 6. Quod extenditur ad pupillos cl minorennes mutuo accipientes sine consensu tutoris vel curatoris , lib. *Pupillus* 59 ff. de Obligat, cl action, lib. 44, lit. 7.

i Ex hoc ergo habemus 1° quod mutuanli filiisfamilias, pupillisci minoribus sinecoll· sensu respective patris, tutoris aut cural·· ris, non competat actio civilis ad repetendum mutuum ; 2>quod, quamvis (iliifamilias, pupilli et minorennes sic accipientes mutuo, teneanlursccundum quid obligatione naturali reddere mutuum, non tamen teneantur efficaciter, quia possunt uti beneficio legis, sive ad non reddendum sive ad repetendum redditum, ut fusius modo explicabo circa pupillos cl minorennes. Idque sic legibus recte cautum est, ne Hiifamilias, pupilli et minorennes , cx nimia mutuantium facilitate, licentius vivant, et debilis onerentur.

Sunt tamen quidam casus in quibus præfati obligantur tam civiliter quam naturaliter reddere mutuum : primus est, si ex mutuo filiusfamilias, pupillus, aut minoremus factus sit ditior, utpole quia per mutuum solvit debita, emit fundum, aut aliter in ejus utilitatem expensum est ; secundus, si filiusfamilias communiter reputabatur paterfamilias, lib. 3, ff.deScnalusconsnllo Maced, cil.; tertius , si mutuans bona fide mutuum dedit, ea mente et opinione fundata, ut utilitatem filiifamilias procuraret, quamvis praeter ejus intentionem in malos usus sil expensum ; quartus , si sciente patro mutuum datum sil, lib. 12 ib. ; quinius, si paler solvere cooperit, quia solvendo ralumbabuit, lib. 7, § 15, ib. ; sextus, si filius factus paterfamilias pariem debiti solverit, ibid. §16 ; septimus, si filiusfamiliashabeat peculium castrense. His, inquam, casibus et quibusdam aliis apud juristes cessat senatusconsultum , cl tenetur filiusfamilias (ani naturalitcr quam civiliter reddere mutuum.

Circa pupillos et minorennes·

Dico 1° Pupillus aut minorennis, contrahens etiam cum auctoritate tutoris vel curatoris , non obligatur neque civiliter neque naturaliter circa alienationem suorum bonorum immobilium aut mobilium pretiosorum quæ servando servari possunt , hoc est, sana custodiri per triennium, nisi judicis decretum accedat,\. *Si pradia* fi. do Rebus carum lib. 27 › lit. 9 , ubi minorennes quoad hocæquiparanlur furiosis, l. *Lcx22,* . de Adminislralionc lib. 5,til. 37, i. Præ *dium* , c. Quando decreto opv.s non est lib,

6,72 et alibi; estque fcrecommunissenteutia doctorum , inquit Lcssius. Quod etiam est inlclligendum ne hypothec» aut servitutis constitutione , si cum alienationis periculo juncta sit.

Dico 2° Pupillus pubes, aut pubertati proximus,seu minorennis, contrahens cum auctoritate tutoris vel curatoris de aliis quam do immobilibus aut mobilibus pretiosis quæ servando servari possunt, obligatur tam naturaliter quam civiliter, 1. *Impuberes* IT. de Consens, cl Auct. Iui. Idem dic <lc minorenne non habente curatorem, dum solus contrahit de præfatis,!. *Si curatorem,* C. lib.2, lit. 22ct alibi. Excipe quando pupillus contrahit cum suo tutore , tunc enim neque natural i 1er neque civiliter obligatur ; quia jura tali contractui resistunt, nisi forte haberet piares tutores et cum uno contraheret auctore allero.

Dico 3° Pupillus pubes aut pubertali proximus , seu minorennis habens curatorem , potest sine consensu tutoris aut curatoris contrahere in suum commodum, non in suum incommodum ; hoc sensu scilicet quod non obligetur civiliter,obliget tamen suum contrahentem aetate majorem : § *Adnoncndeu,* Inslit. Quibus alienare licet; § *Pupillus,* Inslit. de Inulil. stipulat. 1. *Obligati,* IT. de Consens, et auct. Iut. et alibi. Sic autem statuerunt jura in favorem illius aetatis, ut nempe *minoribus œtas indamnis subveniret, cl in prospere gestis nonobessct.* Sil casiis: pupillus aut minorennis, absque consensu tutoris vel curatoris , emit pannum a mercatore aetate majore, non soluto pretio nec merce tradita ; mercator non potest compellere pupillum aut minorennem ut stet contractui, et solvat pretium constitutum promereo. Potest tamen pupillus aut minorennis compellere civiliter venditorem ut stet contractui , et tradat pannum pro constituto pretio: et ideo tales contractus dicuntur in jure claudicare.

Cælerum observant auctores, mercatorem posse recusare exsecutionem contractus, donec pupillus aut minor obtinuerit consensum tutoris vel curatoris, aut judicisdecrelum , si sit necessarium , vel juramento firmaverit ; quæ si recuset, censetur dolo egisse, et mercator non obligatur, quia fraus et dolus nemini patrocinantur.

At difficultas est utrum pupillus, aut minorennis, contrahens in casu præcedentis conclusionis, non obhgelm Jl m e - luraliler et in foro conscienti» stare contractui.

Equidem obligare nedum naturaliter, sed etiam civiliter «in certis casibus specialibus, nullus negat. 1° Si factus sit ditior : v. *g.* pupillus emit vinum non soluto pretio, et bona lide illud consumpsit ; obligatur cl naturaliter et civiliter solvere venditori in quantum inde factus est ditior, puta, in quantum pepercit proprio vino vel cerevisi». 2° Si res tradita ejus dolo periit, ad ejus æquivalens obligatur tam civiliter quam naturaliter. 3 Si sit minorennisclcontractum etiamsi dc alienatione immobilium juramento firmaverit, obligatur civiliter cl naturaliter, quia secundam jura juramentum supplet defectum statis, I. *Si minor,* et I. *Sacramenta*, C. lib. 2, lit. 28, de quo infra. 4^ Minorennis religionem professurus, omnia bona sua , absque curatoris auctoritate et ulla juris solcmnilale, potest valide donare cui voluerit, etiam absque beneficio restitutionis in integrum, quia censetur mori. Ila de jure communi Sylvester, Sa , Armilla , Abbas, quos citat cl sequitur Layman.

Est igitur difficultas utrum extra bos casus pupillus pubes aut pubertali proximus et minorennis, habens curatorem, si contrahant de aliis quam de alienatione immobilium seu mobilium pretiosorum, quæ servari possunt sine consensu tutoris vel curatoris, obligentur naturaliter et in foro conscienti» stare contractui. *Alti affirmant, alii negant,* ulrinquc probabiliter propter diversa jura utrique scnlenti» faventia. Ut b» seniculi» atque jura concilientur.

Dico 4° Pupillus pubes aut pubertali proximus , cl minorennis habens curatorem , contrahentes de aliis quam de alienatione suorum immobilium aut mobilium pretiosorum, qu» servando servari possunt , sine consensu tutoris vel curatoris , incurrunt obligationem naturalem et coram Deo, non tamen firmam, nec quoad omnes suos effectus. Est satis communis.

Probatur prima pars. Γ Obligatio naturalis oritur ex consensu sufficiente, *ut palet rev supra dictis :* atqui pupillus pubertali proximus et *a fortiori* minorennis habent consensum sufficientem, *ut palet* cx *§ Pupillus* 9, et *quod* 10, Instil, **de**

Inutili stipulatione, libro 3, litui. 20. Ergo.

Probatur 2. L. *Si pupillus* ff. Ad legem Falridiam ,1. 3ü, lit-2; et L 1 ÎT. de Novat, cl delegat. 1.46, lit S. expresse habetur, pupillum contrahentem absque consensu tutoris, naturaliter obligari. Prima sic habet : « Si pupillus cui sine tutore decem » mutua data sunt, legatum a creditore « meruerit sub hac conditione. Si decem » quæ acceperit hærcdi reddiderit, una » numeratione cl implet conditionem cl li- » beralur naturali obligatione. » *Urgo ca tenebatur. Secunda sic :* « Qualiscumquc » obligatio sit quæ præccssil novari verbis » potest, dummodo sequens obligatio aut » civiliter teneat aut naturaliter, ut puta » si pupillus sine tutoris auctoritate promi- » serit. » Ergo.

Confirmatur. Si ad contractum a pupillo sine tutore initum accedat fidejussor, is civiliter obligatur, ut constat ex 1. *Si pupillus îî. de Receptis qui arbitrium, etc.* et alibi : atqui fidejussor non obligaretur civiliter, si pupillus non obligaretur naturaliter : ergo. *Probatur minor.* 1° Quia secundam regulam juris 178, ff. de Rcg. juris, lib. 5, til. 17. *Cum principalis causa* non *consistat, plerumque ne ca quidem quæ sequuntur locunl habent.* 2' Quia 1. *Naturaliter* 13, ff. de Condiet, indebiti, lib. 12, til.fi, ratio redditur cur fidejussor pro servo acceptus teneatur, quia scilicet servus naturaliter obligatur, his verbis : *Naturaliter etiam servus obligatur..... cl ob id cl fidejussor pvo servo acceptus tenetur.* Ergo.

Pro inlclligcnliasccundæ partis et jurium concordantia, notandum, obligationis naturalis plurcs esse ciTcctus. Primus est, quod tribuat creditori jus accipiendi et retinendi, si quod ipsi naturaliter debetur, nulla apposita exceptione solvatur ; secundus , quod impediat soluti debili repolitiodem; tortius, quod licet in foro externo non tribuat actionem, tribuit tamen jus exceptionis et compensationis.

Primus est præcipuus cl inseparabilis ; ubi enim deest, nulla est obligatio naturalis, ut palet in contractu cum infante aut furioso, in quo contrahendi nullum jus acquiritur accipiendi aut relinendi quod sibi datui ab infante aul furioso. Sed nihil implicat quin subsistente obligatione naturali »p'o id hunc primum effectum, alii effectus \i logum impediantur.

Itaquequandoleges negant pupillumconIrabentem sine tutore naturaliter obligari, supposito quod non loquantur de pupillo infante, vel de alienatione immobilium,quod non raro contingit, inlelligendæsunl de obligatione naturali quoad aliquos ejus enectus lanium, non quoad omnes; ila ulsccundum variorum effectuum considerationem, modo affirment, modo negent naturalem obligationem. Igitur pupillus sic contrahens obligatur naturaliter, quatenus si id de quo contraxit solvat sine exceptione, is quocum contraxit possit tuta conscientia accipere cl relinere, quod non posset si nulla esset obligatio, ut patet in contractu infantis aul amentis, ut jam notavi. Non obligatur autem naturaliter, quatenus potest apponere exceptionem ex beneficio legis civilis, non compellentis ipsum ad solutionem cl tribuentis jus repetendi solutum, quo casu creditor tenetur restituero. I nde pupillus obligatur cl non obligaluwub diversa ratione; obligatur inefficaciter, non obligatur efficaciter. *Et sic manci probatasccunda pars conclusionis,* atque inde solvuntur argumenta quæ opponi possunt ex variis legibus contra primam partem.

Opponitur itaque Iuquod pupillus solvit non til accipientis, § *Nunc admonendi* cl *§ fin.* Instil. Quibus alienare licet, lib. 2, lit. 8 : ergo non obligatur naturaliter nequidem quoad primum effectum obligationis naturalis. 2° Pupillus comparatur prodigo, l. Si *curatorem,* c. De inlcg. restit. item furioso, 1. *Interdum,* ff. de Condici, indebiti : prodigus autem cl furiosus non obligantur naturaliter. 3" Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, nequidem jure naturali obligatur, l. *Pupillus 59,* ff. de Obligat, cl action, lib. 44, tit. 7. 4° Si pupillus obligetur naturaliter, leges quæ contra ipsum negant actionem forent injustæ, obligatio enim naturalis confert jus illi cui debetur dicendi in foro talem sibi jure naluræ obligari, quod vocatur exceptio. Ergo.

Ilæ, inquam, leges et aliæ similes 1° possunt ut plurimum inlcllig·'Je infanto, aul de pubere contrahente de immobilibus; sed *esto* loquantur de pubeie contrahente de aliis quam de immobilibus, solvuntur ex dictis : unde

Ad primum, R. Id quod solvit pupillus, dicitur non esse accipientis, non quod non ossil luta conscientia illud relinere, sed

quia potest repeti a pupillo : unde non est firmiter accipientis, seu, ut alii dicunt, non est civiliter accipientis, quia leges hanc dominii translationem non probant; est tamen naturaliter.

Ad secundum, Pupillus comparatur prodigo cl furiosO quantum ad aliquid , nempe quantum ad jus repetendi solutum, non tamen quantum nd omnia; *quod* maxime inde *palet,* quod fide jussor prodigi aul furiosi non obligetur, obligatur vero fidejussor pupilli, ex quo probavimus supra pupillum obligari naturaliter, non prodigum aul furiosum.

Ad tertium, R. pupillum qui accipit mutuo pecuniam, non obligari jure naturæ efficaciter seu quoad omnes effectus obligationis naturalis, obligari tamen jure naturæ inefficaciter seu quoad primum effectum obligationis naturalis, ut dictum est.

A</ *quarlu m, N. sequda* ηι *a η I. Leges* enim possuïïl absque injustitia , ob commune bonum, impedire quosdam effectus obligationis naturalis, ut explicatum csl : sic, v. g. qui vendidit plusjusto pretio, tenetur obligatione naturali erga emptorem , el tamen leges denegant emptori actionem nisi læsus fuerit ultra medium justi pretii. Nemo autem nescii contractus cum pupillis esse infirmos, unde sibi et non legibus imputent qui cum illis contrahunt.

Ex didis inferes 1", creditorem posse tuta conscientia accipere cl relinere quod ipsi vi contractus in casu conclusionis inili solvit nui donat pupillus, donec ab illo repetatur, ex beneficio legis civilis hanc repetitionem concedentis ; quia naturaliter debetur, cl quod naturaliter debetur juste accipitur cl retinetur; beneficium autem legis non prodest ei qui eo non utitur, sive quia non vult uti, sive quia ignorat : *sicquc paid* hanc obligationem naturalem non esse ficliliam cl inutilem ex hoc quod possit elidi, ut quidam dicunt, siquidem creditori verum jus conferat accipiendi cl relinendi quod ipsi sine exceptione legis solvitur.

Attamen cl hoc inferes. 2° Non tenetur pupillus aut minorennis solvere quod contractu promisit, quia si solvat, potest utendo exceptione legis repetere, non quidem restitutione iri integrum , ut videtur opinari Perfector Tournely, cl dicam infra , sed Tmiililionc indebiti : *Quiaulem ad agendum vhnillilur, csl mullo magis ad excipiendum admiRendus,* reg. juris 71, in 6. Quid enim opus est inani circulo, inquit Layman . ut solvat rpiis quod ipsi restituendum erit?

Inferes 3" cum laudato auctoro , quod, si pupillus aul minorennis, corumvc nomine tutor aul curator sic solutum repetant conditione indebiti, sed per contradictionem alterius, judicisve negligcnliam aul injustitiam , recuperare non valeant, compensatione uti non prohibeantur. EI hoc sensu intelligendum est quod docent plures theologi, lucrantem a minore summam notabilem teneri ad restitutionem. Secus esset si contractus foret omnino validusel firmus, puta, initus de consensu tutoris, ita quod ad recuperationem non sufficeret conditio indebiti, sed opus foret restitutione in integrum, de quod infra; quia quamdiu restitutio in integrum a judice non conceditur (nec semper conceditur), contractus omni jure subsistit, proindeque injuria fieret alteri si res quam habel aul jus suum ei auferretur.

Circa uxores·

1° Uxor potest contrahere de bonis p. raphernalibus, quia horum proprietatem el adminislrationem habel de jure communi. Non polesl dc bonis communibus el dotalibus, quia illorum administratio esi penos maritum : excipe certos casus de quibus disseri. 11, arl. 2. Vide.

2° Uxor ex senatusconsulto Vellciano prohibetur fidejubere.

3° Uxor quam maritus patitur vacare speciali commercio, potest quoad ca quæ illud commercium spectant, indepcndenler a marito contrahere. Quod si idem commercium exerceat cum marito, eam non posse de iis quæ spectant istud commercium disponere , docet Perfector Tournely ; quia , inquit ex Ferriere, *tunc non tam csl mercatrix quam inslilrix.* Verum id gratis dictum nobis videtur; neque enim tunc uxor stipiendio ducta, neque alieno lucro laborat, ut faciunt institores, sed propriis stipendiis pro communi utilitate cum viro operatur, ut faciunt mercatores socii. Quapropter existimo quod uxor in hoc casu possit saltem de cons?nsu inlcrprelalivo mariti, contrahere de his quæ spectant istud commune commercium; hoc ipso enim quo vir eam sibi associat in negotiatione, censetur consentire ut de his quæspectant

negotiationem contrahat, sicut dixi supra de filio cui pater permittit negotiari ; idque conformiter consuetudini palriæ Lcodiensis cap. 5, art. 5, ubi legitur : *Toutefois, en cas de marchandise, si elle est marchande , elle peut cire convenue et oblige son mari.*

4U I'xor separata a viro quoad bonorum communionem, habet jus administrandi ea quæ ipsi cedunt, non tamen alienandi vivente marito, l. 9, c. *de Jure dot.*

APPENDIX.

/?<· TfihtuUûi.c. in intrçruni.

Restitutio in integrum est *prioris juris redintegratio, et in pristinum statum repositio , judicis auctoritate facta.*

Dico 1° Hoc beneficium conceditur minorennibus qui nondum viginti quinque annos compleverunt, dum notabiliter laesi sunt, sive per contractum validum de consensu tutoris, aut quasi-contiactum, sive per sententiam, sive per praescriptionem , toto lit. IT. de .Minoribus; quia, inquit lex prima ibidem, *Fragile est atque infirmum hujusmodi alatum consilium et mullis captionibus suppositum.* De restitutione in integrum contra præscriplionem, quaedam jam dicta sunt in calce dissert. 4 de jure.

Dixi 1", *dum notabiliter lœsi sunt,* quatenus nimirum aut ab aliis circumventi decipiuntur, aut ipsimet defectu vel judicii vel experientia;, propria facilitate seipsos decipiunt, cl inde notabiliter laeduntur ; alioquinsi prudenter, secundum quod recta ratio postulat, agant, et prout vir prudens et sapiens ageret, quamvis damnum incurrant, non est locus restitutioni in integrum : v. g. minorennis auctore curatore, rem ex causa rationabili cl justo pretio vendit, occurrit alter qui plus offert, prudenter contraxit, el damnum istud est per accidens, nec ob illud conceditur restitutio in integrum. Dico iterum, *notabiliter lasi,* quia leve damnum in jure pro nullo reputatur.

Dixi 2°, *per contractum validum;* quia si contrarius sil vel nullus vel rescindibilis ad nutum damnum passi, aut per simplicem sententiam judicis, v. g. si pupillus aut minorennis sine consensu luloris vel curatoris contrahit, non dalur restitutio in integrum , sed sola condictione indebiti damnum reparatur, ul jam dictum est; *ratio est,* quia restitutio in integi um est ■'medium juris extraordinarium , quoi non adhibetur nisi cum damnum communi auxilio resarciri non potest, l. *In causai,* IT. dc Minoribus.

Dixi 3°, *vel quasi-contractum*, puta, quia etiam consentiente tutore vel curatore, acceptavit damnosam bærcditalcm, vel lucrosam recusavit. Inlclligc tamen réintégra manente ; nain si alter qui acceptavit hærcdilatem damnosam , eam melioravil, aut acceptatam lucrosam casus incidentes delerioraverunl, non censetur læsus ex quasicontraclu, nec uti potest beneficio restitutionis in integrum.

Excipiendi sunt tamen quidam casus, in quibus non conceditur restitutio in integrum pupillis aut minoribus vere læsis per contractum. 1° Si pubes contractum juramento firmaverit, aulhent. *Sacramenta,c.* Si adversus vendit. Dico *pubes,* quia juramentum impuberis non est firmum. 2° Si major factus contractum ratum habuit, 1.1, c. Si major factus. 3" Si judicis requisita auctoritate veniam ætatis impetraverit, el tanquam major reputetur, 1. 1, c. De iis qui ven. ætat. Insuper contrahentes curo minoribus possunt adhuc adhibere aliam cautelam ul suæ indemnitati prospicianl, si nempe adsit fidejussor qui pro ipsis minoribus spondeat; obtenta enim restitutione in integrum, remanet obligatus fidejussor, l. *Si ea,* c. de Fidejuss. miri. lib. 2, lil.23, el l. *Postquam* 1 c. cod. lit.

Hoc autem prix ilegio restitutionis in integrum gaudent ii qui ut minorennes aliena voluntate reguntur, ul sunt ecclesiæ et loca pia, respublica, comir.unilas, universitas studiosorum, etiam principes quoad alienationem bonorum principatus. Da ex variis locis juris. Interdum etiam conceditur rudibus, ut rusticis el mulieribus qui ignorant jura.

Dico 2° Hoc privilegium durat pro ininorennibus quatuor annis integris post completum annum vigesimum quintum, hoc est, usque ad annum vigesimum nonum completum, l. ull. c. *de Temper, in integ.* Pro ecclesiis autem et aliis ascignalis, durat quatuor annis integris a contractu inito, cap. 1 *dc Rest, in integ.* in 6, lib. 2, lit. 21.

Hoc quadriennio elapso, non conceditur amplius hoc beneficium , nisi minorennes militiam exerceant vel rcipublicæ causa absint, aut aliquo legitimo impedimento

imenli fuerint. Similiter pro ecclesiis et oliis nominatis etiam aliquando extenditur hoc privilegium ultra quadriennum, nimirum quando læsio est enormis aut igno ranlia inculpata, aliudve legitimum impedimentum obstitit quominus intra quadriennium restitutio peteretur. Hæcdejuro communi, at de jure particulari Gallorum conceduntur decem anni minoribus post completum vigesimum quintum ætatis annum, et aliis etiam decem anni post contractum initum. Ita edictum Ludovici XII 1510, cl Francisei 1 1539.

Porro istud beneficium non nisi a principe vel judice causa cognita et l.esione probata conceditur ; unde cum non semper concedatur , nec nisi concessum valeat, nullus auctoritate propria illo uti potest, ncc *a fortiori* vi illius compensationem tacere, ut jam observavimus art. præccd.

Petes utrum in restitutione in integrum etiam sint retundendi fructus percepti? v. g. pupillus consentiente tutore libi donavit aut vendidit prædium ex quo per plures annos fructus percepisti : pupillus postea obtinet restitutionem in integrum qua compelleris illi restituere suum prædium : quæritur an tenearis etiam restituere fructus quos percepisti ?

II. Si titulo gratuito, puta donatione, hoc prædium obtinuisti, teneris ad restitutionem fructuum , deductis tamen expensis, quia pupillus fuit læsus non solum in alienatione lundi, sed etiam fructuum. Si justo pretio prædium obtinuisti, probabile est te non teneri ad restitutionem fructuum, quia inhis pupillus non censetur læsus, eo quod ex pretio accepto potuit lucrum facere. Insuper quando justum pretium solvitur, eatenus pupillus censetur læsus, quatenus expediebat illi rem non vendi, non autem ratione fructuum percipiendorum , quia hi computantur in aestimatione justi pretii; ergo in restitutione non potcsl repeti nisi res ipsa c· non fructus ejus. De hac materia plura quæ spectant forum exterius vide, si lubcl, apud jurisperitos.

ARTICULUS VI.

Utrum contractus invalidus accessione juramenti valeat et firmetur?

Nota In Juramentum potest dupliciter ttnlrnclui adjici. 1° Si jures te donare, te promittere , te vendere, ole, El hoc jura-

mentum est simpliciter assertorium, neque contractum magis confirmat aut irrevocabilem fa it quam si non esset appositum, quia nullam post se obligationem relinquit, sed lota cxlinguilur cum actu de quo jura- lur ; sicenim jurando ad nihil aliud obliga- ris quam ad sincere donandum, promittendum, etc. 2° Si jures te contractum semper servaturum, te nunquam revocaturum, etc. El de hoc juramento quæritur utrum firmet contractum aliunde nullum?

Nota 2° Aliud est juramentum esse validum, aliud contractum ex juramento valere etfirmari. Juramentumdicilurvalidum quando servari debet ex virtute religionis, propter reverentiam di vini Numinis,quamvis ex eo nullum jiis acquiratur ei in cujus favorem juratur. Dicitur firmare contractum, quando illum in sua specie validum facit, ita uteiin cujus favorem juratur acquiratur jus, et obligationi religionis super addatur obligatio justitiæ.

Duo itaque hic discutienda sunt: primum , utrum el quando juramentum contractui invalido appositum , sit validum et servari debeat?secundum, utrum et quando contractum aliunde invalidum firmet? Prima difficultas proprie spectat tractatum dc Religione, ubi de juramento. Nihilominus breviter

Dico 1° Juramentum contractui invalido appositum, est validum, et servari debet si absque peccato jurantis servari possit; et id ob reverentiam divinis Numinis, ne scilicet testis falsi adducatur. Est voro invalidum, nccservari debet, si sine peccato jurantis servari non possit; quia juramentum, ul dicitur injure, non est vinculum iniquitatis, nec obligat contra bonos mores; imo foret implicantia quod quis obligaretur ad id a quo abstinere tenetur.

Hinc inferes 1··, juramentum appositum contractibus quos jus positivum irritat, principaliter in favorem jurantis, esse validum el servandum , quia quilibet pot st renuntiare privato suo commodo seu favori per legem concesso, et consequenter sine peccato juramentum umm servare. El ideo juramentum de solvendis usuris, aut pecuniis ludo perditis, est validum. Item juramentum appositum alienationi fundi doia!i>, donationi inter conjuges, promissioni nuu revocandi testamentum, alienation)

bonorum immobilium factæpcr minorrennem sine consensu curatoris, renuntiationi paternæ hæreditatis faclæ a filio seu filia nuptui tradenda, fidejussioni mulieris et similibus. Hæc, inquam, juramenta suut valida et servanda, quia hi omnes contractus videmur irritari a jure positivo principaliter el primario in favorem jurantis, quamvis etiam motivum boni communis secundario et minus principaliter interveniat. Ita censent communiter theologi cl jurisconsulli. Excipe nisi lex non solum contractum, sed etiam juramentum irritet; sic irritat renuntiationem etiam juratam novilii ante professionem, nisi fiat sub certis conditionibus, Trid. sess. 25, cap. 16. *De Regular.* Item matrimonium metu contractum etiao» juratum, c. *Significarii,* Extra. De eo qui duxit lib. 4, lit. 7.

Si pelas utrum id etiam verum sit de juramento cui error, dolus, aut metus causam dedit?

R. Si dolus aut error versetur circa substantiam rei, aut circa accidentia notabilia quæ redundant in substantiam rei moraliter consideratam, ut explicuimus supra, juramentum est nullum, nec de necessitate servandum, quia deest consensus substantialis. Si autem error versetur circa accidentia leviora quæ non redundant in substantiam rei, aut si juramentum præstelur ex metu, — Q.89. a. 7. ad 3. — validum est et necessario observandum, quia adest consensus substantialis et simpliciter voluntarius; injuria vero, licet tollat obligationem erga vexantem, non tollit tamen erga Deum qui injuriam non infert. Unde si metu mortis jures te daturum latroni summam pecuniae, teneris dare non vi promissionis, sed vi juramenti. Hujusmodi tamen juramenta non sunt ita firma quin facile possint relaxari, quia afferunt secum causam dispensationis, nimirum ipsam vim injuste illatam.

Si dicas. Ergo si injusto mortis metu jurem ducere Bertham, quantumvis mihi disparem el ingratam, teneor vi juramenti illam ducere, quod videtur inconveniens.

R.N. sequelam, quia nemo obligatur ad actum invalidum, qualis lord contractus matrimonialis de quo in instantia, utpole metu injusto contractus: nam metus esset causa juramenti, el juramentum seu metus juramenti violandi esset causa matrimonii; ergo metus mortis esset causa matrimonii; quod enim est causa causa», est causa a» sati, ut feri commune axioma. Adde quotale matrimonium non stilum foret inidum, sed etiam illicitum, ut dicammct.

Inferes 2°, e contra juramentum applum contractui jure naturæ invalido cl· cito, esse nullum, nec indigere relaxation; utsi promissioni furandi, fornicandi adjicias juramentum. Item nullum est; ramenlurn quod apponitur contractui; positivo irrito primario et principaliter pn1er bonum commune, quia quod est conlr. bonum commune, est contra bonos mores, et consequenter peccatum: unde juramentum clerici quo renuntiat foro suo, elpermittit se compariturum coram judice smculari, est nullum, quia tale privilegiow non est in privatum huius particularis favorem collatum, sed in commune bonum lotius ordinis ecclesiastici. Item nec valet juramentum metu extortum, appositum contractui matrimoniali aut sponsalitio,quii hujusmodi contractus prohibentur et irritantur a jure primario el principaliter ob bonum commune, quatenus ex illis oriuntur odia, pugnæ, litos, scandala quibuperturbatur respublica. Ab aliis exempli' proponendis supersedeo, quia difficile r-t ii.'praxi discernere quos alios contractus jus positivum irritet, principaliter propter bonum commune, neque in cis assignandis conveniunt juris interpretes, imo quidam id negant de sponsalibus. Quapropter in dubio petatur juramenti relaxatio.

Secunda difficultas, utrum contractus irritus juramento valeat et firmetur, resolvenda est sub eadem ferme distinctione: unde

Dico 2° Contractus jure naturæ irriti el illiciti, pro certo non firmantur juramento; quia, ut jar· dictum est, juramentum non est vinculum iniquitatis. Item non firmantur juramento contractus qui sunt rescindibiles propter injuriam aut turpitudinem exigentis aut acceptantis juramentum; quia jura, in odium et pœnam hujusmodi injuriæ ac turpitudinis, talium contractuum firmitati resistunt, quales sunt contractos vi vel dolo inili, Authent. *Sacramenta,* cap, Si adversus vendit, lib. 2, tit. 28, promi'·sio solvendi usuras juxta Layman, Pontas cl alios; idem dic dc similibus. Potest Limen in his juramentum obligare, si sine peccato jurantis possit servari. ut dictum est. Ilemjuramento non firmantur conlractu' quos jus positivum prohibet ac irritat principaliter pronler bonum commune; quia, ut jam dixi, cos observare esset agon contra bonum commune el consequent;· peccare.

Dico 5° Contractus qui inducunt naturalem obligationem, sed irritantur a jure positivo principaliter in favorem contrahentis, ejus juramento firmantur. Quia cum exsecutio hujusmodi contractus non sit illicita; non enim, ut suppono, ut talis prohibelura jure, sed duntaxat in contrahentis privatum commodum cui cedere potest, ut dictum est, juramentum de illa præstanda jurantem obligat, el per hoc sibi aufert omnia juris remedia quibus prior obligatio naturalis poterat elidi, sicque firma manet et irrevocabilis in ulroque foro.

Hinc inferes, omnes contractus pupillorum el minorennium, quos articulo præccdente, conclus. 4, diximus obligare naturaliter, cl alios similes, juramento firmari. Excipe eos qui sunt rcscindibiles propter injuriam aut turpitudinem exigentis aut acceptantis juramentum, dc quibus conclusione præcedentc; quia, ut dictum est, jura eorum firmitati resistunt in odium cl pœnam criminis.

Quantum vero ad cos contractus qui sic irritantur a jure positivo principaliter ob bonum privatum contrahentium, ut nec etiam naturalem obligationem inducant, quales sunt secundum communem opinionem contractus minorennium de alienatione immobilium, contractus prodigorum, el k rle ii omnes quos recensui consectario primo primæ conclusionis hujus articuli, res est magis perplexa.

Quibusdam videtur cos non firmari juramento, tum quia juramentum neque e.< ronlractus neque facit contractum, cum etiam quia ubi nulla est obligatio, non habet locum confirmatio illius. Ad jura vero qi statuunt hujusmodi contractus esse servandos, ut lib. 1 et 2, cap. *Si conlfa ven-* lib. 3, (it. 28 et alibi, respondent, jura decernere an sint servandi ex virtute juîiitiæ, quasi forent validi, an non potius i virtute religionis, ratione juramenti.

/.liis tamen videtur hos contractus etiam Criniri juramento, non hoc sensu quod ani validi sed debiles firmentur, sicut dc lrecedentibus dictum etl; sed hoc sensu quod, cum sine juramento nuirnlemis fuissent validi, eo adhibito valeant cl inducant obligationem juslitiæ: et hoc non vi et natura juramenti praecise, quasi juramentum foret contractus aut faceret contractum, se quia jurans se contractum nunquam revocaturum, cedit fsvori sibi per legem concesso, quod potest, ut dictum est. Hac autem cessione posita, perinde est ac si non esset amplius jus hunc, contractum irritans, proindeque juramentum superveniens afficit contractum secundum se, praeciso jure positivo; hujusmodi vero contractus secundum se, præciso jure positivo, inducit obligationem naturalem, quam consequenter firmat juramentum obligationem religionis superaddens. Et sic solulæ manent rationes prioris sententiae.

Cæterum quidquid sit de istis rationibus, hæc secunda sententia non solum est communior inter auctores, sed videtur esse praxis omnium tribunalium tam civilium (piam ecclesiasticorum, in quibus communiter dicitur juramentum supplere defectum ælalis, ita quod minorenniscontrahens sub juramento etiam de immobilibus, non permittatur recedere a contractu, sed compellatur ad ejus exsecutionem non secus ac majorennis. Unde quidam non aliunde probant hanc sententiam quam ex dispositione juris, seu ex hoc quod jura locis citatis cl aliis sic statuerint; sic autem statuisse el intellexisse probant ex hoc quod judices sic passim observent,

Asl, inquies, quid interest utrum juramentum confirmet contractum necne; quandoquidem qui juravit teneatur semper, ex omnium consensu, vi solius juramenti persolvere quod promisit?

R. Interest el quam maxime. Quia si juramentum non linnet contractum, jurans tenetur virtute religionis, non justitia», persolvere quod promisit; ex quo sequitur 1" quod obligatio religionis ablata per relaxationem juramenti, ad nihil amplius teneatur; 2° quod ejus obligatio non transeat ad haeredes; 3· quod possit repetere quod solvit, et alter teneatur reddere. V. g. jurasti solvere usuras usurario, aut pecunias latroni, tenens vi juramenti solvere: at potes repetere solutum, cl usurarius aut latro tenetur reddere, quia per juramentum quod soli Deo obligat, usurarius aut latro nullum jus acquievit, nec ulh iRufo <nhi·

lum retinere potest : non titulo contractus, quia est invalidus; non titulo donationis, quia, ut suppono, non solvilur hic ex liberelitate. At vero si juramentum confirmet conlraclum, jurans non solum ex religione sed etiam ex justitia obligatur illi stare. Ex quo sequitur 1° quod, relaxata obligatione religionis per dispensationem juramenti, adhuc teneatur stare promissis ; 2° quod haec ejus obligatio justiliæ transeat ad haeredes; 3' quod non possit repetere solutum, nec alter teneatur reddere, quia jus et titulum acquisivit vi contractus validi, quod jus ideo transit ad ejus haeredes. Sil casus in minorenne contrahente sub juramento de suis immobilibus.

ARTICULUS VII.

De contractibus qualificatis.

Praeter varias contractus divisiones quas initio hujus dissertationis recensuimus, potest iterum dividi in purum cl non purum. Purus est, cui nulla circumstantia, nullum accidens adjicitur, ut simplex donatio, simplex venditio. Non purus est, cui aliqua circumstantia, aliquod accidens adjicitur, et est quintuplex. Primus *eslconditionali>,* quando nempe adjicitur conditio suspension consensus, ut: Promitto libi centum nummos si palmam reportaveris; emo vinum si sit veins. Secundus est *modalis :* modus autem exprimitur per particulam *ut ,pro ,ca lege, ad , ne* ; v. g. Do tibi centum nummos ut mihi monumentum ædilices , pro emendis libris, ne famulum expellas. Tertius est *causalis,* quando nempe adjicitur ratio propter quam fit contractus, ut: Lego libi hoc prædium quia es meus cognatus. Quartus est *demonstrativus,* cum apponitur signum rem vel personam demonstrans, ut : Do , vel promilto pecunias in tali cisia repositas , vel quas mihi debet Titius. Quinius est *ad diem,* dum fit aliqua restrictio quoad tempus futurum, ut : Promitto dare vel solvere in festo S. Remigii. De his itaque dicendum quando cl quomodo obligent.

$ I, — *De contracta cond»Honali* (i).

Conditio vol est deprælerilo, vel depr.Tsenli, vel de futuro. Item vel est necessaria vel contingens , possibilis vel impossibili-. i honesta vel turpis, aut indifferens. Quando adimpletur conditio, dicitur purificari <·!

(·; \« C a.înpUhQûrrr ifftUn'·

contractus fieri purus, transitque tunc de conditionato in absolutuml. Hoc notato,

Dico 1° Contractus initus sub conditione de præsenti vel proterito, non suspenditur, sedstatim est validus vel invalidus; utsi dicas: Emo vinum si sit vetus ; Do tibi decem aureos si negotia mea Parisiis perfeceris; Duco te si sis virgo. Quia de lacto conditio» cujus exislcntia pendet consensus, proindeque validitas vel invaliditas contractus, cxislil vel non exislil : si existât, valet contractus; si non existât, non valet.

»w *Dico* ■*if* Contractus initus sub conditione de futuro necessario cognito ut tali, non suspenditur: suspenditur autem si sil de futuro contingenti honeslosallem regulariter.

Halio prima· partis est ; quia conditio necessario futura censetur moraliler praesens propter certitudinem eventus, nec homo serio agens censetur velle consensum suum penderea condilioncquam scit necessario ei infallibilitcr esse ponendam, unde talis contractus redit in absolutum ; idque statuitur l. 9, ff. *de Donat.* 161 : *Qui sub conditione stipulatur quæ omnino exliluraesl, pure videtur stipulari.*

Hinc si dicas : Duco te in uxorem, Do libi hunc equum, Promitto libi decem aureos , si sol cras oriatur, si paler meus aliquando moriatur, si sil futurum judicium, etc., valent hi confractus perinde aesi exisleret conditio : nisi forte contrahentes exprimerent se non velleconlraclum haberi completum cl absolutum , donec conditio reipsa ponatur. Observandum enim hic semel pro semper, in hac materia validitatis vel nullilatiscontracluum , totum negotium pendere a contrahentium voluntate per legem non impedita , cui proinde, dum innotescit , standum est.

Dixi *cognito ut tali ;* quia si contrahens bona fide crederet conditionem esse contingentem , suspensus esset contractus usque ad illius positionem , cum sic intendat contrahens.

Halio sccundœ partis est ; quia cum conditio contingens possit existere vel non exisore, el contrahens velit consensum suum ab ejusexislcntia pendere; palam est consensum cl consequenter contractum susncndi quousque ponatur: ita ut si ponatur, sil validus cl trar.seal inabsolutum ; si non ponatur, sil nullus. Ex hujusmodi itaque contractu oritur duplex obligatio : una absoluta exspectandi eventum conditionis; altera suspensa ctconditionata prostandi quod promissum est,si purificetur conditio.

Hinc inferes conditionato contrahentem non posse neque licite neque valide resilire a contractu, sic, ut exstinguat hanc obligationem condilionatam absque consensu alterius partis. Ideo enim obligatio absoluta non potest ad nutum unius contrahentis exstingui, quia habet ortum ab ulriusquc contrahentis consensu ex quo alteri jus absolutum acquiritur, quod per rescissionem contractus violaretur : atqui obligatio condilionata habet etiam ortum ab ulriusquc contrahentis consensu, et altori acquiritur jus condilionalum quod pariler violaretur per rescissionem contractus : ergo, velit nolit, contrahens conditionato obligatur.

dl *dices.* Si Petrus promittat aut etiam de facto contrahat matrimonium cum Anna, sub conditione, puta, si pater consentiat, cl postea contrahat absolute cum Bertha, valcl hoc secundum matrimonium. Item si vendat equum Paulo sub conditione, puta, si proficiscatur in bellum, cl postea vendat absolute atque tradat Joanni, valet hæc secunda venditio : ergo contrahens sub conditione potest valide resilire a contractu.

11. *D. consequens.* Ergo potest contrahens sub conditione valido resilire a contractu, sic, ut exstinguatur prior obligatio, A*, remanente priori obligatione, *C.* Igitur quod hi posteriores contractus absoluti sint validi, non provenit ex hoc quod contrahens non maneat amplius obstrictus prioribus contractibus, sed ex co quod cum per priores contractus condilionalos ros non tradatur, contrahens relinet semper ejus dominium, quod ideo valide potest in alium transferre, sicut accidit in eo qui rem etiam absolute venderet sed non traderet; posset enim iterum alteri valide vendere, remanente tamen priori obligatione, ita quod si aliquando in dominium rei suæ redeat, teneatur priori contractui stare; sic in nostro casu : unde in exemplo posito matrimonii vel sponsalium, mortua secunda conjugo, tenetur redire ad primam (renovato tamen consensu qui fuit retractatus), cum obligatio ad illam non fuerit exstincta sed sopita tantum ratione sequentis contractus. Idque magis inde *patet,* quod si in secundo contractu absoluto non fieret rei traditio, non obligaret, cl omnino subsisteret prioris obligatio : ut si condilionalc promittas matrimonium Berths, et postea promittas absolute Mariae, valent et obligant prima sponsalia, non secunda. Similiter si vendas equum rnndilionate Titio, el absolute Maevio, sed neutri tradas,valet cl obligat prima venditio condilionata, non secunda absoluta„ quia nemo obligari potest ad id quod est illicitum el alleri injuriosum.

Dixi in conclusione, *saltem regulariter;* quia si contrahentes vellent (quod rarum est) hic et nunc valere conlraclum,modo conditio postea de facto impleantur, valeret, cum tunc non validitas sed validitatis notitia lanium penderet a conditionis eventu, *ut patet,* possetque contrahens ab initio contractus ex re empta vel data tanquam ex re sua fructus percipere. Dixi insuper, *de futuro contingenti honesto ;* quia si conditio sil turpis, aliter est dicendum. De quo modo.

Dico 3 ' Contractus sub conditione futura contingenti initus, purificata conditione, (it purus cl absolutus absque novo consensu, si prior non fuerit retractatus. Esi communior cl probabilior.

Probatur 1° ex jure. L. *Polior* 11 fT. Qui putiores, dicitur : « Cum semel conditio cx- » lilii, perinde habetur ac si illo tempore » quo stipulatio interposita est, sino con- » ditione facta esset.» El l. *Hœc vendit' ,* IT. De contrahenda cmpl. dicitur. *Co dilionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*, ubi nulla fit mentio novi consensus. Ergo.

Probatur 2° *ratione.* Tunc perficitur contractus , quando cum perfici volunt contrahentes : atqui contrahentes volunt perfici statim ac impletur conditio, *ut patet* ex eorum verbis; non enim dicunt, *Promittam, dabo, vendam si;* sed *Promitto, do, vendo si:* ergo, posita condilioncquamrequirunt, volunt rem esse promissam, datam, venditam.

Confirmatur 1» Si novus consensus requireretur, contractus condilioiialus non esset contractus, sed lanium promissio contrahendi; quod nemo admittit. Ergo.

Confirmatur 2° Consensus virtualis, seu consensus semel datus cl perseverans, sufficit ad contrahendum : atqui dum ponitur conditio, csl consensus virtualis, seu consensus primo datus perseverat, supponimus enim non esse retractatum. Ergo.

Quidam excipiunt contractum matrimonialem, quia cum sit indissolubilis, existi-

niant requiri ad ipsum plusquam consensum virtualem ; proferunt insuper alias rationes, sed max'ine auctoritatem 1). Thomæ in 4, (I. 29, q. unica, a. 3, q. 3, ubi dicit c .;od de consensu conflit innato idem *sit judicium ac de consensu qui csl per verba de futuro, unde non facit matrimonium.* Alii volunt, consensum qui sufficit ad alios contractus, etiam sufficere ad contractum maIrimonialem cum sil par ratio. Auctoritatem autem D. Thomæ sic explicant : consensus condilionatus non facit matrimonium, quia pendet a conditione nondum posita; et idem est judicium de illo ac de consensu sponsalitiorum, in hoc quod sicut sponsalitia pendent a futuro consensu per verba de præsenti ut sil matrimonium ratum, ita matrimonium condilionalum pendet a futura conditione ut sit matrimonium perfectum et absolutum. Hac de re fusius dum de Matrimonio. Interim vide si lubct Andrcam a Matre Dei, tract. 9 de Matrim, cap. 7, dub. 1.

Dico 4° Contractus sub conditione impossibili, sive de præsenti, sive do prælcrilo, sive de futuro, jure naluræest nullus; sub conditione vero turpi de futuro, nullam jure naluræ inducit obligationem antequam conditio impleatur.

Probatur prima pars. Contrahens sub conditione impossibili, ul: Do, vendo, promitto hunc equum, si manu lunam teligeris, si sil mons sine valle, si Adam non sil mortuus; vel scii conditionem esseiinpossibilem, vel non scit : si sciat, non censetur serio contrahere sed nugari; eum enim velit suum consensum pendere ab eo quod scit esse impossibile, convincitur milium præberc consensum : si nesciat, erit quidem consensus ct obligatio non ex parte rei, sed ex conscientia erronea, donec sciat conditionem esse impossibilem, cl tunc cessabit umnis obligatio. Ergo.

Probatur secunda pars. Omnis promissio, donatio, allerve conlraclus sub conditione fitlura turpi, v. g. si curtioris copiam facias, µ occidas inimicum, si sententiam injustam Eras, antequam conditio impleatur, non obligat promittentem sive ad dandum promissum , quia non «'sl impleta conditio, sive ad exspectandum eventum conditionis, quia debet non poni ; neque promissarium cui imiiomVur conditio, quia implicataliquemobliari ad peccatum quod vitare Icnelur. Ergo.

Confirmatur. Tab's contractus, anleqnarr impleatur conditio, per se allicit et orA natur ad peccatum : ergo antequam comis lio impleatur, nullam inducit obligatio, nem Conditio turpis dicitur etiam *jureim. possibilis,* quia stante jure et eo inviolati poni non potest.

Dixi 1" pro secunda parte, *antequam ja natur conditio;* quia utrum posita comis tione, talis contractus obliget ad dandw promissum, ventilabimus infra. Dixi 2" ad *conditione futura turpi ;* quia conditio ti . p: j præsens aut prælcrita , ut si heri furat.v fueris, non irritat contractum, quia norm ducit ad peccatum.

Dixi 3» pro utraque parte, *jure natura;* quiajurepositivoin matrimoniiset testamentis conditiones impossibiles aut turpes, qu.T non repugnant substantia? matrimonii, habentur pro non adjectis, nec irritant contractum. Ita pro matrimonio statuit Gregorius IX, cap. *finali* de Condii, appositis, lib. 4, lit. 5, his verbis, « conditionesirn» possibiles et turpes contractui matrimonii » adjectas, debere propter ejus favorem » pro non adjectis haberi, ac proinde non » irritare contractum, exceptis iis quæ sunt » contra substantiam conjugii. » Pro testamentis vero habetur 1.1,4, f>, 8, 9, ff. *df Conditionibus,* Institutionum lib.28, lit.7, cl § *Impossibilis* to, Instil, de llærcd. instituendis, lib. 2, lit. 14. Idem dicendum de legatis et fideicommissis, ibid.

Sed difficultas est cur et qua ratione contractus defectu consensus et jure naluræ invalidi, possint fieri jure positivo validi.

Quantum ad testamentum , non multum urget difficultas. quia respublica cx alto dominio quod habet in bona civium, potest ob justas causas supplere eorum consensus ct bona ab uno in alterum transferre.

Verum hæc ratio non currit pro matrimonio ; respublica enim non potest disponere dc corporibus humanis ad matrimonium, sicut de bonis fortuna?, quia homo est absolute liber quantum «.«l matrimonium: unde ductores communiter interpretantur hæc jure secundum præsumptionem fori externi, quatenus forum externum praesumit in favorem matrimonii contrahentes non adjecisse conditionem ol sospensivam, sed ulmodalem tantum. Modus autem non iiritalcontractum, ul dicam modo; vel siadjecerint ut suspensivam, non adjecisse serio

nec voluisse suum consensum a re impossibili aul turpi, quæ nunquam esset ponenda , pendere; cælerum si serio volueiin' conditionem esse suspensivam, tunc præsumplioncm cedere veritati, et irritum esse tale matrimonium in foro interno propter defectum consensus quem jus supplere non potest, sicut supplet circa bona fortunæ.

Excipii autem pontifex in suo decreto conditiones repugnantes substantiae matrimonii; et ideo si dicas : Contraho locum si generationem impedias, quod est contra bonum prolis; vel , si non inveniam dignioiem, quod est contra bonum sacramenti; vel, si proquæstu te adulterandam tradas, quod est contra bonum fidei :hæ conditiones habentur pro adjectis ct irritant matrimonium in utroque foro. Quæ dixi de matrimonio, theologi satis communiter intclligunl de sponsalibus, quia sunt via ad matrimonium ; imo quidam extendunt ad matrimonium spirituale, scilicet professionem religiosam.

Sed petes quid sit conditio turpis?

Λ. Conditio turpis ea censetur 1° quæ continet peccatum ; 2° quæ nihil boni conlinet et aliquod aliud bonum impedii ; 3" quæ, licet speciem boni præfcrat, tamen in jure rejicitur ut turpis : clhæc duo ultima in praxi discernere est aliquando dillicile. Olim apud ethnicos hæc conditio, si *non nubas,* habebatur pro turpi et non adjecta , l. Titi® 100 iï. de Condii, et demonst. lib. 35, tit. 1 ; quia apud ethnicos matrimonium oral utile multiplicand® rcipublicæ, cl ejus omissio nullum bonum continebat. Nunc vero jure recentiori codicis , Authen!. *Cui relictum,* c. De indicia viduitate, lib. (5, tit. 4, hæc conditio habetur pro turpi cl non adjecta tantum pro primis nupliis; pro secundis autem habet vim , ita ul si secundo nubas, priveris legato sub conditione non nubendi libi facio. Porro si conditio excludens matrimonium rejiciatur a jure ul turpis, *a fortiori* rejicienda csl ul turpis conditio cxcludcnsdiroclcstatum perfectiorem, nempe : *si non Cias religiosus aul sacerdos.*

Si vero dicas, «i *nubas,* hæc conditio non videtur rejicienda ut turpis, quia per se cl directe allicit ad Stilum honestum, licet per accidens excludat pcrfcclioicm : allicereaulem perse ad statum honestum non habetur tnrpc in juro. Nihilominus si quis dicat : *bijo tibi centum si nubas* , nihil addendo de religione, consequeris legatum , etiamsi l.as religiosus, ut aperte statuitur novella 123 *Dc sanctis episcopis,* cap. 37, collai. 9, l l. 6, non quia hæc conditio habetur pro turpi cl non adjecta, sod quia cum testator nihil dixerit de religione, censetur de illa non cogitasse, el proinde noluisse eam excludere. Imo si dicat testator : *Lego libi ducenta si nubas , cl centum si fias religiosus* , communius tenent interpretes, te, quamvis fias religiosus, habere jus ad ducenta; quia, inquiunt, novella citata intendit favere pietati cl religioni independenler a testatoris voluntate; sicut antiquum jus volebat favere matrimonio, etiam contra inenlcm testatoris.

§ II. — *De caleris contractibus qualificatif* (t).

Dico 1° Contractus proprie modalis non suspenditur quousque impleatur modus, sed stalim obligat; neque revocatur si non servetur modus.

Ratio csl; quia modus est gravamen adjectum contractui absoluto el substantialiter completo, ad quem se habet ul accessorium ad principale. Si enim modus ingrederetur contractum ul molivum primarium cl principale, jam non foret contractus proprie modalis, sed contractus purus ,aut saltem desineret in condilionalcm, qua tenus contrahens censetur limitare consensum suum ad id quod primariocl principaliter intendit: atqui prius non dependet a posteriori, nec principale ab accessorio : ergo contractus proprie modalis non suspenditur quousque impleatur modus, nec corruit si non impleatur modus. Obligatur tamen stricto jure, sive promissarius, sive donatarius aut legatarius, sive quicumque contrahensJiui ab allero contrahente aliquid sub modo accepit servare modum ; et si non servet, tenetur restituere quanti interest modum non servari, atque ad eum servandum potest cogi a judice, el re accepta privari si non aorvcl. Hinc si des eleemosynam pauperi in sublcvamen ejus miscriæ, cl adjicias ul recitet rosarium pro te, pauner stalim acquirit dominium eleemosynae, et quamvis non recitet rosarium, non tenetur eleemosynam restituere; secus si primarioet principaliter intenderes recitationem rosarii. Quandonam autem modus csl contrahenti molivum

(I) Vi.lc adnotilionetn septimim.

primarium aul secundariam, si non exprimatur, venandum est cx circumstantiis secundum judicium viri prudtntis; idquc sæpein praxi est ambiguum.

Cælcrum in favorem causarum piarum, sancitum in jure, ut donatio facta ccclesiæsub modo, sil proprie mortalis et revocari non possit a donatore si non servetur modus, nisi id in donatione fuerit expressum : v. g. legas ecclesia? praedium ut celebretur quotannis anniversarium, non exprimens quod non celebrato anniversario legatum debeat revocari ; quamvis ecclesia omittat celebrare anniversarium, stat legatum, nec tenetur illud restituere. Ila cap. *J'crum, de Condii.* apposit. Extra, lib. 4, lit. 5, his verbis : « Verum ct?m alicui cc- » clesicT possessio quaelibet interposita con- » ditione donatur, a donatore donum postea « revocari non potest, nisi forte tali sil con- » ditione collatum, quod ea cessante de- » beat revocari. » Ratio est, quia quæ donantur in causas pias, censentur donata primario ct principaliter propler Deum et Jnimæ salutem, in remissionem peccatorum, in cultum ecclcsiæet ministrorum sustentationem, ita ut onus anniversarii adjectum sil tantum secundarium cl minus principale motivum, a quo consequenter non pendet neque limitatur consensus subsistente primario cl principali propter quod luit datus, nisi alilcr exprimatur. Et inde iit quod islæ secundaris obligationes auctoritate episcopi aul summi pontificis sæpc minuantur aut tollantur. Manet tamen ecclesia seu monasterio, ut jam observavi, sliicla jusliliæ obligatio satisfaciendi oneri seu modo, vol præstandi æslimalionem ejus quod interest modum non servari, adidquc compelli potest per judicem, ct fundatione privari si non satisfaciat.

Diro 2° Contractus causalis nullus est, si causa primariacl principalisob quam inilur non subsistit ; validus est, si causa secundaria cl minus principalis non subsistit subsistente primaria, Quia in primo casu excluditur consensus; in secundo non excluditur. Unde qui dat eleemosynam pauperi, v, g. quia pauper est, non subsistit donatio si non sit pauper, quia paupertas censetur causa primaria et principalis cur dat eleemosynam; qui vero dat eleemosynam pauperi quia pius est, valet donatio etiamsi non sil pius, quia pictas censetur tantum causa secundaria ct minus principalis ob quam dat eleemosynam. Inlelligc semper nisi aliter intendat donator. Confer pro hae cl praecedente conclusione quæ dixi supra arl. 3 de contractu ex errore, præsertim conclusione secunda.

Dico 3° Si error in demonstratione versatur circa rei substantiam, irritat contractum; si versetur tantum circa accidentia, non irritat. *Patel cx didis* de contractu ex errore. Hinc si dicas : *Lego Titio ccnlum aureos quos mihi debet Caius, aul qui sunl in tali cista,* cl Caius nihil debeat, aul nulli sint nummi in cista demonstrata, nihil debetur Titio; si Caius debeat quinquaginta aut sint quinquaginta in cista, debentur Titio quinquaginta ; primus enim error est circa substantiam, secundus circa accidentia , nempe circa quantitatem.

Sed quid si in cista demonstrata reperianlur ducenti nummi, debenturne omnes ducenti Titio ?

R. sub distinctione. Si dispositio incipiat a numero, ut si dicas : *Lego Titio erutum aureos qui sunt in tali cisia,* non debentur Titio nisi centum; quia dum dispositio incipit a numero vel mensura, legans s:i donans censetur taxasse summam. Si vero dispositio incipiat a re ipsa, ut si dicas: *Lego Titio pecunias qua; sunt in lati cisia, et hœ constant centum nummis,* debetur Titio totum quod est in cista , quia isto loquendi modo non censetur legans taxasse summam, sed demonstrasse tantum. Ita communiter auctores, salva tamen semper contraria intentione donantis.

Dico iin Contractus ad diem certum, hoc est, certo futurum, sive certum si quando sit futurus, ut pascha , sive incertum si quando sil futurus, ut dies mortis, modo sit certo futurus, parit obligationem slatin», sed non pro statim; quia promittens non tenetur solvere ante iinem temporis designati , cl si promissarius petat, exceptione repellitur, 1. *Eumquikalcnd>s, § Quotiens,* IT. de Verb. obligat, quia adjectio temporis est in gratiam debitoris.

Si vero promissio sit ad incertum diem, id est , non certo futurum, ut : Dabo libi tot quando consequar beneficium , quando navos appellent ex India ; non statim parit obligationem absolutam, sed condilionalcm tantum et suspensam usque ad eventum ; quia talis contractus resolvitur in conditionalcm de futuro contingenti ; pei inde est enim ac si diceres : *Dabo tibi tot si consequar beneficium , si naves appulerint ex India,* l. *Stipulatio isla § Inter certam,* lf.de Verb, obligat, el alibi. Excipe nisi dies incertus adjiciatur promissioni ingratiam solius promissarii, ut si servo propter obsequia præstita promittas ccnlum (piando nubet, ne prius accepta male expendat. Hæc promissio statim obligationem parit, ct si antequam nubat moriatur aul fiat religiosus, actio ejus transit ad hæredes vel ad monasterium.

Promissio, aliusvc contractus in quo tempus non designatur, obligat statim, l. *Eum qui kalendis* cit. el rcg. 14, lΓ. de juris lib. 50, lit. 17,161 : *In omnibus obligationibus* in *quibus dies non ponitur, pressente dic debetur.* I.y *statim* tamen non excludit moram aliquarum dierum ad arbitrium boni viri, ut debitor commode solvere possit , imo plerumque exspectare potest donec creditor petat. Quando voro dies nude designatur, ul *Pascha , festum S. Martini,* inlclligilur proximum, l. *Eum qui kalcndis* cit.

ARTICULUS VIII.

Utrum contractus sub conditione futuri operis turpis, purificata conditione valeant el obligent?

Diximussupra hujusmodi contractus ante conditionis positionem nullam obligationem absolutam parere , neque ex parte promissarii qui ad illicitum obligari non potest, neque cx parte promissoris qui non obligatur vel exspectare eventum conditionis , cum debeat non poni, vel adimplere promissum, cum conditio nondum sit posita ; sed utrumque teneri a contractu resilire, promissarium quidem quia conditionem non potest licite adimplere, promittentem tero quia ejus promissio ordinatur et inducit ad peccatum. *Hæc palent cx didis.*

Quæstio est igitur utrum, purificata conditione turpi, stet contractus, proindeque promittens teneatur dare rem pactam seu promissam , el promissarius possil eam accipere ct acceptam retinere. Quidam generaliter negant hujusmodi contractus valere, ita quod promittens purificata conditione non teneatur rem promissam dare, ct promissarius non possit accipere nec acceptam relinere, sed teneatur restituere. Ita Joannos Medina, quem sequuntur Ilcnricu-a F. Ignalio , Vanroy cl pauci recentiorcs. Quidam censent non valere si conditio rcnignct jusliliæ, valere si repugnet alteri virtuti. Ita Solo, quem sequitur Daclman, Alii dicunt non valere si conditio sit dc opere quod punitur 'pgibus, valere si sil dc opere quod non punitur legibus. Contra quos omnes

Dico i" Contractus sub conditione operis turpis, sive repugnantis jusliliæ, sive alteri virtuti, sive puniendi per leges sive non, purificata conditione jure naluræ obligat, sic, ut promittens teneatur dare rem pi · missam, cl promissarius possit earn acci j ‹ re el acceptam relinere, nec teneatur restituere. Ita Sylvius q. 32, a. 7, conclus. 3, citare Ilanncm, Valentiam, Asor. Tolel. cl alsos Pro cadein sententia citantur S. Antoni; . 2 p. lit. 2, c. 5, Sylvester v. *Rcslit.* 2, cl v. *Eleemosyna,* q. 4, S. Bonaventura, Riibardus, Durandus, Covarruvias et alii. Imo ipse Hcnricus a S. Ignalio, quamvis huic scnlentiæ contrarius , fatetur tamen esse communiorem.

Probatur 1° ex jure, 1. 4, ff. dc Conditionc ob turpem causam , lib. 12, lit. 5, ibid. « Quod meretrici datur repoli non » potest..... licet enim turpiter faciat quod n sil meretrix, non tamen turpiter accipit acum sit meretrix. » L. 6,ibid. «Si dantis » el accipientis turpis causa sit, possessorem » poliorcm esse, et ideo repetitionem cessare. » L. 2 ibidem : « Ubi autem dantis ct » accipientis turpitudo versatur, iion posse » repeti dicimus, voluti si pecunia detur ut » malo judicetur. » L. *Cum le* 2 c. til. cod. et l. *Mercalem* 5, ibid, α Mercalem le hail buissc uxorem proponis, unde intelligis el » confessionem lenocinii preces luas conli- » nere, et caulæ quantitatis exactioni locum » non esse : quamvis enim ulriusque lurpi- aludo versatur ct solutae quantitatis cessat » repetitio, tamen cx hujusmodi slipulalionc » contra bonos mores interposita , denegan- » das esse actiones juris auctoritate demun- » slralur. » Ergo.

Probatur 2° auctoritate ct principiis D Thomæ. S. Doctor supra q. 32, a. 7, o, quærens utrum de illicite acquisitis possit fieri eleemosyna, dicit aliquid posse esse illicite acquisitum tripliciter : uno modo, quando id quod acquiritur debetur ei a quo acquiritur, sicut contingit in rapina, furto ct usura;

secundo modo, quando datio ct acceptio est conlra justitiam seu legem, quia nempe lex prohibet dari et accipi, ut contingit in simonia : et de illicite acquisitis hoc duplici modo, non potest fieri eleemosyna. Deinde subjungit : « Tertio modo est aliquid illicite » acquisitum, non quidem quia ipsa acqui- D sitio sil illicita, sed quia id ex quoacquiii- b tur est illicitum, sicut patet de eo quod b mulier acquirit per meretricium. Et hoc » proprie vocatur turpe lucrum; quod enim b mulier meretricium exerceat, turpiter agit b et contra legem Dei ; sed in eo quod accipit Bnon injuste agit, nec contra legem : unde ɳ quod sic illicite acquisitum est retineri b potest, et de eo eleemosyna fieri, b Idem '·' cel q. 02,a. 5, ad 2, el q. 87, a. 2, ad2, ubi ponit exemplum non solum in meretricio, sed *in hislrionalu cl aliis hujusmodi.* Adhuc clarius in 4, d. 15, q. 2, a. 4, q. 2: « Si lex prohibuit actum cx quo quis lucra- B tur, sed non lucrum supposito actu, tunc d quamvis acquirendo tali actu contra legem ь fecerit, tamen *tenendo non* facit contra ь legem, sicut quis de lenocinio vel merc- B tricio lucratur, et ideo haec retineri possunt b et de iis eleemosyna fieri potest, b Rursum ibidem quæsliunc. 3 : « Quando lucrum ip- »sum est lege prohibitum , ut rapina, usura bc l simonia, non solum dicitur turpe lu- Bcrum sed iniquum; et de hoc dictum est b qualiter eleemosyna fieri possit vel non b possit : sed quando actus quo quis lucratus b csl, lege prohibitus est, non autem ipsum b lucrum, tunc vocatur turpe lucrum, sicut Best in meretricio et similibus; cl tunc de b tali eleemosyna fieri polesl, quia non le- • netur ad restitutionem, b Quid expressius ?

i :i s l). Thon .T tutus placuit referre, ;ui; ipsum vel imilum in suas paries contorquere nituntur adversarii. Habes ergo constantem ubique S. Ductoris doctrinam et eodem semper principio nixam, nimirum lucium ex actu turpi seu prohibito, non esse injustum el invalidum nisi aliunde pro hil · .dur; et bene; implicat enim lucrum nulialcgc prohibitum esse injustum. Probandum ergo incumbit adversariis, hujusmodi lucrum prohiberi lege naturali dequa procedit tonclusio. Inierim contra ipsos agnoscit S. Thomas non prohiberi in *meretricio, lenocinio, hislrionalu cl similibus.* Porro eadem est ratio de aliis operibus tur** pibus, sive repugnent justitiae, sive alien virtuti, sive puniantur perleges, sive non; modo non sint rapina, furtum, usura aut simonia, ut modo probabimus.

Ad hæc tum legum cum D. Thomæ testimonia , respondent oppositæ sententia) patroni, meretricem posse retinere pretium meretricii non vi promissionis aut donationis, sed cx dono reipublicæ quæ in pœnam flagitiose promittentis, roi donata* transfert dominium, et meretrici permittit retinere ad vitanda majora mala.

Sed contra, 1° Neque leges neque S. Thomas resolutionem suam fundant in dispositione reipublicæ aut juris positivi, sed in ipsa rei natura, nempe, *quia,liccl meretrix turpiter agat quod sil meretrix , non tamen turpiter accipit cum sil meretrix.* 2" Jura id decernunt non solum de meretricio, sed generaliter de quocumque opere turpi etiam de injusto judicio : et S. Thomas resolvit non solum de meretricio, sed de lenocinio, hislrionalu el similibus. Insuper S. Thomas in 4, d. 33, q. 1, a. 3, q.2, ad 1. docet quod Judas injuriam fecisset Thamarisi mcrcedcm promissam non solvisset, his verbis : « Judas mendacium vitavit, b fornicationem non vitans, quamvis illud b mendacium perniciosum fuisset , injn- B riam habens annexam si promissum no i b reddidisset : » ergo vi promissionis ten - ha tur.

Probatur 3° *ratione.* Si contractus sub conditione turpi purificata conditione esset jure natura* nullus nec obligaret, ideo esset quia lucrum ex actu turpi est jure natur e prohibitumclinjustum : *falsum consequens, ergo et antecedens. Major est certa ;probatur* minor. Si lucrum exactu turpi esset jure naturæ prohibitum et injustum, ideo esset quia actus turpis non csl vendibilis, utpotenon pretio, sed ælcrno supplicio dignus : al pii hæc ratio nulla csl : ergo. *Major csl fan lamentum adversariorum cl palet,* quia lucrum cx opere turpi non fit invito domino, sicut in rapina, furto cl usura, unde non potest esse jure nature prohibitum , nisi quia res seu opus turpe non est vendibile, ut in simonia. *Probatur minor.* Licet opus turpe ratione culpæ et formalilcrul peccatum est. non sit pretioæslimabile nec vendibile, attamen materialiter sumptum prout est actio humana, utilis uni, alteri vero laboriosa cl periculosa, polesl pretio æslimari et vendi.

non secus ac cætcræ actiones humanæ qu;·.· ad usus humanos accommodantur et humante vitæsunl conducibiles. Sic, v. g. homiculiiiu),qu 'tenus est forrnaliler injusta hominis occisio, nullatenus est pretio sed supplicio dignum ; at quatenus est utile promittenti, pula, quia ipsum liberat ab inimico persequenle , clcsl laboriosum et periculosum promissario, poleslprelio æslimari; et sic de caeleris. Ergo.

Confirmatur ab exemplis. Qui promillit pucllæ matrimonium sub condilione copulæ, hac conditione turpi impleta, tenetur secundum omnia jura illam ducere : ergo similiter qui illi promittit pecuniam sub eadem conditione copulæ, ea conditione impleta, tenetur pecuniam dare.

Respondent adversarii, primum teneri ducere puellam non vi promissionis, sed in poenam deceptioniscl ad compensanda damna quæ inde pucllæ sequuntur.

Sed conlra. Si sine promissione matrimonii metu vel fraude copulam extorsisset, esset pariter deceptio cl eadem damna sequerentur, el tamen non tcnerelur ducere , sed sulliceret dotare vel compensaro donec damna secuta repararentur : ergo quod in primo ca>u teneatur ducere, non est in poenam deceptionis, neque ad compensanda damna, sed vi promissionis.

Item , juxta communem hominum sensum, qui promittit merccdem operanti serviliter die festo, tenetur solvere, cl operarius potest retinere. *Si dicas* hoc pactum respicere opus, non ipsam circumstantiam festi, opus autem esse prelio æslimabile: *respondeo* pactum respicere opus non in abstracto, sed in individuo ; in individuo autem habet annexam hanc circumstantiam , etsi non obstante hac circumstantia possit vendi : pariter vendi potest quodvis aliud opuspeccaminrum materialiter consideratum, non obstante malitia annexa.

Urgeo. Qui promillit fabro mcrcedcm si Conficiat arma ad duellum, vel qui conducit militem ad bellum injustum, tenetur et pretium fabro et militi stipendium dare, el tam laber quam miles possunt retinere. Ha , inquam, fert communis hominum sensus; nec ullus ad hæc usque tempora coegit fabrum aut militem nisi ad restituenda damna secuta, nunquam vero operis prolium aut militiæstipendium. Ergo.

Probatur 4° Opus turpe vel est alicujus valoris, vel nullius: si primiim, potest appretiari el esse materia contractus onerosi ; si secundum , promissio vel donatio nb illius conditione , erit liberalis vel gratuita: qui enim promittit aut dat sub condi <me quæ nullius est valons, censetur libo aliter dare seu promittere : sic qui promitteret mille aureos pucllæ pro osculo , aut amico pro haustu vini, censeretur liberaliler promittere. Sed quomodo liberalis,inquies, si sub conditione onerosa? Ita sane liberalis non absolute et simpliciter, sed sub conditione quæ promissioni adjicitur, non ut pro illa detur pretium, sed ut ab ea suspendatur consensus et obligatio. Sic in exemplo posito, qui promillit mille aureos amico si sumat haustum vini, apponit hanc conditionem, non ut pro illa det mille aureos tanquam pretium, sed ut ab ea suspendat consensum cl obligationem dandi mille aureos, quo non obstante remanet promissio liberalis. Ergo.

Dico Probabilius nobis est præfalos contractus quos diximus purificata conditione valere jure naturali, non initari jure positivo quoad forum conscienliæ, seu quoad obligationem naturalem quam inducunt, sed tantum quoad actionem fori externi.Pro hac conclusione citantur fere omnes quos laudavimus pro prima conclusione.

Probatur. Quia sic jura apparentor contraria conciliantur. Etenim ex una parle jura citata pro prima conclusione, clamant datum ob turpem causam , non solum meretricium , ut quidam volunt, sed etiam injuxium judicium et generaliter, ut videro csl in juribus laudatis, non posse repeti, cl pos essorem posse relinere. Ex altera parte clamant, «generaliter turpes stipulatione» b esse nullius momenti. b l. 20 fi. *de Kerb, obligat.* « Flagilii faciendi vel facti causa b conceptam stipulationem ab initio non va- B 1ère , b 1. 125 ib. «Pacta quæ contra logos b const itu lionesque, vel conlra bonos mores b fiunl , nullam vim habere, b 1. *Padi c.* de Pactis. « Pactum turpe vel rei turpis aut b impossibilis de jure vel de facto, nullam b obligationem inducere, b cap. *Pactiones.* Exira *de Pactis.* Igitur ut hæc jura concilientur,dicendum existimamus, quod priora jura adslruant obligationem naturalem quam hi contractus pariunt opere completo; posteriora vero decernant nullam parere obligationem anteopus impletum, et eo

impleto, denegari aou'.ncm in foro externo ad oblinendum pretium pactum.

Idque in le *magis* evincitur, quod hæc posteriora jura non declarent acquisitionem hujusmodi lucri irritam, nec laciant accipientem inhabilem ad comparandum rei accepts dominium ; sicque ∨ identur tantum decernere quod hæc pacta ante conditionem impletam sint invalida , et ea completa non pariant obligationem civilem.

Con/îrmali/r. Legescixilcs sic inlelligendæ sunt, ut, quantum fieri potest, non derogent dispositioni juris naturalis: atqui prælatic leges possunt absque ullo incommodo inlelligi, ct de factointelligunlura pluribus ct insignibus auctoribus, sic, ut intacta obligatione naturali denegent dunlaxalobligationem civilem seu actionem in foro externo. Ergo. Verum ulquid quasi palpando veritatem inquirimus? cum eamaperlcdedaralam habeamus in ipso jure , scilicet l. *Mercalem* cil. in ea enim habemus ct solutam mcrccdcin operis turpis non posse repeti , proindeque valide esse acquisitam, ct tamen ad eam obtinendam non dari actionem. Vide.

Quidam excipiunt militem cui conceditur repetere quod dedit concubinæ, 1.2, c. de *Donat, inter virum ct uxor.,* cl meretricem cui conceditur actio ad exigendum pactum prolium, ut probant auclorcs.Verum quantum ad militem, probabilius forte alii existimant hoc privilegium illi concedi non pro pretio moderato copulæ, sed pro exccssivo lictis verbis cl blanditiis extorto, idqtic eruunt cx his verbis legis : « .Milites tamen w meos a focariis suis hac ratione fictisquc]> adulationibus exspoliari nolo. »

Solvuntur objectionis·

Objicies 1° *contra rationem fundamentalem prima' conclusionis.* Quamvis in opere turpi scu peccato materialiter considerato , sint quædam pretioæslimabilia, hæc tamen plerumque sunt intrinseca peccato: atqui quod est intrinsecum peccato vendi non pctest, si ipsum peccatum vendi non possit. Ergo. *Prob. min.* Labor intrinsecus administration! sacramentorum vendi non potest , quia ipsa sacramentorum administratio ulpole res sacra vendi non potest, ul dicitur dum de simonia. Ergo similiter.

B. -V. *min. Ad probationem* , Λ'. *consequentiam.* Accipe disparilatem : res sacra non ideo dicitur invendibilis, quia est nal» litis valoris, sed quia est summi valons et supra omne pretium temporale. E contra peccatum dicitur invendibile, non quia est summi valoris, sed quia est nullius valoris et infra omne pretium, est enim nihil.

Ex hac distinctione sequitur quod in agregatoex re sacra ct laboro intrinseco, res sacra sil principale ct consequenter labor illi intrinsecus sequatur ejus naturam, sublimetur ct quodam modo, ul ita dicam, spiritualizelur: undo si hoc aggregatum prelio temporali æslimctur ct vendatur, censetur ipsa res spiritualis pretioæstimari et vendi ; quia qui aliquod aggregatum pretio æstimal elcmit, censetur prelio æstimarc et emere id quod in co csl principale: cx quo rei sacræ fit injuria , neque solum rei sacra?, sed etiam quodammodo ipsi labori i; li inseco , quatenus a statu sublimitatis et quasi spiritualilatis quam habet ex inlrinseca conjunctione cum re spirituali dejicitur, cl reducitur ad lineam pure temporalium. At vero in aggregato ex peccatoct intrinsecis æslima-bilibus, peccatum cum sil r.utmis valoris et nihil, non est principale, sed ipsa intrinseca aestimabilia sunt principale, cl ideo non sequuntur naturam peccati, nec perdunt suam æslimabililalem ex conjunctione ad ipsum ; consequenter qui dat aliquid pro illo aggregato, non censetur dare pro peccato quod nullius est valoris, sed pro intrinsccisæslimabilibus quibus idcirco nulla fit injuria.

Obj. 2° Contractus illi ante operis implcLioncm sunt nulli : ergo etiam opere como'etosunl nulli, sicque quæ vi illorum recipiuntur sunt restituenda. *Patet consequentia ex* rcg. ju is in G : *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit.* Ita Franciscus Hcnno.

B. D. ant. Contractus illi ante operis iniplclionem, sunt nulli cx aliqua parte, *C.* ex omni parle, .V. Dicimus itaque, hos contractus ab initio non esse cx tMo nullos, seri aliqua ex parte esse validos, non absolute sed condilionate cl cx suppositione piod compars ante promissionis rescissionem conditionem impleverit. Sic. v. g quamvis promissio mercedis facta puellæ sub conditione copulæ, ante copulam nullain absoluto obligationem inducat cx tunc pro tunc : attamen ex tunc pro tempore sequenti copulam , inducit obligationem sol-

vendi rem promissam, quam proinde puella, posito opere, potest reciperect relinere ; cum neque datio hæ» neque acceptio sil lege prohibita.

Inst. t" Talis promissio allicit ad peccatum : Cigo est invalida,

/L 1° Λ. *consequentiam. Ex antecedente enim sequitur* tantum quod sil illicita ; non autem omne quod esl illicitum est invalidum. Sic qui dat pecuniam luxurioso quem scit ea abusurum ad scortationes, illicite dat, non tamen invalide : undo hæc regula juris : *Multa [acta tenent, quæ tamen facienda prohibentur.* Cælcrum non difTilcor hujusmodi promissionem qua parte allicit ad peccatum, osse invalidam. Unde

R. 2° *D. consequens.* Ergo est invalida ex tunc pro tunc, *C.* cx tunc pro tempore sequenti conditionem, A'. Quia tunc non amplius agitur de peccato patrando. *Palet cx solutione prioris instantia*.*

Insl. 2° Promittens tenetur resilire a tali promissione : ergo ab initio est invalida.

R. 1° *D. consequens ul ante.* 2° 2V. *consequentiam;* quia hic non attenditur qui debuit fieri, sed qui factum sit.

Insl. 3" Juxta rcg. 09 juris in 0, in malis promissis fidem jion expedit servare. Ergo.

R. sensum regulæ esse, quod fides non •'it senanda quando servari non potest absque peccato. In nostro autem casu quando posita esi conditio, potest servari fides absque peccato, imo et cum detestatione peccati.

Insl. 4° Datio et acceptio ante opus sunt invalida* : ergo post opus.

R. Dissimulato antecedente, N. consequentiam. Disparitas est, quod ante opus dare, sil obligare aul saltem inducere ad peccatum ; accipere sil spondere peccatum, ct utrumque consequenter cum consensu in peccatum. At post opus, neque dare inducit ad peccatum, neque accipere spondei peccatum, ct utrumque potest esse sine complacentia , imo cum detestatione peccati, si fiat præcisc vel ratione fidei dalæ, vel sumptus, «ul '.aboris periculivc suscepti.

Insl. 5° Juxta S. Thomam q. 62, a. 5, ad 2, quando dato et acceptio sunt contra legem, contractus est nullus : atqui datio et acceptio cx causa turpi, etiam post opus, sim contrai legem, *ul palet cx legibus dialis* in *secunda conclusione,* Ergo.

R. N. min. tum juxta rei veritatem, tum juxta sensum 1). Thomæ. Juxta rei veritatem; quia licet leges decernant hos contractus non obligare ante, positionem conditionis, ct ea posita non dare actionem in foro externo, non tamen prohibent donationem et acceptionem ul invalidam , opere completo : *palet cx diclis.* Juxta sensum I). Thomæ; quia cum illæ leges sint generales, non minus respiciunt meretrioIUlil j lenocinium, hislrionalum ct similia, quam alia opera turpia, ct tamen S. Doctor diserte asserit eas non prohibere dationem cl acceptionem ex mereiricio, lenocinio, hislrionatu et similibus. « Quod mulier, in- » quit, meretricium exerceat, turpiter agit » et contra legem Dei ; sed in eo quod ac- » cipit, non injuste agit nec contra legem. » — Q.32. a. — Unde in 4 loc. cit. vocat lucrum lege prohibitum, *iniquum lucrum;* lucrum autem ex meretricio ct similibus, *turpe lucrum ,* dunlaxat.

Si petas in quibus ergo lucrum est prohibitum? Respondet libi S. Doctor, in rapina , furto, usura et simonia : in rapina quidem, furto et usura, quia accipitur alienum invito domino; in simonia, quia res non est vendibilis. In his, inquam, et similibus si quæsint, lucrum est prohibitum et iniquum ; in aliis autem operibus turpibus, lucrum non acquiritur invito domino et habetur aliquid vendibile, ut ostensum est; aul si secus, valebit contractus ut gratuitus, sicut etiam probavimus.

Insl. 6° Cap. *Cum sil* 16, lit. de Judæis, Judæus cogitur erogare pauperibus Christianis quod lucratus est ex ollicio quod inter christianos habere non debuit. Ergo.

R. 1° capitula tituli de Judæis esse poenalia, ideoque non obligare ante sententiam judicis. 2° Iloc statutum est speciale, nec extenditur ad omnes; dicitur enim in fine, *extendendum esse ad paganos,* quod non fuisset exprimendum si ad omnes extenderetur.

Obj. 3° Illi contractus, ulpole onerosi, debent tam promissarium quam promittentem obligare; alias si solum promittentem obligarent, essent gratuiti : atqui non obligant promissarium, cum nemo possit obligari ad peccandum : ergo nec obligant promittentem et consequenter ex omni parle sunt nulli, i ta i'. I lenno.

R. 1° hos contrarius posse valere ul gra-

tuitos, sicut probavimus supra. *R.* 2° contractum dici onerosum, non solum ex quo utrinque sequitur obligatio, sed etiam in quo utrinque aliquid datur per modum mercis et pretii, etiamsi non sit utrinque obligatio : v. g. dum dico : *Dabo loi labo-rantibus in vinea mea;* operarii non obligantur ad laborandum, et tamen si laborent, obligor ad dandum pretium promissum; ct esi contractus onerosus, quia ex una parte datur aliquid per modum mercis, cl ex altera rependitur per modum pretii. In contractibus autem gratuitis nihil rependitur pro dato, sed totum lucrum c«l cx una parte, ut in donatione gratuita.

Obj. ■ Puella non habet dominium sui corporis : ergo pro illius usu non potest aliquid recipere.

R. Λ'. consequentiam. Quia, licet non habeat dominium sui corporis, habet lamcn illius usum, quem ad varia locare polesl, cl pro illo aliquid recipere. *Si dicas* non posse locare ni>i ad licita : *R.* peccare quidem si loccl ad illicita, sed posilo illicito, non est illicitum accipere merccdem.

Inst. Saltem conjugata habet usum corporis obstrictum marito.

R. Ita quidem; sed habet dominium actionis sua· liberæ, pro qua ut alteri commoda aut sibi laboriosa potest aliquid ncipcre.

Ri pones. Quid indignius Christiano theologo quam turpissimas voluptates el sceleratissimos actus pretio æslimare, clulilc> illis appellare quos æterno dignos supplicio efliciunl? Ha rccenliorcs quidam.

R. doctissimos ac vere Christianos theologos Solo, Sylvium cl plurcs alios docui.-se voluptatem carnalem in fornicatione, non ut turpem ct rebellem, sed ut satisfactionem sensuum, qualis est in matrimonio, posse pretio æslimaii. Quapropter, in tantorum virorum reverentiam, ab acriori censura deberent abstinere juniores qui hæc objiciunt. Catcrum ad nostræsenlcntiædefensionem, non c-l necesse adslrucre delectationem carnalem quovis modo sumpt m, ose pr io a stimabilem ; sufficit quod mulier in coacluooriculum subeat infamia1, stcrililaùs, morii venerci, ineplitudinis ad matrimonium, laoon irqucexerceat ingra- | liam fornicatoris ; h ec emm pretio æstimari | ; ;ssunt. *Lndc vd argumentum, distinguo anlectah ns.* Indignum est christiano llcolo- go turpissimas voluptates cl sceleratissimos actus formalitcr qua tales pretio æstim». re, etc. *C.* materialiter consideratos el ex aliis capitibus, Λ'. *Patel ex didis.*

Obj. 5« specialiter <lc conditionibus repugnantibus justitiæ Contractui inito sub conditione répugnante justitiæ, non assistit justitia: ergo non esc validus neque obligat ex justitia. *Probalur ant.* Hujusmodi contractus non solum est injustus, sed initur directe ut agatur contra justitiam : atqui justitia non assistit tali contractui, alias tonderet in propriam suam destructionem : ergo. Ita Daelman.

/L .V. *ani. Ad probationem, D. min.* Justi a non assistit tali contractui qua parte est injustus ct contra justitiam tendit. *C.* qua parle non est injustus nec tendit contia justitiam, Λ'. Porro licet talis contractus, dum initur el antequam ponatur conditio, sil injustus el contra justitiam tendat, et ideo pro tunc neminem obliget, posita lamcn conditione, non est injustum , quin potius justitiæ consonum ul operi merces promissa rependatur. *Confirmatur.* Si post sententiam injustam promittas judici viginti aureos, hæc promissio non est contra justitiam el valet : atqui in nostro casu , licet promissio quoad tempus antecedat sententiam injustam , tamen quoad efficaciam ct obligationem absolutam , ipsam sequitor, suspenditur enim obligatio ab eventu; sicque ex illa parte nihil justitiæ contrarium continet.

Obj. G° S. Thomas q. 32, a. 7. o, dicit id injuste acquiri, quod acquiritur ex opero turpi repugnante justitiæ. Ita Daelman.

R. ne id quidem somniasse S. Thomam. Equidem dicit loco citato , id quod accipitur contra justitiam , esse injuste acquisitum, ut in simonia: at non dicit id quod accipitur pro opere quod est contra justitiam, esse injuste acquisitum. Hæc enim duo valde differunt : opus potest esse contra justitiam, ct tamen acceptio pretii quod pro illo datur non esse contra justitiam : sicut opus potest esse contra castitatem , puta meretricium, et tamen acceptio pretii quod pro illo datur non est contra castitatem.

Obj. τ· S. Augustinus Episl. 153, alias 5i ad Macedonium. ù.cit sceleratius vendi injusta judicia quam justa . atqui invalide venditur justum judicium, etvendens tonctur reddere pretium acceptum : ergou /or- *liori* si sil injustum.

R. N. consequentiam. Obligatio enim restituendi non oritur ex eo quod quid sit sceleratum aut sceleratius, sed ex violatione justitiæ: porro inulta sunt scelerata ctsceleratissima, ul hlasphcmia, sacrilegium, peijurium, etc. quibus non violatur justitia. Qui autem vendit justum judicium , violat justitiam, quatenus 1° vendit id quod jam emptori debet ex justitia; 2° quia duplex accipit stipendium pro eodem judicio; 3“quia accipit ab invito, ul dicam infra: at nihil horum occurrit in venditione injusti judicii; non enim illud aliunde jam debet emptori ; non accipit pro illo duplex stipendium, cum judex non accipiat a republica stipendium pro violatione justitiæ ; neque accipit ab invito. Unde S. Augustinus, tum dixisset quod qui justum judicium emit, soleat pecuniam datam repetere, quoniam venale esse non potuit, id non dicit de coqui emit injustum judicium ; quin potius contrarium innuit dum dicit volentem dedisse. Scienti autem cl volenti non lit injuria.

Insl.S. Augustinus ibidem infra dicit: « Quis tandem advocatus aut ex advocato » ita vir optimus facile reperitur, qui sus- «ceplo suo (clienti) dicat : Recipe quod » milii cum male libi adessem dedisti, el «redde adversario luo quod me agente ini- »quc abstulisti? Et lamcn quem prioris » non reclæ vitæ rectissime pœnitet, etiam » hoc facere debet, ul si ille qui inique liti- Dgavit non vult admonitus corrigere iniaquitalein, ejus tamen iniquitatis nolit iste habere merccdem.» Ergo juxta S. Augustinum, advocatus tenetur restituere quod acquisivit ex injusto patrocinio.

II. S. Augustinum inlelligendum esse dc advocato qui a cliente accepit rem ejus adversarii. Id indicant 1° bæc verba: «Et » redde adversario luo quod me agente ini- »quc abstulisti; » 2· hæc alia : « Ejus ta- Dmen (scilicet clientis) iniquitatis nolit iste »(advocatus) habere merccdem : » porro stipendium advocati injuste palrocinantis, non est merces iniquitatis clientis, sed iniquitatis ipsius advocati; res autem adversarii inique obtenta, est merces iniquitatis clientis; 8° item et bæc alia verba quæ immediate sequuntur exscripta: « Nisi forlc B restituendum est alienum quod per furl· lum clanculum aufertur, et restilucnv dum non est alienum quod in ipso foro » ubi peccata puniuntur, decepto judice el ◊ circumventis legibus, obtinetur. » Quæ ane verba inlclligi non possunt de stipendio quod cliens ex propriis confert advocato; hoc enim neque in loro, neque per deceptionem judicis confertur, sed privalim : optime vero intelligunlur de re ipsa adversarii de qua litigatur cl quæ per sententiam injustam in foro oblinetur. Jam autem certum est quod advocatus injuste patrocinans, qui rem adversarii aut partem in suum stipendium aut alio injusto titulo accepit, debeat illam restituere.

ARTICULUS IX.

Utrum contractus pro re vel actione jam aliunde debita sil validus?

Res seu actio potest esse debita proximo vel ex justitia, vel ex alia virtute distincta a justitia, puta charitatc, grati Ludi m·, etc., sic, v. g. judex debet ex justitia ferre justam sententiam, latro non furari (per action m enim debitam ex justitia hic intelligitur etiam omissio actionis injusta·;, sic quisque debet ex charitate succurri ce proximo periclitanti. Quæslio csl utrum si qi.i paciscatur de pretio pro tali re vel a i ime debita , valeat pactum el possit pretium retinere?

I)icoi° Contractus de re vel actione alteri debita ex justitia est nullus, ita ul pretium promissum vel datum sil obnoxium restitutioni.

Hæc conclusio est communis, el sequitur ex dictis articulo 4 de contractu ex metu, conclusione 1. Quidam illam probant x eo quod qui promittit aut dat pretium pro re sibi debita ex justitia, non sponte u-t aut promittat, sed metu coactus a<l redimendam injustam vexationem : at ea ratio probat dunlaxal contractum esse irritabilem , sed non esse irritum, cum eaquæ fiunt ex metu sint simpliciter voluntaria, ut jam loco citato observavimus. Itaque aliunde

Probatur conclusio. Res alteri debita ex justitia est invendibilis, cum indepen lenter ab omni pretio sit illi stricto jure deleta et quodammodo sua: et pro illa aliqui amplius exigere vel accipere, est maint sic violare æquilalcm, non secus ac si m irn equum furto sublatum mihi venderes. Eigo.

Confirmatur. Promissariusvel donat :ius nullo titulo potest promissum pretium accipere, vel acceptum relinere : non ex pacto

gratuito, quia, ut suppono, non promitto,] nec do liberaliter, sed tanquam pretium ici quam non possum aut saltem vereor me non posse aliter oblinere, cl ad redimendam vexationem ; non ex pacto oneroso, quia pactum onerosum vel inducit obligationem ulrinque , vel in eo datur aliquid ulrinque : promissarius autem seu donalarius, neque contrahit novam obligationem, cum jam antea mihi debeat cx justitia hanc rem ; neque dat aliquid ex suo, sed cx meo scu mihi stricte debito. Ergo.

Si *dicas* quod promittendo vicissim hanc rem, priori obligationi novam superaddat, ita ut si non stet promissis, non solum injustus sed et perfidus habeatur. *R.* hanc novam obligationem nullatenus mihi esse olilem , nisi ex ejus malitia, quatenus non vull aliter quam mediante pretio primæ salisfaccrc, prout stricto jure lenetur; sicque semper csl injustus, et ejus nova obligatio non est mihi pretio æslimabilis.

Hinc inferes, graviter peccare ct obnoxios osse restitutioni judicem qui exigit aut accipit pretium pro ferenda justa sententia , advocatos et procuratores, ut non protrahant inique causas ; item qui res inventas aut depositas reddere nolunt, nisi mediante pretio ; item qui exigunt aut accipiunt pretium ut non occidant, non furentur, non detrahant, non prodant secretum , non ferant falsum testimonium cl similia quæ debentur ex justitia.

Inferes 2°, id quoque esse verum, saltem probabilius, sive is cui ros dcbelur contrahat , sive alter tertius in ejus favorem ; quia etiam in hoc ultimo casu res debita cx justitia est invendibilis, et violaretur æqualitas si aliquid amplius pro ea exigeretur, sive ab eo cui debetur, sive ab altero.

Si *dicas,* promissarium aut donatarium non teneri ex justitia hæc præslarc in gratiam istius alterius contrahentis: ergo propter tale obsequium potest aliquid exigere.

R. N, consequentiam. 1° Quia , licet non teneatur cx justitia id facere in gratiam alienus, hoc ipso tamen quo facit, tenetur facere gratis, uuia id quod facit, facit aliunde cx justitia. 2° Quia quando ros est sccundum se invendibilis, etiam hoc obsequium csl invendibile, nec habetur inter homines pretio dignum , sed ad summum amicitia bic, v.g. non teneris cx justitia dare in mei gratiam mutuum aut beneficium Titio; si tamen des, teneris dare gratis, quia tam mutuum quam beneficium est invendibile,

Cælcrum dicta inlellige de coqui promittit aut dat tanquam pretium , quasi cuactus ad redimendam vexationem , quia alter non vult aut creditur non vcllepræslarequædfr bel ex justitia nisi mediante pretio. Namsi promitteret aut daret omnino liberaliterad alliciendum alterum ad ea quæ aliunde debet, iste posset relinere, quia unusquisque lege non impeditus, potest cui volucritra suæ transferre dominium : sic heri non raro dant famulis et ancillis aliquid ultra stipendium ut diligenter invigilent rebus suis, quamvis ad hæc cx justitia teneantur famuli cl ancillæ ; sic litigantes sæpc liberaliter offerunt munera procuratoribus, advocatis, judicibus ut causas non protrahant, cassludiose perpendant, cl justum judicium oblineant, quamvis ad hæc teneantur cx justitia procuratores, advocati ct judices.Sed quantum ad judices , licet si sint sæcularcs, sic liberaliter ablata restituere non teneantur, peccant tamen ; quia acceptatio munerum est ipsis prohibita ; etsi sint ecclesiastici, jubentur per canones restituere, ut diximus dum de judice; require.

Dico 2° Contractus de re vel actione pre(ioæslimabili, debita cx alia virtute distincta a justitia, csl validus, sed illicitus. Est communiorcl probabilior.

Ratio est ; quia quamvis promissarius aut donalarius ad hanc rem vel actionem teneatur, non tenetur tamen cx justitia, nec est in altcrojusslriclum ad illam; unde pro tali jure quod ipsi confert, potest aliquid exigere cl accipere, sicquc accipiendo non violat justitiam , ncc consequenter incurrit obligationem restituendi. Violat tamen charitalalcm seu aliam virtutemcx qua obligatur, quatenus ejus obligationi non vult satisfacere nisi mediante pretio, oslenditqucanimum vel aversum ab opere præceplo, vel inclinatum in opus prohibitum. Ergo.

Si *dicas.* Isle lenetur gratis faccrc : ergo non potest pretium accipere. /L *L. ani.* Tonetur cx charitalc seu alia virtute distincta a justitia gratis facere. *C.* tonetur cx justitia gratis facere, ¥. Unde violat quidem chart* latcm aut aliam virtutem*sed non juslitiam, sicque non tenetur restituere,

Hinc mfercs, non esse obnoxios restitutlioni, qui aliquid exigunt et accipiunt ut vel aquis, vel incendio, vel fame pereunti suc-

currant, ut fornicari , occidere, furari volentem impediant ; item utipsimelnon fornicentur, non inebrientur , non pejerent, non frequentent perniciosa consortia , ut sint obedientes parentibus, ut bene studeat.l , etc. Quia in hisci similibus non violant justitiam. Peccant limen si ista sint affecti ut nequidem ista præstarentnisi interveniret pretium, ut dictum est. Quod si forent ita dispositi ut ea præslarent etiamsi non interveniret pretium , non peccant illud accipiendo, dum adest qui potest et vult dare; quia hæc sunt pretio aestimabilia ; cl quamvis teneantur facere , non semper tamen tenentur lacerc gratis, nisi dum deesl qui possit et velit pretium dare. Patel in medicis, chirurgis , advocalis ct similibus qui tenentur ex charitate succurrere indigentibus, illi infirmis, isti litigantibus, et tamen licite accipiunt pretium, si sil qui velit dare.

Dixi, *de re vel actione pretio œslimabili ;* quia si res vel aclio non foret pretio æslimabilis, ut est res spiritualis, v. g. administratio vel susceptio sacramentorum, celebratio vel auditio missæ, contractus foret nullus, quia res est invendibilis et pretium simoniacum , de quo dum de simonia.

Hæc tamen inlellige, ut in prima conclusione, de contractu oneroso, et non gratuito. Quando autem res spiritualis non est promittenti vel danti utilis, sed soli promissarioaul donatorio, promisso vel donatio censetur liberaliter ct gratuito facta in stimulum seu præmiuin virtutis; nomo enim censetur velle emere quod sibi vix aut ne vix est utile : unde dum parentes promittunt aut dant filiis aliquid ut frequentent sacramenta, ut audiant missam, censentur liberaliter et consequenter valide donare seu promittere.

ARTICULUS X.

Utrum contractus a jure prohibitus , seu cui decsl solemnitas vel conditio a jure requisita, sil invalidus?

Suppono ut certum, legislatorem sive civilem ,sive ecclesiasticum , posse ob justam causam, bonum commune spectantem, initare contractus qui alioquin, spectato solo jure naturæ, essent validi, sive reddendo contrahentes inhabiles ad contrahendum, sicut inhabiles reddit allines ct consanguineos ad matrimonium, sive præscribendo formam aut solemnitatem quæ. pertineat ad substantiam contractus aut sit conditio sine qua non sit validus : sic præscribitpræsentiam parochi cl duplicis testis ad matrimonium.

Suppono 2«, legem posse variis modi improbare contractum aliquem seu actum, 1° Negalive, si nempeneque prohibeat neque irritet, sed tantum non assistat aut probet, et ideo intacta obligatione naturali deneget actionem in foro exteriori ad vitandam multitudinem litium. Sic improbantur contractus nud de quibus supra articulo primo.

2o Si prohibeat tantum et non irritet. Non enim hoc ipso quo lex prohibet contractum , sequitur semper quod ipsum iri i·let; quia prohibere et irritare diversa sunt clseparabilia, ut patet in lege prohibente negotiationem clericis, item in lege prohibente matrimonium lemporc interdicto, sine proclamationibus, aut post votum simplex continentia*, et aliis : ergo unum cx allero colligi non potest, maxime in malo ria odiosa qualis est hæc, quæ extendi non debet ultra proprietatem verborum. Unde Innocentius III, cap. *Adaposlolicam*Extra, de Regularibus, lib. 3, lit. 31, dicit : *Mulla fieri prohibentur, quas si facta fuerint, oblinent firmitatem.* Qua sanctione et exemplis positis aliisque plurimis videtur derogatum logi *Non dubium ,* cap. de Legibus, lib. 1, til. 14, qua decernitur omnem legem prohibentem esse irritantem , licet legislator prohibuerit tantum, ct non expresserit irritationem. Alii tamen volunt hanc legem vigere in provinciis juris Cæsareijscd quoad forum externum tantum, ut dicam modo.

3° Si lex irritet positive contractum ; cl hoc dupliciter : vel civiliter tantum et quoad forum exterius; vel civiliter et naturaliter simul, seu quoad forum conscientia*. Irritat civiliter tantum quando , relicta obligatione naturali, nec impedita translatione dominii, non solum denegat actionem in foro externo, sed etiam quadam juris fictione decerni posse, sive ad nutum partis, sive per sententiam judicis, irritari contractum ac si ab initio fuisset nullus : sic irritantur contractus pupillorum ct mincrennium absque consensu tutoris vel curatoris, de quibus supra art. 5, conclus, i ; atque hoc sensu intelligcndum esse legem *Non dubium* supra cil. notant Glossa marg.

ibid. Layman, Snares cl alii. Irritai civiliter et naturaliter contractum, quando ipso facto et ante omnem judicis sententiam sic irritat, ut nullus effectus, nulla obligatio nequidem in conscientia oriatur. Sic iri itatur matrimonium clandestinum, vel metu gravi initum, vel cum alio impedimento dirimente ; item professio religiosa ante decimum sextum au num ætalis completum , aut ante annum probationis; item contractus pupilli cum tutore initus, aut etiam cum aliis circa bonorum immobilium alienationem, clalii.

Ex bis sequilur quid sit respondendum quæslioni, nimirum, contractum jure pro hibilum aut cui dceslsoleinnilas vel conditio a jure requisita, quandoque esse validum , quandoque invalidum. Est validus si lex tantum prohibeat, el forma seu conditio vel solemnitas quam præscribil sit tantum accidentalis. Est imalidus, si irritet aut forma quam præscribil sit substantialis.

Sed jam petes quandonam lex prohibeat tantum, quandonam prohibeat simul et irritet? quandonam forma, solemnitas aut conditio quam præscribil, sil substantialis, Quando accidentalis? item quando irritet civiliter tantum, quando civiliter simul cl naturaliter?

Λ. hæc discernere plerumque esse difficile : aliqui statuerunt regulas, sed, ut observant alii, sunt deficientes. Equidem salis constat, quando lex expresse dicit contractum ipso jure, ipso facto esse nullum, irritum, invalidum, inutilem, nullius momenti seu valons, non obligare et similia, esse legem irritantem ; sed quandosimpliciler prohibet contractum nisi sub tali vel tali forma, res est dubia. Imo el quando utitur prioribus terminis, remanet adhuc dubium utrum sit irritans civiliter tantum an eliam naturaliter, nisi adderet, v. g. ose irritum coram Deo, non parere obligationem naturalem , non posse debitum peti sive in judicio sive extra, acceptum inconscicntiacssc restituentium et similia. Ad dubium ergo resolvendum quando subesi, nihil commodius occiirritquam attendere ad consuetudinem, ad modum quo communiter lex recepta csl, ad ejus materiam et verba. Praecipua difficultas csl dc testamentis minus solemnibus, de quibus infra disseri, sequenti a. 3, § 3 : vide; illic enim magis decretorie resolvitur difficultas.

DISSERTATIO H

OE COXTIIACTIIiUS GRATUITIS, SCILICET, DE PROMISSIONE ET DONATIONI*

ARTICULUS I.

Dc promissione.

§ 1. — *Quid sil promissio ?*

Dico. Promissio est liberalis, deliberata « spontanea fidei dalio seu obligatio, exleriii! facia et acceptata, dc rc possibili cl licita.

Explicatur. Dicitur 1° litaralû/qui&liii non agimus de promissione onerosa quæ in cætcris contractibus intervenire potest, «el de promissione mere gratuita absque ulla obligatione vel onere ex parte promissarii.

Dicitur 2° *deliberate,* ea nempe deliberatione quæ sit perfecta et sufficiat ad peccatum mortale; ita ut si fiat cum semipleni deliberatione, nullatenus obliget nequidem sub veniali ; quia cum obligatio promissionis gratuilæ sil onus quod promittens suscipit sponte cl libcralilcr, non censetur illud suscipere nisi perfecte consenserit.

Dicitur 3° *spontanea,* ut excludatur promissio cx quovis rnclu eliam levi. Hoc ipso enim quo promittens inducitur ad promittendum cx metu etiam levi, non censetur liberaliter promittere, sicque promissio non valet ut gratuita. Quantum ad promissionem ex errore, vide quæ dixi dissert, praecedenti, arl. 3.

Dicitur 4°, *fidei dalio seu obligatio,* per quod distinguitur 1° a donatione quæ non est fidei, sed rei dalio; 2° a proposito simplici, quod nihil csl aliud quam simplex voluntas aliquid faciendi, absque alia obligatione quam cx virtute constanliæ; ita ut proponens aliquid dare aut facere in gratiam alterius, non me constituam debitorem illius, neque is habeat jus illud a me exspectandi aut exigendi tanquam sibi debitum; nec si omittam, possit me arguere de culpa, sed dc inconstantia ad summum quæ in propositis communibus el liberis vix aut nc vix culpam attingit. At promissio addit simplici voluntati vinculum morale seu obligationem sive voracitatis quæ dicitur fidelitas, sive justitia*, ut explicabo infra ; it« ut promittens aliquid alteri, me constituam ejus debitorem, isque habeat jus illud a incexspectandi et exigendi tanquam sibi debitum, etsi omittam me possit arguere dc culpa infidelitatis vel injustitiæ.

El quia vis obligandi non inest verbis independenlcr ab intentione, ut diximus dissert. piæccdenli art. 2, si quis utatur verbis promissoriis, ut *promitto, spondeo, polliceor, protestor,* et similibus, absque intentione vere promittendi et se obligandi, non esi promissio sed propositum, quo sensu pœnitentes dicunt in tribunali se promittere emendam , el passim homines urbanitatis causa sibi invicem promittunt omnimoda obsequia · hæc, inquam, sunt proposita non promissiones, quia non intendunt vere promittere et se obligare, sed significare duntaxal præsentem voluntatem et animi prompliludincm.

Sed quid si quis intendat promittere, sed non se obligare?

/I. quod non stet promissio; quia cum hæc secunda intentio essentialiter repugnet promissioni, destruit primam : nisi forte voluntas promittendi sit fortior voluntate non se obligandi; quod ordinarie non praesumitur, quia facile est promittere, velle autem se obligare, quid grave.

Si vero intendat se obligare, sed non adimplere promissum, stat promissio; quia sicut ipsa promissionis adimpletio non csl requisita ad veram promissionem, ita ncc voluntas adimplendi. Quid autem in dubio an quis intenderit vel non se obligare? Dicam § sequenti.

Adverte tamen quod, si quis absque intentione promittendi utatur verbis promissoriis, el in iis circumstantiis in quibus apparet cxlerius vere promittere, cl indepromissarius decipiatur cum suo damno, promittens teneatur damnum compensare, utpote causa illius per suam fictionem. Confer quædicam § sequenti, conchis. 2.

Dicitur 5°, *dc re possibili et licita;* quia ad impossibile aut illicitum non datur obligatio. Confer quæ dixi disseri, praecedente, arl. 7, conclus. 4 , clari. 8.

Hola tamen, promissionem quandoque esse illicitam quoad modum, sed de re licita, et tunc valere . v. g. puella promittit matrimonium inconsultis parentibus, illicite promittit, sed tamen valide secundum jiiscommiine, quia de re licita. Hac ratione quidam existimant promissionem prodibam fiscvalidam ; sed mihi videtur disparilatcm esse, quod promissio prodiga sit de objecto secundum se illicito, nempe de donatione prodiga; promissio autem matrimonii in casu sil dc objecto secundum se licito, ct lanium modus prominendi sil illicitus.

2. 2. q. 88. a.4. o. — Dicitur 6 , *exterius [acta,* cl idem dicendum csl dc donatione. Ita communiter post D. Thomam. Sed difficultas est utrum id requiratur non solum jure positivo, quod omnes supponunt, sed etiam jure naturali. El videtur esse mens 1). Thomæ loco citato, ubi dicit : « Pro» missio quæ ab homine fit homini, non » potest fieri nisi per verba vel quæcumquc » exteriora signa : Deo autem fieri polesl » promissio per solam interiorem cogitatio» nein; » quia, ut dicitur 1 Reg. 16, *Homo videt ca quæ parent, sed Deus intuetur cor.* Quæ ratio petitur ex ipsa natura rei, quatenus homines inter se communicare non possunt nisi per signa sensibilia. Unde

Probatur 1° Promissio sive donatio est contractus : atqui contractus non peraguntur inter homines nisi persigna sensibilia. Ergo.

Probatur 2° Promissio mere interna non obligat, nequecx virtute fidelitatis seu voracitatis, neque ex virtute justiliæ. Non cx virtute fidelitatis seu veracilalis qua tenemur conformare facta dictis, cum hic non sint dicta, neque ex eo quod non servetur promissio interna sequatur falsilas aut infidelitas respectu hominis. Non ex virtute justiliæ, quia ad obligationem cx justitia requiritur quod jus acquiratur proinissario vel donalario ad rem promissam vel donatam : atqui non polesl acquiri nisi per aliquid sensibile. Ergo. *Probatur min.* 1" Jus illud est quid humanum in ordine ad alios homines, quos unus alteri præfcrlur in possessione vel usu rei suæ : ergo non acquiritur nisi per aliquid sensibile. 2° Quia alioquin sequeretur quod, hoc ipso quo interne promillcrem aut donarem omnia bona mea Joauni, hoc ipso Joannes fierel dominus bonorum meorum, aut saltem jus haberet ad illa, cl ego non possem amplius ullo modo docis disponere; sicque omnia jura forent incerta el continuis injustitiis obnoxia : quæ sunt absurda. Ergo.

Dices I» Jus seu dominium rei potest amitti actu interno, quo quis non vult amplius habere rem in suis bonis ‘ ergo potest eliam acquiri actu interno.

II. N. consequentiam. Quia minus requiritur ut res desinat esse quam ut incipiat esse, et in alio producatur. Adde quod ex cessione interna nullum sequatur inconveniens; cum enim bonum derelictum sil primo capientis, qui illud dereliquit interne, potest adhuc capere ct de illo disponere.

Dices 2U Tota vis obligandi est ab interno actu : ergo is sufficit ad obligandum.

II. D. ani. Tota vis obligandi oritur ab actu interno radicaliter, *C.* formaliter aclualiter, *N.* Requiritur enim ad obligationem actualem intimatio , saltem ut conditio sine qua non : sic lota vis obligandi in lege oritur ab intentione legislatoris ; ut tamen actualitor obliget, debet promulgari. Sicut ergo lex nondum promulgata est directive tantum et non obligatoria, ita promissio interna est tantum directive et non obligatoria. Quamvis enim homo possit pro arbitrio se obligare, non tamen potest per quemcumque actum, si illi desit conditio requisisita ad inducendam obligationem : sic, v. g. non potest per simplex propositum se obligarc vinculo voti.

Dices 3° Promissio interna addit aliquid supra simplex propositum : ergo obligationem. *11. Posset negari ant.* videtur enim promissio interna nihil aliud esse quam propositum. *Sed hoc dato, distinguo consequens.* Addit obligationem radicatam et inchoalem, *C.* actualem cl completam, *N. Patet cx didis.*

Dicitur tandem, *acceptata ,* quod item debet inlelligi de donatione. Est etiam communis, sed eadem difficultas ac ante, an id requiratur solo juro positivo, an etiam naturali. Jure posivilo requiri conveniunt omnes, ex I. *Absenti* fi. de Donat. I. .Ter *ambigi* G, c. cod. I. *Mullum* G , c. Si (piis alteri, I. *Si pater* de Manumissis, I. *Qui absenti* 3S, ff. De acquirenda vel i mittenda possess.

Verius videtur requiri etiam jurenaluræ. I°Quia promissio est contractus, contractus aulem non perficitur nisi duorum consensu. 2' Quia promissio debet esse grata proni ario, id autem sciri non potest nisi per acceptationem. 3° Per promissionem jus aliouod acquiritur promissario in rem promissam : atqui tale jus acquiri non potest nisi a volente, idque eo magis quod per illud incurrat obligationem graliludinis, quam non nisi volens incurrere potest. 4 ' Quia promissio est fidei datio quæ ne. potest esse sine suo correlalivo, scilicet acceptatione. 5° Tandem quia in omni promissione subintelligilur hæc tacita conditio, *si placeat, si acceptetur,* nullus enim alita promittit. Vides has omnes rationes eliac militare pro donatione.

Sed numquid promittens aut donans ta netur saltem promissionem aut donatione: indicare promissario aul donatario?

Λ. *negative.* Tum quia id moribus gentium non est receptum , tum quia ornnt sive promissio sive donatio, ulpolc contrai tus, est ex natura sua respccliva, cojuj proinde tota vis el obligatio ex utriusqw cpnscnsu tanquam a sui forma dependet; qua consequenter seclusa, nulla est,eia. nihil obligat.

Dices. Promissiones factæ universisali, ecclesiæ, hospitalitati vel civitati, ad instaurandas ejus ruinas, jure positivo sunt validae absque acceptatione. Ergo.

/L 1" jus civile non tribuere vim obligandi his promissionibus, sed tantum prohibere ne revocentur, donec innotescat promissario. 2° *Dato* jure civili esse validas, noti tamen ante acceptationem , si non at homine,saltem a jure.

Petes 1° utrum hæc acceptatio debeat semper esse expressa?

II. negative, sed quandoque sufficere tacitam per silentium promissarii aul donatarii ; quia in re in qua commodum cl nihil incommodi sequitur, habet locum hæcregula juris 42 in G : *Qui (acet, consentire videtur,* si nempe cx circumstantiis contrarium non appareat, ut si taceas quia exve rccundia non audes recusare; aul quin rem despicis ul leviorem; vel si ex duobus promissis aut donatis unum acceptes et de allero sileas , silentium habetur pio recusatione, non pro acceptatione.

Hem acceptatio debet fieri stalim aul quasi stalim moralitor, ita ut si promissarius se sponte divertat ad alia , et postea acceptet, nulla sil acceptatio, I. *Continuai* 137, IT. de Verborum obligat, lib. 45, til, I. *Et ratio est* ,· quia non censetur prudenter promissor velle suum consensum diu tener suspensum.

Pdes 2 utrum acceptatio debeat fieri ab ipso pn,tm« a· ' v 'l dmolario?

11. debere fieri vel ab ipso, vel ab altem

ejus vices legitime gerente. Hinc fieri potest Ie ab eo qui habel ad id commissionem: 2 ab eo qui promissarii vel donalarii curam gerit, ul a patre pro filio, a tutore pro pupillo, magistratu vel judice pro sibi subditis; 3· ab eo qui cx promissione commodum reportat, ul ab uxore pro marito, a debitore pio creditore, a religioso pro monasterio, a clerico pro sua ecclesia ; 4° ab eo qui ita est alteri subjectus, ul non sil sui juris, ul a religioso pro prælato, a filio non emancipato pro patre, a servo pro domino, non tamen a famulo pro hero, quia illi el non iste censentur una persona cum iis quibus subsunt, et insuper religiosus el filius reportant commodum cx promissione vel donatione; 5o a quolibet privato pro causa pia.

Porro promissio aul donatio facta absenti, clsic acceptata abeo qui polcsl acceptare , etiamsi promissor aut promissarius moriatur ante raliiicalioncm, valida est; quia per acceptationem factam nomine promissarii , est ipsi jus acquisitum quod transii ad ejus haeredes : unde eam revocare non possunt hæredes promissoris vel donatoris.

Ul aulem promissio vel donatio facta absenti cl ab idoneo stipulatore acceptata vaieat, debet dirigi ad ipsum acceptantem el non ad ipsum promissarium aul donalarium absentem ; alioquin non contraheretur cum præsenle, sed cum absente, cl ideo exspectandus esset ejus consensus. Unde si Titio præsenle dicas: *Promitto Mœvio equum, etiamsi Titius acceptet,* non valet donec Mævius acceptet (nisi forle Titius esset specialiter deputatus a Mævio ad hanc promissionem acceptandam, quia tunc conseretur præsens in suo commissario). Si vero dicas: *Promitto tibi Titio dare equum Jltrvio,* et acceptet Titius, aliunde potens acceptare, valet.

Pariter dum promissarius vel donatarius absens acceptat per se promissionem aut donationem, promittens aut donans debet promissionem ant donationem ad promissarium vel donalarium dirigere, sive per epistolam, sive per nuntium, cl non sufficit quod casu ad eum perveniat : sic si audias Jcannem promittentem aut donantem Petro absenti equum, et tu a promittente aut donante non deputatus, sed motu proprio retiras Petro, acceptatio Petri non elficil 1'romissioncm aul donationem validam; quia Joannes promittens aut donans non censetur velle jus in rem suam transferre, nisi ipsemet per se vel per aliu Petro intimet. Ita communiter junsperili el theologi.

Sed quid si promissor aut donator promissionem vel donationem revocaverit ante acceptationem? 7Ï. Si nuntius non sil mere nuntius, deferens simpliciter promissionem aut donationem factam , sed procurator aut mandatarius, qui nomine promissoris aut donatoris promissionem vel donationem faciendi provinciam habeat, el ipsi aut promissario seu donatario non innotuerit revocatio, valet acceptatio. Si autem innotuerit revocatio, non valet acceptatio, *I. Si Mandassem* 15, fi. *Mandati* lib. 17, til. 1. Si aulem nuntius sil mere nuntius, sive innotuerit, sive non innotuerit revocatio, dicitur non valere acceptationem; hujus tamen disparitalislegcm aul rationem apertam non video.

Quod si promissor aul donator ante acceptationem moriatur, res est dubia. Quidam negant valere acceptationem juxta 1. Si *cum filius* 2 § *Sed si quis* ff. de Donat, lib. 39 , (it. 5, ubi expresse hic casus negative resolvitur. *Et ratio csl,* quia cx communi principio, I. *Mandatum* 15, c. Mandati, *Mandatum exstinguitur morte mandantis.* Alii affirmant valere in casu acceptationem; quia, inquiunt, promissio vel donatio aul de ca mandatum csl gratia, gratia aulem non exspirat morte concedentis : ct ad legem *Si cum filius,* respondent eam spectare dunlaxal forum exterius. Prima tamen sententia est communior.

ξ 1Γ. — *Quantum obliget piotnistio ?*

Circa hanc difficultatem tres sunt sententia;. Prima tonet nullam promissionemobligarc nisi cx fidelitate, cl consequenter sub veniali ex genere suo et secluso damno promissarii. Tribuitur Cajelano q. 113, art. 1 sub finem , quem quidam alii sequuntur. Secunda sententia cx adverso tenet omnem promissionem obligaro ex justitia ct consequenter sub mortali ex genere suo. Pro ea citantur S. Antoninus, Navar. Solo, Richardus, clesi communior. Tertia sententia, inter utramque media, lend id totum pendere ab intentione promittentis, (pii graviter vel leviter ex justitia vel fidelilatoobligalur, prout intendet it se obligaro.

Hæc ultima sententia est equidem vera.

ted non attingit puncluni difficultatis. Concedimuscnim ultro promissionem liberalem non obligare ultra intentionem contrahentis, sed hoc etiam verum est de promissione onerosa, quam tamen constat obligare sesccundum se ex justitia et sub mortali. Nodos *ergo* difficultatis est, quantum promissio liberalis naluræ suæ relicta, et independenter ab intentione cxlrinseca promittentis, obliget: sicut si quærerem quantum contractus onerosus obliget secundum sect indepcndcnler ab intentione cxlrinseca contrahentis; seu, quod idem est, quantum promittendo obligetur qui intendit se obligare secundum lotam vim cl naturam promissionis. Quod non explicat præfala sententia. Unde

Dico 1° Promissio liberalis acceptata, secundum sc, ctnaluræsuæ relicta, obligat ex justitia et consequenter sub peccato mortali ex genere.

Probatur. Promissio onerosa acceptata obligat ex virtute justitiæ : ergo el liberalis. *Probatur consequentia.* Promissio onerosa el liberalis secundum se speclatæ , sunt ejusdem rationis; cl quamvis in onerosa sii perfectior obligatio , quia pro obligatione rependitur æqualis obligatio, hoc tamen non facit eas esse diversi generis, neque ex obligatione reciproca unius precise oritur obligatio in allero, sed ex ipsa ejus promissione el alterius acceptatione scuutriusque consensu. Ergo.

Confirmatur. Promittens libcralilcr potest per suam voluntatem dare promissario acceptanti verum jus in rem promissam , non secus ac promittens onerose : atqui promissio onerosa secundum se confert de facio istud jus : ergo cl promissio liberalis secundum se; non enim esi ratio cur una secundum se coulerai et non allcra : nisi recurras ad intentionem prominentis; sed id, utjam dixi, est cxlra statum quxslionis.

Dices. Promissio delinitur obligatio seu datio fidei : ergo obligat lanium ex virlule fidei seu fidelitatis. Item qui stant promissis, dicuntur fideles ; qui non stant, infideles. Ergo.

Λ. etiam promissionem onerosam esse obligationem fidei, et nihilominus obligat ex justitia. Item fideles dicuntur non solum qui stant promissis libcndibus, sed etiam qui stant onerosis. Fides ergo seu fidelitas e«l virtus qua quis servat promissum, quia promisit cl se verbis adslrinxil; unde non ex fidelitate metiendum est quantum obiigot promissio, sed potius ex promissione metiendum quantum obliget fidelitas; ita quod si promissio obliget ex justitia, ul constat in promissionibus (merosis ; aut si ex religione, ul in votis , sic etiam fidelitas obligat ex justitia vel religione, aut saltem invenitur conjuncta justitiæ aut religioni. Probavimus autem promissiones liberales non secus ac onerosas obligare ex justitia.

Quinimo videtur quod fidelitas non sil aliqua virtus particularis, sed generalis quæ· (lam virtus aut potius generalis circumstantia omnium virtutum, sicut diciturdeobe* dicnlia late sumpta , quæ pro diversarum virtutum obligationibus diversa sortitur nomina : unde definiri potest, *Habitus* <n-c*Unans ad adimplendas obligationes quas quis vel sibi imposuit, vel ab alio impositas habet.* Quapropter si sil obligatio justitiæ, fidelitas confunditur cum justitia el nominatur justitia ; si obligatio sit veracilalis, confunditur cum voracitate cl dicitur volitas; si justitiæ distributives, si obedientiæ, si charilalis, dicitur vel charitas, vel obedientia , vel justitia dislribuliva ; quo sensu dicitur quis *fideliter* obire sua munia, *fideliter* observare legem , vernacule, *fidHc observateur de la loi.* Quamvis tamen secundum communem usum , frequentius usurpetur prout est voracitas, cl specialiter dicatur de adimpletione promissionum , seu conformitale factorum cum verbis promissoriis, ul in cis excipiendis nemo decipiatur.

Cætcrum , latendum hanc promissionis gratuit® obligationem non esse justitiæ stricte et adæquale sumplæ , qualis est contractus onerosi, vel damni illati, aut rei alienæ accept®. Quia 1° jus quod tribuit promissio gratuita variis modis et facilius revocari potest quam jus contractus onerosi vel damni illati. 2° Quia ejus violatio non obligat ad compensationem lucri cessantis, sicut violatio juris strictioris; nemo cniin est qui libcraliter promittendo censetur ad id velle se obligare nisi exprimatur; neque sicapprehendit sensus communis hominum. 3° Quia non necessario respicit cum qui est sui juris, ut patet in promissiore patris ad filium , domini ad servum, quod tamen requiritur ad perfectam justitiam. 4° Qui. lundalur in libcralilale promittentis, nec impedii quominus res dicatur postea gratis

dari, quod non corn élit stricto et adæquato t juri : etldco quidam dicunt non esse proprie l justitiæ, sed virtutis affinis justitiæ.

Hinc inferes cum communiori sententia ronira Navarrum, quem sequitur P. HennO, rem promissam debere esse majoris mollienti , ut violatio hujusmodi promissionis sil peccatum mortale, quam in furto aut damno illato, cl secundum plures debet esse quadruplo major. Quia , ut dixi, est jus imperfectius , cl minor censetur injuria si quatuor llorcnosex promissione liberali debitos non solvas, quam si unum furto subripias, aut ex contractu oneroso debitum non solvas.

Dico 2° Non obstante veritate praecedentis conclusionis, promissiones ordinariæ plerumque non obligant ex justitia , nec graviter.

Probatur ex principio art. 2 dissert, præced, asserti). Obligatio in contractibus pendet ab intentione contrahentium: atqui promittentes libcraliter plerumque non intendunt sc obligare ex justitia et graviter. Ergo.

Probatur min. 1° Quæ verbotenusvidentur promissiones, sæpesunl rcipsa simpliciter proposita,quatenus non fiunt animose obligandi,sed testificandi tantum præscnlcin voluntatem: propositum autem simplex non obligat nequidem ex voracitate, sed ad summum ex constantia , si nulla sit ratio mutandi, quod rarum est in propositiscornmunihus el liberis.

Quod ut intclligas, *nota semel pro semper,* veritatem seu voracitatem tria exigere; 1° ul mens sil conformis rei, et huic opponitur falsilas judicii ; 2° ul verba sint menti conformia, et huic opponitur mendacium ; 3° ul laeta sint conformia verbis, cl huic opponitur falsilas quæ communiter dicitur infidelitas, dc quo hic est quaestio. Porro qui simpliciter exterius proponit, non dicit aut pminiltit sc facturum, sed lanium dicit se habere voluntatem faciendi ; quam si habeat, etsi non faciat ex mutata voluntate, urum dicit , ncc ullius falsilalis argui potest, sed inconstantia· tantum, si nulla subiit causa mutandi voluntatem , quod , ul dixi, rarum esi.

Qua idoergo quis utitur verbis promissotiis, ul, *Faciam, dabo, promitto, pollictor,* (1 similibus, sed per ea non intendit aliud Qtiain asserere cl testificari quod habeat sinceram voluntatem faciendi seu donandi, non obligatur nisi ex vir lute constanti® , quæobligatio levis est et facile solvitur. Imo raro subest, quia raro decst ratio mutandi propositum. Talessunt autem ut plurimum promissiones quas sibi invicem faciunt homines urbanitatis causa. Unde jam abiit in proverbium: *Verba honoris non sunt obligatoria.* Confer quæ dixi § superiori circa particulam *fidei datio.*

2' Quia, licet promittentes intendant vere promittere ct se obligare, non tamen intendunt ordinarie sc obligaregraviter et ex justitia , quasi velint conferre alteri verum jus ad rem aut actionem suam, sed tantum ex voracitate quæ dicitur fidelitas , aut ex morali quadam cl benevola honestate; *id inde patet,* quod si interrogarentur an velint sc obligare sub mortali, responderent ul plurimum se nolle. Obligatio autem veracilalis seu fidelitatis non est nisi sub veniali sccundumse, et secluso damno, ut palet dc mendacio secundum se ; nonenimest major obligatio conformandi facta dictis quam verba menti.

3° Quia plerique simpliciter promittunt et se obligare intendunt, sed non reflectunt ex qua virtute elan graviter vel leviter; qui modus promittendi est ordinarius. El hi quoque non videntur obligari graviter ct ex justitia , sed ex voracitate tantum. Quia quamvis ex una parte sic promittens possit censeri velle sc obligare secundum naturam promissionis , quam diximus obligare graviter ctexjustitia ; obstat tamen exaltera , (ii vl tanta obligatio non intendatur ordinarie a promittentibus, quodque plerumque sint in dispositione contraria, ul dictum est ; undo jure præsumi potest cx communiter accidentibus noluisse sc tarn stricte obligare, sed tantum cx fidelitate quæ sit voracitas, aut ex quadam morali honestate, ut dixi. Nec sane (piid amplius exspectare soient promissarii ex hujusmodi promissionibus; quinimo imprudens aut impudens haberetur qui cx simplici promissione, nullis vestita circumstantiis quæ strictam obligationem indicant, dc quibus modo, exigeret libcraliter promissum, tanquam cx justitia debitum.

Adde quod in lah' '«su sit dubium saltem quam obligationem incurrere voluerit promi ens : in dubio autem communior sententia tenet quod promissio non obliget sub

mortali et ex justitia; quia (prælcr rationem jam datam, quod ordinarie id non intendatur), hæc est altera, quod, cum obligatio justiliæ et sub mortali sit grave onus et sponte susceptum, non videtur imponendum nisi ei qui certo in illud consentit; onera enim sicut odia sunt restringenda.

Tunc ergo dunlaxat promittens obligatur ex justitia cl graviter pro quantitate materiae, quando sic sc obligare intendit : colligitur autem sic intendere, 1° quando promissionem firmat juramento ; 2° quando promittit stipulando; 3° quando promittit coram notario, aut coram testibus ad id assumptis, vel perscripturam seu chirographum; 4° si dicat : *Obligo me quantum possum , quantum fert natura promissionis,* aut quid simile. El tali promissionis obligatio transit ad hærcdcs promittentis, sicut jus acquisitum promissario transit etiam ad ejus hærcdcs; atque pro ea datur actio in foro externo.

§ III. — *In quibus eventibus cesset obligatio piomissionis ?*

Dico. Obligatio promissionis cessat 1° libera remissione promissarii ; 2° si res promissa fiat vel impossibilis, vel illicita, vel inutilis promissario. Si tamen promittens fuerit in mora dum res orat adhuc possibilis, licita vel utilis, cl urgebat obligatio promissionem adimplendi, tenetur ad compensationem rei promissae cldamni, si quod ex non adimpleta promissione sit secutum, quia tunc non solum est debitor ex promisso, sed etiam ex delicto. 3° Quando duo vicissim sibi gratuito promittunt, et unus non vult implere promissum, alter etiam non tenetur; quia cum hæc jura cl debita sint usdcin rationis, potest fieri compensatio. Insuper nemo censetur velle benefacere ingrato. 4° Si causa principalis ob quam facta est promissio, non subsistat. 5“ Quando talis mutatio supervenit, ut prudenter judicetur promittentem non voluisse sc in tali eventu obligare. *Ratio est*, quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis : ergo durii prudenter judicatur quod promittens non habuerit intentionem sc obligandi in tali eventu, non obligatur. *Conp'rmalur* 1° Lex non obligat in his eventibus in quibus prudenter judicatur legislatorem non intendisse eam obligare, licel id non expresserit; tunc enim locum liabet cpiikia : ergo neque promissio quæ est quaedam lex privata quam promittens sibi imponit. *Confirmatur* 2«. Vir prodens non censetur velle se in omnem eventum obiigaro, sed in his tantum casibus in quibus solent viri prudentes : unde in omni promissione intervenit hæc tacita conditio, *nisi aliquid lateat aut superveniat, quod virum prudeniem a promittendo retraheret.* Ergo

Et hæc videtur aperta S. Thomæ sententia dum dicit : — 2, 2, q. 410. o. 3. ad 5. — *a* Ad hoc quod homo teneatur facere quod » promisit, requiritur quod omnia inunu- » lata permaneant, alioquin nec fuit men- » dax in promittendo, quia promisit quod » habebat in mente, subinlellcclis debilis » conditionibus; nec etiam est infidelis non » implendo quod promisit, quia cædcin conii ditiones non exstant. Unde Apostolus non ii est mentitus qui non ivit Corinthum quo » sc iturum promiserat, ut dicitur 2 ad » Corinth. I, et hoc propter impedimenta » quæ supervenerunt. »

Et nola bene, me non dicere, ut quidam dicunt, tunc obligationem promissionis cessare, quando supervenit talismulalio, quam si prævidissel promittens, noluisset promittere; non enim a voluntate quæ fuisset *si,* sed a voluntate quæ de facto fuit, pendet obligatio; cl alioquin vix ulla promissio non solum liberalis facta homini, sed cl onerosa aut facta Deo subsisteret : *sed dico* tunc cessare aut potius nunquam exstitisse, quando prudenter judicatur promittentem ile facto dum promitteret, non intendisse sein tali casuobILarc, sicque implicitehutic casum excepisse.

Et hæc regula etiam valet'oro votis cl pro contiactibus seu promissionibus onerosis, cum hac tamen differentia, quo notabilior mutatio requiratur in volis et contractibus onerosis ut censeatur excepta , quam in promissionibus liberalibus factis homini ; quia cum promittens homini se obliget ex mera iibcralitatc el homines sint in promittendo faciles , prudenter judicatur non voluissesc obligare, nisi rebus in eodem mon.litor slalu permanentibus; seu, ut dicit S. Thomas, nisi *omnia* saltem quæ sini alicujus momenti *immutata permaneant.* At vovens non ila liberalitcr promittit Deo, cum omnia nostra independenter a voto jam ipsi debeantur; el insuper reverentia debita Deo exigit ut votum non nisi post maturum examen omnium circumstantiarum emittatur, et seroel emissum, non nisi et gravi causa revocetur a vovente, præscriim cum sil facilis recursus ad superiores qui possunt in eo dispensaro. In contractibus autem onerosis, promissio non est liberalis, sed u tri ricine onerosa, et ab ulriusquc voluntate dependens jusque strictius per eam acquiritur quam per promissionem liberalem, unde el gravior requiritur mutatio ut censeatur excepta a contrahente.

Hinc inferes, non teneri promissis 1° qui promisit alimenta pauperi, si promittens liat pauper,aut pauper fiat dives; 2" qui promisit amico liberale obsequium, et amicus fiat inimicus; 3°qui promisit operam vicino in crastinum diem, et filius aut uxor promittentis ejus opera ex casu superveniente indigeat ; 4° qui rem putans vilem promisit, cum sil pretiosa ; 5° qui promisit nuptias pucllæ, si puella cum alio fornicetur, si fiat vel pauper, vel infamis, vel deformis; cl sexcenta alia.

Et hæc etiam vera sunt quamvis promissio fuerit jurata; quia juramentum censetur adhibitum sub iisdem exceptionibus sub quibus facta est promissio; juramentum enim, juxta principium juris, cap. *Quemadmodum,* Extra de Jurejurando, lib. 3, lit. 24, sortitur naturam actus super quem cadit, quantum ad limitationes et conditiones quas actus habet sive ex natura rei, sive ex jure, sive ex consuetudine, sive ex mente contrahentium ; neque adhibetur ut promissio accipiatur aliter quam secundum sc debeat aut soleat accipi, sed ut accepta co modo quo accipi solet et debet, firmior evadat et revocari non possit.

Neque refert quod diximus supra, juramentum contractui invalidoapposilum, esse servandum,quandoservari potest sine peccatojurantis, imocl firmare conlraclum aliundenullum; hæc enim inlclligenda sunt dejuramenliscl contractibus quibus adest sullicensconsensus, ut ibidem explicuimus, ɳ n vero de iis quibus per errorem deest consensus, quales sunt promissiones de quibus hic agimus.

Cælcraquæ spectant promissionem repetenda sunt ex didis de contractibus in genere*

ARTICULUS II.

De Donationt (1).

§ I. — *Qm t ef qtiolup ii! dnnallo)*

Xn 4. d. 48. q. 4. a. 2. ad. 4 — *Dico* Ie Donatio, quasi doni datio, communiter delinitur , *datio liberalis,* itant in quantum deficit a libcralitatc, in lanium deficiat a perfeclionccl ratione donationis; id enim *donari videtur,* inquiunt jura, *quod nullo juri coqente conceditur.* Unde donatio stride sumpta, debet excludere ex parte donantisomne debitum, jion solum justiliæ, sed etiam gratitudinis, seu aliud quodeumque; quamvis enim renumeratio non sit debita stricte d legaliter, nec qui contulit liberalitcr possit aliquid rigorose exigere, —Htc. q. 406. a. 4. et q. 107. a. 3. — est tamen debita ex quadam honestate el morali obligatione, ita quod possit contingere quod ingratitudo sit peccatum mortale. El ideo donatio quæ lit ex gratitudinis debito, non dicitur donatio simpliciter, sed cum addito, nempe donatio remuncratoria, donatio antidotalis, seu contradonalio. Quia tamen debitum gratitudinis non est debitum strictum cl legale, donatio remuncratoria magis accedit ad rationem contractus gratuiti quam onerosi. Sub ratione donationis proprie dictæ, inlellige etiam remissionem liberalem debili.

Dices. Qui dat præsupposita promissioni', dat ex debito etiam justiliæ : atqui tamen ejus donatio est proprie et stricte donatio : ergo donatio proprie cl stricte sumpta non excludit omne debitum ex parte donantis.

R. 1). consequens. Non excludit omne debitum ortum c\ ipsa libcralitatc donantis, *C.* debitum ortum aliunde, *N.* Qui ergodat quod prius promisit, dat quidem ex debito, sed illud debitum est ex mero liberali ejus promissione; quod non obstat propria' et striclæ donationi, atque ut talis reputatur in jure.

Ex his inferes quod, quando in juro donatio declaratur revocabilis propter ingratitudinem donalarii, non sit inlelliqcmlum do donatione remuncratoria ; quia non est stricte donatio, nec tam facile censeri debet ingratus, qui jam praestitit beneficia propter quæ facta fuit donatio.

Similiter quando in jure prohibentur aut

(t) Vule adnutâlionein octavam

irritamur donationes, ut sunt donationes inter conjuges, donationes religiosorum de quibus infra, inlelhguntur donationes more liberales et non rcrnuneratoriæ. Ila communiter paucis contradicentibus. *Ratio est* quia, com prohibitio alicujus rei aliunde licilæ sil odiosa, restringenda est ad rem proprie el stricte talem ; sola autem donatio mei e liberalis est proprie et stricte donatio, non remuneraloria , ul. dictum est.

Petes uirum si donatio excedat beneficium acceptum, debeat censeri mere liberalis el gratuito quoad excessum ?

It. probabilius negative, nisi excessus sil adeo enormis, ut non possit rationabiliter censeri factus intuitu beneficii prius accepti.

Hic q. It)6. a. G. o.— *R.dio est ;* quia , juxta S. Thomam, obligatio gralitudinis exigit ul plus retribuatur quam sit acceptum : « Recompensatio gratiae, *inquit S.)) Doctor,* respicit beneficium secundum «voluntatem benefacientis *(ul probaverat « art. precedenti),* in qua quidem præcipuc « hoc commendabile videtur, quod gratis » beneficium contulit ad quod non leneba- u tur. Et ideo qui beneficium accepit, ad « hoc obligatur ex debito honestatis, ut βi- o militer aliquid gratis impendat: non au- » lem videtur gratis aliquid impendere, nisi «excedat quantitatem accepli beneficii; » quia quamdiu récompensai minus vel » æquale, non videtur facere gratis, sed » icddercquod accepit. El ideo graliæ re- » compensatio semper tendit ul pro suo « posse aliquid majus retribuat. »

Si dicas. Juxta hæc I). Thomæ verba, isle excessus gratis dalur.

R. D. Datur gratis respective ad quantitatem accepti beneficii, C. dalur gratis respective ad obligationem ortam ex affectu el voluntate benefactoris, *N.* Inde enim , inquit S. Doctor , obligatur ex debito honestatis, ul similiter aliquid gratis impendat. Porro si sil ex obligatione et ex debito, non esi ex illa parte gratuituscl liberalis. Relegatur integer textus. Ita nobiscum censet noster Donatus I. t, tract. 15, q. 8. n. 7.

Dico 2 Dividitur donatio in completam seu rcalcm , el in incompletam seu verbalem : compléta seu rcalis est, quam comitatur rei (l· nalæ traditio : confert dominion, seu jus in re : incompleta seu verbalis est, quam non comitatur rei donalæ traditio, ut si dicam : *Do libi meum equum qui esi in pascuis;* confert tantum ju« ad rem defecta traditionis; differt tamen a promissione, 1° quod donatio verbalis cx natur· sua transfert dominium cum sil talis voluntas donantis, si non obstarent leges pùsilîvæ quibus sancitum est quod *traditionibus dominia rerum* , non *nudis pactis transferam Iur,* I. *Traditionibus,* c.de Pactis : 2° quod strictius jus ad rem conferat quam nuda promissio; (piando enim promisi tibi dare equum meum , et postea dico , *Do (ibide [acto equum meum , licet absentem* , palam est me priori promissioni aliquid addere, quod quidam vocant dominium imperfectum : et hinc 3° donatio verbalis est firmior et magis irrevocabilis (piam promissio.

2° Dividitur donatio in donationem inter vivos, et in donationem causa mortis. Donatio inter vivos est, qua quis sic donat, ul vclil rem se vivente osse absolute cl irrevocabiliter alterius, I. 1, lΓ. *de Donat.* Donatio causa mortis est, qua quis sic donat, ul non velit rem esse absolute el irrevocabiliter alterius nisi post suam mortem:hæc debet fieri intuitu el cum mentione mortis, alioquin in foro externo reputabitur inter vivos; potest tamen fieri ab homine sano, sicut donatio inter vivos potest fieri ab homine ægro secundum se et jus commune; sed secundum quasdam consuetudines, singulariter Parisiensem, facta in aegritudine, aut etiam probabilius in quovis mortis articulo, censetur causa mortis. Quando autem esi dubium an donatio sil inter vivos, an causa mortis, nec ex circumstantiis potest excuti dubium, pr.esumitur ordinarie quod sil donatio inter vivos, quia hæc est præcipua et magis obvia. Dc donatione inter vivos agitur in hoc articulo; dc donatione causa mortis, in sequenti.

Donatio tam inter vivos quam causa mortis debet acceptari a donalario eo modo quo diximus supra dc promissione § 1 articuli praecedentis ; require.

Donatio inter vivos absolute facia , est cx natura sua irrevocabilis, *ut palet cx ejus definitione.* Item et secundum juscommunc lib. 5 et G , c. *De revoeand. donat,* et alibi. Excipiuntur tamen 1res casns cx ejusdem juris dispositione. Primus est, si donatio sit inofficiosa , hoc est, si facta sil contra officium pietatis debits filiis a parentibus , aut parentibus a filiis, ut si tot dederit pater quod filii priventur portione sua legitima,

1, c. *Dc inofjic. donat.* Quod si sit facta extraneo , est revocabilis in totum ; si autem lacta sit filiis aliquibus aut causis piis, est lanium revocabilis quantum ad portionem legitimam , nec revocari potest nisi post mortem donatoris si res fuit tradita, quia tunc solum filii habent jus ad suam legitimam , el consequenter ad revocandam donationem a patre factam. Et cum hæc donatio inculpetur a jure ul inofficiosa , proindeque ut peccaminosa contra debitum pietatis, juramentum illi adjectum non obligat.

Secunda exceptio est, si donatori nascatur prob's insperata, quia censetur facta sub hac conditione, *si mihi non nascatur proles,]. Si nunquam,* c. Dc revoeand. donat.

Tertia exceptio, est ingratitudo donalarii erga donatorem, I. *Ultima*, c. cod. ubi assignantur quinque species ingratitudinis ob quas donatio potest revocari; I°si donalariusdonatorem atrocibus injuriis affecerit ; 2 si manus impias in eum injecerit ; 3Q si vilæ ejus insidlblur ; 4°si grave damnum in ejus bonis inferat; 5° si donationis conditiones non impicat : quibus addunt quidam auctores, si donatarius donatori alimenta in necessitate deneget; ct si filius absque parentum consensu obtento vel requisito, prout a jure statuitur, matrimonium ineat. Verum id videtur repugnare juri. Subjungit enim lex citata : « Ex his tantummodo » causis si fuerint in judicium dilucidis ar- «gumentis cognitionaliter approbalæ , do- n nationes everti concedimus. » Cum ergo lex isla sil pœnalis, non videtur extendenda ad similes casus ; sicut ncc obligat donalarium ad restituendum donum ante sententiam judicis, *ul palet cx verbis citatis.*

3· Donatio dividilur in donationem puram quæ caret modificatione, ct in donationem non puram seu qualificatam quæfil cum aliqua modificatione; cl est quintuplex, scilicet conditionalis, modalis , causalis, demonstrativa el in diem , de quibus satis late diximus disseri, præcedenti dc contractibus in genere, arl. 7, per varios require ibi.

§11. — *Quis donare potest, et quantum?*

Harum quaestionum resolutio maxime pendet ex legibus municipalibus, quæ pro ilncrsilate provinciarum sunt diversæ.Quantum est autem ex natura rei cl ex jure communi, jam parlim diximus dissert, præcedcnlide contractibus in genere arl. 5 dc iis qui possunt contrahere. Inierim quadam specialia circa donationes restant explicanda. Unde

Dico 1° Per se loquendo cl abstrahendo a dispositionibus legum particularium , is et solus donare potest, qui habet dominium liberum el administrationcrn liberam suorum bonorum. Si enim habeat tantum dominium cl non administrationcrn , donare non potest, quia donatio spectat dispositionem ct administrationcrn bonorum ; si tantum habeat adminisliationem, non potest etiam donare, nisi do consensu saltem præsumpto aut debito domini. Si tandem dominium ejus ctadministratio non sint libera, sed vinculata pro certis casibus, nihil quoque in his casibus donare poterit.

Hinc 1° defectu adminislrationis valide donare non possunt qui carent usu rationis, ut sunt infantes, amentes ,etc., item neque prodigi quibus a magistratu constitutus est curator; item neque pupilli, nequeminorennes, neque liliifamilias, nisi dc bonis castrensibus aut quasicastrcnsibus, neque uxores nisi de bonis paraphcrnalibus.

Circa minorennes, observant anciores, cos posse valide donare ct expendere secundum decentiam sui status , prout aliis paris conditionis permitti solet; quod si excedant, peccabunt quidem , sed raro mortaliter , quia neminem damnificant, cl ii quibus donant relinere possunt, donec beneficio legis rcpclalur, ul dixi arl. 5 supra citato.

Circa uxores, etiam observandum est, cas posse in variis casibus donare dc bonis communibus aut dotalibus, sive ex consensu saltem tacito et præsumpto mariti, ut dum uxor eo consentiente, aut absento, aut impotente, administrat familiam, aut negotiationem exercet; sive etiam ipso imito, sed irrationabiliter, ut si nimis tenax aut morosus nolit facere moderatas eleemosynas, donationes remuneratoris, succurrero parentibus suis, vel uxoris, aut prolibus cx piiori matrimonio indigentibus, etc. Hæc, inquam, ct similia præstare potest uxor; quia non est ancilla viri, sed socia, el domestica* admini-tralionis particeps, ita ul in re (ani æqua maritus non possit esse nisi irrationabiliter invitus. Propler eamdem rationem, plures theologi existimant uxores

posse dare quæ sibi subtrahunt cx his quæ possunt honeste impendere in largiorem sustentationem , ornatum, recreationes, etc. Conbri dissert, ft, art. 5. Caveat tamcn conlessa.rius ne nimium hic indulgcal uxoribus quandoque plus æquo liberalioribus, sed potiushorlclur, ul quantum fieri potest, salva sive justitia, sive charilate, sive bono cl decore familiæ, maritorum voluntati morem gerant.

2° Defectu dominii, religiosi dicuntur vulgo donare non posse; verum id indiget explicatione. In primis observandum est, Clementem VIII, bulla *Religiosa·,* data 1594 , 1° prohibuisse et irritasse omnes donationes a religiosis quibusvis, quocumque modo factas, nisi in generali capitulo re mature discussa, unanimi consensu, superioiunique permissu causa approbata; 2° cumdein pontificem prohibuisse ne unquam eisdem regularibus liceat ullas pecuniasquocumque modo erogare in alicujus etiam benefactoris, aul protectoris, aul ordinarii honorem, etiam occasione transitus, vel primi ingressus, aul ad beneficiorum acceptorum memoriam, seu pro ipsis excipiendis, seu pro conviviis, comessalionibus, compotationibus, eisdem aul quibusvis aliis exhibendis; 3« ab hac prohibitione excepisse leviora esculenta ct poculenta , munuscula ad religionem vel devotionem perlinentia, item eleemosynas ct hospitalitatis exercitium.

Verum Urbanus VIII, constitutione *Nuper,* data decimo sexto oclobris 1640 (exstat apud nostrum Donatum *Praxis regular,* tom. 1, tract. 15, ante primam quaestionem), innovando bullam Clementis VIII, eam explicuitct temperavit. Et 1° « Declaral munera a religiosis ulriusque sexus » tribui posse ex causis gralitudinis, conci- » liationis, benevolentiae, ejusque conserva- » tionis erga ipsam religionem vel convert- » lum, aliisvc causis ex sui natura actum « virtutis cl meriti continentibus, modeste » tamen ac discrete; cl dummodo id non liat » nisi de superiorum localium licentia, ac » etiam cum consensu majoris partis con- to ventus, si talis consensus de jure, vel ex » constitutionibus, seu consuetudine cujus- ib cumque religionis respective, in hujus- » modi casibus requiratur. »

2° σConsensum vero conventus in § 3 v ejusdem constitutionis (Clemcnlinæ) ad «leviora esculenta, aul poculenta, seu ad » devotionem el religiosilatem perlinentia «munuscula largienda, etc., requisitum, » inlelligi debere de consensu, alias de jure » requisito, et ubi concurrit ambitionis sus- » picio; qua cessante, ncc in his requiri liti centiam superiorum in scriptis in §4 ejus- » dem bullæ requisitam, sed sulliccre licen- » liain etiam ore tenus eisdem concessum » declarat. »

3° « Comessationes autem, compotationes » et convivia in excipiendis præsertiin hene- » factoribus, protectoribus, vel ordinariis « honorificc et laute dc quibus in § 5 el6 » ejusdem constitutionis , censeri tantum » prohibita, si deccnliæ status regularis ad- « versentur. »

His porro explicationibus cl modificationibus bulla Clementis videtur omnino revocata ad jus commune, quantum ad prohibitiones et irritationes donationum atque licentias requisitas ad donandum. Quibus praemissis, jam distingue inter religiosos; a ii enim sunt praelati, alii l|encficiali, alii olliciales, alii privati.

Praelati regulares possunt de bonis communibus qualescumque donationes prudenter et discrete facere in utilitatem monasterii, juxta tamen constitutiones cl consuetudinem sui ordinis vel monasterii. Ita c. *Nullam* caus. 18, q, 2, ubi dicitur : « Ut de » caelero fideliter et studiose universa quæ « vel ad divini cultus reverentiam, vel ad uli- » lilatem ejusdem monasterii pertinent, » abbatis sollicitudo ad quem potestas lobi » per incre convenit, debeat adimplere. »

El ratio est 1°, quia, ut ait Donatus citat. q. 4 post Navar. abbatia, prioratus et a'iæ præ ccluræ sunt quædain beneficia; beneficiarius autem etiam regularis dejuro communi potest disponere inter vivos dc rebus cl fructibus sui beneficii, non secus acsæcularis, ut docent Navar. Sa, Less. Layman et alii; el colligitur aperte cx Clement. 2 $ *Sed talis, dc Vita cl honestate cleric,* l. 3, tit. 1, ubi ponitur differentia inter r l..ularem simplicem el bencficiatum, quod is ab que licentia superioris possit impendere in opera pia, non ille; idque exigit ratio status legitime assumpti : ergo. 2- Quia prælali regulares sunt administratores absoluti bonorum communitatis, consequenter ad cos pertinet dispensare juxta statuta el usus suæ religionis ex consensu

pnesumpto, aut saltem debito communita-1 lis penes quam est dominium.

Intclhgc tamen donationes mobilium non pretiosorum , quia immobilia aut mobilia pretiosa quæ servando servari possunt, donaie non possunt, nec quovis modo alienare absque licentia summi pontifies, tibi vcgil bulla *Ambitiosa;* Pauli II. Inlclligc etiam donationes ad usus honestos ct licitos, seu, uldixi, ad utilitatem conventus; ad usus enim illicitos aut mere profanos, ul ad ditandos parentes, ad superfluitates, ad pompam sæcularcm dare non possunt, ul alibi dicitur de clericis beneficiatis ; cl qui talia reciperent, tenerentur ad restitutionem ; quia communitas penes quam est dominium non consentit, ncc consentire potest in hujusmodi donationes quibus jura resistunt.

Hio q. 32. q. 8. ad. 1. — Religiosi officiales, ul sunt procuratores , oeconomi cl similes, quibus aliqua certorum bonorum administratio committitur, possunlex tacito consensu superiorum facere aliquas eleemosynas, aul donationes cx bonis communibus, juxta limites suæ administrationis cl consuetudinem.

Ibid.— Religiosi privati nullam prorsus donationem, etsi rcmuncraloriam aut clecmosynariam faccre possunt, nisi dc licentia expressa vel tacita aul præsumpla sui superioris; quia nec dominium nec administralionem habent. Excipe casum cxlremæ necessitatis, in qua licet furari ad dandam eleemosynam.

Posita autem hac licentia, sive expressa sive tacita aut præsumpla , religiosus privatus potest præsertiin de sibi collalis a parentibus vel amicis aul industria singulari partis, laccre donationes juxta tenorem constitutionis Urbani VIII : « Ex causis «graliludinis» conciliationis, benevolcnBliæ, ejusque conservationis erga ipsam » religionem vel conventum, aliisvc cau- » sis ex sui natura actum virtutis et meriti «continentibus, modeste tamen cl discrete, » proindeque donationes liberales congruas, libéralités enim est virtus.

El bine nota cum Donato cit. q. 12, n. 8, has particulas, <.r *causis cx sui natura actum virtutis continentibus ;* important enim qualcmcumque virtutis actum, etsi lorlc prava citcumslanlia vitiatum; hoc enim non <■ tante , est *cx natura sui* actus virtutis : unde non peccaret religiosus vi donationis, qui dc licentia superioris, v. g. daret eleemosynam , aul aliquem hospitio reciperet ob vanam gloriam , quia eleemosyna el hospitalitas *ex sui natura* sunt ao tus virtutis.

Hæc autem præsumpla licentia seu tacitus consensus potest conjici ex mullis : 1° cx consuetudine ct usu, ul si sit consuetudo in aliqua religione quædam levia recipiendi , aul expendendi sine licentia expressa superioris, indicat tacitum ejus consensum ; 2» ex persona prælati, si sil facilis ad concedendum ; 3' ex persona subditi, si sil gratus el amicus praelato ; 4' cx silentio prælali qui scit et tolerat ; 5' si religiosus sil absens, puta studens aut ilinorans, merito præsumil consensum prælali ad donationes quales faccre solent religiosi ejusdem ordinis cl conditionis. Quando ergo religiosus privatus cx his aut similibus circumstantiis rationabiliter præsumil superiorem consentire aut consensurum, si peteretur licentia, non peccat donando; quia *lacili el expressi eadem esi virtus,* l. *Cum quid,* IT. Si certum pel.

Circa vero quantitatem quam praelatus potest sibi aul subditis concedere ad donandum : quidam assignant decem ducalos; quidam singulis annis decem vel duodecim aureos; alii duos vel 1res aureos singulis mensibus ; alii, el melius, remittunt arbitrio viri prudentis aul superioris. attentis conditionibus cl religiosi donantis, ct ejus cui fit donatio, et causæ propter quam lit, cl facultate domus, et aliis circumstantiis.

Non autem , ut bene advertunt auctores, æqualis est potestas in omnibus praelatis ad hujusmodi licentias sibi ct subditis concedendas, majorem quippe habet provincialis quam superior localis, majorem generalis quam provincialis : sicut enim episcopi ratione status el uberiorum fructuum, possui t majora donativa faccre, ita generales el provinciales qui in religione sunt ut episcopi, plus possunt quam prælati inferiores.

3° Defectu dommii liberi vel administrationis lilreræ, l°date valide non potest communitas religiosa, bona immobilia aul hilia pretiosa,qua* servando servari p<" sunt, nisi accedente licentia summi pontificis; quia lie: t habeat horum dominium , est tamen vinculatum ner bullam *Ambilwsce,*

in locis saltern in quibus est recepta, non videtur autem recepta in his partibus. Pro quo vide infra de locatione.

2° Novilius non potest donare bona sua donatione Inter vivos neque monasterio, neque aliis, nisi intra duos menses ante professionem ; sic enim ejus dominium restringitur per Trident. sess. 25, cap. 16, ne quandoque bonis spoliatus, invitus profiteatur.

3° Fideicommissarius nihil de fideicommisso donare potest ; quia licet sil ejus dominus, caret tamen facultate illud alienandi.

4° Jure communi simplex donatio mere liberalis, facta inter vivos marito ab uxore, vel uxori a marito est invalida, ct revocari potest a donante, 1. 1,2 cl 3 IT. *dc Donat, inter virum ct uxorem ,* ct alibi. *Ratio hujus legis est,* ne conjuges vel se mutuo amore spolient, vel inter se continuo rixentur, si alter alteri dare recusat. Dixi, *simplex donatio;*quia juramento firmata valel, item morte donatoris firmatur, si ante non fuit revocata. Dixi, *mere liberalis;* quia rcmuneratoria est valida, cum non sil stride donatio, ut ante diximus. Hinc valet si maritus senex del uxori ad remunerandam ejus senectutem , vel uxor ignobilis det mai ito ad compensandam ejus nobilitatem. Item valet si ve) non sit notabilis, vel inde donans non fiat pauperior, aut donatarius non liat ditior; ut si maritus dei uxori ad eleemosynas, ad ornatum, ad recreationes, etc., aul uxor marito ul liai doctor, ut obtineat dignitatem, etc., hæ enim donationes dunlaxat videntur irritari, qua* fiunt animo ditescendi ex spoliis alterius, ul insinuatur legibus citatis.

5° Paler non potesl dare lilio non emancipato,!. *Cum dc bonis,* c. de Donal, cl alibi. Filius tamen eliam non emancipatus potesl dare patri de bonis castrensibus aul quasi castrensibus, quia nullibi in jure talis donatio irritatur. Hem mater potesl dare filio, quia is non ila est sub poleslale matris ac sub poleslale patris. Cælcrum donatio patris facia filio non emancipato valel si sit remuncratoria, si accédai mors patris aut juramentum antequam revocetur, si liat ratione belli aul studii, quia tunc donata fiunt castrensia.

In Gallia irritantur donationes facta* iis qui in donantes certam aucluriuicm exercent , ut si pupillus aut minorennis del tutori vel curatori, antequam rationes suas reddiderit, pernitens confessorio aul ejus conventui vel ordini, infirmus medico vel chirurgo, cliens advocato vel procuratori. Videntur tamen excipienda? donationes rc* muncraloriæ, ul consoni plures auctores Galli.

Dico 2° Quantum ad quantitatem rei donalæ, irritatur 1° donatio inter vivos omnium bonorum praesentium cl futuro* rum, 1. *Stipulatio* fï. de Verborum obligat. Ratio hujus legis esi, quia per talem donationem donans privatur facultate testandi, quod jus reputat donanti indecens cl noxium : unde donationes quibus donantes reservant sibi bonorum fructus de quibus testari possunt, sunl valid®.

Valel tamen hujusmodi donatio, 1° si juramento firmetur, quia irritatur a jure, non quod sil de rc illicita, sed principaliter in favorem donantis cui ipse cedere potest. Vide art. 6 præcedentis dissert. 2'* Valel si fiat ad causas pias; si enim liceat sc lotum Deo vovere, quidni et omnia bona sua, juxta consilium Christi, Matlh. 19 ; *Vade el vende omnia quæ habes, el da pauperibus ;* nec prosumunlur leges civiles voluisse huic Christi consilio moram injicere, cl officia pietatis impedire.

2° Ex eodem capite jure civili irritatur donatio excedens quingentos solidos aureos, nisi insinuetur judici loci in quo fit, ita quod defcclu insinuationis sil irrita, quoad excessum tamen dunlaxat, 1. *Penult,* c. dc Donat, lib. 8 , lit. 54. Valel aulcrn hujusmodi donatio ul praecedens, si juramento firrnetur , si fiai in pias causas , item si sil remuneratoria , aut facta sit militi a duco belli, ibid.

Porro insinuare, est in publicas tabulas aliquod donationis instrumentum referre. In quibusdam provinciis hæc insinuatio non est amplius in usu. In Gallia vero esi necessaria ad quamlibet donationem immobilium. Ibidem donatio facta in fraudem creditorum, est ipso jure nulla, ex edicto IIcnrici IV, anno 1609.

Non una est autem opinio circi valorem solidi aurei. Juxta aliquos, æq.iivalct uni ducatui aureo ; juxta alios , duobus , cl ila judicatum apud Mcchlinienses referturi juxta alios pluris aul minoris valel.

ARTICULUS 1II.

De ultimis voluntatibus (1).

Omnia quæ sive jus commune sive jura particularia circa ultimas voluntates statuerunt, discutere nec voluntas nec facultas adest, in immensum quippe cresceret hæû dissertatio, neque fas est assequi innumeras ferme consuetudines quæ juri communi in praesenti materia derogarunt, ct diversa pro moribus suæ gentis sanciverunt. Quapropter ea quæ magis nobis necessaria videbuntur, caque ut plurimum generalia, cl ex jurepræserlim communi proponemus, cx quibus ipsi confessorii vel conclusiones in casibus particularibus eliciant, vel saltem dubitent, el in dubio, juris ac logum municipalium peritos adeant ; hos enim hac in rc consulere neminem pigeat.

Per ultimam voluntatem, inlelligilur libera dispositio de eo quod quis statuit fieri post mortem. Dividitur in testamentum , codicillum, legatum, fideicommissum el donationem causa mortis. Inter has quasi species primum locum tenet testamentum , quod ideo dicitur anlonomaslicc ultima voluntas.

§ L — *Explicantur varia species ultima voluntis, ct tilia quadam huc spectantia,*

I. Testamentum , quasi *mentis testatio,* definitur, *Voluntatis nostras justa sententia de eo quod quis vult post mortem fieri, cum lueredis institutione.* Per primas particulas convenit cum aliis ultimis voluntatibus, per ultimas ab cis diflerl; in hoc enim sila est ratio testamenti, secundum jus commune , quod instituatur hæres personam defuncti repræsenlans, in quem omnia ejus bona, jura et actiones transeunt. Dicitur *justa ,* v! est, juri conformis, quia jus ad validitatem testamenti plures conditiones requirit, dc quibus postea.

II. Co licillus dicitur quasi parvus codex, scu scriptura , continens aliquam ultimam voluntatem absque institutione hæredis. Est ergo codicillus quasi imperfectum testamentum, quo neque datur neque adimitur h®rcdilas, quin potius fundatur in hærcdis institutione aut successione venientis ab inlesialp, cui aliquid dandum vel exsequendum , puta legatum, fideicommissum commendatur, aul quo testamentum explicatui vel immutatur, 1. *Quod per manus,* 11. do Jure codicilli. Et quia est quid imperfectum in ratione testamenti , minor solcmnitas ad ejus validitatem requiritur; ad eam enim sufficiunt quinque testes non rogati, etiam feminæ, l. *Ultima, c.* de Codicillis, cum ad testamentum septem requirantur rogali et mares , uldicemus infra. Potesl quis plures codicillos facere, modo non sint contrarii ; plura vero testamenta facere non potest, sed posterius prius infirmat.

Hæc dc jure communi et servanda ubi viget. Verum in pluribus provinciis consuetudinariis, ul plerumque in Gallia, in Belgio et provincia Leodicnsi, in quibus institutio hærcdis non requiritur ad validitatem testamenti, non distinguitur amplius ini r testamentum cl codicillum.

III Legatum quandoque sumilur pro ipsa rc legata, proprie autem csl donatio facta a defuncto el ab hærede prostanda , Instil. § 1 *dc Legalis.* Hocesldisposilioalicujus rei particularis quam defunctus vult per suum hærcdem , sive testamentarium sive ab intestato dari alicui alteri, qui ideo dicitur legatarius.

Dixi, *alicujus rei particularis*, el hoc secundum jus commune , quia secundum consuetudines provinciarum, in quibus ad testamentum non requiritur institutio hærcdis, potesl institui legatarius universalis.

Circa legatum *nota.* 1° Legata non debentur nisi deducto ærc alieno, l. 66 IT. I f *leg. falcid.* 2° Ea quæ necdum sunl, sed futura sunl, legari possunt, ut fructus cx agro proventuri, 1. 17 IT. *dc Legatis.* 3° Res nominarim legala, ut hic equus, si non repoliatur nec dolo hærcdis deesse probetur, peti ex testamento non potesl ; secu>si. es, puta equus, gcncralim legitur, l. 32 i . *dc Legatis.* 4' Neque legatarius, nequ ' . I<*icommissarius utitur legis lah idia* a t .*bellianic® beneficio, dc quibus modo, l. '»7 IL *Ad leg. falcid.* 5° Rcsaliena legari potest, ila ul hæres teneatur eam eruere cl dare legatario; vel si non potest, ejus æstimalionem , l. *Cum alienam, c.* de Legatis. Plura vide circa legala sub finem hujus § dum de donatione causa mortis.

IV. Fideicommissum el donatio causa mortis sub appel latione legatorum conti nentur, l. *Et fideicommissum,* 87 IT. de legatis ni , omissis variis cx jure antiquo fideicommissi acceptionibus , atque a legato dis-

l) Vid· adnoUtiüiitm nonam.

tinctionibus; fideicommissum proprie, inquit Sy lvcslcr, v° *Fideicommissum,* dicitur hodie legatum vel hærcdilas, ita legatario vel ha redi commissa, ut alienari non possit aut relinqui aliter quam testator ordinavit : ulsidicat: *Lego mille libellas Titio, fidei ejus committens ut illas det seu restituat Catharina:·* Item: *Instituo Titium hœrcdem omnium bonorum , sub onere ea non alienandi , sed relinquendi post mortem Mario seu ejus prolibus.* Vides esse duplex fideicommissum , unum generale, quo tota hæreditasest restituenda, aliud particulare, quo restituenda veniunt certa bona particularia : el hoc non differt a legato nisi penes formam verborum, quatenusin legato verba diriguntur ad ipsum legatarium, ulsi testator dicat : *Lego mille Titio;* el in fideicommisso diriguntur ad haeredem seu legatarium, in favorem tamen alterius, ut si testator di< at: *Committo haeredi meo vel legatario ut det mille Mœvio.* At in provinciis consuetudinariis, in quibus ad testamentum non requiritur institutio haeredis, legatum potest esse generale , non secus ac fiideicommissum.

Itaque fideicommissum est substitutio indirecta. Substituere enim , est in locum unius haeredis vel legatarii alterum statuere : quod fieri potest dupliciter , directe et indirecte. Substitutio directa est, in qua sine ministerio instituti haeredis vel legatarii, hærcdilas vel legatum sub conditione defertur substituto : ut si dicam : *Instituo Titium haredemmeum ; quod si nolit, aut non possit* (pu'a morte praeventus) *acceptare liœredih ttm ;* instituo haeredem Maevium. Indirecta est, in qua hærcdilas vel legatum defertur substituto per ministerium haeredis vel legatai ii, ut in fideicommisso.

Substitutio directa est quadruplex: vulgaris , pupillaris, exemplaris, et reciproca. Vulga: s, qua quisjure non prohibitus substituitur hærcdi, si ipse nolit vel non possit acceptare hærcdilatem; ut in exemplo prius posito.

Substitutio pupillaris est, qua pater prolem impuberem sub potestate sua constitutam, haeredem instituit, ciquc alium substituitsub conditione, si nempe ante pubertalem, cum testari prohibetur, decedat. Per hanc substitutionem, si proles instituta moriatur impubes, non solum bona patris, eed etiam omnia alia quæ acquisivit, devoluntur ad substitutum ; quia *in pupillan institutione*, inquit jus § *Igitur*, lusi, de Pupill. subslit. *duo quodamnodo sunt testamenta:alterumpatris,alterum filii,* f.in-*quam si ipse filius sibi haredem instituitsci;* ita quod substitutio patris sit quasi testamentum prolis.

Id tamen inlcllige sub lribus conditionibus. Prima est, quod proles sit vere sub potestate patris : unde mater non potest sic prolibus suis substituere, quia proles non dicuntur esse sub potestate matris, sicut nec proles illegitima sub potestate patris. Secunda, quod proles impubes non cadat, moriente patre, sub potestatem alterius : unde vivente avo, pater non potest filio suo substituere.Tertia, quod proles morialurantc pubertatem, alioquin cum pubes facta sit capax testandi, corruit paterna substitutio.

Substitutio exemplaris sic dicta, quod ad exemplum substitutionis pupillaris fiat, est, qua paler filio quidem puberi, sed testari impotenti, ut amenti, prodigo, etc., alium substituit. Hæc sortitur conditionem sul>stitutionis vulgaris. Substitutio reciproca est, quando quis plores instituit bærcdes, el unum alteri substituit.

In donationibus inter vivos possunt etiam intervenire substitutiones cl fideicommissa, ut si quis aliquid alteri donat ea lege ut post certum tempus, aut superveniente certa conditione, ad alterum transeat. Confer § 6 hujus articuli de hæredecx testamento, petitione prima.

Notandum vero quod, quando hærcsnimium gravatur legatis aut fideicommissis, possit detrahere quartam trebellianicam aut falcidiam; imo el legitimam si sit proles. Hæc itaque sunt iterum explicanda.

Trebcllianica, vernacule *Quarte trebellianiquc,* est quarta pars hærcditalis, quam detrahere polesl hærcs antequam solvere debeat fideicommissa. *Falcidia* similiter, est quarta pars hærcditalis, quam hærcs potest detrahere antequam solvere debeat legata, ne irrita maneat hærcdilas. Itaque tam falcidia quam trebcllianica important camdem partem, scilicet quartam hæreditalis, falcidia contra 'égala, trebcllianica conlra fideicommissa. His non utuntur, ut jam notavi, legatarii cl fideicommissarii; imo in certis locis, præsertim consuetudinariis, non sunt amplius in usu etiam pre hærcdibus.

fcgilima, jure Romano, csl tertia pars portionis hærcditanæ quæ uni proli obveniret ab intestato, ubi non sunt plurcs proles quam quatuor; ubi autem sunt plurcs quam quatuor, est medietas portionis, Authent. *de Triente et semisse,* cl Authent. *Novissima, c.* de Inoffic. testam, juxta hos versus :

Quatuor aut infra da ut nalis jura (ricnlom ;
Scntiurm vero dant rutis quinque vel utra.

In hoc liberorum numero computandus est is qui hærcditali renuntiavit, non tamen qui csl legitime cxhærcdatus.

V. Donatio causa mortis est, ut jam dixi, quæ lil intuitu cl sub conditione mortis. Non csl testamentum, quia non infert institutionem hæredis. Neque est codicillus, quia non supponit testamentum cui addat vel detrahat seu explicet, nec hærcdem ab intestato cui aliquid agendum commendet. Neque est legatum vel fideicommissum, quia legatum aut fideicommissum pendet a testamento lanquam accessorium a principali, adeo ut, corruente testamento, regulariter corruat legatum seu fideicommissum; cl stante testamento, legatum non est praestandum ab hærcde, nisi hærcdilatemadeat : at voro donatio causa mortis, a testamento cl hærcditalis acceptatione omnino independens, ipsa morte donatoris perficitur.

Accensetur tamen ultimis voluntatibus, quia in mullis convenit cum illis, maxime cum legato, licet etiam in quisbusdam conveniat cum donatione inter vivos, 1. *Inter mortis,* lΓ. de Mortis causa donat. Convenit vero cum ultimis voluntatibus, 1° quia ad eam requiruntur quinque testes sicut ad codicillum (inlcllige tamen ubi requiruntur septem testes ad testamentum). 2" Nullam paril obligationem ante mortem , sed eo usque csl revocabilis sicut alia: ullimæ voluntates, l. 16, 29, 30, 32, lT. *dc Mortis causa donat,* nec transit ad hæredes donalarii piæmoitui, sicut legatum non transit ad hæredes legatarii præmorlui, l. 1 11. *de Condition, cl demonstrat.* Ita quod si donator donaret irrevocabiliter, aut vellet donationem transiread hærcdcsdonatarii, quam vis ros foret lati lum tradenda post mortem, censeretur dùna lio inter vivos; et c contra, si donando rem donatam tradat, sed revocabiliter usque a l mortem, esi dona lio causa mortis. 3" In ca sicut in legato habet lo cum falcidia, l. *Si mortis* et l. *Penult.* t ap-Ad legem falcid. Unde hærcs polesl detrahere quai tam pariem hærcditalis,antequam donatarius rem sibi donatam apprehendat. T' Gaudet sicut legatum jure accrescendi, ita ut si duobus conjunclim donetur seu legetur, uno moriente, pars ejus alteri accrescit. 5° Tandem in ca sicut in legato, pro judicanda capacitate donalarii sicut legatarii, attenditur tempus mortis donantis, et non tempus laclædispositionis, lib. *In mortis* 22, lT. dc Mortis causa donat.

Nunc vero in Gallia, edicto Ludovici XV, dato Vcrsaliis 1731, omnis donatio causa mortis quæ non est in forma testamenti vel codicilli, prælcr eam quæ iit in contractu matrimoniali, est invalida.

§ II. —*De variis divisionibus testamenti et solemnitatibtis nd id i c q u ihus.*

I. Testamentum ut sic dividitur in testamentum solemne cl testamentum privilegialum. Testamentum solemne csl, quod vestitur omnibus solemnilalibus a jure requisitis ad ejus validitatem. Testamentum privilcgialum Csl, cujus validitas ab his solcmnilalibus c lindependens.

Solemnilatcs requisita: jure Romano ad validitatem testamenti sunt: 1° ut institua-tur directe hærcs. Vcruin jam notavi hanc solcmnilalem in pluribus locis consuetudinariis amplius non requiri ; in quibus ideo si ultima dispositio non valeat ut testamentum defectu hujus solemnilalis, valebit saltem ut codicillus. Unde etiam testatores jam solent apponere hanc clausulam, ut valeat sua dispositio, sive per modum testamenti, sive per modum codicilli, sive per modum donationis causa mortis, aut alio quocumque meliori modo. 2- Rc^atnlur ut nullus liberorum prælcrmittalur, Authent. *Ex causa*, e. de Liberis prælcrilis, 1.6, tit. 28. In hoc tamen casu irritatur duntaxat testamentum quantum ad institutionem hæredis, ut jam notavi; cælcra autem contenta in testamento firma permanent, Authent. cad. 3° Requiritur quod adsint sc|»-tem testes, masculi, puberes, liberi, ad id vocali, et alias ad id munus non inepti aut suspecti. Hinc excluduntur femina:, impuberes, surdi, muli, cæci, amentes, prodigi, juro infames. Item excluditur qui est in potentate testatoris, hærcs ipse et qui csl in ejus potestate, pab r testatoris, et paler hæredis. quique sunt in eorum potestate; re-

Hgiosus non excluditur, neque legatarius, saltern jure Cæsarco, quia non agitur ejus causa principaliter. In Belgio tamen excluditur, et plerumque in locis consuetudinariis, sicut omnis qui percipit aliquam utilitatem ex testamento , quia inde lit suspectus.

II. Testamentum solemne est duplex, scilicet scriptum clausum,cl nuncupativum.

Testamentum scriptum clausum, sic dictum quod sola scriptura possit confici, ct quod debeat esse clausum ct obseratum, est, quod testator sua vel alterius manu scriptum , clausum offert septem testibus, qualilicalis ut supra, simul praesentibus et ipsum testatorem videntibus, non tamen scripturam legentibus aut legi audientibus, asserens esse suum testamentum, cui ipsemet super involucrum inscribat, ve! si non possit , alter octavus testis coram septem aliis, qui et ipsi postea eodem tempore successive inscribant, et quisque apponat sigillum proprium vel alienum, l. *Hac consultissima,* c. de Testamento, juncto § Sed cum paulatim et sequent. Inslit. eodem.

Testamentum nuncupativum seu apertum est, quo testalorcoram septem testibus, ut supra qualilicalis , ipsum videntibus et audientibus, suam ultimam voluntatem voce articulata declarat, l. *Hac consultissima* cit. § Per nuncupationem ; el l. *Jubemus ,* juncta l. Quoniam , c. cod. Potest etiam fieri scripto aperio cl lecto , imo plerumque solet nunc redigia notario in scriptis coram testibus, non quidem ad actus substantiam servandam , sed ad cfficaciorem ejus probationem cl majorem securitatem; quia potest contingere quod testes decedant, aut inhabiles liant, aul obliviscantur eorum quæ dixil tesla lor.

Hæc de jure Romano, el pro iis provinciis quæ co utuntur. In provinciis autem consueludinai iisadmodum variæsunl formalitates requisitio ad validitatem testamenti , tam circa testes quam circa recipientes. In quibusdam requiritur quod recipiatur a notario coram Iribus testibus , vel a parocho seu vicario «oram totidem testibus ; in quibusdam , quod recipiatur a duobus notariis, xcl ab uno et notario et parocho scu vicario; in aliis, quod recipiatur ab uno notario, vel pastore aut vicario coram duobus testibus: sic consuetudo Lcsdiensis, c. 10, arl. 13: *i uomtautsi est valable testament faitpar-devant notaire, curé ou vicaire et deux* té·*moins.* In quibusdam admittuntur qubcrej ul teste-, in aliis requiritur quod compleve» rinl vigesimum annum : sic consuetudo Pari iensis arl. 289 : *Iceux témoins idoines, suflisans, mâles ct tiges de vingt ans accomplis cl non légataires.* Debet ergo quEquc consulere consuetudines loci in quo conditur testamentum; hujus enim leges sortitur juxta clarissimum Pontas, v° *Testamini,* in prooemio, quamvis juxta alios possit etiam fieri secundum consuetudines locoi um in quibus sita sunt bona dc quibus lit dispositio.

III. Testamentum privilegiatum cujus validitas, ut dixi, non pendet ab omnibus prælalis solemnilatibus, est multiplex, ni mirum , testamentum militis, testamentum inter liberos, testamentum rusticorum, testamentum tempore pestis, testamentum coram principe, et testamentum in pias causas.

Testamentum militis est id quod miles facit dum versatur in expeditione militari, valgo *en campagne ;* secus enim si sit miles præsidiarius. Ad cujus validitatem sufficit quod quovis modo voce, vel scripto voluntatem suam declaret, modo tamen hæc possit probari per duos testes etiam non rogatos, l. *Miles* 35, lÏ. de Testament, milii, cl l. *Miles,* c. cod. Non manet validum nisi per annum ab ejus dirnis ione; quod si ob crimen expellatur, statim corruit.

Testamentum inter liberos dicitur, quod a patre, matre, altcrovc alterutrius sexus ascendente conditur inter liberos, hoc est, in favorem liberorum. Validum est, etsi solemnilale juris destitutum, l. *Ultima,* c. Familiæ erciscundæ, lib. 3, lit. 36. Est tamen aliqua differentia. Si enim sil scriptum, requiritur cl sufficit, nullo adhibito teste , quod testator in testamento a se scripto exprimai tempus conditi testamenti, nomina liliorum cl eorum uncias scu portiones, etsi inæquales, non per notas numerorum (*chiffi cs*), sed ad longum per litteras. Ita jure novo Justin. Aulhent. *de Testament. imperf.* collai. 8, til. 8. Quod si aller scripserit testamentum, requiritur, inquiunt juris interpretes; quod lestaiol subscribat, aut ejus filii. Si vero testamen* tum sil nuncupativum, cum nihil ei P1 i[. lud inm vaveiil Justinianus, sufficit qm>| constet esse t clum coram duobus trxiild masculis aul feminis. Altera differentia est ; si testamentum sil scriptum , valet ad legatae! fideicommissa extraneis relicla, jure novo dicta· Aulhent. *de Testament, imperf.* Si sil nuncupativum , non valet, ut fert expresse lex prius cit. c. *Fam. erciscundæ.*

Teslamentum coram principe est, quod fit olilalo principi libello, in quo continetur ultima voluntas. Ratum habetur absque ulla alia solemnitale testium, l. *Omnium, c.* de Testam, lib. 6, lit. 23.

Testamentum rusticorum est, quod fil ruri ab hominibus rusticanis, ad quod sufficiunt quinque testes ubi plures inveniri non possunt, l. *Ultima* , c. cod. In testamento quod fil tempore pestis, remittitur etiam aliquid dc rigore juris, quatenus non est ncccsse quod septem testes simul congregentur, sed possunt separatim adhiberi. Requiruntur tamen septem, 1. *Casus* 8, c. eodem.

IV. Testamentum ad causas pias, dc qua est aliqua difficultas, est id quod filpraecipue ct directe ad Dei sanclorumvc honorem , vel spiritualem animæ salutem, puta, in favorem ecclcsiæ, vel alterius loci pii, ad redimendos captivos, ad pauperum vel rcligiosorumsustentationem, in satisfactionem pro peccatis, in mortuorum suffragia, etc. El hoc dicimus esse privilegiatum, ila ul valeat quamvis desini formalitates aliquæ « jure civili requisitae. Idem dic dc legalis in pias causas. Ila communiter theologi el juristic, Abbas, Barlol., Navar. Sylvester,Tiraquellus, Covar. Clarus, Charondas, Mainardus, Papo cl alii quos citant Layman clCabassulius lib. G, cap. 20, η. 5. Hem Sylvius Resol. var. v° *Testamentum's;* Pontas v *Legs* cas 14; Perfector Tournely cl alii, quibus tamen novissime contradicit doctor lovaniensis Daelman. Contra quem *Probatur ex* cap. *Relatum* 11, Extra, de Testamenti, lib. 3, lit. 26, ubi Alexander III sic statuit : « Mandamus, quatenus cum ualiqua causa talis (*dc relidis Ecclesia*) oad vestrum fuerit examen deducią, eam #non secundum leges, sed secundum decretorum statuta tractetis, Iribus aut duo»bus legitimis testibus requisitis; quoniam »Dcul. 17 scriptus est : *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum.* »

El cap. *indicante 'i,* ibid. Gregorius IX , Velro subilia cono sic rescribit : « Cogno« vinus,.... quod morions uxor redempti » concham argenteam nudis verbis jusMt » venumdari cl sui dari libertis, ct scutel» lam argenteam cuidam monasterio reli» quisse : in quibus voluntatem ejus per » omnia volumus adimpleri.» Amplius confirmabitur assertio cx responsione ad sequens argumentum.

Dices cum Daelman. Principes sæculares potuerunt et voluerunt irritare hujusmodi testamenta minus solemnia. Ergo. *Probatur ani.* 1° Potuerunt, quia testamentum etiam ad causas pias est contractus civilis qui subjacet potestati sæculari. 2° Voluerunt, *utpatel*cxeorum legibus, irritantibus, absque ulla distinctione aul exceptione, testamenta minus solemnia. Ergo.

R. Omissa prima parle antecedentis, nego secundam. Et ad ejus probationem, dico quod, quamvis leges civiles improbantes testamenta minus solemnia, sint generales et absque expressa distinctione , jure tamen præsumitur pienlissimos principes, qui faverunt testamento militis minus solemni, voluisse *a [orliori* favere testamentis piis, in Dei honorem et animæ salutem conditis : idque constat cx usu et praxi plurium regnorum , præsertiin Galliæ, in quo , quamvis maxime vigeat auctoritas sæcularis, admittuntur tamen testamenta minus solemnia ad causas pias, ul testatur Cabassulius supra cit. cx Tiraquello ct aliis doctoribus Gallicanis. Et hinc *esto* principes noluisse hæc testamenta excipi, quia tamen eorum leges non obligant aliter quam usu communi recipiuntur, iis eorum legibus consuetudine conti aria foret derogatum.

Omisi primam partem antecedentis ; non deerunt enim qui negabunt et ad ejus proIı itionem distinguent sic. Testamentum ad causas pias est contractus civilis directo spectans Ecclesiam et salutem animæ, *concedo.* Non enim lam debet censeri donatio gratuita quam remedium ad testatoris salutem vel utile vel necessarium, quandoque a confessorio præscriplum , quandoque cx justitia debitum. Sistens in civilibus, *nego similiter cl consequentiam ;* quia jura sæcularia causis ecclesiasticis ct supernaturalcm iinc:n directe spectantibus obelare non possunt nisi sint ab Ecclesia approbata cl acceptata, ul definivit Innocentius HI, cap. *Ecclesia* to, Extra, dc Constitutionibus, lib. i, lit. 2. Hæc autem dc quibus est quæslio non approbari ab Ecclesia, sed reprobari constat

ex probationibus conclusionis. Vide tract, de Lcgib. diss. 4, a. 7, petit. 5.

V. *Petes* an aliqua saltem solemnitas cl quæ requiratur ad validitatem testamenti in n> causas pias?

Λ. Non pauci existimant requiri et suffice* re si fiat coram duobus legitimis testibus etsi feeminis ; quia id fert cap. cit. *Relatum.* Nee obstat quod in cap. praecedenti *Cum esses* ibid, exprimatur etiam præsentia parochi ; quia istud caput *Cum esses,* dicit quidem firmanda esse testamenta facta coram paracbo et duobus vel tribus testibus, at non dicit esso infirmanda si fiant coram duobus testibus, sine parocho. Insuper in cap. *Cum esses,* agitur dc testamento eliam ad causas profanas; in cap. autem *Relatum,* de solo testamento ad causas pias : unde magis standum csl huic ultimo capiti quam primo pro testamentis ad causas pias.

Alii voro et communius asserunt, ad validitatem testamenti in causas pias, nullam aliam solemni (atom requiri quam quæ jure naturæ et gentium requiritur; nimirum potestatem in disponente, libertatem in dispositione, capacitatem in eo in cujus favorem disponitur, et perfectam expressionem voluntatis testatoris, quocumque modo manifestatam. Quia ex cap. *Relatum,* solcmnitas juris non est necessaria : requiruntur autem ibidem duo testes, non ad substantiam actus, sed ac probationem in foro externo dum aliunde non constat; ita quod si aliunde constet, valet cl obligat eliam sine testibus; nihilque aliud importari sæpe citato cap. *Relatum*, patet cx his verbis ; *a* Duobus aut Iribus testibus legitimis requi-» silis, quoniam scriptum csl : *In oreduo-» rum vel trium testium stat omne verbum ;»* quibus aperte significatur testes requiri ad probationem dunlaxat. Ita Barlol. Abbas , Clarus, Covar. Tiraquelluset alii omnes, inquit Layman lib. 5 , tract. 5,cap. 2. Item Sa, Lessius, lillucius, Bonacinas, quos citat el sequitur Sylvius Resol. var.v» *Testamentum* IV. El forte nihil aliud prætendit prima sententia, Ilinc

Inferes 1° testamentum ad causas pias nulu solo, vel a surdo cl mulo signis sufficienter voluntatem suam manifestantibus facium, esse validum , quia id jure nature suffic'd, quamvis non admittatur jure civili.

2° Si hæredi conslcl voluntatem tcstaloris externe manilcslauini fuisse ut aliquid in causas pias expenderetur; quamvis id probari non posset in foro externo, ad id la. men tenetur in foro conscientia·, in quo probatione externa non est opus quando dc veritate constat. El ideo si parochus aut confessarius post alicujus mortem offerat srhedam continentem legata pia, asserens a do functo esse scriptam, idque constare posset vel agnitione manus defuncti, vel adhibito uno alio toste cum parocho vel confessorio, legata pia sunt præstanda ; secus si solius parochi vel confcssarii testimonio asseratur, quia jure gentium *testis unus lcslii nullus,* etiam in foro conscientiæ, nisi sufficientia cl probantia indicia proferat.

3° Quando teslamentum minus solemne est invalidum quoadalia, manet tamen validum quoad legata pia secundario inserta; quia, ut dictum est, ad hæc non requiritur solemnitas juris. Et c contra testamentum minus solemne ad causas pias valet non solum quoad relicta pia, sed etiam quoad legata non pia secundario inserta; quia subsistente principali, convenit etiam subsistere accessorium, quale csl legatum secundario insertum.

•i° Quamvis hærcditas non adealur, sive quia cum hæres repudiavit, sive quia ante mortuus est, legata pia nihilominus sunt præstanda; quia quod legata peti non possint ante aditam bærcditalcm, cl solemnitas juris. Item legata pia sunt immunia a detractione falcidiæ et trcbcllianicæ, Novell. 131, cap. 12.

Nola. Aliud insuper est genus testamenti privilégiait in locis consuetudinariis introductum, quod dicitur *oloijraphum,* ad quod nulla alia solemnitas requiritur, quam ut totum a testatore sit scriptum cl subscriptum ; sintque duo testes qui cum agetur de ejus approbatione, scripturam testatoris agnoscant: cslque omnium optimum , utpote extra omnem suspicionem. Ita inter alias consuetudo Leodicn. cap. 10, art. 12.

§ III. — *Utrum testamentum ad cautas profatas td deest solemnitas jure civili vel consuetudine requisita, sit validum , saltem in foro conscienhtr l*

Diximus § superiori, testamentum minus solemne ad causas pias valere in utroque foro. Quæritur nunc an si sit ad causas profanas eliam valeat, saltem in foro renscicntiæ, supposito tamen quod adsint aliunde jure naturæ requisita, scilicet l;·

tollas in disponente, libertas in dispositione. et capacitas in recipiente? Circa hanc quæslionem, quæ cl gravis momenti et frequentis praxis est, tics præcipuæ circuinfei unlur senlentiæ.

Primaient·! hujusmodi testamentum esse absolute invalidum in foro conscicnliæ, ita ul hæres institutus aul legatarius non possit tuta conscientia adire seu retinere hærcditalem ve) legatum, sed tcncalur Cam dimittere hæredi ab intestato. Ita Covar.Suaics, Bonae. Delugo, quibus inter recentiores subset ibunt Pontas, Perfector Toun cly el Daelman.

Secunda sententia, huic directe opposita, docet, hujusmodi testamentum esse omnino validum in foro conscicnliæ, ita ul hærcs institutus possit luloadircct retinere hærcdilalcni, et hæresab intestato tenealursub mortali eam illi dimittere, si ipsi constet dc voluntate testatoris. Hæc sententia tribuitur Abbati, S. Antonin. Innocent. III, Bartel. Jason,Tiraquel.Reginald. Less, etmullis aliis tam theologis quam jurislis,eamque communem dicit Covarr. quamvis illi contradicat.

Pro explicatione terliæ senlentiæ inter ulramque medi®,

Dico. Testamentum minus solemne ad causas profanas est in foro conscicnliæ partial validum , parlim invalidum : validum , quatenus hæres institutus potest vi illius hæredilatem adire cl retinere, donec per sententiam judicis rescindatur; invalidum, quatenus hæres ab intestato potest ex legis beneficio agere in judicio ad illius rescissionem, et ea obtenta tuto hæredilatem occupare cl relinere. Ita duceni Soto lib. 4 de Jure cl just., q. 5, a. 5, Bauncs2, 2, in Præambulo ad q. 62; Sa, Layman, Thomas Sanchez, Ludovicos Beia, Cabassulius Jur. Canon, theor. cl prax. lib. 6, cap. 3, n. 5 cl sequentibus.

.Id *probationem hujus conclusionis*, revocandum est quod dixi dissertatione præccdi nli arl. 5, § de contractu pupillorum et minorennium, conclus. 4, obligationem naturalem habere multiplicem effectum : primum, præcipuum el inseparabilem, scilicet, conlcrre creditori jus accipiendi et retinendi: secundum , jus impediendi repetiiiofiem ; krlium,jus excipiendi el componendi.

1'ivbalu) I Ex omni consensu libero hominis se obligare volentis, cui jura expi‹ non resistunt quantum ad forum conscientia?, licet non admittant civiliter, nascitur aliqua obligatio naturalis cl in loro conscicnliæ, ut palet in pactis nudis, seu contractibus non veslitis secundum omnes, el eliam juxla nos, in contractibus pupillorim et minorenniumdesuis mobilibus : atqui licet jura non admittant civiliter liberam hominis dispositionem faciam causa mortis minus solemniler, ei tamen expresse non resistunt quantum ad forum conscienti®, saltem juxta sensum conclusionis, *ul patebit ex sequentibus.* Ergo

Probatur 2° Secundum hanc sententiam, facilius conciliantur jura in speciem sibi contraria ; ex una enim parte § *Per tradilionem* 40, Instil, de Rerum divisione, lib. 2, (it. 1, dicitur : « Nihil tam conveniens » esi naturali æquilati, quam voluntatem » domini volentis rem suam in alium trans» ferri, ratam haberi.» Et Aulhenl. *de Nuptiis,* collât. 4, lit. 1 , § 1 , dicitur : *Ubique custodire morientium volumus voluntates.* Ex alia parte l. *Hac consultissima,* c. de Testam, dicitur : -Von *subscriptum a testibus cl non signatum testamentum, pro infecto haberi convenit.* Et infra : *Imperfecto testamento voluntatem teneri defuncti* (nisi inter solos liberos habetur) *non volumus.* El § *Exeo,* Inslit. Quibus modis tamen, infirm. *Imperfectum testamentum nullum est.* Hæc, inquam , jura facilius juxta hanc .sententiam conciliantur ; voluntas enim domini servatur juxta priora jura, quatenus hæres ab eo institutus vi institutionis jure possidet hæredilatem cl ejus acquirit dominium : et tamen testamentum esi nullum juxla jura posteriora , quatenus hæres ab intestato potest apud judicem ejus rescissionem urgere, ac si nullum fuisset ab initio , el obtenta icscissione tuto hæredilatem possidere. Itaque vi talis testamenti confertur hæredi instituto dominium , cl in hoc impletur domini voluntas; sed istud dominium est debile el revocabile per hærcdemab intestato, et hoc sensu nullum est testamentum. I no verbo, jura quæ talis testamenti validitatem adstruunl, loqumpurdc 'alidilale infirma el roscindibili ; qiw negant, loquuntur de 'alidilale firma cl irrescindibili.

Proinitu-r 3' *el preveipue.* Leges human® eo modo obligant quo per usum communem

recipiuntur: atqui leges irritantes leslamcnla minus solcmnia non sunt usn coinmuni reccptæ, quantum ad hoc ul qui per (ale testamentum possidet, spolietur ante sententiam judicis; hic est enim, inquit Cabassutius Joco citato, communis inter pias el timoratas personas usus, ul qui ab allero qui alienare polest, aliquid cum bona lidc acceperit, sive gratuita sive onerosa dispositione privata, nullisque adhibitis solemnilatibus, nullis testibus, nulla scriptura , se lutum in conscientia credat, neque ei quisquam prudens cl eruditus restitutionem suadeat. Ita el vere laudatus theologus.

Confirmatur ab inconvenientibus. Hæc nostra sententia obviat variis conscienlix perplexitatibus et peccandi periculis, in quæ inducunt aliæ sententia*. Quem enim reperies qui voluntarie dimittat quod titulo testamenti alleriusve contractus minus soleinnis absque vi vel fraude possidet, dum a nemine repetitur? cl tamen ad id tenetur sub mortali juxta primam sententiam. Ex alia parte, quis est qui restituit id quod per Sententiam judicis obtinuit contra dispositionem testamenti alleriusve contractus minus solemnis? cl tamen ad id sub mortali tenetur juxta secundam sententiam. Insuper in eadem sententia, judex, qui non de legibus, sed secundum leges debet judicare, cogetur ferre judicium contra justitiam, nimirum addicendo hæredi ab intestato successionem quæ in ea sententia ex justitia debetur ûæredi instituto.Item, juxta hanc camdem secundam sententiam, si lutor repetat in judicio hæredilalem pro pupillohæredcab intestato, peccat mortaliter, quia in ea sententia hæres institutus juste ct irrevocabiliter possidet. Si non repetat, cogetur a judice ad reparandum damnum quod ex privatione hujus bæredilalis pupillo obveniet; sicque peccatum vitare non poterit nisi pergravem el quandoque totalem jacturam suorum bonorum. Ergo.

Dices 1° *cum prima sententia.* Inter utrumque torum conscientis el juris non rsl distinguendum ubi leges non distinguunt : atqui leges irritantes testamenta minus solemnia non distinguunt inter utrumque lorum, sed generaliter cl simpliciter declarant irrita et nulla testamenta quibus desunt solcmnitalcs rcquisitæ, *ul putei* ex juribus laudatis : ergo sunt iri tam in foro conscientiae quam in ik..u civili.

Huic argumento, quod præcipuinn e t, *posset responderi* 1° *retorquendo argumentum.* Leges quibus sancitur voluntatem defuncti esse servandam , sunt generales, nec distinguunt, cl tamen adversarii distinguunt atque eas restringunt ad voluntatem habentem debitas Ibrmalilatos : quidni ergo no$ pari jure possumus distinguere? 2° *Responderi potest negando majorem argumenti universaliter sumptam.* Sunt enim inullæ leges civiles irritantes generaliter, quas limen legistæ communiter interpretantur vel de irritatione in foro civili, non in foro conscientia*, cum utriusque sil dispar linis cl ratio; vel de irritatione non facta,sed facienda per judicem, perinde ac. si lotum fuisset ab initio irritum : sic satis communiter inlclligunlur leges irritantes contractus ex errore per dolum circa accidentia, contractus ex gravi metu, contractus pupillorum et plurcs alios dc quibus vide dissertationem præccdcnlem ari. 3, 4 cl 5. Snl his responsionibus omissis,

R. nos non distinguere in legibus objectis inter forum interius et exterius, quinimo dicimus valere etiam quoad forum interius, sed eo modo quo sunt reccptæ, non enim aliter obligant; non sunt autem sic reccptæ, ul tollant omnem omnino obligationem naturalem ortam ex voluntate testatoris, snl ut eam reddant infirmam el rcscindibihin per judicem, ita ut quamvis hæres institutus vi testamenti imperfecti justo in conscientia possideat hæredilalem, hoc ipso lamcn quo hæres ab intestato urgebit invaliditalem testamenti et hæredilalem repetet, primus tenebitur in conscientia illi restituero, el iste secundus luto in conscientia retinebit.

Instabis. Testamentum mimis solomne non magisjus tribuit hæredi instituto, quam si testator decederet intestatus: atqui si decederet intestatus, talis hæres nullum jus neque etiam infirmum haberet. Ergo. *Probatur maj.* Quia tale testamentum in juro habetur pro nullo el pro infecto. Ergo.

/L Λ?. *mai. Ad probationem* 1).* Talc testamentum habetur in juro pro nullo quoad obligationem civilem, cl quoad effectus secundarios obligationis naturalis, qui sunt tribuere jus impediendi repetitionem,

excipiendi et compensandi, *C.* quoad offectum primarium obligationis naturalis qui est tribuere jus accipiendi cl retinendi, *N.* quia jus irrilans non est sic receptum. Insuper potest aliquo bono sensu dici absolute nullum hujusmodi testamentum, quia licet transforat dominium debile, attamen quadam juris fictione sic a judice est irritandum, ac si ab initio nullum omnino, sive infectum fuisset, rescisso omni ejus offectu ct fructu quem primus possessor inde perceperat. Confer art. 5 cil. disseri, præccd. conclus. 4 de *Pupillis.*

Dices 2° *pro secunda sententia* T,. *Etsi inutiliter,* c. de Fideicommissis, lib. 2, lit. 42, sancit imperator Aulon, non posse per le repoli fideicommissum relictum a defuncto inutiliter, id est, in scriptura minus solcmni, si lu sciens voluntatem defuncti cujus es hæres, illud præslilisli ; el rationem subdit; *Quia non ex sola scriptura, sed ex conscientia relicti fideicommissi, defuncti voluntati satisfactum esse videtur.* Et 1. *Finali,* c. cod. hæres cogitur ad præslandum legatum ex testamento minus solcmni, vel jurare eam non fuisse voluntatem defuncti. Idem §. *Ultimo.* Instil, de Fideicommissis. Ergo.

R. his juribus non juvari secundam sententiam ; quia si ex illis concludi possit generaliter testamenta imperfecta valere, valebunt utique non solum in foro conscenliæ, sed etiam in foro civili : quod tamen patroni hujus sententia*, excepto forte Abbate, non admittunt. Dicendum itaque, has logos respicere tantum legata el fideicommissa, non generaliter testamenta; quin potius hac exceptione firmari legem generalem de testamentis.

Utrum vero vi harum legum fideicommissa cl logala ex testamento minus solemni sint in foro civili adseribenda legatario et fideicommissario? *R.* ita forte observari in locis qui jure Romano utuntur, at non in locis qui vel consuetudine vel jure particulari reguntur, in quibus regulariter irritantur universim ultima; voluntates (excipe legata pia) quæ solcnmiiatibus requisitis wn vestiuntur, *ul palet* in Belgio ex edicto uini 1611.

Dices 3° *pro eadem sententia.* Leges irritant** testamenta imperfecta fundantur in præsmnptione fraudis, ideo enim lata*sunt ul obvietur fraudibus quæ irrepere possunt si non adhibeantur conditiones requisite: ergo ubi constat non esse Iraudom , seri esso voluntatem testatoris, cessant; quia cessante fine legis, cessat lex, *ut palet* in loge correptionis fraternæ , quæ cessat ubi nulla est spes emendæ, quæ est (jus finis.

R. loges irritantes testamenta imperfecta non fundari in præsmnptione quod sit fraus aclualiter in hoc vel illo testamento, sed in praesumptione quod possit seu soleat esse fraus in testamentis minus solemnibus ; hæc autem præsumplio sou ratio subsistit quamv is de facto non sit fraus in aliquo particulari casu, quia, hoc non obstante, semper verum manet quôd possit aut soleat in hujusmodi casibus adesse. Ad paritatem de correptione fraterna, disparilas est, qu«> l finis adæquaius hujus legis sil bonum particulare corripiendi, quod ubi cessat, cliam cessat obligatio legis. At finis legum, de quibus est quæslio, est bonum commune quod non cessat ex aliquo particulari casu.

Observant hic quidam quod, cum 1res sentemiæ propositæ sint probabiles, el ex carum probabilitate oriatur dubium , tutiu< esse in praxihæredilalem dividere, pro rata dubii, inter haeredem institutum cl haeredem ab intestato: id equidem admitti potest in iis quibus omnes sententiae sunt æ pie probabiles. Alioquin nemo prohibetur sequi eam quam reputat vere probabiliorem.

Nola bene. Quæ hucusque diximus de testamentis minus solemnibus, idem dicendum arbitramur cum sæpe laudato Cabassuliodc donationibus inter vivos, aliis pie contractibus, quia eaedem rationes militant, el ea maximo, quod leges eos irritantes non videantur alilcr usu communi reccptæ, ut diximus.

Ex ipc tamen cos contractus ad quos logos reddunt conii ahentes inhabiles, vel qms i rilant sub his aut similibus formulis : *coram Deo, in conscientia, nullam parere obligationem naturalem , non posse peti debitum sive in judicio sive extra, acceptum in conscientia esse reddendum,* clc. Supposito lamcn quod sic usu communi sint recepta·, quales sunt contractus pupilli crtn tutore , alienatio bonorum immobilium pupilli sine aucloritale judicis, contractus matrimonialis initus cum impedimento d rimento, professio religiosa ante annun probationis completum , seu ante annum ælatis decimum sextum cliam completum, et

alii. Sedet pro istis ultimis est specialis ratio; quia contractus matrimonialis semel validus, est irrcscindibilis : unde vel esi absolute nullus, vel csl in omni foro irrevocabiliter vali lns. Idem dic de professione religiosa, quæ cum sii qua-i spirituale matrimonium, semel valida irritari non potest,

g I\. — *testari , aut aliter dispeau · CtilSa n.ortix ?*

Resp. Cuique habenti bona liberum est dc cis disponere causa mortis, nisi jure vel naturali vel positivo prohibeatur ;« Nihil enim » est quod magis hominibus debeatur, quam *n* ut supremæ voluntatis (postquam jam » aliud telle non possunt) liber sil stylus , » cl licitum quod iterum non redii arbi- » trium , »1. t, c. *dc Sacrosanct. Eccles.*

Jure naturali autem lestai i prohihcnlui qui carent usu rationis, infantes, furiosi, amentes, quorum tamen ultima?dispositiones faclæ tempore lucidi intervalli sunl vali !®,§ *Prcelcrea,* Instil. *Quibus non csl permissum testam.*

Jure positivo prohibentur testari, alitcrve disponere per modum ultimat voluntatis : 1" impuberes, hoc est, masculi ante decimum quartum annum completum, fœininæ ante duodecimum completum ob judicii immaturitatem; sufficit tamen si ultimus dies sit inchoatus, 1. *Si /rater,* c. Qui testam, fac. poss. cl l. *A qua alate,* fT. cod.

2« Surdus simul <1 mulus a na ivitate, l. *Discretis,* c. cod. secus si sil surdus cl mulus cx superveniente infirmitate. In mullis autem locis consuetudinariis surdus simul ct mutus etiam a nativitate testari potest , si aliquibus signis possit sufficienter manifestare suam voluntatem.

3" Usurarius marifestus, nisi pnussaosfcccrit aut cautionem præslilciit, cap. *Quanquam* , de Usuris in 6. 4' Prodigus cui bonorum administratio esi interdicta , *§ Item prodigus*, Inslit. cod. Admittitur tamen in quibusdam locis ex consensu magistratus aut tutoris. 5° Servus seu mancipium , l. *Filiusfamil.* Π. de Testam. G-'Captivus vel obses apud hostes detentus , valet tamen testamentum antea facium, § *Ultim.* Instil. Quibus non est permiss. testament 7 Damnatus ad mortem , ita ut ejus testamentum lactum ante damnationem, etiam *[cr* cam infirmetur, l. *Ejus,* § 1, 11. dc Icslam.cl alii i. Huc revocari possci I qui (bciimen piohibonlnr, ut sunt hæic.ici, eorum fautores, excommunicat!, etc. mo consuetudo contraria invaluit.

8° Filiusfamilias testari pûtes! de bonis castrensibus cl quasi castrensibus, l. Π-*lim.* c. Qui testam, fac. poss. non de adventitiis^ etsi paler consentiat, 1. *Qui inpoltslatCfiT.* de Testam, et alibi. Excipe nisi lesletur ad causas pias, cap. *Licet, de Scpultur.* inů,ul nisi sil clericus, Aulhent. *Presbyteros* , c. dc Episcopo et cleric. Potest tamen donare muriis causa de bonis adventitiis, patre consentiente, l. *Filiusfamil.* IT. de Donat. Unde si filiusfamilias condens testamentum de consensu patris, apponat clausulam, ut valeat saltem per modum alterius ullimæ voluntatis, valebit ut donato causa mortis, si tamen is cui relinquitur acccplct.

9° Clericus non potest testari de bonis ecclesiasticis superfluis , nisi de licentia episcopi ad causas pias, cap. *Relatum* , cl cap. *Ad hac, de* Testamentis; sed hæcjura contrai ia consuetudine inoleverunt. Inio nunc clericis ab intestato decedentibus succedunt consanguinei : excipe forte mobilia, quibus episcopi in cortis provinciis succedendi jus habere contendunt; quod an verum sil, inquit Daelman, jurisperitorum csl examinare.

10 ' Tandem religiosus testari prohibetur Aulhent. *Ingressi,c.* de Sacrosanctis ecclesiis lib. 1, lit. 2. Esi tamen probabile, attento jure communi, quod dc licentia prælati possit saltem donare causa mortis; si enim cx hac licentia possit donare inter vivos, quidni causa mortis? Nec refert quod non possit facere testamentum, plus enim juris cl legitimæ facultatis requiritur ad leslamcntum quam ad donationem causa mortis : undo filiusfamilias, ut supra dicebamus, testari non potest etiam de consensu patris, ct tamen donare potest causa mortis. Ita docent Navar. et alii pluresapud Layman. Cætcrum videtur certum quod religiosus possil facere dispositionem de peculio, seu mobilibussibiconcessis, non obligatoriam, sed deprecatoriam ut tali vel tali distribuantur, quam auctoritate sua confirmare potest prælalus.

Insuper docent communiter auctores, SS. pontificem dare posse religioso licentiam testandi, sicut de (acto solet concedere iis regularibus qui ad episcopatum vel cardinalalum promoventur, cl dejurcaulconSiietudine concessa csl religiosis ordinum militarium. Item certo constat novilium posse facere testamentum quod per professionem tanquam per mortem spiritualem conliimalur, *Nunc autem*, c. de Episcopis cl clericis, cl alibi. Virum autem inierim monasterium frualur ejus bonis donec morte corporali moriatur? Quidqiiid sit de jure sniplo, id nunc non csl in usu, neque in Gallia, neque in Belgio.

ç V — *Utrum testamentum alterare ultima possit revocari f*

Resp. Testamentum et quævis ultima voluntas semper revocari polesl ad nutum testatoris: *Ambulatoria enim csl voluntas defundi usque ad supremum vita exitum,* 1,4. IT. de Adimp. legal. Et Apostolus Heir. 9: *Testamentum in morte confirmatur ;* atque hic csl sensus communis hominum : unde in omni ultima voluntate hæc clausula de jure subinlelligilur, *nisi revocetur ante mortem.*

Revocatur autem dupliciter, vel per allerunt testamentum validum, vel per facium contrarium testatoris, ut si testamentum «ciipluni laceret, si nomen hærcdis deleat, dc. si testamentum nuncupativum revocet coram totidem testibus quod ad illud faciendum adhibuit.

Petes utrum si testator juraverit se non revocaturum testamentum, possil nihilominus revocare ?

R. Non potest licite propter religionem juramenti, quod cum possil absque peccato servari, obligat. Potest tamen valide, quia obligatio juramenti csl tantum obligatio personaliscl religionis,quæ ideo nec transit adhæredes, nec ullum jus ad hæredilalem confert hæredi instituto.

Scdquidsi non tantum juraverit, sed jurando promiserit hæredi acceptanti sc non revocaturum? *R.* nihilominus posse etiam /alidcrevocare, quia quod uni promissum est lanium, polesl alteri valide donaro.

I Irum vero hæc promissio sit obligatoria, ita ut jus ad hæredilalem conferat hæredi instituto? dubium est. *Affirmant quidam ;* nihil enim videtur deesse tali promissioni utvaloal et obliget cum sil de re licita, cl ut supponitur acceptata. Juxta autem Aaiie sententiam , lenelur secundus hærcs restituere primo hæredi æquivalcns huic ruri violato, ipsam scilicet hæredilalem, non quidem vi prioris testamenti quod fuif valide revocatum, sed vi promissionis validæ cl obligatoriae non revocandi. *Ilii dicunt* quod , quamvis hujusmodi proniissic sil jure naluræ valida , irritetur tamen eia jure positivo quod declarat testamentum non firmari nisi per mortem, et a jure gentium secundum quod omnis ultima voluntas est ambulatoria usque ad mortem ; ct consequenter hærcdem secundum non teneri aliquid restituere primo hæredi. Hanc secundum sententiam videtur probare Daclman : dubito tamen an sit verior prima; posset enim responderi quod, non obstante validitate diclæ promissionis, testamentum ecundiim sc sil valide revocabile, et consequenter verum manet quod non firmetur nisi per mortem , et quod ultima voluntas sil ambulatoria usque ad mortem.

Ca-lcrum hic sedulo advertendum est quasdam esse dispositiones quæ videntur ullimæ voluntates, et tamen non sunl, nec proinde revocabiles : ut si quis rem suam promittat aut donet hic et nunc, licet tradendam solum post mortem , talis promissio aut donatio debet censeri inter vivos cl non causa mortis, proindeque irrevocabilis; quia licet ros sit lanium tradenda post mortem,attamen hic cl nunc ante mortem obligat, quod non competit ultimis voluntatibus, quæ ante mortem nullam obligationem vi sua inducunt, sed semper sunt ambulatoriae. Ex quo sequitur quod, si rem sic promissam aut donatam consumam aut distraham, debeat promissario aut donatario reddi æquivalcns per me vel per meos hærcdcs, quia illi erat obligata; secus de re relicta per testamentum seu aliam ultimam voluntatem , quæ cum nullatenus obliget ante mortem , possum de tali re disponere ad nutum.

Idque etiam verum arbitror, quamvis promisissem non revocare testamentum, quia talis promissio, etiam in hypolhcii quod sit obligatoria, non fit nisi conformi- lς r dispositioni testamentariae, proindeque intclligenda est sicut ipsum testamentum de rebus meis quæ existent, ct prout exi> lenl tempore mortis meæ.

§ IV. — /.'e *heredibus* (i).

Hæredilas est successio juridica m jus deluncti, ratione propinquitatis vel tegili·

(Q Vide adnoliliuuvm dccinum.

nstilulionis. Dicitur *successio juridi-* m enim mortuu domino bona ejus jure naturæ derelicta el omnibus munia, jure gentium et civili occupan- vol a sanguine conjunctis, vel ab iis quos dominus moriturus instituit.

Hinc duplex est hærcdilas, duplex lueres ab intestato ct cx testamento. Hæres ex testamento alius est universalis, alius particularis; alius necessarius, alius non necessarius. *Explicantur breviter,*

Hatrcs ab intestato.

Dicitur qui ratione propinquitatis succedit in honis illius qui nihil aut invalide disposuit. Et sunt 1' legitim e proles, sive mares sive feminæ, æqualib s portionibus, in quorum mortuorum loc irn succedunt nepotes , non in capita, id est, non aequalibus portionibus, sed in stirpes, id est, in ca parte quam pater carum haberet si viveret, Novell. 118, collai. 9, cap. 1.

2° Deficientibus descendentibus succedunt ascendentes palor el mater, deinde avus ct avia, etc., cum fratribus ct sororibus defuncti cx utroque parente ipsi conjunctis, cil. Novell, cap. 2, clAulhenl. *Defuncto,* c. *ad s. c. Tertull.*

3° Deficientibus ascendentibus veniunt collaterales: imprimis fratres cl sorores cx utroque* parenteconjuncli el eorum filii, diversimode tamen; fratres ct sorores succedunt in capita, filii in stirpes tantum , Authent. *Itaque,* c. Communia de success, ct Novell. 118 cit. Deinde his deficientibus succedunt fratres ct sorores ex uno parente tantum conjuncti, cl eorum proles quæ præfcruntur patruis defuncti; cum hoc tamen discrimino, ut qui ex parte patris sunt conjuncti succedant in bonis a patre provenientibus, cl qui conjuncti sunt ex parte matris, in honis a matre provenientibus, in reliquis æqualilcr omnes, (.loss, in cit. Authenl. *Itaque.* Tandem his non cxislcntibus, succedunt in capita propinquiores collaterales usque ad decimum gradum civilem, nulla habita rationcan cx utroque latere an cx uno tantum sint conjuncti, modo sint in æquali gradu , Aulhcnl. *Post fratres,* c. De legitimis hæredibus. Dixi, *decinum gradum civilem ;* notandum autem quod duo gradus civiles unum gradum canonicum constituant : unde tralrcs qui secundum leges ' viles dicuntur in secundo gradu, secundum canones numerantur in primo; (ilii fratrum qui illic numerantur in quarto, hic computantur in secundo ; cl sic dccæteris, cap. *Ad sedem* 2 causa 25, q. 5. Hic itaque per decimum gradum intelligc quintum.

4° Ilisomnibus deficientibus venit vir ad successionem uxoris, cl uxor ad successionem viri, l. *Unica,* c. Unde viret ux.?· In provinciis autem consuetudinariis res aliter se habet, ct singulariter in provincia Leodiensi, deficientibus prolibus legitimis, uxor succedit in omnibus bonis mariti; ubi vero sunt proles legilimæ, succedit in immobilibus quoad usumfructum tantum, proprietate devoluta prolibus; in mobililm. autem succedi l quoad proprietatem ct usuu:· fructum, Consuet. Lcodiens. cap. 11, art. 13 cl 15.

Ultimo laudem, his omnibus præfalisdeficientibus, venit fiscus, 1. 1 , c. *dc Boni* vacant.* Hæc omnia intelligc dc jure communi, ct nisi sit pactum aut consuetudo contraria, ul in quibusdam annotavimus.

Petes quis succedat bonis cl juribus religiosi , si dc iis ante professionem non disposuerit?

R. Jure communi succedit monasterium habens jus successionis, qualia sunt omnia monasteria etiam Mendicantium (exceptis Capucinorum cl Minorilarum dc Obsci vanlia ; item domibus clcollegiis Societatis Jesu juxta suas constitutiones), salva tamen legitima debita hæredibus necessariis, lia expresse Novell. Justin. 5, cap. 5, Aulhp»l. *Si qua mulier,* c. dc Sacrosanctis cedes. Novella 123, cap. 38 ct alibi, quod jure canonico probatur, cap. *Si qua mulier,* causa 19, q. 3, cl cap. Aon *liceat,* ibid. Idque coniormiler rcctæ rationi. Cum enim religiosus debeat vivere in monasterio el cx monasterio, par est ul illi res ejus potius cedant (piam aliis quihus nihil debet ct a quibus nihil exspectat : inde etiam augetur cultus divinus cl numerus Deo servientium. *Er quo inferes,* monasterium gaudens omnibus juribus monachi professi, succedere etiam ab intestato parentibus ejus, sicut ipse manens in sæculosuccessisset, cl ita exprimitur juribus citatis. Verum his omnibus juribus derogatum est in his provinciis ct in pluribus aliis. *

imo hic monendum ducimus quod, si monasterium sit jam aliunde opulentum, consultius sil professurum ante prjfcssionem distribuere bona pauperibus, maxime consanguineis, quam relinquere monastc-/io. Ut enim dicit S. Ambros. c. *Aurum,* causa 12, q. 2, « Aurum Ecclesia habet, » non ut servet, sed ut eroget el subveniat nin necessitatibus ad alimoniam paupe- » rutn. » EIS. Chrysost. Horn. 45 iri cap. 23 Matth. « Vis domum Dei ædificarc, da fidc- i) libus paupciibus unde vivant, et ædili- » casti rationabilem domum Dei. »

Hctres c.v testamento,

Ts est qui ultima voluntate moricnlis instituitur ad succedendum in suis bonis. Institui potest omnis homo, etiam infans cl amens, etiam communitas, conventus aut collegium , nisi speciali lege prohibeantur, 1.1, c. *dc Sacrosanctis cedes.* Quinimo ipsi religiosi professi jure communi possunt institui hærcdcs, sicut dixi modo posse succedere ah intestato, 1, *Deo nobis,* § Hoc etiam, cap. de Episcop. et cleric, el cap. Non liceat 19, q. 3. Intelligc de religiosis ct conventibus quibus liccl possidere bona in comniiini, ul sunt omnes ordines etiam Mendicantium, exceptis Fratribus Minoribus de Observantia cl Capucinis. *Ratio est;* quia, licet religiosi professi sint incapaces proprietatis, attamen quatenus sunt membra communitatis, capaces sunt omnium jurium quorum hæc communitas in communi est capax. Unde omnia bona et jura quæ religioso obvenite possunt, sive cx testamento, sive ab intestato, sive legato, sive donatione aut industria, non tam ipsi (piam ordini aut monasterio acquiruntur, cl hujus inluilii censcliw hærcditas delata monasleiio. Verum huic juri communi quoad hærcditatcni sive ex testamento, sive ab intestato, jure speciali Belgarum derogatum est ex edicto Caroli V, dato vigesimo primo februarii 1528; similiter in multis aliis provinciis, ut jam notavi.

Item lege civili prohibentur hærcdcs institui civitates hostium , communitas Judaeorum, apostat.o, hærctici, eorum fautores si intra annum non resipiscant, persecutores Ecclcsiæ cl cardinalium ; el generaliter quicumque prohibetur ob crimen lestai i, prohibetur pariter hæres institui juxta Glossam in cap. *Is cui,* tï. Qui testamenta. Specialis autem est ditlicullas dc illegitimis, pro quo

Nota, proles illegitimas alias dici nalurales, alias spurias. Proles naturalis est, quæ nascitur ex non conjugatis inter quos tempore conceptionis vel ryilhim erat impedimentum dirimens, vel erat talc quod per ipsos coeuntes posset tolli, ulerroi, inclus, cultus disparitas, etc., vel i«. dem si pet ipsos coeuntes tolli non posset, ignorabatur saltem ab una parte contrahentium, quia tunc cx illa parte fuit simplex fornicatio. Proles spui ia est, quæ nascitur cx parentibus inter quos tempore conceptionis erat impedimentum dirimens, quod ab ipsis coeuntibus ct illud scientibus tolli non poterat, ul ligamen, consanguinitas, affinitas, etc. Hoc notato,

Dico 1° Proles naturalis, non legitimala jure Romano, non succedit patri ab intestato, bene mati i etiam *cx asse* si nullas alias proles legitimas habeat ; si voro habeat, æqualilcr succedit cum aliis, l. *Si qua illustris* , c. ad S. C. Orilicianum. Item potest ex testamento institui bærcs etiam universalis, sive a patre sive a matre, si nulla sil alia proles legitima. Quod si sil, non potest institui nisi quantum ad unciam seu duodecimam pariem hærcditalis , Aulhcnl. *Licet,* c. de Naturalibus liberis. Jure Gallorum proles naturalis nemini p dost succedere ab intestato nisi propriis prolibus legitimis. Quantum ad successionem ex testamento, divers® sunt consuetudines. Punias, v° *Illégitime* et v° *Testament,* in prcœmiis.

Dico 2" Proles spuria non legitimala, nihil potest accipere a patre vel a matre, sive per testamentum, sive ab intestato, sive per contractus, prætcr necessaria vidui et amictui, 1. *Licet,* cap. de Naturalibus liberis. Novell. 74, cap. 6 et alibi.

Dixi Γ·, *a patre ct matre;* quia potest ab aliis accipere cl hæres institui ; item quia, licet jura loquantur tantum dc patre, jurisperiti tamen etiam ca interpretantur do matre, quia, inquiunt, non debet distingui inter patrem ct matrem nisi jus expresse distinguat; quod non facit in præsenti casu, sicut Licii in casu prolis naturalis : sicut autem proles spuria non potest succedere patri el matri, ita nec paler et mater proli spuriae.

Dixi 2 , *necessaria vidui d amictui ;* id •dim etiam prohibuit jus civile, sed Unquam quid nimis durum emendavit jus canonicum, cap. *Cum haberi t,* De eo qui duxit

in mal. lib. 4, lit. 7 ; cui nunc annuit jus civile.

Dixi in uiraquçconclusione, *proles non tcgilimala;* quia proles legilimala succcdil sicut ali® proles legitim® — Supp. q. 68. a. 3. o. — : dicitur autem proles légitimai i, non quasi liai de legitimo coitu nata , quia coitus ille transivit el nunquam polesl fieri legitimus ex quo semel fuit illegitimus; sed dicitur legilimari in quantum damna quæ illegitima proles ex legis auctoritate incurrit, subtrahuntur per logis aulorilatem.

ibid. — Sex modos legilimalionis refert S. Thomas, quorum duo primi duntaxat sunt in usu, scilicet, per legitimum matrimonium subsequens, ct per summum pontificem aut principem. Proles naturalis legilimatur per subsequens matrimonium, tam quoad effectus civiles quam ecclesiasticos, Novell. 89, cap. 8 cl alibi.

Quantum ad prolem spuriam, quidam indistincte dicunt nullam legilimari per subsequens matrimonium, sed per solam dispensationem SS. pontificis quoad effectus ecclesiasticos, et dispensationem principis quoad effectus civiles; attamen quotidie videmus natos ex concubitu inccstuoso légitimai» per subsequens matrimonium , tam quoad munia civilia quam ecclesiastica, obtenta sola dispensatione SS. pontificis aut episcopi super impedimentum consanguinitatis vel affinitatis. Melius ergo distingue cum aliis cl dic quod, si impedimentum quod inter parentes intercedebat tempore conceptionis, erat dispensabile per aliquam potestatem humanam, ut consanguinitas in linea collaterali, legilimalio fiat persubsequens matrimonium , quia in (ali casu proles non est spuria nisi per jus humanum , puta canonicum, statuens consanguinitatem in tali gradu line® collateralis dirimere matrimonium : unde cum pontifex aul episcopus dispensat in tali juro, proies quæ erat antea spuria, fit tantum illegitima naturalis; prolesaulem naturalis legilimatur, ul dictum csl, per subsequens matrimonium; cl ideo talis proles est apta ad omnes effectus tam civiles quam ecclesiasticos. At si impedimentum non poterat tolli per aliquam potestatem humanam, ut est ligamen, quando quis, v. g. nascitur ex adulterio, tunc non legilimatur per sub cquens matrimonium, sed per dispensati nem pontificis quantum ad effectus ccclcsiasticos, cl per dispensationem principi» quanlum ad effectus civiles, quia nempe est utroque jure spuria.

Petes Iu utrum pater aut mater possit dare vel legare aliquid filio spurio per fidei* commissum ?

R. negative. Perinde est enim an accipiat immediate a patre vel mediale per alium ex ordinatione patris. Idem csl dicendum de uxore respectu viri, aul viro respectu uxoris in iis locis in quibus prohibentur donationes inter conjuges, ct de omnibus illis qui per legos legatari i aul hærcdcs institui nequeunt.

Utrum vero sic acceptum sit obnoxium restitutioni ? *R.* eo modo esse obnoxium quomodo esset si immediate absque fideicommisso donaretur aul legaretur; quia hujusmodi fideicommissum est in fraudem legis, fraus aulem el dolus nemini patrocinantur. Utrum jam si immediate esset acceptum absque fideicommisso, esset restituendum, pendet cx his quæ diximus § 3 hujus articuli, præscrlim sub finem. Si enim leges sic prohibeant hujusmodi dona lionesaul legata, aul donatariosscu legatarios reddant inhabiles ad recipiendum , quales esse non patui volunt leges prohibentes donare spuriisaul conjugibus inter se, sicque sint usu rccep* tæ, tunc acceptum est legitimis hæredibtis restituendum.

Sed quid si jam hærcdc absolute instituto, pater aul maritus cum roget ut hereditatem vel ejus partem det spurio vel uxori, cl ipse hæres promittat?

R. hanc promissionem esse illicitam et invalidam, utpolc faciam contra leges eam prohibentes. Si tamen hæres non vi hujus promissionis, sed vi dominii quod cx institutione absoluta acquisivit, aliquid dari spurio aut uxori, videtur valide donaluin nec restitutioni obnoxium; quia licet jura prohibeant promissionem faciam testatori, non tamen prohibent quin hæres , ut verus illorum bonorum dominus, possit ca dare cui voluerit, etiam spurio aut uxori.

Pcbs 2° utrum parentibus tcslanlibiis, licitum sil uni proli plus relinquere quam aliis?

R. licere justis de causis, quales sunt si proles de testatore suis obsequiis plus sil merita , si infirma , si pusilla , si ad studia sint faciendi sumptus, si consuetudo positi- lel ul primogenitusaliis, masculus heminis præfcralur, 1'cccaiit vero si sine justa caus?

elex affectu inordinato, inter liberos quos natura ferit æquales hæredes, inæqualilalcm constituant, magnumque rixarum el odiorum fomentum subministrant.

liares universalis. liares pa> ticularis.

Hæres universalis sive *cx asse ,* est, qui instituitur ad succedendum omnibus bonis et juribus defuncti, ct consequenter ad subeunda omnia ejus onera el debita rcalia ; hæres enim personam defuncti quoad jura et onera realia repræscntal.

Hæres particularis est, qui instituitur ad succedendum hæreditalis parti aliquot®, scu indeterminatæ , pula ad tertiam , quartam partem , ct illi incumbunt etiam onera defuncti pro rata partis. Quod si instituatur ad certain aliquam ct determinatam partem, nuta ad hoc prædium, non censetur hæres, MXl legatarius, ad quem defuncti neque jura neque onera spectant.

Hæc ul melius inlelligas, nola quod hæc vox as,cx primaria institutione,significet pondus, scu libram Romanam duodecim unciarum, et inde translata sit ad significandam ipsam hæroditalem divisam in duodecim partes, quæ vocantur unci® , et habent nomina propria , scilicet *sescunx,* id est, una uncia ; *sextans*, id est, sexta pars hæreditalis, scilicet, duæ unci® ; *quadrans,* id est, quarta pars hæreditalis, scilicet 1res unci®; *triens,* id est, tertia pars hæreditalis, scilicet quatuor unciæ; *quincunx,* id est, quinque unciæ; *semis,* id est, dimidium hæreditalis, scu sex unciæ; *septunx,* id est, septem unciæ; *bes,* id csl, octo unciæ; *dodrans,* id est, novem unciæ; *dextans,* id est, decem unciæ; *deunx,* id est, undecim unciæ: duodecim vero unciæ appellatione *assis* continentur. Igitur hæres universalis vocatur hæres *ex asse;* qui autem instituitur ad unam, duas, 1res uncias, dicitur hæres particularis.

Hares necessarius. Hares non necessarius.

Hæresnecessarius csl quem testator tenetur instituere in portione legitima, nisi justam cxhærcdandi causam habeat, qualis csl ingratitudo enormis ct injuria atrox in testatorem, prout explicatur Authcnt. *Ulcum,* de Appellat, cognosc. cap. 3 cl4, collai. 8, lit. 16. et hi sunt omnes ascendentes el descendentes legitimi : ita quod si alicui ex his porlio minor legitima relinquatur, ei competat actio per triginta annos ad petendum complementum , ei si omnino prælcrcatur atque nihil ct relinquatur, testamentum est ipso jure nullum quoad institutionem h®> rodis, non tamen quoad legata , Aulhent. /i.r *causa* , c. de Liberis praeieritis cique competit actio triginta annorum ad urgendam nullilatcm testamenti. Quod si causa legitima cxhærodalionis sit apposita in testamento, sed ab hærcdc instituto probavi non possit, competit hæredi necessario contra institutionem hæredisquerela inofficiosi testamenti per quinque annos, I. Si *quis filium* 34, I. *Scimus* 36, c. de Inofficios. t-slament.

Legitima autem, ut jam observavi, csl tcrlia pars hærcdilalis quæ uni obveniret ab intestato ubi non sunt plurcs liberi quam quatuor; si sunt plurcs, est media pars. Quod si deficiant descendentes, legitima ascendentium csl semper tertia pars hærcdilalis. Si neuter parens supersit, in locum patris succcdilavus ct avia paterna, in locum maIris avus et avia materna , Aulhent. *de Hared. ab intestat. §* Consequens, olscq.

Hæres non necessarius csl, quem testator non cogitur instituere, etiam in porlionc legitima , ut sunt omnes collaterales etiam fratres cl sorores : unde hi infirmare testamentum non possunt, eo quod sunt prætcrili, nisi forte testator instituisset infamem, ;uo casu ipsis competit querela inofficiosi leslamcnli, nisi forte cl ipsi sint infames aut ingratitudine erga testatorem notati.

Nola , omnem hærcdcm sive ab intestato sive cx testamento , sive necessarium , sive non necessarium, posse acceptare vel repudiarehærcdilalcm ; item posse acceptare vel pure et simpliciter, vel sub beneficio inventarii.

Jure Romano conceditur annus ad deliberandum an velit necne acceptare: et hoc jus, si intra annum hæres moriatur, transmittit ad hæredes. Stalim aulem ac acceptavit simpliciter,etiam antequam possideat, transfert in se omnia tam jura el bona quam onera ct debita rcalia defuncti,etiamsi superent vires hærcdilalis , saltem in foro externo ; nam in foro conscienti® eximunt ab eorum solutione Sylvester v° *Usura* 6 , q. 10, Layman lib. 3, Tract, 5, cap. 6, ɳ. 7, et alii apud ipsum ; quia, inquiunt, ista lex civilis fundatur in fraudis pr®sumptione , quæ est conira hærcdcm , si inventarium

non conficiat. Praesumptio autem cedit veritati cognitæ, cap. *Tua, dc Usuris* in line. Censetur autem quis purcct simpliciter hæreditatem acceptarcquando, ut hærcs, exercet aliquem actum circa hæredilatem , utsi debita hæredilali recipiat, aut debita ab hæreditate solvat, si quaedam mobilia subtrahat, aut agrum colat,si ipsam haeredi letem, vel ejus partem donet aut vendat. Intelligc tamen modo sil major viginli quinque annis; minorennis enim, his non obstantibus, imo etsi explicite acceptaret hæredilatem pure cl simpliciter, non censeretur nisi hærcs beneficiarius, 1. *Necessarius* 57, fi'. De acquirend. hærcdit.

Si hæredilatem acceptet sub beneficio inventarii , non tenetur ad debita defuncti ultra x ires hærcditalis. Hoc inventarium secundum jus commune, hæresdebel inchoare intra triginta dies a cognita hæredilatc sibi delata, el absolvere in lra sexaginta alios dies : ad confectionem inventarii certæ formalitales requiruntur secundum diversas leges aut consuetudines particulares.

Qua-rilur utrum renuntiatio hærcditalis fulurae sil valida?

R. 1° Renuntiatio nuda fulurae hæreditalis in toto vel in parte, facta ab hærcde necessario, jure communi est irrita, 1. *Qui superstitis,* IT. De acquirenda hæred. et alibi. Quia e re boni publici esse jura existimant si bærcdilates pactis nec dari nec auferri possunt.

Dixi, *nuda;* quia si sil jurata, valet cap. *Qamvis pactum,* de Pactis in G. Item valet si liæres vivenle patre accepit portionem integram quæ ipsi jure debebatur. Si tamen postea bona patris augeantur, poterit petere legitimam hujus augmenti. Item valet si quis in ipso actu testandi renuntiet juri successionis suæ, aut post conditum testamentum in quo est omissus, omissionem approbet.

R. 2' Omne pactum de hæreditate cer'æ personæ viventis cedenda alien particulari, est etiam ipso jure irrita, 1. *I llima,* de Pactis. Quia , ut ibi dicitur, « Hujusmodi pac- » lûmes odiosæ esse videntur et plenæ tris- n ihsimi el periculosi eventus : » idque, ait Glossa, « propter insidias quæ paran- » lui ejus vilæ super cujus bonis pacis- d cunlur. »

Dixi 1 *certa; persona viventis,* quia si sil incerta* personnæ, utsi dones Titio hæreditalem quamlibet quæ libi in totius vilæ de cursu vel infra certum tempus obveniet, (piia tunc cessat periculum vilæ alterius insidiandi.

Dixi 2° *cedenda alteri particula) i;* quia valet si cedatur alicui communitati, quia etiam in hoc casu cessat linis legis, nempe periculum insidiandi vilæ alien® : « Quod » enim collegio datur, eum singulorum non » sit, quasi nomini datur : et naturale vi- » liuin est, negligi quod communiter possi- » detur, « ait Glossa in cap. *Cum venisset.* De rcstil. spoliat. Valebit etiam tale pactum, si accedat consensusilliusdecujus hæredilatc agitur, 1. *Ullim.* cit. c. dc Pactis.

3o liem jure civili irritum est pactummutuum de successione reciproca , 1. *Licet, c.* dc Pactis. Quia, ut jam dixi, jus hærcditalis fulurae pacto acquiri vel auferri jura velant. Valebit tamen si liat per modum ultima* dispositionis ulrinque revocabilis, ut lre quenter accidit inter conjuges.

R. 4° Jure non Tridenlini, quæcumruc renuntiatio vel obligatio facta a novilioanlo duos menses præcedènles professionem , etiamsi sit juramento firmata, est invalida, Trid. sess. 25 *de Regular,* cap. 16.

Ilocaulcm decreto non comprehenduntur ullimæ voluntates semper revocabiles, neque contractus reciproci in quibus aliquid mutuo datur et recipitur, ut venditio, penni - latio, etc., neque modicæ donationes, quia finis hujus legis est, nc novi li i bonis spoliati inviti profiteantur ; quod periculum non currit in his casibus. Comprehenditur tamen renuntiatio seu obligatio sub conditione futur® professionis, quia inde etiam læditur libertas religionem deserendi, cum qui possident, a possessione semel adepta ®grc dejiciantur, neque id fiat ordinarie absque querela cl contradictione.

Utrum vero comprehendatur renuntiatio seu donatio factaanlcsusccplioncm habitus, '•jtuitu tamen religionis ingrediendæ? Dubium est, aliis negantibus, aliis affirmantibus. Satis probabile est quod comprehendatur : tum quia concilium non exprimit in suo decreto tempus novilia tus, ergo ad illud non debet restringi ; tum quia alioquin concilium non oblineret finem suum, scilicet libertatem novilionim. Citantur pro et contra declarationes congregationis cardinalium.

J VII. · *I)e tysectdore ti st.imenit (i).*

Testamenti exsecutor est is quem testator nominavit·, quod si nullus nominatus, exsecutio testamenti pertinet ad hærcdcs. Coligilur ex can. *Nos quidem,* de Testam, lib. 3, lit. 2G. Quod si intra annum exsecutionem non perfecerit, devolvitur ad episcopum saltem quoad legata pia , ibid, et cap. *Tua nobis,* infra. Institui possunt unus vel plures exsecutores; et quando unus abest, alter potest solus exsecutionem perficere. Item possunt institui feminæ; item et religiosi de licentia sui prælati, est enim pium opus, cap. 2 *de Testam,* in G, et Clementina unica cod. tit. Excipe fratres Minores de Observantia, Clementina *Exivi,* de Verborum significat. lib. 5, tit. 11.

Petes 1° quomodo relicta incerta sint exsecutioni mandanda ?

R. 1° Si incei tiludo se teneat ex parte personæ, puta legatarii, quia duo eodem nomine appellantur, nec aliquibus indiciis potest dignosci de quo testator sil loculus : quidam arbitrantur legatum in hoc casu inter utrumque pro rata dubii in foro conscienti® esse dividendum. Attamen jure civili tale legatum corruit, l. *Si fuerit el* l. *Si quis pluribus,* IT. de Rebus dubiis el alibi. Excipe legata ad pias causas quæ ob incerliludinem loci vel ccclesiæ non salis distincte express® non corruunt, sed loco seu ccclesiæ pauperiori cedunt, Aulhenl. *dt Ecclesiast. lit.* cap. 9.

Quod si aliquid sil absolute relictum pauperibus aut Ecclesiæ sine ulla expressione loci, nec appareat de quibus pauperibus aut de qua ecclesia intenderit testator loqui ; exsecutio fieri debet in loco ejus domicilii, l. *Si quis ad declinandum ,* c. de Episcopis cl clericis, lib. 1, lit. 3, nisi forte sit extraneus cujus domicilium ignoretur, aut nimium distet; tunc enim distributio liet pauperibus, aut ecclesiæ loci in quo mortuus est, l. *Nulli,* c. eodem. Quidam volunt nomme pauperum eos solos esse inlelligcndos qui vicium incertum habent ex eleemosynis fidolium; non autem xenodochia vel monasteria quæ vel ex fundatione vel ex eleemosynis colleclunr vicium annuum sufficienter oblinent; sed in bis inspicienda est, si pout!, intentio testatoris.

j, Vide aJnoUlienein undecimam.

R. 2° Si incerliludo se teneat reparte ki legal®, distinguendum est. Aut enim res est a natura determinata ad certos limites optimi , mediocris, infirmi, ut bos, equus, vinum, cl tunc debet una ex mediocribus, 1. *Legato generaliter* 37, iï. de Legalis. Aut res est non a natura, sed ab arte vel aestimatione determinata ad certus hujusmodi limites, ut vestis, domus, etc. cl tunc exsecutor dando minimam , liberatur ff. cit. Idem dicendum de rebus legalis in numero, pondered mensura, ita quod sufficiat tribuere minimum in eo genere et quantitate, l. 3, (Γ. *dc Tritico, vino cl oleo legato.*

Petes 2° utrum ultima voluntas defuncti, praesertim quoad legata pia, possit ab episcopo vel exsecutore mulari in alium pium usum ?

R. 1» Si voluntas ultima defundi possit honeste impleri, non licet episcopo aut exsecutori in aliud opus, etsi videatur melius, commutare, cap. *Conquestus, de Foro com-* pctenli, cap. 4, causa 3, q. 2,clClementina *Quia contingit.de* Religiosis domibus, ubi dicitur, « cum ea quæ ad certum usum lar- «gitionc sunt destinata fidelium ad illum «debeant, non ad alium , salva Sedisapo- » slolicæ auctoritate, converti. » Solus ergo summus pontifex, tanquam supremus piarum causarum administrator, potest justa de causa legata pia ad certum usum relicta absolute in alium commutare. Quod etiam aperte innuit Trident, sess. 2, cap. G *de Reformat.* Quod autem potest SS. pontifex circa legata pia , id videtur posse supremas princeps circa legata in bonum commune.

Verumlamcn si causa aliqua incidens dc novo, aut a testatore ignorata subsit, quam si cognovisset aliter disposuisset, aut si viveret bene vellet legatum suum in alium usum converti , probabile est quod tunc possit episcopus cum exsecutore in talem aliorum usum convertere. V. g. testator legavit mille libras pro ornamentis ccclesiæ, eeclesia non indiget ornamentis, puta, quia altor abunde providit, sed indiget restauratione lecti aut pavimenti, videtur, inquam, quod episcopus de consensu exsecutoris, aut co renuente solus possit eas pecunias in hunc usum magis ecclesiæ utilem convertere; non quidem per dispensationem propriam quæad summum pontificem pertinet, sed per epiikiam, quod id non sit contra voluntatem defuncti ; hanc enim interpretari pro-

prie perlinet ad episcopum , *ut palcbil ex responsione sequenti.*

R. 2° Si legatum ad pium usum ad quem testator deslmav it, applicari non possit, non ideo corruit; quia principalis intentio testatoris fuit salus animæ cl honor Dei, el ideo ab episcopo ct exsecutore applicandum est ad alium pium usum, conformilcr tamen , in quantum fieri polest, voluntati testatoris ; quod si exsecutor sine justa causa abnuat, id prostare poleril solus episcopus : «Quia » in omnibus piis voluntatibus est perloco- » rum episcopos providendum, ulsccundum «defuncti voluntatem universa procedant, » licet etiam a testatoribus id contingeret » interdici,» cap. *Tua nobis,* de Testam, lib. 3, tit. 2C, cl cap. *Nos quidem,* ibid.

Reiss 3°quandonam exsecutor testamenti debet exsequi voluntatem testatoris?

Quodlib. 6. a. 13. o. — *R.* Stalim moraliter, nisi sit justa causa differendi, cap. *Si luvrcdcs ,* dc Testam. Alioquin peccat non solum contra legatarios , sed etiam contra testatorem ubi agitur dc legatis piis. Ex hac enim prolatione differuntur suffragia quæ pro ipso propter legata funderentur, elquibus mullum juvaretur.

Ibid.— Dixi, *nisi sil justa causa differendi* , qualis est, v. g. si ad modicum tempus differat , ul rebus defuncti melius venditis, ampliores eleemosynas dare possit; sicussi permultum tempus differat, ul non mullo ampliores eleemosynas faciat. Hoc autem requirit prudentis exsecutoris examen, ut scilicet consideratis dilatione temporis ct conditione personæ quæ creditur citius vel tardius liberanda, et etiam quantilaleaugmcnti eleemosynarum, faciat quod videtur expedire defuncto.

Cælcrum si exsecutor seu liærcs negligat usequi voluntatem defuncti aut legata alio detorqueat, judex sive ecclesiasticus sive civilis jure communi potest ipsum ad id compellere, est enim officium hujus jurisdictioni mixti fori, datuique in ea locus prevention!.

Hæc plusquam salis ad institutum nostrum, licet nondum satis pro amplitudine naleriæel legum particularium diversitate ; sed , ut jam monui , eas el in cis peritos quisque pro sua provincia consulat, non emm ex jure communi, ul plurimum, dicUvimus.

DISSERTATIO lih

DE CONTRACTIBUS ONEROSI?¡ et phimo DE VENDITIONE ET EMPTIONE.

D.Th.Q. 77>

ARTICULUS I.

Quid sil venditio? Quid amplio?

Contractus venditionis et emptionis originem ducit a commutationibus. Antiquitus enim , antequam pecunia esset in usu, homines permutationibus sibi necessarii procurabant; ut qui habebat vinum ultra necessitatem el indigeret oleo, commutabat vinum pro oleo. At cum sæpe contingord quod unus non haberet id quo alter indigebat , et iste alter vicissim, resque cominutandæ sæpe essent inæqualis valoris, ulsi equus cum asino esset permutandus, jure et consensu gentium, electa est certa materia, cujus publica el perpetua æstimalio difficultatibus commutationum subveniret. lb 1. 1 , ff. *Deconlrah. empt.*

Hæc materia vocatur *numisma,* seu nam· *mus,* a voce groca *vóμo;.* id est lex, quii loge publica quantitatem æslimationis consequitur; item *pretium,* quia rerum omnium commutandarum est publica mensuri et apprelialio ; tandem *pecunia,* quia primi nummi pecudis nota signabantur.

Venditio definitur in jure, *pactio merci» pro pretio ;* ct emptio, *pactio pretii pro merce.* Sunt ergo venditio ct emptio duo contractus partiales correlalivi unum integrum conficientes, qui dicitur emptio-venditio, ct definiri potest: *Contractus onerosus , mutuo consensu constitutus, dandi mercem pro pretio determinato, el pretium determinatum pro merce.* Et quia tenet locum permutationis , quidquid dicemus dc cmptionc-vendilionc regulariter est applicandum permutationi quæest contractusinnominatus , *do ut des.*

Explicatur. Dicitur 1" *contractus onorosus ;* quia utrinque oritur obligatio in vendente dandi mercem, in emente dandi pretium.

Dicitur 2°, *mutuos consensu constitutu»;* quia substantialiter perficitur mutuo contrahentium consensu, signis externis a vel voluntate partium requisitis manifestato;

i.a ul vi sua liansferrct dominium etiam obsque traditione, nisi obstarent leges civiles quibus caulum est non nisi traditionibus rerum dominia transferri, 20, c. *dc Pactis,* cl 1. 9, lf. *De pub. in rem aci.* Ex quo sequitur quod iste contractus integretur et compleatur per traditionem , et quod ante illam emptor habeat tantum jus ad rem, ita quod si res empta tradatur secundo emplori, valide tradatur, et primo emptori competat tantum actio in venditorem. Observat tamen Perfector Tourncly ex jurisperitis Gallis, communiter in Gallia admitti fictam quamdam traditionem, vi cujus rei immobilis dominium transfertur in emptorem stalim ac perfectum est venditionis instrumentum, cui hæc aut similia verba inseruntur : *A transporté el transporte par ces présentes tous droits dc propriété, saisines, possessions, etc., sur ledit héritage dont il est saisi.*

Sequitur insuper, saltem probabilius, quod si tributum pro venditione sit solvendum ; istud debcalur cx ipso contractu inito ante traditionem ; quia, ut, dictum est mutuo consensu absque traditione est substantialiter perfectus.

Dixi, *muluo^onscnsu signis externis a vcllcge voluntu.ie partium requisitis manifestato ; quin s* instrumentum venditionis scribi debeat, si emptor rem gustare, probare, videre velit, quamvis dc pretio sil conventum, nulla erit obligatio antequam scribatur instrumentum, res probetur, aut videatur, l. 34, ff. *Dc contrah. cmp.* In Gallia edicto anni 15GG, venditiones quæ excedunt centum libellas, vel debent fieri coram notario vel partium suscriplionc munii i, nec probatio per testes admittitur.

Dicitur 3°, *dandi mercem.* Per quod intelligible omnis res pretio æslimabilis et vendibilis, non solum res mobilis venalis exposita , quæ proprie dicitur merx, sed el immobilis, item jura, actiones, debita, servitutes, spes lucri, ul jactus, fructus pecoris aut arboris, ole.

Dicitur 4 , *pro pretio;* quia si res pro re daretur, vel pretium pro pretio, non foret venditio, sed permutatio, vel cambium aut mutuum. Casu autem quo pro merce daretur parlim pecunia parlitn ros altera, si pecunia superet valorerem alleram datam, frit venditio ; si e contra res altera data su-

porci valore pecuniam, rrit permutatio; quia a majore parte sumitur denominatio : si sint æqualis valoris, erit parlim empliovendilio, parlim permutatio. Undo sil tributum solvendum pio rebus venditis, in primo casu debet solvi, non in secundo; ii tertio vero debet parlim solvi.

Dicitur 5°, *pro pretio determinaro ;* quia si non determinetur pretium, nulla est venditio. Unde si emere volenti sic venditor dr eat : *Quanti velis, quanti equum putaveris, quanti xslimaveris, habebis emptum;* nulla est venditio, 1. *Quod serpe* 35, § 1, ff. Dc contrah. empt. lib. 18, tit. 1. Similiter si dicat, *justo prelo,* nisi forte pretium sit lege taxatum , non est venditio. Secus si pretium alicui tertio remittatur determinandum , ut si dicat emptor : *Solvam quod Titius decreverit, Ullim.* c. D. contrah. empt. lib. 4, lit.33. Similiter si dicat: *Emo quanti emisti, quanti venditur, aul vendetur tali tempore, in talibus nundinis,* quia sic pretium est determinatum. Sicut autem pretium debet esse determinatum , ita videtur quod merx debeat esse determinata , saltem quoad speciem , ul una ovis, duo boves.

ARTICULUS II.

Utrum liceat rem carius vendere, aul vilius emere quam valeal?

2. 77. a. 1. o. — Extra dubium est, rem vendere pluris aut emere minoris justo pretio, fraude adhibita, ut frequentissime contingit inter mercatores, esse ex genere suo peccatum mortale injusliliæ; quia est decipere proximum in ipsius damnuin , quod est aperte contra justitiam ipsi debitam, el consequenter obnoxium restitutioni. Sed quid seclusa fiaude?

Ibid. — *Dico* t° Carius vemTere vel vilius emere rem quam valeat, etiam seclusa fraude, est secundum se illicitum cl injustum, proindeque restitutioni obnoxium.

Ibid. — *Ratio est ;* quia emptio venditio est introducta pro communi utilitate utriusque contrahentis, dum scilicet unus indiget re alterius, ct c converso ; quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet esse magis in gravamen unius quam alterius. Alioquin non servaretur æqualilas inter contrahentes, consequenter nec justitia qua* in æqualilate consistit.

Dices 1" Jure civili, C. lib. 4, tit. 44.lib

2ct 8,ralæ habentur venditiones ct emptiones in quibus non servatur justum pretium , modo non sint infra aut supra medietatem justi pretii. Ergo.

Ihid. ad. 4.—/I. *D. ant.* Ratæ habentur, loc sensu quod approbentur, *N.* hoc sensu |uod tolerentur, quatenus ejusmodi venditiones jus civile neque punit, neque contra rs dat actionem in foro exteriori, *C.* Et boc ad vitandas lites quæ continuo nascerentur, tum cx vitiosa propensione quam quisque habet emendi vili, ct vendendi care, tum cx difficultate probandi quale sit summum aut infimum pretium vulgare, quod admittit latitudinem, ul dicam modo.

Utrum vero darctur actio in foro exteriori contra venditiones ct emptiones supra vel infra justum pretium lege laxatum, etiamsi non essent infra vel supra mediedatem justi pretii? *Quidam affirmant,* quia cum hoc pretium consistat in indivisibili, facile potest dignosci excessus etiam levis : nec tam frequenter contingunt transgressiones. Idem propter easdem rationes est dicendum , si fraus adhibeatur in transgressione cujusvis pretii, ct ita supponit S. Th. hic in corpore. Sed numquid semper fraus adest dum venditur supra , aut emitur infra justum pretium? Equidem semper adest fraudatio, quia aliquid injuste accipitur, sed non semper adest fraus , quia fraus importat aliquid cx parte agentis, quo alter inducitur in errorem ; potest autem alter induci in errorem oχ propria simplicitate aut imprudentia , absque eo quod aliquid agam in hunc finem, ul si mihi offerat rem venalem pretiosam lanquam vilem, el ego pretio proposito emam. Vel si ego vendens simpliciter rem meam venalem offero,aut simpliciter dicam, *Volo tanti vendere,* ct ipse acceptet; non ego decipio, sed ipso se decipit.

Ibid. — Verum hæc spectant furum exterius, idcoquc nihil ad nos, qui solum attendimus furum Dei, in quo lex divina nihil impunitum relinquit quod sil virtuti contrarium ; secundum vero legem divinam , illicitum reputatur, si in emptione cl venditione non sit æqualitas justiliæ observata, el tenetur ille qui plus habet rccompensare ei qui damnificatus est.

Instabis. L. *In causa?* 16, § 4, ff. dc Minoribus , 1.4, lit. 4, dicitur, in pretio emptionis el venditionis naturaliter licere contrahentibus sc circumvenire, id est, se decipere : ergo hujusmodi venditiones et emptiones non solum jure civili tolerantur, sed el probantur ut naturaliter licita». bique probare videtur jus canon, siquidem cap. *Cum dilecti,* dcEinpl. ct vendit. Extra. lib. 3 , lit. 17, Alexander III declaravit irritam sententiam qua rescindebatur venditio facta infra dimidium justi pretii.

R. hanc Pomponii legem, vel rejiciendam esse lanquam falsam , atque rcctæ rationi, divinis mandatis, religioni Christi et Apostoli doclrinæ Thcssal. 4 contrariam. Vel dicendum cum multis juris interpretibus, *-b naturaliter* idem valere ac jure gentium; ita ut sensus sit : Jure gentium licet, seu non prohibetur contrahentibus sc circumvenire ; vel tandem intelligcnda est de circumventione improprie dicta, pro conatu quem adhibent vendentes el ementes, hi ut vili emant, illi ut care vendant, intra tamen limites justi pretii.

Ad cap. *Cum dilecti, R.* Alexandrum III irritasse hanc sententiam, non quod approbaret venditionem factam infra dimidium justi pretii, hanc enim ncc approbant ipsa jura civilia ; sed quia, ul ibidem dicitur, in arbitrio emptoris erat, vel supplere justum pretium, vel rescindere venditionem , quapropter judex non debebat absolute decernere rescissionem venditionis, sed disjunctive vel rescissionem vel supplementum justi pretii, et ideo ejus sententiam irritat pontifex.

Ft hinc inferes quod, si ipse emptor fuerit fraudatus supra dimidum justi pretii , red rem vel alienaverit vel dclerioravcrit, amittat jus actionis in foro externo, quia non potest amplius petere alternative, vel restitutionem excessus pretii, vel rescissionem venditionis, cum res non amplius existât integra.

Repones. Quod est omnibus commune , videtur esse naturale ct non esse peccatum : atqui velle vendere carius cl emero vilius, csl omnibus commune : ergo. *Prob. min.* ex S. Aug. qui lib. 13 de Trimil. cap. 3, refert quod , cum quidam minus annunliassct suis auditoribus sc proxima vice revelaturum quid unusquisque vellet interius, dixit : *Vili vultis emere el care vendere :* quod dictum fuit ab omnibus acccptum. Ergo.

ibid, nd 2. — *R.* ex ipso S. Augustino ibidem. Quod mimus ille vel scipsum ir>luendo, vel alios experiendo, credidit vili velle emere ct care vendere esse omnibus commune: sed quoniam revera vilium est, potest quisque adioisci justitiam qua huic resistat ct vincat·, ct ponit exemplum dc quodam qui postulanti cx ignorantia modicum pretium pro libro, justum dedit pretium. Unde *patet* quod illud commune desiderium non est naluræsed vitii, ct ideo commune csl mullis qui per latam viam vitiorum incedunt.

Dices 2° Scienti et volenti non fit injuria. Ergo.

R. dcfraudalum plerumque ignorare justum rei pretium , sicquc non est sciens. Et *dato* quod non ignoret, non dat omnino volens, sed aliquo modo invitus, quia indiget, sicut qui solvit usuras aul qui dat marsupium latroni, ut effugiat mortem.

Ibid.o. — *Dico* 2° Per accidens res licite potest vendi pluris aut emi minoris quam secundum se valeat, ratione nempe alicujuscircumstanliæ, puta, si quis in gratiam alterius ipsi vendat rem sibi valde utilem , el cx cujus privatione patitur damnum, potest illi vendere pluris quam secundum se valeat,» licet non pluris quam valeat habenti. Verum hæc conclusio fusiori indiget explicatione, quam dabimus postquam discusserimus quis sit justus rerum valor. Unde sit

ARTICULUS IIT.

Quis sit justus rerum valor seu justum pretium?

Nola. Generaliter loquendo, ille est justus rei valor seu justum pretium, quod est commensuratum rei non physice considerati, sed moraliter cl in ordine ad usum cl convicium humanum. Cum enim sublunaria sini propter hominem , lanii valent civili æstimalionc quantum homini descruunt; hinc pluris valet panis quam mus, quamvis mus, ulpote animal vivens, sit majoris dignitatis naturalis quam panis. Unde S. Aug. 1. 11 de Civit, c. 16, dicit : a Quis non domi suæ panem habere quam » mures, nummos quam pulices malit? » Sed quid mirum, cum in ipsorum etiam » hominum aestimatione, quorum corie nari lura est tant® dignitatis, plerumque canius comparatur equus quam servus, " cemma quam famula ? »

Sed quæslio est cujus sit definire in particulari quanti res unaquæquc valeatad usus humanos. Ad id enim non sufficit prudentia venditoris aul emptoris, cum non possint esse judices in propria causa, neque alter alteri morem gerere teneatur. Igitur

Dico 1° Duo sunt quibus constituitur justum rerum venalium pretium, nempe rcipublicæ auctoritas, seu ii qui ab illa auctoritatem habent, ut sunt principes et magistratus, ct communis æstimatio fori seu hominum inlelligcntium. Primum pretium vocalur *legitimum,* quasi a lege laxatum. Secundum vocatur arbitrarium seu vulgare. Justum ergo rerum prolium illud est quod vel ab auctoritate publica, vel communi hominum æslimationc est determinatum.

Probatur prima pars. Sicut ad rempublicam, seu ad cos qui ejus auctoritate funguntur, spectat leges ac statuta condere ad bonum commune, ita el pretia rerum statuere ad idem bonum commune, ut numirum cupiditati cl fraudibus vendentium ac ementium obvietur, pauperumque expilationes impediantur. Ergo sicut alia statuta ac leges rcipublicæ sunt servandæ, ita et cæ quæ pretia rerum statuunt.

Confirmatur. Judicium rcipublicæ seu magistratuum in considerandis rerum utilitatibus ct omnibus circumstantiis, est regulariter prudentius et attentius : ergo standum est illi regulariter. Dico *regulariter ;* quia sunt quædam exceptiones.

Prima exceptio csl, si hujusmodi judicium seu taxa contineat manifestam ct intolerabilem injustitiam, sive cx odio in venditores, sive cx propensione in emptores, sive ex inconsidcralione et ignorantia procedentem. Id tamen non debet facile præsumi, cl in dubio huic laxæ csl standum, ut communiter docent theologi.

Secunda est, si cx mutatis circumstantiis quas magistratus prævidcrc non potuit, laxatum ab co pretium evadat injustum, ut si inopinato adveniat magna copia mercium.

Tertia, si pretium vulgare usu prævalcat, sciente et non contradicente superiore, quia tunc tacito consentire censetur.

Quarta, si merx aliqua sit aliis communibus longe præstantio.» (dico *longe prerstantior,* hic enim parum pro nihilo reputatur), potest vendi aliquanto pluris supid laxatum pretium, sicut debet vendi infra

si sit longe vilior, quia taxa intclligilur dc rebus ordinariæ bonitatis.

Quints. Item taxa non obligat quando favet contrahenti : unde si facta sit in gratiam emptorum, ul iit communiter, venditor quidem non potesl pluris vendere, sed cmplor potesl minoris emere. Si e contra facta sil in gratiam venditorum , ul contingit in venditione censuum, eo quod oodinarie non vendantur nisi necessitate cogente, non potesl emptor minoris emere, sed potesl venditor pluris vendere; quia nemo favore suo obligatur.

Probatursecunda pars conclusionis.1° Ex jure 1. *Si servum 33,* ff. Ad legem aquilciam, lib. 9. tit. 2, dicitur :« Pretia rerum non »cx affectione, nec utilitate singulorum, » sed communiter fungi, » id est aestimari. Idem repetituri. *Prelia* 63, ff. Ad leg. falcid. lib. 35, tit. 2, ubi loco *[ungi* legitur *funguntur,* ct subdit Glossa: *Dic communiter, funguntur scilicet pretia, id est statuuntur.*

Probalur 2° *ratione.* Quia judicium privatum est sæpe cæcum el fallax , atque cupiditate facile pervertitur; judicium autem commune regulariter est prudentius, attentius et minus errori obnoxium. Ergo quando non est certior regula, illi standum est circa pretia rerum ; idcoque jure gentium merito statutum est id habendum esse pro justo rerum pretio, quod communis æstimatio, attenta rerum utilitate ct aliis circumstantiis communiter cognitis, ut modo fusius explicabo, constitueret. Dico, *communiter cognitis;* quia communis æstimatio non desumitur cx privata uniusaltcriusvc cognitione circa rerum utilitatem cl circumstantias, sed cx communi notitia, ut dicunt jura cit.

Dico 2° Hæc duo pretia in eo differunt, quod legitimum consistat in indivisibili, vulgare vero admittat latitudinem.

Ita lio est; quia legi timum determinatur ab uno vel a pluribus in unum concurrentibus, et ideo potesl determinari in aliquo puncto indivisibili. Posset etiam determinari in aliquo divisibili si sic vellet respublica, sed id fieri non solet. Vtrlium autem vulgare determinatur a judicio plurium, qui cum non omnes idem judicent de valorc rei, sed alii paulo plus , alii paulo minus, quod enim unus æstiniat novem, alter æslimat decem ; nccesse est dari aliquam latitudinem intra cujus limites sistat justitia hujus pretii.

Igitur minimus excessus in pretio legitimo est injustus ct obligat ad restitutionem; ul si pretium legitimum modii trilici sil taxatum ad decem libellas; qui vendendo excederet uno, duobus aut tribus assibus, peccaret contra justitiam, ct teneretur ad restilui ionem : c contra in pretio vulgari potest esse variatio absque injustitia, modo sistat intra ejus latitudinem.

Hujus autem latitudinis assignantur 1res gradus, iniimus, medius el supremus : ul si pretium medium ulnæ panni, v.g. sit decem, infimum erit novem, supremum undecim ; ita quod unicuique sil licitum illaesa justitia vendere undecim ct emere novem ; quia hæc tria pretia continentur intra latitudinem justi pretii arbitrarii. Dico, *illasa justitia;* quia posset peccare contra charitalem, qui pauperi valde indigenti venderet supremo, aut a pauperepræ inopia vendente emeret infimo.

Quidam censent hanc latitudinem crescere proportionale ad quantitatem pretii, seu rei pretiositatem : ul si res medio pretio valeat decem, valebit infimo novem, supremo undecim; et sic erit latitudo trium. Si vero res valeat medio pretio ccnlum, valebit infimo nonaginta quinque, supremo ccnlum quinque; cl sic erit latitudo decem. At licet id sit regulariter verum, videtur tamen esse magis attendendum ad usum fori quam ad rei pretiositatem ; sicut enim cx usu fori pendet pretium vulgare, ita et ejus latitudo magis quam ex rerum pretiositate : adde quod alioquin crcsccrcl in infinitum.

Itaque vendere supra pretium legitimum, aut supra supremum vulgare, el emere infra legitimum vel infra infimum vulgare, hoc est quod dixi articulo praecedenti esse injustum el restitutioni obnoxium. *El hinc colliges* hoc tritum axioma : *Res tanti valent quanti vendi possunt,* desumptum ex l. Si *quis uxori, § Ultimo,* ff. De Furiis ct alibi, non esse verum , nisi intclligatur q anti vendi possunt intra latitudinem justi pretii.

Dico 3° In statuendis rerum pretiis, sive respublica, sive communis hominum æstimalio attendit non solum utilitatem rerum secundum se, sed etiam plura alia quæ extrinscce concurrunt ad augendum vel minuendum rerum valorem, nimirum oflicium mercandi . industriam mercatoris,

modum vendendi accrvatim vel minutatim. sumptus, labores et pericula quæ communiter occurrunt in rebus comparandis vel distrahendis; hæc enim omnia sunt plus vel minus pretio æstimabilia : item copiam vel inopiam mercium, pccuniæ vendentium et ementium communiter cognitam. Quando enim merces sunl raræct plures cas quærunl, aul pecunia est communis, pluris æstimantur : quando c contra merces sunt copiosæ et pauci eas quærunt, aut pecunia est rara, minoris æstimantur; et hæc est causa ordinaria cur sæpe et subito variantur rerum pretia, et modo crescant, modo decrescant, ita ut in iisdem nundinis merces sæpe initio carius vendantur quia tunc fervent mulli emptores, in fine vilius quia languunt aut deficiunt emptores.

Ex dictis inferes 1° quod, quamvis officium mercandi, industria mercatoris, modus vendendi minutatim, sumptus, labores, pericula communiter occurrentia sint, ut dixi, pretio aestimabilia, non possit tamen mercator illorum ratione vendere majori pretio quam communi, quia cl ista omnia fuerunt aestimata in laxatione pretii communis. Advertunt tamen casuum arbitri, quod qui non est mercator, possit eodem pretio vendere, quia est pretium commune.

Neque etiam ultra commune pretium vendere potesl qui cx sua vel inscitia, vel imprudentia, vel casu subiit graviora pericula, seu majores sumptus aut labores quam alii communiter subeunt. Quia 1° pretia rerum non crescunt aut decrescunt ex hoc quod uni vel alteri contingit, sed ex hoc quod communiter accidit. 2° Quia nullatenus æquum est ulimprudentia aul adversa fortuna venditoris noceat emptori, isque subeat onus reparandi hujusmodi detrimenta. Undosi incautus rem emeris plus quam communiter vendatur, luæ inscitiæ imputa, nec enim ideo potes pluris vendere quam communiter venditur ; si vina in tuo cellario effinxerint, si grando segetes tuas conculcaverit, non ideo poles vendere vinum, aul frumentum majori pretio quam communi. Ratio data est, et insuper quia in taxatione pretii communis consideratur quod hæcquandoque contingant.

Inferes 2° merces ultroneas licite minoris emi, seu, ut communiter dicitur, vilescere; non præcisc quia sunl ullroneæ, sed quia tunc vel est copia hujusmodi mercium» vel inopia emptorum; *Si enim adessent emptores,* inquit hic noster Cajetanus, *tanti aut quasi tanti emeretur ultronea merx, quanti retenta apud mereatores.* Quapropter contendit cminentiss. auctor, quod ut merx ultronea vilescat, debeat promulgari, no, inquit, occulta venditio sit causa penuriæ emptorum. Ex quo infert noster Serra quod , si quis necessitate compulsus, alicui secreto rem suam venalem offerat, non ideo vilescat, nisi constet, etiamsi promulgaretur, raros reperiri emptores, nec esse majus pretium inveniendum. Huc facit propositio sequens damnata a facultate Parisiensi anno 1665, quam refert Perfector Tournely : « Potesl aliquis emere rem vilius » ab eo qui vendit necessitate compulsus, » qui cx modo vendendi minuitur. «

Quod si res foret parum utilis emptori, camque emeret in gratiam cl ad instantiam venditoris, qui non vult quærcre alios emptores, potesl absque scrupulo minoris emi, non solum quia desunt emptores, sed quia minus valel ementi , indeque pateretur damnum si tanti emeret quanti valet secundum se.

Petes 1° quid censendum de illis qui mendaciis cl perjuriis efficiunt ul vendant justo quidem pretio, sed summo, aul emant infimo ? v. g. jurando falso rem sibi tanti constare, tantum ab aliis esse oblatum, etc. Casus quotidiani*.

R. non videri posse excusari a peccato mendacii cl perjurii ; quia *dato* quod alii ipsis non credant, dicunt tamen ct jurant ea intentione ul credant alii, sicque eos ad summum pretium pertrahant. Quidam eos excusant , si dum jurani rem tanti sibi constare, computent pericula, labores, interesse pecuniarum, stipendia famulorum et similia. Sed neque hoc verum puto, nisi sic intelligant emptores.

Quantum vero ad injustitiam et obligationem restituendi, a mullis excusantur; quia, inquiunt, omnes norunt hos esse astus mercatorum ut carius vendant, aut vilius emant : unde nemo illis fidem adhibet , neque eorum menoaciis decipitur nisi qui vult decipi : ii ergo qui nimium creduli fidem illis habent, sibi imputent.

Verum quamvis ita plerumque contingat, id tamen universaliter asserere non ausim, maxime dum interprount juramen-

tum, aut ita mendacium fucant, ut omnino appareant sincere loqui ; quod cum accidit, et inde fil quod emptor emat majori pretio quam alias emisset, vendens peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem ; quia emptor habet jus ne fraude cogatur emere summo prelio, cum posset inferiori : atqui in casu hoc jus violat fraudulentus venditor, sicque est causa injusta cur emptori cesset lucrum : ergo peccat contra justitiam, et tenetur restituere quod superat pretium quo sine fraude emisset.

Pales 2°quiddeillis qui interrogati quanti velint suam mercem vendere, respondent, tanti, exigendo scilicet supra pretium supremum ?

R. Si intendant revera hoc pretio vendere, voluntate peccant conlra justitiam, et si ab aliquo ignaro prclium politum recipiant, tenentur excessum supra justum pretium restituere. Si vero nihil aliud intendant quam dare emptori locum loquendi, clsuum pretium offerendi, ut sic licitando redeatur ad justum pretium, quamvis primo intuitu videantur mentiri, cos tamen aliquatenus excusant graves auctores, si nempe notum et solitum sit in tali foro mercatores sic loqui duntaxat ut cmplores ad justum pretium reducant.

Petes 3° utrum qui postquam mercem vendidit pretio infimo vel mediocri, possit aliquid de quantitate detrahere vel adulterare ut obtineat summum pretium ?

R. negative; quia vi conventionis et obligatur vendens, et habet jus emens ad talem et tantam mercem : ergo vendens eam minuendo aut adulterando violat jus emptoris, nec suæ obligationi satisfacit, sicque tenetur ad restitutionem. *Neque dicas* ipsum dare mercem pretio justo commensuralam ; id enim verum est de prelio secundum se spectato, non vero de prelio de quo fuit legitime conventum. Imo si id faciat vendens, ut hac arte fraudulenta allicial emptores, quasi ipse viliori prelio quam alii vendat, reus csl insuper injustitia? erga alios mercatores, ipsisque tenetur dedamno; quia unusquisque habet jus strictum ne vi vel dolo impediatur a lucro sperato cl parato ; quod tamen jus violat venditor in casu, avocando fraudulenter emptores ab aliis mercatoribus.

Petes 4·· utrum res quæ non habent pretium legitimum aut vulgarc, ut sunt gemmæ r?ræ, canes venatici, flores, picluræ anliquæ et similia quæ non ad necessitate·vitæ, sed ad pompam. ornatum , aut oblec-Lationem conducunt, possint vendi quanti dominus volet aut poterii?

R. probabilius negative, sed debere vendi secundum communem æslimationcm intelligentiurn in bis materiis , puta , gemmaj secundum quod a gemmariis, canes a venatoribus, picluræ a pictoribus æslimanlur. Ita Cajetanus, Sylvius, Wiggcrs el alii, contra Solo, Banncm el alios qui ideo constituunt triplex prclium, legitimum, vulgare et conventionale.

Ratio est; quia quælibet res debet justo pre io vendi : illud autem censetur justum pretium, quod attentis omnibus prudenter judicatur esse illi rei commensuratum : atqui tale csl quod viri intelligentes judicant rei commensurari ; non enim potest assignari certior regula in his quæ nec a lege nec ab opinione fori taxantur: ergo.

Confirmatur. Ut sit justum rei pretium, debet prudenter judicari rem tanti valere: atqui nemo prudenter judicabit rem tanti valere quanti placuerit emptori, alioquin res, v. g. canis vulgaris qui forte non valet decem llorcnis, posset vendi mille, si forte alicui principi placeret ; hoc autem esse absurdum nemo non sentit.

Si dicas, in his rebus quæ vitæ humans non sunt nccessariæ , ementem sponte solvere quod vendens exigit, et excessum gratis condonare. *R.* id gratis fingi, nisi signis evidentibus constet; emptor enim intendit emere el non donare, cl vix ullus est qui velit dare plusquam res valeat. Fatendum tamen majorem esse latitudinem pretii in his rebus quam in iis de quarum valore constat.

Si quæras quomodo ergo excusantur mercatores Europeani qui carissimo prelio vendunt Indis cultellos, specula et aliasimilia quæ apud nos sunt vilioris preiii?

R. ideo excusari quia hæc minuta communiter magni æslimanlur ab Indis, qua communi æslimatione constituitur justum rerum pretium in illis provinciis.

Petes denique utrum , si neque venditor neque emptor sciat justum rei pretium, et contrahant ccrio prntio, valeat quantum valeat , sit licitus et validus contractus?

R. affirmative, quia uterque el se exponit æquali periculo cl cedit juri suo.

ARTICULUS IV.

Utrum sint cl qui sint tituli ratione quorum licet vendere supra, cl emere infra pretium commune ?

Difficultas est de damno emergente el lucro cessante, de dilatione cl anticipatione solutionis, de subhastatione et de chirographis, seu debilis in posterum solvendis, de quibus per singulos § dicemus.

§ I. — *Damnum emergens et lucrum cessans.*

Dico. Licet ratione damni emergentis vel lucri cessantis cx venditione seu emptione, vendere supra et emere infra pretium commune. El hoc est auod dicebam arlicul. 2 cum Auctore, rem per accidens posse vendi pluris quam secundum se valeat.

Ratio primæ partis csl; quia 1° nemo tenetur cum suo damno consulere alienis commodis. — Hic a. 4. o. — 2° Quia tunc non venditur res nuda, sed etiam utilitas qua se privat vendens, seu damnum quod incurrit ex privatione rei suæ : unde quamvisvendatur res pluris quam valetsecundum sc, non tamen pluris quam valet habenti.

Ratio secundæ partis csl ; 1° quia lucrum cessans est quoddam damnum emergens; in hoc enim solum differunt quod damnum emergens sil jactura rei jam habilæ; lucrum cessans , jactura rei spe proxima habendæ : non autem solum ille dicitur pali damnum qui amittit rem quam habet, sed etiam ille qui amittit rem quam proxime erat habiturus. 2° Quia lucrum cessans non secus ac damnum emergens est prelio æslinahilc.

Hinc si vendas hodie triticum, alioquin illud servaturus in tempus quo pluris valebit, poles tanti supra commune pretium vendere quantum necesse est ut te serves indemnem , deductis periculis cl expensis necessariis in tritico servando. Ila cap. *Naviganti,* de usuris. Debet tamen moneri emptor dc tali lucro cessante vel damno emergente compensando per augmentum pretii; forte enim nollet tanto prelio emere qui posset alibi viliori.

Quod si ccrium sil futurum augmentum preiii, sed incertum quantum sil futurum, polesl contrahentium conventione attentis omnibus prudenter definiri ; aut quod lutujicsl, possunt pacisci fore standum pretio quod tunc curret. An summo, an inlimo, an medio? Sylvius dicit medio. Alii dicunt quod possit venditor pacisci de summo, quia sic potuisset vendere, si illuc usque servasset.

Item debet venditio aut emptio esse vere causa damni emergentis vel lucri cessantis. Unde qui sponte rem suam venalem offert, nihil posset accipere pro damno emergente vel lucro cessante, cum illud subeat propria voluntate et non in gratiam alterius.Verum quia hi duo tituli frequentius occurrunt in mutuo, fusiorem illorum explicationem remittimus ad disseri. seq. de usura; consule.

Petes 1° utrum singularis affectus vendentis ad rem suam, sit etiam titulus legitimus eam vendendi ultra pretium commune ?

R. Quidam simpliciter negant ; quia, inquiunt, si quis furaretur hanc rem , satisfaceret restituendo præcise ejus pretium commune, etsi nihil pro illo affectu. *Alii distinguunt :* vel ille affectus est rationabilis et in bona ratione fundatus, ut quod res sit rara, antiqua, familiæ patrimonium,etc., cl hunc volunt essecompensandum ; vel esf irrationabilis et nulla bona ratione nixus , et hunc volunt esse corrigendum, non compensandum. Verum quia difficile csl discernere an talis affectus sit omnino irrationabilis , ct aliunde propter illum vendens semper patiatur aliquam molestiam privando sc re dilecta in gratiam alterius, ad quod non tenetur, atquehoc sit aliquo pretio æstimabile : ideo alii censent aliquod augmentum, modicum tamen , posse percipi. Quod autem opponitur de fure, etiam videtur quod tencalur satisfacere pro illa molestia, si ita exigat is a quo furatus esL Sed non solet exigere , contentus recuperatione rei suæ.

Petes 2°an etiam singularis affectus emploi is ad rem emendam, vel singularis ejus utilitas aut necessitas, sit titulus legitimus eam vendendi pluris quam secundum se valeat ?

Ibid. — *R. negative ;* quia 1° ista utilitas quæ accrescit emptori, aut indigentia qua premitur, non est vendentis, sed ipsius ementis ; nemo autem potest absque injustitia vendere quod s"um non est. 2° Quia, ut dictum csl antea, valor seu prclium rerum aestimatur ex communi cl non privata alicujus utilitate vel necessitate ; alias posses licite pluris vendere panem egeno fame moricnli quam diviti, quod est absurdum.

Hæc S. Thomæ doctrina quam post ipsu ni unanimi consensu docent omnes theologi, verissima cstalque certissima, ct tamen rarissima ejus pravis apud sæculares, quorum innumeri eo plrris se licite posse vendere putant agrum, hoituin , servitutem aul quodvis aliud, quo magis indiget vicinus au l alter emptor. El quod pejus est, si cos ideo injusliliæ arguas, atque obligatione restituendi urgeas, rident aut succcnsenl quasi exoticum quid aul absurdum proferas : sic mortalium corda cxcæcal lucri cupiditas.

§11 — *Dilata ct anticipata solutio.*

2. 78. a. 2. ad 7. — *Dico.* Vendere pluris præcise propter dilatam solutionem , emere minorispræcise propter anticipatam solutionem extra limites justi pretii, injustum est et restitutioni obnoxium. Est communis cumS. Thoma.

Kalio csl ; quia tam dilata quam anticipata solutio habet rationem mutui; dum enim vendis dilata solutione aul emis anticipata, perinde est ac si summam pactam dilatam aul anticipatam mutuares ementi vel vendenti. Ergo si ratione hujus solutionis dilatæ plus pretii postea accipias, vel ratione anticipata* solutionis plus mercis, istud plus accipis ratione mutui, sicque est usura venditione aulemptione palliata, ut dicemus dissert. scq. Idque habemus aperte decisum saltem quantum ad venditionem cap. *Consuluit* , dc Esuris.

Sed dubium est circa emptionem anticipata solutione , ad quod prolium sil attendendum, an ad illud quod currit lempore emptionis, vel ad illud quod curret lempore traditionis./i. probabilius esse attendendum ad illud quod curret tempore traditionis , ila quod si lempore emptionis res valeat decem et lempore traditionis valitura sil duodecim , emptor debeat solvere duoderim. Si e contra tempore emptionis res valeat duodecim , cl lempore traditionis sil valitura tantum decem, debet emptor decem tantum solvere. *Ratio* csl; quia, inquit noster Soto, cum res propter usum ematur, id quod nunc non venit in emptoris usu, non debet æ^timari pfæsenti prelio, sed illo quo valitura est dum fi Iredciur.

Dices contra conclusionem. Dum res venduntur credito, p'.uressunt emptores; dum emuntur anticipata soiulione, plures sunt ' enditores : atqui cx frequentia emptorum augetur pretium, et ex frequentia venditorum ininuitür : ergo lice/ carius vendere dilata solutione, cl vilius emere anticipata.

11. Omissa majore, D. min. Ex frequentia emptorum numerata pecunia, augetur prolium cl cx frequentia venditorum præsenle merce minuitur, *C. min.* absente pecunia aul merce, ΛΓ. *minorem cl consequentiam. Ratio csl ;* quia hic agitur de prelio rerum quæ solent vendi numerata pecunia aut præsenle merce ; in his autem communi æstimalionc taxatur pretium numerata pecunia aut præsenle merce, et ideo non augetur cx frequentia ementium credito, nec minuitur cx frequentia vendentium anticipata solutione, quippe qui non tam censeri debent ementes aul vendentes quam mulualarii qui, necessitate compulsi, currunt ad credito vendentes, aul anticipata solutione ementos, quasi mutuum ab eis accepturi, postea illud cum auctario reddituri: *unde omisi majorem, quia negari potest.* Secus esset in eo genere mercium quæ solent vendi credito, scu, ul dicitur ad terminum, ul in cmploriis merces exotics, vel quæ emi solent per anticipatam solutionem, ul lame Hispanicæ. Cum enim in his communi æstimalionc taxetur prolium absente pecunia, aut merce; qui ad talem emptionem aul venditionem accedunt,sunt mercatores ordinarii, quorum multitudo auget vel minuit respective pretium. Id saltem csl probabile. Pro quo vide, si tabet, Solo, Lcssium , Banncm ct alios theologos Hispanos pro ct contra certantes. Alia argumenta quæ objici possent, solventur dissert, seq. de mutuo.

Dixi, *extra limites justi pretii ;* quia si sil licitum salva justitia, ut dictum est, in omni casu vendere supremo prelio ct emere intimo, *a fortiori* id licitum erit dum venditur dilata solutione aut emitur anticipata; et est praxis communis.

Dixi insuper, *præcise;* quia si per accidens cx dilata vel anticipata solutione sequatur damnum emergens , lucrum cessans, periculum merci'· aut pccuniæ amittendae, expensarum et molestiarum ad eam recuperandam, posse his titulis vendi supra summum ct emi infra intimum, *patet ex jam didis, ct amplius pateoil ex dicendis disseri, seq.*

Hinc si ad instantiam emptoris vendas nunc credito trilicum quod eras servaturus

m tempus quo pluris est valiturum, poles pluris vendere , alias incurreres damnum , ut jam dictum est. Si autem non eras illud servaturus, non jaolcs vendere nisi pretio nunc currente ; ‘um quia nullum paleris damnum; tum quia hoc ipso quo illud tradis emptori, ipsi acquiritur dominium ; consequenter si crescat pretium, illi et non libi crescit.

Dices contra ultimam partem hujus corollarii. Cap. *In civitate,* de Usuris, Alexander III decernit quod , si piper scii alia merx valeat nunc quinque libris, vendatur credito sex libris, quia dubitatur an tempore solutionis valebit plus minusve quam sex, non sil peccatum. Ergo.

R. hunc canonem esse intelligenduin de illo qui servaturus erat suam mercem in tempus quo erat pluris valitura, alias aperte contradiceret cap. *Naviganti,* cod. lit. ubi Gregorius IX, proposita eadem specie casus, similiter resolvit non esse peccatum. .Si *tamen,* inquit, *ea tempore contractus non fuerat venditurus :* unde dicendum est Grcgorium IX explicuisse mentem Alexandri HI.

Insl. 1° Qui emit in rdeme trilicum, recepturus Clud tempore messis, potest illud emere minori prelio quam valeat lempore emptionis, etiamsi pecuniam non esset servaturus usque ad tempus messis. Ergo similiter qui vendit trilicum tempore messis, recepturus ejus pretium mense maio, potest illud majori prelio vendere, etiamsi illud triticum non fuisset servaturus usmic ad mensem maium. Ita Cajetanus.

R. N. consequentiam. Disparilasest, quod sic emens trilicum anticipata solutione, privetur usu rei ct simul pecunia, quam cum non esset servaturus, ut supponit argumentum , in alios usus sibi utiles expendisset ; pecunia enim csl ad omnia utilis, cum sil omnium rerum mensura et pretium. Qui vero vendit trilicum dilata solutione, si non erat illud servaturus ad tempus solutionis, consumpsisset illud autvcndidisscl præsenti prelio : unde cx hoc quod tempore solutionis sil pluris valiturum·, non ideo patitur damnum, scu lucrum cessans.

Insl. 2° cum *eodem.* Tempore solutionis pretii, tunc demum completur contractus cx parte ementis: atqui tunc est majus prolium quam tempore venditionis: ergo illud nolest exigi.

R. pretia rerum attendi debere cum res venales traduntur , ut jam dixi, quia tunc fiunt emptorum , et illis incipiunt esse utiles. Deinde contractus venditionis ct emptionis essentialiter perficitur mutuo consensu contrahentium, nIdixiantea. Dicilurautem compleri traditione pretii, quia pretii solutio csl finis et terminus contractus.

§ III. — *Chirographa, seu debita postea solvenda.*

Sit casus. Debentur Titio centum nummi solvendi post annum, possurnnenunc emere hoc debitum præsenle pecunia nonaginta nummis?

Suppono me id posse, si debitum non sit liquidum, aut si difficilis solutionis propicr inopiam aul improbitatem debitoris, ct ideo sit periculum illud amittendi aut faciendi expensas in eo oblinendo ; et tanto minoris posse emi quanto majus est periculum aut difficilior solutio. Id abomnibus conceditur et *patet ex dictis;* sed quæslio est in hypothesi quod debitum sil liquidum ct absque ulla diflicullaleobtinendum.

Dico 1° Non est improbabile hujusmodi debitum posse emi viliori prelio quam secundum sc valeat. Ita’Panorm. Cajet. Navar. Tolct. ct alii quibus videtur subscribere Pontas posldc Sainte-Beuve , v° *Achat,* cas. 14.

Probatur 1° L. *Minus* 205 , (T. dc Rcg. juris dicitur : *Minus est habere actionem quam rem:* atqui qui emit debitum seu chirographum centum nummorum solvendorum post annum , quamvis liquidum , non emit contum nummos, scdjusvcl actionem ad illos: ergo potest minoris emere.

Confirmatur. § Plus , Instil, dc Aetion, dicitur: «Qua rationequi tardiussoh i quam » solvere deberet, minus solvere intelligi- » tur ; eadem ratione qui mature petit, plus » petere videtur. » Ergo qui premature solvit, minus solvero potest.

Probatur 2° *ratione.* Qui emit ejusmodi debita, non mutuat sed emit, siqtidcm in mutuo mutualarius manealobligatusad aliquid restituendum , vendens autem hic ad nihil remaneat obligatus : atqui emendo minoris quam secundum sc continent, justo pretio emit : ergo. *Probatur min.* Justum pretium est quod communi æstimalionc statuitur: atqui hæc debita dum proponunt venalia , communi hominum judicio minoris æslimanlur quam pecunia præsens , co

quod hæc sit statim utilis ad plura, hæcautem debita sint inutilia usque ad tempus solutionis. Ergo.

3° Jus ad censum annuum potest minoris emi quam creatus sit; ergo cl jus ad debitum postea solvendum. Idque concedunt quidam hujussentcntiæpatroni ipsidebitori, cum non sit, inquiunt, pejoris conditionis quam alii emptores, modo tamen ipse non sit causa cur venditor velit vendere, ut si se præberct difficilem ad solvendum, quia tunc tenebitur illam difficultatem tollere.

Dico '2° Probabilius est hujusmodi debita non posse emi minori pretio quam secundum sc valeant. Ila Sylvester, Soto, Delugo, Bannes, Salmanticonccsel communius.

Probalur I\u Solvere nunc nonaginta nummos pro centum recipiendis post annum , perinde est ac mutuare nunc nonaginta ul poslannum rccipiascentum, quod est mera usura , contractu venditionis et emptionis palliata. *Kcquc dicas* non esse ibi mutuum, sed veram emptionem. *R.* enim non esse quidem mutuum formale etcxplicitum, sed victualed implicitum.

Probalur2° Centum nummi infra annum solvendi, scclusoomni periculo damni emergentis aut lucri cessantis, tanti valenlquanli salent centum nummipræsentes: ergo non possunt minoris emi. *Probalur ani.* I°Si minus valerent, esset obdilationem solutionis, nulla enim alia causa afferri potest, cum supponamus abesse omne periculum damni emergentis aut lucri cessantis : atqui valor eorum non minuitur præcisc ob dilationem solutionis, alioquin usura esset licita ; possem enim, mutuando libi centum reddenda post annum , exigere aliquod auctarium propter dilationem restitutionis, quod est plane usurarium. *2'* Sijus adeentum nummos recipiendos in tine anni minus valeret quam centum nummi præsentes ; ergo qui exigit centum pro illo jure , peccat contra justitiam quod nemo admittit. Ergo.

Ad primani rationem opposite sententia, R. cum Sylvcstro, hanc juris regulam esse intelligendam dc actione quæ habet annexum periculumdamni emergentis vel lucri cessantis; hoc enim secluso, jus vel actio hæc tanti valet secundum se quanti res ipsa, ut probavimus, et insuper *paid* tum ex alia regula juris 15 ibid. *Is qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere* k *idelur;* tum quia qui mutuat centum nummos, non accipit nisi actionem ad illos postea recuperandos, et (amen hæc actio æquivalet centum nummis, alioquin posset pe· 1ère supplementum, quod est falsum ulpote usurarium. *Ad confirmationem, R.* cum eodem Sylvcstro, hanc auctoritatem ossein- tclligcndam de eo qui coactus solvere ante tempus, solvendo patiatur intéressé, ideoque cogens plus petit.

Ad secundum, R. 1° *D. maj.* Non esi mutuum formaliter et explicite, *C.* virtualiter et implicite seu æquivalenler, .V. *Paid ex dictis.* Neque obstat venditorem non manere obligatum emptori; nam perinde est dare jus suum emptori ad habendum illos centum nummos post annum, ac manere obligatum ad reddendum quod accepit; idque sufficere in mutuo, *palet* in coqui mutuanti assignaret pro summa mutuata partem suorum redituum quos anno sequenti est percepturus : hic non maneret magis obligatus quam præccdcns, et lamcn esset verum mutuum.

R. 2° Data maj. N. min. Ad ejus probationem, D. Hujusmodi debita communi hominum judicio minoris aestimantur, ubi adest periculum, *C.* secluso omni periculo, *subdislinguo.* Minoris æstimantur communi judicio hominum, qui judices in propria causa lucri cupiditate ducunti'", *C.* hominum æquorum el sensatorum, Λ'. Etenim centum nummi absentes, æquo cl sano judicio, (equivalent centum nummis præsentibus secundum· sc ct abstrahendo ab cxtrinsccis, nisi velis excusare omnem usuram, ul jam sæpe dictum est.

Fatendum tamen, hodie admodum raro proponi hujusmodi debita adeo certa et liquida, ut excluso omni periculo ct periculi metu æquivaleant in securitate, pecuniae præsenti, sicquc hæc sententia , ul plurimum, sistit in sola speculatione.

Ad tertiam, omisso ani, quod phires negant, cl de quo infra dum de censibus, interim dico disparitalem esse, quod a censu quotannis solvendo non possit abstergi omne periculum, propter diuturnitatem temporis. 2" Quia licctqui emit debitum postea solvendum , fonnalilcr loquendo non emat ipsam pecuniam, sed jus ad illam, certus est tamen quod illam pecuniam delinito tempore lotam obtinebit, sicque perinde est ac si emeret illam pecuniam; sed qui emit censum, nullo sensu potest dici quod emat

capitale aut pensiones annuas, sed duntaxat jus ad illa, ct forte nunquam capitale ipsi refundetur. Sed, ut dixi, dc his infra.

Superest modo alia ct inlricalior difficultas: utrum si debitum sitequidem cl communiter reputetur difficilis solutionis, idcoquc communiter minus aestimetur, possit minoris emi ab eo qui potest facile solutionem obtinere, sive ob favorem debitoris, sive quia habet alios contractus cum ipso, sive singulari aliqua industria. Kursussub judice lis est.

Quibusdam videtur id esse injustum; quia, inquiunt, hujusmodi debita tentum valent quantumsonant, ita ut si unus as minpsdclurautplus accipiatur,sil inaequalitas, sicque habent pretium legitimum indivisibi'? : ergo tanti debent emi. Quod autem habeant minus pretium vulgare, est per accidens ratione titulorum cxtrinsccorum ; sed istud pretium minus, est lanium rcspectivum ad illos in quibus reperiuntur isti tituli, scilicet, difficultas solutionis : sicut, inquiunt, nullius rei pretium minuitur ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, nisi respectu illorum in quibus revera lucrum cessat aut damnum emergit, Hæc ratio est probabilis. Nihilominus

Dico 3" Qui debitum dillicilis solutionis minoris emit quam secundum sc valeat, quamvis ipse noscat privatim modum oblinendi facile integram solutionem, noi| videtur peccare contra justitiam ; est probabilior clcommunior, quidquid dicat Daelman.

Probalur. Rei alicujus pretium quod non est a lege taxatum, quale est pretium debitorum cl difficilium, non ex privato emptoris commodo, sed communi aestimatione definilur: atqui debita dubia et difficilia communi æstimationc minoris valent quam debita certa el facilia : ergo minoris emi possunt cliam ab illo qui novit privatim aliquam singularem rationem facile oblinendi eorum solutionem; idque ejus industriae aut bona» fortuna» estadseribendum. Et inde

Confirmatur 1-Quod hujusmodi emptio sit huic emptori utilior (piam alteri, non provenii ex ipsa re , neque per sc nocet venditori, sed provenit ex ipsa industria aut bona fortuna emptoris, consequenter est ejus bonum proprium quod ab alio vendi non potest, aut propter quod res non potest ipsi vendi carius quam cætcris, ul supra dicebamus ex D. Thoma. Ergo.

Confirmatur 2* Illa specialis industria emptoris est pretio «rslimabilis: ergo potest absque injustitia aliquid exigere pro illa, sicque rem minoris emere. *Patet antecedens ,* quia posset illam mcuiantc pretio aliis locare. Neque ullatenus verum nobis videtur quod hic dicit Daelman , hunc emptorem sua industria cooperari injusliliæ debitoris; non enim ullo modo causa est cur non solvalaul difficile solvat. Aliud essetsi emptor foret ipsius debitoris œconomus aut receptor, a quocrcarctur bæc difficultas; is enim non posset omere minoris , sed teneretur difficultatem tollere ct integre solvere.

Dixi, *non videtur peccare contra justitiam* ;quia forte posset peccare contra charitalem emplor qui, nullas passurus molestias in obtinenda solutione, tantam exigeret diminutionem quanta secundum communem æslimationem rigorose exigi potest.

Ad rationem opposita· sententiœ , R. hæc debita secundum se habere quidem pretium legitimum; at ut sunt dubia el difficilia, habere prelium vulgare ct minus. Neque verum est hoc pretium esse respeclivum ad cos solum quibus est difficilis solutio, sicut prelium minus ex damno emergente aut lucro cessante, est rcspectivum ad cos solum qui damnum emergens aut lucrum cessans patiuntur. Disparilas est enim 1°, quia lucrum cessans aut damnum emergens non est tam commune, ut possit communem hominum æslimationem mulare : sed debita in se difficilia quæ uni vel alteri tantum sunt facilia, censentur moraliler loquendo absolute difficilia cl communiter talia, el ideo ut talia emi possint etiam abeo cui pro sua singulari industria aut fortuna difficilia non sunt : sicut qui privata scientia novit futuram brevi magnam certarum mercium inopiam, potest eas secundum communem æslimationem emere , quamvis pluris apud ipsum valeant. 2·· Disparilas est, quia hæc solutionis difficultas est intrinseca rei in hoc statu considerat®, damnum autem emergens aut lucrum cessans ex absentia pecuniae, est quid ipsi omnino exlrinsccum.

.ST *instes.* Creditor potest licite tale debitum lanii venuere quantum continet : ergo tolumquod continet est justum ejus prelium.

R. */.essius concedit antecedens;* quia, inquit , creditori liberum est non astimare difficultatem solutionis debit® , ac proinde

nolle vendere, nisi integre numeretur lota summa ; usu enim, ait, receptum est ul hæc vendantur quanti vendi possunt, absque fraude el ignorantia intra limites summæ contenta?. Sed etsi id adm·Meretur, *neganda tamen foret consequentia ,* etiam in sententia adversariorum ; nam si totum quod continent hæc debita qua difficilia , sil justum eorum pretium : ergo etiam iis quibus sunt difficilia non licebit minoris emere, quod tamen ipsi non admittunt.

Verum *nobis videtur negandum istud antecedens ;* quia cum non attendatur quid valeant ista debita secundum se, sed quid valeant ut difflciiia, et ul talia secundum communem æslimationem minoris valeant quam secundum se, non arbitramur ea posse vendi tanti quanti valent secundum sc,alioquin non venderentur justo pretio.

Petes utrum si crediloroccullc novit suum debitorem non esse solvendo, aul esse difficilis solutionis, possit iis qui nesciunt vendere suum debitum secundum totum quod continet.

R. Id non licere secundum charitatem et legem naturæ, qua prohibemur alteri facere quod non vellemus nobis fieri.

Quantum vero ad justitiam, quibusdam videtur saltem speculative, id ea illæsa fieri posse quia ille vendit suum debitum quanti communiter aestimatur ; scientia enim privata creditoris non mutat communem æstimalioncm : ergo justo pretio.

Nec obstat quod ista communis æslimatio fundetur in errore, eo quod putetur communiter creditor opulentus cum non sit; qui enim sciens privatim magnam mercium copiam brevi adventuram, potest nihilominus suas vendere juxta communem el præsentem æslimationem, utdicclur infra, cl tamen ista communis æslimatio videtur pariter fundata in errore vel ignorantia.

Hoc non obstante, verius existimo id esse injustum, sicut injustum foret tanti vendere jus ad agrum sterilem quanti venderetur jus ad agrum fertilem ; quia hæc solutionis difficultas videtur vilium intrinsecum rei saltem moraliler loquendo, ideoque manifestandum : quod si manifestetur, erit fraus et deceptio dans causam contractui , qui proinde poterit rescindi, aut damnum erit compensandum.

Ad rationem oppositam, bene responsum est, hanc communem æslimationem fundari in errore; *ad paritatem* vero adjunc-(am, disparitas est, quod copia mercium adventura, sit quid mere extnnsecum aliis mercibus; difficultas autem solutionis sit in casu ; ut dictum est saltem moraliler loquendo, vilium intrinsecum debito solvendo.

§ IV. — *Subhastatio.*

Dico. In subhastationibus res potest licite pluris vendi aut minoris emi quam secundum se valeat, aut quam vendcrclur aut emeretur alibi.

Ratio est; quia pretium in hoc foro non petitur ab opinione vulgi; sed constituitur per ipsos licitantes, absque respectu ad pretium quod res alibi habent aul haberent; idque pro justo habet respublica et ultale apprehendit communis sensus hominum, ea præsertim ratione quod vendens et emens æquali periculo lucri cl damni se committentes, libere consentiunt in pretium quod per licitationes statuetur.

Neque id ita proprium est hnic foro, quin simile quid contingat in nundinis et foris ordinariis, in quibus non servatur semper prolium quod res extra forum haberet; sed quod in ipso foro seu nundinis ipsimet emptores constituunt, ita ut modico tempore sæpc in eodem foro crescat aul decrescat, secundum majorem vel minorem copiam el fervorem emptorum.

Verum ut hujus pretii justitia salvetur, debet abesse omnis fraus quæ variis modis subrepere potest. 1° Si venditor exponat unam rem pro altera, defectuosam pro integra. 2« Si per se vel per fictos emptores licilet ut pretium augeatur ; quia tunc ultra fraudem quæ nemini favet, nullum periculum vendendi vilius incurreret, sed soli emptores incurrerent periculum emendi carius; insuper esset simul vendens et emens, quod admitti non potest. 3°Si emptores monopolium incani, seu statuant inter se pretium ultra quod nemo illorum possit licitare. Excusatur tamen ab auctoribus emptor qui simph'cilcr rogaret alios emplores nc ultra certum preliu'·' licitent, ut ipse justo pretio, licet infimo , oblinere £3asit. i" Si præco citius aut tardius quam fieri solet, rem uni adjudicet. 5° Si ii qui constituuntur ad vendendas res aliorum, ut sunt proxenctæ, curatores, exsecutores testamento·rum instituant auctionem quando adhuc

sunt pauci emptores, aut sciunt paucos affu-1 turos, ut ipsi vel coruin amici vili pretio emant. In his, inquam, casibus non salvatur justitia pretii; quia licet justum pretium in his auctionibus constituatur, id tamen neque hic neque alibi fieri potest per fraudem quæ semper jusliliæ contrariatur.

Sed petes utrum vendens non possit saltem rem suam retrahere, si videat in decursu licitationum eam esse infra justum pretium ordinarium vendendam?

Λ. id videri secundum se illicitum propter plura. 1° Quia cmplor pretium semel oblatum revocare non potest ; sic enim fert tacita contrahentium conditio, et sic apprehendit sensus communis horni num; alioquin emptores facile sibi nocerent,augendo pro libitu pretium, absque animo emendi : ergo nec venditor potest rem suam retrahere. 2° Potest contingere quod venditor ultra pretium ordinarium vendat : ergo par est ut subeat periculum vendendi infra. 3°Quia publice, sive voce proclamando, sive affixis schedulis convocantur emptores ad auctionem, ex quo acquirunt jus quoddam ad rem venalem, fitque tacita stipulatio ut cedat plus offerenti : ergo fit ipsi injuria si retrahatur. 4" Tandem quia inchoata licitatio est inchoata venditio, et sic quidem ul emptor teneatur stare verbo suo, ul dictum est, et hinc iterum jus inchoatum habet ad rem, quod jus violatur si res retrahatur.

Neque dicas quod in nundinis et foris ordinariis, in quibus eliam concurrentes statuunt prolium, ul diximus supra, venditor possit rem suam retrahere, si videat non offerri justum prolium ; *disparitas enim patet ex dictis.* 1° Quod ad nundinas non convocentur emptores sicut ad auctiones, sed quisque proprio nutu accedit. 2' Quod oblatio pretii in nundinis facta ab emptoribus, non ita sit inchoata emptio, ut hoc pretium semel oblatum revocare non possint, sicut in auctionibus. Unde non est mirum si etiam venditores merces suas retrahere possint.

Hæc quidem secundum se cl attenta natura hujus contractus, videntur omnino vera ; verum per accidens el attento usu universali contrario, quid sil resolvendum vix scio. Probe acio non semper aliquid licere, ideo præcisc quia lit communiter; sed inlcum durum videtur damnare injustiliæ praxim quam universaliter tonent docti cl indocti etiam pii et timorati, et, ul ita dicam , univorsus orbis absque ullo scrupulo et ulla injustitia» suspicione; et quod plus est, sæpe coram ipsis judicibus non contradicentibus, sciente ct tacente rcpublica, ex cujus silentio potest erui quædam tacita hujus praxis approbatio. Ncc irrationabiliter; cum enim quæ venduntur sub hasta sæpe vendantur præ indigentia, ex silentio republics potest æslirnari eam velle venditoribus favere permittendo ipsis res suas retrahere, non emptoribus prolium oblatum revocare ; sicut eadem dc causa favet venditoribus censuum, dum permittitur ipsis censum redimere refundendo capitale, quod non permittitur emptoribus repetendo capitale.

Forte ergo non erit a veritate alienum dicere, quod venditores sub hasta res suas juxla praxim communem retrahentes, utantur potestate sibi a rcpublica vel jure gentium concessa; vel, si mavis, quod emptores qui sciunt ita universim observari, parati ipsimet data occasione idem facere, cedant jure suo, sicque cx inaequalitate conditionis nullam ipsis fieri injuriam. Qui expeditius quid noverit, proferat.

Sed dices forte, iis rationibus etiam excusari posse cos venditores qui per se vel per ficloscmplores licitant ul augeatur pretium, cum hæc siteliam universalis praxis, sciente et non contradicente republica. Hic haerent aquæ, si verum sil quod hæc praxis ubique vigeat, sicut revera viget in his partibus. Probare nolo, damnare non audeo, doctioris judicium exspecto.

ARTICULUS V.

Utrum venditio reddatur illicita propter defectum rei vendita (i) ?

Ibid. r . 2. o. — *Nola* 1° Circa rem quæ venditur triplex defectus considerari potest : unus circa rei speciem seu substantiam, ul si quis vendat aurichalcum pro vero auro, vitrum pro gemma. Alter defectus est circa quantitatem, ut si vendat minori pondere aul mensura. Tertius circa qualitatem, ut si vendat animal infirmum pro sano.

Nota 2° Diximus supra dissert. 1 de contract, in genere, substantiam rei in contractibus id dici quod principaliter intenditur a

(tj Side adooUlioaem duodecimam.

contrahente, sive sit secundum sc substan-1 lia, sive accidens. Et cum in venditionibus ct emptionibus homines non tam intendant substantiam physicam rerum quam carum usum ct utilitatem, hinc fieri polesl quod duæ res specie physica diversæ, sint tamen ejusdem speciei moralitcr, si nempe habeant cumdcm usum ct eosdem ciTcctus, ut contingit quandoque in medicinis; clccon-Ira quod res ejusdem speciei physicæ sint diversæspeciei moralitcr, ulcontingcre potest in vino Burgundico et Hispanico : quando itaque hic loquimur dc defectu circa substanl am seu speciem, inlelligimus dc spede seu substantia moralitcr sumpta, ct in ordine ad usus humanos.

Ibid. — *Dico i* Qui scienter vendit rem dcfcclucsam, sive in substantia sive in quanlitate aut qualitate, tanquam integram, hoc crt, eodem pretio ac si esset integra, peccat mortalilcrcx genere suo contra justitiam, cl tcnclur ad restitutionem; quia committit fraudem iix damnum proximi cl facit inæqualitatcm pretii ad rem. Huc facit illud Jsai. 1 : *Argentum tuum versum est in sco~riam, vinum tuum mixtum est aqua*;cl illud Deuteron. 25 : *Non habebis in sacculo diversa pondera , majus et minus, nec erit in domo tua modius major ct minor....* a&omi*natur enim Dominus eum qui facit hæc, et avcrsalur omnem injustitiam.*

Ibid. — *Dico* 2' Qui cx ignorantia inculpabili vendit rem dcfccluosam, sive in sul>-slanlia, sive in qualitate aut quantitate pro integra, non peccat, quia facit injustum materialiter lanium ; sed ubi id resciverit, tenetur damnum rccompensare emptori, quia fecit inæqualitatcm, cum ipse habeat plusquam debet habere, ct emptor minus,

Si tamen in hoc casu bonx fidei venditor dcclararcl emptori sc nolle suscipere pcriculum vitii, si forte aliquod deprehendatur, tunc emptor censetur emere suo periculo , nec habet quidquam repetendum a venditorc sl postea vilium deprehendatur. Debet lamcn vcndiloraliquid detraheredc pretio, cum onus pericu quod imponit emptori, sit pretio æstimabile.

Quod in hac utraque conclusione dixi dc vendilore, intclligendum est etiam de emptore qui emeret rem integram aut pretiosam pro vili seu defectuosa, v. g. gemmam pro rilro; caedem enim rationes pro utroque militant.

E.т *didis colliges,* eos osse reos injustitia cl restitutioni obnoxios, qui vendunt hydrumeli pro vino Hispanico, vinum Campanum pro Burgundico, oves morbidas pro sanis, medicamenta antiqua pro recentibus, frumentum casu vel industria madefactum pro sicco, mixtum paleis aut secali pro puro, vinum seu vinum adustum aqua mixtum pro puro: neque refert quod sic mixtum emptori æque aut forte melius sapiat; id enim est per accidens, nec facit quod revera sit communiter tanti æstimabile, cum aqua non æquivalcat vino : sicut quod sicera quifiusdam magis sapiat quam vinum, aut laridum quam caro perdicina, non ideo potest tanti vendi. Attamen

Dico 3° Si res habens defectum, sivccasu, sive mangonio venditoris, sit æque bona cl æque valeat ac res alix ejusdem speciei quæ communiter venduntur, non videtur injustum eas vendore eodem pretio quo aliæ vendunlur : v. g. aliquis frumentosclcclissiino miscet secale aut paleas, vino generosissimo vinum tenue aut aquam , ct nihilominus sive vinum sive frumentum remanet omnino æque bonum ac alia vina aut frumenta quæ communiter venduntur; potcslabsque injustitia illud vendere eo pretio quo alia venduntur. Idem est si frumentum tuum aut vinum sit equidem commune, sed purum, ct alii passim non vendunt nisi mixtum aut adulteratum. Ita Solo, Sylvius, Serra, Pontas cl communius contra quosdam qui vel id omnino negant, vel saltem negant de vino aqua mixto.

Probatur. Venditor in casu nec damnum nec injuriam facit emptori. Ergo. *Probatur ant.* Vendit illi rein æqualis bonitatis, valoris ct utilitatis ad usus humanos ac eam quam ab aliis emeret, ct aliunde non tenctur illi tradere quæ sit majoris bonitatis cl valoris quam alii traderent. Ergo. Et hoc verum est, etiamsi pretium sil taxatum a lege; quia pretia rerum taxantur, ut jam dixi alibi, secundum bonitatem non exquisilam, sed communem quam habent.

Confirmatur ab absurdo. Ex opposita senteulia sequeretur quod , qui frumentum suum purgasset ad molendum vel serendum, et postea vellet vendere, non posset rursum miscere paleas a quibus purgasset, sed teneretur ipsum selectum ct purgatum vendere, dum alii mixtum paleis vendercnl æquali pretio ; quod videtur absurdum.

Dices 1° Hujusmodi venditores utuntur fraude. Ergo.

R. I). ant. Utuntur fraude nociva emptori, AT. non nociva emptori, *ut palet cx probatione conclusionis, C. ant. clN. consequentiam.* Non enim pretium rerum attenditur cx fraude, sed cx valore rei ; valet autem res æque ac aliæ quæ communiter venduntur.

Dices 2° Tafis venditor vendit plusquam tradat. Ergo.

Prob. ant. Suppono quod miscuerit duo pocula aquæ decern poculis vini, vendit duodecim pocula vini ct tradit tantum decem. Ergo.

R. N. ant. Ad probationem, dico quod vere tradat duodecim pocula vini, non puri quidem,sed mixti; et hæc duodecim pocula vini mixti ^equivalent duodecim poculis vini puri communis, ut suppono : sicut duodecim modii selcclissimi frumenti paleis mixti, Equivalent duodecim modiis frumenti communis.

Dixi, non *videtur injustum;* quia communitor id est illicitum , nisi fiat cx aliqua causa urgente; id enim communi fidei ct sinceritati commercii repugnat, cum emptores intendant cinere merces integras : idque odiosum habet respublica, nec congruit ut mercatores constituantur judices in propria causa ; multi enim cx cupiditate lucri existimant merces suas adulteratas æquivalcre communibus, cum sæpc sint diversæ et diversos habeant effectus, ut ostendit S. Thomas de auro sophisticate, cl sæpc accidit in medicaminibus dum datur quid pro quo, licet assurant pharmacopolæ æquivalerc; item in vino mixto quod, quamvis forte gustui magis sapiat quam vinum purum, sæpc Limen non habet eosdem ciïccIus, quinimo quandoque habet nocivos, nec taindiu potest servari.

Tunc ergo solum arbitramur licere absque ullo peccato merces adulterare cl adulteratas ut cc«nmuncs vendere, quando certo constat cas æquivalcrc communibus ad omnes usus quos intendit emens, ct dominus eas non potest justo pretio vendere, ita ut non possil indemnitati suæ consulere , nisi aliquid vilius immiscendo usque ad æquipollcnliam communium.

Sed numquid posset indemnitati suæ consulere. detrahendo aliquid dc mensura aut iX)::dcrc petilo? R. *probabilius negative;* quia quando emptor polit poculum vini» aut ulnam panni, intercedit conventio inter ipsum cl venditorem dotali mensura, cx qua conventione vendens obligatur, cl emens habet jus ad talem mensuram : dum ergo venditor minuit dc mensura, peccat contra justitiam , non quia non dat mercem commcnsuratam pretio secundum se , sed quia non satisfacit obligationi conventionis ct violat jus cx ea emptori acquisitum. Confer quæ dixi supra arl. 3, petit. 3. Sed si forte vcndilor iniquitate ementium cogeretur vendere minoris justo prelio, posset tunc consulere suæ indemnitati, vel adulterando merces, vel minuendo dc mensura petita, quia injuria cl involuntarie secundum quid consensit.

Dico 4° Venditio propter defectum rei illicita, de qua in prioribus conclusionibus, quandoque csl valida, quandoque invalida, quandoque rcscindibilis, quandoque non. Est invalida . si defectus sit circa substantiam rei totaliter, aut circa accidens redundans in substantiam rei, cx quovis capite promancl ignorantia defectus, et licet non det causam contractui, quia deest consensus in rem; ut si vendas vitrum pro gemma. Idem dic dc emptione, ut si emam gemmam pro vitro. Dixi, *totaliter circa substantiam rei* ; quia si esset tantum partialiter, ut vinum mixtum aqua, id magis pertinet ad defectum qualitatis quam substantial.

Sit defectus sit circa qualitatem aut quantitatem , hoc est, circa mera accidentia, valida est venditio , quia csl consensus sufficiens in rem; sed si ignorantia defectus sil cx dolo alterius contrahentis ct sit causa venditionis, est rcscindibilis ad nutum decepti qui habet actionem redhibitoriam , propter injuriam sibi factam; si autem ignorantia defectus non sil cx dolo vendentis, etiam si sil causa contractus, venditio non csl rcscindibilis, sed deceptus habet artionem *quanti minoris,* hoc est, habet jus ut compensetur prodamno quod patitur. Hanc conclusionem summatimpropositam, fusius explicatam et probatam habes dissert. 1 de contract, in genere art. 3; illuc recurre.

Sed jam difficultasest,quandonam venditor aut emptor censeatur adhibere dolum. Id facere potest dupliciter: positive ct negative. Positive, verbisct factis. verbis, quando mendaciis conatur occultarc vitium suæ mercis; non equidem si generaliter extollat

mercem suam ; id cnim commune est ηιη· nibusvendentibus, olid probe sciunlcmptores, neque ind(decipiuntur; sed bene si asserat non habere hunc defectum. Factis, si arto, quam dicunt *mangonium ,* faceret suas merces ut meliores quam sint appareant, v. g. si grana selection in summitate sacci ponant, aul ligna grossiora in superficie struis, quasi lotum sit ejusdem qualitatis; si guttulam mercurii infundant inauribus equi, ulgcncrosior cl vegetior appareat ; si angulum cl tenebras quaerant, dum merces venales offerunt, el sexcenta alia quæ cupiditaslucriadinvenit. Hæc tameninlelligc cum isto moderamine , quod dolus non sil communis, nec notus emptoribus, alioquin noncenscniurillodccipi; siculomnibus notum esi mercatores solere aliquantulum fucare suas merces, el meliora exterius apponere.

Negative aulem fraudem adhibet , qui non aperil defectum rei suæ quando tenetur aperire; sed quæslio est utrum ct quando lencalnraperire. Pro quosit

ARTICULUS VI.

Utrum venditor teneatur aperire vilium suæ mercis ?

Hic a. 3. o—*Nota.* Vitium esi occultum vel manifestum. Item vel reddit rem emptori inutilem scu nocivam , vel non. Hem vel venditor interrogatur de vitio rei, vel non.Tandem vcndilorvcl detrahit de pretio pro ratione vitii, vel non. Hæc omnia sunt pro resolutione quæslionis distinguenda.

Et quantum ad ultimum, suppono venditorem in omni eventu, sive teneatur dicere 'ilium sive non, debere detrahere de pretio procatione vitii, alioquin venderet rem defecluosam pro integra , quod improbatum est articulo præccdenti.

Dico 1« Venditor interrogatus de vitio suæ mercis qualecumque sil, sive occultum sive manifestum , sive reddat rem inutilem emptori sive non, sive minuat de pretio sive non, tenetur ilkid aperire; aliascontractusesl nullus cl injustus. Esi communis ; quia 1° dum/mptor sic interrogat, «alis signilicat se non velle emere rem dclccluosam, idcoquc deest ejus consensus ; 2° quia venditor ratione officii tenetur aperire qualitatem suæ mcrcisquando de ea interrogatur , alioquin innumeris fiaudibus sordescerent venditiones, cum nemo ipso melius censeatur mercem suam noscere; ct ideo si interrogatus taceat, csl venditor dolosus ci ejus dolus dat causam contractui.

Excipiunt tamen plurcs, nisi vilium sit ita parvi momenti, ut eo cognito rem nihilominus emisset emptor ; tum quia hæc est communis mercatorum praxis, ul etiam interrogati minima taceant, idque sciunt crop* tores ; tum quia durum nimis videtur stricte adsiringere mercatores ut quamvis interrogati omnia etiam minima vilia delegant, modo pro ratione vitii etiam minimi pretium minuant. El hoc maxime verum csl, inquit Lcssius post Victoriam , quando emptor expresse non rogat de vitiis, sed simpliciter petit rem bonam et utilem sibi exhiberi.

Quidam cliain excipiunt si venditor emptori interroganti, aperte cl sincere respondeat se nolle vendere mercem suam nisi prout est in se , utcumque sil; hac enim declaratione salis ostendit mercem suam aliquo vitio laborare : unde si, hoc non obstante, cmplor illam emat ctsit deceptus, suæ imprudentiae imputare debet ct non vendilori ; is tamen debet minuere de pretio nm ratione vitii.

Secus aulem esset, ut advertuntcasuistæ, si ca arte declararet defectus rei, ut potius credatur nullum habere, nempe si dicat: *Vendo tibi hunc equum ut est, nolens ullo ejus defectu teneri ; cl ideo vendo libi ul cæcum, claudum, sternacem, morbidum,segnem ,* etc. recensens inter eos defectus quibus evidenter caret, illum quo vere laborat, ut siementiendo in aliis crcdalurcliam mentiri in illo; estcnim hæcaperta frausnociva emptori.

Ibid.— *Dico* 2° Venditor etiam non interrogatus tenetur manifestare vilium occultum rei suæ, si reddat rem emptori noxiam vel inutilem ad finem ad quem emit, etiamsi detrahat de pretio pro ratione vitii : puta, si eunti ad prælium vendat equum claudicantem pro veloci, si vendat domum ruinosam pro firma, cibum corruptum aut venenosum pro sano. Quia cum ipse recipiat pretium bonum et non dcfectuosum, sine justa ratione præbcl emptori occasionem damni cl periculi, quod csl illicitum el injustum. Insuperdeest sufliciens consensus exparte emptoris, quia error ejus versatur circa substantiam rei, vel circa accidensprincipalitcr intentum etiedundans in substantiam rei ; Intendit enim princioalitcr emere rem sibi utilem.

Ibid. — *Nota bene* tamen , rem non censeri emptori noxiam aut inutilem, si, quamvis ipse ea »·(ί non possit ad suos fines, potest tamen, etiam detecto vitio, facile et sine ullo gravamine eodem pretio vendere aliis quibus est utilis : ita aperte indicat S. Doctor loco citato.

Ib. ct quod), 2. art. 40. — *Dico* 3° Si vitium occultum non reddat rem noxiam vel inutilem emptori, cl venditor subtrahat de pretio pro ratione vitii, non tenetur illud manifestare. Est communis cum Auctore; quia positis his conditionibus, justa est venditio, cum sil æqualitas inter rem ct pretium, nec ullum damnum aut periculum sequatur emptori ; claliundc venditor habet juslaii'rationem hujusmodi vilia tacendi, nimirum ut consulat indemnitati suæ; si cnim hæc aperiret, cmplor vellet plus subtrahi de pretio quam esset subtrahendum, contendens majus esse malum , dum venditor contenderet esse minus ; sicque ferent conlinuæ contentiones inter ementes et vendentes, el hi non possent vendere minulatim nisi merces perfectas cl integras, cum tamen emant acerva lim integras simul cl dcfecluosas : unde cessaret negotiatio in detrimentum reipublicæ. Facta tamen venditione, debet emptor moneri de defectu, si sit periculum ne ipse majori pretio aliis vendat tanquam integram , aul ne diutius velit servare, cum servari non possit, aul ne suo vitio inficiat alias, ut ovis morbida.

Dices. Ex parte venditoris est dolus, ex parte emptoris deest consensus ; si cnim scivisset defectum , non voluisset emere aul non tanto pretio, sicquc est deceptus.

R. non esse dolum cx parte venditoris, quia non est dolus dum quis tacet quod non tenetur prodere: venditor autem non tenetur prodere vitium suæ rei, nisi vel rogatus veldamnum sequatur emptori, ut probatum est; sed c contra habet jus tacendo consulendi indemnitati suæ: consequenter nullam facit injuriam emptori, neque cx hujus parte deest consensus; quia quod non consensisset si scivisset, non facit quod de faclo non consenserit; alias vix ullus contractus subsisteretut latius dixi de contractibus in genere. —Çuodl. cît. ad ult.— Veque ideo debet dici deceptus; quia, ut V.S. Doctor, « Deceptio non csl si id quod

» tacetur de re vendita non facit rem minus » valerc, quam pretium quod pro ea acci» pitur. »

Hic «. 3. o. — Dico 4° Si vitium sit manifestum , puta, si equus sit monoculus , venditor non rogatus non tenetur per sc loquendo illud manifestare, quia cum de se pateat, supponitur illud ab emptore deprehendi.

Dixi, *per se loquendo;* quia si venditor advertat emptorem præ simplicitate aut inadvertentia illud non apprehendere, cl sil vilium quo res fit ipsi inutilis aut noxia , tenetur monerc non solum ex charitale, ut omnes fatentur, sed, ut arbitror, etiam ex justitia ; quia licet vilium sil secundum se manifestum , csl tamen respectu illius emptoris occultum ; sicquc militant rationes secundae conclusionis.

Quæ dixi de venditore respectu rei vendendæ, applicanda sunt ut plurimum emptori respectu rcicmendæ, ul *inagis patebit ex articulo sequenti,* quem pono ad majorera elucidalionem præsenlis. Unde sil

ARTICULUS VII.

Utrum venditor qui novit pretium mercium brevi minuendum ob futuram earum copiam , teneatur id manifestare emptoribus, vel subtrahere depretio?

Ibid, ad 4. — *Dico.* Venditor qui privalim novit pretium mercium brevi minuendum ob futuram earum copiam, non tenetur id aperire emptoribus; sed seclusa fraude, potest, illæsa justitia, suas vendere pretio currente; si tamen id indicaret, aul de pretio minueret, abundantioris esset virtutis. Similiter emptor qui privatim novit pretium mercium brevi augendum, potest eas emere pretio currente. Ita post Auctorem Cajetanus, Solo, Bannes, Sylvius cl alii communiter contra paucos.

Probatur 1- ex facto Joseph. Genes, il, qui sciens futuram inopiam frumenti et inde pretium augendum, magnam copiam emit pretio tunc currente.

Probatur 2° Is de quo in conclusione, vendit aulcmit justo pretio. Ergo. *Probatur ant.* Justum pretium est illud quod communi æstimatione fori constituitur , est is de quo in conclusione, vendit am emit uro lio communi æstimatione fori constituto, non enim ejus privata notitia mutat communem æslimationcm. Ergo.

Neque refert quod inde sequatur damnum emptori. id enim est præter intentionem venditoris, cum ipse duntaxal intendat consulere indemnihti suæ utendo jure suo.

Confirmatur I°Si venditor sciret pretium mercium esse brevi augendum, non posset nunc vendere suas merces pretio majori futuro; sed teneretur vendere pretio nunc currente : ergo eodem pretio nunc currente vendere potest etiamsi sciat esse minuendum ; sicut enim non valet hæc argumentatio : *Reseras pluris valebit, ergo possum hodie pluris vendere,* sic non valet ista ; *Res cras minoris valebit- ergo teneor hodie minoris vendere.*

Confirmatur 2« *ab inconvenientibus.* Ex opposita sententia sequeretur, 1° quod si ignorans pretium mercium brevi minuendum, venderet nunc pretio currente, teneretur restituere emptori ratione rei accept®, quia venderet pretio materialiter injusto; 2.. quod in animo haberet vendere intra triduum magnam frumenti copiam, non posset hodie vendere aliquos modios pretio currente, quia sciret ex sua futura venditione pretium fore minuendum : atqui hæc a nemine admittuntur. Ergo.

Dices 1° Hoc est pretium justum quod constituitur communi aestimatione quæ sil prudens et vera : atqui communis aestimatio qua constituitur pretium currens in casu conclusionis non est prudens, quia non est facta attentis omnibus circumstantiis quæ concurrere possunt ad valorem rei; neque est vera, quia fundatur in errore, scilicet quod non sil brevi futura copia mercium, cum tamen sit futura. Ergo.

R.N. minorem proulraquc parte. Ad prima:probationem partis, dicosufliccread prudentem æstimationem, ul fiat attentis omnibus circumstanliisquæ communiter cognoscunluraulcommuniter cognosci possunt.Ad *probationem secunda? partis, nego hunc communem* æstimationem fundari in errore; nun enim fundatur in hoc quod futura vel non futura sil copia mercium; cum enim id communiter ignoretur, ad illud non attenditur; sed fundatur in copia vel inopia Dræsenli ct communiter cognita.

Repones. Si emptor scivisset pretium brevi minuendum, non emisset : ergo ejus error est causa contractus.

R. C. totum, ncc inde aliquid potest erui contra nos. Cum enim ille error non sil circa substantiam rei, sed circa merum accidem et quidem rei omnino exlrinsecuin, nccsil causatus a vendente, ct aliunde res justr pretio vendatur, nihil nocet contractui,sicut non noceret si iste error forclin utroque contrahente.

Dices 2° Copia rerum de facto existent minueret pretium : ergo el proxime futura; in moralibus enim, quod parum distat nihil distare videtur.

R. D. ani. Copia rerum de facto existons minueret pretium si esset communiter cognita, C. si non esset communiter cognita, *N.* Quia, ut dictum est, pretium sumitur a communi æslimationc, et communis æsümatio a communi notitia, non a privata unius vel alterius cognitione. Unde etsi copia mercium foret actu existons in portu, in oppido, in quorumdam officinis, sed id foret ignotum, aut quibusdam tantum privatis notum ; non ideo minueretur pretium commune fori, quia non mutaretur ejus æslimalio.

Dices 3° Qui sciret suam mercem esse brevi corrumpendam, puta, equum moriturum, vinum in acetum degenerandum, teneretur emptorem monere aut de pretio subtrahere. Ergo similiter.

R. N. consequentia m. Disparitas est, quod dispositio ad corruptionem sil vilium rei intrinsecum, minuens ejus bonitatem et valorem, maxime cum possit cognoscit ab expertis in arte si rem examinarent. At coph vel inopia mercium futura est quid extrinsecum rebus, earum bonitatem nec augens nec minuens, ncc, cum sit ignota etiam expertis in arte, earum æstimationemmutans.

Ex dictis colliges 1° , eum qui privatim noscit civitatem brevi obsidendam, posse absque injustitia merces suas aut domum suam pretio currente vendere; item qui scit pretium frumenti aulmonclæ, ex decreto principis vel senatus nondum promulgato, esse minuendum, posse sua frumenta pretio nunc communi vendere et suas pecunias permulareaut mutuaro.Hæc sequuntur ex princioiis positis, ct docent Sylvius, Henricus a S. Ignatio, Perfector Tourncly ct alii. An vero id etiam possint ipsi senatores? dubitatur. Quidam affirmamt, quia, inquiunt, ratione sui officii non debent osse pejoris conditionis quam cælcri. *Alii* n'· *gant,* quia cx officio tenentur prospicere

ne suis legibus unus civis præ alio gravetur; et hoc est probabile : unde, juxta hanc sententiam, id solun' possunt vendere aut emere, quod secluso illo edicto vendidissent aut emissent. Saltern constat ex ratione mox data , quod non possint promulgationem edicti differre cx industria, ul sibi consulant cl suas merces pretio communi vendant aut alias emant. Item eadem ratione constat quod non possint hoc edictum suis amicis revelare. Adde quod cx cilicio teneantur servare secretum; quamvis qui illud adepti sunt, possint scientia sua uti ad consulendum suæ indemnitati.

Etiam dubium est an qui privatim novit aulam brevi discessuram, unde minuendum est pretium ædium locandarum, possit locare suas ad annum pretio currente. *Negat Sylvius;* quia, inquit, dum domus elocatur in annum, non solum locatur pretio quo nunc valet, sed eo quo verisimiliter putatur loto anno valitura. Verum reponi potest, in clocalione domus vendi jus ad eam habitandam per annum; jus autem illud præsens secundum communem æslinialioncm tanti valet.

Negat item *laudatus Sylvius,* cum quiprivatim novit librum brevi esse prohibendum , posse cum vendere pretio currente; quia quod liber sit prohibendus, est propter quoddam vitium , cum sit præsens, nocita ignotum quin ab expertis in arte, si examinarent, possit dignosci, minuit valorem praesentem libri, sicut diximus dc equo postridie cx morbo morituro. El hoc est probabile.

Colliges 2°, cum qui privata scientia novit herbam exquisitæ virtutis in fasciculo herbarum exposito in foro ad pabulum pecorum, aut librum rarum cl pretiosum expositum vcnaliler in foro veteramentormn cum aliis quisquiliis, aut delatum ad officinam pro cucullis aromatum , posse et fascem ct librum vili pretio, prout communiter æstimalur, emere absque ulla obligatione quidquam re:.tiluendi. Quia licet virtus herbæ cl contenta in libro videantur pertinere ad intrinsecam eorum bonitatem, tamen hoc ipso quo ad usus viles sunt destinata, aut inter quisquilias venalia exponuntur, cnnscntur amississc pretium quod ex sua intrinseca bonitate haberent, nec aliter aestimari quam in ordine ad usus viles ad quos destinantur, aut sicut æsliman-tur ca quibuscum exponuntur venalia : sicque apprehendit communis sensus hominum etiam timoratorum, a quo valor rerum cl pretium æstimatur. Unde bonæ fortune et induslriæ ementis adscribendum est, si ex his cl similibus communiter vili æstimatis, aliquam specialem utilitatem percipere possit.

Idem dic *a fortiori de* eo qui novit thesaurum latere in agro, aut unionem in ventre piscis; quia præter rationem datam, quod neque ager ratione thesauri ignoti, neque piscis ratione unionis pluris communiter æslimenlur , est alia ratio specialis, quod thesaurus non sit pars fundi, ncc unio pars piscis, quodque non subjaceant dominio possidentis agrum aut piscem, sed sint nullius ct primo occupantis, ut alibi diximus.

Secus «.st dicendum , propter oppositam rationem, de eo qui emeret saccum frumenti aut lupuli, in quo pecuniæ aut pretiosa mobilia essent abscondita ; quia ista mobilia , cum non sint, ut suppono , thesaurus, non sunt primo occupantis, sed habent dominum , sive ipsum vendentem, sive alium ; el cum aliunde sint quid extraneum lupolo vendito, vendens, quamvis foret eorum dominus, non intendit illa vendere cum lupulo, el ideo sunt restituenda domino, aut si sit ignotus, sunt in pios usus eroganda, ul alibi dictum est dc bonis incertis.

Petes utrum qui bona fide emit rem pretiosam tanquam vilem, quia omnium etiam peritorum in arte judicio reputabatur villis, puta, gemmam pro vitro, vas aureum pro ænco,scd post emptionem deprehenditur pretiosa, teneatur restituere venditori?

II. primo institui *resolvendum a/firma·* live; quia est error rei substantiam : *non desunt* tamen *qui resolvunt negative;* quia emit istud vas vel gemmam quanti valebat secundum communem æstimationem, ideoque justo pretio; ct quemvis sit error in substantia physica, non est tamen error in substantia morali, quatenus nimirum res subsunt commercio humano. Aliud esset si dunta^at ementis et vendentis similiumve imperitorum judicio privato reputaretur vilis. dum perit* in arte, si adhiberentur, reputarent pretiosam; tunc enim invalida foret venditio, quia rerum pretia non judicio privato, sed communi constituuntur,

(orotque tunc error in substantia etiam morati 1er considerata

Dixi in conclusione 1° *seclusa fraude;* quia qui fraude aut mendaciis alliceret venditores ad vendendum, aut emptores ad ementfum, puta, dicens non esse futuram copiam mercium, cum sit fulura, aut esse futuram cum non sit, probabilius peccaret contra justitiam cl teneretur ad restitutionem, quia noceret aliis cum injuria; quilibet enim habet jus neper fraudem in damnum suum decipiatur, idcoque est rationabiliter invitus. *Neque dicas* cum Serra cl Bannc, hoc mendacium solum fore officiosum, nempe ad vitandum proprium damnum. Non enim potest censeri mendacium solum officiosum, quod est altori causa gravis damni, neque nobis licet vitare damnum proprium per fraudes cl mendacia, sed dunlaxal utendo eo ad quod habemus jus, ul recte observat Sylvius hic. Quid ergo respondebit, interrogatus num fulura sit copia mercium ? Videtur quod possit tacere, quia hic non agitur de qualitate mercis suæ; sed non potest dicere se nescire, quia sic mentiretur.

Dixi 2° *illœsa justitia ;* quia potest contingere quod peccet contra charitalem, ut si omnes merces '.cl magnam copiam uni venderet, cx quo ejus fortuna funditus vel insigniter everteretur, nullo pari damno imminente venditori; item si plus solito urgeat emptorem ul plurcs quam soleat merces emat ; item si sciens augendum pecunia· prolium, magnas summas mutuo accipiat, alioquin non accepturus. Imo in his duobus ultimis casibus, subessc injustitiam opinatur Perfector Tourncly ; tum quia, inquit, ex communi hominum sensu qui ita se *μ* - runt, pro deceptoribus habentur; tum quia populus, a quo pendet pretium naturale, non ita consentit in pretium certo tempore pro mercatoribus constitutum, ut illud justum esse velit, quando inde sequitur grave emptoris detrimentum, nisi bona fidos venditorem excuset. Ita laudatus theologus, nec improbabiliter. An omnino vere, non constat, quia non est certum quod dicit de intentione populi statuentis pretium; imo si ita esset, omnef emptores aliquod damnum patientes reclama rent prælexendo malam fidem ir venditore. Insuper non potest in rigore'dici malæ fidei qui, vendendo rem communi pretio, utitur jure suo.

ARTICULUS VIII.

Qua: res vendi pussiusi'

Suppono generaliter ul certum, nospnwe vendere omnia pretio œslimabffia (non itaque spiritualia aut spiritualibus annexa), qua· nostra sunt in re, spe, juro, credito, seu quæcumque sunt nostri juiis nisi speciali jure prohibeamur.

Circa quam suppositionem generalem, observanda sunt sequentia. Primum.Quamvis prohibeamur jure positivo donare omnia bona nostra, *ut patet cx præccdenlibiu,* non prohibemur tamen vendere omnia. Kalio disparilalis est, quod per donationem omnium bonorum homo fiat impotens ad testandum, quod leges lanquam odiosum reputant; at per venditionem omnium non fit intestabilis, quia potest testari dc pretio venditionis.

Secundum. Si vendas fructus agri aul foetus pecoris in spe, et nihil nascatur, emptor nihil solvere tenetur. Si tamen vendas jactum relisant venationem, cl nihil capiatur, emptor tenetur solvere pretium pactum. Ita jura statuunt. El ratio disparilalis est, quia in priori casu semper aliquid nascendum supponitur : unde subintelligigitur hæc conditio, *si aliquid nascatur;* dicit enim emptor : *Emo fructus aul partus,* id est, *rem ipsam si proveniat.* In secundo autem casu , non supponitur aliquid semper capiendum : unde hæc conditio, *si aliquid capiatur,* non subiniciligiliir, cl ideo non dicil empto. : *Emo praedam aul pisces,* sed, *Emo jactum vel venationem,* id est, spem præscnlcm; ideoque si spes lallat , emptori fallit.

Tertium. Res aut actio litigiosa non potest vendi altci i poleuliori, nisi ex justa causa ; vel auctoritate judicis , 1.2, c. *Ne liceat polcnlioribus.* Sed contrarium moribus nostris receptum est , inquit Daelman. Item neque vendi potest hærcditassperata, ab periculum machinationis in mortem illius cujus speratur hæredilas, l. 1, ÎT. *de Ha red, vel act. vendenda.* Consule dissert, præcedenlcm de ultimis voluntatibus.

Quartum. Si res quæ v< nditiir , puta, viridarium vel domus, pro majori parte perierit, pones emptorem est stare contractui, vel peterediminulioncm pretii: si medietas •operat , stat contractus; sed pro rata detel iuralionis subtrahendum est de pretioarbiiratu viri boni, l. Domum, IT. De contrah. empl.

His suppositis et notatis, duplex supercsldifficultas; prima, utrum res aliena possit vendi vel emi ; secunda , utrum possit vendi res qua creditur emptor abusurus. Unde sit

§ I. — *Utrum res aliena vendi possit vel emi* (t) ?

Dico. Si quis sciens vendat rem alienam non fungibilem emptori ignoranti, venditio ealenus est valida , quatenus transfert dominium pretii in venditorem ; non tamen transfert dominium rei venditæ in emptorem, sed tantum jus indemnitatis contra venditorem, si res a vero domino evincatur. Ita varia jura statuunt : 1. *Rem alienam* 28, fï. De contrah. empt. l. *Si in emptione,* §l|em si, IT. cod. 1. *Qui vas, §* ult. IT. de l·uriis. Et quoad omnes partes conclusionis, 1. *Exempto* 11, § 2, IT. De aci. empti cl venditi, his verbis: « Si dominus fuit b venditor, facit el emptorem dominum ; «sinon luit; tantum evictionis nomineven- » dilorem obligat, si modo pretium esi nu- ll meratum, aut eo nomine satisfactum; » emptor autem nummos faccre venditoris » cogitur. » Rations!, quia nemo potest plus juris in alium transfer·equam ipse habeat; vendons autem rem alienam non habet jus in illam, sed emens propriis pecuniis habet jus in illas : cl ideo in juro dicitur venditionem posse claudicare, l. 1, IT. *Dc rerum icrinul.*

Neque solum venditor tonetur refundere pretium emptori si res vendita evincatur, >ed etiam tenetur illi restituere quanti eum interest rem evictam non esse, modo tamen emptor el ignoraverit rem esse alienam; alioquin scienti clvolenli non fit injuria, cl lite mota dc evictione , denuntiaverit venditori ulsc defendat, l. Si *controversia,* 1. *Si cum quœslio,* l. *Si fcudum*, c. De evici. Unde vides dominium quod acquirilvenditor in pretium esse valde infirmum. Dixi rem non fungibilem , quia quantum ad alienationem rei fungibilis, censetur consentire dominus, ut explicabo dissert, scq. a. G , § 1.

Similiter qui sciens emit pecuniis alienis rem propriam venditoris, acquirit dominium rei venditæ, l. 1 et *penult,* c. Si *quis alteri*, cl l. S* *cx ea pecunia,* c. De rei vin-

u) Vide adaoUtioncm decimam tertiam*

dicat. Venditor tamen non acquirit dominium pecuniarum propter rationem sufierius datam , nisi dominus præsumalur consentire, ul dicam infra loc. eil. aul nisi forte sic misceantur cum suis, ut discerni non possint ; sed habet jus indemnitatis contra emptorem , ulsupra.

Tandem si tam emptor quam venditor sciant rem esse alienam, contractus ex omni parte est nullus , l. 5r *in emptione* 34, § 3. IT. Dc contrah. exempt. Quæ his opponi possunt ex jure naluræ , require loc. cil. dissert. sequent.

Petes utrum semper peccet qui scienter emit rem alienam ?

R. 1° Qui scienter emit rem alienam animo eam retinendi, peccat ; quia , *ut palet* , est possessor malæ fidei. Nec ipsum juvat quod forte, si non emisset, alii emissent , quia ct hi peccasscnl.

2" Qui scienter emit rem alienam modico pretio, animo eam reddendi vero domino si comparcat, aul eam expendendi in usus pios, si facta sufficienti inquisitione non comparcat, laudabiliter agit, quia utiliter gerit negotium domini. Tenetur autem dominus , si comparcat, reddere pretium hujusmodi emptori, quia in ejus gratiam et ex præsumptoejusconsensusolvit. Quod si non compareal dominus, emptor potest illud sibi detrahere , vel etiam rem ipsam sibi relinere, erogando tamen in usus pios quantum decst ul fiat justum rei pretium; in hoc enim nulla lit injuria domino.

Quod si rem emerit justo pretio, non tenetur regulariter dominus illud lotum refundere ; quia in hoc emptor non gessilutiliter ejus negotium, sed tenetur Lautum reddere aliquod modicum arbitratu viii prudentis. Dico, *regulariter;* quia si emptor justum ct rigorosum, imo excedens pretium solverit, quia sciebat aut prudenter existimabat dominum illud libenter fuisse daturum, eo quod re sua multum indigebat,aut eam valde diligebat, tunc tenetur dominus lotum emptori reddere; quia etiam in hoc, negotium ejus utiliter gessit, saltem quantum prudenter aestimatum est.

§ II. — *Utrum liceat vendere rem qua creditur emptor abusnrtti ?*

Nota , res quoad praesentem materiam posse considerari in duplici differentia. Quædain sunt ex modo et forma sic de'ti

minata ad maluru usum, ul nullum vel vix ullum bonum habere queant: sic sunt, v. g. maleficium , philtrum amatorium , instrumentum libidinis, vestes muliebres ubera nudantes, libeî'i famosi, picluræ lascivæ , idola , vestes sacerdotales paganorum , aut alia ad cultum idololalriæ pertinentia. Aliæ sunl indifferentes ad bonum ct malum usum , ul sunt arma, venena, fuci, aleæ, taxilli, charte lusoriæ, ct innumera alia; vix csl enim aliquid in mundo quo non possit abuti malitia hominis. Inter hæc a quibusdam reponuntur idola ct veslcssacerdotales paganorum,quæ sicut ad idololatriam, ita ad ornatum aut rcpræscnlationcs theatrales inservire possunt. S. Thomas tamen infra citandus reponit in prima differentia, quia loquilur dc illis respective ad paganos.

Q. 43. de malo a. 4. ad 47. 48. et præcertim 49.— Λolα 2° cx eodem S. Doctore quod, quamvis pro nullo incommodo temporali liceat consentire in peccatum alterius, liceat tamen pro vitando incommodo praebere illi materiam aut occasionem peccati, non intendendo quidem peccatum ejus,sed nostrum commodum , idcoque nos habendo permissivead ejus peccatum, ut contingit in eo qui necessitate compulsus petit mutuum ab usurario. Illud autem incommodum vitandum debet esse proporlionalum majori vel minori proximitati seu inlluxui occasionis vel malcriæ date: item majori vel minori gravitati peccati quod inde sequitur, ut latius explicui disseri. 8 de rcstil. 23, §6 et aliis locis ibidem citatis. *Halio csl,* quia ponere materiam vel occasionem peccati secundum se et præscindendo a peccato sequenti, non est malum; alioquin nulla res vendi aut arte confici posset, cum nihil sil, ut jam observavi, quod non possit esse occasio vel materia peccati; sed in tantum peccat qui ponit materiam aul occasionem peccati, in quantum peccatum inde sequens csl ipsi voluntarium : atqui ubi est justa ratio ponendi materiam vel occasionem peccati , peccatum sequens non est ponenti voluntarium neque directe neque indirecte. Non directe ; quia , ul suppono, non intendit illud, sed suum commodum : neque ex materia posita sequitur necessario,cum illa posita possit adhuc non fieri, nec fiat nisi cx male utentis. Neque indirecte cl in causa ;quia ad voluntarium in causa requiritur agens possit ct debeat auferre causam; non debet au tom in casu, cum, ut suppono, habeat justam rationem illam ponendi.Ex bis sponte fluunt responsiones.

Hie q. 469. a. 2. a<l 4 — *Dico* 1°Vendere communiter el ex professo res quibus homo vix aul no vix uli potest absque peccato, scu quæ ex modo el forma sunt dclcnninatæ ad malum usum , quales sunt quas recensui, mus in primo nolaminc et similes, est illicitum ; quia est directe præbcrc materiam et occasionem proximam peccandi, quod nunquam licet absque aliquia justa cl proporlionala ratione, quæ hic non subesi. Cum enim hic agamus de his qui communiter ct cx professo talia vendunt, non potesl afferri altera ratio quam lucrum ex hujusmodi commercio, quod non est sufficiens el proportionala ralio concurrendi tam directe ct propinque peccato alterius.

Dixi, *vendere com miniiler cl ex profesto;* quia si mihi casu habenti maleficium,philtrum, idohim aut quid simile, quis minantur mortem aut mulilationcm nisi vendam, possum vendere, quia conservatio vite aul membrorum est sufliciens ratio negligendi alterius peccatum, sic ut non possit mihi dici voluntarium. Item si mihi certo constaret quod emens petat ad licitum usum, v. g. vestes sacerdotales paganorum ad tragoediam, libellum famosum ad refutandum aul ad instr uclionem propter alia utilia in eo contenta, possem absque ulla ratione vendere.

Dico 2" Vendere absque justa causa res indifferentes ad bonum vel malum usum illi qui verisimiliter creditur abusurus, est etiam illicitum, propter eamdem rationem; quia scilicet est sine causa præbcrc alteri occasionem peccandi ct ad ejus peccatum concurrere, quod non licet. Adde quod unusquisque teneatur cx charilate impedire precatum proximi, quando commode potest.

Subsistente autem justa ct proportional ratione, id non est illicitum ; quia tunc peccatum alterius non potest dici vendenti voluntarium etiam indirecte scu in causa, cum non teneatur amovere causam, sede contra habeat justam rationem illam ponendi cl peccatum alterius negligendi; nec tam gravis ralio requiritur quam in prima conclusione, quia res quæ venditur non csl determinata ad malum usum, sed indiffe* rens ad bonum vel malum. Sic pergenti ad

duellum et mihi mortem aul grave malum minitanti nisi vendam gladium, possum vendere : sic se inebriaturis aut violaturis jejunium possum cibum el polum vendcie, si cx dencgalione immineant graves rixa; aut blasphemiæ, quia hæ rationes negligendi peccatum alterius sunt juste.

An vero id etiam mihi liceat ne emptores deserant officinam meam cl inde lucrum speratum amittam ?

II. Quod pauci deserant officinam, ct inde aliquod lucrum amittam, non videtur miliciens ralio præbcndi alteri materiam el occasionem peccandi ; secus si ideo omnes vel plurimi desererent, ct inde grave lucrum cessans pali deberem. Hac ratione videntur excusandi qui merces in sua provincia venales ct permissas vendunt iis quos sciunt eas translaturos in provincias in quibus sunt interdicte, vulgo *contrebandiers,* si recusando vendere hujusmodi emptoribus, eorum commercium penitus aul magna ex parte corrueret, ncc aliud commode exercere possent.

Dico 3° Vendere res quibus homo potest bene vel male uti, quando non est legitima ratio suspicandi emptorem abusurum, nulla ratione prohiMur; alioquin, ul jam pluries notavi, nulla res vendi posset, cum nulla sit qua bomo abuti non possit; neque scrupulose inquirendum est de intentione emptorum , ubi nullum csl indicium mate voluntatis : sic passim venduntur fuci, aleæ, charte lusoriæ, arma offensive el alia similia, quamvis plures sciantur in communi eis abuti. Confer diligenter locum supra citatum de restit. Utrum officia possint vendi, diximus alibi.

AKTICUT.US IX.

Cut *res vendita pereat aul fructificet* (1)?

Certum est rem venditam et traditam soluto prelio vel assccurato, sive per pignus, sive per fidejussorem, sive per fidem habitam emptori, perire aul fructificare emptori; quia tunc una cum pleno dominio omnia rei commoda cl incommoda in eum transferuntur.

Dixi, *soluto pretio vel assccurato aul fide habita;* quia secundum jura, § *Venditati,* Instil, de Rerum divisione, expresse statuitur rei vendite dominium non aliter acquiri emptori, quam si is venditori pretium solverit, aut fidejussore vel pignore acuraverit, aul nisi venditor fidem emptoris secutus fuerit, hoc est, consenserit vendere credito, bene fidens bonae fidei emptoris dc pretio postea solvendo. Idque conformitcr rationi, quia non transfertur dominium per venditionem nisi volente venditore : venditor autem non censetur velle transferre rei suæ dominium, nisi emptor ex parte sua compleverit contractum per pretii solutionem aut assecurationcm, aul nisi ipse venditor significaverit se velle credito vendere ; alioquin merito rem venditam sibi realiter obligatam tenet in pretii solvendi securitatem. Cui in isto casu res percat aul fructificet, *palcbil ex sequentibus.*

Difficultas ergo est cui res vendita sed non tradita, aul tradita sed non soluta, pereat aut fructificet. Et quidem primo intuitu videtur perire aut fructificare domino. Attamen jura aliter statuunt. Quapropter sil

§ I. — *Cui res -vendita et non tradita pereat ?*

Nota. Res vendita vel est determinata in individuo, ut hæc ovis, hæ duæ oves, hic ager, hoc vini dolium, hic grex ovium ; vel est indeterminata in individuo, ul decem modii cx acervo, decem oves cx grege, eas non designando scu determinando. Iterum res determinata in individuo potesl vendi vel ad corpus , hoc est / prout corpus sensibus objicitur unico prelio sine ordine ad mensuram, pondus aut numerum; ut si dicam : *Vendo (ibi hoc vini dolium quinquaginta libellis, hoc pradium mille libellis, hunc gregem quingentis libellis.* Vel vendi potest ad mensuram , pondus aul numerum; ul : *Vendo (ibi hoc vini dolium, quodlibct poculum viginti assibus; hocpradium quinquaginta libellis pro singulis jugeribus ; hunc gregem quinque libellis pro qualibet ove.*

El nola quod, quamvis rei vendite quantitas exprimatur post totum, sit tamen venditio ad corpus si singulis mensuris suum pretium non assignetur, sed totum unico prelio vendatur; ut si dicam : Fendo *(ibi quinquaginta libellis hoc vini dolium, continens centum pocula.* Aliud foret si dicerem : *Vendo libi centum pocula ex hoc dolio;* tunc enim esset venditio rei indeterminata?, non enim hæc potius quam ista pocula.

Dico 1» Res absolute vendita etiam non tradita, si sil determinata in individuo et

(i) Vide adnolalionem decimum quatiam.

ad corpus vondila, peril emptori, modo lamen non intercessor;' culpa aul mora venditoris, sou aliter non sil conventum. Idem dicendum *a fortiori* dc re tradita sed non soluta, cujus dominium diximus manere penes venditorem. Est communis.

Probatur. § Cum aulem 3, Inslit, no empt. cl vendit. 1. 3, lit. 23, sic statuitur: « Cum aulem emptio et venditio contracta » sil (quod offici diximus simul atque dc » pretio convenerit, cum sine scriptura res « agitur), periculum rei vcndilæ stalim ad » emptorem perlinet, tametsi adhuc ea res » emptori tradita non sit. Itaque si..... ædes « totæ vel aliqua ex parte incendioconsum- » ptæ fuerint, emptoris damnum est cui nc- » cesse esi, licet rem non fuerit naclus, pre- » lium solvere. Quidquid enim sine dolo el » culpa venditoris accidit, in eo venditor sc- » eurus est. Sed clsi post emptionem fundo u aliquid per alluvionem accesserit, ad cm- » ptoris commodum perlinet: nam ct com- » modum ejus esse debet cujus periculum » est. « Idem statuitur 1. *Quodsæpe* 35, §4. ff. Dc contrah. empt. lib. 18, til. 1 cl l. *Id quod* ff. Dc periculo ct commodo rei vend.

Halio est; quia venditio absoluta rei determinata?, est dc se sufficiens ad transferendum dominium; quod aulem non transferal, est ex dispositione legum quæsic statuerunt : porro leges impediendo translationem dominii ante traditionem, noluerunt impedirequin omnia rei commoda et incommoda perlinerent ad emptorem, perinde ac si dominium rei in illum esset translatum, *ut patet cx citatis juribus.*

Dixi 1» *res absolute vendita;* quia venditio condilionala non Cot perlecta venditio ante purificationem conditionis. Non tamen debet censeri condilionala vendi lio si con trahcntcsconvcnianlirritam fore venditionem, si emptor statuto tempore non solvat; id enim tantum significat venditorem posse, si voluerit, resilire a conlraclu, si emptor non solvat, l. *Cum venditor* 2, fi. dc Fidcicommiss. lib. 18, lit. 3.

Dixi 2° *modo non intercesserit culpa aul mora venditoris* - ul fert lex *Cum aulem* cit. *El paid*, quia tunc venditor esi causa damni : tenetur aulem venditor rem custodire sicut suam, l. *Quod sæpe* cit. imo ul commodatum , l. *Custodiam,* IT. Dc peric. cl commodo, lib 18, tit. G. Quod si tam venditor quam emptor in mora fuerint, tenetur dc damno qui posterior est in mora, modo piior mora non fuerit causa posterioris, l. *Illud sciendum* 17, IT. cod. Si vero uterque æqualitcrin mora fuerit, ul si ulerque abfuerit tempore quo res erat tiadenda,solius emptoris periculum est, 1. *Etsi peremptorem* 51, ff. Dc aci. empti, lib. 19, lit. 1.

Dixi 3° *si aliter non sit conventum;* quia contrahentes possunt renuntiare dispositioni legis, et venditor in se suscipere periculum rei, quo casu ipsi perit, 1. *Si vinum* I.ff. De peric. ct comm. cit.

Dico 2° Res indeterminata, vel etiam determinata, sed vendita ad mensuram, pondus aul numerum, ul explicatum est, perit venditori, si pereat antequam tradatur, vel mensuretur, ponderetur aut numeretur, nisi cmplor fuerit in mora. Ita communiter.

Probatur ex l. *Quod sæpe* cit. § In his 5, ubidcccrnilur talium venditionem « perfici, » cum adnumcrala , admensa, adponsave « sint; quia venditio quasi sub hac condi- » tione videtur fieri, ul in singulas metretas, » aut in singulos modios quos quasvc ad- » mensus fueris, aul in singulas libras quas » appenderis, aul in singula corpora quæ » adnumeiaveris. » Audis rationem; quia nimirum hujusmodi venditio fit sub conditione, si res tradatur, si designetur, si mensuretur, ponderetur vel numeretur; quæ designatio, mensuratio, ponderatio aul numeratio, cum debeat fieri coram emptore, autejus vices gerente, est quædam traditio.

Hinc inferes quod, si decem oves cx grege tuo vendideris non designatas, el lolidciu pereant, libi pereunt el non emptori, cui decem alias cx eodem grege dare teneris. Sed si lotus grex pereat, contractus dissolvitur, nec teneris alias dare, nce emptor tenetur solvere, ctsolutum debcl restitui,!. *Inratione, § Verum,* ff. Ad leg. falcid. At si vendideris decem oves sine determinatione ad aliquem gregem, quæcumquc pereant, libi pereunt, nec debito liberaberis quandiu alias oves præslare poteris; quia genus perire non potest, l. *In ratione.* Ita communius contra quosdam qui, ob argumentum sequens, sentiunt contrarium secundæ parti corollarii.

Dices enim , dum venditur unus, v. g. equus ex duobus disjunctive, non designando hunc vel illum, si uterque pereat, emptus perit emptori , qui tenetur solvere pretium, etiamsi nihil acceperit, l. *Si in emp-*fione34, ff. Docontrah. empt. lib. 18, lit. 1. Ergo similiter dum decem oves cx grege emuntur disjunctive, pereunto grege, decem oves pereunt cmplori ct tenetur de prelio venditori.

Λ. *N.consequentiam.* Dispariles est, quod venditio unius cx duobus non sil facta sub conditione designandi aul numerandi , sed sil absoluta, ex l. cit. in qua etiam exprimitur esse venditoris dare quod voluerit emptum de duobus. At venditio unius aul plurium ex pluribus, vel ex toto, pula grege vel cumulo, lit sub conditione, *si res designentur, numerentur,* ole., *ul palet* ex l. *Quod sæpe* cit.

Dixi, *nisi cmplor fueril in mora ;* quia si certus terminus præfixus fuit ad traditionem, mensuram, etc., aul venditor moneat emptorem ut intra certum ct rationabile temporis spatium ad mcnsuralioncm , ole., comparcat, cl ipse cmplor culpabiliter sit in mora, rei periculum ad ipsum spectat.

SII. — *Cui res vendita el non solutafrnctl/lcet?*

Quæslio est de re determinata absolute vendita, sive tradita, sive non, sed cujus pretium non est solutum. Conveniunt omnes (fructus prudentes tempore venditionis perlinere ad emptorem eo modo quo ipsa res empta perlinet; quia sunt pars rei cmplæ, consequenter empti cum ipsa re.

Quantum vero ad fructus natos post venditionem seu rei incrementum sequens, quidam contendunt deberi venditori, donec emptor solverit pretium , etiamsi non sil in mora , puta , quia ei concessus est terminus ad solvendum; quod si res sil tradita cl emptor fructus percipiat, ipsum teneri cos pecunia compensare, quia revera sunl venditoris.

Id probant ex l. *Curabit* 5, c. De act. empt. ubi dicitur : o Curabit præscs provin- » ciæ compellere emptorem qui naclus possessionem, fructus percipit, pariem pretii ʎ quam penes se habet, cum usuris restiʎ luere , quos cl perceptorum fructuum ra- » tioct minoris ælalis favor, licet nulla mora » intercesserit, generavit. » Et l. *Julianus* 14, § *Ex vendito.* IT. De aci. empt. dicitur : *Sum cum re emptor fruatur, æquissimum est cum usuras pretii deperdere.* idquintclligcndum dicunt, non de usuris lucratoriis quæ sunl prohibilæ, sed de usuris compensatoriis fructuum quos vendilor percipere deberet.

finie scnlentiæ affinis est jurisprudentia regni Galliæ, juxta quam, qui rem fruclifcram emit non soluto pretio percipilquidcm fructus, sed tenetur pretii intéresse solvere, etiamsi per accidens res nullos trucius terat, ul si domus empta non locetur; cum hac tamen differentia , quod in venditione immobilium inlercsse pretii currat a dic traditionis, in venditione vero mobilium currat duntaxal a die petitionis juridica?. Differt insuper hæc jurisprudentia a jure Cæsarcc citato, quod si cmplor non sil in mora, puta, quia concessum est illi tempus ad solvendum, intéresse non sil debitum , nisi de eo expresse fueril conventum. Ita etiam censet extra Galliam Covarruvias Hispanus. Ilis non obstantibus,

Dico. Probabilius et æquitali naturali conformius videtur, fructus subséquentes, seu incrementa secula rei determinata? vcndilæ ad corpus, cujus periculum est penes emptorem, etiam ad ipsum perlinere, quamvis pretium non solverit. Ita Sylvester, Lessius, Sylvius et communius.

Probatur 1° Fructus naturaliter consequuntur substantiam rei fruclifcræ, imo naturaliter insunt substantia? cl potentia; rei frugiferæ. Ergo qui emit substantiam rei frugiferæ, emit consequenter jus cl potentiam fructuum inde percipiendorum.

Probatur 2° Æquilas naturalis postulat ct omnes leges clamant (quasdam protulimus § praecedenti) ul, qui rei damnum ct periculum subit, fructus el incrementum percipiat, juxta vulgare axioma, *Qui sentit commodum, sentiat ct incommodum :* atqui ex dictis emptor in casu conclusionis subit damnum ct periculum rei. Ergo.

Probatur 3° Perceptio fructuum per venditorem in casu conclusionis, foret usuraria. Ergo. *Prob. ani.* Venditor non perciperet fructus ratione damni emergentis aul lucri cessantis, quod supponimus abesse; alioquin posset deduci in pactum, non ratione periculi, quod totum rejicitur in emptorem : ergo ratione dilatæ solutionis, quod est usurarium.

Si *dicat,* venditorem percipere fructus ralionc dominii quod relinet in rem non solutam ; res enim fructificat domino.

R. 1° argumentum corruere respectu emptoris cui fidem venditor habuit e*, rem tradidit. Respectu vero illius qui est in mora, *R.* 2° rem fructificare domino si fct

pereat domino : in casu autem non perit venditori, ut dictum est.

Ad leges Ccrsarcas. 1 Oppono illis alias leges quibus decernitur ad cumdem pertinere rei commodum et incommodum. 2" *R.* eas, qua parte admittunt usuras, esse jure canonico emendatas, ct aliis legibus etiam civilibus contrarias, idcoque revocandas osse ad æquitatem naturalem, ut nempe emptor cogatur solvere intéresse si ve] sil in mora nociva venditori, vel de eo sil ab initio convenlum ralione damni emergentis aut lucri cessantis, aut periculi amittendi pretii. Idcoque negamus quod dicit lex *Julianus,* aequum esse ut emptor pro fructibus solvat usuras pretii , nisi venditor ex dilatione pretii æquale patiatur intéressé, aut nisi suscipiat in se rei periculum. Nec est enim æqua conditio rei frugiferæ et pecuniæ : res frugifera, puta ager, ex natura sua proiert fructus qui in æstimationem veniunt constituto justo pretio; pecunia autem est de se sterilis.

Quod autem dicunt, has usuras esse compensatorias cl non lucralorias, etiam falsum putamus: 1° quia fructus, *ul probavimus,* sunt revera emptoris; idqueconcedunt Galli de emptore qui non est in mora ; 2° quia si essent mere compensatoriae fructuum, non deberent semper cædcm solvi, sed plus vel minus pro quantitate fructuum.

Dixi, *nisi sil alilcr conventum ;* quia l°si venditor ex dilatione solutionis patiatur damnum emergens aut lucrum cessans, vel sil periculum amittendi pretii, aut molestiarum in eo oblinendo, potest horum ratione convenire de perceptione fructuum aut partis eorum, vel dc pensione pecunialia solvenda usque ad solutionem pretii. El quia aliquid horum ut plurimum contingit quando emptor est in mora, ideo forte jurisprudentia Gallorum , ex communiter accidentibus, statuit tunc esse sohendum intéressé pretii non soluti ct pro soluto non habili, per assccurationcm aut iidem habitam emptori.

2° Possunt convenire contrahentes ul venditor suscipiat periculum rei venditæ usque ad solutionem, e», ratione illius percipiat fructus; sed tunc videtur venditio conditionala, facta nimirum sub conditione, ul rata non habeatur nisi solvatur pretium.

Petes cni debeatur res successive vendita duobus.

R 1° Si neutri sit tradita , debetur priori emptori ; tum quis qui prior est tempor· polior est jure, reg. juris 15, in 6; turn quia non potest lradi secundo emptori sine injuria primi emptoris : ergo nc liat injuria, ipsi est tradenda.

2u Si posteriori emptori sit tradita , regulariter ipsius est, l. *Quoties* 15 , c. Dcrci vendit. *Ratio csl ;* quia secundus emptor per traditionem acquirit jus in re, cum primus emptor vi contractus sine traditione habeat lanium jus ad rem, ul jam sæpe diximus ex jure : in utroque aulem casu venditor tenetur emptori frustrato de damno, cl hic emptor habet actionem personalem in venditorem. Et hæc etiam locum babent in donationibus, locationibus, etc., quando res est donata vel locata pluribus.

Dixi, *regulariter ;* quia excipiuntur quidam casus. 1° Excipitur, si venditio facta sil civitatibus, ecclesiis, aut locis piis, quibus ex privilegio transfertur dominium solo contractu absque traditione, l. *Ulli.* c. deSacro-sanclis ecclesiis.

2° Si prior emptor solvit pretium ct secundus emptor rem habens non solvit, net assccuravit, aut non sit ipsi fides adhibita : quia, ul diximus prius, venditor non inlcn- (îit rei suæ dominium transferre nisi solute pretio scu assccurato, aut nisi pro eo fidem habuerit emptori.

3 Si secundus emptor fuerit conscius prioris venditionis alteri factæ, cl induxerit venditorem ad sibi vendendum, teneturdedamno erga primum emptorem. Quod si non induxerit, plures docent primum emptorem posse quidem ex jure civili rem evincere intra annum ; sed si non faciat, secundum emptorem in conscienlio non teneri dedamno. Nos aulem cum pluribus aliis arbitramur cum teneri cliam in conscientia,quia etsi non induxerit, attamen emendo scienter, cooperatus est injustæ rei alienationi in damnum primi emptoris, consequenter de eo tenetur ratione injustæ acceplionis.Quod si res prius vendita tradatur alteri etiam ignoranti, sed titulo gratuito, puta donatione, colligunt jurisperiti ex 1. *Penult,* c. dc Rcvoc. his quæ in fraudem, primum emptorem posse etiam illam evincere intra annum ; donalarium tamen non teneri in conscientia sponte illam tradere.

Et hæc etiam locum habent in alienatione facta in fraudem creditorum ab eo qui

solvendis debitis est impar : scilicet, si fiat alienatio titulo sive oneroso , sive gratuito, puta, venditione aut donatione, scienti debitorem esso impotentem solvendo, tam emptor quam donatarius tenetur creditoribus dedamno, quia illi scienter cooperatus est. Si vero liat alienatio ignoranti, titulo oneroso, emptor ad nihil tenetur, neque creditores possunt rescindere contractum. Si ignoranti, titulo graluilo, res donata revocari potest a creditoribus si exstat, aut in quantum donatarius factus est ditior, 1. *Quod aulem* 6, § 11, IT. Quæ in fraudem , lib. 42, til. 8. Is autem nihil sponte restituere tenetur in conscientia : non ratione rei acccptæ, quia debitor rem tanquam vere suam valide donare potuit; non ralioneinjustae acceptionis, quia ignorans accepit.

ARTICULUS X.

Dc variis pactis contractui venditionis emplionis adjectis (1).

Nola , ct sil regula generalis. Omne pactum emptori onerosum, venditioni emptioni adjectum, debet compensari diminulione pretii vel alilcr : sicut si sit onerosum venditori, debet compensari auctione pretii, quia csl onus pretio æslimabile seorsim a justo rei pretio.

Pacta autem venditioni adjici solita sunt : pactum retrovendendi aut redimendi in futurum; contractus quem Hispani vocant *mohalra;* pactum legis commissoriæ; pactum adjectionis in diem cl retractus.

Padum retrovendendi seu redimendi infuturum.

Contractus venditionis cum pacto redimendi, gallicc, *contrat avec la [acuite de réméré* ou *de rachat,* csl contractus quo res venditur co pacto ul venditori intra cerium tempus, vel quando ipsi placuerit, emptor teneatur rem revendere. Potest cliam fieri ingratiam emptoris, quando scilicet apponitur pactum, ul dum emptor voluerit rem reddere, venditor teneatur refundere pretium. Quaestio csl utrum tales contractus sunt liciti.

Dico 1° Contractus venditionis cum pacto relrovenditionis in gratiam solius venditoris, csl licitus. Ita communiter.

Colligitur ex S. Scriptura , Levit. 25, ubi Deus vult Judæis esse facultatem redimendi suas possessiones prius venditas.

Probatur ex jure civili, 1. 2, c. *de Palet › inter empt. cl vendit.;* item ex jure canonico approbante census redimibiles. *Et ratio cit;* quia quisqueel arbiter rei suæ , ciquc vendende modum quem vult imponere pote-t, modo servet justum prcliurn, nec aliquid faciat contra leges.

Porro, ul servet justum pretium, deb l minoris vendi quam venderetur secundum sc, secluso pacto; quia obligatio imposita emptoris revendendi ad mulum venditoris, csl onus pretio æslimabile compensandum diminulione pretii, ut dictum est. Quantum aulem minui debeat prolium ? Quidam dicunt ad tertiam pariem , qnidam ad quartam; alii judicio prudenlum remittunt.

Hoc contractu sicjusle inito, emptor non tenetur fructus rei cmplæ computare in sortem, sed facit suos, quia vere acquirit rei dominium, quamvis revocabile; res autem fructificat domino.

Si pelas an res sic vendita possit eodem pretio a venditore redimi?

Respondet Lcssius quod , si contractus eo pacto incatur, ut post certum tempus liceat eum dissolvere, venditor possit eodem pretio redimere ; quia tunc in redemptione non est novus contractus, sed prioris dissolutio facta ex vi pacti appositi; quare non est nccsse ul venditor det tantum quanti ros secundum se valet, cum tunc nullus uovus contractus liat. Si vero contractus eo pacto incatur, ul quando venditor volet rem recuperare, eam emat novo contractu, tunc tenetur eam redimere pluris quam vendiderit, hocest, quanti res valet secundum sc ; quia res primo vendita cum pacto redemptionis in gratiam solitis venditoris , minoris valet quam secundum sc æslimelur, proptergravamem impositum emptori. At quando venditor eam redimii ab emptore, tanti valet quanlun secundum se æstimatur, quia nullum gravamen imponitur emptori, sicque interest venditoris el emptoris quomodo contrahant.

Perfector Tournely hic art. 7 , sect. 1, puncto 1, damnat primum modum contrahendi , ct secundum duntaxat admittit. At forte non satis illuni expendit ; etenim hunc puto esse passim in usu saltem in his partibus. Pontas c contra, vcrlio *Vente* cas., 46 , secundum reprobat ul usurarium , nixus aucloritatcS. Raymundi lib. 2 Summæ lit. 7, §4, cl canone *Illo vos,* lib. 3- tit. 21. Vc-

G) Vide jduoUlioncm decimam quintain.

rum neque S. Raymundus neque canon laudatus asserunt huncconiraclurnessc usurarium, sed duntaxal præsumi usurarium ; quia loquuntur de emploi e qui, ut mentem usurariam pallio emptionis occultet, emit vilius ut vendat carius : in quo casu pactum rclrovendendi videtur potius appositum in gratiam emptoris quam venditoris. Dc tali aulcm pacto.

Dico 2° Contractus venditionis cum paclo rclrovendilionis in gratiam solius emptoris, hoc est, cum paclo ut emptor pro nutu possit in posterum rem emptam reddere, el venditor teneatur prclium refundere , metaphysics loquendo, non videtur injustus ; at est maxime periculosus , necinpraxi admittendus.

Ralio primœpartis rsl;quia in rigore loquendo , videtur vera emptio qua emptor acquirit rei dominium et ejus subit periculum, licet onere imposito venditori illam redimendi : sicut venditor vere vendit, licet imponat emptori onus revendendi , ut ante dictum est. Propter autem hoc onus impositum venditori, res debet emi pluris quam absolute secundum sc valeat.

Ralio secunda partis ; quia hujusmodi contractus maxime favent usurariis, el eo facile palliantur usuræ ; quod contingit quando emptor cx tali emptione intendit lucrari, ut si cogat venditorem redimere majori prelio quam ipse emit, aut eodem quidem pretio , sed inierim percipiendo fructus rei; Sic, v. g. dum emis a Titio domum mille aureis , ea lege ut infra decem annos Titius a le redimat eodem prelio , et tu inierim percipias annue pretium locationis: quid csl aliud quam mutuare l ilio mille aureos, el pretia locationum instar auctarii supra sortem accipere ?

Contractui rrrhntra.

Contractus, dictus ab Hispanis mohalra seu barala , ab Italis slocho seu stoccula, sic inilur. Petrus indigens centum aureis, petii illos muluo a Joanne mercatore : is quia lucrari cupit, denegat mutuum, sed oflcrl Petro merces, puta, pannum credito vendendum summo prelio, puta, centum cl decem aureis, cum pac<o ut Petrus nuptor ipsi Joanni venditori revendat prasente pecunia intimo vel medio prelio, v.g. centum aureis quibus dc facto indiget Petrus.

Dico. Talis contractus est illicitus.

Probatur cx hac propositione dainnali ab Innoccntio XI : *a* Contractus mohalra » licituscsl, etiam respectu ejUsUcm per » sonæ, et sum contractu retrovcndilionb » prævic inito cum intentione lucri. » Est quadragesima.

Ralio est, quia talis contractus venditionis cum paclo rclrovendendi eidem persona? viliori prelio, transit in mutuum usurarium. Ergo. *Probatur ant.* Talis est contractus qualem intendunt contrahentes ; est enim conti actus plurium in idem consensus, ut dictum csl supra : atqui contrahentes in casu intendunt saltem implicite mutuum usurarium sub pallio venditionis: ergo. *Probatur ant.* Qui<l enim intendit emens? Non merces, iis enim non indiget, sed pecunia. Quid intendit vendens? Recipere infra annum summam nunc datam cum auctario; ita ut perinde sil ac si nunc mutuaret centum , ut infra annum recipiat centum et decem. *Neque dicas* quod non intendant mutuum , quin potius excludant, cum ideo contractum venditionis ineant; ficta est enim illa venditio cl rcale mutuum, ui *palet* ex vera illorum intentione.

Quod si contractus fieret absque paclo rclrovendendi vilius,sed Joannes mercator simpliciter venderet merces suas Petro summo prelio, cl Petrus liber esset eas revendere cui vellet , cl quo prelio posset, sed sponte eas offerat Joanni ; hic posset absque injustitia redimere viliori prelio, sicut posset quivis alter , quia quod prius vendiderit non csl factus pejoris conditionis, el sicut licuit ipsi vendeje summo prelio, ita licet ipsi emere infimo. *Neque diri*poiestquodhæduæ venditiones coalescant in mutuum; quia dum prima fiebat, non erat intentio aut obligatio secundae.

P. ‹/· rt lc$is cotnmissnritr.

Est dum res co pacto venditur, ut si emptor intra certum tempus non solvat, res sil inempta. Hoc pactum approbatur injure toto ferine lit. (f. etc. *de Leg. commise.* Neque aliquid injusti continere videtur.

Potest autem fieri dupliciter: I* verbis directis expresse significantibus quod si statuto tempore non sit solutum pretium, res ipso lacto sit inempta, seu contractus sit nullus cl irritus; 2“ verbis indirectis significanlibusduniaxal contractum esse rescio-

dendum, rrm ah emptore esse auferendam, aut quid simile.

Si primo modo fiat el non solvat emptor tempore (ixo , fructus a tempore inili contrai tus pertinent ad venditorem ; quia talis venditio fuit conditionata , idcoque rei dominium ct ejus (ructus suspensi usque ad conditionispurificationem. Quia tamen conditio est apposita m favorem venditoris, potest illi renuntiare el stare contractui. Si secundo modo fiat, fructus intermedii sunt enploris ; quia venditio luit absoluta quantum ad translationem dominii licet revocabilis si non impleatur conditio. Ubi tamen agitur dc foro conscientia?, magis csl attendendum ad intentionem contrahentium quam ad verba contractus, quæsæpe sunt ambigua.

Pactum adjectionis in diem.

Est cum venditio fit eo pacto ut sit alius intra certum tempus offerat meliorem conditionem , res sit inempta. Approbatur in jurc,l. 1, fi. *Dc in diem adjeci.* Nec injustum videtur, modo tamen minuatur aliquid de prelio; potest autem fieri dupliciter sicut dictum est de pacto legis commissoria?, ct eodem modo resolvendum est de fructibus intermediis.

Belractus.

Duplex est : gentilitius , gallice *retrait lignager;* ct fcudalis, *retrait féodal.*

Retractus gentilitias csl jus concessum consanguineo venditoris rescindendi intra annum et diem contractum venditionis, seu revocandi ad sc rem immobilem alicui extraneo aut remotiori consanguineo venditam , oblato emptori eodem pretio quo luit •rapta.

Hoc jus concessum est, ne avita? possessiones ad alienas manus transirent, sed in proximiori posteritate permanerent. Euii in usu apud Judæos, Levit. 25 el Rulli 4. Invaluerat etiam apud Romanos, sed ab imperatoribus Valentiniano cl Theodosio luit abrogatum , l. *Penult,* c. De contrail, empt. In variis provinciis ct regnis consuetudine redintegratum est. El ideo peccant contra justitiam ctad restitutionem tenentur, qui fraude vel dolo, puta, (ictis permutationibus aut donationibus quæ retractui non subjacent in illis locis, hoc jus impedire ronantur.

Retractus fcudalis est qui competit domino directo seu feudali in omnia bona ab ipso moventia cl dependentia, cxcludilque consanguineos retrahere volentes, quia fundatur in proprietate seu dominio quod non præccssit in consanguineis, ut ait Cabassulius : attamen contrarium oblinere consuetudinem in Gallia , ubi rctractus gentilitius præfcrlur feudali, docent Ponlaset Perfector Tournely.

Didcrunl autem hi contractus, 1° quod dominus fcudalis possit retrahere in favorem amici, imo cedere et vendere jus suum cui voluerit. Consanguineus vero non potest cedere jus suum alteri ; neque in favorem alterius , seu ut ipse postea vendat majori prelio retrahere, sed sibi soli ; ct ideo jurare compellitur velle sibi retinere, ut notat Cabassulius Thcor. et Prax. lib. G , cap. 9, η. 11, post plures jurisconsultos , ct post ipsum , Pontas ct Perfcclor Tournely. Hoc tamen non impedit, ut arbitror, quin consanguineus retrahens vero animo rem sibi relinendi, possit postea mutata voluntate ct justa de causa occurrente eam vendere aut donare.

Altera differentia est, quod in provinciis retractus fcudalis debeat fieri intra quadraginta dies; gentilitius vero intra annum cl diem; quod tempus currit conlra absentes cl minores, non minus quam conlra præscnlcs et majores, absque spe restitutionis in integrum.

ARTICULUS XI.

Dc monopoliis.

Monopolium est vox gra?ca, quasi diceres *solius venditio.* Gcncratim sumptum, prout de eo disputant theologi , est communis machinatio seu industria qua unus vel plurcs per modum unius, cfliciunt ut vel ipsi soli vendant certum genus mercium, vel certo pretio.

Unde est duplex monopolium. Primum, cum efficitur ut unus vc! pauci, aliis exclusis, vendant certum genus mercium ; cl hoc tripliciter : 1° ex privilegio principis ; 2° coemendo omnes merces ejusdem generis; 3' impediendo ne merces ejusdem generis advehantur. Secundum , dum plurcs conspirant inter sc non vemiereauv non emere nisi certo prelio. Quæslio est utrum hujusmodi monopolia sint licita. Pro quo

Dico ra Privilegium a principe vel repu-

blica concessum alicui , ut solus certum genus mercium vendat, est licitum si justis causis nitatur : puta , quia princeps indiget propter bonum publicum pecuniis, ct ideo vendit tale privilegium, vel quia sunt graves expensæ facicndæ, aut gravis labor magnaque pericula subeunda, quæ nemo facere aut subire vellet, nisi vendehdi privilegio aliis exclusis gauderet, quo expensas aut pericula redimat. Exemplum solet poni in bibliopolis , qui cum libris imprimendis magnos sumptus impendunt, ul cos redimant, oblinent privilegium ne quis alter eosdem libros distrahataul rccudat. Porro si tale prhilcgiUm concedatur in robus vilæ politic® necessariis, tenentur principes scu respublicæ taxare pretium , nc privilegiatorum cupiditate ultra modum augeatur, et inde gravetur communitas.

Quod si hujusmodi privilegium justis rationibus non nitatur, est injustum, *ulpa~lebil ex dicendis* circa alia monopolia, cl tam privilegiali quam concedentes privilegium tenentur ad restitutionem , primo privilegiali, deindeconcsdentès, non solum emptoribus qui merces meliore prelio emerent, sed cl aliis mercatoribus qui inique nnpediuntura talibus mercibus vendendis.

Dico 2» Quando unus vel pauci coemunt omnes vel ferme omnes merces ejusdem generis, v. g. omnia frumenta ut inducant raritatem et aucto prelio vendant pro libitu, graviter peccant contra cbarilatcm proximi cl bonum commune, *ulpatet.* Hos S. Raymundus dicit *lanquam nefandas bclluas esse detestandos:* raptoribus accenset Calechismus Romanus, atque in cos acriter invehunt SS. Patres, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus ct alii.

Item cos peccare contra justitiam commulalivam ct teneri ad restitutionem , probabilius sustinemus cum Sylvio hic ariic. I, post Gabrielem, Medinam , Asorium, Malderum, quibus cx rcccnlioribus subscribunt Perfector Tourne!y, Daelman ct Hermo (si tamen notum sil communiter magnam copiam mercium apud illos detineri), contra Molinam, Lcssium et quosdam alios non improbabiliter oppositum sentientes.

Ratio est ; quia quamvis præfali non peccaverint contra justitiam emendo, quia, ut suppono, emerunl prelio currente, neque relinendo suas merces, quia non (enentur ex justitia vendere, sed possunt absque cujusque stricta injuria eas deslrucre aul in flumen projicere cum habeant plenum harum dominium, peccant tamen contra justitiam quatenus non vendunt justo pretio; justum enim pretium in hoc casu, non est illud quod hi constituunt auctum, sed est illud quo venderentur merces si apud plures pro starent. Proditur. Justum rei pretium est id quod communi aestimatione taxatur, attenta quantitate mercium communiter cognita , sive sint plures vendentes sive non (non enim præcise cx paucitate venditorum crescit pretium, sed cx ipsa raritate mcrlium ; unde etsi forent pauci venditores, sed admodum copiosæ merces, non ideo pluris aut saltem mullo pluris æstimarentur) : atqui eadem est mercium quantitas in uno aut paucis, quam si foret in plures divisa ; cl id communiter scitur, ut suppono. Ergo.

Si opponas exemplum patriarcha? Joseph: *R.* ipsum copiam frumentorum non congregasse ex intentione lucri et inducenda; caritatis, sed providendi bono et necessitati communi ; neque cx ejus emptione ct retentione quæ erant superfluorum lempore fertilitatis, inductam fuisse raritatem et caritatem , sed sterilitate sequentium annorum, ita ul si quæ reservaverat distributa fuissent in plures, nihilominus semper fuisset raritas ct auctum pretium : ct ideo potuit absque injustitia vendere reservata aucto prelio.

Dixi, s» *tamen notum sit,* ole. Td adjiciendum putavi ; quia si communiter ignotum foret magnam copiam servari apud monopolas, sed uni tantum vel paucis notum, hæc copia non concurreret ad taxationem justi pretii, sed se haberet quasi non esset; quia taxatur justum pretium a communi æstimalionc , communis æslimalio nititur communi cognitione ; sicque justum rei pretium censeretur tunc quod,abstrahendo ab illa copia , curreret sicut diximus supra in communi sententia, quod si quis secreto sciret advenisse magnam copiam mercium , et eam latere in navibus aul officinis secretis, pnsse suas vendere currente pretio. Quapropter in tali casu monopolas, quamvis aliunde graviter culpandos, accusare injusliliæ non auderem, nisi probetur eos emendo vel retinendo violasse justitiam, quod non puto verum.

Deles utrum qui non sunt participes mo*

nopolii, possint vendere merces suas pretio aucto ct statuto per monopolas?

Λ. *probabilius negative ,* quia est injustum.

Dices, Si pretium rerum foret auctum pcriatrociniaaul injustam direptionem hostium, liceret aliis qui huic injusliliæ non sunt cooperati, vendereprelioaucto. Ergo similiter.

R. N. consequentium. Quia in primo casu, licet pretium sit auclum per injustitiam, supposita tamen rerum destructione et raritate, est justum. At in nostro casu exislil eadem rerum copia, propter quam lit quod pretium auclum sil cl remaneat injustum.

Cælcrum et his quæ dixi non obstantibus, non sunt culpandi mercatores qui, honesta? negotiationis ergo, emunt merces, v.g. frumenta, tempore quo vilioris emuntur, ut ea servent et vendant tempore quo solent pluris vendi, modo sua emptione et retentione non inducant raritatem et caritatem.

Dico 3° Qui vi vel fraude impedit ne aliunde advehantur merces, ut ipse solus et carius vendat suas, peccat contra justitiam, et tenetur ad restitutionem ; quia cl alii mercatores habent jus ne modis injustis impediantur a simili mercatura et lucro, et cives nc his paritor modis cogantur emero pluris quod possent absque vi vel fraude emere minoris. Si autem id liat absque vi vel fraude, peccabit tantum contra charilatcm et utilitatem communem.

Imo posset contingere quod nullo modo peccabit qui, seclusa vi vel fraude, impediret advectionem mercium in patriam, non ut ipse solus ct carius vendat suas, sed cx aliqua justa causa, puta , intuitu boni communis, cui quandoque expedit quod non tam vili prelio res vendantur , ne venditores fiant impares oneribus publicis ferendis , ut accidit sæpc respectu agricolarum , quando frumenta vilioris venduntur; et ideo superiores quandoque juste prohibent ne extranei merces suas advehant, ub subditi vendant suas, et ne pccuniæ extra provinciam asportentur.

Dico -'in Qu' inter se conveniunt non vendere nisi prelio supra summum , ani non emere nisi infra infimum vuigarc, peccant contra justitiam , et tenentur ad restitutio–nem. Primo qui vendunt aul emunt, deinde in eorum defectum, alii qui monopolio concurrerunt: csl communis. *Ralioesl* ;quia hoc prolium quod illi constituunt emendo Vel vendendo, est injustum : etenim justum rorum pretium, non est quorumdam cupiditate pendet, sed statuitur vel auctoritate reipublicæ, vel communi æstimalionc bonalidci cl sine conspiratione procedente, attenta rerum copia vel inopia cl aliis circumstantiis. Ergo.

Qui vero seclusa vi vel fraude conveniunt non vendere ni-i summo pretio vulgari, aut non emere nisi infimo intra limitesjusti pretii , peccant contra cbarilatcm proximi qui iudeIntegravatur quod debeat semper emere summo vel vendere intimo ; item contra bonum publicum quod exigit aliquam pretii latitudinem, qua modo venditoribus modo emptoribus benefiat : sed probabilius non peccant contra justitiam. Ita Bannes, Sylvius, Lcssius,Slcyartius, Daelman, cl communius contra PerfectoremTournely , Ilenno cl alios: forlc tamen excipiendus foret casus subhastationum.

Ratio csl ; quia hujusmodi pretium est justum , et possunt mercatores absque læsionejuslitiæ nolle vendere nisi summo, aul emere nisi infimo.

Asl, inquiunt defensores opposilæ sententiæ, non ideo isti monopolæ peccant contra justitiam , quia vendunt aut emunt pretio injusto, sed quia violant jus ementium aut vendentium ; cives enim habent jus ne cogantur emere summo prelio aul vendere intimo: atqui per monopolium coguntur emere summo aul vendere infimo ; ct ideo , inquiunt, non tenentur restituere propicr excessum aul defectum pretii, sed propter ablatam civibus libertatem emendi infra summum , aut vendendi supra infimum : hæc porro restitutio fieri debet arbitrio prudentis viri, secundum spem majorem vel minorem quam habebant, seclusio monopolio emendi viliori prelio, aut vendendi majori. Hæc sententia csl probabilis.

Sed contra D. maj. Cives habent jusnc cogantur vi vel fraude emere summo aut vendere infimo, *C.* nc cogantur cx mera voluntate vendentium aut ementium, *N.* Vendens enim potest absque injustitia nolle vendere suas merces , nisi velis illi dare summum , et emens einere luas , nisi vendas infimo : nemo id negat : non ergo habes jus scilicet strictum ne hoc modo cogaris

emere tmmmo ant vendere infimo ; alioquin daretur bellum justum cx ulraque parte ; sed bene ne vi vel fraude cogaris.

Subsuma ni. Atqui intervenit hic vis moralis. Ergo. *Probatur ani.* Quia monopoles contractu inter se inito cl quandoque juramento firmato, obligantur vcndcreaul emere certo pretio. Ex hac autem obligatione sequitur in civibus obligatio emendi vel vendendi pretio per monopoles taxato, quæ ol)ligala est vis quædam moralis.

Λ. monopoles contractu inter se inito el juramento firmato non multo magis obligari statuto inter se prelio vendere aut emere, quam si singuli scorsim apud se sub juramento statuerent non vcndercautcmercnisi tali pretio: atqui si, omisso monopolio, apud se scorsim statuerent sub juramento non vendere aut emere nisi tali prelio, non ideo diceretur vim inferri civibus. Ergo nec si idem inter se statuant. Et hoc ideo, quia is non censetur vim inferre alteri, prout vis opponitur justitiæ de qua hic loquimur, qui utitur jure suo et alterius jus non violat. Porro monopola habet jus, hoc est, potest absque injustitia nolle vendere nisi summo, cl hac voluntate cogere ementem emere summo, qui proinde non habet jus ne sic cogatur. Ergo dum monopola hac sua voluntate, sive per contractum , sive per juramentum firmata, cogit ementem emere summo , utitur jure suo, el omentis jus scilicet strictum non violat. Adde quod neque cx contractu, neque juramento privato, ulla orialurvera obligatio in monopolis;quia cum sint de re illicita contra charitalcmel bonum commune, non obligant ; consequenter nulla est obligatio in ementibus emendi summo, nisi ea quæ oritur cx mera voluntate vendentium , nolentium aliter vendere . in quo nulla est injustitia , uldictum est.

Kcstat tamen scrupulus circa subhastationes, el ideo dixi hunc casum forte excipiendum ; quia in hoc foro extraordinario justum rerum pretium laxatur per ipsos licitanics indcpendcnlcr communi æstimalionc et a prelio quod alibi haberent, ut supi a diximus ; quando ergo Mettantes, conveniunt inter se non licitari ultra certum pretium , difficile est dignoscere an istud pretium coiilinealut intra limites justi pretii , cum vix dignosci possit quousque secluso monopolio auctum fuisset pretium per licitationes.

Monopolis culpandis annumerati sunt artifices, qui conveniunt inter se non perficere opus ab alio incoeptum , aut non locare operas suas nisi certo prelio ; item qui fictas sterilitates promulgant,aul naves mercibus onustas submersas mentiuntur, ul suas maiori prelio vendant.

ARTICULUS XII.

Varia quasliunculœ ^rca vendilioncmtl emptionem breviter resolvuntur [i).

Petes 1° utrum res quam quis aliena pecu nia enim, sit ementis , an illius cujus csl pecunia ?

/L Si nomine illius cujus est pecunia emat,est domini pecuniæ ; si proprio nomine emat, est ementis , ul qui emit pecunia apudse deposita, I. 6 , c. *De reinindic.* Excipiunt auctores quæ emuntur pecuniis Ecclesiæ, pupilli,minoris,aut militis;horum enim sunt res emplæ, cx jure.

Petes '2' utrum is cui commissum est aliquid vendere aul emere certo pretio, et vendit supra aut emit infra laxatum pretium , possit sibi relinere id quod est supra vel infra?

11. regulariter negative. Ita communiter; quia vel est proxeneta merccde conductus, el is debet esse sua mercede contentus; vel est famulus, cl is tenetur ad obsequia ratione slipendiiannui ; vel gratis suscipit commissionem , ul amicus, ct is renuntiavit mercedi. Neque referi quod dominus pretium determinaverit ; id enim censetur fecisse ne vel infra venderet , vel supra emeret, non vero ne supra venderet aul infra emerel si posset.

Dixi, rcguZarifcr,-quia 1° si dominus explicite vel implicite concedat proxeneta? quod superat pretium determinatum, potest proxeneta rclincrcexplicite, utsidicat dominus, *Tanti vcnde;quod critultra, tuum esto;* implicite,si proxenata neque sit famulus , neque amicus qui merito praesumitur servire gratis, neque dominus ullum stipendium assignet, censetur pro stipendio assignare quod excedit pretium taxatum saltem pro rata laboris. Ila Sylvius et communiter. Tutius tamen foret petere pretium ne illitis compensationibus occultis latior janua aperiatur.

2° Si proxeneta sua industria anas non debita rem mclioravil, aut si majorem dill·

(I) Vide aduutaliuuem decimam textam.

^cntiam -aajoromvelaborcmadhihuilquam Uncbalrii adhibere , ut res pluris constituto prelio venderetur, et ideo pluris sit vendita, intra tamen limites justi pretii, ex isto excedente potest relinere pro rata in - duslriæaul laboris alias indebiti.

Biles 3° utrum proxeneta non possit sibi rem emere statuto pretio, atque eam ut suam vendere, cl si vendat pluris, illud plus sibi relinere?

/i. posse sub duplici conditione. Prima est, ul, adhibita morali diligentia , non inveniat qui plus offerat; quia præsumilur hanc esse domini voluntatem ut non minoris vendat, sed pluris si possit, nisi aliter exprimat. Secunda, ul rem sibi non ficte sed vere emat, ita ut subeat ejus periculum ,i etsi forte tanti non vendat,reddat nihilominus domino determinatum pretium. Ilis positisconditionibus, non nocet domino cui dat prelium quod statuit, nec majus invenire potuit; neque emptoribus quibus, ut suppono, vendit justo prelio, etsi forte summo.

Bcles 4° utrum emens cx commissione possit sibi retinere ea quæ vendens solo ejus intuitu gratis donat? *Sil casus.,* Sarior emit ex commissione pannum pro veste, aut accessoria ad vestem ; et quia solet ejusdem mercatoris officinam frequentaro, mercator in grati animi significationem, seu ul illum sibi magis devinciat, conferl ipsi quædam munuscula, aut partem pretii quo vcpderet aliis, ipsi remittit : potestne sartor hæc munuscula sibi retinere, aul partem pretii sibi remissam computare committenti?

B. quod si revera mercator propter ista munuscula non vendat carius, aul si cuicumque altori non remissis et partem pretii, sed majori pretio vendidisset, possit sartor aul hæc munuscula sibi rclincrc, aut partem pretii remissam computare committenti ; quia his suppositis nemini facit injuriam. Verum sæpe mendaciter sic loquuntur mercatores ul alliciant emptores, dum nihilominus munera data majori prctiocompensant, aut parati sunt æquali prelio vendere aliis si se offerret occasio. Et idée, licet facium forte non damnarem, faciendum tamen ægrc consulerem.

Pèles 5° utrum aurifici possint cmcrcartcfacla aurea vel argentea, æstimando tantum pondus malcriæ cl non artificium, quamvis forte nullo aul modico labore possint adhuc vendit?

B. Pontas verbo *Achat* casu ultimo, et plures alii censent posse, quia in similibus sola materia communiter aestimatur clnon artificium : polesl autem res emi secundum æslimationem quam communiter habet. Excipe tamen nisi artificium esse longe majoris xaloi is quam materia, tunc enim deberet vendi secundum.æslimationem artificii factam ab intelligenlibus.

ARTICULUS XIII.

Ulrum ncgolialio sit licita?

Nola 1° Negotium dicitur quasi negatio otii, cap. *Quoniam,* d. 88. Unde negotiari, generaliter est aliquid serio operari ; et quia n negotiatione plus est occupationis quam in aliis negotiis, ideo negotiari est exercere mercaturam.

Hic a. 4. o. — *Nola,* 2°omnem commutationem sive rerum cum rebus, sivc rerum cum pecuniis (quæ proprie est venditio et emptio, dc quibus hucusque), esse negotiationem : est enim una commutatio quasi naturalis el necessaria per quam scilicet (it commutatio rei ad rem, vel rerum el denariorum propter necessitatem et usum vitæ; et hæc proprie non perlinet ad negotiatores, sed magis ad œconomos vel politicos tpii habent providere domui vel communitati de necessariis ad vitam : cl talis commutatio est omnino honesta cl licita. Alia est commutatio sive rerum cum pecuniis, sive rerum cum rebus; non propter u-um et necessitatem vilæ, sed propter lucrum quærcndum : cl hæc si liat re immutata, est proprie diefa negotiatio ; si re mutata, est improprio dicta ncgolialio. Igitur

Ibid.nd 4. et 2.— Definitur negotiatio·. *Aelio qua quis rem comparai co animo ul cam integram cl immutatam cum lucro vendat vel permutet.* lla cap. *Ejiciens* 11, disL 88. Explicatur.

Dicitur 1° *actio qua quis rem comparai,* six e sit emptio, sive permutatio ; ncgolialio enim non solum emptionibus aul venditionibus, sed simplicibus permutationibus sæpe exercetur, præscrlim in insulis cl regionibus remotioribus.

Ibid. nd. 2. — Dicitur 2°, *ea .aiimo ut cum lucro vendat;* quia linis negotiationis est lucrum, cl ideo ut sit proprie negotiatio, debet res comparari cum el ex intentione cx ea lucrandi, ita lucrum principaliter in·

tendatur. Unde si quis emat aliqua ai imo l utendi, et postea mutata voluntate vendat etiam cum lucro, non est negotiatio. Similiter si emat necessaria familiæ, licet emendo intendat quæ erunt superflua vendere cum lucro, non videtur proprie dicta negotiatio; quia quamvis emendo intendat aliquo modo lucrum , non tamen primario et principaliter, sed providere familiæ.

Ad. *i.* — Dicitur 3°, *rem integram cl immutatam;* quia, inquit S. Doctor, si rem in melius mutatam carius vendat, videtur præmium sui laboris accipere. Unde canon *Ejiciens* cil. dicit : « Quicumque rem compaj) rat, non ut ipsam rem integram et imD mutatam vendat, sed ut materia sibi sit » inde aliquid operandi, *ut faciunt arlifi-* » *ccs,* ille non est negotiator. » Item qui empto semine colit agros proprios et eorum fructus vendit, non est proprie negotiator; neque qui boves aut porcos macros emit ct impinguatos vendit ; quia licet ista animalia non sint immutata substantialiter, sunt tamen immutata accidentaliter. Ex his ergo duabus partibus, *animo lucrandi,* et, *rem immutatam,* quæ simul requiruntur ad negotiationem proprie dictam, probabis multa habere speciem negotiationis, et non veritatem. Itaquede negotiatione proprie dicta quærilur utrum sit licita. Pro quo

Ibid. o. — *Dico* 1° Negotiatio secundum l se habet quamdam speciem turpitudinis, polesl lamen cohonestari et fieri licita.

Ibid. — *Ratio prima partis est;* quia negotiatio non importat de sui ratione finem honestum aut necessarium; habet enim pro fine lucrum : lucrum autem de se non est honestum aut necessarium. Ergo.

Ibid. — *Ratio secunda partis,* quia lucrum quod esi finis negotiationis, licet in l sui ratione non importet aliquid honestum l vel necessarium , nihil lamen importat vitiosum vel virtuti contrarium. Unde nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem l necessarium vel honestum, ex quo negotiatio cohonestetur et licita reddatur : sicut cum aliquis lucrum moderatum ordinat ad domus suae sustentationem, vel ad subveniendum indigentibus; vel etiam cum quis negotiationi intendit propter publicam utilitatem , ne scilicet res necessariae ad vitam patriæ desint, et lucrum expetit non quasi Unem, sed quasi stipendium laboris.

Cun/irmalur. Negotiatio non e«l per so et intrinsece mala; turpitudo enim quæilh inesl non est positiva, sed negativa tantum, nempe carentia tinis honesti aut necessarii, *ut patet ex didis :* ergo si honestus aut necessarius finis illi præfigatur, turpitudo ejus abstergitur ct iit bona. Fateor equidem fraudes cl mendacia saepissime committi in negotiatione; al hæc vilia sunt negotiatorum, non ipsius negotiationis, cum sine illis possit exerceri. Hinc Canon *Fornicari,* di>t. 88 cil. dicitur : *Fornicari nunquam licet, negotiari vero aliquando aliquando non licet.*

Dices 1° S. Chrysost. seu quivis al;us auctor operis imperfecti in Maith. Horn. 38 in cap. 21 Maith, dicit : *a* Nullus Christianus » debet esse mercator.... Quicumque rem » comparat ut integram et immutatam ven» dendo lucretur, ille est mercator, qui de » templo Dei ejicitur. i> Refert, c. *Ejiciens* cit.

ibid, ad 1.— *R.* hæc verba inlelligenda esse dc negotiatione secundum quod lucrum tanquam ultimum iinem intendit. Censetur autem sic intendi quando negotiator magis diligit lucrum quam Deum, paratus per fraudes cl mendacia Dei legem transgredi potius quam lucro privari. Et hunc esse sensum legitimum colligitur ex eoquodauctor istius operis interpretetur locum Matthaei ubi Christus negotiatores ejecitdc templo; hos autem ideo ejecit, non solum quia vendebant in templo, sed quia vendendo intenti erant fraudibus et furtis; ct ideo subjungit Christus : *Vos autem fecistis* (templum scilicet) *speluncam latronum.*

Dices 2' Psalm. 70, ubi nos legimus, *Quoniam non cognovi litteraturam,* Septuaginta interpretes et antiqui Patres legunt, *Quoniam* non *cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini.* Et Eccli. 26 dicitur: *Duœ species difficiles et periculosa milii apparuerunt : difficile exuitur negotians a negligenlia* (salutis scilicet), *ct non justificabitur caupo a peccatis labiorum.* Ergo,

Respondet Sylvius hic, nihil proferri quo c-Jnealur lectionem Vulgalæ non esse relinendam , ejusque duplicem sensum aflerl 1° *Quoniam non cognovi litteraturam* , id est , sapientiam et prudentiam sæculi, nec humanis consiliis confido, polenliæ divins penitus inhœrebo, et sic memorabor justitia, ua? solius. 2° *Quoniam non cognovi lillcrnluram,* id csl, humanarum Jilleraruiu

iricntiam non sum adeptus, veniam ad potentias Dei recolendas, rnihique satis erit meditari opera potcnliæ divinæ, semotis rationibus humanis.

Sfd esto esse admittendam lectionem Septuaginta interpretum, sensus est : *Quoniam non cognovi negotiationes ,* id est, negotia hujussæcu'.i quæ mentem a divinis avocant, celebrabo mirabiliadivinæ potential. Vel ideo Propheta dicit sc introiturum in potentias Domini, quia non cognovit negotiationes; non quod negotiatio sit secundumsc mala, sed quia implicat multis curis quæ a Deo et salute abstrahunt, et est obnoxia variis peccandi periculis , et consequenter variis salutis impedimentis. Hoc ultimo sensu inlellige locum Eccli.

Dices 3° *et subsumes.* Atqui non licet se peccandi periculo exponere. Ergo.

/Lcuin Sylvio, *I), subsumplum.* Non licet se peccandi periculo exponere, si periculum silex natura rei et ita imminens ut probabilius sit quod in tali actu sis peccaturus, *C. subsumplum :* si periculum non sil ex natura rei, vel non sit ita imminens quin probabilius speres fore ut te anxiliante Deo non in hoc actu pecces, quamvis certus non sis quod in omnibus ejusdem rationis actibus non sis peccaturus, quale est periculum negotiationum , A'. *subsumplum :* alioquin non solæ negotiationes, sed et omnes ferme artes, pleraque oficia exerceri non possent, cum nulla ars cl vix ullum sil officium quod suo periculo careal. Non diffiteor lamen in negotiationibus esse plura et urgentiora pericula, ideoque attentius sibi invigilent mercatores.

Dices 4° Contra justitiam est, quod aliquis rem carius vendat aut vilius emat quam valeat : atqui ille qui negotiando rem carius vendit quam emit, ncccssc csl quod vel vilius emerit, vel carius vendat quam valeat. Ergo.

Ibid, ad 2. — *R. N. min.* Mulli sunt enim tituli quibus potest quis juste verniore rem carius quam emerit absque eo quod emerii vilius, aut carius vendat quam valeat 1° Quia forte rem melioravit, seu sumptus, labores vel pericula in ea transferenda aut aliter subiit. 2° Quia prolium potest esse mutatum secundum diversi!.*:-tem loci et temporis. 3° Quia cum sil gradus pretii jusli, potest emere infimo ct 'enderc medio vel supremo.

Ibid, ad 3. — *Dico* 2° Negotiatio csl jure canonico interdicta clericis.

Probatur. Can. *Decrevit,* dist. 88, Melchiades papa dicit : α Decrevit S. synodus » nullum deinceps clericum , auî possessio-v nes conducere, aut negotiis sæcularibus » se miscere, nisi propter curam pupillo-» rum ct orphanorum ac viduarum ; aut » si forte episcopus civitatis ecclesiastica-» rum rcrum sollicitudinem habere præci-» piat. » Hic nulla pœna imponitur transgressoribus.

Can. *Consequens* 2, ibid, jubentur clerici ab inhonestis et turpibus lucris, ac ab omni negotiatione abstinere sub pœna suspensionis. El can. *Episcopus 3,* ibid, dicitur : « Episcopus, aut presbyter, aut diaconus » nequaquam sæculares curas assumat; sin » alitor, dejiciatur. »

Cap. *Finali,* De vit. et honest, cleric. lib. 3, lit. 1, Honorius papa mandat quatenus si clerici negotiatores tertio monili a negotiationibus non resipuerint, sed prælermissis divinis ofliciis, negotiationibus institerint, amittant privilegium clericale. Et cap. *Secundum* 6, Ne clerici vel monachi, lib. 3, lit. 5, Alexander III dicit : « Secundum instituta prædeccssorum » nostrorum, sub interminatione anathe-» matis prohibemus ne monachi vel clerici » causa lucri negolientur, cl ne monachi a » clericis vel laicissuo nomine firmas *(vil-» las conductas)* habeant, neque laici ec-» clesias ad firmam habeant. »

Clementina prima *de Vit. et honest, cleric.* lib. 3, lit. 1, Clemens V, in concilio Viennensi, mandat episcopis, *a* Ut adver-» sus clericos negotiationibus, vel com-» mcrciissæcularibus, velofliciis noncon-» venientibus clericali proposito, publice » insistentes, vel arma portantes, sic <ano-» nicaservare studeant instituta, quod ct » illi ab excessibus compescantur hujus-» modi, et ipsi de damnabili circa hæc ne-» gligenlia nequeant reprehendi. »

Neque dicas hæc jura esse antiquata ct amplius non obligare; etenim ea confirmat et innovat concilium Trid. sess. 22, cap. 1 de Reformatione, his verbis : « Statuit sy-» nodus ut quæ alias a summis pontificibus » et a sacris conciliis de clericorum vita ct >,honestate..... nec non de sæcularibus « negotiis fugiendis, copiose ac salubriter » sancite sunl, cadtm in posteram iisdem

b poenis vel majoribus arbitrio ordinarii » imponendis observentur, w

Et his habe», non solum negotiationes proprie dictas esse clericis prohibitas, sed generalim quascumquc curas sæcularcs quæ, ut interpretantur canonist® cl innuitur juribus citatis, directe ct principaliter turpis lucri cupiditate assumuntur, ul sunt oiTicia sæcularia ct artes mechanic® quæ quæslus gratia exercentur.

Probabilius etiam nobis videtur cum Svlvio cl aliis contra Perfectorem Tournely cl alios, non solum clericos in sacris ordinibus constitutos, sed etiam bcncficialos simplices, aul simpliciter tonsuratos, clericalem habitum deferentes, his legibus adslringi, quia jura indistincte et generaliter loquuntur de clericis; in clericali utique statu viventibus, quales sunt præfali. Adde quod eædcm rationes militent pro iosis ac pro aliis, *ul mox patebit.*

Ibid. — Rationes itaque hujusmodi prohibitionum sunt, 1° quia clerici non solum debent abstinere ab his quæ secundum se sunt mala, sed etiam ab his quæ habent speciem mali ; quod in negotiatione contingit, tum propter hoc quod est ordinata ad lucrum terrenum, cujus clerici debent esse contemptores ; tum etiam propter frequentia negotiatorum vilia. 2° Quia negotiatio nimis implicat animum sæcularibus curis, ct per consequens a spiritualibus retrahil : unde Apost. 2Timoth. : *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.*

Sed petes utrum islæ leges graviter obligent?

R. verisimilius obligare secundum se sub mortali ; quia obligant sub gravi pœna depositionis aut excommunicationis : gravis autem poena supponit gravem culpam.

Verumtamen ne stalim inde inferas, omnem clericum aul monachum curis saecularibus addictum, semper peccare mortaliter. In hac cnim materia non secus ac in aliis datur levitas materiæ, cl possunt osse caus.e legitime excusantes. Insuper debet attendi an clericus vel monachus cupiditate lucri moveatur, et an propicr curas sæcularcs munia sui status negligal ; hæc enim duo a clericis removere præsertim intendunt leges.

Igilurcum clericum aul monachum peccare mortaliter arbitror, qui, dum sibi aliunde sufficienter est provisum, solet insistere personaliter negotiationi vel aro mechanic®, aliisvc negotiis sæcularibusu mera intentione lucri, et mue impeditio convenienter secundum suum statum Dc< militet cl debilis officiis fungatur.

Dixi 1°, *solet insistere ;* quia non pauci excusant a mortali sj semel lanium aut ile* rum negotiationem exerceat, modo negolialio non sit turpisclabsitscandalum;qim jura tam gravibus poenis negotiantem clericum subjicientia, non videntur intendisse actum transeuntem, sed habitum cl consuetudinem.

Dixi 2° *personaliter* ; quia plurimi etiam excusant, saltem a mortali, clericum qui sic negotiatur per alios, ul nihil aliud agat quam subministrare pecuniam cl dividet lucrum ; quia nempe in hoc modo negotiandi non csl tanta indecentia, nequrationes prohibitionis æque militant acu personaliter negotiaretur. Quod si sibi retineat aliquam pariem commercii, sollicitando, dirigendo, instruendo, plus minusve peccabit, secundum quod plus vel minus occupabitur. Si autem per alios negoticlur lanquam per famulos, factores aul proxenetas, aperte impingit in leges, quia hue est proprie agere mercatorem. Addit Sylvius quod, si clam et sine scandalo negoticlur clericus, non constet esse mortale, antequam moneatur de abstinendo.

Nullatenus autem peccant clerici vel monachi qui negotiis sæcularibus se immiscent in sublevamen pauperum, pupillorum, orphanorum ct viduarum, ul expresse fert canon *Decrevit* cit. Eadem ratione videtur excusandus liliusfamilias clericus qui ex pietate in parentes gerit familiæ negotia et res domesticas alioquin perituras; quiabi non agunt ex cupiditate turpis lucri, sol charitatis affectu.

Item excusantur clerici et monachi qui recreationis causa, aut nc otio torpescant, aliquas artos honestas exercent, licet ex suis arlefactis quoddam lucrum reportent per accidens ; quia non intendunt principaliter lucrum.

Similiter excusantur qui , ut propria; inopiae subveniant, vel nc sint aliis onerosi, ad tempus negotia gerunt , vel alicui arti vacant: sic antiqui monachi, ut sibi necessaria providerent, leguntur instilisscsporlis aut similibus conficiendis. Sic Paulus artem scenofactoriam exercuit no suos hospitb

gravaret, Act. 18. In his enim non est inhiare lucro, *ul patet.*

Tandem neque in leges impingunt clerici vel monachi qui agros proprios colunt cl eorum fructus vendunt, aul cx cis animalia nutriunt quæ vendant ; secus si alienos agros conducerent , ut fert cap. *Secundum* cit.

DISSERTATIO IV.

DE MUTUO ET USURA.

D. Th. Q. 78.

KRTICULUS I.

Quid sit mutuum (1) ?

Mutuum, sic dictum quasi *ex meo tuum,* dupliciter accipi potest , vel pro re ipsa mutuata, ut dum dicimus dari mutuum, accipi mutuum ; vel pro ipsa mutatione : et de mutuo sub hac ultima exceptione quaeritur quid sil. Pro quo

Dico. Mutuum definitur : *Contractus onerosus quo quis rem suam sic alteri (radit, ut stalim fiat accipientis, cum obligatione reddendi postea rem camdcm non numero, sed specie ct bonitate.* Colligitur ex § 1, Instit. *Quibus modis* lib. 3 , til. 15, cl ex lib. 2, ff. *dc Rebus creditis.* Explicatur.

Dicitur *contractus,* et csl genus; additur, *onerosus ,* ul distinguatur a contractibus omnino gratuitis, ut est donatio; quia ct in muluatore est obligatio non repetendi mutuum nisi intra certum tempus, ct in mutuario obligatio reddendi alium æquivalcntem. Cætcra sunt in eo gratuita.

Dicitur, *quo quis rem suam alteri tradit.* Secundum jura laudata , materia mutui sunt res quæ dantur ad numerum, pond us aul mensuram , ul vinum, oleum frumentum, pecuniæ, etc. Quia cum debeant reddi ejusdem speciei cl bonitatis, id bene servari non posset nisi ad numerum , pondus aut mensuram darentur el redderentur. Dicitur in jure, *res fungibiles ;* quia propter similitudinem quam habent in eadem specie ct squalitatem in numero, pondere vel mensura , potest una in commutationibus aul solutionibus alterius vice fungi : cl secundum hoc , libra auri vel argenti potest in rigoro juris esse materia mutui. Imo quidam disputant num equi, boves, oves el similia non possint subjici mutuo, *Alii negant,* quia hæc non consistunt in numero, pondered mensura ; sicqucforealiquem contractum innominatum, puta, *do ul dc».* *Alii affirmant,* quia hæc possunt dari ad pondus aut numerum; atque in tali contractu rcperilur substantia mutui. Etenim , inquiunt, si possit dari unum ovum mutuo, quidni una ovis? Sed videtur quæstio dc nomino , ct ideo ut ab his tricis abstineremus, posui in conclusione rem simulici 1er.

Cætcrum in praxi, materia mutui est regulariter res aliqua ipso suo usu principali ct quidem unico consumplibilis, sive physice sive moralitcr, ut sunt vinum , panis, pecunia ; usus cnim vini principalis est polari, cl dum potatur consumitur phy sicc, similiter panis dum manducatur ; usus principalis pecuniæ est distrahi in commutationibus, cl dum distrahitur, consumitur moralilcr; perit enim distrahenti non secus ac si consumeretur : ct sub hac tantum ratione considerat mutuum S. Thomas in tota hac quæslionc. El hinc vestes, libri, vasa, instrumenta artis , equi cl similia quæ unico actu non consumuntur, mutuari non solent, sed commodari aut locari. — Q.78. a. 4. nd 6. — Observa tamen , etiam res quas diximus ipso suo usu principali consumi , posse etiam commodari aut locari quoad secundarium aliquem usum , ut pecunia ad ostentationem, aut ad ponendum loco pignoris.

Dicitur, *(radit;* quia contractus mutui traditione rei perficitur, non nudis verbis, aul solo consensu sicut venditio et emptio, ul diximus do contractibus in genere.

Dicitur, *ul stalim fiat accipientis;* quia per mutuum rei proprietas ct dominium transfertur in muluatarium; ita cnim a me tibi datur, inquiunt jura cit. ul cx meo fiat tuum; ct per hoc distinguitur mutuum a commodato, locato, disposito, pignore ct hypotheca in quibus non transfertur dominium ; cl ideo stalim ac res est mutuata, lotum ejus commodum aut incommodum, melioratio aul delcrioratio, periculum et interitus pertinent ad muluatarium.

Dicitur, cum *obligatione reddendi,* alioquin foret donatio; additur *postea,* hoc csl, intra certum tempus, alioquin mutuum foret inutile el nugatorium : nomo enim petit rem mutuo, nisi quia non habet modo æqualcm qua' vice mutuata! fungi po- it.

(1) Vide adnoUiuuctn vkauum «cptiuurn·

Non potest ergo regulariter mutuans repetere mutuum ante præfinilum tempus, aut sinon sit præfinilum, ante completum usum seu finem ad quem mutualarius petiit mutuum; idque arbitrio judicis, aut viri prudentis determinandum , attento fine et aliis circumstantiis. Potest tamen ipse mutuata* rius, quando voluerit, reddere, quia in ejus favorem terminus non reddendi citius præfigilur.

Dicitur, *non eamdem rem numero* ; quod sic debet intclligi , ut equidem non sit obligatio reddendi rem numero eamdem, cum transferatur dominium, ct usus ad quem communiter datur sit ejus consumptio; possit tamen eadem numero reddi.

Dicitur, *eamdem specie;* quia si esset alterius speciei, ul vinum prooleo, pecunia pi o frumento, foret per mutatioautvendilio. I)ebetaulcmintelligidespeciceadem sive physico, sive moraliter. Etenim si res mu tua la sit alia a pecunia,debet reddi species eadem physice, ut vinum pro vino, frumentum pro frumento : at si res mutuata sit pecunia, non est nccessc ut reddatur species eadem physica, ul aurum pro auro, argentum pro argento; sed sufficit quod reddatur species eadem moraliter, id est, idem valor. Ratio disparilatis est, quod in rebus mutuatis, aliis a pecunia, attendatur eorum bonitas intrinseca et corpus, non valor extrinsecus; non enim peto frumentum mutuo propicr ejus prelium, sed propter ejus corpus cl substantiam : at in pecuniis mutuatis e contra non attenditur regulariter bonitas intrinseca seu corpus pecuniae, sed ejus valor extrinsecus; non enim poto mille libellas mutuo, quia est aurum aut argentum, sed quia tanti valent : ct iste valor moraliter loquendo, est intrinsecus et essentialis pecuniæ ul pecunia est, hoc est, ut est mensura rerum : unde cum redduntur pecuniæ ejusdem valoris, sive sint aurcæ, sive argenteae, redditur species eadem moraliter.

Dicitur tandem , *eamdem bonitate;* quia alioquin non foret aequalitas, ut si vinum tenue pro generoso, novum pro veteri reddas : tantum ergo debet reddi quantum fuit acceptum, nec plus nec minus ; el per hanc particulam maxime discernitur quando mutuum est usurarium : si enim mutuator plus exigat vi mutui quam dederit, usurarius est; si mutualarius minus reddat, injustus e$L

Sed difficultas est qualiter sit reddendum mutuum, quando pecuniarum seu aliarum rorum mutuatarum valor extrinsecus crevit aut decrevit.

R. ex principiis positis. In rebus mutuatis aliis a pecunia, attenta precise natura contractus mutui, etsi non interveniat alia conventio, debet reddi eadem quantitas seu mensura quæ fuit mutuata, sive creverit, sive decreverit carum pretium seu valor extrinsecus : v. g. accepisti mutuo absque termino solutionis præfixo, quatuor modios frumenti, quemlibet valentem viginti libellis ; teneris reddere quatuor modios nec plus nccminus, quamvis tunc cum reddisquilibel valeat plus vel minus viginti libellis. In pecuniis vero mutuatis, attenta similiter precise natura mutui, ct secluso quovis alio pacto, non debet reddi eadem quantitas materialis, seu idem numerus denariorum mutuatorum, sed idem valor qui acceptus est : v. *g.* accepisti mutuo, absque termino solutionis præfixo, decem aureos, quemlibet valentem viginti libellis, omnes simul ducentis libellis; si dum reddis quilibet aureus valeat viginti quinque libellis, non teneris reddere decem aureos; si valeat tantum octodecim libellis, teneris reddere plurcsquaiu decem : uno verbo, teneris reddere ducentas libellas, sive creverit, sive decreverit valor aureorum. *Ratio petitur ex didis;* quia in rebus mutuatis aliis a pecunia, attenditur corpus seu bonitas intrinseca cl naturalis; in pecuniis vero attenditur valor extrinsecus; et ideo in aliis debet reddi tantumdem in bonitate naturali, in ististantumdemin valore exlrinscco. Est communis sententia sicut ct praxis.

Nequepeccat saltem contra justitiam mutuator, si ex industria non repetat mutuum nisi tunc cum videt, v. g. frumentum pluris valere aut pecuniam minoris, paratus lamcn recipere si antea reddat mutualarius, qvi cliam sine injustitia potest reddere frumentum cum minoris valet, aut pecuniam quando pluris valet; quia uterque utitur jure suo, allcrila natura contractus mutui. Quod si mutuator minus aliquo sensu recipiat, sibi imputet quod non repetierit antea; similiter mutualarius si plus aliquo sensu reddat, sibi imputet quod non reddiderit citius. Ila Soto, Navar.Tolel. Layman cl alii.

Dixi, *attenta natura mutui ct secluso alio*

pado. Utrum vero ct quomodo possit licite aliter iniri pactum? Non nihil difficultatis clobscuritatis continet. Id puto habendum præoclilis quod dicit Auctor Opusc. 73 *dc Usuris,* inter opera D. Thomæ: in his mutui et usure casibus intentionem accusare ct excusare, ubi adest intentio lucrandi , usuram esse; si abest, usuram non esse; item, aliud esse damnum vitare, aliud lucrum intendere. Ilis prænolalis, sic explicamus.

Circa pecunias mutuatas : 1n qui mutuat pecunias, v. g. (jcccrn aureos valentes ducentis libellis determinato tempore reddendis, potest pacisci de præscnli valore, hoc est, de ducentis libellis reddendis, etiamsi sciat aureorum valorem fore imminutum tempore redditionis præfixo ; tum quia habet jus ad præsentem valorem suæ pecuniæ, idcoquc potest dc illo pacisci; cum quia nullum inde oblinet lucrum, sed vital damnum quod non est illicitum. Ila Pontas verbo *Prêt*, cas. 4, ex Auclorc Opusc. 73, cil. apud S. Thornam. 2° Non potest pacisci de decem aureis in specie reddendis, si sciat eorum valorem aucturn iri tempore solutionis, quia sic intenderet lucrum ex mutuo, nisi forte ratione damni emergentis, pula, quia cos servaturus erat usque ad ternpus ccrli incrementi. Item si ipsius interossei rehaberc easdem species, posset pacisci pro rala intéressé, non tamen obligare mutuatarium ad reddendum tot ct easdem species quot accepit si augmentum superet intéresse. 3" Si sit æqualc dubium an valor aureorum sit augendus vel minuendus tempore fixo redditionis, potest pacisci de iisdem in specie reddendis, quia tunc æqualiler exponitur periculo damni el lucri, cl par csl uliiusquc mulualoris et mulualarii conditio.

Circa res mutuatas a pecunia, 1» Qui mutuat ros alias a pecunia, tempore redditionis præfixo, v. *g.* quatuor modios frumenti, si dubius sil an modius frumenti pluris vel minoris valebit tempore statuto redditionis, potest pacisci de reddendis tot modiis quot mutuavit ; *patet ex didis.* 2° Si certo aut probabilius sciat prelium frumenti imminutum iri tempore fixo redditionis, potest pacisci de præscnli pretio, consequenter de reddenda majori quantitate ad æqualilalcm pretii præsentis : v. g. mutuasti mense maio i 'diuip f.iumcnli valentem viginti libellis, reddendum mense oclobri, quod verisimilius minoris valebit : potes pacisci dc viginti libellis, seu de quantitate frumenti reddenda quæ valeat viginti libellis ; ita ut si mense oclobri modius valeat tantum decem libellis, duo modii sint libi reddendi : idque probabilius verum est etiam si tuum frumentum non fuisses servaturus usque ad mensem odobrem. Ita Pontas v *Usure, cos.* 17 , post Cabassulium cl alios. *Ratio est,* quia, ul jam dictum est, habes jus ad præsens prelium tui frumenti ,cl sicut illo pretio poles vendere, etiam secundum illud poles mutuare. Neque refert quod dixerimus in hujusmodi muluis non spectari prelium, sed bonitatem tantus naturalem; id enim verum est altenla precise ratione mutui et secluso quovis pacto alio : at id non impedii quin mutuator si velit, possit etiam attendere ad prelium rei suæ, sicut attenditur in omnibus aliis contractibus, maxime si alium quidarn contractus quasi venditionis aut permutationis interveniat, ul hic intervenit; quando enim dico: *Do tibi modium frumenti pretii auctioris ,u reddas mihi duos modios frumenti diminution's ,* perinde csl, inquit Layman, ac si duo cadi vini veleris permutarentur cum Iribus cadis vini novi. 5' Si inulualor certo aut probabilius noverit frumentum pluris valiturum statuto tempore redditionis, quam valeat tempore traditionis, non potest obligare mutuatarium ad reddendam eamdem quantitatem seu mensuram frumenti, sed eam tantum quæ adaequabit pretium quo valebat frumentum tempore mutui. Unde si mutuasti mense oclobri modium frumenti valentem viginti libellis, non potes absque usura obligare mutuatarium ul tibi reddat modium integrum mense maio, quo verisimilius csl pluris valiturum, nisi forte ratione damni emergentis, puta, si alioquin servasses tuum frumentum usque ad mensem maium , aut si quia mutuasti tuum, cogaris aliud tibi necessarium carius emere. Ita Sylvius hic a. 2,ct post ipsum Pontas loc. cit. *Ratio csl,* 1« quia hoc est mutuare secundum valorem futurum rei, quod non potest mutuator eo quod non habeat jus in valorem futurum nondum cxislenlcm , sicut habet in præsentem. 2'Quia sic intendit lucrum ex mutuo, quod csl usurarium. Neque iterum obstat quod diximus in hujusmodi muluis attendi dunlaxal corpus et

boi/talcm- naturalem rei, non valorem cx- Irinsccum; id enim verum est, ut etiam observa' i, de mutuo præcisc secundum se, sine alia obligatione reddendi ad certum terminum elcum auctario, ita ulex parte mutuato) is non sil intentio lucri, ct liberum sit mutualario reddere mutuum quando voluerit. Hinc Auctor opusc. 73, cap. 14, jam sæpe laudati, ait quod , licet tempus reddendi mutuum esset determinatum , non tamen in casu foret usurarius, «si dans mutuo » paratus est omni tempore accipere rem » mutuatam, etiam ante illud tempus dc- » terminatum quo res verisimiliter deberent » esse cariores. Quia hoc modo spes lucri » etsi per accidens intendatur, non tamen » per se, quia non tollit rationem gratuiti a » mutuo. » Ita præfalus auctor, cui subscribit Pontas cit. Sic etiam censet Solo 1. 6, q. 1 ,a. 2, quamvis id non placeatLcssio, ni concurrat damnum emergens.

Observanda circa has particulas in definitione mutui positas, *cum obligatione reddendi.*

Primo filiifamilias cx privilegio senatusconsulti Macedonian), 1. 1, ff. *de Senatusconsulti Maced,* non obligantur ad reddendum mutuum quod sine patris consensu receperunt. Et quia hoc privilegium non tam est concessum in ipsorum favorem quam in odium Cameratorum et in favorem parentum,quorum vitæinsidiabanturfiliifamilias, ul inde citius haberent unde solverent, hi isti privilegio non possunt renuntiare; si tamen promissionem solvendi juramento firmassent, tenerentur vi juramenti, quippe quod sine peccato potest impleri : alias exceptiones seu modificationes hujus privilegii, require supra diss. 1C, arl. 5. Notat vero Daelman ex Tuldeno el Zypeo, rarum esse hujus privilegii usum in his provinciis, nec habere locum nisi quando fenerator mutuavit liliofamilias pecunias, sciens in luxum esse expendendas.

2° Aliud privilegium concessum est utroque jure locis et personis favorabilibus, quales sunt ecclesiae, xenodochia, civitates, pupilli ct similes ; scilicet, ut si eorum administrator aut curator eorum nomine recipiat mutuo pecunias, incumbat fenera- tori onus probandi eas luisse expensas in loci vel persona» favorabilis utilitatem. Authenl. *Hoc jus porrectum,* c. dc Sacrosanctis cedes, cl causa 10, q. 2.

3° Item jure civili cautum est ut, cum quis spe mutui oblinendi, anticipato dedit propriæ confessionis chirographum, possit intra biennium opponere exceptionem non numerate? pccuniæ, qua exceptione posita, feficratori incumbit onus probandi pecuniam fuisse numeratam, aut aliam rem fuisse traditam. Si autem elapso biennio mulualarius exceptionem opponat, ipsius erit probare pecuniam non fuisse numeratam, *In contractibus*, c. De non numerata pecunia, et loto ferme titulo; item Instil. *Dc liti, obligat,* similis exceptio conceditur, sed intra triginta dies tantum, creditoribus pro quocumque debito , si opponant se sub spe recipiendi chirographum confessionis anticipato dedisse, l. *In contractibus,* cit. § Super cæleris.

ARTICULUS II.

Quid el quoluplex sil usum ?

Usura dicitur ab usu, ct sic generaliter sumpta, idem est ac usus cujuscumque rei, sive bonus, sive malus : unde dicimus de viventibus, temporis seu lucis habere usuram, id est usum. Apud theologos autem cl juristes usurpatur in malam pariem non præcisc pro usu , sed pro pretio usus rei, quæ nullum habet usum prælcr sui consumptionem, quasi per antiphrasim, eo scilicet sensu quo dicitur bellum, quia minime bellum , lucus quia caret luce, piscina quia non habet pisces. Eadem ratione dicitur etiam *[aenus,* quasi *fœtus ;* quia cum pecunia mutuata sil secundum se sterilis, cilicii tamen injustitia mutualoris, ut fretum seu fructum proferat. Usura, juxta hanc notiliam, potest accipi vel formaliter pro ipso peccato usuræ, vel objective pro objecto hujus peccati. Unde

Dico 1° Usura formaliter sumpta , communiter definitur : *Injustitia qua quis cx muluoaliquidaccepil ullrasorlcm, tanquam debitum vi mutui.* — Q. 78. a. 1. o. — Brevius S. Thomas. *Acceptio pretii pro usu rei mutualœ.* Usura objective sumpta communiter definitur : *Lucrum cx mutuo tanquam debitum vi mutui* vel juxta S. Thomam : -'-ibid. — *Pretium usus rei mutualœ.* In idem redit.

Hanc esse veram usuræ notionem constat exS. Scriptura, Levit. 25, Ezech. 18 , cl SS. Patres Ambros. in Levit, cit. Terlull. lib. 4 contra Marcion. Aug. in Usai. 36,

Basil. inPsal. 14, S. Thomas hie; cl ex jure rausa 14, q. 5, apud quos omnes usura exprimitur vel per incrementum sortis, vel per pretium majus eo quod datum est, vel per excessum supra sortem mutuatam, .Male ergo quidam usurarum patroni doliniunl usuram : *Lucrum cx mutuo pauperibusdato;* non enim ad solos pauperes resIringunlusuramS. Scriptura, Patresct jura, Cælcrum quovis nomine appelles id quod delinivimus, esse illicitum tam erga divites quam erga pauperes articulo sequenti dcmonstrabimus.

Explicatur definitio communis. Dicitur 1°, *lucrum* , hoc est, aliquid pretio æslimabile ullrasorlcm ; ul si mutuaveris centum cl recipias centum et quinque. Dico, *pretio (TStimabilc,* sive sit pecunia , sive quidquid aliud quod pecunia æslimari potest, ul sunt muncra, onera, ct signanter civilis obligalio, etiam ad aliquid quod non est pretio aestimabile , esi enim ipsa pretio æstimabilis: undesi mutuando obliges mulualarium ad libi conferendum beneficium aut ordines, eris simoniacus ratione collationis beneficii aut ordinum, ct usurarius ratione obligalionisquam imponis mulualario. Hæc particula fusius explicabitur infra.

Dicitur 2°, *lucrum cx mutuo ;* quia si proveniat lucrum ex alio contractu, vel non erit injustum , vel saltem non erit usura ; si ex venditione justa tuæ mercis, vel cx locationc tuæpecuniae ad ostensionem, non est injustum; si ex venditione supra justum prelium, est injustum sed non usurarium, Neque tamen est neccssc ad usuram quod mutuum sit formale clcxplicitum ,scd sufficil quod sit virtualc et implicitum, qualenus nempe virlualiler continetur in alio, cl ejus nomine occultatur, ut si anticipata solulionc emas infra justum pretium , impiifile mutuas anticipatam solutionem,ut poslea mercem pluris valentem, proindeque luerum accipias: cl hoc lucrum est usurarium.

Dicitur 3°, *tanquam debitum vi mului.* El Γ *vi mului,* quia si auctarium in mutuo tion proveniat vi el ratione mului, sed ratione alicujus alterius tituli mutuo cxlrinscci, puta, damni emergentis aut lucri ccssanlis, non est usura. Debet ergo lucrum provenire præcisc vi mului, secluso alio lilulo cxtrinseco; cl quidem tanquam eo mutui titulo seu vi mutui *debitum* cx justitia seu ilriclc, in quibus particulis sita est piincipalis ratio usuræ ;ct quæ ideo diligenter delient perpendi, quia τα *vi mului* potest mullipliciter intelligi.

Etenim si lucrum proveniat vi mutui, quatenus mutuum est simpliciter molivum inducens mulualarium ad dandum aliquid ultra sortem , vel quatenus est quidem lilulus accipiendi auctarium, sed ul liberale donum ex gralitudine duntaxat, et non ex aliqua stricta obligatione, non sullicil ad usuram; quia injustitia usuræ in eo sita est, quod mutualarius non omnino voluntarie , sed quodam modo invitus reddat plusquam debet cx mutuo;quod autem intendam per mutuum movere ipsum ad mihi remuncrandum , aut quod titulo mutui intendam aliquid ex ejus gralitudine el benevolentia tantum, cl non cx aliqua stricta obligatione, manet omnino libor ; cl si quid mihi remuneret, id lacii prorsus voluntarie, el ex nulla parte invitus, consequenter nulla litipsi injuria. Requiritur ergo quod ego mutuans intendam auctarium ul mihi debitum ex justitia vi mului, el quod mutualarius mihi solvat non sponte, sed tanquam obligatus ex justitia , sive obligationem deduxerim in pactum , sive contendam inesse vi mutui, aut saltem aliquo alio modo coactus solvat, puta, timore vel pudore, ulexplicabo infra, lia communiter theologi cljurislæ contra paucos ; cl est aperte sententia 1). Thomæ in lota hac quæstione, praesertim dum arliculo primo delinit usuram, *pretium usus rei mutualœ;* pretium enim rei accepta' dcbetur cx justitia; cl ibidem reponit malitiam usuræ in hoc, quod mutuans vendat quod non est; vendens autem intendit obligare cx justitia ementem ad solutionem. Et art.2.0, dit it non esse usuram, si mutuans accipiat aliquid, non quasi cx aliqua obligationc tacita vel expressa, sed sicut gratuitum donum , quod repetit ad 3. Quod vero potest opponi cx propositione damnata ab InnoccntioXI, solvemus infra.

Petes utrum esset usurarius, qui sccundario lanium cl minus principaliter intendcrcl lucrum, ul vi mului sibi debitum cx justitia? V. g. mutius primario ct principaliter ul benefacias indigenti, inde tamen secundario intendis lucrum tanquam tibi debitum. Quidam enim distinguunt inter primariam et secundariam intentionem; illam volunt esse usurariam, non istam, Sed contra ad quæslioncm,

Λ. affirmative , quia qui intendit sive primario sive secundario objectum formale alicujus peccati, illius reus est, ul qui, v. g. furatur ad dandam eleemosynam, intendit primario sublevamen egeni, secundario tantum furtum, el tamen furti reus est. Sicut ergo qui intenderet sive primario sive secundario in mutuo obsequium cxgratitudinc aul amicitia muluatarii, non esset usurarius, quia non cslibi objectum formale usuræ ; sic c contra qui intendit sive principaliter sive mirius principaliter lucrum tanquam ex justitia debitum, est usurarius, quia voluntate ferlur in objectum formale usuræ. Ila Sylvius post Soto, Petrum Navarr. Bannes et alios.

Cælerum dum dicimus requiri obligationem justitia?, non intelligimus de vera jus-litiæ obligatione; revera enim non esi vi mutui, neque cx injustitia pacti, si apponatur, parilur obligatio veræ justitia?: ct ideo mulualarius non tenetur in conscientia solvere usuras; sed intelligimus de obligatione justitiae, quantum est cx intentione ct voluntate mutuatoris, qui vel contendit inessc vi mutui, vel pacto inito lentat illam imponere mutuatario; cx quo scquilur in isto quædam obligatio externa quasi civilis, seu vinculum humanum promissionis ac fidelitatis externa?, cui viri honorali deesse non audent, ne vel male audiant, vel in posterum mutuum non obtineant, cum indiguerint.

Dico 2° Usura dividitur in realem et mentalem. Realis, quando lucrum deducitur exterius in pactum sive cxplicitum, sive implicitum : cxplicitum, ul si mutuans dicat: *Mutuo libi centum, co pacto ul infra sct menses reddas centum cl quinque,* implicitum, quando signo, nutu modo loquendi idem significat quod pacto expresso; ul si dicat: *Lubcntcr quidem libi mutuo ; sed scis quid moris esi, et quid alii faciunt,* vel: *Habeo familiam alendam , spero fore ul pecunia non revertatur vacua ,* vel : *Mu~luo (ibi, quia novi lc gratum cl generosum , alioquin non mutuarem,* aut quid simile : et hæcdicitur palliata quoad pactum; prima, aperta. Est cl alia aperta, alia palliata ratione contractus .'aperta est, quæ til in mutuo formali cl expresso ; i alliata, quæ fit in aliquo alio contractu qui sil tamen mutuum virtualc et æquivalcnlcr , cl ideo titulo ct nomine talis contractus quasi pallio occultatur usura, unde dicitur palliata.

Usura mentalis hic non accipitur pro mera voluntate exercendi usuras ibi sistendo; sicut voluntas occidendi hominem ibi sistendo absque exsecutione, dicitur homicidium mentale: sed dicitur usura mentalis, quando mutuans non deducit lucruin in pactum exterius , sive cxplicitum sive implicitum ; intendit tamen illud lanquam sibi debitum vi mutui, cl ut tale illud exigit aut accipit: unde non dicitur mentalis quasi tota perficiatur in mente, sed quia nullum importât pactum exterius praeter ipsum mutuum , realisautem imporlatsaltem implicitum. Hinc miror Ethicam amoris tanto apparatu contendere, ad usurain non requiri pactum ; id enim omnes admittunt : nam sive vi solius mutui, sive vi alterius pacti adjecti, contendas libi deberi lucrum cx mutuo, perinde est ad injustitiam usuræ quæ consistit in eo quod accipiatur lucrum cx mutuo, ut debitum vi mutui. Sed si sil pactum, dicetur usura realis; si desit, dicetur usura mentalis; ct hoc ipsum agnoscit iste auctor cap. 23 precedent). Utrum autem cl quando usura mentalis obliget ad restitutionem, dicemus infra.

Alla est divisio usuræ apud jurisconsultos , scilicet in lucratoriam, compensatariam ct puniloriam. Lucraloria est, quo percipitur lucrum ex mutuo, de quo hic agimus: compensatoria, qua exigitur auctarium pro compensando damno mutuantis; puniloria , qua exigitur auctarium in poenam negligcnliæ muluatarii in solvendo. I tem alia est *usura sortis,* qua dalur lucrum pro pecunia mutuata ; alia *usura usura,* qua propter usuram non solutam datur lucrum, quatenus istud lucrum refunditur in primum capitale, cl paril etiam suum lucrum , scu , ul loquuntur, intéresse.

ARTICULUS III.

An *cl quojure usura sil prohibita?*

Dicoi° Usura est prohibita.

Conclusio videtur dc fide decisa in concilio Viennensi, his verbis : « Si quis in illum » errorem inciderit, ut pertinaciter alTirmare praesumat exercere usuras non esse » peccatum , decernimus eum velu· bærc- » licum puniendum. » Refertur Element, unica, *dc Usuris* § ult.Est contra Judæos, Græcos schismaticos, Calvinum el Moli-

næum qui duo ultimi fatentur exigere usuram a pauperibus esse illicitum, exigere vero moderatam a divitibus esse licitum.

Dico 2°Usura est prohibita jure divino positivo, canonico cl natui ali.

Probatur prima pars ex veteri Testamento. Psalmo 14 , quærit Propheta : *Domine, quis habitabit in tabernaculo luo?* Respondet: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* El Psal. 54, inter scelera Judæorum rccenselur: *Non deficit de plateis usura cldolus.* Ezcch. 18, dicitur deusurario, quod non *vivet, sed morte morietur.* El cap. 22, graviter increpantur usurarii.

Quantum ad novum Testamentum, non est locus expressus nisi I.uc. 6: *Date mutuum, nihil inde sperantes.* Ilie autem textus varios patitur sensus. Primus est: *Date mutuum nihil inde,* neque etiam sortem, *sperantes.* Et quamvis sic non sit murtuum sed donatio, catcnus tamen dicitur mutuuln , quod honoratiores indigentes cx verecundia petant eleemosynam sub nomine mutui. Secundus sensus csl, *nihil inde sperantes* ; id est, spem ipsam recupera nd® sortis quasi abjicientes, si forie muluatarii pr®inopia reddere nequeant. Tortius, *nihil inde sperantes* ; hoc est, quamvis prævidoatismuluatarios fore ingratos, ncc sil spes ab illis oblinendi per beneficium in necessitate. Et hic sensus salis congruit seriei textus ; præmiscrat enim Christus : *El si mutuumdederitis his a quibus speratis 1 eripere , quæ gratia csl vobis? nam et peccatores peccatoribus fœnerantur ut recipiant ecqualia:* bone sequitur : vos ergoquos, volo esso perfectos, date mutuum , etsi non speretis æqualeab his quibus mutuatis. Hoc triplici sensu intellectus textus laudatus, csl duntaxal consilium nisi in extrema aut gravi necessitate.

Alter iterum sensus, otis etiam legitimus (nihil enim impedii quin unus cl idem S. Scriptur® textus habeat plurcs sensus litterales), est hic : *Date mutuum , nihil inde sperantes* lucri lanquam debili. Et secundum hunc sensum prima verba textus, *Date mutuum* , important consilium ; *nihil inde sperantes,* important præccplum. El iste sensus eo magis debet probari, quod juxta illum laudata Christi verba intellexerint summi pontifices cl SS. Patres. Urbanus III , can. *Consuluit* 1 deUsuris lib. 5, lit. 19 ; ct Leo X, in concil. Lateral). Ambrosius lib. in Tob. c. 18, Tortu'l. Basii, ct alii.

Probatur secunda pars ex decretalibus de *Usuris; ex* sexto decretal, et ex Clementina *deUsuris,* quorum omnium textus recensere longius foret.

Probatur tertia pars contra Abulcnscrn cl quosdam jurisconsultos qui , ul refert Solo, quamvis admittant usuras esse prohibitas jure positivo , negant tamen esse prohibitas jure naturali.

Q. 78. a. 1. o.—Est contra jus natur® ct >pecialiler contra justitiam bis vendere idem , vel vendere quod non csl, aut quod non est suum : atqui alterutrum facit usuralius : ergo. *Probatur min.* Vel accipit lucrum usurarium pro ipsa re mutuata, v. g. pro pecunia, et tunc vendit idem bis seu acci it duplex pretium pro eadem re , nempe summam xqualem restitutam etauclarium; vel accipit lucrum pro usu rei mutuat®, ct lune vendit quod non est, aul quod non est suum : vendit quod non est, quia si agatur dc rebus ipso suo usu consumplibilibus, ul pecunia, vinum, trilicum cl similia, in quibus communilcr fit mutuum, usus absolutus el independens qualis conceditur in mutuo,quamvis physice distinguatur a re mutuata (aliud cslcnim vinum, pin sice loquendo, aliud bibere vinum), attamen moralilcr cl in ordino ad commutationes non distinguitur, hoc est, non ®slimaturnec compensatur seorsim a re ipsa, quia est ipsa rei consumptio: unde sicut plane ridiculus cl injustus foret mercator qui, postquam vendidit vinum justo pretio, vellclitcrum seorsim vini usum vendere, quia cum usus vini sit ipsa vini consumptio, nullus est in ordine ad commutationes seorsim a substantia vini ; ita in nostro casu. Et hic sistit ratio 1). Thomæ , quia procedit dc usura prout solet exerceri in mutuo rerum usu consumplibilium. At jam sive res mutuata sil usu consumplibilis, sive non, usurarius accipiens lucrum pro usu rei, vendit quod non est suum , quia vendit usum rei quæ non c<t sua, ulpote cujus plenum ac absolutum dominium tam utile quam transtulit per mutuum in mutualarmm, non secus ac si illi eam justo pretio vendidisset : *quod pateti* quia rei mutuat® subit periculum mulualarius, non mutuator; 2° quia mutuator , stalim ac rem mutuavit, non potest camdcin repetere ; 3« quia mulualarius po-

test de ea ad quemlibet usum disponere, etiam destruendo ; 4° tandem quia si non transferretur dominium, jam non esset mutuum, sed vel commodatum aut locatum : ergo. Non potest itaque hic opponi quod diximus alibi, usum revocabilem cl dependentem distingui a dominio, quia talis usus non conceditur in mutuo, nec si concederetur faveret usurariis , ut ibidem ostendimus.

Ibid. nd. 3.—*Confirmatur.* Usura tollit aequalitatem justiliæ: ergo est injusta. *Probatur ani.* Æqualitas justiliæ est dum mutuans recipit tantum quantum dedit, nec plus nec minus : atqui recipiendo usuram , recipilplus quam dedit; dedit puta centum ct recipit centum el viginli. Ergo.

A t respondent usurarum patroni, lucrum accipi in mutuo, non pro re mutuata aut ejus usu, sed vel pro ipsa actione mutuandi cl labore qui in ea rcpcrilur, vel pro absentia pecuniæ rnulualæ, vel pro obligatione non repetendi eam intra certum tempus, vel pro affectu benevolo mutuantis cl gratia quam facit mutualario , vel pro utilitate quam is percipit cx mutuo. Ergo.

Sed contra. Hoc ipso quo constat nihil posse accipi ultra sortem pro re mutuata ct ejus usu , constat pariter nihil posse accipi pro iis quæ sic sunt intrinseca et essentialia rei ul rnulualæ , scu , ul communiter dicitur, ipsi mutuo,ut non sint seorsim ab ipso pretio æslimabilia ; alioquin esset accipere pro ipsa re mutuata scu pro ipso mutuo ; sicut quia nihil potest accipit ultra justum pretium pro re vendita, sic nec pro iis quæ sunt sic intrinseca venditioni , ul non sint seorsim ab ipso pretio æslimabilia : atqui actio mutuandi el labor in ea ordinarius, absentia pecuniæ mutual®, obligatio non repetendi illam intra certum tempus, allectus benevolus mutuantis ct gratia quam facit mutualario , sunt ita mutuo intrinseca , ul seorsim ab ipso non sint pretio æslimabilia, sed cl insuper sint compensabilia ad æqualilatcm justiliæ per refusionem sortis. Ultimum quod csl utilitas quam mulualarius percipit ex re mutuata , non csl mutuantis sed mutualarii ; non potest autem mutuans aliquid accipere pro re quæ non csl sua. Hæc dicta sint compendiose cl per anticipationem ; fusius enim dc his infra redibit sermo.

R ponunt. Quannis servam omnia inlrinseca commodato, possum tamen ab eo tollere rationem gratuiti el facere contractum locationis, ex quo mihi liceat aliquid lucrari : ergo similiter, licet servem omnia intrinseca mutuo, possum tamen tollere ab eo rationem gratuiti, cl facere alium contractum innominatum, ex quo mihi liceat aliquid lucrari.

R. N. consequentiam. Disparitas est,quod in locatione reperiatur aliquid pretio æstimabile seorsim a re locata, nempe ustis rei mcæ : at in isto contractu ficto ct innominato, nihil foret pretio æstimabile seorsim ab ipsa re, *ul dixi cl fusius dicemus infra.*

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° Christus Luc. 19, exemplo suo probavit usuras, dum dicit : *Quarcnon dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens, cum usuris utique exegissem illam P* Ergo.

Ibid, nd I. et q. S. de malo a. 4. ad 46. — *R.* quod usura ibi,secundum principale significatum parabolæ, accipitur metaphorice pro super excrescentia honorum spiritualium quam exigit Deus, volens ulin bonis ab eo acceptis semper proficiamus, sicut ille homo parabolicus vult ut pecunia quam dedit servis suis fructificet, sive cx negotiatione, sive cx mutuo. Non est autem nccesscquod si in re ex qua sumitur parabola sit injustitia, etiam sit injustitia in re significata per parabolam, cum sæpeinScripturis res bonæ significentur per res malas, *ut patet* in parabola villici iniquitatis cl aliis.

Obj. 2° In lege veteri erat permissum Judæis accipere usuram ab extraneis, secundum illud Deuteron. 25 : *Non [exnerabis fratri tuo ad usuram, pecuniam, fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno.* El quod plus est, id in praemium eis repromittebatur pro lege servata , secundum illud Deuteron. 28 : *Cameraberis gentibus multis , cl ipse a nullo fumus accipies.*

Hic. ib. ad 2. — *R. ad primum ,* Judæis non fuisse concessum ut licitum, accipere usuram ab extraneis, sed permissum duntaxat el toleratum ad majus malum \ilandum, nc scilicet ab ipsis Judæis verum Deum colentibus usuras acciperent propter avaritiam cui dediti crant. Etenim locis citatis iu probatione conclusionis, usura absolute et universaliter prohibetur. Imo cx hoc ipso

quod loco objecto Judæis prohibebatur usuram acciperc a fratribus suis, scilicet Judæis, datur inlelligi quod accipere usuram a quocumque homine, sit semper illicitum ; debemus enim omnem hominem habere quasi proximum ct ul fratrem, praecipue in statu Evangelii, ad quod omnes vocantur.

Hæc est communior interpretatio post Auctorem. Non desunt tamen qui sic interpretantur, ul revera licitum fuerit Judæis,acciperc lucrum ex muluoab his alienigenis, contra quos auctore Deo bella gerebant, Deo nimirum donante illis istud lucrum, sicut iis olim dederat spolia Ægypliorum : unde non erat usura formalis sed materialis tantum. El hæc interpretatio habet fundamentum in S. Ambrosio lib. dc Tobia cap. 8, dicentes : « Quis erat tunc w alienigena nisi Amalcch, nisi Amorrhæus, » nisi hostis? Ab illo usuram exige, cui mc- » rilo nocere desideras; cui juste inferun- » lur arma, huic legitimæ indicantur usu- » ræ; ab hoc usuram exige, quem non sit » crimen occidere. Ergo ubi jus belli, ibi » etiam jus usuræ. » Intclligc usuras materiales el secundum apparentiam, quatenus sub speciect occasione mutui, recuperatur quod aliunde suum est.

Inst. Juxta interpretationem D.Thomæ, lex illa Deuteron. 23, fuisset Judæis scandalum ct occasio peccandi, cum ex illa intelligcrcnt usuras esse sibi permissas ct licitas respectu alienigenarum. *It. N. ant.* Quia legem illam poterant et debebant intclligerc secundum jus naluræ et voces Prophetarum, qui omnem omnino usuram ul illicitam proclamabant.

Ibid. — *Ad secundum,* frenus ibi accipi large pro mutuo, sicut Eccli. 29 dicitur : *Qui facit misericordiam, feneratur proximo suo,* id est, mutuat. Et : *Fœncrare proximo luo in tempore necessitatis illius,* id est, mutua. Et *Mulli non causa nequitia non fenerati sunt*, id est, non mutuaverunt. Promittitur ergo Judæis in prærniuin tanta abundantia divitiarum, ut possent mullis gentibus dare mutuum, ipsi autem non necessc haberent ab ullo petere.

Ibid nd 3. — *Obj.* 3° JusCœsareum mullis legibus, IT. etc. usuras saltem moderatas permittit. Ergo.

11. I) <ml. Permittit tolerando ct non puniendo, C. approbando, *N.* Dicendum itaque quod leges humanæ dimittunt aliqua peccata impunita , propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur si omnia peccata districte prohiberentur pœnis adhibitis. El ideo usuras lex humana concessit, non quasi existimans eas osse secundum justitiam , sed nc impedirentur utilitates multorum, praesertim pauperum, qm alioquin non invenirent mutuum in suis necessitatibus.

Hujus solutionis veritatem aperte innuit Leo imperator Novella conslit. 83 , ubi agnoscit usuras esse juri divino contrarias, clidco a patre suo fuisse legitime prohibitas : « At, inquit, qui antea usurarum spe » ad mutuandam pecuniam prompti fue- » rant, post latam legem , quod nihil lucri » cx mutuo percipere possint, in cos qui pe- » cuniis indigent, difficiles atque immites » sunt, et sic propter redundantem in hu- ll mana vita perversitatem , non modo non » profuit legisvirlus, sed obfuit. Quanquam » igitur cx se legem culpare (quod quidem » etiam absit) nequeamus, proplcrca ta- li men quod humana natura (quomodo « diximus)ad illius sublimitatem non per- ii veniat egregium illud præscriptum abro- » gamus. ii

Neque refert eodem jure civili dari actionem usurariis ad repetendas usuras; ea enim rationequa illas tolerat, eadem concedit actionem repetendi. Attamen quoad hoc jus civile, csl emendatum per jus canonicum , maxime per Clcmcntinam unicam *de Usuris ,* ubi sub pœna excommunicationis prohibetur judicibus nc compellant usuras solvero, neque judicent solutas non esse restituendas, cum repetuntur.

Inst. Princeps scu respublica potest lege lata reddere usuras licitas : ergo cum pluribus legibus eas permittat, nihil obstat quin dicatur eas permittere ut licitas. *Probatur ant.* Princeps seu respublica cx alto dominio quod babel in bona suorum civium pctest usurarum dominium transferre a rm:- lualario in mutuatorem, ul facit in casu praescriptionis. Ergo.

It. N. ant. Ad probationem, N. ant. Quamvis enim respublica ex alto dominio quod habet in bona civium , possit proplri bonum commune inaliquocasu extraordinario, ul in casu proscriptionis, dominia r<- rurn ab uno in alium transfcirc, *nego* tamen id communiter facere posse per leges generales , sic, V, g.,ut semper licitum sit exi-

gere usuras ; sicut non potest facere per leges generales ut semper licitum sit furari. Quamvis enim permissio usurarum ex una parte faveret commercio, cx altera parte noceret quam maxime pauperibus qui inde misere opprimerentur. Et ideo in omnibus regnis saltem Christianorum, non solum non tolerantur usuræ, sed el stricte prohibentur el graviter puniuntur. Id probat Bannes de regnis Ilispaniæ,Pcrfcclor Tourncl yde regno Galliæ, alii de aliis.

Inquires. Quid ergodicendum de schedulis obligationum quæ passim sunt in usu, sub quibus accipitur summa pecuniæ cum obligatione solvendi tot quolibet trimestri, vel semestri, vel anno?

R. Si sic stipuletur quod mutualarius se non obliget absolute ad reddendam soricm, sed disjunctive, vel ad reddendam tali tempore, vel si non reddat, ad solvendum tot quolibet trimestri, vel semestri, vel anno, juxta quosdam theologos possunt admitti, modo tamen non excedatur in exigendo lucro , quia tunc desinit esse mutuum, de cujus ratione est quod summa capitalis possit repeti a mutualore intra certum tempus. Si vero sint sub obligatione absoluta reddendi summam capitalem, sunt prorsus usurariæ, nisi excusentur ratione alicujus tilulicxlrinseci, ul periculi sortis, damni emergentis vel lucri cessantis, quod contingit communiter inter mercatores.

Obj./i0 Non est illicitum accipercpretium pro eo quod quis non tenetur facere ct facit tamen in gratiam alterius, qui inde commoditatem consequitur, nimirum occasionem lucrandi, aut suis rebus prospiciendi : atqui pecunias habens non tenetur in quolibet casu mutuare, ct dum mutuat, id facit in gratiam alterius qui commoditatem inde consequitur. Ergo.

Ibid, ad5. — Λ. cum qui mutuavit recipere pretium seu recompensationem ejus quod fecit ad squalitatem justitiae, si ei reddatur tantum quantum mutuavit;si autem amplius exigat pro usu rei mutuatæ, exigit pretium ejus quod non est, aul quod suum non est, *ut probavimus.* Quod in hoc benevole contulerit gratiam mutuario, id nihil aliud exigit quam quod mutualarius maneat gratus mutuanti, lanquam suo benefactori , qui absque suo damno ei beneficium contulit, Gralitudo autem non cadit sub obligationem jusliliæ. Quantum ad utilitatem quam inde consequitur mutuata rius, 1° non a mutuante provenit, seda mutualario qui novit uti pecunia Unquam instrumento dc se sterili ad lucrum ; 2° pecunia inter manus mutuarii fructificans, fructificat domino , utique mutualario, qui per mutuum ejus dominium acquisivit, el non mutuanti, ad quem de rc mutuata nihil amplius perlinet.

Insl. Dum præcise redditur summa mutuata , non satisfit muluatori ad æqualitalem jusliliæ. Ergo. *Probatur ant.* Actio mutuandi et labor eam comitans sunt prelio æslimabilcs : atqui nihil pro ipsis reperiditur per refusionem sortis. Ergo.

R. ct actionem mutuandi ct laborem ordinarium in mutuando, esse intrinsecosel essentiales omni mutuo, nec proinde esse inagis pretio æslimabilcs seorsim ab ipso quam actio donandi aut vendendi ct labor ordinarius eam comitans sint æslimabiles seorsim a donatione ct venditione, seu a re donata aut vendita. Unde sicut risum moveret is qui rem gratis donaret ct tamen exigerct aliquid pro actione donandi, aul ejus labore : ita mutuator in casu.

Si tamen labor esset notabilis ct extraordinarius in numerando, mensurando, ponderando res mutuatas et redditas, vel in conficiendis scripturis ct similibus, Sylvius post Sylvestrum, Navarrum ct alios, existimat posse aliquid accipi, quia iste labor est pretio æstimabilis ct assumptus ingratiam mutuatarii, nec videtur mutuo intrinsecus; verum debet esse quid modicum et labori proporlionalum ,| ita ul si diem vel horam impenderit in numeranda pecunia, non possit accipere nisi stipendium laboris unius dici vel horæ, el hoc semel, neque possit plus accipere pro magna summa quam pro parva, si non majorem laborem in illa quam in ista impendit, puta, quia in solis aureis numeravit istam, cl alleram in minori monela. Ad hæc sane non attendunt usurarii, nec his minutis immorantur. Posset hic fieri instantia de absentia pecuniæ el dc obligatione non rcpetendi intra certum tempus, de quibus jam mentionem fecimus; sed cum patiantur aliquas difficultates, remittimus ad articulum subscquenlcm.

Obj.5° Argentum monclalum non differt specie ab argento in vasa formato : atqui li« ccl accipcro pretium pro usu vasorum oe genlcorum : ergo et pro usu argenti monetati.

Ibid, ad G. — *R. D. maj.* Argentum monctatum non differt specie physica ab argento invasa formato, *C.* non differt specie morali, *N.* Nam usus principalis vasorum argenteorum non est eorum consumptio , ct ideo potest eorum usus vendi per locationem reservato dominio; tunc enim locans recipit pretium usus rei suæ. Usus autem principalis pecuniæ argenteæ csl distractio in commutationes, proinde ejus consumptio moralis respectu distrahentis : unde non potest talis usus vendi reservato dominio, cum talis usus absolutus nimirum el independens, ul in mutuo conceditur, non distinguatur a dominio.

Quod si dicas posse concedi usum dependentem ctrevocabilem, quem alibi diximus distingui a dominio : *R.* id esse extra quæslionem, cum tunc non erit amplius mutuum de cujus ratione csl quod transferat dominium simul et usum. Insuper in hac hypolhesi, conferens minus reciperet quam in mutuo; nam posset tantum aliquid recipere pro usu revocabili quem vendit, et nihil pro dominio quod sibi reservat, sicque non poterit totum quod contulit repetere, sed partem dunlaxat correspondentem aestimationi talis usus. Unde hoc insolito modo mutuandi potius perderet mulualor quam lucraretur.

Insl. Qui pecunias mutuat, plus confert quam qui illas locat, puta, ad ostentationem, cum per mutuum transferat dominium cl usum , per locationem vero usum tantum reservato dominio : atqui qui pecunias locat, potesl el ipsas pecunias locatas recipere ct aliquid ultra pro earum usu ,ul docet S. Thomas hic ad G : ergo *a fortiori,* in mutuo.

R. D. min. El illæ pecuniæ localæ perlinent ad localarium, *N.* cl perlinent ad locantem , *C.* Undc non csl mirum si cl rem suam recipiat cl aliquid ultra pro usu rei suæ. Pecunia autem mutuata non csl amplius mutuantis, sed mutuatarii : unde mutuans non pntcsl percipere aliquid pro usu rei quæ non csl sua, sed satisfit ei ad squalitatem, quando mutualarius reddit illi tantum quantum contulit. *Ex quo habes* muluatarium plus dc suo reddere muluatori quam localarius locatori; reddit enim mulualarius dc suo totam summam quam πc– cepit, locatarius vero reddit tantum desuo pretium usus rei localæ.

Obj. 6° Quilibet potest licite accipere rem quam ei dominus rei voluntarie dat : atqui ille qui accipit mutuum voluntarie dat usuram. Ergo.

Ibid, ad 7. — *R.* Quod ille qui dat usuram, non simpliciter voluntarie dat, sed ex parte coactus cl cum quadam necessitate, in quantum indiget accipere mutuo pecuniam quam ille qui habet non vult sine usura mutuare; sicut si alteri in necessitate constituto venderet rem multo amplius quam valeret.

ARTICULUS IV.

Utrum pro mutuo illicitum sit expetere, non solum pecuniam, sed aliquam aliam commoditatem?

Quæstio maxime fuilarticulo præccdenli de lucro pecuniario ex mutuo, quia cum pecunia sit instituta ul sit pretium rerum, dum datur pro mutuo, evidentius apparet dari ul prolium mutui. Nunc quæritur generalius de quacumque alia commoditate, quæ magis late palet quam pecunia, et in qua, cum non sil instituta ul sil rerum pretium , non tam manifeste apparet usura, si detur pro mutuo.

Nota. Commoditas alia est non æslimabilis pecunia, ul res spiritualis, amor, benevolentia, ct si quid sil aliud hujusmodi. — Hic. a. 2. o. — Alia csl pecunia æslimabilis, clesl triplex, scilicet, munus ab obsequio, munus a lingua, ct munus a manu : munus ab obsequio, ul colere agros alterius, gerere ejus negotia; munus a lingua, ul ipsum laudare, alloqui principem in ejus gratiam; munus a manu, csl quodeumque donum, non solum pecunia, sed quodvis aliud pecuniam aestimabile, ut equus, annulus, torques. — Ibid, ad 4 — Ilis annumeranda est obligatio civilis scu jusliliæ, quo quis se in gratiam alterius obligat ad id ad quod aliunde non obligatur ex justitia. Cum enim sit onerosa, utpote privans hominem sua libertate, ct in favorem alterius suscipiatur, csl prelio æstimabilis. Ilis notatis,

ibid. o. — *Dico* 1° Qui pro mutuo accipit aliquid cujus pretium pecunia mensurari potesl, lanquam ex obligatione tacita vel expressa debitum, usuram committit : si vero accipiat aliquid hujusmodi non quasi exigens , ncc quasi cx aliqua obligatione tacita

vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat.

Ibid, — *Ratio prima· partis est* ; quia secundum Philosophum 4 Etli. cap. 1 cl communem sensum, omne illud pro pecunia habetur, cujus pretium potest pecunia mensurari : atqui accipere pro mutuo pecuniam tanquam ex obligatione tacita vel expressa debitam, usura est, *ut palet cxdictis.* Ergo.

Ibid. — *Ratio sccundœ partis est* ; quia mutuans, etiam antequam mutuasscl, licite poterat aliquod donum gratis accipere, nnc pejoris conditionis cllicitur per hoc quod mutuavit. Ergo. Adde quod lex mutui legem amicitiae cl gratitudinis non destruat. Hinc sequitur quod etiam liceat sperare et intendere donum gratuitum, quia licet sperare et intendere faciendum quod licet facere. *Patebit magis ex modo dicendis.*

Cavendum tamen ne, dum dicitur donum gratuitum, sit revera coactum, quod non raro contingit in hac materia, dum scilicet mutualarii timentes ne vel repetatur mutuum, vel ne majori exactione graventur, vel ne in posterum denegetur ipsis mutuum, vel ne incurrant notam ingratitudinis, autalio simili metu compulsi, non Omninosporitc offerunt munera mutuatoribus : hæc sic oblata respuere debet mutuator, præsertimsi huic timori causam dederit, ul explicabo infra dum de obligatione restituendi ex usura mentali.

Sed jam didicultas est, utrum, sicut licet in muluoaccipcrcct exspecta re,ita liceat exigere aliquid gratuitum titulo gratiludinisc! amicitiæ :dillicul talem pari t propositio damnata ab Innocenlio XI, qua quidam neoterici falso arbitrali sunt doctrinam D. Thomæ perstringi. Pro cujus difficultatis resolutione.

Ibid, ad 3. — *Dico* 2» Exigere a mutuatario aliquid non tanquam ullo modo debitum, sed ut mere gratuitum solius amicitiæ ctjgralitudinis titulo liberrime conferendum, ut fieri solet inter amicos, non est secundum se usurarium.

Verba D. Thomæ sunl hæc : a Si vero d munus ab obsequio, vel a lingua, non » quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex d benevolentia quæ sub æstimatione pecud niæ non cadit, licet hoc accipere ct exigere d elexspectare. » Et Q. 13 dcMalo, arl. 4, ad 13 : « Munus aliquod x cl a manu , vel a » lingua, vel ab obsequio, potest usurarius » sperare ex mutuo quod concedit, dupli. » citer : uno modo, quasi debitum cx quavdam obligatione tacita vel expressa; et sic »quodeumque munussperet, licite rperal: «alio modo potest aliquod munus sperare, » non quasi debitum, sed quasi gratuitum »cl absque obligatione præslandum ; elsic » licite potest illo qui mutuat, sperare ali· » quod munus ab eo cui mutuat : sicut qui » facit servitium alicui , confidit de co ut » amicabili 1er suo tempore servilium fa· » cial. » Ratio conclusionis est : 1° quia talis exactio non tollit a mutuo rationem gratuiti, nec libertatem lædit in muluatario, consequenter nulla fit illi injustitia ad quam tamen perlinet usura. 2° Quia liat petere faciendum quod licet facere : atqui muluatario licet aliquid gratuitum dare cx amicitia cl gralitudine, el mutuanti recipere : ergo cl huic licet petere. 3° Quia, ut jam dixi, lex mutui legem amicitiæ et gratiludinis non destruit. 4° Titulus graliludinisest extrinsecus mutuo, cum innumeri sunt mutualarii ingrati. Confer quæ dixi arl. 2 præsenlis dissertat, conclus. 1.

Dixi , *secundum se ;* quia quantum ad praxim, vix aut ne vix admittendum arbitror, nisi in iis occasionibus cl necessitatibus in quibus solent amici ab amicis obsequium requirere. Quia 1» periculum est ne muluatarius hac petitione compulsus, rependat beneficium aliquo modo invitus, timens nimirum , ut jam notavi , ne vel notam ingratitudinis incurrat, vel ne mutuum citius repetatur, aut ne amplius postca repcrial.2* Quia difficile est discernere an mutuans exigat ut gratuitum, an non potius ut debitum. 3° Quia hæc praxis est scandalosa, ct in foro externo præsumcrclur usuraria.

Aliud est dc exspeclionc simplici seu spe interna gratitudinis , nullo signo externo manifestata; tunc enim non currunt eadem inconvenientia. Nequcobslant verba Christi: *Date mutuum, nihil inde sperantes.* Non enim debent ita generaliter accipi, ut excludatur spes cujuscuinque rei, alioquin mutuans non posset sperare redditionem sortis; sed intclliguntur de spe lucri usurarii, ut explicui articulo praecedenti.

Dices. Innocentius XI damnavit hanc propositionem : « Usura non est dum ultra wKorlem aliquid exigitur, tanquam ex Irpnevolcnlia ct gralitudine debitum , aid dirum pro mutuo > solum si exigatur tanquam ex justitia dcnbituin : » atqui videtur ipsissima. D.Thomæ propositio ct nostra : ergo.

R. N. min. Neque enim S. Thomas dixit unquam, neque nos dicimus non esse usuram , *exigere aliquid tanquam debitum* , sed e contra expressis verbis dicit ct nos cum ipSù, non posse exigi tanquam debitum , sed dunlaxal tanquam mere gratuitum donum , absque ulla obligatione sive tacita sive expressa. In his ergo terminis, *Exigere tanquam debitum,* latet virus hujus propositionis, neque referi quod addat cx *gralitudine,* id epim pro pallio adbibetur. Etenim obligatio gratitudinis est indeterminata, seu nihil est determinate debitum cx gralitudine , sed obligationi illius quisquis satisfacere potest prout voluerit, sive gratias agendo benefactori , sive memoriam beneficii servando, sive signa honoris aul amicitiæ exhibendo, sive aliquod obsequium pro loco el tempore praestando. — Ibid, ad 2. et q. 106. a. 5.0. — *El ratio hujus est ;* quia graliludo magis considerat aflectum danlis quam datum, et ideo satisfacit recipiens per similem aflectum benefaciendi indeterminate. Quando ergo mutuans exigit aliquid tanquam debitum ex gralitudine, ficle appellat gralitudinem , cum nullum sit (ale debitum gratitudinis, sed sub pallio gralitudinisoccullalobligalionemstrictam quam leniat imponere muluatario. Hanc ergo lictam obligationem gratitudinis ferit fulmen Vaticanum.

El ut inlelligas quo usque serpebat virus doctrinae hujus propositionis, clquain merito sil proscripta , observandum, quosdam theologos docuisse donum gratuitum posse deduci in pactum, non tamen imluclivum alterius obligationis quam quæ est ex gralitudine, ul si dicas : *Mutuo libi gratis, sed ca conditione ut mihi hoc vel illud præstes cx gralitudine cl non cxjustitia.* Porro quis non videt tali pacto aliquam obligationem plusquam gratitudinis imponi muluatario, qua mutuans velit ipsum ita adstringi ad boc vel illud, ut si obligationi non satisfaciat, non solum habeatur ingratus, sed cl injustus vel infidelis; ad quid enim istud pactum, si obligationi gratitudinis nihil addat? De hac re iterum in tract, dc Religione disseri. 11 desimonia, art. 3.

Adde quod, juxta doctrinam hujus propositionis, omnes usurarii causabuntur ;

non enim illorum interest uti um habeant cx debito gratitudinis vel jusliliæ, modo habeant.

Consect.irifi praced^ntx doctrines

Colliges 1° *ex dictis,* mutuantem esse usurarium, qui obligatmutualarium ut illi præstet quodeumque munus, sive a manu, sive a lingua, sive ab obsequio, prout explicuimus in capite hujus articuli, ct sub quibus innumera pene contincnlnr. El quamvis interca sint quædam quæ non sunt pretio aestimabilia, ut laus, honor, collatio ordinum aut beneficii, etc., obligatio tamen ad hæc qua mutualarii libertas tollitur, est onus pretio æstimabile quod sæpe vellet pecunia redimi. El juxta S. Thomam opusc. 21 ad ducissam Brabantiæ de Regimine Judaeorumq. 5, dub.2, beneficium aut etiam officium sic usurarie acceptum tenetur mutuans abdicare, quia est invalide collatum, non secus ac aliud lucrum usurarium. Quantum autem ad stipendia officii saecularis ct fructus beneficii ante abdicationem perceptos, sunl etiam restituendi, dempta tamen parle quæ correspondcl operis et laboribus; item deductis expensis.

Eadem ratione videtur quod esset usurarius qui x i mutui exigeret a muluatario benevolentiam cl amorem ut debitum cx justitia, cum hæc obligatio jusliliæ sil, ut jam sæpe dictum est, pretio æslimabilis. lia censet Sylvius cum pluribus aliis : unde fallitur Perfector Tourncly, dum arl. 4 dicit : *Amicitiam in pactum deduci posse pro mutuo, nemo ambigit.* Neque refert quod S. Thomas dicat hico, *Recompensationem vero eorum quæ pecunia non xstimantur, licet pro mutuo exigere, puta, benevolentiam et amorem ejus cui mutuavit, vel aliquid hujusmodi.* Non enim exprimit S. Doctor quo titulo id posset exigi ; colligitur vero ex respons. ad 2, cl cx natura rei. J.</, inquies, si ea quæ non sunl pretio æstimabilia non possunt exigi titulo jusliliæ, scdgraliludinis tantum : frustra ergo dixit S. Thomas ea posse exigi, siquidem etiam quæ sunl pretio aestimabilia juxta ipsum possint exigi titulo gratitudinis. *R. N. sequelam.* Ideo enim subjunxit quæ non sunl pretio æslimabilia posse exigi, quia hujusmodi ut amor el benevolentia non solent exigi ex justitia cl obligatione civili : unde voluit tantum ostendere in iis minus latere periculum

usuræ quam in iis quæ prelio æslimantur.

Colliges 2% e contra non esse usurarium qui mutual cum paclo ul muluatarius facial id ad quod ex justitia lenclur, v. g. ut solvat legitimum debilum, ul abstineat ab injusta vindicia, a calumnia, detractione, furto, ole. Quia neque est nova obligatio, sed potius admonitio prioris (nisi lorleobligaret mulualarium ad jurandum quod satisfaciet, esset enim tunc nova obligatio religionis) ; neque mutuans aliquid lucratur, sed injustam vexationem redimit. Ita Cajetanus, Sylvester,S. Antoninus, Solo, quos citat el sequitur Serra. Secus si cum paclo ul muluatarius remittat mutuanti obligationem reparandi famam vel honorem, vel ul abstineat a justa in judicio vindicta, quam jam intentata lite prosequitur, vel jus habet prosequendi; quia per hoc mutuans liberatur a gravissimo onere quod magno prelio vellet redimi, et gravatur muluatarius.

Utrum vero mutuans possit absque usura obligare mulualarium ad id ad quod tenetur cx charilalc lanium , vel cx alia virtute distincta a justitia, ut (si muluatarius sil medicus) teneatur accepto justo stipendio mederi mutuanti ægrolo, dum non adest aliusqui mederi valeat, vel ul faciat eleemosynam ad quam tenetur ex volo, vel ut audiat missam in dic festo cl similia? Dubium est : *quidam negant,* quia, inquiunt, hæc obligatio justitiæ superaddita obligationi alterius vir tutis, est indebita mutuanti ct onerosa mutualario, consequenter prelio æstimabilis. *Alii affirmant ;* quia, inquiunt, cum hæc obligatio sil in utilitatem ipsius mutuatarii quem a peccato removet, non debet censeri ipsi onerosa, nec proinde pretio æstimabilis. Ulraque sententia posset forte conciliari, dicendo quod si mutuans intendat solum gloriam Dei cl utilitatem mutuatarii, liceat; si propriam utilitatem, non liceat.

Colliges 3°,esse usurarium qui mutuando obligat mulualarium ul frequentet suam oflicinam, aut suum molendinum, ul locet suas operas ad culturam agri, vel ad messem el similia ; quamvis non plus exigat pro mercibus venditis aut molitura quam alii, cl justam mcrcedcm operariis solvat. Ita communiter. *Ratio semper eadem,* quia talis obligatio adimit libertatem mutualario emendi, molendi, laborandi ubi cl a quo vel pro quo voluerit, sicque csl onus preliu aestimabile.

Sed quid si mutuans non obliget formalter mulualarium ad frequentandum suam oflicinam aut suum molendinum, sed obliget ad reddendum mutuum si non frequentet? *R.* id videri illicitum, aut saltem valde lubricum ; quia videtur quod sit virlualiter obligare mulualarium ad frequentandum oflicinam , præserlim si sciat mulualarium non posse tam cito reddere mutuum. Nec refert quod mutuans possit præligerc tempus reddendi mutui. Id equidem verum est, quando cx mutuo nihil praetendit, nec ca intentione tempus præligit ; secus si hac via cx mutuo lucrum aucupatur. Confer tamen quæ dicam consectario sequenti.

Dices. Communis csl praxis dare rusticis pecuniam cum paclo ul futuro tempore agros vel vincas colant, fornum vel fromenta metant, ct nemo in hoc apprehendit usuram. *R.* has pccuias non dari rusticis mutuo, sed anticipata solutione, ad conducendas futuras eorum operas. Unde neque csl mutuum, neque usura , sed contractus conductionis ct locationis.

Sed petes quid sit restituendum pro illa obligatione imposita mutualario de qua jam sæpc, præserlim quando mutuans nihil aliud lucri reportat cx mutuo quam istam obligationem , ul contingit in exemplis hujus consectarii.

R. Imprimis mutuans debet pactum dissolvere, ct mulualarium reddere suæ libertati , deinde obligatione jam exsecutioni mandata, non equidem tenetur mutuator restituere, vel justum prclium mercium quas mutualario vendidit, vel justum stipendium molilurae; sed tenetur restituere quantum damni muluatarius in illius obligationis exsecutione passus est, ul si, v. *g.* meliores merces, vel viliori prelio alibi invenisset, si facilius ad aliam oflicinam, vel aliud molendinum accessisset, si majori prelio alteri operas suas locasset; pro rata, inquam, illorum damnorum restituendum est. Quod si muluatarius nullum aliud damnum quam onus impositum per talem obligationem passus sit, videtur nihilominus esse aliquid restituendum ; quia isti obligatio est adhuc revera prelio æstimabilis, cum privetur sua libertate, et exponatur periculo hujus damni quod non possit emere meliores merces, vel viliori pretiosi

alibi inveniret, aut majori stipendio operas suas locare. Quantum autem debeat restitui precise pro illa obligatione secluso alio damno? Generaliter loquendo, non videtur restituendum nisi aliquid modicum , sed certo determinari non potest nisi cx circumstantiis secundum judicium viri prudentis.

Hic a. 2. ad 4. — *Colliges* 4" usuram esse, si mutuator obliget mulualarium ad remutuandum in posterum ; quia talis obligatio est onerosa ct prelio æslimari potest. Ita communiter cum Auclorc.

Sed difficultas est utrum possit obligare mulualarium ad statim remutuandum in alio genere.

Suppono quod si ulrinque esset obligatio, non fide suscepta, sed æque onerosa, nulla lorei usura, quia nulla foret inæqualilas sed obligatio pro obligatione. Id communiter admittitur. Sed si mutuans non sit obligatus mutuare, aut sponte ct licte se obliget ad mutuandum, ul habeat titulum obligandi mulualarium ad remutuandum , currit difficultas, ctquod hic resolvemus dc remutuatione, idem resolvendum est de obligatione statim præstandi aliquod obsequium, aut conferendi officium quod gratis solet conferri.

Quidam ergo docent id non esse usurarium ; dixi, ul putant,auctoritate 1). Thorns loco cit. ad 4, dicentis: « Licet mutuanti » unum , aliquid aliud mutuum recipere ; w non autem licet cum obligare ad mutuum » in posterum faciendum. » Quibus verbis S. Thomas videtur docere quod non liceat obligare ad mutuandum in posterum, bene tamen ad statim mutuandum. *Ralio etiam tuadel;* quia obligatio ad statim rcmuluandum non videtur onerosa nec prelio æslimabilis. 1° Quia moralilcr non durat. 2° Quia alioquin mulualor posset dicere se nolle mutuare, sed velle se obligare ad slalim mutuandum , cl sic pro illa obligatione aliquod lucrum exigere ; quod csl absurdum. 3° Quia obligatio ad statim celebrandum non est prelio æstimabilis, alioquin non esset simoniacum pecuniam pro illa accipere. *Confirmatur.* Petentem ul ejus confessionem excipiam , possum absque simonia obligare ul vicissim audiat meam; volentem emere merces meas , possum licite obligarent vendat mihi suas: crgosimililcr. Hæc sententia csl probabilis. Attamen

R. vcrosimilius esse usurarium obligare mulualarium ad statim remutuandum in alio genere , aut ad statim præstandum aliquod obsequium aliunde gratuitum. Quia hæc obligatio est æque, imo quandoque magis onerosa mutualario , et potest esseæque utilis mutuanti, quam bligalio mutuandi in posterum : ergo est æque ct quandoque magis pretio æstimabilis. Ita Soto et plurcs alii apud Sylvium.

Ad S. Thomam , R. Ex hoc quod liceat mutuandi unum, aliquod aliud mutuum recipere , non sequitur quod liceat obligare ad tradendum. Primum dicit S. Doctor, non secundum. Item cx hoc quod non liccatobligare ad remutuandum in posterum, quod dicit S. Thomas, non sequitur quod liceat obligare ad statim remutuandum ; quinimo sequitur contrarium, cum hæc secunda obligatio non sit minus onerosa quam prima.

Ad rationes in contrarium , R. Ad primam, N. consequentiam. Ideo enim moraliter non durat quia statim solvitur , unde non sequitur quod ideo non sit onerosa. Imo est tam vereonerosa, ul mutuarius posset cx illa conveniri coram judice, si paclo non staret. *Adsecundum, N. sequelam.*Quia quando dicimus obligationem mutuandi statim esse prelio æslimabilem , loquimur dc obligatione quam quiscontrahit cum aliquo suo incommodo in gratiam alterius : hic autem obligatio non foret cum incommodo mutuantis , neque in gratiam mutuatarii, sed potius in ejus gravamen absque causa. *Ad tertiam , R.* quod si obligatio ad statim celebrandum esset stricta cl civilis, non esset simoniacum aliquid pro illa accipere. *Ad primam confirmationem, R. verum esse antecedens*, si utrinque sit æqualis obligatio audiendi vicissim confessionem ; si autem ex parte unius tantum sit obligatio, erit simonia. *Ad secundam,* disparitasest, quod ex venditione liccalaliquid lucrari, ct obligatio imposita emptori vendendi vicissim suas merces , potest esso pars pretii rei venditæ ; cx mutuo autem non licet lucrari.

Cælerum nonnulli qui nobiscurn hac in parlc consentiunt, admittunt nihilominus non esse usuram si mutuans non obliget, sed simpliciter roget mulualarium ad nunc remutuandum , vel aliquid gratuitum nunc præstandum , alioquin non mutuaturus ; vel si dicat : *Mutuabo tibi pecuniam, si mutuas mihi hic nunc frumentum quo indigeo,*

aut (ab modo mihi præstes obsequium; vel Aon *mutuo pecuniam nisi mihi hicct nunc mutuar frumentum, aul tale obsequium hic ct nunc præstes.* Quia, inquiunt, possum ab eo qui a me petit officium amiciliæ , par officium vicissim petere ; quod si deneget, potest repelli ut ingratus, nec ideo imponitur ulla obligatio, sed csl tantum declaratio quod non vis alteri gratificari nisi vicissim tibi gratificetur ; quasi diceres: *Peto a te remutationem, non equidem quod eam mihi debeas ratione mutui accepti aul accipiendi, quin imo sil in tuo arbitrio hanc mihi præstarevcl denegare; lamcn si non præstes quod peto gratis cl non teneris [acere,sic ego nec faciam quod gratis pelis el non teneor facere,* Itaque quod petitur nullatenus deducitur in pactum , sed est mera conditio cum qua etsinequa mutuandi. Ita Lcssius, Layman, Perfector Tournely, Daelman , Henno et alii. Idquc Lcssius, Layman, Sporer cl quidam alii extendunt ad obsequia in futurum præstanda; quia, inquiunt, sicut quis juste potest negare mutuum illi quem nunc experitur aul antea expertus est ingratum, ila el illi quem prævidet postea fore ingratum. Recte tamen monent quidam cx laudatis theologis , hujusmodi conventiones quamvis speculative admittantur ul juxtæ, in praxi lamcn esse periculosas, nc subsit usuraria intentio: undeante factum non sunt consulenda?, post facium accurate discutiendæ.

Ibid, ad 5. — *Colliges* 5° usurarium esse qui, accepto pignore frugifero, v. g. agro in assccuralionem mutui, vi illius retinet fructus pignoris eos non computando in diminutionem sortis. Est communis cum Auctore, ex utroque jure : civili, 1. 1 ct 2, c. *de Pignorat. aci.* canonico, cap. *Quoniam* el cap. *Conquœstus,* de Usuris, el alibi. *Ratio* csl;quia pignus remanet sub dominio mutualarii ; res autem fructificat domino : unde mutuans relinendo fructus cl non computando in sortem, lucratur cx mutuo: imo fructus quos dolo aul lata culpa neglexit, vel quos percepit ctnon percepisset dominus, tcnci i computare in sortem , docet Layman ex l. *LUim.* c. dc Pignorat. aci. Vocatur in jure hujusmodi contractus, *antichresis* , id est, usus contrarius, quia mutuator utitur re aliena loco rcimutuatæ.

Picoter camdem rationem,si pro assccuraln me mutui delui in pignus res non frugifera, sed quæ ipso usu alteratur, ut ves pretiosa, non potest absque usura deduci in pactum ut mutuator possit illauti, et simul teneatur integram sortem reddcrc.F.l si utatur sine pacto ct sine licentia domini,dato quod non sil usurarium , erit saltem injustum el obnoxium compensatione ; nisi forte sit res talis quæ vel usu non alteratur, vel cui usus moderatus prodest ne deterioretur, — ibid. — vel cujus usus, ut ailS. 1 hornas, sine prelio concedi solet inter amicos, sicut palet de libro accommodato, quia in his præsumitur consensus domini.

Excipiuntur lamcn ad hoc corollario duo casus. Primus, si fcuduin vel res cmphileulica detur in pignus domino feudi scucmphiteuscos; is enim potest percipere fructus manente sorte integra, cap. *Conquœslus* cil. cap. *Insinuatione,* de Fendis. *Ratio est',* rpiia ex juris dispositione, nisi aliter exprimatur, ea csl natura feudi scu cmphilcuseos. ut dominium utile non concedatur vassallo, nisi sub ea conditione ; quippe lanquam rationi dissonum jus apprehendit quod fundus a domino possessus alteri quam ipsi fructificet. Interca tamen feudatarius scu cmphilcuta debet esse liber ab obsequio praestando scu a pensione solvenda.

Secundus casus exceptus, est si pignus genero detur a socero pro exspectatione dotis; gener potest pignoris fructus percipere absque diminutione dolis, cap. *Salubriter,* de Usuris. *Ralio est;* quia in hoc casu pignus datur non solum in assccurationem dolis, sed etiam in sublevamen onerum matrimonii. Unde gener fructus percipit titulo donationis libéralisa socero, vel ab eo qui dolem spopondit el retinet.

Si dicas, cap. *Plures*cod. lit. etiam conduntur clerico fructus beneficii quod loco pignoris a laico perceperat. *R.* hoc caput loqui dc beneficio quod jure perlinebat ad clericum et inique possidebatur a laico.

Cælerum, modus vitandi usuram in hcc casu est, si mutuator emat pignus cum pacto relrovendcndi muluatario quando is voluerit; tunc enim pignus mutuaturi ul suo domino fructificabit. Vide dissertationem procedentem art. 9. De pacto autem legis commissoriæ in pignore dato pro assecuraliono mutui, dicam infra.

Colliges 6°, usurarium osse qui ninhiH pecunias, pula, conium aureos, cum pacto ut mutualarius lutam summam vel ejus

partem exigat a debitoribus qui sint difficilis solutionis; quia hujusmodi debita exigere, ct obligatio ad illa exigenda, sunt pretio æslimabilia : item si mutuat cum pacto ut ve] totam summam vel partem accipiat in mercibus; quia hæc obligatio ad emendum est onerosa muluatario, præserlim dum non eget mercibus : item si mutuat Parisiis cum pacto ul mutualarius reddat mutuum Lugdini nisi forte fil mutualariocommodius. Item si mutuat cum pacto ut mutualarius spondeat vel fidejubeat pro ipso in aliquo negotio, et plura alia. *Putclex dictis.*

Colliges 1 °, usurarium esse qui mutuat cum pacto ut mutualarius reddat rem mutuatam quando vel ubi pluris valet : v. g. mutuas mense decembri frumentum reddendum in eadem mensura mense maio quo solet pluris valere; usuram committis, quia lucraris vi mutui: excipe nisi servaturus esses tuum frumentum usque ad mensem maimn, tunc enim excusaris ratione damni emergentis aut lucri cessantis ; debes tamen in hoc casu deducere expensas quæ fuissent faciendæ in conservando frumento , ct habendo est ratio periculi delcrioralionis aul corruptionis. Confer quæ dixi art. 1. hujus dissertationis.

Casus dubius·

Mævius mutuat Titio centum aureos ad decem annos, cum pacto ul si alteruter inierim moriatur, Titius mutualarius sit liber; si vero ambo supervixerint, Titius solvet quinquaginta ultra sortem : estne iste contractus usuarius?

Respondent Sylvius, Azorius, Sporer el alii *negative;* quia non est ibi proprie contractus mutui, cum mutualarius non teneatur absolute reddere sortem, sed conditional lanium. Sed est contractus innominatus *do ul des.* Neque Mævius mutuator accipit istud auctarium ratione mutui, sed ratione periculi cui se exposuit sortem amittendi , si non supervixisset Titius.

ARTICULUS V.

Λη *sint el qui sini legitimi tituli accipiendi aliquid ultra sortem in mutuo ?*

Phires titulos accipiendi aliquid ultra sortem in mutuo jam exposuimus ul illegitimos in articulis præcedcntibus, (piales sunt res mutuata, usus illius, actio scu labor in mutuando, affectus benevolus mutuantis, utilitas mutualarii ; diximus etiam quid sit censendum de titulo grati (udinis : nunc restai agendum de cæleris titulis, quorum alii sunt legitimi, alii illegitimi, clsunlabsentia pccuniæ, obligalio.non repetendi sortem intra certum tempus, damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, pœna conventionalis, et pactum logis commissoria:; dc quibus dicemus per singulos paragraphos.

§ I. — */ibsentui pecunia.*

Dico, Absentia pccuniæ non est titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem.

Plrobalur 1°, quia est essentialis mutuo; nomo enim potest mulluare pecuniam et illam relinere. 2° Quia absentia pecuniæ secundum se non est prelio aestimabilis; etenim centum aurei absentes certo reddendi intra annum, secluso intéresse mutuantis, æqirivalcnl centum aureis praesentibus. 3., *Dato* quod sil quædam levis incommoditas cx absentia pccuniæ, compensatur per hoc quod mutuans ponetur extra periculum eam inutiliter expendendi, aut illam perdendi, cum mutualarius in quovis eventu teneatur illam reddere. 4° Ex ha(propositione damnata ab Innoccntio XI : « Cum numerata pecunia pretiosior sil nu- » moranda, cl nullus sit qui non majoris « faciat pecuniam præsentom quam futu- » ram; potest creditor aliquid ultra sortem » a muluatario exigere, cl eo titulo ab usura » excusari : west 41.

Dices 1° Pecunia præsens communiter pluris æslimatur quam pecunia absens: ergo absentia pccuniæ quam incurro ingratiam mutuarii, est pretio aestimabilis.

R. 1° *Dato ant. D. consequens.* Ergo absentia pecuniæ est piClio æstimabilis seorsim a mutuo, A', quia est ipsi essentialis; est pretio æstimabilis æslimabililale ipsius mutui, *C.* Et ideo compensatur ad æqualitatem per refusionem sortis suo lempore, ex quo fil quod tunc sil pecunia præsens, quæ forlc foret absens si non fuisset mutuata.

R. 2° *D. ant.* Pecunia præsens communiter pluris æslimatur quam absens ubi adest periculum damni, *C. ant.* secundum sc ct secluso periculo, *subdistinguo.* Pluris communiter æslimatur judicio perverse aestimantium, *C.* judicio sane aestimantium, A. Etenim sano judicio centum aurei quies-

con 1rs in arca, secluso damno emergente aut lucro cessante, non pluris valent quam centum aurei certo ct omni periculo reddendi intra annum : ct ita judicavit Innocentius XI, damnando modo relatam propositionem.

Asl, inquies, possum nunc lucrari per jiccuniam pra?senlcm, non possum per absentem. *Asl,* inquio, poteris tunc lucrari l cr pecuniam præsentem cum reddetur, quod non possessi non mutuatam prius expendisses. *Sed esto* potest lucrari per pecuniam præsentem, cl tamen non lucraberis; suppono cnim hanc pecuniam neque esse expositam, neque exponendam negotiationi, alioquin posses pacisci deluo intéresse. Porro quid tibi prodest, aul quanti pretii csl facultas qua non es usurus?

Inst. Ideo vetus vinum pluris aestimatur quam novum, quia vetus potest nunc prodesse , non novum : ergo similiter.

R. N. ani. Non enim ideo vetus vinum pluris æstimalur quam novum, quia vetus potest nunc prodesse ct non novum, sed quia vetus est intrinsece melius quam novum : unde si supponeretur in utroque æqualis bonitas intrinseca, nec exspectando subesscl periculum aut intéressé, quod tamen ordinarie contingit, sed ageretur dc sola exspectatione, vinum vetus non esset pluris æslimabile quam novum : pecunia aulern prosens non est intrinsece melior quam absens, et, ul suppono, abest omne periculum et intéresse ratione abscnliæ.

Dices 2° Mutuans privat se voluptate videndi ct possidendi suas pecunias : atqui hæc voluptas est pretio aestimabilis : ergo. *Probatur ani.* Pro audienda comoedia, pro xidenda bestia, datur pretium ct nemo conii adicit ; quidni pro videndis ct possidendis optimis auri partibus? Ita fertur ratiocinatum fuisse Caramuclcm.

R. i° hanc voluptatem videndi et possidendi aurum esse vituperio potius quam pretio dignam ; tum quia oritur cx cupiditate, quæ omnium malorum csl radix ; lum quia scquorclur quod quo avarus magis deperiret suas pecunias, eo majus pretium posset exigere.

R. 2· voluptatem videndi aut possidendi rem aliquam , sive qua quis se privat, sive (piam in allero causal, non esse pretio æslimabilcm secundum se, ct scorsim a re ipsa; non cnim potest mercator ultra justum pretium mercis suæ aliquid exigere pro voluptate qua se privat videndi aul possidendi res suas, aut quam in ementi causal. Unde cum datur pretium pro audienda comoedia aut videnda bestia , non datur præcise propter voluptatem , sed propter expensas, laborem el industriam conferentium ad voluptatem, sive propter rem ipsam cum his circumstantiis quasi loratam ad hunc usum. Tandem si avarus mulinior ex una parle privetur voluptate possidendi pecunias suas, ex altera liberatur timore cas perdendi, qui timor non esi minus pretio æslimabilis quam molestia quam patitur ex absentia pecuniarum suarum. Confer § sequentem.

§ 1Г. — *Obligatio non repetendi sortem intra etitum tempus·*

Salis convenit inter theologos quod obligatio non repetendi mutuum intra aliquod tempus, nonsit titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem, tunc propter hanc propositionem damnatam ab Alexandro VII:

Licitum csl mutuanti aliquid ultra sorteir. » exigere, si se obliget ad non repetendam » sortem usque ad certum tempus : » csl 42; tum quia obligatio non repetendi sortem usque ad aliquod tempus, est intrinseca el essentialis mutuo; alias, ut diximus art. *i* hujus dissert, mutuum foret inutile el nugatorium : consequenter hæc obligatio non est pretio æslimabilis scorsim a mutuo. Verum plurcs nec ignobiles theologi contendunt quod obligatio non repetendi usque ad certum tempus longe distans, puta ad annum, nonsit intrinseca mutuo, idcoqucsit legitimus titulus accipiendi aliquid ultra sortem absque vitio usuræ. Contra quos cum probabiliori el communiori sententia,

Dico. Obligatio non repetendi sortem intra certum tempus, sive breve sive longum, non est titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem.

Probatur 1° Sicut obligatio non repetendi sortem ante aliquod tempus, est de ratione intrinseca mutui ulsic, ul concedunt præfali theologi, ita obligatio non repetendi ante hoc determinatum tempus, sive longum sive breve, est de ratione hujus mutui in individuo. Etenim quia aliqua pecuniæ summa est dc ratione intrinseca mutui ulsic, ideo hæc determina la pecuniæ summa , sive magna sive parva, est de ratione intrinseca hujus mutui in individuo : cl sicut dum magna summa mutuatur, nihil est aliud quam magnum mutuum; sicdum niuluaturad longum tempus, nihil csl aliud quam longum mutuum : cl iterum, sicut non potest plus accipi ultra sortem , quia magna summa mutuatur quam si parva, i i non potest plus accipi si mutuetur ad longum tempus quam si ad breve.

Probatur 2' Mutuum cum obligatione non repetendi mutuum ante annum , compensatur ad æqualilatem per obligationem servandi sortem securam per annum, cl per restitutionem illius poslannum. Ergo. Pro*baluranl.* 1° Mutuum cum obligatione non repetendi ante quindecim dies, compensatur ad æqualilatem per obligationem servandi sortem securam cl ejus restitutionem post quindecim dies, juxta adversarios. Ergo ct post annum.

Probatur idem ant. 2 Si mutuum cum obligatione non repetendi ante annum non compensaretur ad æqualilatem persimplicem restitutionem sortis poslannum ; ideo esset quia quamvis restitutio sortis post annum reddat mutuanti facultatem utendi *semper* in posterum mutuo reddito, non reparat tamen jacturam quam fecit mutuans facultatis utendi re sua anno procedente : atqui hæc ratio nulla est. *Probatur min.* Ilæcjaclura seu privatio facultatis utendi re sua anno procedente, non cadilsubæstimalionem communem hominum , juxta quam res hodie reddita cum facultate ca utendi *semper,* non minoris valet quam res ab anno data cum pari facultate : sic gemma , v. g. vel ager hodie venditus, non minoris æstimalur nec minorisvendilur quam si ab anno fuisset venditus (non cnim rerum praesertim immobilium valor pretium in dies decrescit), quamvis tamen emptor fuerit privatus facultate eo utendi toloanno proterito. Imo ita res se habel in ipso Dei judicio: suppone cnim duos homines æqualis meriti : quorum unus hodie moriatur, aller MSt quadraginta annos ; æquali donabunlurgloria , el tamen primus accepit gloriam cum facultate ea fruendi per illos quadraginta annos, per quos posterior ca frui non potuit. Ecgo.

Notandum tamen quod, si facultas aliqua re utendi non concederetur *ad semper,* sed *ad trnninum,* eo minoris valeret, secundum hominum æslimationcm, quo tardius concederetur : sic census vitalitii minoris venduntur senibus, quia venduntur ad vilæ terminum, qui eo propior est quo provectior est ætas.

Dices I°Qui mutuat ad unum, duos, vel plurcs annos, subit periculum ne tanto tempore inopinatus casus accidat quo pecunia sua indigebit, quam tamen repetere non poterit : atqui id videtur pretio æslimabile scorsim a mutuo. Ergo.

R. majorem non esse semper teram, maxime si sermo sit de periculo fundato el verisimili. Quale enim periculum indigentiæ subit homo ditissimus in cujus arcis quiescunt millia, si mutuet ad annum contum aul ducentos tlorenos, vel quid amplius? Supposito tamen quod revera subsit periculum indigentiæ, tunc fatemur quod possit accipere aliquid ultra sortem, non ratione obligationis non repetendi mutuum ante annum , sed ratione istius periculi indigentiæ, quod non potestesse aliud quam lucri cessantis aul damni emergentis.

Repones. Qui habet agrum quem nec colit nec colore intendit, si tamen in gratiam alterius se obliget ad non colendum agrum per annum, potest aliquid recipere pro ista obligatione , quæ revera est prelio æslimabilis. Ergo similiter quamvis mutuans non egeat sua pecunia , nec ea uti intendat, sicquc nullum ei damnum sequatur aut lucrum cesset, potest aliquid accipere pro ista obligatione.

R .N. consequentiam. Disparilas est, quod in casu instantia* ager remaneat domini, nemo aulem tenetur novam rei suæ obligationem gratis contrahere. At mutuum non manet mutuantis, sed mulualarii, cum omni facultate eo utendi; pro quo dum redditur stato tempore æquivalens cum simili facultate, fit adæquala compensatio, ul dictum est.

Dices 2° Obligalio mutuandi in futurum, csl pretio æslimabilis scorsim a mutuo, ul dictum csl : ergo ctobligalio non repetendi mutuum intra annum.

R. N. consequentiam. Disparilas est, quod obligalio mutuandi in futurum, non sil intrinseca, sed pravia mutuo : obligalio aulem non repetendi mutuum intra annum , est intrinseca huic mutuo , *ul probatum est.* Adde hoc argumento probari obligationem non repetendi mutuum ante quodlibct tempus, esse prelio æslimabilem

seorsim a mulco, quod non admittunt adversarium.

Inferes. Ergo saltem mutuator rogatus mutuaro ad annum, poterit dicere : *Mutuo gratis ad mensem , et me obligo, transacto mense, ad iterandum mutuum ad alios undecim menses,* sicquc pro illa obligatione mutuandi in futurum, aliquid recipere; quod perinde est ac si aliquid reciperet pro obligatione non repetendi mutuum intra annum.

/L .¥. *illationem,* quia cum admittimus obligationem mutuandi in futurum, esse pretio aestimabilem, loquimur de obligatione quæ sit onerosa mutuanti et suscepta in gratiam mutuatarii, ut jam observavimus. Hæc autem de qua in instantia, neque csl oncrosa mutuanti, neque suscepta in gratiam mutuatarii, sed potius in ejus gravamen , cum apertum sit hanc obligationem iterandi mutuum ad undecim menses, esse idem in rei veritate cum obligatione non repetendi mutuum ante annum, et ita mutuantem sc gerere ut sub pallio fîclæ hujus obligationis occultet montem suam usurariam. Idem est si dicat : *Nolo mutuare nunc sed me obligo ad mutuandum cras,* cl ratione istius ficlæ obligationis accipiat lucrum. Moralia enim moralitcr sunt æstiraanda.

J IU, — *Damnum emergens.*

Nota. Damnum emergens causa mutui, est jactura in rebus actu habilis; ut si defectu pecuniæquam dedisti mutuo, non possis reparare domum quæ ruinæ patescit, tenearis vendere ros tuas viliori pretio, aut emere credito annonam cariori pretio, et similia.

Lucrum cessans est jactura in rebus spe habendis ; ut si defectu pecuniæ non possis negotiari cl inde lucrari censum aut agrum emere cx quo libi lucrum accessisset.

Hic a. 2. n<l 1. — *Diro.* Damnum emergens csl titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem in muluo , servatis certis conditionibus. Est communis cum I). Thoma.

Ratio est; 1° quia damnum emergens csl qui ! pretio æstimabile, cxtrinsccum mutuo. 2° Quia nullo jure quis tenetur cum suo damno præslare alteri beneficium libo-(rum ;quin potius æquitas postulat ut si tuo commodo considam, tu mea? indemnitati prospicias, juxta illud Lucii HI, c. 2 dc *Fideijius.* lib. 3, lit. 22: *Nemo debet dispendium unde proemium videiurnititusse.* 3° Quia dum mutuo centum aureos unde patior damnum in decem, reipsa muluo centum ct decem : ergo dum accipio mitum cl decem , lucrum non accipio ultri sortem. — Q. 77. *a. 1. o.* — *Probatur «n,1* Licet centum ex quorum absentia patior damnum in decem , secundum se considerati , non valeant nisi centum, mihi tamen valent centum et decem : atqui res æstimatur et appretiatur, non solum prout secundum se consideratur, sed etiam quatenus domino est causa alicujus boni consequendi vel damni vitandi ; ct ideo diximus dissertat, præccdcnti, res propter hanc ratio* nem posse vendi pluris quam secundum s: valeant, quia cum illis venditur commodum aut incommodum domini. Ergo.

Dixi, *servatiscertisconditionibus.* Primi est, ut mutuum sit vere causa damni : unde si habeas aut facile habere possis alias pecunias quibus damnum impedire possis, mutuum non censebitur causa damni, quod non obstante muluo potuisses facile impedire, sed imputabitur luæ voluntati. Confer § sequentem. Secunda , ut servetur æqualitas, et juxta damnum damnive periculum statuatur pretium. Tertia , ut præmonealur mulualarius, seu , quod idem est, inealur ab initio pactum de hujusmodi damno compensando (quomodo autem pactum istud fieri debeat, dicam modo). Ita communiter contra paucos. Quia 1° cum contractus mutui, excepta obligatione reddendi sortem, sil gratuitus, censentur omnia in eo gratis dari, secluso pacto in contrarium. 2° Quia forte nollet mulualarius sub hoc onere accipere mutuum , quod posset alibi moliri fortuna invenire, unde involuntarie gravaretur. Igitur si damnum evenerit, et dc eo compensando non fuerit præmonilus, mutua tarins non tenetur illud compensare. Quo enim titulo teneretur? non titulo injuslæ acceptionis aut detentionis, suppono enim non esse in mora culpabili; non titulo rei accepta, qui enim accepit centum et reddit centum , liberatur; non ratione contractus mutui, is enim obligat dunlaxal ad reddendum tantum quantum acceptum fuit.

Neque dicas muluatarimn ultra centum accepisse decem pro damno mutuantis, ut modo dicebamus ; id enim dunlaxal verum est quando mulualarius csl hujus damni conscius, ct in id consentit ; alioquin cum silextrinsocum el accidentalium mutuo, nec utile mulualario si ipsi sil ignotum , consensus ejus non fertur in illud , nec gouscquenler contractus est de illo. — 2 <5. 3c mnlo a. 4. adi i. — Imputet ergo jibi mutuans ; debebat enim sibi cavisse pacto apposito ne detrimentum incurreret, nec nec mulualarius debet damnum incurrere de stultitia illius * sicut qui emit rem aliquam , tantum pro ea juste dat quantum valet, non autem quantum ille qui vendit <x ejus carentia damnificatur, nisi de eo sit expresse conventum ; quia, ut jam dixi, ad ea quæ sunt contractui extrinseca el accidentaria non tonetur contrahens, nisi fuerint expressa , cum alioquin in ea non feratur ejus consensus.

Excipe tamen ab hac conditione, 1° si mutuans cogatur mutuare, puta, a principe vel magnate; quia tunc mulualarius est causa damni perinjuriam , et censetur consentire in omne illud quod ex muluo sequi potest.

Excipe 2°, si mulualarius sit in mora culpabili reddendi sortem tempore stalulo; tum quia tunc est causa injusta damni, el sic tenetur ratione injuslæ damnificalionis ; lum quia in quibus statuitur terminus ad solvendum , intercedit pactum tacitum ut non solvens teneatur ad intéressé sequens ex defectu solutionis , ut colligitur ex 1.4, IT. *De eo quod certo loco.*

Dixi, tn *mora culpabili;* quia si sine culpa sua factus esset omnino impotens ad solvendum , non teneretur de damno, neque ratione injuslæ damnificalionis, quia culpa vacaret, neque ratione pacti taciti, quia pactum istud tacitum non censetur extendi ad hos casus; hoc enim videtur nimis durum et moribus hominum minus consentaneum : secus si non esset omnino impotens, sed posset, licet cum gravi detrimento, reddere; tunc enim teneretur vel solvere die statuto, vel habere propositum solvendi intéressé quando melior fortuna favebit, ut jam docui arl. 21 dc restitui. § 1 circa finem.

Porro pactum de damno compensando ineundum initio contractus mutui, potest fieri dupliciter. 1° Nihil certum determinando, sed sic, ut mulualarius teneatur compensare damnum tantum quantum,si eveniat; si autem non eveniat, ad nihil teneatur : ct hic modus est justissimus ac securior. 2" Sic, ut determinetur aliquid certum moderatum solvendum a mulualario pro damno incerto seu periculo damni, sive eveniat damnum , sive non : et hic modus csl etiam justus, modo sit revera periculum damni, alias non posset sic contrahi, et modo prudenter ac moderate determinetur auctarium attenta quantitate damni el periculi ; tum quia periculum damni probabiliter eventuri est pretio æstimabile quamvis minori quam ipsum damnum, sicut spes lucri est æslimabilis sed minus quam ipsum lucrum; tum qui in tali contractu servatur aequalitas humano judicio cstimata, et contrahentes æquali periculo exponuntur, mutuans non recuperandi integrum damnum, mulualarius solvendi ultra damnum. Adverte tamen, muluatarimn non posse cogi ut hoc secundo modo paciscatur, quia, si est paratus compensare omne damnum tantum quantum eveniet, mutuator servatur indemnis.

§ IV. — *Lueram cessans.*

Lucrum cessans, ut jam innui, hic voco lucrum speratum et in potentia proxima habendum, quo quis sc privat ex eo quod in gratiam alterius illi muluo tradat suas pecunias, quibus volebat ct sperabat hoc lucrum sibi compraarc ct verisimiliter comparasse!.

Dico. Lucrum cessans est legitimus titulus accipiendi aliquid ultra sortem in mutuo, servatis pariter certis conditionibus. Pro ea citantur S. Raymundus, S. Antoninus, Sylvester, Cajetanus, Sylvius el alii discipuli S. Thomæ, estque communis contra Sotoet paucos alios. Quantum ad S.Thomam, ejus mons expendetur infra.

Probatur l°ex jure. L. *Non utique* 3, IT. Deoo quod certo loco, lib. 13, til. i, dicitur : « Quid si merces solebat comparare, » an ct lucri ratio habeatur, non solius ». damni? puto et lucri habendam ratio» nem. » Et cap. *Naviganti,* de Usuris, Gregorius IX declarat vendentem carius iiuiic merces quas orat servaturus in tempus quo erant pluris valitura, non peccare, nempe oh lucrum cessans.

Probatur 2° *ratione.* Spes lucri est pretio æslimabilis seorsim a muluo. Ergo. *Probatur ant.* 1° Mclus damni csl pretio aestimabilis : ergo a pari ct spes lucri ; non enim

est potior ratio pro uno quam pro altero. 2° Quia spes lucri sæpe juste venditur, ul patelin jactu retis, 1. *Sijactum,* IT. De acq. cmpl. in lucro sperato ex negotiatione, in (ructibus agrorum aut pecorum nondum natis, quorum omnium spes probabilis sæpe justo pretio venditur. Ergo.

Probatur 3° Lucrum cessans reputatur cl est verum damnum : atqui ratione damni licet accipere aliquid : ergo *Probalur maj,* 1° Quia est jactura boni actu habili, scilicet spei lucri. 2° Quia communi hominum sensu non solum is dicitur pati damnum , qui perdit centum aureos quos actu habet,sed etiam illequi impeditur ne consequatur centum aureos quos sperabat habere cl erat in potentia proxima ad habendum ; quod enim spe proxima possidemus, aliquo modo cl moralitercensemur habere. UndeS. Thomas q. 62, a. 4, o, docet quod, qui impedii aliquem ne adipiscatur bonum quod erat in via habendi cl virtute lanium habebat, ipsum damnificet cl teneatur ad aliquam compensationem. Ergo. Hinc recurrunt rationes datæ pro damno emergente. Unde

4° Nemo tenetur alteri beneficium præslarc cum suo incommodo; seu, ul dicit Lucius III cit. § praecedenti, nemo debet pali dispendium unde vidciur meruisse praemium. Ergo.

5U Pecunia proxime praeparata lucro , puta, negotiationi vel emptioni census aut rei frugiferæ, atque ut subest industriæ mercatoris, pluris valet quam secundum se considerata; quia praeter se ipsam importat spem lucri, quæ, uldixi, cslaestimabilis : ergo non est illicitum accipere pro ea in his circumstantiis mutuata plus quam valeat secundum sc, per hoc enim non tollitur aequalitas. *Neque dicas* plus valere mutuanti , non mutuatario. Ideo enim quia plus valet mutuanti potest mutuans plus recipere; quia , ul dixi § praeced. ex S. Th. res non aestimantur solum ex hoc quod valent secundum sc considcralæ, sed etiam ex hoc quod valent domino, ita ul commodum aut incommodum domini vendatur cum re.El ideo si artifex rogalus vendat instrumentum artis quo maxime indiget ad lucrum, potest pluris vendere quam valeat secundum sc consideratum ; est autem pecunia instrumentum in manu domini ad 'ucram. Ergo.

Explicatur mens D. Thoma·,

Prima fronte posset nobis videri contrarius S. Doctor, quatenus hic a. 2, ad 1, postquam dixit mutuantem « posse m pactum » deducere recompensationem damni per » quod subtrahitur sibi aliquid quod debet » habere, quia hoc non est vendere usum » pecuniæ, sed damnum vitare ; » subdit; « Recompensationem vero damni quodeon- « sideratur in hoc quod dc pecunia non lu- » cralur, non potest in pactum deducere,)> quia non debet vendere id quod nondum » habet, cl potest impediri multipliciter ab » habendo, u

Verum *R.* S. Thomam loqui vel dc lucro remoto, nempe quando pecunia nondum erat lucro destinata , seu, ut dicit Sylvester v° *Usura i,* q. 19, de lucro non vendibili, cujusmodi est quod est possibile tantum, non autem dc probabili, quod secundum jura vendi potest. Ita etiam interpretatur Cajetauus hic. Vel loquitur S. Doctor eodem sensu quo loquitur q. 62, 4, o, scilicet, lucrum cessans non posse deduci in pactum ex «equo, seu mutuantem non posse exigere totum lucrum quodsperatad aequalitatem, quia lucrum in spe minus valet quam lucrum in re. El hæc est dispariles quam ponit inter damnum emergens el lucrum cessans ; qui enim patitur damnum ex mutuo, v. g. qui vili pretio vendit res suas ul mutuet indigenti, potest absolute pacisci de compensando loto damno quod inde patitur : sed quipatitur lucrum cessans ex mutuo, non polcsl pacisci dc compensando Loto lucro. Vel enim paciscitur dc aliquo certo pro lucro incerto, quo sensu vidciur loqui S. Thomas, cl tunc apertum est quod non possit totum lucrum exigere; *Quia id,* ut dicit, *nondum habet, cl potest impediri multipliciter ab habendo :* unde non tanti valet quanti valet lucrum in rc. Vel paciscitur de lucro compensando prout eventus probabit, ul modo dicam, ct neque tunc polcsl pacisci dc loto lucro, sed dc lucrodeduclis pcriculiscxpensis et plerumquclaboribus.

Alterutro sensu loqui S. Thomam evidens est, 1° ex q. 62, a. 4 jam cit. ubi docet quod, « Si quis damnificet aliquem impe- » diendo ne adipiscatur quod orat in via lia- » b<n li, (alc damnum non oportet recom- u pensare ex æquo, quia minus csl habere

. aliquid in virtute quam habere in actu.... Dtcnclur lamcn aliquam compensationem u facere, secundum conditionem personarum cl negotiorum. » *Subsumo.* Atqui inuluatarius accipiendi, mutuo pecunias præparalas lucro, impedit ne mutuans adipiscatur quod erat in via habendi. Ergo. 9'Ex q, 77 praecedenti a. *i,* o, ubi docet quotl·, licet res secundum se considerata sit pretio communi aestimanda, considerata tamen io ordine ad damnum quod patitur me qui eam distrahit in gratiam alterius, possit pluris aestimari, quia pluris valet domino, cujus damnum utique cum re venditur: atqui lucrum cessans, juxta modum loquendi S. Thomæ et rei veritatem, ut probabimus, csl quoddam damnum quod mutuans patitur ex mutuo. Ergo.

Dices. Illi dicitur lucrum cessare qui invitus impeditur a lucrando; sed qui ad alterius preces dat mutuum, non invitus impeditur a lucro, sed voluntarie eo se privat. Ergo. Ita Solo qui titulum lucii cessantis non admittit, nisi vel quando mutuator cogitur vi vel fraude, vel quando mutualarius csl in mora.

/1.1° hoc argumento pariter probari nihil pro damno emergenti· posse accipi ab eo qui voluntarie mutuat, quod non admittit ipse Solo.

A'. 2 falsum esse illi solum lucrum cessare qui imitus prohibetur a lucro; vere enim etiam cessat illi qui in gratiam cl sublevamcn alterius se privai lucro, idque est pretio æslimabilc, non minus quam si in illirs gratiam damnum incurreret; aliud foret si non rogatus, sed sponte mutuum offerret, proprio commodo intendens, ut (liram infra.

Quantum ad modum paciscendi pro lucro compensando, iit dupliciter, ut modo innuebam cl dixi de damno emergente. 1" Sic, ut determinetur aliquid certum pro lucro incerto seu pro spe lucri, el illud, ut jam dixi ex S. Thoma, — Q. 62. a. 4. o. — non debet æquivalcre toti lucro sperato; quia lucrum speratum est tantum in potentia, cl potest multipliciter impediri, idcoquc minus valet quam lucrum actu. Quantum autem possit exigi? Videtur determinandum arbitrio prudenlum, attenta majori vel minori probabilitate spei, quantitate lucri cl deducta æsliinatione periculorum, expensarum et plei umque laborum. Quod | autem ab initio sic erit determinatum, tenebitur muluatarius solvere, etiamsi frost· i eventus declaret nullum futurum fuisse lucrum, puta, navim cum sorte fuisse perituram; quia spes lucri pro qua pactus csl, dum mutuum accepil, erat pretio æstimabilis.

Secundo modo lit pactum, sic, ut mutuabar ius teneatur dc loto lucro quod eventus declarabit futurum fuisse si non fuisset datum mutuum, deductis lamcn periculis, expensis el plerumque laboribus; ita ut si ex eventu dignoscatur lucrum fuisse centum aureorum, illud teneatur solvere, deductis deducendis; si nullum, ad nihil teneatur: hoc autem dignosci potest ex eventu quem habent alii mercatores in eodem commercio, vel ipse mutuans negot'ando cum alia pecunia. Dixi, *deductis plerumque laboribus;* quia si esset lalis labor quem mutuans non cuperel redimi, quia libenter illum subit, ut vitet otium aliamve molestiam, vel quia facile illum prostabit cum aliis negotiis, lalis, inquam, labor non debet deduci.

Dixi in conclusione, *servetis cortis conditionibus.* Unde

Expenduntur conditiones requisita.

Prima conditio est, ut revera lucrum cesset, alioquin lictus esset titulus. Unde si mutuans, relicta negotiatione propter mutuum, per aliquam artem aut specialem industriam tantum lucretur quantum lucratus fuisset negotiando, nihil potest petere titulo lucri cessantis, quia revera non cessat lucrum; si tamen ille modus lucrandi esset molestior, posset aliquid exigere pro ista molestia.

Secunda est, ul mutuum sit vere causa lucri cessantis, hoc est, ul lucrum cesset, quia datum est mutuum alioquin non cessaturum. Ad hoc requiri ltu 1»· quod pecunia sil destinata cl proxime præparala lucro, sive per negotiationem, sive peremptionem rei frugifera; quia si mutuans non intendebat lucrari per istam pecuniam, aut non erat occasio lucrandi, non potest dici quod absentia hujus pecuniæ sil causa cur non lueretur, siquidem etsi adesset non lucraretur. Insuper pecunia non destinata lucro non aestimatur pluris quam secundum se xalcat. *2'* Ilequirilur quod mutuans non habeat alias pecunias otiosas quibus idem lu-

erum commode possit comparare : alioquin non carentia pccuniæ, sed sola ejus voluntas erit causa cur non lucretur. Dixi, *pecunias otiosas quibus commode,* etc., quia si mutuans haberet quidem alias pecunias, sed sincere destinatas ad alios fines, v. *g.* ad dotem filiarum, ad alendam familiam, ad casus fortuitos, etc., quas nec solet nec vult negotiationis discrimini committere, docent graves theologi quod possit exigere lucrum cessans, quia tunc revera mutuum est causa quod non lucrelur ; non enim dici potest, ut ante, quod non lucrelur ideo quia non vult uti pecuniis aliis quas habet, subest enim illi justa ratio iis non utendi. Ita censent post Navarr. Lessius, Sylvius ct alii communiter.

Sed quid si mutuator pecurfiam ideo non exponat negotiationi aut expositam sponte subtrahat, ut mutuo dare possit indigentibus, sive presentibus sive futuris,quos praevidet petituros mutuum, alioquin negotiaturus; potestne exigere lucrum cessans?

Sententiam affirmativam tanquam speculative probabilem mullis rationibus *sustinet Lessius* lib. 2, cap. 20, dub. 11 ; similiter Layman, Delugo et alii, ea praesertim ratione, quod, licet in hoc casu pecunia jam subtracta negotiationi non sit amplius lucrativa, mutuum tamen dandum sit causa hujus subtractionis, et consequenter causa saltem media ta cessationis lucri. Monent tamen praxim non esse admittendam, propter periculum palliandi usuras.

Verum melius, nostro saltem judicio, distinguit Sylvius q. 77, a. 1, quær. 5, ubi appellans sinceram mutualoris conscicntiam, dicit : Si vere in animo habet de sua pecunia negotiari, sed solam mutuatarii utilitatem spectans, propter ejus necessitatem proxime futuram, vel eliam presentem, negotiari desinit ut ei mutuet; probabile est aliquid posse ratione istius lucri cessantis exigere, quia tunc muluatarius est quodammodo causa talis cessationis lucri. Verum si proprium intendens commodum, potius cupiatsub lucro certo mutuare quam negotiari cum spe lucri incerti, cl proplerea pecuniam a negotiatione subtraxerit; non vere subtraxit propicr mutualarium, sed propter suum commodum, ideoque lucrum cessans non potest ab co exigere. Ila laudatusthcologus, cl bene. In hoc enim casu mutuum non est causa cessationis lucri, cum jam prius cessaverit per subtractionem spontaneam pecuniæ a negotiatione; nempe mutuator pecuniam subtraxit a negotiationpropter mutuum ingratiam mutuatarii,sej intuitu propriæ utilitatis. Ergo mutuum in gratiam mulualarii non potest dici causa eliam mediata cessationis lucri; quo vero titulo compensarem tibi lucrum a quo nou abstines causa mei, sed causa tui?

Hinc Cabassutius Theor. ct prax. lib.6, cap. 7, n. 14, merito invehit in illos mutuatores qui, sibi ipsis et aliis mentientes, fundant intéressé in hoc quod possent mutuatam pecuniam exponere legitimo lucro, cum tamen nullum ad id habeant aut habuerint efficax propositum, affirmant quidem se nunquam commissuros ut suæ pecuniæ arcis oliosæ includantur, cum tamen aut solum intendant ex mutuo lucrum, vel saltem de aliis lucrandi modis nihil certo et efficaciter proponant, nisi forte illo solo casu quo fidi mutuatarii non occurrerent quibus luto suam pecuniam cum fœnore credant. Illud propositum, addit laudatusCabassutius,esi plane præposterum, nec potest fundare lucrum cessans : *cl palet cx didis.*

Tertia conditio est, ut muluatariuspromoneatur de compensando tali lucro, ul dixi satis fuse dc damno compensando. Require.

Quarta conditio est, ut mutuans non exigat totum lucrum speratum, sed pariem tantum, quæ attentis attendendis æstimabilur judicio prudenlum ct intelligcnlium, ut eliam jam dixi prius.

Quinta, ut non slatim recipiat intéressé lucri cessantis; si enim mutues centum cl intéressé sint decem, eosque decem slatim recipias, non mutuas centum,sed nonaginli lanium, et tamen recipis intéresse pro centum quod est injustum. Quidam existimant posse slatim recipi intéressé in aliquo æqui valenti, v. g. frumento, vino,etc. sed idalii non probant, quia hujusmodi res data vicem pccuniæ subeunt. Lessius subtilius remedium suggerit: mutua nonaginta unum cum intéressé et novem sine intéressé, poteris slatim recipere novem pro intéresse nonaginta unius.

Sexta conditio potest assignari, ut lucrum cessans foret insto titulo percipienHum, unde pro lucro injusto nihil posse! recipi, quia id solum vere possumus quoi juste possumus.

J V. — *Periculum fortis»*

Suppono tanquam certum quod , si mutuans patiatur molestias el expensas in recuperanda sorte, eas teneatur compensare muluatarius tanquam damnum a se indebite causatum; consequenter si tempore mutui immineat periculum hujusmodi expensarum, possit eliam mutuans dc illo pacisci, tanquam de periculo damni emergentis distincto a periculo sortis. Quæslio ergo videtur esse de ipso præcisc periculo sortis amillendæ, secluso quovis alio damno damnive periculo.

Nola. Plures distinguunt duplex periculum sortis amillendæ : unum quod vocant generale et intrinsecum muluo , quodque reponunt vel in ipsa carentia pecuniæ , vel in hoc quod bona mutuatarii possunt perire incendio, devastatione, aliisvecasibus fortuitis. Verum non video quale periculum mutuator subeat precise cx carentia pecuniæ mutuatæ, cum c contra , hoc ipso quo csl mutuata, currat periculo mulualarii ; ct si pereat, non mutuanti sed mutuatario pereat; cl ideo inde , seclusis aliis exlrinsecis, mutuator magis assecuraturquampcriclilelur. Neque eliam potest dici mutuatorem subire periculum sortis amillendæ, exeo quod bona mulualarii possinteasibusfortuitis absorberi ; nam ct ipsius mutuantis bona eamdem possunt subire sortem. Insuper nullum est periculum in muluo quod non possit ab eo separari per cautionem, vel pignus, aulhypolhecam; consequenter nullum csl ipsi intrinsecum seu essentiale. Cælcrum admittatur per me licet aliquod periculum , quod si non necessario sequatur ex intrinsecis mutui, saltem natum sit sequi. Asl illud leve est ac remotum quod non attingit nostra quæslio, cum sit certum ralioneillius, utpote mutuo intrinseci, el aliunde remoti, nihil posse exigi. Unum ergo debet attendi periculum amillendæ sortis, quod vocant singulare ct extrinsccum muluo seu extraordinarium , utpote ortum cx causis muluo accidenlariis, puta, quod muluatarius sil dubiæ fidei, sil prodigus , decoctor , litigiosus , lusui deditus ; quod exerceat commercium periculosum , sive navigando, sine deferendo merces prohibitas, aul eliam licitas , sed pervias latronibus obsitas, aut fraudando tributa. Quæslio est, inquam , ulrum litulo hujusmodi periculi liceat accipere aliquid ultra sortem. *Alii negant,affirmant alii,* utrinque probabiliter. Pro sententia negativa cilanlurSoto, Bannes,Lopez,Conradus, Lacruz, Navarros, Tolelusct alii, fuitquc olim communis apud theologos Varisienscs el Lovanicnscs. 1'ro affirmata citantur Scotus , Major, Gabricl, Angelus, Binsfeldius, Corduba, Sylvester , Joannes Medina , Valentia, Salas, Asorius, Salonius, Malderus, Wiggers : eidem subscribunt Sylvius, Lessius, Layman, cx rccenlioribus Elhica Amoris, Plalelius ; ex Lovaniensibus Boudarl, Steyarlius, Dadman, ita ut nunc videatur communior.

Quæslio potest proponi duplici sensu: 1° ulrum mulualori liceat accipere aliquid ultra sortem ratione periculi, si illud in se suscipiat se præstando asscuratorcin, ita ut si sors pereat, puta, navis tendens in insulas absque culpa mutuatarii, ipsi muluatori pereat, nec aliud possit repetere nisi pretium pactum proassecuratione:alioscnsu, ulrum mutuans, absque eo quod suscipiat in se periculum sortis, possit tamen ratione illius aliquid exigere ultra sortem in quovis eventu reddendam. Si hoc ultimo sensu admittatur propositio, *a fortiori* erit admittenda in primo sensu. Hoc ergo secundo sensu cum communiori sententia,

Dico. Probabilius est periculum sortis esse titulum legitimum accipiendi aliquid uk Ira sortem ; sæpe tamen est illegitima hujus tituli praxis.

Prima pars, de qua est difficultas, *colligitur* ex D. Th. q. 77, a. 4, ad 2, ubi docet rei pretium posse augeri, *propter periculum cuise exponit mercator transferendo rem dc loco in locum.* Ergo pariter pretium sortis potest augeri propter periculum cui exponitur.

Probatur 1° Non est usura dum exigitur In muluo aliquid ultra sortem ratione alicujus tituli pretio aestimabilis, muluo extrinscci cl per accidens annexi : atqui periculum sortis cl mutuo extrinsccum cl per accidens annexum, estque pretio æslimabile. Ergo. *Patetprima pars minoris,* lum quia hoc periculum non oritur ex mutuo, ut dictum est, sed cx qualitatibus accidenlariis mulualarii; tum quia esta mutuo separabile , si nempe removeantur a mutuatario qualitates ex quibus oritur, ut removeri possunt, ut si desinat esse decoctor, aul exercere commercium periculosum. *Patet eliam se-*

atndapars ejusdem minoris. 1 Quia nullus est mutuans qui non libenter vellet hoc periculum aliquo prelio redimere. 2°Quia alter qu» susciperet in se hoc periculum, licite exigeret aliquid proassccurationc. Ergo est quid prelio aestimabile : *idque magis patebit cx argumento sequenti.*

Probatur 2-> Si sors amitteretur, esset mutuanti damnum emergens. Ergo periculum amitlendæsorlis csl periculum damni emergentis. *Subsunto.* Atqui periculum damni emergentis, secundum omnes, est titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem : ergo ct periculum sortis ammillcndæ. *Urget lure ralio,* el si bene advertas, ferme nihil opponunt adversarii contra hunc titulum quod non pariter militet contra titulum damni emergentis. Neque verum est quod dicit Aurelius Pielte, periculum damni involvere aliquid cxtrinsccum mutuo, nempe damnum ipsum; periculum autem sortis non involvere nisi sortem ipsam ; hoc, inquam, ultimum falsum csl: periculum enim sortis amiltendæ involvit ipsum probabiledamnum sortis, hocaulem damnum probabile sortis non est sors ipsa , sed quid cxtrinsccum sorti, sicut illius damni periculum.

Probatur 3° cx responsione S. congregationis cardinalium de Propaganda fide,data duodecimo septembre 1645 , ad quæsita missionariorum Chincnsium, quam approbavit Innocentius X, ct sub poena excommunicationis jusJt observari. Itaque inter septemd cim quæsita hoc erat numero tertium: alnprælalo regno lege stabilitum est, i) ut in mutuo triginta pro contum acci*n* piantur absque respectu lucri cessantis vaut damni emergentis. Quaeritur utrum « Cliincnsibus sit licitum pro pecuniarum «suarum mutuo, licet non interveniat lu» erum cessans aut damnum emergens, » prædictam pro centum triginta regni Ege » taxatam quantitatem accipere? El causa « dubitationis csl, quia in recuperanda pe- d cunia csl aliquod periculum , scilicet, « quod qui accipit mutuum fugiat, vel quod » tardet in solvendo, vel quod necessarium « sil coiain judice repetere, yc! propter alia » hujusmodi. »

Responsio S. congregationis ad hoc quæsilum hac est: « Consuerunt, ratione mutui *v* immediate el præcisc, nihil esse accipicn-®dum ultra sortem principalem; si vero «aliquid accipiant ratione periculi proba»bililer imminentis, prout in casu, non » esse inquietandos , dummodo habeatur « ralio qualitatis periculi ct probabilitatis «ejusdem, ut servata proportione inlerpc» riculum et id quod accipitur. » El relatione facta Innoccntio X, hanc decisionem approbavi tot strictissime mandavit omnibus missionariis sub poena excommunicationis latæscntcntiæ , *a* quatenus præfata res« ponsacl resolutiones diligenter observent, » iliisque in praxi utantur, ac ab illis ad *n* quos pertinebit, observari cl praclicari » faciant, donec Sanctitas sua vel Sedes » aposlolica aliter ordinaverit. »

Ita referi Hurtado ad calcem suarum resolutionum ortodoxarum de martyrio fidei. Referunt pastores Gallia in Theolog. Moral, nov. casuist, p. 1, p. 131, ctcx ipsis lienricus a S. Ignalio, Boudart, Plalclius, Sleyarlius. Item referi Cabassulius cx nosIro Bancel. Et ne forte dicatur hanc decisionem atque hoc pontificium mandatum esse dubiæ fidei, laudatus Hurtado exhibet exemplar authenticum ulriusquc per notarium aposlolicum, F. Victorium Richlium Ita iterum refert ex Hurtado Ilcnricus a S. Ignalio.

Si dicas cum Aurelio Pielte, 'ex hoc decreto nihil aliud evinci nisi quod praxis illa non sit evidenter mala , sed probabiliter vera, atque adeo tolerata in Ecclesia. *Contra csl.* Si summus pontifex ct sacra congregatio hanc sententiam ul simpliciter toleratam dunlaxat, cl non positive veram existimassent, congregatio non prohibuisset inquietari Chineuses juxta illam agentes, ncqucS. pontifex mandasscl sub poena excommunicationis omnibus missionariis , ut hanc decisionem diligenter observarent, illa in praxi uterentur, ct ita observari ab omnibus curarent ; quod enim simplicier toleratur, his positivæ approbationis characteribus non insignitur.

Hinc inferes quod initio notavi, esso n *fortiori* licitum mutuanti se ad instantiam mutuatarii pro prelio præslare assecuratorem sortis, sic, ut si sors absque culpa mnluatarii pereat, eam non possit repetere, sed solum pretium pactum pro asscciuratione. Hocaulem pretium ratione majoris obligationis et periculi, debet esse majus quam si mutuans servaret sibi jus ad sortem.

Secunda pars conclusionis in qua dici-

mosliujus tituli usumsæpccsscillcgitimum, *colligitur* ex conditionibus ad cum requisitis, quas raro observant mutuantes.

Prima est, ul periculum sil verum ct non fidum, quale ubique fingunt qui lucrari amant. Secunda, ul non exigatur auctarium contra legem charilatis; sicut enim charitas quandoque obligat succurrere proximo per eleemosynam omnino gratis datam , ila cl [.er mutuum, relaxando per modum clcemosynæ pretium periculi; cl hæc conditio spectat mutua minuta data pauperibus.Tertia, ut mutuans non quærat ratione periculi lucrari cx mutuo, sed tantum indemnem se servare, alias foret usurarius saltem mentalis; nec ideo cogat muluatarium cum ipso pacisci de pretio periculi, sed ipsum liberum relinquat, vel assecurarc sortem per pignus, hypothecam, aut fidejussorem, vel cum ipso pacisci, alioquin imponit ipsi gravamen pretio æstimabile ; cl hic est casus famosi capitis *Naviganti,* ul dicam modo. Quarta conditio est, sicut fert decretum S. congregationis, ul habeatur ralio qualitatis cl probabilitatis periculi, serveturque proportio inter periculum ct auctarium. El quia pauci sunt qui eas omnes conditiones accurate observant, ideo diximus hujus tituli usum esse sæpe illegitimum.

Erit autem legitimus si hoc vel simili modo fiat ; Titius navigaturus ad insulas Americanas, petit a me mutuo mille aureos quos mallem retinere quam illi mutuare, mutuo tamen ad illi succurrendum ; sed quia non habet neque pignus, neque hypothecam, neque fidejussorem auUassccuralorem, licet ex mutuo lucrari nolim, volo tamen vitare damnum , el ideo paciscor cum illo de ccrlo auctario pro rata periculi mcæ sortis, sicut paciscerer pro periculo damni emergentis, aut lucri cessantis. In hoc, inquam , casu cl similibus non committitur usura.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° famosum caput *Naviganti,* dc Usuris lib. 5, lit. 19 , ubi Gregorius IX sic decernit : « Naviganti vel eunti ad nun tdinas certam mutuans pecuniæ quanlila-B tem, pro <-0 quod suscipit in sc periculum, d recepturus aliquid ultra sortem, usurarius » est cc'Aser.dus. » Ergo.

Respondent plures ct graves theologi, ir repsisse mendum in hoc textu, el cum legilur, *usurarius est censendus,* debere legi, *usurarius non csl censendus* · idque pluribus probant, sed præsertim cx his verbis immediate sequentibus : *Ille quoque qui dat decein solidos, etc.,non debet cx co usurarius judicari;* hæc enim particula *quoque,* significat conformitatcm textus sequentis cum priore, ct eamdem esse ulriusquc conclusionem : si enim essent sibi invicem conirariæ, debuisset pontifex uti particula adversativa *sed,* non copulativa *quoque ;* is enim incongrue loqueretur qui diceret, *Qui hoc facit csl usurarius, ille quoque qui istud facit non csl usurarius :* deberet enim dicere, *sed qui islud facil non csl usurarius.*

Quia tamen in omnibus codicibus logilur*usurarius csl censendus* ; quidam respondent,pontificem loqui dcpcriculocommuni, quale fingitur in omni mutuo, quod non csl verum periculum , sed fictum , aul saltem leve cl intrinsecum mutuo.

Verum communior cl solidior responsio est, S. pontificem loqui dc eo qui mutuat eo animo ut in sc suscipiat periculum sortis, ct inde lucrum reportet cx mutuo, alias non mutuaturus : unde hæ particulæ, *pro co quod suscipit in sc periculum ,* debent referri ad *tó mutuans,* el non ad *to recepturus;* quasi diceret, ideo mutuans quia suscipit in se periculum, inde recepturus aliquid ultra sortem. Ex quo compellitur mutualarius ipsum mutuantem assumere in assecuralorem, cum potuisset per pignus vel hypothecam, aut alium assecuralorem seu fidejussorem facilius sortem assecurarc. Est autem hic usurarius cx duplici capite : 1° propter animum lucrandi cx mutuo; 2° propter obligationem quam imponit mutualario ipsum assumendi pro asscciuratore, cum posset aliter assecurarc. Secus vero ille qui, non intendens lucrum sed solum suam indemnitatem, paciscitur de auctario cum mutualario, id rogante aul libere consentiente, ut explicuimus in casu, ante solutionem objectionum. Ita interpretantur ferme omnes quos citavimus pro nostra sententia.

Sed cl dato quod loquatur pontifex de omni mutuante , suscipiente in se periculum sortis, nihil propterca oblinent adversarii. Non enim dicit |>ontifcx mutuantem dc quo loquitur esse revera el corain Deo usurarium, sed esse censendum usurarium , boccst, praesumendum talem in foro cxlerioi i ; quia revera quicumquc accipit

auctarium pro periculo sortis suscepto, potest praesumi usurarius, nisi probet suam bonam lidcm: quia plerumque contingit quod mutuantes sic agant animo usurario, cum quo stat tamen quod coram Deo non sit usurarius si non animo lucrandi, sed indemnitati suæ consulendi paciscatur pro periculo suscepto ad instantiam muluatarii, aul eo libere consentiente : sic Ecclesia reputat simoniacos eos quibus data csl pecunia ad electionem, eo quod tales esse soleant, quamvis non sint coram Deo tales si ea non fuerint moti ad eligendum.

Quod opponi solet ex D. Thoma opusc. 73 de Usuris, jam monui hoc opusculum non esse D. Thomæ. Aliunde cum auctor hujus operis loquatur ex cap. *Naviganti,* eodem modo debet inlclligi.

Obj. 2· Fur non tenetur restituere aliquid ultra rem ablatam ob periculum quantumvis magnum cui rem illam exposuit : ergo neque mulualarius tenetur aliquid reddere ultra sortem, etiamsi rem mutuo acceptam periculis magnis exposuerit.

Λ. hoc argumentum quod magnificant adversarii, nullius csl ponderis. Evincitur cx hoc quod pariter militet contja periculum damni emergentis, quod tamen ipsi cum aliis admittunt. *Sic enim retorqueo.* Fur non tenetur restituere aliquid ultra rem ablatam, ob periculum quantumvis magnum damni emergentis domino : ergo neque mulualarius tenetur reddere aliquid pro periculo damni emergentis muluatori. Quidquid huic argumento respondebunt, nos respondebimus precedent!. Interim tamen *nego consequentiam.* Disparitas csl, quod non intervenit paclum inter furem el dominum dc solvendo auctario propter periculum sive sortis, sive damni, sicut supponimus intervenisse inter mutuatarium et muluatorem , vi cujus tenetur mulualarius dare aliquid pro periculo sortis vel damni ; diximus enim supra, mutuatarium absque pacto non teneri de simplici periculo damni emergentis.

/nst. Violentia seu injuria supplel pactum, ut etiam nos supra diximus : ergo si periculum sortis sil aliquid pretio æslimabilc quod in paclum possit cadere, fur independenter a paclo formali prævio, teneretur illud compensare.

R. I). ant. Violentia seu injuria supplet paclum quantum ad damnum reale, *C. ani. ct consequentiam. Id patel* evider. in periculo damni emergentis, quod secundum omnes etiam adversarios est aliquid pretio aestimabile quod potest cadere in paclum ; ct tamen neque fur neque violently mulualarius tenetur absque pacto illud compensare, sed dunlaxal ipsum damnum rcale, si evenerit. Ratio hujus disparilalis esse videtur, quod ad compensandum damnum rcale possit cogi violentus mulualarius, sed ad dandum aliquid pro periculo damni non potest cogi, quia potest illud periculum abstergere per pignus aul aliter; el ideo violentia supplel paclum de damno, quia necessarium est cl recusari non potest a muluatario; non supplel autem pactum dc periculo, quia est liberum cl potest recusari a muluatario. Cæterum, quidquid sil de hac ratione, constat saltem sic esse, sicque apprehendit communis sensus hominum; nemo enim apprehendit sive furem, sive mutuatarium violentum teneri, absque pacto prævio, compensare periculum damni, sed bene ipsum damnum si eveniat, sicquc violentiam supplere paclum de damno , non dc periculo damni.

Obj. 3" Mutuans paciscendo dc periculo sortis compensando, vel quærit lucrum, vel suam indemnitatem : si primum , usurarius est, quærens lucrum ex mutuo; si secundum, illusoriccl illicite agit, quærens indemnitatem per medium illicitum aut ineptum : vel enim recipiet sortem, cl sic servabitur indemnis independenterab auctario; vel non recipiet sortem, nec a *fortiori* auctarium, et sic non servabitur indemnis. Ergo.

R. mutuantem quærcrcsuam indemnitatem ; ct *ad probationem in contrarium, nego* quod recipiendo sortem absque auctario servetur indemnis; quia nihil pcrcipil pro periculo, quod, cum ab initio pactus est, erat prelio æstimabile, cl pro quo debelur ei auctarium tunc pactum : sicut qui paciscitur pro periculo damni emergentis, quamvis postea nullum damnum eveniat, debetur ipsi nihilominus auctarium paclum, ncc servabitur indemnis, si ipsi non solvatur.

Obj. 4° Si liceat pro periculo sortis exigere aliquod auctarium , etiam licebit aliquid exigere pro periculo istius auctarii; item pro periculo hujus secundi auctarii, et sic in infinitum. Ergo.

/?. unico anctario posse compensari totum periculum prudenter æslimalum. Insuper quamvis pro periculo auctarii liceat aliquid exigere, et iterum pro periculo hujus secund. auctarii, non sequitur inconveniens; quia brevi devenietur ad tam leve auctarum, quo i ejus periculum nullæ æslimalione erit dignum.

Obj, 5" Periculum pro cujus compensatione initur pactum, licet sit extrinsccum muluo ul sic, csl tamen intrinsecum huic mutuo in particulari. Ergo. *Probatur ant.* Periculum istud oritur cx qualitatibus muluatarii : atqui persona muluatarii est intrinseca mutuo. Ergo.

R.N.ant.Ad probationem,'O.ant. Periculum istud oriturcxquaiitalibusaccidciitariis muluatarii,C. ani. essentialibus, *N. ant. el consequentiam.* Stante enim eodem muluo in individuo, islæ qualitates possunt adesse vel abesse a persona muluatarii. Sicut licet persona mutuantis sil intrinseca muluo, ct ex ejus conditione seu qualitatibus oriatur periculum damni emergentis, non ideo istud periculum csl intrinsecum huic mutuo.

/ni/.Quamvis obligatio non repetendi sortem ante longum tempus, non sitinlrinseca muluo ul sic; csl tamen intrinseca huic mutuo in particulari : ergo similiter de magno periculo sortis.

R. N. consequentiam. Disparitas est , quod obligatio non repetendi sortem ante aliquod tempus, sil de intrinseca ratione mutui ul sic; consequenter obligatio non repetendi sortem ante tale tempus, est tali mutuo intrinseca : at nos non agnoscimus aliquod periculum intrinsecum muluo ul sic. *Et dato* quod esset, ut multi ponunt, non foret ejusdem rationis cum eo de quo estquæslio; illud enim commune periculum oriretur ex intrinsecis mutui, puta, ex absentia pecm iæ; istud vero oritur cx cxtrinsecis conditionibus muluatarii : unde in hac hypolhcsi sequeretur tantum hoc periculum commune esse intrinsecum huic mutuo; obligatio vero non repetendi sortem intra certum tempus, qualiscumque sil, est dc intrinseca ratione mutui, cujus signum est, quod ingrediatur contractum mutui in quo vel expresse determinatur, vel virluahlcr in line ad quem politur mulmnn.

Ob» 6' Si periculum sortis sit titulus leniimus accipiendi aliquid ultra surtem , excusabuntur omnes usurarii, aut potius nulla amplius usura committetur nisi a stupidis qui rationem periculi non valent distinguere, siquidem nullum sit mutuum in quo sors non pericliletur, his maxime nisei is temporibus, quibus 'i qui ditiores creduntur, quotidie foro cedunt : atqui falsum consequens. Ergo.

R. N. sequelam majoris cum ejus probatione. Etenim dato pignore seu hypotheca , vel fidejussore, autasscuratore, nullum est amplius periculum sortis quod ipsi.net astutiores allegare possint. Insuper non qualccumquè quod lingi potest periculum sortis est titulus legitimus accipiendi aliquid ultra sortem, sed verum probabile cl prudenter æslimalum; tale autem non semper adest.

Obj. 7° *et simul inst.* Saltem muluo dato pauperibus, aderit semper periculum sortis, et eo majus quo pauperiores erunt: ergo erit semper licitum accipere a pauperibus auctarium ultra sortem, ct eo majus quo pauperiores erunt. *Subsumo.* Atqui id evidenter conducit ad oppressionem pauperum , cl est contra finem mutui prout csl a Deo institutum , qui est sublevamcn pauperum , juxta illud Exod. 22: Si *pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum , non urgebis eum quasi exactor, ncc usuris opprimes.* Ergo.

R. 1° quosdam qui nobiscum aliunde senhunt , ultro admittere non posse absque kesionc justitiæ aliquid exigi ratione periculi sortis, orti cx paupertate muluatarii, cl hunc casum a conclusione excipiunt : quia, inquiunt, licet istud periculum sit extrinsecum muluo secundum sc spectato, sicut al a pericula quæ oriuntur cx qualitatibus accidentariis mulualariorum, est tamen intrinsecum muluo secundum finem ad quern est institutum qui est sublevamcn pauperum; est, inquam, intrinsecum hoc sensu, quod sit ipsi sic considerato ordinarium, *ul probat argumentum.* Hæcsententia csl pia, elex hac parte plurimum commendanda; sed situe etiam vera, non consentiunt alii : unde

Respondent 2° quod , cum hic non agnfur rle pauperibus fljendieanlibuc quibus non per mutui , sed per eleemosynam succurritur , 'alsum si periculum semper comitari muluu petilum ab aliis pauperibus, et cunse enter esse illi intrinsecum; quii

alii pauperes qui non sunt mendicantes, dum petunt mutuum, habent plerumque pignus vel hypothecam qua assccurcnt sortem el periculum abstergant : sicquc videtur ruere fundamentum hujus piæ sententliæ. *Dato* tamen quod contingat mulualarium ita esse pauperem, ut neque pignus, neque hypothecam, neque fidejussorem aut assecuralorcm habere possit ; tunc respondens, non ideo oppressum iri pauperem , quia licet possit absque læsione justitiæ in tali casu exigi auctarium, vetat tamen in his circumstantiis charilas qua jubemur fratribus necessitatem patientibus succurrere; succurilur autem relaxando auctarium per modum cleemosynæ.

Etsi dicas, cx lege charitalis me non magis teneri in communi necessitate, ut hic supponitur, huic pauperi determinate facere eleemosynam quam alteri, consequenter me ab isto mulualario posse exigere auctarium, nedumsalva justitia,sed etiam salva charila te. *Respondent, antecedens equidem videri verum,* re secundum sc spectata : at aliculis, inquiunt, circumstantiis, nempe quod rem agam cum tali, quod mihi specialiter nota sil ejus necessitas, quod non tam agatur de aliquo dando quam de aliquo non exigendo, videtur moraliter loquendo, quod præceplum charilalis magis urgeat pro illo quam pro altero in pari necessitate constituto.

Neque hæc difficultas est isti sentenliæ specialis, quin pariter currat pro periculo damni emergentis, vel lucri cessantis; petat enim a te pauper mutuum, cx quo tibi præsenlias periculum damni emergentis vel lucri cessantis, non peccabis quidem contra justitiam exigendo auctarium pro tali periculo , at poteris peccare contra charitalcm qua teneris cum aliquo luo damno succurrere proximo necessitatem patienti, ipsique ideo per modum cleemosynæ relaxando istud auctarium quod salva juslilia potuisses exigere.

§ VL — *Pana conventionalis·*

Dico· Licite potest mutuator pacisci cum mulualario, ul si sua culpa non reddat sortem stalulo tempore, solvat aliquid ultra sortem , in poenam seu per modum mulctæ, etiam secluso damno emergente, vel lucro cessante, modo tamen recta sil intentio mutuantis ct servetur æquitas in [ana. Est communis contra paucos Lmanicnscs.

Ratio est; 1° quia non exigiturjlla mulcla propter mutuum, sed propter moramculpabilcm muluatarii. 2° Quia licet sit publicæ auctoritatis poenam judicialem imponere, conventionalem tamen sibi muluo libem consensu imponere possunt contrahentes propter finem legitimum , scilicet, ut contractuum firmitati consulatur, cldebitarum negligcnlia seu iniquitas coerceatur; possunt, inquam, omni jure, sive naturali, sive gentium, sive canonico, cap. *Dilecti,* dc Arbitris, sive civilis 1. *Si pacto,* c. dc Pactis.

Si dicas, mulualarium nonnisi invito in hanc pcenam consenlire. *R.* 1° *antecedens non esse universaliter verum. R.* 2° *Dato ani.* mulualarium non esse rationabiliter invitum, cum talis conventio omni jure admittatur, ct fiat propter legitimum finem, ut dictum est.

An autem hæc poena debeat solvi ante sententiam judicis? Responsio affirmativa videtur verior; quia omnis conventiojusla jure naturali obligat in conscientia ante sententiam judicis, et hæc est dmerenlia inter poenam conventionalem et legalem. Satis tamen constat quod mutualarius non debeat illam solvere nisi petatur expresse vel tacite; turn quia si non petentur, censetur mutuans illam relaxare; lum quia secundum usum humanum, qui se subjicit pœnæ non ccnselur sc voluisse ad illam obligare , nisi cum peteretur

Dixi 1°, *modo sit reda intentio mutuantis,* scilicet, ul poenam apponat sincero animo urgendi mulualarium ad solutionem, non autem in fraudem ex intentione lucri, cujus pravæ intentionis signum est: Vquod mallet mulualarium incurrere poenam quam slatulo tempore reddere mutuum ; 2 quod non curet an mutualarius possit vel non possit solvere slatulo tempore; 3o si breviorem terminum præligat, sciens tunc fore solvendo imparem.

Dixi 2°, *el aquilas servetur in pana.* scilicet 1° ut poena sit moderata ; 2 ul int i veniat culpa muluatarii, quia poena non infligitur nisi propter culpam : undesi mutuatarius sine sua culpa factus esset impotens ad solvendum, ad nihil teneretur; 3- ul mora sil notabilis et talis quæ moraliter non habeatur prn nulla, qualis est mora unius \e| alterius dici; 4° ul non integro exi.alui poena, si mutuum sit parlim redditum.

Nola. El quiajure civili in omnibus contractibus bonæ fidei, in item legatis el fideicommissis, statuitur usuras, vulgo *intercis,* deberi propter moram solvendi, a die interpellationis seu litis contestatæ, l. *Mora fieri,* § 2, ff. dc Usur. l. *Dona fidei,* c. eod. et specialiter in Gallia edicto Aurcliancnsi 1560; restat difficultas utrum, etiam seclusa conventione , mutuator vel creditor has usuras, *interets,* sibi per sententiam judicis adjudicatas exigere et recipere possit.

R. cum Cabassulio Jur. Can. Thor, et prax. lib. G, cap. 7, η.7, quod si debitor fuerit in mora culpabili, quia vel neglexit cum poterat solvere slatulo lempore, vel sua culpa quæ debito posterior sit, puta lusibus , comessationibus, aut aliis superfluis expensis se reddiderit impotentem ad solvendum, etiam secluso damno emergente vel lucro cessante, potest exigi et recipi usura adjudicata, cum sil in pœnam moræ culpabilis, per sententiam justam imposita. Idem dicendum, si propler moram licet non culpabilem , creditor seu mutuator patiatur justum damni vel lucri intéresse. Si vero neque mora debitoris fuit culpabilis, neque justum damni vel lucri intéressé intervenerit, creditor non potest in foro consciontiæ suas usuras etiam per sententiam judicis adjudicatas exigere, quia tunc sententia fundatur in falsa præsumplione, sive culpæ cx parte debitoris, sive intéressecx parte creditoris. Vide Pontas Vo *Intérêts cas.* 14.

Si dicas. Ex dictis dc pœna conventionali scquilur pactum legis commissoriæ esse licitum in pignore. Pro hujus difficultatis resolutione sit

J VII. — *Pactum legis commitsorisr tn pignore* (1).

Dixi dissertatione præccdcnti, pactum legis commissoriæ in venditione esse licitum, dum nempe pactum inilur, ut si cniplor non solvat statuto tempore, ros sil inempta.Quæstio nunc est, utrurn sil etiam licitum in pignore dato mutuatori aut alteri creditori, dum scilicet inilur pactum, ut si muluatarius aut aller debitor non solvat lempore statuto , pignus sit creditoris. Pro quo

Dico. Pactum legis commissoriæ in pignore dato pro muluo aut credito, est jure positivo prohibitum. Patet !·> exjuro civili,

(t) Vide »diiotjtic nem «Irrtmam mhnm.

I. *Quoniam* 3 , c. de Pactis , ht>. 8. til. 35 ibi. «Quoniam inter aliascaptiones, præci- B pue commissoriæ pignorum legis crescit *n* asperitas, placet infirmari eam el in pos- » terum omnem ejus memoriam aboleri, *r* 2° Ex jure canonico, cap. *Significante 1.* Extra, lib. 5, lit.21, ubi Innocentius IΠdicit - *Cum igitur pactum legis commissoria sit in pignoribus improbatum,* etc.

Ratio est, quia pignus ordinarie est majoris valoris quam mutuum vel aliud creditum ; nemo enim facile accipiet pignus minoris valoris, cl aequalitas non facile attingitur; ad præcavendam igitur hujusmodi injustitiam, leges merito hoc pactum prohibuerunt.

Quod si pignus non excederet debitum . et aliunde servarentur conditiones pœnæ conventionalis, non foret jure naturali illicitum :imo existimat Sylvius fore tunc absolute licitum ; quod tamen nolim tanquam certum asserere, quia non constat anjura hujusmodi pactum prohibuerint precise quia est usurarinm, an quia natum est in eo committi usuram.

Cætcrum dum sic inilur pactum, ut si non solvatur debitum tempore determinato, pignus justo pretio estimandum ab intelligentibus sit credilori venditum aut aliis vendatur, ct quod de pretio supererit post solutum debitum reddatur debitori, videtur licitum jure naturali ct positivo, l. *Si fundus ,* § ult. IT. de Pignoribus, lib. 2, tit. 1, et 1. *Si convenit,* (Γ. de Pignorat. ad. lib. 3, lit. 7.

ARTICULUS VI.

De restitutione usurarum.

Multa quæ huc spectant praeoccupata sunt in dissertatione de restitutione in communi. Cælcra quæ aliquam difficultatem pariunt hic breviter expediemus: primum, tanquam præambulum, an usurarius acquirat dominium usurarum; deinde, an teneatur restituere et quæ? secundum, dc usurario mentali : tertium, de hæredibus usurarii : quartum, de cooperantibus ad usuras; ct pro corollario, de pœnis usurariorum.

§ L — *Utrum usurarius acquirat domiutum uxu' rarum , et qua teneatur-restituere ?*

Hicβ. 3.0. ctnd3. — *Dico* Ie Usurarium per se loquendo, non acquirit dominium

usurarum. Est communis cum Auclorc contra Palud. Dclugo ct quosdam alios, qui contendunt usurarium acquirere dominium usurarum, non equidem permanens et absolutum ab obligatione restituendi, sed transiens ct reddendum.

Quidam probant conclusionem cx hoc quod mulualarius sit involuntarius secundum quid ; sed hæc probatio csl incllicax ; sunt enim contractus secundum quid involuntarii, cl tamen validi ac transferentes dominium, ut contractus cx metu vel dolo circa accidentia, sicut dixi de contractibus in genere. Ilac itaque probatione relicta, alitor

Probatur. Dominium usurarum non transfertur in usurarium neque auctoritate legis, neque voluntate mutuatarii : ergo nullatenus transfertur. *Palet consequentia ;* quia hoc duplici modo tantum rerum dominia transferuntur. *Probatur ant.* 1° Non auctoritate logis; nulla enim assignari potest, imo omni jure naturali, divino et positivo usuræ sunt prohibit®, atque omnes contractus usurarii irriti. 2° Non voluntate mutuatarii; quia licet eas det simpliciter voluntarie, non tamen, ut suppono, dat gratis ulamicus, sed ratione mutui, consequenter non intondens plus juris in eas dare mutuanti quam quod ei debetur ratione mutui : atqui mutuans nullum jus habet in usuras ratione mutui, nihil quippe ex hoc capite ipsi debetur præter sortem. Ergo.

Confirmatur efiicaciterex Cajelano torn. 2 Opusc. tract. 8, q. 1. Voluntaria rei traditio facta a domino, non semper suflicit ad translationem dominii, ut patet in traditione rei ad depositum, ad pignus, ad commodatum, etc., sed requiritur insuper in domino intentio transferendi dominium, seu quod dominus rem tradat alteri ad hoc ut sit sua : atqui solvens usuras, quamvis eas voluntarie tradat, non tamen tradit cum intentione transferendi dominium usurario, scu non tradit eas usurario ad hoc ul sint suæ. Ergo. *Probatur min.* In traditionibus quæ sunt involuntari® secundum quid, qualiscsl traditio usurarum, quauto minor abdicatio juris proprii fieri potest, tanta censenda est el non major, ul palet in projectione mercium in maremetu naufragii ; quamvisenim talis projectio sil simpliciter voluntaria, quia tamen est involuntaria secundum quid, merces project® non habentur pro derelictis, sed intendit projiciens, si casu salveo, tur, ut suas habere : atqui minus abdicata se jus quod habet in re sua qui eam dat reservando sibi dominium, quam illud liatisferendo el reservando tantum jus repetendi; ct aliunde constat ex dictis quod voluntaria solutio usuræ salvari possit absque intenta abdicatione dominii, cum aliud sit dare voluntarie cl aliud dare voluntarie ad hoc ul sil suum : ergo non est in mutualario intentio scu voluntas transferendi dominium usurarum. *Si petas* ad quid ergo solvit? Responsio in promptu est : solvit ulaccipiat mutuum quo indiget et redimat suam vexationem , quia mutuans non vult alilcr mutuare; viderit aulem ipse usurarius an usuræ sint suæ : unde solvens usuras merito comparaiur illi qui latroni minitanti mortem tradit voluntarie marsupium; porro sicut latro tali traditione non acquirit dominium marsupii, ita nec usurarius usurarum.

Dixi, *per sc loquendo;* quia per accidens si usurarius misceat res usurarias cum suis ejusdem speciei ct non minoris quantitatis, v. g. pecuniam cum pecunia , frumentum cum frumento, ita ul discerni nequeant, acquirit earum dominium cx speciali juris dispositione sic statuentis, ncincetla maneant rerum dominia , 2 *Quod si parlim,* Inslit. De rerum divis. I. *Si alieni,* IT. De solut. et I. *Idem Pomponius* , Π'. Dc rei vendit. Manet tamen istud dominium restitutioni obnoxium.

Dices. Si usurarius non acquirat dominium usurarum, sequilurquod omnes contractus quos cum pecunia usuraria faceret essent irriti, non secus ac si fur cum pecunia furtiva contraheret : atqui *falsumconscquens* /si enim emat agrum pecunia usuraria , ager illius est, ut ducet S. Thomas hic ad 2. Ergo.

R. inter contractus quos facit usurarius de re usuraria , quosdam esse invalidos, quosdam validos. *Explicatur.* Validus est absolute contractus quem lacilde usura fungibili, v. *g.* pecunia, vino, tritico, si tamen eo contractu non liat impotens ad restituendum : undesi pecunia usuraria emat agrum, acquirit dominium agri cl tranfert dominium pecuniæ in vendentem. Quod acquirat dominium agri docet S. Thomas cil. docet Alexander III , c. *tum tu,* de Usuris, cl decernitur expresse 1.8,c. N/ *quis allen* lib. 4, lit. 5. *Et ratio* eri;quia quod pecunt.

usuraria acquiritur , non est fructus pecuniæ, sed industriæ ; proinde illius csl cujus est industria , nimirum usurarii ementis. Transfert autem dominium pecuniæ , non ideo quia illius dominium habet, sed quia dominus consentire censetur. Cum enim res fungibiles non debeant reddi eædcm in individuo; non enim interest dominion eædem numero pecuniæ, vel aliæ ejusdem bonitatis el valoris reddantur , censetur ineam translationem consentire , modo usurarius non liat inde iinpolcnsad restituendum, alioquin foret in alionabdiler invitus, juxta illud commune axioma : *Quod mihi prodest el tibi non nocet, teneris/acere.* Ita Sylvius post Solo, Bannem clalios.

Contractusaulem qu'*m facit de re usuraria non fungibili, ul dc domo vel agro quem usurarie acquisivil , est invalidus, quatenus non transfert dominium agri in emptorem ; quia cum usurarius vendens non habeat ejus dominium , ul dictum est, ct aliunde non sit ros fungibilis, interest domini ul reddatur eadem numero, quapropter non consentit dominus in ejus alienationem.

Utrum jam usurarius venditor acquirat dominium pietii? Dubitatur. Sylvius negat, nec improbabiliter ; quia emptor non intendit transferre dominium pecuniæ suæ , nisi in eum qui in ipsum transferal dominium rei quam vult emere ; venditor aulem usurarius non transfert nec transferre polesldominium agri venalis , ul dictum est, quia non habet ejus dominium, el dominus non consentit ; sicque videtur error ex dolo vendentis, si non circa substantiam rei , saltem circa accidens principaliter intentum , el ideo redundans in substantiam rei. *Confirmatur.* Si usurarius permutaret agrum usurarie obtentum cum domo videtur quod non acquireret dominium domus, quia nulla foret permutatio : ergo a pari, nccsi vendat agrum usurarie acceptum acquirit dominium pretii.

Urgent sane islæ rationes , sed videntur obstare jura. Etenim 1° I, *Rem alienam* 28, IT. I)econtrah. cmpl. decernitur validam esse venditionem ct emptionem rei alien®; non e>laulem valida quoad translationem reivenditæ, praesertim si non sit fungibilis, ul flictum csl: ergo quoad translationem pretii. 2° L *Exemplo* 11, §2 IT. De action, empti e! venditi, dicitur : « Si dominus fuit « vendilor, facit el emptorem dominum ; si u non fuit, tantum evictionis venditorem «obligat, si modo pretium eslenumcra- » tum, aut eo nomine satisfactum : emptor » aulem nummos facerevonditoriscogilur.» L. *Qui vas, §* ult.IT. De fui lis ibi. *Aummiu qui redarius est cx i e furtiva* , non *csl furtivus.* El I. *Si in emptione* 34; § *item si* 3, fT. De contrah. einpl. Quod si venditor scit (rem quam vendit esse alienam), *emetor ignoraverit, utrinque obligatio contrahitur,* scilicet obligatio evictionis cx parte venditoris, et ex parte emptoris obligatio solvendi pretii.

Quapropter alii dicunt, secundum hæc jura emptorem rei alien® non transferre dominium pecuniæ su® sub hac conditione, si vendilor transierat dominium rei suæ, ut vultSvhius , sed quoi transferat absoluti*, sub onere tamen ul vendilor transferat dominium rei su®, sin minus teneatur de 'viclionc ; quia contrahentes censentur contrahere coniormiler dispositioni legum, nisi contrarium exprimant.

Si ratio hæc non satisfacit, dic dominium pretii transferri in venditorem rei alien®, si non voluntate emptoris, saltem auctoritate legis quæ sic disposuit propter justas causas, aut certo jura laudata inlelligomla esse dunlaxal pro foro extorno; quod tamen non est facile admittendum.

Hic a. 3. o. — *Dico* 2« Usurarius tenetur restituere omnes usuras. *Patet ex dictis.* Non enim magis acquisivil earum dominium quam fur rerum furtivarum. Hanc conclusionem etiam admittunt qui tonent usurarium acquirere dominium usurarum; quia, inquiunt, illud acquirit perinjuriam, domino non plene libere consentiente.

Ibid. — *Dico* 3« Usurarius non tenetur restituere id quod acquirit cx re usuraria non fructifera, puta, ex pecunia, vino, tritico, usurarie acceptis ; quia sic acceptum non est fructus hujusmodi rei secundum se sterilis , sed est fructus humana* industriæ, consequenter illius cujus est industria , nimirum acquirentis. Dum ergo quis negotiatur cum pecuniis usurariis, quidquid lucri ex tali negotiatione obvenit illius est.

Ib>d. — Si vero usura sil frugifera , ul domus, agor, etc. usurarius tenetur restituere, non solum domum vel agrum , sed etiam fructus inde perceptos , quia sunt fructus rerum , quarum mulualarius re-

manet dominus, et ideo ei debentur. Neque solum fructus perceptos, sed etiam cos quos non percepit, sed percepisset dominus ; pro quo vide quæ dixi dc possessore mate lidci, disseri, dc rcslit. in genere.

J II. — *Utrum usurarius mentalis teneatur ad restitutionem ?*

Usurarium mentalem hic voco ut ante, non qui habet intentionem accipiendi aliquid ultra sorlcm ut debitum vi mutui ct nihil accipil, sed cum qui revera accipit, sed absque ullo alio paclo eliam implicito quam ipso pacto mutui.

Dico 1· Si usurarius accipiat lucrum ut debitum vi mului, et muluatarius det pariter ut debitum vi mului, tenetur usurarius ad restitutionem , quia præter sortem nihil illi debetur vi mutui, sicque accipit quod suum non est. Et de tali usurario mentali intelligcndum est caput *Consuluit* dc Usuris, ubi Urhanus papa resolvit, α eum u qui mutuat alias non mutuaturus, eo pro- » posito ut, licet omni conventione cessante, u plus tamen sorte recipiat, pro hujusmodi d lucri intentione , judicandum esse male » agere et efficaciter ad restitutionem indu- d ccndum. » Est , inquam , intelligenda ista decisio dc illo qui intendit ex mutuo lucrum ul debitum, et ut sic datum recipit.

2° Si muluatarius mere gratis et liberaliler donet, mutuans autem accipiat ut debitum, is peccat ratione pravæ intentionis, cl ex conscientia erronea, quamdiu durat, tenetur restituere ; dum tamen resciverit rem fuisse liberaliter donatam, a restitutione liberabitur.

3° E conlra si muluatarius det tanquam debitum vi mutui, sed mutuans id nesciens bona fide recipiat ul liberale donum, is non peccat; postquam tamen deprehenderit datum fuisse ut debitum, tenebitur restituere, si adhuc exstet; sin minus, id quo factus est ditior, tanquam possessor bonæ lidci.

Peles 1<* quid *i dubium sit quo animo muluatarius dedit auctarium, an u< debitum, an ut gratuitum ?

R. Videtur quod mutuans non possit relinere; quia, ulalibi diximus, stante dubio non polesl inchoare possessionem rei alicujus, cum per hoe cxponcrelur periculo rem alienam injuste delinendi. Quod si cx circurnslan'*irum consideratione possit excutere dubium , cl fieri cci lus moralilcr rem esse liberaliler donatam, nihil impedit quin licite retineat. Porro indicia liberalis donationis sunt : si mutuans rem oblatam serio recuset aut jam acceptam reddat, et nihilominus muluatarius urgeat aut rursum donet; si sit aliquod leve munusculum , paucum esculentum aut poculentum; si mulualarius sit dives el liberalis. E conlra indicia coacte donationis sunt, si muluatarius sil pauper aut parcus ; si dando tristitiam prae se ferat ; si conqueratur de jactura lucri; si munus sil pecuniarum; si sil ad ratam intéressé mutui, ct similia, juxta regulam quam Alexander III tradit pro simonia cap. *Elsi quœsliones,* De simonia, his verbis : « In accipiendis vel dandis mu- » necibus tria sunt maxime attendenda, » persons scilicet dantis cl accipientis, qua- o litas , quantitas muneris , ct donationis » tempus. Qualitas personarum , ut a quo » et cui, videlicet an a paupere diviti, vel e » converso , sive a divito locupleti datum «fuerit. Æstimatio muneris et donationis «tempus; si magni vel minoris preiii res «data fuerit, et an instanti necessitate seu » alio tempore conferatur. »

Peles 2° utrum si muluatarius det, non quidem uldebitum vi mutui, sed cx timore ne vel repetatur citius mutuum, vel ne in posterum sibi denegetur, vel ne incurrat notam ingratitudinis, mutuans id sciens el scientcracceptans, sit usurarius et obnoxius restitutioni?

R. Si metus sit ab ipso mutuatore incussus, puta, quia minatus est vel infeire notam ingratitudinis, vel non amplius mutuare, vel repetere mutuum aut quid simile, est censendos usurarius et obnoxius restitutioni; turn quiahujusmodiminæindicanl mentem usurariam el pactum implicitum; tum quia muluatarius, hoc metu injuste incusso, est dando secundum quid involuntarius.

Si vero metus ob ipso mutuante nullatenus procedat, sed veluli ab intrinseco concipiatur, plures existimant mutuantem, modo absit animus acceptandi ut debitum, rion esse usurarium, nec teneri ad restitutionem; quia, inquiunt, aliquid dari ex tali timore non facit quod (lelur ul debitum, quod requiritur ad usuram, sed potiusul gratuitum motivum ad alliciendum animum mutuantis, ut in posterum denuo benefaciat mutualario, aulne cesset a præscnli beneficio, sicul licite potest. Sicut non esi simonia si episcopus, timens ne famulus cujus ibsequii» indiget, ab ipso discedat, ipsi nullo pactu interveniente conferat beneficium ul inde magis ipsi ex trraliludine afficiatur et ipsum non deserat, jU quantumvis id ut verum admitti possit in speculatione, vix tamen puto admittendum in praxi, tum propter periculum intentionis usurariæ in mutuante; tum quia raro contingit quod muluatarius hunc melum concipiat, nisi quia mutuans certis indiciis illi præbucril fundamentum. Confer quæ dixi ari. 4, corollario 4.

Peles 3· utrum qui bona fide â'cit contractum usurarium, aut alias iniquum , quem si injustum scivisset alium justum fecisset ex quo idem lucrum reportassel, possil re comperta hoc lucrum relinere?

Λ. *probabilius negative.* Quia hujus lucri dominium non acquisivit neque ratione contractus quem fecit, quia est nullus; neque ratione bonæ fidei, nam el possessor bonæ lidci tenetur ad restitutionem; neque ralione contractus quem fecisset, quia revera non fecit. Ergo.

Dices. Habet animum saltem implicitum contrahendi el lucrandi modo licito si possil: at potest, ut supponitur : ergo censendus est viriualiter contrahere modo isto licito.

Sed conlra. Iste animus implicitus non importat nisi consensum habitualem in istum alium contractum justum : hoc est, voluisset si scivisset; sed revera non voluit quia non scivit ; voluntas enim non fertur in incognitum : hoc autem non sufficit uldicatur actu contraxisse isto modo licito. Imo, *dato* quod consensus esset actualis ex parte mutuantis, non forei actualis ex parte mutuatarii, cui, ut suppono, nihil dc hac re dictum est; ad contractum autem requiritur actualis consensus utriusque contrahentis.

Confirmatur. Qui vendit bona fide rem supra justum pretium, non potest retincre excessum pretii, quamvis si scivisset injustitiam hujus contractus, alium justum fecisset ex <pio idem lucrum reportassel : ergo similiter.

Aliud foret sl mutuans contrahendo expresse prolvslclur sc mamdere lucrum omni modo licito , vel meliori modo possibili, vel ut probi mercatores juste acquirunt, veJ quid simile, el id acceptet alter contrahens : tunc enim videtur quod sit actualis ub··usque consensus in contractum alium justum, el quod vi illius possit retinere lucrum acquisitum cx contractu materialiter usurario.

$ III. — *Utrum omnia usurarii bona sint obligata restituendis usuris ?*

Nola. Duplex est obligatio : realis et personalis. Realis est, quæ ex ipsareorilur, et eam semper el ubique comitatur : sic obligatur res furtiva quamdiuexistit et ad quemcumque perveniat. Obligatio personalis est, quæ ex ipsa persona oritur et in ea est immediate, licet refundatur in illius personae bona : sic obligantur cætera bona furis ratione furti quod commisit : hæc obligatio non comitatur perpetuo rem, sed personam, el ea defuncta, transit ad aliam personam quæ loco prioris in ejus bona succedit eteam repraesentat. Unde personalis obligatio non transii ademptorem sed ad hæredem, quia emptor non succedil loco personæ venditoris, hærcs autem succedit in locum defuncti. Hac observatione præmissa quam ex Si lvio mutuamus, facilis est responsio ad quæslionem. Unde

Hic. a. 3. ad 2. — *Dico* 1° Omnia bona usurarii alia ab usuris non sunl obligata ii·, a quibus sunt accept® usuræ obligatione reali, sed personali. *Patet prima* pars; quia hæc bona non sunt aliena, sed usurarii, neque sunl lacile hypolhecala pro usuris, nullibi enim in jure positivo constituitur talis hypotheca; jure autem naiurali nulla est tacita hypotheca. Accedit quod nc furis quidem bona sint hypolhecata pro furiis, ut communiler docent doctores. *Secunda pars eliam palet;* quia ad usurarum restitutionem obligatur persona usurarii sicul fur ad restitutionem furti : atqui, ul dictum est, obligatio personalis transit a persona obligata in omnia illius bona , unde nullum est usurarii vel alterius debitoris bonum ex quo creditor non possil petere restitutionem vel solutionem. Ergo.

*Dico i** Ipsœ vero usuræ sunl obligate obligatione reali; quia obligatio oritur ex ipsis rebus, quæ cum sint aliena», semper el ubique clamant dominum.

Si dicas cum Sylvio, obligationem usurarum usu consumptibilium non comitari eas cum ad alios transeunt, proindeque obligationem carum non videri rcalcm. *R.* ideo obligationem usurarum usu consumptibilium non eas comitari dum ad alios transeunt, non quia non est realis quamdiu sunt

apud usurarium, sod quia dum ad alios transeunt, desinunt ossealienæde consensu praesumpto domini, ul diximus § 1. Requiro.

§ JV. — iZiɳtΛ *e' qumnolo bore les usurarii te* neantur rest.tuere ?*

Hæcqnæstio non e«i specialis huic materia·, sed spectat hæredes omnium qui moriuntur debilis gravati, sive ex contractu, sive ex delicto. Unde quod hic resolvemus de hæredibususurariorum, debet extendi ad hæredes quorumcumquedebilorum.

Dicol0 Certum est hæredesusurariorum tenei i ad restitutionem usurarum secundum vires hæreditalis, sive exstent adhuc usuræ, sive non.

Paid si exstent, quia sunt res alienæquæ clamant dominum. Etiamsi non exstent; quia omnia bona usurarii sunt restitutioni obligata obligatione personali, ul dicebam modo; obligatio aulem personalis transita persona obligata ad omnia illius bona, el consequenter ad illos qui ratione hærcditalis in ejus horia et locum succedunt eumque représentant, ut sunt hæredes: unde communiter dicitur : *Hœredilas Iransil cum onere.* Et Alexander III, cap. *Tuanos,* de Usuris, sic rescribit : « Respondemus quod » lilii ad restituendum usuras ea sunl dis» trictione cogendi qua parentes,si viverent, » cogerentur. Id ipsum etiam contra hærev des extraneos credimus exercendum. »

Dixi, *.fecundum vires hereditatis* ; quia hæredes non tenentur solvere usuras defuncti, nisi quatenus illi succedunt; non succedunt aulem illi nisi ratione hæreditalis quam accipiunt : ergo non succedunt nisi in quantum fert hæreditas. Equ'dem in foro externo, si hæredes inventarium non fecerint, compellentur solvere omnia debita, etiamsi protestenlur hæredilalem cissolvendis non sufficere, quia præsumuntur aliquid abscondisse : at in foro interiori, in quo veritas cedit præsumpiioni, sive inventarium fecerint, sive non, nusquam tenentur restituere seu solvere ultra vires hæreditalis.

Sed est major difficultas ulruin hæredes teneantur in solidum restituere seu solvere debita defuncti. *Sil casus:* Joannesct Paulus habent ex hæredilale patris quisque decem millia florenorum : pater moriens debebat duo millia florenorum, sive ex delicto, puta usuris, sive ex contractu (non enim puipmus inter hæc debita faciendam esse distinctionem quoad præscnlcm casum,ulquidam faciunt).

Constat apud omnes quod quisque debeat restituere seu solvere mille florenos. Sed Joannes non vult, aut non potest suum mille restituere, forte quia jam expendit suam hæredilalem : tenelurne Paulus lolum , hoc est, duo millia restituere?

Et quidem si bona hæreditalis forent pro istis duobus millibus hypothecate, iterum extra dubium foret, uno deficiente, alterum teneri ad totum ; quia hypotheca non dividitur, sed est in qualibet parte boni hypolhecali, consequenter conicrt creditori facultatem jus suum totum prosequendi ubicumque potest.

Restat ergo solum difficultas de bonis hæreditalis non hypotheca lis, sed obligatis duntaxal personaliter. Hæredes in hoccasu teneri ad restitutionem in solidum , itaul uno deliciente alter teneatur totum restituere , sustinent communiter canonist® cum Glossa in cap. *Tua nos* cit. eleum illis Major, Solas, Lopes, Sylvius hic et alii. Negat Cajelanus, torn. 2 Opuscul. tract.8, q. 5, et cum ipso Bannes, Medina, Azor. Toletus, Bonae. Sambovius, Pontas, Perfector Tournely el alii, cum quibus

Dico 2° Videtur probabilius hæredes defuncti non teneri ad ejus debita in solidum, sed pro parle hæreditalis quam accipiunt, ita ut unodlicienle alternon teneatur lotum solvere, sed partem dunlaxat, juxta portionem hæreditalis: unde in casu posito, Joanne non restituente mille florenos, Paulus non tenetur ad duo millia, sed ad unum mille tantum.

Probaiur 1° cx jure civili L. *Unica,* c. Ex deliciis defunct, lib. 4, til. 17, dicitur: « Post litis contestationem eo qui vim lecit, » vel concussionem intulit, vel aliquid deli» quildcfunclo, successores ejus in solidum, » alioquin in quantum ad eos pervenit, con» v cniri, juris absolutissimi est. Ergo hæredes solum tenentur in solidum, si ante mortem defuncti fueril litis contestatio, ajias not.. el quamvis ibi sit sermo de debitis ex delicto, existimamus eamdem esse rationem dc debitis ex contractu.

Probalur 2J *ratione.* In tantum hæredes succedunt obligationi restituendi pro defuncto, in quantum succedunt ejus personæ; obligatio enim non est realis seu liyj>othecaria, ut supponitur, sed personalis'tan-

.um, seu ratione person® : atqui in tantum succedunt personæ in quantum succedunt '••us hæreditati ; eo enim dunlaxat nomine dicuntur succedere personæ defundi, et illam repræsentare : ergo qui partem 'anturn halrt hæreditalis, succedit parlim person® defuncti, et consequenter parlim ejus cNigationi. « Divisa persona » usurarii in hæredes, inquit Cajelanuscit. » divisa quoque proportionaliter Iransil ad » hæredes illius obligatio personalis, ac per v hoc nullus hærcs tenetur cx hoc nisi scii eundum portionem, o

Dices cum Sylvio. Omnia bona usurarii sunt obligata restitutioni pro suis usuris: atqui pars illius hærcdis qui jam restituit pro sua quota , est tola dc bonis usurarii : ergo remanet obligata pro aliis usuris nondum restitutis, sicut erat vivente usurario. Hæc ratio est probabilis. Tamen

R. D. maj. Omnia bona usurarii sunt obligata restitutioni pro suis usuris, sic tamen ut iis bonis divisis, dividatur eorum obligatio, *C.maj.* sic ultola maneat in qualibet parte , *N. maj. cl concessa minore N. consequentiam* .Itaque licet obligatio personalisquæafficit omnia bona, transeal|tota ad omnessimul hæredes, non tamen transit tota ad singulos, sed divisa persona ralionccujus contrahitur, etiam ipsa dividitur, ul dictum est; sicquc unus hærcs non manet obligatus pro toto, sed pro rata suæ partis. Res paritate liet clarior : si usurarius vivens vendat aul det partem suorum bonorum , hæc pars dum erat usurarii, erat ohligala pro usuris; dum aulem est alienata, desinit esset obligata. Similiter pars hæreditalis dum erat usurarii, eiat obligata pro omnibus usuris ; at accepta ab uno hæredum desinit esse obligata pro aliqua parte usurarum; quia iste hærcs partialiter lanium succedit loco defuncti.

Inferes. Ergo creditor iit pejoris conditionis post mortem usurarii quam ante.

R. N. illationem. Imo lit melioris; quia lolalilas hæreditalis remanet ipsi obligata ul ante, cl insuper bona cujusque hærcdis quæ aliunde habebat, sunl ipsi obligata.

Dices 2° Hæreditas adiri non potest nisi deducto ære alieno : ergo hæredes debent satisfacere omnibus debilis antequam adeant hæreditalem.

R. D. consequens. Ergo hæredes debent satisfacere omnibus debilis, quisque pro rata suæ partis, *C.* totaliter JV.

Opponunt insuper canonist» varia decreta SS. pontificum quæ arbitrantur sibi favere, sed cum statuant duntaxal obligationem hæredum ad restituendum, el nihil dicant de soliditate, ea omitto , ut ad rem non pertinentia : unum duntaxal propono in quo videtur aliqua difficultas, scilicet cap. *Tua* noscit, in prima conclusione, ubi decernitur filios esse cogendos ad restitutionem usurarum sicut parentes. Ergo.

R. verbis Cajclani loco citato : « Eilii te» nentur sicut ct paler, obligatione scilicet » personali omnium bonorum suorum; sed » in hoc est differentia , quod pater est lota » illa persona, ac per hoc habet lotam obli» galionem ; quilibet aulem hærcs est pars » illius personæ, el consequenter partem » tantum obligationis subit, d

§ V. — *Utrum qui conferantur usuris teneantur ad restitutionem ?*

Dico. Omnes qui cooperantur efficaciter usuris, paries usurarii agendo, eo non restituente, tenentur ad restitutionem in solidum , quia sunl causa eflicax damni ; *ul paid didis* latius de concurrentibus ad injustam damnilicalionem in disseri, de restitutione in genere arl. 13.

Hinc inferes, grariler peccare et esse restitutioni obnoxios, 1° consulentes usuras; 2° præbenles pecunias ad illas exercendas, ul amplius dicam articulosequ-nti ; 3° dominos temporales judices, advocatos, qui usurariis ad usuras patrocinium præbenl, vel cogunt mulualarios soherc usuras, aul solutas non repetere; secus tamen si princeps in aliqua necessitate ad majus malum vitandum, simpliciter toleraret usurarios; 4 ' qui gerunt negotia usurariorum qua tabum, ul qui eorum nomine dant mutuum ad usuram, usuras vel pignora recipiunt , quærunl qui sub usura mutuum velint, contractus usurarios ineunt, referunt in libros memoriales rationes debili et a cepli, ul inde juvetur usurarius ad usuras postea exigendas. Ili ultimi a quibusda n excusantur eo quod remote concurrant, verius tamen videtur non esse excusandos quia efficaciter concurrunt. Communius el probabilius excusantur qui mere custodiunt pignora ne corrumpantur, aul qui simpliciter numerant pecuniam ct eam solam quæ

mutuo datur, quia hi potius videntur mutuatariorum partes agere quam usurariorum. 5“ Notarios conficientes instrumenta vi quorum solvenda? sunl usuræ, si tamen in gratiam usurarii faciant ct non ad instantiam mutuatarii, quia tunc quamvis peccarent, non tamen tenerentur ad restitutionem, quia scienti el volenti non til injuria. Dixi etiam, *vi quorum solvenda sunt usura,* qualia sunt scripta continentia palliatam usuram ; quia si notarius conticeret instrumentum continens aperiam usuram, peccaret quidem ; at juxta Sylvium non teneretur ad restitutionem, quia non esset causa damni, cum vi talis instrumenti mutuatariusnon possit cogi solvere usuras, nisi forte iis in locis in quibus cx abusu compelluntur homines ad solvendas usuras.

§ VI. — *Pana usurariorum* (t).

Quia pœnæ contra usurarios latæ spectant usurarios publicos scu notarios notorielate juris vel facti, ct hi jam rari sint, ideo breviter

Dico 1° Usurarii publici sunt infames, causa 3, q. 7, consequenter sunt inhabiles ad ordines, beneficia et oflicia utpote ratione infamiæ irregulares.

2° Admitti non possunt ad sacram communionem, cap. *Quia in nobis,* dc Usuris. 3° Non accipiunt Christianam sepulturam, ibidem. Et qui eos in loco sacro sepeliverint , excommunicantur Clement. 1 *Dc Sepulturis.* 4® Eorum oblationes in ecclesia recipi non possunt, caus. 3 cit.

Nota tamen quod neque his juribus, neque aliquo alio jure communi, usurarii publici sint excommunicat!, ct ideo non prohibentur intéresse divinis olficiis et communicare cum fidelibus, nisi jure privato particularium diœccsum de facto excommunicentur , uliu dioecesi Cameraccnsi cl Atrcbatensi, teste Sylvio.

Nota insuper quod, cum publicitas facti sil admodum rara, imo in quibusdam provinciis, ul in Gallia, non admittatur alia nolorielas quam juris; has poenas non debent inlligere proelii nisi post sententiam judicis, aul nisi consulto episcopo. Vide 1’ontas v° Sepulture cas. 1, v* *Communion* cas. 26.

5® Testamenta usurariorum publicorum sunt nulla, nisi piius restituerint usuras, aut cautionem idoneam dederint, cap. *Quanquam,* dc Usuris in 0. Vide hac dc re latius canonislas.

\l) Yult aduuUUuutiii dteimam uotiani.

ARTICULUS VII.

Utrum liceat pecuniam mutuo accipere sub usura ?

Hic e. 4. o. et ad 2. — *Dico.* Accipere mutuum sub usura ab eo qui paratus c l dare, imo el petore ab eo simpliciter mutuum, est licitum si fiat propter aliquod bonum quale est subventio propriæ necessitatis vel alterius: nunquam tamen licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris.

Ibid. o. — *Halio prima partis csl ;* quia hoc non est aliud quam uti peccato alterius ad bonum, quod licet, quando subesi causa: nam ct Deus utitur peccatis nostris ad aliquod bonum. El S. Aug. Epist. 154 ad Publicolam, docet licere uti juramento illius qui jurat per falsos deos.

Ibid, ad 2. — *Halio secunda partis est;* quia qui petit simpliciter mutuum ab eo qui exercet usuras, petit rem bonam cl quam usurarius potest benefacere : quod aulem inde sumat occasionem peccandi , est cx malitia cordis sui : unde csl scandalum passivum cx parte sua, non autem ex pario petentis mutuum : nec propler hujusmodi scandalum passivum debet alter a mutuo petendo abstinere si indigeat, quia hujusmodi scandalum passivum non provenit ex infirmate, vel ignorantia, sed cx malitia, ut dictum est.

Ibid. o. — *Kalio tertia partis csl;* quia mutuare sub usuris est peccatum, nunquam autem licet inducere aliquem ad peccatum.

Hinc inferes, non esse licitum dicere usurario, *Da mihi mutuum ct tot tibi solvam pro usura;* quia hoc est directe ipsum inducere ad peccatum, si tamen petens directe solum intendat mutuum, ct permissive seu passive se habeat ad usuras, ila ut sensus præfatæ propositionis aut similis sil: *Da mihi mutuum , clquia scio le nondara nisi sub usuris, palior usuras* ; vel: *Da mihi mutuum,etsi non visdarsgratis, ul debes, da sallcm sub usuris potius quam permittas egentem premi.* Juxta Bannem, Sylvium et alios, licitum «tsl sic*pctcrc mutuum sub usuris, quia stv petere non csl inducere usurarium ad pen’xlum, sed uti peccato ipsius ad bonum.

Dixi pro prima cl sccumla parte conclusionis, *si fini propter aliquod bonum,* quod etiam debet intelligi pro corollario immediate pracwdonli ; quia ex rhai itate tenemur non dare occasionem peccandi proximo, imoejus peccatum impedire, quando commode possumus; *unicuique enim inaudavil Deus dc proximo suo,* Eccli. 17. Neque refert quod qui paratus est darc mutuum sub usura, jam peccet in animo suo; id quidem sufficit ut, ubi est necessitas, non teneamur abstinere a petendo mutuo, sed non sufficit ut sine necessitate præbearnus illi occasionem novi peccati, aul exsequendi malam suam voluntatem.

Hinc recte inferi Sylvius cum Durando, Sylvcslro, Banne ct aliis, eos peccare qui petunt mutuum sub usura propter ebrietates, scortationes, ludos aliasvc causas illicitas aut superlinas. Quantum autem sil peccatum, non conveniunt auctores. Cajetanus dicit esse tantum veniale, nisi liat mortale ex line mortaliter malo; alii et verosimilius reputant mortale ex genere suo, quia est contra charitalem proximi; potest tamen fieri veniale ex circumstantiis, puta, si sil quædam necessitas, sed non omnino sufficiens.

Siquaras quanta debeat esse necessitas ? Communiter asserum doctorcs non debere esse extremam nec valde gravem ; *satis est,* inquit Soto lib. C de Justit. q. 1, a. 5, *ul occurrat decentia* status. Cajetanus hicdicil non solum necessitatem sed cl utilitatem sufficere. Et quod S. Thomas respondens Lectori Florentino Opusc. 67 de Emptione cl venditione, dicat quod propter majores negotiationes exercendas non excusatur quis a peccato, petendo mutuum cum usuris; « Inlelligendum csl, inquit idem Caje- » lanus ibid, de peccato veniali, quando o negotiationestendunlad utile nimisabun- odans; nam si tenderent ad utile nccessa- » rium domui suæ, nullum esset pccca- Dlum. u

Piles utrum liceat committere pecunias suas usurario ?

Ibid, nd 3. — Λ. I°Qui sine aliqua justi causa committit pecunias suas usurario, non habenti alias unde usuras exerceat, peccat; quia pra-bet illi materiam peccandi, quod non est licitum absque justa causa.

Ibici. — 2' Qui committit pecunias suas usurario ex intentione ut inde copiosius per usuras lucretur, peccat; quia cx intentione concurrit ad ejus peccatum.

Ibid. — 3° Qui committit pecunias snas usurario alias habenti unde usuras exerceat, ex aliqua rationabili causa, puta , ul tutius serventur, non peccat, sed utitur homine peccatore ad bonum.

ARTICULUS VIII.

De Montibus pietatis el Lombardis.

Nola 1° Mons pietatis nihil est aliud quam cumulus pecuniarum, collectus ad subveniendum per mutuum necessitati indigentium , nc usuris opprimantur; ct ideo dicitur, *pietatis.* Ili Montes sunl multiplicis generis. Quidam sunl ex solis eleemosynis cl legalis piis collecti, ct dicuntur *Italici,* quia originem habuerunt Perusii in Italia anno 1450. Alii, defectu eleemosynarum, collecti sunl ex pecuniis ad censum acceptis; ct hi dicuntur *Belgici,* erecti in Belgio anno 1619, sub Alberto Austria n, Belgii principe. Alii sunt mixti, collecti scilicet parlim cx eleemosynis, part*m ex pecuniis ad censum acceptis.

In Montibus primi generis dominium lotius cumuli pecuniarum est pones communitatem pauperum , in quorum gratiam sunt collala?, et quibus solis ideo debent dari mutuo. In Montibus secundi generis est penes communitatem omnium mutuo egentium. In Montibus tertii generis partim sunl pauperum , parlim omnium mutuo egentium.

Nola 2° Sunl aulem ccrlæ conditiones sub quibus debet dari mutuum. In Montibus primi generis : 1° debet dari solis pauperibus, ul jam dictum est. 2° Debet dari incerta el modica quantitate, puta, non ultra centum fiorenos; 3° ad certum tempus, v. g. ad annum ; 4° sub pignore, nc defectu solutionis Mons detrimentum patiatur; 5o ut muluatarii aliquid modicum solvant pro stipendio præfecti et ministrorum Montis qui omni petenti dant mutuum, pignora recipiunt, custodiunt, purgant, reddunt, libros rationum scribunt, item pro conservatione Montis, quando his omnibus non est aliunde provisum ; 6° tandem ut si sors tempore statuto non reddatur, pignora vendantur, ct sorte ac ministrorum stipendio detractis, residuum pretii reddatur muluatariis.

In Montibus secundi generis cædcmsunt

conditiones, excepto quod in his mutuum possit dari non solis pauperibus, sod omnibus mutuo egentibus, cl quod majus auctarium debeat solvi pro censuum solutione cl domus erectione. Similiter proportione servata in .Montibus tertii generis

Nota 3° Prælcr hos Montes, alter mouus inventus est subveniendi indigentibus mutuo, nimirum per mercatores opulentos qui auctoritate principum mensam publicam aperiunt cx propriis pecuniis, seseque jurr monlo adslringunl omnibus petentibus mutuare, sub his conditionibus quæ servantur in .Montibus pietatis; cum hoc tamen discrimine quod, cum in Montibus pietatis exigatur aliquid pro solutione censuum, hic exigatur pro lucro cessante, eo quod isti muluatores publici abstrahant pecunias suas a negotiatione ul mutuent indigentibus. Vocantur *Lombardi, n* Lombardis, quorum plurimi, cum essent usurarii publici, et post erectionem Montium pietatis lucrum eis cessaret, petierunt reconciliari Ecclesiæ, cl posse auctoritate principum exercere mutuum ul exercetur in .Montibus pietatis. Noster Loth dicit id effectum esse in Belgio ad instantiam ipsorum principum; quia cum Montes pietatis non sufficerent omnibus indigentibus mutuo, ipsimet principes induitis ct privilegiis allexerunt opulentos mercatores ut, relicta negotiatione, mensam foenebrem publice apeiirent ad normam Montium pietatis.

Quælio est itaque utrum omnes isti modi mutuandi sint immunes ab usura. Pro quo

Dico ■ Montes pietatis primi, secundi ct tertii generis non sunt usurarii. Est nunc communis contra Cajelanum et Solo.

Probatur prima pars ex Leone X, qui in concilio Lateranensi non solum hos Montes approbat ul licitos el pios, sed velat sub poena excommunicationis contrarium docere vel concionari.

5i *dicas* cum Solo, approbari quatenus dant mutuum, non quatenus exigunt aliquid ultra sortem , contradicis Bullæ Leonis X , in quæ sic legitur : « Decaramus cl » delinimus, Montes pietatis, in quibus pro d eorum impensis ct indemnitate aliquid D moderatum ad solas ministrorum iinpen- » sas el aliarum rerum , ad illorum conscr- d valioncm perlinentium , pro eorum in- » delimitate dunlaxal, ultra sortem absque » lucro eorumdem Montium recipitur, nec » mali speciem præfcrrc, nec ullo pacto im· » probari. »

Confirmatur ex concilio Tridcnlinc sees, 22 ile Reformat, cap. 9, ubi inter pia lota enumerantur Montes pietatis.

Probatur ratione. Quia ninil exigitur ii mutui , sed titulo damni qu »d alioquin emergeret Monti qui in bonum commune est erectus.

Eadein ratione probatur secunda el tertia pars conclusionis. Accedit quod xUotites so eundi cl tertii generis approbarint octo episcopi bac de causa Mechliniæ congregati anno 1619, quibus calculum adjecerunt theologi Lovanicnscs el Duaccnscs.

Si petas quæ sit hjpolhcca pccuniæ ad censum accepts et census annui ? quissit venditor census el dominus pccuniæ accepts?

Λ. Hypotheca pecuniæ acceptæ, est ipse culmus pecuniarum qui cx institutione Montis nunquam potest minui. Ilypotlrca census annui, csl jus percipiendi aliquid ultra sortem a mutualariis. Venditor census et pccuniæ acccplæ dominus est ipsa (icta communitas omnium mutuo indigentium. Etenim considerandi sunt omnes qui aliquando mutuo indigebunt, inquit Sleyarlius, sic lanquam corpus unum, quod sibi consulens, nc aliunde ab usurariis opprimatur, sub auctoritate principum suorum accepit pecunias ad censum, indeque massam fccil unde singuli mutuum petant dum indigeni, solvendo intéressé.

Dico 2° Lombardi etiam communiter censentur immunes ab usura.

Probatur eadem semper ratione. Quia non exigunt aliquid ultra sortem ratione mutili, sed variis titulis exlrinsecis cl legitimis, nimirum pro comparatione el conservatione domus atque suppellectilis, pro stipendio ministrorum , sicut in Montibus pietatis; item pro lucro cessante, pro obligatione cuique ct quovis lempore mutuandi , pro periculo sortis quod saepe intervenit cx incuria vel infidelitate minimorum, vel ex fraude mulualariorum qui adulterinis pignoribus etiam astutiores quandoque fallunt : hæc omnia sunt exlrinscca mutuo, sunt iti gratiam mulualariorum el pretio æslimabilia. Ergo. El si his non obstantibus, quid forie videatur minus rectum, suppletur auctoritate principum qui jure

H)premo quod habent in bona subditorum |ic disposuerunt propter bonum commune. Refert Lolli breve Sixli Vad CarolumEmmanuelein, Sabaudiæ ducem, quo permittebat mulualoribus publicis accipere annue octodecim in centum.

Has rationes cum objectionibus fuse deductas vide, si lubel, apud Loth tract. 9 Theologiae Belgicae; cum enim difficultates circa hanc materiam sint nunc sopilæ, neque ullus etiam timoratus el doctus inde scrupulum patiatur, ab his supersedemus. Monitos duntaxal Lombardos volo ut accurate servent leges statutas , ct maxime sint contenti auctario laxato. Fuit initio, inquit idem Lolli, semissis scu duo quadrantes per hebdomadam pro qualibet libra magna Flandrica valente sex tlorcnis, postea minutum fuit ad unum quadrantem cum dimidio.

Petes fmaliler utrum aliquis privata auctoritate possit sic se praebere muluatorem publicum cum obligatione cuiqucmutiiamli sub iisdem conditilionibus? *R.* quod forlc non peccaret conira justitiam , sed causaret scandalum propter praesumptionem usuræ.

DISSERTATIO V.

DE CENSIBUS , CAMBIIS ET CONTRACTU SOCIETATIS.

ARTICULUS I.

Dc censibus (1),

ξϊ· — *Quid el quutuplex sit census P*

Consus dicitur a censendo scu aestimando, quia olim aestimabantur bona civium, sicuti fit etiam nunc in variis regnis, ul proportione debita, tributa solverentur principi aut rcipublicæ: undcel ipsum tribulum dicitur census, Matlh. 22 : *Licet dare censum Cevsari?* Nunc autem a jurisconsultis ct theologis accipitur census pro reditu seu pensione annua , vulgo *rente ;* vel pro ipso jure recipiendi hanc pensionem annuam. Dc censu secundum hatuC ultimam acceptionem maxime hicagitur. Unde

Dico 1° Census delinitur , *Juspercipicndi annuam pensionem ex revel persona frugifera alterius.* Dicitur *cx re vel persona frugifera,* quia si esset sterilis, census foret fictilius cl nullus, cum cx rc vel persona stcr ili nihil possit percipi. Dicitur *alterius;* » nomo dicitur habere censum in rem propriam, licet ex ea pensionem percipia* Qui debet solvere hanc pensionem, vocatur r/n*suarius;* qui habet jus illam exigendi, voratur *ccnsualista ,* et dum illud jus mediante prelio acquirit, dicitur emere censum el alter vendere. Pensio annua dicitur etiam *canon , reditus* aul *redditus*, quia quotannis redii el redditur.

Dico 2° Census dividitur in reservativum ct consignalivum. Reservativus est jus percipiendi annuam pensionem sive in pecunia sive in fructibus, quod quis sibi reservat in re fructifera quam alteri absolute donat , aul vili prelio vendit. Distinguitur a feudo elemphilcusi in hoc quod dominium directum feudi ct cmphileuseos maneat penos donantem, translato duntaxal dominio utili in feudalarium clemphileutam; incensu autem reservativo plenum dominium directum cl utile transfertur in censuarium-

Ilujiismodi sunt census dominicales, vulgo *cens seigneuriaux,* el illos esse licitos nullus dubitat. /Equum est enim ul qui rei suæ dominium in alium transfert, reservet sibi in ea pensionem aliquam, modo non excedat justum rei pretium. Sic Joseph , Genes. 47, Ægypliorum prædia permutatione frumenti acquisita regi,ipsis postea rchlidit, reservata quinta parte fructuum.

Ccnsusconsignalivuscsl jusquod quis mediante pretio acquirit percipiendi annuam pensionem cx re vel persona alterius qui tale ejus ementi consignat,*undc consignativus dicitur. Est contractus onerosus et speciesemplionisetvenditionis. El quamvis hujusmodi census possit etiam acquiri titulo gratuito, ul si princeps concedat alicui jus percipiendi quotannis pensionem ex suis r<dilibus, aut testator leget alicui similem pensionem percipiendam cx bonis suæ ha rcdilalis ; lamcn dc solo censu consignatio o emplilio csl difficultas, *ul infra patebit.*

Census consignations subdividitur inrcalem, personalem ct mixtum ; in perpclumn cl temporalem ; in redimibilcm cl irrcdiinibilem ; in pecuniarium ct fructuarium Census rcalisesl, qui constituitur immediate in re aliqua sive mobili, sibi immobili , ex qua solvenda est pensio , v. g. in agro, domo, grege, etc. El ideo rem comitatur ad quemcumque transeat,lanquam $e vitu< c! ohliganu realis **donec** legitime redimaiuijeaque

(I) Vidi adnotationcm vigesimam.

pereuntein toto vel in parte, perit pariter census pro rata.

Personalis est, qui constituitur immediate super personà quæ sc suosque successores obligat ad pensionem annuam, sine ordine ad aliquam rem ex qua sit solvenda ista pensio , quamvis aliunde ista persona debeat habere sive bona sive lucra cx quibus hanc pensionem solvat. Et licet res aliqua subjiciatur hypothec® in hujus census assccuralioncm , non ideo fit realis, quia res ista non obligatur primo loco, sed in defectum personæ tantum.

Mixtus est, qui immediate constituitur super re et persona, ita ut utraque æque immediateobligetur, ct cx utraque sit pariter solvenda pensio: cl tales hodie census regulariter creantur.

Pecuniarius est, qui solvitur in pecunia ; fructuarius, qui solvitur in fructibus. Elest vel certus vel incertus : certus , quando pensio certa est designata , ut tot modii ; incertus, quando solum pars aliquota csl incerta ct designata , ut quarta vel quinta pars fructuum.

Perpetuus est, qui vi contractus non habet terminum determinatum, idcoque transit ad hærcdes tam censuarii quam censualis!®. Temporalis est, qui cx contractu habet torminum determinatum vel certum, ut viginti annos ; vel incertum, ut tempus vi læ sive ccnsualistæ , sive censuarii aut alterius personæ, eldicitur *vilalitius.* In hoc censu constituitur pretium arbitrio prudentum , attentis ælalc, temperamento ct modo vivendi illius super cujus vita constituitur.

Census perpetuus subdividitur in redimibilem ct irredimibilem. Rcdimibilis est, qui potest redimi ab nutum censuarii aut ccnsualistævel utriusque. Irrcdiinibilisest, qui redimi non potest. Cum autem dubitatur an sit rcdimibilis vel iiTcdimibilis, si ex circumstantiis dubium deponi non possil ; debet censeri irrcdimibllis; *quia pactum retrovemlcndi non prasumiturnisi probetur* 1. 2 *dc Padit inter empt. ct vendit.* Est autem hic vera species emptionis ct venditionis, dc cujus ratione est quod irrevocabiliter transferat dominium, nisi aliter exprimatur.

) **II.** — *Utrum tensu. tam reniit quam personatit stt ItetIus ?*

Ilcnncusa Gandavo acrilcr olim sustinuit non esse licitum emere novos census etiam reales, bene tamen antiquos: sed quo fundamento nitatur ista distinctio, non apparet ; antiqui enim fuerunt novi, lapsus temporis non facit cos justos: si ergo sil licitum illos emere , quidni novos?

Dico. Census tam realis quam personalis est licitus, servatis debitis conditionibus.

Prima pars dc censu rcali csl ita communis et certa, ut contraria opinio videatur nuncpluribus temeraria, maxime postquam Martinos V ct Callixtus III in suis Exlravagantibus quæ referuntur inter communes lib. 3, lit. 5, declaraverint hos contractus esse justos et licitos.

Probatur insuper ratione. 1° Possum alteri donare jus percipiendi annuam pensionem ex meis bonis : ergo ct illi vendere. *Consequentia negari non polesl,* nisi dicatur hoc jus non esse pretio æstimabile, quod est evidenter falsum. *Confirmatur.* Possum vendere alteri jus servitutis in mea bona, puta, jus transeundi per meum agrum ; ergo ct jus percipiendi annue partum fructuum illius,seu loco fructuum pensionem pecuniariam æquivalentcm frudibus. *Palet consequentia ; quia* hoc jus est quædam servitus, nec csl minus prelioaestimabile quam jus servitutis.

Probatur 2° In emptione ct venditione census reperiuntur omnia substantialia requisita ad justitiam contractus, scilicet, mutuus contrahentium consensus, inerxcl justum pretium. Ergo. *Prima pars* de mutuo consensu *constat. Secunda* dc merce *diam patet;* quia merx quæ venditur in hoc contractu, non est, ut opinantur adversarii, ipsa pensio seu pensiones pecuniari® in futurum successive solvendae, sed est jus præsensad illas : sicut quando emo agrum frugiferum , non emo fruclus annue percipiendos , alias ager nunquam posset satis emi, sed jus præsens ad illos , et illud jus omnino distinguitur a pensione pecuniaria, sicut jus percipiendi fruolus dislinguilurab ipsis fructibus, jus transeundi per agrum ab ipso transitu ; et ideo census computatur inter immobilia, pensio vero inter mobilia.

Tertia pars dc justitia pretii *probatur.* Si pretium census non esset justum, ideo fore· quia pensiones annuæ post lapsum temporis illud excederent : atqui hæc ratio nulla est. ’ rgo. *Probatur min.* Id quod emitur in illo ciHitraelu, non sunt pensiones annuæ, ut

modo dicebam , sed jus ad illas : atqui jus illud communi hominum judicio minoris ffslimaiurquarn omnes pensiones solvendæ si essent simul collectæ, nec excedit pretium datum ; sicat quamvis fructus agri per plurcs annos percipiendi, si essent simul omnes collecti, superarent pretium emptionis agri, jus tamen ad illos quod cmilur in emptione agri non superat ejus pretium. *El horum ratio est,* quia jus ad plura minuta per longissimi temporis spatium successive recipienda, ct ea variis incommodis acpericulis obnoxia , æquo judicio minoris valet quam valerent omnia ista minuta simul ct semel collecta, nullis incommodis aut periculis obnoxia , ct ad quodeumque negotiationis ct lucri genus longe utiliora. Etgo. 11ac ratione evertun lur præcipua fundamenta adversæ sententia*.

Secunda pars de censu personali, quamvis non cumdcm certitudinis gradum attingat ac præcedcns, *est tamen certa el communis.* Hanc tenent plurimi antiqui ct omnes fere moderni.

Probatur iisdem momentis quibus primam pariem probavimus. Sicut enim possum vendere alteri jus percipiendi partem (ructuum agri mei, ita possum illi vendere jus percipiendi partem fructuum industriæ fi laboris mei ; et sicut census realis est justus, quia in eo reperiuniur omnia substantialiter requisita adjustitiam contractus, scilicet mutuus consensus, merx et justum pretium, sic et census personalis.

Confirmatur. Non solum bona hominis, sed etiam ejus persona potest obligari ad aliquid solvendum de lucro laboris et industriæ : sicolim dccimæ personales, cap. /Id*aposlolica,* de Decimis, nihil aliud erant quam pensio quam quisque cx labore suo el industria tenebatur solvere annuatim. Sic a principibus solent imponi tribula personalia a subditis solvenda quotannis : atqui hujusmodi obligatio csl pretio æstimabilis: ergo vendibilis, cl hæc est census personalis.

Non ergo dicimus, in quo allucinati sunl quidam cx adversariis, censu personali hominis personam obligari, omni prorsus modo quo obligatur bonum rcale, ager v. g. quasi possil dari in pignus aut vendi, seu in servitutem redigi defectu solutionis, sed eo modo quo (idoles olim obligabantur solveredecimas personales, eo modoquo emens crwliloobligator solvere ompt m, hocest, dc obligatione quæ dunlaxal ponit in creditore jus percipiendi annuam pensionem; quæ obligatio non secus ac aliæ personales ex contractu, transit ad hæredcs juxta vires hærcdilalis. *Ex his inferes a fortiori,* licitum esse sensum mixlurn.

Dixi, *servatis debitis conditionibus :* cæ autem conditiones, attento jure naturæ, requiruntur ad justitiam census, quæ requiruntur ad justam emptionem et venditionem. Et l°quod sit justum pretium, nimirum a lege vel communi æstimatiône taxatum, vel arbitrio prudentum, attentis omnibus taxandum. Nunc in Gallia, edicto Ludovici XV, sunt viginti quinque ; in Germania sunl viginti pro jure ari unum annuum. 2u Ut res vel persona super qua constituitur census sil frugifera; nam jus pensionem exigendi cx re vel persona non frugifera , non esset fundatum nec pretio æstimabile. 3° Ut si census sit more realis, re percunte pereat, secus si sit mixtus, quales sunt ordinarie hodierni. 4° Ut censualista non possit repetere pretium, alioquin foret mutuum, de qua condiliono mox paulo latius. Dixi, *attento jure natura:* quia si locorum consuetudines aliud requirunt, servandum est. Equidem plura alia requirit bulla S. Pii V, sed non est recepta saltem in his partibus, ut modo dicam.

*Solvuntur objectiones**

Objicies 1° Intendere lucrum cx mutuo, est usurarium : atqui id facit qui emit censum. Ergo. *Probatur min.* Qui dat mille ut habeat annue quinquaginta, unde fiet quod post quadraginta annos habiturus sil duo millia, quid aliud facit quam mutuare mille, ut post quadraginta annos habeat duo millia ?

R. N. min. Ad probationem, diro ementem censum hoc aliud facere quod abdicet a se penitus sortem, nec possit illam repetere, quia est pretium mercis cmplæ, mu* (nans autem relinet jus ad sorlein : unde quod emptor census recipiat in decursu (emporis plusquam dedit, non recipit ex mutuo, sed cx vera emptione, et ideo non est usurarius : sicut non est usurarius qui dum emit agrum, recipit successu temporis plurcs fructus quam valeat pretium agri qu id dedit.

rjbj. i’ Jus illud quod dicitur vendi in censu non exstat : ergo non est vendibile :

ergo quod venditur, est ipsa pecunia annua* lim danda pro pecunia accepta, quod sapi usuram.

Λ. *D. ant.* Tstudjusnon exstat antequam vcnda tiir sub denominatione census, *C.* non exslat absolute, .V. Etenim exstat in ccn-suario jus percipiendi fructus cx re sua, quod jus quamvis prout est in illo non vo-celur census, sic tamen vocatur quando est translatum in censualista : unde sub hac denominatione creatur dum venditur, si-cut jus servitutis sub hae denominatione creatur dum venditur. Insuper, *dato ant. N. consequentiam.* Non enim solum quod præexistilvendi potest, sed eliam quod est in potentia ut sil : sic vendi potest futura hæreditas, fructus pecorum ct arborum nondum exstantes

Inst. Censualista emit hoc jus propter pensionem pecuniariam : ergo hanc magis emit; nam, ut fert commune adagium : *Propter quod unumquodque tale et illud magis.*

/L .V. *consequentiam. Ad probationem, nego* hoc commune axioma ita in generali-ter debere intclligi, quasi omnis denomina-tio quæ convenit alicui propter aliud , isti alteri magis conveniat ; non enim qui emit medicinam propter sanitatem , magis emit sanitatem ; nec qui vendit merces propler pretium , magis vendit pretium : sed sen-sus est,quod , quando eadem denominatio convenit duobus , cl uni propler aliud , ma-gis conveniat causæ quam effectui ; in cen-su autem pensiones non dicuntur emi, sed ipsum jus ad pensiones.

Obj. 3° *contra secundam partem conclu-sionis.* S. Pius V, bulla *Cum omnis,* data 1569, inter varias conditiones quas requirit ad constitutionem census, hæc est, quod constituatur in re immobili determinata cl frugifera : et Mai tinus V cl Callixlus III , in suis Exlravaganlibus, relatis inler com-munes lib. 3, lit. 5 , solos census reales a|>-probanl : ergo personales non sunt liciti.

R. ad S. Pium F, non omnes conditiones quas requirit in sua bulla ad justitiam cen-sus , esse jure naturæ necessarias : *quod pa-tet* tum ex eo quod declaret se non exten-dere constitutionem suam ad censuum con> tra< tus jam celebratus, sed in postorum celebrandos Lanium ; tum ex co quod Gre-gorius Mil, testeSylvio, concesserit Sicu-lis facultatem ineundi contractus censuales cum paucioribus conditionibus quam re-quirat Pius V. Inter eas autem conditiones quas jus naturæ non requirit ad justitiam census, hæc est, quod debeat constitui in re immobili, ut probavimus. Non debent erg<» census personales hac 1'iana constitu-tione censeri illiciti, nisi in iis locis in qui-bus recepta est ct vigcl ; testantur autem passim auctores hanc constitutionem non esse receptam nec vigere in Gallia cl Belgio.

Ad Martinum V et Callixlum III, ll hos SS. pontifices solos census reales pro-basse, quia de illis solum erant consulti ; de personalibus autem de quibus non orant consulti, nihil dixerunt, cx quo non sequi-tur quod eos improbarint.

Obj. 4° Consus personalis cx parte cei-suarii nihil aliud est quam debitum perso-nale per partes solvendum : atqui secluso omni periculo cl damno, tale debitum non minus valet quam res ipsa tota. Ergo.

R. N. suppositum minoris. Ex hujusmo-di enim debito, successive per partes el lon-ga temporum intervalla solvendo, nata sunt sequi pericula et damna , el hoc maxime in-commodum , quod pecunia sic recipienda sil longe minus utilis ad quodeumque lu-crum quam tota simul praesens; cx quo iil quod tale debitum scu jus ad illud, secun-dum communem hominum æslimationem, longe minoris valeat cl aestimetur quam res ipsa lota. Palet in exemplo jam sæpe citato emptionis agri frugiferi, in quo jus quod acquirit emptor ad annuos fructus successi-ve recipiendos, minoris valet quam omnes isti fructus , si simul essent collecti.

Inferes. Ergo saltem census in quo non occurrent hæc inconvenientia, ulaccidere potest, erit illicitus.

R. 1° vix aut ne vix posse dari censum in quo non occurral hoc saltem incommodum, quod pecunia per minutas partes ct longa temporum intervalla recipienda , sil secun-dum se minus utilis ad lucrum quam lota simul. *Sed hoc dato, nego illationem ;* quia pretia rerum non constituuntur sive lege, sive communi aestimatione ex his quæ raro et per accidens occurrunt, sed cx commu-niter accidentibus : undosi per accidens con-tingat quod in aliquo casu particulari causæ pretii non occurrant, potest tamen res ven-di pretio communiter taxato. Sic, v.g.si pericula quæ communiter occurrunt in cuuiparaliuncalicujusgeueris mercium,sint

sacur communi aestimatione augeatur pretium, el ego singulari indusii ia lias merces absque tantis |)cri'-u':scomparare noverim , possum tiiliiiloiniuus i.las ut cælcri vendere communi pretio.

Ob). 5 Qui licte emit pecunia præsente vaccas ab eo qui non habet, cl rursus easdem locat licto venditori, ut recipiat annue pieliuin locationis, csl usurarius : atqui non esset usurarius si census personalis foret licitus; nihil enim videtur aliud agere quam creare mediante prelio vaccarum censum personalem super licium venditorem.

R. N. minorem cl ejus probationem. 11 Quia iste lictus emptor non intendit aliquem censum emere, sed recipere annue pretium ficlæ locationis quod est intéresse pretii vaccarum lictarum. Quia potest repetere pretium seu sortem datam, quod non iit in censu : unde talis contractus est mutuum et non census.

*Obj.*6° ct specialiter contra sensum temporarium, quando pensiones simul sumplæsuperant pretium datum. Qui dat mille ul per viginti annos recipiat annue septuaginta quinque, unde liet quod postviginti annos habiturus sil mille quingentos pro- millc quos dedit, non aliter refusa sorte , est usurarius : atqui hic csl census temporarius. Ergo.

R. nihilominus census temporarium sive ad cerium tempus, puta, viginti aul quadraginta annos, sive ad incertum vita», qui dicitur vitalilius, etiamsi pensiones simul sumpta» excedant pretium datum , esse licitum non secus ac perpetuum ; quia in hoc censu non secus ac in perpetuo, non emuntur pensiones sed jus ad illas, quod jus, communi æslimatione, non pluris valet quam pretium datum, unde non est injusta emptio: sicut licet jus percipiendi fructus ex agro viginti annis, minoris valeat quam omnes fructus simul collecti , non csl ideo injusta emptio. *Confirmatur.* Possum emere censum perpetuum viginti nummis pro uno anno : ergoo *fortiori* possum emere eodem pretio censum ad viginti quinque annos ; alioquin census temporarius pluris valeret quam perpetuus, quod est absurdum. Est adhuc alia ratio specialis pro censu vilalilio, quia tam censualista (piam censual ius squali exponuntur periculo : censualista, non recipiendf pensiones æquiv alentes suinmæ capitati jecnsuarius , plures solvendi. Adde quod census vilalitii permittantur in jur canonico, Clement, *de liebus ccclesiasl. non alienanti.*

Ad argumentum itaque, R D. maj. Est usurarius si det mille per modum mutui, *C.* si det in emptionem census seu juris ad pensiones annuas, *N.* Quia licet utrubique sors cum auctario eodem modo recipiatur , est tamen disparitas, quod in muluo secundum sect secluso periculo aul damno, non habeatur ratio distantia» temporis: hacaulem non æstimata , mille quingenti persolvendi successive per paries, pluris valent quam millseincl dati. At in emptione juris alicujus per modum mercis, habetur ratiodistantiæ temporis el modi solvendi, ut palet in emptione agri frugiferi : unde fructus successive percipiendi non æque æslimantur sicut omnes collecti. *El hujus disparilalis ratio esi,* quia æstiinatio rerum quæ certis contractibus subjiciuntur, pendet ex circumstantiis quæ communiter occurrunt in illis contractibus; quod si aliquando per accidens contingat quod absint, non ideo mutatur pretium a lege vel communi æslimatione taxatum , *ul ostendimus in solutione quarti argumenti.* Hinc fit quod , cum in venditione etcmptionejurispercipiondi lrucusscu pensiones successive per partes minutas longo temporis intervallo communiter occurrant incommoda , licet per accidens posset contingere quod non occurrant, habeatur secundum communem æslimationem ratio distantiæ temporis et modi percipiendi. E contra in muluo non habetur ratio distantiæ temporis, quia in illo non occurrunt communiter incommoda, licet per accidens possint occurrere ; non enim iit ordinarie mutuum , prout in argumento proponitur , et vix aliquem reperies qui sic velit mutuare, ul non nisi post tot annos recipiat sortem successive per parles minptas, etiamsi addatur auctarium. *Neque referi si dicas ,* lotam hanc differentiam pendere ab intentione contrahentium : si enim intendant mutuum, est usura; si intendant vendere et emere jus, non est usura : hoc fatemur, neque putamusinconvcnicus, cum id contingat in variis aliis casibus : sic, v. g. si des muluo viginti llorenos Joanni tnn obligatione ul laboret pro te, etsi justo stipendio, usurai ius es. Si camdem summam de anticipata solutione ad conducendas Jbannis operas, non es usurarius. Si pro assecuralio·

ne mutui accipias pignus frugiferum et ex eo percipias fructus non computando in sortem , usurarius es ; si emas hoc pignus cum pacto retrovendendi, non es usurarius, licet liuctus non computes in sortem. Referi ergo quo animo inealur contractus ; neque inde timcndumesl ne multiplicentur aut pallientur usuræ ; quia, ul dixi, rari admodum suntqui velint sic mutuare.

Inferes. Ergo possum , animo emendi censum, tibi dare trecentos aureos ea lege ut per quatuor annos mihi solvas centum, ita ut post quartum annum habiturus sim quadringentos pro trecentis, quod sane videtur prorsus usurarium.

R. N. illationem. Quia iste contractus est injustus propter inaequalitatem pretii; tria enim communi æstimalione non reputantur justum pretium pro jure ad unum annue. Neque refert quod census sit ad breve tempus ; quia si inde alius exoneretur censuarius, ideo est quia plus solvit annue,et ex altera parte etiam citius el per majores partes censualisla recuperat summam capitalem cum lucro, unde non tot periculis et incommodis subjicitur. Intelligenda est ergo resolutio nostra de censu temporario **ad** longum tempus, puta viginti, triginta, quadraginta annos, et constituto minori pretio quam si esset perpetuus.

S HI. — *^arit quailionet circa cenrul resold vuntur.*

Quœritur **I**e utrum census utirnque redimibilis sit licitus?

R. 1« Censum redimibilem ex parte venditoris seu censuarii esse licitum , omnes conveniunt; quia cuique liberum est quam voluerit conditionem apponere venditioni rei suæ, si non obstent leges. Imo edictis principum in Gallia ct in Belgio non admittuntur alii. Et in hoc pientissimi principes favere volueruntcensuariis qui ordinarie non nisi necessitate coacti census vendunt, cum e contra censualislæ emunt ex abundantia pecuniæ.

At dc censu redimibili ex parte emptoris gravis csl controversia : esse licitum tenent Lessius, Layman el alii plures, idque multis rationibus probare nititur Lessius. Negant Solo, Covarruvias, Sylvius ctalii etiam plures; calque communis sententia universitatis I.ovaniensis. Quod autem dicit Franciscque Benno in bullis MartiniV et Callixli **III,** *interdici censualistœ facultatem* term». *rium cogendi ad redemptionem,* non ridetur verum. Hi enim pontifices respondeo simpliciter censum prout ipsis proponcha tur redimibilem, ex parte venditoris es$' licitum ; an autem sit licitus redimibilisex parte emptoris non definiunt, quia de eo non erant interrogati. Id quidem prohibuii S. PiusV; ecd, ut dictum est, ejus bulla non est recepta saltem in his partibus. Node hac difficultate censemus quod censuimus de venditione cum pacto relrovendilionis ex parte emptoris. Quapropter

R. 2' Quamvis census redimibilisex parte emptoris seu censualis!®, metaphysicc loquendo , ct sistendo in speculatione, possit forte admitti ut licitus, sicut redimibilisex parte venditoris; eo maxime quod emptor non sit pejoris conditionis emendo quam venditor vendendo: attamen in praxi reputandus est usurarius, nec usquam admittendus.

Ratio est; quii hujusmodi census redimibilis ad nutum emptoris, nihil revera aliud videtur quam mutuum cum lucro, quod csl usurarium ; qui emit censum cum facultate redimendi inira annum vel ad suum nutum summam capitalem cum pensione annua; quid aliud facit quam dare mutuum ea lege ut infra annum recipiat sortem cum aliquo auctari? nullum prorsus in praxi videtur discrimen, quamvis forte, ut dixi, metaphysicc speculando possit aliquod proferri.

Insuper census non distinguitur a mutuo usurario, *ut palet ex dictis,* nisi in hoc quod censualisla abdicet jus repetendi sortem, non mutuans : ergo si censualisla hoc jus retineat, sive eodem, sive altero contractu, in rei veritate non est amplius census, sed mutuum.

Procul sane a'fidelium praxi eliminanda est doctrina quæ tantam affinitatem halvet cum usura, ut vel ipsa sit usuraria , vel ea saltem omnes usuræ pallientur. Imo hac doctrina semel admissa, nulla amplius erit usura , ct nihilominus xque ditescent avari cl æque gravabuntur pauperes ; nullus enim erit nisi stupidior, qui hoc facillimum el obvium medium census redimibilis non adhibeat, quo nimirum totum obtinebit quod posset oblinere per usuram, el impune atque sine peccate miseros pauperes deglubet : sicquc pessumibunt omnes lege,

divinæ el human®, quin el ipsa lex naturalis quibus usuræ prohibentur. Hæc sane doctrina ad minus ut suspecta haberi debet , qua leges inutiles efficiuntur. Quapropter ex adversariis plurimi ingenue fatentur hanc suam doctrinam esse periculosam, nec in praxi consulendam.

Quarttur 2" utrum licitum sit In emptione census obligare censuarium ad redimendum, si redimere velit, eadem moneta : puta, dedisti in emptionem census mille coronatos, eo pacto ut censuarius refundat mille coronatos, seu quanti tunc valebunt in specie ?

11. id per se loquendo non osse licitum, quia emptor imponit censuario onus grave, pro quo nihil dat, cum , ut suppono, emat censum pretio ordinario, neque ipso vicissim æquale onus suscipiat. Per accidens tamen potest esse licitum , 1° si certum sil valorem pecuniæ non esse immutandum, aut æquale dubium sit an augendus vel minuendus, el non sit grave censuario eamdem monetam reddere, aut istud onus majori pretio vel aliunde compensetur ; 2° si censualisla statuisset suas pecunias servare usque ad tempus augmenti, et ad instantiam censuarii illas citius alienet.

Sunt autem in certis provinciis leges statuentes species cl valorem pecuniarum quibus, secluso pacto alio, redimendi sunt census. Consuetudo Leodiensis c. 5, art. 10 el 12, statuit census creatos pecunia sive numerata, sive debita ex mercibus, redimendos esse secundum valorem quem habebant pecuniæ quando fuerunt creati : canones vero solvuntur secundum valorem pecuniæ currentem.

Quœritur 3° quid censendum dc istis formulis : *Debitor accepta pecunia promittit creditori intra annum nummos restituere cum intéressé, aut idoneam hypothecam assignare pro reditu.* Hæc est frequens in Belgio. Altera : *Debitor scribit se centum aureos accipisse ad censum a Maevio, cl annuum intéressé se soluturum ad ratam quinque* tn *centum donec pecunia restituatur.* Altera : *Scribit Sempronius se accepisse mutuo centum aureos, et sc soluturum intéressé usque dum fuerit visum reddere sortem.*

R. has formulas non esse censendas usurarias, quia **ji** cis creditor non relinet absolute jus repeleudi sortem, sed id pendet a nutu debitoris. In prima quidem potest repetere , non tamen absolute sed disjunctive tantum , vel sortem , vel hypothecam , *d* hoc ad nutum debitoris. In secunda non explicatur ad cujus arbitrium restitutio sit facienda, sed id fluit ex natura census quem partes exprimunt se constituere. In tertia vero usurpatur quidem vocabulum mutui, sed cum referatur restitutio sortis ad aibitrium debitoris , *palet* contrahentes intellexisse censum; res enim potius inspicienda est quam verba, l. *Quoniam indignum* cod. de Testam. Aliud foret si syngrapha contineret *debitorem accepisse mutuam pecuniam , ct soluturum annue quod interest donec pecunia sil restituta ;* quia cum mutuum exprimat et pecuniæ restitutionem nullius arbitrio adseribat, videtur accipienda hæc restitutio secundum naturam mutui, scilicet petente creditore quod est usurarium. His conformiler decidisse concilium Brabantiæ referunt ex Stockmans quidam moderni.

Quaeritur 4° utrum census possit emi minori pretio quam fuerit creatus? v. g. emisti centum aureis censum quinque annorum, possumne a te cumdem censum emere octoginta vel nonaginta aureis?

R. 1° Si census contineat prelium a lege vel principe laxatum , videtur per se loquendo illicitum; quia pretium legitimum consistit in indivisibili. Posset tamen , attenta præcise laxatione legali, majori pretio vendi , quia taxatur in gratiam venditorum , ne scilicet, cum, ut plerumque contingit, præ inopia vendant, cogantur minori pretio esse contenti.

Si dicas, taxationem principis inlelligendam esse pro prima creatione census, non pro secunda aut tertia. *R.* id non constare nisi exprimatur. Quandoenim taxatur, v.g. pretium frumenti, servandum est non solum in prima venditione, sed etiam in secunda clin omnibus : ergo similiter quando taxatur prelium census, vidciurservandum non solum in prima venditione, sed etiam in secunda el in omnibus : fateor tamen non deessc qui contrarium tenent ; quia existimant raliones laxationis non militare pro secunda venditione sicut pro prima , et sic esse in praxi receptum.

Dixi, *per se loquendo ;* quia si census esset difficilis solutionis aut caducus, vel **si** emplor destinasse! suas pecunias majori lu-

cro, aut hujusmodi censu non indigens, eo pecunias suas pluris æsiimat el mallei eas servare, sed mere ad instantiam et in gratiam venditoris censum ejus emat, posset ratione damni emergentis aul lucri cessantis mirioris emere; similiter si laxatione pretii usu communi contrario sil derogatum. Unde

Λ. 2u Si census non contineat pretium legitimum, aul si passim hoc pretium non servetur, potest emi minoris quam fuerit initio constitutus. *Halio esi;* tum quia pretium vulgare non consistit in indivisibili ; tum quia census praesertim jam creatus se habet ad instar aliarum mercium quarum pretia modo crescunt, modo decrescunt, secundum copiam vel inopiam mei calorum el alias circumstantias. Vide si lubel Pontas v° *Achat* cas. G, hunc casum late, sed paulo obscure discutientern.

Qutrrilur 5° utrum census possit creari she ex pensionibus non solutis, sive ex aliis debilis?

R. id quidem vetari per bullam Pii V, estque servandum ubi est recepta. At attento jure naluræ non csl injustum : si enim ex debilis possum a debitore emere equum , quidni censum? Sed velat quandoquechas sic velle redimere censum ut obtineat diminulionema censualisla, cum tamen nervelit ncc possit defectu pecuni» redimere peccet et teneatur ad rcsUlulioncin integrarum pensionum?

R, affirmative ; quia ejus dolus dat causam contractui diminutionis census. Si *dicas.* Qui habens jus accusandi aliquem, fingit sc velle accusare, cum tamen non velit, polesl accipere pretium ul non accuset:ergo similiter. *R. N. consequentiam.* Disparilas csl, quod in casu instantiæ qui fingit velle accusare sine animo accusandi, possit juste accusare, ul supponitur ; sicqueduin abstinet ab accusatione jus suum vendit, *r.* vere aliquid remittit quod est pretio aestimabile : unde iste contractus non fundatur in dolo; at in casu petitionis, neque vult neque polesl redimere, sicque nihil vendit,ner remittit pro illa diminulionc pensionis, sed totus ille contractus fundatur in dolo.

rilas sic urgere miseros debilores.

Quœrilur 6uquol modis census exstinguatur?

R, Duobus. 1° Exstinctione hypothec» si census sit mere realis; quia si esset mixtus, ut nunc creari solent, exstincta speciali hypotheca , non ideo exstingueretur , sed persona ccnsuarii manet obligata cum omnibus suis bonis præsenlibus et luturis.

2° Praescriptione census cmplilius exstinguitur: in Belgio quidem si spatio triginta annorum non fuit petilus, exstinguitur, inquam , non solum quoad summam capitalem, sed etiam quoad canones non solutos , etiam probabilius quoad cos qui sunt intra triginta , quia sunt accessorii ad summam capitalem ; accessorium autem sequitur naturam principalis· Idem edicto dato quinta marlii 1571. In Belgio qui debet plus quam tres canones , /ion polesl cogi ad solvendum plus quam tres. Notant tamen quidam id locem ''.abere duntaxat pro foro externo, non pro foro conscienti». Dixi, *census empti-*(iv ' . ouia cx jure positivo census dominicales mm proscribuntur, possunt tamen præ·«.cribi canones qui excedunt triginta.

Qtttrrilur 7° utrum si ccnsuarius simulcl

ARTICI'LI S II.

Dc cambio.

§ I. — *Quid et quottipler sit cambium?*

Camhire idem est ac permutare, ct cambium idem ac permutatio, qualiscuniquesit, sive rerum cum rebus, sive rerum cum pecuniis; strictius autem sumitur a theologi.' pro permutatione pecuni» cum pecunia: undeexercilium hujusmodi permutationum dicitur ars campsoria ; dans pecuniam ad cambium, campsor; recipiens, campsarius. Igitur

Dico 1° Cambium *est permutatio pecuniœ pro pecunia cum lucro campsaris.*

Differta venditionc-cmplioye; quia hæc est permutatio rei pro pecunia, vel pectini» pro re; posset tamen dici quædamspecies venditionis, scilicet pecuni» ut mercis pro pecunia ut prelio, *sicut magis patebit infra.* Differt a deposito, locato, commodato el aliis contractibus in quibus non Iransferlur dominium; in hoc enim transfertur dominium pecuni» a campsore in campsarium , el e oonlra. Differt a rnuiuo, non solum quod mutuum gratis liat, cambium causa lucri ; sed ct variis aliis titulis.

1° Mutuum potest fieri in pecunia claliis robus cambium insola pecunia. 2'Mutuum fit ad aliquod tempus, cambium polesl fieri pecuni» pr.osentis cum præsenti. 3° Mutuuru perficitur sola traditione sortis, nec jd ejus perfectionem essentialem requiritur redditio, sed tantum obligatio reddendi; cambium non censetur essentialiter perfectum nisi tradito pccuniæ si facta ulrinque, tam a campsario quam a campsore. 4° In muluo debet reddi res ejusdem omnino valons, el ideo nihil ulli a licet acccpiro; in .'ambio redditur res minoris valoris sive ratione qualitatis sive ratione distanti», ul explicabitur : el ideo ul fiat squalitas campsarius debet aliquid addere rei reddit».

Rico 2· Cambium dividi solei in licium et verum. Fictum, quod dicitur cliam siccum, quia caret humore ad producendum fructum seu titulo ad lucrum, nihil est aliud quam mutuum nomine cambii palliatum. Verum seu rcalc csl, in quo vere commutatur pecunia pro pecunia, sive præsens pro præsenti divers» qualitatis, sive præsens pro distante aul c contra. Et ideo

Sulxlividilur cambium reale in minutum et locale. Minutum csl, quo permutatur pecunia præsens cum præsentc divers» rationis, ul aurea cum argentea , minor cum majori, antiqua cum nova , patria cum extera aut e contra. Dicitur etiam manuale, quia fit dc manu ad manum. Locale est, quo permutatur pecunia præsens pro distanto, aut distans pro præsentc; dupliciter enim fit: uno modo si campsor det campsario hic buaci pecunias reddendas Parisiis, allero modo si campsarius det hic Duaci campsori pecunias recipiendas Parisiis. Vocatur etiam per *lilleras,* quia ad illud perficiendum scribuntur litter».

§ II. — *Utrum candiittm sit licitum?*

Cambium siccum esse illicitum nemini dubium est, ulpolemere usurarium, in quo scilicet neque pecunia præsens pro præsenli, neque præsens pro distanti commutatur, sed præsens traditur postea reddenda cum lucro absque alio titulo quam dilatæ solutionis : v. g. peto a Titio mille aureos muluu; Titius intendens lucrari, dicit sc non velle mutuare sed cambire, dalquc mih' centum aureos per modum cambii ipsi reddendos Bysunlii, ubi nullas pecunias habeo aul habiturus sum , el quas ideo reddam poe' certum tempus in eodem loco ubi recepi cum prelio cambii. Palam est ibi esse rcalitatem mutui usurarii, et nomen tantum cambii ; idque lanquam usurarium damnavit S. Pius V, bulla *In earn.* Quæslio est igitur dc cambio rcali, sive minuto, sive locali. Unde

Dico. Cambium, sive minutum sive locale , e^t licitum, servatis debilis conditionibus.

Probatur 1° praxi lotius orbis, nemine reclamante, nullo jure prohibente, imo jure pontificio approbante nedum ut rem utilem, sed et necessariam. Ila Pius V, bulla 118 *In eam* cil. El vere : etenim absque carnbiis cessaret commercium unde subsistunt respublic», ct mullorum necessitatibus non posset subveniri. Multi sunt enim qui sive ad commercium, sive ad privatas necessitates indigent pecuniis minutis, alii macoribus; hi aureis, illi argenteis; quidam hic cursum habentibus, quidam in aliis regionibus; alii indigent suas pecunias transferri in loca dissita , vel a locis dissilis ad sc referri : his autem omnibus secure el absque viarum periculis subvenitur per cambium. Ergo.

Probatur 2° Si quid culpandum foret in cambio, esset lucrum quod campsor ex illo percepit : atqui justis titulis illud percepit : ergo *Probatur min.* Ili tituli sunt officium cambiendi, sive auctoritate publica impositum , sive auctoritate privata susceptum, expensae, industria, labores ad illud exercendum ; debet enim campsor congregare in magna quantitate pecunias omnis generis et cursus ul omni indigenti satisfaciat, quod non sine magnis expensis el laboribus fieri polesl : debet insuper ministros, domum ct alia huic commercio necessaria conducere, subire varia pericula mutationis valoris in monelis, infidelitatis ministrorum aul corrcspondenlium, lucri cessantis; dum enim pccuniæ sunt in omnem eventum parat», manant steriles,ct lucrum cessat. Ilæc autem omnia sunt pretio æslimabilia ut in favorem campsariorum, non secus ac diximus, proportione servata , dc Montibus pietatis. Ergo.

Adde specialiter pro cambio locali, quod campsor debeat ubique locorum , saltem in praecipuis urbibus ct emporiis habere procuratores seu correspondcntes copiosis pecuniis instructos, a quibus ct ad quos virlualiler transforat cum assecuralione pecunias quibus et ubi indigent campsnrii, qui alioquin cum expensis, periculis et variis incommodis deberent eas de loco in locum uauaferre, cl quibus ideo hæc

translatio tantum commodi praestat quantum si reipsa transferrentur; quod sano obsequium sicut est utillimum, ita et maxime pretio aelimabile.

Notandum tamen, campsorem non posse tantum exigere pro haevirtuali translatione ac si rcipsa localiter transferret, sed quod communi aestimatione est constitutum, quod est multo minus; quia facilitas hujus translationis virtualis comparative ad reafem, secundum communem ætimalionem, multum detrahit de pretio. Si *forte dicas* quod id quod succedit in locum alterius, communiter censeatur induere naturam illius : unde si labor ordinarius alicujus operis tanti communiter aestimetur, et ego per singularem industriam id minori labore praestem, possum nihilominus accipere pretium communiter taxatum, /t id verum esse quando singularis industria manet singularis et paucis nota : alsi fiat communis, et pretium commune acceperit, illi standum est; quia, ut sæpe diximus, pretia rorum taxantur secundum id quod communiter contingit. Cum ergo industria transferendi viriualiler pecunias per cambium sit communis et commune pretium , sive a principe, sive a communi hominum aestimatione, acceperit longe minus quam si rcipsa fieret transportatio, non licet illud excedere.

Possent plurcs alii tituli proferri, ut puritas materiæ, antiquitas numismatum, commoditas transferendi ad remotas partes, major valor pccuniæ in uno loco quam in alio, etc. Sed quos retulimus sufficiunt, modo sci venlur debitæ conditiones, de quibus modo.

Dixi in secunda probatione, *officium cambirndi ;* quia si quis per accidens cambiret, puta, si casu ipsi deberentur pccuniæ in loco ubi alter indiget, non videtur posse aliquid accipere pro tali cambio, quia nullus ipsi favet titulus. Etenim tantum accipit quantum dat, el nullum laborem, nullas exnensas adhibet ad procurandam hanc virfualem translationem, sicut adhibet campsor cx officio ; c contra utilitatem reportat, cum e vestigio recipiat pecunias quæ aliunde transferri et plerumque cum periculis el expensis debuissent. Idem discendum si casu habeat certam speciem pecunia? qua? secundum sc neque sil pretiosior, neque illi utilior, bene tamen alteri : nullus enim etiam hic proferri posset titulus accipiendi lucrum, nisi forte tabor in numerando, sed ita levis est, ut in æstim?·tionem non veniat.

Dixi 2° ibidem, *officium cambirndi* lire *auctoritate publica impositum, sive aurio-rilate privata susceptum;* quia nulla videtur distinctio facienda inter ulrumque,si uterque æqualia præslet obsequia : nisi forte lege principis essel prohibitum exercere hujusmodi officium auctoritate privata, ut est de facto in Gallia edicto Francisci I anno 1540, et Ilenrici II anno 1555 Quo casu cambiens privata auctoritate peccaret contra justam legem principis; non videtur tamen quod esset obnoxius restitutioni lucri , nisi forte lex prohibens esset simul irritans.

Dixi 3° in conclusione, *servatis debitis conditionibus.* Prima est, ut absit fraus et simulatio, neque sil cambium siccum sed reale. Secunda , ut nihil accipiatur pro dilatione solutionis , id enim in cambio non minus foret usurarium quam in mutuo; quia, inquit S. Doctor, — Hic q. 78. o. 2. ad 7. — exspectatio pretii solvendi habet rationem mutui : unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi exspectatione exigitur, est quasi prclium mului, quod pertinet ad rationem usuræ. Tertia , ut servetur justum pretium quod est vel lege, vel communi consuetudine, aut prudentum in arte judicio taxatum , attentis labore, industria, expensis, raritate aut copia lum pccuniæ turn campsariorum ct aliis. Hæsunt conditiones jure naluræ requisita?; alias insuper requirit S. Pius V, bulla cit. sed non est recepta saltern in his partibus, ideoquenon obligat quoad ca quæ sunljuris positivi tantum.

Obj. 1° *conlra cambium minutum.* Centum lloreni in auro non pluris valent quam centum lloreni in argento; non pluris in majori moneta quam in minori : ergo injustum est accipere aliquid pro horum commutatione.

Λ. 1° *Omisso ant. D. consequens.* Ergo injustum est accipere aliquid pro horum commutatione præcise, *transeat consequentia ;* pro impensis necessariis ad commutationem , *N. consequentiam.* Cum enim ad officium cambiendi plura requirantur prelio æstimabilia, ut ostendimus, et hæcsint in gratiam campsariorum , justum est aliquid accipi pro illis , ne campsorcs, inquit antiquus auctor opuscul. 75 apud D. Thomani, *frustra ponant operam et sudorem suum in aliorum utilitatem.* Sicut in Montibus pietatis, quamvis nihil possil accipi pro mutuo, licet tamen pro expensis necessariis ad Montem.

Opusc. 20. de Rcgim. prîneip. 1. 2. cap. 44, —Λ. 2° *D. ant.* Centum iloreni in auro non pluris valent quam centum fioreni in argento, si aurum consideretur formalilcr ul pecunia est, *C. ani.* si aurum considere-mr materialiter seu ratione materiæ suæ, Λ'. *ant.* Igitur pecunia , sive aurea , sive argentea, sive minor, sive major, potest considerari dupliciter : Iu formaliter ut pecunia est, hoc est, quatenus est pretium rerum , et hic est ejus usus primarius : 2"ratione suæ materiæ; prout est talibus vel talibus qualitatibus affecta, ratione quorum potest esse merx vendibilis aut commutabilis sicut aliæ merces ; et csl ejus usus secundarius , sicut v. g. calceus secundum usum suum primarium inservii pedibus, polesl tamen secundum usum secundarium esse materiæ commutabilis cum pileo. Igitur centum iloreni in auro, secundum primani considerationem pccuniæ, non pluris valent quam in argento , nec in argento pluris quam in ære; quia quæcumque pecunia , quatenus est pretium rerum, habet suum valorem æqualitcr a principe laxatum el indivisibile. Juxta autem secundam considerationem, non habet pretium legitimum sed vulgaro, cl potest una pluris valere quam altera , puta, quia purior, quia commodior, quia ad plurcs usus aptior, ctc. Sic *dato* quod calceus habeat prclium taxatum, si tamen corium ex quo componitur haberet aliquam singularem virtutem, possit ratione illius vendi pluris.

Inst. Princeps , statuendo pretium pecuniarum , attendit ad omnes earum qualilalalcs naturales : ergo hæc non sufficiunt ut campsor licite accipiat plus quam valeat pecunia secundum taxationem principis.

/{. 1° *hanc instantiam non infringere primam solutionem,* cui potissimum insistimus. *It.* 2° *D. ani.* Princeps, statuendo pretia pecuniarum, attondit ad omnes carum qualitates naturales , quatenus conducunt ad usum primarium pccuniæ qui est esso prolium el mensura rorum , *C. ant.* Id enim solum intendit princeps. Quatenus conducunt ad usum secundarium pccuniæ, juxta quem ratione materiæ potest esse merx et materia commutationum , *N. ani.* Quod ita verum est, ut principes ipsi qui statuunt pretium legale pecuniarum ul pccuniæ sunt, approbent ut alio pretio commutentur in cambiis.

Hinc inferes, receptorem principiis aut nuntium cui a debitore commissæ sunt pccuniæ ad solvendum suis creditoribus,posse has pccuniascum aliis minoris bonitatis intrinsecæ commutare, el inde lucrum accipere tanquam fructum induslriæ, quia nemini facit injuriam : non creditoribus, quibus satisfit per quamcumque pecuniam secundum pretium legale, ad aliam enim non habentjus ; neque debitori, cujus obligationi parilcr satisfit per quamcumque pecuniam, nisi forte is conlrariam voluntatem indicassel.

Obj. 2° *contra cambium locale.* Pecunia absens , ut sæpe in anterioribus dictum est, non minoris valet quam præsens ; neque ratione absenliæ licitum est aliquid accipere : atqui id videtur fieri in cambio locali. Ergo.

R. D. maj. Pecunia absens tempore non minoris valet quam præsens, *C. maj.* pecunia absens loco, *N. maj.* Quia pecunia absens loco non polesl fieri præsens nisi cum expensis, periculis el aliis incommodis, quibus cum campsor occurrat, dignus csl prelio ; non sic dc pecunia quæ tempore tantum est absens.

Obj. 3° Potest contingere quod campsor qui dat hic pecunias ad cambium recipiendas Parisiis, ipsemel indigeat pecuniis Parisiis: ergo saltem tunc nihil poterit accipere, cum cambium sil æqueipsi utile ac campsario.

II. N. consequentiam. Sufficit enim quod faciat opus ex natura sua prelio dignum ; quod si quædam utilitas per accidens superveniat , imputatur ejus bonæ fortunæ aut induslriæ. Sicut qui locassel operas suas ad reducendum equum aut transferendas pecunias Parisios, ct inveniret aliquem qui vel gratis vel minori pretio in ejus gratiam id præstarci, non teneretur remittere prelium locationis; quia, ul supra dicebamus,quod succedit in locum alterius, censetur ejus naturam induere; sed id imputaretur ejus induslriæ ac bonæ fortunæ : itari.smliter cl *a fortiori* in nostro casu.

§ **111.**— *Quid de cambio ad terminum, Franco· fortensi et By suntmo ?*

Cambium quod vorant temporale seu ad terminum, quale ferlur Lugduni ct Parisiis exerceri inter mercatores , csl, quo datur hodie pecunia reddenda post lies aul quatuor mensos in eodem loco, cum auclai io eo majori vel minori quo pecun a in is a intercapedine pluris vel minoiis valuit Lugduni vel Parisiis ; et si non reddatur summa definito tempore, innovatur ‹ b igalio ad similem terminum el ad majus auctarium , ila ut solvi debeat usura usuræ.

Hujusmodi cambium esse prorsus illicitum palam est, cum nihil sit aliud quam mutuum usurarium cx quo percipitur lucrum sola ratione dilata» solutionis, ct eo majus quo major est dilatio : insuper iniquum csl inter mercatores usuras usurarum accipere. Neque verum est quod aiunt isti mercatores, hoc cambium aucloiitate principis firmari ; prol ant enim theologi Galli tolerari dunlaxat, non probari. Nullatenus ergo csl ab usura excusandum, nisi concurrant tituli quibus lucrum excusatur in mutuo, puta damnam emergens, lucrum cessans, aut alii dc quibus supra.

II. Cambium Francofurlense est, quo campsor dat Parisiis, v. g. Titio mercatori pecunias reddendas Francofurli vel alibi in proximis nundinis, cum auctario eo majori quo magis distant nundinæ ; ila ut si distent uno morve, auctar um sit, puta, unum pro viginti ; si duobus , duo pro viginli, ct sic ad ratam distantia?. Dicitur cambium Fiancofurtense, forte quia ibi inventum est aul sæpius frequentatum; dicitur generalius *ad nundinas.*

Aliquod lucrum hic esse licitum ratione cambii localis, si verum sit, nullus negare potesl. At quod eo majus sit quo magis distant nundinæ, videtur omnino usurarium, cum lota ralio augmenti sil dilatio solutionis. Ila verius el tutius Cajet. Suto et alii plures contra Lcssium , Layman ct alios , qui tamen fatentur hujusmodi, cambium non esse laudabile nec suadendum in praxi. Excipe semper nisi absint tituli c.xlrinscci excusantes ab usura, ut prius.

HI. Cambium quod vocant Bysuntinum aut Placentinum , eo quod in istis uibibus non sit copia mercatorum, sic lit. Polis a me hic Parisiis miile aureos mutuo : ego lucro intendens, sed odiosam usuræ labem subtiliter vitare volens, nolo mutare, sed offero libi ad cambium mille aureos reddendos mihi Ilysuntii aul Placentia?, scu a ibi ; scio quidem te illic non habere pecunias nec procuratorem, sed cffcio tibi quem illic, habeo meum procuratorem, qui erit cl tuus cl meus, quique vices ineasct luas aget, ct postea eamdem summam per recanibium remittet Parisios a te mihi solvendam cum lucro duplicis cambii : elhoc est quod dicitur cambium cum rccambio.

Quamvis non desint auctores, ct quidem graves, qui hoc cambium ut justum speculative dunlaxat defendant, nobis ct aliis longe pluribus omnino videtur injustum el usurarium; eo quod in his omnibus circuitibus nihil scrio agatur, sed omnia sint fictilia prælcr realc mutuum cl intentionem usurariam. Quid enim intendit campsarius? non habere pecunias Bysunlii, illic non indiget, sed Parisiis. Quid intendit campsor? non transferre pecunias Bysunlum, sed illas hic dare el recipere cum lucro : intenlioautem contrahentium facit contractum.

ARTICULIS III.

Deconlraclu socielalis (1).

§ !. — Quid et quotuptex sit contractus societatis, et an ut fictius ?

Dico 1° Definitur societas ; *Conventio duorum vel plurium conferendi* ***aliquid*** *prelio ceslimabile ad usum vel queestum communem, secundum* ***proportionem rerum*** *collalarum.*

Dicitur 1°, *conventio;* quia si quis sine conventione conferret aliquid , puta laborum , non haberet jus participandi lucro, sed ad summum illi deberetur stipendium laboris.

Dicitur 2°, *conferendi* ***aliquid*** *prelio aslimabile,* puta pecuniam , animalia , laborem, industriam , instrumenta , ul navim, currum, equos. Quod lit tripliciter : T'si omnes conferant pecuniam , laborem el instrumenta ; 2° si unus conferat pecuniam cl alter laborem cl instrumenta; 3° si unus •Onferal pecuniam, aller Laborem, alter instrumenta.

Dicitur 3°, *ad usum vel questum* ; qui.' potesl iniri societas ad ulrumque finem, u' mox explicabo.

.*) ide adooiaiiunem vigesimam primam.

Dicitur 4°, *ad quaslum communem scrinium proportionem rerum collalarum :* i'a ulsi æqiialiler conferant, æqualitcr participent de lucro seu qua-slu ; si unus plus, aller minus (ouleral, ille plus, iste minus de lucro participet.

Hic contractus perficitur substantialiter solo consensu contrahentium : collatio autem rerum csl lanium cficclus ipsius contractus, ipsum accidcntalilcr complens, sicut dixi alibi dc venditione ct emptione.

Dico 2« Societas ex parte finis alia est ad usum lanium, ulsi libri, vina, frumenta , pecuniæ a pluribus conferantur ad usum el vicium communem lautum , el non ad negotiationem causa lucri. Alia csl ad lucrum tantum scuquæslum, ul (ii in negotiatione, el dicitur societas negotiatoria , de qua potissimum hic agitur. Alia ad usum ct lucrum, ul in matrimonio in quo viret mulier conferunt bona cl opera et operas ad perpetuum vicium cl lucrum.

Ex parle lemports societas alia est ad vitam, alia ad certum tempus aul ad finem certi negotii. Non transii ad hæredes, etiamsi sic csscl conventum, i la jure communi disponente , l. *Adeo* 59, el l. *Verum* G3. § In liæreilem , ff. Pro socio. Exstinguitur ergo societas ces-ante negotio aut peicunte rc in qua fundatur, vel elapso termino in quem fuit inita. Item morte unius socii, naturali vel civili, solvitur societas reliquorum.

Dico 3° Societas est rcipublicæ perutilis , nec esi aliquid in ea culpandum modo serventur conditiones. Prima est, ul negotiatio ad quam initur sil honesta : unde societates ad usuram , ad lenocinia , sunl illicit®. Secunda, ul negotiatio ad quam traditur pecunia non sit ficta sed vera, caquc talis cx qua natum sil sequi lucrum, alias non foret societas sed mutuum, sicut contingit quando suh titulo negotialioiiis traditur pecunia his qui nec voluntatem nec facultatem habent negotiandi, eo paclo ul posl certum tempus reddatur pecunia cum lucro quod prohabiliter tulisset si fuisset societati exposita. — Hic q. 7S. a. 2. ad 5. — Tertia , ut pecunia maneat uti sub dominio, ila sub periculo conferentis; ct hoc quantum csl ex vi societatis, seu attenta natura hujus contrarius, el secluso alio paclo, ul dicam infra, 1. *Si Ubi,* IT. de I'ræscrip. verb. Quia quod in societatem confertur, non donatur, I. Societatem, ÎT. cud. Id tamen sub aliqua niodiliration est inlelligendum , *ul putebit infra.* Quarta, ul sicut lucrum ita el darnnum sil commune omnibus sociis, alias lorei societas leonina, ul vocant jura, ·. *non fuerint,* lΓ. Pro socio , ab apologo leonis qui societatem inierat cum aliis feris ut participaret omnibus prædis, non lamen periculo cl labori. Quinta, ulsive damnum sive lucrum sit commune, secundum æqualitalem proportionalem seu geometricam , hoc esi, pro rala rei quam quisque conlulilinsociclalcm, ul jam dixi.

§ IÎ. — *De modo ineundi societatem,*

Quæslio esi quomodo iniri debeat societas ul servetur æqualilas proportionalis, quando unusconferl pecuniam, alter industriam el laborem, cl quomodo in fine sil facienda divisio.

Dico. Relidis variis et salis perplexis dicendi modis, societatem hujusmodi posse iniri dupliciter, illæsa æqualilale débita.

Primo, ul is qui operas conferl non solum sil particeps lucri, sed etiam sortis, secunlum æslimationcm operarum; ila ul negotiis peractis, ex lota summa quæ ex lucro et sorte confia ta est, lautum extrahat quantum si loco operarum pecuniam æquivalelem posuisset. Sil exemplum : Titius confert negotiationi 200 aureos, Caius conferl operam vol instrumenta ad valorem 100 au-.eorum. Peracta negotiatione, rcpenunlur in bursa communi COO, computata sorte, cedunt Titio 400, Caio 200, et sic proportionate in aliis casibus. Igitur in hoc contractu opera socii csl æslimanda pecunia, caquc aestimatio sorti addenda, ul fiai voluti una sors communis, v. g. 300 aureorum, in qua socius habeat partem lerliam perinde ac si lerliam pariem sortis in pecunia contulisset; cl ideo in divisione competit ei terlia pars sortis el lucri seu totius summae.

Ratio csl; 1° quia soli socio confereuti operam non debet perire opera, cum non minus conférai ad negotiationem quam qui conferl tanlumdem pecuniæ : ergo debet computari in sortem, cl juxta ejus animationem lamsorlis quam lucri particeps fieri. 2°Si ipsi soli conferenti operam periret opera , dispar esset conditio sociorum, quod repugnat conlractuisocictaJs.Ergo *Rutcl ani.* quia altori conferenti sortem, maneret salva sors el ipsi lota redderetur, socio vero corio periret opera. 3° Conferens operam alias vix

unquam aliquid lucrabitur, sod fere semper aliquin amittet; ponamus enim in casu proposito, quod sil lanium particeps lucri, lucrum est 300, ipsius opera æslimatur 100, habet tantum tertiam partem lucri, scilicet cornum : ergo nihil lucratur; el si lucrum sit minus, perdet.

Hinc colliges 1° secundum hunc contractum, si finita societate nullum sil lucrum, tantumque restet pecunia ab uno sociorum collata, dividendam esse inter ipsum ct alium qui operas contulit, juxta æslimationem ipsius opera?. Alioquinsi totum capitale rediret ad eum solum qui illud contulit, unus perderet totum, scilicet qui operas contulit, el alter nihil.

Colliges 2° si capitale jam collatum in societatem pereat antequam alter operas conferat, hunc teneri refundere ei qui pecuniam contulit pariem capitalis pro rata opera? quam contulisset ct non contulit; ita ut si operam contulisset capitali æquivalenlem, dimidium capitali refundere teneatur.

Dices. S. Th. hic q. 78, a. 2, ad 5, dicit conferentem alicui pecuniam per modum societatis, non transferre illius dominium in ipsum : ergo capitale nunquam est dividendum, sed illi qui illud contulit semper est restituendum.

R. S. Thomam velle tantum quod non transferat a sc totaliter dominium, quasi res tradita nullo modo sit amplius sua, ut filin mutuo de quo ibi agit; licet transferat partialiter, seu faciat ulid quod erat ipsi singulare, (ial omnibus sociis commune. Vel loquitur S. Thomas ad sensum contractus sequentis. Unde

Secundo, juste ct licite iniri potest societas, ut is qui operam confert non sit particeps sortis, sed lucri tantum. Sed in hoc rasu non est comparanda tota pccuniæ quantitasquamaltcr confert,cum prclioopererarurn , ut dicebamus in primo modo; sed consideranda sunt ca quæ ulriquc pereunt, cl inter se comparanda. Porro ei qui pecuniam ponit, perit æslimalio periculi, seu proliumassecurationis sortis, quantum scilicet alicui asscciuratori dcdissel, sive in se suscipiat periculum, sive alteri mediante pretio imponat. 2° Perit si æslimalio lucri illa pecunia sperati, quod alteri alicui posset certo pretio vendere : ei vero qui confert operam solum peritæslimalio operæ. Hæc igilur inter se suitt comparanda, ct secundum horum proportionem lucrum est dividendum, detracta primum sorte pro illo qui illam contulit : ut si contuleris*mille aureos, quorum periculum aestimatur 100, ct spes lucri 290, censoris contulisse 300; operaveroalteriusæstimetur too, ct lucrum sil 000, erunt pro te 450, et proallcrooperam conferente 250.

Posset eliam iniri societas, sic, ut qui confert operam habeat partem aliquotam, puta, sextam aut auctavam lucri pro rata operæ. Hoc inodosæpe contrahunt domini cum suis famulis aut factoribus, ul eorum diligentiam et lucrandi studium acuant. Sed hic contractus videtur esse potius conductio operarum quam societas.

Pelcs cujus damno cedunt impensæ factæ pro bono societatis?

R. Impensæ quarum societas est causa proxima, ccduntomniumsociorum damno pro rata spei lucri, nisi sit aliter conventum. Unde impensæ itinerum , transvectionis mercium, custodiæ carum, solutiones vectigalium; item si pro defensione jurium aut rerum societatis socius sit vulneratus, si itinerando causa societatis a furibus sit exspoliatus aut captivus abductus: hæ, inquam, et similes expensæ sunt omnibussociis communes.

Impensæ vero quarum societas est tantum causa remota, non debent esse aliis sociis communes : ulsi socius absens causa societatis, non obtinuerit hærcdilalcm aut legatum quod præsens obtinuisset, aut negligentius patrimonium administraverit,!. *Socium* 60, IT. Pro socio lib. 17, tit. 2 ; *quia,* ut ail lex, *id* non *in societatem, quamvis propter societatem seu ejus occasione, impensum est.* Sicut ncc lucrum cujus societas esset tantum causa remota, forct commune sociis, ul si socio agenti res societatis apud principem, donaretur castrum , ibid. Idem dicendum est de impensis quas socius sua culpa incurrit.

§ III. ---- DF CONTBACTÜ TRIPLICI.

Utrum qtii cvnftrt pecuniam tn societatem , possit ab altero socio atsecurari de sorte et de certo lucro pro incerto ?

Sil casus. Petrus ct Joannes ineunt societatem negotiationis inquam Petrus confert 1000 aureos, Joannes totidem aut operas; ex qua negotiatione Petrus sperat lucrari 200 aureos. En primus contractus

societatis. Petrus, qui non vult suam sortem periclitari, offert Joanni ut illam assereret 50* sive dandos c vestigio, sive post negotiationem sumendos ex sorte vel lucro eventuro. En secundus contractus assecuralionis sortis. Et quia Petrus iterum mallet lucrum certum minus quam majus incertum, vendit Joanni 200 quos, ut suppono, sperat lucrari cx illa negotiatione pro 100. En tertius contractus assecurationis lucri certi pro incerto; ita ut singulis annis vel saltem in fine negotiationis, Petrus qui intulit 1000 in societatem, rccipat 1050.

Neque nccesse est, inquiunt defensores istorum contractuum, ul hi contractus fiant explicite ct distincte, sed sufficit quod fiat unus virtualiler triplex; ut si dicat Petrus Joanni : *Do libi 1000 in societatem, ex quibus accipe* 50 *pro assecuralione sortis, el dabis mihi centum pro lucro sperato.* Vel, ul feri hæc formula communis : *Infra scriptus, testor me recepisse a N.* 1000, *in societatem legitimas negotiationis, quam summam illi assccuro, elloco lucri incerti majoris quod cx hac societate posset obvenire, promitto illi solvere tot cum summa capitali infra tale tempus ; ita ul lucrum majus inde obventurum mihi cedet. In quorum fidem , etc.*

Celebris fuit a ducentis circiter annis, el nunc est controversia uirum hujusmodi contractus triplex sil licitus; et cum hac de re acriter inter se decertarent Dominicus Solo et Navarrus, hic qui illos contractus ul licitos propugnabat, rem detulit Sixto V. S. pontifici , qui contra spem Navarri illos ul illicitos damnavit et prohibuit, bulla sua *Detestabilis.* Sed quia hujus bullæ varia? afferuntur interpretationes, fervent etiam nunc disputationes, et diversæcirca hunc casum circumferuntur opiniones.

Multi et graves auctores sustinent, hos 1res contractus inter eosdem socios initos , esse absolute licitos, sive incanlur successive et distincte, sive siinul, aut fiat unus virtualiler triplex. Ita Covar. Tolel. Less. Layman et alii plures. Alii admittunt successive initos, non simul. Ita videtur sentire Cajet, tom. 1 Opusc. trac. 31, resp. 11. Quidam, sed pauci, ipsos reprobant, etiamsi fiant cum diversis personis. Ita Genetus seu auxtor Theol. Moral. Gralianopol. Nonnulli non solum tres contractus damnant, sedeiduos; ita ul secundum illos non liceat in societate vel sortem assecurare vel lucrum. Ita auctor Collai. Paris. Alii Undem et communius improbant tres contractus cum eadem persona inilos, non cum diversis. Ita Solo, Bannes, Ledesma, Orellana, Sylvius, Pontas, Perfector Tournety, Steyarlius, Daelman el plures alii. Non lamen omnes explicant an eliam successive inilos improbenl, an autem qui simul ct semel incunlur. Contractus vero duplex, nempe societatis et assecurationis sortis tantum, vel societatis ct assccuralionis lucri tantum, communius admittitur ut licitus, etiam a pluribus qui triplicem rejiciunt. Ita Sylvius, Perfector Tournely et alii. Pro resolutione.

Dico Io Contractus triplex cum eodem persona, sive successive, sive simul et semel initus, probabilius videtur illicitus.

In probalioncm hujus conclusionis communiter profertur bulla *Detestabilis ararilicæ* cit. Sixli V, data anno 1586, in qua sic loquitur S. ponlifex : « Nuper cum magno » dalore audivimus hoc malum in quasdam » provincias pervasisse : nam multi spccio» sum ac honestum societatis nomen suis » fœneraliliiscontractibus prælexendo, hoc » quasi colore ct fuco mercatoribus... pecuo nias suas, aut alias res societatis nomine d conferunt, vel greges... agricolis... dant » in societatem... ea conditione ut sors ipsa » seu caput, quod vulgo dicitur capitale, » tam pecunarium quam animalium el re» rum , salvum semper et integrum existai » pro eo qui non industriam aut operas, » sed pecunias, animalia aut res hujusmodi » in societatem confert, utque omne peri» culum et damnum ab altero socio reci» pienle sustineatur, conlra aequitatem el » societatis justitiam diversimode paciscun» tur; eosdemque socios cum quibus con» trahunt plerumque pauperes et egenos, » suoque labore el industria victitantes, ad » sortem seu capitale restiiuendum , qui» cumque tandem casus ct rerum eventus » consequatur, pacto el obligatione obslrin» gunt ; simulque etiam certam lucri quan» litatem et summam veluti tot pro quoli» bel centenario in singulos annos aut men» ses per alterum socium durante societate » solvendam, præfiniunt ac praescribunt. » En contractus triplex clare expositus. Prosequitur pontifex : « Proinde nos... hujusmodi » morbi contagionem , antequam iri com» munem fidelium perniciem laliusserpat...

p tollere cupientes... domnamus ct repro-
i bamus omnes et quoscumquc contractus,
i» conventiones et pactiones post hacincun-
u dos seu ineundas, per quos seu quas ca-
ll cavebitur personis pecunias, animalia, aut
« quaslibet alias res societatis nomine tra-
il dentibus, ut etiam si fortuito casu quam-
» libet jacturam, damnum, aut amissionem
» sequi contingat, sors ipsa seu capitale
» semper salvum sit, et inlegrum a socio
» recipiente restituatur, sive *(adverte par-*
ti ticulam disjunctivam) ut de certa quan-
» litate vel summa in singulos annos aut
n menses durante societate respondeatur,
n Slaluimusque hujusmodi contractus, con-
ii ventiones et pactiones usurarios ct illici-
» los posthac censeri debere, atque in p<>s-
» teram non licere iis qui pecunias vel ani-
« malia aul alias ros in societatem tradent,
« dc ccrio luero, ul præferlur, percipiendo
u in terse pacisci el concorda re. Neque etiam,
» *id quoque adverte,* sive ad certum, sive ad
n incertum lucrum convenerint, socios qui
» ca recipient, ad sortem seu capitale sal-
ii vum et integrum, ubi illud casu fortuito
« peiierit vel amissum erit, reddendum
« quovis pacto aut promissione sibi obligare.
» Ac ne dc ca lcro societates sub hujusmodi
» pactis el conditionibus quæ usurarum
« pravitatem sapiunt, districte interdicimus
d cl prohibemus. »

Omnes senleniiæ nostræ assertores ma-gnam vim in hac bulla reponunt, el de ca magno æslu ulrinquc disputatur. El ideo ejus textum salis fuse exscribere volui, ul cuique liat copia illam examinandi ct ejus legitimum sensum >c> uiandi. Quantum ad me , non puto ca mullum juvat i sententiam nostram , eo quod, post attentam ejus lec-liom ni, reperiam non minus ca damnari contractum duplicem quem sustinemus, (piam liiplicem quem reprobamus. Etenim S. ponlite.x damnat sub disjunctione vel so-cietatem cum assecuralione sortis,vel so-cietatem cum assecuralione lucri. Et post-quam prohibuit assecuralionem lucri certi in societate, addit quod , etiamsi socii non convenerint de lucro certo, prohibeat ni-hilominus assecuralionem sortis; lege at-tenta mente bullam. Quæ igitur cx hac bul-la po'Scmus opponere adversariis contra triplicem contractum, forent magna expar-te nobis solvenda pro duplici contractu. Quo auteur sensu debeat inlelligi hæcconstitutio pontificia , *patebit ex solutione objectionum contra secundam conclusionem.*

Probatur itaque conclusio, 1° *ration a* priori. Contractus triplex initus cum uni el eadem persona, sive simul, sive succi-sive, degenerat in mutuum lucrativum el consequenter usurarium , Ergo. *Prob. ani.* Socius assecurans sortem et lucrum iit do-minus sortis cum obligatione reddendi ea-dem specie : atqui ubi dominium pecuniæ transfertur in recipientem cum obligatione reddendi eadem specie, ibi est mutuum : ergo. *Prob. maj.* Socius assecurans sorlein et lucrum, potest de sorte disponere ad quem voluerit usum , citra cujusquarn in-juriam : atqui in ca facultate sila est ratio dominii. Ergo.

Neque dicas, cx contractu societatis so-cium teneri sortem impendere negotiationi; cum enim nihil referat conferentis in quem usum impendatur, modo eam recipiat cum lucro, potest socius absque ejus injuria de ca disponere prout libuerit. *Si instes* conferentem intendere negotiationem : *R.* hanc intentionem esse larvam mutui cl fic-tam ad palliandam usuram; vera enim intentio agentis certius eruitur cx factis quam cx verbis. Qui autem confcrl præ-lexlu negotiationis 1000, ul iis salvis re-cipiat annue 50, quid facil?quid intendit aliud quam mutuare 1000, ul recipiat 50 ultra sortem? Sic qui inii contractum *mo-hatra,* quamvis dicat se intendere vendi-tioncm-cmplionem , tamen cx facto judi-cavit S. pontifex illum intendere mutuum, clideo hunc contractum damnavit ul usu-rarium. Attende ad hanc paritatem, in multis juvat.

Confirmatur 1›› Si conferens pecunias re-vera intenderet negotiationem , non obliga-ret socium ad certum lucrum in omni even-tu, etiamsi nullum reportetur ex negotia-tione : quidquid ergo dicat, rcipsa non vult negotiationem, sed lucrum ex pecunia quo-vis modo expendatur.

Confirmatur 2° cx praxi ct communi omnium sensu. Ex omnibus enim (pii sic pecunias suas traduni, nullus est qui obli-get assecurantcm ad negotiandum, nullus qui non exigat lucrum , sive fueril negotia-tio, sive non; imo nullus qui de hoc inqui-rat : ergo palam est sic contrahentes revera non intendere negotiationem.

Ai *repones.* Si domum meam vacantem

«elocare nec habitare vellem, aut etiam si I vellem meum equum occidere, is qui me inviti» domum cieam aul equum occuparet in suos usos, quai avis in bypothosi nullum mihi damnum c/caiet, tamen foderet jus meum el mihi laceret injuriam , qui; usus rei meæ tnc invito aliquid giavo est : ergo similiter, quamvis confeiens pecunias cum triplici contractu , nullum domnum patiatur, si contra ejus intentionem non applicetur negotiationi, jus tamen ejus laeditur cl lit illi injuria.

P. Dato ani. N. consequentiam. 1° Quia, *ut palet cx mox dictis* , sic conferens pecunias neque curat neque intendit negotiationem. 2° Quia casu quo revera vellet suas pecunias applicari negotiationi, foret irrationabilis; cum enim pecunia sic collate non sil ipsi reddenda eadem individualilcr sed specie tantum, el lucrum sil assertum nullum habet jus cogendi possidentem ul ad hunc potius quam ad illum usum eam impendat ; modo suo tempore illi reddatur cum lucro asserto. Secus dc illo qui rem suam individualilcr possidet; habet enim jus de ca disponendi ad quemlibet usum , etiam destruendo, et hoc jus violat quicumque contra ejus voluntatem de ea disponit: unde iste est rationabiliter invitus, non alter.

Probaturi a posteriori- Opposita sententia, si non sil usuraria, saltem aperte favet usuris palliandis ; imo ca semel admissa , facile excusabuntur omnes usura, aul potius nullæ amplius erunt. Quid enim facilius quam tradendo suas pecunias sub praetextu negotiationis iniendere triplicem contractum? sufficit enim juxta hujus sententiae patronos, unus virlualiler triplex :sicque non erit improbanda praxis qua sæpe viduae, ancillae, imo el nobiles tradunt suas pecunias mercatoribus ad certum, cum facultate eas renctcndi. Item erunt liciti contractus pupilleres, quibus tutores aul curatores conferunt pupillorum pecunias negotiatoribus ad certum intéresse annuum , retenta facultate eas repetendi dum pupilli pervenerint ad majorem a'tatem,aut Malum voluerint assumere; hi omnes enim poterunt intendere aul saltem allegare triplicem contractum : *consequens aulem est (alsum* el quoad contractus pupillares damnatum in pluribus conciliis provincialibus, Mcdiolan. I. Burdigal. anno 1583, Mechlinien. 1570 , Camerae. 1580 , Audomarens, 1583, Atrcbalcnsi sub Moularlio, a clero Gallicano in conventu Melodunens; 1578.

Hinc merito Faeullas theologica Parisiensis hanc propositionem : « Si coni'actui n societatis adjungatur contractus assecu- » rationis capitalis ac venditionis lucri in- » certi pro ccrio, virtute horum trium » contractuum, licitum est accipere lucrum » certum cum assecuralione capitalis , » mei ito perstrinxit anno 1064 , his verbis: « Falsa est, scandalosa, inducens ad usuras » committendas, variasque aperit artes eas » palliandi, justitiam el charitatcm violan- »di, et a sacra Facultate jam damnata. »

Dico 2° Contractus duplex, scilicet societatis cl assccuralionis sortis lanium , vel societatis cl assccuralionis lucri lanium , non videtur secundum se illicitus.

Probatur. Quia talis conlractus non degenerat in mutuum sicul triplex conlraclus. Ergo. *Prob. ant.* Socius assecurans non lit dominus sortis. *Prob. ant.* Vel enim assecural sortem non assccurando lucrum, et tunc non potest disponere de sorte prout libuei it, sed tenetur impendere negotiationi ex qua conferens sperat lucrum; vel asseoirai lanium lucrum non assccurata sorte, eltunc adhuc est evidentius quod non sit dominus sortis, quippe si pereat, non ipsi, sed conferenti perit. Ergo.

Confirmatur. In contractu duplici est æquale utrinque periculum : nam in assecuralione sortis , assecuralus patitur damnum pretii collati aut conferendi pro assecuralione, quod æquivalet periculo sortis, ct uterque exponitur periculo nihil lucrandi. In assecuralione vero lucri, assecuralus exponitur periculo non tot lucrandi quot lucratus fuisset, sicul assecuransexponitur periculo amittendi lucrum assecuralum , ct insuper uterque exponitur, assecuralus de lucro, periculo sortis, el assecurans periculo perdendi suas operas. Hæc aulem vcrificari non possunt in contractu triplici ; cum enim confeiens sil asscciatus de sorte el de lucro, etiamsi dullum reportetur ex negotiatione, el prolium quod dat pro assecuralione sortis sil minus quam lucrum certum quod accipit aul accepturus est, sequitur quod semper minus periculum cl minus damnum habeat quam assecurans.

Hic tamen contractus duplex non est facile admittendus in praxi, quia facilepotest

irrepere usura, ut si assccuratus de sorte sssignel pretium assecuralionisaccipienduni cx lucro spera to, quod forte non erit ; tunc cmm non esset utrinque æquale periculum : similiter si non servatur aequalitas inter pretium assecuralionis sortis et ejus periculum, vel inter spem lucii el lucrum certum assecuralum. Quibus de causis posset jure prohiberi , ct de facto videtur prohibitus per bullam Sixlinam in locis ubi viget.

Solvuntur objectiones»

Obj. 1' *conlra primam conci.* Cap. *Per vestras,* de Donat, inter virum el uxorem, lib. 4, lit, 19, Innoc. III jubet, si vir sil decoctor aut vergat ad inopiam, dotem uxoris *alicui mercatori committi ul de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonii sustentare ;* atqui id videtur non posse fieri nisi per triplicem conlraclum : ergo.

R. N. min. Non enim requiritur ad intentum pontificis quod dos ct lucrum assccurentur, sed sufficit quod dos exponatur honestæ el prudenti negotiationi, ex qua lucrum speretur cum minori periculo quam si remaneret inter manus viri dilapidatoris ; nec aliud erui potest cx hac aucloritate, ubi nec est vel umbra triplicis contractus, cl ideo fatetur Lcssius hanc rationem non esse convincentem. Et mirum sane adversarios nobis opponere jura antiqua, cum nec tunc cogitaretur dc triplici contractu, quem a ducentis circiter annis dunlaxal cupiditas lucri adinvenill Nihilominus

Obj. 2° I. *Si non fuerint* 29, IT. Puo socio lib. 17, lit. 2, ubi dicitur, ita coiri posse societatem, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit : atqui, inquit Lcssius, id alia catione fieri non potest, nisi contractui societatis addatur contractus assecuralionis sortis : ergo.

Λ. 1° *Concessa majori el data minori, N.conscq.* Non enim csl hic triplex contractus sed duplex, neque ad verifica Lionem legis requiritur triplex; *eldalo* quod requireretur, sufficeret si fit cum diversis persanis. Sed non est hic casus legis. Unde.

R. 2o sensum legis esse, quod si contingat in societate unum.conterre pecuniam, cl alterum operas, quæ lanii aut pluris valeant quam pecunia, quamvis lucrum sil ulriquc commune, tamen conferens operas non debeat pali damnum pecuniæ si casu pereat; quia cum jam feral damnum operarum, plus communicaret damno qua luem. Et hunc esse casum legis *palet* ex his quæ Subjungit: «Quod ita demum Valebit, *inquit,* » si tanti sil opera quanti damnum est; ple» rumque enim tanta est industria socii, ul » plus societal! conferei quam pecunia.»

Obj. 3u *el principaliter.* Tres contractus inili cum diversis personis sunt liciti : ergo cl cum eadem ; justitia enim coniraclus consistit in æqualilalc rei ad rem, non habitudine ad personas.

Hoc argumentum cui tam confidunt adversarii, esse valde caducum , *palet* ex condemnatione contractus *mohalra.* Etenim contractus venditionis supremo pretio el emptionis infirmo cum diversis personis esi licitus, el tamen cum eadem persona csl illicitus, juxta definitionem pontificiam,damnantem contractum *mohalra.* Igitur

R. Concesso ant. quod negat Gonetus, el quem non audet admillere Henricus a S. Jgnal. sed in hoc singulares cl infundali, ul *mox patebit, N. consequens.* Disparilas est, quod coniraclus triplex cum eadem persona degeneret in mutuum, quatenus socius assccurans sortem el lucrum sil dominus sortis, dc qua absque conferentis injuria polesl disponere ad libitum, cum sola obligatione reddendi æquivalcns cum auctario, ul probavimus, quod csl merum mutuum usurarium. Quando vero hi tres coniraclus incunlur cum diversis, nullus fit dominus sortis: non assecurans sortem, quia eam non possidet; neque *a fortiori* assecurans lucrum; neque socius cui isti duo contractus sunt extranei et impertinentes quique non habet majorem libertatem disponendi de sorte quam si non esset assccurata : reinanetergoconferentisqui excalanquam ex re sua polesl lucrum percipere. *Quasdam instantias* huic argumento proprias, petilas ex intentione ficta conferentis sortem, *praeoccupavimus in probatione prima conclusionis.* Insuper

Inst. Conferens sortem, non obstante triplici contractu, remanet illius dominus. Ergo *Prob. ant.* Si forte assecurans non sil solvendo, conferens assccuratus polesl præ omnibus aliis creditoribus etiam hypothecariis illam vindicare ; simili ter si furto esset ablata, posset actione rcali illam repetere' atqui hæc sunt indicia veri dominii. Ergo.

R. N. min. Hæc enim equidem sunt indicia obligationis rcalis, non vero semper veri dominii : sic, v. g. pecunia mutuata ad constructionem domus aut navis, si mulualarius sit impotens solvendo, potest a niulualore, ejus dominium non habente, præ omnibus creditoribus etiam hypothecariis vindicari. Item pecunia furto ablata, sed mixta cum pecuniis furis , remanet realiter obligata domino, licet ejus dominium per mixtionem amiserit. Item res vendita et tradita, sed non soluta, quamvis secundum plurcs vendilor non sit amplius illius dominus, manet ipsi specialiter obligata, ita ut habeat jus præ aliis illam repetendi.

Obj. 4" Ex eo quod localarius aul commodatarius assecurct commodatum aul locatum, non ideo fit commodati aut locati dominus; neque vector qui assccural merces; est earum dominus : ergo similiter.

R. Neque nos dicimus assecurantcm simpliciter sortem, fieri ejus dominum; sed assecurantcm sortem ct ejus fructum seu lucrum. Insuper disparitas est, quod res locata aut commodata, seu merx transvecta, sit reddenda eadem individualiter; unde assecurans non potest ea uti, nisi salva ejus substantia : at pecunia collata negotiationi non debet reddi eadem individualiter, sed specie lanium ct valore : unde qui eam assecurat cl ejus lucrum, potest de ea ad quemlibet usum disponere.

Obj. 5° Salvatur aequalitas justiliæ in contractu triplici; tam enim assccuratiosortisquam venditio lucri fiunt pretio, ut suppono. Ergo. *Prob. ant.* Quando fit cum tertia persona, fit justo pretio : ergo cum eadem, non enim diversitas personæ mutat pretia rerum.

R. N. ant. Ad probationem, N. conseq. Disparitas est, quod initus cum eadem persona transeat in mutuum : in mutuo autem quod accipitur ultra sortem, est injustum; initus vero cum tertia persona non transii in mutuum : *hæc palent cx dictis. Ad probationem consequentia;, R.* quod diversitas personæ non mutet pretia rerum immediate, sed mediate; quia si sit cum eadem persona, mutatur contractus; mutato aulem contractu mutatur pretium; si aulem sil cum diversa persona, non mutatur contractus.

Obj. f>° Saltem contractus triplex successive initus cum eadem persona videtur licitus. Ergo. *Prob. ant.* Contract '' vennttîonis supreino pretio, et emptionis irr mo, si fiat successive cum eadem persona, est licitus, licet initus simul et semel cum eadem persona (quo sensu dicitur *mohalra)* sit illicitus : ergo similiter.

R. Quidam admittunt antecedens, maxime si dum inibatur coniraclus societatis non intendebantur cæleri ; sic enim non tam facile concipiuntur coalescere in unum conlraclum mutui, quam si semel ineantur ex intentione. *Nobis tamen probabilius videtur negandum esse antecedens;* quia sive simul sive successive ineantur, iis semel initis, socius assecurans sortem el lucrum fit dominus sortis, cum dc ea possit disponere ad libitum. Hoc ipso aulem quo socius lit dominus sortis cum obligatione reddendi valorem el insuper lucrum, isti 1res contractus dissolvuntur in mutuum. *Ad paritatem:* disparitas est, quod contractus venditionis aulea initus totaliter desierit quando inilur secundus, unde non coalescit cum illo iu unum alium contractum mutui : at contractus societatis antea initus censetur virlualilcrdurare quanudiu durat societas, unde facile concipitur quod alii duo coniraclus postea supervenientes, simul cum illo coalescunt in mutuum.

Obj. 1° conlra secundam conclusionem. Contractus duplex, sive societatis cum assecuralione sortis tantum, sive societatis cum assccuratione lucri tantum, videtur damnatus per bullam *Detestabilis avaritia* Sixli V. Ergo.

R. antecedens meo judicio non posse negari, ul dixi; et cuique hanc bullam attente legenti patebit. El ideo dixi in conclusione, *hunc conlraclum duplicem non videri secundum se illicitum,* abstrahendo scilicet a jure positivo. Quapropicr censeo in locis in quibus viget hæc constitutio, esse illicitum ; non vero in aliis locis ubi non est recepta, ut in Gallia (de Belgio disputatur), quia constitutiones ponliliciæ, jus novum condentes, non obligant, nisi ubi el eo modo quo sunt rceptæ. Verum jam recurrunt conlra hanc solutionem instantis quas defensores prima? conclusionis faciunt adversus similem solutionem quam abhibent patroni trium contractuum. Unde

Inst. Sixtus V per illam budam non condit jus novum, sed divinum ct naturale* quod ubique el semper viget, interpretatur

et déclarai. Ergo. *Probalur ani.* Antequam quidquair prohibeat, hoc quod postea prohibet voca *malum el morbum contagiosum*, ul patet ex textu : ergo independenler abejus prohibitione erat malum, proinde jure divino aut naturali malum, cl ideo prohibitum quia malum, non malum quia prohibitum.

It. Huic instantia multiplex potest dari responsio. Prima est, d *stinguendo ant.* Sixtus V per hanc bullam non condii jus novum respective ad triplicem contractum, *C ant.* respective ad duplicem contractum, JV. *ani.* Quando ergo S. pontifex dicit hoc esse *malum cl morbum contagiosum*, referendum est ad contractum triplicem super qi o fuerat consultus, et quem exponit initio bullæ, antequam legem prohibentem condat.

Si *reponas,* S. pontificem de contractu duplici societatis cl asscc urationis sortis specialiter dicere quod *sil contra aquitatem el socii latis justitiam. R.* ita loqui dc assecurationesoriis quæ fiat vel vi ipsius contractus societatis, vel vi alterius quidem, sed absque eo quod justo pretio compensetur periculum quod suscipit asscc urans; loquitur enim ibi dc contractu per quem *omne periculum cl damnum ab allero socio recipiente sustineatur :* Is autem non sustineret omne periculum ct damnum si justum prelium asscc uralionis reciperet, cum hujus pretii damnum quod periculo æquivalet, sustineret asscc urans. Dc quo iterum modo.

Altera solutio totius argumenti cl hujus ultimas instantias esi, quod ita loculus fuerit pontifex non definiendo,sed ratiocinando seu proponendo raliones legis ferenda?. Norunt autem eruditi magnum esse discrimen inter definitionem pontificiam el rationes definitionis aut legis. Definitio est quidem infallibilis auctui itatis in rebus fidei cl morum , el lex lata exigit perfectam obedienliarn : at non sic semper de rationibusdelinilionisaul legis; quandoque enim SS. pontifices suarum definitionum aut legum afleiuni raliones probabiles tantum el minime cog'-nles.

5» *reponas,* pontificem post legem latam definire contractus quos prohibet, *usurarum piavitalem sapere. R.* neque hoc dicere definiendo , sed afferendo duntaxal rationem legis lake. Insuper, *esto* definierit ly *sapere,* non idem significat quod continere, sed esse affine lanium et propinquum, quod nobis favet. Ulterius posset dici esse usuram juris posilivi propter legem latam, vun juris naturalis.

Tertia solutio primas el principalis inslanlias csl, quod S. pontifex loquatur dc contractu sive triplici sive duplici, quo recipiens cogiiur assecui are sortem, elpericulum quod suscipit justo pretio non compensatur: quod ultimum semper contingit in triplici contractu, in quo lucrum certum quod asscc urans tenetur reddere, semper superat quod recepturus csl pro assecuralionc sortis, consequenter is solus subit periculum cl damnum. At in contractu duplici, licet possit contingere quod recipiens cogatur suscipere periculum sortis absque pretio aut saltem justo, quod ultro latemur c se iniquum quam maxime, polcsl lamcn etiam fieri quod sponte suscipiat istud periculum, ct recipiat justum prelium huic periculo æquivalcns : ct in hoc sensu procedit nostra conclusio. Hanc autem esse mentem pontificis mihi suadet, quod, ut jam noleri, loquatur dc contractu societatis quo *omne periculum ct damnum a socio recipiente sustineatur,* quo pauperesci labore suo victitantes ad capitale restituendum quocumque eventu *obstringuntur,* absque eo quod ullam mentionem faciat compensationis suscepti periculi.

Obj. 8U *contra eamdem.* De essentia societatis csl, quod conferens pecuniam subeat ejus periculum, sicut conferens operas subit illatum periculum : ergo contractus asscc uralionis sortis destruit societatem. *Probalur ani.* De essentia societalis est quod sil communis in damno cl lucro. Ergo.

Confirmatur. Juxta S. Thomam , totum jus lucrandi aliquid in conferente pecuniam in societatem , fundatur in periculo cui pecuniam suam exponit; dicit enim S. Doctor *22, q. 78, a. 2, ad 5 : « Ille qui committit » pecuniam suam vel mercatori vel artifici » per modum societaliscujusdam,non trans» fert dominium pecuniæ suæ i»? 'Ilum, sed » remanet ejus,* ita ul cum periculo ipsius » mercator de ea nogotictur vel artifex opoi) relur : ct ideo sic licite potest partem lucri » inde provenientis expetere. » Ergo.

Λ. 1° *I). ani.* Dc essentia societatis est, quod conferens pecuniam subeat ejus periculum , attenta sola natura societatis, (7. ent. attenta natura alterius legitimi ccntractus adjecti, *N.* ani. Similiter *D. probalionem.Sic* de essentia locali est, quantum ex vi locationis, quod locans subeat periculum rei suæj. non obstat tamen quin ratione alterius contractus adjuncti locatarius illud subeat. Neque verum est quod dicunt adversarii, contractum asscc uralionis non esse contra naturam locationis, sed prætcr tantum; esse autemJcontra naturam societatis; hujus enim disparitalis nullam rationem afferunt. Quasi vero Petrus asscc urans sortem meam, destrueret societatem quam babeo cum Joanne; si tamen asscc uralio sortis esset contra naturam societatis et eam destrueret, a quocumque fieret, eam destrueret. Sed *esto* dissolvatur contractus societatis per assecurationcm sortis, erit tunc alter contractus, quem quo volueris nomine appellabis, et is justus ac legitimus, utpote in quo servatur æqualilas, cum , ut suppono, solvatur prelium adæqualum suscepti periculi. Et hinc

R. 2° *Dato ani. N. conseq.* Quia etiam in nostra sententia conferens subit periculum pecuniæsuæ ,seu , quod idem omnino est, subit damnum æquale periculo , nimirum damnum pretii quod solvit pro assecuratione. Ille enim vere subit periculum , qui subit damnum periculi ; et sic est communio damni el lucri inter socios. Hæsolulionessunl etiam adhibendæ quibusdam conciliis provincialibus, el Mediolanensi ,Burdigalensi, etc., quæ possint opponi.

Ad confirmationem , R. DaloS. Thomam hæc præcise dixisse et nihil amplius, cumque sensisse ut fert argumentum, inlelligendus foret ad sensum alterutrius solutionis mox datæ. Verum nego, et hæc præcise verba, et cum sensum esse S. Thoma*, licet mulli eum ipsi tribuant, sed ex male intellectis aut truncatis ejus verbis : non enim præcise concludit S.Thomas, *el ideo sic licite potest pariem lucri inde provenientis expetere, sed* addit, *tanquam ex re sua:* ex quibus quatuor verbis, omissis in instantia , evidens est S. Thomam non fundare jus percipiendi lucrum in periculo cui conferens pecuniam eam exponit, sed in dominio illius, quod prius dixerat remanere apud conferentem : *tanquam* , inquit, *ex re sua,* Assecuralus autem simpliciter de sorte, ejus dominium relinet, ut ostensum est; et sic cx ea potest expetere lucrum, *tanquam*

Ex diclis colliges quid sit dicendum dc societate animalium quæ vulgo dicitur *redbeslie*, id est, redditio bestia* et definiri potest *Convenlio duorum vel plurium, qua unus animalia insocielalcm confert, alter heee custodit el pascit, ul ambo lucrum ex frudibus percipiant.* Colligitur, inquam, ex diclis hunc contractum esse licitum, non secus ac alias societates, modo eædem conditiones serventur: nimirum 1° ut si animalia pereant abs que culpa villici recipientis, non ipsi sed conferenti, utique domino, pereant; 2° ul villicus recipiens anima'ia ea sedulo curet, servet, el pascat, accuratimque omnis lucri rationem reddat; his enim dunlaxat titulis habet jus ad fructus ; 3° ut fructus seu lucra dividantur secundum squalitatem proporlionatam capitali ponentis et operis recipientis.

Hinc si tradens assecuretur de suo capitali, i a u' tot debeant ipsi reddi capita quot posuit aut valor, quovis casu pereant, et simul assecuretur de certa quantitate tructunm, singulis hebdomadibus, mensibus , aut annis reddenda, est injusta societas, quia est triplex contractus, quo fit ut villicus possit ad nutum disponere de grege , absque eo quod conferens legitime conqueri possit, mo lo tempore fixo ipsi sors et lucrum reddantur. Est ergo vel mutuum, vel venditio: mutuum , usura est ex eo lucrum accipere; si venditio, cum ea secundum leges debeat fieri æslimalione, venditor nihil ultra æslimationem percipere potest.

At vero si conferens tantum assecuretut dc suo capitali, mediante justo pretio, et participet fructibus prout eveniunt, aut si assecuretur de certa quantitate fructuum , relicta majori quantitate sperata villico , et subeat periculum sui capitalis, est licita societas; quia csl tantum duplex contractus. Ex quibus principiis resolvere poteris plures alios casus in hac materia.

Petes utrum conferens oves, v. g. teneatur adhibere fidem recipienti, dicenti oves fuisse raptas a lupo aut casu periisse?

R. juxta plures negative,sed recipientem teneri probare sine sua culpa periisse, alioquin conferentem posse Inia conscientia prelium ovium perditarum exigere; quia recipienti incumbit custodia, el consequenter probatio quod bene custodierit : *()u. enim excipit, probare debet id quod exc>p<iur.* I. ,$'> *paetum , <T. d?* Proba tinmlm·

Colligitur etiam ex l. 5» *creditor* cod. de Pignoratitia actione, ubi dicitur quod si creditor non *probat manifestis ralionibussc perdidisse* (pignus), *quanti debitoris interest condemnari debet.*

DISSERTATIO VI.

DE CÆTERIS CONTRACTIBUS.

ARTICULUS I.

De locatione et conductione (1).

§ L — *Quai sit locatio ft conductto.*

Locatio et conductio sunt duo contractus partiales correlalivi, ex quibus unus consurgit qui dicitur localio-conduclio, sicut diximus de venditione ct emptione. Plurima quæ hunc contractum spectant, pendent ex conventione partium aut consuetudinibus locorum : quæ sunt juris naturalis et communis positivi, breviter perpendemus.

Dico. Locatio definitur : *Contractus onerosus quo usus vel fructus rei vel personas traditur ad certum tempus pro prelio.* Conductio : *Contractus quo suscipitur,* etc. Qui tradit, dicitur locator, gallice *le bailleur ;* qui suscipit, conductor scu locatarins, gallice *le preneur.* Explicatur definitio, et in explicatione mullæ difficultates resolvuntur.

Dicitur 1°, *contractus onerosus,* non solum quia non fit gratis, sicut lit commodatum et precarium ; sed etiam quia varia onera scu obligationes incumbunt locatori et locatario.

Locatori incumbit 1° tradere rem bonam non vitiosam, necinutilcm ad usum ad quem locatur, aul saltem aperire locatario vitium rei : unde si scienter taceat vilium quo ros lit inutilis conductori, et sequatur illi damnum, ut si locet domum ruinosam , equum iolilum excutere sessores aut onera, etc., non potest petere pensionem ct tenetur dc damno. Si ignoranter, ut si locet saltum pascuum in quo nascitur herba pecoribus mortifera, non tenetur dedamno, sed neque potest petere pensionem , 1. *Sed addes* 19, fT. Locati conducti, lib. 19, tit. 2, ubi, quamvis dicalur locantem ignoranter dolia vitiosa teneri dc damno, interpretes tamen intelligunl dc ignorantia voluntaria, aul præsumpta in foro externo. De inutilitate vero rei locata» postea causata ex casibus supervenientibus, dicam § seq.

(t) Vide iduclatioaem vigeiimom «ecunAam.

2° Incumbit locatori facere expensas utiles ct necessarias pro conservatione ct reparatione rei quoad substantiam et paries ejus permanentes, tum quia illius est, tuinquia tenetur tradere locatario rem aptam communibus usibus, el consequenter non aptam reddere aptam suis expensis. Propter easdem rationes, tenetur tributa el onera publica solvere, fossas et aggeres facere, cl quæ sunl necessaria ad avertenda mala el pericula, ut incendium, alluvionem, elc. Excipe nisi aliter sil conventum, quo tamen casu debet minui pretium , aut nisi aliter ferat consuetudo loci. In his partibus consuetum csl quod localarius teneatur ad minutas expensas seu reparationes. Impensas voro ad ipsum usum aut fructum necessarias, ul alimenta equi locali, culturam agri, collectionem fructuum, incumbere conductori, nemini dubium est.

Hinc inferes quod , si colonus conductor vincas aut arbores plantaverit, absque co quod hoc fuerit lege locationis conprchensum, cx quibus ager ampliores fructus profert et pluris valet, si locationis jure decidat antequam expensas recuperaverit, locator teneatur eas refundere, 1. *Colonus,* fT. cod.

3° Tenetur locator non repetere rem ante tempus statutum, sicut nec conductor potest deserere ante tempus. De quo infra.

Locatario autem seu conductori incumbit 1° rem conservare sicut vir prudens res suas conservat, et eam præfinilo tempore reddoreintegram ctqualem accepit in quantum fieri potest, hoc est, ut res ejus culpa non sit deteriorata. 2° Non potest re uti nisi ad cum usum ad quem conduxit, nisi ex præsumpta voluntate domini , alias furtum commit lit, § 6, Tnstit. lib. 4, lit. 1.3° Tenetur pensiones solvere statuto tempore, de quo mox.

Locator et conductor sibi invicem obligantur ex culpa lata ct levi, non tamen saltem regulariter cx culpa levissima, nec « *fortiori* ex casu fortuito, 1. *Si certo* 5, fi. Commodati. Ratio est, quia iste contractus est in utilitatem ulriusque,ut latius dixidc restât, in genere.

Dicitur 2", *quo usus vel fructus traditur;* quia hoc contractu non transfertur ȯoï,ıï̈nium, sed simpliciter usus, ut in domo, equo ; vel fructus, ut in agro, vinea.

Localarius potest rem locatam ad eumdcin usum vel frudum alteri æque tamen

idoneo locaro, nisi sit aliter conventum explicite vel implicite, l.7VeTno6,c. De locato: quo casu si secundus localarius solvat secundo locatori, liberatur, el nihil debet primo locatori, 1. *Solutum* tI, IT. de l'ignorât.

Si peius sub cujus dominio sint fructus rei locals? *It.* Fructus adhuc pendentes, el nondum a solo vel arbore separati, sunl sub dominio loeatoris proprietarii, quia sic sunt pars fundi qui est sub dominio proprietarii. Quod tamen non obstat juri quod habet localarius cos, cum libuerit, a fundo separandi cl dc iis disponendi. Si aulem sini a (undo separati, stalim fiunt conductoris, quia cx contractu habet jus fruendi re, ergo faciendi fructus suos. Ili tamen manent proprietario obligati specialiter scu impignorali pro pensione si nondum sil soluta, l. *In pradiis* 7, fT. In quibus causis, lib. 20, til. 2.

Dicitur 3°, *rei vel personœ;* quia homo non solum res suas locare potest, sed ct seipsum scu potius laborem suum et industriam, ut faciunt famuli, artifices, mercenarii , medici, chirurgi, etc.

Res autem quaecumque, sive mobilis, sive immobilis, quæ polest vendi, potest cl locari nisi lege prohibeatur. Sic prohibetur locare servitutem prædialcm seu jus quod quishabel transeundi per agrum alterius, 1. *Locare'l* 'I, (T. Locali conducti, cit. Item prohibetur locare prædia militibus ct curialibus, l. *Curialis,* c. dc Locato , et 1. *Militis,* c. eod. Hem clerici el monachi prohibentur conducere res saeculares, cap. *Multa* 1, Nc clerici cl monachi, lib. 5, lit. 50. Sed id videtur intelligendum si liat turpis lucri causae alias praxis est contraria. Lege autem naturali, sicut vendi ita ct locari prohibentur res spirituales, actiones injustae, res quibus localarius creditur abusurus, ul gladius properanti ad duellum, domus meretrici caabusura*ad meretricandum, nisi, inquit Sylvius, in ea civitatis parte in qua arcpublica tolerantur; adde cl nisi subsit justa et proportional·! causa ejus peccatum ncgligcndi : unde non probo quod dicit Pontas, v» *Louage ens.* 15, et post ipsum Perfector Tournely, hujusmodi Jocationem domus fieri non posse, etiamsi proprietarius non inveniat alterum cui locet, ct tamen pretium locationis sil necessarium ul «mbsistcre possit. Vide quæ dixi dissert. 3 dc «endilione, arl. 8, §2.

Dicitur 4% *ad certum tempus.* Communiter docent auctores debere esse minus decennio. Attamen Sylvester v® *Locatio, q.* 4, resolvit posse esse ad tempus fcl in perpetuum, el 1. 1, ff. *Si ager vectigalis.* aperte liadilur locationem posse esse perpetuam: sed quandoest decennalis aut ultra, vix differt ab emphileusi.

Bona regularium, juxta Clcmcnlinam *de Ilibus Ecclesia,* lib. 3 , lit. 4, non possunt locari nisi ad modicum tempus, quod juris interpretes intelligunlminusdecennio.Juxtavero bullam *Ambiliosœ* Pauli II (refertur inter Exlravaganlescommuncslib.3, tit. 4), nulla bona ecclesiastica neque licite neque valide locaripossunt inconsulto summo pontifice nisiad triennium. Non sunl tamen damnandi qui locant ad novennium, retenta facultate resiliendi a contractu quolibet triennio; tunc enim non est absolute locatio nisi ad triennium. Quidam inlcIligunt triennium utile, scilicet, 1res annos fructificantes, ita ut si fundus alternis annis fructificet, possit locari ad sex annos; si tertio tantum anno fructificet, possit locari ad novennium. Ila Covarr. Barbosa ct alii apud Donatum. Ilcm alii existimant quod si non res sed fundus, pula viridarium aut ager, locclur, sed præcisc fruclus inde proventuri locentur, possit extendi ad novennium; quia fruclus sunt potius bona ecclesiasticorum quam Ecclesiae, sed videtur tunc potius venditio fructuum quam locatio.

Verum rem compendio conficit Navamis in Manuali cap. 27, n. 146, ubi dicit quod hæc bulla Pauli II in nullo fuit recepta, juxta Sylveslrum : (verba Sylveslri v° *Alienatio,* q. 15, sunl : « Dc qua *(bulla)* dic ut »dc lege moribus utentium non recepta), » cl quod consuetudo valet contra illam » juxta Bochum de Curi..... quod Cajeta- » nus dicit quod in aliquibus locis ad nihil, » in aliquibus ad aliquid esi recopia; et » quod in hac re confessarius inquirere de- » bet do consuetudine, ad internoscendum » quem ct quanti debeat condemnare. » In his partibus non videtur recepta neque quoad locationem ultra triennium, neque, sallemiil puto, quantum ad absolutamalienationem inconsulto summo pontifice.

Igitur locator non potest rem suam repetere ante praefixum IcmputTelapsum, nisi ex quatuor causis a jure tam civili, L *Æde,* c. de Locato, quam canonico, cap. *Propter*

sterilitatem, de locato et conducto assignatis. Prima est, si casu improviso locator indigeat domo sua ad habitandum, ut si ea quam habitabat corruerit, vel, juxta quosdam, si uxorem duxerit; aut alia de causa. Hanc exceptionem quidam auctores dc sola domo locata intelligunt, quia jura de domo tantum loquuntur. Verum quoad sequentes exceptiones etiam de domo tantum jura loquuntur, el tamen communiter extenduntur ad omnes res locatas. Nec video cur locator, si ex casu indigeat in proprios usus equo locato, non possit æque repetere ante tempus ac domum locatam. Secunda causa est, si res locata necessario indigeat reparatione quæ heri non possit nisi eam ad tempus deserat locatarius. Hoc autem duplici casu minuenda est pensio pro rata temporis quo re non usus locatarius. Tertia, si conductor re conducta abutatur, ut si arbores cædat, si in domum conductam introducat meretrices, aut aliter cum damno vel scandalo utatur : quo casu tenetur locatarius locatori de damno lam secuto quam secuturo, si nempe res non possit postea vel absolute vel æquali pretio locari, quia est hujus damni causa injusta. Quarta, si conductor non solvat per biennium pensionem debitam, quando res est locata ultra biennium ; si enim esset infra biennium locata, posset stalim , tempore solutionis elapso, expelli. In hoc casu, Lessius, Bonacinas et alii, dicunt remittendam esse a locatore pensionem temporis sequentis : id quidem verum est si locator slatim possit rem alteri locare æquali prelio, aut in proprios usus æque utiliter impendere ; si vero non possit, et inde patiatur damnum , verius puto cum aliis localarium ad illud teneri, cum non minus sit injusta illius causa quam in præcedenti casu.

Similiter conductor tenctur stare contractui, neque absque justa causa rem deserere; alias debet pretium solvere, saltem quanti interest locatoris ut inde non patiatur damnum. Justa autem causa est, si ratione pestis, belli, lemurum, incendii el similium, res retineri non possit. De quo iterum fusius modo.

Diwlur 5°, *pro prelio* utique justo, per quod distinguitur a commodato et procario. Justum autem prolium censetur quod communi æstimalionc est commensuratum •ommodilati usus aul fructus. El ita esse censetur, maxime respectu famulorum ei operariorum, quando non desunt multi qui tale obsequium simili stipendio libenter præstarent. Quando dubium est an eoductor solverit pretium seu pensionem, ú *qui ostendit se tribus proximis annis solvisse* (exhibendo v. g. apochas) *retro iolvisse praesumitur, nisi contrarium probtur,* 1. *Quicumque,* c. de Apochis. Intelligc in forro externo; si enim revera non sini solulæ pensiones, tenetur in conscienlij solvere conductor.

§ 11. — *Utrum si conductor impediatur ab* tus *vel fructu rei conducta, teneatur salvere ptnsionem ?*

Nota. Non conveniunt auctores ad quid præcise vi contractus locationis, seclusa pacto et abstrahendo a jure positivo aul consuetudine, teneatur locatarius cira solutionem pensionis, casu quo re uti vel frui impediatur. Quidam volunt quod vi contractus teneatur in omni eventu solvere integram pensionem; quia localio-conducIio valde affinis et vendilioni-emptioni, l. *Locatio,* IT. Locali ; qui enim locat agrum, videtur vendere fructus agri ; et qui locat domum , videtur vendere usum domus: sicut ergo rei emptæ periculum quodvis,si contractus emptionis, est emptoris; ita usm aut fructuum periculum, vi con tractus conductionis , est conductoris. Neque refert quod fructus successive nascantur, potest enim simul vendi quod fit successive. Ila Lessius cum aliis, nec improbabiliter. Alii tamen et communius censent, conductorem vi contractus ad pensionem non teneri, si ipse non sit causa cur re non utatur aut fruatur ; quia non censetur ad id se voluisse contrahendo obligare. Et huic senlcntiæ favent jura : unde quamvis prima sententia secundum se foret vera, aliter tamen jura disposuerunt, el aliter contrahentes possum pacisci. Juxta quod

Dico 1° Si conductor seobligaveritad solvendam pensionem in omni eventu, tenetur solvere , quovis modo ab usu vel fructu rei impediatur; quia potest renuntiare omnibus casibus fortuitis , et dispositioni legis aut consuetudinis contranum in ejus favorem statuentis. Quidam tamen existimant irf non esse extendendum ad casus extraordinarios et insolitos, nisi exprimantur; quia, inquiunt, non censetur conductor de iis cogitа.«e, nec consequenter intendisse. Ila Pontas v» *Louage* cas. 2 ; ex quo infert conductorem qui lempore pacis contraxit et se ad omnem eventum obligavit, non teneri in eventu belli quo ab usu vel fructu rei impediretur. Verum *dato principio, cegre sequelam admitterem ,* non enim est insolitum , bellum indici quamvis aliquot annis antea nullum discordiæ semen apparuerit ; idque consequenter potuit præcogilare conductor. Olerum, quandoconductor in omni eventu se obligat, pretium locationis est minuendum, propter onus quod in se suscipit et ad quod non lenelur secundum leges. Etenim

Dico 2° Si impedimentum usus vel fructus contingat ex parte locatoris, sive voluntarie, sive non; item si contingat ex parte rei .Omluctæ absque culpa conductoris, seclusopacto, conductor non lenelur solvere pensionem pro tompore quo re uti vel frui non potuit, I. St *fundus* 33, IT. Locati, I. *Si quis domum 9,* ff. eodem, 1. *Habitatores* 27, ff. eod. ibi. Si *causa justa fuisset cur periculum timeret, quamvis vere periculum non fuisset, tamen non debere mercedem.* Ita communiter el ratio ut supra ; quia conductor non censetur voluisse se obligare ad solvendam pensionem casu quo non esset caucacurab usu vel fructu rei impediretur.

Dico 3° Si impedimentum proveniat ex parte conductoris, sive voluntarie, sive involuntarie, tenetur solvere pensionem pro tempore quo re uti vel frui fuit impeditus, saltem quanti interest locatoris, ulmox explicabo in consectariis, 1. *Qui operas* 38, ff. *Locati, el* communiter. *Ratio est,* quia æquilasnon patitur ut locator damnum patiatur propler impedimentum ex conductore proveniens ; quin potius postulat ut, sicut conductor non tenetur solvere pensionem si impedimentum ex parte rei aul locatoris contingat, ila teneatur solvere si impedimentum ex sua parte proveniat.

Ex his colliges 1°, eum qui domum conductam tenetur desercre, quia evincitur a vero domino, non teneri locatori de pensione temporis sequentis, iinoipsum locatorem teneri conductori de damno , si sciens esse alienam locarit. Idem qui domum conductam tenetur deserere propter incursiones hostium, vexationem lemurum, ruinam imminentem, viciniam pestis, non lenelurad pensionem pro tempore desertæ (Mimus.

liem qui conduxit famulum aul operarium, non tenetur ad mercedem pro tempore quo famulus aut operarius infirmatur. Quia in his omnibus, impedimentum usus non oritur ex parte conductoris, sed ex parte rei vel locatoris. Qinuam dicunt herum teneri ad alimenta et modicas expensas famuli ægrolantis ; sed quo jure nisi charitalis, non apparet.

E contra qui domum conductam deserit, quia ratione proprii commodi alio migrat, aut ratione novæ dignitatis vel matrimonii ampliore indiget; item qui agrum conductum ratione morbi colere non potuit, qui conducto operario aut equo , mulua voluntate, non ulilur , tenetur ad pensionem domus, vel agri, ad stipendium operarii, aut pretium locationis equi, in quantum interest locatoris ul servetur indemnis; quia in his impedimentum oritur ex parte conductoris. Dico, *in quantum interest locatoris ut servetur indemnis,* id est, si res aul opera æque bene alteri locanda fuisset, el jam non possit locari, tenetur conductor ad integram pensionem, aut integrum stipendium, quia est causa lotius damni. Si vero res non fuisset alteri æque bene locanda, nec jam locari possit, quidam volunt nihilominus solvendam esse integram pensionem aut stipendium ; alii vero censent aliquid minuendum esse de pensione arbitrio prudentis, et hoc videtur æquilali naturali conformius. Si tandem res deserta æquali pretio alteri locetur, ad nihil tenetur conductor, quia milium patitur damnum locator. Si minori pretio, tenetur tantum ad incrementum. Sit casus: conduxisti domum Petri ad annum 200 libellis, quam Petrus alteri æquali prelio tunc locasset, eam commodi tui causa desertam Petrus alteri jam locare non potest; teneris ad 200 libellas : vel alteri locare cogitur 150 libellis tantum ; teneris illi refundere 50 libellas. Et sic dc similibus.

Colliges 3° *et maxime.* Si sterilitas rei frugiferæ, ut agri, casibus fortuitis causata, ut grandine, alluvionibus, nimia copia aut inopia imbrium , incursione hostium, etc. tanta sit ut colonus nihil recipiat, tota pensio hujus anni est remittenda, 1. *Ex conducto* 15, fT. Locali. Si sterilitas non sit totalis, sed tamen magna et immodica, pensio est remittenda pro rata, cap. *Propter sterilitatem* 3* Extra de Locato conducto, l.

Si merces 23, § Vis major 6, IT. *Locali.* Si **sil** modica sterilitas, nulla remissio est necessario facienda, 1. Si *merces* cit. lia communiter quoad omnes parles, et prælcr jura, *paid ex didis t* quia islud impedimentum non oritur ex parle conductoris , sed ex parte rei. Idque etiam inlelligcndum esldc frudibus jam collectis cl in fundo posilis, si casu fortuito pereant. Id etiam plurcs extendunt ad fruclus in horreo collectos, cum videatur eadem ratio, quamvis id alii negent; quia tunc sunt coloni, res autem perit domino. Verum jura non videntur mullum ad hanc rationem attendere in praesenti materia ; pone enim conductorem causa morbi non colligere fructus, pereunt ipsi, secundum jura, licet prout sic adhuc pendentes sint domini fundi seu locatoris.

Observat Pontas v° *Louage* cas. 3, ea quæ diximus dc remissione pensionis in ca»u sterilitatis, intelligenda esse lanium desterililate fructuum induslrialium, id est, illorum qui non nascuntur nisi mediante cultura, ut sunt, v. g. frumenta; non vero de meris naturalibus, ut sunl fœnum cl sylvæ. Hanc lamen distinctionem non lego injure neque in auctoribus quos plures præ oculis habeo; neque sic observari arbitror apud nostrates.

Sunt tamen quantum ad hoc ultimum consectarium quaedam exceptiones faciendae. Excipe itaque 1° nisi aliter contrahentes convenerint, ut dixi in prima conclusione, vel nisi aliud ferat consuetudo loci.

Excipe 2°, *nisi cum ubertate procedentis vel subscquenlis anni valeat sterilitas compensari* , cap. *Propter sterilitatem* cit. cl l. *Ex condicio* cil. Unde si fertilitas subsequent anni compenset sterilitatem praecedentis, polesl repeti quod anno præcedenti remissum fuit. *Et hinc* palet remissionem pensionis raro esse faciendam quando res ad plures annos, puta 1res vel sex, csl locata, quia rarum csl csl slerilatcm unius auni, alterius fertilitate non compensari.

Excipe 3°, nisi pensio sit solvenda in parte aliquota seu incerta fructuum, puta, in tertia vel quarta parte; quia, ut dicit lex Si *merces* cil. § G, *Partiarius colonus , quasi societatis jure *el damnum cl lucrum cum domino fundi partitur.* Is aulcm cui solvenda est pensio in parle aliquota, est partiarius ct quasi socius. Ha interpretatur Layman post Glossam, Abbatem, Navarrum ct alios. Unde existimo allucinatuin esse clariss. Pontas dum v° *Louage* cas. 6 hanc legem intelligit de pensione solvenda in certa et determinata parte (ructuum, puta, si sint 20 modii frumenti solvendi quolibet anno locatori; tunc enim nulla est species societatis, ncc ullum periculum er parte locatoris.

Quæ vero sterilitas sit censenda magna ct immodica non conveniunt doclores. Quidam censent esse magnam si colonus vix colligat tertiam partem soliti ; alii si vix colligat duas tertias soliti ; alii ct communius, si deducto semine ct aliis expensis, vix supersit dimidium pensionis solvendæ.

At forte ulterius inquires utrum si sit insolita ubertas, possit etiam locator augere pensionem? *Respondetur communiter affirmative ;* quia si ob sterilitatem minuatur pensio, æquitas postulat ut propter fertilitatem augeatur. Inlellige lamen 1° modo fertilitas proveniat cx casu fortuito, clnon ex industria conductoris : 2° modo ratione fertilitatis non mullum mutuatur pretium fructuum;si enim ratione abundantiae ita decrescat pretium , ut hæc magna copia non pluris valeat quam ordinaria messis, non debet augeri pensio : unde raroestaugenda, neque id moris csl in his partibus.

J III, — *Varia quaslionts resolvuntur circa pinsentem materiam·*

Petes 1° quot modis finiatur locatio?

R. Finitur muluo contrahentium consensu cl lapsu termini constituti. Si tamen locator sciens permillal conductorem relinere rem locatam ultra terminum constitutum, censetur prorogare locationem, el conductor rem reconduxisse eodem pre'io ct cum iisdem pignoribus, non tamen cum iisdem fidejussoribus, nisi iterum fidejubeant, 1. *Item quœrilur* 13, § 11, IT. l.o·cati. Censetur autem prorogata locatio prædii urbani ut est domus, donec altcr contrahentium resilire voluerit; locatio praedii rustici, ad annum, 1. cit.

Petes 2» utrum si locator præmonaliir ante lapsum termini præfiinti, aut vendat vel donet rem locatam , hærcs seu emptor aut donatarius teneatur stare locationi? Idem quxri potest de hærcde conductoris-

R. Hærcs universalis, sive locatoris, sivo conductoris , tenetur stare locationi; quia hærcs universalis repræsentat personam

defundi ct succedit omnibus jui ibus et debilis seu oneribus illius, lib. *Viam* 19, cap. dc Locato. Hærcs autem particularia, ut legatarius ,* item emptor aut donatarius non tenetur stare locationi; quia non représentât personam defuncti, pisi aliter fuerit pactum, aut nisi res locata sit specialiter obligata conductori in assccuralioiicin locationis, lib. *Emptorem* i), c. cod. 'ib.4, lit. 55. *Ex quo iniens,* conductorem pariter non teneri stare contractui, sireslocala transeat ad hæredem particularem aut emptorem vel donalarium. Quod 'i conductoris intersit stare contractui , idque velit, nolente lixrcde particulari, emptori aut donalario, polesl agere pro intéresse contra locatorem aut ejus hæredcs, lib. Si *merces* 25, § 1, IT. Locati. Iniquum vero foret expellere colonum ab agro arato ctseminato ante incsscm, nisi saltem refusis expensis.

Petes 3° utrum pupillus aut minor , factus major, teneatur stare locationi factæ a tutore vel curatore?

R. affirmative. Quia quilibet tenetur ratum habere quod suo nomine factum est a legitimo administratore, alioquin sequeretur lites cl mulla inconvenientia in republica. Ita communiter. Si tamen minor sil enormiter læssus, potest pcicre restitutionem in integrum, *ul patcl cx alibi dictis.*

Eadem ratione ecclesia, xenodochium , collegium, communitas, lenelur stare locationi factæ a legitimis suis administratoribus dc rebus ad ecclesiam seu communitatem pertinentibus ; quibus tamen etiam competit jus petendi restitutionem in integrum. Hem propter eamdem rationem, prælatus aut quicumque beneficiarius tenetur stare locationi factæ a suo prædcccssore, dc bonis non pertinentibus ad ipsum prælalum aut beneficiarium, sed ad ipsam ecclesiam, qualia sunl bona fabricæ; non autem tenetur siare locationi lactæ a suo prædecessore dc bonis beneficii ad proprios usus beneficii deputatis; quia praedecessor hanc fecit proprio nomine cl de re dc qua pacisci non poterat, nisi pro tempore quo possessurus erat beneficium. It tamen intclligc nisi sit alicubi consuetudo contraria, aut nisi sit jam inchoatus annus et conductor jam adhibuerit operas in re colenda ; tunc enim prorogatur locatio ad annum.

Tandem eadem semper ratione, mortuo vel amoto mai ito, uxoi t< netur stare locationi ab ipso lactæ dc bonis paraphernalibus; quia eam Iccii nomine consentientis uxoris tanquam illoium administrator; secus de locatione bonorum dotalium quam non censetur fecisse nomini communi aut uxoris tanquam administrator, sed nomine propi io tanquam dominus. Ita saltem resolvunt plurcs auctores.

Pcles utrum locans operam pluribus insolidum, ita ul teneatur singulis, etsi alii resiliant, possil a singulis integrum stipendium accipere?

11. probabiliter affirmative, modo opera pluribus praestita sil singulis æque utilis ac si uni lanium præstarclur. *Ratio est;* quia valor seu æstimalio opera: pluribus in solidum impensae, non minuitur respectu singulorum : ergo si pro uno impensa valeat duobus aureis, non minoris valet si simul proallcro impendatur. *Probatur ant.* quia sunt distinctae obligationes totales ab invicem indepcndenles, cl opera collata uni non minus illi prodest cx hoc quod simul impendatur alteri, sicque utilitale et valore est virlualilcr multiplex : ergo ejus valor el æstimalio non minuitur, etc.

Confirmatur. Qui proprii negotii causa intendit ire Parisios, potest Unium exigere ab illo qui illuc cum suo nomine mittit ac si proprii negotii causa iturus non luisset, ut probat usus quotidianus : ergo similiter si ire debeat ex pacto cum aliquo alio antea inito; nihil enim refert an sua an alterius causa ire debeat ; eslque ejus bonæ fortuna? imputandum quod plura negotia simul concurrant.

Hinc non videtur damnandus commissaires causarum qui pro uno itinere plura integra stipendia recipit, si plurcs causas tractandas suscipiat elæque utiliter tractet. E contra qui unam peregrinationem suscipit pro pluribus, non polesl a singulis integrum stipendium accipere; quia peregrinatio non æque prodest pluribus per modum satisfactionis ac uni.

Si inferas. Ergo nuulius deferens litteras potest lanium exigere a singulis quantum si pro uno solo iter conficeret. /{. Ar. *illationem* regulariter loquendo , quia nuntius ordinarius nonse obligat singulis insolidum sed partialiter tantum; non eniin tenetur singulis si alii resiliant, neque aliud intendunt conductores (nisi forte esset nuimus

publicas a magistratu conductus, sed iste non particularibus sed reipublicæ locat suas operas, et habet pretium laxatum). Partialis autem obligatio non tanti valet quanti valet totalis et in solidum.

Dixi, *regulariter loquendo ;* quia si duo specialiter me scorsim conducant ut deferam Parisios litteras, et ulriquc me scorsim obligem in solidum, possum ab utroque integrum stipendium itineris recipere . sicut si me oblieem in solidum ad reducendum equum Titii Parisios pro duobus aureis, possum pro æquali pretio me obligare Caio in solidum ad illuc reducendum illius equum.

Reponet. Duo aurei sunt, ut suppono, justum stipendium itineris Parisiensis : ergo injustum erit quidquid ultra accipitur. *R. D. ani.* Duo aurei sunt justum stipendium itineris Parisiensis, quatenus istud iter tendit sub una obligalionead gestionem unius negotii, *C.* quatenus tendit sub nova obligatione cum altero in solidum ineunda ad alterius negotii gestionem, *N.* Tuncenim talis ilineratio csl virtualiter duplex, cl valet duplo.

ARTICULUS II.

Dc emphiteusi el [cudo (1).

Emphitcusis, voxgræca, latine redditur, *insilio seu implantatio ;* quia olirn agri inculti tradebantur colonis ad excolendum, inserendo seu implantando arbores, construendo prædia rustica, vel alitor meliorando, concessoipsis dominio utili pro aliqua pensione fructuaria vel pecuniaria. Usus autem obtinuit ut etiam agri fertiles eadem lege in emphilcusim darentur. Accipiens dicitur emphiteula. Igitur

Dico 1° Emphitcusis delinitur : *Contractus quo rei immobilis dominium utile ad longum tempus transfertur retento directo, sub onere pensionis annuæ solvendæ dominio directo.*

Dicitur t°, *quo rei immobilis dominium utile transfertur:* quibus particulis differta locatione, qv® polesl esse rei tam mobilis quam immobilis; nec transfert ullum dominium , sed solum usumfruclum ; per emphileusim autem solius rei immobilis trans' fertur verum dominium utile et jus in ipsa re , ita ut emphiteula rem sibi obligatam halicat, eam naturaliter possideat prupno nomine, possitque vocari dominas et eam locare atque in secundam empbiteusim transferre ; et ideo præsiarc tenetur expensas necessarias ad fundi conservationem ct fructuum collectionem , scilicet, curare ul domus, horrea, stabula, aggeres, fossæ, sepes, putei, etc. conserventur aut reparentur; ad quæ non tenetur locator.

Dicitur 2°, *ad longum tempus:* per qnod di fieri etiam a locatione quæ solet fieri ad breve tempus. Longum autem tempus censetur in jure quod non est minus decennio ; non solet extendi ultra novem el nonaginta annos; nihil tamen impedit quin sit perpetua.

Dicitur 3", *retento dominio directo* /quia translato dominio utili, manet directum sicut ct ipsa possessio civilis penes priorem dominum, et ideo emphiteula non potest contra ipsum præscribere, 1. *Male* 2 , c. de Prescript, triginta ann. Potest tamen praescribi dominium utile. Ex quo etiam sequitur quod, si rei emphiteuticæ dominium pereat absque culpa emphiteula», damnum et restauratio ad dominum directum spectant; quia res perit domino.

Præter hæc : conditio emphiteuseos est, si emphiteula in emphileusi laica per 1res annos, in ecclesiastica per duos, integram pensionem culpabiliter solvere omiserit, ipso jure cadat in pœnam commissi, possitque dominus directus persententiam judicis ipsum privare re emphileutica cum omnibus meliorationibus , 1. 2 el 3, c. *de Jure emphil.* etiamsi de solutione non fuerit interpellatus, quia dies interpellat pro creditore. Si tamen sil emphitcusis ecclesiastica, potest intra decem dies a biennio elapso, oblatis pensionibus moram purgarc, cap. *Potuit,* dc Locato. Similiter re emphileutica privari potest emphiteula si eam notabiliter deteriorem reddat, Authent. *Quirem,* c. dc Sacrosanctis cedes.

Altera conditio emphiteuseos est, quod emphiteula non possil rem cmphitculicam ct melioramenla a sc facta vendere, nisi prius monito domino, ut ipse si velit ante Jios emere possit ; alioquin cadit pariter in pœnam commissi, I. 3 , c. *de Jure emphil.* (Domino monito conceduntur duo menses ad deliberandum an prelio oblato emere velit. Similiter emphiteula non potest subemphileuticarc,quod dicilur *dare ad libellum,* nisi prius monito domino. Polesl tamen donare;

(«) Vide adnulihoncm vigesimam tertiam·

jwl non polesl donata num investire seu in possessionem mittere; hoc enim domini csl.

Tandem ultima conditio emphiteuseoscsl, quod, quoties res alienatur venditione, donatione, aut permutatione, qui accipit solvat Mimium, Gallice *lods et ventes* , domino directe pro investitura seu possessione in quam immittit, 1. 3, c. cod. Est autem laudiinium jure communi quinquagesima pars pretii seu æslimationis rei vendit® ; ex consuetudine quandoque est trigesima , quandoque vigesima pars. Solent emptores componere cum dominis. Dicitur *laudimium* , quia solvitur eo quod dominus approbet et quasi laudet alienationem, estque solvendum etsi non petatur.

Sunt tamen quidam casus In quibus pro translatione rei emphileutic®, nec requiritur consensus domini, neque solvendum est *laudimium :* 1° quando hæres necessarius succedit in re emphileutica, ut filius patri; 2° quando paler aliud non habens dat fili® in dolem rem emphitculicam ; 3® quando res emphileutica redit ad primum emphiteutam, resoluto contractu, non novo inito; 4° quando plures habentes in communi rem emphitculicam, eam inter se dividunt.

Il.ee de jure communi, el nisi aliter inter sc conveniant contrahentes , aul nisi aliud statuant locorum consuetudines , qu® vari® sunt in hac materia sicut in præcedenli.

Dico2°Feudum, a fidelitate dictum, accipitur vel pro ipsa re fcudali, vel pro contractu. Hoc sensu acceptum definitur : *Contractus quo rei immobilis dominium utile transfertur, retento directo, sub onere fidelitatis el obsequii personalis. Qui* accipit, dicitur *feudatarius* seu vassa11us.

Feudum parlim convenit cum emphiteusi, parlim difiert ab illa. Convenit 1« quod utrumque constituatur in re immobili, ut in agro, oppido, provincia , regno, etc. 2° In utroque transfertur tantum dominium utile. 3°Tam emphiteula quam feudatarius debet investiri a domino directo, cui feudatarius praestare tenetur juramentum fidelitatis seu homagium. 4° Tam emphiteula quam feudatarius non potest rem vendere inconsulto domino. Hic tamen jam incipit quædam differentia : emphiteula enim quamvis non possit titulo oneroso alienare, puta, vendere inconsulto domino , qui ordinarie tenetur consentire, potest tamen donare; at fcudalarius alienare non potest etiam titulo gratuito, puta donatione, absque consensu domini qui nunquam tenetur consentire. Insuper

Differt feudum ab emphiteusi. 1° Tn emphiteusi debetur annua pensiofructuaria aut pecuniaria absque petitione solvenda, ct cujus defectu res cadit in commissum. In fcudo autem est obligatio obsequii personalis, ut fidelitatis, auxilii, defensionis, quod non debet præslari nisi requisitum, et ex cujus denegatione feudum non fit caducum, sed duntaxat ratione magn® ingratitudinis, irreverenti®, hostilitatis, injuri®, vel damni illati in bonis vit®, fam®, vel fortun® domini directi.

2 In emphiteusi rcssemelcollata,etiamsi moriantur dominus, continuatur sine novo onere. Feudi vero investitura cum juramento ct laudimio debet renovari, non solum quando mortuo vassallo alter constituitur, sed eliam quando domino aller succedit; tunc enim vassallus intra diem el annum debet petere investituram a novo domino, cum juramento el laudimio, alioquin privatur feudo per sententiam judicis.

3° In emphiteusi fœminæ succedunt ; in feudo autem jure communi soli masculi descendentes; ct iis deficientibus succedunt agnati ex parte patris, exclusis agnalis cx parte malris etsi propinquioribus.

4n Feudatarius potest, quando vult, abdicare feudum; non potest emphiteula rei.: emphitculicam, quia feudum est principaliter institutum ingratiam feudatarii, qui ideo non tenetur uti favore suo ; emphiteusis autem non magis est in utilitatem emphileut® quam domini directi, cui debetur et pensio cl cultura seu melioratio fundi.

5° Emphiteuseos sunt capaces el monasteria , non feudi, nisi cx prima sua institutione dignitati clericali seu monastic® sit annexum.

Er dictis facile colliqes qu® sint conditiones rcquisil® ad feudum.

ARTICULUS IIT.

Dc commodato, peccario cl deposito (1)«

Commodatum formaiiter sumptum delinitur : *Rei alicujus quoad usum solum qra· Inita concessio ad certum tempus, § Item,* Iusi. Quibus modis.

Precarium delinitur : *Rei alicujus quoad*

(Ü Vide adootationem vigesimam quarlam·

wsurn *solum gratuita concessio, ad nutum concedentis revocabilis,* 1.1, IT. dc Precario.

In utroque ergo solus cI me.us usus conceditur, ita ut res eadem numero integra et non dcleriorala culpabiliter, sit reddenda, domino quocumque, imoct ipsa possessione remanente pones commodantem, qui per commodatarium tanquam per ministrum rem tam civiliter quam naturaliter pergit possidere, lib. *Hei commodata,* 11'. Commodati.

Tota differentia inter utrumque est, quod commodatum non possit repeti nisi post tempus determinatum vel explicite vel implicite in usu ad quem petitur ut si commodato petas equum ad eundum Parisios, non potest repeti ante tempus necessarium huic itineri. Precarium autem potest repoli ad nutum concedentis; et ideo dicitur precarium, quia recipiens quasi continuo precatur ul possit retinere. Sic tamen inlcllige, ul non omnino statim repetatur absque necessitate, sed aliquantulum temporis concedatur judicio prudentis, alias foret inutile cI nugatorium, ut in simili diximusdc mutuo.

Etiam ipsum commodatum posse repeti ante fixum tempus, si commodans cx improviso casu eo indigeat æque accommodatarius, probabilior est et communior sententia contra Navarrum. Quia commodans gratuito rem suam, non censetur hunc improvisum casum cum tanto suo gravamine voluisse comprehendero; si enim de eo fuisset interrogatus, negassct. Neque refert quod qui rem donavit, non possil illam repetere in pari necessitate; disparilasest, quod commodans retineat dominium re suæ cI juillam repetendi, non vero donator. Insuper res non censetur donari sub hac tacita conditione, ut possit repeti si dominus opus habuerit, sicut lit in commodat.

r»··

Si res commodata pereat aut deterioretur aliter quam per usum concessum, commodatarius tenetur dc culpa levi cI levissima; prccariusaulem tantumdcdoloetlata culpa. Pro quo vide ari. 6 dercslit. in genere conclusione 1.

Depositum formaliter sumptum, est *Contractus quo sola rei custodia alterius fidei coin mittitur, jit integra reddatur.*

Dicitur Ie, *contractus ;* quia ad depositum nen solum requiritur consensus deponentis volentis rem suam alterius custodi® committere, sed el depositarii consentientis rem in suam fidem el custodiam recipere; non enim eo ipso quo aliquid apud me deponis, censeor in custodiam cx lege depositi suscipere, nisi expresse vel saltem tacite ostandem me sic illud accipere. Sic, juxta aliquos, tacite consentire censentur caupones cI nautae, hac ipso quo vident merces in suam domum vel navim inferri, el non contradicunt. Id tamen negant alii, propter multitudinem accedentium el recedentium , nisi aliquo signo significent se illas in suam custodiam recipere : ct ita videtur obtinere pravis. *Hinc inferes,* religiosos non teneri lege depositi circa ca quæ sæcularcs tempore belli inferunt in monasterium tanquam in asylum, quia ca non suscipiunt ul commissa suæ lidci.

Dicitur 2°, *quo sola rei cujodia.* Itaque deposito non potest ullo modo uti depositarius nisi voluntate expressa vel tacita, aut rationabiliter præsumpla deponentis; ita quod si depositarius utatur cum damno, ut contingit quando res usu atteritur, teneatur ad restitutionem. Si sine damno, ul in rebus fungibilibus, ul frumento, pecuniis quas paratus est reddere petenti, liccl non teneatur ad restitutionem, sive damni, quod non est, sive lucri quia est fructus industrîæ; peccat tamen, quod invito rationabiliter domino dc ejus re disponat.

Quantum ad res fungibiles præserliin pecunias, quando deponens non interdicit verbo vel signo usum depositario, censetur concedere, aut saltem præsumilur non curaro, nec esse valde invitus : unde vix aut ne vix peccat depositarius iis quasi mutuis utens ari necessitates vel negol:alionem, modo sil paratus eas repetenti statim reddere absque ullo ejus damno;id enim commodo potius quam damno deponentis cedit, cum ejus pecunia manens apud depositarium, ejus periculo maneat; secus si expendatur a depositario cum certitudine earn repetendi quando placuerit.

Dicitur 3°, *alterius fidei committitur :* undo depositarius tenetur adhibere diligentem curam in custodiendis rebus depositis sicul suis; tonetur de damno ex culpa lata lanium, exceptis certis casibus. Ile]uirc ari. fide rcslil. in genero conclusione 2.

Dicitur 4 ' *ut integra reddatur.* Reddere nutem incunctanter tenetur depositarius ipsi deponenti repetenti, etiamsi sil fur, 1,1,

§ Si prædo 39, fT. Deposili ; nisi reddatur ipsi domino, 1. *Bona fides* 31, iΓ. cod. De casibus in quibus non debet reddi depositum, vide art. 14 de reslit. in genere.

Potest autem quilibet ratione utens esse depositarius, eliam religiosus, illicite tamen sine licentia prælali. Quod si depositum sive apud privatum religiosum etiam de licentia prælali, sive apud ipsum prælalum alterutrius dolo aut lata culpa pereat, monasterium non tenetur de damno nisi quatenus aliquid in utilitatem monasterii fuerit impensum, cap. 1 *de Deposito;* aut nisi prælatuscum consensu capituli depositum susceperit; quia secundum regulam juris, delictum personæ non redundat in communitatem.

ARTICULUS IV.

De fidejussione, asscc urationc, hypotheca, pignore et transactions (1).

Fidejussio est *Aliena obligationis in sc susceptio, qua quis sc obligat adeam implendam , si debitor principalis eam non impicat.*

Hic contractus, ut vides, csl subsidiarius in securitatem alterius contractus, sive præsenlissive futuri, adimplendi ; idcoque obligatio fidejussoris non est principalis, sed accessoria supponens obligationem principalis debitoris, § 1 cl3, instil, *de Fidejussor.* Fidejussor enim se obligat solvere seu satisfacere eo solum casu quo debitor non satisfaciat : unde si quis se debitorem principalem pro allero constitueret, jam non foret fidejussor, quia non se obligaret accessorie seu in defectum alterius , sed æque primo, cl posset statim conveniri.

Hinc sequitur 1" quod fidejussor non obligetur ad plus quam debitor, § 6, Instil, eod. 2" Si obligatio principalis debitoris sit invalida, etiam csl invalida fidejussio, 1. *Cum lex* 46, IT. dc Fidejuss. Nota tamen suiTiccre si obligatio principalis debitoris sil valida naturaliter, quamvis non civiliter: collig. cx § 1, Instil, cod. Unde qui fidejubet pro minore contrahente sine auctoritate tutoris, obligatur naturaliter ct civiliter, quamvis minor obligetur lanium naturaliter, cl polesl conveniri in foro exteriori, hoc ipso quo minor non vult solvere. *Sequitur* 3° quoti fidejussor non possit conveniri et cogi ad solvendum, nisi pnus conveniatur juridice principalis debitor, el facta illius bonorum discussione, constet non esse solvendo, Authent. *Praesente, c.* de Fidejussor. Excipe 1« si principalis debitor obligetur tantum naturaliter, ulsupra; 2® nisi aperte constet debitorem principalem non esse solvendo, puta, nulla habere bona in eodem territorio, aut longe abesse; 3° nisi fidejussor interpellatus negaverit se fidejussorem, hoc ipso enim privatur beneficio ordinis ct discussionis, 1. *Si dubitet 10, § i,* IT. dc Fidejussor ; 4"et maxime, si fidejussor renuntiaverit beneficio privilegii, ul nunc est in usu. Notarii enim solent modo apponere in contractibus, fidejussorem renuntiare beneficio ordinis cl discussio ns, se constituere tanquam debitorem principalem, ct alterius debita suscipere tanquam sua et in solidum , aut quid simile.

Peles 1« quinam possint fidejubere?

II. regulariter eos omnes posse fidejubere qui possunt principaliter se obligare ex quocumque contractu, nimirum qui habent bona propria el eorum liberam admiuislrationem. Hinc fidejubere non possunt Iu pauperes, pupilli, liliifamilias non habentes peculium castrense aul quasi-castrense. 2» Mulier invalide fidejubet pro marito, Authent. Si *qua inulier,* c. Ad S. C. Velleianum. Valide tamen fidejubet pro allero, modo fiat per instrumentum publicum adhibitis tribus testibus, 1. *Antiqua 25,* e. c >d. Sed ei competit exceptio S- C. Velleiani, qua potest elidere hanc obligationem, 1. i cl sequentibus, c. eod. Hoc Velleiani beneficio mulier se juvare non polesl, 1* si illi renuntiaverit coram magistratu, aut privatim cum juramento; 2° si juramento fidejussionem suam firmaverit; 3° si pretium pro fidejussione receperit. Licite enim , ut id obiter dicam, potest recipi a quocumque fidejussore pretium pro fidejussione, si adsil periculum solvendi pro debitore; sic enim fidejubere , est omnino prelio aestimabile.

Peles 2° utrum si plurcs pro eodem debito iidejusscrini, singuli teneantur insolidum?

II. affirmative, nisi expresse pro rata tantum sc obligaverint. Si tamen unus conveniatur pro loto, cl alii sini sufficientes solvendo, potest excipere ul quilibet conveniatur pro sua parte, ex privilegio Adiiani imperat. 1. *Inter fidejussores,* IT. de Fidejussor. cl 1. Λ'οη *recte* 3, c. eod.

(i) Vide adnolalioncin vigesimum quintam.

Petes 3«uîrnm fidejussor non possit petere solvi a sua fidejussione?

R. posse in certis casibus : Io si debitor bona sua dilapidet, ita ut immineat periculum fidejussori, 1,*Si proca,* c. Mandati; 2® si fidejussor jam diu fidejusserit, ct hoc temporis spatio potuerit solvere debitor, 1. *Lucius* 39, (T. cod. 3° Quando fidejussor ad solvendum est damnatus, stalim antequam solvat, potest agere in debitorem, ut ipsum liberet el indemnem servet, II. cit. et quoad hos omnes casus, cap. Fij i, de Fidejussor.

Assecuratio fidejussioni affinis, *est Alieni periculi in se susceptio ;* seu, est *contractus quo quis periculum rei alienee in se suscipit, se obligans ad illam rem compensandam si perierit.*

Vides discrimen a fidejussione. Fidejussio enim solum habet locum in debilis ex contractu, assecuratioautem habet locum respectu cujuscumque rei periclitantis. Fidejussio est tantum obligatio accessoria supponens principalem; id enim, ut diximus, solum præstat, ulsi non solvat debitor, solvat fidejussor : assecuratio autem est obiigalio principalis et etiam in contractibus præstat ut si cx aliquo capite liberelur debitor, puta, pupillus qui sine consensu tutoris contraxit, non tamen liberelur assecurator, quia is non adhibetur in subsidium obligationis aut contractus, sed principaliter in absolutam securitatem.

Potest hic contractus fieri gratis, et lunc est promissiograluila; potest etiam fieri sub pretio, cum assecuratio sil aliquid pretio æslimabile, et tunc est contractus similis venditioni el emptioni.

Ad justitiam hujus contractus, requiritur 1° quod sil æqualilas inter prolium el periculum ; et ideo 2° ut sil revera periculum, saltem secundum opinionem contrahentium : undesi assecurator sciat rem esse extra omne periculum, navem v. g. portum attigisse, autassecuratus sciat rem periisse, injusta est assecuratio ex alterutra parte. 3o Ul assecuratio sil libera ct non coacta. 40 Ut assecurator ignorans moneatur de periculis. 5° Ut habeat bona rei assccurand® commensura la.

Hujus contractus ct praecedentis obligati·, transit ad haeredes, sicut omnis obligatio orta ex aliquo contractu , nisi juro excipiatur, ut societas.

Hypotheca ct pignus in iurc Romano pro eodem sumuntur,quia apud Romanos etiam mobilia hypothec® subjiciebantur ; apud nos autem mobilia non subjierantu a hypothec® nisi quatenus remarrnt apud ctebitorem , ila ut sit ca alienet, cesset respectu illorum obligatio hypothecaria ; unde dicitur vernacule: *Meuble n'a point dc suite par hypothèque.* Igilur pignus est de solis mobilibus quæ traduntur ; hypotheca , de solis immobilibus quæ non traduntur, sed obligantur. Unde

Pignus formaliler sumptum, definitur; *Contractus quo res mobilis creditori traditur in securitatem debiti.* Objective sumptum , est ipsa res impignorala. Hypotheca delinitur: *Contractus quo 'res immobilis nuda conventione , absque traditione, obligatur creditori in securitatem debili, ulsi aliter non satisfiat, inde peti possit salisfactio :* quod etiam inlellige in definitione pignoris. Hypotheca objective sumpta, est ipsa res hypothecata.

Hypotheca est duplex, expressa et tacita. Expressa constituitur vel conventione parlium, et dicitur conventionalis; vel auctoritate judicis, et dicitur *piqnus prælorium.* Tacita, qu® etiamdicitur legitima, est quæ ex dispositione juris involvitur in alio contractu ; ila ut slatim ac talis contractus celebratur, vi legum resultet hypotheca, qua unius hona alteri contrahentium obligantur.

Plures sunt hypothec® tacit®. 1·· Fiscus habet hypothecam tacitam in omnibus bonis cujuscumque debitoris; 2· uxor in bonis mariti pro dote recuperanda ; 3" maritus in bonis uxoris pro dole præstanda , item eadem de causa in bonis cujuscumque dolem promittentis; 4° pupillus aut minorennis in bonis tutoris seu curatoris, pro legitima bonorum suorum adminisIralionc ; 5° pupillus in rcempta illius pecuniis; 6·· liberi in bonis parentum, pro adminisIratione bonorum suorum adventiliorum cl castrensium aut quasi-castrensium ; 7° proprietarius iit fructibus fundi locati aut in emphileusim dati, atque in bonis in fundum invectis, pro solvenda pensione; 8u ecclesia in bonis ministrorum ccclesi®, pro debita adminis-'n.liout; 9 legatarius in bonis defuncti; 10ß Tandemqui confert mutuo pecuniam ad constructionem , reparationem , conservationem cujuscumque rei, ut navis , domus, vcctur® mercium . etc., habet in hanc rem hjpolnccaiii tacitam. Ita exjure, pro quo

vide si lubet Sylvestrum el alios juris interpretes.

Item utraque hypotheca expressa vel tacta dividitur in generalem et particularem. Gcncralisest, qua quis omnia bona sua præsentia el futura obligat. Nec est necessc ut exprimat *prasentiael futura,* sed sufficit si dicat, *fide et periculo rerum mearum* , aut quid simile, 1. *Ult.* c. Quæ res pignori. In hac tamen generali hypotheca non censentur comprehendi quæ nemo prudens in specie facile obligaret, ut vestes, instrumenta artis, supellex necessaria , etc. Hypotheca particularis est, qua quis rem aliquam determinatam obligat. Obligatio hypothecaria, sive generalis sive particularis, afficit rem ad quemcumque pervenerit, 1. *Si convenerit* 18, § 2, IT. de Pignorat. act. lib. 13, lit. 7; Cabassul. jur. can. Theor.et prax. 1. 6, cap. 6, n. 6 ; Pontas v° *Hypothèque,* in prooemio circa medium, contra pluresqui id tantum concedunt hypothec® particulari.

Quaecumque possunt vendi, possunt oppignorari vel hypothecari ; et e contra quæ non possunt vendi , non possunt hypothecari aut oppignorari , quia oppignoralio seu hypotheca est species alienationis large sumptæ et via ad venditionem, utpole praebens alteri jus reale in pignus vel hypothecam, et facultatem vendendi si debitor sit in mora. Pactum legis commissoriæ in pignoribus jure reprobari, dixi supra diss. de mutuo ; require. Circa alia et plura quæ spectant potissimum forum externum, consule jura, sed el praecipue locorum consuetudines.

Transactio est *Conventio onerosa qua res dubia et incerta componitur inter paries.* Dicitur , *res dubia et incerta ;* quia si jus unius esset apertum et certum , alter non posset transigere, 1. *Qui transigit 1,* fT. de Transact. Transactio non minorem auctoritatem habet quam sententia judicis,!. *Non minorem ,* c. de Transact. Ea semel peracta, difficile conceditur restitutio in integrum, nisi sil tam enormis læsio ut dolus praesumatur.

ARTICULUS V.

De ludo çt sponsione (1).

Hic. q. 468. a. 2. o. —Ludus generatim estquodeumque dictum vel facium ad oblectationem animi ordinatum : si dictum, dicilur jocus; si facium, dicitur ludus. Et quamvis aliquis solus possit ludere , quia tamen ludus plerumque exercetur inter plures , definitur: *Certamen duorum vel plurium, ad animi oblectationem lusceptam.* Huic autem certamini, ne langueat, solet adjici pactum, ut præmium aliquod cedat victori ; el hoc pactum vocatur contractus ludi, et definitur; *Pactum oblectantium animum et in commune deponentium aliquidetssurum victori.* De ludo generatim abstrahendo a pacto, agemus primo, deinde de ludo cum pacto.

§ I. — *Utrum ludus generatim sit licitus f*

ibid.—*Dico.* Ludus generatim sumptus, præcise prout est dictum vel facium aut certamen ad oblectationem animi ordinatum, est licitus , imo quandoque necessarius.

Ibid.—*Ratio est ;* quia cum virtus tam animi quam corporis sit finita, consequens est ut diuturnitate aut vehementia laboris fatigetur ; ct sicut fatigatio corporalis solvivur per corporis quietem , ila etiam fatigatio animalis solvitur per animi quietem : quies autem animæ non tam in cessatione ab omni opere consistit (nunquam enim animus hominis vigilantis cessat ab omni operatione) , quam in delectatione, ut habetur in 1, 2. Ergo oportet remedium contra fatigationem animæ adhiberi per aliquam delecta lionem, intermissa intentione qua prius insistebat studio rationis: dicta vero et facta in quibus quæritur delectatio et per delectationem reparatio, vocanturjoci et ludi. Ergo licitum est, imo necessarium hominem aliquando uti jocis et ludis;—ib. a. 4. o.—ila ut possit esse peccatum in defectu ludi.

Ibid. a. 2. o.—Ul autem hujusmodi Indus sil licitus, Iria requiruntur. Primum cl principale, quod prædicta delectalio non quæralur in aliquibus operationibus vel verbis turpibus, autinjuriosiset nocivis proximo. El defectu hujus condi lionis ludus est cx genere auo peccatum morlale. Ex hac parle peccant qui verbis Scripturæ sacr® abutuntur ad jocos , mortaliter vel vcnialiter, prout plus vel minus excedunt, ac majorem vel minorem irreverentiam committunt. Secundum , ne per ludum totaliter gravitas animæ resolvatur, ul contingit in his qui ponunt ultimum finem in delectatione ludi* aut saltem co ultra limites rauo-

nisdelectantur. Is autem ponit ultimum finem in indo, qui paratus est transgredi Dei aut Ecclcsiæ præ.ccptum obligans sub mortali potius (u.in. abstinere a ludo. Tertium, ut ludus ℄‹›· gruat personæ, tempori cl loco, ct senentur omnes circuiqstanlix quæ ad actum virtuosum requiruntur.

Ibid—Virtus autem moderans ludum nc recedat a medio rationis per excessum vel defectum, vocatur*cutrapelia* scu urbanitas. —Il>. a. 3. o.—Peccat per excessum, qui non observai prædictas conditiones ; —Ib. a. 4, o.—peccat per defectum , qui sc aliis morosum et onerosum præbcl, nihil delectabile exhibens ct delectationes aliorum impediens aut non recipiens: ut igitur cutrapelusscrvetin ludo medium rationis, attendat ad illud Scnccæ: « Sic te geras sapien- » 1er, ut nullus lehabcal lanquam asperum,)› nec contemnat quasi vilem ; » ct ad illud Philosophi:«Parum dedelcel,itione suflicit » ad vitam quasi j ro condimento,sicut pa- » rum de sale sufficit in cibo. »

Ib. a. 3. ad. 3.—*Ex his inferes,* officium histrionum quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum , non osse secundum se illicitum; ncc dictos histriones esse in statu peccati dummodo moderate utantur ludo , id est, non utendo aliquibus illicitis verbis vel factis ad ludum , cl illum non adhibendo negotiis , locis ct temporibus indebitis. Unde illi nui moderate iis subveniunt, non peccant, sed juste faciunt, mcrccdcm ministerii eorum eis tribuendo. Si qui autem superfine sua in tales consumunt, vel etiam sustentam iilos histriones qui illicitis ludis utuntur, peccant quasi eosin peccato foventes: undeS. Aug. Tract. 100 in Joan, dicit quod, donaro res suas histrionibus vitium est immane non virtus ; nisi forte histrio esset in extrema necessitate.

§ II. — *Utrum ludus cum pacto lucri pro victore ut ecnndum se illicitus ?*

Præmissis iis quæ § præcedenti diximus deludo generatim sumpto lanquam certis, difficultas csl modo utrum ludus maxime alearum eum pacto ul aliquid pretio æstimabiléçodat victori, sit licitus. Pro quo

JVofri, triplicem ludum distingui. Unm, est qui sobs industfia* aut corporali exercitationi innititur, et vix aut nc vix fortunae, ut ludus pilae, globulorum, latrunculorum, metularum, scruporum et similes. Alter esi qui soli forlunæ innititur ct vix aut nevix industriæ ; ct dicitur ludus alearum, vulgp, *jeu de hasard*, ul ludus tesserarum, et ɳ·ıı!i̇̀ı ludi chartarum , ul sunt, /‹ mi, /* *Pharaon,* etc. Tertius est mixtus m. n /iiur parlim industria, parlim fortuna, ul sunt, *le Trictrac,* et etiam multi ludi chartarum, *le Piquet, la Triomphe, l'Ombre,* etc.

Dico. Nullus ludus etiamsi dearum cum pacto ut aliquod lucrum cedat victori, csl secundum se illicitus, modo serventur debibe conditiones.

Prob, Hujusmodi ludus non csl illicitus præcise qua ludus csl ; quod enim oblectetur animus casibus forlunæ aul operibus industriæ perinde est, ncc aliquid mali conduct : neque illicitus esi cx parte padi; sicut enim possunt dare bonum meum gratis, ita possum dare sub conditione evenlus futuri. Ergo.

Dixi, *modo serventur débitai conditionis.* Unde

*Conditiones i equisita ad ludum cum pacto**

Prætcr eas conditiones quam præcedenli § requirit S. Thomas ad ludum generatim sumptum, requiruntur insuper ad ludum cum pacto sequentes.

Hic q. 32. a. 7. ad 2. — Prima est ; ut ludens habeat liberam administralioncm rei quam ludo exponit, alioquin ludus est invalidus, cum ncc ipse possit transferre dominium præmii quod exponit in colludentem victorem, neque colludens victus censeatur velle transferre dominium præmii sui in cum a quo nihil posset recipere si vinccrcl. Unde uterque tenetur restituere.

Hinc inferes, religiosos non posse sine consensu prælati lucrari in ludo, quia non possunt aliquid valide exponere, cl cos sic ludentes peccare non solum contra justitiam, sed etiam contra religionem ratione voti paupertatis; similiter colludentes teneri «id restitutionem illius quod a religioso lucrati sunt. Plurcs tamen excusant religiosos a restitutione, si ludentes cum illis non ignorabant cos non posse disponere, quia scienti cl volenti non fit injuria , cerisentm que tunc condonare. Quod dicimus do religiosis csl pariter dicendum , quoad id quod spectat ii'ustiliam, de tiliisfamilias exponentibus ludo res familiæsine patris consensu;item de minoribus sine tutoris consensu ludentibus. Esi tamen aliqua disparilas, quod

minor obligetur naturaliter, ut alibi dixi, licet possit excipere beneficio legis. Inlclligc tamen absque consensu expresso vel tacito aul praesumpto prælali. Præsumiter autem, inquit S. Antonius apud Pontas v" *Jeu* cas. 5, in rebus levis momenti ; item quando religiosus extra conventum degit, præsuinitur prælalus consentire ut aliquid moderatum exponat ludo,juxta leges, opes, aut consuetudinem conventus. Similiter præsuinilur copscnsus palris aut tutoris respectu filiorum aul minorum , quando ratione studiorum aul alterius negolii extra morantur.

Ibid.— Secunda conditio est, ut absit coactio, quia omnis contractus injusto metu aul injuria extorlus, esto sit validus, est tamen irritabilis cum restitutione in integrum , ad nutum illius qui metum aul injuriam passus csl: unde qui minis, conviciis, fraudibus aliquem pertrahit ad inchoandum vel prosequendum ludum, peccat ct tenetur illi restituere lucrum. Quidam idem censent de importunis precibus; sed nisi sint tales ul alter mallet rem suam periclitari quam his molestiis affici, quod rarum est, non videntur sufficere ad coactionem, neque ad obligationem restituendi. Si vero coactus lucrctur, non lenelur restituere, quia contractus est validus. Ita communius ct probabilius cum S. Th. cit.

Tertia conditio csl, ut inter ludentes servetur æqualilas; nimirum ut conditiones ludi equates subeant, ctæqualia pretii exponant, nisi forte unus sponte vellet majus exponere, ut quandoque contingit in tine ludi dum quod restat plus minusvc utrinque exponitur.

Hinc inferes, eum qui potest tantum perdere, v. g. quinque tlorenos, quia vel plus non habet, vel non est concessum plus expendere, ut in religiosis aut (iliisfamilias, non posse una commissione cum uno lucrari plures, puta, decem aul viginli ; esset enim manifesta inæqualitas quod posset tantum perdere quinque et vellet lucrari decem aut vigint·. Posset tamen successive pluribus commissionibus, ul si prima lucretur quinque; posset secunda exponere decem et ‘ucrari decem, el sic successive arridente fortuna. Similiter posset una commissione cum pluribus; ul si sint sex colludentes et quisque exponat quinque, potest una commissione licite lucrari viginli quinque. Servatur enim tunc æqualitas inter colludentes. Sed polestncpræiatus religiosus aut fdiusfamilias qui sic lucratus est 20 aut 30 vel amplius, inconsulto prælato aut patre, totum exponere ludo? *R.* Videtur posse exponere eidem ludo morahter continuato, quia lucrum cx lusu illud solum censetur, quod absoluto ludo remanet. At, distincto ludo et tempore, id forte posset filius ex consensu præsumplo patris, non tamen religiosus, quia istud notabile lucrum est acquisitum monasterio. Non poleslautem prælalus concedere licentiam notabile bonum monasterii expendendi absque necessitate vel ulilitate.

Sed d ifficul las est utrum debeat esse æqualilas quantum ad peritiam ludendi, ita ut qui excedit lucrari non possit et teneatur restituere. *Quidam negant, plures affirmanl el probabilius.* Unde

R. Si alter ludentium ita notabiliter ludendi peritia prævalcat, ut quasi ccrius sit sc lucraturum, injuste lucralur, ct tenetur restituere nisi vel hunc excessum compenset dando alteri meliores conditiones, vel iste alter majorem in colludente peritiam noscens cedat juri suo.

Ratio csl ; quia ludus cum pacto est contractus onerosus quo quilibet ludens spcin lucrandi emit periculo perdendi ; sicque debet esse æqualilas inter spem et periculum, sicut in venditione debet esse æqualilas inter mercem cl pretium : atqui in hypothesi nulla est æqualitas inter spem lucrandi et periculum, cum cx parte inferioris vix ulla sil spes lucrandi, ct quasi cerium periculum perdendi, ct c contra cx parte superioris sit quasi certa spes lucrandi, ct vix ullum periculum perdendi. Ergo.

Confirmatur. In casu error cx dolo dat causam contractui, cum spes quam intendit ludens vix ulla sit, sine qua tamen non pacisceretur : atqui error ex dolo reddit saltem contractum rcscindibilcm ad nutum decepti. Ergo.

Dixi, *si notabiliter pravaleal in peritia ludendi;* quia si excessus sil levis, concedilur communiter lucrum non fore injustum, luin quia raro reperiuntur qui sint peritia omnino aequales; tum quia excessus levis, attenta praesertim morositate forlunæ quæ in omni lusu suas partes agit non aufert periculum perdendi cx parte superioris unde in lusibus alearum raro inde vitia i r

contractus, cum sæpc imperitiores lucrentor.

Notandum (amen quod, si ludus fieret non cx contractu oneroso perdendi vel lucrandi, sed præmium proponeretur gratis ab uno vel omnibus, ut cederet victori, non requiratur tunc aequalitas peritiae, quin potius supponitur et provocatur inæqualitas ad lucrandum.

Quarta conditio est, ut ludentes non utantur frudibus contra leges ludi; alioquin, secunuum omnes, tenentur restituere non solum lucrum quod fraudulenter fecerunt, sed etiam quanti aestimatur spes quam aller habebat lucrandi, seclusa fraude, quia est illius damni causa injusta.

Leges autem ludi constituuntur vel conventione partium, vel consuetudine locorum. Hinc est fraudulentus lusor ct obnoxius restitutionis, qui charlas mutat,abscondit, signat ut possit dignoscere, ex industria alterius charlas respicit, puncta vel calculos falso multiplicat, etc. Fraudes aulem seu potius asluliæ passim in lusibus receplæseu toieratæ, et in quas ludentes tacite consentire censentur, non obligant id restitutionem : ut si non moneas colli/" dentem dc errore propter quem perdii, quisque enim in ludo suas partes agit; si illius charlas negligenter custoditas respiciasaut a tergo cognoscas, modo eas non signaverisaul frequentiori earum usu quam alter non dignoscas; si securus de lucro sponsionem augeas, aut metu simulato) provoces adversarium ad audaciusspondendum; aut si dc victoria desperans simules audaciam, ut alter territus tibi ludum et lucrum cedat; hæ enimastutiæcognoscuntur ludentibus communes, in quas tacite consentire censentur, cl quas sibi invicem condonant.

Observandum tamen quod, qui utentem Illicitis fraudibus vincit, possil retinere luerum; quia is sincere ludit, ct propter alterius culpam non debet fraudari præmio «uæ victoriae.

Quinta conditio est, ut non intendatur principaliter lucrum, aut non nimis avide quaeratur.Quia com ludus sit institulusad honestam animi relaxationem, quædam inordinatio est ut plus ineo quaeratur lucrum quam animi relaxatio: hæc tamen inordinatio non excedit culpam venialem, qua, ut sit Sylvius, est quædam species avaratiæoppositaliberalitati;hæcautemspfrcies avariliæ est ex genere suo venialis: nulla aulem est inordinatiojntendere ndaxationem animi ct simul lucrum quod proponitur ul non langueat ludus.

Petes 1° utrum qui ludit animo non solvendi aut repetendi solutum, licite cl valide lucretur absque onere restituendi?

Λ. *sub distinctione.* Si ludat ludo vetito in quo, secundum leges quæ adhuc vigeant, perdens eximitur ab obligatione solvendi, de quo infra, nec licite, nec valide lucratur ; quia is non potest lucrari qui non potest perdere, *ul palet cx didis.* Si aulem ludat ludo in quo perdens secundum leges non eximitur a solutione, aut si islæ leges amplius non vigeant, valide lucratur; quia licet habeat animum non solvendi, obligatur nihilominus solvere, consequenter alter etiam obligatur.

Petes 2» utrum licitum sit ludere pro precibus ?

R. Negat Habert apud Perfectorem Tournely : affirmant Navarrus ct Bonacinas apud Henric. a S. Ignat, ct verius; non enim minus devote potest fundere preces quas quis debet cx ludo, quam si gratis funderet : idque probat piorum usus. Videtur major difficultas si preces, missæ aut communiones exponantur ludo pro præmio temporali; quia videtur quædam irreverentia quod sacra profanis commutantur; id tamen esse licitum affirmant Rodrigues, Porte!lus, Lczana, Pontius, apud Ethicam amoris.

§ III. — *Utrum ludus cum pacto, jure positivo sil prohibitus ?*

Dico. Ludus alearum, cum pacto ut aliquid pretio æslimabile cedat victori, prohibetur jure positivo omnibus, sed principaliter clericis.

Prob prima pars. L. 3, c. *de Aleatoribus,* 1. 3, tit. 43, dicitur : « Hac generali » lege decernimus, ut nulli liceat in pu» blicis vel privatis domibus vel locis lu» dere *faleis scilicet de quibus agilj,* neque » in genere neque in specie; et si conlra » facium fuerit, nulla sequatur condcmna» lio, sed solutum rcddalur, ct compelen« tibus actionibus repetatur ab his qui de« λ derint, vel eorum hæredibus, aut his nc» gligenlibus, a patre aut defensoribus il« o lius civitatis; vel recipiat fiscus. » Deinde

permittuntur quinque ludi tantum corporales, ita tamen ut in illis non liceat etiam ditioribus exponere plusquam unum solidum. Idem decernitur I. 1, ibid. 1. 2, IT. I eod. et cap. *Episcopus* 1, dist. 35. Dc quo modo.

El quamvis hæc jura forte in quibusdam provinciis videantur antiquata, non tamen in omnibus. In Gallia enim severe etiam nunc prohibentur alcæ edictis principum, non solum Caroli Magni et S. Ludovici, sedetrecentiorum Henrici III ctLudovici XIII anno 1611 et 1639, et variis decretis supremæcuriæParisiensis 1659,1687,1710. Vide Pontas v° *Jeu*, cas. 3 ; item in regnis Hispaniæ, edicto Caroli V; et in Belgio, edielo Caroli II 1699. Has aulem leges et alias similes in aliis regnis, si quæ sint, intelligunt communiter auctores de his qui majores summas aleæ exponunt, ut iis ludis frequenter vacant; hi enim proprie dicuntur aleatores ; non autem de his, saltem quantum ad reatum gravis peccati, qui vel raro ludunt, vel quid leve exponunt, ut fusius mox explicabo de clericis, et sic usus obslinuit. *o*

Prob. secunda pars. Cap. *Episcopus* 1, dist. 35desumpto ex canone 42 el43 Apost. dicitur ; « Episcopus aul presbyter aut dia» conus aleæ atque ebrietati deserviens, aul d desinat, aut damnetur ; subdiaconus aut d lector aut cantor similia faciens, aut desinat,autcommunioneprivetur : similiter s el laicus. d Innoc. III in conc. Lateran. » Ad aleas et taxillos non ludant *{clerici),* d nec hujusmodi ludis intersint. » Refertur c. *Clerici* 15, De vita cl honest, cleric. 1.3, tit. 1, cap. *Inter dilectos* 11, De excess. prælal. Irritatur collatio beneficii facta clerico qui erat publicus aleator et usurarius, Aulhent. *De sancliss. episcopis* 123, cap. 10. Justinianus prohibet omnibus clericis α ad tabulas ludere, aut aliis ludenli» bus participes aut inspectores fieri, aul d ad quodlibet spectaculum spectandi gra»tia venire; *u* et transgressores jubet tribus annis a ministerio removeri et in monasterium redigi.

Concilium Trid. sess.22, cap.1 *de Reform.* antiquos canones innovans, « Statuit S.syd nodus ut quæ alias a SS. pontificibus et a > sacris conciliis de clericorum vita, honestate.....ac simul..... de alcis, lusibus..... d sancita fuerunt, eadem in posterum iis» dem poenis vel majoribus arbitrio ordina» rii imponendis, observentur. » His accedunt varia concilia provincialia et plurium episcoporum institutiones, ac diœcesum ritualia quibus idem statuitur. Itaque dici non potest has leges penitus inolevisse; siquidem legislatores quovis tempore reclament conlra usum contrarium, et a saniore parte communitatis, nimirum a sapientioribus clericis, accurate observentur.

Hujusmodi prohibitionis rationes sunt; 1° quod ex illis frequenter oriantur fraudes, mendacia, perjuria, iræ, rixæ, blasphemiæ ; 2" quod iis facile tota familiarum substantia exhauriatur, atque inde uxorum et prolium lucius el imprecationes in capita ludentium.

Dixi 1* in conclusione, *ludus alearum,* scilicet, qui sola fortuna regilur, el vix aut ne vix industria ; hic enim solus *alea* proprie dicilur, et *aleam* duntaxat prohibent leges. Non putamus ergo, ludos quos § præcedenli diximus mixtos, his legibus pleno sallem jure comprehendi ; quia leges prohibentes quod secundum se non est illicitum, cum sint odiosæ, non sunl extendendæ, sed stricte inlelligendæ. El quamvis Pontas v° *Jeu,* cas. 2, videatur sentire contrarium, tamen nobiscum censet post Genetum, cas. 8. Cælerum graviter culpandus foret maxime clericus, qui ex aviditate loeri his lusibus mixtis frequenter vacaret; tum quia sunt affines aleæ et fortuna magna cx parte reguntur; lu/η quia ex illorum frequenti usu causa lucri, gravia etiam mala sæpesequuntur.

Dixi 2', cum *pacto ut aliquid pretio ceslimabile cedat victori :* quia non arbitramur has leges ex tendendas esse ad ludumalearum qui fieret gratis, absque spe lucri et periculo damni, quidquid innuat in contrarium Pontas ex glossa cas. 2 cil.: tum quia ludus qui vertitur in quæslionem, el de quo loquuntur jura, *ut palet* ex L. 2 ff". *De Aleat.* cit. communiter definitur etiam ab ipso Pontas in prooemio : *Padum oblectantium animum el in commune deponentium aliquid cessurum victori;* tum quia*ex ludo aleæ absque spe lucri aut periculo damni, non sunt nata sequi mala propter quæpiohibuerunt aleas.

Petes utrum islæleges gravikr obligent?

R. auctores poslS. Raymundum in Summa 1. 2, lit. 8, §9 et S. Antonium 2 p. tit.

1, commandor colligere ex pœnis, eas suecundumse obligare sub mortali.

In summa igitur el pro praxi sic arbitror esse resolvendum. Isei maxime clericus est in statu peccali mortalis, qui publice el frequentcraleæ indulgot, magnas summas exponendo; hi enim proprie dicuntur aleatores el aleæ deservientes, ul loquuntur jura. Qui vero semel aul bis occasione occurrente, secluso tamen scandalo, sic alea luderet, non videtur proprie aleator seu aleædeserv ens, nec ideo peccare mortaliter. Similiter qui frequenter quidem luderei alea sed privaiim, ct moderatas summas suo statui congruentes exponendo, quamvis certo foret n us gravis peccali venialis, non tamen mortalis condemnare auderem ; quia licet istæ leges non possint dici abrogatæ maxime pro clericis, dubito tamen an cum tanlo rigore sint receptæ.

Vix autem aul ne vix peccare arbitror sive clericum, sive laicum qui luderet alea moderate ct temporibus congruis, non ex aviditate lucri, sed solius animi relaxandi causa , proposito levi admodum præmio ne ludus frigeat; jura enim permittunt, *Quod in convivio vescendi causa ponitur, in eam rem familia ludere alea,* l. *Quod* 4, ff.de Alcat. idque probat communis usus etiam timoratorum. Ecquis sane damnet cum qui proposito levi præmio luderet eligendo pur *aul impar, caput vel lilia,* vel luderet ludo anseris, vulgo *jeu de Voie,* aul simili ludo puerorum ? Imo ludus ollæ, vulgo *loterie,* qui sola fortuna regitur, ubique passim admittitur.

Quantam vero ad aspicientes, tunc censendi sunl peccare mortaliter, quando sua praesentia efficaciter movent ad ludum eoqui ludendo mortalilcr peccant. Ita Sylvester, Navar. et alii.

› IV. — *Utrum victor in luito prohibito potsit tuerum ref>nere , el victus teneatur solvere?*

Quæstio est dc ludo prohibito; quia certum est victorem in ludo non prohibito posse lurum relinere, et vicium lencri jure naturae solvere lanquam debitum ex legitimo contractu.

Dico f \ ictor in ludo prohibito, potesl lictum ex eo aequi.·itum relinere; est communior et probabilior.

Prob. \ ictor in ludo prohibito non tenetur restituere jure naluræ, quia ludus secundum se est justus et licitus, servatis tfobitis conditionibus, atque sufficiens «-l transferendum dominium : non jirc positivo , quia leges sive civiles sive ecclesiasticæ ludum prohibentes, nullatenus illum aul dominii translationem irritant, neque ludentem inhabilem reddunt ad transferendum aut recipiendum istius lucri dominium : *palet* inspicienti textus citatos juris communis; nihil plus ferunt leges regni Galliæ apud Pontas cas. 3. — Ibid, o.— Id autem quod acquiritur cx illicito, non est illicitum nec injustum, nisi ipsa acquisitio sit injusta.

Dices. S. Thomas in 4, dist. 15, q. 2, a. 4, quaestione ultima, dicit : *Secundum jus positivum, omne tale lucrum* (ex ludo prohibito) *csl interdictum :* quod repetit hic q. 32, a. 7, ad 2. Ergo.

R. S. Thomam hoc dicare sub restrictione , ***nisi,*** inquit, ***jus*** *positivum per contrariam consuetudinem esset alicubi abrogatum;* et hic, ***nisi*** *forte consuetudo contraria prœvaleat.* Loquitur ergoS. Doctor de legibus quæ suo tempore errant, etvcl translationem dominii per ludum impediebant, vel saltem sic intelligebanlur; nunc autem leges hujusmodi nullæsunt, saltem in jure communi. Quod posset objici ex i. *Non dubium, c. de* Legibus ; require diss. i de Contract, in genere a. 10.

Dico 2° Victus in ludo prohibito, stante jure communi, non tenetur solvere, sive præsenti, sive absenti pecunia luserit.

Prob. Quia licet contractus ludi sit utroque jure naturali ct positivo validus, el consequenta victus obligetur naturaliter solvere, attamen jure positivo ipsi datur facultas excipiendi seu repetendi in judicio solutum, *ul palet* cx legibus citatis : atqui juxta l. *Invitus* 56, ff. de Reg. juris : *Cut damus actionem, eidem el exceptionem competere mullo magis quis dixerit :* inutilis quippe foret circuitus, ut quis solvat ct postea solutum repetat. Ergo. Confer quæ dixi dissert. 1 cit. art. 5, § *Circa pupillos.* Legibus Galliæ, debitum cx ludo declaratur absolute nullum ct absque ulla obligatione etiam naturali, edict. Ludovici XIII an 16fi et 1629. Si tamen vietusscjuramento obligasscl ad solvendum, teneretur vi juramenti iolvere; quia hoc juramentum posset absque peccato impleri.

Dixi, *stante jure communi;* quia si alirubi leges quæ concedunt victo naturaliter obligato actionem excipiendi, sint abrogate, ut videntur abrogatæ in iis locis in quibus forum externum nullam amplius actionem ex ludo, sive pro, sive contra admittit, non video quomodo vicius possit excipere, el se ab obligatione nalurali solvendi eximere.

§ V. — *De sponsione.*

Sponsio est *contractus quo duo vel plures de veritate alicujus rei contendentes, ponunt premium pro eo qui veritatem fuerit assecutus.*

Ad justitiam hujus contractus eædcm ferme requiruntur conditiones ac pro ludo. Difficultas est dunlaxat an, si unus sil certus de rei veritate, possit spondere cl præmiurn sponsionis retinere, modo moneat alterum de sua certitudine.

Λ. quod si alter non credat, sed errore deceptus pergat velle spondere, non possis lucrum retinere; quia videtur hic error circa substantiam rei : in hoc enim contractu, ut dixi de ludo, emitur spes lucrandi periculo perdendi; hic autem nulla est spes lucrandi ex parte decepti, sed certum damnum : sicut ergo sciens certo gemmam esse falsam, non posses vendere pro gemma, alteri equidem monito sed non tredcnli, ila similiter in nostro casu. Excipe tamen nisi deceptus liberaliter^condonct certitudinem quæcumque sit; sicut si emens vitium pro gemma, consentiret emere quidquid sit.

Sed quid si putans te certum , deprehendas effectu secuto te non fuisse certum? *R.* Peccasti spondendo; sed non teneris restituere; quia a parte rei fuit æqualilas et justa sponsio : sicul in exemplo, si vendas alteri gemmam quam certo credis esse vitrum , peccas; sed si postea deprehendas esse veram gemmam , nihil teneris restituere.

Petes insuper an qui spopondit se victurum alterum cursu, si nolit currerc, teneatur solvere premium sponsionis ? Videtur quod sic ; quia censetur sc vicium agnoscere, cl cedere juri suo.

Petes denique ulrum sponsio de rc mala aut ad malum inductiva, sil licita et valida? v. g. spondes te furaturum, aut allerum non furaturum,quasi excitando ad furtum ; spondes te victurum socium in potu, te et ipsum exponens periculo nimium potandi.

R. hujusmodi sponsionem esse illicitam el hoc sensu invalidam, quod spondentes teneanlur abstinere ab opere sponso, ad illici um enim nulla dalur obligatio : hoc tamen posito, tenetur vicius pretium solvere ; quia contractus sub conditione operis turp s, purificata conditione, obligat, ul late probavimus dissert. 1 cil. art. 8; require.

Nota. Appendix ad Tractatum de Contractibus reperilur in calce voluminis hujus.

TRACTATUS

DE RELIGIONE ET VITIIS OPPOSITI^

D. Tb. a. Q. 79 ad Q. 100.

Postquam S. Thomas **egit de** justitia, partibus ejus subjectivis seu essentialibus cl vitiis oppositis, agit q. 79, dc partibus ejus integralibus.

2.79. ·. 4. o. —Partes intégrales alicujus virtutis dicuntur per similitudinem partium integralium corporis, suntque ideo actas seu functiones sine quibus non est perfectus usus talis virtutis. In justitia aulem sont declinare a malo et facere bonum ; intelligcndo nempe bonum sub ratione debili cx speciali justitia, et malum oppositum nempe nocivum proximo.

2- 80. a. unico. — Deinde S. Thomas q. 80, art. unico, assignat partes potenliales jusliliæ quæ sunt religio, pictas, observantia , veritas seu veracitas, gratia seu gratitudo, vindicatio, libcralitas et amicitia seu affabilitas.

Ibid. — Quia portes potentiates justiliæ, f'requod idem est, virtutes ei finitimae ct annexe dicuntur quæ cum illa in aliquo conveniunt, et in alio ab ejus perfectione deficiunt, porro ratio justitiae in hoc consistit, quod alteri reddatur debitum ad squalitatem: assignatæ autem virtutes conveniunt cum justitia in hoc quod sint ad alterum , sed in hoc deficiunt a perfecta rationejustitiæ quod vel non reddant perfecte æqualc, ut religio erga Deum, piclas erga parentes, observantia erga homines aliqua virtutis excellentia prædilos (virtus enim secundum æquale premium ab homine compensari non potest); vel etiam deficiunt a perfecta ratione jusliliæ, quod non attendant strictum debitum ex lege jusliliæ, sed morale dunlaxat, seu quod debetur tantum ex honestate virtutis, sive inierim sit omnino nctessariuro ad honestatem inorum, ut veritas qua quis aetatem alteri exhibet in verbis, qualis est gratitudo qua quis alterum compensat in bonis quæ fecit el vindicatio in malis · sive sit tantum dehitum In quantum confert ad majorem honestatem moruui, ut libcralitas et amicitia, seu affabilitas.

Ibid. a. 4.— Inlellige supra *vindicationem* , non quæ fit per sententiam judicis, hæc enim pertinet ad justitiam commulativam, sed quam quis motu proprio facit, non tamen contra legem, vel quam quis requirit a judice.

Postea pervarias quæstlones agit S. Doctor de singulis in particulari. Et 1° de religione circa quam tria consideranda occurrunt : 1° de ipsa religione secundum se; 2° de ejus actibus ; 3° de vitiis oppositis. Unde

DISSERTATIO T.

DE RELIGIONE SECUNDUM SE,

D. Th. Q. 81.

ARTICULUS I.

Quid *sil religio?*

2· 81. η. 4.0. — *Dico* 1° Religio dicitur vel a relegendo et sæpe revolvendo ca quæ sunt divini cultus, secundum Isidorum ex Cicerone; vel a redigendo Deum quem négligentes amittimus, juxta S. Aug dc Civit, c. 4, vel tandem a religando, ut ait idem S. Aug. de Vera Rclig. prope niicm, quod per eam præceplis cl maxime Vulis Deo alligemur et adstringamur.

Ibid. — Quovis autem modo dicatur, *palet,* quod proprie importet ordinem ad Deum , ipse est enim cui principaliter alligari debemus tanquam indeficienti principio, quem etiam frequenter relegere et revolvere corde debemus ut nostrum ultimum finem,ct quem tandem et credendo el finem protestando recuperare debemus, dum eum negligenter peccando amisimus.

Ibid, ad 5.— Definitur itaque religio:

firtus per quam homines Deo tanquam rerum omnium principio debitum cultum exhibent. Quapropter omnes christiani qui colunt Deum possunt dici religiosi : specialiter tamen religiosi dicuntur qui volis solcmnibus adstricli totam vitam suam divi nocuilui dedicant, a mundanis negotiis se australientes.

A. 2. o— *Dico* 2° Religio est vera virtus.

Quia virtus est quiæ bonum facit habentem cl ejus opus bonum reddit : atqui exhibere Deo honorem el cultum qui ei debetur ul supremo creationis et gubernationis principio, et propter excellentiam singularem Majestatis ejus, quod est religionis proprium, est bonum ct optimum. Ergo.

A. 3. o.—*Dico* 3° Religio est unica virtus.

Quia objectum ejus formale est unum , nempe exhibere cultum uni Deo secundum unam rationem primi principii creationis rerum.

A. *h. o.* — *Dico* 4° Religio est virtus specialis ab aliis distincta.

Quia virtutes sortiuntur speciem ab objectis : atqui objectum formale religionis est distinctum ab objectis aliarum virtutum, scilicet cultus Deo exhibitus propter singularem ejus excellentiam , in quantum omnia transcendit secundum omnimodum excessum.

Dices. Charitas qua diligitur Deus non est virtus distincta a charitate qua diligitur proximus : ergo religio qua honoratur Deus non est virtus distincta ab observantia, vel dulia, vel pietate quibus honoratur proximus.

Ibid. a. 3. — *R. N. consequentiam.* Disparitas est, quod objectum amoris si bonum, objectum honoris et rcvcrcnliæ aliquid excellens. Bonitas Dei aulem communicatur crcaturæ sic, ul ratio formalis diligendi creaturam sil ipsa divina bonitas, cl ideo charitas qua diligitur Deus non esi virtus distincta a charitate qua diligitur proximus. At vero excellentia bonitatis divins non communicatur, quia excellentia est quo •jnus alterum excedit, implicat aulem in terminis ut id alteri communicetur, quia non esset amplius id quod alterum excedi). Unde religio qua honoratur Deus proptei suam excellentiam , est distincta a virtutibus quibus honoratur proximus.

in 3. <1. 9. α. 1. quecstiunc. 2. —*Nota.* Licet religio sit virtus specialis, potest tamen lato sensu dici generalis ; tum quia utitur actibus aliarum virtutum quos imporat in ordine ad suum objectum : quo sensu dici generalis; tum quia utitur actibus aliarum virtutum quos imperat in ordine ad suum objectum : quo sensu dicitur Jacobi 1, quod *vixilare pupillo» et vidua»* sit *religio munda,* quia Laies actus licet sint elicilive a misericordia, imperantur tamen a religione et diriguntur ab ea ad divinam reverentiam ; tum quia ad actum religionis exigunlur multæ aliæ virtutes, ut fides quia cognoscitur divina excellentia, charitas qua ei bene afficitur.

ARTICULUS II.

Utrum religio sil virtus theologica, an moralis ?

A. 5. o. — *Dico.* Religio non est virtus theologica, sed moralis.

Ibid. — *Probatur.* Virtutes theologicae, habent Deum pro immediato suo objecto : sic fide Deum et Deo credimus, charitate ipsum diligimus, spe ipsum desideramus : atqui Deus non est objectum immediatum religionis, sed finis cui dunlaxat : ergo religio non est virtus theologica, sed moralis, cujus objectum est circa ea quæ sunl ad finem. *Probatur minor.* Objectum immediatum religionis non est ipse Deus, sed cultus Deo debitus quem ipsi per actus suos, puta sacrificiorum oblationes, exhibet religio; religio enim , ut supra definivimus, est quæ Deo debitum cultum exhibet. Ergo.

Confirmatur. Sicsc habet religio ad Deum sicul justitia cujus est pars, ad proximum : atqui objectum proprium ct immediatum jùstitiæ non est ipse proximus, sed res ipsi debita per actus nostros reddenda : ergo similiter objectum immediatum religionis non est ipse Deus, sed cultus ei debitus per actus religionis exhibendus. Ergo.

Explicatur magis h<rc ratio et lota difficultas. Objectum formale *quod* jusliliæ est æqualitas perfecta constituenda inter rem seu actionem stricte debitam ex una parte, exaltera jus activum alterius ad illam; et ideo definitur justitia , *virtus reddens unicuique quod suum est :* objectum formale *sub quo seu* motivum est honestas dictæ *aequalitatis* : materiale duplex, remotum *quod* est res debita , v. g. pecunia , el proximum *quod* est actio qua solvitur seu æqualitas statuitur, quia super rem remote, super ac-

lionem proxime cadit honestas. Objectum **xero** otii scu potius finis cui est ipsa persona cui redditur æquale debitum , non quidem nudcel naturaliter spectata, sed (ormaliter ut informata jure activo , vi cujus fundat in altero obligationem et debitum legale seu strictum.

Pariformiter objectum religionis formale *quod* est æqualilas illa saltem imperfecta quam homo inter sc cl Deum ponit per cultum, scu per actiones quibus cum colit ct reveretur ut primum principium el supremum dominum. Objectum formale *sub quo* est honestas diclæ æqualitatis : objectum materiale sunt actiones tum internae tum extern® quibus Deus colitur seu dicta aequalitas imperfecta ponitur: objectum tandem cut, ipse Deus ut fundans ratione suæ excellentis hanc obligationem in homine.

Quapropter, dum legis in probatione nostra el passim apud auctores objectum formale *quod* religionis esse cultum Deo debitum, intellige cultum non ut est actio, sed ut effectus qui nihil est aliud quam dicta æqualitasde qua modo. *Elex his facile solves argumenta.* Igitur

Obj. 1» Religione Deum colimus sicut charitate eum diligimus : ergo religio immediate attingit Deum pro objecto.

R. N. antecedens. Etenim dilectione charitatis Deum immedate attingimus : at actione rcligoinis non Deum, sed ipsum cultum scu squalitatem dictam immediate attingimus ct ipso mediante Deum ut finem *cui.* Sit paritas in objecto justitis.

Insl. Excellentia divina est objectum religionis sicut bonitas divina est objectum charitatis:Pro&aturanlecedenJ.Sicut Deum propter suam bonitatem diligimus, ila propter suam excellentiam colimus. Ergo.

R. N.anlecedens. Ad prnbalionem D. antecedens. Ly *propter* in utroque membro idem significante , *N.* diversa significante , *C.* -Dum dicitur Deum amari propter suam bonitatem, sensus est divinam bonitatem esse objectum quod ametur el rationem formalem propter quam ametur. At dum dicimus Deum coli propter suam excellentiam , sensus est divinam excellentiam esse fundamentum ct causam motivam cur Deo deferatur cultus cl honor, non vero ratio formalis *quæ* , nec *sub qua* allingilur a religione; ratiocnim formalis *quæ,ut* diximus, **est** ipsa æqualilas, ratio sub *qua* ipsa honestas. Sicut cum dico: Solvo centum florens Petro propter jus quod habet ad illos, ly *propter* non denotat rationem quceauUuft *qua* justiliæ , sed fundamentum meæ obligationis.

Repones. Oratio qua a Deo ipsum petimus, item ct laus divina attingunt Deum immediate : atqui lamcn sunt actus religionis. Ergo.

R. 1). majorem. Oratio et laus divina attingunt Deum immediate præcise ul sunt actus religionis, *N. majorem;ul* sunlsigna, *C.* Oratio igitur ct laus divina præcise ul sunt actus religionis non attingunt Dcuin immediate pro objecto, sed cultum qui iis actibus Deo exhibitor;—Q. 83. a. 3. o.—oralio enim ut est actus religionis nihil est aliud quam subjecto mentis ad Deum prolilenlis se eo indigere ul auctore bonorum : quod autem desideramus oblinere non est objectum orationis rcligiosæ, sed desiderii quo movemur ad orandum. Idem dic proportionaliterde laude divina ; ii tamen actus in ratione signi attingunt immediate Deum ul signatum , sunt enim signa ct testimonia divin® excellenti® quam sic honoramus el nostræ subjectionis qua nos ei submittimus.

Obj. 2° S. Aug. in Enchri. c. 3, dicitquod Deus colitur fide, spe et charitate: atqui colere Deum pertinet ad religionem. Ergo.

Hic a. 5. ad 1.—*R. N. antecedens.* Deus colitur fide , etc. imperative, *C.* clicitive, *N.* Dicit itaque S. Aug. Deum coli fide,spe etcharitate, non quod religio eliciat actus fidei, spei ct charitalis, sed quia vel cos imperat, vel ab cis imperatur. Cum enim virtutes thcologicæ versentur circa finem, ipsis perse convenit per imperium movere virtutes operantes ea qu® ordinantur ad illum finem qualis est religio. Per accidens autem ipsa religio potest imperare actus virtutum theologicarum , quatenus idonei sunt ad suum finem nempe colendum Deum : sic, v. g. religio actum fidei imperando , colit Deum et summum ei defert honorem declarando cum esse primam veritatem.

Si dicas esse proprium superioris imperare :

R. 1° id esse verum de imperio stride sumpto pro actu intellectus seu rationis, non vero de imperio late sumpto pro eo quod est movere quocumque modo ad actum alterius virtutis, vel ejus implorare

auxilium ; sic enim subditi imperant suis heris, et sic quidam inlclligunt imperium virtutis inferioris in superiores.

II 2'virtutem quæ secundum se est aliis inferior, posse per accidens cl secundum quid fieri cis superiorem ratione alicujus circumstanti® quam cis superaddit, sicque carum actus materialiter sumptos ordinare secundum hanc formalitatcm superadditam ad suum finem, el consequenter cos imperare : v. g. actus chai itatis est secundum superit r omnibus virtutibus moralibus, ncc ad nobiliorem finem potest imperari seu ordinari,cum supremo modo attingat ultimum finem ; per accidens tamen , puta, si fiat cx volo, subditur secundum hanc circumstantiam religioni ct per eam ad suum finem diiigili r, ila ul omittens peccet contra roll iuncin : et licet id possit aliqualiter competere omnibus virtutibus, tribuitur tamen specialiter religioni et jusliliæ legali propter amplitudinem cl elevationem sui objecti.

01j. 3 ' Religio non csl virtus moralis ncc intellectualis : ergo theologica. *Probatur* ont. Non ed intellectualis, quia ejus perfectio non attenditur secundum considerationem veri ; non moralis cujus proprium est tenere medium inter superfluum el diminutum ; nemo enim potest superflue colere Deum, cum sit major omni laude. Ergo.

Ib. ad 3. — *11. D. ultimum assumptum.* Xiino potest colere Deum superflue secundum circumstantiam (pianti, *C.* secundum alias circumstantias, puta , quia cultus divinus exhibetur cui non debet, ut in idololatiia, vel quando elquomodo non debet, ul in variis aliis superstitionibus. N.

Obj. 4» Non csl necesse ad rationem virtutis théologie® quod habeat Deum pro immediato objecto *quod:* cigo licet religio, etc. *Probatur ant.* Spes, v. g. non respicit immediate pro objecto *quod* Deum in se, sed assecutionem ejus quæ est quid creatum. Ergo.

R.N.anl. Ad probationem, N. iterum ant. et dico quod assecutio se habeat ad objectum spei per modum conditionis lanium.

Insl. De ratione objecti spei csl quod sit arduum el futurum ; atqui Deus in se non est arduus nec futurus; sed ejus assecutio est ardua et futura. Erg·.

/{. 1). majorem. Dc ratione objecti spei est quod sil arduum et futurum,ila ut *ro arduum* el *luturum* necessario sc teneat ex parte objecti sperati, *N.* ila ut sufficiat qpod se teneat cx parte subjecti sperantis, C. Alias nemo posset sperare aliquid existent in rerum natura,

ARTICULUS III.

Utrum religio praeemineat inter virtutes morale» ?

A. 6. o. — *Dico.* Religio praeeminet inter omnes virtutes morales.

Ibid. — *Probatur.* Inter virtutes morales ilia præcminet quæ propinquius accedit ad Deum : atqui talis est religio, siquidem operatur ea quæ directe el immediate ordinantur in honorem diviuum. Ergo. *Probatur major.* Ea quæ sunt ad finem sortiuntur bonitatem ex ordine in finem, etideo quanto sunt propinquiora fini, tanto sunt meliora: aiqui virtutes morales versantur ciica ea quæ ordinantur in Deum sicut in finem. Ergo inter virtutes, etc.

Nec obstat quod S. Doctor snpra q. 52, a. 12, doceat justitiam legalem esse nobiliorem inter virtutes morales : ct infraq. 161, a. 5, idem dicat de humilitate: etenim primo loco loquitur de justitia legali comparative ad virtutes morales quæ respiciunt bonum humanum ct naturale, non vero de iis quæ respiciunt bonum divinum et supernatural, qualis est religio quæ respicit cultum divinum ; secundo loco loquitur de humilitate comparative ad illas virtutes quæ moderandis passionibus, non præcise regulandis operationibus inserviunt.

Obj. Iu Religio est pars jusliliæ, sed pars est ignobilior toto. Ergo.

/{. minorem esse veram dc parte proprie dicta, secus de parte potential! quæ dicitur pars lato sensu, elqualis est religio respectu justiliæ. Illa autem præcllil huic et ratione objecti *cui,* quod est Deus, el ratione debiti quod est strictius : — Ibid, ad 1. — et licet deliciat ab squalitate, inde tamen non minuitur ejus laus, quia laus virtutis in voluntate consistit, non in potestate.

Inferes cx solutione data. Ergo actus religionis est minus laudabilis quam actus jusliliæ. *Probatur illatio.* Est magis debitus ex dictis * atqui necessitas tollit laudem el gloriam, quanto enim aliquid iit ex majori necessitate tanto minus csl laudabile. Ergo.

ibid, «d 3. — Λ. JV. *illationem. Ad probationem , D. minorem.* Necessitas tollit

audeca supererogationis, *C.* tollit merita viriatis si adsit voluntas, *N.*

Obj. 5° Tanto donum seu opus est laudabilius quanto magis indigenti exhibetur: atqui Deus non indiget aliquo quod ei a nobis exhibetur : ergo virtutes quæ sunt ad homines indigentes, ut misericordia, praestant religioni.

Ibid, ad 2. — *R. D. majorem.* In his quæ exhibentur aliis propter earum utilitatem, *C.* quia tunc eo est utilius quo iit magis indigenti; secus, *N.* Deo autem non exhibetur aliquid propter ejus utilitatem , sed propter nostram.

Obj. 3° *1 Reg. 15,* dicitur : *Melior esi obcdienlia quam victimas :* atqui offerre victimas perlinet ad religionem. Ergo.

Inf. q. 104. a. 3. ad 4. — *R.* sermonem ibi esse de actu exteriore occisionis viclimæ quæ non fil ex vera devotione cl obcdienlia : imo obcdienlia quæ illic præponilur victimis non csl obcdienlia nuda, sed quæ procedit ex reverentia Dr i el reh'g:one.

Obj. 4ü Sicut religio respicit honorem divinum conservandum, sic pceni entia respicileumdem honorem læsum restaurandum; sed æquale est imo majus reslauiare honorem læsum quam eumdem permanentem conservare, *forgo.*

R. D. majorem, ri sicut dicente aliqualem paritatem, *C.* omnimodam , *N.* In hoc ergo disparitas est, quod religio forma'iler el per se exhibeat Deo honorem ; poenitentia vero restituit honorem divinum læsum, non per se formaliler et ratione sui, sed ratione charitalis adjuncts et sa(isractionis Christi; per se autem id facit tantum dispositive et inchoative.

ARTICULUS IV.

Utrum religio habeat actus exteriores P

A. 7. o. — *Dico.* Religio præteractus interiores , quos habet ut primaiios, habet etiam exteriores ul secundarios et ad interiores ordinatos.

Ibid. — *Probalur* 1° In divino cultu neccssc est aliquibus corporalibus uti, ul eis quasi signis mens hominis excitetur ad spirituales actus quibus Deo conjungitur: ergo religio præter, etc. *Probalur uni.* Actu religionis reverentiam el honorem Deo exhibemus non propter ejus utilitatem , *ul jam dictum esi,* csl enim ex se ipso plenum gloria cui nihil a creatura adjici potent, nisi denominatio extrinscca glorificari el honorati , sed propter nostram utilitatem, quatenus per hoc quod Deum reveremur mena nostra ei subjicitur, in quo ejus perfectio consistit. Quælibcl enim res habens superiorem perficitur per hoc quod ei subdatur, sicut corpus per hoc quod subjiciatur anima ct per eam vivificetur, aer per hoc quod illuminetur a sole : atqui mens humana indiget in hac vita ad hoc quod conjungatur Deo sensibilium manuduclione, quia fari*sibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur,* Rom. 1. Ergo in divino cultu, etc.

Confirmatur. Homo constat corpore cl anima : ergo neccssc est ut utraque parte Deo serviat, sicque canere possit cum Propheta : *Cor meum el caro mea exsultaverunt in Deum vivum.*

Probalur 2° ex praxi omnium sæculorum fundata in S. Scripturis : 1° ex lot cæremoniis legalibus in veteri Testamento præreplis; 2° ex variis locis novi Testamenti, Act. 2, Pardus *positis genibus suis orabat;* similiter Stephanos , Aci. 7, ct Petrus, Aci. 9 ; imo ipse Christus, Luc. 22, *positis genibus orabat ;* et ex Alallh. 26 liquet ipsum adhibuisse orationem vocalem dum dicitur : *Hymno dicio exierunt in montem. El* alibi.

Hic mirare sectarios qui Manichaeorum exempla secuti, cultum nostrum exteriorem videntur abominari, dum ipsi sine aliquo ritu exteriori religionem suam non exercent. Etenim pectus tundunt, oculos in crrlum erigunt, psalmos cantant, variasque alias caeremonias adhibent, et tamen templa nostra et altaria everterunt, sacrificia cum omni cultu sustulerunt et varia hujusmodi.

Verum dicant quo fundamentoiste eorum cultus sit admittendos et rosier rejiciendus: si aliquis, cur non omnis? Opponunt quaedam S. Scriptura» testimonia : Joan. 4: *Deus spiritus est, el eos qui adorant eum in spiritu et vrrilale adorare oportet,* Aci. 17: *Deus non in manufactis templis habitat aut manibus humanis colitur.* Sed et hæc militant pariter contra ipsos.

Ibid, ad *1,* —*Insuper R. ad primum,* hrislum illic loqui quantum ad id quod est principale ct per se intentum in cultu divino, nempe actum interiorem, sine quo non est verus cultus exterior.

Ad secundum, dico Apostolum se ipsum explicasse addendo, *indigens aliquo,*adeoque sensu* est Deum non coli cultu exteriori ex indigentia , *ul dixi supra.*

Si reponas Christum nos liberasse a jugo cærcmoniarum Judaicarum : *fateor,* sed non ideirço sustulit omnem cultum externum, ncc cærcmonias quas vel ipsa ratio naturalis, vel leges sive divinae sive humana» instituunt, *ul palet ex secunda probatione conclusionis.*

Petes 1° utrum illi actus anteriores sint eliciti ab ipsa religione?

Videtur quod non, quia sunt materia circa quam cl objectum ipsius religionis el actuum ejus interiorum : actus autem elicitus alicujus virtutis distinguitur ab ejus materia el objecto. Propter hanc rationem Suares ct Bcccanus contendunt nullum alium esse actum religionis elicitum, nisi ipsam voluntatem seu affectum colendi Deum.

R. nihilominus hos actus exteriores, ut sacrificare, adorare, etc. esse actus elicitos a religione, siquidem ad nullam aliam speciem virtutis pertineant. Nec refert quod Rant mediante actu interiori ; id quidem facit ul dicantur mediali quoad efficientiam, non autem ut sint imperati si aliunde eamdem speciem cum interiori recipiant, tunc enimabeadem virtute eliciuntur ac internus mediante quo producuntur.

Ad rationem oppositam R. actum exteriorem religionis considerandum esse dupliciter: active prout est actio seu activa exhibitio cultus, el passive prout csl ipse cultus exhibitus : sicut furari, v. g. potest considerari active prout est activa ablatio rei alien® , el passive prout est res aliena ablata. Primo modo consideratus cultus exterior csl actus elicitus a religione ; secundo modo est materia circa quam ct objectum religionis.

A, 8. o. — *Petes* 2° utrum religio differat i sanctitate?

Non est quæslio de sanctitate quæ habetur per infusionem gratiae justificantis, sed de sanctitate prout est virtus—Ibid. — Hoc nomen duo importat, munditiam ct liimilalem : unde sanctus græcc 4γ<οi quasi sine terra, el latino sanctus quasi sancitus ct *hgr* firmatus*· ct utrumque, scilicet munditia et firmitas, requiritur ad sanctitatem: munditia , ut mens ab inferioribus quibus coinquinatur abstracta applicetur Deo ; firmitas, ut Deo ultimo fini, primo principio immobiliter adhærcat : —Ibid.— est enim sanctitas, *virtus per quam mens hominis st ipsam el suos actus applicat Deo.*

Ibid. — *Ad quœstionem R.* religionem non differre a sanctitate nisi ratione ; quia religiodicilur secundum quod exhibet Deo debitum famulatum in his quæ pertinent ad cultum divinum, sicut in sacrificiis et oblationibus el aliis hujusmodi; sanctitas autem dicilur secundum quod homo non solum hæc, sed el aliarum virtutum opera imperat et refert ad Deum , vel secundum quod homo se disponit per bona quædam opera ad cultum divinum : quæ duo non re sed solum ratione differunt.

DISSERTATIO II.

DE ACTIBUS INTERIORIBUS RELIGIONIS, QUI SUNT DEVOTIO ET ORATIO.

D. Th. QQ. 82 et 83.

ARTICULUS I.

De devotione.

2.82.3.4. o.— *Dico* 1° Devotio dicitur a devovendo : unde devoti dicuntur qui se ipsos quodam modo Deo devovent ut ei se totaliter subdant : propter quod et olim apud gentiles devoti dicebantur qui se ipsos idolis devovebant in mortem pro salute sui exercitus, sicut dcduobus Dcciis Titus Livius narral lib. 8 Decad. 1.

Non itaque sumitur hic devotio pro fervore delectante qui sentitur interdum in oratione de quo S. Doctor a. 4; — Ibid. — sed est *quadam actualis voluntas prompte Iradendi se ad ea qua> perlinent ad Dei famulatum,* sive faciendi ea quæ perlinent ad cultum divinum. Unde *patet* quod non sit modus aut qualitas, sed specialis actus voluntatis; illa enim promptiludo quæ est modus importatur tantum deconnolato in actu devotionis.

A. 2. o. — *Dico* 2° Devotio est actus religionis; quia ad eamdem virtutem perlinet facere aliquid el promptam voluntatem habere ad illud faciendum; est enim utriusque actus idem formale objectum : atqui operari quæ perlinent ad divinum cultum perlinet proprie ad religionem : ergo etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad hujusmodi excquenda, quod est esse devotum t

Dices. Per religionem homo ordinatur ad solum Deum : atqui devotio habetur etiam ad homines, dicuntur enim aliqui esse devoti aliquibus sanctis; ct etiam subditi dicuntur esse devoti dominis suis, sicut Leo papa dicit quod Judæi erant devoti Romanis legibus. Ergo.

Ibid, ad 5. — *R. ad minorem,* quod devotio quæ habetur ad sanctos mortuos vel vivos, si stride sumatur prout est actus religionis, non terminetur ad ipsos, sed transeat ad Deum, in quantum scilicet in ministris Dei in quibus specialiter relucet ejus magnitudo, Deum ipsum veneramur; devotio autem quam subditi dicuntur habere ad dominos temporalesc.">talterius rationis, nempe politica et civilis, sicut ct famulatus quem ipsis exhibent.

a. 2.0. — *Diro* 3° Causa extrinscca el principalis devotionis csl ipse Deus qui auxilio graliæ suæ voluntatem promptam illi serviendi inspirat. Causa intrinseca est contemplatio scu meditatio parlim divinae bonitatis ct beneficiorum ejus, parlim nostrae infirmitatis; omnis enim actus voluntatis cx aliqua consideratione provenit : prior consideratio excitat dilectionem quæ est proxima causa devotionis; altera excludit praesumptionem per quam aliquis impeditur nc Deo se subjiciat, dum suæ virtuti innititur.

Ibid, ad2. —Porro, licet ea quæ sunl divinitatis sint secundum se maxime excitantia dilectionem et per consequens devotionem , quia Deus est super omnia diligendus, allamcn cx debilitate mentis humanæ fit quod, sicut indiget manuduclione ad cognitionem divinorum, ita et ad dilectionem per aliqua sensibilia nobis nota, inter quæ praecipuum est humanitas Christi ; cl ideo quæ perlinent ad humanitatem Christi, per moduin cujusdam manuductionis, maxime devotionem excitant. Id sedulo advertant, inquit hic Sylvius, conscientiarum moderatores seu paties spirituales maxime in dirigendo devoto fœminco sexu, quem ideo assuefieri operum Christi meditationi magis convenit quam subtiliori divinitatis contemplationi.

A. 4. o. — *Diro* 4° Effleclus primarius et per se devotionis est lælilia ; secundarius et per accidens, tristitia. *Ralio est,* quia devotio principaliter procedit cx consideratione divin» bonitatis el beneficiorum ejus, ut dictum est : cx ista autem consideratione per se quidem sequitur dclcclalio, juxta illud Psal. 76: *Memor fui Dei el delectatus sum* ; per accidens tristitia, quod nimirum adhuc *peregrinemur a Domino* et laniis ejus beneficiis simus ingrati. Secundario vero devotio procedit ex consideratione nostrae infirmitatis quæ nata est per se causare tristitiam recogitando proprios defectus, per accidens læliliam propter spem divini subventionis. El sic *palet* quod ad devotionem per se et primo consequitur delectatio , secundario autem et per accidens tristitia quæ est secundum Deum.

ARTICULUS II.

Ee orationesecundum sc.

Q. 83. a. 4. o. ct ad 2. — *Nola.* Oratio in genere est petitio quædam. Oratio religiosa, *eslpelilio decentium a* Dr o; quidam addunt, *cum ascensu mentis ad Deum.*

Ibid. o. — *Eico* 1° Oratio est fonnaliler actus rationis, originaliter et præsupposilivc voluntatis.

Ibid,—*Probatur prima pars.* Orare sicut el imperare importat ordinationem quamdam : atqui ordinare est formaliter rationis: ergo. *Palet major* , quia homo tam per imperium quam perorationem disponitelordinatquid sil faciendum per alium : per imperium quidem cogendo moraliler inferiorem, perorationem vero inducendo superiorem vel æqualem,cique suum desiderium manifestando. *Probalur minor.* Ordinare perlinet ad potentiam comparativam : atqui ratio ct non voluntas est comparativa ; *palet,* quia voluntatis est trahi ct inclinari ad res ipsas secundum bonitatem qua sunt appetibiles, sicque non perlinet ad illam comparare unam rem ad alleram ; intellectus autem est trahere res ad sc, el ex una procedere ad allciam ; unde proprium est ipsi comparare , ct habitudinem unius ad alleram formaliter attingere.

Ibid.inarg. s.c. — *Confirmatur.* Orare est loqui, intimare, manifestare suum desiderium: atqui hi actus sunl rationis quæ es! veluti os el interpres voluntatis. Ergo.

Ibid.o,—*Probalur secunda pars.* Orali»· estactus rationis praclicæ ; est cnim de illis quæ petimus Deum agere: atqui ratiopractica movetur a voluntate: ergo oratio esi actus rationis ut motæ a voluntate, adeoque originaliter et præsuppositivc esi actus vo-

lunlatis; formaliter tamen, *ut dixi,* rationis, quia quantumvis velimus et cupiamus aliquid a Deo fieri, non est fonnaliler el complete oi alii», nisi istam volilionem el desiderium indicemus Deo ad cumque dirigamus.

A. 3. o —*Dico* 2° Oratio csl clicilivc actus religionis.

Probalur. Exhibere Deo reverentiam el honorein est actus elicitus religionis : atqui per orationem homo exhibet Deo reverentiam el honorem in quantum se ei subjicit et profitetur se eo indigere ul auctore omnium bonorum. Ergo.

Dices 1° Oratio csl actus mentis, ut dictum est, sed religio est in voluntate : ergo oratio non est actus elicitus religionis.

Ib.adi.—*R. N. consequentiam.* Etenim ut actus dicatur ab aliqua virtute elicitus, non csl neccsse quod sil in eadem potentia in qua est virtus, sed sufiicit quod per hanc virtutem dirigatur in suum finem , nulla alia mediante vit lute. Sic, v. g. dicimus confessionem exteriorem esse actum elicitum fidei, licet sil in diversa potentia. Sic csl aulem in praesenti casu ; voluntas enim, utcslinformata religione, movet intellectum ad cultum Deo exhibendum per orationem , sicquc religio hunc aulem rationis dirigit in suum finem, nullo alio habitu mediante; quod est elici a religione.

Dices '2° Ad religionem perlinet afferre Deo cultum ; sed oratio nihil affert Deo, c contra aliquid ad eo petit. Ergo.

Ib. ad3.—*R.N. min.* Homo enim orando tradit mentem suam Deo quam ei ut superiori subjicit per reverentiam , et præsenlat ulindigentem ejus bonis, ad coque pendentem : unde dicit S. Damasc. lib. 3 Orlhod. Fidei, c. 14, quod oratio sit *ascensus mentis ad Deum:* cl ideo in definitione orationis posuimus, secundum aliquos, *cum ascensu mcnlisad Deum.* Proquo

Nota duplicem ordinem in oratione distingui, allcrum ad rem petilam, allcrum ad superiorem a quo petimus: prius autem et directius respicit superiorem quam rem petilam,quia mediante superiore rem petitam oblinet; unde objectum essentiale orationis non csl ros petita, sed ipsa orantis ad superiorem subjectio passiva, qua sc. alteri ostendit indigentem ct alterum sublevanepotcnlcm fn quo est cultus cl reverentia ; res veropetita esi finis orationis ct desiderii objectum.

Insl. Mulli orant absque eo quod intendant Dei cultum, aut cogitent de illa subjectione el reverentia illi cxhilxmda^Ergo.

R. D. ant. Absque eo quod intendant Dei cultum aut cogitent, etc., in aclusignato, *C.* in actu exercito, *N.* Hocipsoenim quo quis orationem adhibens intendit per cam aliquid obtinere a Deo, licet in actu signato et per rellexionem non cogitet de cultu Dei, attamen in actu exercito intendit id obtinere per subjectionem sui ul indigentis ad Deum, ut superiorem sublevare potentem, adeoque per reverentiam et cultum essentialiter importatum in ista subjectione.

Dices 3° Rcligiosolum Deum respicit: atqui tamen sanctos oramus. Ergo.

R. D. minorem. Sanctos oramus, ita ut oratio sistat in illis, *N.* ita ul oratio ulterius tendat ad Deum ipsum, *C.* Oramus itaque sanctos non ut auctores bonorum quæ petimus, sed ul intercessores qui ea nobis obtineant a Deo, quem solum bonorum aucto rem in ipsa oratione ad sanctos directa intendimus, clcui proinde soli cultum religionis exhibemus. Non diflileortamenetiam ipsos sanctos hac oratione a nobis honorari, sed ut clientes et amicos Dei, ideoque cultu longe inferiori qui dicitur dulia.

ABTICULDS III.

De necessitate orandi.

A. 2. o. — *Nola.* Multiplex fuit antiquorum error circa necessitatem scu convenientiam orationis; dum alii nimium ei tribuebant, alii nimium detrahebant. Quidam posuerunt res humanas non regi divina providentia, consequenter vanum esse orare ct colere Deum : sic etiam nunc alhæi. Alii putaverunt omnia in rebus humanis ex necessitate contingere , sive ex immutabilitate divins providentis, sive ex necessitate stellarum, sive cx connexione causarum , juxta quam opinionem etsi oratio posset computari inter causas quas Deus ad certos eflec-lus adhibere decrevisset, fieret tamen inutilis hoc sensu quod tunc non esset neque meritoria, neque impelraloria , neque satisfactoria , quia non esset libera. Ad hanc classem reduci posse videntur Wiclefists, Lutheran», Calvinistæ et Jansenistæ, qui contendunt gratia vel cupiditate necessitari voluntates nostras. Pelagiani etiam, juxta S. Aug. Ilæresi 88, el alibi, utilitatem orationis negarunt, alio tamen principio nixi, nem-

pe quod affirmarent ad initium fidei et per-icvercntiam in illa sufficere arbitrii nostri libertatem.

ibid. — Alii e contra, agnoscentes res humanas diina providentia regi, nec eas cx necessitate evenire, opinati sunt dispositionem divinæ providentia? variabilem esseearnque oratione mulari : ad hanc classem revocari possunt Mcssaliani dicti Euchitæ seu Precatores, qui solam orationem ad salutem sufficere opinati sunt. De quibus a Castro L.11, tit. Oratio, Hærcsi 1.

Dico Iu Perutile eslac convenienlissimum orare.

Ibid.— *Probatur.* Ad divinam providentiam perlinet non solum disponere qui effectus fiant, sed etiam cx quibus causis et quo ordine fiant ; est enim prima et universalissima causa cui subjicitur el omne ens et omnis modus cnlis, *ul probalur in prima parle:* atqui inter alias causas assignatur oratio : ergo utilecl conveniens csl homines orare, non quidem ut per orationes suas divinam dispositionem immutent, estenim irivai iabilis, sed ut impetrent quod Deus disposuit perorationes esse implendum, vel ul dicit S. Grcg. 1.1 Dial. c. 8, ul homines postulando mercantur accipere quod eis Deus omnipotens ante sæcula disposuit donare. *Probalur minor* ex variis S. Scripluræ locis in quibus revelatum est Deum ordinasse oiationcs tanquam causas secundas ad obtinenda abeo bona quibus indigemus :Matth. 26 : *Orale ne iniretis in lentalioncm* ; Jacob 5 : *Orale pro invicem ul salvemini;* Jacob 4 *:Non habebis propter quod non postulatis;* Matth. 7 : *Petile el accipietis;* Luc. 18: *Oportclscmper orare;* Malih. 17 : *Hoc genus da-moniorum non ejicitur nisi perorationem cljejunium ;* unde S. Aug. de Dono Persev. c. 16 , dicit : « Constat Deum alia » danda etiam non orantibus, sicut initium b fidei, alia nonnisi orantibus præparassc, d sicut usque in finem perseverantiam. » Ergo.

Ibid, ad 2. et 3. — *Adde in confirmationem conclusionis* alias orationis utilitates; quod ea nempe agnoscamus Deum esse bonorum nostrorum auclorem, et habeamus fiduciam recurrcjidi ad ipsum , ul quæ nobis non debentur in necessitatibus gratuito accipiamus : unde S. Chrysost. lib. De orando Deo, dicit magnam felicitatem et gloriam homini esse attributam, quod orationibus fabuletur cum Deo, cum Christo misceat colloquia, optet quod velit cl postulet quod desiderat.

Dico 2® Nedum utilis est et conveniens oratio ad salutem, sed et omnibus adultis necessaria necessitate medii, non quidem ex natura rei, quia non desui! alia media quibus potuisset procurari salus, sed cx ordinatione divina quæ disposuit ut per orationes tanquam per medium convenienlissimum oblineretur salus, *ul patel ex probatione conclusionis :* sicut dicitur baptismus cx institutione Christi necessarius necessitate medii.

Ex quo inferes orationem etiam esse necessariam necessitate præccpli, tum divini tum naturalis: naturalis, quia posita ordinatione divina est medium necessarium ad salutem ; divini, *palet* ex variis locis S. Scripturæ citatis.

Si petas quando urgeat hoc præceptum?

R. urgere dum instat gravis necessitas, puta, superandi tcntalionem, actum contritionis eliciendi, sacramenta suscipiendi, opus arduum suscipiendi, in periculo mortis, etc. , ita ut, si quis cx negligentia orationis tentationi, v. g. contra castitatem succumbat, duplici peccato peccet, contra castitatem cl contra religionem : sufficit tamen in confessione explicare consensum tentationi, quia per hoc sufficienter intelligitur non fuisse adhibita media ad resistendum.

Dices contra utramque conclusionem. Deus qui abundantia pietatis suæ merita supplicum excedit et vola, utcanit Ecclesia, dom. nona post. oct. Trinit. *dona sua largitur nobis etiam non petentibus.* Ergo.

Confirmatur. Liberalius est dare aliquid non petenti quam petenti : unde dicit Seneca , lih. 2 de Benef. c. 1 : *Nulla res carius emitur quam quæ precibus empta est :* atqui Deus est liberalissimus. Ergo.

Ad 3. — *R. D. ani.* Deus dona sua quædam largitur non petentibus, *C.* omnia, *N.* Licet ergo Deus nobis multa præslct ex sualiberalitatcetiam non polita, ulinitium fidei, vult tamen aliqua præsiare nobis petentibus, *ut probatum est :* et hoc propler nostram utilitatem, ut scilicet fiduciam quamdam accipiamus recurrendi ad ipsum, el ul recognoscamus cum esse nostrorum bonorum auclorem, ut *dictxm est.* *

Hinc patel responsio ad confirmationem.

Quia non defectu liberalitalis sic Deus disposuit, sedpropter nostram utilitatem. Imo in hoc elucet ejus liberalitas, quod ipse nobis gratuito præstcl ipsas preces nostras et precandi affectum : unde dictum Senecæ non currit nisi inter homines, aut certe improbandum csl tanquam ex superbia ethnica profectum.

Alia argumenta solvuntur ex dictis.

ARTICULUS IV.

Utrum solus Deus sit orandus? ubi de invocatione sanctorum contra hcerelicos.

A. 4. o; — *Dico* 1° Solus Deus est orandus, ut is qui per se præstare potest quæ petimus.

Ibid. — *Probatur.* Omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam et gloriam consequendam , hæc enim est ultimus finis, illa medium, sicque Christus docuit nos orare in Oratione Dominica : atqui solus Deus dat gratiam et gloriam, Psal. 83 ; imo solus ipse est auctor bonorum omnium. Ergo.

Dico 2° Licitum est et utile orare sanctos in coelis cum Christo regnantes, sive angelos, sive homines, ut intercessores qui a Deo impetrent quæ petimus.

Est de fide decisa in conc. Trid. sess. 25, contra Petrobrusianos, Waldcnses, Wiclefistas, maxime Lulheranos ct Calvinistas, qui, Vigilantii errorem diu a S. Hieronymo confutatum suscitantes, contendunt illicitum esse et vanum invocare sanctos, ct quos ideo impie sentire declarat S. synodus.

Ante probationem nola 1° Justos in hac vita pcregrinanlcs licite invocari ultro concedunt hæretici, idque liquido constat cx pluribus S. Scripluræ locis : 1 Reg. cap. 7 ; Job ultimo; Ephes. 6; 1 Thessal. 5;2 Thessal. 3; Coloss. 4; Ilebr. 13 ; Rom. 15, ubi dicit Apostolus : *Obsecro vos ul adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.*

Nola 2° Licet omnes præfali hæretici negant sanctos in coelis orare pro nobis specialiter ct in particulari, posteriores lamen sectarii nunc concedunt cos orare pro Ecclesia in genere. Ita Kemnilius, in Exam, conc. Trid.'parte 5; item Confesio Saxonica el WiUembcrgcnsis.

Probalur 1“ ex S. Scriptura : Job.5 : *Vocc. ergo si est qui tibi respondeat ,et ad aliquem lanclorum convertere :* ubi nomine *sanctorum* inlelligit angelos, ut exponit S. Aug. cum aliis, el palet ex cap. 15, ubi dicitur : *Ecce inter sanctos ejus* (id est inter angelos) *nemo immutabilis.* Gen. 48, Jacob benedicens filiis suis dicit : *Angelus qui eripuit me de cunctis malis benedicat pueris istis, et invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum , Abraham, Isaac.* Exod. 32, Moyses sic orat : *Recordare, Domine Abraham, Isaac el Israel, servorum tuorum, quibus jurasti per temelipsum,* clc. Nec valet quod respondet Calvinus, solum ibi commemorari pactum quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis eorum posteris, non autem petit auxilium per merita sanctorum ; quia in præcedenlibus non fit mentio pacti cl in sequentibus fit mentio meritorum : unde Theodoretus in hunc locum q. 6 el7, dicit quod, cum Moyses non se existimaret parem placando Deo, adhibuerit patrocinium Patriarcharum. Daniel. 3, pueri jubente Nabuchodonosore in in fornacem acti, implorant Dei misericordiam per meritam sanctorum his verbis : *Neque auferas misericordiam a nobis propter Abraham dilectum luumel Isaac servum tuum et Israel sanctum tuum.* Psal. 131, Salomon in cujus persona scriptus est iste Psalmus, per merita patris sui jam defundi sic orat : *Memento, Domine, David el omnis mansuetudinis ejus;* et infra : *Propter David servum tuum non advertas faciem Christi tui.* Ergo.

Antequam probetur conclusio ex traditione, *notandum* Mclanchlonem assignare ortum invocationis sanctorum ad tempora Gregorii Magni qui floruit circa annum 590 quo fuit creatus pontifex. Kemnitius vero, in Exam. sess. 22 conc. Trid. assignat circa tempora S. Augustini, el dicit auclorem invocationis B. Virginis fuisse Petrum Gnapheum qui vixit circa annum 480. Quapropter a citandis auctoribus post tempora S. Gregorii abstinebimus.

Probalur itaque 2° *conclusio* traditione sex priorum sæculorum. In concilio generali Chalcedon, anno 450, actione 11, patres conclamaverunt : *Flavianus post mortem vivit, martyr oret pro nobis.* El episcopi Europæ, in Epist. ad Leonem augustum quæ habetur 3 p. ejusdem concilii n 27, de S. Proterio sic scribunt : Sanctissimum quidem *Proterium in ordine el choro SS. martyrum ponimus, cl ejus intercessioni·*

bus misericordem et propitium Deum nobis fieri postulamus.

Conci imn Aurelianense primum anno 511, Ge imdcnse in Hispania anno 517, praescribunt rogationes sive litanias cum triduano jejunio : probat autem Walafridus Strabo circa medium noni sæculi has litanias esse, ul nostras, invocationes sanctorum.

S. Rasilius, Orat, in quadraginta Martyres sic ait : *Qui aliqua premitur angustia ad hos confugiat, qui rursum ladalur hos oret, ille ul a mulis liberelur, hic ul duret in rebus Icetis.*

S. Grog. Nazianzenus, sub finem Orationis in S. Athanasium, ipsum invocat his verbis : *Tu autem e supernis nos propitius respice, cl populum hunc sanctum dirige, et non in pace fove,* etc. Similiter sub finem Orationis in S. Basilium ; item et in S. Cyprian. in qua refert quod Justina virgo, cujus pudicitiam quidam Cyprianus adhuc ethnicus magicis artibus aggredi volebat, *virginem Mariam rogaverit ut periclitanti virgini opem ferret,* quod obtinuit.

S. Ambrosius, lib. de Viduis, cap. 9: *Observandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad praesidium dati sunt ; martyres obsecrandi quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris qui proprio sanguine etiamsi quæ habuerint peccala laveront.... non erubescamus cos intercessores nostra· infirmitatis habere, qui et ipsi infirmitatem corporis, etiam cum viverent, cognoscebant.*

S. Hieronymus, ut notum est, ex professo impugnavit Vigilantium, nostrorum hagiomacorum ducem.

S« Augustinus, lib. 7 de Rapt. S. Cypria- | num invoeal his verbis: *Adjuvet itaque nos* \ *in orationibus suis, in istius carnis mor-* | *talitate tanquam* in *caliginosa nube labo-* | ronfeJ, *ul donante Domino, quantum pos-* | *sumus , bona ejus imitemur.*

Plura alia Patrum testimonia referunt | Bcllarm. de Beatil. SS. 1. 1, c. 19; nosier | Natal. Alexand. 5 sæc. dissert. 25, q. 2, a. 2, prop. 2.

Supp. q, 72. e. 2. in nrg. 2. S, Cont. — *Probatin' ralione.* Licitum est ac uliiv luvocan· sanctos adhuc in hoc mundo extiles: id concedunt adversarii et liquido constat ex Scripluriscilalis in primo nolamine: ergo etiam licitum est et utile invocare sarWos in cœlis cum Christo regnantes. *Probatur consequentia.* Si id nec licitum nec utile foret, ideo vel quia ipsis in cœlo regnantibus deest aut voluntas nos juvandi au' potestas, aut nostrarum precum cl miseriarum cognitio; vel quia fieret injuria Christo mediatori : atqui non deest voluntas, quia majori charilale illic quam hic sunt prædili, et dc sua sorte secui i, sunt dc nostra saluto solliciti, inquit S. Cyprian, lib. de Immort. Non potestas, quiasunt potentiores post coronas el triumphos, sunlque Deo magis grati ct magis conjuncti; non precum ac miseriarum nostrarum cognitio, quia unde sciunt angeli conversionem peccatorum de qua gaudent, Luc. 15, inde sancti eadem bealiludine donati preces nostras ac miserias norunt. Ncc tandem ideo iit injuria Chri lo mediatori; si enim absque illius injuria invocari possint sancti hic viventes, quo pacto foret illi injuriosum invocare sanctos cum ipso regnantes? Huic argumento obmutescunt Protestantes.

Probatur te alia ratione. Sancti in cœlis orant pro Ecclesia in genere, ut fatentur rcceniiorcs haeretici cl constat ex S. Scriptura, Jcrcm. 15, Apocal.5, '2 Machab. 15, ct alibi : ergo possumus has rationes sanctorum postulare, saltem pro Ecclesia in genere, quod est ipsos sanctos invocare,indeque ruunt praecipua adversariorum argumenta contra quamlibet invocationem

Item non tantum pro Ecclesia in genere, sed el singulariter pro particularibus orant sancti in cœlis : ergo iterum possumus lias eorum orationes postulare pro particularibus, clnon tantum pro Ecclesia in genere. *Probatur ani. 1° ex S.* Scriptura.Tob. 12, angelus dicit Tobiæ : *Quando orabas cum lacrymis ego obtuli orationem tuam Domino;* Daniel 10, angelus curam gerit Danidis; Psal. 90. Describitur custodia angeli circa singulos; item el Malth. 18 : porro si angeli, ergo el sancti qui aequales sunt angelis voluntate et potestate, imo qui id hatent præ angelis quod sint nobis magis conjuncti t infirmitates nostras experti: undo S. Ambros. lib. 8 in Lucam, in line : *Sicut angeli pra-sunl, itael hi qui vitam merue-•ini angelorum.* — Xbid. a. 11. o. — 2° Sancti in via orant pr<» fratribus suis in particulari : ergo et in patria, cum sint ibi perfectioris charilalis el intercedat communia

inter utramque Ecclesiam, *ul patet Co\,* 1, Ephes. 4, Ueb. 2, Galal. 4. Membra autem unius corporis sc invicem juvare omnis ratio postulat. Hinc S. Hieron. contra Vigilantium : «Si apostoli ct martyres adhuc in b corpore constituti, quando pro adhuc desbent esse solliciti pro aliis orant, quanto b magis post coronas, victorias et Lriom- » phos? »

Solvuntur objections 'hareticorum.

Obj. 1° Per invocationem sanctorum fit injuria Deo et Christo : Deo quidem, juxta illud Rom. 10 : *Quomodo invocabunt in quemnon crediderunt?* non autem credimus nisi in Deum; Christo, quia juxta Apost. 1 Timoth. 2 : *Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Ergo.

R. 1° *Retorqueo argumentum* in sectarios. Juxta ipsos non fit injuria Deo et Christo per invocationem sanctorum in hac vita peregrinandum , ergo nec invocationem sanctorum in cœlis regnantium.

R. 2° *directe ad argumentum. N. ant. pro utraque parte. Ad probationem prima· partis,* dico Apostolum loqui de invocatione f quæsit pars cultus divini, qua nempe invocetur Deus ut auctor bonorum; præmiseratenirn : *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Non sic autem invocamussanclos, sed sicut patronos el intercessores, sicut ipsi hærelici non negant posse invocari justos viventes, licet in eos ut in Deum non credamus.

Ad secundum R. unum esse mediatorem redemptionis Jcsum Christum, plures autem esse mediatores intercessionis, scilicet omnes sanctos, sive viventes sive morluos : unde Apost. in codem cap. jubet nos oraro pro invicem. Hæc autem sanctorum mediatio fundatur in meritis primi ipsius mediatoris, ct ideo semper oramus *per Dominum Jcsum Christum:* unde abest ut sil ipsi injuria, quin potius ad ipsius honorem ct gloriam cedit.

Porro hanc distinctionem ul legitimam agnoscunt cl adhibent ipsimet sectarii, in Confessione Willcmbergensi, tit. dc Ordine, ubi sic loquuntur :a Si loquendum est b demediatore precationis, unusquisque pyps Bfactus est alterius mediator per Jcsum • Christum : proplerea quod officium exigit » ut alter alterius salutem precibus suis Deo *v* commendet. » Lnde miror eos tam urgere præsens argumentum.

Inst. nihilominus S. Aug. lib. 2 contra Parmen, c. 8, negat episcopos esse etiam mediatores intercessionis. Ergo.

R. 1° hoc argumentum æque militare contra adversarios ac contra nos, *ul palet ex didis.*

R. 2° S. Augustinum id negare ad sensum Doriatislarum contra quos illic agit; volebant enim Donalislæ episcopos ct sacerdotes sic inter Deum et homines esse medialores, ut preces populi non exaudirentur si minister malus esset, ita ut juxta ipsos precum ct sacramentorum efficacia a ministrorum sanctitate penderet, sicque eos faciebant quasi mediatores redemptionis; contra quos S. Aug. monet plebem esse securam, sive a bono sive a malo ministro sacramenta recipiat, quia unus est mediator Dei ct hominum : ibidem tamen S. doctor docet Christianos recte agere cum se invicem orationibus commendant.

Repones. Atqui juxta S. Augustinum, si sancti interpellant pro nobis, erunt veri medialores redemptionis el non intercessionis tantum : ergo. *Probatur ant.* S. Aug. ibid, dicit : *Pro quo nullus interpellat, sed ipse pro omnibus , hic unus verusque mediator est :* atqui nullus nunc interpellai pro sanctis : ergo si ipsi interpellant pro nobis, erunt veri mediatores redemptionis.

R. N. ant. Ad probationem, N. minorem. Christus enim nunc etiam interpellat pro sanctis, non ut sint beati, sed ut orantes pro nobis exaudiantur; non enim nisi per Jesuin Christum exaudiuntur.

Obj. 2° Frustra porrigitur oratio ad cum qui orationem non cognoscit : atqui santi in cœlis non cognoscunt orationes in hac vita degentium : ergo. *Probatur minor.* Ecclesiastæ 9 dicitur : *Mortui nihil noverunt amplius.* Similiter Job 14. Unde S. Aug. lib. de Cura pro mortuis, c. 13, ait : *Nesciunt mortui etiam sancti quid agant vivi diam eorum filii.* Ergo.

Hic a. 3. act 2. sup. q. 72. a. 4. ad 4. — /L *Transeat major, D. minorem.* Sancti in cœlis non cognoscunt orationes nostras cognitione naturali, *C. minorem,* ncc afîud important auctoritates objectæ; divina revelatione, *N.* Talis enim cognitio pertinet ad perfectionem bcatitndinis eorum; — Sup. ib, o — Quia ad perfectionem beati-

I]

ludinis reomritur ut homo habeat quidquid velit, nec aliquid inordinate velit, seu ut justa cl rationabilia ejus desideria impleantur : hoc autem rationabiliter quilibet vult ut ea quæ ad ipsum perlinent cognoscat. Unde cum nulla rectitudo sanctis desit , volunt cognoscere ea quæ ad ipsos pertinent, cl ideo oportet quod illa in verbo cognoscant : hoc autem maxime ad eorum gloriam perlinet, quod auxilium indigentibus præslent ad salutem, sic enim Dei cooperatores efficiuntur quo nihil csl divinius, ct ideo cognoscere debent quæ ad hoc requiruntur, consequenter vola, devotiones et orationes hominum qui ad eorum auxilium confugiunt.

Inst. 3° Reg. 8, dc Deo dicitur : *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum ;* Isai. 3, dicitur : *Abraham nescivit vos, el Israel ignoravit vos ;* 4 Reg. 22, Deus dicit Josiæ regi : *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi lui omnia mala quæ introducturus sum in locum istum.* S. Gregorius Nazianzcnus in fine Orationis funebris sororis Gorgoniæ ipsam appellans, dubitat an noverit preces ejus his verbis : *Si libi aliqua nostri sermonis est ratio , et ad hoc a Deo sanctis animis munus ul talia* sentiant, *suscipe hanc oralioncm nostram.* Eumdcm loquendi modum tonet Origenes, lib. 11 in Epist. ad Rom. etS. Aug. lib. de Cura pro mortuis, c. 13, ait : *Si parentes non intersunt, qui sunt alii mortuorum qui noverunt quid agamus quidve patiamur?* Atqui hæc testimonia videntur indicare sanctos non cognoscere sive naturaliter sive supernaturaliler orationes nostras, aul saltem id non esse certum : ergo.

Ibid.ad5.—*R. ad primum,* Deum solum cognoscere perse ipsum corda hominum , sanctos autem quatenus eis revelatur per visionem verbi, vel alio quocumque modo.

Ad secundum , dico hæc verba juxta S. Hieronymum esse intelligcnda de scientia approbationis, ita ut sensus sit : Abraham non diligit nos, contemnit nos, quia recessiimus a te,—Ibid. a. 1.—Vel juxla 1). Th. sunt intelligcnda dc cognitione natural' non supernatural! in verbo, quain constat Abialiam 0<> tampon· quo hæcdicla sunt per Isaiam non lubuLse , cum ante Christi passionem nullus ad visionem Dei pervenerit.

Ibid, ad 2. — Ad *lerlium* , idem dicendum, nempe animam Josiæ tunc nondum gloriiicatam ignorasse mala gentis sua». Potest etiam dici *videre* illic sumi pro experiri, seu per experientiam cognoscere; ita ut sensus sit promitti regi Josiæ quod impendentes calamitates non sit expertus, sedantea per mortem de hac vitasubtrahendus.

Ad quartum R. particulam *si* in verbis S. Grog. Nazianz. non esse dubitantis, sed confirmantis potius et asserentis : ul in Apostolo cum dicit ad Philemonem : Si *habes me socium, suscipe illum sicut me.* Hinc Deus frequenter in S. Scripturis: Si *ego Dominus.*

Ad quintum, R. Origenem tantum dubitare ulrum spiritus hominum,sive bonorum sive malorum, adsint nobis assidue sicut angeli vel dæmones, hi ut noceant, illi ut prosint.

*Ad sextum, R.S.*Augustinum negareduntaxat sanctos res nostras cognoscere naturaliter, de nobis esse sollicitos, nobiscum familiariter colloqui et fabulari, sicut faciebant dum viverent: unde cap. laudato ante verba objecta dicit : *Si rebus viventium intéressent animœ mortuorum et ipscenos quando eas videmus, alloquerentur in somniis : ut dc aliis taceam, me ipsum pia mater mea nulla nocte desereret, quas terra marique secuta est ut mecum viveret..... Si autem parentes non intersunt,* etc., ut supra in objectione.

Repones. Improbabile est hoc quo qnis dicit: *Omnes sancti orate pro me,* omnes sanctos ejus orationem cognoscere, mullo magis omnes pro eo specialiter orare.

R. nullum esse inconveniens quod omnes sancti talem cognoscant orationem,et pro ejusmodi orent saltem generaliter; maxime cum hæc fiant secundum divinam dispositionem.

Petes quando et quomodo sancti cognoscant preces nostras?

Q. 8. de verit. a. 5 *In (e responsionem, nola* sanctos duobus modis res cognoscere in verbo : uno morio formaliter, hoc est ipsa formali visione verhi ; alio r~»ulo causaliter, hoc est per species a verbo impressas, v: tamen statusS"ti visionis braliiiræ.

Ibid. a. 4. ad 4.— Porro qua· sancti vident in verbo formaliter, omnia vident simul ct slatim ab initio suæ bcaliludmis, quia vident per unam el eamdem invariatam speciem, nempe essentiam divinam; ct insuper visio beatifica est actio una prorsus invariabiÜs, mensuratur enim æternilale participata ; qua.· autem vident in verbo causaliter, non simul, sed successive vident.

His notatis, quidam censent sanctos cognoscere preces nostras in verbo formaliter, ideoque slatim ab initio suæ bealiludinis ; sed inde videtur sequi quod cognoscerent eliam diem judicii, quem tamen nullus sanctorum scit; scirent enim quinam forent ultimi homines qui eos invocaturi sint, quam ardentes eorum preces, quo tempore sint juvandi, etc., quia eorum notitia non debet esse contusa, sed ordinata.

Unde *probabilius R. ad petitionem* factam, sanctos cognoscere preces nostras in verbo causaliter, adeoque successivecl cum ad cos funduntur ; idque innuere videtur S. Th. hic ad 2, cum dicit quod *politiones quas ad sanctos dirigimus, Deo manifestante cognoscant.*

Cæterum, *ut ad primam majorem propositionem totius argumenti* redeam, ipsam permisi, quia polesl negari. Etsi enim nobis non constaret sanctos cognoscere preces nostras in particulari, non tamen frustra ad illos eas dirigeremus, quia sufficeret nobis eos generaliter orare pro indigentia supplicantium ; sicut nos oramus pro mortuis quibus tamen non praesentamur, nec ubi sunt vel quid agant scimus. Ita de Walemburch ex S. Aug. apud Natal. Alcxand. sæculo 5, disseri. 25,q. 2, proposit. 1. Eamdemsententiam tenet Hugo Victor, lib. 2 de sacram, p. 16, c. It, his verbis : « Ecce dicamus : u non audiunt sancti verba postulantium... » numquid Deus non audit... Ipse videt hu- » militalem tuam qui remuneraturus csl » devotionem tuam. «Item Bellarm. lib. 1 dc Bealitud. c. 20, his verbis : « Non frusb lra invocantur sancti, etsi demus eos non b audire neque cognoscere nostras preces , d nam aliquis eorum vice fungitur; sicut » non frustra supplicat regi qui certo scit » regem non lecturum supplicationem, sed » aliquem alium ex aula ejus, cl nihilomiB nus se impetraturum quod polit ac si rex b legisset supplicationem. » Idem censet Eslius, in 4, dist. 45, § 20; Sylvius, in supp. q. 72, a. 2, et alii.

Obj. 3» Deus nos plus diligit quam ullus sanctorum, eslque paratissimus nos audire per Christum qui est ipsi acceptissimus » juxla illud Joan. 10 : *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis:* ergo supervacaneum est recurrere d sanctos.

R. i° retorquendo argumentum et inferendo. Ergo supervacaneum est recurrere ad sanctos adhuc viventes, quod negant sectarii.

R. 2° *directe. N. consequentiam.* Etsi enim Deus nos diligat plusquam ullus sanctus, ct sit nos audire paratissimus,attamen adhuc, sanctos plus diligit quam nos, et paratior est cos audire quam nos, utpote ipsi magis amicos ac conjunctos.

Inst. Nullus amicos alicujus interpellat ad orandum pro se, nisi quatenus credit apud cos se facilius gratiam oblinere posse : atqui Deus est in infinitum magis misericors quolibet sancto, et sic voluntas ejus facilius inclinatur ad nos exaudiendum quam voluntas alicujus sancti : ergo imprudenter et irrationabiliter agit qui recurrit ad sanctos.

R. 1° *ut ante,* hoc argumento pariter everti invocationem justorum adhuc viventium; 2° *eliam ul ante,* Deum adhuc esse magis misericordem erga sanctos quam erga nos.

R. 3° Nullus amicos alicujus interpellat, etc. si iste aliquis non decrevit conferre gratiam mediante supplicatione amici, *C.* si decrevit conferre gratiam mediante supplicatione amici , *IV. consequentiam.* — Sup. q. 72. a. 2. ad 1. — Non est ergo ob defectum misericordiae quod oporteat nos per sanctos Dei clementiam pulsare, sicut non est ob defectum divinæ potentiae quod mediantibus causis secundis operatur; sed quia decrevit quædam beneficia nobis non (lare nisi mediantibus invocationibus sanctorum , ct hoc parlim ut servetur ordo universi , ad cujus complementum Deus multa vult facere mediantibus causis secundis quæ posset absque illis si vellet, parlim ut ipsius bonitas multiplicius diffundatur in creaturas, dum ab eo non solum suscipiunt proprias bonitates, sed insuper quod aliis causa bonitatis existant.

Repones. S. Chrysost. Hom.de Profectu Evangelii, torn. 3, sic ait : a Cæterum non » opus tibi pavfonis apud Deum, neque » inulto discursu, sed licet solus sis palro- » noque careas cl per tcmelipsuin Deum » preccris, omnino tamen voti compos eris;

» neque cnim tan) facile Deus annuit cum » alii pro nobis oranl, ul cum ipsimct ora- «mus. » El auctor Commentarii in c. *1* Epist. ad Rom. quod extat inter opera S. Ambrosii (is autem creditur esse Hilarius Sardus) dicit : « Ad Deum quern utique «nihil latet, omnia enim merita novit, « promerendum, suffragatore non opus est, » sed mente devola. » Ergo.

11.1° ut jam sæpius, hæc pariter evincere inutiles esse viventium preces.

R.2' nos non asserere nihil a Deo ol>- tineri posse obsque intercessione sanctorum.

R. 3° *directe ad singula, Et ad S. Chrysost.* dico illum reprehendere eos qui cum viventium preces (de his enim agit) implorant, nullas ipsimel pro sc fundunt *ut patet* ex ipso textu citatu ct ex liis locis, ut ex Horn. 1 in 1 Epist. ad Thessal. ubi ait : *Nec sanctorum preces contemnamus, neque totum in illas projiciamus.*

4d secundum, dico quod licet istud commentarium non sit tanti ponderis, sanum tamen sensum habet in verbis citatis, sumitur enim illic suffragator pro monitore, *ul palet* ex ratione quam afferi ; *quia scilicet Deus omnia novit.*

Obj. Origenes contra Celsum paganum , sic dicit : « Omnem precationem.... « Deo summo rerum omnium domino per » vivum Verbum.... deferre decet.... An- » gelos enim a nobis qui eorum scientiam « sive notitiam, rem scilicet supra homines » constituam , minime accepimus , invo- « cari a ratione alienum est. » Et addit quod, etsi haberemus eorum naturæ notitiam, « hæc etiam prohibet nc audeamus ullum » alium precari quam Dominum... perscr- » valorem nostrum Dei Filium. » Ergo.

Ii. Origcncm illic agere contra Celsum qui contendebat spiritus ministros, quos dæmoncs appellabat, colendos el interpellandos esse sicut Christiani Deum et Dei Filium colebant cl interpellabant. Ideo negat contra ipsum Origines honores ac preces ipsis etiam sanctis angelis deferendas qua* soli Deo conveniunt, non vero quæ sint diversi generis ct inferiores : unde, lib. 8 ejusdem operis, de Celso dicit : « Qui qui- » dem si intellexisset veros ministros Dei « post ipsius Unigenitum, Gabrielem , Mi- i> chaclem, rcliquosque angelos el arcban- P izelob, eo»que colendos contenderet, lor- » tasse colendi significatum repugnantesel «actiones colentium, dixissemus aliquid » de hoc loco pro tanlæ rei dignitate proque » captu nostræ inlclligentiæ. »

Ralio autem propter quam contendit Origenes preces angelis non esse fundentas sicut Deo, quod scilicet earum naturam nesciamus , nimis probat ; inde enim sequitur quod nec ipsi Deo preces fundere deberemus, ulpole cujus natura longe superat inlelligentiam nostram. Nec insolitum est Patres adversus paganos uti rationibus quandoque non satis accuratis, quia eorum deliria nituntur magis subvertere quam fidei dogmata astruere. Id contigisse Origeni contra Celsum scribenti observat S. Ilieron. Epist. 1 Apologetica contra Jovinian.

Obj. 5° cum Dallæo, celebri Calviniste*· rum ministro. Constat cx antiquis liturgiis, ut ea quædiciturS. Jacobi, S. Marci, S. Chrysost. veteres Christianos orare pro omnibus mortuis etiam sanctissimis, etiam Apostolis cl Deipara : ergo eos non invocabant aul invocandos putabant.

R. falsum omnino esse quod opponit Dallæus : omnium equidem mortuorum fiebat mentio in lilurgiis, sed alia cl alia ratione, sanctorum ul eorum precibus adjuvemur, aliorum ul nostris precibus subleventur. Ita observavit circa medium quarti sæculi S. Cyrillus Jcrosol. in Catechesi myslagogica δ; S. August, tract. 84 in Joan, cl Senn. 17 dc Verbis Apost. Imo id ipsum exprimunt ipsæ lilurgiæ a Dallæo laudalæ; sic cnim in lilurgia S. Jacobi legitur : *Sanctissima·, inviolatas, gloriosissima;, benedicta· domina· nostræ Dei Genitricis ct semper virginis Marias, et omnium sanc-.crum ac justorum memoriam faciamus, ut precibus et intercessionibus ipsotum omnes misericordiam consequamur.* Similis habet lilurgia S. Chrysost.

Obj. 6" cum eodem. Plures sancti Patres priorum sæculorum , Justinus, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Lactantius ct alii consuerunt sanctorum animas extra coelum degere usque ad diem resurrectionis : ergo non cos invocabant aul invocandos tunc putabant.

R. 1° laudatos Patres ab hac dilatione excepisse animas martyrum, ul tradit T< rtull. lib. De anima, c. 56; lib. de Resurrect. carnis, c. 43, et in Scorpiaco, c. 12,

R. 2° *Da(o* nullos excepisse, Λ. *consequentiam.* Potest enim consistere invocatio el cultus sanctorum cum ista dilatione glori®; quia nihil obstat, quin vel Deus ipsis revelet preces «id cos directas, vel, etiamsi eas ignorent, intercedant pro indigentia supplicantium, ul diximus in tine secundi argumenti. Unde Ecclesia approbat festum ctinvocationem S. Eliæ nondum lita functi.

Obj. 7° cum eodem. S. Irenæus,lib. 2, rap. 57, dicit Ecclesiam obtinere gratiam sanitatum, *non invocationibus angelicis, ncc aliqua prava curiositate, sed orationem munde cl pure dirigens ad Deum.* Ergo.

R. S. Iræneum ibi negare curationes fieri invocationibus Æonum seu falsorum angelorum, quos fingebant el invocabant Simoniani, Valentiniani ct alii haeretici, quos impugnat Irenæus.

Obj. 8U In veteri Testamento sancti non invocabantur. Ergo.

R. N.anl. ul patet cx probatione conclusionis. Fateor tamen invocationem sanctorum non fuisse tunc ila frequentem , nec Judæis propositam ; tum quia sancti nondum visione beatifica donabantur, tum quia ni præbuisselansam idololatriae Judæis qui ad illam erant maxime propensi.

Obj. 9° Invocationes sanctorum, prout fiunt apud catholicos, sunl superstitiosae : ergo rcjiciendæ. *Probatur ani.* 1° Unum sanctum invocant pro una rc obtinenda, alium pro alia , hunc contra pestem , illum contra podagram, hunc in isto loco, illum in alio, etc., cum tamen unus sil Deus omnium, qui æque per unum ac per alium potest petita concedere. 2° Invocant Sanctos ul bonorum quæ petimus auctores: sic orando B. Virginem, dicunt : *Vita , dulcedo tl spes nostra, salve;* item in Adventu : *Peccatorum miserere;* ad apostolos : *Nos a peccatis omnibus solvite jussu quaesumus;* item : *Quorum præccpto subditur salus cl languor omnium, sanate agros moribus, nos reddentes virtutibus.* Ergo.

R. N. Ani. Ad primam probationem dico quod, quamvis Deus possit per quemlibet sanctum omnia quæ voluerit concedere, sicutctiam potest nui lo interveniente sancto, un Je quilibet sanctus potest pro quavis re pie invocari, —Ib. ad. 2. — interdum tamen vult unum concedere ad intercessionem unius sancti, aliud ad intercessionem alterius , unum in uno loco, aliud in alio ; cujus dispositionis ct beneplaciti causas novit ipse qui facit. Ita S. Aug. Epist. 137, hw verbis : « Quis potesl ejus consilium per» scrutari, quarc in aliis locis hæc miracula » fiant, in aliis non fiant.... sicut enim di»cit Apost. 1 Cor. 12. Non omnes sancti » habent dona curationum, ita nec in om» nibus memoriis sanctorum ista fieri voluit » ille qui dividit propria unicuique prout » vult. » Et lib. de Cura pro mortuis,c. 16: «Suorum martyrum merita, inquit, ubi » vult, quando vult, mirabili atque ineffa» bili potestate ac bonitate commendat, o Et numquid voluitan NaamanSyrum mundari a lepra in Jordane potius quam alibi ; cæcum sanari in natatoria Siloeel non alibi? Sicuterga angelorum sunt diversa ministeria, fidelium in hac vita diversa charismata, quid merum si beatorum in coelo sint diversæ polestales?

Ad secundam probationem, dico qualitatem orationis non tam ex verbis quam ex sensu petendam esse. Unde, quia noverunt fideles potestatem quam B. Virgo et alii sancti habent, non ab ipsis sed a Deo per merita Christi derivari, idcirco non intendunt cos invocare laudatis formulis, ul bonorum auctores, sed ut amicos Dei cujus virtute participata agunt. Ordinarie tamen dicimusad Deum et Christum: *Miserere nobis*;ad sanctos autem : *Orate pro nobis.*

Petes quare non dicimus etiam ad Christum: *Christe, ora pro nobis,* siquidem ei etiam competat orare ul homo est?

Sup. q. 72 a. 2. ad 3. — *R.* quia, cum oratio sit actus, actus autem sinlsupposilorum , si diceretur , *Christe, ora pro nobis,* nihil addendo, videretur hoc ad personam Christi referri, sicque consonum vel errori Nestorii qui distinxit in Christo personam Filii Hominis «i persona Filii Dei, vel errori Arii qui posuit personam Filii minorem Patre: undead hos errores vitandos Ecclesia non dicit, *Christe, ora pro nobis, sed Christe audi nos,* vel *Miserere nobis.*

Obj. 10 › Christus non docuit quis sit invocandis cum dixit : *Orantes , dicite ; Pater noster qui cs in caelis* : ergo saucii non sunt invocandi·

R. 1° A. *consequentiam.* Alias sequeretur quod nec filius nec Spiritus sanctus |>ossenl invocari : ex eoigitur quod Deus sit im

vocandus utauctorhonorum , non sequitur quod alii non possint invocari ut intercessores.

11. 2°Christum tradendo Apostolis Orationem Dominicam, non tam eos docuisse quis esset orandus (Deum enim esse orandum non ignorabant) quam quomodo sit orandum et quæ sint petenda in oratione.

Obj. IIo In tantum sanctos orare debemus in quantum scimus eorum orationem esse acceptam Deo; sed quanto aliquis est sanctior, tanto ejus oratio est accepta Deo : ergo debemus soinperoiare superiores sanctos, nunquam minores.

R. D. consequens. Ei go debemus semper oraie superiores sanctos, si canera sint paria, C. si caetera non sint paria, *N.* Licet ergo superiores sancti sint magis accepti Deo quam inferiores, — Ibïd. ad 2. —utile tamen est etiam minores orare, el hoc propter qi inque rationes : 1° quia orans aliquando habi‹ majorem devotionem ad minorem sanctum, ex devotione autem pendet maxiiu('oralionisetTeclus;2°ul tollatur fastidium qi ul nascitur ex assidua frequentatione unius el ejusdem rei ; dum autem diversos oramus, in singulis quasi novus fervor excita ur ; 3° quia aliquibus sanctis datum est in n riis causis præcipue patrocinari : 4° ut on uibus bonos debitusa nobis exhibeatur; 5° quia plurium orationibus quandoque impetratur quod unius oialione non impetratur.

Obj. 12· Vefsum' s d:gni ut sancti orent pro nobis , vel suniU' indigni : *si primum* etsi non petamus, orabunt p«onobis; *si secundum, etiamsi* petamus, non orabunt: ergo superfluum csl eos orare. Item sancti non niant nisi quod sciunt Deum velle, per omnia enim conformant voluntatem suam divintevolunlati eliam in re volita ; sed quod vult Deus eliam sanctis non orantibus fieret : ergo idem quod ante.

Ibid. ad 5.—*R. ad primum* , aliquem ef-8ci dignum ul sanctus oret proco cx hociplo quod cd ipsum in sua necessitate cum pura devotione recurrat : unde non est superlluum sanctos orare.

Ibid. o. 3. ad 5 —*Ad secundum , D.* minorem. Quod Deus vult fieret sanctis etiam non orantibus, si vult id fieri nullo respectu habito ad preces sanctorum , *C.* si id vult fieri intervenientibus orationibus sanctorum , *N. Forte autem* , inquit S. August. lib. de Dono persever, c. 22, *præordinatum est ul intercedentium orationibus prædestinati salventur* : sic el pleraque alia.

Ibid, ed 4.—*Obj.* 13° Sanet: Lon sunt in statu merendi: ergo nihir nobis impetrare possunt.

R. N. consequentiam. Aliud est enim mereri, aliud impetrare. Meritum consistit in quadam adæquatione actus ad finem propter quem est qui ei quasi merces redditur; sed orationis impetratio innititur liberalitati ejus qui rogatur : unde quandoque oratio impetrat quod non meruit vel ille qui rogat vel ille pro quo rogatur. —Ibid.—Insuper sancti meruerunt in via ut exaudirentur in patria.

APPENDIX.

Petes 1° utrum non sit tantum licitum et utile, sed etiam necessarium ad salutem invocare sanctos?

R. Natal. Alexan. sæc. 5 , dissert. 24,q. 2, a. 2 in initio, dicit theologos fateri interpellationem sanctorum non esse necessariam ad salutem , nec ullum esse præceplum ad id singulos Christianos adstringens; sic etiam resolvit Pontas verbo *Prières* in Supp. cas. 1. El revera conc. Trid. hanc materiam tractans, sess. 25 sub initio, non meminit præcepti, sed solum decernit bonum et utile esse invocare sanctos, eosque impie sentire qui negant esse invocandos.

Non est tamen improbabile ad id nos lege naturae sive divina teneri. —Hio a. 14. o. et supp. q.72. *a.* 2- o.—Quia lege naturali tenemur eum ordinem servare quem Deus instituit ad salutem : atqui iste est ordo divinitus institutus secundum Dionys. cap. 5 Coelestis Ilierar. ul ultima per media reducantur ad Deum : ergo cum sancti sint Deo propinquissimi, et nos manentes in corpore *peregrinemur a Domino*, necesse est ut ad cum reducamur ct salutem ideo consequamur per sanctos medios. Adde tantam esse indigentiam nostram , tales ac tantas miserias nostras,ulid lex naturalis exigere merito videatur.

Ad conci Trid. responderi potest ipsius mentem el institutum fuisse decernere duntaxat conlra bærelicos quæ certo essentdogmata fidei ; quæstiones vers scholasticas hinc inde disputatas theologorum libertati reliquisse.

nobis ad Deum fusae semper exaudiantur?

Ante responsionem, nota quod sancti dicantur dupliciter orare pro nobis : uno modo oratione expressa, dum volis suis aures divinæ clementiae pro nobis pulsant; alio modo oratione interpretative, scilicet per eorum merita quæ, in conspectu Dei existen lia, non solum cis cedunt ad gloriam, sed etiam nobis suffragia el orationes quædam sunt : sicul sanguis Christi pro nobis effusus, dicitur veniam petere. *Hoc notato,*

Ibid. — *R.* 1° Orationes interprclalivæ sanctorum licet quantum el cx se sint eflicacesad impetrandum quod petunt, potest tamen esse defectus cx parte nostra impediens carum effectum.Etenim merita sanctorum ad mulla nobis proficerent, nisi eorum cflicacia nostris defectibus retardaretur.

Ibid.—Λ. 2° Orationes express® sanctorum semper exaudiuntur, quia suis volis nihil petunt aut volunt nisi quod Deus vult; quia habent suam voluntatem plenarie conformem divinæ voluntati etiam in re volita, quod autem Deus vult semper impletur : nisi loquamur de voluntate antecedente quæ non semper impletur. Unde nec mirum est si etiam quod sancti volunt per hunc modum voluntatis, interdum non impleatur.

Dices I°Apocal. 6 , martyres petunt vindictam sui sanguinis de his qui habitant (erram his verbis: *Usqucquo, Domine (sanctus el venis), non judicas et non vindicas mnginem nostrum de iis qui habitant in terra? el* non exaudiuntur. Etenim *Dictum csl illis ul requiescerent adhuc modicum tempus donec compleantur conservi eorum qui interficiendi sunt sicut cl illi.* 2° Jerem. 5 dicitur : *Si steterit Moyses cl Samuel coram me, non csl anima mea ad populum istum; 3°* angelo misso in adjutolium Daniclis *reslilil* angelus Persarum *vifinli el uno diebus,* Daniclis 10; 4°sancti petunt perseverantiam pro cliente qui forte non est perseveraturus, ignorant enim praedestinationis arcanum. Ergo.

Ibid, ad 1.— *R. ad primum,* quod illa oratio martyrum sil ut obtineant stolam corporis, cl ut impicatur justitia Dei super impios in extremo judicio.

Ibid.ad 5.<—*Ad secundum,* quod Dominus loquatur ibi de Moyse el Samuele secundum statum quo fuerunt in hac vita.

Ibid, nd 3.—*Ad lerlium. R.* quod ista pugna angelorum non infclligatur ex hoc quod apud Deum contrarias prcccs funderent, sed quia contraria merita *oχ* diversis partibus ad divinum examen referrent divinam sententiam expectantes, quam solam adimpleri petebant.

Ad quartum, R. sanctos non petere absolute perseverantiam pro cliente quem non sciunt esse prædcslinatum.

Deles 3° utrum animae detent® in purgatorio possint a nobis invocari?

R. id non ferre Ecclesiæ consuetudinem quæ est in omnibus aemulanda, hac forte ratione quod non cognoscant preces nostras in particulari ; non enim eas videntin vcrlio, nec ullum est fundamentum asserendi quod illas poenis detentas et patientes sic Deus honoret, ut speciali revelatione res viventium illis patefaciat. Et licet dixerimus supra invocationem sanctorum posse sustineri, etiamsi ponamus cos non cognoscere in particulari preces nostras non est tamen negandum quin convenientius fiat si cognoscant.

*Petes*4° utrum saltem non orent pro necessitatibus nostris in genere? non enim ignorant non pluribus affligi.

Hic a. 11. ad 3. — *Respondet* S. Th. eas non esse in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis propter poenas quas patiuntur.

Hoc non obstante, quidam existimant quod licet revera non sint in statu orandi, sed potius in statu patiendi, nihilominus orent pro nobis, quia, inquiunt, non eadem sunt *non esse in statu orandi*ct *non orare,* sicut nec eadem sunt *orare* cl *esse in statu orandi.* Sic qui delineatur captivus, non hostili, sed amico aut paterno affectu, licet hoc ipso quo detinetur captivus, non sit in statu orandi, tamen potest orarc pro sect pro aliis; similiter, inquiunt, animæ in purgatorio, conciæ paterni affectus Dei erga illas, possunt ct pro sc ct pro aliis orare, casque dc facto orare putant; quia vera charitatc flagrant, nec affectum quem in via erga non habebant et quo pro nobis ora. liant, deposuerunt, ncc aliquid impedii quin, de sua salute sccuræ, de nostra sini sollicita? : accedit quod remaneant in communione sanctorum. Ita Sylvius, in sup. q. 71, a. 6, ad 1, citans Eslium, Bellarm. cl Med.

Hæc sententia non est improbabilis, forte

tamen minus consentanea menti D. Th. Cum enim S. Doctor sibi objecisset k eo ante citato: *Illiquisuntinpurgalorionononoranl pro nobis, ergo nec sancti qui sunt in cœlo,* respondet non negando antecedens, ut planum esset negare si hujus sentcnliæ fuisset; sed concesso ut videtur antecedente, negat consequentiam et paritatem his verbis : α Illi qui sunt in purgatorio, etsi sint supe- » riores nobis propter impeccabili talem, d sunt tamen inferiores quantum ad poenas » quas patiuntur ; et secundum hoc non » sunt in statu orandi, sed magis et oretur » pro eis. » Videri potest Joannes a S. Th. hic a. 8, sub finem.

(ARTICULUS V.'

Quæ sint in oratione a Deo petenda? Ubi de Oratione Dominica.

Hio. a. 5. o. — *Nota.* Socrates, juxta Valerium , lib. 7, c. 2, nihil ultra petendum a diis immortalibus arbitrabatur quam ut bona tribuerent; quia hi demum scirent quid unicuique esset utile. Nos autem plerumque id volis expetimus quod non impetrasse melius foret. Quæ quidem sententia aliqualiter vera est quantum ad illa quæ possunt eventum habere et quibus homo potest male uti, secus quoad alia : unde

Ibid. — Dicol0Homo potest petere determinate et absolute bona spiritualia, scilicet bealiludinem et mediaad illam, utsunt virtutes et gratia.

Quia iis nemo potest male uli, nec possunt habere malum eventum, vullque Deus ea nos petere, Matth. 5.

Si dicas hominem quandoque male uli virtutibus, puta, ad vanam gloriam : *R.* id esse per accidens, nec iis male uli ut principiis, sicut fit in bonis temporalibus, sed ul objectis.

In d. 15. q. 4. a. 4. qucstiunc. 1. — Juvat autem hæc determinata el distincta rerum spiritualium petilio : 1° ul hoc modo magis attente oremus : 2* ut ferventius petamus, quia quo attentius bona particularia attenduntur, eo magis desiderantur; 3° ut innotescat nobis nostrum desiderium, et quem ac quantum profectum fecerimus.

Dices. Non prædeslinatus petens a Deo salutem absolute vel gratiam perseverantis, petit aliquid contra voluntatem Dei: ergo non licet petere absolute bona spiritualia.

Hic η. 5. ad 2. — *R.* -Y. *ant.* Deus etiim *vult omnes homines salvos fieri,* 1 Timolb. •2, vullqiie nos salutem nostrarn petercet uiærcrc *: Quœrile primo regnum Dei,* Matth. G.

Nec refert id videri contrarium voluntati consequenti ct efficaci quam habet Deu- non salvandi hunc hominem; non cnin. tenemur conformare voluntatem nostram divinæ in omni rc volita, sed in omni re tantum quam vult aut permittit nos velle. Vult enim plura ut Deus et provisor uni- venialis quæ nobis agentibus particularibu' non licet velle : de hac re fusius in 12.

Hic. a. G. o. —*Dico* 2° Bona temporalia non possunt peti a Deo principaliter ul in eis finem constituamus, quia ipse solus est finis noster;—Ibid. a. S. o.— neque (leterminate absolute, quia homo potest illis male uti ct possunt habere malum eventum, sicut divitiæ quæ multis exilio fuerunt, honoresqui complurespessumdederunl, regin quorum exitus sæpe miserabiles cernuntur, splendida conjugia quæ nonnunquam funditus domos evertunt.

Ibid. a. 6. o. — Possunt autem poli bona temporalia conditional?, scilicet si saluti expediant, el ut adminicula quibus juvemur ad tendendum in bealudinc-m; ad id enim nos juvant 1" in quantum per illa vita hæc corporalis in qua sola dalur copia bcalitiidinem merendi, sustentatur; 2°in quantum nobis organice deserviunt ad actus virtutum.

Id confirmat Ecclesiæ praxis quæ petit a Deo pluviam , serenitatem , fruges, etc. el exemplum Salomonis, Prov. 3 : *Tribue tantum vidui meo necessaria;* imo ChristU' ipse qui jubet nos in Oratione dominica petere *panem nostrum quotidianum.*

Dices. Licite possidentur bona temporalia ab his qui iis abutuntur : ergo etiam licite petuntur absque relatione ad bonum finem.

R. N. consequentiam. Quia possessio habitualis, dum est absque reflexione de bonis illis retinendis vel utendis, non est actus humanus; secus petitio quæ ideo si sit dc indifferentibus, utsunt bona temporalia, non potest non esse mala si non referatur ad bonum finem.

Petes utrum liceat petere mala pœnæ, v. g.egestatem, persecutiones, infirmitatem, mortem, etc.

R. Licet ea petere in ordine ad bonum finem, puta, ut illis mercamur, peccata purgentur, aut vitentur; sic Paulus cupiebat *dissolvi ctcssc cum Christo.*

Ncc obstat quod non liceat nobis inferre mortem ant mulilalionem* Aliud csl enim sibi auferre vitam aut membra , quod fieri non potest nisi per cum qui jus habet in illa; aliud petere ut auferatur ab eo qui jus habet in illa, ct illa patienter sustinere, si accidant.

Hic n. 9. o.— *Dico* 3° Convenienter assignantur septem petitiones Orationis Dominicae. Id evincit auctoritas Christi orationem instituentis cl dicentis : *Sic ergo vos orabitis.*

Ibid. — *Ratione suadetur.* Illa solum recto orando petimus quæ recte desiderare valemus : atqui iu Oratione Dominica non solum petuntur omnia quæ recte desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt ; ita ul hæc oratio non solum instruat postulare, sed etiam sil informaliva l dius nostri effectus : ergo. *Probatur minor.* l inis est id quod primum cadit in desiderio, deinde ea quæ sunt ad finem : atqui finis noster Deus csl in quem noster affectus tendit dupliciter : uno modo secundum quod volumus gloriam Dei, quod pertinet ad dilectionem qua Deum in se ipso diligimus ; alio modo secundum quod volumus frui gloria Dei, quod perlinet ad dilectionem qua diligimus nos in Deo : ct ideo prima petitio ponitur, *sanctificetur nomen tuum,* per quam petimus gloriam Dei; secundo vero ponitur, *adveniat regnum tuum,* per quam petimus ad gloriam regni ejus pervenire. Ad finem autem prædiçlum non ordinat aliquid dupliciter: uno modo per se, scilicet bonum ulilead hunc finem; alio modo per accidens, nempe removendo prohibens. Porro est aliquid dupliciter utile ad finem bealiludinis : uno modo directe cl principaliter , scilicet meritum quo beatiludinom meremur Deo obediendo, cl quantum ad hoc ponitur, *fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra ;* alio modo inslrumenlaliler el quasi coadjuvans nos ad merendum, clad hoc pertinet quod dicitur, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* sive hoc inlclligalur de pane sacramental) cujus quotidianus usus proficit homini , in quo etiam inlelligunlur alia sacramenta; sive inlclligalur de pane corporali, ul per panem inlclligalur omnis sufficientia victus clamictus, quia, uldioilS. Aug. ad Probam, Epist. 121, c, 'H , eucharistia est præcipumn sacramentum, ct panis csl praecipuus cibus. Per accidens autem removendo prohibens tripliciter ordinantur ad beatitudinem, quia tria sunt quæ nos ab illa prohibent : primo quidem peccatum quod directe excludit a regno Dei, et ad hoc perlinet quod dicitur, *dimitte nobis debita nostra;* secundo, tentatio quæ nos impedit ab observantia divinæ voluntatis, etad hoc perlinet quod dicitur, *et ne nos inducas in tenlalioncm,* per quod non petimus ut non lentemur, sed ut a tentatione non vincamur, quod est in tentationem induci, sicque h» petitione oramus a peccatis perpetrandi; eximi, sicut per priorem a peccatis perpetratis; tertia mala nedum spiritualia , scilicet peccata , sive præterila, sive fulura, sed cl temporalia præscnlis vilæ, ul quæ impediunt sufficientiam vitæ; ctquantum ad hoc dicitur, *libera nosamalo,per* ly, *malum* intelligcndo omnia mala, sive spiritualia sive corporalia. Ergo. Quod autem addit Christus *amen,* idem est ac si diceremus, Fiat sicut petimus.

Ibid, ad 5. — Porro, dum incipiendo dicimus, *Paler noster qui cs in cadis,* non est politio, sed petitionum prooemium quoca])- lamus Dei benevolentiam cl potentiam, sicque excitamus in nobis postulandi fiduciam. Nam *Pa1er* vocatur lanquam fons omnium bonorum qui filiis ea impendero pronus sit; *noster* dicitur, ut moneamur mutuæ ct fraterna? charitalis; additur *in cadis,* non quod non sit ubique, sed quod in coelis majestas ejus magis eluceat el gloria, ita ut in coelis præsidens omnia inferiora regat imperio ct providentia contineat.

Dices. Secundum Lucam c. 11, ponuntur tantum quinque petitiones in Oralionc Dominica, omissis tertia el septima. Ergo.

R. S. Lucam expressisse tantum quinque petitiones, quiaaliæ duæ aliqualiter continentur in illis : tertia ut consequens ad primam el secundam , ad hoc enim præcipue voluntas Dei tendit ut ejus sanctitatem cognoscamus oleum ipso regnemus; septima in sexta, in quantum ut ailS. Aug. in Euch. c. 110, unusquisque in eo liberatur a malo, quod non infertur in tentationem : attamen dicendum esse septem petitiones distinctas, ul referlS. Matth. aliud est enim, absolute loquendo, petere sanctificationem nominis

Dei cl regnum ejus, aliud voluntatis ejus adimpletionem, licet unum sequatur aliud. Item aliud csl liberari a malo tcntalionis præcise , aliud liberari ab omnibus omnino malis, quod importatur in septima petitione.

De Oratione Dominica specialius agitS. Th. opuse. 7, et de Orat. Angel, opusc. 8.

ARTICULUS VI.

Pro quibus sil orandum el quibus competat orare ?

A. 7. et 8. o. — *Dico* 1° Orandum et non solum pro nobis, sed pro omnibus aliis hominibus viventibus nullo excepto, sive fideles sint sive infideles, sive amici sive inimici, sive excommunicali sive non.

Ibid. — Quia, juxla S. Aug. Epist. 121, c. 12, illud debemus orando petere quod debemus desiderare : atqui debemus desideraro bona non solum nobis, sed omnibus aliis hominibus viventibus, hoc enim pertinet ad dilectionem charitatis quam proximis debemus impendere, siquidem diligere aliquem sit illi velle bonum; omnesaulem homines sunt proximi, quia ratio proximitatis in hoc consistit, quod homo, factus ad imaginem Dei, possit esse particeps æternæ bealiludinis.

A. 7. in arg. s. con. — Hinc Jacobi 5 : *Orate pro invicem ul salvemini ;* Apost. i Timolh. 2 *: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus ;* cl in Oratione Dominica non dicimus : *Da mihi,* aut *libera me,* sed *da nobis , libera nos.* Id confirmat Ecclesiæ praxis, quæ orat pro omnibus, non solum fidelibus, quod sæpe facit, sed cliam pro infidelibus ct excommunicatis die parascevcs. — A. 8. >n arg. s. c. — Pro inimicis vero qabemus speciale Christi mandatum, Maltb. 5. Cum enim dixisset: *Diligite inimicos vestros ,* addidit : *Orate pro persequentibus ct calumnianlibus vos.* Hoc tamen non sicintclligendum est, quad orare debeamus ut absolute omnes salvi liant et nemo damnetur ; hoc enim frustra et stulte oraretur, cum constat cx S. Scripturis contrarium eventurum; sed cum nos lateat qui sint salvandi vel non, ullus excipi debet ab oralione.

Ibid. o. — Hocaulem sensu orandum est pro inimicis, ul in communibus orationibus quas vel pro omnibus vel pro certa congregatione cujus sint membra facimus, cos non excludamus quia inimici sunt. Quod aulem pro eis specialiter oremus, perfectio, nis est non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali, v. g. necessitatis aul scandali vitandi.

Sed pries quomodo liceat orare pro communicatis , siquidem priventur suffragiis Ecclesiæ?

Sup. q. 21. n. *1.* ad *1.* **et** 2, —]?. ideo non licere orare pro eis lanquam pro membris Ecclesiæ a qua sunt segregati, sic ul nec suffragia seu preces factæ pro tota Ecclesia eis prosint : unde inferunt auctores non licere exprimere nomina eorum in orationibus Ecclesiæ, ul fiebat olim el iit adhuc hodie pro regibus et principibus, quia hoc esset eos annumerare membris Ecclesiæ. Id tamen non obstat quin liceat pro eis oraro, sive privalim sive in communibus orationibus Ecclesiæ el in missa, etiam sacerdote agenle ut ministro Ecclesiæ cl in ejus persona, modo intentio non sit orare pro eis ut membris Ecclesiæ, sed e conlra ut poenitentia ducti ad ejus gremium revertantur.

Sic enim sacerdos ut minister Ecclesiæ et ejus nomine oral die parasccves pro hærcticis el schismaticis qui sunt excommunicat! ; sic etiam in missa pro tollendo schismate orat Ecclesia in prima collecta his verbis: *Super populum Christianum tuœ unionis gratiam clementer infunde, ul divisione rcjccla , vero pastori Ecclesiæ lux sc uniens, libi digne valeat famulari.* Sicquotidie sacerdotes in missa petunt a Deo suscipi sacrificium quod offerunt pro omnibus fidelibus Christianis (quales sunt excommunicali), el offerendo calicem : *Ut tn conspreln divinas Majestatis tuas pro nostra ct totius mundi salute(* neminem excipiendo) *cum odore suavitatis ascendat.* Et numquid Ecclesia adhibet erga excommunicatos correptiones, monitiones, prædicalioncs quarum effectum instanter a Deo octal.

Uude non probo distinctionem eorum qui dicunt sacerdotem ut personam privatam posse orare pro excommunicatis in missa , non ul ministrum Ecclesiæ; *patri enim contrarium cx didis.* El sane ipsi fatentur sacerdotem posse in *memento* oran- pro excommunicatis , cl tamen ibi sicut in lota missa agit ut ministerEcclesiæ , cl itn mediate post *memento* offert sacrificium ut

minister Ecclesiæ pro omnibus (piorum meiniiiil. Nostram sententiam etiam aperte | innuit S. Th. loco citato, cum dicit: *Suffragia Ecclesiæ quas pro lota Ecclesia fiunt, cis* non *prosunt,nec cx persona Ecclesiæ oratio procis inter membra Ecclesiæ fieri potest:* ubi non negat pro cis orari posse ex persona Ecclesiæ, sed solum sic ut orando annumerentur membris Ecclesiæ quasi essent ex illis. Ita etiam censet Sylvius , 3 p. q. 83 , a. 1, quæstio 9.

Et hissemcl admissis, non video cur non liceret sacerdoti celebrare pro excommunicato etiam non tolerato, sive accepto sive non accepto ab eo stipendio. Scio hanc assertionem communiter negari ab auctoribus, sed quo fundamento nescio; videtur enim evidenter sequi ex præmissis, modo non celebret ul pro membro Ecclesiæ. Et sic forte inlclligit Sylvius, dum loco citato dicit, *Non licere missas votivas elaliadivina officia celebrare pro excommunicatis, sicut celebrantur pro fidelibus non excommunicatis.*

Ratio horum omnium est, quod licet excommunicat! priventur communione ecclesiastica , non tamen communione sanciorum ; porro in hoc differt communio sanctorum a communione ecclesiastica , quod communio sanctorum fundetur in charitate ct ad eam sequatur, charilas autem ad omnes extenditur nullo excepto; sed communio ecclesiastica fundatur in applicatione Ecclesiæ applicantis sua merita *dc congruo,* ul satisfactiones ct suffragia pro suis membris; ex quo fit quod prohibeatur tantum illa oratio pro excommunicatis quæ illis applicaret ista suffragia ut suis membris, seu quasi essent sua membra : et hæc sola dicitur oratio publica , sive secreto sive alta voce fiat.

Sup.q. 71. a. 8. o.—*Dico* 2° Quantum ad mortuos, non est orandum pro beatis quia nulla re indigent, *inebriati ab ubertate domus Dei,* Psal. 35. Et licet nondum habeant gloriam corporis, eam tamen certo habituri sunt vi bcatitudinis jam adepts, ideoqueindepcndcnlcr a nostris precibus. Unde dicitur communite, ex S. Augustino de verbis Aposl. Scrrn. 17 : *Injuriam facil martyri qui orat pro martyre.*

Ibid ». 5. o. – Neque pro damnatis, tum quia sunt extra vinculum charitalis qua opera vivorum communicantur mortuis, tum quia sunt absolute in termino in quo receperunt ultimam suis meritis retributio* nem , scilicet ælernam damnationem quæ minui non polesl, cum pœna diminui non possit nisidiminuatur elculpa, sicul nec auferri nisi ea sublata ; culpa autem in aeternum permanet in damnatis, nec ullatenus minuitur.

Quantum ad historiam Trajani quæ opponitur , apocrypha est ct fabulosa : de qua vide digressionem in calce dissertationis.

Ibid, a 6. o. — Pro exislentibus vero in purgatorio, pium est et utile orare. Est de fide decisum in conc. Florent, sub finem , el Trid. sess. 22, can. 3, etsess. 25 in principio bid — *Ratio est,* quia poena purgatorii est in supplementum satisfactionis in hac vita non impleta? : atqui opera unius valere possunt alteri ad satisfactionem, sive is sil mortuus sive vivus, modo non sil totaliter in termino nec extra communionem sanctorum, quales revera non sunt existenlcs in purgatorio : ct ideo orationes vivenium possunt illis prodesse non solum ul sunt satisfactoria?, sed etiam ut sunt impetratoriæ et meritoria? *dc congruo :* unde dicitur 2 Mach. 12 : *Sancta ergo el salubris si cogitatio pro defunctis exorare ul a peccatis solvantur.*

Si dicas mortuos non juvari propriis suis orationibus: ergo multo minus alienis.

R. 1° Λ'. *consequentiam.* Quia mortui sunt extra statum merendi ct satisfaciendi ea satisfactione quæ est pro pœna seu per redemptionem pœnæ ; non sic viventes.

Λ. 2° *N. ant.* Quia oratio defunctorum in purgatorio polesl illis prodesse per modum impetrationis; est enim pietati valde consonum quod omnis anima fidelis in sua tribulatione clamet ad Dominum, (piem clamorem utiliter fieri non est cur dubitemus. Unde fideles defuncti introducuntur in <>Πlirio defunctorum orantes pro sui liberatione.

Dc suffragiis pro mortuis late tractat S. Th. q. 71 cit. Supp. per quatuordccim articulos : vide ibi.

Petes utrum oratio specialis facta pro uno, plus ei prosit quam generalis?

R. ei plus prodesse, clqua est salislaclo- | ia ct qua est impelratoria : —Ibid. a 13. o. — qua est satisfactoria, quia satisfactio ex illa resultans est linita, el ideo divisa in pluresdecrescit; qua est impelratoria, quia oratio ul impetret debet esse proportionate

roi impclrandæ : atqui hoc ipso quo res pro pluribus postulatur, iit major quam si pro uno tantum, sicquc variatur proportio. Ergo. *Probatur major.* Eadem oratio cæleris paribus non impetrabit æque rem magnam et difficilem ac rem parvam et facilem, juxta illud S. Ambros. lib. 1, de Permit, c. 8 : *Quo major culpa, eo majora quarenda sunl suffragia.* Id etiam palet in humanis. Ergo. Huc facit condemnatio art. 19 Wicleflii in conc. Constant, sess. 8, oppositum docentis.

Ista responsio intclligenda est de oratione communi, non de sacrificio missæ de quo est specialis difficultas.

Dico 3° Neque divinis personis, neque brutis animantibus, sed soli creature intellectuali convenit orare; — Hic a. 40. o. — quia, *ut dictum est*, oratio est actus rationis per quem superiorem aliquis deprecatur, sicut imperium est actus rationis per quem superior ordinat inferiorem ad aliquid : ergo illi soli proprium est orare cui convenit rationem habere ct superiorem quem possit deprecari : alqui divinis personis nihil est superius, brula autem animalia non habent rationem, sed ulrumque habet creatura intellectualis, scilicet hornines et angeli. Ergo.

ibid. adi. Unde, cum dicitur Rom. 8, *Spiritus postulat pro nobis,* sensus est quod postulantes nos facit ; « *pro nobis* onirn hic non accipitur ut in litaniis, sed *pro nobis,* id est, supplens et adjuvans defectum nostrum. — Ibid, ad 3. — Cum aulem dicitur bruta invocare Deum, Psal. 146, inlelligilur metaphorice pro naturali instinctu quo bonum suum quod a Deo procedit desiderant.

ARTICULUS VII.

De diuturnitate et merito orationis.

Hic a. 14. o. —*Nota.* De oratione dupliciter loqui possumus, uno modo secundum se ipsam, alio modo secundum causam suam quæ est desiderium salutis.

Ibid. — *Dico* 1° Oratio secundum se spectata non potest esse continua, quia oportet aliis operibus vacare : unde qui oppositum censuerunl, habiti sunt hæretici sub ine Euchilarum apud Epiph. Hæresi ultima, et S. Aug. Ilæresi 37.

ibid. — Conveniens «t autem ut, dum oramus, tamdiu duret oratio quantum est utile ad excitandum interioris desiderii fervorem ; cum vero hanc mensuram excedit, ita quod sine kedio durare non possit, non est ultorius protendenda math, quia uniuscujusque rei quantitas debet esse propertionata fini. Quod quidem verum est non solum de oratione privata, sed etiam publica quando non est in præceplo : quæ vera est in præceplo, intégra juxta leges persolvi debet, ea tamen devotione et gravitate, ul tam populo quam clero ædificationis, non scandali aut lædii occasionem præbeat.

Ibid, ud 4. — Et hoc sensu possunt intelligi orationis continuae præcepta, Luc. 18: *Oportet semper orare cl non deficere;* ad Ephes. 6 : *Orantes omni tempore;* 1 Thess. 5 : *Sine intermissione orate.* Possunt etiam alio sensu intelligi, nempe ut vel frequenter vel statuto tempore jubeamur orare; ille enim censetur orare semper qui vel frequenter orat, vel horas ad orandum statutas non prætermiltit : sic 2 Reg. 9, dicitur de Miphiboselh : *De mensa regis jugiter vescebatur,* id est, quotidie statis horis.

Quantum ad id quod objici potest ex liis verbis Christi, Mallii. G, *Orantes nolite ! multum loqui,* sic inlelligilur ul Christus voluerit instruere discipulos ne orarent sicut ethnici qui existimabant se mullis verbis cl artificiose compositis, sicul causidici, posse a suis diis extorquere quæ peterent ; cl ideo addit Christus : *Sicul ethnici, putant enim guod in multiloquio exaudiantur.* — Ibid adi. — Unde *Mullum loqui,* juxta S. Aug Epist. 121, c. 10, *est in orando rem necessariam superfluis agere verbis :* plerumque autem hoc negotium plus gemitibus quam (piam sermonibus agitur.

Dico 2' Oratio prætcr effectum spiritualis consolationis quam præsenlialilcr affert, est meritoria, impetraloria ct satisfadoiia

A. 45. o. — Est meritoria, ct quidem *di condigno* vitas ælcrnæ el augmenti gratia sicut quilibet alius actus virtutis, in quantum procedit cx radice charitalis seugral» sanctificante, mediante religione.

Ibid, ad 2. — Hoc tamen meritum ὰ *condigno* intclJige respectu orantis, non w ro alterius pro quo oraret, nullus enim potest mereri alteri *de condigno,* sed tantum *dccongruo,* ut docetur in tract, de Merito.

Ibid. o. — Est impetraloria illius quod petimus cx gratia, misericordia el fidelitate Dei qui dignatus est promittere se daturum ea quæ peteremus. Nec ad id necesse est ul procedat ex gratia sanctificanto, modo tamen ex gratia actuali fiat.

Stipp. q. 45. a. 3. o. ct ad 4. — Est satisfacloria in quantum nobis adhuc mortalibus etmiscrisest opuspœnaleassumptum in vindictam peccatorum ; et licet habeat suavitatem spiritus, habeletiain afflictionem carnis.

Hic. a. 45. ad 2. — *Ex dictis colliges* orationem posse esse impetratoriam el non meritoriam : sic est oratio pœnitenlis nondum justificati; et e contra posse esse meritoriam et non impetra (oriam : sic est oratio justi petentis quod suæsaluti non expedit, v. g. Pauli postulantis sibi auferri stimulum carnis, quod non obtinuit, et tamen hac oratione utpote actu bono procedente cx gratia sanctificante meruit vitam æternam.

Ibid. — *Dico* 3° Tres sunl conditiones quibus concurrentibus orans semper impetrat quod petit, ut scilicet pro se petat, necessaria ad salutem, pie el perseverantor.

Hic. a. 7. ad 2. — *Pro se :* non quod quæ salutaria a Deo pro aliis petimus pie cl perseverant sæpe non obtineamus, sed non semper; quia potest esse impedimentum ex parte ejus pro quo oratur quod Deus nolit tollere : hoc aulem impedimentum supponitur sublatum in eo qui pro se ipso pie et perseveranter salutaria petit, cum non possit sic petere impœnitens et a Deo aversus.

Nccessariaadsalutem, juxta illud : *Quodeumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos,* 1 Joan. c. 5. *Here est aulem voluntas Deisanctificaliovestra,* 1 Thess. 4.

Pie: sub pietate inlelligilur fides, spes, dilectio, humilitas et attentio.

Perseveranter ; colligitur ex parabola amici apud Lucam 11, qui dedit panes amico nocte petenti, non quia amicus, sed propter ejus improbitatem, hoc est, instantiam, importunitatem, ct perseverantiam. — A. 45. ad2. —Unde dicit S. Aug. tract. 102 in Joan. *Quædam non negantur, sed ul congruo dentur tempore differuntur ;* quod tamen potest impediri si in petendo non perseveret.

A. 46. o. — Quantum ad orationem peccatoris utrum impetret aliquid a Deo, *notandum est* in peccatore duo esse consideranda, scilicet natura quam diligit Deus, ct culpa quam odit. *Hoc. notato,*

ibid. — *Dico* 4· Peccator petens aliquid in quantum peccator, id est, secundum desiderium peccati, vel etiam volens perseverare in peccato, non auditura Deo ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit hunc peccatorem amplius ruere in peccata : *Deus enim,* inquit S. Aug. tract. 73 in Joan, *quædam negat quæ concedit iratus;* sic exauditi sint Israelite dum peterent regem, 1 Reg. c. 8.

ibid. — Oratio vero peccatoris ex bono desiderio naturæ gratia prævenlæ procedens auditura Deo, non quasi ex justitia, quia peccator hoc non meretur, sed cx pura misericordia : observatis tamen quatuor praemissis conditionibus, ul scilicet pro se petat necessaria ad salutem pie el perseveranter. Sic exauditi sunt mulier peccatrix, Luc. 7 ; publicanus, Luc. 18 ; latro, I.uc.23.

Dices. Peccator caret habitu charitatis et pietatis : ergo non potest pie orare; unde dicitur Joan. 9 : *Scimus quia peccatores nnn audit Deus.*

Ib. ad 2.— *R.* quod, licet oratio peccatoris non possit procedere ab habitu pieiatis quo caret, potest tamen procedere cx gratia actuali movente cum fide, spcel humilitate cl dilectione inchoata, sicqucesse pia, adeo» que impetraloria, licet non meritoria.

Ib. adi. — *Ad locum Joannis*, dico hæc verba esse cæci nondum perfecte illuminati ct instructi, idcoque non esse rala ; posse tamen vocificari de peccatore ut peccator est, quo sensu dicitur etiam ejus oratio execrabilis.

Hæc de peccatore privalim orante : at si quæratur dc peccatore officio publico fungente el orante nomine totius Ecclesia*, aut alterius charitalcm habentis,—Supp. q. 71. a. 3. μ.—*respondendum* ejus orationem essu meritoriam, non quatenus est illius, sed quatenus est alterius in cujus nomine orat et agit, tanquam instrumentum vi el motione causæ principalis.

ARTICULUS VIII.

Dc Oratione vocali, ubi late de Horis canonicis.

$ 1 — Utrum oratio debeat else vocalis '

Hic a. 42. o — *Dico.* Oralio communis, quæ scilicet per ministro* Ecclesiæ in pej*.

sona totius fidelis populi Deo offertur, debet esse v lis, quia oportet quod innotescat toti populo pro quooffertur, quod non posset fieri nisi esset vocalis.

Ibid. —Oratio vero privata, quæ scilicet offertur a singulari persona prose vel pro aliis, non debet necessario esse vocalis. Adjungitur tamen vox tali orationi triplici ratione :

^bid, —I» Ad excitandum interiorem devotionem ; quia per exteriora signa, sive vocum sive aliorum factorum, movetur mens hominis secundum apprehensionem, et per consequens secundum affectum ; et ideo in privata oratione hujusmodi vocibus aut signis tantum utendum est quantum proficit ad excitandum interius mentem ; si vero mens per hoc distrahatur, vel qualitercumque impediatur, esta talibus abstinendum.

Ibid. — 2° Adjungitur vox orationi ut homo Deo serviat secundum illud totum quod ex Deo habet, id est, non solum mente , sed etiam corpore.

3° Adjungitur vox orationi ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, juxta illud Psal. *Lœtalum est cor meum et exsultavit lingua inea.*

Si dicas orationem debere fieri in occulto, juxta illud præceptum Christi, Matth. 6 : *Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum, el clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito :* —Ibid ad 3. — *R.* Christum his verbis non prohibere videri ab hominibus , sed prohibere ne oret ideo ut ab hominibus videalur.

§ Π» — *Quid sunt, quot sunt Hora canonica , quo tempore et quo jure introducti* ?*

Dico 1° Horæ canonicæ sunt publicæ ac statæ preces, ex sacrorum canonum decreto ab ecclesiasticis personis nomine Ecclcsiæ Deo persolvendæ.

Dicuntur *Horæ,* quia certis ac distinctis dici horis sunt persolvendæ. Dicuntur *canonica,* quia juxta regulas ab Ecclesia constitutas fiunt ; *canon* enim Græce redditur Latine *regula.* Dicuntur *officium divinum,* quia ad Dei cultum sunt instituta; ; *ecclesiasticum* ,quia nomine Ecclcsiæ a personis ecclesiasticis persolvuntur. Dicuntur etiam *Breviarium* , quia continent lectiones breviores cx Scripturis sacris cI Homiliis Patrum in singulos anni dies distributas. Antiquitus varie iterum appellabantur modo *(jpus Dei,* nunc *Cursus ecclesiasticus,* alias *0'ficium* simpliciter , aut *Psalterium,*

Constant Iribus præcipuis partibus, *psalmis, hymnis* et *oratione* quædicilurcolûc·*ta,* quia omnia populi vola in unum colligit et exhibet Deo sacerdotis ministerio.

Dico 2° Septem sunt Horæ canonicæ juxta præsentem Ecclesiæ ritum, scilicet, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona , Vesperæ ct Completorium, juxta illud Davidicum Psal. 118: Septies *in dû laudem dixi tibi,* idque maxime ad repræsentenda septem præcipua passionis Christi mysteria, juxta hos tritos versus.*

> Hæc sunt septenis propter quæ psallimus hcrii:
> Matutina ligat Christum qui irimina purgat:
> Prima replet sputis, causam dat Tertia mortis;
> Sexta cruci nectit, latus ejus Fioua bipertit:
> Vespera deponit, tumulo Compléta reponit.

Preti autem non est hora, sed commemoratio sanctorum et defunctorum.

Dices- Laudes olimseparabantureteliam unne, separaro possunt a matutinis: Ergo videntur distincts horæ; ita censent quidam euctores.

R. Dato antecedente, N. consequentiam. Quia ista separatio non probat sufficienter esse distinctas Horas; — Iu 1 ad Cor. c. 14. Leet. 6. — nam antiquitus dicebantur Nocturna divisim secundum 1res vigilias noctis, ncc tamen ideo laudati auctores admittunt tres Nocturnos fuisse aul esse 1res distinctas Horas. Porro Matutinum cI Laudes unam haberi Horam ab Ecclesia id probat quod, licet diversimode inchoentur, una tamen eleademcollecta simul terminentur.

Permisi antecedens. Quia licet utcumque sit verum pro quibusdam particularibus ecclesiis, videtur tamen quod in ecclesia Romana Laudes semper fuerint conjuncta Nocturnis, excepta vigilia Nativitatis, ul testantur Amalarius, lib. de Ord. Antiphonarii in prologo, et Hugo aS. Viet, lib, 2 de Offic. Ecclesiast. c. 9.

Dico 3° Usus psallendi Deo el orandi s» eundum aliquam formam ct rilum canoni, cum semper viguit in Ecclesia a temporibus Apostolorum. Est contra quosdam qui vo« hint id tantum incœpisse tempore S. Hieronymi sub initium quinti saeculi, vel Pelagii I aut II, sæculo sexto.

Probatur. Apostolus Ephes. 5 : *Loquen-(es vobismetipsis in psalmis el hymnis et canticis spiritualibus, canentes el psallentes* in *cordibus vestris.* S. Justinus, qui paulo

post tempora Apostolorum floruit, in Apolog. 2, refert lectiones cx Prophetis ct Apostolis legi solitas in conventu fidelium. Tectuli. cap. 2 Apolog. dicit tempore Trajani Christianos consuevisse celebrare conventus antelucanos ad decantandas Christo laudes. Meminerunt etiam istarum Horarum S. Cypr. lib. dcVirg. S. Basilius, in Regulis fusius disputatis, interrog. 37. Hi autem omnes antiquiores sunt S. Hieronymo.

Non difiitemur tamen S. Hieronymi el maxime paulo post ipsum, explicatiorem et distinctiorem fuisse ritum Horarum canonicarum. Cassianus ante medium quinti sæculi lib. 2 de Institutione Monachorum cap. 2, meminit *anliphonarum ;* cap. 6, *lectionum ;* cap. 8, *collecta.* S. Isidorus, Cassiano antiquior, lib. 1 de Officiis cap. 8, agit de responsoriis quæ a S. Ambrosio esse inventa tradit Valfridus, lib. de Rebus ecclesiasticis cap. £ù. Tandem Gelasius papa, in cone. Rom. anno 490, distribuit officia totius anni eo fere modo quo nunc habemus: refertur in Jure dist. 15, cap. *Sancta Romana :* vide ibi.

Dico k» Obligatio recitandi singulis diebus Horas canonicas non est juris naturalis aul divini positivi, sed ecclesiastici tantum. Est S. Antonini, Sylvcstri et communior contra Abb. ct quosdam alios, qui contendunt inesse omnibus clericis vi status sui obligationem quotidie recitandi divinum oflicium quantum ad substantiam , saltem si non quantum ad formam aul modum talem ; et ideo papam non posse in hoc dispensare, licet possit alium ritum introducere. *Contra*

Probatur prima pars conclusionis. Ex natura status clericalis non est ratio cur magis teneatur clericus singulis diebus aliquod officium recitare quam singulis hebdomadibus vel mensibus. Ergo.

Confirmatur. Sacerdos non minus csl minister deputatus ad sacrificandum quam tiericus ad orandum : atqui sacerdos non *pnelur vi status quotidie celebrare , ergo Vc clericus vi status quotidie recitare oflicium

Id ergo ad summum inferri potest, ex vi et ralione status ecclesiastici teneri clericum wepius orare quam laicum , el recitationem qaolidianam Horarum esse quid conveniens suo statui.

Probatur secunda pare. Nullum habetur præceptum positivum divinum , neque in S. Scriptura neque in traditione, obligans ad recitationem quotidianam officii, vel ostendant adversarii.

Quod enim afferunt de Davidequi septies in die laudes Deo decantabat; de Daniele qui tribus temporibus in dic flectebat genua, Daniel 6 ; ae filiis Israel qui quater in die confitebanturctadorabant Deum, 2Esdræ 8, sunt exempla, sed in istis exemplis nihil præcepti invenitur.

Tertia pars sequitur ex dictis, et maqis patebit cx modo dicendis. Unde

Dico 5° Usus recitandi quotidie Horas canonicas videtur fuisse in præcepto sub finem quarti sæculi, non ante.

Probatur. Anteconc. 4Carthag. quod fuit celebratum anno 398, nullum legimus praeceptum de Horis, canonicis. In eo autem concilio, can. 49, sic legitur : *Clericus qui absque corpusculi sui inaequalitate*, id est infirmitate, *vigiliis deesl, stipendiis privatus excommunicetur.* Refertur in Jure dist. 91, cap. *Clericus.* Unde S. Hieronymus qui circa hæc tempora llorebat, Episl. ad Eustoch. de Custodia virg. diversas orandi horas institutas docet, *ut si forte aliquo tempore fuerimus delenii, ipsum* nos *ad officium tempus admoneat.* Et Epist. ad Demetriadem : *Prater psalmorum el orationis ordinem,* inquit, *quod libi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, media node cl mane semper est exercendum, statue quot horis sanciam Scripturam discere debeas.*

Exinde Pelagius papal, circa medium sexti sæculi vel II circa finem ejusdem sæculi, mandat Eleutherio episcopo, ut clericos quotidianis *vigiliis vacare compellat.* Refertur dist. cit. 91. cap. *Eleutherius.* Et ibidem, cap. *Presbyter,* legilur ex conc. Agathensi anno 506 : *Presbyter mane malutinali officio expleto, pensum servitutis sua canendo, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, persolvat, ila tamen ut postea horis competentibus et signis designantibus juxta possibilitatem, aut a se aut a schola- ri- s publice compleantur.* El iterum ibidem ex Reg. S. Benedicti : *Propheta diccn.c,* Septies in die laudem dixi libi; *qui septenarius sacratus numerus a nobis sic implebitur, si Matutina, Prima, Tertia,* .Sexta», *Nona, Vespera, Compleloriique tempore nostra servitutis officia persolvamus.*

I HI. — *Quos afficiat obligatio recitandi Hotas canonicas ?*

Communis sententia est obligationem recitandi quotidie Horas canonicas oriri cx triplici tituloeoquescorsim sumpto, nempe beneficii, ordinis acri et professionis religiosae; ideoque tria genera personarum ea obligatione adstringi, bénéficiâtes, sacris ordinibus initiatos ct religiosos professos. Hæc ut clarius explicentur et variæ difficultates expediantur, quemlibet titulum scorsim expendemus.

TITDLUS BENEFICII.

Dico. Quilibet beneficiatus, sive in sacris constitutus, sive non, tenetur quotidie sub mortali peccato ad recitandas Horas canonicas, tum ex præccplo ecclesiastico, tum ex justitia, ita ut eas culpabiliter omittens sil in conscientia obnoxius restitutioni etiam ante sententiam judicis.

Probalur ex cone. Latcran. V, sub Leone X, in quo sess. 9 statuitur, α Ut quilibet 0 habens beneficium cum cura vel sine cura, » si post sex menses ab obtento beneficio » divinum officium non dixerit, legitimo » impedimento cessante, beneficiorum suo- » rum fructus suos non faciat, pro rata n omissionis recitationis officii, sed cos lan- » quam injuste perceptos in fabricas hujus- » modi beneficiorum, vel in pauperum clee- » mosynas erogare teneatur. Si vero ultra » dictum tempus in simili negligentia con- ii lumacitcr permanserit, legitima moni- » tione praecedente, beneficio privetur ; *cum* » *propter officium delur beneficium:* intol- li ligatur autem officium omittere quoad hoc » ut beneficio privari possit, qui per quin- » deciin dies illud bis saltem non dixerit ; » Deo tamen, ultra praemissa, de dicta omis- » sione redditurus rationem. »

Pius V, in bulla 135 *Ex proximo* , post repetita parlim praecedentia verba concilii Laleran. addit : « Verumlamen mullorum » animi suspensione tenentur, cujusmodi a rat® praedictae ratio sil habenda. Nos huic » rei evidentius atque expressius providere » volentes, statuimus ut qui Horas omnes » canonicas uno vel pluribus diebus inter- ii miserit, omnes beneficii vel beneficiorum d suorum fructus qui illi vel illis diebus res- » ponderent, si quotidie dividerentur; qui » vero Matutinum Ianium, dimidiam; qui » cæteras omnes Horas, alteram dimidiam; » qui harum singulas, sextam partem fruc. ii tuum ejusdem diei amittat : tametsi ali- ii quis choro addictus non recitans, omni- » bus Horis canonicis cum aliis praesens ad- ii sil, fruclusquecl distributiones forte aliter » assignatas sola praesentia juxta statuta, » consuetudinem , fundationem vel alias » sibi lucrifecisse praetendat, cliam præter » fructuum et distributionum amissionem.

» liem ille qui primis sex mensibus ofli- » cium non dixerit, nisi legitimum impedi- » mentum ipsum excusaverit, grave pccca- » tum inlclligat admisisse.

» Declarantes præslimonia (sunt benefi- ucia simplicia quæ residendam aut seni- li liurn non rcquirunt),præstimonialespor- » liones el qualiacumquc alia beneficia, » etiam nullum omnino senilium habentia u oblinentes , cum prædiclis pariter con- ii veniri.

» At quicumque pensionem , fructus aut » alias res ecclesiasticas ut clericus percipit, iicum modo praedicto ad dicendum Ofliciuin » parvum B. Mariae Virginis decernimus » obligatum , ct pensionum, fructuum, » rerumque ipsarum amissioni obnoxium.»

Consectaria.

Ex his pontificum decretis quæ supponimus recepta,resolvuntur plures difficultates quas operose disputant theologi.

Et 1° hinc fluit conclusionis nostra: ratio. Si enim detur beneficium sub onere el conditione recitandi quotidie Horas canonicas, ct , ea condilioneculpabililcr omissa, beneficiatus non faciat fructus suos, ut loquuntur jura, sequitur cum cx pacto adeoque ex justitia teneri ad recitationem quotidianam llorarum, ct sicam omittat, licet semel, teneri pariter ex justitia antesenlcnliam judicis restituere fructus quos non facit suos.

Ex quo ullcrius sequitur uiramque obligationem , cl orandi quotidie, ct restituendi fructus si non oretur, supposita institutione beneficii cl declaratione Ecclesia:, esse juris naturalis.

Dices. Fructus beneficii non dantur benelicialo immediate pro officio quotidiano , sicutslipcndium mercenario pro opere diurno, aut famulo pro obsequio annuo, quia officium divinum non est pretio æstimabile sicut obsequium mercenarii aut famuli ; sed dantur immediate in sustentationem minis-

Iri Ecclcsiæ, sub onere Lamcn recitandi preces : mule tenetur quidem lege justitiæ et naluræ illas preces recitare , sicut parochus tenetur cx justitia sacramenta administrare : si lamcn omiserit, non tenetur jure naluræ (ructus refundere, quia non censetur detraxisse aut omisisse aliquid pretio æstimabile quod restitutione fructuum pretio æstiniabilium compensari debeat ; non enim illi fructus , ut dictum est, dati sunt pro obsequio aliquo uti lita tern habente, sed absolute in sustentationem cum obligalioneorandi ; unde tenetur tantum ex justitia xcl præsiare opus omissum , si tempus obligationis nondum sit elapsum , vel si sit elapsum, dolere coram Deo de peccato cum propositoemendationis,etcompensarcomissionem per opera pia.

Confirmatur. Si beneficiatus omittens Horas teneretur jure naluræ fructus restituere, semper teneretur, sive culpabiliter siveinculpabililcr omittat, sicut mercenarius tenetur restituere merccdem si per morbum , v. g. impeditus opus non præslet. Item teneretur non solum post sex primos menses, sed stalim ab adepto beneficio : atqui, etc., ergo, etc.

R. llæc utcumque vera sint ex natura rei ctseclusa declaratione Ecclcsiæ , hac tamen supposita, falsa sunt. Hoc ipso enim quo Ecclesia sancivit beneticialos omittentes Horas canonicas non facere fructus suos, ramqiic legem restrinxit ad culpabiliter omittentes, nec extendere voluit ad primum semestre obtenti beneficii ; nos qui vi hujus legis procedimus , vero dicimus in hoc supposito beneticialos omittentes Horas teneri lege justitiæ et naluræ restituere pro rata (missionis fructus perceptos, etiam ante sententiam judicis, ulpole non suos,sed injuste perceptos; cosque dunlaxat teneri (pii I ulpabililcromitlunl elapsis primis sex mensibus ab obtento beneficio. Quapropter, posito hoc statuto, agendum est cum beneficiate quoad obligationem restituendi sicut cum mercenario diurno, qui si uno vel modio dio non laboret , stipendium integrum vel inediam partem amittit aut acceptam restituere tonetur.

Jure igitur damna la est ab AlcxandroV! I hæc propositio . *Restitutio imposita « Pio* 1 *bencfieralis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam judicis co ipuxlsil pœua.*

Adverte insuper hanc alteram propositionem buccliam spectantem ab eodem pontifice damnatam: *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*

2" Sequitur ex decretis pontificiis non solum eum teneri ad restitutionem qui Horam integram , v. g. Matutinum, vel Vesperas, sed cliam qui pariem notabilem alicujus Horæ, puta unum Nocturnum omitteret; quia juxta bullas laudatas tenetur restituere pro rata omissionis. Est contra quosdam casuitas.

3° Sequitur beneficium etsi tenue, juxta probabilioremct tutiorem sententiam, non eximere ab obligatione recitandi officium. 1<> Quia bullæ nullam faciunt exceptionem, sed generaliter dicunt : *Quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, el preestimonia, præstimoniales portiones el qualicumque alia beneficia, etc.* Ubi autem lex non distinguit, ncc nos distinguere debemus. 2nQuia obligatio officii non fundatur neque in perceptione, neque in quantitate retributionis ; qui enim pinguissimum possidet beneficium, non tenetur plus orare; ncc qui habet duplex , lenelur his in dic officium recitare, ul dicemus infra , sed fundatur maxime in ipso beneficio, seu in hoc quod se mancipaverit huic statui cui Ecclesia annexuit tale officium. Etenim mens Ecclcsiæ est ut non conferatur beneficium nisi sub onere recitandi officium , sicut mens ejus est quod non conferantur ordinessacri nisi sub onere servandi castitatem aut recitandi officii : sicut ergo in onusservandæ catislalis aut officii recitandi consentit qui sacrum ordinem suscipit, sic in onus recitandi ollicii consentit qui beneficium suscipit sive pingue sive tenue. 3' Huic resolutioni suffragantur auctoritates el rationes conciliorum cl graviorum doctorum. S. Antoninus 3 p. Sum. Thcol. lit. 13, c. 4, § 1, sic ait : « Tonentur ex præccpto (ad Horas » canonicas) quilibet clerici bénéficiât! et » non existentes in sacris.... Nec excusare » sc possunt ratione exiguitatis beneficii, » si cx eo non percipiant sibi necessaria ; » sed imputent sibi ex quo sc fecerunt ad » illud inlilulari. u Similiter Glossa in cit. can. *Clericus.* Hosliensis ibid., Fagna:«usin cap. *Conqucrcnle,* Exlrav. *de Cler. non residentibus :* « Sicut, inquit, non excusa-

» tur a residentia exeo quod ex beneficio » vilæ necessaria non percipiat, ita nec ex- » cusatur ab Horis dicendis : imputet sibi d sibenificium non sil competens, quia ni- » bilominux tenebitur ad Horas ex quo se » fecit ad hoc intitulari. » Item præter citatos nobiscum sentiunt conc. Tolos. anno 1590, cap. 4, p. 1 *de Præsbyteris el Clericis;* Remense el Burdigalensc ; Sylvester verbo *Hora,* q. 2 ; Navarr. in Man. c. 25, n°102; Tolelus, Instrue. Sacerd. 1. 2, c. 14, n. 4, et alii quos citat ct sequitur Pontas, verbo *Office,* cas. 37, contra Solum , Lessium, Ledesma, Tamburinum et alios quos citat et sequitur Sporer.

Unde conc. Carthag. 4, ex quo hujus legis sumpsimus exordium, non eximii ab officio clericos quibus proventus ecclesiastici non sufficiunt ad vicium, sed jubet eos necessaria quærere labore manuum absque detrimento sui officii. Citatur in Jure, dist. 19, can. *Clericus.*

4° Sequitur beneficiatum qui voluntarie suscipit aut relinet beneficium quod nullos fructus reddit aut reddet, astringi nihilominus Horis canonicis; quæ enim momenta probant præcedentein resolutionem, hanc utique evincunt. Unde *a fortiori* rejiciendam putamus sententiam eximentem ab Horis bénéficiâtes quorum fruclus primo vel secundo anno applicantur parentibus prædecessoris defuncti vel fabric®, aut qui casu fortuito, v. g. grandinis, incursionis hostium, sterilitate, etc. nihil recipiunt.

Oppones cum Lessio. 1° Simplices beneficiarii, sacris non initiali, obligantur tantum ad Horas ratione mercedis seu stipendii : ergo, ubi vel nullum est vel nimis tenue, ad nihil obligantur, vel non ad totum. Unde dicitur communiter, Cessante stipendio ministri, cessat obligatio ministerii. 2° Juxta Aposl. 1 Cor. 9, *Qui altari deservit, dc altari vivere debet.* 3° Beneficium tenue non reputatur beneficium nisi imperfecte; ex cap. *Is cui* 19 *dc preebendis,* in G. Ergo.

R. ad primum N. ant. Obligalio cnim ad ofliciuin non pendet a fructibus, sed c contra fruclusab officio : nam cum beneficium detur propicr officium et non e conlra, officium^est fundamentum beneficii, sicquc prius heneficio, cl *a fortiori* perceptione fructuum; prius autem non pendet a posteriori. Causa ergo d fundamentum unde profluit ista obligatio, esi ipse titulus elini, jus status conditio. Potuit autem Ecclesia annectere obligationem Horarum huic siatui, nulla habita ratione stipendii, ul d? facto annexuit ordini sacro. Unde commune effatum quod affertur verum est dunlaxat quando stipendium est fundamentum et causa ministerii.

Ad secundum R. Ex Apostoli sententia tantum sequi æquuin esse ut beneficiarii quorum sustentationi necessaria desunt,ca ab Ecclesia requirant ct accipiant propter oflicium quod illi impendunt, non tamen hac ratione cos eximi ab officii obligatione quæ ex ipso titulo et conditione beneficii profluit. Adde eos non omni mercedc carere; compensantur enim semper per privilegia el honores suis beneficiis annexos.

Ad *tertium, R.* nihil tale haberi injure loco cit. habetur tantum quod *Is cui conceditur ul auctoritate aposlolica possit* uni *personœ idoneœ in sua vel alia ecclesia pro. videre, alicui beneficium sufficiens oblinenti providere non potest :* ex quo tantum infertur quod posset providere obtinenti beneficium insufficiens, non autem quod beneficium insufficiens non sit beneficium, aul lanium sit imperfecte beneficium.

Hæc dicta sint si verborum legis: caelorum consuetudinem contrariam,si quæsil forte in certis ecclesiis non abusive sed legitime introducta et probata, condamnarc non in]cndimus.|

5° Sequitur beneficiorum qui nondum est in possessione, non teneri ad Horas, nisi sit tale beneficium cujus fruclus stalim a collationescu vacantia obveniunt beneficiario, et modo per ipsius negligentiam non stet quin in possessionem immittatur. *Ratio est,* quia ex sola collatione, seclusa possessione, beneficiarius non censetur habere perfecle elcomplete beneficium, cum tunc non possit percipere fructus, nec ullas beneficii functiones exercere, jusque ejus sil adhuc incertum cl possit turbari variis impedimentis, quæ plerumque non nisi cum in possessionem venitur produntur. Ila Pontas, verbo *Office,* cas. 8, pnst Cajelanum.

6° Eadem ratione videntur nou teneri ad Horas duo beneficial! in ejusdem beneficii possessionem immissi, sed de eo interce litigantes frudibus sequestro dati, si ulrinqucæqualiler sit incertum quis lite superabit; seH et qui vincei fruclus sequestro da.

(os percipere non poterit, cum beneficium detur propter oflicium quod non præstilit.

Si vero jus unius sit moraliter certum, videtur tenen, etiam si fruclus pendente lite sint sequestro dati, vel etiam si in æquali dubio fruclus percipiat. Ita Pontas, loco citato, cas. 36.

7° Sequitur hanc uiramque obligationem recitanti et restituendi non afficere eos qui non possident vera et stricta beneficia, licet fructus quosdam ecclesiasticos percipiant; quia cum hæc obligatio sil odiosa, non est extendenda nisi ad stride bénéficiâtes : unde ab his obligationibus immunes sunt vicarii bencficialorum, licet aliquod emolumentum percipiant; item qui habent sacclIaniam,sed non crcclam in beneficium auctoritate episcopi ; coadjulores qui nondum jura beneficii exercent.

8» Sequitur quid resolvendum sit de pensionario : scilicet cum qui habel pensionem clericalem, cl confertur clerico ul tali, seu, ul dicit bulla Piana, *qui percipit ul clericus,* teneri ad oflicium Marianum, et modo quo alii ad majus officium, el ad restitutionem si omittat : nisi forte, ut quidam probabiliter existimant, inter quosNavarr. Cons. 22, dc celebrat, miss, ex devotione vel alio titulo etiam obligante recitet ipsum majus oflicium, quia mens pontificis istud onus imponentis ca videtur fuisse, ut pensionarii non essent omnino ab oratione immunes. Et sane qui habel duplex beneficium, non tenetur ad duplex officium, ut dicemus infra : ergo *a fortiori* nec qui habet pensionem cum beneficio.

Qui vero habel pensionem merclaicalcm quæ non exigit statum clericalem, sed confertur alicui, sive clerico sive laico, ob merita vel indigentiam, non tenetur vi bullæ ad nllicium Marianum, quia bulla requirit quod percipiat pensionem ut clericus. Videtur tamen æquilalis naturalis ut oret pro fundatoribus beneficii cx quo fructus percipit. Porro pensio *est jus percipendi fruclus ex beneficio alieno.* De quo infra.

9« Sequitur quomodo sil intelligendurn ly *pro rata* : id enim clare exprimit bulla Piana.

Sed difficultas est, utrum rata omissionis eodem modo accipienda sil pro parocho ac procanocico seu beneficialo simplici.

Partem affirmativam tenent Navarr. Covarruvias, Durandus, Suares, Asorius, eique plurimum favent verba legis ; nam bulla Leonis decernit, *Ul quilibet habens beneficinm cum curavel sine cura,* si non recitet, non *faciat fruclus suos pro rata omissionis;* el Pius V, explicans *hanc ratam ,* loquitur indiscriminatiu. de omnibus beneficialis nullum excipiendo : ubi aulem lex non distinguit aut non excipit, nec nos distinguese aut excipere debemus, ut dicebamus superius. Hæc sane non parvam huic sententiæ probabilitatem conciliant.

Attamen sententia negativa quæ juxta Joannem a S. Th. est communis in schola D.Th. quamque sequuntur Ledesma , Torres, Aragon, Lopes, Medina et alii nobis videtur probabilior. *Probalur.* In poenalibus et odiosis benignior interpretatio est adhibenda , et æquilas rigori juris est præferenda, si lex ex æquo et bono , sive violentia et salva ratione recti sermonis, ilam interpretationem admittere possit : atqui hic versamur in materia poenali et odiosa ; æquilas postulat ut æqualiler peccantium æqualis sit pœna el conditio, quod non fieret in opposita sententia, *ulpatel:* tandem lex, salva ratione recti sermonis et absque violentia, potest intelligi hoc sensu, scilicet: quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura si Horas non reoilaverit, teneatur ad restitutionem, quia tam in curato quam in beneficiario simplici recitatio est officium propler quod datur beneficium , ita tamen ut ad adæquatam restitutionem teneatur ille cujus recitatio estadæqualum officium ; ad inadæquatam vero ille cujus recitatio est inadæqualum officium : *non facit fructus suos,* nempe respondentes officio quod omittit, *amittit omnes fruclus qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur,* scilicet omnes, ulantecorrespondcntcs oflicio quod omittit ; ita quod, si omnes dividi non possint ratione recitationis Horarum , eo quod detur pars fructuum propter alia onera, non debeat omnes omnino resti luere, sed tantum omnes qui respondent recitationi Horarum, et juxta illam dividi possunt.

Confirmatur. Si Ecclesia obligaret parochum omittentem Horas per unum diem ad restitutionem omnium fructuum sui beneficii illi diei correspondentcm^ ideo esset vel quia recitatio Horarum est adaequatum officium propter quod datur tale beneficium, ut in beneficio simplici, vel qui» est

conditio apposita abEcclcsia , sine qua nullos omnino facit fructus suos , vel tandem quia restitutio imponitur ul pœna talisomissionis : atqui si hoc ultimum , non obligabit in conscientia ante sententiam judicis : secundum certo non potest probari cx lege, sed ad summum tantum probabiliter deduci ; hoc ipso autem quod certo probari non potest, non videtur asserendum in materia tam odiosa quæ potius restringi debet quam ampliari. Primum autem est evidenter falsum , cum sint alia ellonge graviora officia quam recitatio Horarum propter quæ datur officium curatum. Ergo.

Unde ad fundamentum sentenliæ oppositæ Λ. nos non l'accre distinctionem aut exceptionem in lege , sed noscam legitime interpretari juxta sensum verborum in subjecta materia.

Quomodo ergo taxanda sit rata pro paro-cho?/!, taxandam esse arbitrio viri prudentis, attentis omnibus oneribus; ita ul si recitatio Horarum æstimetur, v. g. tertia pars onerum , omittens Horas teneatur ad restitutionem tcrliæ partis fructum.

Porro quod hic resolvimus de parocho , idem videtur dicendum , proportione servata, de benelieialosimplici cujus beneficio, praeter recitationem Horarum, annexa sunt alia onera , v. g. celebratio missarum , etc.

Altera difficultas est, utrum qui habet duplex beneficium ex dispensatione, teneatur ad duplex officium ?

Affirmat Navarrus cum quibusdam aliis : Sicut, inquiunl, ad duas missas tenetur qui recepit duplex stipendium integrum , et ad duplicem recitationem psalterii tenetur qui ad eam ex volo cl ex præceplo confessarii obligatur.

Negat S. Th. Quodlib. 1, a. 15 , dicens : *Qui habet plurcs præbcndas , quia laudes i)eodilut quasi unus hamo, sufficit quod semel officium dicat:* oleum eo communitor theologi ; innituntur consuetudini rccoptæ, videntibus nec improbantibus superioribus, aficruutque exempla : sic qui tenetur ab breviarium titulo ordinis ct professionis rcligiosæ, uniea recitatione satisfacit ; qui tclenelnr ex voto jejunare feria sexta , et hac die occurrat vigilia , unico jejunio liatisfacit.

Hæc equidem vera probamus. Juvat tamen assignaro rationem *a priori* cur in subjecta materia cl in exemplis posterius allatis unica actione duplici obligationi satisfiat, et non in exemplis priusallalis pro sementia Navarri ; hæc enim difficultas sæpc recurrit in variis materiis.

Notandum itaque cum Joanne a S. Th. hic disp. 28 , a. 0, aliquem ad aliquid faciendum obligari posse duplici modo : uno modo primo et per se ratione rei seu actionis faciendæ; secundo modo primo et per se ratione personæ vel temporis, quatenus nempe vel persona deputatur ul minister ad illiquid faciendum , vel tempus ei designatur ad id faciendum : sic, v. g. qui recipit stipendium pro missa, obligatur primo et per se ratione hujus actionis; qui vero est in ordinibus sacris, obligatur primo el per se ratione personæ et temporis.

Qui ergo primo modo obligatur, si duplicem habeat obligationem, una actione non satisfacit, quia quælibet obligatio importat distinctum onus ratione actionis faciendæ primo et perse; qui vero obligatur secundo modo, etsi concurrat multiplex obligatio, satisfacit una actione, quia istae obligationes non sunt onera ad diversas actiones primo ct per se, sed ut deputetur vel persona vel tempus ad aliquam actionem exercendam : sic, v. g. qui accipit stipendium a civitate utvcl doceat pueros vel curet ægrotos, etiamsi vel a pueris vel ab ægrotis aliud recipiat stipendium , non tenetur bis curare vel bis docere, sed unica actione satisfacit, quia accipit stipendium primo cl per sc ul deputetur ad tale ministerium, cx qua deputatione sequitur obligatio.

Hinc patet fundamentum noslræscntenliæ cl discrimen inter exempla utririquc proposita. Qui habet duplex beneficium satisfacilunica recitatione breviarii, quia utraque obligatio primo el per se respicit personam el tempus, ct est ulriusquedeputaliva: *personæ* quidem , quia qui accipit beneficium deputatur ab Ecclesia ut minister cultus divini, sicut qui sacro ordine initiatur ; ct hanc rationem insinuat S. Th. dum loco citato dicit; *Qui habet plures præbcndas, debet laudes Deo quasi unus homo, elideo sufficitquod semel officiumdical. Temporis,* quia est occupatio totius diei ; sicut enim in uno dic non est nisi una Hora , -, g. una Prima, una Tertia, una Sexta, sic officium occupans Primam, Tertiam , Sextam , etc., occupat lotum suum tempus, nec debe! magis multiplicari quam jejunium intra unain

diem. Similiter qui cx volo el ex præccplo Ecrlcsiæ tenetur jejunare in vigilia S. Mattliæi, satisfacit uno jejunio, quia hæc utraque obligatio primo per se respicit tempus quod totum occupatur uno jejunio.

E contra, qui duplex stipendium pro misca accipit, obligatur ad duas missas, quia obligatur primo ct per se propter ipsum opus, non propter deputationem personæ aut temporis, et ideo per alium potest satisfacere : sim ili 1er qui ct voto et præccplo confessarii tenetur ad recitationem psalterii, tenetur bis recitare, quia hæc obligatio ex intentione tam voventis quam præcipienlis respicit primo el per se hanc actionem , vel religiosam vel poenalem , ut distinctum onus. Ita ferme laudatus auctor.

Quid de canonissis helgicis ? lenenlurne ad horas privalim ?

Nota. Canonia dc qua hic est quæstio, est jus quoddam quo alicui virgini yel fœminæ competunt certi proventus ac locus in choro et capitulo, ex eo quod assumatur in sororem vel collegium sub certis canonibus seu statutis ac regimine abbatissa». Canonissa dicitur quæ sic est assumpta.

Ad quasslionem R. quod, cum canonissæ non sint religiosæ, neque proprie beneficia possideant, et jura nihil de illis statuant quoad obligationem recitandi Horas privalim, videtur standum consuetudini ac communi sensui cujusque collegii.

Quod enim canonissæ sint personæ ecclesiasticæ sæculares, non mere laicæ, ut late probal noster Loth , ct quod proventus aliquo sensu ecclesiasticos percipiant, hæc, tacente Ecclesia cl ignorata fundatorum mente, nihil evincunt. Nam qui prima lonsura aut minoribus est initiatus, est persona ecclesiastica, clqui pensionem habet laicalcm, proventum aliquo sensu ecclesiasticum percipit, cl tamen nculcr tenetur ad Horas.

Dixi in quæslione *privalim,* quia certum videtur collegium ipsum esse astrictum choro publico; cx ipso enim usu probatur ad id esse institutum, graveque scandalum sequeretur si vel semel officium publicum omitteretur. Hæc salvo meliori judicio.

TITULUS OXDIN1S SLCKl.

Suppono ex universali Ecclesiae usu clericos minorum ordinum ad Horas canonicas non teneri : nec contrarium evincitur cx cap. *Dolentes , de Celebratione Missarum,* ubi dicitur quod non solum minores clerici, sed etiam ecclesiarum praelati teneantur ad officium·, quia minores clerici ibi non intelligunturconslitui in minoribus, sed minores respectu praelatorum, id est, non minores in clericatu, sed minores io praelatione.

Dico. Omnes clerici majorum ordinum tenentur ad Horas canonicas sub mortali, sive in choro, sive extra chorum.

Id quidam evincere contendunt ex juribus citatis §2, conclusione 5 et aliis, sed difficile. Loquuntur enim jura vel de solis presbyteris, vel de officio publico, vel de beneficialis, aliasve similes interpretationes pati possunt.

Unde melius et liquidius *probalur conclusio* ex generali Ecclesiæ consuetudine vim legis habenle : quod patet 1° quia constanter observatur cum non levibus incommodis ; 2° quia pessime habentur apud omnes pios qui hoc pensum negligunt; his enim duobus indiciis colligunt doctores consuetudinem aliquam vim legis graviter obligantis habere. Hanc legem supponit conc. Basileense cum sess. 21 dicit : *Quoscumque beneficialos seu* in *sacris constitutos, cum ad Horas teneantur, admonet sancta synodus ,* etc.

Hanc suasit ratio congruens, ul nempe qui divino cultui sunt consecrati nobilem divini cultus partem, officium scilicet divinum , colerent, quique ad sacrum altaris munus deputantur publicas quoque Ecclesiæ preces recitarent.

Dixi in conclusione, *omnes clerici majorum ordinum,* etiam degradati,suspensi, excommunicati, damnati ad triremes, incarcérait, saltem prout possnnt, matrimonio juncti cx dispensatione papae, nisi aliam dispensationem quoad Horas obtinuerint, quæ non est obtentu difficilis propter gravia hujus status onera; quia in omnibus assignatis remanet fundamentum hujus obligationis, scilicet ordo sacer; cx delicto suo debent reportare commodum.

Hæc obligatio incipit a tempore cl hora suscepti sacri ordinis, sicut in beneficialis et religiosis ab hora suscepti beneficii vel cmissæ professionis ; ideoque urget quoad officium respondens illi horae.

tttülus professionis religiosa:.

Dico. Omnes religiosi et moniales professi vel professæ ad chorum, tenentur sub mortali ad recitationem saltem *pr'v/tdavn* \ Horarum.

Hæc conclusio sicut præccdens solide probari non potest, nisi ex consuetudine vim legis habente. Non enim tenentur præfati ad Horas canonicas ex aliquo præcepto positivo juris, quia tale praeceptum nullibi legitur; non etiam jure naturali aut quasi connatural! ipsi professioni religiosa·; nam istud jus esset vel quia aluntur ex elcemosynis aut donationibus fidelium, vel quia vi suæ professionis deputantur ad chorum : non primum, tum quia alias omnes religiones incurrerent hanc obligationem, quod patet esse falsum in religionibus militaribus ct Societatis Jcsu, et e contra mullæmoniales non incurrerent; tum etiam quia bona, sive per eleemosynas, sive per fundationes, non conferuntur religiosis cum pacto recitandi Horas, alias forent bénéficiai!, sed quia sunt pauperes, et ut pro benefactoribusorent. Non etiam secundum, quia obligalioni chori satisfit per communitatem officium in choro persolventem, absque eo quod hæc obligatio «equaliier afficiat singulos privatim, sicut in religionibus institutis ad militandum vel praedicandum non tenetur quilibet in particulari militare vel praedicare.

Standum ergo consuetudini ipsis religionibus coævæ , ul late probat Natalis Alexand. lib. 2 Theol. Dogm. c. 15, cl quam communis opinio theologorum censet habere vim legis graviter obligantis contra Petrum Marchantium elpaucosreccnliorcs, quamque ul talem supponunt summi pontifices , Pius V, in reformatione breviarii Romani, jubens ut juxta hujus ritum orent omnes eliam religiosi qui aliud ante ducentos annos approbatum non haberent; Clemens VIII, mandans ut omnes religiosi ordinis Praedicatorum, juxta breviarii ejusdem ordinis reformationem , tarn in choro quam extra chorum oraren» : ita ul, teste Castro Palao, apud Bert. Loth, tract. 23, a. 8, opposita sententia expuncta fuerit jussu summi pontificis ex Summa EmmanuelisSa : idem refert Henrîcusa S. Ignatio, lib. 10, cap. 17, ex Thoma Hurtado Besol. Moral, lib. 6, resui. G;ct quod, cum eminenlissimuscai-l clinatis Borja, archicpiscopus Hispalensis, hanc oppositam sententiam subjecisset examini ct judicio theologorum Hispaniae,habita est *improbabilis, perniciosa, scandalosa, temeraria, reprehensibilis, faisante.,* cui censura? subscripserunt omnium fere ordinum theologi, patres Praedicatores, paIresdcMerccdc, Augusliniani,Franciscani, Carmelilæ Calceati ct Discalceati, Jesuits, Universitates Hispalensis, Cæsarauguslana ct Conimbriccnsis.

Dices. Eugenius IV, in bulla *Regularem,* 9 apud Chcrubinum, concedit Benediclinis congregationis Cassinensis, ut eormn professt nondum sacris initiati non teneantur privatim ad Horas: ergo nec alii religiosi per communicationem.

R. nihil tale nos in ilia bulla reperisse; sed in bulla Julii II *Etsi ad universos,* 12 apud Cherub, edita an. 1507, pro congrcgatione .Montis Oliveti ejusdem ordinis S. Benedicti , hæc leguntur § 34 : « Ac quod » illi ex præfatis monachis qui adeo monas» tcriorumsuorum officiis occupatiulinchoro intéresse ac ollicium divinum vix sine » labore ellædiodicere, ac ipsacisralioncof» Ociorum hujusmodi incumbentia charita» lis opera implere nequeant, et qui ad di» vinum officium adeo vel non docti vel mi» nus experti pro tempore existunt (duin» modo in sacris non sint ordinibnsconsti» luti), licet professionem emiserint, tamen » ad persolvendum totum integrum officium «divinum minime teneantur ; sed eorum prælali, habita suorum subditorum conside» ratione, ultra officium B. Mariae Virginis » ad quod obligati ramancant, juxta dis» pensationem eis traditam , si eorum ani» mabusexpedire videbitur,aliquid dicen«dum injungant quod cum animi alacii» tale valeant adimplere.»

Idem iisdem omnino terminis laudatus pontifex concedit canonicis rcgularibuscongrcgalionis S. Salvatoris ordinisS. Augustini, bulla *Inter cœtcros* , § 21, anno 1512. hiem iterum eisdem etiam terminis concedii Camaldulcnsibus Leo X, bulla *Etsi u summo,* apud Cherub. 2, §42, anno 1513.

Porro ex his bullis non elicitur professos horum cl aliorum ordinum, nondum in saeris constitutos, simpliciter eximi ad officio recitando, sed posse, subsistente justa causa , eximi per viam commutationis a suis superioribus. Id eliam plane indicant pos-

leriora verba bullarum : unde Cherubinus notat ad marginem supra bulla *Etsi ac universos: Facultas pralalorum dispensandi a divino officio recitando ;* cl super bulla *Etsi a summo* Lionis X : *Dispensatio cum monachis super recitatione officii quando* iit « *prœlatis danda.* Unde islæ bulla» non infirmant, sed magis confirmant assertionem nostram ; quia privilegium dispensandi in lege supponit legem obligantem , non enim necessaria est dispensatio ubi nulla est obligatio.

Dixi 1° in conclusione, *omnes religiosi,* etc,, scilicet eliam suspensi, cxcommunicali, damnati ad triremes, incarccrali, ut dixi supra dc clericis , c claustro ejecti vel extra illud degentes, quia semper remanent professi talis religionis ad chorum deputata?. Licet enim professio religiosa ex se præcise non inducat hanc obligationem, ul diximus, est tamen fundamentum et radix consuetudinis obligantis. Aliud est de dispensatis ad matrimonium : supposito enim id fieri posse, non manerent religiosi.

Dixi 2° *professi vel professæ,* quia novilii non astringuntur hæcobligationc : licet enim noviliiinfavorabilibuscomprcbendanlursub titulo religiosorum, non tamen in onerosis.

Dixi 3° *professi vel professœ ad chorum ;* quia fratres laici et sorores conversa? non Icnentur ; non enim religionem profitentur ut vacent choro aut recitationi Horarum, sed ul labore manuum in sudore vultus sui vescantur pane suo, aliisque ad chorum deputatis ministrent.

Ex illa clausula etiam colligitur Equites, v.g. Melitenses aut Teutonicos ct clericos Societatis Jesu nondum in sacris constitutos ad Horas non teneri ; quia non profitentur religionem ad chorum. Quidam eliam excipiunt quasdam moniales Tertiarias apud quas viget contraria cOMiictudo.

Ulrum autem tarn præfali Equites quam fratres laici et sorores convcrsæ teneantur ad alias preces in regula praescriptas?

II. non teneri ex præcepto sicut alii tenentur ad officium divinum , sed tantum vi rcgulæ el constitutionum , in quantum hae obligant.

Dixi 4« *saltem privatim;* quia obligatio persolvendi officium in choro non incumbit particularibus immediato, sed toti communitati : ita ul primario afficiat superiores qui graviter peccabunt si cx eorum negligentia officium in choro aut omittatur aut indecenter persolvatur, secundario particulares subditos qui delicientibus superioribus tenentur stricte curare ut illud debite persolvatur ; quia obligatio officiorum communitatis, deliciente superiore, recidit in ejus membra.

Existimamus tamen quod communitas maxime ordinis cujus primarius finis est salus animarum , ut nastri Prædicalorurn ordinis, in qua essent tantum quatuor aut quinque religiosi qui assidue vacarent prædicalioni verbi Dei , audienliæ confessionum, visitationi infirmorum aut aliis charitalis officiis, non teneretur ad chorum, tum ex benigna interpretatione S. matris Ecclcsiæ, tum quia alii fines cedere debent primario. Secus si forent otiosi aut raro occupati : quod *a fortiori* currit de monachis el beneficialis; isti enim licet forent lanium 1res aut duo, probabile est eos teneri ad chorum eo modo quo possent, maxime bcneficialos.

Porro quatuor aut quinque religiosi, eliam novilii (hi enim in favorabilibus veniunt nomine religiosi) sufficiunt ad chorum , non pauciores ; quia essentia chori consistit in alternatione psallentium , quæ decenter et decore fieri non polesl inter pauciores quam quatuor aut quinque. Peccabunt tamen superiores, si alios otiosos ad chorum non compellant, juxta Clcmentin. 1 *de Celebrat. Miss.* Ipsi autem particulares sine causa absentes a choro, vel silentes in choro, aut privatim recitantes, peccare poterunt vel cx vi regulæ si obliget ad culpam, vel ratione scandali, aul indevotionis, aut inobedientiæ : peccare voro mortaliter, si sine causa omittant sequi chorum per unam diem, ul docet Donatus lom. 4, trad. IS , q. 21, et ex ipso Wigant , neque ratione neque auctoritate est fundatum, modo sint alii sufficientes ad persolvendum officium.

De Ojficio B. Marne l irginis t Defunctorum ei psalmis gradiialibus · specialiter pro ordine S. Dominici.

Suppono utentes breviario Romano non teneri extra chorum ad dicta officia ; sic enim theologis hac dc obligatione varie sentientibus declaravit Pius^V, in bulla ipsi breviario præfixa : tenentur tamen secundum communem opinionem ad officium delinctorum die secunda novembris, et ad

lilanias in festo S. Marci ct in triduo Rogationum , quia hæc censentur esse partes olicii canonici illorum dierum.

Quæstio ergo est duntaxat de iis qui utuntur breviario alicui ecclesiæ vel religioni proprio.

Multi contendunt cos ad dicta officia obligari sub mortali etiam privatim tunc, quando in rubricis præscribuntur ; quia eo ipso quo per rubricas breviarii sunt præscripla, faciunt pariem officii canonici ad quod omnes etiam privatim obligantur sub mortali. Favet S. Th. Quod 1. 5, q. 5, a. 2, ubi resolvit clericum beneficialum versantem in scholis, teneri ad officium defunctorum, quando cx consuetudine recitatur in ecclesia cujus est beneficiatus; *quia,* inquit, *tenetur dicere officium secundum modum illius ecclesia* in qua est beneficiatus. Hanc sententiam tenent S. Antonius, Sylvester, Dominicus Soto, Panormitanus, Prosper Fagnanus et alii.

Nec obstat quod Paulus V concesserit utentibus breviario Bcncdictino omnia privilegia , gratias , indulgentias concessas utentibus breviario Romano : negant enim laudati auctores hanc exceptionem factam a Pio V pro utentibus Romano breviario, esse gratiam aut privilegium, sed declarationem duntaxat qua dirimere voluit dubium seu controversiam quæ tunc fervebal inter theologos de hac obligatione litigantes.

Z >.

' tot

Cactorum, quidquid sit dc aliis sive ecclesiis, sive religionibus, certo nunc constat saltem religiosos nostri ordinis Praedicatorum ad officium B. Mariae Virginis, ut ad officium canonicum , etiam privatim teneri certis diebus quibus juxta regulam persolvitur in choro; sic enim Ordo declaravit : item ad defunctorum semel in hebdomada, exceptis hebdomadibus Paschalis ct Pentecostes ; item ad psalmos graduates in sabbato quando til de B. Virgine. Hæc omnia constant cx capitulo generali Ordinis, Bononiae celebrato vigesima tertia maii, anno 1706, in quo declaratione XI sic legitur : « Cum intimo animi nostri sensu ac dolore » audivimus ab aliquibus eliamnum dubi- » tari ax , dum extra chorum versantur, » teneantur privatim recitare officium B. *n* Virginis, quando in choro juxta ritus b praescriptum dicitur,cum id declaratum b non semel fuerit et specialim capitulo » Romano 1656, declaratione 34. UI porro » evacuetur dubium istud ab ordine noslro, » beatissimae Virgini tot tanlisque titulis » devincto, iterum declaramus portam esse » officii Mariani obligationem, quando ex » ritus praescripto est dicendum cum officii » dici obligatione, adeoque sub praecepto » et pœna peccati mortalis : sicut pariter » tenentur extra chorum diccrc psalmos » graduales, quando fit dc B. Maria in » sabbato. Cui huic nostræ declarationi ac » resolutioni ut omnes fratres nostri se con- » forment, præcipimus in virtute S. Spiri- » tus, sanctæ obcdienliæ ct sub formali » praecepto. «

Item, declaratione XII : « Declaramus » officii defunctorum recitationem intra «hebdomadam ila esse obligatoriam, ut » ei nequaquam satisfiat si matutino Icni- » porc dominicæ sequentis recitetur, prout » satisfieri exoticam nonnullorum opi.nio- » nem esse inaudivimus, a qua ut omnes «abhorreant, ct huic nostræ declarationi «parcant, pariter præcipimus in virtute » Spiritus sancti , sanctæ obcdienliæ et » sub formali præccplo. » Item de officio defunctorum vide conslit. ejusdem ordinis, dist. 1, cap. 1, § *1,* lit. E

Emendandus est itaque P. Wiganl, dum scribit nos probabilius non teneri sub mortali recitare psalmos graduales sabbato, quando fit dc Beata Maria. Ncc tamen ideo culpandus, scripsit enim ante capitulum Bononiense citatum.

Si opponas constitutiones FF. Prædic - torum non obligare ad culpam , sed ad poenam tantum : *R.* hanc obligationem dc qua loquimur non oriri præcisc ex constitutionibus , sed ex Ecclesiæ præccplo : oritur quidem cx constitutionibus et ex communi sensu religionis, quod hæcofficia pertineant ad officium canonicum ; præcipil autem Ecclesia officium canonicum persolvi juxta ritum sui ordinis : sicut ex constitutionibus ordinis S. Benedicti oritur quod duodecim psalmi pertineant ad integritatem offkii Benedictini , et ex præccplo Ecclesiæ quod juxta hunc ritum religiosi Benedictini officium suum recitent sub peccato mortali.

Ex eodem principio *patet* a contrario sensu quare non teneantur patres Dominicarii ad litanias majores, psalmos ρφηiioιι- liales cI litanias B. Virginis, quando hæc a rubricis cI constitutionibus præscribuim ;

et recitantor in choro ; quia scilicet cx consuetudine el communi sensu religionis non integrant officium canonicum ordinis.

Circa officium dcftinclorum notandum quod, cum sil pensum tolius hebdomad®, possit per dies dividi, ita ul una die dicatur unus Nocturnus, altera dic aller Nocturnus, vel Laudes aut Vesper® ; sicquc obtinuit praxis etiam apud timoratos.

\$ IV. — *Dc canonicorum obligatione nd chorum.*

Dico 1° Canonici (idem dic dc aliis beneficiatis ad chorum deputatis) tenentur adesse officio divino in choro, sic ut absentes priventur ipso lacto distributionis quolidianisquas nullatenus recipere possunt, etiamsi ab aliis præsentibus remittantur.

Qui vero ultra trimestre , quod cis a jure permittitur, absunt culpabiliter, prælcr privationem distributionum, incurrunt reatum peccati mortalis vel venialis pro quantitate absenti® aut officii detrimento ; el privandi sunt primo anno medn parte fructuum, secundo omnibus fructibus illius anni. Dico *privandi,* non ipso facto privati.

Canonicos teneri ad chorum nullus dubilal, id enim jura clamant, ct ipsa natura beneficii, quod est institutum , datum ct acceptatum propter officium nedum privatum ,sed etiam solemne et publicum : unde sequitur, ul dictum est, cos qui culpabiliter absunt, peccare plus vel minus pro quantitate absenti® vel detrimento officii; sic, juxta quosdam auctores, peccant mortaliter cpii quatuor vel quinque diebus continuis absunt sine legitima causa.

Probantur alice partes conclusioniscx dispositione Juris, cap. *Consuetudinem* , lit. *dcClericis non residentibus* in 6,Bonifacius VIII sic loquitur : « Statuimus ut dislribu-
» liones ips® quotidian® in quibuscumque
» rebus consistant, canonicis ac aliis beneii-
» cialis ct clericis ecclesiarum ipsarum qui
«eisdem officiis in ipsis ecclesiis adfuerint,
utribuantur, juxta ecclesiæcujuslibctordi-
» nationem rationabilem jam factam seu
« etiam faciendam.Qui vero aliter de dislri-
» bulionibus quidquain acceperit (exceptis
d illis quos infirmitas seu jusla cl rationalis
» corporalis necessitas aut evidensEcclesiæ
«utilitas excusaret), rerum sicperccpta-
«rum dominium non acquirat, nec faciat
«eas suas, imo ad omnium restitutionem
» qo® contra hujusmodi nostram constitu-
» tionem receperit teneatur. De didrlbutio-
» nibus etiam pro defunctorum anntversa-
» riis (largiendis, item decernimus obscr-
« vandum. »

Concilium Trident, sess. 24, cap 12de Reform, pracedenlcmdispositionem confirmans , sic habet ; «Distributiones vero qui
» statis horis interfuerint, recipiant: reliqui,
» quavis collusione aut remissione exchisa ,
» hiscareantjuxta Bonifacii VIII decretum
» quod incipit *Consuetudinem,* quod sancta
» synodus in usum revocat, non obstanti-
» bus quibuscumque statutis el consueiudi*
n nibus. »

Idem ibidem immediate antelaudata verba , sic iterum disponit : α Obtinentibus in
» eisdem cathedralibus aut collegiatis dig-
» nitales. canonicatus, præbendas aut por-
» liones, non licere vigore cujuslibct statuti
» aut consuetudinis ultra 1res menses ab
» eisdem ecclesiis quolibet anno abesse, salii vis nihilominus carum ecclesiarum conii stilutionibus qu® longius servitii tempus
» requirunt: alioquin primo anno privetur
» unusquisque dimidia parte fructuum quos
» ratione etiam præbendæ ac residenti® feli citsuos : quod si iterum eadem fuerit usus
» ncgligenlia , privetur omnibus frudibus
» quos eodem anno lucratus fuerit.Crescente
» vero contumacia , contra cos juxta sacro-
» rumcanonum constilutionesprocedatur.il

Confer petit. 2 in fine.

Petes 1 " utrum quijam per trimestre sive continuum sive interpolatum sibi a jure permissum abfuerunt, si reliquo anni spatio majoribus tantum officiis, scilicet Matutinis, Miss® el Vesperis, aut uni tantum illorum adsunt, aliis omissis, satisfaciant su® obligationi ?

B.vi institutionis præbcndarum ct attento rigore canonum non satisfacere; quia obligantur non ad partem officii tantum, sed ad lotum ollicium. Scio praxim contrariam obtendi: verum an hæc praxis sil legitimus usus an abusus, nescio, llocscio, mulla a prælatisEcclesiæ dissimulari qu® non approbantur, ncc e>- dissimulatione fieri licita: scio insuper, ex declaratione concilii mox citati, *non licere vigore cujuslibel statuti aut consuetudinis ultra 1res menses a suis ecclesiis quolibet anno abesse.*

Petes 2 ' utrum qui cx legitima causa absunt priventur distributionibus quotidianis*'

/t. *affirmative*, exceptis ns quos excipit

Bonifae. cap. citato, scilicet, *quot excusat infirmitas auljvs.a et rationabilis corporalis neres* 'r*(nun* senium, injusta incarceraте //»>.? *F.rch'si(v .tlililas :* quia tam Bonifacius quam concilium Tridentimim citatum, simpliciter dicunt distributiones dandas iis qui statis horis interfuerunt, reliqui vero (exceptis iis quos excipit Bonifacius) his ea eant.

i.uicexceptioni Bonilacianæ *opponasol-* •l nn ejusdem B nifacii ..cclaralionem, cap. *Cum non deceat,* de Elect, in 6 , ubi dicit : *vacantes ciesiœ suæ utilitati debere percipere inlegr fructus sui beneficii, exceptis quolidia iis distributionibus.* Verum hos hujus pontificis sibi in specie adversantes canones conciliant auctores dicendo, hoc. secundo Bonifacii decrclo significari absentes extra locum beneficii propter utilitatem ccclcsiæ privari distributionibus quotidianis, ut si quis ob negotia suæ ecle<æ discedat ad curiam; allero autem Bonifacii decreto significari absentes a choro tantum , sed vacantes ecclesiæ suæ utilitati intra ipsius ecclesiæ limites, ut sacrificando sacramenta administrando, etc. o?n privai i distributionibus quotidianis.

Alio modo conciliantur hæc decreta, dicendo quod iis qui absunt sive a choro, sive a loco beneficii, de jure communi non debeantur distributiones , ct hoc importari secundo decreto Bonifacii, cap. *Cum non deceat ;* interim nihil obstare quominus consuetudine vel statuto particulari induci possit ul ob talem justam absentiæ causam distributiones acquirantur ct hoc importari primo Bonifacii decrcto, cap. *Consuetudinem.* Ila Covarruvias ct alii apud Layman lib. 4, tract. 2, c. 7, n. 3.

Dico 2° Canonici et alii bénéficiât! tenentur esse præsentes officio, non mere materialiter ut dormientes, neque tantum moraliter ul in coetu civili, sed religiose per modum orantium el colentium Deum.

Talem enim praesentiam tum ab Ecclesia cum a fundatoribus requiri indubitatum esi; ct ita statuit Clemens V in conc. Vicnn. Befertur in Clemcnlinis, cap. *Gravi,* tit. *dc Celebrat. Miss,* magisque *patebit exsequenti conclusione.*

Hinc habentur communiterab auctoribus pro absentibus, tam quoad culpam quam quoad privationem distributionum , dormientes in choro, confabulanles, ridentes, oculis vagantes, libros aut h lteras legentes quovis ind conti modo se gerentes, '.utlicet decenter, nullum tamen religionis actum edentes.

Dico 3° Canonici et alii neneficiati lenentur in choro ad cantum communem, cessante legi' ino impedimento.

Probatur ex concilio Trid. sess. 24, cap. 12 *de Reformat,* ubi de clericis beneficialis sic decernitur : α Omnes vero divina per se » *el* non per substitutos compellantur obire » officia... atque in choro ad psallendum » instituto, hymnis ct canticis Dei nomen » reverenter, distincte, devoteque laudare.d Porro si ad id non tenerentur, non juberet eos per superiores compelli concilium.

Suffragantur varia alia concilia :Basileense anno 1431, Colonicnsc 1536, Cameracense 1565 et alia.

Et sane quis credat Ecclesiam ct beneficiorum fundatores tantum exegisse a bene, liciatis ul forent spectatores otiosi divinorum officiorum? Cum ergo constet beneficium dari propter officium nedum privatum sed etiam publicum el solemne , nec possit fieri officium solemne et publicum absque cantu , sequitur ad eum teneri bcneficiatos.

Dixi, *ad cantum communem,* quia ad musicam non tenentur, neque etiam secundum Pontas, verbo *Chanoine,* eas. 6, ad canendum in graduali et anliphonario ;conformiter ad hæc verba cap. 3 , dist. 92 : *Non liceat in pulpito psallere aut legere, nisi qui ab episcopo lectores sunt ordinati,* ila ut,juxta laudatum auctorem, obligatio eorum restringatur ad psalmos, cantica et hymnos alternation canendos. El quidem rari sunl bis temporibus canonici, maxime cathédrales, qui scite possint canere gradualia , responsoria et similia.

Dixi etiam, *cessante legitimo impediment to,* quale foret infirmum pectus , vox rauca quæ potius decori canius obsisteret quam faveret, aut quid simile.

Scio iterum huic *conclusioni opponi* consuetudinem contrariam, eia pluribus auctoribus gravibus excusari eos saltem qui cx frudibus beneficii conducunt cantores scu \ icarios. Hanc sane consuetudinem si Ecclesia probat, non ego improbabo. Viderint quorum interest maxime prælali^ quibus a concilio præccplum est compellere bcneficiatos , ul per se cl non per substitutos di· vina officia peragant : mihi autem salis esi

dixisse quid beneliciatur incumbat ex canonibus et ex natura sui beneficii.

Petes 1· utrum beneiiciati religiose praesentes, sed non canentes in choro, acquirant distnbuiiones quotidianas ?

R. Ubi relinetur antiqua consuetudo quam conc. Trid. citatum iterum praecipit, ul beneficial! in choro cantent. Qui id non præstant non lucrifaciunt saltem integras distributiones, quia hæ non dantur præcise propter meram nræscnliam, sed maxime propter servitium. Sumitur cx bulla 138 Pii V, el ita docent Cajelanus, Solo, Navarrus clalii; apud Candid, disq. 18, dub. 2, et Layman lib. 4, tract. 2, c. 7, n. G.

Ubi autem est consuetudo ut canonici habeant cantores substitutos quibus cx fructibus beneficii conferuntur stipendia, probabile est cos qui sunt religiose praesentes, licet non cantent, lucrari distributiones quotidianas integras; quia alioquin dupliciter mulctarcnlur cum jam priventur stipendiis in substitutos collalis quos sibi acquirerent si cantarent. Ita Cajet. inSumma, verbo *Uorœ canon.* Bonaein. Navar. et alii quos citant ct sequuntur Candidus ct Layman, loc. cit.

Petes 2° utrum qui culpabiliter absunt a choro, amittant non solum distributiones quotidianas, sed etiam partem aliorum fructuum beneficii?

R. quosdam lucri partem affirmativam hac ratione, quod beneficium detur propter officium; ex quo inferunt quod, deficiente partim ofiicio, debeat deficere partim beneficium.

Sed *pars negativa* mihi *videtur probabilior,* quia nulla legitur Ecclesiæ declaratio ad id cogens bénéficiâtes absentes, qualis habetur contra non recitantes; imo contrarium insinuatur a Trid. supra citato, ubi declarat quod , qui ultra trimestre abest a choro, primo anno privetur media parte fructuum quos ratione præbendæ et residentia fecit suos : porro, si non obstante absentia faciat fruttus suos, ergo ipso facto non cos amittit aut eis privatur, scii tantum per sententiam indicis est privandus.

Jd *rationem contrariam R.* 1° absentes diam pariem beneficii amittere, amittendo distributiones quotidianas quæ sunt pars fructuum beneficii.

R. 2“ *negando illationem.* Quia beneficium non datur immediate pro officio sicut stipendium datur mercenario pro opera diurno, quia officium non est pretio ®stiinabile sicut obsequium mercenarii; sen datur immediate in sustentationem ministri Ecclesiæ, sub onere tamen ct conditione officii : unde tenetur quidem beneficialus ex justitia ad officium sicut parochus ad adminislrationem sacramentorum ; si tamen abfuerit, non privatur ipso facto fructibus sui beneficii, sicut parochus culpabiliter omittens ministrare sacramenta non privatur ipso facto fructibus sui beneficii : et propter hanc rationem, si non interveniret declaratio Ecclesiæ adversus non recitanlesofficium, statuens cos non facere fructus suos el obligans ad restitutionem pro rata omissionis, non putarem cos ad id teneri ante sententiam judicis. Vide supra § 3, conclusione 1, consectario 1.

5 V. — *De forma recitandi officium.*

Dico 1° Omnes officio divino adstricli tenentur illud recitare juxta formam cl ritum generalem breviarii Romani jussu S. Pii V, edit. 15G8, ila ut nemo nisi hac sola formula satisfacere possit, exceptis iis ecclesiis vel religionibus qui ante ducentos annos alio ab Ecclesia approbato utebantur, qui bus tamen conceditur ut de consensu episcopi et universi capituli, sive prælati et com munitatis, Romano uti possint in choro

Ila laudalus pontifex, in bulla *Quod a nobis*, praefixa dicto breviario, ubi sic decernit : « Abolemus quæcumque alia bre- » viaria.... in quibus alias divinum officium » Romanæ ecclesiæ ritu dici consuevit aut » debet; illis tamen exceptis quæ ab ipsa a prima institutione a Sede aposlolica ap- » probata, vel consuetudine, quæ vel ipsa » institutio ducentos annos antecedat, aliis » certe breviariis usa fuisse constiterit : qui- » bus ut inveteratum illud jus dicendi et » psallendi suum officium non adimimus, » sic eisdem si forte hoc nostrum, quod mo- d do pervulgatum csl, magis placeat, dum- » modo episcopus et universum capitulum » in eo consentiant, ut id in choro dicere u ct psallere possint permittimus.... omni n itaque alio usu ouibuslibct, ut dictum » est , interdicto , hoc nostrum brevia- » rium ac precandi psallcndiquc formulam » in omnibus universi orbis ecclesiis.. » salva praedicta institutione vel consuetu- » dine, praedictos ducentos annossuperanUs

» praecipimus observari : statuentes bre-
» viarium ipsum nullo unquam tempore,
n vel totum vel cx parte mutandum, vel ei
» aliquid addendum vel omnino detrahen-
M dum esse.... neminemque cx quibus hoc
» dicendi psallcndiquc munus necessario
» impositum est, nisi hac sola formula sa-
» tisfaccre posse. » Circa quam ordinatio-
nem.

Petes 1° utrum astrictus breviario Romano, si illo careat, el si aliud habeat, teneatur recitare officium cx illo alio breviario?

R. probabilius ct tutius *affirmative* contin non paucos. *Ralio est,* I°quia præccptum recitandi Horas simpliciter potius et strictius est quam praeceptum hoc vel illo modo recitandi ; 2° non polesl fundate præsumi mentem summi pontificis fuisse per hanc clausulam eximere in casu posito ab obligatione officii , sed voluisse dunlaxat astringere omnes ad breviarium Romanum, ita ut per aliud non satisfiat, si tamen Romanum haberi possit. Insuper nullus est qui in alio breviario non possit mulla legere confonnitcr ad breviarium Romanum ; qui autem non potest totum debitum solvere, saltem ad partem quam potest tonetur.

Peles 2° utrum illi quorum ecclesia vel religio non acceptavit ad chorum breviarium Romanum, possint privatim illo uti?

Id probabile reputat Lessius, certo affirmat Henno cum quibusdam aliis. Quia, inquiunt, non est ratio cur in privato officio potius se debeant conformare ecclcsiæ particulari quam universali, quandoquidem consensus capituli et prælali a pontifice requisitus pro officio Romano, respiciat chorum dunlaxat, non particulares.

Verum ab aliis affertur in contrarium declaratio S. Congregationis apud Garciam, de Beneficiis 3 p. c. 1. n. 155, quæhac de re consulta censuit , « habentes breviarium » ante ducentos annos institutum, non saj) tisfacere recitando eliam extra chorum » juxta formam breviarii novi Pii V, si hoc » in sua ecclesia non fuit receptum de con- » sensu episcopi et capituli. » Qua declaratione, si vera sil, videtur dirempta controversia. Et rationi oppositæ *responderi potest,* ideo recitantes privatim debere se conformare ecclcsiæ suæ particulari potius quam universali , quia 1“ breviarium Ecclcsiæ universalis non est approbatum pro ipsis; 2° quia, licet Romana ecclesia sit omnium prima et magistra , aliarum tamen ecclesiarum jura non abrogat, sed e contra servari intendit. Unde Greg. XIII,in bulla *Ul brtviarii,* data 1584, prohibet Carmelilis ne alio breviario quam proprio ordini utantur tam in choro quam extra.

Attamen, si sit consuetudo communiter recepta videntibus et non contradicentibus superioribus in aliquibus diœccsibus, qualis videtur esse in hac dioecesi Leodiensi, ul particulares utantur privatim breviario Romano licet chorus utatur proprio, non puto esse damnandum, cum tunc adsit consensus saltem tacitus episcopi el capituli ; aliunde consuetudo potest derogare legi. Cæterum nihil tale in meo Praedicatorum ordine, in quo a supremo ejus capite præceptum est formale non utendi alio breviario quam breviario ordinis.

Petes 3 quo breviario uti debeat qui o\ dispensatione est præbendatus in duabu< ecclesiis in quibus sunt diversa breviaria

Quodl. 2 q. 7. a. 2. — *R.* rationabiliter videri quod debeat diccre officium illius ecclesiæ in qua majorem gradum habet, puta, si in una sit decanus et in alia simple canonicus, debet dicere officium ecclcsiæ in qua est decanus. Quod si in utraque ecclesi sil simplex canonicus, debet dicere officium dignioris ecclcsiæ; hæc inlcllige d· recitatione privata, quia in choro debetsc conformare officio quod illic recitatur.

Qaodl. 2. q. 13. a. 2 — *Dico 2°* UnUSquisque tenetur recitare officium secundum formam specialem, hoc est, secundum distributionem in dies el tempora breviarii cui adstringilur, dicendo, v. g. de sanctis, de dominica, de foria, etc. quando sic præscribitur, ita ut peccati lethalis reus foret qui passim pro libitu ah hac forma recederet : imo etiam si semel, quando mutatio foro! mullum deformis, ut si dominica Palmarum recitaret officium paschale , aut die Natalis Domini recitaret officium feriæ.

Quia in utroque casu graviter recederet ab ordinatione et mente Ecclcsiæ. Ha communiter casuLstæ. Unde jure damnata csl ab Alexandro VII hæc propositio : *In die Palmarum recitans officium paschale satisfacit præccplo.*

Si vero mutatio sit levis, etsi fiat sinecausa, non excedit culpam venialem secundum Cajet. Navarr. et communiter. Quia non est notabiliter recedere ab ordinatione cl mente Ecclcsiæ.

Subsistente autem causa aliqua honesta ct rationabili, omni culpa vacabit. Causa? rationabiles sunl, non solum impotentia, vel notabilis difficultas , sed insuper primo *inculpabilis emor,* ul si inadverlcnter hodie dixeris unum Matutinum pro alio, deprehenso errore non teneris repetere, sed poles citra culpam prosequi idem officium , fusi sit omnino enormis difformitas; secundo *conformilas,* ut si itinerando, v. g. aliquam moram trahas in dioecesi vel oppido ubi celebratur solemniter a populo vel clero aliquod festum , potes te illi conformare; tertio *societas,* ut si debeas recitare cum aliquo viro gravi, v. g. episcopo, et aliæ similes causæhoneslte. *Ratio csl,* quia juxta regulam quam tradunt plurcs auctores, quando Ecclesia aliquid præcipit aut prohibet sub levi culpa, levis causa sufficit ut abstergatur culpa. Quidam addunt singularem devotionem, puta, erga aliquem sanctum ; sed puto ego non esse meliorem devotionem quam obedire Ecclesiæ.

J VI. — *De tempore, ordine, loco ft situ recitandi Horas canonicus.*

Nota. Tempus Horarum canonicarum spectari polesl quoad primævam earum institutionem , et quoad hodiernam ecclesiarum consuetudinem.

Circa primum, distinguendus est duplex dies : naturalis unus, complectens viginli quatuor horas æquales a media nocte ad mediani noctem; alter artificialis, complectens duodecim horas ab ortu ad occasum solis; similiter nox artificialis complectens paritor duodecim horas ab occasu ad ortum solis : ita ul horæ hujus dici longiores sint in æstate, breviores in hieme , el e contra horæ noctis longiores in hieme, breviores in æstate.

Dies artificialis dividebatur in quatuor partes æquales, sive in quatuor quadrantes: 1res horæ profanæ primi quadrantis dicebantur *prima sacra ;* tres horæ secundi quadrantis , *terti" sacra ;* 1res horæ tertii quadrantis, *sexta ;* 1res horæ quarti quadrantis, nono : ita ut una hora sacra seu orationi sacrata contineat tres horas profanas , *prima* incipiens ab ortu solis; *tertia* incipiens finiente hora tcitia profana; *sexta* finiente sexta profana , hoc est in meridie; *nona fi-*

nicnle nona profana, sicque tardius aut citius, secundum quo<| sol tardius aut ritius oritur et occidit.

Similiter nox artificialis dividebatur in quatuor quadrantes., quorum singuli complectebantur pariter 1res horas breviores vel longiores secundum ortum ct occasum solis, el dicebantur *vigilia* vel *custodia,* prima incipiente ab occasu solis, quarta deliciente ad ortum solis. Harum vigiliarum meminit Christus, Luc. 12 , dicens : *Si venerit in secunda vigilia, el si in tertia vigilia venerit, etc.,* easque clare distinguit Arnobius Junior (florebat anno 450) in illa verba psalmi 129: *A custodia matutina ad noctem* , dicens : « Custodia una quarta pars » noctis est : ergo custodia prima a vespera » incipit; secunda medium noctis attingit; » tertia gallorum cantus transit; quarta est » in vigilia matutina quæ in ortum luminis « adimpletur. » *His notatis,*

Dico I°Horæ primitus recitatae fuerunt temporibus quæ ipsi earum termini exprimunt : scilicet *Prima,* hora sacra diei artificialis prima , quæ in æquinocliis incipit hora sexta matutina, in æstate vero vel hio· me citius vel tardius; *Tertia* , hora tertia; *Sexta*, hora sexta ; *Nona,* bora nona ; Vesperæ et Completorium , prima vigilia , id est, post occasum solis : qnæ vero dicuntut modo Matutinum seu 1res Nocturni, secunda, tertia el quarta vigilia, divisis Nocturnis per vigilias , sicut prælcr S. Th. docent S. Hieron. Epist. ad Eustoch. dc Custod. Virg. Isid. lib. 1 de Officio Ecclcsiæ c. 19; Amalar. lib. de Ord. Antiph. c. 4; Hugo a S. Viet. lib. 1 de Offic. Ecclcsiæ; Thomas Wald. lib. de Sacramental, c. 24; Durandus in Ration, lib. 3, c. 5 ; Navar. c. 3 de Oratione, ŋ. 28, et alii contra Asorium. Sicque lune Horæ diurnæ erant Laudes enm Prima, Tertia,Sexta elNona ; noclumæ autem, Vespcræ , Completorium et 1res Nocturni qui nunc dicuntur Matutinum.

Circa Laudes, *notandum* in quibusdam ecclesiis habitas fuisse ut prcccs matutinas quæ hora dici prima recitabantur ante Primam; in aliis vero et præsertim in ecclesia Romana conjunctas fuisse Nocturnis, ut notant Amalarius ct Hugo a S. Victore ci· lati. Hæc de tempore Horarum juxta primaevam earum institutionem. Unde

Dico 2· Nunc vero vari» sunl ecclesiarum consuetudines. In solis ferme monasteriis

recitatur Matutinum cum Laudibus media nocte; in aliis vero ecclesiis, sive calhedralibussivc collegiatis, summo mane,* in aliquibus, juxta Layman, pridie ad solis occasum : Prima orto sole; Tertia ct Sexta circa nonam; Nona circa meridiem; Vespera secunda vel tertia post meridiem ; Completorium post occasum solis. Quod tempus, juxta cujusque ecclcsiæ morem, sic in choro servandum est, ut possit esse grave peccatum si sine causa notabiliter anticiparetur aut differretur, quia inde facile oriretur scandalum et populi devotio impediretur.

Circa vero recitationem privatam consulturn est sc conformare choro; sed censent communiter doctores non excedere culpam venialem si lotum officium, incipiendo a Matutinis, intra viginli quatuor horas a media nocte ad mediam noctem integre persolvatur, quia salvatur substantia præcepti. Erit tamen peccatum veniale differre sine causa Matutinum, Primam, Tertiam, Sextam post meridiem, aut anticipare Vesperas el Completorium ante meridiem, et eo gravius quo major erit anticipatio vel dilatio, maxime si totum officium differatur inseram noctem : nullum tandem erit peccatum si in his justa causa subsit.

Dixi, *incipiendo Matutinis ;* quia primæ Vespera cum Completorio sub mortali recitandae sunt pridie.

Petes quid censendum de recitatione Matutini pridie?

Quodl. 5. a. 8. ad 5.—/Lquod, cum dies officii ecclesiastici et solemnilatis incipiat a primis Vesperis, si aliquis post dictas Vesperas et Completorium dicat Matutinum, jam hoc perlinet ad diem sequentem cl satisfacit. — Ibid. o. — Si tamen hoc faciat propter lasciviam, ni scilicet quietius somnolentiae et voluptati vacet, non est absque peccato. Si vero hoc faciat propter necessitatem licitarum et honestarum occupationum, puta, si clericus aut magister debeat dc nocte vel mane videre lectiones suas, polesl sine ullo peccato 'le sero dicere Matutinas et in aliis libris canonicis tempus prævenire, sicut etiam filin aliquibussolemnibus ecclesiis ; quia melius est Deo utrumque reddere, scilicet el debitas laudes el alia honesta officia, quam quod per unum aliud impediatur. IlæcS. Doctor.

Verum ab ejus temporibus videtur usum invaluisse etiam apud timoratos ul, nulli subsistente necessitate, Matutinum cun Laudibus aut sine Laudibus pridie absque scrupulo peccati possit recitari. Imo circumfertur decretum Romanum determinans horasquibus Matutinum prid.'c possit persolvi, scilicet ·. stalim atque effluxerit tertius quadrans dici artificialis, seu slalirn atque sol medietatem sui cursus confecerit, a suo respective meridiano usque ad occasum suum, ita ut, si sol oriatur ct occidat hora sexta, liceat recitare Matutinum cum Laudibus pro die sequenti hora tertia pomeridiana; si oriatur hora octava et occidat hora quarta, licebit recitare hora secunda pomeridiana; ctsic de cælcris pro diversitate ortuscloc· casus solis respective ad diversas regiones.

Advertunt auctores quod, cum Matutinum separatur a Laudibus, debeat saltem ex congruo terminari per collectam, ct Laudes inchoari per *Paler nosler.*

Dico 3° Ordinem Horarum invertere sine causa, culpa csl, at juxta communem doctorum sensum non nisi venialis; quia hæc inordinatio iron videtur gravis. Subsistente vero aliqua rationabili causa, nulla erit culpa, v. g. si carens breviario habeas diurnale, potes parvas Horas recitare ante Matutinum; si inviteris ab infirmo vel viro gravi ut cum ipso legas Matutinum diei sequentis, nondum icetis Vesperis aut Completorio; si, cum tarde accedis ad chorum, prior Hora jam sit finita aut inchoata, laudabilius pergis cum choro, postea Iluram vel partem Horæ omissam lecturus, quam si omissa volens repetere chorum tuæ vocis obsequio defraudes. Ita communiter auctores. Id ultimum advertant scrupulosi.

Dico 4° Missam celebrare ante persolu* tum Matutinum cum Laudibus, nulla exigente causa, non licet, secundum rubricas missalis Romani cl Ecclcsiæ consuetudinem vim legis hahenlcm, juxta illud S. Augustini Epist. 86 ad Casulanum : « In his re* » bus dc quibus nihil certi statuit divina » Scriptura, mos populi Dei et instituta nia» jorum *pro lege* tenenda sunt; ct sicut n praevaricatores divinarum legum, ita cor» » temptores ecclesiast^arum consuetudi·· » num coercendi sunt. » Refertur in Jure dist. 11 , cap. /n *his.* Confrmalur auctoritate Innocent» IV, Epist. 10 ad Oltonem cardin. episcopum Tuscul. ubi sic loquitur: α Sacerdotes autem dicant Horas canonic» > more suo . sed missam celebrare prius- B quam officium Malutinalecompleverint, » non prxsumant. » Idem statuunt variæ synodi provinciales.

Nec dicas inter missam et officium non esse connexionem magis quam intcrofficium ct communionem . *esto* non sit ex natura rei, est tamen exjuro cl consuetudine vim legis habente, *ut dictum csl.*

Quanta autem sil culpa? Antiquiores casuistæ, S. Antonius , Durandus, Gabriel, etc., opinati sunt esse mortalem. Reccnliores vero, scilicet Solo, Toletus, Bcllarminus, Aragon cl alii communius tenent esse tantum venialem : quibus subscribimus ; quia hæc ordinis inversio respectu Matutini etmissæ non videtur gravior quam respectu Horarum inter se, quam temen communi doctorum judicio diximus esse lanium venialem ; omni vero culpa vacabit si sic exigat aliqua honesta causa.

Dico 5° Officium publicum debet recitari in choro seu ecclesia,juxta prescripts cæremonias, pula standi, sedendi, inclinandi , genuflcctcndi, etc. Privatum recitari potest in quovis loco honesto, a distractionibus tamen alieno; et quovis situ decenti, sivestando, sive sedendo, sivegenuQeclendo, sive honeste deambulando.

§ VII. — *De integritate et interruptione Horarum*

Dico 1° Eadem lege precipitur Horarum integritas qua clipsæ flora; Ecclesia enim non praecipit officium mutilum sed integrum : unde lelhalis peccati reus est qui illarum partem notabilem culpabiliter omittit, sive in eadem Hora, sive in diversis Horis ejusdem diei.

Pars notabilis, inter varias doctorum opiniones, probabilius cl communius censetur una parva Hora, vel pars illi æquivalens; quia, licet non sil quid notabile respectu lotius officii, csl tamen quid notabile in se spectata cl attento fineEcclcsiæ.

Dixi, *sive in eadem Hora , sive in divertis Horis ejusdem diei,* quia plures leves omissiones etiam in diversis Horis possunt integrare unam partem notabilem sufficientem ad peccatum mortale : sicut, v. g. qui in eadem dic jejunii pluries leviter comederet, posset tandem mortaliter peccare contra præccptum jejunii, secus si in diebus distinctis; quia preceplum jejunii sicut et Horarum suo cuiqne diei est affixum , ita ul expirante die cxnirel : ct ideo qui uno die omisit Horas, vel partem notabilem, non tenetur sequenti die repetere, sed p<r*nitere el satisfacere secundum judicium confessarii.

Excipiunt communiter auctores eos qui ministerio a'iquo ad chorum spectante occupati, puta , deferende libros aut luminaria, thus adoltndo aut parando, pulsando campanas, officium volvendo aul præparando, etc., plura levia hinc ct inde omittunt ; quia chorus cujus sunt membra cl quocum unum corpus mysticum efficiunt , supplel pro ipsis. Id equidem verum puto si commode hæc ante officium facere seu disponere non potuerint, ct modo aliis recitantibus in quantum possunt attendant. Si tamen longior aul frequentior foret occupatio , ita ut quid notabile in eadem Hora omitterent, existimo esse postea supplendum , ct idem censeo dc organista cl dc ejus adjutore.

Nota. Qui vero in choro sunt voluntarie distracti aul culpabiliter aliquid omittunt, non debent stalim repetere cum distractione aliorum el detrimento chori, sed pergant cum choro, ct finito officio voluntarie omissa aul distracta suppleant per eorum repetitionem, vel etiam si omissio vel distractio fuit levis, per aliquid æquivalens.

Ex dictis inferes eos qui mutilant officium syncopando, truncando, balbutiendo, verba aut syllabas absorbendo, etc., peccare pro quantitate malcriæ, nisi balbuties naturalis aut acquisita inemendabilis cos excuset. Idem censendum de iis qui red tantos cum socio vel in choro, resumunt versiculos antequam socius vel alter chorus absolverit, quia non communicant alteri parteni citius resumptam, nec audiunt alios versiculos nondum ab altero absolutos.

Advertunt tamen nec improbabiliter quidam auctores, Bonacinas, Lessius et alii, quod nisi excessus sil enormis, raro sit peccatum mortale in his casibus ; quia , juxta regulam satis communiter receptam, si. debemus loqui in moralibus. 'H non detur ingressus scrupulis; infinitis autem scrupulis aperiretur via , si propter leves quasdam mulilaliones quæ tam facile el ex tot causis irrepunt, constitueretur tandem in fine totius officii rnaleria peccati mortalis. Idem dicendum puto de defectu aHentionis.dequa infra.

Petes 1° utrum qui sabbato sancio Vesperas omitteret, peccaret mortaliter?

R. Quidam affirmant ; quia est integra Hora et numerus Horarum est in præco,)-to; *negantvalii* el probabilius, quia licet sit integra Hora et numerus Horarum sil in præceplo, est nihilominus materia levis quæ in rebus præccplis excusat a mortali.

Petes 2° utrum qui omnes aul plures Horas omittit in dic, committat unum tantum peccatum, an e contra tot quot Horas omittit?

R. probabilius ct communius committere tantum unum peccatum, gravius tamen aut levius secundum quod pauciores vel plures Horas omitlit ; quia, licet omnes Horæ sint præceptæ, non tamen distinctis praeceptis sed unico præceplo per modum unius ofticii injunguntur. Plura tamen peccata hac in re possunt irrepere, si nempe pluries in die iteret voluntatem prius revocatam omittendi.

Pelts 3° utrum sufliciat mente legere ollicium ?

R. negative. Quia est oratio vocalis, el conc. Basii. § *Qualiter Horte, jubet* ut clerici Horas persolvant, « Non in gutture, » vel inter dentes, seu deglulicndo aul » syncopando dictiones el verba, sed rca verenter verbis distinctis, sive solvi, sive » sociati cum aliis officium diurnum noc- » turnumque persolvant. » Sic ergo vox formari debet, ut recitans se ipsum audire possit, nisi obstet vel surditas, vel sonus campanarum, vel aliarum rerum strepi lus, autaliud simile impedimentum.

*Petes*4° an qui non polest totum officium recitare, vel quia est infirmus, vel qui caret breviario, aut est aliis officiis necessariis occupatus, potest autem partem , teneatur ad illam?

R. i' Qui potest unam integram Horam recitare, sive parvam sive magnam, certum est ad illam teneri ; quia quælibet Hora subjacet præceplo : unde damnata est hæc propositio ab Innocentio XI : *Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest aulem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit cd se minorem.*

R. 2° Qui potest rccilare partem notabilem alicujus Horae, sive major sit sive minor, probabilius est ad eam teneri; quia prreeptum quod non polest integre adimbet saltem adimpleri pro parte possibili, quando obligatio est divisibili» : »■eut qui non potest jejunare integre, debfl abstinere a carnibus si possit; qui non polest jejunare lota quadragesima, debet jejunare certis diebus quando *potesl; qui debet centum quæ solvere non potesl, tenetur solvere decem si possit; quia ratio excusans a loto non currit pro parle possibili. Igitur infirmus aut carens breviario qui posset cum diurno aul memoriter recitare, v. g. psalmos Matutini, ad id teneri censemus.

Si tamen posset tantum levem aliquam partem, puta hymnum, unum vcl alterum psalmum, ad id non videtur adstrictus, quia , *ul jam dictum est,* in simili casu nimia forel perplexitas; cum nullus sil etiam infirmus qui non possit aliquid leve recitare, et infirmo sil difficile resolvere quantum possit. De infirmitate rursus dicemus dum de causis excusantibus a breviario.

Petes 5° utrum qui non potest solus recitare lotum officium, teneatur assumeresocium ?

Suppono ante responsionem , licere assumere socium , sive iste sit clericus sive non, quorum alternis versibus officium persolvat, modo pars ab uno recitata ab alio audiatur. *Id palet* ex usu Ecclesiæ non quidem per privilegium aliquibus concessum, sed per consuetudinem et jus commune pro omnibus introductum. Unde cx menlcEoclesiæ in tali casu auditus pro voce substituitur et oratio vocalis unius lit propria alterius audientis. Idem dic dc aliis orationibus quas ex volo vel cx injuncta poenitentia recitare tenemur.

Dixi, *quocum alternis versibus officium persolvat ;* quia non secus ac in choro sufficit si unus omnes lectiones, omnes antiphonas ct omnia responsoria recitet altero audiente, modo psalmos et hymnos versibus aut strophis alternis quasi duplici choro recitent : non tamen sic, ut unus psalmum, alter alterum psalmum integrum, aul unus psalmos , alter lectiones recitet, neque triplici aul multiplici choro si plures simul recitent : quia id non fert Ecclesiæ consuetudo.

Dixi etiam, *modo pars ab uno recitata ab alio audiatur;* auia , cum quilibet vi pra> cepti teneatur ad lotum officium, si pariem suam non faciat recitando, debet facere suam audiendo. El ideo non credo

rem surdum recitantem cum socio, cum possit solus, satisfacere præceplo : secus tamen si recitaret in choro. *Ratio dispttrilalis at, 1°* quia cum, ut suppono, teneatur adesse choro, non censetur Ecclesia voluisse talem adstringere ad recitandum bis officium; 2u quia, cum sit pars corporis mystici, oratio chori censelur propria cuilibet ejus membro obicem voluntarium non ponenti : quæ duæ rationes non currunt pro recitatione libera cuna socio.

lisdem etiam rationibus censent communiter auctores eos in choro satisfacere qui, attendentes ul possunt, quædam ab aliis recitata non percipiunt, sive ob strepitum, sive ob exilitatem vcl raucedinem vocis recitantis. *His suppositis,*

/I. *ad quœslionem,* eum qui non polest solus rccilarc officium, teneri assumere socium si commode haberi possit; quia lex obligat ubi commode servari polest, tenemurque humanam diligentiam ejus observationi adhibere.

Si *dicas* quod recitare cum socio sit gratia et privilegium quo uti nemo tenetur : *R. negando assumptum, ut patet ex dictis.* Sed *esto* sit respectu potentis aliter satisfacere, non est tamen gratia, sed præceptum respectu illius qui non polest aliter satisfacere; quia Ecclesia præcipicns recitationem Horarum , indubie præcipit media ad illam facile comparanda, maxime si inde ul in præsenli casu lex observatu evadat facilior: quis enim dicat legem non obligare quod sil observatu facilis?

Dixi tamen, *si commode haberi possit,* v.g. si socius se sponte offerat, vel leviter rogatus annuat : qui aulem non nisi admodum ægrc habere posset socium, aut illum mercede conducere deberet, non videtur in rigore obligatus, nisi esset pinguis benelitialus.

I,elesdn utrum quæ cantantur in organis debeant in choro recitari?

R. quidam negant, eo quod Ecclesia videatur sonum organorum pro cantu assumpsisse. Sed id non constat; ideoque probabilius el tutius existimo ca in choro esse recitanda vcl submissa voce a particularibus, vcl alta voce ab uno solo pro loto choro, ut fit in pluribus religionibus, signanter in mea.

Dico 2» Horam inceptam, excepto Maluuno respectu Laudum , asbque causa notabililer interrumpere, culpa est, juxta plures auctores non nisi venialis.

Ratio primai partis est, quia, si irreverenti® sit culpandus qui cum rege colloquens sermonem absque causa abrumpit et ad aliud divertit, mullo magis qui cum divino Numine colloquens, orationem inceptam abrumpit, el colloquia cum hominibus micet aut terrenis rebus vacat. Adde esse infractionem ordinis ab Ecclesia instituti.

Ratio secunda partis. Nulla apparet lex naturalis aut positiva quæ hanc interruptionem tam severe prohibeat; eo maxime quod quilibet psalmus, quilibet hymnus, quælibet oratio, imo quilibet ferme versiculus habeat sensum completum independenler ab aliis, ct sit per se quædam aut oratio , aut laus, aut sententia aut instructio. Citatur a quibusdam in positum canon *Nullus, de Consecrat,* dist. 1 ; sed ibi agitur de interruptione missæ, non breviarii. El ideo quantacumque sit interruptio, modo totum officium intra viginti quatuor horas compleatur , letalis peccati arguere non auderem ; tutius tamen cum Navarro et aliis repetitionem ex integro consulerem, ubi valde notabilis foret interruptio sine causa.

Dixil*, *excepto Matutino respectu Laudum;* quia licet censeantur una tantum Hora , obtinuit tamen praxis etiam apud timoratos, ut etiam sine causa separentur. Item censent plures auctores, nec improbabiliter , de ipsis Nocturnis inter se, modo separatio non excedat unam vcl alleram Horam, quia hanc fuisse praxim primilivæ Ecclesiæ docent plures SS. Patres, ul dixi initio § 6.

Dixi 2° *notabiliter,* quia levis interruptio pro nulla reputatur.

Dixi 3°, *absque causa ,* quia subsistente aliqua rationabili et honesta causa , nulla erit culpa, ul si voceris a superiore , si aliquid occurrat faciendum ex officio aul ex charitate, puta confessio audienda, aeger sublevandus, etc.

S VIII. — *De intentione et attMtione rei/uuitis* «id *Horas,*

IKTBHTIO»

Nola. Licet intentio cl attentio quandoque confundantur, differunt tamen, intenti › est actus voluntatis, nempe volitio aliqui·, faciendi; attentio actus inlei.eetus, nempe

consideratio scu advertentia mentis ad aliquid.

Intentio est triplex, actualis, virtualis et habitualis. Actualis est, cum quis actu eide, dc facto aliquid vult facere, ct hoc sive explicite cl in actu signato, dicendo, v. g. Hocinlcndo, hoc volo; sive implicite ct in actu exercito, ul cum advertens quid agat, volens illud agit : v.g. in proposita materia , cum quis advertens ad tempus et obligationem Horarum , breviarium aperit, legenda quæril, recitat, etc. licet formalitcr non dicat, Intendo, aut super intentionem explicite non reflectat.

Virtualis est virtus ab actu præcedentc relicta , scu moto quædam vi primæ intentionis actualis impressa potentiis externis, qua opus inceptum, v. g. recitatio breviarii continuatur : et hæc dural quamdiu opus inceptum continuatur, quantumvis cx innata fragilitate involuntarie ad alia distrahatur, modo non revocetur, vel directe per contrariam intentionem , vel indirecte per opus incompossihilc.

Habitualis est quædam propensio ad aliquid faciendum cx actibus frequentatis relicta, qualis esse potest in dormientibus, ebriis, amentibus, qui ex assuetudine ad certas actiones quandoque, v. g. loquuntur, disputant, orant, etc.

Dico 1° Divino officio adstricti, tenentur illud persolvere cum aliqua intentione orandi et colendi Deum.

Probatur. Recitatio Horarum , ul ab Ecclesia præcipitur, est actus religionis nempe oratio cl cultus Dei ; sic enim ferunt omnes canones, et csl sensus omnium : atqui , secundum se, recitatio Horarum est indifferens vel ad cultum Dei , vel ad studium , vel ad curiositatem , etc. ergo determinari debet ad actum religionis per aliquid, quod non potest esse aliud quam intentio recitantis.

Habitualis non sufficit, quia non facit actum humanum; virtualis sufficit in decursu recitationis , — 3 p. q. 56. a. 8. ad 3. — quia actualis per totam officium non est homini possibilis ; cum enim homo vult multum intendere , præter intentionem incipit alia cogitare.

Virtualis aulem supponit actualem : requiritur ergo quod altquando præcesscrit actualis saltem impticiia orandi cl colendi **Deum ,** ut dictum est.

Non enim **est** necessc quod recibne ssh formali et explicita dicat : Intende orare Deum , intendo colere Deum ; sed sufficit quod obligationi suæ satisfacturus, aul illius memor, accedatdelibei itead chorum,breviarium assumat, legat, recitet, per modum orantis cl colentis Deum ; in his enim actionibus includitur intentio orandi et colendi Deum. « Qui petit vel accipit breviarium , inquit Navarrus, casuistarumaiilinquissimus, de Orat, ct Horis canon, c. 13 , n. 6 , cum proposito expresso recitandi ut debet, vel animo deliberato capit breviarium et ad ecclesiam it, vel simile quid facit, ita ut interrogatus quare id faciat, vere responderet sc id facere ad recitandum vel satisfaciendum suæ obligationi, habet sufficiens propositum altendendi, atque adeo orandi, siquidem Ecclesia præcipil recitationem per modum orationis. »

Ha laudatus anetor cl alii communiter

Nec obstat conclusioni nostræ mulla contineri in breviario quæ neque sunt orationes neque laudes Dei, v. g. variæ hisloriæ quæ referuntur inlectionibusct psalmis, et plura alii similia Licet enim in se non sint laudes Dei, possunt tamen proferri ad laudem Dei, quatenus nempe vel ab eo revelata sunt, vel a sanctis aut aliis dicta sunt scu facta in ordine ad ipsum, secundum misericordiam vei justitiam ejus, aul alia ratione ad Deum reducibili.

ATTEKTIO.

Hicq. S3, a. 13. o. — *Nota.* Attentio quæ orationi vocali adhiberi polesl, est triplex : una qua attenditur ad verba , nc aliquis in cis erret, et dicitur superficialis; secunda qua attenditur ad sensum verborum , cl dicitur litteralis; tertia qua attenditur ad finem orationis, scilicet ad Deum ct ad rem pclitamaliavc illucpcrlincnlia, ut sunt mysteria, dona , virtutes, coelestis patria, etc., ct dicitur spiritualis.

Quælibet cx his attentionibus potest esse actualis, vel virtualis, vel habitualis : habitualis est propensio ad attondendum, qualis potest esse in dormientibus;actualis cslqua quis actu de facto attendit vel ad verba vel ad sensum, etc., virtualis, quæ vi intentionis attendendi præhabitæ censetur remanere, ut dictum est de intentione

Ex dictis sujoeriori conclusione confla?

idHoras non sufficere attentionem habitualem, actualem non requiri, nisi ad spirituallem mentis refectionem et consolationem ; virlualcm autem requiri cl sufficere : eædem enim rationes militant pro intentione cl attentione. His positis ut certis,

Dico 2° Ul satisfiat præceplo Horarum, optima est attentio litteralis aul spiritualis, et ad eam omnes conari convenit : attamen, supposito animo seu intentione orandi et colendi Deum viriualilcr saltem perseverante, de qua conclusione præcedcnli, sufficit superficialis seu quoad verba.

Dico, supposito animo orandi el colendi Deum ; quia si absit, quantavis ponatur attentio nedum ad verba , sed etiam ad sensum verborum, recitatio Horarum quæ est exsc indifferens, ul dictum est, non determinaretur ad esse religionis, nec foret oratio aulcultus Dei magis quam si quis recitaret animo studendi aut tempus fallendi. Eo vero animo posito cum attentione ad verba, habetur exinde quædam attentio saltem implicita ad Deum, ct per consequens actus religionis et oratio quoad substantiam.

Conclusione, sic explicatam *non putem a quoquam negari :* neque quid amplius erui posse videtur ex ordinationibus Ecclesiæ, necaliler plerumque legunt moniales. Unde D. Th. in 4, d. 15, q. 4, a. 2, quæstiunc. 4, referens sub aliis terminis 1res assignatas attentiones, dicit : « Quæcumque harum attentionem adsit, non est reputanda inatO tenta oratio; unde etiam illi qui non inii lelligunl orationis verba, ad orationem alii tenti esse possunt. »

Uoc tamen dictum S. Th. non sic inlelligc quasi non requiratur ea attentio qua quisinlcgrc officium persolvat et nihil omittat, sed sic, ut non sit necessaria attentio formalis cl expressa in verba, modo salvetur integritas officii. Item, quando S. Doctor dicit hic art. 13 , quod attentio spiritualis sit *maxime necessaria,* nihil aliud vult quam quod oratio fiat animo orandi el colendi Deum, ul explicatum est, quod est quædam attentio implicite spiritualis.

Quæ hucusque diximus satis communiter admittuntur ah auctoribus, sed major difficultas est de attentione interna ; distinguunt eniin inter attentionem internam et externam· internam , quæest ipsius mentis; externam, quæ nihil est aliud quam modesta compositio exterior recitantis «vnrtr verba cum exclusione operum exteriorum attentionem internam impedientium, quantumvis aliunde mens voluntarie distrahatur.

Hanc attentionem externam necessario requiri ad Horas ul praecepto satisfiat omnes conveniunt,cl id ad minus probant momenta quæ modo referemus pro conclusione sequenti.

Ex quo infertur eum non satisfacere præceplo qui inter recitandum exercet actiones, sive cx natura sua, sive ex sola inhabililale intellectus incompatibiles cum attentione interna, quales sunt omnium calculo alia legere, pingere, scribere, confabulari in choro altera parte recitante, aliave similia.

E contra infertur satisfacere præcopto, nec peccare saltem graviter qui inter recitandum exercent actiones, vel nihil, vel leviter attentionem internam distrahentes, ul modeste vel ambulare vel equitare, colligere hanc aut illam herbam, prospicere prata, hortos, vineas,etc , modeste cl absque festinatione se induere aut exuero, calcearo, caput pectere, manus, faciem lavare, ct similia. Proferturque a quibusdam nec male hæc regula : *Quas actiones exerceo licite dum recito preces non debitas, easdem licite exerceo recitando debitas,* quia utrobique requiritur attentio el reverentia ne peccetur.

Porro, si Horas canonicas aut alias preces ex devotione recitarem exercendo præfatas actiones aut similes, non peccarem, c,uod vel inde patet quod sacerdotes ex præs' ripto Ecclesiæ debeant orare sc vestibus sacris induentes. *Nota :* est insuper veterum monachorum praxis conjungcrdi orationem cum labore, quod cl inculcant libri spirituales faciendum a quolibet chris iano.

Restat ergo difficultas <lc ipsa attentione interna, non quidem utrum peccet ille qui sine ea voluntarie distractus Horas recitat; convoniunlenim omnescum peccaro peccato irn verentiæ, sive in oratione libera, sive in præccpta; sed utrum satisfaciat præceplo de Horis canonicis, ita ul non teneatur repetere. *Affirmant* Sylvester, Paludanus, Medina, Rosella, Angelus, Coninck, Comitatas, Diana, Tamburinus, Caramuol, Plato! , etc. *negant* S. Th. Navarrus Soto, Cajetanus , Sylvius, Lcssius, Layman , Marchantius cl alii plures quod citat clsequitur Donacinas. Cum quibus

Ihco 3» Certum nobis videtur non su

cere attentione externam, sed internam requiri, ul quis satisfaciat præcepto de Horis canonicis.

Probatur in ex conciliis. Concilium Lateranense sub Innoccnlio III, postquam retulit varios excessus clericorum circa comessationes cl crapulam, ct singulariter quod qui divinis officiis intersunt, « chori n silentium fugientes, intendunt exterius «collocutionibus laicorum, dumque audi- « lum ad indebitos sermones effundunt, au- tres intentas non porrigunt ad divina, » subdit : « Hæc igitur et similia sub poena «suspensionis penitus inhibemus; districte d praecipientes in virtute obedientiæ, ut «divinum officium nocturnum pariter et » diurnum, quantum cis dederit Deus, stu- adiose celebrant pariter ct devote. « Refertur in Jure, cap. *Dolentes,* lib. 3 Decretal, tit. 41, *dccelebrat. Miss,* ubi Glossa sic ait : *Studiose quoad officium oris, devote quoad officium cordis.* Similiter intelligunl *-à devote,* conc. Trcvir. 2, can. 6; Mcdiolan. 4, p. 3,c. 7, ct alia plura apud Nat. Alex, sicque debere inlelligi.

Probatur. Oratio vocalis non potest dici ncceasedevata sine attentione interna: ergo. *Probatur ant.* Devotio externa non est devotio, sed devotionis simulacrum : ergo. *Probatur ant.* 1° Secundum D.Th. —2. 2. q. 32. a. 1. ad 2.—devotio non prædicatur de interna et externa, sicut genus de speciebus, sed devotio interna sc habet ad externam sicut motio moventis ad mobile : ergo, sicut mobile manet immotum sine motione moventis, sic devotio externa nulla est absque interna. 2° Secundum eumdem S. Doctorcm, — Ibid. o. — devotio csl voluntas quædam, scilicet prompte tradendi scad ca quæ pertinent ad Dei famulatum ; <'l secundum Scotum, Quodlib. 2, csl pius motus orantis in Deuin : ergo nulla est vera devotio absque actu interiori.

Neque dicas actum istum interiorem esse ipsam primam intentionem laudandi vel orandi Deum per verba recitanda; impossibile est ciiim hanc intentionem stare in eo qui nec vult dc Deo cogitare, ut fusius dicam modo.

Despondent quidam ex adversariis, verba concilii non importare præceplum, sed consilium dunlaxal, quia dicit, in *quantum Deus* e»i *dederit*, quod significat omnem devotionem aut attentionem possibilem : ♩ nemo autem dixerit omnem attentionem cl devotionem possibilem esse in præcepio

Sed montra. Verba concilii clarissime important præceplum : *districte,* inquit, pn?· *cipientes in virtute obedienlia· :* quos alios terminos adhibere potuisset ad præceplum? Dicendum ergo illa verba, *quantum eisd(. derit Deus,* non significare omnem omnino possibilem attentionem, sed attentionem conformiler gratiæ quam Deus dederit; cl hoc additum est propter evagationem naturalem mentis : talem autem attentionem esse in præcepto nullum est inconveniens.

Contendunt alii solam devotionem externam hoc decreto præcipi, idque putant colligere cx prooemio canonis, in quo reprehenduntur clerici qui per syncopas recita* banl officium, elconfabulando ei intererant; idque videtur finis legis : el ideo, ad cavendum primum defectum, praecipit ul studiose dicatur; ad cavendum secundum, præcipil ul devote : ulrobique autem erat indevotio externa quam eliminare contendit concilium.

Sed contra. Fateor hanc duplicem indevotionem externam revera prohiberi isto canone, dumpostcarum expositionem factam, decernit his verbis : *Hæc igitur et similia sub pœna suspensionis penitus prohibemus.* Sed ibi non sistit; cultum insuper internum præcipil, dum subdit: *districte praecipientes in virtute obedientiæ, ul divinum officium studiose cl devote celebrent.* Ul quid enim hæcaddidisset, si solam indevotionem externam amovere intendisset, quam priori prohibitione jam amotam cl damnatam sancivcral? Quoad legis prooemium, non semper continet finem legis adæqualum, imo quandoque nihil de fine, sed occasionem tantum condendæ legis refert.

insuper optima regula legum inlcrpre* landarum est, ul verba accipiantur secundum proprietatem significationis : devotio autem, *ul dictum esi supra,* proprie significat actum internum, sine quo quod exterius paret non nisi improprie potest diei devotio.

Confirmatur. Concilium juxta adversarios præcipit devotionem externam : atqui devotio externa non est essentialiter el proprie devotio, nec constituitur in specie actus religionis sino interna, ut diximus : ergo prtecipiendo directe devotionem **ntenuia,** indirecte præcipil internam.

Adslipulaturconcil. Triil. sess. *2bdeReform.* cap. 12 sub iinem, ubi mandat ut clerici compellantur ad obeunda divina officia, *atque in choro ad psallendum instituto, hymnis el canticis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare.* Per -à *reverenter* præcipitur modcsla corporis compositio; per *sô distincte* præcipitur γοιλλ verborum pronuntiatio : el en lola quam dicunt devotio externa. Ergo per *το devote* præcipitur interna ; alias hanc particulam frustra addidisset concilium.

Accedit Doctor Angelicus in 4, dist. 15, q. 4, a. 2, quæstiunc. 4 o, ubi sic discurrit : «Attentio actualis requiritur ad oranlionem aliquo modo, vel ad evitandam n transgressionem in illa oratione quæ est » in præcepto, vel ad meritum in illa quæ » non est in præcepto, sed non omnibus n modis. » Deinde explicat quomodo requiritur attentio actualis, non secundum essentiam actus, sed secundum virtutem, hoc est, attentio virlualis; et loquitur dc attentione interna , *ut patel* cx toto textu quæsliunculæ, cl maximo cx his verbis quæ sul>-jungit ad præcedentia : « Movet autem sen eundum virtutem, quando aliquis ad ora» tionein accedit cum intentione aliquid im» pclrandi, vel Deo debitum obsequium red» dendi, etiamsi in prosecutione orationis » mens ad alia rapiatur, nisi tanta fiat evaga» tio quod omnino depereat vis primæ in« tentionis ; ct ideo oportet quod frequenter » homo cor revocet ad seipsum. »

Favet S. Antonius quem suum esse volunt adversarii : is enim, in Summa Confessionali, 3 p. Interrogatorii, cap. 11 de Clericis, pag. 319, sit ait : « Si mens circa »alia vagatur voluntarie non curans, ct sic » quasi per lotum officium, videtur mortale. d Secus, si proponit velle attendere el dis« trahitur; scilicet, cum advertit, displicet d ei. »

Probatur 2° *ratione.* Ul quis satisfaciat præcepto de Horis canonicis, debet habere animum, seu intentionem saltem virtuali 1er perseverantem orandi et colendi Deum ; Ecclesia enim præcipil recitationem Horarum sub talione orationis cl cultus Dei, atque ut actum religionis; neque id negant adversarii : atqui stare non potest intentio oraiimei colendi Deum cum voluntariis distractionibus : ergo. *Probatur minor.* Implicat aliquem vello habere mentem ad Deum elevatam el ipsi conjunctam (hoc enim importat oratio,qua· est ascensiomenlis ad Deurn), ctab illo abstractam; item implicat illum velle colere Deum, deque cogitare non vult, imo qacm vult offendere et zpso actu offendit ; fatentur enim adversarii talem saltern venialilcr peccare peccate irreverentiae. Ergo, etc.

Confirmatur. Eodem modo Ecclesia praecipit clericis recitationem Horarum quo præcipil omnibus fidelibus annuam confessionis non satisfit per confessionem sine dolore interno : ergo nec præcepto Horarum sine attentione interna.

Itaque merito a Clero Gallicano confix? est hæc propositio : *Præcepto satisfacit qui voluntarie labiis tantum, non mente orat :* merito, inquam, confixa est ul *absona, verbo Dei contraria, hypocrisim inducens, a Prophetis cl Christo damnata his verbis ' Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe csl a me.* Quæ Christi sententia ferit profecto palronos adversæ sentenliæ.

Solvuntur nbjfCliunes.

Obj. 1* Ecclesia non potest praecipere actus mere internos. Ergo.

R. I). ant. Ecclesia non potest directe praecipere actus mere internos, *transcal ant.* negatur enim a pluribus; indirecte .V. *ant.* Hoc ipso enim quo actus internus est necessarius ut actus externus constituatur in certa specie moris , dum Ecclesia acliim externum directe præcipil, indirecte praecipit internum: sic, dum præcipilconfessionem externam ulactam virtutis pœnilcn tiæ simul indirecte præcipil dolorem internum sine quo confessio externa non foret actus virtutis pœnitcntiæ: similiter ergo, dum præcipil devotam Horarum recitationem , eam praecipit ul actum religionis, nempe ut orationem el laudem Dei,proindeque præcipil indirecte attentionem internam sine qua recitatio Horarum non foret oratio nec laus Dei, *ul probavimus.* De hoc argumento latius in materia dc legibus.

Inst. 1° Oratio vocalis est vera oratio sine attentione interna. Ergo· -*Probatur* anl.Qui inchoat, v. g. Orationem Domiricam cum intentione lotam recitandi et petenti quidquid in ea continetur, quando effort illa verlxi , *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* ropræsentabit Deo petitkmem

lar ad actum bonum quam ad malum : bonum cn!m ex integra causa, malum autem ex quovis defectu.

Inferes laudem cum Pia Icilio. Ex nostra sententia *sequitur* 1" quod qui voluntarie distrahitur in oratione vocali libera, nullam committal irreverentiam adeoque non peccet, quia eo ipso ab oratione cessai ; *sequitur* 2 quod qui esi involuntarie distractus non satisfaciat praecepto, quia non ponit substantiam rei præceplæ, nempe ipsam attentionem internam ct consequenter nec arationem : *absurdum ulrumquc consequens.* Ergo.

R. N. utramque consequentiam. Ad primam, dico quod licet tali ab oratione cesset, peccat tamen ratione *insignis injurier,* inquit S. Chrysost. Horn. 79 ad Antiochenos, qua divinae preces, psalmi, sacræquc Scriptura? verba tunc afficiuntur ; csl enim irreverentia el species quædam irrisionis et mendacii velle materialiter et corporaliter orare Deum, ac sancti spiritus verba per modum supplicantis proferre, formaliter vero eispirilualiler velle ab eo recedere per voluntariam distractionem.

Ad secundam disparilasest, quod in distracto involuntarie remaneant intentio ct attentio victualis, secus in distracto voluntarie, *ut probatum est.*

Obj. 2“ Recitatio Horarum, quatenus nomine el imperio Ecclesiae lit, modo exterius devote persolvatur, laudat Deum cl aliquid abeo impetrat. Ergo.

/{. N. suppositum antecedentis , scilicet quod tales preces fiant nomine Ecclesiae. Non enim Ecclesia talos præcipit, cum non sint actus religionis, nec sic recitantes repraesentant Ecclesiam, quæ cl Deum irridere el ejus iram provocare abhorret. El tamen , *dato antecedente,* non inde sequeretur recitan tem satisfacere Ecclesia? praecepto.

Repones. Ecclesia laudat Deum pulsu organorum, nihil utique dc Deo cogitantium : ergo *a fortiori* voce hominum etsi voluntarie distractorum.

R. N. consequentiam. Insulsum enim nobis videtur creaturas viventes rationales cl Deo consecratas æquiparari instrumentis inanimatis brute el insensate boantibus. Ecclesia equidem uritur mediis varii gene ris ad laudandum Deum, sed secundum conditionem uniuscujusque.

Obf. 3u Non est imponenda gravis obligatio sub mortali sine clara lege: atqui nulla est clara lex obligans ad attentionem internam , aut saltem non est sufficienter promulgata, siquidem viri pii el docti Ecclesia sciente el non contradicente doceant contrarium , specialiter S. Antoninus, qui, 3, p. til. 13, q. 7, explicans illa verba conc. Later. *Quantum Deut eis dedent, studiose celebrent pariter eldevote* . ait, α Ecclesiam » ibi apponere consilium fragilitati humaw næ, quasi dicat: Praecipimus quod unus» quisque de dic ac nocte dicat Horas suas; w attentionem vero et devotionem in prae» cepto non ponimus, sed gratiæ Dei, seD cundum quod dare voluerit, duximus » reliquendam. » Ergo.

R. nobis videri esse claram l"gem de attentione interna ad Horas institutam el sufficienter promulgatam in S. Scriptura , in conciliis, in SS. Patribus et in sanæ theologia; principiis. Id pariter visum esteeelesiæ Gallicans, contrariam opinionem proscribenti. Quod si ecclesia Romana nondum eam proscripserit, non sequitur eam in illam consentire ; nondum cnim omnes opiniones veritati contrarias solemni decreto confixit.

QuoadS. Antoninum, inlelligcndus videtur de attentione el devotione actuali ; quia loco citato agit contra nimis rigide sentientes Ecclesiam praecipere internam devotionem actualem El nisi sic intclligas, non poterit sccuin conciliari, *ut patet ex probatione conclusionis.* ûelerum non negamus plurcscl graves auctores pro elcontra stare; verum in opinionum conflictu , quod probabilius simul ct tutius nobis videtur eligendum ducimus.

Obj. 4° Juxta nos sufficit attentio ad verba, non quidem specialisad singula, id enim vix aul nc vix csl possibile, sed talis quæ sufficiat ul recitans non omittat aul erret: atqui id etiam requirit sententia quam impugnamus. Ergo.

R. E. maj. Juxta nos sufficit attentio ad verba cum animo seu intentione virlualiler saltem perseverante orandi ctcolendi Deum, *C.* sine isto animo, *N.* Hunc autem animum scu intentionem stare non posse contendimus cum distractionibus voluntariis.

Obj. 5° Sententia nostra exponit variis scrupulis recitantes, maxime limoratæconscienliæ. Ergo.

R. N. ant Hoc ipso cnim quo quis ex

intentione satisfaciendi suo debito Horas legit, modo in decursu distractiones voluntarias non admittat, aut opus incompossibile cum intentione non agat ,quod non est admodum difficile, vere satisfacit.

Petes 1° utrum beneficiatus qui ratione voluntaria distractionis officio non satisfacit , teneatur ad restitutionem pro rati distractionis, non secus ac si non recilasset,

R. affirmative. Quia, cum non satisfaciat, perinde est ac si non recitaret : sic saltem nobis probabilius vidciur cum pluribus , contra plures alios qui volunt leges obligantes clericos ad restitutionem tantum loqui de non recitantibus aut omittentibus, quæ cum sint odiosæ non debent extendi ultra proprietatem verborum; quæ autem exigunt attentionem , nullam faciunt mentionem restitutionis. Hæc ratio est quidem probabilis, illi tamen *respondeo* quod legesobligantes ad restitutionem clericos non recitantes, verosimilius inlelligant de non recitantibus eo modo quo Ecclesia præcipit recitare.

Petes 2» Utrum qui recitando Horas inadvcrtenleroccupatur alicui rci cum attentione interna incompossibili, ul si inadverlenter picturas aut inscriptiones perlustret, officio satisfaciat?

R. probabilius affirmative cum Bonae, et aliis contra recenliorem Scolistam , modo tamen quid notabile non omittat. *Ratio est,* quia sicut involuntarie distractus interne satisfacit, licet Ecclesia præcipiat attentionem internam , sic involuntarie distractus externe satisfacit, licet Ecclesia præcipiat attentionem externam. Et alias infiniti forent scrupuli ,cum distractiones nostræsæpe oriantur ex occupatione externa , puta , ex improvisa oculorum evagatione. Idem dicendum dc audiente missam.

Dices cum præfalo Scotista. In involuntarie distracto mente remanet virtus primæ attentionis in ipsa recitatione externe attenta : at, posito quod sit externe non attentus, nihil est in quo remaneat virtus primæ attentionis, nec recitans se habet per modum orantis. Ergo.

R. N. min. Remanet enim virtus primæ attentionis in ipsa recitatione externa quam vi primæ attentionis el intentionis continuat

IX. — *Dc causis excusantibui a recilÂÎlor.t %. rarum.*

Dico. Causæ excusantes a recitatione llorarum sicut ab aliis Ecclcsiæ præccplis, generaliter loquendo 1res assignari possunt, nempe impotentia physica, impotentia moralis el legitima dispensatio.

Impotentia physica, uloblivio naturalis, caecitas, carentia breviarii; si tamen partem notabilem memoriter recitare non posit, ut supra dixi de integritate Horarum,

Impotentia moralis, quando non polcsl recitari officium absque gravi damno proprio vel alieno, scandalo aut gravi periculo : licet enim damnum non sil certo futurum, si tamen sit periculum, puta, si infirmus non sil certus quod recitatio breviarii ei graviter nocebit, merito tamen timeat, videtur liber a recitatione; quia Ecclesia non censetur velle obligare nedum cum gravi damno, sed ncc cum periculo gravis damni : tutius tamen esset petere in hoc casu dispensationem a prælato; lutum etiam stare judicio medici aut viri prudentis ct experti. Et *nota* quod quæ sanis forent levia mala, ut capitis gravedo, virium lassitudo, cl similia, sint gravia respectu ægroti.

Nec tamen ideo credimus omnem infirmitalem excusare ab Horis : sic non putamus febres quæ dicuntur quartanæ aut tcrtianæ , regulariter ‘’xcusarc, quia regulariter relinquunt sufficiens tempus ad recitationem officii, non solum diebus intercalaribus, sed etiam plerumque diebus paroxysmi.

Dispensatio legitima ; summus pontifex poiest in ea lege sicut in aliis legibus ecclesiasticis dispensare; sic ut sive subsit justa causa, sive non, thvdo preces veritate ni tantur, maneat valida dispensatio, illicita tamen si fiat sine justa causa; quia ipse est auctor legis quam pro libitu potest valide licet illicite abrogare.

Episcopus jure ordinario non potest quia est lex superioris; potest lamcn ex auctoritate praesumptive delegata a summo pontifice in frequentibus casibus, ne cogantur fideles continuo ad S. Sedem recurrere sicut fit in praeceptis jejunii, observationis festorum el similibus.

Prælali regulares cliam conventualcs id pariter possunt erga suos subditos, quia habent in eos jurisdictionem quasi episcopalem, et id eis conceditur in eorum privilegiis.

Verum ul dispensatio sive episcopi sive prælali regularis sil valida, debel subesse jusla causa, quia pontifex non præsumitur aliler ipsis concedere facultatem dispensandi. Porro omne impedimentum dubium potest dici jusla causa dispensandi, ul si sil dubium an infirmus possit recitare vel lolum , vel pariem, liberum sc putet a loto eia parte; quia tunc csl periculum, cl alias foret continua perplexitas. Eliam graves scrupuli sunt causa sufficiens.

Petes 1° utrum impeditus recitare officium statis horis , teneatur anticipare intra eamdem diem?

R. affirmative. Quia obligatio urget tota die, ncc statuuntur horæ ad finiendam obligationem, sed potius a<l augendam ; alias liansacla hora cessaret obligatio recitandi officium illi correspondons, sicut transacta dic dominica cessat obligatio audiendi sacrum.

Dixi, *intra eamdem diem;* quia dubium est utrum prævidens sc non posse cras dicere Matutinum , teneatur recitare hodie vesperi. Pluresrespondent non teneri, quia nullo modo hodie urget præceptum dc crastino, et quod liceat hodie satisfacere pro crastino est mera indulgentia scu privilegium quo uti nemo tenetur. Ilæc sententia est probabilis : tutiorem tamen oppositionem consulo.

Petes 2" utrum qui non potest recitare Horas, teneatur aliquid aliud orare, vel alium recitantem audire, vel alium substituere?

R. negative ad omnes quastiones. Ratio prima, quia præceptum est dc tali officio ab Ecclesia ordinato, cl non de alio aliisve precibus. *Ratio secunda,* quia præceptum csl de recitando et non dc audiendo officio. *Ratio tertia,* quia præceptum est personale. Ita cum pluribus aliis Navar. in Man. c. 26, n. 100. Attamen lege naturali graliludinis incumbit bencficialis el religiosis orare pro fundatoribus et benefactoribus; quantum voro, enando et quomodo, non est præscriplum.

Petes 3° quid censendum de oratione *Sacrosancta*, etc.

R. Leonem X vivæ vocis oraculo concessisse, ut qui post quamlibet Horam, aut post plures uno contextu scu sub parvo intervallo rccilalas, banc orationem diceret cl semel *Paler noster* cum Ace *Maria* , consequeretur remissionem omnium defectuum in illa vel illis Horis nurna >a fragilitate, hoc est, per culpam venialem commissorum : ita ulab onere repetendi sic recitata eximeretur.

Nec obstat Gregorium XV el Urbanmn VIII revocasse concessiones cl gratias vivæ vocis oraculo facias; quia eas tantum revocarunt quæ sunt factæ *superioribus el personis cujuscumque ordinis, congregationis, instituti cl societatis, vel ipsis ordinibus, congregationibus, institutis el societatibus,* ut ferunt eorum revocationes. Præsens aulem concessio non est facta regularibus tantum, sed omnibus recitantibus officium divinum.

DIGRESSIO HISTORICA.

DK LIBERATIONE TRAJANI IMPERATORIS AB INFERIS.

M l a i t. 6 *pracedentis diisert*

Joannes diaconus, in Vila S. Gregorii Magni, lib. 2, cap. 44, narrat cx quibusdam ecclesiarum Anglicarum monumentis, Trajano imperatori ad bellum properanti occurrisse mulierem petentem vindiciam dc lilio suo perempto; cui Trajanus equo descendens extemplo jus dixit : hujus vero pietatis ac mansuetudinis recordatum S. Gregorium, cum per foruin Trajani transiret , ad basilicam S. Petri pervenisse, cl ibi lamdiu super errore clemenlissimi imperatoris deflevisse, quousque responsum sequenti nocte recepisset se pro Trajano fuisse auditum, at pro nullo ulterius pagano preces effunderet. Alii paulo aliter referunt. Ita fieri potuisse per Dei omnipotentiam nullus dubitat; sed utrum ita facium sil, veraque sit hæc Trajani liberatio, quæslio csl.

Dico. Commentitia videtur Trajani imperatoris ab inferis liberatio precibus S Gregorii.

Natalis Alexander, saeculo 2, dissert. 1, hanc conclusionem potissimum probat ex eo quod nulla detur exceptio a lege generali de damnatione perpetua eorum qui in infidelitate aut impietate moriuntur. Verum hæc probatio nobis videtur infirma. Supposita enim veritate hujus historiae, responderi polcsl cum S. Th. in Supp. q. 71, a 5, ad 5 , Trajanum non fuisse finahier el al>

solute damnatum, sed punitum duntaxat in inferno secundum præscntia demerita ; finalem autem ct absolutam sententiam fuisse suspensam secundum superiores causas quibus providebatur ad vitam revocandus ; sicut necessario debet dici dc omnibus illis qui miraculose fuerunt a mortuis suscitati, quorum plures constat idololatres et damnatos fuisse. Exempla vide apud Bellarm. lib. 2 dc Purgat, cap. 8. Hac itaque *omissa probatione,*

Probalur 1° Veritas hujus historien repugnat doctrinæ S. Gregorii ; is enim, lib. 3i Moral, cap. 16, docet non magis licitum esse orare pro infidelibus ct impiis defunctis quam pro diabolo : ergo non oravit pro Trajano , vel sibi contradixit. Unde ipse Joannes diaconus fatetur Romanam ecclesiam, propter hanc S. Gregorii doctrinam, dubitare de præfato miraculo, neque contineri in probatis ejus actis quæ Romæ asservantur.

Huic D. Gregorii doctrinæ subscribunt passim theologi, maxime S Th. in Suppi, q. 71, a 5, ubi hanc ipsam historiam refert, vocalque sententiam oppositam *præsump-(uosam, ulpotc sanctorum didis contrariam cl vanam, nulla auclorilale fullam cl irrationabilem.* Require ejus rationes supra art. G, conclus. 2.

Respondent communiter adversarii hanc D. Gregorii doctrinam el communem esse veram secundum legem Dei ordinariam, non extraordinariam.

Sed contra. Quamvis ultro fateamur, ut jam dixi, Deum secundum legem seu potentiam extraordinariam , posse non solum homines damnatos sed etiam diabolos omnes salvare, negamus tamen justos viventes attendentes ad illam legem extraordinariam posse orare pro hominibus damnatis; quia ex ipso I). Gregorio loco citato, eamdem est causa cur justi viventes non possint orare pro impiis defunctis, quæ causa est cur non possint orare pro diabolo ; nullus autem concedit justum viventem posse, etiam attendendo ad legem extraordinariam, orare pro salute diaboli ; el si id attentaret, slalim damnatae Origenistarum Iwreseosreus haberetur.

Neque dicas D. Grcgorium divino instinctu motum fuisse utorarei pro Trajano : non enim motus divino instinctu dici potest ad orandum oui pro oratione legitur reprehensus et divina revelatione monitus n« deinceps pro paganis cI impiis oraret, ul refert ipse Joannes diaconus, et putatitiui Damascenus, cui potissimum innituntur defensores hujus historiae, de quo modo. Item refert putatitius Petrus diaconus ab angelo dictum B. Gregorio quod, quiapræsumpsorat hoc petere, laboraret usque ad mortem perpetuo dolore stomachi el pedum.

Non oravit equidem, inquit Joannes diaconus , sed flevit tantum. Verum cl putatilio Damasceno et aliis ct sibi ipsi contradicit iste auctor, siquidem scribat S. Gregarium monitum fuisse ut amplius non oraret pro pagano : ergo prius oraverat. Item, quomodo dicit eum auditum fuisseproTrajano, si nihil pro ipso postulaverat?

Confirmatur. Non csl verisimile S. Gregorium orasse pro sceleratissimo principe ethnico, persecutore Christianorum crudelissimo, sodomita ct nefario puerorum amori addictissimo, qualem fuisse referunt Trajanum ipsi auctores profani; neque credibile Deum, post quingentos ab ejus obitu et damnatione annos, tam nefanda scelera condonasse absque baptismo ct poenitentia : si enim baplizatus fuisset aut ressuscitatus, poenitentiam egisset, quomodo id latuisset Romanos cI tacuissent auctores coævi ?

Probatur 2° Nullus auctor Latinus, neque ipse venerabilis Beda qui S. Gregorii fuit studiosissimus, hujus hisloriæ tam singularis meminit ante Joannem diaconum qui trecentis annis post obitum S. Gregorii scripsit, fatelurque se hanc historiam non hausisse ex probatis S. Gregorii actis qui Romæ asservantur, sed cx quibusdam ecclesiarum Anglicarum monumentis, eamqueab ecclesia Romana non probari. Hæc autem sunt magna suppositionis indicia. Ergo.

Probatur 3° Fundamenta quibus innititur fides facti adeo insoliti cI contra leges ordinarias asserti, videntur non salis firma nec sufficientia. *Patebit cx solutionibus objectionum.* Unde

Solvuntur abjectiones.

Obj. Iu auctoritatem Joannis diaconi.

Λ. auctoritatem hanc hac in re inde elevari , quod iste scriptor, ut dixi, eruat hanc historiam non ex aliquo auctore fidei digno, neque ex probatis actis, sed ex obscuris nescio cujus ccclesiæ Anglicanæ monumen·

tis, falPdturquc cam ab ecclesia Romana non probari. Adde quod in ea ipsa narratione sibi contradicat, dum dicit S. Gregorium orasse el non orasse , ipsum ad orandum ex instinctu divino motum, ct tamen reprehensam fuisse quod oraverit. Unde merito dicimus silentium veterum , improbationem ccelesi® Romans el probationes nostras hujus scriptoris auctoritati prajvalcre.

Obi 2 etpraecipite*auctoritatem S. Joannis Damasceni qui in *Oratione d· fidelibus defunctis* asserit hanc historiam, el quod eam esse veram *Oriciis lotus atque Occidens testantur.*

11. I·· Hoc opus esse S. Joanni Damasceno suppositum multa probant. 1" Quia hujus orationis auctor supponit proces et missæ sacrificium pro damnatis posse offerri, hancque esse fidem Ecclcsiæ catholica?; item asserit philosophos ethnicos a Christo descendente ad inferos fidei lumine fuisse illustratos et ab inferis solutos : quæ duo sunl oiTonea, et a mente Patris catholici prorsus aliena , maxime vero Damasceni qui, lib. 2 de Fide, cap.4, asserit hominibus id esse mortem quod fuit angelis lapsus. 2° Item docet iste auctor neminem qui crediderit in Christum, periturum esse, quod est iterum erroneum. 3° Asserit lotum Orientem ct Occidentem hanc historiam testari, quod evidenter esse falsum *patel,* siquidem Joannes diaconus, qui scripsit centum quinquaginta circiter annis postea (si verus esset Damascenus), aperte significat eam ab ecclesia Romana improbari, cl ipse ul eam adslrual cogatur confugere ad *Britannos loto orbe divisos,* cl eam ex obscuris quarumdam ecclesiarum Auglicarum monumentis eruere. Verisimile est ergo hujus orationis auctorem post Joannem diaconum scripsisse el cx eo hanc fabulam hausisse, quæquia forte erat vulgata apudGræcos post dicti Joannis tempora, scripsit Orientem ct Occidentem illam testari. 4° Fabulas fabulis annectit : neque enim Trajanum modo, sed el quamdam Falconillam ab inferis ereptam dicit; item cl cranium siccum sacerdotis gentilis cuidam Macario dixisse : Quo *(empore mortuorum causa preces offers, lum sane nonnullius solalli sensu afficimur.* Qua* omnia tam falsa quam apocrypha evincunt hoc opus non S. Damasceni, sed alicujus rcccntioris scriptoris factum esse.

Λ. 2' *Dalo* hoc opus esse S. Damasceni, polesl dici absque ejus injuria in hoc fuisse deceptum, *ul patel ex probationibus nostris.* Neque enim injuriosum cft sanctis Patribus, si dicantur in factis historicis errasse, cum constet aliquos in dogmate errasse.

Jnsl. Euchologium Græcorum , cap. 9, hanc historiam ut veram admittit. Ergo.

R. cx Pseudo-Damasceni oratione fabulam hanc in euchologium irrepsisse. Adde ecclesiam Graecam , ex quo in schisma prolapsa est, in errores majoris momenti incidisse.

Obj. 3« In bibliotheca Vaticana asservatur scriptum nomine Petri et Joannis, S. Gregorii diaconorum , insignitum , in quo refertur S. Grcgorium orasse ut quicumque in circuitu ecclcsiæ S. Andreæ Apostoli in clivo Scauri sepulturam elegisset, modo fidem Christi tenere;, adætcrnæ vitæ gendia sublimaretur; sancto vero pontifici apparuisse angelum qui ipsi renuntiaverit orationem illius fuisse a Deo exauditam, sed ipsum ab infirmitate corporis quam patiebatur nunquam in hoc sæculoliberatum iri, quia illud postulare præsumpserat a Deo el pro Trajano orare. Ergo.

R. Hoc iterum opus esse apocryphum ct novis alicujus impostoris factum probalur , 1° quia S. Grcgorium *Divum* nominat, quod nomen apud scriptores sacros hujus el priorum saeculorum nusquam sanctis tribulum repentur; 2> cardinales episcopis anteponit, quod illius aevi disciplina: repugnat ; 3· affingit S. Gregorio orationem vel impiam vel ineptam : impiam , si dum oraret ut sepulli in ambitu Ec*>esi.e salventur si fidem teneant, intelligat <i< fide informi; ineptam , si intelligat de lide chat itate formata ; qui enim moritur cum tide charttale formata, ubicumque sepeliatur, saluLm conscquetur. 4 Insulsum est S. Gregarium lanias gratias obtinuisse per orationem pro qua fuit reprehensus cl punitus. 5 › Si hoc opus esset Petri diaconi el asservatum in bibliotheca Vaticana, non dixisse* Joannes diaconus hanc historiam non ex stare in ecclesia Romana, sed apud Anglos.

Obj. 4° S. Th. in Supp. q. 71, a. 5, ad 5, refert hanc historiam ut veram. Ergo.

R. D. ani. Refert ut veram , hoc est, supponit veram, *C.* asserit veram, .V. Non ergo S. Doctor positive asserit animam Tr>-

jani ab inferis luisse solutam precibus S. Gregorii, sed, supposita veritate hujus historiæ (piam propter auctoritatem pulalilii Damasceni rejicere noluit, nec ipsi librorum defectu expendere licuit, respond· I quæ probabilius responderi possunt : haocque responsionem eo veriorem esse palet, quod S. Doctor in 1, dist. 43, q. 2, a 2,...! 5 earndem historiam referens, aperte declarat se de ea dubitare : *Dicendum,* inquit, *quod i(em esi dc Trajano qui FORTE post trecentos annos suscitatus est, cl dc aliis qui posl unum diem suscitati sunt.* Non solet autem S. Doctor facta historica discutere, neque id sibi proponit in Summa aut aliis operibus, sed dunlaxat res theologicas scholastica methodo tractare : unde responsiones (pias facit ad argumenta laciis historicis nixa , sunt ut plurimum hypothec® non absolute.

Obj. 5" Hæc Trajani liberatio revelata fuit S. Brigill®, lib. 4 Revelat, cap. 13; cl S. Mechlildi, lib. 5, cap. 6. Ergo.

R. 1 Λ'. *ani.* In revelatione enim S. Brigilla.* legiturlantum animam Trajani evectam essead altiorem gradum,quod ad solam pœnæ mitigationem aliquam referunt amlores catholici. In revelatione autem S.Mech lildis legitur Deum nolle ut sciant homim › quid de anima Trajani statuerit. Ex (pio

R. 2·· has revelationes esse sibi contrarias adeoque in hoc negotio parvipendendas ; nam Deum revelasse animam Trajani evectam essead siliorem gradum , ct se nolle ut sciant homines quid statuerit de anima Trajani , inter se pugnant.

II. 3 revelationes privatas elah Ecclesia non probatus inlirmæ auctoritatis esse apud theologos, maxime si inter se pugnent.

Si *tandem opponas* graves anciores qui hujus hislori® veritatem defendunt, S. Antonin. Vincentium Bcllov. Gerson. Testai. C.iaconium , Navarrum , Lanusa , etc. oppono vicissim alios non minus graves auctores qui illam impugnant, Baronium, ad annum Christi 604 ; Bellarm. lib. 2 de Purgat, cap. 8; Melchiorem Cano, lib. 11 de, I.oc. Theol- Doni. Solo, in 4, dist.45 , q. 9 ; Possevinum in Apparatu Sacro, verbo *Joannes Damascenus ;* Coefteum , lib. 0 Hist. Rom. Sylviuin, in arl. 5, q. 71, Supp. Nicolai ibidem; Natal. Alexan. sœc. 2, disert. 1 , el alios qui illam impugnant. *Oppono insuper probationes conclusionis.*

DISSEKTATJO III.

IH. A(11 .! ◗ 1ATE1U0R1BUS RELIGIOSIS, SCILICET,

DE ADORATIONE, SACRIFICIO, OBLATIOXB, PRIMITIIS ET DECIMIS.

D. Th. OO. 8-1, 85, 86, 87.

Xola. DilTerunlhi actus, quod per adorationem homo seipsum subjiciat Deo; per alios autem actus, res alias exteriores Dee olïerat.

ARTICULUS 1.

Dc adoratione.

Nola 1° nomen adorationis derivari vel ab *ador,* quod est species frumenti in sacrificiis adhiberi soliti; vel a præposilionead el verbo oro, quia oratio ul plurimum vel comitatur, vel præcedil aut sequitur adorationem. Secundum vero vocis signiiicalion<'m , adoratio est honos exhibitus alteri propter superiorem ejus excellentiam,in protestationem nostræ erga cum submissionis : unde minus late palet quam honor; honoratur quippe æquâlis, at non nisi superior adoratur.

2. Si. u. 1 ad I — El quia est triplex excellentia , una divina , altera creata naturalis, ul in hominibus bonitas, scientia, dc altera creata supernaturalis, ul in angeli.· et beatis sanctitas, etc., hinc d stinguilui triplex adoratio. Prima, quæ est excellentia divina*, dicitur lalria. Secunda, quæ est excellenti® creat® supernaturalis, dicitur dolia. Tertia , qua* est excellenti® creat® naturalis . dicitur cultus civilis.

Ibid. — Sed cum hæc distinctio in triplicem excellentiam silanaloga, sola enim excellentia divina est proprie perse excellentia, aliæ litem sunt excellenti® a divina par lieipala*, hinc etiam sola adoratio divin® excellenti® seu lati i® est simpliciter el proprie adoratio ; aliæ vero, nempe dulia, hyperdulia el cultus civilis, improprie dicuntur adorationes : el in hoc laloscn.su dicuntur quandoque homines vel angeli adorari inS. Scriptura. Sic Gen. 18 et 23, legitur quod Xbr d'.am adoiavovit angelos ct filios Heth ; 3 Reg. t, quod Nati ·.» adoraverit David :;·-oıη. Sumimus hic igiluradoralionem pro cultu I "ria* qu® soli Deo competii : unde -'1 I

Ih <-i o — *Dico* t° Adoratio est honos

Deo exhibitus propter ejus summam el omnibus superiorem excellentiam : unde *patet* quod sit actus religionis.

A. 2. o — *Dico* 2° Adoratio secundum se non importat actum corporalem ; angeli enim sola mente adorant : prout tamen convenit nobis qui ex duplici natura sumus compositi, intellectuali scilicet et corporali, duplex est adoratio, una spiritualis quæ consistit in interiori mentis devotione qua summam Dei excellentiam veneratur eique sc subjicit; altera corporalis qu® consistit in exteriori corporis humiliatione protestation talis excellenliæ et nostræ ad eam submissionis, v. *g.* genullexione, prostratione, capitis incurvatione, etc.

Sed quia hi exteriores actus ct similes 'excepto sacrificio et iis quæ ad ipsum pertinent , ul sunt templa , altaria, etc.) exhiheri etiam possunt creaturis, quæ tamen proprie non adorantur ; ideo ul censeantur adorationes proprie diclæ pendent ab interiori adoratione, seu ab intentione exhibentis : quando igitur tales actus exhibentur Deo propter supremam ejus excellentiam, dicuntur adoratio seu lalria; si exhibeantur .unicis Dei propter participatam ejus excellentiam , dicuntur dulia vel hyperdulia ; si hominibus propter humanam excellentiam, dicuntur cultus civilis.

Ibici, ct adi. ct 2.—Igitur primo et principaliter adoratio est in interiori reverentia Dei : secundario in actibus seu signis exterioribus quæ habent triplicem relationem ad interiorem adorationem , 1° tanquam ad finem , ul scilicet per hæc signa exteriora excitetur noster affectus ad subjiciendum sc Deo, connaturale est enim nobis ul per Sensibilia ad inlelligibilia procedamus; 2°ut ad rausam efficientem , in quantum ex spilituali adoratione procedit adoratio extelior, el ideo diximus ex ea pendere ul actus ■xlcriores sint proprie vel improprie adoraiones; el hinc 3° ul signum ad signatum , |uia per exteriorem adorationem significamus el protestamur nostram dc divina excellentia æstimationem clsubmissionis n ;slræ affectionem.

A 3. o.— *Dico* 3° Quantum ad interionem, nullus requiritur determinatus loci>s; quia mens apprehendit Deum quasi non comprehensum aliquo loco, *ut palet* exemplo Christi qui non solum in templo, sed el in montibus legitur orasse.

Ibid — Quantum autem ad exteriorem adorationem, requiritur determinatus loeus, non secundum necessitatem, sed secundum quamdam decentiam; - II,id <d 2 —et hoc propter triplicem rationem: 1° propter loci consecrationem cx α·ιη specialem devotionem concipiunt orantes ul magisaudiantur; *2* propter sacra mysteria cl alia sanctitatis signa quæ ibi continentur; 3° propter concursum mullorum adorantium ex quo incitamur ad ferventius orandum, et oratio iit magis exaudibilis, secundum illud Matlh. 18 : *Ubi erunt duo vet 1res congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.*

4. 2. q. 4U2 a. 4. ad 5. — In veteri lege fiebat adoratio ad occidentem ad excludendum idololatriam : nam omnes gentiles ad reverentiam solis adorabant ad orientem. Evacuata autem veteri lege per novam . et cessante apud Christianos periculo idololatriæ, adoramus secundum quamdam decentiam versus orientem, maxime in publicis orationibus cl sacrificio missa*, propter quod sic antiquitus disponebantur templa , cl nunc etiam , in quantum silus loci permittit, disponuntur ul ostium pateat ad occidentem , cl adoratio fiat verso vultu ad orientem; cujus antiquissimi ritus meminerunt Origen. Hom. 5 in Num. Tertul. in Apolog. c. 16, ct alii. Illius rationes congruentes sunt :—Hic q 3. ad 3 — 1° propter div inæ Majestatis indicium quod nobis manifestatur in molucœli qui eslaboricnle ; 2° propter paradisum in oriente constitutum, Genes. 2, quasi quæramus ad paradisum patriam nostram redire ; 3° propter Christum qui *Sol justitia· , Lux mundi* el *Oriens vocatur* in S. Scripturis , et *qui ascendit super cadum coeli ad orientem,* el ab oriente cxpeclalur venturus, Matlh. 24.

Petes, quandoquidem licitum sil exhibere creaturis signa, seu actus exteriores qui dicuntur improprie adoratio, ut dictum est, lu quarc Mardochæus ea denegavit Aman? 2° quare angelus, Apoc. ultimo, recusavit ea acceptare a Joanne Evangelista? 3° quare proscribitur cultus qui apud Sinenses defertur Confucio, cx'*nio inter illos philosopho, et manibus parentum defunctorum ?

A. 4. nd 1.— *It. ad primum* , quod Mardochæus noluit adorare Aman secundum

reverentiam quæ debetur *Leeo,* timens ne honorem Dei transferret ad hominem ; tanta enim erat superbia Aman, ut honorem sibi oblatum reciperet tanquam divinum, quasi ipse esset aliquid super homines.

Ad secundum R. angelum hanc adorationem a Joanne recusasse ul ostenderet ipsius Joannis dignitatem, quia ratione apostolici et prophetici muneris singularisque sanctitatis erat per Christum angelis adæqualus, secundum spem gîoriæ liliorum Dei.

Iu hac p. q. 403 a. 2. ad 1. - *Ad tertium R.* hunc cultum apud Sinenses non esse mere civilem sed religiosum; meo enim sita est eorum religio , ul probant late auctores qui hanc materiam tractarunt

ARTICULUS II.

Ne *sacrificio.*

2 85. a. 3. ad 3. — *Nola.* Sacrificium, secundum nominis etymologiam ,esl quasi sacrum factum , seu facere aliquid sacrum. Secundum nominis significationem, si generaliter sumatur, est omne opus bonum propter reverentiam divinam factum. Si autem stricte et proprie sumatur.

Dico 1° Sacrificium est *Oblatio rei sensibilis, a legitimo ministro facia Deo, per realem immutationem, ad testandam supremum ejus dominium nostramquesubjectionem.* Ita communiter.

Explicantur singulas partes. DicituroWatio, quia oblatio est genus ad sacrificium et ad alios actus quibus offeruntur Deo res exteriores, ul dccimæ, primilia?, etc. — Ibid. — unde omne sacrificium est oblatio , sed non convertuntur; accipitur (amen oblatio strictius pro specie condistincta a sacrificio, ul dicemus.

A. 1. o. ct nd 3. — Dicitur, *rei sensibilis* ;quia sacrificium est in genere sigin, fit enim ad significandum internam oblationem qua homo mentem Deo ul supremo Domino offert ac subjicit.

Dicitur, *a legitimo ministro ;* non enim cujuslibel est offerre sacrificium, sed hominis publici ct ad id deputati qui dicitur sacerdos. In lege natura? ad id deputabantur vel instinctu divino, ut Abel, Abraham, Moyses ; vel ab hominibus, ul erant patmsfamilias cl primogeniti. In lege scripta, soli lilii Aaron : unde Osias rex , cum non esçel sacerdos et sacrificium offerre vellet, reprehensus fuit a sacertotibus, et Deo vindice lepra infectus. 2 Paralip. c. 2G , v. 18. Attamen quoad sacrificium agni Paschalis, verisimile est perseverasse morem ul immolaretur per palresfamibas el primogenitos ; ita censent Lyranus, Baronius post Philonem apud Sylviuin hic. In nova autem lege, soli episcopi et presbyteri ad id consecrati.

Ralio csl, quia sacrificium offertur non pro solo offerente, sed pro loto populo: ergo debet offerri per publicum et deputatum ministrum qui nomineomnium et pro omnibus agat; nemo enim potest proprii auctoritate assumere personam populi, ul officium peragendi pro illo publica ministeria. HincApost. lleb. 5 : *Omnis pontifes cx hominibus assumptus , pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum; ut offerat dona et sacrificia pro peccatis* ;cl infra : *Nec quisquam sibi sumit honorem* (sacerdotii), *sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron..*

A. 2. o. — Dicitur, *facia sali* Deo;quia sacrificium est actus latriæ soli Deo exhibendus. Fit enim ad testandum supremum dominium in omnes res creatas, sive offertur ul principio creationisel lini beal'Qcalionis, quod ulrnmquc soli Deo competit: non sic oblationes simplices, aut exteriores actus adorationis qui etiam hominibus exhiberi possunt, uldictum csl : hinc S. Aug. lib. 10 de Civit, c. 4 : *Quis sacrificandum censuit nisi ei quem Deum aul scivit,* aul *putavit, aul finxit ?*

Dicitur, *per realem sui mutationem* , eamque in ipsa actione sacrificii, nonanlc aul post; ut si offeratur panis, v. g. et postea distribuatur sacerdotibus aul pauperibus consumendus, non est sacrificium : sic apud Judæos hostia pro peccato non erat sacrificium, quia licet tota combureretur, non tamen in ipso sacrificio nec super altare et in templo, sed extra castra.

Per hanc particulam maxime differlsacrilicium ab aliis oblationibus. Eam autem absolute requiri *patet i" ex* sacrificiis antiquæ legis, imo ex ipsis sacrificiis elhnico--un; in his enim el in illis resoblalæ — A. 3. ad 3. —aut occidebantur ut viventia, aul comburebantur ut corpora occisorum animalium , simila , thus, etc , aul frangebantur sive comedebantur ul panis, aul libabantur ut sanguis cl vinum. *Patet* 2» quia per destructionem aul realem mut>-

ttoneni viclimæ expressius protestamur Deum habere supremum dominium omnium, quod est finis sacrificii. Insuper , cum sacrificium sit lotius religionis suprenuiscullus externus, in eo nonsotum usum sed el suhlanliain rei Deo offerri necesse est.

Petes utrum non sufficiat aliquando benedictio viclimæ ad sacrificium?

Ibid. — /L Id quidem videtur innuere S. Th. cum dicit : « Sacrificia proprie di- « cunlur quando circa res Deo oblatas ali- B quid lit, sicul quod animalia occidebantur b cl comburebantur, quod panis frangitur oel comeditur, benedicitur; nam sacrifi- Bcium dicitur ex hoc quod homo facit ali- 0 quid sacrum. » Existimat tamen doctissimus Sylvius hic S. Doclorem non inlclligere benedictionem simplicem, qua victima de non sacra lit sacra, sed benedictionem conjunctam alicui reali mutationi.

Cælerum videtur certum ad rationem rationem sacrificii non requiri necessario mutationem qua victima totaliter destruatur, *ul palet* cx variis sacrificiis veteris legis in quibus offerebatur panis, simila, manipulus spicarum, vinum, sanguis, etc. quorum pas tantum aut comburebatur, aul frangebatur, aut libabatur, etc.: sed sufficit talis mutatio qua hostia ponatur in statu humiliori ct potius ad destructionem vergente quam ad pcrsislentiam, utdum panis oblatus frangebatur; quia sic eliam bene designatur supremum Dei dominium et nostra subjectio.

Nec obstat quod Genes. 14, non legatur ulla mutatio in sacrificio panis et vini quod obtulit Mclchisedech. Licet enim S. Scriptura non explicet quomodo ista obtulerit, non videtur tamen dubitandum quin obtulerit eo modo quo aliæ res inanimatae offebantur, puta, vel frangendo, vel libando, etc.

Dicitur, *ad testandum supremum illius dominium el nostram subjectionem ;* quia ad hæc duo significanda assumitur, ita quod si alio animo liat, erit signum falsum ct mendax, siquidem hæc significatio sit ipsi essentialis.

Attamen præter hanc significationem , quædam sacrificia habent aliam accessoriam quæ allegorica dici potest : sic sacrificium Mclchisedech significabat sacrificium eucharistia, sacrificium eucharisti® repraesentat sacrificium crucis ; quorum unum vel alterum praefigurabant omnia sacrificria antiqu® legis.

Igitur ad perfectum ct proprie dictum sacrificium quinque requiruntur : 1» ex parte ministri, quod sil sacerdos; 2° ex parte materiæ oblalæ, quod sil res sensibilis permanens; 3n ex parte formæ, quod res illa realiter immutetur; 4° ex parte finis, quod soli Deo fiat in protestationem supremi ejus dominii et noslræ subjectionis : 5' ex parte loci, quod fiat in templo vel altari : in omni enim gente ct religione altaria ad sacrificia erigebantur, unde ubi allarc primum erectum est, Genes. 8, causa sacrificii erectum legimus.

Nec obstat quod quædam templa seu altaria dicantur erigi B. Virgini aut sanctis, — **A.** 2. ad. 3. — quia revera non ipsis sed soli Deo eriguntur atque consecrantur sub invocatione vel patrocinio hujus vel illius sancti : *Neque enim*, inquit S. Aug. lib. 18 de Civit, c. ultimo, et contra Faustum, c. 20 et 21, *constituimus martyribus templa, sacerdotia , sacra et sacrificia , quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* El ideo sacerdos non dicit : Offero libi sacrificium, Petre, vel Paule; sed Deo gratias agit pro illorum victoriis el triumphis.

Quomodo vero hæc omnia conveniant sacrificio novæ legis, non est hujus loci discutere.

Objiciunt hæretici moderni, omne opus bonum, vel saltem omne id quod Deo offertur, esse juxta S. Scripturas sacrificium; quia legitur Rom. 12 : *Obsecro vos ut exhibeatis corporavestrahosliam* mvam;Psal. 4: *Sacrificate sacrificium justitia;* Psal. 50: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus ;* Ilob. 13 : *Beneficentia et communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur Deus.* Hinc S. Aug. lib. 10 dc Civit, cap. 6 : *Sacrificium verum est omne opus bonum quod agitur, ut sancta societate inharealur Deo.*

Nos e conlra ipsis objicimus certoconsLire tum cx S. Scripturis, cum ex ratione el natura sacrificii, non omne opus bonum esse proprie sacrificium. 1° Ex S. Scripturis; legimus enim Oseæ6 : *Misericordiam volo elnon sacrificium ;* 1 Reg. 1G: *Melior esi obedienlia quam victima*;Psal. 50 : Sivo- *luisses sacrificium, dedissem utique: holoeaustis* non *delectaberis : sacrificium Deo*

spiritus contributa lus, cor contritum el huliatum, Deus, non despicies. Quomodo vero Deus non vellet sacrificium, sed misericordiam , si misericordia sit proprie sacrificium? Quomodo obedientia foret melior victima, si obedientia sit proprio victima? Quomodo tandem Deus non vult sacrificium ct holocaustum, sed cor contritum cl humiliatum, si hoc sil proprie sacrificium?

2" *Ratione.* Sacrificium proprie dictum csl actus religionis, non autem omnia opera hona sunt actus religionis. Item ad sacrifirium proprio dictum requiritur sacerdos et altare, hæc enim sunt correlaliva : atqui non omnes qui bona opera eliciuntsunt proprie sacerdotes, sed ii soli qui assumuntur, *ut patet* ex Apostolo supra citato, nec omnia bona opera fiunt in templis aut super altaria. Ergo.

Nec refert quod 1 Pot. 2, et Apoc. 1, omnes chrisliani dicantur sacerdotes, tales enim dicuntur improprio , quatenus mentem devotam ct opera pia Deo offerunt : sicut ibidem dicuntur rogos improprie, quatenus passionibus suis dominantur.

Jtaqucad S. Scripturam in contrarium Allatam, /?. esse intclligendam de sacrificio laleet improprieseu figurate sumpto ; similiter S. Augustinum. Nec juvat quod vocet *verum sacrificium·,* nam aliud *verum,* aliud *proprie dictum,* sic Chi :slus dicitur *vilis vera* , non tamen est vitis p'oprie dicta ; sic tyrannus dicitur verus leo : abstinere a vitiis dicitur verum jejunium; ct tamen utrobiqi:e est figurata locutio, non per proprietatem. Hoc etiam sensu S. Th. dicit quod offerre Deo devotam mentem, sit *primum cl principale sacrificium* , —Λ.'i.o. — non quod sil sacrificium per proprietatem , sed quia sacrificium proprio dictum, scilicet oχlet ius, esi institutum ad significandum hoc interius sacrificium , et hoc csl magis efficax ad colendum cl placandum Deum quam exterius; imo exterius nullius meriti foret apud Deum absque hac interiori oblatione, sicque inlerius principale est respectu finis el effectus intenti.

Dico 2° luter varias sacrificiorum antiquorum divisiones, præcipua est quæ fit ratione formæ cl finis simul, in holocaustum, sacrificium pro pcccatocl hostiam pacificam. Holocaustum est, quando tota victima comburebatur , ita ul nihil supcressel humanis usibu»; et ideo orat perfectissimum sacrificium. Sacrificium pro peccato, quod eliam dicitur propilialorium, erat quando victima parlim cremabatur , parlim cedebat usibus sacerdotum et offerebatur pro quibusdam peccatis externis tantum , Levit. 4,5,6,7 Hoc sacrificium vocabatur ah Hebræis *chattat,* id est peccatum. Unde Apost. 2Cor.5, dicit de Christo, *quod is qui non* nowral *peccatum , pro nobis peccatum fecit,i(*\ csl, sacrificium pro peccato. Hostia pacifica parlim cremabatur, parlim cedebat usibus tum sacerdotum cum offerentium : offerebatur pro beneficiis vel acceptis, cl luncdiccba-ur cucharislicum ; vel oblinendis,el tunc vocabatur impetratorium. Iloruni sacrificiorum varias congruentias eleganter discutit S. Th. 1,2, q. 102, a. 3, præserlim ad 8.

In loge nova unicum est sacrificium infinitæ dignitatis , scilicet sacrificium miss®, continens in se omnium sacrificiorum virtutem. Nec refert quod in Ecclesia offeratur thus, quia non offertur in sacrilicinm, abest enim intentio sacrificandi ; sed offertur vel ad certas significationes mysticas, vel propter odorem , vel ut excitentur mentes fidelium ad devotionem el venerationem: unde offertur etiam hominibus et ab iis qui non sunt sacerdotes. Dicitur autem in benedictione cerei paschalis : *Suscipe , Sancit Paler, hujus incensi sacrificium vespertinum* , sensu improprio, ratione scilicet signilicatæ per illud passionis Christi quæ fuit proprie sacrificium vespertinum , hoc est sub diei, aut potius sub mundi vespere sexta scilicet aetate oblatum.

A l.o — *Dico* 3° Oblatio sacrificii csl de jure naturæ ; quia naturalis ratio dictat homini se, propler defectus quos in se experitur , subdi alicui enli superiori a quo eget dirigicladjuvari, quod omnesdicunt Deum, et hinc dictat rursus huic superiori honorem esse deferendum cl subjectionem protestandam juxla modum suæ naturæ : modus autem conveniens homini est quod sensibilibus utatur : ergo cx naturali ratione procedit quod homo quibusdam sensibilibus rebus utatur eas offerens Deo in signum dcbilæ subjectionis et honoris , (jl'od perlinet ad rationem saciilicii, si fiat cultu religioso cl cum aliqua immutatione roi oblat®.

Confirmatur. Quod est commune apud omnes videtur naturale atqui in qualibet mundi ætale el apud quaslibet hominum

nationes srinper fuit aliqua sacrificii oblatio. Ergo.

Et prima ralionc sequitur oblationem sacrificii non sic essejure naturæ, quasi foret de primariis principiis quæ a natura indita slatim homini adsunt, ul quod homo debeat vestiri, alere filios, honoraro parentes, sed cx secundariis lanium ex primariisdcduclis cl consequentibus. Etenim raliodiclans sacrificium procedit, *ul palet,* cx mullis præmissis, scilicet quod sil aliquod ens supremum , quod cognoscat defectus nostros, quod omnibus provideat, clc. , unde nihil velat hoc jus potuisse ab aliquibus ignorari.

Ib. nd 4. — Porro, quantumvis ratio naturalis dictet in communi esse sacrificandum, non tamen hoc vel illo modo in particulari , sed hoc pendet vel cx electione hominum ul in lege naturæ , vel cx determinatione Dei utin ulraquc lege scripta.

A. 4. o. — *Dico* 4U Omnes homines tenentur ad sacrificium interius; quia omnes tenentur devotam Deo mentem offerre ct illi per amorem conjungi **Ibid, ad 3. — ail** sacrificium autem exterius quod est proprie dictum sacrificium tenentur etiam omnes, non per se quidem , quia non omnes sunt sacerdotes, sed per se vel per alios , sicut in omni communitate offeratur sacrificium pro omnibus , quia, *ul dictum esi,* oblatio sacrificii est de jure naturæ.

ARTICULUS III.

Dc oblationibus el primiliis.

2.8G. a. 4. o. — *Nola.* Oblatio dicitur , quando aliquid non immutandum offertur immediate Deo, deputandum tamen vel cultui divino vel usibus ministrorum : undo dccimæ quæ offeruntur immediate ministris non sunt diccndæ oblationes.

ibid.— *Dico* 1° Oblationes dc sui ratione nabent quod sint liberæ cl voluntariæ, per accidens tamen potest contingere quod aliquis ex quadruplici capite ad eas teneatur : 1° ex contractu, cum alicui conceditur Ecclesiæ fundus, ut certis temporibus cenas oblationes faciat;2°cx deputatione, ul cum quis donatione vel testamento relinquit Ecclesiæ aliqua** .rem mobilem vel immobilem postea solv^nuum ; 3° ex Ecclesiæ necessitate; 4° ex consuetudine : el qui tenentur ex |iii duobus ultimis capitibus, remanet ipsis obligatio voluntaria quoad quantitatem vel speciem rei oblata*.

Ibid, nd 3. —Qui vero oblationes debitas non reddunt, possunt puniri pcrsubstractionem sacramentorum, non per ipsum sacerdotem cui sunt oblationes facicndæ , ne videatur pro sacramentorum exhibitione exigere aliquid, sed per superiorem aliquem.

A. 2. o. — *Dico 1'* Cum sacerdos sit quodammodo sequester cl medius inter Dcunr et homines (ad ipsum enim spectat divini dogmata cl sacramenta exhibere populo, et quæsunt populi ul preces, sacrificia clobla liones , exhibere Deo), oblationes quæ a populo Deo exhibentur perlinent ad sacerdotes, ul eas fideliter dispensent, parlim in cultum divinum, parlim in proprios usus , parlim in usus pauperum.

Id tamen inlcllige, nisi consuetudo aliud obtinuerit, vel voluntas offerentium aliud intenderit, vel auctoritas Ecclesiæ aliud statuerit.

Deles utrum religiosi possint recipere oblationes?

Ibid, ad 2. — *R.* posse tripliciter: uno modo sicut pauperes per dispensationem sacerdotis, vel ordinationem Ecclesiæ; alio modo si sint ministri altaris ; tertio modo si parochiæ sint eorum.

Ex oblationibus vero quæ fiunt regularibus in cxcquiis defunctorum in eorum ecclesiis sepultorum , jure communi debetur parocho portio canonica , quæ quandoque est dimidia pars, quandoque tertia vel quarta. Dico *jure communi ;* quia nunc regulares plerumque nullam dant portionem parochis, sive ratione suorum privilegiorum , sive cx consuetudine , sive quia parochi sufficienter recipiunt ex exequiis quæ curant fieri in suis parochiis: unde in his standum esi consuetudini locorum.

Dico 3° Primitias, hoc est, primos fructus cujuscumque generis ex terra nascentes, offerre, non csl de jure naturæ ; — *A.* 4 o.— quia, licet ratio dictet aliquid offerendum esse Deo cx fructibus quos ab eo recipimus in rillo 11

(tamen offerre primos fructus potiurquam quidpiam aliud. At jure divino positivo primitias offerre tenebantur olim Judæi.— ib. in arg. >. o. — Exlat canon ecclesiasticus ad id eliam adsiringenschrislianos, Causa t6, q. 7, cap. *Decimas* Sed nunc non obligat

nisi juxla consuetudinen; patri® ct indigentiam ministrorum Ecclesiæ.

Si *dicas* oblationes primitiarum pertinere ad cærcmonialia veleris logis quæ per novam sunl abrogata : — Ibid nd 1 — *11.* cærcmonialia fuisse duplicis generis : quædam primo perse figurabant Christum venturum et ejus mysteria futura qualia erant sacrificia ct sacramenta, et hæc servare modo non licet, quia significarent falsum; alia pertinebant primo perse tantum ad reverentiam Deo exhibendam, ut thurificatio, purificatio puerperarum, oblationes , primitiae, etc., et hæc possunt adhuc servari, modo tion serventur vi legis Mosaic®, sed vi legis vel naturalis vel ecclesiastic®.

ARTICULUS IV.

De decimis.

J. — Utrum el quo jure debeantur decint» ?

2 87. a. 1. o. — *Nola* 1» Decim® duplici sensu sumi possunt : 1° stricte pro decima portione fructuum; decima enim stricte est una ex decem portionibus alicujus rei; et hoc sensu dicitur decima secundum quotam, scu secundum determinationem; 2“ late proco quod a fidelibus traditur in sustentationem ministrorum Ecclesiæ, sive sit decima porlio,sive duodecima, sive vigesima; ct dicitur decima secundum substantiam.

A. 3. ad 2. — *Nota* 2" decimas alias esse prædiales quæ proveniunt ex agrorum seu prædiorum fructibus, ut ex vino, tritico, etc.; aliæsunt personales, qu® proveniunt ex lucro per industriam el laborem acquisito, v. g. ex negotiatione, opificio, militia, etc.; ali® sunl mixl®, qu® proveniunt partim ex labore cl industria, partim cx prædiorum fructibus, ut animalium fœtus corumquc fructus, lac, caseus, butyrum , etc.

Nota 3· Wiclefum docuisse decimes non esse debitas, sed meras eleemosynas qu® Possint ad libitum denegari ministris Ecclcsiæ propter eorum peccata, quem errorem Proscripsit conc. Constant, sess. 8. His notatis ,

A. 4. o. — *Dico* 1° Decim® secundum substantiam debentur jure natur®.

Ibid. — *Probatur.* Ratio naturalis dictat ut *eis* qui divino cultu, "ministrant ad salutem lotius populi, ipse populus necessarii victus ministret, eo modo quo his qui communi utilitati invigilant, ul sunt principes, milites et alii hujusmodi, stipendia vicius debentur a populo. Id eleganter exponit Aposl. 1 Cor. 9, alloquens Corinthios secundum humanas consuetudines el communem omnium sensum , his verbis · *Quii militai suis stipendiis unquam 1 Quisptanlat vineam et de fructu ejuj non edit ! Quis pascit gregem cl de lacte gregis non manducari... Scriptum csl in lege Moysi : Non alligabis os bovi trituranti... Si nobis spiritualia seminavimus, magnum esi si carnalia vestra metamus.* Item iTimolh. 5. Hinc Christus, Luc. 10 : *Dignus esi operarius merccde sua.*

Ibid. — *Dico* 2° Solutio decimarum secundum quotam non est juris naturalis; in veteri lege erat juris divini ; in nova lege csl juris ecclesiastici tantum, non divini.

Probatur prima pars. Ratio naturalis non determinat decimam partem fructuum esse dandam ministris Ecclesiæ, sed id quod sufficit eorum sustentationi, sive id sit pars decima , sive duodecima, sive alia Ergo.

Ibid. — *Probatur secunda pars* ex S. Script. Exod. 22; Levit. 27; Num. 18; ubi Deus statuit ut reliqu® duodecim Tribus decimam pariem suorum proventuum Levilis darent : et hoc convenienter, nempe ut Levit® honorabilius viverent, nec pra paupertate populo essent despectui, cl quia periculum erat ne aliqui pr® avaritia legem naturalem dc decimis quoad substantiam vel négligèrent, vel minus exacte servarent.

Probatur tertia pars ex variis locis juris canonici, Extra, tit.de *Decimis* 30, cap. *Cum homines,* 8; item causa 16, q. 1, cap. *Si (piis laicus*, et sequentibus; ibid. q. 2, cap. *Admonemus,* el sequentibus.

Probatur quarta pars, qu® esi communis theologorum cum D. Th. contra canenistas. Nullum exlal præceplum in lege evangelica dc decima parte solvenda, sed tanlum de subministrando necessario congru® sustentationi ministrorum Ecclesiæ, sive id sil pars decima , sive alia. Ergo.

2' Quod est juris divini non potest auctoritate Ecclesiæ aul consuetudine lolii : atqui non solum potesl Ecclesia, alienus opportunitatibus lemuorutn el personarum,

ifljwn partem quam decimam determinare, **jedde** facto id variis in locis determinatum est, sive ipsius Ecclesiæ auctoritate, sive consuetudine; plures enim solvunt undecimam partem, alii duodecimam, alii decimam tertiam , alii vigesimam , alii aliam. Ergo.

Dicte cum canonistis. t° Cap. *Tua* 25, tit. 30, Extra, *de Decimis,* dicitur, *decimas constitutione divina deberi ; 2°* ibid, cap 26 *Tua nobis, Deum præcepisse decimas sibi solvi in signum universalis dominii; ideo- (jue non posse minui ;* 3· Causa 16, q. 1 , cap. ultimo el alibi, *decimas esse juris divini;^* Dominus, Matth. 23, cum dixisset, *decimatis mentham et anethum*, subjunxit : *Oportuit hac facere et illa non omittere ;* 5 Matth. 5, Dominus dicit . *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam scribarum et pharisaorum, etc.* atqui hi solvebant decimani pariem : ergo nos *a fortiori.* Tandem Pontas, verbo *Dixmes,* citat pro hac sententia S. Th. hic o.

R. ad primum , secundum el tertium , decimas dici constitutionis divinæ, juris divini a Deo præceplas, non quia in lege nova extat lex aliqua illas præcipiens secundum hanc quotam, sed multiplici alia ratione. 1> Quia jure naturali et divino debetur Ecclesiæ ministris sustentatio quæ sub vocabulo *decima* comprehenditur, el dicitur decima secundum substantiam ; 2' quia lex de decimis quoad quotam statua est ah Ecclesia ad imitationem legis divinæ olim Judæis Iradilæ : unde sunl juris divini exempiari 1er ; 3 · quia id recte dicitur juris divini quod est Deo ct ejus cultui consecratum , quasi sub ejus dominio et jure; sic enim dccimæ dicuntur juris parochialis, quia debentur parochis.

Ad quartum R. hoc esse dictum pro tempore quo lex Mosaica adhuc vigebat.

Ad quintum R. nostram justitiam debere esse majorem justitia pharisæorum , non in solvendis decimis, alias plusquam decimam deberemus solvere, sed in reformandis alTcctibiis internis, cum eorum justitia esset tantum externa.

Ad sextum R. decimas deberi Deo, quatenus debentur ejus ministris, Ecclesia sic disponente quoad quotam.

Ad ultimum R. D. Thomam malo citari a laudato auctore, loquitur enim S. Doctor dc lege veteri, non nova.

Utrum vero Ecclesia hanc quotam, nempe decimam, determinare potuerit? Videtur quod non : quod enim in veteri loge id taxatum fuci it, ideo erat quia lilii Levi erant quasi decima pars [roptili, licet nec pariem acceperant in distributione terrai, tamen haberent uxores cl liberos. Λl vero in nova lege sacerdotes vix sunt sexagesima pars populi, nec adhuc omnibus dantur decimæ; habent insuper hærcdilarias possesiones el carent uxoribus el liberis. Hoc non obstante,

Ibid. *R. ad quaestionem affirmative.* 1« Quia deed ut populus christianus non minus exhibeat ministris novi Testamenti, quam populus Judaicus ministris veteris Testamenti, siquidem ministri novæ legis ad longe plura obligentur el sint longe majoris dignitatis; ideoque pluribus indigent ad tuendam in populo status sui dignitatem. 2'· Quia in antiqua lege unicum eral templum omni sua supellectili copiose instructum ; al in nova lege sunl innumerabilia quæ suis ornamentis cl restaurationibus indigent. 3· Quia, licet episcopi ct paroebi quibus præ cæleris debentur decimæ, si soli spectentur, non sint forte sexagesima pars populi , si tamen spectentur multi alii ministri qui divina oflicia obeunt pro populo, quibus ideo ex bonis populi sustentatio debetur; item si spectentur pauperes, orphani, viduæ, quibus subvenire episcopis et parochis incumbit ; si , inquam, hi omnes numerentur, erunt forte plusquam decima pars populi. Ibid. — Tandem numerus denarius est numerus perfectus, quasi primus limos numerorum ulli a quem numeri non procedunt, sed reiterantur ali uno. Unde qui decimam dat, quæ est perfectionis signum, novem partibus sivi re servatis, protestatur quasi in quodam signo ad se perlinere imperfectionem ; perfectionem vero cxpcctandam a Deo per Christum , ct quidem in lege veteri per Christum venturum , in nova per Christum præsenlem cl ministros ejus. *Ex quibus patet responsu ad argumentum.*

E.r dictis itaque colligitur cos qui docili, is defraudant duplici peccato peccare, nempe irreligionis ct injustitia', cosquc ideo teneri ad restitutionem ; quia si specietur solutio decimarum ut esi in cultum divinum , est actus religionis ; si ut debetur ministris Ecclesiæ propter eorum munia , «i

velus justitiæ. Unde concilium Trid. sess. 25 *dc Reformat,* cap 12, sic decernit : «Præ» cipit igitur S. synodus omnibus, cujus» cumque gratius cl conditionis sint, ad » quos decimarum solutio specta?, ut eas ad b qtioe <'e jure tenentur... integre persolo vaut; qui vero eas subtrahunt aut impe» diunlexcommunicentur, nccabeo crimi» ne, nisi plena restitutione secuta, alisol» vantur. »

Ibid, ad 5. — *Dico* S' Quamvis decimæ tlebeanlui parlim jure naturali parlim ecclesiastico, *ul dictum est,* tamen ministri Ecclcsiæ laudabiliter decimas non requirunt, ubi sine scandalo requiri non possunt propter dissuetudinem, vel propter aliquam aliam causam. Quia ministri Ecclcsiæ majorem curam habere debent spiritualium bonorum in populo promovendorum quam temporalium colligendorum. El ideo Apost. 1 Cor. 9, noluit uti potestate a Domino sibi tradita, ut scilicet acciperet stipendia vicius a Corinthiis quibus Evangelium praedicabat, ne daretur aliquod impedimentum Evangelio Christi.

Ibid — Ncc. tamen peccabant illi qui ei non subveniebant, alioquin Apostolus cos corrigere non omisisset : similiter nec sunt in statu damnationis qui non solvunt in lo-'is in quibus Ecclesia non petit, nisi forte propter obstinationem animi, habentes voluntatem non solvendi etiamsi ab eis peteretur.

Ilis aureis S. Doctoris verbis subjungit Sylvius, fidelis ejus interpres: «Ubi ergo » mvenciii»'. *ministri Ecclesias* antiquitus » obtinuisse consuetudinem ut aul non solii vantur decimæ, aul non do omnibus fruc» tibiis vel agris, aut non a quibusdam inu colis, non præsumanl cos sive por vim » sive per lites oleum scandalo infirmorum » exigere. Neque debent metuere periculum « perjurii quod a quibusdam praetenditur, » quasi alioquin minus sint satisfacturi ju» ramento de conservandis juribus paro» chialibus : nam juramentum non debet » esse vinculum iniquitatis ; ideoque ejus» modi juramenta sunt intelligenda salva » lege charitatis, quam ct pastor suis ovibus » cl alii Ecclesia' ministri debent fideli po» ptdo. Ea vero charitas exigit, certis casid bus, ul pro sacro ministerio nihil acci« Dtanl. » Hucusque laudatus auctor. Unde cone. Turon, anno 858, cap. 132, dicit·

*Nullus sacerdotum decimas cum liteetf** gio suscipiat, sed prasdicatione et «/imo. n itione.*

Si dicas. Ecclesia non potest eximere a jure naturali : atqui obligatio solvendi decimas parlim est cx jure naturali, nt dictum csl : ergo qui nullas solvunt, ut cofitingit in quibusdam locis Italiæ praesertim, etiam tacente Ecclesia , a peccato non excusantur ulpotc violatores juris naturalis.

R. D. majorem. Ecclesia non potest eximere a jure naturali, quamdiu permanet, *C.* si exlingualur, *N.* Porro, licet sit juris naluræ quod debita solvam , si tamen is cui debeo debitum remittat, aut sibi satisfactum dicat, cessat obligatio, ncc ulla est violatio juris naluræ si non solvam. .Ministri autem Ecclcsiæ ubi non petunt decimas, censentur eas remittere ct fateri sibi satisfactum.

Repones. Ecclesia omittit petere metu scandali, non sponte, ideoque non censeturper hanc omissionem remittere.

R. Ecclesia sic omittit petere metu scandali , ul etiam ex amore charitatis omittat: dum enim Ecclesia aut parochi omittunt petere temporalia sibi debita metu scandali , id faciunt ob amorem profectus spiritualis in filiis suis, adeoque amore charitatis moventur; qui autem ex charitalc agit, sponte agit.

Cæterum hucusque dicta in præsenti conclusione intellige sub duplici limitatione. 1° Casu quo ministri absolute indigerent, quantumvis orni Iterent petere, fideles tamen eorum curæ commissi tenerentur ipsis subvenire; quia , licet dicantur tacendo remittere debitum, Ecclesia tamen,quæ vult suos ministros honeste sustentari, non censetur in tali casu remittere, sicqueremanet obligatio juris naturalis. Ita Cajet, hic.

2° Quæ diximus inlclligenda sunt, modo appareat in subditis aliquod jus non solvendi ; ita ul scandalum quod Hiandum consuimus, oriatur ex ignorantia vel infirmitate : alias , si jus parochi ita sit evidens ul nullum appareat in subditis, eorumque scandalum sil ex malitia el pharisaicum, nec deberet nec posset tacere pastor ; — 2. 2. q. 43. n. 8 o — quia hoc noceret bono communi , quatenus daretur malis rapiendi occasio , et ipsis etiam rapientibus noceret, quia retinendo aliena in peccato remanerent

J II — *Er tfuibm bonis dtbeantur drcimn*

4. 2. o. — *Dico.* Stando juri communi , homines tenentur solvere decimas cx omnibus suis bonis , nedum ex agris, praediis, arboribus, molendinis, etc. sed etiam ex negotiatione, opificio, mililia, etc.

Ita in jure lib. 3 Decretal, til. 30 *de Detimis,* cap. *Non est* 22, cap. *Ex transmissa* 23, cap. *Tua nobis* 26 ; el causa 16 , q. 1, cap. *Decimas* 66.

Ibid — *Ratio est,* quia radix solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debeatur carnalia, juxta Apostolum supra citatum : omnia autem quæcumquehomo possidet sub carnalibus continentur, et non est ratio cur de illis potius quam de istis decimæ solvantur.

Nec obstat quod in veteri lege non solverentur decimæ personales; fuit enim illis specialis ratio quæ in nova lege non militat: — Ib adi —scilicet in veteri lege omnes aliæ tribus habebant possessiones dc quibus poterant sufficienter providere Lcvitis, quibus aliunde non interdicebatur quin de aliis honestis operibus lucrarentur. In nova autem lege plurimi in populo non habent possessiones, sed de aliquibus negotiationibus vivunt ; el ministris novæ legis strictius interdicitur ne se ingerant negotiis lucrativis.

Dixi, *stando juri communi ;* quia si spectcmusconsuctudinem, cui, dum esllegilime introducta, standum esse jura volunt, vix ullibi solvuntur decimæ personales. Imo in pluribus locis prædialcs non solvuntur nisi do frudibus majoribus ; — Ibid ad 3. — ncc enim convenit honestati ministrorum Ecclcsiæ ul exacta diligentia requirant minima , quia minima quasi nihil computantur.

Et epio ct ex didis in praecedenti §.««'<710-*lur* eos satisfacere suæ obligationi, qui solvunt decimas juxta consuetudines receptas in suis locis. Sic satisfacit qui solvit quantitatem nomine decimæ solvi consuetam , etiamsi sil duodecima , vel decima quinta, vol vigesima ; item qui solvit ex omnibus rebus in tali loco solvi solitis, et non ex aliis quæ alibi solvuntur ; item qui solvit in agro secundum morem, etsi non in horreo.

Ibid, ad 4. — E contra non satisfaciunt qui priusquam solvant decimas , deducunt tribulum aul pensionem domino fundi debitam, vel pretium operariorum, semen , etc, Ila in jure lit. cit. *de Decimis,* cap *Cum homine» cl* cap. *Tua nobis.*

Ibid. — *Ratio est,* quia decimæ debentur cx fructibus lerræ in quantum proveniunt ex divino munere, el ideo non cadunt sub tributo , ncc sunt obnoxiæ mercedi operariorum. Item non satisfaciunt qui deteriores portiones assignant ; debent enim solvi decimæ prout bona fide se offerunt: item qui non solvunt ubi cl quando debent solvere.

Quo autem loco et tempore debent solvi ? standum est consuetudini. Regulariter tamen decimæ prædialcs solvuntur stalim perceptis fructibus, el in loco ubi sunt natar personales, in fine anni ac deductis expe.^ sis, cap. *Pastoralis* titulo citato *de Decimis;* quia solvuntur tantum ex lucro, lucrum autem censetur deductis expensis. Mixtæ sequentur naturam prædialium , excepto fœtu qui servandus csl usque ad statum quo usibus ordinariis servire potest.

Quodlib. 2. a. 8. — Contra consectarium superius *oppones* auctoritatem D. Thomæ dicentis, *Semper teneri homines reddere decimas, si Ecclesia exigat, etiam contraria consuetudine non obstante.* Ergo.

R. S. Doctorem vel intelligere decimas quoad sustentationem necessariam ministris, quæ contraria consuetudine tolli non polesl, *ut palet ex dictis;* vel (quod verius puto) nomine Ecclesiae intelligere non aliquem particularem parochum , sed Ecclesiam universalem , puta in concilio, vel ejus supremum caput : addit enim : « In terris «in quibus non est consuetudo communis » quod decimæ dentur et Ecclesia non polit, » videtur Ecclesia remittere dum dissimulai:» ubi nomine Ecclcsiæ non videtur intelligendus alicujus ecclcsiæ particularis rector, sed vel Ecclesia universalis, vel ejus caput ; quapropter subdit : « Unde non bene » facerent rectores ecclesiarum si in terris » illis decimas exigerent in quibus non est «consuetudo dari, si probabiliter crederent «quod ex hoc scandalum nasceretur. « Porro non est dubium quin Ecclesia universalis vel summus pontifex ex plenitudine potestatis possit consuetudinem legi contrariam abrogare, cl legem in usum pristinum revocare.

Petes utrum Ecclesia habeat dominium decimarum ante separationem 7

Λ. ή! controvert! inter anciores propter diversos lextusjuris de quibus vide Lessium hie el Layman, fib. 4, tract. 6, cap. 2.

Gcterum jura concedunt Ecclesiæ, nedum actionem personalem in decimas ante divisionem, sed etiam, si hæc non sufficiat, concedunt realem in ipsas decimas, cap. *Cum non* ***sil,*** lit. cit.de *Decimis :* unde venditio fructuum non decimatorum est invalida,c. *Pastoralis,* ibid. — Hic n 2. ad 4. — Et ideo, inquit S. Doctor, si vendatur triticum non decimatum, potest Ecclesia decimas exigere Ecclesiæ débitas et ab emptore qui babel rem Ecclesiædebitam, eta venditore qui Ecclesiam defraudavit. Uno tamen solvente alius non tenetur.

§ III. — *Qtiibus tint iulvendtv decima?*

Λ. 3. o. — *Nola.* Circa decimas duo sunt consideranda, scilicet jus ipsum accipiendi decimas, et ipsæ res quæ nomine decimæ dantur, ut fructus agrorum, fœtus animalium, etc.

Ibid. — *Dico* 1° Jus percipiendi decimas solis clericis competere potest, res vero quæ nomine decimarum dantur, possunt competere laicis.

Ibid. — *Probalur prima pars.* Jus percipiendi decimas spirituale est : ergo. *Probatur ani.* Jus istud fundatur in debito quo ministris altaris debentur sumptus ex suo ministerio , cl quo seminantibus spiritualia debentur carnalia. Ergo.

Ibid *Probalur secunda pars.* Res quæ nomine decimarum dantur sunl corporales, ut fruges, fœtus animalium, etc., unde possunt in usum quorumlibet ccdcre et ad laicos pervenire.

Dico **I**0 Licet solis clericis curam animarum ex officio habentibus competat jus decimarum ex justitia, *ul palet ex didis,* attamen sive ex lege pietatis aul charitatis, sive ex præceplo Ecclesiæ , concessione aposlolica , aut consuetudine, competit etiam aliis clericis divina officia obeuntibus, quippe qui sunt capaces juris spiritualis. Unde conc. Trid. sup. cit. sess. 25, cap. 12 de *Reformat.* generaliter *præcipil omnibus, cujuscumque gradus el conditionis sini, ad quos decima rum solutio special, ul eas ad quas de futt tenentur, in cathedral i, aul quibuscuutgue aliis ecclesiis, vel personis quibus legitime debentur, integrepersolvant.*

Dices. Laici qui percipiunt decimas titulo vel loiationis, vel emptionis, vclprivilegii aul concessionis apostolic.e, liabcnljui illas percipiendi , alias injuste eas perripereni : ergo jus percipiendi decimas etiam laicis competit.

Λ. *D.anl.* Habent jus primarium, A'.ju< secundarium, *C.* Duplex igitur dislingritm jus percipiendi decimas : unum primarium et spirituale, fundatum in spirituali mini·· terio quod ad laicos transire non poled; aliud secundarium ortum ex primario, imdiaule contractu humano. Clericus enim habens jus spirituale decimarum, polest suppositis supponendis illas decimas aul vendere aul donare, aul locare laico, sicquc laicus habet jus ad illas, non quidem primarium, fundatum in ministerio spirituali, sed secundarium, fundatum in venditione,aul donatione, aul locatione, etc.

Et ita summi pontilices quandoque concedunt etiam in perpetuum decimas viris nobilibus, ob insignia eorum merita in Ecclesiam, sive ut eam in posterum defendant Id etiam poterant episcopi ante concil. Lateran. sub Alexandro **III**, anno 1179; >ed hoc illis per istud concilium est prohibitum, jubeturque suspensione mulctari qui id fecerit : refertur lib. 3 Decretal, tit. 32 d^>*Decimis,* cap. *Quamvis* 17.

Itaque laici qui post laudatum concilium decimas obtinuerunt in perpetuum absque consensu summi pontificis, secura conscientia relinere non possunt; et qui sive ante concilium dc consensu episcopi , sive post de consensu papæ legitime possident, lice! possint eas donare monasterio , vel ecclesiæ alteri, accedente consensu episcopi ad cujus ecclesiam pertinebant, loco citato, lit. 10 *De his quæ fiunt a pradalo,* cap. *Cum aposlolica7;* non ita tamen certum est eas pari modo posse in alios laicos transferre, propter cap. *Prohibemus* , tit. 30 *dc Decimis*, ubi dicitur ex concilio Lateranensi: *Prohibemus ne laici decimam cum animarum suarum periculo delinentes , in alios laicos possint aliquo modo transferre.* Enim vero, quamvis laici decimas possideant cum aliquo consensu Ecclesiæ, præsumuntur tamen semper eas delinere eum animarum suai um periculo, vcl quia non præslanl Ecclesiæobsequia ad quæ tenentur, vcl quia in illis decimis concedendis intercessit aliqua coactio, vcl quia non prudenter nec in commodum Ecclesiæ sunt concessa*. Ita saltem ccn

graves anciores, Pontas, verbo *Dixmes,* cas T; Less, hi·· dub 4, contra quosdam alios.

Ibid, ad 2. — *Dice.* 3" Decima· personales debentur ecclesia: in cujus parochia homo habitat; decimæ vero prædiales rationabiliter magis videntur pei linere ad ecclesiam in cujus terminis pnedia sila sunt. Tamen jura determinant quod in hoc servetur consuetudo, cap. *Cum sint,* el eap. *Ad aposlolica,* tit. 30 *dc. Decimis.*

Ibid - Quoad decimas mixtas : homo qui distinctis temporibus in duabus parochiis gregem pascit, debet proporlionalitcr ulriquc ecclesiæ solvere ; cl quia ex pascuis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima gregis ecclesiæ in cujus territorio rex pascitur quam illi in cujus territorio ovile locatur. Hæc secundum sc; sed, ul ante, stetur consuetudini.

J IV — *Qttt teneantur solvere dc< ima.s ?*

Dico 1° Omnes laici quicumque sint, sive chrisliani, sive Judæi aul pagani, qui possident prædia alicui ecclesiæ subjecta quoad decimas, eas jure communi tenentur solvere; quia esi onus rei annexum in stipendium ministrorum talis ecclesiæ : Sylvester, verbo *Decimæ,* ɳ. 12 ct 13. Dico *jure commuɳi,* quia privilcgioaulconsuetudine quidam eximi possunt.

A. 4. o. — *Dico* 2° Clerici in quantum clerici, id est, in quantum habent possessiones cx ministerio spirituali obvenientes, decimas solvero non tenentur. Quoad hoc voro quod possident proprio jure, vel cx successione parentum , vel ex emptione, vel quocumque simili modo , sunt ad decimas solvendas obligati.

Ibid, ct in «rg. s. c. — *Ratio utriusque* , quia idem secundum idem non potest esse causa dandi el accipiendi, sicul nec causa agendi cl patiendi : clericis autem, in quantum sunl ministri altaris, spiritualia populo seminantes, decimæ a fidelibus debentur . ergo qua tales ad eas dandas non obligantur. Hinc Paschalis II dicit : *Novum genus exactionis est, ut clericis decimas exigant,* L. 3 Decretal, tit. 30 *de Decimis,* c. *Novum* 2.

Ibid. — Contingit tamen ex distinctis causis cl respectu diversorum, eumdem esse dantem el recipientem sicut agentem cl patientem : unde quoad ca quæ possident clerici alio titulo quam spirituali a decimis non eximuntur , eide illis bonis inlelligcndum quod dicitur id line dicti capitis '. *Illi clerici qui a clericis spiritualium ministeriorum labores recipiunt, decimas eis debent.*

bid. ad 1. — *Ex his inferes* praedia sila intra terminos alicujus ecclesiæ, si alteri ecclesiæ intuitu spiritualium officiorum conferantur, per sc non debere amplius solvere decimas priori ecclesiæ : *patet* tum cx ratione allata , tum cx jure citato. Per accidens tamen obligari possunt, vcl ex consuetudine contraria, vel si inde prior ecclesia graviter attenuaretur ; tunc enim vcl decimæ sunl adhuc solvendæ, vel compensatio praestanda : ut colligitur ex eap. *Suggestum,* lit. cil. *de Decimis;* idque innuit æquitas naturalis quæ non patitur statuta Ecclesiæ talem inordinationem inducere, ut unus esuriat et altor ebrius sil. Ita Cajet, ct Sylvius hic.

Ibid. ad3.— *Dico* 3 Sicut Dominus mandavit Lcvilis, Num. 18, ut solverent summo sacerdoti decimam decimæ; i'a nunc eadem ratione tenentur clerici summo pontifici decimam dare si exigeret : naturalis enim ratio dictat ut illi qui habet curam <lc communi multitudinis statu provideatur unde possit excqui ca quæ pertinent ad communem salutem.

Hanc autem decimam papa exigere non solet, nisi in casu extremæ necessitatis , ul facium est sub Innocentio **III**, pro recuperatione TerræSanclæ; sed loco decimarum solvendarum solet exigere semel cx majoribus beneficiis, scilicet ex episcopatibus et abbatiis fructus unius anni, qui dicuntur *annata.*

Ibid, ad 2. — *Dico* 4° Religiosi dc jure communi el secluso privilegio tenentur solvere decimas , quia secluso privilegio sunl subjecti parochiis; et colligitur ex cap. *Ex multiplici3, cl* cap. *Exparte* 10, til. 30 *de Decimis* ,· el habetur expresse in conc. Latcran.anno 1215,sub Innocentio **III** citato, cap. *Nuper 31,* eodem lit. De possessionibus acquisitis post dictum concilium : — Ibid. — verum immunitatem habent secundum diversas concessiones a Sede apostolica facias. Unde

Dico 5J Religiosi non tenentur decimas solvere *dc novalibus suis quit propriis manibus vcl sumptibus excolunt cl de nutrimentis animalium suorum, cl de horiis suwi*

ita in propriis terminis in Jure , cap. *Ex parte* 10, lit. 30 *de Decimis* quod csl Honorii III, successoris Innoenli HI; cslqucsententia coi muniset in praxi recepta.

«Novale autem est ager seu prædium de novo cultum , cum supra hominum memoriam non coleretur, idcoque modicum vel nullum fructum afferret.

Dico 6u Attentis subsequentibus constitutionibus apostolicis, dc nullis omnino bonis decimas solvere tenentur regulares.

1° Pius IV, bulla *De statu,* 5 apud Cherubinum , data anno 1560, eximit moniales a quibuscumque decimis, subsidiis cl oneribus , his verbis : « Moniales... quorumvis n ordinum..... ipsaque monasteria el (lou mos... corumquc possessionesctalia quæu cumque bona mobilia et immobilia a » quarumcumque decimarum el subsidio- » rum ac aliorum onerum> quomodolibcl » nuncupatorum... in perpetuum prorsus » eximimus ct liberamus. » Et licet pontifex loquatur tantum dc monialibus in Italia consistentibus, tamen per communicationem extenditur ad omnes religiones tam virorum quam mulierum ubicumque existentium , juxta varias bullas SS. pontificum , quas citat de laCruz,de Statu Relig. lib. 2, cap. 4.

2° Paulus III, bulla *Licet,* 48 apud Chcrubinum, concedit patribus Societatis Jcsu, α Ut do domibus ct collegiis ac eorum præ- » diis, hortis, aliisque locis...ctaliis bonis d quibuscumque per dictam Societatem cl «ipsius collegia possessis ct obtentis, ali- » quam decimam cliam papalcm solvere.... d minime teneantur. »

Et quia in hac bulla Pauli III non erat expresse derogatum cap. *Nuper* superius citato, generalis Societatis exposuit GregorioXIII bullam Pauli III ideo posse vitio nullitatis notari. QuapropterGregoriusXIII bulla *Pastoralis,* apud Cherub. 51 , data anno 1578, confirmans priorem constitutionem Pauli III, el alteram Pii IV, expresse derogat cap. *Nuper.*

Dixi, *attentis constitutionibus apostolicis ;* quia scio praxirn esse contrariam in pluribus locis , neque facile permitti regulares talibus frui privilegiis.

Opponitur etiam detrimentum indo sccu turum aliis ecclesiisquæ antea cx his possessionibus decimas percipiebant, quaeque ex multiplicatis acquisitionibus per monasteria ad summam egestatem cogi powwol, qceri est inconveniens non ferendum.

fI. quod , casu quo priorum ecclesiarum ministri inde egestate premerentur, quod rarum est, decimae essent adhuc ipsis solvendæ , aut compositio præstanû», ul colligitur ex cap. *Suggestum,* tit. cit. *de Decimis ; et* diximus supra conclusione secunda : Vel honeste eorum sustentationi p' SS. pontificem aut aliunde subveniendum esset, secundum quod exigit æquilasnaturalis.

Cætcrum, per sc loquendo, sicut auctoritate apostolica factum est ut (ale prædium decimas solveret, sic eadem auctoritate effici potest, justa subsistente causa, ut eas amplius non solvat, vel alteri solvat. Unde, quamvis inde ccclesiæ quædam patiantur aliquod detrimentum, non tamen lit illis injuria, cum S. Sedes in hoc utatur jure suo; non enim ita hoc onero gravavit hoc vel illud prædium, in favorem hujue vel illius ccclesiæ quod sibi ademerit potestatem vel illud remittendi, vel alteri ccclesiæconferendi.

Quodl. 6. a. 10. o. — *Dico* 7° Etiam patiperes (modo tamen extremam necessitatem non patiantur) tenentur solvere decimas clericis quantumvis divitibus.

ibib. — *Probatur.* Decimae debentur mimstns Ecclesiæ, non ratione personæ , srd ratione ministerii ct ex justitia comminativa , in qua non variatur medium secundum diversas personæ conditiones ut in aliis virtutibus, sed attenditur solum aequalitas rei ad rem ; qui enim emit rem aliquam debet tantum solvere quantum valet, sive a paupere , sive a divite emat. Ergo.

Si dicas decimas esse institutas propter sustentationem ministrorum Ecclesiæ, minislros vero divites habere aliunde undesuslenlentur:

Ibid. — *R.* decimas esse institutas propter sustentationem ministrorum tanqunm propter rationem finalem talis institutionis, non lanquam propter titulum propter quem debita est illis sustentatio ; ille enim titulus est ministerium popino exhibitum . undo, sicut operario diviti non minus debetur merces operis præslili quam pauperi ; ita similiter clerico diviti ministeria spiritualia præstanli, non minus debentur decima quam pauperi.

Inst. Qua' eunt superflua clericis debentur pauperibus. Erga.

R. quæ su nl superflua clericis non deberi pauperibus ex justitia , ut dictum est alibi ; sed *dati.* quod mulli volunt, deberi ex justitia, *distinguoant.* Debentur pauperibus in communi Juxta dispensationem clerici *C.* un/. huic vel illi pauperi determinate, *N.* ant. Satisfaciat ergo inprimis pauper suo debito, deinde cxpeclel eleemosynam a clericis, juxta prudentem eorum dispensationem.

Non nego tamen eos qui gravi paupertate premuntur, posse ad tempus melioris for- (uns differre solutionem decimarum : tum quia in gravi necessitate potest differri solutio debili cujusque ex titulo justo contracti ; tum etiam quia præsumitur cx una parte Ecclesiam benignam matrem non intendere ulin tanto rigore decimæ a fidelibus gementibus exigantur , cx altera parte parochos qui suis parochianis subvenire tenentur, iniquo animo non ferre si ipsi parochiani in tanta inopia sibi ad tempus retineant quod ipsis aliundea parochis erogandum foret.

Est autem hæc disparitas inter extremam et gravem necessitatem , quod extrema tollat omnino obligationem solvendi, gravia vero suspendat, ul dicilur alibi.

DISSERTATIO IV.

DE VOTO.

D.Th.Q. 38.

ARTICULUS I.

Quid sit votum?

Dico. Votum *est promissio Deo [acta dc meliori bono.* Est communiscl colligitur ex I). Th. hic a. 1 ,2 cl 5. Promissio vero est deliberata clsponlanca fidei obligatio.

Itaque ad valorem voti requiruntur sequentia : 1° promissio ct non simplex propositum ; 2° intentio se obligandi ; 3 deliberatio; 4' spontancitas seu libertas ; 5° quod sil de re bona caque meliori quam ejus contradictoria ; 6° tandem quod fiat Deo. Explicantur singula.

Λ 1 o. — 1o *Promissio est non simpiix propositum.* 1" Quia S. Scriptura exponit votum per promissionem Eccles. 5 : Si *quid vovisti Deo ne moreris reddere , displicet enim ci infidelis ct stulta promissio.* El infra : *Multo melius est non vovere quam post votum promissa non reddere.* 2· Quia juxla communem omnium sensum, votom essentialiter obligat, at non simplex propositum ; sed promissio obligationem inducit. — Ibid. — In hoc enim differunt propositum ct promissio, quod propositum sil actus voluntatis deliberate quo quis vult quidem facere id dequo deliberat, sed nondum obligat se ad illud faciendum ; unde pœnilenies qui in confessione proponunt non peccare amplius, non committunt duplex pcccaturr si postea relabantur. Promissio aulem est aclus rationis a voluntate imperatus , scilicet ordinatio seu locutio quædam qua quis seipsumalteri obligat: sicutenim homo imperando vel deprecando ordinat quodam modo quid sibi ab aliis fiat, ita promittendo ordinat quid ipse pro alio facere debeat.

Nec obstat quod cap. *Consulti,* lit. *de Regularibus el cap. Statuimus,* eodem titulo, videatur votum reponi in proposito : respondetur enim hæc jura loqui de proposito per votum firmato, ul probat Sylvius hic.

Si *dicas.* Qui proponit aliquid facere, utitur saltem tacite hoc verbo, *faciam,* quod videtur obligatorium. *Respondeo* hoc verbum, *faciam* , aliquando equidem esse obligatorium, praesertim-in contractibus onerosis, sed etiam aliquando et sæpe non esse obligatorium, sed tantum significare quid sit in animo, ita ul ejus sensus sil, Mihi est animus faciendi : unde sæpe dicimus : *Faciam equidem , sed non promitto.*

2° *Intentio sc obligandi:* quia cum actus agentium cx intentione non operentur ultra intentionem agentis, uldiciturcommuniter, seclusa intentione se obligandi, nulla erit obligatio, adeoque nec votum, de cujus essentia csl quod obliget, ul dictum est.

Ex quo inferes eum qui intenderet quidem vovere, sed interius nollet sc obligare, non teneri volo; quia hæc secunda intentio est contra substantiam voti, adeoque destruit primam et consequenter votum , nisi forte voluntas vovendi esset cfficacior voluntate non sc obligandi, quod non præsumitur. Unde talis non vere vovet, sed simulat sc vovere , cl mentitur si sciat naturam voti, aut saltem fallitur si putet sc posse voveri absque obligatione : sicut qui diceret se donare rem quam non vellet a se alienare, non vere donaret, sed simularet sc donare, uuia hæc conditio foret

donationis et ipsam destrueret. Ita communiter contra Soto.

Quod si intenderet quidem sc obligare, non tamen adimplere promissum, licet peccet graviter sic vovendo, lenelur tamen volo; quia, sicut non csl dc essentia voti aut promissionis quod ros promissa præstetur, ita ncc de ejus ratione animus praestandi, modo sil animus se obligandi.

Ibid. — Dicit quidem S. Th. ad votum tria cx necessitate requiri, deliberationem cl propositum faciendi; sed loquitur de volo secundum quod iit communiter, modo scilicet legitimo et absque peccato; scu loquitur de iis quæ suntdc necessitate voti, qua liciti, non qua validi præcise.

Si dicas tale votum a Deo non acceptari, quia vitiosum csl ct malum, adeoque non obHgarc : *respondeo* non acceptari quidem a Deo ad meritum et præmium, acceptari tamen ad debitum cl obligationem, quia; ulsuppono, est dc re bona, licet mala circumstantia vitietur; sicut qui ex vana gloria voveret dare eleemosynam, votum teneret ct acceptaretur a Dcoad debitum , licet non ad meritum, quia malum est.

Quoad qualitatem vero hujus intentionis neccssariæ, non requiritur actualis ncc explicita, sufficit habitualis ncc indirecta; sufficil autem sive actualis, sive virlualis implicita. Exponitur.

Non requiritur actualis ncc explicita ; quia in nullo actu humano ad ejus validitatem talis intentio requiritur.

Nonsufficithabilualis,quæquiàetn prius habita est el non revocata, sed ncc perseverans inoperationc morali, ut dicam modo dc virluali, ita quod non vi illius fiat votum, qualis est, v. g. in coqui, cum intendisset vesperi vovero sequenti die, dormiens aut ebrius verba voti proferret.

Nec edam indirecta, aut inlerpretaliva, qua nempe votum non intenditur in se sed in causa, qualis est in eo, v. g. qui sciens se in ebrietate mulla vovero, voluntarie sc inebriat, et ebrius vovet, promittit, etc. Ncc referi quod quidam actus, puta homicidiuir. in ebrietate perpetratum, imputetur illi qui scit se solere in ebrietate rixari : dispantas csl enim, quod homicidium consistat in ac lionc externa quomodocumque etiam indirecte volita, ad votum autem non sufficiant verba exterius prolata , sed requiritur intentio vera el libera sese obligandi.

Sufficil actualis implicita, qu» quis in conceptu coiifuso, v. g. vult vovere, sciem aliunde naturam voti ; ant etiam si nesciat, proferat tamen verba voti ea intentione qua alii voventes proferunt; in his enim et similibus casibus implicite intenditur obligatio.

Vel virlualis implicita, quæ nimirum habetur vi praecedentis intentionis actualis non revocatae, el virtute perseverantis in operatione morali, ita ut vi illius intentionis praecedentis emittatur votum : qualis est, v. g. in novitio qui hodie mane intendens professionem emittere, varie postea distrahitur, sed tamen tempore statuto se ad professionem comparat, ad altare acceditverha professionis recitat, mente distractus nec ulla pro tunc habens intentionem actualem vovendi aut se obligandi; valet professio, quia vi prioris intentionis in opere morali perseverantis præsens emittit votum.

3° *Deliberatio,* perfecta scilicet et qualis requiritur ad actum perfecte moralem ; quia nemo censeri debet velle sibi imponere tam gravem obligationem nisi ex plena advertentia , perfecta deliberatione et maturo judicio. Unde deliberatio quæ requiritur el sufficit ad peccatum mortale, requiriturct sufficil ad votum ; qui enim potest se obligare diabolo, potest se obligare Deo. inquit Gloss, in C. *Mulier* 32, q. 2.

Hinc resolves 1° cum tenori voto qui, licet non omnes omnino voti circumstantias perpenderit, neque diuturna mentis agitatione discusserit, pleno tamen sensu perfectaque deliberatione, quæ brevi intervallo habet i potest, obligationem voti advertens camquesibi convenire judicans, in tali materia votum emittit.

Nec refert quod paulo post voti pœniteat; id enim non est signum defuisse sufficientem deliberationem, quia mutatis circumstantiis facile hominem pernitet etiam eorum quæ matura deliberatione fecit, *ul palet* in iis qui contrahunt matrimonium aut alios contractus ineunt, quos sæpc vel matrimonii vel contractus initi paulo post uœnilet.

Resolves 2° c contra nullum esse votum omissum in motibus primo-primis, nec etiam in secundo-primis, in quibus, licet possit esso peccatum veniale, cx semiplena deliberatione, nulla tamen est obligatio voti etiam sub veniali, ul docet communis sentcnlia contra Palud. el Navar. Ratio disn·· rilaliscst, quod ad peccatum veniale sufficiat quicumque defectus quomodocumque volitas; ad votum autem requiritur perfecta voluntas deliberata se obligandi ; quia, cum votum sil lex privata quam quis sibi imponit, nemo censetur tale jugum vello, nisi ex plena advertentia plenaque deliberatione habeat plenum dominium suorum actuum, quod cum deliciat in molibus secut*do-primis, nullum omnino est votam et proinde nulla voti obligatio.

Quid vero agendum in dubio sufficientis deliberationis scu intentionis dicemus infra.

i° *Sponlaneilas scu libertas :* hoc csl, quod votum non liat cx ignorantia , scu errore, neque cx metu.

1GN0BANTU.

Distinguenda est hic duplex ignorantia : una negativa scu privativa qua quis nihil scit de re de qua est quæslio ; altera positiva quædicitur pravæ dispositionis, cl est error positivus quo quis credit esse id quod revera non est.

Itaque, si ignorantia negativa versetur circa substantialia voti, irritat votum ; quia, cum ignoti nulla sit cupido seu voluntas, qui ignorat substantiam voti illam vovere >ion intendit : unde, qui sacrum ordinem susciperet ignorans ei annexum esse votum castitatis, aul religionem profiteretur ignorans in ea esse abstinentiam a conjugio, vel rerum proprietate, non teneretur voto, nisi forte haberet intentionem generalem sc obligandi ad omnia ad quæ qui similem professionem edunt se obligant.

Si vero ignorantia negativa sil circa voti accidentalia tantum, quæeumque illa sint, non irritat votum ; quia, cum accidentia sint connexa substantia?, qui vult formalilorsubstantiam, vult virtualiter seu censetur velle ea quæ sunt illi annexa, nisi ea expresse excludat, quod non potest qui ea ignorat. Unde, qui voveret, v. g. ingredi religionem Carihusianam trium votorum conscius, sed abslinentiæa carnibus inscius, voto teneretur, etiam dato quod non vovisset si scivisset ; (it enim inde tantum quod quidem non voluisset, non autem quod revera non voluerit.

Dices. Promissio homini facta est invalida si procedat ex ignorantia licet circa accidentalia lanium , sic ut non promisisset si scivisset : ergo sknlilcr promissio facta Deo.

{. N. ant. Quia tamen homo homini facile promittit, minor ratio requiritur ad rescissionem seu nullitatem promissionis quam voti. Pro quo vide quæ dixi disseri. 2 de Contract, arl. 1 de Promiss. § 3 ; et dissert. 1, ibid. arl. 3, conci. 2.

Si instes non adesse consensum ubi esi ignorantia, neque votum obligare ultra intentionem voventis : *R.* quod ubi est consensus explicitas seu formalis in substantiam rei, sil consensus implicitus cl virlualis parque intentio in accidentia ipsi annexa, nisi, ul dictam csl, excipiantur, aul nisi transeant in rationem objecti formalis, ul jam dicturus sum dc errore. Unde

Non solum error positivus circa substantialia voti irritat votum , ul dictam est dc ignorantia, sed etiam error circa accidentia, si det causam voto cl versetar circa accidentia quæ notabiliter objectum immutant : v. *g.* in exemplo jam posito, qui voveret ingredi religionem Carihusianam, falso existimans licere in ea vesci carnibus, non teneretur voto. *Ratio est,* quia talis non vovet absolute scu præcise religionem, sed ut affectam tali conditione seu circumstantia, quæ licol sit accidens objeclo secundum se ct materialiter considerato, perlinet tamen quodammodo ad substantiam objecti formaliter considerati, prout csl in intentione voventis. Excipe votum professionis solemnis, quod, instar matrimonii carnalis, ob nullum errorem ad substantiam rei promissae non perlinentem irritatur.

Dixi, error circa accidentia quæ notabiliter immutant objectum, quia si leviter tantum immutent, non censentur exclusa , neque dare causam voto, nisi de contraria intentione constet.

METUS.

Votum sive simplex, sivesolcnmc, emissum cx metu gravi injuste ab homine incusso ad extorquendum illud, jure positivo csl nullum. Hoc autem jus magis ex continua doctorum traditione ct usu perpetuo constat quam ex aliqua lege scripta. Sic matrimonium metu contractum, item matrimonium fidelis cum infideli jure positivo irrita sunt, quamvis nullus canon scriptus reperialur, quia forlcvel interciderunt, vel scripto nunquam fuerunt editi. Tamen de volo solcmni insinuatur cap. *Perlatum,* Extra. L. 1, lit. iO, *De his qua vi;* eide

voto simplici ac juramento simul cap. *Cum dilectus,* eodem titulo.

Utrum vero etiam jure naluræ votum sic emissum sil irritum"! *affirmant* quidam Scolislæcum S. Bonaventura , sed, ut videtur, minus fundite. Licet enim quæ fiunt ex metu sint involuntaria secundum quid, sunt taincn simpliciter voluntaria, ut docetur in tract, de Act. Hum. Et sane metus gravis juste incussus aut a causa naturali, vel cliam injuste ab homine incussus, sed non ad extorquendum votum , juxta laudatos auctores el alios communiter, non irritat votum et tamen non minus repugnat voluntario cl libertati consensus quam metus de quo est quæstio.

St *dicas* disparilatem esse, quod votum in casu resolutionis sit exiortum per injuriam, Deum autem non acceptare tale votum , ne videatur approbator injuriæ et iniquitatis, sicut vir probus non acceptaret promissionem ita sibi factam : *R.* quod Deus non censeatur approbare injuriam dum acceptat tale votum, sicut nec approbat dum acceptat juramentum sic extortum , quod tamen , secundum communiorem opinionem cliam adversariorum, csl validum.

Dixi 1 *metus qravis ;* quia nemo censetur moveri cx rnelu icvi ad vovendum quod alias non vovisset : unde metus pure reverenlialis cui non adjunguntur minæ, seu gravis indignatio plerumque non irritat votum. Dico *plerumque,* quia interdum, præserlimapud filiasfamilias quibus est genium meticulosum, plus valet timor revereniialis quam apud alios limor per minas vel verbera incussus : unde, cum sil respective gravis, cl non minus repugnet libertati consensus quam mclus qui dicilur cadens in constantem virum , videtur pariter irritare votum. Ita saltem plures graves auctores.

Inxi 2l *mclus injuste incussus,* quia si sit a causa naturali, puta a morbo, tempestate, etc., satis constat non irritare votum , quia tunc vovens propria sponte eligit minus malum ut vitet majus. Si vero sil ab homine, sed juste incussus, ul si judex condemnat reum ad mortem nisi ingrcdia'ur icligimiem, constat etiam quod non irritci votum, quidquid in contrarium censeam aliqin . quia talis metus non tam est ab cx- (rinseco, quin potius ab intrinseco, nempe propria voluntate d< linqueidisct natura delicti; ct is qui votum proponit potius aufert quam incutit melum, ostendens viam cv». dendi majus malum.

Dixi 3° *incussus ad extorquendum colum :* ut si paler minetur cxhæredationcin filio nisi profiteatur religionem ; si enim oh aliam causam incutiatur metus, puta , ad ultionem et tu voveas Deo, v. g. relirio nem, ut te liberet de manibus inimici, ,c netis volo, quip tunc voves, non ul satisfacias iniquæ voluntati inimici, neque volum exhibes in ejus gratiam , ul sil quasi prelium mediante quo ab injuria cesset, sed Deo ul ab illo impetres auxilium.

Non est tamen ncccsse ut metus incutiatur principaliter ad extorquendum votum; sed sufficit quod proponatur aut acceptelui votum ad redemptionem mali injuste intentati : *paid* ex citato cap. *Perlatum.* Confer quæ dixi de Contract, dissert. 1, art. 4.

Hic a. 5. o. et ad 3. — *Facta Deo ;* quia volum est actus religionis seu latriæ quo quis se obligat Deo ad aliquid faciendum vel omittendum in ejus cultum el obsequium : ct quamvis voveantur aliquando ea quæ perlinent ad alias virtutes, v.g. jejunium, castitas, etc., assumuntur lamcna vovente in cultum ct reverentiam Dei; quidquid enim est gratum numini fieri potest ad testandum ejus principatum cl nostram servitutem , sic est a religione ul imperante.

Dices. Vota sæpe nuncupantur B. Virgini aut sanctis, imo quandoque hominibus, *ul paid* in formulis professionum religiosorum. Ergo.

R. vota nuncupari sanctis aut hominibus posse inlelligi tripliciter absque eo quod desinant fieri Deo : — Ibid, nd 3. — 1' quod ipsa promissio facta sanctis aul hominibus, quatenus est quoddam opus bonum , cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo vovet Deo sc impleturum quod sanctis vel praelatis promittit; — In 4. d 38. q t. quæstiunc 1. α. 4. nd 4. — 2' quod volum liat Deo coram sanctis vel hominibus, tanquam testibus ad majorem reverentiam, vel patronis qui impetrent gratiam adimplendi quæ promittuntur Deo; 3° sic quod vota principaliter fiant Deo, secundario autem in honorem el memoriam sanctorum, eo modo quo templa seu altaria dicuntur ipsis dedicari.

' Itaque, si volum fieret B. Virgini aul ilirui sancto, absque ulla rclalioncad Deum rl absque intentione se obligandi Deo, sed soli B. Virgini aut sancio , non foret proprie volum, nec. actus religionis, sed quædam promissio sacra quæ foret actus aut duliæ, aut hyperduliæ, aul observanti® singularis erga sanctos , et ex ea virtute obligans atque omnino licita. Sicut enim licet colere sanctos aliquo cultu ipsis competenti , ita etiam licet eis promittere aliquid ad eorum excellentiam testandam ct honorandam; promissio autem, præscrlim tam sacra, obligat.

Notandum tamen quod talis promissio, etiamsi esset circa materiam papæ reservatam , non foret illi reservata, sed dispensabilis ab episcopo aul privilegialo, quia non foret proprie votum : unde, si puella dicat (quod non est infrequens) : Sanctissima Virgo, promitto libi meam virginitatem sive castitatem perpetuam, el nihil cogitet de Deo, ..ut si cogitet, intendat sc soli B. Virgini astringere, non est proprie votum, adeoque ncc papæ reservatum. In dubio autem præsumitur Deo vovisse; quia qui profert verba verum votum significarilia, nisi aliud constet, præsumendus est Tovissc ipsi Deo, licet in honorem B. Virginis aut alterius sancti

6U *De re bona.* Hæc clausula spectat materiam voti dc qua articulo sequenti. Unde.

ARTICULUS n.

Dc materia voti.

Hic a. 2. o. — *Dico* 1° Volum propriissime dictum debet esse de opere supererogalionis ct consilii ; quia cum sit promissio voluntaria, eo plenior est ratio voti quo magis est voluntaria promissio . atqui magis voluntarie promittuntur ea quæ sunt consilii quam quæ sunt præcepti ; hæc enim licet non sint absolute necessaria , sunt tamen necessaria necessitate finis; quæ autem sunt consilii, sunt cx omni parte libera : ergo. El hoc jam sensu votum dicitur de meliori bono, quia melius est amplecti consilia cum præccplis quam sola præccpta excqui.

ib. ctad o.— *Dico* 2° Votum proprie dictum potest recto, ct valide fieri dc operibus aliunde præccplis: quia, ul dictum est, licet sint necessaria necessitate finis, ideoque necessario præslanda ad coiiscquendum finem, scilicet salutem , non sunt tamen absolute necessaria , sed libere fiunt, ct libere, licet non licite, omittuntur, ideoque cadunt sub voto , non quatenus sunt necessitatis , sed quatenus libere fiunt.

Confirmatur. Nihil obstat quin aliqui; possit duplici titulo adslringi ad aliquid faciendum , puta , ad jejunandum præccpto Ecclcsiæ et præceptoconfessarii :ergnsimiliter, etc.

Dices. S. Th. in 4, d. 38, q. 1, a. 1, dicit quod necessitas præcepti excludat volum proprie dictum. Ergo.

Λ. S. Doctorem aul hic mitigasse quod loco citato dixit, aut sumere ly proprie non prout opponitur ™ *metaphorice,* seu analogice , sed prout æquivalcl *propriissime* el *strictissime* , proindeque proul opponitur *minus stride,* conformiler iis quæ *diximus* ex ipso in *prima conclusione.*

Dices insuper. Levit. 27, legitur primogenita animalium non potuisse voveri, quia aliunde præceptum erat ea immolandi. Ergo.

R. N. hanc fuisse rationem cur voveri non potuerint, sed quia quæ voventur, débent esse voventis : primogenita autem immolatitia non erantcujuscumque hominum sed solius Dei, non hac sola generali ratione quod Deussit omnium dominus, sed etiam particulari, quatenus adempta hominibus potestate quam alioquin in ea habebant , hæc specialiter sibi retinuerat ob consenatoslsraelilarum primogenitos, occisis .Egypliorum primogenitis.

Ibid, o — *Dico* 3° Vola de rebus simpliciter necessariis aul impossibilibus sunt invalida ct illicita ; quia votum importat promissionem voluntariam qua quis sc obligat ad præstandum aliquid : atqui nullus potest se obligare ad id quod non est in ejus potestate , qualia sunt simpliciter necessaria el impossibilia : unde stultum foret, si quis voveret se moriturum, aut se volaturum aul non volaturum, etc.

Hinc inferes 1° votum vitandi omnia peccata venialia collective toto aul longo tempore vitae, esse nullum , quia id est homini moraliter impossibile , secluso speciali privilegio quod Deus non est paratus dare omnibus, secus de omnibus mortalibus, aul etiam omnibus venialibus in certa materia propter oppositam rationem.

Sed numquid vi lalisvoli saltem teneretur quis ad vitandum peccata venialia quæ potest, sicut vovensjejunare per totam quadra* gesimam, si non possit lotum , tenetur saltem ad partem quam potest?

R. negative. Disparilas est , quod votum jejunandi lota quadragesima sil de re moralitcr possibili, adeoque absolutcvalidmn : unde, si per accidens non possit servari totum , debet servari saltem pars possibilis. At votum vitandi omnia venialia collective, Com sit de re impossibili, est absolute nullum, adeoque ad nullam parlcmobligal.

Inferes 2° votum emissum de facto alieno non osse validum , quia quod ab alterius libera voluntate pendet nen est in tua potestate : secus si directe voveas proprium actum, indirecte alienum ; ul si voveas te procuraturum alteti ingressum religionis, teneris moralem diligentiam adhibere ul ingrediatur, qua posita, si reluctetur, voto satisfecisti. Et ea ratione inlelligunlur vota parentum , dum liberos suos religioni vovent , item , dum vovent ul familiae certis diebus jejunent, etc. Consequenter liliifamilias non tenentur stricto jme talibus parentum votis , licet consultum sit eis obsequi.

Ib. et ad 3.—*Dico* 4" Vota de robus malis, quomodocumque malæsinl, et indifferentibus qua talibus, sunt invalida et illicita. Quia promissio facta alicui debet esse de re jpsi grata , alias eam non acceptabit : ros autem malx non sunt gratæ Deo, neque etiam indifferentes qua talos ; ut quid enim erit gratum Deo si promittas ei, etiamsi in ejus cultum, quod neque bonum neque malum est in genere moris, v. g. ambulare vel non ambulare in agro, levaro festucam, ole.

Dixi 1°, *dc rebus malis quomodocumque mala sini ,* sive ab intrinseco, sive ab extrinseco quia prohibit®, sive rationealicujus circumstanti®. At quandonam opus sit ita malum ex circumstantiis maxime ex line, ut non possit esse materia voti, explication indiget. Unde sit

Prima regula. Quando votum emittitur de re quidem bona , sed ob finem malum sive aflicieti.em ipsam rem promissam, sive oblinendum per excculionem voti aul rei promissae nullum est ct illicitum : v. *g.* voves dare eleemosynam puellae , ut per erogationem hujus eleemosynae inducas ad illicitos amores; tuum votum est invalidum el illicitum : similiter voves xditlcare templum eo lino ut per tanti operis constructionem vanam gloriam apud homines consequaris; nullum est nec licitum votum, quia est de re mala utpotc quæ ratione istim mali linis non possit sine peccato execution! mandari.

Secunda regula. Volurn emissum dc rc bona, ob malum linem allicientem non ipsam rem promissam, sed ipsum votum, sic ul vovens non intendat consequi istum linem malum per rem promissam, sed per ipsum actum vovendi, validum est, sed tamen illicitum , maxime si iste linis malus sit causa principalis vovendi : v. g. vuv··? coram magna multitudine xditicaie ecclesiam eo line ul hoc actu vovendi consequaris applausum el gloriam apud adslantes; votum est validum, quia est dc re bona, debito modo excqucnda, nec ab isto malo line vitiata; illicitum tamen si vana gloria sit causa principalis : secus aulem, si sil tantum causa impulsiva el titillans; tunc enim erit quidem cx illa parte defectus, sed non totum aclum vitians, ut dicitur in tracl.de Aci. Ilum.

Tertia regula. Votum emissum ad impetrandum a Deo rem illicitam qua talem, aut in gratiarum actionem pro obtenta re illicita qua tali, impium csl ac nullum : v. g. si voveas eleemosynam ad oblinendum consensum fornicarium pueli® , aul pro oblenio tali consensu per Dei speciale auxilium : faciscnim, quantum in le est, Deum auctorem peccati; secus, si voveas per modum pœnæ, ul : Si consensero fornicationi, jejunabo; vel etiamsi voveas pro re illicita quidem , aul in ejus gratiarum actionem, sed qua parte non csl illicita : v. g. voves eleemosynam si incolumis evadas cx duello, aul si fornicaria complex infamiam evitet, prole non suscepta, volo teneris; quia, licet malum sil inire duellum aul fornicari, bonum esi tamen el Dei beneficium salvus evadere cx duello aul infamiam vitare.

Dixi 2··, *de rebus indifferentibus qua talibus ;* quia si ratione alicujus circumstantis sortiantur rationem boni aul mali in genere moris, posset esse materia valida ct licita voti : v. g. ingredi talem domum , incedere per lalem plateam , est quid indifferens secundum se; si tamen talis ingressus aut incessus ratione alicujus objecti scu person® sit libi occasio peccandi, valide el licite

«uvebisabstinere a tali ingressu vel incessu ; tanuliuque volo teneberis quamdiu durabit illa occasio, qua sublata cessat obligatio voti, quia tunc res redit in indifferentiam.

Hinc inferes 1° vota non nendi die sabbati in honorem B. Virginis, relicta sibi facultate aliis opciibus servilibus vacandi, non manducandi carnes assatus in festo S. Laurentii, relicta sibi facultate aliis cibis æque delicatis vescendi el similia, esse invalida , quia sunl de rebus indifferentibus. Si tamen matrona voveret non nere tali dic quia huic operi esi nimis addicta , ul interim orationi vacet; similiter si voveas abstinentiam a tali cibo mortificationis ergo, quia nempe illi nimis es affectus, valida erunt hæc vota, quia dc re bona ratione circumstantia?.

Inferes 2° votum nunquam ludendi plerumque osse validum, quia plerumque concipitur ex honesto line, puta, vitandi dissipationem bonorum, rixas, blasphemias, vel ut animus sil expedilior orationi aut suis intimis. Si tamen voveret nullo unquam lusu eliam ex justa causa ludere, non videretur validum , quia posset occurrere casus in quo melius el gratius Deo foret honesto ludo ludere quam ab eo abstinere.

Petes quale sil peccatum votum emittere in casu hujus el præccdcnlis conclusionis ?

Λ. 1° Vovere peccatum mortale , secundum communem sententiam, esi peccatum mortale cl quidem duplex, si adsit voluntas exequendi quod promittitur : primum ipsa mala voluntas; allcrum gravis injuria facta, nedum religioni voti quod praetenditur vinculum iniquitatis gravis, sed etiam ipsi Deo immediate qui videtur vituperari el irrideri exeo quod offeratur illi ul honorilicum quod summe abhorret et ipsi essentialiter repugnat. Et propter hanc ultimam rationem existimo, salvo meliori judicio, contra quosdam, esso eliam culpam mortalem vovero veniale tantum; non cnim videtur hic admittenda levitas materiæ, nisi dicas vovenlem sic esse stupidum, ul vovendo veniale peccatum non intendat promittere Deo aliquid ipsi gratum cl honorilicum.

It. 2° Vovere res impossibiles, necessarias et indifferentes qua tales, non videtur excedere culpam venialem : in tantum enim peccatur in quantum vovetur materia illegitima; est autem illegitima non quia mala it injuriosa Deo, sed quia non est bona , proindeque videtur tantum culpa levitatis aut vanitatis.

Ilicquæri posset de voto Jephte; sed ile eo in digressione speciali ad calcem dissertationis hujus.

Dico 5° Votum ul sil validum debet esse de bono, *palet ex dictis,* coque meliori : non quidem hoc sensu quod sil melius quocumque alio opere diverso, alias dc solo opere omnium præslantissimo valide posset emitti votum, quod est falsum ; sufficit enim quod illud potentia seu aptiludinc non excludatur; sed hoc sensu quod melius sil suo contradictorio, nempe melius facere quam non facere, vel melius non facere quam facere : sic melius est facere eleemosynam quam non facere, melius non nubere quam nubere. Et hoc inlclligitur non absolute sed respective ad voventem : sic, v. g. licet sil absolute melius vovere religionem minus strictam quam nullam vovere, respectu tamen religiosi qui jam vovit strictiorem, non est melius.

Ratio horum omnium est, quia , ul jam dixi, votum, utpote promissio Deo facta, debet esse illi gratum, alias illud non acceptaret : atqui Deo, *cujus voluntas est sanctificatio nostra,* 1 Thessai. 4, non foret acceptum si quis volo se obligaret ad faciendum id quod est minus bonum, omisso meliori opposiloaul exclusa aptiludincad quodcumque aliud melius. Eigo.

Ex quibus omnibus uno verbo concluditur votum debere esse de re bona quæ attentis omnibus circumstantiis sit Deo grata.

HinccoHiges 1° valida esse vota perpetuo peregi inaudi ad sancta loca, perpetuo inserviendi inlirmis; quia melius est sancte peregrinari quam non peregrinari , insei vire inlirmis quam non inservire. Et licet luee vola excludant actu statum meliorem scilicet religionis, non tamen potentia seu aptiludine, sed in illum cx sola voventis voluntate commutari possunt, ut dicam infra.

Colliges 2° invalida esse vota omittendi ea quæ sunl consilii , ul non ingrediendi religionem, non jejunandi, non mutuandi, etc., quia in his opus est Deo gratius quam ejus omissio.

Colliges 3° invalida esse vota ludendi honeste, comedendi moderati*, si cadant supra ipsum lusum vel comestionem; quia, licet sint actus honesti, illorum et similium abstinentia est melior, Deo gratior, ac malis virtutis et meriti. Valida autem erunt

si cadant supra honestatem lusus aut temperantiam comestionis, ita ut sensus sit conditionalis : Si lusero, honeste ludam ; si comedero, moderate comedam ; quæ honestas et moderatio indubie sunt meliores suis oppositis.

Colliget 4° invalidum esse votum nunquam vovendi, quia melius est vovere quam non vovere. Validum erit si voveas nunquam vovere nisi scripto, vel coram testibus, vel ex consilio confessorii, quia vovere cum his cautelis ne indiscrete el temere voveas, est actus prudentiæ melior suo opposito.

At quid si tale votum transgrediaris, vovendo v. g. jejunium inconsulto confessario? *Respondeo* in hypothesi quod memor sis prioris voti, hoc secundum votum esse peccatum contra religionem, utpote transgressionem voluntariam prioris voti validi ct liciti; est tamen secundum se validum, sive recorderis prioris voti sive non , quia est de meliori bono : per accidens autem, si nempe per prius votum intenderis omnia tua vola in posterum edenda fore nulla si non facta fuerint cum ista cautela , erit invalidum, nisi hanc priorem voluntatem expresse vel tacite revocaveris : censeberis autem implicite revocare, si, memor hujus tu® prioris voluntatis, nihilominus voveas aliquid.

Colliges 5° non improbabiliter a quibusdam sustineri , votum nunquam petendi dispensationem in priori voto esse invalidum , quia probabile est posse contingere casum in quo melius esset petere dispensationem quam non petere, v. g. si periclitantur salus totius regni, nisi petatur dispensatio in volo castitatis.

Sed esto sil validum , manet saltem semper dispensable, quia vovens sua privata voluntate non potuit præjudicarc habenti ex jure vel privilegio facultatem dispensandi.

Q. nS5. a. 2. ad 3 *Colliges* votum non suscipiendi episcopatum aut aliam pixelaturam , vel quodeuinque regimen animarum , nisi obedienlia superioris, publica necessitas aut lex charitalis aliud exigat, i osse validum, quia est de meliori bono;, melius csl enim homini cl tutius ad humilitatem servandam variaque peccandi pericula vitanda, non suscipere tales dignitates seu onera.

Ibid. α. 1. o. ct ad 1. — N'ec refert quod, juxta Apost. 1 Timolh. 3, *qui episcopatum desiderat , bonum opus desidernl,* bonum quidem , sed non melius prqiln annexam gradus celsitudinem cl pericula: sicut qui matrimonium appetii , bonum opus appetit, sed non melius.

Ibid ad 2 — Nec etiam referi quod episcopatus sil status perfectionis el perfectior statu religionis; id enim inlelligidebet non formaliter quasi episcopatus constituat Ibrmalilcr hominem in statu perfectionis, sed præsuppositivc, quia obsui eminenliainpræsupponil perfectionem in suscipiente.

Colliges 7° votum de matrimonio ineundo per se el ordinarie esse invalidum, quia per se non est de meliori bono, cum status continenti® ipsi oppositus sive in cœlibatu,sive in religione, sive in ordine sacro, sit melior, teste Apost. 1 Cor. 7, quatenus nimirum animum a curis sæcularibus ct carnis voluptatibus liberum , reddit magis expeditum ad Deo rcbusque divinis vacandum. Per accidens lamen matrimonium polesl esse materia legitima voti, puta, quando foret valde utile reipublic® aut religioni, quando ex ejus omissione sequeretur damnum aut infamia sponsæ deflorat®, etc., quia tunc votum foret de meliori bono.

Utrum vero illi qui ratione gravissimarum el frequentissimarum lenlalionum credit sc non posse continere, matrimonium sil materia legitima voti?

R. talem hujusmodi voto non teneri absolute , sed conditionate tantum, si nempe nolit adhibere remedium efficacius quod csl votum continenti®.

Ratio est, quia alias sequeretur quod, si talis emisisset aut emitteret votum continenti®, istud foret invalidum , utpole non de meliori bono, cum matrimonium oppositum de quo esset validum votum, supponeretur melius bonum : atqui consequens est contra communissimam lheologo".‘;a sententiam, imo contra veritatem, siquidem in casu posito continentia sil melius bonum , el lota difficultas in ejus volo serva uendeat cx libero voluntatis consensu ih ,-ccaluin quem quilibet cum ordinario Dei auxilio collibere potest cl debet, cl— Hic a. «». adi. — ad quem cohibendum juvat maxime votum voluntatem firmans in bono ei devotionem augens. Unde eliaii' nullus nucusque somniavit graviter lentatum ansolvi volo solemni castitatis, cl Ecclcsiæ praxis probat etiam non absolvi

roto simplici ; quandoquidem soleat peii dispensatio quæ non nisi œgre cl sub ardua salis cl difficili commutatione ordinarie conceditur.

Obligat ergo duntaxat votum matrimonii rasu quo vovens, perseverans in tali statu el periculo peccandi, nolit adhibere aliud melius remedium , scilicet votum contineotiæ. Tunc enim currit illud Apost. 1 Cor. 7 : *Jltlitis est nubere quam uri ;* id est, quam fornicari, ul interpretantur SS. Patres.

Quærilur hic utrum , si materia quæ fuit apta voto fiat deinceps inepta, utpotc vel non bona vel impossibilis, maneat obligatio voti?

In d. 38. q. 4· a. 3. quæstiunc. 4. — *il. cl sit regula generalis.* Omne illud quod cx se votum faciendum irritaret si præsens esset, etiam voto facto obligationem aulcrl : unde, cum dc re impossibili aut non bona non possit esse votum , ut dictum est, si aliquid fiat impossibile aul non bonum post voti emissionem, quod prius erat possibile et bonum, obligatio voti quantum ad illud tollitur ; ul si quis dives voverit ædilicare ecclesiam quod postmodurn perficere non iiissil, paupertate extrema superveniente, non obligatur cx volo ad implendum.

Sed major est difficultas utrum, si materia voti sit aut fiat parlim apta parlim inepta, vovens teneatur ad partem aptam , an totaliter liberetur ab obligatione voti ?

Respondent pleriquc recentiores casuislæ Jistingucndo inter materiam indivisibilem ddivisibilem, seu inter eam quæ potest cl solet promitti copulalim cl eam quæ potest et solet promitti divisim; voluntque vovenlem ad nihil teneri in primo casu, in secundo autem teneri ad pariem aptam : *cl hinc inferunt* cum qui vovet ædilicari ecclesiam , ii superveniente paupertate non possit præslare totum, non teneri ad partem possibilem ; cum qui vovit jejunare, si non possit abslinerea multiplici refectione, nec teneri abstinere a carnibus, licet id possit; similiter, si non possit abstinere a carnibus, non teneri abstinere a multiplici refectione etsi id possil; quia, inquiunt, tam ædificalio ecclesiæquam jejunium , sunt matoriæ individu® quæ per modum unius copulalim promitti censentur, el sic in pluribus aliis. E contra, inquiunt, qui vovit dare mi.x aureosecclcsiæ, si non possil lotum,tenetur id partem quam potest , quia est materia divisibilis; qui vovit jejunare tota hebdomada, si propter ægritudinem non possil nisi uno dic jejunare, ad id tenetur propter eamdem rationem, et sic de exteris. Fundamentum hujus sententiae aliquo ser..«i posse admitti censemus, sed ejus applicatio ad casus particulares laxior et improbanda nobis videtur. Unde simplicius cl tutius

Ibid, c» hic a. 3. ad 2. — *R.* cum D. Th. sive materia sil, sive fiai post votum parcirn tantum inepta, voventem teneri ad partem aptam, nisi constet de contraria ejus intentione, aut ea fundate præsumalur. *Ratio est,* quia in tantum eximitur abexeculiorie voti in quantum est ipsi impossibilis aut non bona : ergo, si pars maneat possibilis el bona, ad eam tenelur. Huc facit regula juris 37 , in 6 : *Utile per inutile non vitiatur si utile ab inutili separari possil.*

Confirmatur. Eadem videtur ratio de obligatione voti ac de obligatione legis : atqui, qui non potest totam legem observare, sed tantum pariem, ad hanc obligatur: unde Innocentius XI condemnavit hanc propositionem : *Qui non potest recitare* Vo*tutinum cl Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur.*

loc. cit. —*Hinc inferes* 1° in casu jam posito cum qui vovit aedificare ecclesiam , si sit tantum factus impotens quoad partem, ad id quod potest remanere obligatum , ita ut alteri volenti aedificare teneatur pro posse succurrere.

Inferes 2° qui vovit jejunare el non potest abstinere a carnibus, teneri lamen abstinere a multiplici refectione, si possil ; el e contra, si non possit abstinere a multiplici refectione, possil autem abstinere a carnibus, ad id teneri; cl sic plerumque, dispensante Ecclesia, observatur jejunium ecclesiasticum : unde falsum est quod assumunt reccnliorcs casuislæ, materiam hanc esse indivisibilem.

Hio loo. oit. ad 3. —*In/eres* 3° mulierem quæ vovit castitatem , si postea corrumpatur, debere sen are quod polesl, scilicet perpetuam continentiam : similiter quæ post votum castitatis contrahit cl consum mat matrimonium, quamvis non possit amplius lotam castitatem servare, teneri lamen ad id quod potest, scilicet, non petere debitum , non etiam reddere si compars amittat jus petendi, et a secundis nuptiis abstinere.

inferet 4° cum qui vovit peregrinationem cum circumstantia superstitiosa, v. g. cr.ni certo numero candelarum , teneri rdicla superstitione ad peregrinationem quoad substantiam, et sic decætcris.

Dixi, *nisi constet de contraria intentione voventis, aut ea fundate praesumatur* rho? enim posito, casus præcedcnles resolvendi sunt in contrarium; — Hic loc. cit —quia intentio voventis est causa obligationis voti, sicut intentio legislatoris est anima legis : unde, st mulier vovendo virginitatem non intendit vovero abstinentiam ab omnibus vencreis, quod ordinarie inlelligitur per volum virginitatis, sed tantum conservationem claustri virginalis, illo semel fracto, ad nihil ulterius tenetur. Et principium superioris sen ton tiæ casuistarum in tantum admittimus, in quantum cx illo erui potest intentio voventis.

ARTICULUS III.

Dc obligatione voti.

§ I — *Utrum cl quantum oblocet votum ?*

A. 3. o. — *Dico* 1° Omne votum obligat ad sui observantiam. Est contra sectarios.

Ibid, in nrg. s. c. — *Probatur* 1° ex S. Scriplura. Eccles. 5 dicitur : *Quodcumque voveris redde, mulloque melius est non vovere quam post votum promissa non reddere;* Deuteron. 23 : *Cum voveris Domino Deo luo* , non *tardabis reddere, quia requiri (illud Dominus Deus tuus, et si moratus [utris, imputabitur tibi in peccatum;* 1 Timolh. 5, de viduis quæ votum castitatis voluntate nubendi violaranl, dicit Apostolus : *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Concinunt SS. Patres, Ambr. ad Virg. lapsam , c. 5 ; Aug. de Bono Viduitatis, c. 11.

Ibid o — *Probatur ralionc.* Ad fidelitatem perlinet ul solvat quis quod promisit : unde, secundum I). Aug. lib.deMend, c. 10, lules dicitur ex hoc quod limit dicta : atqui maximo debet homo Deo fidelitatem tum ratione dominii cum ralionc beneficii suscepti : ergo maxime obligatur ad hoc quod impleat vota Deo facta, alias infidelitatis reatum incursurus; cl ideo Salomon, assignans rationem quare sint vota reddenda , dicit : ()um *displicet Deo infidelis promissio* , Eccles. 5.

Dices. S Th. hic ad 1, dicit quod *ex qualibet promissione homo homini obligatur secundum honestatem* tantum : ergo similiter Deo.

II. S. Th. ibi non accipere honestatem prout excludit obligationem justitia* naturalis ; dc illa enim subdit immediate, rl *hæc csl obligatio juris* naturalis; sed prout excludit obligationem civilem qua promittens possil in foro contentioso compelli, quii promissio, licet in conscientia coram Deo obliget, non dat tamen semper actionem in judicio contra promittentem. Vide qua* dixi de promissione, dissert. 2 de Contract, ari. 1,§2.

Dico 2° Obligatio voti csl ex genere suo sub peccato mortali ; quia, *ut palet ex dic lis,* est contra fidelitatem, religionem el reverentiam Deo debitam. *Dato* enim quod fidelitas solitarie sumpta obliget lanium sub veniali, quando tamen constituitur in materia alterius virtutis obligantis sub mortali, qualiter constituitur per votum in materia religionis, obligat proportionale ad materiam illius virtutis ad quam transit. Confer locum mox citatum de Contract, conclusione 1.

Dico 3° Ut votum in individuo obliget sub mortali, duo simul debent necessario concurrere, nempe gravitas materiæ et voventis intentio se obligandi sub mortali : ita ul, si attentis omnibus circumstantiis materia sit levis, etiam *dalo* quod esset lota materia voti, et quod vovens intenderet se obligare sub mortali, obliget lanium sub veniali; cl similiter, si materia sil gravis quidem, sed vovens intendat lanium se obligaro sub veniali, obligabit eliam tantum sub veniali. Excipe votum solemne.

Probatur prima pars. 4U Omnes leges tam divinæ quam humana; non obligant sub mortali in materia levi, sive sil partiale, sive totalis materia legis, *ul patet* in le; non mentiendi ofiiciosc : ergo nec votum, quod est quædam 'ex privata (piam quis sibi imponit.

Probatur 2' Licet ad quantitatem obligationis in lege spectanda sit intentio legislatoris, sic ut ultra illam non extendatur, ab ea sola tamen non dependet, sed et in,., rv materiæ capacitate : atqui materia absolute levis est incapax obligationis sub mortali cl reatus ælernæ damnationis, quantumvis id intendat legislator; hoc enim repugnat iniinilæ Dei bonitati, nec talem dedit hominibus potestatem quæ magis foret ad per-

iwiem quam ad salutem : ergo similiter in voto.

Confirmatur. Obligatio promissionis pendet non solum ex intentione promittentis, sed eliam ex acceptione illius cui iit ; unde dixi supra votum de re mala aul indifferenti non obligare , quia non acceptatur a Deo : atqui Deus non acceptat promissionem rei levis absolute sub peccato mortali, ulpole imprudenter tactam , displicet enim ei stulta promissio : ergo. Posset tamen talis vovens peccare mortaliter in transgressione voti ex conscientia erronea.

Dixi, *in materia absolute levi;* quia si materia sil secundum se levis, sed ex line aul aliis circumstantiis liai gravis, poterit esse obligatio sub mortali. Porro gravitas vel levitas materiæ æstimatur in voto sicut in lege humana.

Probatur secunda pars. Votum, ul jam dixi, est lex privata quam quis sibi imponit : atqui lex non obligat ultra intentionem legislatoris eliam in materia gravi. Ergo.

Nec valet disparitas data a patre Wiganl, quod votum liat Deo ut superiori acquirenti novum jus in voventem , lex autem feratur in subditum; quia superior non acquirit plus juris quam ipsi conferat vovens.

Confirmatur 1° Actus agentium moralium non operantur ultra intentionem illorum : atqui vovens sicul legislator csl agens morale. Ergo.

Confirmatur 2° Vovens polesl sc obligare ad pœnam tantum eliam in materia gravi : crgoel *a fortiori* ad culpam venialem.

Confirmatur 3 Vel possibile est vovere materiam gravem sub veniali obligatione, vel non : si primum, habemus intentum; si secundum, votum csl nullum, ulpole de re impossibili.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1· *contra primani partem ultima' conclusionis.* Omne perjurium in materia levi est peccatum mortale : atqui juxta I). Th. q. seq. a. 8, o, majus est vinculum voti quam juramenti : ergo omnis violatio voti etiam in re levi est peccatum mortale.

II. to *N. consequentiam.* Ideo enim juxta S.Th. vinculum voti est fortius vinculo juramenti, quia votum obligat cx fidelitate, "irnmenlum ex reverentia : omnis autem infidelitas involvit irreverentiam, non e contra omnis irreverenti» involvit infidelitalem; sed alia est irreverentia quæ committitur in violatione voti, alie, qoæ committitur in violatione juramenti. Prirna oritur ex infidelitate quæ admittit levitatem materiæ, est enim parum irreverens qui in re levi est infidelis; altera sila est in hot quod Deus asssumatur in testem falsi, quod in quavis materia csl graviter Deo injuriosum. Insuper S. Th. loquitur de juramento promissorio quod probabiliter admittit levitatem materiæ , ul dicam infra.

Obj. 2° *conlra eamdem.* Ex nostra sententia sequitur quod, qui vovit recitare quotidie semel *Paler* cl *Ave,* nunquam peccaret mortaliter etiamsi per lotum annum cl amplius omitteret : elqui id videtur absurdum. Ergo.

U. N. minorem cum Solo contra Sylvium. Non enim id magis videtur absurdum quam cum non peccare mortaliter qui quotidie omitteret versiculum in recitatione Horarum; utriusque enim obligatio est affixa diei, cl transgressio unius non coalescit cum altera : secus autem si votum tuum non sil affixum dici, ut si voveas recitare per annum *Paler* centies.

Sed quid si quis voveret uno aclu plura disparata propior cumdem linem , v. g. preces, jejunium. eleemosynam pro oblinenda castitate, si omittendo pauca cx omnibus deveniat ad materiam gravem, peccabitne mortaliter?

Eidciur respondendum affirmative, quia censentur paries ejusdem voti; secus si diversis actibus aul eodem aclu sed ob diversos lines illa vovisset, tunc enim censerent i.· diversa vota.

Obj. 3° *conlra eamdem.* Violatio voti esi contra religionem quæ esi virtus excellentissima : ergo cslsemper peccatum mortale.

11. N. consequentiam. Licet enim religio sil virtus excellentissima, non tamen omne peccatum contra illam est mortale, sed sunl diversi gradus pro r?i gravitate vel levitate : sic in omissione Horarum, in sacrilegio, etc., datur parvitas materiæ*, quamvis sint contra religionem.

Obj. 4° *conlra secundam pariem* cum Wiganl. Licet sil in potestate hominis vovere vel non vovere, attamen supposito quod voveat, quantitas obligationis dependet ex quantitate objecti secundum se . quod ab intentione hominis non

sicut « *pari patet* <le indissolubilitate matrimonii. Ergo.

It. fl. ant. quod gratis omnino asseritur ct cujus falsitas patet *cx probationibus conclusionis :* quoad paritatem vero de indissolubilitatc matrimonii disparitas est, quod matrimonium ex institutione sua sit indissolubili., atque adeo omnis contrahens debet illud contrahere ul tale, alias erit nullum; non sic de voto

Obj. 5° *cum eodem.* Licet de essentia voti in communi non sil obligatio sub mortali, est tamen effectus inseparabilis a voto, si sil in tali materia nempe gravi. Ergo.

R. iterum istud *antecedens* gratis omnino lingi, ideoque absolute *negandum.*

Obj. 6° *cum eodem.* Ex nostra sententia sequitur esse in potestate emittentis vola solemnia se solum obligare sub veniali, quod est absurdum ct contra praxim Ecclcsiæ. Ergo.

R. N. sequelam ; quia votum solemne , ulpole statum mutans, institutum est sub peccati mortalis obligatione , adeoque vovens tenetur intentionem suam conformare intentioni Ecclcsiæ per prælatum votum acceptantis , alias erit nullum , ut dictum est de matrimonio indissolubili ; non sic votum simplex : unde in conclusione exceptum volui votum solemne. Adde quod tam votum solemne quam matrimonium sint actus tUrinquconerosi, in quo, cum religio profitent! et sponsa sponso seobligenl graviter, æque jure profitonselsponsus debent scillis graviter obligare, ul servetur æqualitas: non sic votum simplex.

Obj. 7° Vovens non potest scobligaresub mortali in materia levi, ut dictum estrergo *a pati* nec sub veniali in materia gravi.

R. fl. consequentiam. Disparitas est, quod materia levis non sil capax gravis obligationis ; materia vero gravis, sicut polesl esse absque omni obligatione , sic est capax levis obligationis : paritas est in legibus humanis.

Petes utrum omnes transgressiones votorum sint ejusdem speciei?

R. vider» s'?.od sic , utpotc oppositæ uni et eidem virtuti religionis , sicque omissio sacri v. g. el omissio jejunii, utriusque volo promissi, non sunt duo peccata specie distincta , sed numero tantum.

Nec refert quod transgressiones præceplerum Ecclcsiæspecie differant; disparitas est enim , quod Ecclesia præcipiat actum motivo talis virtutis cujus est actus pra'ceptus , el ideo ad ejus speciem transfert, v.g. jejunium ad speciem temperanti® ; vovens autem quidquid voveat se obligat tantum u voti ex virtute religionis ; imo quamvis intenderet sc obligare ex motivo alterius virtutis, puta lemperanliæ, vovendo jejunium, nihil elliceret, nec ideo frangendo illud précise , peccaret contra temperantiam , quia non potest vovendo vi voti se obligare ad aliud quam votum ipsum ex natura sua obliget : sicut e contra promittendo homini non potest se obligare ex virtute religionis, quia promissio facta homini lain vinculum non inducit: unde, si natura voti aperienda sil in confessione, id non erit ratione speciei distinet®, sed forte ratione circumstantis notabiliter aggravantis.

Ex didis preeserlim in ultima conclusione, manifestum est obligationem voti maxime pendere ex intentione voventisel juxta illam aestimandam esse : ex quo resolves plures casus in praxi.

Hic a. 3. ad 2. — *Sil primus casus :* Qui vovit religionem ingredi principaliter, ex consequenti autem elegit hanc religionem vel hunc locum quasi sibi magis congruentem , tenetur, si non potest ibi recipi, aliam religionem intrare aul saltem lentare alia, sive ejusdem, sive alterius ordinis monasteria , tali numero, tali distantia et diligentia, ul prudentis judicio censeatur suilicere; non enim tenetur omnia et maxime distantia lentare, quia non præsumilur id intendisse : si autem principaliter intendit sc obligare ad hanc religionem vel ad hunc locum, non tenetur aliam religionem intrare , si illic admitti non possit ; imo easy quo posset admitti in laicum , non tenetur intrare si cx conditione personne cl aliis circumstantiis appareat talem statum non intendisse in voto.

Petes i" an qui vovit ingredi religionem satisfaciat voto ingrediendo religionem in qua dissolute vivitur ?

R. Si religionem indefinitevoveriletinea quam ingreditur essentialia religioni adhuc serventur, licet aliunde regularis observai» lia non vigeat, satisfacit ; si vero non sera ntur amplius essentialia religioni, non satisfacit ct tenetur aliam ingredi. Quod si iovendo sua m in ten (ionem rest rinxcrit ad eam in qua essentialia religioni non servantur»

»1 nihil tenetur, quia tale votum est nullum , utpote de re non bona:

Pete«2° utrum qui profitentur religionem in aliquo monasterio ubi regularis observantia non viget, si dum vovent vivere secundum regulam S. Augustini, vel S.Benedicti, restringant suam intentionem ad observantiam regulæ qualiter viget in dicto mo(lasterioel non aliter, tencantnrad exactam regulæ observantiam ?

R. Si intentionem sc obligandi ad talem observantiam revera restrinxerint, non videntur ad arctiorem obligati ; quia tota obligatio nascitur cx intentione seobligandi quæ elessentialis volo , *ul dictum est supra.* Si autem simpliciter el absolute professi sunt vivere secundum regulam prout communiter fieri solet et factum præsumitur in foro exteriori, nisi constet de contrario, sed intentionem exequendi restrinxerint ad eam observantiam tantum quæibi viget, proponendo apud sc vivere ut alii vivunt, tenetur ad arctiorem et exactam regulæ observantiam, *ut* etiam *supra dictum est,* voluntas seu intentio non adimplendi votum non est volo essentialis, ncc ejus obligationem tollit.

Attamen , quantum ad accidenlarias olvservanlias quæ indulgente superiore ad id legitimam potestatem habente praetermittuntur, videntur excusandi aut saltem non graviter culpandi qui eas omittunt, modo sint animo parati acceptare reformationem et exactam regulæ observantiam, si ipsos ad eam reducere vellet superior;—In 2 d. ult. a. 1. ct quodl. 10. n. 10. — quia juxta S. Th. regulares tenentur obedire suis praelatis in omnibus quæ perlinent ad regulam. Censentur autem , juxta eumdem ibidem , pertinere ad regulam non solum ea quæ sunt expresse in regula , sed etiam ea quæ ad regulam reducuntur, utsunt ea quæ pertinent ad obsequium fratern® charitatis sine qua status religionis subsistere non potest, ad punitionem culparum el ad commodiorem cl puriorem regulæ olrscrvanliam, ut csl clausura respectu monialium. Hæc tamen in tel ligo sistendo intra limites regulæ et juxta cujuscumque ordinis institutum : non enim posset prælatuspræcipcre graviores austeritates, sive jejuniorum, sive silentii, cive macerationum, etc. quæ in quibusdam aliis ordinibus servantur , neque monachos ad vitam activam, aut mendicantes ad solain contemplationem adigere.

Secundus casus:Qui vovit ingredi religionem, non tenetur vi voti servare castitatem, sicut qui vovit suscipere sacros ordines non tenetur recitare Horas canonicas , nec qui vovit simpliciter non nubere tenetur cx voto caste vivere; quia eo usque non seextendit intentio sic voventis.

Tertius : Qui vovit confessionem et communionem pro gratia Jubilæi aut indulgentiarum consequenda , si Jubilæurn aut indulgentias lucrari non possit, non tenelur ad confessionem ct communionem ; accessorium enim sequitur principale, elruente principali ruit accessorium.

Quartus : Quando exeeulio voti fit notabiliter difficilior, votum totum corruit : ut si voveas peregrinari equo ad limine Petri , ct non possis equo aut curru incedere, non teneris ire pedibus, quia præsumeris id non intendisse.

Quinius: Si vovens non possit perseadimplcrcvolum, non tenelur implere peraltum, nisi sic intenderit aut nisi sit votum reale : v. g. vovisti peregrinari ad limina Petri, factus præ morlvo impotens non teneris mittere ; vovisti illic offerre lampadem argenteam , teneris per te vel per alium offerre. Horum omnium *ratio est,* quia in hisci aliis similibus talis est aperta vel saltem fundate præsumpla intentio voventis.

§ II. — *De tempore obligationis -voti.*

Certum est votum negativum , v. g. non frequentandi popinas, non ludendi,etc. obligare ad stalim , quia ad instar præcepli negativi obligat semper cl pro semper ; neque de hoc est quæstio, sed dc voto affirmativo. Unde

Hic a. 3. nd 3.— *Dico* 1° Votum obligat tempore determinato a vovente; quia obligatio voti ex propria voluntate el intentione causatur , ul jam sæpius dictum est : unde dicitur Deui. 23: *Quod semel egressum est dc labiis tuis observabis , et facies sicut promisisti Domino Deo, ct propria voluntateel ore luo locutus es.*

Petes I»an qui non adimplet votum temporc determinato liberetur ab obligatione voti ?

R. sub distinctione. Si designavit tempus ul terminum obligationis , quod censetur fieri vel (piando ros promissa est onus affixum tali tempori, vel quando designatur tempus ratione sui , puta , propter

icm devotionem talis (emporis, aul propter aliquam conexionem cum tali tempore, omittens votum tempore sic determinato peccat quidem graviter vel leviter pro ratione materiae, sed cxtincta manet obligatio voti : quia tunc vel intenditur principaliter tempus, vel vovetur copulatim per modum unius cum re promissa lanquam circumstantia voto intrinseca; et sic, cum hoc tempore transacto impossibile sil adimplere votum cum illa circumstantia, lota liter cessat obligatio voti.

Si vero designavit tempus non ul terminum obligationis, sed potius ad eam urgendam et ne ultra differatur , quod censetur lier i quando res promissa non est onus affixum tali tempori, vel quando tempus non designatur ratione sui, sed sola ratione voti adimplendi, tunc omisso voto tempore sic determinato, remanet obligatio illud adimplendi quamprimum commode licii potest, el omittens pccal graviter vel leviter pro ratione materiae ct dilationis : dilationem aillent unius vel alterius diei pulo levem. *Ralio* est,quia hinc ruqu· principaliter intenditur temporis circumstantia, neque cum rc promissa vovetur copulatim per modum unius, sed per modum duorum , suntque virlualiler quasi duo vota , scilicet talis rei l'aciciidæ cl ultra illud tempus non differendae; sicquc, licet tempore transacto impossibile sileam circumstantiam temporis servare , remanet tamen obligatio rei promissæ principaliter.

Hinc inferes 1° cum qui vovit recitare rosorium die Assumptionis in honorem B. Virginis, jejunare proxima foria sexta in honorem Passionis, si omittat, sive cuipabifiler sive inculpabiliter, satisfacere volo tali tempore, non eo amplius teneri; quia lctu pus hoc principaliter intendit cl huic rem promissam affixit, sicquc censetur designasse ul terminum obligationis.

Similiter, qui vovil quotidie recitare rosarium, si omittat uno dic, non tenetur sequenti dic duo recitare; qui vovil jejunare semel in hebdomada per annum, si omittat icjunare una hebdomada , non tenetur bis jejunare hebdomada sequenti ; qui vovil jejunare singulis sextis feriis hujus anni, si omittat, non tenetur supplere sequenti anno : quia in his el similibus volis res promissa alligilur tali dici, tali hebdomadae , mo anno, ut onus ejus, sicquc hoc tempus censelur determinatum ut terminus obligalionis.

Inferes 2" e contra eum qui vovil intra annum ingredi religionem, jejunaresequenti hebdeniada, confiteri sequenti mense,etc., hoc (empore elapso adhuc volo teneri ; quia in his ct similibus non intenditur tempus principaliter el ratione sui, neque res pio missa illi ut onus proprium affigitur, sicquf non censetur designatum tempus ut terminus obligationis, sed ne ultra differatur voti exccutio.

Petes 2° utrum qui praevidet fore ulnon possit adimplere volum tempore designato, leueaiur praevenire?

R. Si designavit tempus ralioneipsius temporis, ita ut illi sil opus affixum , ulsivovil jejunare in vigilia S. Apolloniae ob dolorem dentium, certum est non teneri provenire, quia ante tale tempus non currit obligatio voti, sicut non currit praeceptum jejunii ante quadragesimam. Si tamen vovisset facere aliquid intra certum tempus, v. g. jejunare intra septimanam , confiteri intra mensem , licet noo lencalur septimanam aul mensem praevenire, tenetur tamen intra tale tempus praevenire , si praevideat impedimentum in fine septimanae aut mensis , quia obligatio cadit in totam latitudinem septimanae aul mensis ; sicut qui provident impedimentum audiendi sacrum in dic festo hora duodecima , lenelurprius audire.

Si tandem tempus designavit præcise ut nitra non differatur voti implclio, ul si |mpnitentia ductus voveat confiteri proximo die festo, religionem ingredi in fine anni, quidam existimant cum non teneri praevenire, sed lanium postea adimplere , quia anlc tale tempus non urget obligatio voti. Alii tamen volunt cum teneri praevenire, quia, licet nondum advenerit tempus explicite determinatum voti adimplendi, adest tamen tempus determinatum implicite ;qui enim vovit confiteri proximo dic festo præcise ne ulterius protrahatur conlessio, censetur, casu quo non potesl tali dic confiteri, vovisse implicito anticipationem lanquam medium omnino nosessarium ul ullcriiu non piolrahaturopus voto promissum. Utraque sententia est probabilis ; primani tamen pulo communiorem in praxi, cainqut esse mentem voventium qui plcrumquenoii ovktitn.nni se votu teneri ante tempus dt»

terminatum, quovis modo determinaverint.

Dico 2° Quando voto nullum csl tempus determinatum , obligat quamprimum moraliler el commode adimpleri potesl.

Ibid —*Probatur* l°cxS. Scripturn. Dent. 23, dicitur : *Cum votum voveris Domino , non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, et si moratus fueris , reputabitur libi in peccatum.* Ergo.

*Datione*2° Iloc est commune omni promissioni absolutae, ut statim obligationem pariat, et consequenter statim exigi possit: atqui ex S Scriptura citata, constat Deum statim exigere solutionem voti sibi facti : ergo, etc.

Confirmatur. Si tale volum non obligaret quamprimum moralilcr el commode fieri potest, non posset assiguari tempus quo obligaret, non enim esset ralio major pro allero, ct tamen certum est obligare aliquando : ergo quamprimum, etc.

Dixi, *quamprimum moralilcr el commodo, etc.,* quia talis praesumitur intentio voventis , sicut fit etiam in aliis promissionibus :cl ideo in jure ly *statim* patitur aliquam temporis latitudinem, ff. 1. 4C, tit. 3, ubi dicitur : *Statim solvere, cum aliquo temporis temperamento inlclligendum est.*

Hinc inferes 1° ubi nullum est volo tempus praefixum, eum non peccare qui rosarium, jejunium , etc., differt ad duos aut 1res dies, peregrinationem quinque aut sex leucarum ad septimanam, peregrinationem ad limina Petri ad aliquot menses, el sic proportionale ad materiam ; quia , ut dictum est, talis praesumitur intentio voventis, ac ·» *statim* admittit latitudinem.

Inferes 9° eum non peccare qui votum , ubi nullum tempus csl determinatum, differt sub spe fundata illud commodius, utilius et praesertim devotius adimplendi; ul si vovit peregrinationem ad aliquam aedem sacram, ctexpectcl supplicationem publicam quæ illic fieri debet ;si vovit ingredi religionem cl cxpeclet donec retate, "'iribus aut doctrina convalescat, ad munia religionis aptior futurus.

Inferes 3·· quod, ubi limites justae dilationis sine causa aliquantulum exceduntur, sil peccatum veniale; ubi graviter, peccatum mortale.

Adverte autem quod in votis qure nullam ex temporis lapsu patiuntur diminulionem, v. g. rosarium, jejunium, peregrinatio, majorem requiri dilationem ad peccatum mortale, et minorem causam ut licite differantur, quam in iis quæ patiuntur diminulionem ex lapsu temporis, ut est, v. g. ingressus religionis ; quo enim magis differtur, minus in ea vivitur.

Inferes 4° eum peccaro mortaliter qui ila differt, ul incurrat periculum omnino omittendi votum, sive propicr oblivionem , sive propter impedimentum futurum , puta senium.

Finnlilcr quidam auctores sic resolvunt : in votis qure patiuntur diminulionem cx dilatione temporis, standum est judicio pnidentum pro determinanda gravitate vel levitate dilationis ; in aliis autem volis quæ nullam ex dilatione patiuntur riiminutionem, secluso, ul dictum est periculo omnimode omissionis, quantalibet dilatio etiam sine causa non excedit culpam venialem ; quia, inquiunt, cum quis dat lotum quod promisit, cl nullum damnum ex mora promissario obvenit, non videtur damnandus gravis culpae sed levis negligentiæ : at in casu posito, sic est dc vovente respectu Dei: ergo. Addunt quod, ubi vovens nullum suo voto determinavit tempus, non censetur ad aliquod determinatum se graviter obligaro voluisse, licet intelligal non debere sine labe alicujus negligentiæ diutius differre : elsic intclligunl verba S. Scripturæ prius laudata : *Ne tardes reddere, el si inoratus fueris, reputabitur in peccatum,* nempe mortale si tempus sit determinatum, aut ex dilatione incurratur periculum omissionis ; veniale autem si tempus non sit determinatum el absit tale periculum. Hæc sententia csl mihi probabilis cl obviat multis scrupulis.

Petes quodnam cx votis incompossibilibus obliget?

R. Si utrumque sil de re reque bona et grata Deo, prius emissum tenet et secundum est nullum , ulpolede rc impossibili. Alsi secundum est manifeste melius ct gratius Deo, tenet, primo irritato, quia licet votum non debeat esse dc opere praestantissime , non debet tamen esse illius impeditivum, ul dictum est: unde remanet semper facultas penes voventem illud commutandi in manifeste melius, el id censelur facere per secundum volum, sive sit memor privi* sive non. Undeaui vovisset peregrinari tetn

tempore quadragesimae, si postea voveat toto hoc tempore inservire ægrolis, aut vacare concionibus et confessionibus, hoc secundo voto tenetur. Quod si sit dubium quodnam sit melius, servandum est primum, quia non cxtinguilur nisi per manifeste melius.

§ HI. — *Qualiter votum dubium obligrt ?*

Nola. Vel est dubium de ipsa voti substantia aut ejus essentialibus, nempe intentione, deliberatione suilicicnti, an quis voverit. an habuerit intentionem et deliberationem sufficientem ad validitatem voti; vel, supposito voto certo, dubium est de ejus accidentibus, scilicet qualitate, quantitate, numero, etc., quid nempe, quale, quot, quantum quis promiserit.

Dico 1° Ubi dubitatur dc ipsa voti substantia aut dc ejus essentialibus : an Titius, v. g. voverit, an verba voti proferendo habuerit intentionem et deliberationem sufficientem ad validitatem voti; si, omnibus utrinque mature perpensis, remaneat adhuc verum dubium , remanet obligatio voti, (enclurquc partem tutiorem eligere, ne se discrimini committat; quia, utdocetur dum de probabilitate, in vere dubiis tutior pars est eligenda.

Si vero cx aliquibus circumstantiis praesumptio haberi possit aut non vovisse, aut defuisse intentionem vel deliberationem necessariam , nulla est obligatio voti, quia tunc probabilius est nullum esse votum, licet autem sequi sententiam probabiliorem , ut loco citato dicitur.

Hinc inferes 1° dubitantem de intentione requisita, sed certum sc ore vel mente protulisse verba votum seu veram promissionem significantia, v. g. *Promillo Deo el B. Virgini servare caslilalem, elc.,* volo teneri, quia jure praesumitur proferentem verba promissionis habuisse intentionem promittendi ct sc obligandi, nisi constet dc opposito; nullus enim praesumitur dicere quod in corde non habet, nisi aliunde probetur oppositum.

Si vero verba solum propositum significantia protulerit, v. g. *Domine Deus, in lui honorem volo facere, vel faciam lalequid, elc. firmiter propono facere hoc vel illud,* et dubitet de intentione, non videtur volo teneri , quia pari jure nullus praesumitur plus habercin corde quam orevcl mente profer' nisiprobeturoppositum. Excipe tamen, nisi hæc aut similia verba enuntiet per modum pacti, v. g. *Domine Deus, si sanHalem r,. slituas, dabo hanc eleemosynam ;* su/ri w *ex lati periculo, el ingrediar religion/,,* Hæcenim elsimiliacum pactum importem, idem significant acpromiRo,verasquepi'-missiones continent, non secus ac contractu-illi innominati: *Faciam cl facies,* dabo ‹ *des.*

Inferes 2° cum qui paulo post factum dubitat an voverit, an in verbis prolatisqiibuscumque voluerit promittere,aut lanium proponere, non teneri voto, non quia st/, possessio pro libertate, ut quidam opinantur, sed quia eorum quæ facta sunt cum voluntate plene deliberata cl maturo judcio non solent homines tam facile ol lain cito oblivisci : unde in casu posito presumptioest aut non vovisse aut non adfuisse sufficientem intentionem ad votum.

Inferes 3° voventem ex passione tenoris, iræ, etc. cl hac tantum dccausa dubitantem de sufficienti deliberatione, plerumque teneri volo, quia non solent hujusmodipsiones ila rationis judicium obnubilare, ut non advertat homo quid agat.

Si vero dubitet de sufficienti deliberation' propter defectum ætatis, sic distinguunt communiter doctorcs, ut qui post septimum annum vovet præsumatur sufficienter deliberasse , adeoque teneri volo ; secus si ante septennium. Quod si dubium sil de ips ælate, cum rarum sit vota emitti anti septimum ætatis annum, cx communiter accidentibus præsumi potest post hanc ælakn emissum fuisse votum, idcoque stare.

Dico 2° Ubi certum est dc volo, sed dubium dc ejus accidentibus, quid, quale, quot, quantum intenderit promittere nivens, colligenda est ejus intentio ex sequentibus : 1° cx communiter accidentibus, i ut censeatur intendisse id quod communiter tit aut promittitur in tali gencre, id enim præsumitur jure in dubio; 2 ex condition el natura malcriæ, sic ut votum obliget o modo quo lex ecclesiastica obligaret in lal. materia, quia jure præsumitur vovens sit intendisse ; 3° cx verbis quibus usus est vovendo clex eorum significatione communiter recepta, quia præsumptio est ipsum verba menti conformasse.

Hinc inferes 1° voventem jejunare in vi nilia Purificationis, si incidat in feriam

tundam, posse flebcrcjejunarc sabbato præ-dente ; voventem jejunare quotidie per an-num, non ieneri jejunare diebus domini-cis, teneri tamen abstinere a carnibus : quifl sic observatur et obligat lex ecclesiastica de jejunio , sicque præsumitur vovetis vovisse, ubi certa non apparet ejus intentio in con-trarium.

2' Voventem recitare psalterium aut ro-sarium, teneri attente ct devote recitare , et posse cum socio ; quia sic obligat et est in usu lex ecclesiastica de ista materia.

3° Voventem dare calicem debere dare aureum aut argenteum, non stanneum aut xncuin ; quia non iste , sed ille est in usu communiter : voventem dare eleemosynam indeterminate, tenori dare quam solet, aut quam homines ejusdem conditionis dare solent.

4 Voventem virginitatem teneri ad per-petuam castitatem , ita ul, violato semel si-gillo , teneatur adhuc caste vivere; quia hæc verba, *voveo virginitatem,* idem significant , -.la vulgarem acceeptalionem ac *voveo cas-lital* m; sicque adeo præsumitur intendisse vovens, ubi dc contraria ejus intentione non constat.

i IV — *Utnim obligatio voti posui oil alios transire ?*

Præsupponenda est distinctio voti in per-sonale, reale et mixtum. 1'ersonale, est promissio actionis a vovente cxercendæ, ut jejunandi, peregrinandi, orandi, etc. Reale, est promissio alicujus rei dandæ ut cleemosynæ. Mixtum , est promissio utrius-quev.g. peregrinandi ad S.Illiberium el illic offerendi cornu argenteum, propriis sump-tibus militandi pro Terra Sancta , etc.

Dico 1» Cujusvis voti sive personalis, sive realis, sive mixti obligatio sic est persona-lis et propria voventi, ul ad alium transire non possit ; quia , ul jam sæpc dictum est, exS. Th. obligatio voti debet oriri ex pro-pria voluntate, adeoque votum , qualecum-quesil,alium obligare non potest nisi ipsum voventem; el ideo dicit Psal, 65 : *Reddam tibi vola mea qua distinxerunt labia mea.*

Hinc inferes 1° amicum qui amico , ma-ritum qui uxori promittit votum illius exe-qui,itcm ct lilium hærcdcm patris, non teneri illorum vota excqui vi voti ex virtute religionis , sed ex fidelitate tantum aut jus-titia, ratione scilicet vel promissionis facta·, vel hærcdilalis initæ : nisi forte promittens formalem voti obligationem in se suscipiat et sic virtualiler Deo promittat sc voto alte-rius satisfacturum , quod rarum est.

Inferes 2° nullum posse vovere factum al-terius quantumvis conjuncti : undo filii non tenentur voto parentum , el parentes satis-faciunt si amentur prudenter et sine vi fi-lios inducere ad voti implelionem , ul jan. ante dictum est ; id enim solum promisisse censendi sunt. Similiter dum communitas, v. g. monasterium aut civitas, se voto ad-strinxit, puta ad jejunium , ad peregrina-tionem , successores ad id non adslringun-tur vi voti, sed vi status , aut consuetudinis vim legis habentis.

Inferes 3° neminem posse , nec etiam te-neri satisfacere per alium votosuo personali, v. g. orandi, jejunandi, in casu quo ad id fiat impotens, sive ex culpa , sive non ; quia faclnm proprium promisit non alienum.

Inferes 4° votum reale quoad ministerium seu cxccutioncm , posse impleri per alium; quoad substantiam vero rei promissæ, non posse adimpleri nisi dc re propria voventi : v. g. vovisti eleemosynam, poles illam ero-gare per te vel per famulum , perinde est, modo tamen sit dc tuo ; quia sicut factum alienum promittere non potuisti, ila nec rem alienam ; et si præ paupertate factus sis impotens, non teneris rogare alios ulpro tc satisfaciant, aut ea dc causa mendicare , si mendicitati non sis assuetus ; quia non cen · seris id promisisse. Non est tamen improba bile quod , si alius tuo nomine el tui voti adimplendi gratia eleemosynam conférai , tuo volo satisfacias, quia perinde est ac si libi pecuniam erogandam daret, ila utele-emosy na censeri possit facta de luo ; sicut si quis debita tua tuo nomine solvat , satis-facis.

Dico 2° Hærcdcs tenentur ex justitia ra-tione hæreditatis ad omnia vota defuncti realia el mixta, qua parte sunt realia, si reale non sit accesscnum personalis; non vero ad personalia.

Ratio est, quia hæres succedit defuncto in omnibus rcalibus, sive commodis et pri-vilegiis, si'/* oneribus ct obligationibus, quibus annumeratur votum reale, L. *Ihe-redem* IT. *de Regulisjuris,* non vero in per-sonalibus sive commodis, sive obligationi-bus el oneribus, quale est votum personale ; nisi forte bærcs necessarius sponte susceper-it obligationem voti adimplendi, aut h«-

res non necessarius sub ea conditione sit institutus.

Dixi, *si in mixtis reale non sil accessorium personalis :* si enim sit accessorium , ad illud bæres non tenetur magis quam ad personale; qua accessorium sequitur principale, el ubi cessat obligatio ad principale, cessat ac accessorium , sic, ut ipsemet vovens non teneretur ad accessorium , si respectu illius cessaret obligatio principalis. Si itaque defunctus vovit peregrinationem ad limina Petri, hæres non tenetur ad sumptus peregrinationis, nisi forte vovisset hanc peregrinationem per se vel per alium faciendam.

Ex dictis inferes 1° quod, si defunctus voverit dare elemosynam pauperibus, calicem ecclesiæ, ad id teneatur ejus hæres; si peregrinationem cum oblatione calicis, ad oblationem calicis non ad peregrinationem teneatur hæres.

Inferes 2° quod si hæres nolit adire hærcdilalem,ad nihil teneatur, quia ista obligatio est annexa bærcditati. Quod si adeat hæredilatem sic, ul teneatur solvere debita defuncti ultra vires hæredilalis, pariter tenetur ad ejus vota quæ sunt etiam debita; si autem non sic adeat hæreditalem, non tenetur ad vota defuncti ultra vires hærcdilalis, adeo ut si solutis expensis funerum ct aliis debilis nihil supersit, ad nihil teneatur; non enim vota debent solvi ex ære alieno, sed voventis. Præfcrri tamen debent vota legatis, quia hæc sunt libera el gratiosa, illa obligatoria.

Inferes 3° hæredcs non teneri ad vola defuncti emissa per ejus testamentum, si cx quantum gravatur eorum legitima ; quia exjuro !.. 32, cod. *De inofficioso testamento ,* lib. 3 , lit. 28, omnia gravamina bonis a testatore apposita in præjudicium legilirnæ, nullius sunt roboris. Secus autem de votis extra testamentum factis ; quia, sicut parentes dum vivunt donis, eleemosynis, contractibus, etc., legitimam successorum aliqualiter minuere possunt, ita el votis, et consequenter ad illa ner secus ac alia debita tenentur hæredcs.

ARTICULUS IV.

Ulrum expédiai aliquid vovere, silque magis meritorium et laudabile facere aliquid ex volo quam sine volo?

Hic a. 4. o. — *Dico* Iu Expedit vovere seeundum se; quia per votum (innaturtoluulas nostra ad id quod expedit facere, nempe ad faciendum aliquid quod cedat in cultum ct honorem Dei et nostram utilitatem spiritualem : unde S. Scriptura vola commendat, Psal. 75 : *Vovete cl reddite l)nmine Deo vestro;* Isai. 19 *: Cognoscent Ægyptii (* id est gentes convertenda.' tempore novi Testamenti) *Dominum et colent eum in hostiis cl muneribus, cl vola vovebunt Domino cl solvent.*

Dices. Nullus debet se periculo injicere: atqui quicumque vovet se periculo injicit, quia quod ante votum poterat sine periculo præleriri, si non servetur votum , periculosum est. Ergo.

Ibid, ad 2. — *II. D. majorem.* Nullus debet se periculo injicere si periculum nascatur ex ipso facto, puta, quod aliquis perpontem ruinosum transeat fluvium, *C.muj.* si periculum nascatur et eventu aul ex inconstantia hominis, *N. maj.* Alioquin oporteret ab omnibus bonis cessare quæ eliam per accidens ex aliquo eventu possunt esse periculosa : unde dicitur Eccl. 11 *: Qui observat ventum non seminat, et qui considerat nubes nunquam metet* Periculum autem voventi non imminet ex ipSO voto, sed ex culpa hominis qui voluntatem mutat transgredieris votum.

Fateor tamen prudente et non temere emittenda esse vola , unde *dixi* in conclusione, *esse expediens vovere secundum se,* quia aliquando per accidens cl attentis circumstantiis non expedit : unde qui vis vovere, consule confessarium aul alium virum prudentem.

Dices 2- Apost. 1 Cor. 4 , dicit : *Imitatores mei estote sicut elego Christi ;* sed non legimus Christum aut Apostolos aliquid vovisse. Ergo.

Ibîd. ad 3. — Λ. quoad Christum, quod secundum aliquas rationes non competebat ei vovere, quia nempe Deus erat, et in quantum homo habebat firmatam volunla•cni in bono quasi comprehensor existons : — In Ps. *24* — secundum vero alias rationes ipsi competebat vovere , quia nempe votum est actus religionis, el opus ex voto facium plus honoris Deo exhibet quam sine voto facium , ut modo dicam , et ideo votum fecit Christus ul se daret pro salute fidelium.

Hic ad 3. — Quoad Apostolos : intolli-

MMVaaaM····

gunlur vovisse pertinentia ad perfectionis statum, quando Christum relictis omnibus sunt secuti.

Ex dictis colliges non minus insulso quam impie sensisse Calvinum, lib. 4 Instil, c. 13, ct Luthcrum, de Libertate Christiana, vola quæ fiunt de rebus non præccptis ex motivo colendi Deum esse illicita el impia ; licila vero, si fiant ex alio motivo, puta vitandi peccati, aut utilitatis alicujus temporalis : ex (pio inferunt vota religiosorum cl monialum esse impia et irrita, sanclosquc Dominicum, Franciscum, Bernardum ct alios esse damnatos, nisi forte vola omiserint aul indixerint causa commoditatis alicujus, puta, ut essent liberi ab uxoribus, liberorum et rerum temporalium molestiis, non divini cultus studio : quasi vero non possimus nec debeamus omnia in Dei gloriam ct honorem facere, juxla Apost. et votum ipsum non sit essentialiter cl inseparabiliter cultus Dei! Ut quid enim promittis Deo? non levandae ejus inopiæ, aut utilitatis ipsi conferendæ, sed ipsum colendi ct gratum ipsi obsequium reddendi: id, inquam , volo osse essentiale testatur omnium nationum sensus. Et mirum sane te posse promittere Deo servare jejunium ut parcas sumptibus, cl non posse ul carnis macerationc Deo placeas !

Nec obstat quod opponunt haeretici, scilicet usurpare ad cullum Dei id quod Deus non præcipit, esse cultum voluntarium quem Apostolus reprehendit ul superstitiosum , Coloss. 2, sub finem. Non enim damnat ibi Apostolus cullum ex voto de rebus bonis non præccptis, sed cullum qui vel redditur angelis, qualem Platonici et Simon Magus ipsis deferebant, vel vero Deo quidem, sed in materia indubita, ut in abstinentia a cibis quasi ex natura sua malis, vel vi legis veteris : videatur textus satis obscurus cum interpretibus.

Cæterum hujusmodi votorum exempla habemus passim in S. Scripturis : Jacob vovit Deo decimas quas non præcepcrat Deus, Genes. 2.8; David vovit ædificare templum , Psal. 131. Vola omnia de quibus agit Levit. 27, et Douter. 1, 2, 23 , sunt dc rebus non præccptis, nec tamen superstitiosa. E' sane, si facere quod Christus el post ipsum Apostoli faciendum consulucrunt superstitionis non sil culpandum , cur illud vovere superstitiosum erii?

Hico 2° Opus ex volo factum melius est el magis meritorium quam sine vato faolum.

Hic α. 6 o. — *Probatur* 1° Vovere est actus religionis el consequenter opus voto promissum; v. g. jejunium, quod secundum se est tantum virtutis temperantis, si fiat ex voto, ad ipsam religionem ut imperantem eliam perlinet : atqui cæleris paribus, opus nobilioris virtutis csl melius el magis meritorium. Ergo.

Ibid. — 2· Qui aliquid vovit el facit, plus se subjicit Deo plusquc ministerii illi exhibet quam ille qui solum facit; subjicit enim se Deo non solum quantum ad actum , sed etiam quantum ad potestatem , quia de *extero* non potest aliud facere; sicut plus daret homini qui daret ei arborem cum frudibus (piam qui daret ei fructus tantum Ergo.

Ibid. — 3° Per votum voluntas immobiliter firmatur in Irono: atqui facere aliquid ex voluntate firmata in bonum pertind ad perfectionem virtutis ; sicut peccareex mente obstinata , aggravat peccatum cl dicitur peccatum in Spiritum sanctum. Ergo.

Opusc. de Perfcc. Vit. spirit c. 12 — 4° Quod habet bonum linitum cum adjunctione alterius boni , csl melius : atqui ipsa promissio boni quæ est votum , est aliquod bonum : ergo junctum bonitati operis facit melius.

Oh]. 1° illud Apost. 2 Cor. 9 : *Γηιι'qu'que prout destinavit in corde suo non ‹ r tristitia aul cx necessitate , hilarem enim datorem diligit Deus* ; et illud Prosp. lib. 2 dc Vita conlempl. c. 24 : « Sic abstinere vel «jejunare debemus, ul non nos necessitati «jejunandi subdamus , ne jam non devoti, «sed inviti rem voluntariam faciamus : » atqui illo qm vovet jejunium, subdit se necessitati jejunandi et sæpe ex tristitia facit, quia necessitas contristans est, ut dicitur 5 Melaph. texi. 6 : ergo.

Hic a. 6. ad I ct 2. — *R.* laudatas auctoritates inlelligondas esse dc necessitate quæ provenit ab extrinseco contra voluntem, sive sit vera coactio, sive quæ similidinem habet cum illa, ul metus, pudor, etc. hæc enim contristans, involuntarium causanset devotionem tollens; unde signanter dixit Prosper: *Xenon jam devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus;* non vero do necessitate quam quis sibi voluntarie imponit cl quæ est lanium necessitas finii,

hæcenim nec involuntarium facit nec tristitiam causal , sed voluntatem iirmal in bono, *ut dictum* csl, cldevotionem auget ; unde S. Aug. Ep. 45: *Felix csl necessitas quæ ducit ad meliora.*

Inst. Sæpe tamen qui voverunt Iristanlurde necessitate sibi per votum imposita, idcoque eos voti poenitet: ergo.

R. banc tristitiam non causari'ab ipso voto secundum se, quod c conlra iirmal ct expeditiorem reddit voluntatem ad bonum; sed vel ex inconstantia voventis , vel ab eventu superveniente.

Inferes. Ergo saltem in hoc casu, opus factum ex volo non est melius quam factum sine voto.

R. Etsi concederemus *illationem,* nihil conlra nos, quia id accidit per accidens et non ralionc voti secundum se; sed ad hujus *instantia explicationem est distinguendum.*

Si sic voti pœnileat, ul tamen remaneat voluntas votum adimplendi, quia vovit aul quia veretur offendere Deum, adhuc esi magis meritorium quam si fieret sine volo, quia est actus religionis quæ est polior virtus quam abslinenlia , v. g. cujus jejunium est actus. Si vero sic voti pœnileat, ut voluntas adimplendi voli maneat non ex affectu voti aul metu Deum offendendi, seu præcisevel ex motu damnationis aut alio aliquo motivo humano, tunc opus ex volo non est melius, imo nullatenus est meritorium, quia non fit cx voluntate placendi Deo.

Si *petas* utrum ipsa voti poenitudo sil peccatum ?

R. Remanente voluntate voti adimplendi, ut in primo membro distinctionis praecedentis, cl nulla subsistente causa poenitendi, videtur peccatum veniale cujusdam ingratitudinis : si autem causa adsit, nullum videtur peccatum, quia , sicut antea non tenebatur velle vovere , ita nec modo tenetur velle vovisse, maxime dum causa subesi. Nec obstat poenitentiam rei bonæ videri semper malum , id quidem verum est si res bona sit necessaria, secus si sit libera.

Si aulem voventem sic pœnileat, ul nolit amplius adimplero votum aul vellet non adimplevisse, evidens est peccare mortaliter pro gravitate vnaleriæ.

Si tandem sic pœnileat, ul remaneat voluntas adimplendi cx solo motu damnationis aut ex motivo humano , alias non adimple* turue, supposito affectu actuali ad transgressionem , peccat mortaliter ut ante secluso autem tali affectu non viiletur pm care nisi ex ingratitudine, sed nec ιηπ<·π ul dictum csl.

Obj. 2" Alitius placet opus debitum quam gratuitum. Ergo.

R. D. ant. Si sil debitum ex propria voluntate debentis, *N.* sic enim in suo prm cipio est gratuitum ; si aliunde sit debitum, ul v. g. pretium rei emplæ, COmnjodalum, etc. *C. ant.*

Obj. 3 I Non est magis laudabile facere aliquid ex juramento quam sine juramento: ergo nec cx volo.

R. N. consequentiam. Disparitas esi, quod per votum aliquid in Dei reverentiam ordinamus, et ideo hoc ipso iit religionis actus; sed in juramento e converso reverenliam divini Numinis assumimus ad promissi confirmationem, el ideo quod juramento firmatur non propter hoc fil religionis aclus.

ARTICULUS V.

De variis divisionibns voti, et in quo sita sit ejus solemnilas?

1° Votum aliud personale, aliud rcale aliud mixtum. Require supra a. 3, § 4, ir initio.

2 · Votum aliud absolutum, quo quis simpliciter et absolute indcpendenlcr a conditione aliquid Deo promittit; aliudcondilionatum, quo promittit aliquid sub conditione extrinseea dc futuro. Dico *extrinseea,* quia conditiones quæ insunt voto ex natura rei, vel cx dispositione juris, non censentur reddere ipsum proprie conditionatuin. Dixi cliam, *dc futuro,* quia conditio de præsenti vel prælerilo, ul, *Si pater meus vivit*, vel, *Si pater meus sil mortuus, ingrediar religionem,* non facit etiam votum proprie condilionatum ; tale enim velum vel paril slalim obligationem si conditio existai, suspensam lamen si ignoretur, vel nullam pa· îit si non existai.

Est aulem duplex votum condilionale, pœnale scilicet et simplex. Pœnale est qui vovetur pœna sub conditione culpæ, ul Voveo dare assem pauperibus si blasphema· vero : simplex, quo promittitur aliquid sub conditione quæ non sil culpa, ul, Voveo ingredi religionem si convaluero.

3" Votum aliud expressum , quod expressis terminis emittitur ; aliud tacitum, quod

alicui actioni annectitur licet expresse non ’•nillatur. Sic qui suscipit sacros ordines tacite emittit votum castitatis quod sacra? ordinationi csl annexum ex statuto Ecclesiæ; qui perfecit integrum novilialus annum animo profitendi est tacite professus, nisi ante finem anni reclamaverit religio.

4° Votum aliud perpetuum , aliud temporale · *palet cx terminis.*

5'Votum aliud simplex, aliud solemne. — Hic a. 7. ad 3. — Primum non dicitur simplex cx eo quod fiat privalim elsinecæicmoniis, nec secundum dicitur solemne quod fiat publice el cum cærcinoniis; nam et solemne polesl emitti privalim coram paucis, elsimplex coram multitudineel in publico. In quo igitur consistat voti solem·* nilas ex qua ulriusquc voti simplicis et soleinnis essentia ac differentia cognoscatur, disputant auctores. Unde

Dico cum S. Th. et Thomistis contra pIIires alios : votum simplex consistit in simplici promissione; solemne vero in promissione simul el traditione absoluta cl irrevocabili, atque reciproca acceptatione, facta ab habente legitimam auctoritatem.

In4. d. 38. q. I. ». 2. q 3. — *Probatur* 1° Ex hoc votum dicitur solemne quod habeat esse completum seu completam vim obligandi ; ea enim ad solemnitalem rei perlinere dicuntur quæ tribuunt ei esse completum : atqui votum habet esse completum per traditionem el acceptationem. Ergo. *Probatur min.* Votum ut sic est essentialiter promissio : atqui promissio habet complementum suæ virtutis per traditionem et acceptationem , sive rei promissæ, sive alicujus alterius, unde res promissa haberi potest. Id fit manifestum exemplis : sic qui alteri promitteret fructus agri, et promittendo daret ipsum agrum, sequi* obligaret ad excolendum juxta voluntatem accipientis; sive qui promitteret altori servilium el se in servum daret, ulriusquc promissionis obligatio foret completa. Sic etiam sponsalia, quæ sunt promissio, complentur per traditionem et acceptationem matrimonialem. Ergo.

Ibid a. 'i in arg. s c. quæstiunc 3. *Confirmatur.* Votum solemne religionis est quoddam matrimonium spirituale hominis um Deo per quod excellentiori modo quam alii fideles Deo conjungitur, in cujus testimonium virgines dum votum solemne emittunt, eodem modo velanlur quo olim nuplæ dum viris suis (radebantur : atqui in matri* monio carnali non est sola piomissio fidei ct officiorum conjugalium, sed esi mutua corporum traditio ct acceptatio. Ergo.

Ibid a. 2 qutcttiunc. 3 — Itaque tunc votum dicitur solemnizari, dum vovens præsenlia liter sedat Deo, divinis se servitiis mancipando, quod quidem lit per ordinis sacri susceptionem cl per profcssior.cm cerlæ regulas, debito tamen modo faciam, scilicet in manu ejus qui debet recipere et servatis aliis circumstantiis quæ secundum jura determinantur : alias non esset votuin solemne quanlumcumquc quis profiteretur; quia, licet posita legitima traditione el acceptatione sequatur cx natura rei quod sil votum solemne, pendet tamen ab Ecclesia apponere cerlas conditiones sine quibus nec valida nec legitima forci Iraditio et acceptatio, sicut dc facto determinavit quod invalida sit traditio scu professio ante decimum sextum annum, non completo anno novilialus, aut in religione non approbata. Pari modo, licet posito contractu legitimo ac valido traditionis muluæ corporum, sequatur cx natura rei quod sit matrimonium , pendet tamen ab Ecclesia apponere conditiones sine quibus nec legitimus nec validus sil talis coniraclus, uti de facto determinavit esse nullum si fiat sine præsenlia parochi el duplicis testis. El hac ratione dixerunt Bonifacius VIII, cap. uniet? *de Voto* in 6 ; el Gregorius XIII, bulla Ascendente *Domino,* quod solemnilas voti esset inventa ab Ecclesia.

Hic advertendum est quod, licet votum continentia? dicatur solemnizari per susceptionem ordinis sacri , non sit tamen proprie solemne, quia ordinandus non selra ’it ad continentiam , sed ad sacrum ministerium, cui quidem traditioni ad sacrum ministerium Ecclesia annexuit votuin continentis dirimens matrimonium, quod ideo interpretative emittit suscipiens sacros ordines. Dicitur ergo solemne, non quod sil proprie tale, sed quia ex loge ecclesiastica annectitur alicui solemnizationl , nempe traditioni ad sacrum ministerium , quapropter debet potius dici solemnizatum quam solemne; secus in votis professionis religiosae, profitons enim se tradit ad continentiam , paupertatem el obedientiam, ad eaque absolute acceptatur: unde hæc tria vola sunt simpliciter solemnia.

Probatur 2*' *conclusio.* Voti solem ni las non consistit, ul volunt adversarii, in statuto Ecclesiæ personam voventem inhabililanle ad certos elTeclus, nempe ad matrimonium contrahendum, ad dominium habendum, ad se aliis obligandum per obedientiam: ergo. *Probalur ant.* — Hic a. 7. in a. ■. o. in 4. d. 38. q. *i.* a 4, q. 3. o. et a. 3. q. 3. in arg. s. c. — Talis inhabililas est effectus solemnitalis voti · ergo in ea inhabilitate non consistit solemnilas voli. *Probalur ant.* Hoc ipso quo quis non solum promittit servare castitatem , paupertatem elobcdientiam ,scd etiam sc ipsum tradit ad illas virtutes servandas el excolendas, sequitur ex natura rei inhabililas ad contrarios actus, ut dicemus latius dum dc impedimentis matrimonii. Unde est communis hominum sensus et vulgaris modus loquendi, quod religiosus non possit inire matrimonium quia 'fecit votum solemne, non autem quod fecerit votum solemne quia non potest inire matrimonium. Ergo

Con/trom/ur. Si solem nilas voti consisteret in statuto Ecclesiæ inhabilitante voventem ad præfatos actus, sequeretur quod, sublato per papam aut Ecclesiam tali statuto, el remanente voto in eo rigore quem habet ex natura sua , posset solcmnilcr professus, ct quidem manens monachus, juxta adversarios qui docent solemnitatem voti non requiri ad statum monachalcm, posset, inæquam , absque dispensatione super voto valide inire matrimonium sicut qui voto dunlaxat simplici est innodatus : atqui *consequens* videtur absurdum, cl csl aperte contra decretum Innocentii III, cap. *Cum ad monasterium, de Statu monachali,* ubi dicit : « Abdicatio proprietatis sicut etiam » custodia castitatis adeo annexa est regula: » monachal], ul contra eam nec SS. ροπ- ή tifex possit licentiam indulgcrc : » in casu aulem posito licentiam indulgerel si non ad licile, saltem ad valide contrahendum. Ergo.

Solvuntur objections

Obj. 1° D.Th. a. 9cl 11 hujus quaestionis, dicil solemnitatem voli consistere in quadam benedictione ct consecratione. Ergo.

/i S. I lb.mam non loqui dc verbali aut aliqua simili benedictione, qualis per Ecclesiæ praelatos in quibusdam religionibus solcmnilcr profitent] impenditur, sed de benedictione seu consecratione qua person' vovens benedicitur ct consecratur, hoc ipso quo ad sanctitatis statum divinaque obsequia per ministros Ecclesiæ légitime assumilur : ila ul, juxta S. Th. ista benedicatio aul consecratio nihil sit aliud quam dedicatio, consecratio, applicatio, deputalio personæ voventis ad statum sanctitatis, facta per superiorem legitimum. Sic etiam communiter dicitur aliquid benedictum cl consecratum quando est deputatum usibus sacris.

Porro hanc esse mentem S. Doctoris manifestum est, 1° ex prima *probatione conclusionis* quæ ipsismet ejus verbis constat; 2° cx Quodlib. 8, a. 10, ubi dicit: «In « votosolcmni est simul promissio elcollalio : tunc enim est votum solemne quando simul aliquis cum voto consecratur Deo » et ponitur in aliquo statu sanctitatis; » 3° ex Quodlibet. 3 , a. 18, ubi docens votum solemne importare promissionem cum Iraditione, addit votum conlinenliæ non solemnizari nisi per susceptionem ordinis sacri per quem homo divino cultui mancipatur, vel per professionem religiosam per quam homo etiam mancipatur ad servien- dum Deo in religione. Legatur iterum in 4, d. 38, q. 1, a. 4, q. 3, o, cl in responsionibus ad arg. ubi probat votum solemne dirimere matrimonium subsequens non ex statutoEcclcsiæ, sed ex natura rei, quatenus homo per ipsum amisit sui corporis potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens.

Inst. S. Th. hic a 7, o, dicit hanc benedictionem et consecrationem in <pia reponit solemnitatem voti, esseex institutione Apostolorum : atqui Apostoli non instituerunt talem mancipationem cultui divi nosubccrla regula cum acceptatione per praelatos Ecclesiae , maxime cum tunc temporis non essent rcgulæ monachalcs. Ergo.

/L *N.min.* cl dico Apostolos exemplo ct verbo religiosae vitae professionem per totalem sui mancipationem cultui el obsequio divino instituisse. — Hic a 4. ad 3. — El primum *exemplo;* inlelliguntur enim vovisse pertinentia ad perfectionis statum, seque totaliler cultui divino mancipasse quando Christum relictis omnibus secuti sunl, ad quem staluin eos acceptavit Christus Ecclesiae canui. Deinde *verbo cl consilio.*

Cum enim vitam plurimorum ex primis rlirislianis communem instituerint, non est dubium quin eam instituerint ad nonnam illius quam sub Christo egerant. Et sane in hac communi vita fideles nihil habebant proprium, præstabanl Apostolis perfectam obedienliain, erantquesine uxoribus, alias sita communis fuisset plena rixarum, sive propter uxores sive propter liberos. Hinc S. Doctor in hac parte q. 188, a. 7. o. sub finem, dicit quod « a discipulis Christi om- » nisreligio sumpserit originem; » et Cassianus, Collai. 8, c. 5: «Coenobitarum, » inquit, disciplina a tempore Apostolicæ d praedicationis sumpsit exordium; nam tail lisextilit Jerosoly mis ecclesia quales nunc u per paucos in coenobiis invenire difficile » est. » Et Possidius, in Vila S. Augustini , c. 5, cum dixisset quod *monasterium intra Ecclesiam instituisset,* subjungit, *et cum Dei servis vivere cœpil secundum modum t regulam sub sanctis Apostolis constitutam.* Lege Sylv., hic in q. 186, a. 2.

In 4. d. 38. q. 1. a. 3. q 3. ad 3. — Nec obstat quod tunc non erant regula; monachales quales nunc sunt, quod agnoscit S. Th. hic q. 187, a. 3. ad 2; erat enim saltem aliquis modus vivendi ab Ecclesia approbatus, quo aliqui ad ea quæ supererogaliouis sunt se tradebant el obligabant: et hæc traditio atque obligatio ad talem modum vivendi , idem faciebat quod nunc facit obligatio ad certam regulam.

Obj. 2° auctoritatem supra laudatorum pontificum qui dicunt solemnitatem voti esse inventam ab Ecclesia.

Λ. ex ante dictis solemnitatem voli esse inventam ab Ecclesia, hoc sensu quod, cum neque jus naturale neque divinum determinet quis, ad quid el quomodo possit se tradere el acceptari, ul traditio el acceplaliosinl legitimae, penes Ecclesiam est statuero has conditiones sine quibus non est valida traditio nec acceptatio, nec consequenter voli solemnitas : unde dixil S. Th. hic a 9,o, *solemnizationem voti cadere sub dispensatione* sive ordinatione *Ecclesiæ :* quod latius explicat Opusc. contra retrahentes a religione, c. 12. Verum, posita semel absoluta et legitima traditione ct acceptatione, ex natura rei sequitur tale votum esse solemne. Præter paritatem jam allatam superius de matrimonio, aliam accipe, bolius institutionis humanæ est, quod talis sit rex aul dominus; posito tamen quod sit rex, cx natura rei sequitur quod cives debeant ipsi obedirc. Itaque uno verbo *listinguo ant.* Voli solemnilas est inventa ab Ecclesia quatenus a dispositione , approliatione etacceptationeEcclesiæ pendet ut sil votum solemne,C. quatenus voto annexuit certam inhabililalcm , ut volunt adversarii, *N.*

Obj. 3' cum reccntiore Scotista. In vote simplici eadem prorsus fit ti aditio el acceptatio ac in volo solemni; in primo enim traditio fit immediate Deo, et a Deo immediate acceptatur ; in secundo autem traditio fit Deo, et a Deo acceptatur mediante superiore : atqui hæ traditiones non differunt, quod enim quis facit per alium per se ipsum censetur facere. Ergo.

It. N. maj. Nam in voto simplici non fit traditio saltem perfecta ut in volo solemni : unde votum simplex comparatur sponsalibus et solemne matrimonio. *Pulchra sane verba!* exclamat iconice laudatus Scotista ; pulchra quidem, quia solida ct Scotistarum telis hucusque impervia.

Inst. cum eodem. In volis Jesuitarum post biennium novilialus omissis , est vera el perfecta tradilio caque perpetua, ita ut non possint institutum illud deserere sine apostasia : atqui tamen sunt vota simplicia, ul declaravit Greg. XIII, citata bulla .Iscen*dente Domino.* Ergo.

H. 1° *D. maj.* Est vera cl perpetua traditio absolute, *N.* conditionale, si nempe superiores judicaverint ipsos in Societate retinere , *C. maj.* Non autem omnis tradilio cl acceptatio facit votum solemne, sed ea tantum quæ est ex omni parte perfecta , absoluta ct irrevocabilis, alias decst aliquid ad perfectum promissionis complementum in quo solemnitatem voti reponimus. Hinc Layman, nobis in hac parte adversarius, lib. 5, tract. 10, parte 4, c. 3, n. 3, assignans rationem cur susceptio ordinis sacri el vola simplicia Societatis non dirimant matrimonium ratum antea contractum , illud autem dirimat professio solemnis, dicit : « Quia per professionem (nempe » sclenmem) censetur fieri perfectissima » tradilio suiipsius et reciproca obligatio » cum religione, idcoque mors]uædam µ spiritualis, ac voluti alterum (attendat » P. Henno) spirituale matrimonium cui » merito prius secundum carnem initum » cedere debet. »

R. 2° *rétorsion*' argumenti.* Volis simplicibus Jcsuilarum post biennium noviliatus emissis,, annexum est cx statuto Ecclcsiæ, nempe ex bulla citata Gregorii XIII, impedimentum dirimens matrimonium contrahendum ; el votis simplicibus coadjulorum formatorum ejusdem Societatis annexa est inhabilitas ad dominium , ut docet idem Layman loco citato cl lib. 4, tract. 5, c. 1, n. 2 : atqui nihilominus hæc vota remanent simplicia, ct non fiunt ideo solemnia : ergo solcmnilas voti non consistit in statuto Ecclcsiæ personam voventem ad hos eflcctus inhabilitante, ut docent adversarii ct specialiter expressis terminis P. Henno.

Insl. iterum. In votis laudatis est perfecta cl completa obligatio ex parte voventis, sic ul verum religiosum efficit : ergo nihil deest ad ejus complementum.

II. N. ani. quia obligatio promissionis pendet cx acceptatione promissarii, ila ul non obligaret si promissarius non acceptaret, ct ideo cum in præsenti casu acceptatio non sil absoluta et irrevocabilis, ita ncc obligatio promittentis. Quod autem tabis promissio ct traditio constituat religiosum, nihil facit contra D. Th. nec contra nos; quia dum docet S. Doctor et nos cum ipso votum solcmnizari per professionem religiosam , inlelligit de professione religiosa qualis fiebat suo tempore el nunc adhuc communiter iit per absolutam et completam traditionem ct similem reciprocam acceptationem ; non negat vero, nec nos negamus minus perfectam traditionem el acceptationem quæ non extrahat votum extra limites voti simplicis, posse acceptari ab Ecclesia ad professionem religiosam et veram religionem, ut de facto acceptat vota simplicia Societatis : unde communiter docent patres Jesuila·, Layman. Lessius, etc., solemnilatem voti non requiri ad statum religionis.

Obj. 4° *cum eodem.* Si statueret papa ut \ola in ordine Seraphico emissa non essent solemnia , sed simplicia , talia forent, ul fatentur adversarii : atqui tamen eadem prorsus esset traditio ct acceptatio quam nunc, quandoquidem illa constitutio nihil intrinsece variaret : ergo non consistit illa voti solemmtas in illa traditione et acceptatione, sed in statuto Ecclcsiæ.

R. Fatemur quidem posse papam apponeic certas conditiones sine quibus traditio lacta a vovente cl ejus acceptatio, tam In ordine Seraphico quam in alio, non essent validæ et legilimæ, adeoque ncc vota sic emissa solemnia; sed non falenur, posita semel valida et legitima lam traditione quarn acceptatione absoluta cl irrevocabili, posse papam efficere ul vola non sint solem.iia, quia id sequitur ex natura rei, seu potius est ipsa solcmnilas. Sic papa potest apponere certas conditiones sine quibus contractus matrimonii sit invalidus adeoque matrimonium nullum; at posito contractu valido, efficere non potest quin sil validum matrimonium. Unde ad *minorem, nego* forccamdem saltem acceptationem ex parle Ecclcsiæ : aut, *dalo* forc eamdem et traditionem el acceptationem enlilalive, non foret lamcn eadem moraliter, quia non esset amplius valida et legitima ratione alicujus conditionis quam exigeret papa ad earum validitatem.

Obj. 5° cum Conink. Omne votum, sive simplex sive solemne, est essentialiter promissio el non traditio : ergo.

R. ani. Omne votum, etc., est essentialiter, etc., præcise qua votum *C. ant.* qua solemne , *N. ant.* Solcmnilas enim addit traditionem clacceptationem, ul dictum est ; unde votum solemne includit plures actus materialiter ct entilative distinctos.

Insl. Votum simplex cl votum solemne sunt ejusdem speciei : atqui votum simplex csl nuda promissio sine traditione : ergo cl votum solemne.

R. Sunt ejusdem speciei formalilcr, *Iranseal major* , pro quo vide Pet. Ledesma Theol. moral, de Voto c. 6, dub. ultimo; materialiter ct in esse entis, zV. Itaque,si considerentur quatenus feruntur in idem objectum sub eadem ratione religionis, sunl ejusdem speciei formalilcr; si autem considerentur materialiter el in esse entis, differunt quatenus votum simplex est unus actus, scilicet promissio, selemne vero sit aggregatum ex promissione, traditione ct acceptatione. Sic , v. g. omnes actus alicujus scientiæ sunl ejusdem speciei formaliter , quatenus feruntur in idem objectum scientiæ sub eadem ejus ratione formali, materialiter tamen ct in esse entis differunt, prout tendunt in objecta materialiter diversa.

Repones. Promissio et traditio inter ee pugnant : ergo non possunt uniri.

R. D.ant. Promissio et traditio ejusdem rei, *C. ani.* diversarum rerum , Λ. In volo autem solemni traditur persona voventis ad castitatem, paupertatem elobedicntiam, ct promittuntur actus necessarii ad observationem illarum virtutum.

Replicabis. Posita traditione person» voventis ad castitatem servandam , saltem superflua videtur promissio actuum, sicut superflua promitterem alicui nunquam utendi contra ejus voluntatem libro quem ipsi absolute tradidissem. Ergo.

R N. ant. Quia etiam posita traditione person® voventis ad castitatem servandam, actus necessarii ad ejus observantiam sunt adhuc in libera voventis potestate el ab ipso dependent; unde non superfine promillunlur. Sicut, v. g. si traderem alteri agrum , non superflue ei promitterem hunc agrum ad ejus nutum excolere; elsic patet disparitas ab exemplo libri traditi qui csl cxlra omnem potestatem tradentis; sed si poneremus hunc librum remanere apud me depositum , non superflue promitterem illum fideliter custodire, et a sordibus servare.

Obj. 6« Secundum jura lib. 5 Décret. lit. 6, cap. G, votum simplex non minus obligat quam votum solemne: atqui minus obligaret si consisteret in simplici promissione, cl solemne in traditione. Ergo.

Hic a. 7. adi ct Supp. q. 5. a. 2. ad 3. — *R. I). maj.* Votum simplex non minus, etc., ita ul comparatio liat in genere peccati, *C.* ita ut comparatio liat in quantitate reatus, *N.* Et ad hunc sensum *distincta minori,* .V. *consequentiam.* Igitur votum simplex dicitur in jure non minus obligare quam votum solemne, quia mortaliter peerst frangens votum simplex sicut solemne, quamvis sil gravius peccatum frangere soIriniie.

Er his inferes votum solemne religionis cx se dirimere matrimonium ut latius probatur dc matrimonio : quia qui vovit solcmniler castitatem non habet amplius dominium sui corporis ad usum venercorum, sed transfert illud in Deum, it aul Deus on solum habeat universale ejus dominium sicut aliarum rerum, sed particulare quale est illud quod homohabet in scet insuasacliones.

Inferes 2° juxta sententiam docentem circumstantias notabiliter aggravantes esse accusandas, transgressionem voti solemnis explicandam in confessione; quia, *dalo* quod sil peccatum ejusdem speciei cum transgressione voti simplicis, ulpole contra eamdem virtutem religionis, est saltem circumstantia notabiliter aggravans.

ARTICULUS VI.

An el quomodo obliget volum conditional el poenale ?

Licet plura huc perlinentia hin'l et inde dixerim, quia tamen in praxi ,s®p<· recurrunt , in unum articulum colligenda duxi, pluribus aliis additis.

Votum simpliciter conditionale , prout a pmnali distinguitur , csl id quo promittitur aliquid sub conditione extrinseca de futuro quæ non sil culpa ; v. g. Voveo ingredi religionem si convaluero : ex quo proinde oritur obligatio imperfecta el suspensa , pendens nimirum ab cveniu futuro in conditionem apposito.

Circa quam definilioner quædam notanda sunl, et 1° votum sub conditione depræsenti aut prætcrito non esse proprie conditional·, ut jam dixi superiori articulo ; item votum sub conditional· quæ ex natura rei aut ex dispositione juris inest, non esse proprie conditional· : ulsi religiosus dicat : *Voveo jejunare cras,* ex natura rei inest conditio, *si vixero;* cx dispositione juris, *si superior non obstat ;* el tamen est votum absolutum ; unde dixi in definitione *conditio extrinseca.*

2° Particula si debet importare veram rationem conditionis cl non temporis; ut si quis dicat: *Voveo ingredi religionem si mater mea moriatur,* idem est ac si diceret, *quando mater mea inorielur ;* quia est conditio necessaria el non contingens; el ideo votum non est proprie condilionatum.

3° Et quia votum condilionatum parit imperfectam saltem ct suspensam obligationem quæ purificata conditione transit in absolutam, ideo qui vovit condilionate debet servare propositum voti adimplendi si conditio purificetur, el insuper sc non reddere impotentem ad ejus exeeutionem quamdiu eventus conditionatus speratur, nisi conditio pendeat a libera voluntate voventis. Hinc vovens ingredi religionem si intra annum luserit aut inebriatus fuerit, potest non cxpcctalo conditionis eventu matrimonium inire. lia Navari ns el alii apud Layman. Ratio videtur hæc, quod in primo casu cum eventus in conditionem appositus

a vovente non dependeat, censeatur se obligasse ad dium exportandum : secus in secundo casu propter oppositam rationem.

His explicatis, restant quædam aliæ difficultates paulo difficiliores, breviter tamen expendenda?. Unde

Petes I utrum volum conditionatum obliget si conditio impleatur i<on determinate, sed in simili et æquivalenti : v. g. vovisti ingredi religionem si pater egenus qui tua ope indiget tandem moriatur; inierim paler inopinate til dives, nec amplius lua ope indiget, lencrisne religionem ingredi? Item voves dare conium libellas pauperibus si lucrum ex bac tali negotiatione reportes; et lu inierim lucrum aliunde capias, sive bæreditario jure, sive ex alia negotiatione, lencrisne dare pauperibus summam quam vovisti ?

Responsio, ut videtur communior, est *negativa;* quia tua intentio alligata fuit vovendo tali conditioni cl non alteri. Si tamen sic vovendo condilionatc, non tam conditionem determinate quam facultatem vel ingrediendi religionem vel dandi eleemosynam intendisti, non est improbabile, ut quidam volunt, te volo teneri ; quia per istud simile aut «équivalons jam habes facultatem ingrediendi religionem aul dandi eleemosynam quam principaliter in voto intendebas.

Petes 2° utrum vovens peccet si per cum stet quominus impleatur conditio?

Suppono non vovisse conditionem sed tantum rem præstandain si conditio ponatur, v. g. non dixisse : *Voveo me non juraturum cl si jurem me daturum viginti asses pauperibus, sed simpliciter : Voveo me daturum viginti asses pauperibus* si jurem. Iloc supposito,

/L Si conditio pendeat ex libera voventis voluntate cl non sit aliunde præcepta , non peccat vovens si per cum stet quominus ponatur, licet obeam solam causam ulobligationem voti subterfugiat : v. g. vovisti te daturum eleemosynam si ludas, si jures,etc. non peccas si a juramento vel ludo abstineas nevolo obligeris, quia nulla lege obligaris ponere conditionem hanc, scilicet ludere vel juraro ; el aliunde voluisti voti excculionem pendere a lua libera voluntate.

R. 2° Si conditio pendeal quidem cx libera voventis voluntate , sed sil aliunde arircepta , eam omittere ex intentione voti obligationem subterfugiendi, peccatum est; secus si omittatur ex fragilitate aut passione: v.g. vovisti in gratiarum actionem ingredi religionem si spatio unius anni per Dei gratia m abstineas ab ebrietate , et lu voti pas nitens, ne tenearis ingredi religionem inebriaris ; peccas non solum contra tcinperanliam, sed etiam contra religionem ratione voti violati : quia sic vovendo *aciie promisisti quod saltem aliquem vitandi peccati conatum abhiberes, ageresque sincere et sine dolo cum Deo tuo. Si vero cx fragilitate seu passione impellente tentalioni consentias, eodemque modo te geras ac si votum non emisisses, non peccas contra volum , quia non censeris amplius promisisse.

Idem dicendum propter easdem rationes si conditio pendeal ex causis naturalibus, ct aliunde sit præceptum eas impedire: v. g. vovisti religionem ingredi si convalescas ex morbo, peccas contra volum si cx intentione illud eludendi sanitati cx industria noceas per cibum aut polum, vel alio modo : secus si seclusa bac intentione excedas in potu aut cibo ex gulositalc, etc.

R. 3° Si conditio pendeal ex libera alterius voluntate, probabile mihi est te non peccare si absque vi, fraude aul dolo, modis alias licitis eam impedias; secus si u, fraude aut dolo : v. g. vovisti ingredi religionem si pater consentiat; lu , voti pcenitens, conaris precibus aut rationibus propositis avertere patrem a consensu; probabile csl, inquam, te non peccare, qui non censeris te obligasse ad promovendam, aul nulla latione alias licita impediendam conditionem : certo autem peccas contra volum si vi, fraude vel dolo hunc patris consensum impedias; lum quia jam non relinquis patri liberam voluntatem ex qua lamcn tuum volum pendere voluisti ; lum quia vis, fraus cl dolus nemini patrocinantur. An vero nihilominus tenearis voto? dicam modo. Inierim

Quid dc hac conditione, *Si patri placuerit, si vater consenserit,* quæ sæpe recurrit? quis ejus sensus? quando censetur impleta?

R. Attento usu communi , sensus ejus csl, *Si paler non aigre feral, si non contradicat.* Unde si paler dicat se non contradicere , neque consentire, adimpletae.'! conditio, nisi constet aliam fuisse mentem

•mentis; item, si paler moriatur, quia tunc non contradicit aut ægre fert. Si voro taceat, a l alia signa recurrendum csl, quia taciturnitas in quibusdam est signum consensus , in aliis animi indigne ferentis.

Quod si paler primo consentiat re cognita, est adimpleta conditio et completa obligatio, quæ non tollitur etsi postea dissentiat;c contra si primo dissentiat,deficilcondilio cl obligatio quæ non reviviscit etsi postea consentiat. Intelligc scrnpcr , nisi aliud intenderit vovens ; unde dixi *attento usu communi.*

Veles 3° utrum qui vi, fraude , dolo aut aliter peccando impedit ex industria conditionis positæ eventum, teneatur nihilominus votum adimplere, si ad id maneat adhuc habilis?

Quidam negant, quia revera non csl adimpleta conditio, cl licet vovens peccaverit eam impediendo, sufficit pro ista offensa satisfacere Deo per poenitentiam : non enim inde infertur damnum Deo sicut inferret homo hominiqui promit tendo ei aliquid sub conditione, conditionis eventum inique impediret, obquam causam in jure obligatur stare promissis homini factis.

Alii affirmant, quia licet non sit rcipsa posita conditio, csl lamcn posita ad sensum voventis: voventis enim sub conditione pendente ab alterius voluntate libera, aul a causis naturalibus, mens fuit vovendo sc obligare si conditio poneretur aul infallibilitcr esset ponenda, nisi per eum staret quominus ponatur , cl ita certo respondisset si vovendo aut stalim post volum interrogatus fuisset ; alias dicendum quod non vovit sub conditione pendente a causis naturalibus aut a libera alterius voluntate, sed a sua, et quod irrisoric cum Deo egerit, quod non est supponendum.

Ego. salvo meliori judicio, *respondeo sub distinctione.* Vovens in casu posito tenetur volo si, secluso ejus impedimento , conditio infallibililcr aul verosimilius essel implenda : id probat ratio allata pro secunda sententia. Si autem incertum maneat an conditio poneretur, non tonetur voto; quia non censetur se voluisse obligare, nisi aul poneretur conditi; aul infallibililcr esset ponenda, si per eum non staret.

Xcc obstat si dicas vim , fraudem, dolum nemini patrocinari debere : non enim vis, lraus aut dolus hic patrocinantur vo-

1’il I . i .

venti, sed inceitiludo conditionis ponendae.

Hinc inferes voventem ingredi religionem si pater consenserit, et agentem vi, fraude ut pater non consentiat, teneri volo , si seclusa vi aul fraude paler infallibililcr aut verosimilius consensisset ; secus si incertum maneat an palor consensisset.

Quæslio curiosa : Titius vovit se, si religionem amplectatur, Carlhusianum amplexurum : quo pacto potest absque transgressione voti aliam minus austeram amplecti ?

R. posse eo pacto, si nempe votum istud conditionatum mutet in absolutum ingrediendi aliam religionem minus austeram , quod csl ipsi licitum, quia vovens poiest volum suum commutare in melius , ut dicemus infra : melius est autem vovere absolute religionem minus austeram quam conditionale rigidiorem.

Sprrmlin de voto panali.

Volum poenale, ul jam anlea dixi, csl promissio poenae sub conditione culpæ. Dupliciter fieri potest, t° dum voves abstinere a culpa , et si non abstineas, subire talem poenam : v. g. voves non blasphemare, etsi blasphemes, dare talem eleemosynam : cl tunc est duplex volum ; 2’ promittendo simpliciter pœnam , si culpam committas : v.g. Si blasphcmavcro, voveo dare talem eleemosynam.

In hoc itaque volo poenali, quovis modo flat, si eventus sub conditione positus sil inculpabilis ratione sive oblivionis, sive inadvcrtentiæaut ignorantia?, sive dispensationis supervenientis, sive alterius impedimenti, nulla est obligatio pœnæ subeunda?, quia non est promissa poena nisi sub conditione culpæ : et in hoc distinguitur volum poenale a mereconditionali.

Hinc resolves lu cum qui vovit dare eleemosynam si sacrum, v. g. non audiverit, si pejeraverit, si blasphcmavci it , non teneri ad eleemosynam si sacrum omittat ut graviter infirmo succurrat, si ycjerel tantum materialiter, putans bona fide dicere verum , si blasphemet omnino inadvertenter cl ex subreptione; nisi forte quoad hunc ultimum casum voverit eleemosynam non solum in pœnam culpa*, sed etiam cx intentione eradicandi inveteratam blasphemandi consuetudinem , tunc enim etiam ad ele·

mosynam teneretur, quatenus conducit ad rofrænandam hanc consuetudinem.

*Resolves*2° cum qui vovit non ludere, cl si ludat, dare eleemosynam, obtenta dispensatione ludendi, non teneri ad eleemosynam si ludat, quia tunc lusus non est culpabilis.

Resolves 3° eum qui vovit audire sacrum in die festo,jejunarcin vigilia Nativitatis,etc., el casu quo omittat, dare eleemosynam, s* inculpabiliter ignoret aut non attendat ad diem festum, ad vigiliam, aut si horum conscius non recordetur voti, non teneri ad eleemosynam : quia in primo casu non peccat; in secundo autem licet peccet contra legem, non tamen contra votum, propter cujus transgressionem suppono ipsum sibi imposuisse pœnam. Secus, si propter ipsius legis transgressionem sibi pœnam imposuerit, ul in sequenti casu. Itaque si unum tantum votum emisit dicendo : *Si non audiero sacrum talidic[eslo, voveo dare eleemosynam,* censeo quod si omittat sacrum memor festi, licet immemor voti, teneatur ad eleemosynam , quia hanc pœnam sibi imposuit non propter transgressionem voti de audiendo sacro (quod non emisit), sed propter transgressionem legis ecclesiastica; : el aliunde ad pœnam incurrendam non requiritur recordatio aul cognitio pœnæ, sed sufficit legis transgressio cui pcena est annexa.

Resolves quod si culpa sil tantum venialis ratione subreptionis aul advertenti® imperfect®, non sil obligatio ad pœnam saltem ubi est gravis, quia jure præsumitur non fuisse mentem voventis se obligare ad gravem pœnam propter levem culpam.

Petes tandem utrum vovens pœnam absque determinatione quoad numerum, v. g Forco *jejunares! me inebriavero , dare eleemosynam si blasphcnuivcro, peregrinare ad limina Petri si fornicatus fuero,* teneatur ad pœnam toties quoties admittit culpam?

R. affirmative , si pccna sil moderata el solita repeti, ut est eleemosyna , jejunium, oratio et similia ; secus , si poena sit valde gravis ct insolita repeti, ut est dicta peregrinatio. *Ratio est*, quia fundate præsumitur talem fuisse mentem voventis ; et sic talia vota interpretarentur viri sensati, nisi forte << circumstantiis aliud colligatur de inlenti«M» voventis.

ARTICULUS Vh.

Qui possint vovere?

Hic a. 9. o.—*Dico* 1° Omnis home nator ratione sufficienti utens, quantum est exs», hoc est nisi aliunde impediatur , potest rovere ; quia cum possit cognoscere, amarect colere Deum, ita el vovere.

Dixi 1" , *ratione sufficienti utens ;* quia requiritur perfecta deliberatioad rem tau! momenti : unde , ut jam antea notavi, vol ante septennium emissa censenturinvalida, post septennium valida ; nisi ex circumstantiis appareat el adfuisse sufficientem usum rationis anle septennium , el defuisse posi septennium.

Dixi 2 , *nisi aliunde impediatur :* porro cx duplici capite potest impediri : 1° auctoritate ecclesiastica ; 2" cx dependentia abal tcrius voluntate.

1° Auctoritate ecclesiastica quis vovere impeditur quatenus Ecclesia requirit certam qualitatem ct conditionem ad valorem voti quæ alioquin ex natura rei non requiritur ; sicut lex civilis requirilad validitatem quorumdam contractuum certas conditiones sinequibus sunt invalidi. Nec ideo potestas ecclesiasticajuri divino derogat, quia sicut Deus remittit obligationem votorum in quibus Ecclesia dispensat, sic non acceptat ei quæ Ecclesiæ non probantur ; idque vi promissionis factæ Petro ; ut quod solveret in terris esset solutum in cœlis. Sic de facto irritat vola^ivc simplicia sive solemnia qu.c fiunt ex metu gravi injuste incusso adhunr finem, item vota solemnia ante annum probationis completum ct ante annum ætatis decimum sextum completum. Hoc ultimum jure novo Tridenlini, sess. 25, c. 15, *de Regularibus.* Quoad annum vero probationis , antiqua est constitutio Ecclesiæ, ut patet ex cap. *Gonsaldus* , cans. 17 , q.2 ; el cx Regula Benedicti, c. 58. Sic eliam irritabilia reddit omnia vota religiosorum climpuherum, ut dicam infra.

Si dicas Ecclesiam non habere jurisdictionem super actus mere internos, quaedam autem vota posse esse mere interna quoad aerum et quoad materiam.

R. Ecclesiam non haber quidem jurisdictionem ut præcipiataut prohibeat coartivepræsertirn aetnsmereinternos,nihil obstare tamen quin habeat jurisdictionem gratiosnm apponendi scilicet certas conditiones

actibus internis in favorem subditorum, i non ut ligentur,sed ul liberi maneant ;quivis aulem homo censetur tali jurisdictioni se sponte submittere, sicut sc sponte submittit jurisdictioni dispensantis in votis eliam mere internis.

2° Quis impeditur vovere cx subjectione seu dependentia ab alterius voluntate. Duplexest aulem dependentia votiaballcrius voluntate: una per se, se tenenscx parte volunlalisperson®voventis, puta religiosi respectu prælali, impuberis respectu tutoris ; utriusque enim voluntas secundum omnes suas actiones quodammodo subjecta est alienæ voluntati; nam religiosus per votum obedienliæ se sui prælali voluntati subdit, sicut habetur c. 12, q. 1 , eteap. *Si religiosusde Elect,* in 6 , ubi dicitur *quod veiled nolle non habeat, sed cx illius quem vice Dei super caput suum posuit, cl cujus imperio sc subjecit voluntate dependeat.*

Impubcs quoque ; secundum jurisdispositionem, plenum suæ voluntatis dominium non habet, sed patri vel tutori in cujus potestalc existit, el a quo infirma ejus voluntas regi debet , subditur. Ita injure caus. 20 , q. 2, cl cap. *Mulier* 32, q. 2.

Non sic tamen hanc voluntatis dependentiam inlelligc quasi religiosus aut impubes nihil omnino possit velle aul agere sine consensu positivo prælali aut tutoris, sed quod nihil possit velle aut agere contra voluntatem prælali aul tutoris. Agnoscit cnim aperte S. Th . hic, a. 8 , ad 3 , religiosum *posse aliquid ad horam facere, quando ad alia non occupatur a praelato.* Imo infra, q. 194, a. 5, ad 3, dicitquod *Religiosi ad illa sola teneantur obedire qux possunt ad regulantn observantiam perlinere... Si aulem in aliis obedirc voluerint, hoc pertinebil ad cumulum perfectionis.* Idem docet in 2, <1.44, a. 3.

Altera voti dependentia est secundum quid , ratione scilicet materiæquæalterius juri seu potestati est subjecta; cujusmodi dependentia repcrilur in aliis personis alteri obligatis, ul si conjux voveret casi i lateni, servus orationes, tiliusfamilias pubes eleemosynas ex bonis familiæ, etc.

Nolandum hic insuper, ad faciliorem inlelligentiam conclusionum sequentium, actiones religiosi quæ secundum se, seu ex objecto possunt esse materiæ votis, esse in quadruplici differentia. Quædam sunl precept® sive per legem, sive per regulam , ul audire sacrum die festo, servaresilentium tali tempore, etc.; quædam sunl posilæ in concilio et concessæ religioso, ul recitare rosarium, meditari, osculari terram, etc., quædam sunt prohibitæ secundum quid, hoc csl, ne fiant sine licentia prælaf . quæ tamen licentia solet concedi, ut jejunare ultra præscriptum regulæ, facere eleemosynam cx concessis ad usum , etc. ; quædam tandem, licet cx objecto bonæ , tamen sunl simpliciter prohibitæ , ita ul neque petita licentia soleat concedi, ul quod monialis peregrintur; extra claustra ad locum pium telquanlumad has ultimi generis actiones non est magna difficultas; certum est enim votum de illis emissum cssenullum , tum quia non est bonum agere contra regulam, aul justum superioris mandatum ; tum etiam quia licet conccdereturdispcnsalio, non est melius bonum respectu voventis; nam melius csl illi conformari regulæquam in ea dispensari. His promissis,

A. 8.o. — *Dico* 2° Subditus qualiscumque, vel alteri obligatus, non potest se per votum firmiter obligare in his in quibus alteri subjicitur aut obligatur sine ejus consensu , ita ul ejusmodi vola sint vel irrita vel irritabilia, ut explicabo modo,

Ibid — *Ratio est*, quia nemo potest per promissionem se firmiter obligare ad id quod est in potestate alterius, sed solum ad id quod est omnino in sua potestate : atqui quicumque est subjectus aut obligatus abcui, quantum ad id in quo est subjectus aut obligatus non est suæ potestatis facere quod vult, sed dependet ab alterius voluntate. Ergo.

Dico 3° Votum emissum a subdito de re quidem secundum se bona, sed per superiorem aul regulam prohibita secundum quid, ad sensum praecedentis nolaminis, vel superiori aul famili® aliquod projudicium ferente, non obligat in actu secundo donec superior sciat el approbet ; quia sine tali consensu materia non est in potestate voventis. Tenetur aulem vovens peterc consensum, imo saltem, secundum plurcs, el aperire votum si id necesse sit ad obtinendum consensum; nam ad hoc censetur se tacite obligasse vovendo, alioquin frustra vovisset.

Quod si vovendo intenderet votum exeqni independenter a superiore, votum esset quf

lum omnino, quia (une materia non essel bona. Et si exequerelur de laçlo, peccaret propter injuriam quam faceret ei sub cujus potestate est.

Hinc inferes religiosum vovemefl) perigrinalionem ex.ra claustra, famulum voventem longas orationes , filiumfamilias etiam puberem voventem aliquam eleemosynam ex bonis familiæ, uxorem voventem castitatem, graves macerationes; hos, inquam, hæc et similia superiori, mai ito, familiæ aliquod præjudicium ferentia voventes, non obligari donec superior aut maritus consenlia ; quem tamen consensum, *ul dixi,* petere tenentur vi voti. Idem dic dc marito vovente castitatem, longas peregrinationes, etc., respectu uxoris, quia quoad usum conjugalem paris sunl juris vir cl uxor.

Dico 4" Vola religiosorum de rebus secundum se bonis , per regulam aut superiorem non prohibitis (a fortiori præccptis), superiori aut communitati non noxiis, emissa , etiam inscio superiore, valida sunt et obligant donec superior ea irritet aut contradicat. Idem dic de impubese respectu tutoris, et *a fortiori* de iis qui alteri subduntur secundum quid tantum, ut sunt uxor, famulus, filiusfamilias, etc. Est contra I'alud. Richard. Valent, el quosdam alios.

Probalur 1° Quia est vovere minum el nulla lege prohibitum; 2 quia, licet voluntas religiosi aut impuberis dependeat a voluntate prælâli aut tutoris, non sic lamen dependet quasi religiosi aut impuberes nihil possint velle aut agere sine consensu positivo prælali aut tutoris, sed sic ul nihil velint aut agant contra ejus voluntatem, ul dictum est supra : in omni autem volo religiosorum aut impuberum, sive cx natura rei sive ex dispositione juris, subinlclligilur hæc conditio, *Si superior non contredirai :* imo, si omnino requiras consensum superioris , adest saltem inlerpretativus ; hoc ipso enim quod rescsl bona el earn non prohibuit superior, præsumitur voluntarius ct consentiens interpretative. Ergo.

Unde quando S. Th. dixit talia vota non esse firma, non intellexit esse nulla , sed irritabilia per superiorem; hæc enim eum agnoscere valida *palet* cx sequentibus. Hic a. 8, ad 1, dicit *v* quod non possit salvari ratio voti, cum quis in potestate alterius b constitutus vovet id quod est in potestati b alterius, nisi sub conditione, si iil<· id b cujus potestatem perlinet non contradid cat : » ergo adhibita illa conditione salvatur ratio voti; adhibetur autem, ul dictum est. Item clarius a. 9, ad 2, «licens, « quod » vola eorum qui sunl in polestale aliorum, » habent conditionem implicitam, scilicet b si non revocentur i superiore, ex qua liB cita redduntur el valida , si conditio exiBSlal; » ct ibidem o, loquens de impuberibus dicit, « quod si ante annos pubertalis b attingant usum rationis, possint quidem b quantum in ipsis est se obligare; sed voti » eorum possunt irritari per parentes : i ergo sunt valida , alias irritatione non indigerent.

Obj. caput 2 *Monacho,* catis. 20, q. 4, ubi dicitur : *Monacho non licet vola vovere sine consensu abbatis sui ; si autem voverit, frangendum erit.*

R. hunccanoncm essedubiæauclorilalis; neque enim est alicujus pontificis, neque S. Basilii cui illum videtur tribuere Gratianus ; siquidem in toto Basilio non reperialur nomen *abbatis,* ul observant auctores. Addi potest cum glossa caput illud esse inlelligendum de voto abstinentis s'pgularis quo cælori scandalizantur.

Ex didis inferes religiosum voventem, etiam inscio superiore, quasdam preces, macerationes leves M similia quæ sine detrimento obcdienlis vel discipline regularis observari possunt, ad eas obligari quarndiu non contradicit superior. Idem dic de,impubère pollente pleno usu rationis. Dc irritatione autem istorum votorum dicemus infra.

Ibid, nd 2. et a. 9. o.— *Inferes* 2° puerum ct puellam puberes posse saltem valide independenter «l voluntate parentum, imoel ipsis contradicentibus, vovere castitatem, religionem, eamque profiteri, sicut et matrimonium inire; quia sunt suæ potestatis quantum ad ea quæ spectant suas personas aut statum. Dico *valide,* erit enim illicitum siralionabilitcrcontradicanl parentes, prop* 1er reverentiam quæ illis debetur. Item, uxorem independenicr «a marito valide vovere eleemosynas ex bonis paraphernalibiu, quasdam preces, leves macerationes, Ch Idem dic dc servo.

ARTICULUS VIII.

Quot el qt,.:f>us modis relaxatur obligatio voti?

Diro. Obligatio voti relaxatur simplici cessatione voti, irritatione, dispensationeel commutatione. Idem dicendum de juramento promissorio, aut voti confirmatorio, de quo infra.

Ili autem varii modi distinctis sunl expendendi. Unde

§ I. — *De simplici cessatione voti.*

Dico. Cessat votum 1° mutatione materi®, ut si liai ex possibili impossibilis, ex licita illicita, ex bona cl meliori indifferens aut minus bona, ut jam supra dictum est; 2° si ex aliquo accidente improviso advevienlc liat longe difficilior; 3° si tempus determinatum ad finiendum obligationem sil elapsum, ut etiam alibi notavi ; 4* si cesset linis principalis. Pro quibus omnibus esto

Regula generalis. Quotiescumque tanta inlercedilmutaliovel novum ac improvisum impedimentum, seu accidens supervenit quod si ab initio fuisset voti valorem cl obligationem impedivisset, vel rationabiliter præsumi polesl voventis intentionem sc non extendisse ad talia , sed sine dubio exceptu-rum fuisse si in mentem venisset aut de eo interrogatus fuisset, vel tandem tale quid occurrat quod tolleret obligationem præceptiecclesiastici de tali re facienda, tunc extinguitur votum. Desumitur ex 1. *Pluribus , § Et si placuit,* IT. *de Verborum obiigalion ibus*, ubi dicitur : *Obligatio extinguilur si in eum casum inciderit a quo incipere non potest.*

Probalur etiam ratione 1° Quia in volis ista conditio semper inlelligi debet, *in quantum est licitum, rationabile el moralitcr possibile.* 2° Quia obligatio voti non debet extendi ultra intentionem formalem aut præsumptam voventis, cum ab ea omnino oriatur ct dependeat, ut sæpc jam dixi. 3° Quia cum votum sit lex privata , debet inlelligi ad instar aliarum legum. Confer quæ dixi de promissione § 3.

Attamen diligenter *notandum est* mutationem hanc notabilem seu impedimentum notabile occurrens de quo loquimur, debere sc tenere ex parte materia1 vel exeeutionis voti in ordine ad vires voventis el non tantum in ordine ad ejus voluntatem ; manente enim ipsa it ante moralitcr possibili, regulariter manet obligatio voti, quantumvis voluntas mutata ab eo avertatur ; alioquin nullum esset votum, nulla promissio cujus obligatio , mutata voluntate promittentis, facillime non declinaretur ob exiguas causas.

Advertendum insuper utrum illa mutatio seu impedimentum occurrens sil perpetuum an temporale tantum. Si perpetuum , omnino extinguitur obligatio voti; si temporale, suspenditur tantum sic, ut eo cessante reviviscat obligatio voti.

Ex didis resolves casus sequentes 1° Vovisti ingredi religionem , voti transgressor nupsisti, moritur uxor in tua senectute in qua et tu religioni minus idoneus es el religio libi graviter incommoda ; extinguitur votum notabili mutatione materia?.

2° Vovisti ædiiicare templum opibus superabunde potens, paleris gravem jacturam qua licet ad paupertatem non sis adactus , enormiter tamen sunlimminutae opes ; non teneris voto , nisi forte meliore ridente fortuna ad pristinum statum redeas. Eadem ratio ac ante.

3- Vovisti non ingredi hanc domum , propter puellam in ea habitantem quæ libi est occasio peccandi ; moritur puella, extinguitur votum , cessatione tinis principalis ; abest ad tempus, suspenditur obligatio donec redeat.

4° Vovisti dare quotidie eleemosynam Petro insublevamcn ejus miseria? ; moritur Petrus , extinguitur votum, quia cessat finis principalis. At vovisti dare quotidie eleemosynam in peccatorum remissionem, el ex speciali aliqua ratione elegisti Petrum eu quotidie luam eleemosynam erogares; mortuo Petro non extinguitur obligatio voti , quia non cessat linis principalis. Habes exemplum in jure cap. *Magna, de Yotoel voti redemptione.* Episcopus Trecensis, ex molivo religionis cl pietatis, voverat ire Jcrosolymam , simul cum animo implorandi auxilium a comite Campaniæ illic commorante, ad vindicandam ecclesiæ suæ libertatem : mortuo comite, existimavit episcopus votum suum esse cxlinuum ; at pontifex consultus aliter consuit, et votum non extinctum in alia pia opera commutavit, quia non cessaverat linis· principalis , aul saltem non totaliter.

5·· Vovisti jejunia, peregrinationes, sacra

audire, etc., sed supervenit infirmitas ,senectus, labor necessarius qui . · 'jsarcrisab obligatione legis ecclesiasticae de jejunio, peregrinatione , sacra audiendo ; excusaris similiter abobligatione voti.

Huc referri possent plures alii casus quos jam ante resolvimus, tum de votis mixtis, cum de tempore obligationis voti, et alibi.

§ II. — *De irritatione voti.*

Dico 1° Irritatio voti est ejus annullatio seu cassatio , facta ab habente protesta tem in voventis voluntatem aut in materiam voti. Quæ fit vi primæ potestatis est directa, quæ Iit vi secundae potestatis est indirecta. Unde

Dico 2» et sit principium generale. Quicumque habet potestatem dominativam in voluntatem voventis, aul in materiam voti, polesl alterius vola irritare. Ita communiter. Dicitur *potestas dominaliva* qua quis disponere potest de persona vovente aul materia voti lanquam de re sua.

A. 8. ad 4. et ad 4. et a 9. ad 2.— *Datio conclusionis est*, quia vota eorum qui alteri subduntur sive quoad voluntatem, sive quoad materiam voti , includunt tacite hanc conditionem , *nisi superior aul is cujus interest contradicat :* el hoc tum ex dispositione juris , *ut patet* de impuberibus in ipso jure, el de religiosis in ipsa praxi totius Ecclcsiæ; tum ex natura rei, quia absque hac conditione subditi illicite et invalide voverent , siquidem absolute disponerent de eo quod est in potestate alterius ; sic autem oportet interpretari votum , ul potius valeat quam non valeat. Unde

Circa vola religiosorum.

Dico 3° Prælali regularium possunt directe irritare omnia vota suorum subditorum , paucis exceptis ; quia habent potestatem dominativam in voluntates et consequenter in omnes actiones suorum subitorum , adeo ut in omnibus eorum votis includatur præfata conditio, *nisi superior contradicat,*

Dixil», *prælali regularium :* quo nomine intelligunlur generales pro toto ordine, provinciales pro sua provincia, priores, guardian!, rectores , corectores pro suo conventu , abbates, abbatissae, priorissæ, matres el alii superiores immediati : imo quidam existimant quod si nulla fraus interveniat, superiores in nostro ordine,viarii apud Minorilas, ministri in Societal··, priores sub abbate, id etiam possunt in absentia priorum praelatorum per unam diem naturalem.

Dixi 2U, *paucis exccplis* ; quia excipitur 1° votum transundiad arctiorem religionem, tum ex speciali juris dispositione deroganti quoad hoc superiorum potestati, cap. *Licti* 18, *dc Regularibus,* tum quia absolute bl in potestate voventis commutare votum suum in evidenter melius; tum tandem qui videtur absurdum ul illud votum in arbitrio superioris ponatur per quod extra illius pn testaient subditus est constituendus. PotM tamen in eo dispensare ex legitima causa, ut dicemus infra.

2° Excipiuntur ipsa vota solemnia el alia ipsis annexa , ut votum abstinentis quadragesimalis apud Minimos, redemptionis captivorum apud religiosos de Mercede: quia vota solemnia et ipsis annexa sunt fundamentum cur habeant superiores in suos potestatem dominativam , et constituunt statum quem superiores servare debent, non evertere.

Cajetanus nostei cum quibusdam aliis excipit etiam vota de rebus aliunde præceptis. ut de jejunio in quadragesima, de auditione sacri in die festo, de Horis canonicis,de aliquo peccato vitando , etc. ; sed communior el probabilior est sententia oj>posila. Licet enim hujusmodi voti materia prout subest praecepto divino aut ecclesiastico , sive regulæ ordinis, non pendeat a superiore, pendet tamen prout novam obligationem voti inducit, proinde* que potest eam tollere, ita ut vovens contra faciens non nisi unum peccatum committat

Ex his inferes praelatos regulares non posse irritare vota novitiorum tam personalia quam realia , sive in novitiatu , sive ante emissa; quia novilii nondum sunt per votum obedienliæ subjecti potestati dominativæsuperiorum , sed adhuc sui juris : quia tamen vi privilegiorum in faverabilibus reputantur religiosi, possunt prælali cum eis in prædictis volis dispensare.

Possunt etiam vota eorum personalia suspendere, quatenus eorum gubernationi et probationis exercitiis sunt impedimento: ita ut, si novitius non profiteatur, obligatio voti reviviscat.—A. 42. «d 4 —Quod si profites-

ur, omnia ejus vota saltem personalia ipso facto commutantur in vota solemnia religionis,quia sunt particularium operum, ct per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio mancipat, particulare autem in universali includitur: unde professio religiosa omnia alia obsequia particularia quasi eminenter continet. — Ibid. —Adde particulares observantias religioni non competere, el religionis onus satis hominem onerare ul alia superaddere non oporteat. Quantum vero advola rcalia, juxta Sylvestrum, vesbo Fotum, 4, q. 7 , transeunt ad monasterium proportionate ad valorem bonorum quæ recipit ab illo, aul forte melius ad hæredes si qui sint, non secus ac alia debita.

Adverte tamen quod, si illa novitiorum vota facta essent anlcannos pubertatis, possint irritari a prælatis regularibus, quippe qui loco parentum cl lulorum succedunt.

Circa vola Jiliorumjam

A. 9. o — *Dico* 4° Omnia vola impuberum possunt directe irritari a patre, vel, eo deficiente, abeo qui jure palernogaudet

Impuberes seu pupilli, secundum jura , sunt masculi qui non compleverunt decimum quartum ætalis annum , cl puellæ quænon compleverunt duodecimum. Minorennes sunt qui non compleverunt vigesimum quintum. Impuberibus seu pupillis constituitur tutor, primario ad personam pupilli tuendam, secundario ad administranda ejus bona. Minorenni constituitur curator, primario ad bona ejus administranda , secundario ad personam ejus regendam, nt dixi alibi.

Conclusio est communis cum I). Th. el colligitur ex variis locis juris : 1 caus. 32, q. 2, c. *Mulier* , ubi dicitur quod , si mulier in ætale puellari voverit, ct ubi paler aulieril, stalim contradixerit, non erit obnoxia volo. Excerptum cslcx cap. 3, num. 2, caus. 2, q. 2, ubi legitur quod, si puella ante annum duodecimum velamen sacrum assumpserit, possint parentes vel tutores id factum irritum facere. 2° Tit. rfc *Regularbus,* c. 1, in 6, traditur quod, si minor quatuordei im annis ingreditur religionem . liber sit; si major quatuordecim annis, voto teneatur. Idem lib. 3 Extra. lit. 31 *de Regular.* c. *Ad nostram.*

Verum, si forte hoc jura non videantur salis efficaci 1er probare assertum proomnibus votis , dicatur, meo saltem judicio, quod cum id sit communi omnium sensu cl praxi receptum, jure gentium fuerit introductum, utpote apprime consonum ra tioni cl æquitati naturali : cum enim impuberes in illa tenera ælate, ut plurimum , sinl infirmioris judicii ct rationis, æquum est ut aliena patris aut tutoris voluntate regantur, adeoque quod in eorum omnibui votis , juramentis, pactis, obligationibus qualibuscuinque semper intelligalur, hæc conditio , *si pater aul tutor non contradicat.*

Dixi, *vel ab eo qui jure palerno gaudet.* Porro hoc jus paternum ad plures ordinalim extenditur. 1° Deficiente patre, id assequitur lutor quaindiu durat officium tutoris ; deficiente tutore,curator qui saltem secundario constituitur ad regendam minorennis personam ; deficiente curatore, avus, proavus cl ascendentes; his delicientibus, mater, avia et ascendentes. Licet enim mater non acquirat per mortem patris hanc potestatem in filium, nisi ipsa ejus tutrix instituatur, deficiente tamen patre et cætcris assignatis, videtur æquum cx ipso jure naluræ, ul ipsa filium regat cl gubernet, idemque possit in ipsum quod possunt prim assignati. Suarcs apud Sporer existimat idem etiam posse maritum respectu uxoris, dominum respectu servi, magistrum respectu discipuli, quoad vota in impuberlale omissa; verum id licet non improbem ul absolute falsum, nolim tamen asserere ul omnino verum, quia non mihi constat de sufficiente fundamento.

Er dictis resolves 1° vola emissa ante pubertalem, licet adimplenda in ipsa pubertate, posse irritari a patre vel tutore; quia hæc potestas Inudatur in præsumpla imbecillitate voventisquæ luncadfuil quando vovit, et quia inclusa tuil conditio, *si pater aut tutor non contradicat.*

Resolves 2" vola emissa ab impubère posse etiam irritari a patre vel tutore, non solum durante impuberlatis tempore, sed etiam postea, modo vovens pubes tactus ea non ralilicavcril. Ita communiter contra Soto, idque propter rationes allatas in praecedenti resolutione. In his enim primordialis natura et obligatio actus inspicienda est : porro volurft impuberis propter judicii infirmitatem a patro pendebat, et hanc conditionem implicabat, si *paler* non *contradicat.*

quæ tractu temporis non desinuni adfuisse, nec auferuntur nisi, *ut dixi,* post pubertatem ratificatio accedat.

Ut auten; vovens censeatur suum votum lalificarc, necesse estul ejus debilitatis sit conscius, velitque dc novo se obligare, perinde ac si nusquam obligatus fuisset : unde non sufficit praecise quod vel prius votum incrper\l excqui, vel illud sæpe renovaverit; hoc enim est prius vinculum approba-re , non novum suscipere.

Rerolves 3° vota emissa ab impubère, iirmo licet cl perfecto usu rationis pollente, esse nihilominus a patre irritabilia, quia jura respiciunt quod communiter accidit, nec sic statuuntur quia in hoc vel illo est infirma ralio, sed quia plerumque in illa xtate deficit.

Λ. 8. ad 2. — *Dico* 5" Quantum ad vota filiorum emissa post pubertatem adeptam , illa solum possunt a patre indirecte el ratione materiæ irritari, quæ et quatenus liberæ patris potestati in expedita familiæ rerumque suarum administralionc sunl nocumento; — Ibid. — quia in his solum subjiciuntur patri, in aliis vero sunt sui juris. Idem dic, propor lionc servata, de volis servorum respectu domini, ct dc votis noviliorum respectu prælali.

Hinc inferes vota filiorum puberum de longis peregrinationibus, de continuis orationibus, de gravibus macerationibus quibus familia perturbatur, necessaria obsequia negliguntur, aut infirmitas timetur, cl maxime eleemosyna facienda ex bonis familiæ, esse irritabilia : secus vota castitatis, religionis, sacrorum ordinum, confessionis, communionis in mense, eleemosyna? *de* bonis castrensibus aul quasi-castrcnsibus, et similia.

Si *objicias* cap. 30 libri Numerorum , de quo conclusione praecedenti : *respondeo* intelligendum esse, vel dc filia impubère, in insinuatur his verbis , *in alate adhuc puellari,* vel esse judiciale, quod amplius non viget.

Circa -vota conjuçum.

Dico 6° Vola uxorum solum indirecte el ratione materiæ irritari possunt a maritis, quatenus nempe^ipsisin conjugii usu, familiae gubernatione el rei familiaris administratione sunl nocumento, ut votum continentis, mullarum sive macerationum, . ve orationum , sive peregrinationum , eleemosynarum cx bonis familiæ Vola vero sive personalia sive rcalia, qua* juri maritali nullatenus derogant , ut votum aliquarum vel procum , vel macerationum , vel confessionum, eleemosynarum cx bonis paraphernalibus, etc., irritai i non possunt a maritis. Est communior et probabilior eum Sylvestre, Navarro, Sy lv io et aliis, contra Solo, Arragon el alios.

Ralio est quia , licet uxor sit subdita viro quoad vinculum cl jura matrimonii, nimirum in vitæ societate., usu matrimonii, prolium educatione et familiæ administration?, unde *probatur prima pars conclusionis;* non est tamen illi subdita per se ct simpliciter quoad voluntatem , neque consequenter quoad actiones omnes suas liberas, eo scilicet modo quo religiosus subditur prælataaul impubes patri ; ergo. *Probatur ant* Omnimoda illa subjectio cl dependentia uxoris a viro, nullo jure fundatur : non jure natur® aul gentium, ul dicebamus supra de impuberibus, quia mulieres majori judicii firmitate sunt prædilæ quam impuberes, alioquin non conjugalæ forent semper tutoribus subjicienda* ; non jure positivo, nullum enim extal. Quod autem affertur ex cap. 3 Numer. est judiciale, non amplius ligans, aul certe inlelligilur de votis juri matrimonii derogantibus, nempe de gravibus corp, -ris afllictionibus. Non denique ex contractu et vincuk) matrimonii : hæc enim extenduntur tantum ad corporis usum et familiæ adminislralionem. Ergo.

Si dicas S. Thompm hic a. 8, ad 3, docere nullum votum uxoris esse firmum sine consensu viri *; R.* S. Doctorem non dixisse *nullum votum uxoris,* sed *votum uxoris.* Cum enim dixisset, *nullum votum religiosi esse /irinum sine consensu prælali,* subdit: *sicul nec votum pucllæ exislentis in domo patris, nisi sil dc consensu patris, nec uxoris nisi sil de consensu viri.* Unde *palet S.* Doctorem non fecisse comparationem quoad validitatem votorum , sed quoad rationem infirmitatis eorum; ita ut sensus sil : Sicul nullum votum religiosi est firmum, quia nulla cslaclioin qua non subjicitur prælato, ita votum pucllæ aul uxoris in iis in quibus subjicitur patri aul marito non est firmum * alias cum loquatur de puella indefinite, non d'^tin-uendo inter puberem aut impuberem, seque. elur quod puella pubes nullum

posset emittere votum lirmurn sine consensu patris , qu*d est falsum cl negatum ab eodem S. Doctore ibidem ad 2 ; et Quodl. 3, a. 18, n,dicit quod mulierquæ vovit non petere debitum , maneat adslricla volo quia hoc est vpluritalis , id est, quia est libera ei sui juris quoad hoc.

Dico 1° Uxor polesl eliam indirecte irritare vota mariti quæ juri suo matrimoniali derogant, ut votum conlincnliæ, longinquæ peregrinationis, enormium austeritatum cl similia, quibus redderetur ineptus ad debitum conjugale cl officia domestica , aul mutuam societatem notabiliter violarent; quoad hæc enim paris juris sunl vir ct uxor. Excipe votum peregrinationis Jerosolymilanæ in subsidium Tcrræ Sanclæ ; quia quantum ad istud canones derogant juri uxoris.

Sed quid dc voto non petendi debitum ab unoconjugcemissum de quojam prælibatum est, poleslnc irritari ab allero?

S. Thomas, ul modo dicebam, Quodlib. 3. a. 18, o, dicit sententiam negantem esse veriorem; quia, inquit, *reddere debitum est quidem necessitatis, sed petere est voluntatis,* hoccsl,conjugi liberum. El tamen in 4, d. 32, q. 1, a. 4, ad 3. dicit sententiam affirmantem osse probabiliorem ; quia si aller nunquam pclerel debitum, ex hoc alteri matrimonium oncrusum redderetur, dum oporteret unum semper confusionem debiti petendi subire. Verum ul hæsententiæ ni speciem oppositæ quæ eliam hinc cl inde suos patronos habent, c >nci enlur , censeo respondendum esse ad quæ'Uoræm sub hac distinctione: hoc votum secundum sect cx objecto consideratum non csl irritabile a coinpartc, quia , ul dixil S. Th. primo loco citato, petere debitum non csl necessitatis sed liber® voluntatis, cl ad hoc conjux esi sui juris; sed per accidens, attento inconveniente de quo S. Doctor secundo loco citato, quod regulariter sequitur, maxime si vir voveat, est irritabile tanquam ea ralionc dc minori bono. El generaliter loquendo idem csl dicendum dc omnibus conjugum volis quæ, licet sini secundum se el cx objecto bona et valida , si tamen inde sequatur inconveniens, puta, quod com pars admodum ægre feral, nascantur odia , rixa', turbetur uax ct mutua societas, etc. sini a compacte irritabilia tanquam majoris boni impediliva. Hæc salvo meliori judioio.

§ III — *Vnrift dijficultatci rtfvivuntur ctrea yratcrdcnltm mattnam,*

Quirritur 1° utrum praeditus facultate vota irritandi, si vovendi licentiam dedil, aut votum emissum approbavil, possit hoc non obstante volum irritare?

/L *affirmative* dc illo qui polesl votum irritare directe ct ralionc dominii in voluntatem voventis, etiamsi promisisset licentiam datam aut approbationem non revocare : ila communiter. *Ratio est,* quia ideo non desinit esse superior aut habere potestatem regendi voluntatem subditi etiam quoad hiyic actum, hanc enim a se abdicare cl juri suo cedere non voluit, imo nec poluil, cum illud jus non a sc, sed vel a natura vel a lege habeat. *Confirmatur.* Tale votum potest irritari a successore secundum omnes : ergo idem potest qui consentit in illud, quia æqua est ulriusque potestas.

Dices cum Richardo. 1" Tale volum non est amplius pendens, sed transii in absolutum, cum auditio tacita quæ illi inerat sit impleta. 2° Promissio facta alteri homini dc consensu prælali non potest ab eo revocari : ergo nec promissio facta Deo.

R. ad primum, N. ani. Alias non posset irritari a successore, quod tamen concedit adversarius : ideoque dicendum est semper inesse tacitam conditionem, scilicet, nisi *superior aliquando contradicat. Ad secundum , A' consequentiam.* Quia superior iti regendo subdito non tenet locum promissarii, ul vice illius jus illi acquisitum remittere possil ; tenet autem locum Debet ita jus Deo acquisitum remittere potest. Adde Deum vola subditorum non acceptare contradicentibus eorum superioribus, secus de homine.

Quantum vero ad cos qui possunt tantum vola irritare indirecte el ratione materiæ , major mihi videtur difficultas, quia hi possunt cedere juri suo. Quapropter censeo, si permittendo aut approbando votum intenderint cedere juri suo, non posse amplius illud irritaro; si autem simpliciter consenserint aul dixerint tantum se non contradicere, non intendentes cedere jcri suo, posse.

Sed quando censendi sunl cedere aut non cedere juri suo, nisi verbis id exprimant, haud facile est discei nei<·. Arbilror tamen time cedere juri suo quando promittunt s

'icentiam aut approbationem datam non revocaturos. Item, si conjux permittat alteri vovere castitatem, aul ejus voto facto consentiat, cx interpretatione juris, censetur cessisse juri suo sic, ut volum istud irritare non possit. Ita Glossa in cap. Man*ifestum* 33, q. 5. Si tamen revera expresse intendisset non cedere juri suo,.posset secundum Innoc. c. 1 *de Conversai, conjugat,* cl alios. Item , quando ambo conjuges ex mutuo consensu vovent castitatem , censentur cedere juri sue, cap. *Dudum, dc Conversat, conjugat,* ita ut neuter possit alterius volum irritare. Ita etiam S. Aug. Epist. 199 ad Edieiam et doctores communiter. In aliis vero casibus conjice ex circumstantiis, ubi verba desunt.

Quarilur 2° utrum vota irritari possint sine causa ?

Λ. Possunt valide sed non licite.

Halio primœ partis est, quia facta sunt sub hac conditione tacita, *si superior au! is cujus interest non contradixerit ;* unde ipso contradicente sive cum causa , sive sine causa, evanescit votum.

Halio secunda: partis csl quia , licet irritans utatur irritando jure suo, debet tamen illo uti rationabiliter ct non ad impediendum absque causa cultum Dei : quapropter non solum irritans, sed etiam petens irritationem peccat, non tamen plusquam venialitcr, ut communiter tradunt auctores, nisi forte irritans prius licentiam vovendi dedisset, aul volo consensisset, aul, quod majus est, nisi consensum datum non revocare promisisset : in his enim casibus tam irritans quam petens irritationem , secundum communiorem doclorum sententiam, peccant graviter, mortaliter vel venialiter pro ratione maleriæ; quia , inquiunt, materia erat jam obstricta Deo etiam de consensu superioris, ila ut revocato sine causa tali consensu quasi violetur votum, etcultus Dei impeditur non sine gravi divini Numinis injuria ; idque confirmant ex cap. 3 Num. ubi dicitur de marito qui voto uxoris consenserat el illud postea irritaverat, quod *portabit ipse iniquitatem ejus* , id est, poenam iniquitatis ; per quod inlelligilur grave peccatum, cum veniale non soleat inlelligi nomine *iniquitatis.* Ita, inquam, plures el graves auctores, Cajet. Navar. Arrag. etc. Non desunt tamen aliqui qui tantam irreveremiam in hoe fact" non agnoscunt, sed tantum aliquam infidelitatem et inconstantiam quæ culpam venialem non excedant. Elad legem Num. 30, dicunt esse judicialem quæ nos non spectat. Ea sententia eo minus mihi improbatur , quod r.on sint multiplicanda peccata mortalia absque gravi cl aperto fundamento.

Quœrilur 3° utrum vota semel irritais reviviscant quando vovens a potestate irritantis manumissus est ?

H. vola semel el absolute irritata nunquam reviviscere, quia irritatio est extinclioobligationis voti. Quæ vero tantum sunt suspensa, reviviscunt dum vovens est sui juris; quia tunc obligatio voti non extinguilur, sed suspenditur dunlaxat ratione maleriæ quæ est alteri obligata : unde cessante hac obligatione, redit votum.

Hinc sequitur 1° vota religiosorum et impuberem, irritata a prælato, patre vel tutore, nunquam reviviscere; quia talis irritatio cum sil directa nempe ratione dominii in voluntatem voventis, est absoluta.

Sequitur 2 vota uxorum aul servorum ante matrimonium vel servitutem emissa, et a marito aut domino irritata seu potius suspensa , dissoluto matrimonio aut linita servitute reviviscere; quia, cum neque ratione subjectionis personalis, neque ratione maleriæ emissa sint sub hac conditionil, *nisi maritus aut dominus conlradjxeril,* ab eo non potuerunt absolute irritari, sed tantum suspendi, quatenus ejus juri derogant : unde, cessante tali derogatione, reviviscunt.

Sequitur 3°, saltem ul mini probabilius videtur, vota uxorum, puberum, servorum, etiam novitiorum, emissa tempore subjectionis , si protenduntur usque ad tempus libertatis, non absolute irritari a marito, patre, domino aut prælato, ideoque reviviscere quando voventes fiunt sui juris remanente integra ; quia assignati non habent potestatem irritandi hæc vola simpliciter cl absolute, sed lanium indirecte ratione maleriæ, quatenus est ipsis obligata : undeca tantum suspendere possunt quamdiu durat ista obligatio, ea vero cessante, votum ratione illius impeditum aul suspensum emunio reviviscit.

Neque dicas hæc vola emitti sub hac tacita conditione, *Nisi is cujus interest contradicat;* quia is cujus interest non potest contradicere nisi quatenus talia vota dero-

gant illius juri ratione materia; qua· ipsi est obligata, el sic inlelligcnda est apposita conditio : sicque contradicere non potest pro tempore quo nullum fit ipsi præjudicium.

Confirmatur ex jure, cap. *Placet, ae Conversat.conjugat,* ubi decernitur uxorem quæ invito marito religionem professa est et ab eo revocata , postea marito mortuo ad monasterium quidem non esse compellendam, quia professio irrita fuit repugnante marito; nihilominus a petendo debito et a secundis nuptiis arcendam , quia nimirum in professione, etsi alias irrita, includebatur tamen virtualiter. ex speciali interpretatione juris, votum continenliæ seorsim obligans quod a marito non potuit simpliciter revocari, sed solum suspendi, quatenus in ejus præjudicium esset, manente de cætero obligatione continendi quæ mortuo conjuge tota reviviscit.

Qumrilur 4° utrum papa possit irritare vota omnium fidelium?

It. posse initare vola omnium religiosorum : quia est prælatus praelatorum omnium religionum , cui omnes religiosi obedientiam vovent; item vota ecclesiasticorum dc rebus ecclesiasticis et beneficialibus ratione maleriæ quæ illi subjecta est. Qclerorum autem fidelium non potest, quia vola illorum non sunt illi subjecta neque ratione maleriæ, neque ratione dominii in illorum voluntates : non ratione materia· , quia non omnia negotia sive privata , sive publica laicorum, neque omnia eorum bona opera ab ejus arbitrio pendent, sed ea tantum quæ Ecclesiam universam spectant : non ratione dominii in eorum voluntates, non enim voverunt illi obedientiam sicut religiosi suis prælatis.— In *h.* d. 38 q. *i.* a 4. q. *1.* o. — Quapropter in illorum votis non inest illa conditio tacita quæ ejus consensum respiciat. *Nec dicas* ideo Christum Ecclesiæ suæ defuisse; quia licet papa non possit vota omnium fidelium irritaro, potesl tamen cx justa causa in eis dispensare.

§ IV. — *De dispensatione voti*

Nota. Dispensare in voto non est idem ac judicare materiam voti non esse Deo acceptam , aul ipsam non obligare, ul quidam exislimamt ; id enim csl interpretari votum , non dispensare in voto, cl magis pertinet ad doctores quam ad prælatos.— Ibid, q. 1. u. \ — Igitur , juxta S, Th. dispensare in volo, est voti obligantis vinculum relaxare , seu ab observatione voti deobligare voventem qui alias de jure erat obligatus. Unde, cum S. Doctor dixit hic a. 10, quod dispensare in voto sit *determinare volum non esse servandum, TO determinare* sic debet inlelligi ut non liat tantum per scientiam seu judicium , sed etiam per auctoritatem , si secundum quod, a. 12, dicit ad dispensationem voti requiri auctoritatem prælali qui in persona Dei determinet quid sit ipsi acccpluir.

Dico i" certo esse in Ecclesia potestatem ('•sponsandi in votis.

Hæc *conclusio probatur* 1° cx perpetuo usu Ecclesiæ : 2° ex scripturis : Matth. 16, Christus loquens Peiro, dixit: *Tibi dabo claves regni cadorum , et quodeumque solveris super terram erit solutum ct in ctelis ;* et 18 , alloquens Apostolos : *Qutveumque solveritis super terram , erunt soluta* d *in cadis :* quæ verba cum sint generalia, debent inlelligi de omni vinculo quod homo erga Deum contrahere potesl, el aliquando solvi expedii. Item , Aposl. 2 Cor. 2 : *Nam ct ego quod donavi*, si *quid donavi, propter vos in persona Christi.* Ubi Apostolus significat se condonasse poenam peccali, quod Ecclesia facit per indulgentias.—Hic a 12 o. — Ex quo colligit S. Doctor ct alii cum ipso , debita orta cx voto vel juramento posse per Ecclesiæ prclatos nomine Dei condonari seu remitti. 3° Ratione fundata in laudatis S. Scripturis ; Dominus concessit Ecclesiæ potestatem solvendi a vinculo culpæ et pœnæ; ergo etiam a vinculo voti el juramenti , cum id pariter expediat saluti animarum el suavi Ecclesiæ regimini.

Dices. Observare votum est dc jure natura : atqui Ecclesia non potest dispensare injure naluræ. Ergo.

In 4 <1. 38. q. 1. a. 4. q. 1. ad 2. et hic a. 10. ad 2. — *II. D. maj.* Observare votum, durante voti obligatione, est de jure naluræ, *C. maj.* cessante voti obligatione, *N.maj.* Dispensatio autem tollit obligationem voti, ut dictum est, unde ejus observationem non urget amplius jus naluræ. Sic, licet observare legem humanam quamdiu obligat, sil de jure naluræ, qui tamen in ea dispensat non dispensat in jure natura, sed dispensando tollit obligationem

legis, qua sublata, observatio legis non est amplius dejure naturæ. Similiterin voto.

Dico 2° Potestas dispensandi in votis jure ordinario competit solis prælalis qui habent jurisdictionem spiritualem in foro externo. Quia 1° hæc'potestas perlinet ad externum Ecclesiæ regimen, sicut potestas dispensandi in legibus, indulgentias conferendi, censuras ferendi, etc. 2° Quia hæc potestas non est ordinis sed jurisdictionis : unde non competit cuivis sacerdoti, ncc ad eam requiritur sacerdotium aut ordo sacer, sed solum jurisdictio ecclesiastica in foro externo, qualis est in episcopo confirmato, licet nondum sacris ordinibus initiato; ex delegatione autem aut privilegio convenire potest aliis qui jurisdictionem ordinariam non habent in foro externo, sed tantum delegatam.

Hinc sequitur SS. pontificem posse jure ordinaire dispensare in omnibus votis omnium fidelium, exceptis , secundum nos, votis solemnibus, dc quibus infra ; episcopum in omnibus votis suorum diœcesanorurn, similitorcapilulum sede vacante; item nuntium aposlolicum in sua provincia, prælatos regulares exemptos in votis suorum religiosorum , generalem in toto ordine, provincialem in sua provincia, cl probabilius superior em localem in suo conventu, quia hoc ipso quo aliqua religio eximitur per pontificem a jurisdictione episcopi, conceduntur prælato ca quæ sunt jurisdictionis episcopalis ; id etiam posse erga novitios probabilior est sententia, quia in favorabilibus gaudent privilegio sui ordinis. Aichiepiscopi dispensareetiam possunt cum sui suffragancis, non tamen cum eorum subditis nisi per viam appellationis. Excipe erga omnes assignatos quinque vola papæ reservata , de quibus modo.

Scquilur 2' e contra quod dispensare non possint prælali non exempli, quia id ipsis non conceditur a papa ; neque abbatissæ etiam cxemptæquænon habent jurisdictionem spiritualem (possunt tamen et illi et istæ suorum vola irritare, ut supra dictum est); neque parochi aut decani, quia carent jurisdictione in foro externo.

Deles utrum hi qui possunt cum aliis dispensare jure ordinario , quales sunt papa, episcopi, prælali regulares exempti, possint etiam secure dispensare?

H. 1" Extra dubium est cos posse dispensaro secum indirecte , nimirum dando ali. cui ex subditis potestatem qua in ipsorum volis dispenset, sicut possunt dare potest* Icm ipsos absolvendi a peccatis, ut colligi, tur ex cap. *Pinali, de Pamit. et remiss.* uli datur illis potestas sibi eligendi COtlfcsy· rium ; et alioquin superiores forent pejoris conditionis quam subditi

11. 2° Probabile est præfabs posse secum etiam directe dispensare in votis propriis.

''Probatur. Si quid obstaret, esset defectu.· jurisdictionis in seipsum , jurisdictio enim videtur postulare distinctionem personarum, unde nemo potest seipsum a peccatis absolvere, censuris ligare, elc.: atqui hic defectus non obstat: ergo. *Probatur miner* Quod jurisdictio postulet distinctionem personarum, ideo est vel quia est coactiva,exercenda scilicet in invitum, ut est potestas ferendi censuras ; vel quia est contentiosa inter partes jus distribuens, non enim æquuin est ut quis in propria causa sibi jus dicat contra jus adversarii se opponentis; vel quia pertinet ad absolutionem sacramentalcm quæ jure divino postulat distinction m judicis cl rei : atqui jurisdictio quæ requiritur ad dispensationem , nihil horum est. Ergo.

Confirmatur. Dispensatio votorum est relaxatio seu condonatio quædam facta nomine Dei : atqui condonatio non postulat distinctionem personarum, qui enim habet auctoritatem remittendi seu condonandi omnibus regi debentibus, potest etiam sibi condonare seu remittere. — In 4. <1. '20 q, unica, *a.* 5 ad 3.— UndcS. Th. docet « Ne· » minem posse quidem sci psum excommu- » nicarc, quia excommunicatio fertur per » modum sentenliæ quam nemo in seipsum » ferre potest, cum non possit idem esse » reus et judex; posse tamen sibi dara in- » dulgcnlias, quia indulgentia non datur » per modum sentenliæ, sed per modum » cujusdam dispensationis. » Idem dic dc volo.

Dico 3o Mullorum est sententia religio·^ ab ordinario approbatos et a suis superiori· bus depusalos ad confessiones sæcularium excipiendas, posse cx privilegio summorum pontificum dispenlare in omnibus volis sæcularium m quibus possunt episcopi dejure ordinario , adeoque in omnibus sive personalibus, six e reatibus, sive inixtis, siqain* que SS. pontifici reservata excipias.

lia Lessius hici dub. 18 , n. 134, citans Navarrurn et Lopes; Sporer tract. 3, in 2 præccpl. Decal, c. 3 , sect. 3. n. 54, citans Delugo ct alios; De la Cruzlib. IT «le Stain rclig. c. 6, dub. 8 , η. 11 ; Ilenno q. 3 de Voloa. 9, §2, conclus. 3; Lczana loin. 3, verbo *Volum*, n.22, ubi retractat sententiam oppositam quam sustinuerat tom. 1, c. 19, η. 22.

In probationem hujus sentenliæ profertur Γ' privilegium ab innocentio VIII concessum Minoribus dispensandi in votis sxcularium, excepto voto peregrinandi ultra duasdixtas, id est viginti leucas. Idem, absque hac restrictione, ferlurconccssisse Mar-(iiium V;scd juxta Lezanarn loin.ci' istud privilegium Innocenti VIII est vivx vucis oraculum : omnia autem vivx vocis oracula in gratiam regularium revocata sunt per Urbanum VIII, anno 1631, constitutione *Alias felicis ;* el juxta cumdem Lezanarn loco citato, non constat an privilegium Martini V sil authenticum , an per bullam , an pervivx vocis oraculum.

2" Profertur privilegium concessum ab Eugenio IV, anno 1436 , Benedicturis congreg. S. Juslinxscu Cassincnsis , bulla *Regularem vilain,* 9 apud Cherubinum, § 16, ubi habetur « diclx congregationis prxlalos, » sive monachos deputatos a suis superio* » ribus ad audiendum confessiones , posse Dsxcularibus ad se venientibus absolulio- » nis officium impendere ab omnibus pec- » catis , cl dispensare super omnes casus , » prxlcr ea peccata el cos casus de quibus » ipsis confessoribus ad eorum ordinarios n videbitur recurrendum , aut de quibus cs- « set Sedes apostolica merito consulenda. » Sed istud privilegium , inquit laudatus Lczana, tom. 1 jam citato , *obscure satis loquitur ad intentum , ut proinde Rodrigues dicat nihil valere ad illud.* Fatetur tamen ibidem Mirandum tenere oppositum , imo ipsemet numero sequenti agnoscit illud valere procommutallone votorum, quidni pro dispensatione ? cum de ista liat expressa mentio. Porro si valeat, sequitur privilégiâtes posse dispensare non solum in suis ecclesiis aut in tribunali pœnilcntix , ut quidam volunt,sed etiam alibi; quia ubi privilégie n non restringit ner distinguit, non debemus restringere aut distinguere.

3° Profertur aliud privilegium ejusdem Eugemi IV pio Benedicturis V.dissoletanis, quod juxta cumdem Lezanarn l. 3, verbo *Votum,* n. 22, legitur in Bullario Rodrigues, in Eugenio IV, bulla 25, el cujus textum refert dc verbo ad verbum, «gitur in hac bulla concedit pontifex ul « Prior sive » prxsidens dicti monasterii pro tempore » existons , cl tres vel quahior idonei pres- » byteri monachi per praedictum priorem » sive prxsidenlem ad hoc pro lempore de- » putandi , clad ipsius prioris sive praesi- » dentis nutum revocandi , quorumctim- » quo ulriusquc sexus fidelium ad dictum » monasterium scu ipsius ecclesiam... con- » fluentium... confessiones diligenter au- » diro, ncc non ipsos a quibuscumque perneatis, criminibus , excessibus cl deliciis » suis, in omnibus cl singulis casibus, etiam » episcopo reservatis absolvere , necnon ali » omnibus cl singulis ecclesiasticis senten- » liis, censuris cl pronis, fulminationibus » excommunicationum , suspensionum ct » interdicti a jurevel ab homine prolatis, » contractis iu genero lanium... etiam als- ii solvere, ac cos habililare in prxdictisca- ll sibus... ac cum eis el eorum quolibet dis- » pensare supra rotis etiam episcopo reser- » vatis, eloa commutare in aliapiclalisopcra » quoties devotioni praedictorum videbitur » expedire... quamdiu fuerint in observantia » regulari. »

Porro istud privilegium cui non solum lotus ordo Benedicimus , sed ct omnes alii ordines saltem Mendicantes communicant, continet quasdam limitationes ut *patet :* 1" Utconfessarii de quibus cslquxstio, sint in numero determinato 1res aut quatuor designati a prxjalo et ad ejus nutum revocabiles. 2» Non gaudent facultate dispensandi concessa nisi quamdiu fuci ini in observantia regulari. 3° Non possunt ca uti extra suam ecclesiam aut monasterium , bene tamen extra sacramentum pœnilcntix, quia privilegium limitatur ad primum ct non ad secundum.

Ex quibus omnibus bone perpensis , apparet quod hxc sententia sux probabilitati qualicumque relicta non sit lulx praxis , nisi quid expressius adferalur, cl quam idixi nemini consulo, praesertim cum regulares possint aliunde prospicere tranquillitati conscientiarum , scilicet per commutatione·' votorum, ut dicam infra.

Dico i Quinque vola scilicet religionis ingrediendx , castitatis perpetuae , percgri-

nationis in Jerusalem , ad S. Jacobuin cl ad limina Apostolorum Petri ct Pauli , a solo papa sunt dispensabilia, quippe qui ea sibi resenal, resiririgensquoad hoc potestatem ordinariam episcoporum.

Constat hæc reservatio cx consuetudine clstylo curiæ Romans : quidam citant Extrav. *Etsi Dominici,* 2 lit. *de Poenitentiis el remiss,* ubi Sixtus IV hæc quinque vota sibi reservat, ct excommunicat confcssarios qui praesumpserint ea commutare ; sed videtur pontifex loqui respective ad cos confcssarios tantum qui, praetextu facultatum ab ipso pontifice concessarum, praesumebant ea commutare, ul forte latius dicam infra.

Hic a 12. ad 5. — Nec obstat quod S. Th. recenseat tantum duo vola reservata, conliicnliæ scilicet et peregrinationis Terræ sanclæ : ideo fortasse quod suo tempore non essent plura reservata. Adde non negare plura esse reservata, sed ea duo afferre in exemplum : *Vola vero majora,* inquit, *pala, continentias clperegrinationis Terræ Sanctas , reservantur SS. pontifici.*

Non etiam obstat quod idem S. Doctor in 4 d 38 , q. 1, a. 4, q. 2 , et hic q. Î84, a. I>, cl q. 189, a. 7, videatur docere omnia vota perpetua esse SS. pontifici reservata. Non enim ibi loquitur de omnibus votis perpetuis, sed in primo loco loquitur devotis perpetuis, similibus voto religionis de quo specialiter loquebatur. In aliis vero locis loquitur de volo quod episcopus juxta ipsum tacite emittit in assumptione episcopatus non deserendi ecclesiam suam. Vide Sylvium hic a. 12 , conclus. 2.

Dico 5 Hæc quinque votorum reservatio comprehendit tantum vota propric dicta , certa, absoluta , determinata , integra , cl ea quoad substantiam duntaxal, non quoad circumstantias. Quia ,cum sit odiosa,utpote potestatem ordinariam episcoporum restringens, est stricte interpretanda el ad vola ex omni pario pcrfccla restringenda , adeo ut quotiescumque deest aliqua ex assignatis qualitatibus, possint jure ordinario al» episcopo dispensari , et cx privilegio , si quod sit, a regularibus. Unde

Inferes Γ· vota seu promissiones sacras factas B. Virgini aul aliis sanctis absque relatione promissionis ad Deum , etsi liant-in materia reservata , non esse tamen reservatas , quia non sunt proprie v«j ta, votum enim fit soii Deo, ul ante dictum est.

Inferes 2u vota dubia non esse reservata, quia reservatio ut pote odiosa, ut dixi, non debet extendi nisi ad certos casus . imo Navarros, Lessius el alii quos citat ct sequitur Sporcr, existimant votum certum, sed metu injusto extortum eliam levi \ ex gravi enim foret irritum), non esse reservatum; quia, inquiunt, non est praesumendum SS. pontificem tale votum sibi voluisse resonare, 1° quia est facilis dispensatio ; 2* ob imperfectionem actus ; 3 ' in odium injuste extorquentis, ne illud reservando favere videatur ejus iniquitati.

Inferes 5" votum castitatis ad tempus non esse reservatum, item nec votum castitatis conjugalis , votum non nubendi, non fornicandi , non se polluendi, quia reservatio intclligitur de castitate perpetua cl integra seu simpliciter dicta ; item necvotumurginilatis, si vovens præeise inienderil tantum conservare integritatem claustri, secus autem seclusa hac speciali intentione, quia per votum virginitatis intclligitur communiicr votum castitatis. Similiter votumsuscipiendi sacros ordines non est reservatum, quia non est votum castitatis, sed tantum votum assumendi statum cui annexa csl castitas.

Inferes 4« votum ingrediendi religionem strictiorem non esse reservatum quoda hanc circumstantiam , *strictiorem ,* sed posseal episcopo dispensari ul laxiorem ingrediatur, aul a praelato regulari, si sit ieligiosus, ut in sua permaneat. Similiter votum peregrinandi Romam pedibus aut mendicando, polesl ab episcopo dispensari quoad cas circumstantias sic, ul equo, curru, non mendicando eat. Item vota peregrinandi ad loca sancta, emissa ex alio motivo quam devotionis ad illa aul ferendi subsidium Terræ Sanctae, pula, ex motivo obtinendi alisolulionrm a peccatis, non sunt reservata.

Inferes 5° votum poenale seu etiam simpliciter conditionale non esse reservaturo quamdiu non est adimpiela conditio,quia reservatio odiosa comprehendit tantum obligationem perfectam, exislcnlcm ct consummatam , (pialis non est ii» votis conditioiialibus ct pipnalibus ante impletam conditionem. Impleta vero conditione est reservatum , quia tunc transii in absolutum. Net obstat quod in volo poenali vovens magis velit culpam vitare quam volo obligari, imo voti obligationem timeat cum eam assumat

ul frenum culpæ; hoc cnim non obstanto, revera rein illam vult, deliberate vult, mature vult, licet dependentor a conditione. El hæc sententia mihi videtur probabilior. quidquid alii quidam censeant in oppositum.

Inferes 6« votum allcrnalivum cujus altera pars non esse reservata, non est reservatum , ut : Voveo ingredi religionem aul suscipere sacros ordines ; quia tale votum non csl determinate dc re reservata, neque ad illam simpliciter obligat : nam *In allcrnalivis debitoris csl clcclio ct sufficit allcrurum impleri; reg.* 70, in 6.

Sed quid si successu temporis pars non reservata liat impossibilis? /taponrfcoquod *dato* quod ad partem remanentem possibilem vovens teneatur, non videtur tamen ejus votum reservatum. quia id non pervenit cx ejus intentione, sed cx eventu ct per accidens : secus si propria voluntate ad partem reservatam se determinet, non nudo proposito , sed cum voluntate priorem obligationem determinandi.

Inferes 7" quod ubi semel papa votum reservatum in aliud commutavit, istud subrogatum non sil reservatum, quia , ulsuppono, non csl amplius in materia reservata. Nec referi si dicas ex jure *subrogatum supere naturam ejus cui subrogatur ;* id quidem verum est quoad ea quæ subrogationem per sect intrinsece spectant, non quoad ea quæ sunt ipsi exlrinscca cl accidentaria, qualis csl reservatio pendens ct libera SS. pontificis voluntate.

Dico G“ Eliam remanente vera materia el ratione voti reservati, polesl nihilominus per accidens dispensari ab episcopo, quando nimirum est impossibilis aul valde dillicilis recursus ad suminum pontificem, cl urget gravis necessitas maturandi dispensationem.

Hire sententia quæ csl communis innititur cpiikiæ seu præsumptæ voluntati pap.e qui non secus ac in aliis legibus pontificis, censuris, etc., non censetur velle eoardaie liilelcs in tanta necessitate, sed cos potius remittere ad primævam et ordinariam potestatem episcoporum. Hinc

Inferes t° votum castitatis sponsi aul sponsæ ab episcopo dispensari ad matrimonium contrahendum, s; cx dilatione matrimonii immineat grave damnum aul gravis infamia sive sponsi aul sponsæ, sive familia:. sive prolis non legitima;.

Similiter, si non obstante volo castitatis alterutrius, matrimonium sil contrat tum el consummatum, aut matrimonio jam contracto et consummato superveniat votum altera parte non consentiente, poterit episcopus dispensare quoad petitionem debili, propler continuum periculum incontinentiae in mutua cohabilalionc quam deserere non tenetur compars volo libera. lino quidam auctores censent hanc facultatem episcopis competere jure ordinario per consuetudinem acquisito. Si vero nondum sil consummatum matrimonium, non videtur posscab episcopo dispensari, quia compars volo astricta polestillud servare, sive per ingressum religionis , sive per separationem thori quæ spatio duorum inensium a contracto matrimonio csl adhuc ipsi libera , quo intervallo poterit obtineri dispensatio a SS. pontifice. Id saltem mihi vitietur probabilius cl csl certo tutius.

Cæterum, *adverte* in his cl similibus casibus dispensationem episcopi non posse se extendere ultra quam necessitas postulat, manente lirino voto quoad caetera, quia lota ratio dispensandi est ipsa necessitas. Unde si propter necessitatem dispenset episcopus quoad usum matrimonii, remanet obligatio voti non se polluendi, non adulterandi, non transeundi ad secundas nuptias, etc . imo ipse SS. pontifex non solet aliter dispensare in volo castitatis.

Inferes 2" votum castitatis emissum ah uno conjugo de consensu alterius cedentis juri suo, aul ab utroque emissum ex muluo consensu, probabilius non esse dispen.-abile ab episcopo, quia nulla supponitur ratio nisi periculum inconlinenliæ quod vitare possunt et debent ad tempus separatione thuri ei aliis mediis.

Petes 1" ulrum, supposito privilégia regularium dispensandi in votis de quo conclusione tertia , possint iidem regulares quoad reservata quod possunt episcopi ?

Despondent hujus privilegii |>atroni , posse regulans quoad reservata quod possunt episcopi jure ordinal io, seu ubi delicii materia voti, non autem quod possunt per accidens cl ratione necessitatis.

Quia in priori casu, vola iila defectu aheujus conditionis revera non sunt reservata SS. pontifici, sed sunt simpliciter casus episcopales seu in quibus episcopus dispensat jure ordinario, idcoque comprend»·

duntur in privilegio collate regulat ibus (s quod sit) dispensandi in volis in quibus dispensant episcopi. At 'pro in secundo casu , vola illa remanent simpliciter reservata, et solum pet accidens latione necessitatis ab episcopo lanquam SS. poni i licis legato dispensantur, idcoque non comprehenduntur in privilegio regularium nomine votorum in quibus dispensare potest episcopus: nam termini **illi**, *possunt regulares quod possunt episcopi,* sunt in propria significatione accipiendi, scilicetquod possunt episcopi qua episcopi vi ordinariæ suæ jurisdictionis.

Adde quod potestas dispensandi in casu necessitatis radicetur in jurisdictione ordinaria quam episcopi alioquin habent in vola subditorum , el qua de facto fruerentur nisi I am restringeret pontifex ; hac autem jurisdictione erga sæculares carent regulares.

Objicies modo nos dixisse , posse regulares quod possunt episcopi jure ordinario. *Respondeo* id verum esse de jure ordinario immediate, non radical) ; nec dixi id posse episcopos jure ordinario, sed facultatem ipsis ad hoc delegatam a SS. pontifice radical i injure scu jurisdictione ordinaria , sive eos ad hocdelegari quia alioquin habent jurisdictionem ordinariam.

Petes 2' utrum , si facilis esset recursus ad legatum seu nuntium apostolicum , episcopus possit in casu necessitatis dispensare in volis reservatis ?

R. affirmative, quia juxta Layman el alios, legatus eliam *a latere* , jure ordinario, scu vi dignitatis ct officii, non habet majorem dispensandi potestatem quam episcopus, unde liberum erit ad alterutrum recurrere. Secus si forte legatus haberet specialem aliquam commissionem dispensandi in volis aliisve legibus pontificiis.

Petes 3° utrum in facultate generali dispensandi in votis comprehendatur facultas dispensandi in reservatis ? Potest fieri eadem quæslio dc facultate absolvendi a peccatis.

R Layman 1.4, 34, c. 8, n. 7, Sporer, Hcnno el plures alios communius tenere partem negativam: quia 1° cap. Si *episcopus , dc Pœnit. et Remiss,* in 6, sic statuitur: d St episcopus suo subdito concesserit ut » sibi possit idoneum eligere confessorem , o ille quem is elegerit, in casibus qui eidem o episcopo specialiter reservantur, nullam » habet penitus potestatem; cum ingtm » rali concessione illa non veniant quæ non » esset quis verosimiliter in specieconce««u- » rus. » 2» In Extra. *Etsi Dominici* 1, ά *Pœnit. cl Remiss,* in (>, Paulus II «statuit » quod in quibuscurnque concessionibuscl » facultatibus absolvendi, casus infra scrip. »ti, lanquam specialiter Sedi apostolic® » reservati, semper intelligercnlurexcepti.i> Casus autem infra scripti sunl peccata simoniæ el alia contenta in bulla *Cama·.* 3» In Extra. *Etsi Dominici* 2, Sixtus IV velat ne, sub prælextu facultatum a S. Sede concessarum, quis præsumal absolvere a casbus bullæ *Cœnœ ,* aut commutare quinque vola reservata , nisi constet id ex « certa » scientia et speciali gratia esse concessum, » cum derogatione præsenlis constitutionis, » illius do verbo ad verbum inserto tenore, » non autem per clausulas id importantes, i El contra facientes excommunicat.

Ilis non obstantibus, Solo lib. 7, q 4,a. 3; et Rodrigues , p. 2, Sum. c. 97,n.I, teste ipso Layman loco citato, luentur partem affirmativam.

Priusquam meam haede quæslinnc mentem aperiam , distinguo duplicem facultatem generalem : unam quæ dicitur lalisquia est vaga el indeterminata, ul dispensandi in volis, absolvendi a peccatis, eligendi sibi confessorem ; alteram quæ dicitur talis quii determinate et explicite includit omnes casus, licet in genere tantum, ul dispensandi in omnibus votis, absolvendi ab omnibus casibus, etc. Hoc notato,

Ad quaestionem R. in facultate generali primo sensu non comprehendi facultatem dispensandi in volis reservatis; el hoc probant momenta mox cx jure allata, comprehendi tamen in facultate generali secundo sensu : quia qui dicit omnia, comprehendit singula nullo excepto, alioquin non solum non servaret proprietatem sermonis, sed etiam falsum diceret. Adde quod cum sit favorabile, est ampliandum quantum patitur proprietas verborum.

Et quantum ad jura citata, quatenus militaro possunt contra hanc secundam partem responsionis.

R. ad primum , ipsum aperte loqui dc facultatc generali primo sensu sumpta, nempe de facultate eligendi confessorem. Cum autem subdit quod *in generali concessione illa nonveniant quæ non esset quis vcrostminln*

In specie concessurus, veram est de concessione generali primo sensu sumpta non secundo, quia qui omnia concedit in genere, non solum verosimililer concessurus esset singula in specie, sed de facto concedit. Adde in prædiclo capite non agi de votis reservatis, sed dc peccatis reservatis : in odiosis autem, qualis est reservatio, non valet argumentum a simili, cum magis debeat restringi quam ampliari.

Ad secundum, It. similiter esec intelligcndniu de facultate generali in primo sensu. Nec me movet quod dicatur *inquibuscumque concessionibus cl facultatibus, etc.* Non enim isti termini sic accipiendi sunt quasi nulla omnino foret concessio in qua casus reservati non intelligerentur excepti, alias sequeretur quod nec ipse SS. pontifex possit ad illos facultatem concedere, quod est absurdum. Intclligendi sunt ergo prædicli termini dc quibuscumque concessionibus in quibus non exprimeretur, sive in genere sive in specie, facultas absolvendi a reservatis : in concessione autem secundo sensu accepta, exprimitur illa facultas saltem in genere, *ut patet cx ratione responsionis.*

Quod si huic inlclligentiæ quam legitimam puto, quis morose contradicat, saltem ea verba extendi non debent nec possunt ultra casus illic expressos : dicitur enim *casus infrascripli,* etc., ct eo mugis quod reservatio, cum sit odiosa, non debeat extendi ultra terminos bullæ : illic autem non agitur dc votis nec de omnibus peccatis reservatis, sed tantum de peccatis siinoniæ cl aliis contentis in bulla *Cœnœ.*

Ad tertium, R. constitutionem Sixlinam *Etsi Domini,* non respicere quascumque concessiones factas a SS. pontificibus aut aliis praelatis, sed eas duntaxal quas ipse fecerat variis confessariis, qui, bis concessionibus abutentes, carum prælextu quos-.umque a quibuscumque peccatis et votis absolvebant: contra quos decernit non licere eis sub prælextu facultatum quas concesserat aut concessurus erat, absolvere a casibus reservatis quos ibi recenset, nec commutare quinque vota reservata, nisi ex speciali ejus licentia. Placet ejus verba referre : «Statuimus, inquit, cl ordinamus quod do «cætero prælextu facultatum hujusmodi • concessarum a nobis vel auctoritate nos- » nullus confessorum corumdem quem- » piam... qui ofïensæ ecclesiastic® libertalis (recensentur casus bullæ *Cœnœ)....* » prælextu hujusmodi facultatum absol- » vere, cl per cos emissa peregrinationi! » ullramarinæ et visitationis liminum Apo« » stolorum Petri et Pauli, in Compostella, » el castitatis ac religionis vota, nisi ex » speciali licentia el certa scientia nostra, » de qua demum constare censeatur, cum » in signatura nostra desuper manu nostra » scriptum, aut in litteris nostris expressum » fuerit, nosex certa scientia et de speciali » gratia id concedere, cum derogatione » praesentis constitutionis, illius de verbo » ad verbum inserto tenore, non autem per «clausulas id importantes.... commutare » præsumanl. » Hæc ibi qua: sano non faciunt legem generalem quoad facultates concessas aut concedendas ab aliis SS. pontificibus, *ul paid,* sed solum spectant facultates ab ipso Sixlo concessas aul concedendas.

Hanc intclligentiam esse veram, sin minus, non esse receptam constitutionem Sixlinam sequens evincit ratio. Si modo concederetur a SS. pontifice facultas absolvendi a casibus in constitutione Sixtina reservatis, el commutandi quinque præfata vota, absque eo quod exprimeretur id concedi cx speciali gratia, cl absque derogatione speciali hujus Sixtinæ constitutionis, ncc inserio ejus tenore de verbo ad verbum, talem facultatem ad praefatos effectus valere, nemo, ul puto, inficias ibit : atqui tamen Sixli constitutio hæc omnia necessario requirit, *ul patet* ex ejus textu : ergo evidens est non extendendam esse ad concessiones facias ab aliis SS. pontificibus, sed dc iis solis a Sixlo factis, sin minus, eam esse usu contrario abrogatam.

Confirmatur. Ipsimct contraria senlentiæ defensores fatentur in bullis Jubilai, per quas conceditur facultas commutandi omnia vota, exceptis volis castitatis ct religionis, comprehendi facultatem commutandi alia vota reservata triplicis peregrinationis : atqui lamcn in his non exprimitur hanc facultatem concedi de speciali gratia. nec ulla ibi legitur derogatio constitutionis Sixtinæ, inserto ejus tenore de verbo ad verbum, quamvis hæc omnia requirat : ergn i '«vi quod ante.

Scio equidem illam exceptionem votorum

castitatis el religionis indicare vota alia non excludi a gralia Jubilæi, juxta hanc regulam juris : *Exceptio firmat regulam in contrarium* , sed etiam scio constitutionem Sixlinam requirere *specia(em sui derogationem , inserto ejus tenore de veroo ad verbum,* nec sufficere *clausulas id importantes;* adeoque legitima manet consequentia.

Uirum SS. pontifex possit dispensare in votis solemnibus, disputabimus in fine dissertationis.

Λ. 12. ad 2. — *Dico* 7° Ad licitam et validam dispensationem in votis requiritur jusla et rationabilis causa.

datio est, quia dispensans non agit ut dominus, nomine proprio disponens devoto aul materia voti tanquam de re sua, sicut facit irritans; sed agit ut inferior nomine Dei qui non dedit hanc potestatem hominibus ut ea temere utantur ad destructionem, sed prudenter ad ædificalionem, et ideo non censetur ratam habere dispensationem sine justa causa factam.

Ibid. — *Ex quo inferes* tam dispensantem sine causa quam utentem tali dispensatione, non esse lutos in conscientia, sed utrumque peccare graviter vel leviter pro conditione materiæ; sic tamen ut a contrario , ubi adest causa sufficiens dispensandi, peccet etiam graviter denegans dispensationem, quia cum lalis facultas sil ipsi collala propter bonum subditorum, denegando ubi est causa dispensandi, facit ipsis injuriam et est causa damnorum et peccatorum quæ ex denegata dispensatione sequuntur. Id notent morosi dispensatores.

Dices in quolibet volo includi condilionaliter voluntatem prælali, sicut supra dictum eslde votis religiosorum et aliorum su!>dilorum respectu irritantium. Ergo.

Λ. *N. ant.* quia prælalusdispensans, non est, uldixi, dominus voti aut ejus materiæ sicut irritans, sed agit tantum nomine superioris, nempe Dei :elidco, licet hæcconditio subintelligalur respectu irritantis, non tamen respectu dispensantis, nisi intelligas quando subesi jusla causa dispensandi.

Advertunt tamen auctores, et bene, quod si dispensans putet bona fide causam dispensandi esse sufficientem, quæ revera sit aut appareat postea insufficiens, nihilominus sit valida dispensatio ; — Ibid. — idque «neiuuat S. Doctor; quia non videtur Deus plus exigere ab homine quam quod faciat quod in sc csl, quo posito censetur eicoocddcre usum suæ potestatis, idque congruit Iranquinilati conscientiarum cl suavitati regiminis Ecclcsiæ.

Petes 1° quænam sunt causæ sufficientes ad licitam et validam dispensationem?

Ibid. o. *R.* Gcneratim sunt honor Dei el utilitas Ecclcsiæ, sub quibus aliæ continentur, nimirum bonum communitatis, utilitas voventis, magna ejus fragilitas ex qua limetur frequens violatio voti, necessitas urgens, minor ætas, metus, inconsideralio, perturbatio mentis in vovendo, el maxime quando talcs circumstanti® occurrunt ul dubium sit an votum subsistat aut obliget.

Porro quo majus et excellentius est volum, eo major requiritur ratio, minor si volum sit dc re minori, ita ut causa proportionetur voto. Et ubi causa non apparet omnino sufficiens, commutandum est volum in aliud opus pium. Imo etsi sil sufficiens, tamen ad majorem securitalem raro utendum csl pura dispensatione absque aliqua commutatione : sicquc solent SS. pontifices.

Petes 2« utrum vota in favorem tertii sint dispensabilia.

R. N. si is tertius promissionem acceptavit, quia per acceptationem jus acquisiul ad rem volo promissam, cui juri dispensans derogare non potest : secus autem, si promissionem non acceptavit, quia tunc nullum jus acquisivit.

Petes 3° an sit aliqua forma sonanda in dispensatione? Idem quæriturde irritatione ct commutatione.

R. N. Sed sufficit voluntas dispensantis, quia jus aut praxis nihil aliud requirit. Debet tamen vovens aul petiisse dispensationem , aut exterius ipsi manifestatam acceptare, quia Deus non censetur rcniiltere voti obligationem quæ libere contracta est, nisi volente eo solvi : secus in dispensatione legum, impedimentorum matrimonii, irregularitatum , ct in absolutione censurarum el similium, quæ a sola prælali voluntate vendent.

5 V, — *De commutatione voti»*

Hic a. 10. o. — *Dico* 1° Commutabo voti est subrogatio alicujus boni operis in locum illius quod voto promissum est, facta sub eadem obligatione voti. Has ultimas narbculas addo, quia vovens eodem religionis vinculo astringitur operi subrogato quo

tenebatur operi prius per votum promisso : quia commutare volum non est absolute rcniiltere ejus obligationem, ut fit per dispensationem , sed cum onere, nempe ut loco priori? obligationis suscipias aliam , ut magis *patebit ex modo dicendis.*

Dico 2° Omnes qui possunt dispensare in votis jure sive ordinario sive delegato, possunt illa commutare, non e contra : quia , *Cui licet quod est plus, licet utique quod csl minus,* in eodem genere scilicet; ex cap. 43, *dc Reg. juris* in 6 ; non autem e contra, cui licet quod est minus, licet quod est plus : atqui dispensare est plusquam commutare, et utrumque in eodem genere, quia commutatio est quædam dispensatio imperfecta. Quod ut melius intelligas.

Nota quod dispensare in voto nihil aliud sil quam condonare seu remittere absolute nomine Dei obligationem voti, commutare vero est condonare cum onere , nempe ut loco prioris obligationis aliam suscipias, ut modo dicebam. Tlæc enim secunda obligatio nnn nascitur præcise et solum ex auctoritate commutantis, quod bene notandum csl, alias difficile conciperetur quomodo esset obligatio voti in opere subrogato ; sed et maxime cx consensu acceptantis, quatenus in tali consensu implicite continetur votum operis subrogati. Itaque in dispensatione prælalus condonat absolute, in commutatione condonat tantum conditionaliter, nempe si aliud voveas : unde *palet* comminationem esse dispensationem imperfectam el minus quiddam in eodem genere; ideoque cui licet dipensare licet commutare, sicut cui licet dispensare in secundo gradu consanguinitatis, licet dispensaro in tertio, non c contra cui licet dispensare in tertio licet in secundo.

Dices cum Navarro ct Azorio *negantibus primam partem conclusionis* pro delegatis. Facultas dispensandi ct commutandi sunt distinct® : ergo cui conceditur una, non ideo conceditur altera. Item major prudentia requiritur ad commutandum quam ad dispensandum. Ergo.

R. ad primum, D. Sunt facultates distinet® sicut perfectum et imperfectum in eooem genere, ita ut minus contineatur in majori, *C.* secus, *N. Ad secundum, N. ant.* Non enim minor requiritur prudentia in dispensatione, siquidem debeat expendi an jusla causa subsit ut omnino tollatur obligalio; absque eo quod ejus loco aliud sublituatur, quod sane difficilius esi quam invenire aliquid quod appareal non minus gratum Deo, nec minus utile voventi.

Ex his inferes 1« SS. pontificem posse omnium fidelium vota quæcumque commutare, cxccplis volis factis in favorem tertii post acceptationem, el secundum nos volis solemnibus religionis ; 2° episcopos et prælalos regulares exemptos posse etiam commutare vota suorum subditorum, exquinque papæ reservatis : quia hi omnes possunt in eis dispensare.

Et licet maneat dubium utrum regulares possint dispensare in votis sæcularium, saltem videtur extra dubium eos posse illa commutare ex privilegio concesso PP. Jesuitis a Paulo III, ɣ-ajus bulla, teste Lezana lom. 1, cap. 19, n. 23, extat apud Casarubium iu Compend. Privileg. Mend, item ex privilegio concesso Minimis per Sixtum IV, bulla *Sedes apostolica* 2 apud Cherubinum, *vota quacumque permutandi el relaxandi:* cstque sententia communis. Addit ibidem Lemana Gregorium XIII extendisse hoc privilegium advola juraia, uummodo commutatio in alterius præjudicium non fiat.

Dico 3°Ipse vovens non potest regulariter auctoritate propria suum votum commutare, sed requiritur ad hoc auctoritas prælali : quia, ut supra dictum csl, volum est promissio facta Deo dc aliquo quod sil ipsi acceptum ; quid sil autem in aliqua promissione acceptum ei cui promittitur, ex ejus pendet arbitrio : prælalus autem in Ecclesia gerit vicem Dei, et ideo in commutatione votorum sicut in dispensatione requiritur prælati auctoritas qui in persona Dei determinet quid sit ipsi Deo acceptum.

Dixi *regulariter ;* quia si volum sil commutandum in evidenter melius, communis sententia Sylvii, Cajet. Soto, Navarr. ct aliorum, contra Sylvoslrum, est hanc mutationem posse fieri a vovente, idque conformiter juri cap. *Pervenit 2, de Jurejurando,* ubi dicilur: *Propositum seu promissum non infringit qui in melius illud commutat ;* nec est contra doctrinam D. Th. in hac præsenti conclusione traditam, quiaS. Doctor requirit auctoritatem prælali duntaxat ad determinandum quid sit Deo acceptum, unde sequitur eam non requiri ubi manifestum est alterum esse Deo acceptius.

Objie.it tamen Sylvester et cum eo quidam

alii, l°quod nemo possit es.se judex in propria causa ; 2° quod commulatio votorum sit aclus jurisdictionis, idcoque pertineat ad auctoritatem superioris, cap. 1 *de Volo et roti redcmpl.* ubi dicitur, *commutationem voti pendere ab arbitrio superioris;* 3' quod debitor solvens creditori rem meliorem, non liberetur obligatione, sed tenetur solvere quod debet, L. 2, IT. Si *certum petatur, etc.* Ergo.

It. ad primum, antecedens esse verum si pars non consentiat, falsum si consentiat, ul in præsenli casu. *Ad secundum , R.* antecedens cum ejus probatione esse verum quando fit commulatio in æqualc aulin minus, non autem quando fit in evidenter melius. **It** quid enim tunc requireretur auctoritas superioris? non ad determinandum quid sit Deo acceptum, hoc enim supponitur per se notum et evidens, cum melius sil sempe»· Dec gratius; non ad condonandam nomine **Dei** priorem obligationem pro posteriori, quia promissio rei minoris abunde solvitur in majori, ita ut non sit opus condonationis beneficio. *Ad tertium, R.* legem illam intelligcndam de re meliori quæ non csl gratior creditori, sæpe enim quod melius est non esi semper homini gratius ; secus Deo, cui semper gratius quod melius.

Porro voco hic *melius,* non quod præcise et ex genere suo est præslantius cl excellentius, sed quod attentis omnibus circumstantiis gratius est Deo nos facere : sic licet oralio cx genere suo sil præslantiorjejunio, lamen qui vovit jejunium , non polesl auctoritate propria commutare in aliquas orationes, sed in aliquid quod pro loco, tempore et dispositione nostra evidenter "agis congruil ad salutem nostram a nobis fieri.

Ilinc, qui vovit, v. g. nare calicem argenteum, polesl dare aureum ; qui vovit recitare septem psalmos pcenitenlialcs, potesl celebrare sacrum ; qui vovit peregrinari ad B. Virginem Hallenscm, polesl peregrinari ad B. Virginem Laurclanam ; qui vovit ingredi religionem minus strictam, potest ingredi strictiorem :—Ibid, ad 4.— et tandem omnia vota tam personalia quam realia possunt auctori HV' propria commutari in professionem religiosam , etiamsi sint reservata. Videsup. § 2 , conci. 3. Iloc quidem ultimum non ex natura rei, sed ex speciali juris dispositione in decretali Alexandri III, cap. *Scriptura;, de Volo,* ubi dicitur : *Reus fracti voti aliquatenus non habetur qui temporale obsequium in perpetuam religionis observantiam noscetur commutare.* Nec enim in quodvis aliud opus quantumvis melius prælcrquam in professionem religiosam possunt commutari vota reservata, nisi a papa, quia ipsi reservantur.

Petes utrum vovens non posset cliam pro. pria auctoritate votum suum commutare in quid æquale?

R. Quidam *affirmant,* Major, Henriques, Rodrigues, Medina, etc., probabilior tamen et doctrinæ D. Thomæ conformior est sententia negans : 4° propter rationesSjivcsln, quæ satis efficaciter militanlconlracommutationem in æqualc , licet sint minus efficaces contra commutationem in melius; 2' quia *esto* materia subrogata sit secundum si æque grata Deo quam materia prioris voti, hæc tamen quatenus voto promissa , est Deo gratior. *Nec dicas* commutantem vovereimplicitemateriam subrogatam, idcoquehuic conferre eamdem bonitatem ac materia prioris voti. Nam Deo magis placet firmitas, constantia ac fidelitas in re promissa servanda quam inconstantia el mutatio de una in aliam , adeoque hanc variationem non censetur approbare, nisi per manifestum excessum bonitatis compensetur. 3° Quia alias inutilis erit in prælalis aut delegatis facultas commutandi : nam ad commutationem in melius non requiritur, ut divinius ; non potest in minus, ut mox dicam: ergo si non requiratur «id commutandum in æquale,ad nihil erit utilis.

Dico Commulatio simplex (hoc est seclusa omni dispensatione) debet fieri in æqualc. Id enim importat vox commutatio, maxime si justa sit, qualis hic debet esse, unde, si fiat in minus, erit partiatis donatio seu remissio, nimirum excedentis, el sic non erit sine aliqua dispensatione. Hoc bene advertant qui habent lanium facilitatem commutandi, et non dispensandi, ut in Jubilaeis.

Porro istud æquale non debet esse mathematicum; difficillimum enim foret illud attingere, sed morale in quo paulo minus pro nihilo reputatur. Unde, quando commutans omnibus prudenter expensis existimat bona fide materiam quam substituit aequare circiter materiam voti, tam ipw quam vovens debent quiescere, maxime l, 3 VI. — *l'art* (ujficidtalc i r· Si Ivuntar circa pr er cedentem matertam.*

cum commutatio non sil tantum aclüs justitia respectu Voti commutandi exigens æqualitatem, sed etiam actus benevolentiae in abqualem allevationem voventis : et alias ceilc facultas commutandi plus noccrei propter inlinitosscrupulos, quam prodesset. Quapropter , hoc ipso quo prudenter dubitas an sit æqualilas, censetur parvus aul defectus aut excessus, ct sic potes commutare.

Cslerum pro praxi *nota,* ad rectam commutationem non debere solum spectari materiam promissam , seu ejus difficultatem , asperitatem , austeritatem , etc. quasi semper in æque difficile ct asperum sil commutandum , sed potissimum spectari debet id quod attento fine voventis magis conducit adejus salutem cl Dei gloriam : unde, quamvis convenienter commutentur vola personalia in personalia , realia in realia , perpetua m perpetua , peregrinationes in alias peregrinationes, orationes in orationes, etc. non est tamen necesse sic semper facere, sed possunt quæcumque vola mutari in alia opera disparata , prout magis ad gloriam Dei el voventis salutem conducere judicantur, el maxime in frequentationem sacramentorum quibus efficacius el Christi merita applicantur et gratia confertur.

Dico 5° Ad licitam commutationem voti in melius nulla requiritur causa, quia secundum se est bona et meritoria. Ad commutationem in æquale requiritur aliqua, sed sufficit levis, v. g. major devotio voventis. Ad commutationem in minus , quæ non est sine aliqua dispensatione, requiritur major causa, non tamen tanta quam pro absoluta dispensatione, quia hæc tollit lotam obligationem voti, non illa. Ita communiter.

Sed utrum commutatio in minus nolabililcrsine justa causa , sit non tantuin illicita , sed etiam invalida ?

R. probabilius affirmative. Quia commutans excedit suam potestatem ; unde Deus non censetur talem commutationem ratam habere, sicut nec dispensationem factam sine causa , ut diximus supra.

Nec obstat quod commulatio inæqualisin contractibus humanis sil valida et tantum imponat onus supplendi defectum; sic enim jus disposuit inter homines ad vitandas lites, quod dc Deo affirmandi nullum nobis suppetit fundamentum.

› *'ct* i° utrum votum emissum in favorem tertii possit commutari ?

R. Anle acceptationem potest, post acceptationem non polesl; quia ante acceptationem nullum jus illi tertio est acquisitum, sed soli Deo; per acceptationem aulem acquirit jus cui regulariler nemo polesl sive per dispensationem sive per commutationem derogare sine ejus consensu : unde in facultatibus dispensandi vel commutandi semper apponitur haje clausula , *sine prajudicio tertii.*

Dixi *regulariter* , quia excipitur casus in quo bonum Ecclesiæ vel reipublies cui debet cedere omne bonum privatum, commutationem vel dispensationem exigeret.

Dubium hic incidit ulnim ille tertius possil votum remi lere sic, ul vovens sua obligatione liberetur. *R.* posse recusando positive beneficium in ejus favorem Deo promis sum, quia vovens non intendit benefacere invito. Sed si non recuset beneficium , velit aulem tantum voventem non obligari seu manere liberum, probabilius est contra Navarr. quod tunc vovens non liberetur sua obligatione, quia votum principaliter csl factum in honorem Dei qui illud acceptavit . adeoqueservandum. Ila Layman cum aliis 4 'uribus,

Dde 1* utrum pœna per transgressionem voti contracta, possil eliai i commutari ? v. g. vovisti te non amplius lusurum, el quolies luderes le daturum decem asses pauperibus; interea sæpics lusisti, nec eleemosynam ullam fecisti, potestne hæc pœna jam contracta commutari sicut ipsum votum ?

R. affirmative. Quia obligatio ad pernam indirecte tantum intentam , non csl major, imo minor est quam obligatio ad materiam directam voti : atqui hæc polesl commulari : cigo cl illa. Advertendum tamen quod, quando simpliciter commutatur aul dispensatur votum, pœna jam contracta non censeatur commutata aul dispensata pœna , nisi exprimatur.

Petes 3 utrum facta commutatione possit vovens propria auctoritate redire ad prius votum?

R. Si facta sit commutatio ab habenlf j auctoritatem siv c ordinariam, sive deleg»

tam, potest, etsi pluries facta sit commutatio, potest quod voluerit eligor◀; quia *Quilibet renuntiare valet ei quod pro se noscitur introductum,* cap. 23 *dc Regularibus ;* ct *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum ,* icg juris 61, in G. Ita communiter.

Dices tatnen prius votum esse cxlinctum, el secundum implicite emissum vigere. *R. Hoc dato,* nihilominus præsumunt auctores ex interpretative consensu divinæ bonitatis hanc libertatem nobisesse concessam, saltem per modum arbitraria* commutationis, cum regulariter sit melius exequi prius votum quam materiam subrogatam.

Posset etiam dici, votum quod dicimus tacite emissum in acceptatione commutationis, emittit ab acceptante condilionate, si nempe nolit stare priori volo.

Si vero ab ipso vovente facta sit commutatio in melius, etiam communius censent anciores, moli iisdem rationibus ac ante, voventem posse redire ad prius votum. Non desunt tamen qui non improbabiliter tenent contrarium, quia , inquiunt, sic commutando in melius contraxit majorem obligationem a qua non nisi per dispensationem polest liberari, cl huic senlcntiæ non parum favet objectio præcedcns ; nisi etiam *diros,* ut ante, hanc commutationem non censeri faciam a vovente nisi condilionate , quod tamen non videtur tam solide dictum ac de præcedenli casu, ut consideranti *patet.* Unde huic senlcntiæ quam dixi communiorem , securitatem dare non ausim.

Retes 4 › utrum si materia subrogata fiat impossibilis aut inutilis etiam cx culpa voventis, teneatur redire ad prius votum?

R. negative. Quia per legitimam commutationem prius votum est extinclum, obligatio aulem semel exlincta non reviviscit, L. *Qui res, § Aream ,* ff. *de Solui.* Unde, si votum peregrinandi sil commutatum in jejunium, et cx tua culpa factus sis impotens jejunare, aul ex intemperantia non jejunes, peccas quidem , sed prius votum peregrinandi exequi non teneris; quia, ut dixi, extinclum est. Quidam cxcipiun' commutationem propria auctoritate factam in melius ; quia , inquiunt, per talem commutationem non transfertur vinculum voti ad rem subrogatam, sed solum satisfit Deo per melius. Verum hæc ratio non mihi satisfacit, siquidem , sive propria siiealUua auctoritate commutetur votum, censrtnr vovens, sive faciendo sive acceptando commutationem , implicite vovere materiam substitutam , adeoque prius votum exlingui · alias quomodo in tel figeretur astrictus obligatione religionis vcl voli ad materiam substitutam?

Petes 5* utrum votum de non petenda commutatione possit commutari?

R. affirmative. Quia non est reservatum, el aliunde intentio privata voventis non potest coarctare auctoritatem superioris.

Circa Jubilaiim.

Petes 6° utrum potestas concessa in Jubilæis commutandi vola , extendatur ad vola emissa post concessionem Jubilæi ?

R. affirmative. Quia istud privilegium non restringitur ad vola emissa ante concessioner!! Jubilæi, sicul nec privilegium absolvendi a casibus reservatis restringitur ad casus ante Jubilaeum commissos. Ubi autem jus non restringit nec nos debemus restringere , eo magis quod favores sint ampliandi.

Petes T· utrum elapso tempore Jubilæi, possint a communi confessario commutari vota illius qui Jubilæum lucratus est sive opera praescripta præslilit, sed commutationem votorum petere omisit sive voluntarie sive involuntarie?

Respondet Henno *negative ;* quia , inquit, potestas commutandi, *ut palet cx* bullis, restricta est ad tempus Jubilæi.

Respondet Sporer post plures alios *affirmative,* quia , inquit, potestas commutandi , *ul patet* ex bullis, non est restricta ad tempus Jubilæi. Cui credes? neutri, sed ipsis bullis quæ dum conceduntur diligenter sunl expendendae. Inierim, si verum sil quod affert secunda sententia, nimirum in bullis contineri quidem : *Qui intra duas hebdomadas designatas jejunavcril, ecclesias visitaverit, confessus fueril,* etc.; at non contineri : *poterii eligere confcssarium qui intra illas duas hebdomadas absolvat, vota commutet,* etc. sed simpliciter: *poterit eligere confcssarium qui illum absolvat, vota commutet,* etc. Si, inquam, hæc ila sint, non video cur hæc secunda sordentia non possit admitti ; cum enim nulla sil ibi restrictio ad tempus Jubilæi, el aliunde Privilegium principis sil amplissima? inter

prolationis, ul jura ferunt, nos non debemus restringere.

Læterutn conveniunt ulriusque senlcntiæ patroni, confcssarium tempore Jubilæi, sint polest cx justa causa absolutionem peccaturum differre ultra tempus Jubilæi , sic etiam posse commutationem votorum differre : quia qui dat potestatem censetur dare omnia quæ ad convenientem ejus usum necessaria sunt.

Veles 8*· utrum tempore Jubilæi possit pernitens petere a diversis confessariis gratias Jubilæi, v. g. absolutionem peccatoruinabuno, commutationem votorum ab allero?

II. patronos secundae sententiae superioris tueri partem affirmativam cum card, de l.ugo, *de Pœnil.* disp. 28, η. 170; quia, inquiunt, licet bullæ Jubilæi faciant mentionem confessarii in singulari numero , non indicant tamen ullam necessitatem petendi omnes favores ab uno et eodem con-(essario : quapropter nec nos fingere illam debemus. Hæc sententia non est omnino improbabilis, tamen non tam mihi probalur ac praecedens propter confcssarium in singulari numero positum.

Peles 9° utrum, qui tempore Jubilæi obtinuit commutationem votorum cum intentione opera praescripta adimplendi, si tamen ea postmodum non impleat, teneatur redire ad prius votum ?

/L teneri si commutatio sit facta sub conditione operum implendorum, quia tunc suspenditur commutatio donec opera compleantur : secus aulem, si commutatio sit absoluta ; quia commutatio absoluta stalim consequitur suum offectum cl votum exlinguit, quod ideo non reviviscit. Peccat tamen sic omittens: an graviter? videtur quod non ; quia, licet exhibeat animum adimplendi opera præscripla, non censetur tamen obligationem illa adimplendi sibi imposuisse aut a confcssario accepisse.

ARTICULUS IX.

Pirum in *volis solemnibus Ecclesia seu summus ponlifex possit dispensare?*

Hic a. 41.0. — *Dico.* Summus pontifex non potOi dispensare in volis solemnibus religionis : bene tamen in voto solemnizato per susceptionem ordinis sacri.

Secunda pars hujus conclusionis communiter *admittitur. Prima* aulem valde *conlroverlilur.* Hanc negavit S Th. junior» n. 4, d. 38, q. 1, a. 4, ad 3 ; hic aulem senior factus aperte el constanter asserit, ct cum eo major pars Thomistarum, Albertus Magnus, Sylvester , Solus , Sylvius et alii plures tam domestici quam extranei , contra Cajelanum hic, S. Antoninum, Scotum, Durandum et alios plures tum theologos tum canonistas.

Ibid. — *Probatur prima pars.* SS. pontifex non potest facere ul religiosus manens religiosus non teneatur ad servandam castitatem, paupertatem elobedientiam, neque ut desinat esse religiosus : ergo dispensare non polest, etc. *Paid consequentia ,* quia hoc duplici modo duntaxal inlelligi potest fieri dispensationem in his volis , nempe ul per illam vel desinat esse religiosus , vel ul manens religiosus absolvatur a votis.

Antecedens quoad primam partem conceditur ab adversariis ct *probalur* evidenter , quia ista tria vota sunt essentialiter annexa statui religionis , imo per illa constituitur ; ita ul si religiosus illis non astringeretur, foret religiosus, ul supponitur, et non foret , quia non haberet id per quod formaliter essentialiter constituitur religiosus : cl sic ipsimcl adversarii interpretantur famosum caput *Cum ad monasterium,* Extrade *Statu Monachali,* ubi Innocentius papa dicit: *Abdicatio proprietatis sicul el custodia caslilalis adeo esi annexa regulat monachali, Ulcontra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere* ; scilicet, inquiunt, quamdiu manet monachus.

Ibid. — *Probalur* ergo *secunda pars ant.* de qua est potissimum difficultas. Religiosus per vota solemnia non solum promittit, sed etiam se totaliter tradit ad sonandam castitatem, obedienliam et paupertatem *ul probatum est supra* , ct ca traditione absoluta atque reciproca acceptatione consecratur Dcoel cultui divino ad observantiam istorum votorum : atqui summus ponlifex facere non potest ut id quod est semel Deu consecratum el sanclificatum , consecrationem et sanctificationem amittat quamdiu manet in sua integritate : sic v. g. non potest facere ut calix consecratus desinat esse consecratus quamdiu manet integer, ulsacerdos non sil sacerdos, etc. El ideo Leviliciullimo dicitur : *Animal quoar immolari polest Domino,* «i çtit» voverit, eancium *erit et mutari non poterii ;* et postea genera-

liter : *Quidquid semel fuerit consecratum , sanctum sanctorum cril.* Ergo non potest facere summus pontifex quod illcqui semel est professos religionem, non sil religiosus.

Addit S. Doctor hæc verba speciali animadversione digna : *licet quidam juristæ ignoranter contrarium dicant.* Ex quo *patet* quantum S. Doctor , aliunde reprehendendi parcissimus, firmiter hanc nostram sententiam hic teneat, licet, *ul dixi*, oppositam ut probabiliorem antea tenuerit; quamque falso el infundate junior quidam Scolista fidenter asserat S. Thomam negare lanium pontifici potestatem *dispensandi cum religioso manente religioso.*

Dices. Potest licite vas sacrum assumi in necessitate ad usus profanos, v. g. calix ad bibendum , ecclesia ad habitandum ; el de facto David, 1 Keg. 21 , assumpsit licite panos propositionis ad usum communem : ergo falsum est S. Thomæassumptum, nimirum id quod est consecratum non posse amittere consecrationem quandiu manet integrum.

/{. N. consequentiam. Kes enim sacræ in necessitate assumplæ ad usus profanos non ideo amittunt consecrationem , nec de facto panos propositionis a Davide. assumpti desierunlaesse sacri : cujus rei signum est, quod, transacto usu isto profano, non egeant res illæ nova consecratione ut iterum assumantur ad usus sacros, quod tamen requireretur si priorem consecrationem per usum profanum misissent.

Nec tamen inde *inferas* posse pariter in necessitate assumi religiosum ad actum matrimonii , absque eo quod desinat esse consecratus scu religiosus. I°Quia id non admittunt ipsimetadversarii. 2° Disparilas est, quod religiosus constituatur talis per obligationem abstinendi abactu matrimonii; unde hoc ipso quo fieret illi licitus iste actus, desineret esse religiosus: at vero vas non constituitur sacrum per obligationem abstinendi ab usu profano, sed per benedictionem et deputationem ad usum sacrum. Porro usus sacer et usus profanus non se destruunt sicut ee destruunt usus matrimonii ct abstinentia ab illo,sed se compatiuntur iu eodem subjecto *ul patet* in sacerdote.

Confirmatur eadem secunda pars ant. Religiosus constituitur talis, ul jam dixi, per hoc qnod se totaliter tradit Deo, ad servandum castitatem, paupertatem et obedienliam, ita ut Deus acquirat jus el dominium in illum non generale duntaxat quale babel in omnes creaturas , sed peculiare quale habet in se ct in res suas : atqui papa non potest hoc peculiare dominium a Deo auferre, nec religiosum voluti manu mittere, atque ab ejus servitute mancipare, sicut non potest facere ul is qui sc uxori per matrimonium dedit, ab illa semoveatur quantum ad vinculum : ergo. *Probatur minor.* Licet Deus hanc potestatem papæseu Ecclesiæ suæ conferre potuerit , de facto tamen contulisse asseri non debet absque legitimo fundamento: atqui nullum apparet legitimum fundamentum neque in S. Scripturis, neque in Patribus, neque in jure, neque in traditione, *ut patebit exsolutionibus objectionum.* Neque etiam erui potest hæc potestas cx necessitate succurrendi bono communi : potest enim contingere non minus fore necessarium bonocommiuii quod imperator aul rex assumat secundam uxorem vivente adhuc priore, nec tamen ideo agnoscitur in Ecclesia potestas in hoc dispensandi. Ergo.

Probalur 2° *conclusio.* Papa non potest dispensare super matrimonio rato : ergoa *fortiori* super voto solemni religionis. Λη- *(ecedens est* probabilior sententia theologorum contra Cajetanum cl alios jurislas, de quo vide Solum in 4, d. 27, q. a. 4. *Consequentia est* evidens, quia votum solemne est vinculum fortius matrimonio rato, siquidem illud dirimat.

Confirmatur ab absurdo. Si papa posset dispensare in volo solemni, sequercturquod homo posset transire ad secundas nuptias vivente piiorc uxore, etiam absque dispensatione super præcedenle matrimonio,*dato* quod posset concedi : atqui id videtur absurdum et hucusque inauditum in Ecclesia: ergo. *Probalur sequela.* Titius v. g. post matrimonium ratum , profiteatur religio-" nem, et postea accedat dispensatio ponti- ù'Ja super ejus professione; poterit absque ulla alia dispensatione super matrimonio priore aliam ducere uxorem , quia istud prius matrimonium fuit per professionem dissolutum, ct forte prima uxor duxit valide alium virum. Ergo.

Urgetur magis. Votum solcmnizatum per susceptionem ordinis sacri non dirimit matrimonium ratum , quia est dispensa· bile : ergo a contrario votum solemne ren-

gionis dinmit matrimonium ratum, quia non esldispensabile : vel certe aliam disparilatis rationem afferant adversarii.

Paid secunda pars conclusionis. Quia in susceptione ordinis sacri homo non traditur seu consecratur ad servandam castitatem, ulin professione religiosa, sed ad sacrum ministerium , cui ex statuto Ecclesiæ annexum est simplex votum castitatis, in quo proinde potest SS. pontifex dispensare sicut in aliis omnibus votis simplicibus.

Solvuntur ubjectiones,

Obj. 1° Potestas dispensandi in volis simplicibus proh, ex his Christi verbis ad Pelr., Malth. 16 : *Quodcumquc solveris,* etc. el ex his ad discipulos, Maith. 18 : *Quœcumquc solveritis,* etc.; atqui hæc verba non minus probant potestatem dispensandi in volis solcmnibus : ergo. *Probatur minor.* Ideo ista icrba probant potestatem dispensandi in volis simplicibus quia sunt generalia , ideoque debent inlelligi de omni vinculo quod homo erga Deum contrahere potest el aliquando solvi expedit; sic enim ratiocinati sumus dc potestate dispensandi in volis in communi : atqui hæc ratio militat pro volis solemnibus æque ac pro simplicibus, *ul palet* : ergo.

R.VD.anl. Potestas dispensandi in volo simplici probatur laudatis verbis præcisc, *N.* adjuncta traditione et praxi Ecclesiæ, sive quatenus hunc intellectum iis tribuunt traditio cl perpetuus Ecclesiæ usus, *C.* Hoc aulem dici non potest de voto solemni.

/L 2° AT. *min. Ad probationem, D.min.* Atqui hæc ratio æque militat pro volo solemni si tantum spectetur in illo vinculum promissionis, *transeat ; s*\ spectetur in illo traditio rei promissæ, .V. major cnim potestas requiritur ad irritandam traditionem quam ad solvendum vinculum simplicis promissionis. Porro votum solemne promissioni superaddit absolutam voventis traditionem, ul dictum est : unde non est paritas.

Obj. 2' Juxta Bonifacium VIII, cap. unico, *dc Volo cl voti redemplionein* 6, el GregoriumXIII, bulla *Ascendente Domino,* solemnilas voti est *c.r sola Ecclesias constitutione inventa.* Ergo Ecclesia potest dispensare in voto solemni.

R. N. consequentiam. Ex *antecedente* enim sequitur tantum quod Ecdesia possit dispensare in solemnilate voti, non tamen in ipso volo solemni, scu voti solenmis obligatione ; hæc cnim longe diversa sunt : ipsemet S. Doctor qui tam aperte hic docet Ecclesiam non posse dispensare in voto solemni, admittit tamen, a. 9, o, *solemnilatem voti cadere sub dispensatione Ecclesia.* Igitur recolenda sunt quæ supra diximus, nempe , solemnilatem voti consistere in tradilione valida voventisct acceptatione reciproca Ecclesiæ. Porro Ecclesia statuit atque adinvenit quod, ut traditio el acceptatio forent validæet edicerent votum solemne , adhiberentur mullæ conditiones, nimirum annusælalisdecimussexluscompletus, probatio noviliatus per annum , religio approbata, legitimus superior, etc. In his itaque quæ statuit atque adinvenit Ecclesia dispensare potest, scilicet uL sit valida traditio cl acceptatio, adeoque votum solemne ante annum decimum sextum, sine probatione noviliatus, etc. At quod, posita semel valida traditione et acceptatione , ct consequenter volo solemni, possit Ecclesia in eo dispensare, non dixerunt laudati pontifices, nec sequitur ex eorum dictis. Sic, v. g. Ecclesia ordinavit quo ritu calix sil consecrandus , chrisma sit benedicendum, hunc ritum potest mutarealiumquestaluere; atubi semel tali ritu ab Ecclesia instituto calix est consecratus el chrisma est benedictum, non potest Ecclesia efficere ut calix desinat esse consecratus el chrisma esse benedictum quamdiu manent.

Obj. 3“ Potest accidere quod , si religiosus professus aut monialis professa non nubat, pax palriæ non possit procurari aui regnum integrum devolvatur ad hæreticos et a fide catholica avertatur: ergo agnoscenda est potestas dispensandi in tanta necessitate.

R. retorquendo argumentum. Potest accidere quod , si rex aut princeps non ducat secundam uxorem vivente priore , pax palriæ non possit procurari, aul regnum integrum devolvatur ad haereticos eia fide catholica avertatur : atqui tamen non agnoscitur in Ecclesia potestas dispensandi in hoc casu: ergo nec in nostro.

Ibid. adi. Sistendum igitur solutioni Divi Thomæ *negando consequentiam.* et dicendo quod periculis rerum humanarum sil obviandum per res humanas, non autem per hoc quod res divinæ, hoc est, res quæ sunl

in peculiari Dei dominio convellantur in usum humanum. Porro professi religionem mortui sunl mundo el vivunt Deo ; unde non sunt revocandi ad vitam humanam occasione cujuscumque eventus.

7n.it. 1 Supponamus lentata esse omnia media humano modo possibilia sed frustra, ita ut nullum restet medium aliud quam matrimonium religiosi , numquid saltem tunc poterit dispensari cum eo?

B. non posse magis quam possil dispensari rum principem accipiat secundam uxorem vivente prima, quantumvis id judicetur necessarium bono communi ; quia , ul dictum est, in ordine ad quærenda media succurrendi rebus humanis, debemus non gerere cum religiosis quasi non essent in mundo , cum revera sint mortui sæculo.

Inst. 2° Nullum votum debet esse inipedilivum majoris boni : atqui in casu posito votum continentiae esset impedilivnm majoris boni : ergo. *Probatur minor.* Bonum commune est majus bono privato. Ergo.

It. 1“ *hoc argumentum nimis probare.* Etenim probat aut ipsum votum solemne in casu posito ipso jure esse nullum , aut saltem religiosum posse propria auctoritate illud commutare in votum matrimonii; quia, ut diximus supra, vovens potest propria auctoritate commutare votum suum in evidenter melius. Neutrum autem puto admittent adversarii; quapropter istud eorum *argumentum nihil probat* pro Votis solemnibus, sed tantum pro volis aliunde dissolubilibus. Insuper

R. 2°N. min. Ad probationem, E. min. Bonum commune est majus bono privato lanium, *transeat ;* bono privato simul cl divino, *N.* Esse autem religiosum non solum est bonum illius hominis , sed etiam ipsius Dei, quatenus iste homo per professionem religiosam transii in peculiare Dei dominium quod everteretur per dispensationem. Id ergo censeri debet melius bonum respectu voti quod est gratius Deo ; est autem Deo gratius quod salvum maneat ejus singulare dominium in rem totaliter sibi dicatan. quam quod, eo destructo, succurratur bono communi humano.

Instabis 3° Si quis vellet solemni1er vovere continentiam in imminenti periculo totius reipublicae cui posset per matrimonium occurrere, non posset vovere , sed deberet potius nubere : ergo post emissum votum, manente eodem periculo, potat dispensari. *Probatur consequentia.* Nam· bonum commune fuit causa sufficiemini isto non potuerit \mere, sed debuerit nvhere, eadem i.itione esi causa stilficieos cm dispensetur m volo omisso. Ergo.

/L *Dato antecedente , N. consequentum. Ad probationem*, AL *ant.* Quia major requiritur ratio ad dirimendum facium quam ad impediendum ne flat : sic, si quia sciret cx suo matrimonio periclitari bonum commune, non deberet illud contrahere, el lamen si contrahat factum tenet, nec potest per papam dissolvi : similiter in casu argumenti. Quod autem alibi dixi voti obligationem cessare si tale quid superveniat quod si ab initio fuisset obligationem impedivisset, inleiligehdum est de voto simplici quod est dissolubile, non vero de volo solemni quod semel validum est indissolubile; alioquin sequeretur quod in casu religiosus absque ulla dispensatione volis solveretur , quod nemo admittit.

Obj. 4U Summi pontilices sæpe dispensarunt in volo solemni continentia.* : atqui durum foret ipsos accusare erroris in tali facto : ergo. *Probalur major* ex variis historiis. 1° Cœleslmus III dispensavit cum Constantia, Rogerii Siciliae regis lilia, quinquagenaria moniali professa in monasterio Panormitano, ut nuberet Henrico sexto imperatori. Cum enim Rogeriusin expeditione Jerosolymilana vita functus esset, Tancrcdus ejus regnum usurpnvilet Cœlestino papæ obcdienliam denegavit; qua de re commotus pontifex, eum regno privavit, el jussil Hernicum VI imperatorem ducere Constantiam ut eo matrimonio ad regnum Siciliæ jus sibi compararet; rt quo matrimonio natus est Fredericus II. Ita Platina in vita Cœlestini.

2° Alexander III, ad restituendam familiam Juslinianam in bello contra Tureas extinetnm , dispensavit cum Nicolao Justiniano Veneto, monacho Benediclino, ul duceret uxorem , cx cujus matrimonio natus est B. Laurentius Justinianus. ItaBernardus Justinianus, Nicolai nepos, invita ipsius B. Laurentii, apud Surium octavo januarii.

3° Benedictus IX dispensavit cum Casimiro, rege Poloniæ, qui erat monachus Cluniacensis. Item fertur fuisse dispensatum cmn Ramiro, rege Aragonie, ut*

■ronacho Benediclino. Ita Asorius, p. 1, lib. 12, c. 7. Ergo.

R. 1° nullam ex his historiis esse cerlo veram, sed esse omnes aut falsas ant saltern dubias, ita ut non sint sufficiens fundamentum adslruendi Ecclcsiæ potestatem de qua cslquæstio.

Quantum ad primnm, Baronius, ad annum 1186, sic scribit : « Quod autem ex » recentioribus pœnc omnes asseruni Conustanliam inonialcm fuisse, scias fabulotosum esse atque commentum, fortasse a inde excogitatum quod ipsa asservata » fuisset in monasterio, ut si defuisset re- D gibus mascula proles, spes esse potuisset » nubendi regi cum dote regni. Commen- » tum esse probatur : 1° quia nullus auc-) (or hujus temporis meminit monachatus j Constantis, nec dispensationis datæ, licet i dc ea et ejus nuptiis mentionem sæpius › faciant, ul Golifridus Vitterbicnsis, ip- Dsius Henrici notarius, Hugo Fulcandus, t scriptor Siculus qui his aderat deque Con- » stantis educatione agit, abbas Lucensis,)>Rogerius, Innocentius III, et alii; quH d lamen, ob rei novitatem ul nuberet mo- u nialis, nullatenus a quoquam ipsorum » praetermittendum fuisset. » Ita Baronius loco citato.

2° Quia Coeleslinus, juxta eumdem , non favebat Henrico, sed Tancredo; quomodo ergo dispensassel cum Constantia in favorem Hcnrici contra Tancrcduin?

9° Secundum omnes historicos, Constantia nata est post mortem Rogcrii patris : quomodo ergo ab ipso detrusa fuit in monasterium , territus vaticinio abbatis Joachim , asserentis ipsam fore funestam facem Sicilia? si nuberet, ul refert historia quam impugnamus?

4° Quidam dicunt Cœlestinum dispensasse, alii Alexandrum III, quod est contradictio.

5° Juxta Baronium citatum, et Fleury Hist. Ecclesiast. lib. 74, n. 1, ex Golifrido laudato, Constantia nupsit Henrico anno 1186, sub pontificatu Urbani III, non Cœleslini III aut Alexandri III, Alexander enim obiit anno 1181, et Cœlestinus electus fuit pontifex anno 1192 tantum. Tan t dem patroni mcnachatusConstantiæ dicunt quinquagenariam dum nupsit : Fleury vero, cx eodem Gotifrido, dicit triginta unum Minum natam tantum paulo plus; alii dieunt mortuam ante annum quadragesimum quartum.

Si objiciat inscriptiones incisas in eorumdem Henrici et Constantis jepulcris, in quibus Constantia dicitur *rugosa sacerdos* , quod mullis annis fuerit monialis : *respondet* laudatus Baronius se, diligenti inquisitione de iis inscriptionibus facta, didicisse a viventibus tunc Siculis, eas non tempore illorum mortis esse conscriptas, sed novissime a quodam canonico, ex recepta ubique fabula.

Ad secundam : eam etiam falsilatis arguit Baronius loco citato, quod auctor hujus historiae aperte pugnantia loquatur, nempe Alexandrum III, qui obiit anno 1181, dispensasse cum Nicolao Justiniano, et S. Laurentium Justinianum, hujus Nicolai filium , floruisse sub Eugenio IV a quo episcopali infula insignitus : creatus est autem Eugenius IV anno 1431, ita ut filius debuerit supervixisse patri annis ducentum et quinquaginta.

Ad tertiam dc Casimiro, Λ. etiam esse dubiæ fidei : 1° quia hujus dispensationis nullum cxlal monumentum, ut videre est apud Baronium ad annum 1041 ; 2° quia alii Benedictum IX, alii Clementem II dispensasse ferunt cum præfato Casimiro. Addit Gonelus. dispul. 9de *Impediment, matrimon.* a. 2, graves auctores referre Casiniruin emisisse quidem vola, sed vi cl metu a Boleslao coactum, quod colligunt cx eo quod exilio pulsus cum matre, et Chiniacumappulsus, ad majorem securitatem habitum monachi suscepit : ubi autem, statu regni mutato, audivit legatos advenisse ut ad solium revocarent, incredibili gaudio, inquit Longinus hujus historia? scriptor, affectus csl.

Ad quartam do Ramiro, Dominicus Solo in 4, d. 38, a. 2 sub finem, dicit hanc historiam esso apocrypham, inter annales Aragonum non referri, nullo alio fultam testimonio quam Paludani aut aliotmn qui originalem historiam non referunt; et inde magis reddi dnbiam, quod non nominetur pontifex a quo fuit dispensatum.

R. 2° *ad totum argumentum*, supposita /critatc harum historiarum, summos pontifices secutos fuisse sententiam quæ apud canomstas reputatur probabilior : unde non sunt reprehendendi. Nec tamen id sententiæ nostra? officit ; quia, ul ail Soto loco ci-

tato, « Pontificum sententias in litibus occ-ii currentibus, ct eorum gesta non sunt » habenda lanquam canonicæ leges, ct d mullo minus tanquam articuli fidei, quia » neque sub illa forma constituuntur. Sed » in rebus quæ sub diversis opinionibus » versantur, pontifices nonnunquarn unam « opinionem doctorum sequuntur, non tali men earn tanquam legem constituentes, » neque contrariam condemnantes. Et ideo, » quamvis concedamus pontifices aliquos » super volo solemni castitatis dispensasse, » non illud habetur pro lege; potissimum » cum inter decreta non referatur. »

Ulramque responsionem cl *dc Casimiro* el *ad lotum argumentum* impugnat vir eruditissimus atque urbanissimus, Collet, Epist. 32, torn. 3 operis gallice conscripti cui titulus, *Traité des Dispenses,* edit. 1753.

Quantum ad primam. Imprimis me inculpat quod dixerim Baronium de ea dispensatione non loqui : *11 dii... que Raronius n'en parle pas :* cum tamen Barouius ad annum 10it referat fragmentum Longini qui hanc dispensationem fuse narrat.

R. me non dixisse Baronium de ea dispensatione non loqui, sed illius nullum apud Baronium extare monumentum; quæ duo, meo saltem sensu, sunt diversa. Quando itaque sic scripsi, nec volui nec polui negare Longinum hanc historiam referre, siquidem ibidem conceptis verbis dicam quod *Longinus sit hujus historice scriptor;* neque negare Baronium de ea loqui, siquidem remittam ad ipsum , notato anno, ut pateat illam nullo fundamento aul monumento nili, ex quo evidens csl me supponere Baronium de ea loqui, sed non probare. Per *monumentum* itaque non intellexi, ncc quisquis intelliget ipsam narrationem dispensationis, sed ejus probationem , seu aliquod fundamentum , puta, exemplar vel rescripti pontificii, vel diplomatis dispensationis, vel legationis, vel testimonium legatorum, vel aliquod monumentum ex abbatia Cluniaccnsi, vel aliquid simile quo tam singularis narratio historici posterioris ad quadringentos el amplius annos, ut mox dicam, firmaretur cl ei fides conciliaretur, quorum nihil cxlat apud Baronium cui satis csl referre simpliciter fragmentum historia? Longini, etiam omni monumento vacuum.

2" Dicit discrepantiam auctorum in assignanda cpocha hujus facti nihil ejus veniali nocere. Id quidem verum forcl si aliunde factum constaret, quod dici non posse arbitramur.

3° Dicit cx historia Longini cujus plura fragmenta refert, non posse probari Casimirum metu emisisse vota. Fateor id certo probari non posse; neque hoc dixitGonet; sed dixit graves auctores id colligere ex his quæ in responso retuli, quæ licet non evincant absolute melum, illum tamen innuunt.

Sed ad cumulum observari velim Longinum esse primum, saltem qui nominetur, hujus historiae scriptorem : obiit autem Longinus anno 1480, factum vero dicitur contigisse anno 1041. Jam quæro num factum tam singulareel illuc usque inauditum, de quo nullus auctor coaevus, nulli scriptores posteriores, per quatuor cl amplius sæcula ullam mentionem fecerunt, etiam eo tempore, scilicet S. Thomæ quo inter theologos ct juristas fervebant disputationes dc potestate summi pontificis super hanc rem, el de quo ncc minimum cxlat antiquum documentum in ipsa abbatia Cluniaccnsi; quæro, inquam, num hujusmodi facium non sit ad minus dubiæ (idei? Teslor hic quotquot regulas critices non penitus ignorant.

Id subodoralus est vir acutus Fleury, qui lib. 59 Hist. Ecclesiasl. postquam breviter retulit hanc historiam , subjungit mirum esse nihil de ea haberi neque in vita S. Oo>-lonis, tunc abbatis Cluniaccnsis, neque in antiquis monumentis hujus abbatiæ, sed earn duritaxat narrari ab historicis Polonis longe posterioribus : en ejus verba : *Ce qui csl surprenant, c'est que. ni dans la vie dt saint Odilon, ni dans les autres ancient monument de Clugny, il nc se trouve rien d'une histoire si singulière : nous ne rapprenons que par les historiens polonais qui ont écrit long-temps après,* id est post quadringentos ct amplius annos.

Post hæc perperam nobis opponuntur scriptores rcccntiores, Mabillonus, Pelavius, Duqucsnius el similes qui nonnisi in lide Longini, aut Cromeris, alterius Poloni adhuc longe posterioris, loculi sunt. Ruunt pariter glossa? el consectaria quæ adversarius ex historia Longini deducit ; „ul saltem caduca el dubia? fidei, non secus ac ipsa historia ex qua eruuntur, habenda sunt.

Contra secundam responsionem nostram insurgit clarissimus vir, dicendo cam sibi videri nimis violentam, el adhibita pro nutu glossa meis ct Soli verbis, contendit non deccrc theologum particularem sic loqui de summo pontifice.

R. hic non agi de sententia alicujus theologi particularis, sed de sententia fundata in jure quam tradit summus pontifex, Innocentius III, cap. *Cum ad monasterium,* Extra, *dc Statu monachali,* dicens : *Abdicatio proprietatis sicut el custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali, ul contra cam nec summus pontifex possit licentiam indulgere.* Quam communis scholarum Doctor, S. Thomas, adeo aperte cl constanter docet in Summa, ut, quamvis reprehendendi parcissimus, juristas oppositum sentientes ignorantiae arguat : quam denique sustinent numerosissimi theologi tam Thomistæ quam alii. Porro si liceat, ut concedit adversarius, sic loqui dc summo pontifice quando numerosae Ecclcsiæ aliter quam Romana sentiunt, quidni etiam sic loqui liceat quando alii pontifices, S. Thomas ct numerosissimi theologi aliter sentiunt? Fortcne, hoc ipso quo pontifex sequitur in praxi, seclusa definitione, aliquam opinionem probabilem, omnes alii qui oppositum probabilius reputant, tenebuntur abjicere stalim suam sententiam, ita ut summus pontifex habeatur magis infallibilis in praxi quam sit, juxta plurimos, in definiendis fidei dogmatibus? minime certe. Quid ergo, retenta propria sententia, aliud respondere possunt quam quod respondemus et respondent quotquot nobis consentiunt, scilicet summum pontificem secutum fuisse opinionem sibi probabiliorem ? in quo sane responso nec violentia ncc irreverentia ullatenus apparet, cum in bypolhesi non possit dari modestius.

Obj. 5 I In voto paupertatis et obedientiæ iispensalur de facto cum illis qui post professionem ad episcopatum assumuntur. Ergo.

Ibid, ad 4. — *R.N. ant.* Religiosus enim qui fit episcopus, sicut non absolvitur a voto continentiæ, ita nec a voto paupertatis, sed csl sicut dispensator bonorum communium Ecclcsiæ. Similiter etiam non absolvitur a volo obedientiæ, sed per accidens obedire non tenelur, quia superiorem non habet, sicut nec abbas monasterii qui tameri a voto obedienti® non est absolutas.

Obj. 6° In omni votosolemni intelligitur h;ec conditio, *nisi pontifex dispensaverit propter bonum commune ;* ergo. *Probatur ant.* In omni lege ul justa sit, includitur hæc conditio, *sinon obstat bono communi :* atqui votum est quædam lex privata quam sibi homo præscribit ; ergo in omni volo intelligitur hæc conditio, nisi propter bonum commune papa dispensaverit.

R. N. ant. Imo cx ipso actu vovendi solemniter apparet contrarium : cum enim sc tradat Deo ad castitatem servandam usque ad mortem, mens ejus et intentio potius est quod non dispensetur cum illo. *Ad probationem*, disparitas est, quod lex pro line primario respiciat bonum commune, votum autem etsi secundum quid dicatur lex, non respicit tamen bonum commune pro fine primario, sed bonum viventis et Dei cui se tradit. Sicut ergo, dum homo se per matrimonium tradit conjugi, nulla illi includitur papæ voluntas dispensandi, nec pro salute totius rcipublicæ papa hoc matrimonium dirimere potest : sic traditio lotius hominis cultui divino per votum solemne est absoluta, nec a pontifice ullo modo dependens.

Quod posset objici ex paritate voti solemnizati per susceptionem ordinis sacri, *solutum* manet er *probatione secunda partis conclusionis.*

DIGRESSIO HISTORICA.

DE VOTO JEPRTK.

ΛΛ art. U di<ffrt. praecedentis.

Roi gestæ historia describitur Judicum 1 i. Jcphte pugnaturus contra Ammonitas, vovit Domino dicens : Si *tradideris filios Ammon in manus meas, quicumquc primus fuerit egressus de foribus domus meæ^ mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, cum holocaustum offeram Domino.* Ipsi vero victori revertenti in Maspha *occurrit ei unigenita filia sua eum tympanis cl choris.... qua visa, scidit vestimenta sua el ait ; Heu ! heu me! filia mea, decepisti me et dccqUa es.* Hæc, audito patris voto, annuit et tantum petiit : *Dimitte mc ut duobus mensibus circumeam montes et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis; cui ille respondit : Vade.... Expletis duobus mensibus, reversa est ad*

lrem tuum, el fecit ci sicul voverat qua non *noverat virum.*

Do volo illo quæritur an legitimum fue- **ril**, cl quomodo illud impleverit Jephte,an fili® cæde, an consecratione virginitatis lanium?

Hic, a. 2 ad 2. — *Dico.* Jephte volum imprudenter emisit, et crudeliter adimplevit in **lilia**, non virginitatis consecratione, ^d mactatione cruenta.

Ibid.— *Probatur prima pars.* Ille imprudenter et illicite vovet, qui vovet Deo immolandum aliquid quod lege prohibetur immolari, aul se huic periculo exponit : atqui tale fuit Jephte votum : ergo. *Probatur minor.* Cum dixit Jephte : *Quicumquc primus fuerit egressus dc foribus domus meat, mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis* /Immon, *eum holocaustum offeram Domino,* vel intellexit dc homine quocumque, quod probabilius est, cum soli homines soleant obviam ire victori ct ipsi de victoria gratulari : hominem autem innocentem immolari vetat, non solum lex naturalis, sed cl positiva divina, Douter. 12 : *Non facies similiter* (id csl sicut gentes) *Deo tuo: omnes enim abominationes quas aversatur Dominus fecerunt, Diis suis offerentes filios el filias, el comburentes igni ;* et ideo primogenitos redimi jussit, Exod. 13, ct immolationem Isaaci noluit persolvi, sola patriarcha» obcdienlia contentus. Vel intellexit de quocumque animali, ul quidam volunt; polecat autem illi occurrere animal immundum quod lex vetabat immolari, ut asinus aut canis: vel homo, ut de facto accurrit, quem etiam immolare erat prohibitum, ul dixit : ergo. Unde S. Hieronymus dicit : *In vovendo fuit stultus quia discretionem non habuit, el in reddendo impius.*

Respondent quidam , juxta cap. 27 Levit, licuisse etiam homines vovere et cos immolare ; dicitur enim : *Omne quod Domino consecratur* (id est omne quod vovetur anathema), *sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur nec redimi poterit : quidquid semel fuerit sanctum sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio qua: offertur ab homine non redimetur , sed morte morietur.* Ergo.

R quod, cum inter consecrata morte plectenda illic numeretur homo el ager , homo autem non debeat immolari per mortem realem , ul vidimus, et ai?er n«n nosil, intelligendum est hoc fieri debere pro modo cujusque rei, ila ul, si esset animal immolalilium , occidebatur in sacrificium, immundum extra sacrificium; iiunoinciebatur negotiis saccularibus el dcpuiah». turcultui divino quomodo hodie n ligiiNih· cunlur mundo mortui ; denique si esset ager aut aliud quid inanimatum. Deoroihrrpbalur sic, ul non posset redire ed usum pnfanum , quæ consecratio quædain morsi» i mortificatio erat; nam ct hodie possibiles Ecclesiæ dicuntur *amorlizatie.* Ita filius in hunc locum. .j

Probatur secunda pars. Cum filia Jephte post duos menses esset reversa ad patrem, fecit ei sicut voverat : atqui non voverat consecrationem spiritualem victimae, siv immolationem virginitatis, sed realem cl cruentam immolationem: ergo : *Probatur* minor. Voverat se oblaturum in holocaustum quod ipsi primum occurrisset, atqui holocaustum erat maciandum, cl lotum igne comburendum in honorem Dei. Ergo.

Si dicas holocaustum posse inlelligi spirilualiter pro morte civili per consecrationem virginitatis , ul intelleximus supra anathema, cap. 27 Levit.

Contra csl cl simul confirmatur conclusio. In Virginitas tunc inusitata orat, qui a B. V. .Maria ortum duxit. 2 Si spirilualitcr dunlaxat immolanda fuisset film, Jephte ubi illam vidit, non prorupisset in miserabiles ejulatus, nec vestimenta sua scidisset, nec virgo postulasscl bimestre tempus ad plangendum cum sodalibus suis virginitatem suam, id enim potuisset loto (empore vit®; nec etiam quotannis lege lata convenissent fili® Israel ad piandum solemnem supra filia Jephte quadraginta dierum spatio , nisi revera fuisset mactata

Hanc conclusionem quoad ulramque partem , ante D. Thomam, tradiderunt Josephus, lib. 5 Anliquil. c. 10 : *Ad prxfinitum tempus,* inquit, *pater mactatum holocautoma obtulit, neque legitimum, nequt gratum Deo faciens* ; S. Ambros. lib. 3de Officiis, c. 12 : *Miserabilis necessitas* io quii, qua» *solvitur parricidio! melius non vovere quam quod vovere id quod sibi, cui promittitur, nolit exsolvi:* Micron. in cap. 6 Miche® his verbis : *Numquid dabo... frudum ventris mei pro peccato <inima mcœ'/quod fecil Jcphte pro temeritate* voti *offerens filiam ;S.* Aug. fuseq. 49 in Judi-

•µ , nbi ait : *hle. vero* (Jephte) *Deo non jubente neque poscente, cl contra legitimum fjusprwceplitm, ullro sacrificium vovil humanum;* Theodorei, q.20 in Judices;Ter tui. lib. 3 contra Marc. cap. 4. Chrysost. Hom. 14 ad popul. Antioch, (qui tamen citatur ibidem in contrarium a Bccano in Analogia vet. ct novi Testament, c. 10 , n. 37), sic ait : « Filiolam primam sibi occurrentem immolavit el Deus non prohibuit. El novi quidem quod infidelium mulli crudelitalcm cl inhumanitatem nobis improperant propter hoc sacrificium : ego voro multæ providentiæ cl clcmcntiæ demonstrationem in hoc sacrificio faciam esse dicerem , clquod generis noslri curam gerens cædem illam non prohibuit: si enim post volum cl promissionem illam sacrificium prohibuisset, mulli etiam posl Jephte Deum sperantes non suscepturum, multa vovissent hujusmodi vola, elsensim progredientes in filiorum necem incidissent. Nunc vero illud opere permittens impleri posleros omnes prohibuit. El quod hoc sil verum , postquam Jephte filiola fuit jugulata, ut scmpilcrnæ memoriæ calamitas esset, nec malum oblivioni tradcrelur, apud Judæos lex lata csl virgines rillo tempore convenientes, quadraginta diebus commissam cædem deplorarent, ut icædis memoriam renovantes, posleros omnes prudentiores faciant el discant quod dc mente Dei non oral ul hoc fieret; neque enim lugere cl plorare virgines per-, niisisscl. Et quod non conjectura sit quod dicitur, (inis dcmonslravil; post illud enim sacrificium , nemo tale Deo volum vovit, proplerca hoc non prohibuit. Quod autem ipse mandavit in Isaac, vetuit: per audio demonstrans quod non gaudet hu-Djusmodi sacrificiis. » Hæc S. Chryslost. quibus conclusioni magna lux affulget et quædain objectione solvuntur.

Solvuntur objectiones,

Obj. 1° *contra primam partem.* Jephte votum suum emisit singulari Spiritus sancti impulsu: ergo. *Probatur ani.* loco citato Judic. *Factus est ergo super Jephte spiritus Domini, el circuicns Galaad el Manasse, Λlιiβplια quoque Galaad, et inde transiens aa filios Ammon, volum vovil Domino, dittns : Si tradideris* , etc. Ergo.

A. 1« juxta S. Aug. loco citato vpintum Domini qui factus dicilur super Jephte, fuisse spiritum fortitudinis ac roboris quo hostes debellaret, non spiritum consilii ac nictatis quo prudens legilimurnque votum emitteret. Sic dc Gcdcone dicitur : *Spiritus Domini confortavit Gedeon,* scilicet ut hostes populi tanta facilitate superaret, non ut cx auro prædæ faccret *ephod* post quod omnis Israel fornicatus est.

In £pist. ad Heb — *l(.* 2° juxta D. Thomam, in facto Jephte fuisse aliquid a Spiritu sancio, scilicet motum ad vovendum in generali , aliquid autem ex proprio spiritu , scilicet quod immolavit quod non debuit , ct in hoc peccavit, sed postpœnituit; vel, ul ail hic S. Doctor, fides ct devotip quæ motus est ad vovendum, — Hic a 2. ad 2. — fuit a Spiritu sancto , non autem ipsum volum.

insl. Tam insignis victoria de hostibus Israel statim post votum reportata , probat illud fuisse Deo gratum cta Spiritu sancto. Ergo.

/l. cum S. Aug. loco citato : Jqil *spiritus Domini cl per bonos cl per malos , el per scientes cl per nescientes quid agendum novit cl statuit.... unde cl Gedeon etsi* non *postea quam fccil Ephod, tamen posleaquam lentavit Dominum , quod utique peccatum csl, magna strage hostibus cœsis atque superatis populo acquisivil salutem.*

Insl. 2° Aposl. Ilcb. 11, sic ait: *Deficicl mc tempus enarrantem dc Gedeon, Barac, Samsoncm, Jephte, David, Samuelel Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, opcrali sunljustitiam , adeptisunlrepromissiones.* Ergo.

/I. cum S. Aug. cl S. Th. loco citato , Jephte ct alios ab Apostolo inter sanctos recenseri, non quod nusquam peccaverint, ut certo constat de Samsone, Davidect Gedeone, sed quia fidei merito conspicui ct poenitentia peracta , in justitia cl sanctitate defuncti sunt ct repromissiones adepti.

Insl. 3° S. Ilicron. spectans hunc locum Apostoli, Epist. 24 ad Julian, ait: *Jephte obtulit filiam virginem , el idcirco in enumeratione sanctorum abApostolo reponitur.* Ergo.

W. S. Ilicron. laudare animum voventis, seu rationem quæ movit Jephte ad vovendum, scilicet fidem ac religionem , non vero votum ipsum exparte objecti et circumstantiarum quæ ipsum contaminarunt; et niai

sic intclligas.sibi ipsi contradicet S. Hieronymus, *ul paid ex probatione conclusionis.* Cætorbm.siquisintSS. patres qui aliter ac nos dc hoc facto censeant, ipsis opponimus Paires citatos in *probatione conclusionis.*

Inst. 4 cum Bccano. Si populus non putassel hoc votum esse a Spiritu Sancio cl Deo acceptum , non fuisset passus tiliam Jcphle occidi, sed eripuisset illam a morte sicut eripuit Jonathan, quando Saul ratione juramenti quo se obstrinxerat, volebat ipsum interficere, 1 Reg. 14. Ergo.

R. dato quod assumitur, indesequi populum errasse, quod non est mirum nec rarum.

Insl. 5° S. Scriplura votum faclumquc Jcphle non reprehendit, cur ergo nos illud improbamus ?

R. cum S. Aug. sup. citato, Scripturam sacram de voto ct facto Jcphle in neutram partem sententiam protulisse, *ul noster intellectus in judicando exerceretur,* sed æstimandum reliquisse cx justitia ex lege Dei et ipsa Scriptura hujusmodi sacrificia Deo displicere satis testantur.

Obj. 2° *conlra secundam pariem.* 1° Non csl verisimile Jephtc, hominem prudentem, sermonem non habuisse dc volo cum Phineos summo sacerdote, vel cum aliissacerdolibus in lege; quod si fecerit nullus horum ipsi suasisset filiam innocentem mactare.

2 Petiit illa bimestre ut plangeret non mortem sed virginitatem suam.

3° Cum S. Scriplura dixisset : *Explelisque duobus mensibus reversa csl ad patrem suum, el fecit ei sicul voverat,* subdit, *quæ non noverat virum* , id est, virginitatem perpetuo servabat. Ergo.

R. ad primum, Jephtc a sapientibus consilium non petiisse circa execulionem voti sui , quia humanum ct militarem secutus errorem, existimabat se illud implere debere; vel sapientes, si interrogavit, satis peritos in lege non fuisse, ul huic quaestioni quod rectum erat responderent. In Chaldaica Paraphrasi legitur : *El non consulit Pinhhas sacerdotem ; cl si consuluisset Pinhhas sacerdotem , redemisset cam pecuniis.*

Ad secundum, R. quod petierit illa bimestre ad plangendam virginitatem suam , id esi, virginalem aetatem, eo quod moritura esset nulla relicta prole, tunc cum tristis erat et indecora virginitas ac sterilitas ob spem Messiæ e Judaeis nascituri.

Ad tertium, R. quod id quod sacer B1> toricus subdit, *quæ non noverat* virum, sit circumstantia ad substantiam voti minime pertinens, quæ tamen tacenda non fuit, sive ut paterni juris adhuc fuisse significaretur, sive ul ralio redderetur cur inducias ad plangendam virginitatem a patre poslulasset.

DISSERTATIO V.

DE JURAMENTO, ADJURATIONE ET ASSUMPTIONE DIVINI NO.UINIS PER LAUDEM.

I). Th. Q. 89.

Q. 89. >n procomio. — Peracta discussione actuum internorum latriæ, considerandum est dc actibus ejus exterioribus quibus aliquid divinum ab hominibus assumitur, quod est sacramentum aliquod, vel ipsum Divinum nomen. Dc sacramenti assumptione locus erit tractandi in tertia parte. De assumptione autem Divini nominis nunc agendum est. Porro assumitur Divinum nomen ab homine tripliciter : uno modo, per modum juramenti ad propria verba confirmanda ; alio modo, per modum adjurationis ad alios inducendum ; tertio modo, per modum invocationis ad laudandum. Primo ergo dc juramento agendum est.

ARTICULUS I.

Quid sil juramentum!

Hic n. 1. o. — Juramentum dicitur a jure; quia pro jure seu lege introductum est apud omnes nationes , ut quod sub invocatione Divini testimonii dicitur, pro vero habeatur. Dicitur eliam sacramentum , quia fit per rem sacram, scilicet Divinum nomen.

Ibid. — *Dico* 1° Jurare, est vocare Deum in testem alicujus rei : unde juramentum est invocatio Divini nominis in testimonium alicujus rei.

ibid. — *Esplicatur.* Juramentum ad confirmationem rei dubiae vel controversa ordinatur, juxta illud Apost. Heb. 6 : Omnis *controversia) finis ad confirmationem est juramentum.* Cum enim particularia facta contingentia hominum non possint per rationem necessariam probari, ideoquæ •le his dicuntur solent confirmari per testes; sed humanum testimonium non est sufh ciens ad hujusmodi confirmandum propter duo : io propter defectum veritatis huniM, quia plurimi in mendacium labuntur ; >*propter defectum cognitionis, quia homines non possunt cognoscere neque futura . neque cordium occulta, vel etiam absenua, de quibus tamen homines loquuntur, el expedii rebus humanis ut certitudo aliqua de his habeatur. El ideo necessarium luit recurrere ad Divinum testimonium; quia Deus eque mentiri potest , neque eum aliquid latet. Sic ergo assumere Deum in testem, d.citur jurare.

Hæc autem attestatio seu invocatio Divini testimonii est actus intellectus, nempe locutio interior, præsupponens actum voluntatis quo optamus et intendimus Deum adesse nobis testem.

A. 2. ad 3. —Id tamen non sic inlelligas quasi jurans absolute petat ul Deus hic el nunc actuali signo veritatem dicti teslelur (hocenim pertinet ad lentationem Dei, si sine urgentissima ratione vel sine speciali motione Spiritus sancti fieret), sed quod Deus teslelur veritatem dicti quomodo el quando ei placuerit, saltem *quando illuminabit abscondita lenebrarum el revelabit occulta cordium :* el hoc testimonium nulli juranti deficiet, vel pro eo vel contra eum.

Sed quid valet, inquies, testimonium Dei futurum ad fidem hic el nunc faciendam? Mullum sane, quia non facile putatur quis ita esse improbus ut velit Deum facere testem falsi et confirmatorem mendacii.

Dices 1° Si juramentum sit invocatio Divini testimonii, *sequitur* 1° quod qui inducunt auctoritatem Scripturæ sacræ, ul faciunt doclores , jurent, siquidem inducant in testimonium Deum cujus verba proponuntur in Scriplura sacra. Sequiiur2>>quod juramentum sit oratio qua invocatur Deus ut opem feral ad persuadendum, sicque dum sancti invocabant Deum ul miraculis praedicationem confirmaret, jurabant : *utrumque consequens videtur absurdum.* Ergo.

Ibid, ad *t.* — *R. ad primum , D. ani.* Si juramentum sit invocatio Divini testimonii jam dati, sequitur etc., *C. sequelam,* Divini testimonii exhibendi, *N. sequelam.* Aliud est igitur uti testimonio Dei ut jam data, quod iit cum aliquis auctoritatem Scripturæ sacræ inducit; et hoc est simplex probatio, non juramentum : aliud testimonium Dei invocare ul exhibendum , quod fit juramento.

Ad secundum, similiter/), *ant.* Si juramentum sit invocatio Divini testimonii per modum supplicationis, sequilm etc. *C.* per modum conslilutionisel simplicis motionis, *N.* Qui jural ergo non orat Deum ut testimonium ferat, sed constituit eum testem sui dicti, eo modo quo si quis diceret : *Testor adslantes,* non proprie eos oraret, sed constitueret eos testes el quantum in ipso est ipsos moveret ad testandum.

Dices 2° Qui jurani per falsos deos jurant : ergo jurare non est Deum verum vocare in testem.

R. Cum Solo, lib. 8, q. 1. a. 4 et aliis conlra Sylviumhic, A. *ant.* Quia qui jurat per falsos deos, puta per Jovem, vel scit Jovem nihil esse, el tunc non magis jurat quam si juraret per chimæram quæ nihil testari polesl, el ideo si falsum jurat, nor est perjurus sed mendax. Vel putat Jovem esse Deum, et tunc neque revera jurat, quia Deus ille putalitius non est testis infallibilis qualis invocatur in juramento, ut faciat fidem certam ; neque si juret falsum ulla fit vero Deo injuria : tamen erit perjurus affectu et reatu, eo modo quo quis foret homicida quoad culpam et voluntatem qui occideret feram intendens occidere inimicum, et ex conscientia erronea tenebitur servare juramentum si sit promissorium.

Instabis cum Sylvio hic S. Aug Serm. 28 de Verbis Apostoli, cap. 12, dicit esse perjurum qui jurat falsum per lapidem, quia licet non putet lapidem sanctum , tamen putat sanctum is cui jurat. Ergo.

R. hoc non dicere S. Aug. sed potius contrarium innuere;namdicilquidem eum qui jurat falsum per lapidem esse perjurum, nempe, ul dixi, affectu et reatu; *quia*, inquit, *per id quod sanctum putat falsum jurat* , cx quo videtur sequi quod si non putaret sanctum id per quod jurat, non foret perjurum eliam affectu : unde cum de illo subjungit in ejus persona loquens : *Sed ego illum* (scilicet lapidem) *sanctum non puto,* pergit quidem S. Augustinus eum inculpare, non dicit tamen ul ante eum esse perjurum, sed fallacem tantum a Deo puniendum : en ejus verba : α Sanctum » putas cui juras : non enim quando jura· «tibi juras aut lapidi juras, sed proximo «juras: homini juras ante lapidem; sed » numquid non ante Deum? Non te audit

» lapis loquentem, sed punit tc Deus fal-
» lacent. »

Respondent alii talem dici perjurum a S. Aug. non quod sit revera perjurus, sed quia est talis in opinione illius cui jurat, quatenus is habet lapidem ut Deum , cl illi jurans debet servare fidem, non cx virtute religionis quidem , sed ex virtute fidelitatis et justitiæ.

Dices ?›0 Qui jurat per creaturas vere jural . ergo jurare non est Deum in testem vocare.

A. 6. o. —*R. D. ant.* Qui jurat per crcalurassccundum se, vere jurat, Λ'. *ant.* per creaturas quatenus in eis relucci veritas divina , *C. ant.* Sic autem est tacite Deum testari, dc quo latius infra.

Dico 2-Ad rationem juramenti necessario requiritur intentio jurandi seu vocandi Deum in testem.

Ha Cajetanus hic a. 7, § *Ex quibus* sub finem ; Sylvius hic a. 7, quæslio 3, conci. 1; Candidus disquisit. 26 , a. 2 , dub. 1, et alii communiter contra Juenin., qui existimat sufficere intentionem exlrinsecam jurandi, hoc est, sufficerent verba juratoria sic proferantur . ut audientes credant ea proferri ad fidem faciendam per invocationem Divini testimonii. Id quidem verum est quoad forum exterius , secus quoad interius; 1° quia juramentum est essentialiter invocatio Divini testimonii , invocatio autem csl essentialiter actus intellectus et voluntatis, ut dictum est. 2'* Si sufficeret proferre verba juratoria sine animo jurandi , sequeretur quod qui ea proferret narrative, juraret; item , quod semper jurarent et saepissime pejerarent qui ad singula fero verba dicunt, per Eeum, quod videtur inconveniens : quod autem audientes credant vel non credant me velle jurare nihil influit in intentionem meam, ncc eam ponit sidesi t, nec aufert si adsit. 3" Qui sine animo vovendi verba voti proferret, sicut adstantescrederent cum vovere , puta , in professione solemni , licet censeretur professus in foro exteriori, quoad Deum tamen non voveret , nec esset vere professus , juxta illud S. Thomæ : — In 4. d. 3Sq 1 a l ad 2 —*Promissio quandoque fit ore et non corde, el lalis apud Deum non est votum;* atqui eadem est ratio juramenti el voti quoad præsentem casum. Ergo.

Inf. q 98 a.l.adj—Und-illud principium S. Th. post S. Aug. Senn. 28 de Verbis Apostoli, cap. 2: *Interest guemndm'· dum verbum procedat ex animo ,quiaTcaii\ linguam non facit nisi rea mens.*

Ilinc colliges ▮'quod, qui positive intendit Deum vocare in testem , quæcumquc verba proferat cliam non juratoria, aut tantum nutus edat, autsigna, aut etiam mente solum id intendat absque verbis aut nutibus , vere jurat, et si falso , perjurat. Dico *aut cliam mente;* licet enim regulariter juramentum fiat exterius , quia regulariter fit in gratiam hominum de veritate dubilanlium , quapropter S. Thomas illud revocat ad actus exteriores religionis , absolute tamen loquendo, fieri polcsl sola mente.

Colliges 2° quod , qui e contra positive non vult invocare Deum in testem, quæcurnque verba etiam juratoria proferat, non vero juret, et si falsum dicat, non vere perjuret, licet, sive verum sive falsum dicendo, graviter aliunde peccet, ut suo loco dicemus. Similiter qui negative se habens, vel ignorans, vel inadvertens, præscindit ab invocatione Dei, etiam non jurat, quia revera non invocat Deum in testem.

Qui tamen verba secundum se juratoria proferret ea intentione ul fidem astruat dictis, quamvis non haberet explicilam voluntatem jurandi, si eam positive non excludat, censeretur, meo saltern judicio, virlualiter et tacite Deum vocare in testem elconfirmatorem sui dicti cui vult fidem conciliare, ideoque vere jurare.

Colliges 3° quod si de ipsa intentione dubitatur, eruenda sil, ut diximus de volo, ex circumstantiis et maxime ex verbis juramento adhibitis; ita ul sijurans verba explicite juratoria adhibuerit, censendus sit voluisse jurare, quia jure praesumitur verba menti conformasse, nisi de opposito constet. Si autem formula ambigua usus sil, ita ut neque ex illa neque cx aliis circumstantiis possit haberi præsumptio veritatis in aliquam partem , tutior pars est eligenda.

A. 4.O.— *Dico* 3° Juramentum est actus religionis, sive lalriæ. Quia, *sicut ex dichi patet,* illequi jurat invocat Divinum testimonium ad confirmandum ea quæ dixit : atqui nihil confirmatur nisi per aliquid quod esi certius el polius . ergo in hoc ipso quod homo per Deum jurat, profitetur Deum potierem, utpote cujus veritas est indefectibilis elcognitio universalis, quod est Deomag-

uatn reverentiam exhibere : unite et Apos- | luius, Hebr.6, (licit quod *Homines per ma-* | *joremsejurant;* el S. Micron, super Maith, a,quod *Qui jural, aul veneratur , auldili- ijil cum per quem jurat.* Subsumo. Atqui exhibere reverentiam Deo pertinet ad religionem, sive lalriam : ergo juramentum est actus religionis.

ARTICULUS II.

Quotuplex sil juramentum ?

Hola. Juramentum potest considerari t° cx parte materiæ scu rei quæ confirmatur; 2° ex parte modi jurandi ; 3° ex parte ejus per quem juratur; 4° cx partealicujus circumstantis notabilis. Et secundum has varias considerationes varicdividilur. Unde

Λ. i.o — *Dico* 1°Ex parle materiæ, dividiturjuramentum in assertorium el pro- nnssorium, ad quod reducitur comminatorium.

Juramentum assertorium est, quando Divinum testimonium inducitur ad asserendum præsentia vel præterila, ul : Testor Deum me legisse Horas, Petrum interluisse sacro, me tenere fidem catholicam, etc. Promissiorum est, quando inducitur Divinum testimonium ad confirmandum aliquid futurum jurandi proprium , ul : Testor Deum me non amplius lusurum, inc daturum centum llorenos pauperibus , etc. Hoc juramentum includit assertorium, nempe quod jurans habeat de facto animum faciendi quod promittit.

Est duplex juramentum promissorium : unum simplex el per se stans, quo quis jurat se facturum aliquid vel omissurum absque promissione aut pacto erga alterum, ut : Juro me jejunaturum hodie, me non lusurum, me daturum centum llorenos pauperibus, etc. El sub hoc juramento proiiiissorio continetur comminatorium, quo (piis sub attestatione Divini nominis comminatur alteri pœnam, iit illud Saulis: *Utre facial mihi Deus cl hæc addat : mnrte morieris, Jonalha ;* item illud palris contra lilium : Testor Deum quod te puniam , et similia ; sic enim vel non est promissio, vel saltem non acceptatur. Porro hoc juramentum simplex .sicut el comminatorium non inducit obligationem fidelitatis aul justitiæ, *ut palet,* sed religionis lautum.

/Uterum juramentum promissorium, est cnniirmalorium promissionis alteri factæ el acceptai®, et est triplex : unum confirmatorium promissionis factæ Deo , ct dicitur *votum juratum;* inducit duplicem obligationem ex virtute religionis, unam fidelitatis rationc voti, alteram reverentiæ ratione juramenti. Secundum est confirmatorium promissionis factæ homini, ct dicitur *pactum juratum :* inducit etiam duplicem obligationem , unam religionis vi juramenti , alteram fidelitatis et justitiæ erga promissarium. Terlium , est confirmatorium promissionis factæ Deo el homini, el dicilur *volum cum pacto juratum :* ut si cum juramento promittas Deo te daturum centum llorenosPetro pauperi id acceptanti, continet triplicem obligationem , duas religionis erga Deum ratione voti et juramenti, tertiam fidelitatis et justitiæ erga Petrum ratione promissionis in ejus favorem factæ et ab ipso acceplatæ.

Dices. Deum quis jurat aliquid futurum a se independens , v. g. Petrum cras moriturum, prolcm masculam nasciluram, cras fore pluviam, etc., tale juramentum non est assertorium, quia non est de re presenti aut præterila , sed futura ; neque promissorium, quia nihil promittit ad se perlinens, neque ullam obligationem contrahit in luturum ; ergo divisio S. Themæ non est adæquata.

11. (ale juramentum esse communiter assertorium, quia rcgulariler objectum illius non est res futura, sed notitia præsens rei fuluræ, ita ut sensus sil : Juro me certo aut probabiliter scire, credere, existimare, etc. Petrum cras moriturum , prolem masculam nasciluram, etc. Unde, st talis adsit notitia præsens, sive certa sive probabilis, sive credulitas, lalis denique qualem intendit asserere jurans, tamen res præter intentionem non eveniat, non erit perjurus Quod si sil incertum qualem notitiam intenderit, colligendum est e\ conditione objecti el aliis circumstantiis : eo sensu, id est de sua credulitate, jurant testes dum interrogantur de innocentia alicujus scu de non patrato crimine, nisi interrogatio restringatur ad cerium tempus aut certum locum, tunc enim possunt etiam jurare de ipso non facto.

Quod si forte in præscnli casu jurans revera intenderet jurare ipsum factum futurum , a se independens, debebit reduci ad juramentum promissorium , — A 7. ·. —

sod deesl tali juramento discretionis judicium , et si desit veritas erit perjurium , quale scilicet reperitur in juramento promissorio falso.

Dico 2° Juramentum ex parte modi jurandi dividitur in contestatorium, quod lit persimplicem Dei contestationem,dicendo, v. g.: Sil mihi Deus testis,juro per Deum,etc. cl in cxccratorium , quod fit per execralionem , dum scilicet aliquis se vel aliquid ad se perlinens ad pœnam obligat nisi sil verum quod dicit, ul: Deus me puniat, me damnet, me confundat, nisi verum sil quod dico.

Forma juramenti exeeratorii olim usitata in veteri Testamento erat hæc : *Hæc [acini mihi Deus el hæc addat:* id est, Sit mihi Deus propitius si veritalem dico, non sil si falsum dico. Forma autem nunc usitata in jure canonico est hæc : *Ita me Deus adjuvel el heuc sancta Evangelia ; sensus esi,* Deus me adjuvel si veritatem dico, non me adjuvet si mentior.

Potest aulem fieri juramentum exccralorium absque expressione Divini nominis, nempe imprecando sibi aut suis malum absolute, ul : Peream, moriar, non movear hinc, per vitam patris, uxoris, etc.; vel etiam sibi aul ad se pertinentibus imprecando malum per creaturas inferendum, ut : Diabolus me auferat, me confundat, fulmen me conterat, etc. modo utrubique subinlelligalur el intendatur id fieri Deo permittente ut vindice ; nam alioquin si sic jurans intenderet tantum promissionem suam firmare ut cum quis dicit : Amputentur mihiambæ aures, lingua, manus, vapulem virgis, etc. si mentior, ita ul sensus sit: Consentio, permitto ul amputentur mihi aures , ut vapulem virgis, etc. non est juramentum. Item non est juramentum si quis imprccelur malum hosti aul daemoni dicendo, v. g. : Diabolus te auferat, Deus te confundat si mentior; neque si Deo aut sanctis imprccelur malum, dicendo v. *g. :* Destruatur Deus, pereant sancti si mentior. In primo casu erit maledictum; in secundo blasphemia; in neutro juramentum : quia, *ul patet ex dictis,* in juramento exccralorio ad assertionem dicti, invocatur Deus ul vindex el puniens si sil falsum ; hineque ostenditur quanti fiat aul diligatur is per quem jura lut- f vel is cui fit imprecatio : debet «Tgo fieri vel sibi, vel rebus ad se pertinentibus, vel a se dilectis aut in prelic habiti· et mali optati capacibus.

Dico 3° Ex parte illius per quem juratur, dividitur juramentum in explicitum cl implicitum.

Explicitum, quod fit expresse per ipsum Deum, ul: Deus sil mihi testis, el illud Apostoli : *Veritatem dico in Christo Jesu,* Rom. 9. Implicitum, quod lit per creaturas quatenus in eis relucet divinitas scu veritas divina. Usitata olim erat apud veteres hæc jurandi formula : *VivilDeus,* nec omnino nunc antiquata ; usitatior tamen modo csl hæc : *Sicut vere est Deus, quam vere Deui vivil, ita verum est,* etc. Ubi notandum non fieri comparationem quanlilativam, quasi sensus esset tantam esse certitudinem elveritatem dicti quanta est certitudo cl veritas divinitatis, id enim esset blasphemum; sed proportionalem , ita ul sensus sil : *Sicut vtrum est Deum esse, Deum vivere,etc. ita suo modo verum est quod dico.*

Adverte insuper has et similes formulas· *Loquor coram Deo, Deus scii vel videt hoc esse verum, Deus est mihi testis,* et similes, quandoque non esse juratorias, quandoque esse juratorias.Si proferanlurcnuntialive,ila ut sensus sit, Deumnosse quædico, non sunt juratoriae. Si autem proferantur invocative, quod pendet ab intentione proferentis, sunt juratoriae. Et hoc sensu reputantur juraloriæa D Th. — Ibid, ad 3. — abpie ita usurpantur ab Apost. 2 Timolh. 2 : *Testificor coram Deo cl Jesu Christo,* Galal. 1 : *Ecct coram Deo diro, quia non mentior;* Rom. 1 : *Testis est mihi Deus.*

Petes quid censendum de istis sal frequentibusjurandi formulis: Abnego Deum, abnego fidem , Deus csl injustus, non sil Deus nisi hoc verum sit, aut nisi hoc fecero, etc.

R. Si proferantur hoc sensu, quod fides mea de Deo, de ejus exislcntia, justitia, etc., pendeal a veritate mei dicti, sunt blasphcmæ; sed si proferantur comparative, quod frequentius est, hoc nempe sensu : Sicut certus sum me per gratiam Dei non recessurum a fido, Deum non posse esse injustum , aut esse Deum , ita proportionaliler certum csl quod assero, ita certo statuo hoc facere, etc., sunt juraloriæ

(ir< n juramentum implicitum , seu per creaturas.

dotandum quadruplicilcr posse jurari per creaturas. 1° Quasi illae sint quoddam numen; quomodo gentiles jurant per sua idola , et Israelitæ jurabant per vitulos aureos quos Jeroboam exstruxerat in regno Samariœ : et hoc, ut dixi supra, non est proprie juramentum, sed blasphemia el idololatria.

2o Considerando creaturam secundum sc cl propriam dignitatem : ita quod si invocetur ul veritas prima aut veritas ex sc infallibilis, sit parilcr blasphemia el idololatria ; si vero invocetur ut testis infallibilis non ex sc sed a Deo, ut sunt angeli et sancti , non erit quidem juramentum perlinens ad religionem, sed sacra quædam contestatio perlinens ad duliam.

3« Considerando creaturam ut aliquid ad nos pertinens quod obligamus Deo; el est juramentum cxccratorium dc quo supra.

4° Tandem considerando creaturas quatenus sunt aliquid Dei el in eis relucet aliquod attributum divinum; elsicjurare per illas est virlualiler cl implicite jurare per Deum, adeoque verum juramentum. Unde Christus, Matth. 5, prohibens indiscreta ct inutilia juramenta , dicit non jurandum per *coelum, quia thronus Dei csl; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia est civitas magni Regis ;* ct23 : *Quicumque juraverit in templo, jurat in illo ct in eo qui habitai in ipso : et qui jurai in cœlo, jurat in throno Dei cl in eo qui sedet super eum.*

Sic etiam qui jurat per angelos , per sanctorum reliquias, per sacramenta, jurat per divinum Numen specialiter in eis assistens, relucens aul habitans per gratiam, gloriam aut potentiam; qui jurat per Evangelia, jurat per eorum auctorem el per veritatem infallibilem quam continent el manifestant. Sic etiam, juxta Sylveslrum, 'crbo *Juramentum* 3, q. 10, juratur per mortem , sanguinem ct honesta membra Christi ct sanctorum, modo fiat reverenter, et non irrisorie aut per modum spernentis, quod est horribilis blasphemia ct adhuc horribilior si per membra inhonesta. Quo sensu jurare prohibetur injure, cap. 10, 22, q- I-

Tandem per quamcumque creaturam jurare potest is qui in omni re Deum contemplatur, quia ipse est omnium vita cl esse , omnia creans, gubernans et conservans ; id Limen nec solet nec convenit, ul dicemus infra : unde qui juraret per viles creaturas in quibus non relucet specialiter divinitas , ul per canem , per ignem, per panem , per solem , etc., censeretur potius jocari quam jurare, nisi adderet nomen Dei, ul per ignem Dei, per panem Dei, aut nisi vere jurare intenderet.

Petes utrum hæ frequenlissimæ loquendi formule, *in veritate, in conscientia, per fidem meam, in fide viri honesti, viri Christiani, sacerdotis, religiosi,* etc., sint secundum se juraloriæ?

R. ex communi theologorum sensu , Cajet. Sol. Ledesm. ct aliorum, *negative.* Quia, quoad primam, *in veritate ,* idem est ac si dicas, Vere res ita se habet ul narro , ita ul sit simplex assertalio, seu protestatio vera loquenlis. Quoad secundum, *in conscientia , super conscientiam ,* sensus est : Loquor prout conscientia mihi dictat. Quoad tertiam, *per fidem meam, in fide viri honesti, viri Christiani, sacerdotis,* etc., non intelligitur fides divina scu calbolica, sed fides moralis, seu fidelitas, sinceritas, etc., ita ut sensus sit : Loquor ea fide, ea sinceritate quæ decet virum honestum, chrislianum, sacerdotem , religiosum qualis sum aul haberi volo : unde, inquit Cajetanus , qui sic loquitur seipsum offert in testem non Deum, sicut reges promittentes in fide regia non jurant, sed propriam excellentiam offerunt ad confirmationem.

Idem dicendum de aliis similibus asserendi formulis, sive proferantur per modum attestationis, utsi dicas : Hoc tam verum estquam sum vere honestus vir, Christianus, religiosus, sacerdos, etc.; sive proferantur exeeratorie, ut si dicas : Non sim honestus vir, non sim Christianus, sacerdos; vel, Sim aul habear perfidus, inhonestus, hærelicus, etc. si hoc quod dico non sil verum : quia in his aul similibus non est vera exeeratio, seu vera Dei vindicis aut divini judicii invocatio ad hæc, sed tantum loquenlis permissio, quasi diceret : Habeas me pro tali, annuo, nisi verum sit quod dico ; sicut supra dicebamus, non esse juramentum cxccratorium si dicas : Amputentur mihi aures, caput, nisi verum dicam. Excipe tamen in his omnibus, nisi eas formulas adhibens adjungat aliquid Dei, ul *in veritate Dei,* aut *per fidem divinam ,* vel nisi per eas intendat Deumvocare in testem et vere jurare

Item verbum *juro* absolutect simpliciter prolatum non videtur regulariter juramentum, quia non exprimit perquem juratur; licet enirn non juretur proprie nisi per Deum, ca lamcn est opinio vulgi, per quodcumque posse jurari, aut potius hanc vocem posse adhiberi in variis formulis quæ non sunl juraloriæ; sic quotidie dicitur : *Juro in conscientia, juro in veritate , juro in fide honesti viri,* etc. quas tamen mox diximus non esse juratorias : unde hæc vox sic absolute prolata in communi acceptione significat, Protestor, firmiter assero rem sic esse. Excipe semper, nisi proferatur animo Deum in testem vocandi, aut nisi ex circumstantiis ea intentio colligatur; si enim in judicio proferatur, aul si petenti , *Jura per Deum* , respondeas, *Juro,* reputatur juramentum : quia , ul supra dixi, quæcumque verba quis proferat, sive juratoria sive non, si per hoc intendat Deum vocaro in testem, jurat ; si non intendat, non jurat : cl hoc principium semper præ oculis est habendum in hac materia.

Dico 4„ Ex parte notabilis circumstantis dividitur juramentum in privatum et solemne quod fit cum aliqua solcmnilale, ut coram notario, testibus , laciis Evangcliis, etc. ct est triplex : verbale, quod fit per verba; rcalc, quod fit per nutus aul signa tantum , v. g. tangendo crucem aul Evangelia, digitos elevando ad petitionem alterius exigentis juramentum ; mixtum ex reali et verbali simul, quod dicitur etiam *corporale* in jure.

Solcmnilas juramenti in veteri lege erat manus levatio, Genes. 14; transitus per duas partes victims divisæ, Jerem. 34; positio manus sub femore exigentis juramentum , Genes. 24 el27, ad significandum juramentum fieri in fide Messiæ qui in lumbis patriarcharum continebatur. Nunc vero in foro ecclesiastico, ritus solemnis est tangere Evangclia cum his verbis : *Sic me Deus adjuvet*, etc. ul supra ; in foro civili, est tangere sceptrum seu aliquod signum potestatis civilis. — Q 98. a. 3. ad 2.—Porro solcmnilas adhibetur juramento ut majoris cum deliberatione, reverentia et tremore præstetur, ex quo obligatio ejus angetur el violatio aggravatur.

Solemne iterum dividitur in exlrajudicialc , quod lit extra judicium , ct judiciale, quod fit in judicio. Elhoc est triplex : primum, juramentum *calumnia,* quod ir. principio lilis vel etiam postea , si alterutra pars exigat, debet judex deferre acton quidem, ul juret non animo calumniandi se litem movisse, sed existimando bonam rausam habere; reo, ut juret se bona justitia uti ad reluctandum, hoc est, existimare sc jus habere resistendi adori, L. 2, cod. *de Jurejurando propter calumniam :* secundum juramentum *in litem,* quando scilicet quis jurat do quantitate aut valon rei, vel de affectu speciali quem habet ad rem, propter quem tanti vel tanti illam facit; vel de damno emergente, aul de luno cessante. Tertium est juramentum *litis dccisivum,* quod adhibetur quando deficit sufficiens probatio. In causis criminalibus dicitur *juramentum purgatorium;* in chilibus, *juramentum supplelorium.*

Et est iterum duplex, necessarium el voluntarium. Necessarium est, quod in causa dubia ob inopiam sufficientis probationis a judice defertur, sive ex officio she ad instantiam partis. Dicitur necessarium, partim quia judex quandoque deferre cogitur, parlimquia delatum recusari non potest sine causa. Extra, *dc Jurejurand.* lib. 2 , lit. 24, c. *ultimo.* Causa autem recusandi in actore est, si allegationem suam plene probaverit; in reo, si rem non habeat cognitam aul ejus oblitus fuerit

Voluntarium est, quod a parte parti defertur cl recusari potest, cap. citato, nisi deferatur judice approbante; tunc enim csl quodammodo necessarium, el jurare debet is cui defertur, aut saltem parti offerenti referre; alias lis contra ipsum decisa erit. Ila in jure, L. 38, ff. *dc Jurejurando,* ubi dicitur : *Manifesta turpitudinis csl el confessionis nolle nec jurare nec jusjurandum referre.*

Hæc est autem differentia inter juramentum a judice delatum eljuramcnluma parte delatum approbante judice, quod primum non obstat quin si nova reperianlur documenta , sententia retractari possit, et lis de novo moveri ; secus secundum, quia inducit speciem transactionis : excipe tamen casum in quo ageretur de periculo animæ. quod per consensum partium non abstergeretur , ut si agatur, v. g. de valore matrimonii. Excipe etiam si quis juraverit legatum vel fideicommissum sibi testamento relictum fuisse, et postea producto mslru-

mento demonstratur esse falsum. Ita L. *ultima,* cod. *dc Rebus creditis :* quia , ut dicitur !.. *Dc his, de Transact.* « De his » controversiis quæ ex testamento proficisu cunlur neque transigi, neque exquiri poɳ nilus aliter potest quam inspectis cogni» lisque verbis testamenti. «

Hæc quoad forum exterius : nam quoad forum conscientiæ, in quacumque causa, si veritas aliter quam s:t juratum certo constat, prævalere debet. V. g. Titius repetit in judicio mille florenos sibi a Caio, ut dicit, debitos; Caius negat debitum, dut a Titii instantia cl vexatione se liberet, defert illi juramentum : Titius jurat. Sed si Caius tunc vel postea certo sciat Titium falsum jurasse, nihil ipsi debet in conscientia. In foro tamen exteriori Titio competit actio contra Caium, isque non auditur si juramentum Titii, ipso consentiente præslilum , falsitalis arguere velit. /Equum tamen videtur ul saltem in novo judicio liceat jurantem dc perjurio accusare, eo modo quo transactio, etiam juramento firmata , rescindi potest ; item el res judicata, si constet eam falsis instrumentis inniti. L. *Si ex falsis,* cod. *dc Transact,* et L. *Divus, ff. dc Re judicata.*

Petes 1° cui judex debeat deferre juramentum lilis decisivum, an reo,an actori?

Il. debere ordinarie deferri reo; tum quia, juxta regul. juris 11, in 6, *Cum partium jura sunl obscura, reo potius favendum est quam adori ;* tum quia , si in causa dubia liceret actori per juramentum supplelorium causam slalim definire , evanesceret necessitas legilimæ probationis omnium gentium consensu receptas, nempe ul *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum:* non sine magno plurium innocentium periculo , quatenus injustus accusator, qua facilitate accusat, eadem pejeraret.

Quandoque tamen judex , attentis personarum el causæ circumstantiis, potest actori deferre juramentum , ut si actor sil probatæ vit® cl omni exceptione major, reus non item ; si causa sil pecuniaria aul similis lev is momenti : in criminalibus enim requiruntur adversus reum probationes luce clariores, ideoque in his juramento suppletorio nullus est locus.

Hæc omina conformiler juri, Extra, *dc Jurejitr.* lib. 2, lit. 24, c. *ultimo* , α Si ac» lor omnino in probatione defuerit, reus n debet, etsi nihil praestiterit, obtinere, u Praesumptione vero faciente pro illo (m» *licet adore), reo* deferri potest ad osten« dendam suam innocentiam juramentum; » nisi judex, inspectis personarum et causæ » circumstantiis, illud actori videat defe» rendum. » Quibus autem repellantur a juramento judiciali, dicemus infra.

Petes utrum omnia juramenta assignata sint ejusdem speciei ?

R. esse ejusdem speciei in ratione juramenti : ita Cajetanus et Sylvius hic et communiter; quia, cum jurare sit Deum in testem producere, omnes allai® differenti® materialiter et per accidens se habent ad testificationem Dei : quod enim Deus teslctur supra prælcrila , præsentia aut futura, ad materiam testimonii spectat; similiter quod Deus testetur simpliciter manifestando aut puniendo mendacem, non naturam spectat testimonii, sed effectum. Nec enim, inquit Cajetanus, juramentum exeeratorium de quo praecipue est difficultas, consistit per se formalilcr in exeeratione, quasi ipsa sit Divini testimonii invocatio, sed consistere dicitur in exeeratione lanquam in signo *a posteriori* ipsius juramenti. Unde cum juro sic : S» *hoc quod dico non sit verum, Deus me puniat*, subinlelligitur invocatio divini Numinis, ila ut sensus sit : Voco Deum in testem mei dicti, etsi non sil verum, hoc manifestet per meam punitionem. Unde officium judicis hic imploratur sub ratione testis, quoniam imploratur ad hoc ul testetur, ideoque judex non nisi materialiter hic concurret. Ita laudatus auctor.

Iloc autem non obstat quin per accidens in uno perjurio possint roperiri divers® species peccatorum, ut blasphemiæ, injusliliæ, scandali etc. Unde *dixi* assignata juramenta non differre specie in ratione juramenti. Advertunt tamen laudati auctores, dissentiente patre Ilenno, pejerantem exeeratorie non peccare duplici peccato, perjurii scilicet cl maledictionis, sed perjurii tantum, vel quia non sibi imprecatur malum ex animo, vel quia juste sibi imprecatur.

Non etiam obstat quin, ratione differentiarum accidentalium, unum juramentum magis obliget quam aliud , cujus proinde gravior sit transgressio quam alterius : sic juramentum solemne , ratione scandali et majoris deliberationis, magis obligat quam privatum.

ARTICULUS III.

Utrum jurare five per Dcumt give per creaturas sit licitum , idque per se appetendum cl frequentandum?

A. 2. o. *Dice* 1° Licitum est jurare.

Esl de fide contra Messalanos, Pelagianos, Waldenscs el Anabaptistes, decisa in concilio Conslanliensi contra Wicleffum cujus hæc propositio 43 damnata est sess. 8 : *Juramenta illicita sunt quæ fiunt ad roborandum humanos contractus el commercia civilia.*

Probatur 1' ex S. Scriptura. Genes. 22, dicitur : *Per memetipsum juravi , dicit Dominus,* el Psal. 109 : *Juravit Dominus el non peenilebit eum, lu es sacerdos in aternum secundum ordinem Melchisedech.* Quem utrumque locum Apostolus, Ileb.Oel 7, interpretatur de juramento proprie dicto, in quantum scilicet potest Deo competere Denler. 6 : *Dominum Deum tuum Umebis et per nomen ejus jurabis.* Psal. 14, ille dicitur habitaturus in tabernaculo Dei, *qui jural proximo suo ct non decipit.* Videatur insuper Psal. 62 ; Isai. 19,45,65; Jerem. 12. Tandem ipse Apost. juravil 2 Cor. 1 : *Tetlem Deum invoco in animam meam ;* item Rom. 1 ; Philipp 1.

Probatur 2' ex concilio Lateran. sub Innocentio III, cap. 3; ex unanimi Patrum consensu et ex communi praxi lotius Ecclesiae.

Ibid, o — *Probatur* 3° *ratione.* Actus cujus origo ct finis est bonus est licitus : atqui juramentum est tale : ergo. *Probalur minor.* Origo juramenti est fides qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem et universalem omnium cognitionem; finis est ad justificandum homines el finiendum controversias. Ergo.

A 6. o. — *Dico 2n* Licitum est jurare per creaturas, quatenus in eis relucet specialiter veritas divina. Quia sic est jurare per ipsum Deum, *Jui juraverit in templo,* inquit Christus, Matlh. 23, *jural in illo el in eo qui habitat in ipso , el qui jurat in ca?lot jurat in throno Dei el in eo qui sedet super eum* : atqui licitum est jurare per Deum , *ul patet ex prima conclusione :* ergo.

Confirmatur. Jacob juravil per timorem patris sui, Gen. 31; Joseph per salutem Pharaonis, Gen. 42; Movsesper coelum el terram, Deui. 30; Apostolus per animam suam , 2 Corinth. 1. Ergo.

Dixi, *quatenus in cis specialiter relutil veritas divina ,* quia non licet jurare per viles creaturas in quibus generaliter lanium ct obscure relucet divinitas ; id enim est indecens ac irreverens, neque hunc morem recipit Ecclesia : unde , ul jam notavi,qui juraret per suum canem , per hunc panem, etc. censeretur potius jocari quam jurare : si tamen intenderet jurare, teneretur juramento.

A. 6. o. — *Dico* 3° Juramentum non ed per sc appetendum , ncc frequentandum citra necessitatem.

Probalur 1° ex S. Scriptura. Eccli. 23, dicitur : *Jurationi non assuescat os tuum, mulli enim rasus in illo ,* el infra: Tir *mullum jurans implebitur iniquitate, tl non discedit a domo ejus plaga.* Huc etiam perlinent verba Christi, Matlh. 5, dcquibus *in solutione objectionum.*

Ibid. — *Probalur* 2·· *ratione.* Quod non quæritur nec adbibetur nisi ad subveniendum infirmitati vel defectui, quantumvis sit in se bonum, non numeratur inter ea quæsunt per seappetenda el frequentanda, sed tantum inter ea quæ sunt necessaria propter humanam infirmitatem, sicut paid de medicina quæ quæritur et adhibetur ad subveniendum infirmitati : atqui juramentum quæritur et adhibetur ad subveniendum alicui defectui, quo scilicet unus homo alteri discredit. Ergo. UndeS. Aug. lib. deSerm. Dom. in monte, cap. 30, dicit : *Qui inlelligil non in bonis* (id est per sc appetendis), m/ *in necessariis jurationem habendam , rcfrœnal sc quantum potest,* til *non ea utatur nisi necessitas cogal.*

Confirmatur 1° Juramentum, quanmsecundum se bonum , est tamen obnoxium periculo peccandi, maxime quando est frequens. Ergo. *Patet antecedens* tum ex S. Scriptura citata, tum quia difficile est in frequenti ejus usu adhiberecondilionesqua* infra dicemus requisitas ad hoc ut sit lutum : ergo non est per se appetendum nec frequentandum. Sic v. g. licet aliis præesse sit bonum, prælalio tamen non est appetenda propter difficultates et pericula quæinea reperiuntur.

Confirmatur 2 Qui frequenter et in reluis levis momenti adduceret testem regem aut quemvis virum honoratum, peccaret

contra reverentiam ipsi debitam : ergo *a fortiori* si id liat erga Deum.

Sub tuitur objectiones.

Obj. 1' *contra primam conclusionem* verba Christi, Matlh. 5 : *Audistis quia dictum est antiquis · Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua : ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cadum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus ; neque per Jerosolymam, quia civitas est magni Regis : neque per caput tuum juraveris, quia non potes* unum *capillum album facere aut nigrum : sil autem sermo vester : Est, est, non, non ; quod autem his abundantius, a malo est.*

Similiter S. Jacob, cap. 5 Epist. canon. *Ante omnia, fratres, nolite jurare, neque per coelum, neque per terram, neque aliud quodeumque juramentum ; sil autem sermo vester : Est, est, non, non , ul non sub judicio decidatis.* His auctoritatibus moti haeretici præfati, contenderunt omneomninojuramentum christianis esse prohibitum.

A 2. nd **i**. — *R.* certo falli haereticos dum hunc sensum verbis Christi et S. Jacobi affingunt, cum certum sit Apostolum Paulum in novo Testamento jurasse, quem tamen legis Christi transgressorem asserere nefas est.

Ibid. — Christus itaque laudatis verbis non prohibcl simpliciter quodvis juramentum, sed , ne omnino juremus quantum in nobis est, et non nisi ex gravi causa, sive juretur per Deum expresse, sive per creaturas.

Quod ut melius inlclligatur, *notandum* Christum hic corrigere duplicem errorem scribarum. 1* Docebant solum perjurium prohiberi his verbis, Exod. 20 : *Non assumes nomen Domini Dei lui in vanum,* collatis scilicet cum his verbis Levit. 19 : *Non perjurabis in nomine meo,* ita ut liceret promiscue jurare per Deum, modo verum juraretur. 2" Existimabant pejerare per creaturas, quibusdam exceptis, nihil esse, ul ipsis exprobrat Christus, Matlh. 13. Ad corrigendum ergo primum errorem , Christus docet non solum perjurium , sed omne juramentum quod lit ex affectu ad ipsum juramentum sine utilitate aut necessitate, osse illicitum. Ad corrigendum secundum errorem, docet pariter non esse jurandum per creaturas, quia est jurare per ipsum Deum, Ha ul falsum per eas juramentum sit verum et illicitum perjurium. Unde sensus verborum Christi est : Scribæ et pharisæi vos docuerunt a Moyse prohibitum esse arUiquis patribus ne pejerarent in nomine Dei, et modo ab hoc abstinerent, posse passim jurare per nomen Dei ; imo si quis juret non per nomen Dei sed per creaturas, non teneri juramento : Ego autem dico vobis, non *jurare omnino,* quantum scilicet in vobis est, etiamsi verum juretis, nequidem per creaturas; etsi etiam per creaturas juraveritis, vos teneri juramento, sed sufficiat vobis simpliciter affirmare vel negare id de quo agitur : —Ibid. a. 2. — *Quod autem his abundantius,* id est, juramentum superadditum , non quidem semper est malum , potest enim esse bonus usus juramenti, sed α *malo est,* nempe vel proprio malo jurantis , scilicet levitate ejus et irreverentia ; vel malo ejus cui juratur, scilicet incredulitate el diffidentia; vel generalius a vitio hominum qui mendaces experti vel sine juratione non credunt, vel consuetudine jurandi voluntsc tide dignos reddere ; si enim non essent mendacia et fallaciae, non esset opus juramento inter homines.

Ad verba S. Jacobi, cum sint eadem ac verba Christi, eodem sensu sunt inlelligenda, el sic utrumque locum ante D. Thomam interpretatus est S. Aug. in Epist. ad Galat. ubi sic ait: « Iniciligilur ila Dominum pto- » hibuissc a jurando , ut quantum in ipso » est quisque non juret, quod mulli faciunt » in ore habentes jurationem tanquam ma- » gnum ct suave aliquid. » Et lib. dc Mendae. cap. 15 : α Quia praecepti violati reum » Paulum, praesertim in Epistolis conscrip- D lis atque editis ad spiritualem vitam salu- » lemque populorum, nefas est dicere : in- » telligenduin est illud quod dictum est, » *omnino,* ad hoc positum, ul quantum in » le est non affectes, non ames, non quasi » pro bono cum aliqua delectatione appetas » jusjurandum. »

Porro *rationes* hujus praecepti a Christo posit: *sunt probationes (crlice conclusionis :* ex quious hanc praemiserat S. Aug. loco citato de mendacio : .Ve, scilicet, *jurando ad facilitatem jurandi veniatur, el er facilitate ad consuetudinem , el ex consuetudine in perjurium decidatur.* —Ibid, ad 4 — Et ideo non invenitur Apostolum jurasse nisi scribens, ubi consideratio cautior no· habet linguam praecipitem.

Instabis 1° Qui prohibet *omnino* jurare, prohibet quodeumque juramentum : atqui Christus prohibet omnino jurare. Ergo.

Λ. *D. maj.* Qui prohibet simpliciter omnino jurare, prohibet, etc. *C. maj.* qui prohibet omnino jurare sine causa, prohibet quodeumque juramentum, *N. maj.* Permittit enim illud quod fit cum causa. *Elsie, disiincla minori, N. consequentiam.* Sic pariter diiilur in Decalogo, *Non occides,* ct tamen licet publica auctoritate occidere malefactores.

Potest etiam responderi ~ô *omnino* non cadere supra actum jurandi, sed supra id per quod juratur, scilicet Deum cl creaturas; ita ut sensus sit, non esse jurandum sine causa *om nino,* id est, per quidquam, neque per Deum neque per creaturas : ct hic sensus magis directe impugnat errorem scribarum.

Inst. 2° Id quod est a malo videtur illicitum, quia, ul dicitur Malth. 7, Aon *polesl arbor mala fructus bonos facere* .'atqui juramentum est a malo, *ul palcl cx* verbis Christi. Ergo.

R. D. maj. Quod est a malo causaliter, videtur illicitum, *transeat major; quod* est a malo occasional! 1er, *N. maj.* Et *ad hunc sensum distincta minori, N. consequentiam.* Si jurare cogeris,.inquit S. Aug. lib. 1, de Scrm. Domini in montée. 30, «scias » de necessitate infirmitatis eorum quibus » aliquid suades venire : quæ utique infir- » mitas malum est. Itaque non dixit Chris- » tus, *Quod amplius csl, malum csl,* tu » enim non malum facis qui bene uteris ju- » ratione ut alteri persuadeas quuu militer » persuades, sed a malo est illius cujus in- » firmitate cogeris. »

Inst, 3° ex SS. Patribus. S. Hicron. in Præfat. cap. 5 Malth. dicit. Judæis tanquam parvulis concessum esse jurare per Deum, « ut minus malum, ne jurarent per » creaturas, sicut permissus fuit illis libel- » lus repudii ; evangclicam autem verita- » leni non recipere juramentum, cum om- » nis sermo fidelis pro juramento sit. »S. Chrysosl., in cumdem locum ct alibi, sæpe inculcat abstinendum prorsus a juramento tanquam a re simpliciter mala el diabolica. His adstipulanlurTheophil. Origen. Alhan. Cyprian. Lact. Ambros. et alii passim : quorum loca citat Eslius in 3, d.39. §4. Ergo.

Λ. 2.* cum eodem Estio quod, cum generalis sit juramenti prohibitio quæ tamen habet exceptionem, non mirum estSS. Patres sic loculos fuisse quasi sentirent juramentum simpliciter et omnino prohibitum; sed id accipiendum est eo sensu quo verita Christi cl Apostoli Jacobi accipienda diximus : nam in ejusmodi sententiis potissimum respexerunt ad pessimam illam vulgi consuetudinem qua, omni data occasione, in colloquiis, in conversationibus, prorsui temere cl pro rebus levissimis juramentum interponunt. Unde nullus eorum unquam negavit in rebus gravioribus et ubi necessitas cogit, licitum esse juramentum : inio ex Ilum. lôChrysost. ad popul. Antioch.constat ejus diœccsanos, ipso præsenle, solitos jurare attactis Evangeliis, quando id ab cis exigebatur, quod indubie non passus fuisset fieri in sua ecclesia, si simpliciter malum et prohibitum consuisset. Et S. Hicron. in cap. 4 Jerem. exponit conditiones requisitas ad licitum juramentum. Unde sensus S. Hicron. in verbis objectis est, quod Judæis permissum esset seu toleratum jurare promiscue per Deum, causa vitandi majoris mali, ne scilicet more ethnicorum jurarent per creaturas ct idola. Hanc autem permissionem seu tolerantiam Dominus abstulit: el ideo veritas evangelica tale juramentum promiscuum ct sine necessitate præslitum, quale erat in usu apud Judæos, non recipit.

Obj. 20 *contra eamdem.* Juramentum csl cultus Dei : atqui non licet ordinare cultum Dei ad res humanas. Ergo.

A. 4. ad 3 — *R. D. min.* Non licclordinare cullum divinum ad res humanas tanquam ad finem simpliciter ul limum, C. min. non ultimum, *N.* Siccnim quotidie vola, sacrificia, preces, etc., ordinantur ad sanitatem recuperandam, ad prosperum successum iu rebus humanis; sic Incarnatio ordinata est ad salutem hominum.

Adde juramentum non esse cultum Dei nisi in necessitate; sicuti vero in aliis necessitatibus ad divinam opem confugero licet, ita in bac, et hoc est Deo honorificum.

Obj. 3U *contra secundam conclusionem.* 1" S. Hieron. sup. cit. cap. 5 Malth. dicit: « Considerate quod hic salvator non per » Deum jurare prohibuerit, sed per coelum » cl terram el Hicrosolymam ct caput » tuum. » 2° Cap. *Clericum* caus. 22, q. i, dicitur : ‹/ Clericum per creaturam juran-

» tem acerrime objurgandum, si persliterit n in vitio excommunicandum placuit. » 3° Cap. *Si quis,* dicitur : » Si quis per ca- ll pillum Dei vel per caput juraverit, vel » alio modo blasphemia contra Deum usus » fuerit, si in ecclesiastico ordine est, de- » ponatur. » Ergo.

A. 6. ad 1. — *R. ad primum, S.* Hieron. loqui de juramento per creaturas moreethnicorum, ita ul in eis aliquid divinum agnoscatur, et in cis exhibeatur reverentia divina; quod patet ex aliis ejus verbis, ibid. *Judœi per angelos etccelera hujusmodi jurantes, creaturas venerabantur Dei honore.*

Ibid. — Eadem ratione punitur, scenndum canones, clericus jurans per creaturas, quod ad blasphemiam infidelitatis perlinet, — ibid. — Eodem sensu S. Doctor interprctaturcanonem Si *quis.* Potest eliam dici cum S. Bonavenl. hunc canoncm esse constitutum contra eos qui Deo, secundum divinitatem, caput ct capillos aliaque membra attribuebant.

Obj. 4° *contra tertiam conclusionem.* Votum est per se appetendum el frequentandum : ergo et juramentum. *Probatur consequentia.* Ideo votum est per se appetendum cl frequentandum quia est actus laliæ : atqui juramentum est eliam actus latiæ. Ergo.

A. 5. adi. —*R. N. consequentiam. Ad probationem, D. maj.* Idcopræcise, *N.* ideo el quia opus volo promissum fit actus religionis, *C. ad hunc sensum disiincla minori, N. consequentiam.* Alia ergo ratio est juramenti cl voti : nam votum non solum est actus religionis, sed eliam per illud aliquid ad reverentiam Dei ordinamus quod hoc ipso fit etiam religionis actus; sed in juramento e converso reverentia divini Numinis assumitur ad dicti seu promissi confirmationem, el ideo quod juramento confirmatur non propter hoc fit religionis actus.

El inde fluit alia disparitas el distinctio, scilicet quod juramentum non sit actus religionis, nisi quando est necessarium ad confirmationem dicti, adeoque non per se appetendum nec frequentandum, sed in necessitate dunlaxal, alias foret irreverentia el irreligionis potius quam religionis actus : votum autem absolute ct semper est actus religionis gratus cl honorificus Deo, quatenus per illud promittitur semper illi ics grata.

Ob). 5° *contraeamdem.* S. Hieron. supra supra cap. 5 Matlh. sæpe cil. dicit quod *Qui jurat, aut veneratur aul diligit eum per quam jurat* : atqui venerari aut diligere Deum csl per se appetendum el frequentendum. Ergo.

Ibid, ad 2. — *R.* 1° *D. maj.* Qui jurat veneratur aut diligit, etc., et eo fine jurat ut suo juramento veneretur, etc. *N.* et alio fine jurat, *C.* Licet ergo qui jurat utatur veneratione el dilectione Dei, non tamen ordinat juramentum ad venerandum aut diligendum Deum, sed ad aliquid aliud quod est necessarium præsenti vitæ, nempe sui dicti confirmationem : unde non est frequentandum nec appetendum nisi in quantum est ad hunc finem necessarium.

In 3. d. 39.q. 1. q.4. ad 2.—*R.* 2° *D.* eam - dem *maj.* Qui jurat cum debilis conditionibus, de quibus modo, veneratur, etc. *C.* secus, *N.* Tunc enim potius Deum offendi» quam veneratur aut diligit ; et quia difficile est in frequenti usu juramenti adhiberi omnes præfalas conditiones, ideo non est frequentandum.

Obj. 6° Juramentum est per se bonum. Ergo.

R. D. ut supra. Juramentum omnibus suis comitibus vestitum, est per se bonum, C. secus, *N. Palet solutio ex prascedenli.* Item *D.* Juramentum est per sc bonum, ul per se delectabile, *N.* ulper se necessarium, *C.* Unde in necessitate tantum csl adhibendum.

Obj. 7° Juramentum ordinatur ad confirmationem dicti : atqui quod homo confirmet dictum est bonum. Ergo.

R. D. min. Quod homo confirmet dictum quando ct quomodo debet confirmare, *C.* secus, *N.* — Hic a 5. ad 3. — Sic bonum est sumerc medicinam si sumatur quando el quomodo sumi debet, non est tamen appetenda perse, cl ut quid delectabile, sed ut necessaria sanitati : ita juramentum.

ARTICULUS IV.

Ulrum convenienter ponantur tres comites juramenti, videlicet, justitia, judicium cl veritas ?

Respondeo affirmative.

Probatur cx illo Jeteur. 4 : — A. 3. o. — *Jurabis : Vivit Dominus,* in *veritate, in judicio el injustitia.* Quod exponens S. Hie-

rnu. in Comment, dicit, —Ib. in a. s. c. — K Animadvertendum quod jusjurandum ha- * l»el comites veritatem , judicium atque » justitiam; si ista deruerint, nequaquam » erit juramentum (scilicet legitimum), sed » perjurium - » nomine perjurii inlelligens generaliter 'inncjuramentum illicitum.

Ibid o — *Probatur* 2° Juramentum, ul supra dictum est, non est bonum nisi ei qui bene utitur juramento : atqui ad bonum usum juramenti duo requiruntur : unum cx parte jurantis, nempe quod non leviter juret, sed ex causa necessaria vcl utili, maturo post inquisitionem sufficientem veritatis, discrete el reverenter; el quantum ad hoc requiritur judicium scilicet discretionis: alterum ex parte illius quod juramento conlirmatur, ut nimirum neque sit falsum, et quantum ad hoc requiritur veritas, neque illicitum, et quantum ad hoc requiritur justitia. Ergo.

Ibid, ad 2. —Justitia, hoc solo sensu accepta, special lanium juramentum promissorium , quia assertorium potest esse de re iniqua, ul de homicidio perpetrato. Potest aulem justitia etiam accipi pro causa propter quam juratur, ul est honor Dei, bonum commune, etc., el sic spectat etiam juramentum assertorium ; nec tamen ideo confunditur cum judicio , quia judicium involvit plures alias conditiones.

Ibid. o. — Porro juramentum judicio carens, dicitur juramentum incautum ; carens veritate, juramentum mendax seu perjurium; carens justitia, juramentum iniquum.

Si *dicas* hæc tria pariter requiri in quolibet opere humano ut sil bonum. Ergo.

Ibid, ad 3. — Λ. hæc magis requiri adjuramentum quam ad alios actus humanos, quia in juramento est majus periculum tum propter Dei magnitudinem cujus testimonium invocatur, tum etiam propter habilitatem linguæ cujus verba juramento confirmantur.

Explicantur nuipis prirfuti comites.

JUDICIUM.

Circa judicium nihil speciale præter dicta occurrit dicendum, nisi quod ejus defectus, suppositis aliis duohus comitibus, juxta communem sententiam , non excedat culpam venialem , quia tota ejus malitia consistit in hoc quod vaneet superflue seu non salis reverentor invocetur Divinum t«timoniurn : quod non videtur plusquam veniale. Excipe tamen, nisi sit incautum defectu sufficientis inquisitionis veritatis, ul dicam infra dum de veritate

JUSTITIA.

Justitia, quatenus spectat juramentum promissorium, exigit ul liat de re honestae* licita ; ita ut, si sil de rc mortaliter mala, ut de hoste occidendo, dc adulterio committendo (casus non rarus maritis, uxore negante debitum), sil peccatum mortale contra religionem.

Si autem sil de rc venialiler mala, multi graves auctores, Cajetanus, Solo,Sylvius, Navarrus, Lessius, Layman, etc. existimant esse tantum veniale peccatum; sed Marchanlius torn. 2, tract. 3, lit. 3, q. 2, dub. 1, reg. 2, apud Sporer, ct quidam alii, contendunt esse mortale, quia videtur gravissima injuria Deo irrogata ipsum invocare in testem et velul patronum suæ iniquitatis, sive mortalissive venialis; videtur enim esse quidam contemptus cl irrisio Dei : sicul v. g. princeps censeretur contemni et irrideri ab eo qui ipsum assumeret in lestein injuriæetsi levis quam ipsi inferret. Hæc sane ratio non parum me inclinat in hanc sententiam ut probabiliorem.

Itaque, si adsit animus adimplendi malum quod juratur, est duplex peccatum: unum irreligionis vi juramenti, el quidem semper mortale juxta posteriorem sententiam; aliud mortale vel veniale, ratione rnateriæ juratæ. Si autem desit animus adimplendi, est unicum peccatum perjurii mortalis.

Porro qui rem malam, sive venialilersive mortaliter juratam adimplet quasi Deo gratam, committit peccatum blasphemiæ; si ut debitam vi juramenti, committit peccatum superstitionis : utrumque ex genere suo mortale , nisi ignorantia aul simplicitas excuset : qui autem absque illa intentione vel blasphema vel superstitiosa adimplet, peccat mortaliter vel venialiler, pro ralione rnateriæ.

Tandem , si juramentum sit de re opposita consiliis evangelicis: v. g. juras te non fore religiosum, te non jejunaturmn, etc.— Λ. 7. ad 2. — peccas sic jurans, in quantum ponis obicem Spiritui sancto qui est boni propositi inspirator : similiter, jurans

d· re indifferenti, quatenus assumis vane nomen Dei , at, secundum communem sententiam Caj. Navarr. Less, et aliorum, non nisi venialiler, quia, cum res jurata non sil mala,non videtur gravis injuria Deo irrogata. *Suppono* tamen jurantem habere animum adimplendi quod jurat, alias foret mortale perjurium defectu præsenlis veritatis.

Peles utrum qui uteretur juramento tanquain instrumento peccati sui, sive mortalis sive venialis, v. g. ad persuadendam detractionem sive gravem, sive levem, vel ad inducendum alium in peccatum etsi veniale , peccaret mortaliter contra religionem ?

R. affirmative. Quia sic Deum in testem invocando, facit ipsum quantum in se est iniquitatis suæ coadjutorem , siquidem, ul in casibus propositis per ipsum , suam detractionem certiorem efficiat aut efficacius inducat ad peccatum , quod certe etiam in peccato veniali est gravissime Deo injuriosum.

Idem probabilius existimo dicendum de eo qui narrans sua peccata jactantia» causa, illa juramento confirmaret, ea intentione ulex peccatis certius coniirmalis et creditis facilius gloriam captet sacrilegam ; quia in tali casu etiam utitur juramento ut peccati instrumento.

Si aulem intenderet tantum peccatorum suorum narrationem continuare, non ut iniqua est, aut cx malo fine, sed præcise ut vera est, vel ex garrulitate aut levitate, peccarelel quidem satis graviter, abutendo Divino nomine in testimonium suæ malitiae el legis Dei a se violalæ : utrum mortaliter? *negant* plurcs auctores quibus non contradico, eo quod tunc non utatur juramento ut peccati instrumento.

Quod si forte ex bono fine, v. g. humiliationis, narret sua peccata el eodem fine juramento confirmet, excusant auciorcs a gravi peccato : ego vero non video cur non excusetur etiam a levi, cum tunc utatur juramento ut instrumento non peccati,sed virtutis, nec ideo censendus sil abuti Divino nomine.

VKB1TA8.

Verilasrequisita adjuramentum, est conformitas dictionis non tam ad rem juratam, quæ dicitur veritas objectiva, quam admentem jurantis, quæ dicitur veritas formalis excludens mendacium,—Q. 9S a. 4. ad 3. Quia sæpe contingit rem juratam esse falsam, el tamen quia reputatur vera *a* jurante , non est perjurium sed juramentum licitum : cl e conlra contingil rem juratam esse veram , ct tamen jurantem pejerare qualenus reputat eam falsam; moralilas enim in actibus humanis petitur cx intentione agentis. Itaque,

Ex parle rei juratæ , veritas sufficiens ad juramentum licitum habetur, si res jurata se habeat juxta communem el humanam intclligcntiam , sicut juratur : v. g. juras Petrum sacellanum toto anni tempore quotidie celebrasse, singulis diebus dominicis cl festis instructionem ad populum habuisse: verum juras si id regulariter præsli- leril, licet aliquoties omiserit, quia , juxta communem et humanam inlelligcntiam, totus annus æslimalur, etsi modicum quid defuerit.

Ex parte jurantis cxlrajudicialiter requiritur certitudo moralis dc veritate rei juratæ. Quapropter , qui dubitat aul probabiliter lanium credit, el tamen rem ul certam jurat, quamvis aliunde foret vera , peccat mortaliter non solum ratione periculi pejerandi , sed etiam quia ipso facto perjural cum juret rem ul certam quæ tamen ipsi certa non est. Ita communiter-.jurandum est ergo certum ul certum , dubium ut dubium , probabile ut probabile: — Hic a. 7. ad 1 — major ergo certitudo requiritur ad juramentum quam ad simplicem assertionem propter reverentiam divini Numinis. Porro videtur tunc esse certitudo sufficiens, quando homo prudens el timoratus nullatenus suspicatur de contrario. Sit casus : Titius canonicus solei quotidie adesse majori sacro ; id videtur sufficere ul asseram, non tamen ul jurem ipsum hodie adfuisse; sed si accedat testimonium unius aul alterius fide digni qui mihi asserat se hodie ipsum vidisse præsenlcm , id videtur sufficere ad jurandum cxlrajudicialiter.

Adjurandum vero judicialiter requiritur notitia experimentalis , sive per visum si agatur de facto, sive per auditum si agatur I<1e verbis. Ita injure , cans. 3 , q 79 , cap. *Testes* 15 , ubi dicitur : « Testes perquam- » cumque scripturam testimonium non pro· » ferant, sed praesentes de his quæ nove- u runlet viderunt veraciter testimonium di-

b eant. Nec de aliis cansis ve! negotiis dicant v testimonium, nisi de his quæ sub præsen- » lia eorum acta sunt. »

Petet qualiter peccet jurans id quod putat certo verum , sed temere, quia non adhibuit sufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem ?

2. 98. a. 4. adi. — *R.* 1° Sive verum sit, sive falsum quod jurat, peccat ratione periculi pejerandi cui se exponit, ideoque mortaliter vel venialiter pro ratione negligent!®: tanto enim majus est periculum pejerandi quanto major est negligentia discutiendi et inquirendi veritatem, tanto minus quanto minor est defectus considerationis.

R. 2» Si falsum sit quod jurat, videtur eliam reus perjurii, quia illud vult interpretative et indirecte in causa, nempe in illa negligentia quæ est ipsi directe voluntaria.

Dices 1° Talis nihil dicit contra mentem. Ergo. *R. D.* Nihil dicit contra mentem quam actu physice habet, C. quam interpretative et moraliter habet, *N.* Unde ipsi moraliter imputatur sicut illi qui ex consuetudine perjurat.

Dices 2° Omne perjurium assertorium est peccatum mortale : atqui tamen non omne juramentum temerarium , etiam falsum, csl peccatum mortale, puta, si sit tantum levis negligentia indagandi veritatem. Ergo.

R. D. maj. Omne perjurium assertorium perfecte volitum csl mortale , *C.* imperfecte voliturn, *N.* Qui autem est leviter tantum negligcnsin inquirendo veritatem, non juraturus si falsum sciret, imperfecto tantum vult perjurium ; sicut, v.g. qui ex imperfecta deliberatione perjuraret, unde peccat tantum venialiter.

De veritate iterum el latius dum de perjurio.

ARTICULUS V.

Quinam possint jurare?

Dico i" Attento jure natura, omnis creatura intellectualis ratione utens, sive angelus sive homo, sive pubes sive impubes, etiam ipso Christus qua homo, jurare potest; quia dictum suum confirmaro potest per testimonium majoris veritatis, nempe divin®.

Hic a. 10. ad 4 —Deus autem inducitur in S. Scripturis jurans.iccommodatead sensum nostrum, non quasi indigeat confirmatione cum cxseipsohabeatcertiludinemomnimodarn, sed ad ostendendum *immobilitatem consilii sui,* inquit Aposl. Ilcb. 6.

Ibid. o. — *Dico* 2° Attento jure positivo, impuberes ct perjuri non coguntur ncc admittuntur jurare in judicio. Ila cap. *Pueri;* cap. *Perjuri;* cap. *Honestum,* caus. 22, q. 5.

Ibid. — Ratio congrua pro utriusque petitur cx reverentia debita juramento : pueri cnim ante annos pubertatis nondum habent sal perfectum usum rationis quo possum cum debita reverentia juramentum præslare; si tamen ratione sufficienti pollentes falsum jurent, erunt perjuri ut cæteri. Quoad perjuros autem, cx retroactispræsumitur quod etiam debitam reverentiam non exhibebunt : convenit etiam proplcrreverentiam ut jurans sit jejunus, et ita in jure cap. *Honeslum,* etc.

Porro intelFige de perjuris non solum convictis in judicio, sed eliam de aliis, modo sint notorii; tum quia jura non distinguunt, tum quia eadem est ratio suspicandi et timendi perjurium in his quam in aliis. Ita Sylvesl. verbo *Juramentum* 2, q. 3. contra Solum.

In lolligo etiam de juramento testimonii ferendi aut purgationis aut probationis supplendæ, vel si quod sil aliud in favorem jurantis ; non de juramentis quæ potius onus continent, ul csl juramentum calumni®, fidelitatis, ctc. Ab his enim non liberatur perjurus, ne ex propria iniquitate commodum reportet.

Ibid, et in nrg. s. c. — *Dico* 3° Sacerdoles, ratione dignitatis suæ, non debent ex levi causa jurare in judicio; quia derogat dignitati persons ut dubitetur dc veritate eorum quæ dicit. Ita eliam in jure, cap. Si *quis presbyter* , caus. 2, q. 5, ubi dicitur: ơ Presbyter vice juramenti per sanctam con- u secralionem interrogatur, quia sacerdotes i n ex levi causa jurare non debent. »

Ibid. o. — Attamen pro aliqua necessitate vel magna utilitate licitum est eis juraro, et præcipucpro spiritualibus negotiis, pro quibus etiam juramenta compotit præstaro in solemnibus diebus quibus csl spiritualibus vacandum, secus pro temporalibus nisi (orte ex magna necessitate.

Ibid in a. s. c. — *Diro* 4" Nullus clcri- l eus jurare debet in judicio, in manu laid.

fta in jure cap. *Nullus,* caus. 22 cit. q. 5, Quod intellige 1» nisi de licentia superioris; 2° dejuramenlo coaclivoseu facio laico lanquam superiori. Ila Sylvester, verbo *Juramentum* 2, q. 3.

ARTICULUS VI.'

De obligatione juramenti.

A. 7. o. — *Nola* hic proprie agi de juramento promissorio. Licet cnim juramentum assertorium habeat obligationem respectu actus jurandi, ul scilicet juremus id quod jam verum est aul fuilsecundum prudentem existimationem nostram, non tamen extenditur hæc obligatio ad rem juratam sicut in juramento promissorio; nulla cnim est obligatio ad id quod est vel fuit, sed obligatio proprie referlurad id quod csl faciendum vel omittendum a nobis. Quapropter juramentum promissorium habet dnpliccm obligationem : primam, ut, quando juramus, habeamus, præsentem voluntatem adimplendi quod promittimus, el in hoc convenit cum juramento assertorio, seu potius ex illa parte est assertorium; secundam, ut adimpleamus seu faciamus esse verum quod juravimus. Eide hacobligalione potissimum hic agitur.

\ I — *Utrum et quantum obliget juramentum promissorium ?*

Ibid. — *Dico* 1° Juramentum promissorum validum obligandi vim habet.

Ibid in a. s. c.—*Patet* l°ex illo Malth. 5 : *Reddes Domino juramenta tua* ; cl Num.30: *Si quis vivorum volum Domino voverit aut "constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.* — Ibid o. — 2° Quia, nisi is qui jmavil adimpleat quod juravit, deerit juramento veritas , *explicabimus in sequenti conclusione.*

Dico 2' Juramenti promissorii obligalio cslsub peccato mortali exgcneresuo ; admittit tamen probabiliter levitatem materiæ, ita ut in re levi non sil obligatio nisi sub veniali.

Prima pars ctl communis ; quia est contra religionem et reverentiam Deo debitam, quod quis non satisfaciat obligationi quam auctoritate divina interposita confirmavit Etenim homo per juramentum promissoriutnvelul sibi legem fert propria voluntate, quam auctoritate Divini nominis veluli sigillo firmat, ut ejus reverentia a tran»gressione cohibeatur ; quando ergo trangredilur, auctoritatem Dei quodammodo contemnit, ct Deum instabilitatis atque infidelitatis humanæ veluli confirmatorem sta toil, quod est secundum se grave peccatum irreverenti® contra religionem.

Secunda pars maxime convrovertitur el utrinque probabiliter. Illam *negant* Cajel. Less. Valent. Gabriel, etc *asserunt* S. Antonin. p. 2, c. 10, §1; Sylvester , verbo *Juramentum ſ,* q. 1 ; Sotiis, lib. 8, q. 1. a. 7 ; Sylvius, hic q. 98, a. 3 , conci. 4 ; Navarr. Ang. Asor. Layman, etc. eum quibus

Probalur l°ideo in perjurio assertorio non datur levi lasmatoei®, quiaDeusadduciturin testem mendacii, quod , eliam in re levissima, esi ipsi valde injuriosum, cum per hoc inducatur aut mendax aul ignorans : atqui, qui non implet juramentum promissorium sincere tamen cum animoimplendi facium, non adducit nec facit Deum testem mendacii : ergo *Probalur minor.* Jurans in tali casu non mentitur cum nihil dicat aut facial contra mentem suam , sed solum eam mutai, propter quod quidem est inconstans el infidelis, nolens nunc facere quod prius voluit el ad faciendum se obligavit. Ita ferme expressis terminis S. Thomas infra : — 2 440. a. 3. ad 6. — « Qui, inquit, ali- » quid promittit, si habeat animum facicn- » di quod promittit, non mentitur, quia » non loquitur conira id quod gerit in » mente; si vero non faciat quod promi ili I, » tunc videtur infideliter agere per hoc quod » animum mutat. » Infidelitas autem admittit levitatem materiæ, ita ut in re parva non sit grave peccatum. Ergo.

Asl *dices.* Esto Deum non adduci in testem mendacii, saltem adducitur in testem falsi quantum est in jurante; jurans enim quantum in ipso est , est causa cur Deus fuerit attestatus falsum, lloc csl pracipuum adversa» scnlenli® fundamentum nec sane contemnendum. Attamen

P N. assumptum. Non enim, *quod bene nota,* qui cum juramento aliquid promittit, proprie assumit Deum in testem actualis exeeutionis juramenti, alioquin periculum esset ne sæpe in testimonium lalsilalis addoceretur si postea eliam justa dc causa promissio non impleretur, sed :n testem actualis voluntatis sive promissionis el obligationis qu® inde nascitur ad præstandum

promissum, quamque Deus sua auctoritate foveat; sicut si sponsalia in præsentia principis auctoritatem suam interponentis celebrarentur.

Magis instauratur hæc ratio. Testis in contractibus humanis non assumitur in testem actualis cxcculionis contractus, sed actualis promissionis el obligationis inde secutæ; ita quod, si postea contingat contrahentes non servare promissum, non ideo censetur testis inductus ad testificandum falsum, sicut ncc princeps in priori casu si non celebretur matrimonium : ergo similiter in nostro, quando Deus assumitur in testem sinceræ promissionis juratæ, licet postea non impleatur, non ideo inducitur testis falsi.

Repones. Juxta hanc doctrinam, juramentum promissorium erit de re præsenti tantum ,ctsic non distinguetur a juramento assertorio.

R. esse de re præsenti tantum directe et primario, indirecte autem et secundario de re fulura, quia est de animo sive promissione atque obligatione praestandi rem futuram per quod distinguitur a juramento assertorio.

Inferes. Ergo male' dicitur a D. Thoma et communiter a theologis, juramentum prornissorium quod non impletur, esse juramentum falsum, seu illi deesse veritatem, *ut dicebamus* ex D. Thoma *in probatione prima partis conclusionis.*

R. Quod, cum dicitur veritatem deesse juramento promissorio quod non adimpletur, veritas non sumatur pro conformitatc verborum cum mente loquenlis quæ habet pro opposito mendacium , sed pro conformitate dicti aut promissionis cum factis quæ habet pro opposito inconstantiam in (lictis, aul infidelitatem in promissis. Hæc magis adhuc *patebunt ex solutionibus objectionum.*

Probatur 2° *eadem secunda pars conclusionis.* Omnis obligatio quæ æstimatur dependenler a qualitate maleriæ, csl gravis aul levis pro gravitate vel levitate materiæ: atqui obligatio juramenti promissorii æbtimalur dependenler a qualitate maleriæ. Ergo. *Probatur minor* ex communi hominum persuasione, qui tanto magis vel minus sc obligari existimant quanto res juramento promissa est gravis vel levis, lantoquc majorem vel minorem irreverentiam Deu irrogari censent quanto m«jw vel minor promissio jurata violatur. Ergo. *Probatur* 2° *eadem minor.* Quando materia juramenti promissorii est mala, licet venialiter tantum , nulla est obligatio illuo adimplendi : ergo obligatio juramenti pro missorii habet se dependenler o qualitate materiæ, proindeque, sicut nullum csl peccatum non adimplere juramentum de re mala , ita solum erit veniale si fuerit quidem de re bona sed levi.

Confirmatur 1° Major est obligatio voti quam juramenti promissorii, ul dicemus infra ex D. Thoma : atqui violatio voti in materia levi non nisi venialem irreverentiam erga Deum continet: ergo nccviolatio juramenti in simili materia.

Confirmatur 2° Juxta Cajetanum hic, conlrariæ sentenliæ assertorem, qui omittit partem levem rei totalis juramento pro missæ, tantum peccat venia li1er : ergo similiter qui omittit rem levem quæ est lota materia jurata. *Palet consequentia ;* quia non est major obligatio exequendi rem levem quæ est lota materia jurata, quam rem levem quæ est pars materiæ juratæ; illa enim non est magis quam ista, promis sa, jurata ct Deo obligata.

Solvuntur objections.

Obj. 1° Omne perjurium defectu veritatis præsentis est mortale : ergo a pari cl omne perjurium defectu veritatis de futuro.

R. N. consequentiam. Disparitas *palet ex* dictis : quando enim deesl præsens veritas, Deus invocatur ut lestificetur falsum pro vero, sicque cum eo agitur quasi non esset aut verax aut omniscius, quod est ipsi maxime injuriosum, etiamsi id fiat in materia levissima. At quando decst solum veritas in futurum, nimirum exeeutio rei promissæ, non invocatur ad testificandum falsum, sed verum, quia, *ut dictum est,* non invocatur in testem cxcculionis juramenti, sed in testem promissionis sinceræ cl obligationis inde secutæ, quod totum est verum: postea vero, quando res promissa omittitur cum deberet poni, non amplius vocatur Deus in testem.

Instabis. Qui promissionem juratam vfo lal, facit præteritum dictum suum *se dat*·rum, se facturum, etc.*, esse falsum : ergo quantum in se est, facit ul Deus in connrmationem falsilalis adductus fuerit.

Π *N. ant.* Qui enim sive jurando, sive non jurando promittit se aliquid facturum, non affirmai Severe facturum esse, siquidem hoc ipsum nesciat, quia plane variabile elcontingens est, sed tantum se obligat ad faciendum.

Inferes. Ergo juramentum promissorium falsum non est perjurium.

R. I). illatum. Non est perjurium proprie el principaliter, C. improprie et minus principaliter, *N.* Non est itaque perjurium proprie, quod delinitur mendacium juramento firmatum, sed est perjurium improprie, in quantum deest illi veritas sumpta pro conformilate dicti aut promissi cum laciis, cui opponitur non mendacium, sed vel inconstantia vel infidelitas, ul dictum est supra.

Obj. 2° cum Valentia hic disp. 6, q. 7, ponet. 3, conc. 3. Gravitas et levitas materiæ tunc solum perlinent ad gravitatem aut levitatem peccati, quando materia ipsa est immediatum ct voluti per sc objectum peccati : sic transgressio voti de re levi, v. g. est tantum veniale peccalum , quia, cum ex vi voti oporteat eam levem materiam implere quatenus cx illa datur gloria Deo, hæc materia est objectum immediatum peccati ct irreverentiae quæ committitur in transgressione voti, ct sic do aliis: atqui materia promissionis non est immediatum objectum et per se irreverenliæ quæ committitur in violatione juramenti promissorii : ergo gravitas vel levitas materiæ promissionis nihil facit ad gravitatem vel levitatem peccati in violatione juramenti promissorii. *Probatur minor.* Materia promissionis non est objectum actus religionis quando juramentum promissorium adimpletur : ergo neque est objectum peccati contra religionem quando idem juramentum violatur. *Antecedens* est I).Thomæ hic, a. 5, ad 1 : *palet consequentia ;* quia circa idem objectum versatur virtus et peccatum virtuti oppositum.

Hic a. 7. ad 1. — *Jl. Data majori, N. minerem.* Cum enim adimpletio juramenti debeatur ex reverentia divina, juxta S. Thomam, sequitur quod non adimplere sit peccare contra Dei reverentiam , ac proinde quod res promissa et non præstita quatenus «divina reverentia debetur, sit immediatum et per sc objectum istius irreverenliæ. *dd probationem, A'. consequentiam.* Quia ad speciem mali sufficit actum qui omittitur esse debitum ex virtute opposita ;ad speciem autem boni non suffiri q.ion actus debeatur ex obligatione talis vidulis nisi expresse vel licite intendatur istius virtutis honestas; bonum enim ex integra causa, malum cx quovis defectu : sic, v. g. ad peccandum contra charitalem salis est omittere eleemosynam, quando non debet omitti,ct tamen ul eleemosyna sil actus charitatis non sufficit eam fieri quomodocumque, nisi saltem vidualiter liat propter finem charitatis. Honestas autem religionis per se non intenditur, nequidem viriualiter, in adimpletione rei juratæ, quia regulare est quod ejusmodi res præslalur, non quia perse bona elDeo grata ul fit in voto, sed quia homini promissa et illi debita. Unde *ad probationem consequemlia', 1). assumptum.* Ex dictis virtus el peccatum ei oppositum versantur circa idem objectum, hoc sensu quod malcria quæ ad vilium pertinet si omittatur, stalim ad virtutem oppositam pertineret si non omillcrelur, *N.* hoc sensu quod ad illam pertinere possit si adsint omnes circumstantis ad talem virtutem rcquisilæ , *C.* Dicimus orgo rem juramento promissam posse esse objectum religionis quando juramentum implelur, si propter reverentiam Domini nominis impleatur; quamvis regularitercl per se non sit, eo quod ordinarie non sic præstetur, ncc aliud intendit aut probat S. Thomas citatus : ita Sylvius.

Hucusque dicta , sunt inlelligenda de juramento promissorio valido. Ut autem silvalidum, mulla requiruntur tam ex parte jurantis quam ex parte maleriæ juratæ. Unde sit

§ II. — *De rei/'uiitis ex parti·jurantis nd validihurt t jtu amenti prnnuitoril.*

Dico. Ad validitatem juramenti promissorii requiritur ex parte jurantis qjuodfiat 1° cum deliberatione perfecta qualis requiritur ad actum perfecte moralem; 2'quoti non liat ex ignorantia circa substantiam vel accidentia notabilia. Hæc duo*patentent dictis* de voto, art 1; require ibi : quod spectat metum dicemus modo, § sequenti. 3" Requiritur quod fiat cum intentione jurandi. *Patet ex dictis* art. 1 hujus quæstionis ; non tamen cum intentione se obligandi , neco *fortiori* cum intentione adimplendi juramentum. Hoc secundum *palet*

txdictu dcvolo, loco citato *Circa primum,* licet possil esse difficultas, tamen ul jaccl, non puto controvert! ; neminem enim scio qui requirat ad validitatem juramenti intentionem forma ex explicitam se obligandi ; quia in juramento obligatio non nascitur ex intentione se obligandi, ut in vola cl aliis promissionibus, sed ex ipsa natura juramenti seu ipso actu jurandi. Hoc ipso enim quo vocas Deum in testem tui dicti, teneris ipsum veriiicarc independenier a quavis alia intentione ; sicut ex damno illato , independenler a quavis intentione, nascitur obligatio restituendi.

Restat ergo lanium difficultas, utrum posita intentione expressa se non obligandi, stet nihilominus juramentum obligans. *Negant* S. Bonavenl. Scolus, Sylvester et plurcs alii : *affirmant* Cajet, hic § *Num jurare ?um animo non se obligandi,* etc. Solo Lessius et plures alii. Ego , salve meliori judicio, sic censeo resolvendam esse difficultatem forle ad conciliationem utriusque sententiæ: si is qui sic jurat noverit obligationem esse juramento essentialem el ab eo inseparabilem , hoc ipso quo vult expresse non oblifari, convincitur etiam nolle jurare, seu non habere sincerum animum jurandi ; alias vellet duo contradictoria sibi cognita, quod non est admittendum. Si vero credat posse subsistere juramentum absque obligatione, tunc vere stat juramentum obligans, quia ex intentione non se obligandi non convincitur non habere animum jurandi , cum putet ulrumque posse simul stare.

Et in hoc sensu recte damnata est a Clero Gallicano, anno 1700, hæc propositio : *Qui itirai cum intentione non se obligandi, non vbligalur ex rejuramenti.* Quinimo etiam in primo sensu recte damnatur; quia ex tali juramento etiam licto nascitur obligatio, quando nempe inde sequitur damnum tertii aut scandalum.

Petes Iu utrum aliquando sit licitum jurare sive assertorie sive promissorie, sine animo jurandi?

II. nunquam esse licitum, etiamsi per injuriam extorqueretur juramentum , puta, a latrone, vel a judice incompétente. 1" Quia sic jurans mentitur ; dicit enim se invocare Deum in testem , cum tamen non invocet. 2· Hoc mendacium est directe contra finem juramenti quod est confirmatio veritatis, estquf ideo toti generi humano pernicio-sum, tollens medium efficax ad cognoscendam veritatem. 3° Est quaedam irrisio Divini testimonii, quatenus actu exteriori inducitur, et interiori rejicitur. Hinc Innocentius XI merito damnavit liane propositionem : *Cum causa licitum est jurare sint animojurandi, sive res sil levit, sive gravis.*

Petes 2° quale sit peccatum jurare sine animo jurandi ?

/L Jurare falsum sine animo jurandi videtur peccatum mortale; quia Deus saltem exterius adducitur in testem falsi, et hoc csl ipsi graviter injuriosum : sicut si quis, v. g. exterius adolcrcl thus idolo absque animo venerandi. Insuper sic jurans utitur nomine Dei tanquam instrumento ad decipiendum. Ita Cajet, hic , Soto , Covarruvias, Lessius hic,dub. 8. Hem sic jurans, licet verum, quando est rationabiliter interrogatus in judicio aut extra in re gravi, juxta eosdem Cajetanum, Soto, Lessium hic, dub. 8, clSylvium hic, a. 7, quæsit. 3, conci. 1, peccat mortaliter : quia videtur gravis deceptio, quæ evertit finem el usum juramenti rebus humanis tam necessarii, et interrogantem fraudat jure suo. Extra hos casus, videtur peccatum veniale, puta, si sil in re levi, aut irrationabiliter interrogetur. Idem videtur dicendum dc juramento sine animose obligandi, sive stet juramentum sive non. Juramentum autem sine animo adimplendi, certum est esse semper peccatum mortale perjurii defectu praesentis veritatis.

Cælerum *adverte* quod, licclcx juramento Jne animo jurandi nulla nascatur obligatio ex virtute religionis, quia, ut diximus articulo primo, nullum est; si lamen scandalum aut damnum alicujus immineat si non servetur, servare debet qui sic juravit, alioquin scandalum aut damnum ipsi utcausæ imputabitur.

De illo qui jurat alio sensu quam intclligal is cui jmal, dicemus infra dum de perjurio sub restrictione mentali.

§ III— *Utrum juramentum metu extortum itl calidum el obliyatortum ?*

Hic a. 7. ad 3. — *Dico.* In juramento quod quis metu coactus facit duplex csl oh i ratio: una quidem qua obligatur homini cui aliquid promitti, et talis obligatio tollitur percoactionem, quatenus velajure positivo irritatur, vel est irritabilis ad nutum mentum passi; ille enim qui v ini intulit hoc meretur utei promissum non senetur

Ibid. —Alia esi obligatio qua quis Deo obligatur ut impleat quod per nomen ejus promisit, et talis obligatio non tollitur in foro conscicntiæ. Quia id quod fit ex metu, licet sil involuntarium secundum quid, est lamen voluntarium simpliciter : unde, cum tale juramentum supponatur aliunde factum cum aliis comitibus, nempe judicio cl justitia, nec Deus faciat injuriam juranti, servandum csl propter ejus nominis reverentiam. Ita cum S.Th. communius auctores contra quosdam.

Confirmatur ex jure canonico, cap. *Si vero,* Extra, *dc Jurejurando,* ubi Alexander III dicit cum qui gravissimo metu juramentum praestiterat, debere illud servare; *quia,* inquit, non *csl tutum quemlibet contra tuum juramentum venire, nisi tale sil quod vergat in interitum salutis œlcrnœ.* Et cap. Ferum, eodem titulo, Cœleslinus III, interrogatus *an sacramenti vinculo absolvantur qui istud inviti provilaac rebus servandis fecerunt?* respondet sic : *Nihil arbitramur aliud quam quod antecessores Romani pontifices arbitrati fuisse noscuntur, qui talis a juramenti nexibus absolverunt :* ergo erant ligati, alioquin non fuisset absolutioni locus.

Solvuntur objectiones,

Obj. 1° Promissio simplex metu extorta non obligat, secundum D. Thomam hic : ergo nccjuramentum. *Probalur consequentia,* 1 a paritate. 2° Quia juramentum videtur esse confirmatorium promissionis , quod autem non est non confirmatur. 3° Secundum commune adagium , accessorium sequitur principale, juramentum autem accedit promissioni quæ irrita est. 4° Juramentum , juxta aliud principium juris, cap. *Quemadmodum,* Extra, *de Jurejurando ,* lit. 24, lib. 2, sortitur naturam actus super quem cadit. Ergo.

R. N. consequentiam. Ul enim juramentum obliget, non est ncccsse promissionem per se et seorsim sumptam esse obligatoriam , sed sufficit ejus execulioncm esse lilicitam : adde juramentum debere magis servari propter reverentiam Divini nominis quam nudam promissionem.

Ad primam probationem, N. paritatem, bisparitas csl, quod promissio simplex vel nritatura jure positivo, vel saltem est irritabilis ad nutum melum passi propter injuriain quam ei fecit is cui promittitur ; at jus positivum non irritat juramentum , ncc est irritabile ratione injuriæ ad nutum jurantis, cum Deus ipsi injuriam non inferat. Excipiendum videtor juramentum gravi metu extortum dc contrahendo matrimonio aut emittenda professione relw giosa, quia jus hos contiactus nullatenus admittit ubi gravis metus intervenit.

Ad secundam probationem, N.anl. universaliter sumptum. Non enim est de ratione juramenti quod sit confirmatio promissionis, cum nudum propositum possit etiam juramento confirmari: unde ut juramentum obliget, sufficit quod cadat super assertionem actus futuri qui sil licitus, non habita ratione utrum promissio valeat vel non absque juramento.

Ad tertiam, respondetur communiter adagium esse verum, quando principale ct accessorium sunl ejusdem rationis; hic autem sunt diversæ. Insuper *N. subsumplum.* Non enim hic promissio est principale cui velut secundarium accedat juramentum ; sed ipsum juramentum est principale el per se stans, quod ob reverentiam Divini nominis servari debet. Adde disparilalein jam datam, quod promissio fiat homini qui eam injuriose extorquet ; juramentum autem fit per Deum qui injuriam non facit.

Ad quartam , D. ant. Juramentum sortitur naturam actus super quem cadit, quoad conditiones tacitas ct alias limitationes quas promissio sive cx natura rei, sive ex jure, sive ex consuetudine, sive ex contrahentium mente habet, ul videre est in jure citato, *C. ant.* quoad esse firmum vel irritum. *N. ant.* Adde posse negari juramentum pnecise hic cadere supra promissionem, sed etiam per sc stare, uldictum est.

Obj.2° Latro qui cogit ad jurandum, non potest recipere pecuniam juramento promissam : ergo ego non teneor solvere.

R. N. consequentiam. Licel enim latro peccet recipiendo pecuniam , tu lamen , cum possis absque peccato solvere, teneris propter reverentiam divini Numinis. Nec ideo *inferas* te ejus peccato cooperari, lianes enim justam causam negligendi ejus peccatum, scilicet reverentiam De» debitam. Sic, qui in necessitate polit mutuum ab usurario aut porrigit eucharistiam peocatori occulto publice pelenti, non coope*

rantur eorum peccatis, quia habent justas causas sic agendi.

Obj. 3° Qui juravit non denuntiare latronem judici. oon tenetur juramento, ex D. Thoma hiv. ergo nec qui juravit solvere aut non repetere pecuniam solutam.

R. N. consequentiam. Disparités est, quod juramentum de non denuntiando vergat in deteriorem exitum , co quod sit in praejudicium justitiae publicae el boni communis; juramentum autem desolvenda vel non repetenda pecunia, solum nocet juranti in his quæ sine dispendio salutis praestare potest.

Jnst. Gregorius III, cap. *Pervenit* 1 , Extra, *de Jurejurando,* dicit episcopum jurare compulsum quod sibi ablata non repeteret, nullius juramenti vinculis constringi. Ergo.

R. non constringi vinculis juramenti hoc sensu quod facile possit relaxari, non autem quod ante relaxationem non esset ligatus, quod evidenter *patet ex* eo quod pontifex dicat se cum absolvere. Quidam dicunt illic *agi de non* repetendis bonis Ecclesiae, quod jurare non poterat episcopus; quem tamen pontifex ad cautelam absolvit aut absolutum declarat.

Obj. 4° ex jure. 1“ Cap. *Quamvis pactum, 2dc Pactis* in 6, dicitur : *Pactum, si juramento, nec vi nec dolo prcestilo, firmatum fuerit, omnino servari debet* .-ergo a contrario sensu , si vi vel dolo præstilum fuerit, servari non debet. *Confirmatur.* Vis cl dolus æquiparantur, *ut patet* cx eodem cap. *Quamvis :* atqui juramentum dolo præstilum non obligat : ergo nec vi extortum.

2° Cap. *Ferum* supra citatum : qui juramenta coacta non servant, non sunl pro mortali crimine puniendi.

3° Cap. *Abbas, cl* cap. *Ad audientiam* , Extra, *dc His quee vi melusve causa fiunt,* lib. 1, tit. 40, dicitur, quod quæ vi melusve causa fiunt, carere debent robore.

4’ Cod. lib. 2, lit. 28, *Si adversus venditionem,* cap. *Sacramentum,* dicitur . *Per vim vel metum justum extorta* (sacramenta) *eliam a majoribus, maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant, nullius esse momenti jubemus.* Ergo.

R. ad primum, sensum canonis esse, quod juramenta sine vi aut dolo praestita. sint servando *omnino,* hoc est, tam inforo conscienliæ quam in foro exteriori : unde consequens est quod vi aul dolo præslila non sic omnino sint servanda, nempe quia in foro exteriori non servantur, quatenus ei qui metu jurare coegit non detur actio in jurantem. Polesl eliam dici sensum canonis esse, quod juramentum sponte sine vi vel dolo præstilum sil omnino servandum, quia nullam sccum adfert relaxationis causam , cl quod si non superveniat ab extrinscco , omnino sonari debeat; at vi vel dolo præstilum ex scipso relaxationis causam præbet.

Ad confirmationem, R. melum ct dolum æquiparari quoad aliqua, non quoad omnia æquiparantur in hoc quod ob injuriam contractum rescindibilcm efficiant; differunt autem quod metus non irritet, dolus autem circa substantiam irritet, quia impedit consensum.

Ad secundum, constat *cx probationibus conclusionis* in citato canone nostram sententiam doceri : unde quod hic cx eo opponitur intelligendum est de foro exteriori in quo Ecclesia talis juramenti violatores non punit in rigore pœna lata in perjuros, tam in detestationem facti illius qui injuriam fecit, quam ex commiseratione illius qui injuriam passus est; metus enim culpam minuit et reum venia dignum reddit.

Ad tertium, fatemur juramentum vi extortum debere carere robore, non quia sil irritum, sed quia est facile relaxandum.

Ad quartum, dicendum vel illic agi di juramento cujus observantia vergeret in deteriorem exitum , ut dc non facienda querimonia maleficii, vel juri civili quoad hoc derogatum esse per jus canonicum.

Si tantum *objicias* votum metu emissum esse irritum : *R.* sic esse non jure naturæ, sed positivo quod non ita disposuit erga juramentum.

Petes on qui juravit redire ad injustum carcerem, juramento teneatur, etiamsi inde mors injusta immineat aul aliud grave damnum?

R. cumCajetano, Soto, Sylvto aliis probabiliusa^irmniire- rebus in eodem statu permanentibus, quia prudenter juravit, cum alioquin non obtinuisset exitum, el agitur tantum de damni temporali. — *JL* 7. ad 3.— magis autem debet damnum temporale sustinere quam juramentum violare

Dices. Redire intalicasu estscipsum quodam modo occidere et vitam suam prodigere, quod est omnino illicitum : ergo non solum tenetur redire , sed nec potest : ita Navarr. Sylvester cum quibusdam aliis.

R. N. ant. Qui enim ob justam causam sc in certum vitæ discrimen conjicit, non censetur seipsum occidere aul vitam suam prodigere, *ul palet* quotidie in bello ; hic autem justa causa subest, ne scilicet sit mendax el perjurus : unde vitam exponit propter opus virtutis.

Dixi, *rebus in eodem slaiu permanentibus,*— Q. 440. a 3. ad 5. —hæc enim clausula subintelligilur in omnibus promissionibus cl juramentis , unde superveniente aliqua notabili mutatione, ulsi,v. g. dum juravit, periculi non erat conscius, et postea fit conscius, redire non tenetur.

Hactenus dc requisitis ex parte jurantis ad validitatem juramenti : nunc de requisitis ex parte materiæ.

I IV. — *De requiiiiii ex parle materia ad vatidilatem juramenti promissorii.*

Revoca in memoriam quæ diximus supra, art. 2, nempe duplex distingui juramentum promissorium, unum absolutum ct per se stans, quo quis jurat aliquid se facturum absque promissione aut paclo erga alterum; alterum promissionis confirmalorium, ct hoc triplex : primum, confirmalorium promissionis Deo factæ, quod dicitur votum juratum; secundum , confirmalorium promissionis factæ homini, quod licitur pactum juratum; tertium, confirmatorium promissionis factæ Deo el homini, quod dicitur votum cum paclojuralum. Hoc posito,

Hic α 7. ad 2. — *Dico* 1° Omne juramentum, quodcumqucsil, de re sive mortaliter sive venialiler mala, ul de adulterando, dc mentiendo, de non salutando mimico, de vindicta sumenda , etc., esi invalidum, nec ullam ponit obligationem. Imo sic jurans cl peccavit jurando, ul dictum est supre, cl pcccal juramentum servando.

Probaturi·' exjuro. Cap. *Quando,* Extra. *ilejur* dicitur : Juramentum *institutum nil ul esset vinculum iniquitatis.* Item reg. juris 58, in G : *Non est ibhijaiorium conlra bonos mores pricslilum iuiamentum ;* el cap. Si *vero; Cum contingat, de Jurejur.* c. *Quamvis, de Pactis* in 6, statuitur juramenta servanda esse nisi earum observatio vergat in interitum salutis ælcrnæ · quod suo modo inlelfigendum est eliam de peccatis venialibus quæ ad mortalia disponunt, et quamdiu durant impediunt a salute aeterna.

Probatur 2J *ratione.* Implicat contradictionem ut aliquis obligetur facere id a quo tenetur abstinere : non enim potest simul facere ct non facere idem : atqui ab omni peccato etiam veniali tenetur abstinere. Ergo.

Adverte hic aliud esse juramentum illicitum , aliud juramentum de re illicita. Po · test enim esse juramentum illicitum ex parte actus jurandi, de re tamen licila, adeoque validum et obligatorium : ul si blasphemando jurasti tc daturum elccracsynam;vel si sine causa jurasti te solutorum usuras, peccasti jurando, juramento tamen teneris, quia est de re licita.

Dico 2° Juramentum confirmatorium promissionis Deofactæ aul perse stans, solius honoris Dei intuitu præstilum, debet esse de meliori bono, ita ut si sil de re indifferenti qua tali, — Ibid.— vel de re cujus oppositum sil melius, ut de matrimonio ineundo, dc religione non profitenda, tie eleemosyna non facienda, etc., sic invalidum. *Ralio* exi, quia tale juramentum æquivalct voto, votum autem debet esse de meliori bono, *ut dictum est.*

Et eadem ralionc, *dato* quod sit de re bona in sc adeoque validum, polesl tamen arbitrio jurantis commutari in evidenter melius , ul dictum est volo : v. g. jurasti tali hora vacare orationi; valet juramentum, sed ea hora occurrit occasio inserviendi ægrolo, excipiendi confessiones, aul aliud melius bonum quod sit Deo gratius; in id licite tuum juramentum commutare poles. Ita Cajet Nlarchantius et alii.

Dico 3 · Juramentum per se stans de re indifferenti qua tali, quod neque in honorem Dei, neque in utilitatem proximi præstalur, ulsi nullo honesto fine, sed vel cx indignatione, vel ex levitate, jures te hodie non ambulaturum, le bit'turum vel non bibiluruin vinum, etc., est invalidum. Ita Cajet, hic § *Ad evidentiam,* Navarr. Ang. ct alii. *Ratio csl,* quia actio numana quæ secundum se vel ex objecto *csl* indifferens. si in individuo ad nullum finem

referatur, manet otiosa, adeoque mala, nec consequenter materia juramenti obligatorii.

Ibid. — Ex hac et praecedentibus *conclusionibus colliges* 1° quod juramentum dc quo agitur, quod iuilab initio de re bona el licita adeoque validum, si vergat in deteriorem exitum , aul desinot in rem indifferentem propter aliquid quod de novo emergat quod fuit impræmcdilalum, desinat tunc obligare : sic juramentum Herodis poterat esse ab initio licitum, intellecta debita conditione, scilicet si puella peteret quod deceret dare; sed implclio juramenti fuit illicita.

Verum *petes* a contrario utrum juramentum prius invalidum quia erat de re inutili aul mala, si postea mutatis circumstantiis res fiat bona, convalescat?

Λ. *probabilius negative* cum Layman ct aliis, contra Navarr. Hcnno cl alios. *Patet cx* rcg. juris 18, in 6, quæ est principium naturale *:Non firmatur tractu temporis quod dc jure ab initio non subsistit.* Sic jurasti absque ulla justa causa non ingredi talem domum; postea supervenit jusla causa non ingrediendi, puta, quod habitet ibi puella quæ tibi csl occasio peccandi ; non teneris abstinere ad ingressu , præcise vi juramenti, quia fuit nullum. Item voto castitatis obstrictus juras ducere Bertham; vel post sponsalia valida cum Caia promittis cum juramento matrimonium Berlhæ: in utroque casu juramentum est de re illicita ; nec obtenta dispensatione voti, aul mortua Caia convalescit, ita ut in neutro casu tenearis ducere Bertham. Excipe lamcn, nisi jurando luam intentionem extendisses etiam ad casum quo tollerentur hæc impedimenta cl fieret matrimonium licitum ; tunc enim ex illa parte fuisset juramentum ab initio validum.

Colliges 2° juramentum prodigum, v. g. dandi sine causa mille aureos alicui, esse illicitum el invalidum ; quia ubi promissio csl prodiga, exeeutio illius eril cliam prodiga , adeoque juramentum de re mala.

•Scio quosdam contendere tale juramentum valere, si non quoad excessum , saltem quoad partem qua promissio prodiga non est : sicut, inquiunt, qui vovil dare mille aureos pauperibus, si non possit dare nisi quinquaginta, tenetur dare quinquaginta ; quia in talibus promissionibus aut juramentis factis ad certam quantitatem, vide, tur includi hanc conditionem : Tantum dabo si tantum potero; secus, dabo quantum potero.

Non diffiteor hanc sententiam esse probabilem cl quidem tutiorem : attamen /{ ad paritatem de volo, disparilalem esse, quod votum dandi mille aureos pauperibus sil validum ulpole dc re bona et secundum sc possibili, undosi per accidens non possit lotum servari, debet saltem servari quoad partem possibilem ; at vero juramentum prodigum est absolute nullum quiacsldc re mala, juramentum autem nullum ad sui partem obligat. Quamobrem, qui vovil, v. g. vitare omnia peccata venialia collective, non tenetur vi hujus voti vitare quæ polcsl, ut diximus art. 1 de voto; quia tale votum csl absolute nullum, ulpole de re moraliter impossibili. Quoad conditionem quæ dicilur subintellccta, videtur gratis asseri : cæterum quod mihi probabilius est propono, tutius consulo.

Dico 4° Juramentum confirmalorium promissionis factæ homini aut per sc stans, emissum in utilitatem alicujus sive hominis, sive ecclcsiæ, sive communitatis, valet el obligat in quacumque materia licita, etiamsi minus bona aut secundum se indifferenti : nec est in potestate jurantis illud in aliud opus, quantumvis melius et Deoscundum se gratius , commutare. Idque lotum verum est sive acceptetur promissio, sive non ; cum bac tamen differentia, quoti acceptatio superaddat obligationem jusliliæ obligationi religionis.

Probatur conclusio cx jure, Extra, lib.2, lit.24, *Jurcjur.* cap. *Cum contingat,* et cap. *Quamvis, dc Pactis,* in 6, ubi decernitur omne juramentum in gratiam alterius praestitum esse servandum, *si non vergat in salutis œlernœ dispendium , ncc redundet r alterius detrimentum.*

Probatur etiam ratione. Quia in juramento in utilitatem hominis emisso, nor attenditur an res promissa sil magis vel minus bona, aul secundum se indifferens, sicut lit in juramento in honorem Dei emisso aulvoto; sed an sil utilis illi in cujus gratiam juratum est ; id autem quod est minus bonum aut secundum se indifferens, potest esse magis illi utile quam id quod est secundum sc melius. Ergo.

Hinc resolves 1<» eum qui juravit pueila

>eeam ducturum in matrimonium, teneri illam ducere, nec posse sacros onlines suscipere; posset tamen cx speciali juris dispositione religionem ingredi, modo matrimonium non juraverit titulo oneroso, puta, quia puciiam dciloravit ; quia si post matrimonium ratum id possit primo bimestri cx piris dispositione, *a fortiori* post juramentum quod est minus vinculum.

Nec obstat cap. *Commissum,* Extra, de *Sponsalibus*, lib. 4, tit. 1, ubi Alexander III, interrogatus de co qui juraverat pucllæ sc intra biennium cum ea nuptias contracturum, respondit sic: *Tutius est et religione juramenti servata prius contrahere, cl postea si elegerit, ad religionem migrare* , quia is de quo agebatur in citato canone, appropinquante termino juramenti, nihil adhuc certi statuerat de religione ingredienda, ct adeo tutius illi erat religione juramenti servata contrahere, ct postea, si elegerit, ad religionem migrare, prout a jure conceditur ante consummationem matrimonii.

Resolves 2° eum qui juravit sc daturum summam pecuniæ sicario si occidat inimi» cum, vel pucllæ si faciat copiam sui corporis, opere malo perpetrato, teneri solvere hanc pecuniæ summam ; quia , licet peccaverit sic jurando, cum tamen juramentum non cadat supra ipsum malum opus, sed supra ipsam pecuniam dandam sub conditione turpis operis, ejus adimpletio est licita, ideoque servanda. Vide quæ dixi de contractibus in genere, dissert. 1 , ari. 8.

Resolves 3' eum qui solus apud se juravit dare Titio aut pauperibus aul xenodochio centum llorenos , ædificare sacellum in ecclesia parochiali, constituere Petrum suum haeredem , ducere Bertham in uxorem, etc. ad hæc teneri non cx virtute justitiæ , quia non est promissio, aul si sil, non est acceptata, sed tantum cx virtute religionis ratione juramenti per se stantis.

§ V. — ***Resolvuntur tfuffdam difficultates circa materiam procedentem.***

Petes 1° quid censendum de frequentissiinis parentum ct dominorum juramentis, quibus jurant se filios aut servos tali vel tali modo punituros , verberaturos, ejecturos, etc.?

R. plerumque non obligaro, quia sæpe vei nonadcsl intentio jurandi sed terrendi tantum , vel fiunt cx ira et animo vindicte» adeoque dc re mala : vel supervenit causa excusans subintellecta in juramenlo; puta , filius aut servus se emendavit,veniam petiit, alii quos decebat exaudire pro ipso intercesserunt , turbaretur familia cx correctione, alio modo melius et commodius correctio facienda judicatur elemenda lio spera tur;et similia. His tamen seclusis,vera sunt juramenta ct obligant, sed secundum sententiam probabilem dc qua supra , plerumque sub veniali,'quia plerumque est materia levis.

Idem cense de juramentis etiam frequentissiinis urbanitatis causa factis, quibus viri nobiles aul alii jurant sc non præcessuros in sedendo, ingrediendo, egrediendo , etc.; plerumque scilicet non obligare : le quia tacitam includunt conditionem hanc : *Quantum in me est non praecedam·,* 2° quia juramentum in favorem alterius praestitum poiest ab ipso remitti, ut dicemus infra; censetur autem is cui juratum est remittere, cum non acceptat praeferentiam oblatam , sed contendit e contra ut jurans praecedat. Ita Cajet, cl alii.

Petes 2° quid dicendum de juramentis *al frequentibus mercatorum non vendendi minoris , scu non emendi pluris ?

Respondet Sporer non esse obligatoria , quia cum sint in solius jurantis utilitatem , ille polcsl sibi remittere sicut alter tertius in cujus favorem jurasset.

Ex eodem principio Lessius docet omnia juramenta cx aliquo fine honesto naturali, in solius jurantis gratiam facta, non esse obligatoria, scu esse ab ipsomet remissibilia : ul si ob commodum vel incommodum naluræ, jures le non bibitorum vel bibitorum vinum hodie , te ambulaturum vel non ambulaturum : quia , inquit, quando juramentum factum est in favorem alterius non obligat, ipso condonante debitum : ergo si facium sil in favorem proprium non obligabit , si is qui fecit mutet propositum et nolit impleri. Ita laudatus auctor.

Verum huic sentenliæquam nimis laxam reputo, non assentior. Ideo enim alter tertius in cujus gratiam juratum est potest relaxare juramentum , quia jurans subintcllcxit hanc conditionem, si is in *cujus gratiam juro velit acceptare,* cum nemo intendat benefacere invito , ut dicemus modo Atqui jurat in sui gratiam, non habet

hanc conditionem , *»i velim acceptare , si* non *mutem propositum* , e contra ideo jurat ut sibi auferat libertatem mutandi deinceps propositum Et ideo censeo præfala juramenta esse obligatoria , nisi forte ex mutatis circumstantiis cederent in graved improvisum damnum jurantis, quia non juravit nisi in suam utilitatem, ul suppono.

Quaeri posset etiam de juramentis assertoriis valde frequentibus mercatorum, jurantium merces sibi tanti vel pluris constare? R. esse vera perjuria si revera merces non tanti constent.

Petes 3° utrum juramentum non communicandi artem vel speciale medicamentum quod didicisti ab allero sub juramento non communicandi, obliget?

Quodlib.d2.ii. 21 — *R.* simpliciler non obligare, quia simpliciler est conlra charilalem el bonum commune; in casu tamen quo bono publico vel aegrotantibus salis provideretur aliunde, vel per alia medicamina, vel per illud sufficienter diffusum, obligabit juramentum : quia tunc non est contra charitalem ct ejus violatio esset conlra justitiam, nimirum conlra jus magistri lucrum ex sua scientia reportantis, quo absque justa causa privari non potest.

Petes 4° quomodo obliget juramentum etiam frequens non amplius ludendi?

R. 1° Juramentum nullo lusu etiam honesto el moderato ludendi validum est el obligatorium. Ila communius; quia, licet lusus honestus el moderatus sit licitus et bonus, ad virtutem entrapeliæ spectans, melius tamen el perfectius est ab eo abstinere mortificationis ergo, adeoque materia apta juramenti : sic matrimonium est bonum, melius tamen ab eo abstinere, ideoque materia sufficiens voti.

Posset tamen contingere casus in quo melius esset, imo ncccsse foret ludere, in quo casu juramentum non obligaret; imo qui talem casum comprehenderet sub juramento, nullum esset. Confer quæ dixi de voto, arl. 2, conci. 5, consect. 3.

R. 2" Ubi dubium est quem lusum sibi interdixerit jurans, an omnem, an solum immoderatum, an ludum per se tantum, an per alium, an hidum pro se tantum , an etiam pro alio : colligi debet ex ipsius intentione seu fine quem habuit jurando.

Hinc *sequitur* 1« Otii jurando intendit unium vitare jurgia, blasphcmias, dissipationem bonorum, censetur solum exdunue ludum immoderatum, cum illa sequi non soleant ex lusu moderato el recreationis causa assumpto ; si autem intonderet altslinere a ludo mortificationis causa, vet ne perderet tempus, vel ul commodius Deo aul rebus familia» vacaret, censendus esi omnem ludum etiam moderatum exclusisse.

Sequitur 2° Qui mortificationem, aul commodius Deo et rebus suis vacare intendit , potesl ludere per alium, sed non potesl ludere pro alio. Si intendit vitare dilapidationem bonorum, non potesl ludere per alium, sed potesl pro alio. Si intenderit vitare jurgia, blasphcmias, etc., inspiciendum est an hæc soleant sequi dum ludit nomine alieno, aul dum aller ludit nomine ejus : si sic, nec potest ludere pro alio, nec alter pro ipso. Secus potest pro alio el alius pro ipso.

R. 3°Quanlitas maleriæ el peccati in praesenti juramento desumenda est etiam ab intentione jurantis. Sic, si intenderis vitare jacturam bonorum, cx ipso damno gravi vel parvo quod cx tali ludo paleris, aul cujus periculo te scienter exponis, el nona mora temporis, aestimanda est culpa gravis vel levis. Si autem intendisti mortificationem , vel vitare jacturam temporis, a tempore insumpto notabili, puta duarum horarum, vel non nutabili, culpa erit pensanda, non a damno quod pateris. Si tau dem finis juramenti fuit vitatio jurgiorum, blasphemiarum, graviter peccatur si periculum illorum sil grave; leviter, si leve: quod periculum quisque pensare debet ex propria experientia. Hæc in hypothesi quod juramentum promissorium admittat levitatem materiæ.

R. 4°Qui jurat se non amplius lusurum cum tali socio, in tali domo, tali ludo, etc., si non cx aliquo honesto fine, sed vel cx vindicta contra colludentem, vel quia sc putat infelicem in tali domo, in tali ludo, vel ex alia simili futili ratione, utsæpesolet, nullum csl juramentum, qma est de re mala aut indifferenti. Si autem sic jurat ex justo el honesto lint, puta , quia locus est ipsi perniciosus, ludus rixis obnoxirs, colludens iracundus , etc., tenetur juramento.

Qualiter obliget juramentum servandi statuta alicujus ecclesiæ , communitatis , universitatis, item ct secretum ? dicemus ar-

ticulo subsequenii de interpretatione juramenti.

ARTICULUS Vil.

Utrum sil major obligatio juramenti quam voti; et utrum obligatio juramenti transeat ad hæredes.

A. 8. o. — *Diro* 1° Major est obligatio roll quam juramenti promissorii in gratiam hominis facti : quia obligatio voti est ex fidelitate quam Deo debemus , ut scilicet ei promissum solvamus; obligatio autem juramenti csl ex reverentia quam debemus el ex qua tenemur quod vcrificemus id quod per nomen ejus promisimus : atqui omnis infidelitas irreverentiam continet, sed non convertitur. Ergo.

Dices iu Debilius solet per forlius confirmari, sed volum interdum confirmatur juramento: ergo juramentum est fortius volo.

Ib. ad 2. — R. quod juramentum non adhibeatur volo quasi aliquid firmius, sed ut per duas res immobiles major firmilas habeatur.

Dices 2° cum Lessio. Qui non implet quod juravit, facit Deum testem falsi: at hoc gravius est quam non servare illi fidem in promissis: ergo.

R. N. ani. ut palet ex didis §1 articuli praecedentis.

Dices 3° cum eodem. Juramentum factum ingratiam hominis obligat Deo et homini : volum autem obligat solum Deo : ergo juramentum magis obligat.

R. D. consequens. Ergojuramenlum magis obligat extensive , C. intensive, *N.* id est, obligat erga plures, sed non strictiori obligatione.

Dixi 1° in conclusione, *obligatio juramenti promissorii*, quia de illo loquitur S. Doctor. Si autem quæralur de juramento assertorio, concedi potest majorem esse obligationem juramenti quam voti, quia videtur Deo magis injuriosum cum adducitur in testem falsi, quam si promissio ipsi facta non servetur.

Dixi 2 *juramenti promissorii in gratiam hominis [acti* ;quia si comparatio fiat inter votum cl juramentum promissionis Deo facta? confirmalorium, quod dicitur volum '/iratum , evidens est majorem esse obligationem talis juramenti quam voti simplicis, quia tale juramentum praeter hoc quod sit juranientum, est etiam votum.

Dico 2·· Cujuscumque juramenti obligalio propria , quæ est ex virtute religion» . ad alium non transit, quia est personalis , nec ullus contrahere potesl obligationem vi juramenti nisi qui jurat, sicut nec voti nisi qui vovet. *JUnc inferes* juramenta perse stantia, ut si, v. g. sine ulla promissione facta Deo vel homini, simpliciler jures te aedificaturum ecclesiam, te ingressurum religionem , te dotaturum puellam , etc., non ligare hæredes jurantis , quia in iis est tantum obligatio vi juramenti ex virtute religionis

Diro 3°Juramcntum confirmatorium promissionis Deo factæ, quoddicitur volum juratum , si sil personale , non obligat hæredes, quia, ul dixi de volo, hæres non succedit defuncto in privilegiis aul obligationibus personalibus, sed realibus tantum.

Si vero tale votum juratum sil reale,obligat hæredes, non quidem vi juramenti cx virtute religionis , sed partim ratione promissionis a Deo acceptai®, et sic quodam modo ex virtute jusliliæ, partim quia secundum jura hæreditas transit ad hæredes cum oneribus realibus, qualia sunl vola realia jurata.

Idem *a fortiori* dicendum de juramentis conlinnaloriis promissionis homini factæ el acceptat® in materiis liberis el a jure non prohibitis, de quibus § 3 articuli procedentis. Confer circa hanc conclusionem qu® diximus de volo , articulo 3, § 4.

ARTICULUS VIII.

De interpretatione juramenti promissorii in dubio.

Dico. In dubio juramenti promissorii interpretatio fieri debet juxta duas regulas sequentes.

Prima regula. Juramentum est strictissimi juris et interpretationis, ila ul, servata proprietate verborum , interpretatio fieri debeat in favorem jurantis, et quanto minor potesl, inducenda obligatio. Ita Angelus Sylvester, Azorius, quos citat ct semper Sylvius hic a. 7, quærilur 4, el communiter; partim propter gravem quam inducit religionis obligationem cl perjurii periculum , partim quia est in materia odiosa, adeoque restringenda. Nec obstat quod sil in favorem religionis, magis enim promovebitur religio per benignam interpretationem jurame··

torum, quia tunc frequentius observabuntur. Hinc

$2. 98. a. 2. n<l 4. — *Inferes* Pjtiramonlum de servandis statutis capituli, collegii, con -» unitatis, universitatis, etc. intclligendurn esse de statutis editis, non edendis, nisi aliud exprimatur aul intenderit jurans : tenebitur tamen edenda servare ex vi ipsa statutorum.

Inferes 2° juramentum præslitum circa materiam juris intelligendum esse secundum limites juris, neque ultra extendendum : sic juramentum dc quo modo, servandi sta tuta collegii,communi tatis,etc., non est extendendum ad statuta lcgitiinadosuoludinoabrogata; item intelligendum secundum differentiam statutorum, intentionem legislatoris, loci consuetudinem cl communem interpretationem, ita ut, sint si gravis momenti et accipiantur communiter, quasi sub mortali obligent, tnncjuramcnti transgressio novam mortalem sacrilegii malitiam adjiciat; si sub veniali, venialis sil tantum juramenti transgressio ; si sub pœna tantum, transgressio nullius sit culpæ, modo transgressor sil paratus pœnam luere. Ita Sylvius loco citato, Layman cap. 9 , η. 2.

Quapropter, inquit idem Sylvius, quando superior alicujus communitatis supposita sua convocat sub juramento, vel subpœna juramenti, qui non comparent non slatim accusandi sunt peccati mortalis, nisi cis significaretur rem esse gravissimi momenti el mullum intéressé com munitatis eos adesse : quia ordinarie non est intentio superioris id præcipcre revera sub periculo perjurii, sed in memoriam revocare jm amentum quo tales sunt communitati adstricli, ut illud non contemnant, et ex illius memoria comparcant si commode possint.

Similiter juramentum de servando eorum quæ tractantur in capitulo, consilio, etc., intclligitur secundum quod materia secretum postulat, ita ul circa materiam gravis momenti, quam mullum intersit non evulgari, obliget sub murtali ; circa materiam levem, sub veniali : circa materiam nullius momenti , cujus evulgatio nullum adfert incommodum, sub nulla culpa. Ila Lay man loco citato post Sylvest. Abbat. cl alios.

Item juramentum ministrorum publicorum qui jurant se fore contentos stipendio lege taxato, mercatorum, pistorum, etc., qui jurant se servaturos taxationem pretii, ponderis, etc., intclligitur, modo taxatio sit justa ; non item si constet certo et evidenter esse injustam.

Item qui juravit se pariturum mandatis Ecclesiæ aul senlentiæ judicis, polesl co non obstante a sententia lata appellare, prout ei jure communi concedilu·'.

Item clericus qui juravit residential!!, potest tamen abesse in casibus a jure concessis, cap. *Ex parte* 2, *dc Clericis non residentibus.*

Inferes 3 juramentum bona fide praestitum non esse extendendum ultra intentionem jurantis verisimiliter præsumplam., Confer quæ diximus de volo, arl. 2, circa particulam *Deliberatio.*

Secunda regula. In omni juramento promissorio, quantumvis absoluto prolato, subiti telligunlur sequentes conditiones el limitationes, sive ex natura rei,sive exjurisdisposi l ione, si ve ex consuclud i ne, sive ex conimuni hominum inlclligenlia , præter eas quas jurans apponere potest.

2 98. n. 2. nd 3. — Prima, quæ est ex natura rei, est hæc : *Quantum in me erit,* seu, *si potero;* et hæc conditio excludilnon solum impotentiam physicam , sed etiam moralem quæ habetur quando res non potest fieri sine peccato, aut sine magna difficultate quæ juranti dum jurabat non erat perspecta : unde, cum aliquis juial scfacturum voluntatem alterius, subinlclligilur si quod ei mandatur licitum sil el honestum et probabile, sive moderatum.

Secunda : *Salvojure el auctoritate superiorum ,* Extra, *dc Jurcjur.* lib. 2 , lit. 24, cap. *Venientes* 9, cl cap. *Non est, de* Toto.

Tertia : St *is in cujus gratiam el utilitatem juratum csl, voluerit acceptare ; seu, nisi obligationem remittat.* 1° Quia nemo intendit benefacere invito. — Hic a. 9. ad 2. —2 Quia jurans intclligitur promissario solvisse promissum quando facit dceo secundum ejus utilitatem el intentionem.

ibid. —Sed advertendum est quod multipliciter possil homo altori promittere aliquid sub juramento, uno modo quando promittit aliquid directe et principaliter pertinens ad utilitatem ipsius, puta, si sub juramento promittat se son iturum ei vel pecuniam daturum, cl a tali juramento potest absolvere ille cui promissio iacla est, ut dictum est. Alio modo promittit aliquis alteri quod perlinet ad honorem Dei vel

itilitatem aliorum, puta, si aliquis sub juramento promittat suo confessario sc intraturum religionem, vel aliquod opus pietatis facturum; cl tunc ille cui promilltiur non polesl absolvero promittentem, quia promissio non estei facta principaliter sed Deo; nisi forte sit interposita conditio ratione cujus possit, scilicet, *si illi videbitur cui promittitur,* vel aliquid aliud tale. 3° Tandem fieri potest juramentum promissorium simul in honorem Deicl utilitatem proximi, ul si jures opus charitatis in gratiam alicujus hominis, v. g. dotare hanc puellam pauperem, dare eleemosynam tali pauperi vel monasterio: et tunc rursus certum est cessare obligationem juramenti si is in cujus gratiam Deo jurasti respuat beneficium ; quia, ut jam dixi, non intendisti benefacere invito.

Sed utrum, si promissarms beneficium quidem non respuat, sed e contra acceptet, non velit tamen tc jurantem obligari, sed obligationem remittat cl te liberum relinquat, vere liber sis ?

11. probabilius *negative;* quia Deus in cujus honorem promissio jurata est, obligationem acceptavit. Vide quæ in simili diximus dc voto.

Quarta conditio : *Si res in eodem statu permanserit, seu, notabiliter mutata non fuerit;* Extra, *dc Jurcjur.* lib. 2, tit. 24, cap. *Quemadmodum.* Quia notabilis mutatio facit quasi aliud objectum ad quod non præsumitur sc extendisse intentio jurantis : v. g. promisisti sub juramento puellæ tc illam ducturum in matrimonium; non toneris juramento si fornicetur, si fiat codes, si incidat in morbum incurabilem, in paupertatem, in infamiam, etc., aul si tu vis religionem ingredi. Similiter, facta pace cum inimico, illi jurasti te non illi nocituruin, postea dat causam novis inimicitiis, non teneris juramento.

Flue etiam pertinet alia conditio specialis in promissionibus seu contractibus mutuis observanda, scilicet, si *alter suis promissis steterit;* cap. *Pervenit, dc Jurcjur.* cil. el quia, ut fert commune adagium,

Frangenti fidem , fides frangatur eidem·

Quinta tandem : juramentum confirmaloriuin promissionis aut propositi easdem includit conditiones seu limitationes quas includit promissio aul propositum cui additur : *Quia accessorium naturam sequi congruit principali',* ut fert reg. juris 42, in 6. Adde quod juramentum non adjiciatur ut promissio, propositum aul contractus aliter accipiantur quam per se accipi solent, sed ul, intellecta eo modo quo intelligi solent , firmiora sint cl irrevocabilia. Quapropter non excludit conditiones intelligi solitas in ipsa promissione, proposito aut contractu.

Igitur, ut dixi, juxta principia his duabus regulis comprehensa, juramenti dubii interpretatio fieri potest ct denet.

ARTICULUS IX.

Quoi et quibus modis relaxatur obligatio juramenti promissorii?

Nota. Dupliciter potest tolli obligatio juramenti, 1° impediendo ne illam ab initio inducat; 2» tollendo jam inductam.

Dico 1° Impeditur obligatio juramenti per legem aut superiorem , quando nempe lex aul superior statuit ul juramentum contractui vel promissioni adjectum sit irritum cl nullam inducat obligationem : quod fit vel prohibendo execulioncm rei jurata?, it? ul sil illicita, vel reddendo cum in cujui favorem juratur inhabilem ad acceptandum, vel remittendo cx justa causa obligationem hoc ipso quo jurans lentat illam inducere sicut posset remittere is cui juratur.

Dico i0 Obligatio juramentijam inducta relaxalurquinque modis sequentibus.

Hic a. 7. ad 2. ct a. 9 o. ct ad 1.—Simplici cessatione per mutationem rnateriæ , ul si fiat impossibilis, illicita, etc., co modo quo diximusde \oto ; cum hac differentia quod votum debet esse de meliori bono, adjuramentum autem sufficit quod sit de re licita. Consule quæ ibi diximus.

Ibid, ad 2. — 2" Condemnatione seu remissione illius in cujus favorem juratum est. *Datet cx dictis* art. præced. reg. 2.

Ibid ad 3. —3 Irritatione; unusquisqueeniin polesl irritare juramentum quod a sibi subditis factum est, circa ea quæ ejus potestati subduntur : sic pater potest irritare juramentum puella', lutor pupilli , vi« uxoris, etc. sicut supra diximus devoti it ri·latione: require ibi, eadem enim est utri usque ratio; excipe solum juramentum minorennis ,quia , licet curator possit irritare votum rcale rninorennis quatenus ejus administration! ofiicit, non polesl tamen eju»

juramentum irritare ex jure positivo , L. 1 et 2, c. *St adversus venditionem ;* quatenus juramentum supplet defectum ælatis, ct ca dispositione juris facit esse majorem, ut notant interpretes in hunc locum.

4° D/spcnsatione scu absolutione : et probatur iisdem rationibus quibus probavimus esse in Ecclesia potestatem dispensandi in votis, scilicet cx potestate clavium concessa Petro et Apostolis , et ex perpeluo usu Ecclesiae.

Quoad juramenta votorum confirmaloria et perse stantia pia, hoc est, in solius Dei honorem praestita , possunt dispensare qui ordinaria potestate dispensant in votis , nimirum SS. pontifex in tola Ecclesia , episcopus in sua diœccsi, ct hi qui habent jurisdictionem episcopalem. Excipe juramenta quorum materia si voveretur esset papæ reservata : in his enim sicut in votis solus papa dispensare potest. Horum *ratio est,* quia juxta communem sensum Ecclcsiæ cl doctorum, hæc juramenta pia votis æquiparanlur. Ita Cajetanus hic ; Soto lib. 8 , q. 1; Asor., quos citatctsequilurSylvius, Layman hic ctalii communiter. Similiter eadem potestate clavium præfati dispensare possunt injuramentis per seslantibus, factis in favorem hominis, quia in his est tantum obligatio religionis, non juslliliæ.

Juramenta veroconlirmatoria promissionis homini faclæetacccplatæsolus ct relaxare potest is cui juratum csl, ul jam dixi articulo præcedcnti reg. 2. Quia per illam acceptationem homo acquisivit jus quo, sicut aliis bonis suis, privari non potest sine ejus consensu, nisi in certis casibus : 1° si juramentum fraude aut metu fuerit extortum, aut alia injuria intercesserit, aul cum usurarius exigit juramentum desolvendis usuris, vel cum enormis læsioin contractu, puta, ultra dimidium justi pretii, intercedit; 2° in pœnam criminisab eo cui juratum est commissi ; sicut enim reus a judice pecunia sua mulctari potest, ita ct jure quod juramento acquisivit : 3« si bonum commune cui cedere debet bonum privatum, relaxationem postulet, ut juramentum de non accusando, de non denuntiando ; — Ibid.

4'* quando dubium est utrum id quod juramento promissum est sit licitum an illicitum, proficuum vel noxium ; in his enim superiores possunt dispensare.

Cetera quæ spectant dispensationem in juramentis, habes in iis quæ fuseVitis diximus dc dispensatione in votis : illuc reburre·

5“ Commutatione: ut si ille in cujos gratiam factum csljuramentum,concedataliud opus loco illius quod sub juramento promissum est praestari : unde juramenta vo torum confirmaloria , aut pia per se stanti» commutari possunt ab iis qui poteslaleor· dinaria possunt commutare vota de eadem materia ; facta vero in gratiam hominis el ab eo acceptata , ab eo solo commutari possunt, exceptis casibus quos pro dispensatione motio excepimus. Plura alia huc spectantia require de voto , §de *Commutatione votorum,* cl quæ illic resolvimus habe hic pro dictis: cum hac tamen differentia, quod facta juramenti commutatione, jurans non teneatur vi juramenti ad opus subrogatum, quia illud non juravit, sed tantum vi pacti quo illud loco alterius acceptat : secus in commutationevoli ; quia dumacceplascommulationem, tacite promittis Deo id in quod fit commutatio, uldixi loco citato.

Petes utrum ii qui potestate delegata possunt dispensare in votis aut ca commutare, ul sunt regulares, el alii lempore Jubilæi, possint etiam dispensare in juramentis de eadem materia aul ea commutare?

/L probabilius *affirmative,* sive inlelligatur de juramentis votorum conlirmaloriis, sive de juramentis per se stantibus in solius Dei honorem factis. Ita Cajetanushic sub finem § 1, Layman hic cap. 11, n. 3 et 4, cum pluribus aliis, contra Navar, Sylvium, Hermo ct alios.

Probatur. Votum cl juramentum pium licet secundum se sintdiversæ rationis, lamcn in jure cl apud doclores æquiparanlur, eo quod audio ferme similem erga solum Deum religionis obligationem contineant, ideoque dispositum dc uno censeri debet etiam dispositum dc allero : quod ila verum est, ul juxta communem doctorum etiam in hac parte nobis adversantium sententiam et praxim receptam, papalis reservatio votorum extenditur ad juramenta pia circa easdem materias ; ergo mullo magis privilegium seu potestas delegata dispensandi in volis aut illa commulamli extendenda est ad juramenta pia; maxime cum hæc extensio sil favorabilis, illa odiosa. Unde ruit fundamentum adversariorum,

hrc nempe vincula esse divers® rationis; *esto* sint ita secundum se, ex jure lamcn æquiparenlur.

Accedit altera specialis ratio pro juramentisvotorum confirma toriis; votum enim sicut quaevis alia promissio cx accessione juramenti non mutat suam naluram, sed relinet omnes conditiones el limitationes quas non jurata haberet, proindeque non obstante juramento remitti potest ab eo cui facta est, au», ab alio ejus nomine, quod lit per dispensationem aut commutationem : atqui remissa obligatione promissionis, ruit juramenti obligatio, quippe quod sit accessorium promissioni cl illius confirmatorium; juras enim te servaturum Deo promissionem : ergo si legitime absolvaris a promissione, non teneris amplius obligationi juramenti.

Si dicas Gregorium XIII privilegium a Paulo III, Societati concessum, commutandi vota extendisse ad vola jurata : *R.* id fecisse ad majorem securitatem.

Ad complementum hujus materiæ, restat difficultas enodanda, nempe quomodo iiilelligilur fieri dispensationem el commutationem in juramentis? non est enim quoad hoc eadem ratio voti ct juramenti. In voti superior nomine Dei condonat ct remittit promissionem ipsi faciam : at non potest nomine Dei condonare aul remittere obligationem qua jurans lenelur vcrificarc quod promisit sub nomine cl auctoritate Dei,cum Deus ipse hanc obligationem tollere non possit; hoc enim esset licentiam dare irreverentiæ erga Deum.

R. id fieri ratione alicujus conditionis in juramentosubintellectæ qualessunl : *Salvo jure superioris ; si is cui juramentum est* non *remittat,* et aliæ de quibus articulo praecedenti

Ex quo habes quod, licet juramenti cognitio quandoagilur utrum obliget,an non, utrum possit relaxari, an non, pertineat ad forum ecclesiasticum , *ut palet* ex cap. finali *De foro competenti* in 6, tamen quando manifesta csl injustitia exactoris, vel quando constat tale juramentum esse bono communi noxium, possit princeps aut judex «cularis, non solum praecipere ul nocens remittat, sed etiam propria auctoritate remittere, quia hæc potestas non est per sc spiritualis , sed fundata in potestate gubernandi ; sine enim hac potestate gubernatio civilis foret imperfecta ct plurimis incommodis occurrere nequiret.

ARTICULUS X.

De adjuratione.

D. Th. Q. 90.

Adjurare latine idem csl ac graoce exorcizare : adjuratio, exorcismus; adjurator, exorcista.

2 90. a. 1. o. — *Dico* 1° Adjuratio est contestatio seu interpositio Divini nominis aul rei sacræ cujus reverentia, timore vel amore is quis adjuratur movetur ad aliquid faciendum vel omittendum.

Ex quo patet io quod sit actus religionis seu latriæ, quando nempetitper interpositionem Dei, vel etiam rei sacræ, ut passionis, mortis, sanguinis Christi, B. Virginis, sanctorum , quatenus in eis relucet specialiter divinitas, ul diximus de juramento. Nam si fiat per B. Virginem aut sanctos præcise secundumsc consideratos, non erit actus latriæ, sed hyperduliæ velduliæ: et si fiat per mortem, vitam, amorem patris aul matris, vel quid simile, non erit proprie adjuratio de qua hic loquimur.

Palet 2» quod adjuratio differat a juramento: quia in adjuratione non assumitur Divinum nomen ad faciendam fidem, ul in juramento, sed, ut dixi, ad movendum alterum hujus nominis reverentia , timore vel amore, ad aliquid faciendum vel omittendum.

Ib. et a. 2. o. — *Dico* 2° Duplex est adjuratio, una imperativa scu compulsiva, qua utimur erga subditos cl dæmones, ul dicam modo : hac usus csl Caiphas, Malth. 26, erga Christum quem sibi subdi existimabat; et Paulus Thcssal. 5. Altera deprecative, qua uti possumus erga quemlibet , excepto dæmone : ista usus est spiritus immundus , Mare. 5 : *Adjuro te per Deum;* et Paulus Rom. 12: *Obsecro vos per misericordiam Dei.*

Ibid. — *Dico* 3° Licitum est homini uti adjuratione; quia sicut humo juramento promissario sc ordinat immobiliter ad aliquid faciendum oh reverentiam Divini nominis, ila polcsl ad aliquid agendum ordinare alios, superiores deprecando, inferio res imperando, el utramque ordinationem per aliquid divinum confirmare, quod eel adjurare.

Hinc sequitur T' licitum esse homiui ad-l jurare Deum deprecative, quod facit quolidie Ecclesia terminando orationes suas */\ r Dominum Jesum Christum.*

Sequitur 2° licitum esse homini adjurare deprecative angelos bonos el sanctos , quia cum sint concives nostri, licet nobis eorum suffragia petere, et aliquid divinum interponere ad eos movendum.

Sequitur 3° licitum esse nobis adjurare alios homines vel imperative vel deprecative, secundum quod sunt superiores, vel inferiores, vel æqualcs.

Ibidem ad 3 —Aliter tamen ad Deum el alilcr ad hominem utimur adjuratione; nam adjurando hominem, ejus voluntatem per reverentiam roi sacræ intendimus immutare, quod quidem non intendimus erga Deum cujus voluntas est immobilis, sed intendimus ab eo oblinere quod ab aeterno voluit nos consequi, non ex meritis, sed cx sua bonitate, nosque inde excitare ad ferventius orandum cl petendum. Circa adjurationem dæmonum estaliqualis difficultas. Unde

A 2. o. *Dico* 4° Non est licitum homini adjurare ullo modo deprecative dæmones, neque cliam imperative ad obtinendum ab eis aliquod obsequium, seu ad aliquid discendum quod non conducat ad eorum expulsionem, quia ulrumque perlinet ad quamdam amicitiam aut societatem, quod graviter nobis prohibetur cum dæmone, Dei ct nostri hoste infensissimo, juxta illud Apost. 1 Cor. 10 : *Nolo aulem vos fieri socios dannoniorum ,* id enim perlinet ad apostasiam : ita ul, justa Sylvcsl. verbo *Adjuratio,* q. G , peccaret mortaliter exorcista scu adjurans qui compelleret daemonem amicabililcr his aut similibus verbis : *Rogo te exeas, noli nocere, sile obsecro,* etc. sed increpatorie dicat: *Exi, tace, obmutesce, fac, dic* ,etc.

Existimant tamen idem Sylvester, ibid, q. 5, Cajet, cl Sylvius hic, non esse peccatum mortale aliquid transeunter el paucis verbis petere imperative a daemone, modo tides ini qui est pater mendacii non adhibea-'ur, neque petatur causa discendi aliquid ab eo, sed vel ex levitate, vel curiositate , sine periculo quemquam diffamandi ; quia licet aclus talis possit esse perfecte humanus, ,ion habet tamen perfecte rationem aclus socialis.

Ibid. — *Dico* 5› Licitum csl adjurare dæmones imperative, hostiliter cl increpatorie, ul nobis aut proximis non noceant, juxta potestatem a Christo datam, Lue. 10: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes el scorpiones , elsupra omnem tirtutem inimici , el nihil vobis nocebit ; ei* Marci ultimo : *In nomine meodœmonia tjirient.* Patet etiam ex perpetua Ecclesiæ praxi apud Terlull. Apui. c. 32 ; Cypr. Epist. 2 el76 ; Justin, in Dialog. cumTriph. Alhan. in Vita S. Anton. S. Aug. lib. 10dc Civil. 22, etc. Et *ratio est,* quia sic non est inire societatem cum dæmone, sed ccontra ab illa recedere.

Q. 05. a. 4. ad 1. — *Hinc colliges* licitum esse cxorcislæ imperative cl hostiliter scisciitari a dæmone, el circa cum agere omne quod conducit ad ejus expulsionem, contemptum et ignominiam atque ad proximi utilitatem, ul sciscitari nomen ejus,.in sil solus, quot socios habeat, tempus clcausam possessionis ; ejus nomen scriptum projicere in ignem, in lutum; in obsessum spuere, leviter perculere, jubere ut stet, genufleclal, maneat detectus, taceat, det signum egressus , candelam cxliiigucndo, valvas movendo, vitrum frangendo, etc.

Item poterit (saltem mihi probabilius cum Sylvestro loco citato cl Bonae, in 2 præcepl. Decal, disp. 4, q. 1, puncl. ull. n. 5, conlra Soto, Less, ct alios) praecipere daemoni superiori ul fuget et expellat inferiores a corpore ; quia id non est poscere beneficium a dæmone, aul inire societatem cum illo , sed potius ipsi injuriam irrogare, ipsum el suos coercerc a malo, hostem sc illi exhibere ct ab ejus societate recedere : non secus ac si deprædantium ducem minis ct fustibus cogeres c domo tua socios sccum abducere; nemo sane dicet te in hoc casu petere beneficium a latrone aut habere amicitiam cum illo.

Hic a. 3. o. — *Dico* 6° Vanum est el illicitum adjurare creaturas irrationales secundum se consideratas, quia sic non sunl capaces imperii aul deprecationis. Si vero spectentur prout aguntur el moventur ab alio intelligente, nempe v«l a Deo at principaliter cos movente, vel a diabolo ex divina permissione iis abulcntead nostram perniciem , possunt adjurari el quidem deprecatorie, si considerentur in irdinead Deum ; imperative, si in ordine ad dæmones. His modis exorcizantur aqua, sal, domus nova, thalamus, locustae, mures, grandines, nubes, tempestates, etc.

Pcles Iu utrum sit licitum cuilibet adjurare dæmonem ?

R. Solis clericis exorcistis licitum est ex oflicio adjurare dæmonem solemniter, el juxla ritum exorcismorum ab Ecclesia proscriptum ; quia illis solis datur hæc facultas in sua ordinatione. Imo in quibusdam dioecesibus, ul in Leodiensi, prohibentur hac potestate uti sine speciali licentia ordinarii : quam tamen prohibitionem non existimo obligare plus quam sub veniali, nisi aliud appareat cx forma prohibitionis. Adjurare vero privalim dæmonem, sive possidentem, sive per spectra ct terrores infestantem, cuilibet licitum est.

Pcles 2° quibus signis dignosci potest hominem a dæmone possideri ?

R. Non præcise per motus corporis, insolitos dolores, aul clamores, membrorum contorsiones, vocis raucitatem et similia ; hæc enim sunl signa valde æquivoca ; sed maxime si possessus legat, scribat, ludat instrumentis, etsi nihil horum antea didicerit, si loquatur idiomale prius sibi ignoto, si distantia cl vere occulla manifestet, etc.

Pcles 3n utrum exorcismi habeant cx sc infallibilem effectum?

R. negative cum Soto, lib. 8, q. 3, a 2, contra Alphonsum a Castro, lib. G contra hærts, verbo *Exorcismus :* quia sunl solum quædam sacramentalia quæcxEcclcsiæinstitutione el precibus plurimum quidem valent, sed tamen effectum duntaxal sortiuntur tunc cum fidei propagationi ct hominum saluti juxla Dei consilium conducunt.

At id quod objicit a Castro ex Marci ultimo : *Signa cos qui crediderint hoec sequentur : innominemeodœmonia ejicient : R.* hæc verba non continere absolutam promissionem quod singuli fidelium semper el ubique ea signa facient, sed quando Evan·*gelii profectus id postulaverit.

ARTICULUS XI.

DE ÀÎSCMPTIONE DIVINI NOMINIS FEU LAUDKM.

D. Th. Q. 91.

Utrum Deus sit ore el cantu laudandus?

Deum osse voce orandum diximus supra dum de oratione : nunc quæriturde laude, utrum convenienter liat per vocem et cantum.

In Psal. 17. — Laus *est sermo elucidans magnitudinem virtutis :* unde laudare aliquem, est illum ut bonum ct virluosum prædicare et «ilollere. El cum Deus sil summe bonus ct ejus virtus maxima, dubium non est quin menL·· saltem cl corde sil laudandus : utrum etiam ore?

Q 91. a. 4. o. et ad 1. — *Dico* 1° Deus est laudandus non solum corde, sed etiam oro, non quidem secundum ejus essentiam, quippe qui, ineffabilis ct incomprehensibilis, major csl omni laude, sed secundum mirabilia ejus opera, juxla illud Psal. 33 : *BenedicamApminuminomni tempore, semper laus ejus in ore* meo;Psal. 62 : *Labia mea laudabunt te;* ct : *Labiis exsultationis laudabit os meum.*

Ibid. o. — *Probatur ratione.* Licet laus oris non sil necessaria propter Deum quasi ipsi inde aliquid accresceret cum sil infinitus, neque ul ipsi manifestemus conceptus nostros cum sil inspector cordium , est saltem utilis propter laudantem ipsum cl audientes quorum affectus excitatur in Deum cx laude vocali, ul sic excitatus retrahitur ab his quæ sunl conlra Deum , juxta illud Psal. 17 : — Q. S3, a. 42. o. — *Laudans invocabo Dominum,ct ab inimicis meis salvus ero.* Ergo. Adde hominem debere Deo servire secundum tutum quod accepit a Deo, id est, mente cl corpore. Confer quæ diximus dc oratione vocali.

Dico 2° Canius divinis laudibus convenienter adhibetur. Est contra quemdam Hilarium alias catholicum de quo S. Aug. lib. 2 Retract, cap. 11, cui postea succinerunt Waldenses clWiclefFus, qui comparabat laudantes cum cantu prophelis Baal, de quibus 3 Reg. c. 18.

Probatur 1° cx S. Scriptura. 1“ David, Psal. 32, hortatur ad cautum his verbis : *Cantate ci canticum novum;* ct ne detorqueret hærelicusad canium mentalem , addit : *Rene psallite ci in vociferatione.* 2° Angeli nato Christo cecinerunt, *Gloria in excelsis Deo,* Luc. 2; elMailh. 27, Christus, *Hymno dicto, exiit in montem* ; hymni autem , inquit S. Aug. in Psal. 72. *Canius sunl continentes laude» Dei.* 3° Apost. i Coloss. 3 : *Commonentes vosmelipsos in psalmis 11 hymnis spiritualibus.* Unde conc. Tolet

4, anno 597, can. 12, dicit : *Dc nymnis cl psalmis diam cantandis publice in ecclesia, el Salvatori sel Apostolorum habemus exemplum.*

Probalur 2° cx constanti praxi Ecclesiæ ab ejus incunabulis. Philo Judaeus, Aposloliscoælancus, apud Euseh. lib. 1 Hist c. 16, narral de Christianis, quod *Unus ex omnibus consurgens in medio, psalmum honestis modulis concinebat el pracinenli ei unum versiculum omnis multitudo respondebat.* Plinius junior apud Tei tuli. c. 2 Apolog scribit, Trajano imperante, Christianos ante lucem convenire ad canendum Christo. Illujuspraxis meminerunt ipse Tcrlull. lib. 2 Ad uxorem ; Basii. Epist. 63 ; S. Ambros. lib. 5, Epist. in oratione de tradendis basilicis ; S. Aug. lib. 9 Confess, cap. 6 el 7 , et lib. 10, cap. 33. Unde quod ipse Aug. lib. 9 Conf. cap. 7 , scribit a S. Ambrosio institutum fuisse ul in ecclesia Occidentali cantarentur hymni ct psalmi juxta morem Orientalis ecclesiæ, inlelligendum est non dc cantu simpliciter et quoad substantiam, sed dc aliqua ejus circumstantia.

Ibid, — *Probatur* 3°*ratione.* Laus vocalis ad hoc est necessaria, sicut modo dixi, ut affectus hominis provocetur ad Deum, et ideo quaecumque ad hoc utilia esse possunt convenienter in divinas laudes assumuntur: atqui manifestum est quod per diversas mclodias sonorum , animi hominum diversimode disponuntur : ergo salubriter institutum est ul in divinas laudes canius assumeretur, ul animi infirmorum magis provocarentur ad devotionem. UndeS. Aug. lib. lo Conf. cap. 6, dicit : « Adducor cantandi con- » suetudinem approbare in ecclesia, ut per b oblectamentum aurium, infirmorum arii- » mus in affectum pietatis assurgat. » Et do feipso lib. 9 Conf. cap. 6 , dicit ; « Flevi in « hymnis cl canticis, suave sonantis ccclesu siæ tuæ vocibus commotus acri 1er. » Adde divinum officium solemnius el facilius persolvi , si quadam canius gravitate cl suavitate condiatur.

Solvuntur objectiones contra ulramtjite conclnnonem.

Objicies 1° cum Wicleflb. Christus prohibuit orareet consequenter laudare voce el cantu, dum prohibuit publicam orationem, præcip ens ut secreto oretur , Matlh. 6. Elias propheta, 3 Reg. cap. 18 , deridet prophetas Baal quod clamando invocarent deum suum : *Clamate, inquit ; deus enim vester forsitan cum alio loquitur, aut in diversorio est, aut in timore, aut certe dormil, ul excitetur.* Ergo,

2 S3, a 12. ad 2. — *R. ad primum,* Christum toco citato non prohibet orationem aut laudem publicam , sed intentionem , ne scilicet eo fine quis in publico oraret, ut ab aliis videretur : *patet* ex verbis praecedentibus; præmiserat enim Christus: *Cum oratis, non critis sicut hypocrita! qui amant in synagogis ct in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus ; amen dico vobis, receperuntmerccdem suam:* elstalim subjungit : *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum.*

Ad secundum. Elias deridet prophetas Baal, non præcisc quod orando clamarent, sed quod clamantes crederent deum suum clamore indigere ut audiret, cl magis audire voces alliores quam submissas, quod procul esta laudantibus Deum verum.

Obj. 2°Apost. Ephes. 5, dicit cordo non ore esse cantandum , his verbis : *Cantantes cl psallentes in cordibus vestris Domino.* Super quæ verba S. Hieronymus scribit: «Audiant hæc adolesccntuli , audiant hi » quibus psallendi in ecclesia officium est: » non voce, sed corde cantandum.» Et in præfat. in lib. Ilabacuc docet non esse docens orantem canere. Ergo

R. Apostolum laudatis verbis docere duntaxat non summis labris, sed ex intimo cordis affectu esse cantandum ct psallendum ; praemittit enim in eodem versu : *Implemini Spiritu sancto , loquentes vobismetipsis in psalmis cl hymnis el canticis spiritualibus :* quomodo enim sibi invicem loquerentur si corda tantum psallant? Quod ergo dixit, *loquentes vobismetipsis,* indicat «allocutionem mutuam et modum alternalim cantandi et psallendi; quod autem subjungit, *cantantes el psallentes in cordibus vestris,* significat cantum debere procedere cx cordecl non solum voce proferri.

Hic a. 2. nd 2. — *Ad priora verba S. Hieronymi,* dico quod non simpliciter vituperat canium , sed reprchcnoileosquiin ecclesia cantant more theatrico, non propter devotionem excitandam , sed propter ostentationem vel delectationem provocandam; unde præmiserat : *El canere igitur el pwil· !erect laudare Dominum magis animo quam*

ce debemus. Et subjungit ad verba objecta : *Nec* in *tragœdiarum modum guttur el fauces medicamine leniendae sunt , ut in ecclesia theatrales moduli audiantur et cantica.*

Ad secundum locum S. Hieronymi, R. ipsum non ibi affirmare esse indecens orantem canere, sed solum dicit : *Nescio an decens sit orare cum cantico.* El slalim explicat quomodo id fieri possit : *Nisi forte,* inquit, *juxta Septuaginta , orare dicimus Prophetam pro adventu Domini, el ipsum cum delectatione et in psalmis et in cantico prophetare, ut el in eo quod oratio est deprecelur Patrem , el in eo quod canticum, Patris qui miserit Filium et Filii qui venerit laus dicatur.*

Gelorum , ut recte notat Sylvius hic , quæ proprie in ecclesia cantantur non sunt puræ preces, sed hymni et psalmi qui divinas laudes continent, quibus quidem quaedam preces miscentur, eæque cantantur. Neque id cuiquam absurdum videri debet, nisi reprehendendum putet ipsum Davidem qui dum psalmos caneret etiam Deum orabat: sicut etiam accidit inter homines ul qui principis laudes cantat , aliquid modeste el irreprehensibiliter petat. Quæ autem sunt puræ preces , ul Oratio Dominica el collect®, non tam cantantur quam claro et distincte pronuntiantur cum aliqua vocis inflexione, qu® affectum procantis indicet.

Obj. 3" Principalior est laus mentis quam oris: atqui laus montis impeditur percautum : ergo. *Probatur minor* Cantantium intentio abstrahitur a consideratione eorum quæ cantant dum circa canium student, ct etiam qu® cantantur, minus ab aliis intclligi possunt quam si sine cantu proferantur. Ergo.

Ibid. ad. 5 — *R. N. min. Ad probationem, D. ani.* Cantantium ad delectationem intentio abstrahitur, etc. *C.* cantantium ad devotionem, *N.* Tunc enim attentius ea considerat qu® dicuntur, tum quia diutius moratur super eodem, tum quia, ut S. Aug. dicit lib. 10 Conf cap. 33, *Omnes affectus nostri pro sua diversitate habent proprios modos in voce atque cantu quorum occulta familiaritate excitantur.* Et eadem est ratione audientibus, quorum etsi aliqui quandoque non intelliganl qu® cantantur, intelligunt tamen propter quid cantantur, scilicet ad laudem Dei; el hoc sufficit ad devotionem excitandam.

Obj. 4° Laudare Deum convenit ct parvis ct magnis : atqui majores qui sunt in ecclesia non decet cantare; dicit enim S. Greg. lib. 4 Regesl. Epist. 44, cl refertur dist. 92, cap. *In sancta* 2, his verbis: « Præsenti decreto statue ut in sede hac » sacri altaris ministri cantare non debeant, » solumque evangelic® lectionis officium » inter missârum solemnia exsolvant: psal- » mos vero ac reliquas lectiones censeo per » subdiaconos, vel si necessitas exigat per » minores ordines exhiberi. » Ergo.

Ibid, ad 3. — *R. D. min.* Majores non decet cantare, si per hoc a verbi Dei praedicatione aut utiliore ministerio impediantur, *C.* secus, *N.* Itaque cum nobilior sil modus provocandi homines ad devotionem per doctrinam et praedicationem quam per canium, ideo prælali quibus competit per praedicationem et doctrinam animos hominum provocare ad Deum (quales erant olim ipsi diaconi de quibus loquitur S. Greg.), non debent cantibus insistere ne per hoc a majoribus retrahantur: el hunc esse D. Gregorii sensum *patet* ex his quæ ibi præmittil : « Consuetudo est valde reprehensibilis, in- ii quit, ut in diaconatus ordine constituti » modulationi vocis inserviant,quos ad pra> » dicationis officium et eleemosynarum stu- » dium vacare congruebat. »

Ex quo itaque *male inferes* clericos beneticiatos etiam majoris dignitatis non debere per se obire divina officia, sive psallendo, sive cantando, siquidem id ipsis pr®cipial Trid. sess. 24 *de Reformat,* cap. 12. nisi, ul dixi, vacent prædicationi aut lectionibus publicis similibusve utilioribus ad salutem animarum occupationibus. Sed *legitime inferas* indecorum esse quod honoratiores figurato seu musico cantent in ecclesia ; item quod officio diaconi vel su Miaconi fungens, interdum ab altari recellat musicam cum aliis cantaturus.

Df ori; nis

Petes 1° utrum usus organorum et aliorum instrumentorum musicorum sit conveniens in ecclesiasticis officiis?

Ex S. Aug. Cone. 1 in Psal. 32, et ex auctore quæstionum ad orthodoxos apud Justinum, colligitur Ecclesiam in priorious «culis har instrumenta reprobasse, for;··

quod solerent adhiberi a gentibus in sordidis cl turpibus usibus . puta in theatris, conviviis et sacrificiis, cl quia ejusmodi instrumenta magis conveniunt imperfectis qui indigeni talibus provocari ad devotionem ; christianos autem decet esse perfectos.

S. Thomas hic ad 4, videtur etiam ea improbare; si tamen attentius inspicialur et responsio cum argumento conferatur, *patet* quod non absolute ca improbet ut illicita, sed quod, cum suo tempore nondum erat illorum usus saltem communis in Ecclesia, hunc non usum approbet. Rationem dateur minus conveniat populo chrisliano quam judaico, *quia,* nempe, *hic populus eral magis durus cl carnaiis, unde eral per hujusmodi instrumenta provocandus sicut el per promissiones terrenas.* Itaque

R. ad quœslionem, Ecclesiam posterioribus sæculis convenienter admisisse hæc instrumenta in divinis officiis, tum ad majorem solemnitatem, tum quia deprehensum est plurimos chrislianorum adhuc infirmos ct imperfectos hoc medio esse ad devo lionem excitandos. Unde concil. Scnonense, celebratum circa annum 1533, cap. 17, dicit : Organorum usum *Ecclesia a patribus ad cultum serviliumque divinum recepit.* Et cone. Trident, sess. 22, decreto post canones de Sacrificio Missae , arcens *ab ecclesiis musicas eas ubi sive organo sive cantu lascivum aul impurum aliquid miscetur,* satis indicat se eas musicas ct organa probare si eis nihil nisi ecclesiasticum et spirituale sonat.

Peles 2° quo tempore Ecclesia admiserit usum organorum in divinis officiis?

R. Quidam cum referunt ad annum GGO, tempore Vilaliani papae. Alii dicurii ecclesiam Veronensem eum admisisse tempore Caroli Magni. Alii referunt ad tempora Ludovic! Pii, qui obiit anno 1180. Sed hæc non constant. S. Thomas, qui obiit anno 1274, hic ad 4 , non agnoscit hunc usum in Ecclesia. Durandus, qui obiit anno 1296 , in Ration, lib. 4, cap. 34, loquens de hymno *Sanctus* qui præfationc subjungitur in missa , sic loquitur : *In hoc angelorum el hominum concentu quandoque organa concrepant quod a David el Salomone introductum esi.*

Ex quibus *colligo* temporibus S. Thomae huuc usum nondum vigere in Ecclesia saltern passim , nec sic ut S. 'I homassiwprit: paulo post aulem viguisse.

Porro , licet usus sive canius sive organorum in divinis officiis sil secundum se laudabilis, potest tamen pci accidens mMi illicitus, nimirum si profana, vanaaul turpia divinis officiis permisceantur, ca que sive voce sive organo cantentur, quod polest fieri multipliciter :

1 Dum quisex intentione vana inseritu*. pariem divini officii, puta loco anliphtmæ, etc. et iste actus præler difformilatemquam cx natura sua habere potest, quatenus esi vanus et provocativus ad maluir., est insuper ex præsenli capite peccatum mortale ex genere suo , tum quia repugnat lini cultus divini, tum quia sic agens est falsarius in divino cultu, inserens tanquam ejus parlen: nomine Ecclesiæ quod Ecclesia minime vult inseri.

2u Dum quis vult significare organis profana, non inserendo ul partem officii, sed tantum delectationis causa. etsi ista profana sint honesta, erit lanium peccatum veniale, quia videtur levis injuria facia cultui divino ; si inhonesta , crit peccatum mortale, tum ratione scandali et provocationis ad malum,tum contra religionem propter gravem injuriam illatam cultui divino ct loco sacro

3° Dum quis præcisc applicat consonantiam soni profani ad verba sacra ; cl tunc non videtur per se peccatum, nam sonus sive vocis sive organi ex sua natura esi indifferens ad significanda sacra el profana, el ideo ad ulraque polest æque referri. Per accidens tamen contingit esse peccatum, si nempe iste sonus sil talis conditionis ut judicetur provocativus ad malum ; cl erit mortale vel veniale pro ratione mali ad quod provoca*, ct scandali inde causali. Ita post CajetanumSylvius el Valentia.

DIGRESSIO HISTORICA.

CTRUM ISRAFLITÆ, DOLO CABAONITARVM DECEPTI, JDRa MES'TOM ILLIS PRÆSTITDM TKNKBEATII SERVARE ?

ζΛ/ primam conci. § // art JrI dhxtrt. pnrtcd.

Fama victoriarum ab Israelilis reportatarum commoli Chananæi reges, adversus illos «pneilo fœderc conjurant. Verum Gabaonilæ, abjecto belli consilio , de deditione cogitarunt, ulque ad foedus cum Israelite facilius admitterentur, et salvam vitam rr- | ceperint, tinxerunt sc non esse Chananaxa,

sM e regione longinqua venire, monstran- i tes calceamenta quasi diuturna peregrinatione disrupta , detritas vestes , etc. Josue ct primates Israelilarum , non consulto Domino, cum ipsis fcedus inierunt, illisqucsecuritatem jurarunt : tum animadversa fraude, salvos quidem esse jusserunt propter religionem juramenti, sed perpetuo famulitio in pœnam fraudis addixerunt, Josue 9. Quaestio est inter eruditos num Israelilx hoc juramento tenerentur.

Dico. Israelite , dolo Gabaonilarum decepti , juramentum illis præstilum servare non tenebantur.

Probalur 1° Juramentum cui fraus et dolus dat causam est nullum , nec ullam paril obligationem, *ul paid ex didis* ; atqui tale fuit juramentum Israelilarum Gabaonitis præstilum , *ul paid* ex sacro textu. Ergo.

Probalur 2" Juramentum illud orat de re illicita et a Deo prohibita, nempe de non occidendis Gabaonitis qui erant Chananxi, etiamsi jurando non peccaverint Israelite , quia decepti putabant non esse Cbananxos. Ergo. *Paid ani. ex* Num. 23, el Deuteron. 20, ubi cum prxmisisset Dominus quod civitatibus exteris petentibus pacem possint concedere Israolitx, ea lege ul servii ent sub tribulo, de civitatibus Icrræ Promissae sic subjungit : *De his aulem civitatibus* i/uæ *dabuntur libi nullum omnino permittes vivere std interficies inore gladii, Ildhœum videlicet el Amorrhœum d Chananœum, Phe-'reseeum d Hesaum d Jebusamm, sicul prorepit tibi Dominus Deus tuus , ne forte doceant* ros *facere cunctas abominationes quas ipsi operati sunl diis suis, ei peccetis* in *Deum vestrum.*

Dices 1" Si juramentum istud fuisse nullum, debuissent Israolitx, fraude detecta , occidere Gabaonitas; sed e contra murmuranti populo quod Gabaonitx intacti manerent, responderunt primores Israel : *Juravimus eis in nomine Domini Dei Israel, el ideo non possumus cos contingere.* Ergo.

R. Israelilarum primores sic respondisse ex ignorantia juris, putantes suum juramentum etsi fraude extortum valere : quomodo quidam Judxi tempore Madiaba-orum existimabant se non posse pugnare in sui defensionem die sabbati, t Machab. 2.

Dices 2° Ex quod co Saul interfecerit Gabaonilas contra juramentum patrum suorum, Deus iratus famem immisit, domumque Saulis morte suorum afflixit, 2 Rcg. 21. Ergo signum est valuisse hoc juramentum.

Λ. *N. consequentiam.* Licet enim juramentum ob fraudem non fuerit ab initio validum, pactio tamen qux postea secuta est, qua nimirum , fraude detecta, Israolitx se obstrinxerunt Gabaonitis, sed ita ut ob dolum essent in perpetuo famulatu, Deo placuit, ul manifestum est ex auxilio divinitus prxslilo Israelilis in Gabaonilarum defensionem vocatis. Cum ergo Saul pactionem illam longo temporis intervallo el fideli famulatu roboratam violasse! interficiendo Gabaonitas, aliunde ad verum Dei cultum jam pridem conversos, nihil mirum quod Deus fueril iratus,

Peles utrum Israolitx , postquam cognoverunt se fuisse deceptos a Gabaonitis, non peccaverint saltem parcendo illis contra Dei mandatum de delendis penitus omnibus populis terrx Promissx?Num. 23, el Deuteron. 20.

71. *negative.* Quia, ul dixi, bona fide egerunt , putantes cx ignorantia se teneri religione juramenti.

DISSERTATIO VI.

DE OBSERVATIONE DIEI DOMINIC.E ET FESTORUM.

D. Th. Q. 122, a. 4.

Quamvis S. Th. agat infra de hac materia ubi dc convenientia et ordine prxceplorum Decalogi ; quia tamen festorum observatio est etiam actus exterior religionis, rem lectori non ingratam me facturum duxi, si praecedentibus dissertationibus hanc subnecterem , ul sic lotam de religione materiam sub uno quasi intuitu collectam haberet.

ARTICVLDS I.

Discutitur natura preveepti dc observationi sabbati d diei dominica.

Q. 422. e. 4. o. — *Dico* 1° Convenienter traditum est praeceptum de observatione sabbati ; quia, remotis per primum et secundum prxceplun. Decalogi ver» religionis impedimentis , nimirum superstitione , sacrilegio , perjurio, etc., consequens eral ut statueretur id per quod homines in vera religione positive fundarentur, et hoc est cui-

tus divinus. Et quia ad interiorem cultum, qui consistit in oratione el devotione, magis inducitur homo ex interiori Spiritus sancti instinctu, et insuper hujusmodi cultus interior primo et secundo præcepto Decalogi satis intelligilur requisitus (fides cnim necessaria inlelligitur his verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus*, el reverentia atque honos per hoc quod dicitur solus Deus colendus, et nomen ejus non vane assumendum), ideo conveniens fuit ul daretur legis præceplum dcexteriori cultu ; et hoc est tertium Decalogi: *Memento ut diem sabbati sanctifices...* non *facies omne opus in eo.*

Ibid. —Quia vero præcepta Decalogi sunt quasi quædam prima et communia legis principia , ideo in hoc tertio præcepto præcipitur exterior Dei cultus sub signo beneficii omnibus communis, scilicet creationis mundi a qua requievisse dicitur Deus die septima. In cujus signum dies septima mandatur sanctificanda, id est, deputanda ad vacandum Deo. Et ideo, Exod. 20, praemisso præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio : quia *sex diebus fecit cerium ct terram, ct in septima dic requievit.*

Sed advertendum hic cum Cajelano super hunc art. quod, cum audis S. Doctorem docere interiorem cultum non juberi hoc præcepto, sed exteriorem dunlaxat, intelligendus sil de cultu interiori secundum sc; talis enim non est hicpræceptus, sed est finis præcepti. Cum quo tamen stat quod cultus interior, qui est conditio necessaria cultus exterioris prout cadit sub lege, sit in præcepto; tenetur enim audiens missam in dominica interiorem et exteriorem hominem cultui missæ exhibere, ul latius dicam infra.

Ib. ad 1. — *Dico* 2θ Præceplum de observatione sabbati convenienter reponitur inter præcepta moralia Decalogi; quia hoc præceptum litteraliler intellectum est partim morale seu juris naturæ, partim cæremoniale. Morale est, quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vitæ suæ ad vacandum divinis; inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod cuilibet rei necessarie deputet aliquod tempus, sicut, v g. corporali refectioni, somno ct aliis hujusmodi : ergo etiam spirituali refectioni qua mons hominis in Deo reficitur, secundum dictamen rationis naturalis, debetaliqtw4 Umpus deputare, et sic habere .n- l livns tam interior quam exterior, liniiin-

quod tempus deputatum ad vacandum ‹H› vinis radii sub præcepto morali, et sub hac ratione ponitur inter praecepta Decalogi. Sed in quantum destinatur speciale tempus in signum creationis mundi, el in quantum in eo præcipitur cessatio ab omni opere servili in figuram quietis Dei ab opere creationis, est præceplum cæremoniale , non morale. Non cnim dictat jus naturæ necessario vacandum esse divinis sabbato potius quam altero die, et per totam diem potius quam per partem ; neque necessc est ad vacandum divinis abstinere ab omni omnino opere servili , neque potius ab opere servili quam ab alio non servili.

Ibid —Hoc vero præceptum mystice intellectum, est eliam cæremoniale : primo, secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulcro quæ fuit septima die hebdomada?; secundo, secundum moralem significationem , prout significat cessationem ab omni peccato ct quietem mentis in Deum, cl secundum hoc est quodammodo præceplum generale; tertio, secundum significationem anagogicam , prout scilicet præligurat quietem fruitionis Dei quæ erit in patria.

Ibid ad 3. — *Dico* 3° In observantia præcepti duo sunt consideranda, unum quod est finis , ct est cultus divinus, sen quod homo vacet rebus divinis : qui significatur in hocjquod dicit : *Memento uldicm sabbati sanctifices;* illa enim dicuntur sanctificari in lege quæ divino cultui applicantur. Aliud est objectum præcepti in ordine ad hunc finem , et est cessatio operum quæ significatur cum subditur ; *Septimo dic Domini Dei tui non facies omne opus,* hoc est, *omne opus servile,* ul exprimitur Levit. 23; cui cessationi operum Ecclesia in nova lege addidit auditionem missae.

Ut autem tollatur æquivocatio, duplex distingui debet et solet finis præcepti : unus intrinsecus qui ab ipsa re precepta non separatur; aller extrinsecus qui ab ipsa re præcepta distinguitur cl separari potest. In praesenti itaque materia finis extrinsecus respectu totius præcepti est cul tus interior. Sed quia hoc. præceptum duo includit, unum negativum non faciendi opuiservile, aliud positivum audiendi missam , finis extrinsecus præcepti negativi est cultus posi-

irinsccus est cultus negativus qui in ipsa cessatione ab operibus imbibitur ; linis au* (cm intrinsecus præcepti positivi est ipse | cultus exterior qui ab ipsa auditione missa· non distinguitur, linis extrinsecus est cultus interior.

Hoc 1). Th. principium accurate distinguere volui, quia accurate notari volo sicut el hoc aliud ejusdem S. Docloris, —*i.* 2. q. 100. a. 9. ad 2. — *finem cxlrinsecum præcepti non cadere sub præcepto;* defectu enim hujus intelligent!®, multi labuntur in suis resolutionibus.

Hjcq. 122. a. 4. ad 4.— *Dico* 4° Observantia diei dominicæ in nova lege non est juris naturalis aul divini positivi, sed cx constitutione Ecclesiæ ex consuetudine populi chrisliani ab ipsis Apostolis derivata. Ila poslS. Th. Cajet Hic, Sylvius, Navar. in Manu. c. 3, citans Turrecremata, archid. Thoinam. Vald. cl alios contra Sylvestrum.

Prob. Observantia dici dominicæ duo importat, determinationem temporis, hujus nempe dici, cl determinationem materiæ seu ritus, nempe cessationis ab opere servili et auditionis missæ : atqui neque temporis neque materiæ determinatio est jure naturali aul divino positivo : ergo ecclesiastico.

Ibid. o. — *Prob. min.* Non jure naturali ; quia quamvis jus naturæ dictet Deum esse aliquando colendum, non tamen necessario determinat, utjam notavi, hunc diem potius quam alium, lotam diem potius quam plurium dierum partes neque hunc ritum externum scilicet cessationem ab opere servili et auditionem missæ potius quam alium, cum Deus possit alio ritu coli.

Ibïd. ct ad 4. — Non jure divino positivo. Lex cnim sabbati in veteri Testamento, quia erat cærcmonialis et liguralis, quoad determinationem diei cl ritus, cessavit quoad Ulrumque adveniente nova lege : quoad determinationem dici patet; eliam quoad determinationem ritus evidens argumentum est, quod non sil ita arcta prohibitio operandi in die dominica sicut in die sabbati, sed quædam opera conceduntur in die dominica quæ in die sabbati prohibeantur , sicut decoctio ciborum, itinera lio cl alia hujusmodi.

Quantum vero ad jus positivum novæ logis, nullibi legimus in Evangclio Christum præcipisse observationem diei dominicæ neque in ea cessationem ab opere, sernli cl auditionem missæ. Ergo.

Confirmatur. Ecclesia dispensavit et sæpp dispensat in observatione diei dominicæ tam quoad cessationem ab opere servili, (piam quoad auditione missæ , *ut patet* cx cap. *Licet de Feriis,* Extra, lib. *2,* lit. 9, el quotidiano usu : atqui Ecclesia dispensare non potest injure naturali aul divino. Ergo.

Dices. Laudato capite *Licet de Feriis* dicitur, *tum veleris quam novi Testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputari.* Ergo.

Respondet Navar. in Manuali, cap. 13, n. 1 , inde ad summum probari quod in utroque Testamento tam novo quam veteri invenitur quod unus dc septem diebus debet observari, non tamen quod in utroque hunc Deus determinaverit ; licet enim id fecerit in veteri, non tamen in novo.

/L 2° nomen *novi Testamenti* non semper sumi stricte pro eo quod ipse Christus Deus sancivit ct in Evangelio refertur, sed eliam sæpc paulo latius pro eo quod ipsi Apostoli statuerunt et in eorum scriptis legitur ; quod sensu Epistolæ el Acta Apostolorum et Apocalypsis dicuntur communiter libri novi Testamenti : in his aulem iit mentio dici dominicæ.

Itaque, quantum ad temporis determinationem, meminerunt diei dominici S. Joan, in Apocal. 1, ubi dicit sc *fuisse* »n *spiritu in dominica die,* qui ante dicebatur dies solis, S. Lucas, Act. 20, narrans (idoles *convenire ad frangendum panem una sabbati,* id est, phrasi Hcbræa, prima die post sabbatum : unde S. Aug. Epist. 89, dicit: *Una sabbati appellatur dies qui nunc dominicus appellatur.* Item S. Ignat. Epist. ad Magncsianos, Innoc. I, Epist- ad Decentium.

Cessationis ab opere servili meminerunt conc. Aurei. 3, anno 538, can. 28; Matiscon. 2, anno 585, can. 1; Cabillon. anno 650, can. 18, cap. *Licet* cit. *de Feriis* ; et alia deinde concilia.

Auditionis missæ conc. Agath. anno 506, can. 47 *de Consecrat,* c. 64, (list. 1 , his verbis : « Missas die dominico sæcularibus » tolas audire speciali ordine præcipimus, » ita ut ante benedictionem sacerdotis egre- » di populus non præsumal; quod si fece- »» rinl, ab episcopo publice confundantur. > Ibid.can.*Omnes* 62; conc. Aurel, annoôll,

can. 22; Tibu riens, can. 35, clalia sequentia : el his omnibus antiquior S. Aug. Semi. 25 de tempore, ubi loquens de die dominica , dicit *: In die nullus se a sacra missarum celebratione separet.*

Et qui? hæc jura non tam de novo instituunt hocpræccplum quam supponant jam institutum , cum plerumque de modo illud adimplendi tantum agant, atque consuetudo populi chrisliani cujus initium assignari non potest, semper habuit ct habet hæc esse in praecepto, recte concludit Sylvius hanc legem de observatione dici dominie® ab ipsis Apostolis descendere, juxta hanc S. Augustini regulam , lib. 4 contra Donastilas, cap. 24: *Quod universa lend Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum esi, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Quod ct ipse S. Aug. diserte asserit Serm. 131 dc temp, his verbis : « Dominicum diem Apos- u toli *et* apostolici viri religiosa solcmnitale » habendum sanxerunt, qui in eodem Re- » deinptor noster a mortuis resurrexit. »

Et cum ista lex sit ex motivo religionis ct dc rc gravi, indubie obligat peccato mortali, cl hic est sensus communis fidelium. Unde merito Innoc. XI damnavit hanc propositionem n. 25 . *Præceplum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

Dico 5° Rationabiliter Ecclesia loco sabbati instiluildicmdominicam, nimirum in memoriam resurrectionis Christi et nostræ redemptionis complet®. Et sicut Judæi præ- tcr sabbatum quod servabant in memoriam creationis mundi, alia etiam festa celebrabant ad recolenda alia Dei beneficia ; ita nos chrisliani præter diem dominicam varia alia festa per anni decursum celebramus, ad recolenda plura alia beneficia circa idem opus nostræ redemptionis, vel sanctorum merita et exempla.

Instituere festa pro universa Ecclesia potest SS. pontifex ; episcopus pro sua dioecesi, requisito tamen consensu populi cx jure speciali, dit. 3 *de Consecr.* c. 1, cl cap. ult. *de Feriis* cit. nc multitudine festorum gravetur : quamvis contraria consuetudine pluribus in locis huc jus populi videatur abrogatum. Potest tamen episcopus sine consensu populi abrogare fesla , sive in loto sive quoad partem dici. Fesla quæ de novo instituit episcopus servare tenentur regulares exempli ex conc. Trid. sess. 25(/efirg, cap. 12; non tamen fesla quæ populus vovit el episcopus solum approbavit, nisi decursu temporis consuetudo vim legis obtinuerit.

Inter dies dominicas præcipua csl dominica Resurrectionis, quæ singulis annisce iebrari debet, ex decreto concilii primi Nicæni, prima dic hebdomadis post lunam decimam quartam primi mensis , de quo fuit Celebris controversia secundo sæculo, ul videbimus digressione historica ad calcem dissert.

Solemnitas diei dominie® et festorum quoad ofp.cium incipit a primis Vesperis ad secundas Vesperas; quoad cessationem ah opere servili et auditionem miss®, a media nocte ad mediam noctem:sic saltem num: observatur in Europa, licet olim etiam observaretur a primis ad secundas Vesperas, *ut palet* ex cap. *Omnes de Feriis*cit.

ARTICULUS II.

Utrum opera quovis modo servilia prohibeantur diebus dominicis el festis?

Ibid, nd 3.—*Nota.* Opus servile dicitur a servitute ; est autem triplex servitus : ima, qua homo servit peccato secundum illud. *Qui servit peccato servus est peccati,* el co- eundum hoc omne opus peccati diciturservile. Alia servitus est, qua homo servit homini : est autem homo alterius servus, non secundum mentem , sed secundum corpus, ut dictum est de obedienlia; et secundum hoc opera servilia dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit cl ad qüæ solemus habere servos deputatos. Tertia est servitus Dei, elsecundum hoc opus servile posset dici opus lalriæquod pertinet ad Dei servilium. Quæslio est itaque utrum non solum opera servilia secundo modo qua proprie sunt servilia, sed etiam servilia primo ct tertio modo, prohibeantur diebus dominicis et festis.

Ibid.—*Dico* 1° Opus servile tertio modo, quod scilicet proxime perlinet ad Dei servitium, non prohibetur diebus dominicis cl festis; quia hoc esset contrarium fini hujus præcepli; homo enim ad hoc ab aliis operibus abstinet his diebus ul vacet operibus ad Dei servitium perlinentibus. Adde quod hujusmodi opera , elsi aliunde corporalia cl servilia , non remaneant lunc proprie servilia, sed fiant servis el liberis communia. Unde Matth. 12 · *Sacerdotes* in *lemjdo tab-*

taum *violant el sine crimine sunt.* Sic etiam sacerdotes in sabbato circumferentes Arcam, non transgrediebantur præceptum de sabbati observatione.

Licet ilaaue diebus dominicis et festis gesare cruces , imagines , reliquias in supplicationibus publicis, pulsare campanas, insufflare organis, agitare thuribulum, ornare altaria sertis, candelabris, vestimentis, el similia quæ, ul dixi proxime ad Dei servitium pertinent : alias si remote tantum perlinerent , el aliunde forent servilia , prohiberentur plus vel minus , secundum quod plus vel minus remote ad Dei servilium perlinent ; quia plus vel minus participant de senilitate.

Hinc parietes ecclcsiæ tapetibus ornare , serta pro altaribus componere, ecclesiam lavare, aras in viis publicis exigere el similia, non sine culpa veniali fiunt diebus dominicisaut festis, si præccdcnli die commode fieri potuerunt. At lapides aut ligna ad ecclesiam , ad aram construendam cædcre aulvehere, linteamina ecctesiæ lavare, conficere, reficere, calices fabricare, agros ec'-lesiæ colere ct similia, seclusa necessitate, peccatum csl mortale, quia remanent omninoet absolute servilia.

Ibid.—*Dico* 2» Opus sen ile primo modo, hoc est peccatum commissum in die festo, gravius csl quam si committeretur altero die: ita praeter SS. Th. August. Ambros. conc. Lingonense dicens : *Gravius pcccat qui pcccat in dic festo, puta furatur, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit ;* etaliajura quæ videri possunlapud Natal. Alex.

Ibid.— *Ratio est*, quia peccatum contradetur directe fini præcepti de observatione festorum, el quidem magisquamopusaliunde sen ile : atqui hoc illi confert aliquam difformitalem: ergo. *Prob. maj.* Finis hujus præcepti esi ul homo corde et mente vacet Deo el rebus divinis : atqui homo magis impeditur a rebus divinis per opus peccati quam per opus corporale alias licitum, quia ul ait CatcchismusRom., *Non solum animam a divinorum studio avocat, sed nos a Dei amo] c vrorsu·" selungit.* Ergo.

Dico 3 Peccatum commissum in die festo non inducit novam speciei malitiam contra religionem necessario aperiendam in confessione. Ita Cajet, hic, Sylvester, v° *Confessio* 1, § 10 ; Sylvius., in Supplem. q I 9 , a. 2, quæsilo 3 , conci. 2 ; Pontas, v· *Dimanche,* cas. 19, el alii communiter contra paucos. Difficultas est potissimum de mente S. Thomæ.

Probatur 1" ex ipsius S. Doctoris principiis. Licet peccatum sit, ut dixi, conira finem "xtrinsecum præcepti de observatione festorum , non est tamen contra ipsum præceptum. Ergo. *Prob. ant.* Præoeplode observatione festorum prohibetur opus proprie et lilieraii1er , non metaphorice el secundum significationem mysticam servile : atqui peccatum non es opus servile litteraliler et proprie , sed metaphorice tantum et secundum significationem mysticam : ergo. *Patet major,* quia verba præcepti sunt intelligenda in sensu proprio et litterali, non mctaphorico aul mystico; leges enim cum sint regulæ actuum humanorum doctis et indoctis proposilæ, non solent tradi sub figurarum el sensus mystici involucris , sed verbis clarissimimis proprie el lilteraliter significantibus. *Prob. minor* primo ex ipso S. Th. cujus esi in terminis in 3, dist. 37, a. 5, quæstiunc. 2, ad 2, ubi formalissime dicit: « Opera servilia mystice intelligun» tur peccata, sed ad litteram opera servilia » dicuntur, ad quorum exercitium servo· » deputatus habemus , in quibus debent » artes mechanic® dirigere, quæ contra li» berales dividuntur. » Et hic ad 1, dicit hoc præceptum mystice intellectum, *a* se» eundum moralem significationem, signi» licare cessationem ab omni actu peccati » el quietem mentis in Deo, et secundum » hcc esse quodammodo præceptum gene« rele. » Ergo. *Prob. 2vadem minor.* Nemo proprie est suiipsius servitus enim exigit distinctionem personarum ; sed sicut justitia in homine metaphorice dicilur respectu sui ratione c'*versarum partium hominis, puta rationis el sensualitatis, ita servitus : ergo opus senile dicitur de peccato non proprie see metaphorice, sicut esse servum peccati dicilur metaphorice de faciente peccatum.

Confirmatur. Præceptum generale non peccandi non confeal actui peccaminoso specialem malitiam contra religionem : atqui præceptum de observatione festorum prout importat cessationem a peccato, est praeceptum generale : ergo. *Major est widens. Minor* est D. Th. in verbis prius citatis.

Prob. 2· cx universali praxi turn confessariorum doctissimorum , cum pœnilentium timoratorum, quarum neque hi solent se accusare, neque illi interrogare dc circumstantia festi. Ergo.

Dices 1° S. Th. Inc ad 3, dicit: «Opus » servile dicitur a servitute : est autem tri- » plex servitus, una quidem qua homo servit » peccato..... alia vero qua homo servit ho- »mini..... tertia est servitus Dei..... quæ «dicuntur servilia primo et secundo modo » contrarianiur observantis sabbati : » ergo peccatum prohibetur præccpto sabbati.

Λ. verba sequentia explicare mentem S. Ductoris, subdit enim immediate, *in quantum impediunt applicationem hominis ad divina ;* quibus verbis significat peccata catenus contranari observanti® sabbati, quatenus ejus finem nempe applicationem ad divina impediunt : sicut autem finis non præcipitur, ita non semper omne quod illi obstat prohibetur, nisi exprimatur in præceplo; alias non solum opus corporale, sed etiam spirituale, puta , acre et intensum studium, esset prohibitum, cum maxime impediat applicationem ad divina. Id ergo solum inter impedientia finem censeri debet prohibitum, quod in præcepto proprie et lilteraliter intellecto continetur; el hoc est opus corporale quod proprie servis competit.

Inst. Addit ibidem S. Th. : « Et quia *u* magis homo impeditur a rebus divinis per u opus peccati quam peropus *alias* licitum » quamvis sil corporale, ideo magis contra « hoc præccplum agit qui peccat in die « festo quam qui aliud corporale opus *alias* » licitum facit. » Ergo.

R. 1» *sub eadem distinctione.* Magis contra hoc præccplum agit, etc. id csl, contra substantiam præcepti, AT. id est, contra finem præcepti , *C. Patet* cx ipsa eadem semper ralionc quam præinillil S. D. scilicet *quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati quam per opus corporale alias licitum,* sicuti diximus in secunda conclusione.

Λ. 2° *aha distinctione* ex eodem S Ito - tore. Magis agit ronlr. lit. præ< eptum littoraliter intellectum. V. nn*-ilcc intcllectum, (■ Postquam enim S Th. ad 1 , exposuit istud pr.Tceptum lilteraliter, exponit deinde illud secundum triplicem significationem mysticam, allcgoricam, inoralemet anagogicam , ct dicit ad propositum hoc præccplum esse etiam cæremonialc , «se «eundum moralem significationem, proul « signilicalcessationem abomni actu peccalt «et quietem mentis in Deum, el secundum » hoc quodammodo esse præccplum gene- « rale. » Porro vis obligandi orilur ex præceplo non mystice scii t illcraliter intellecto, neque præccplum generale non peccandi confert peccato specialem malitiam contra religionem , *ut diximus in probationibus.*

Repones hæc verba S. Aug. lib. *de Decem chordis,* cap. 3, quæ ipse S. Th. referi loco cit. «Melius faceret Judæus in agro «suo aliquid utile quam si in theatro sedi- » liosus existeret, ct melius fœminæ eorum » die sabbati lanam facerent quam quod » lota die in neomeniis suis impudice sal- ii tarent. » Ergo.

R. N. conscq. Equidem melius, seu minus malum csl araro vel nere in die festo quam seditionibus aut impudicitiis operam dare, non quia hæc prohibentur præccpto de observatione festi, sed primo quis sunl contra legem naturalem , priora autem conlra legem positivam tantum ; secundo quia , præter essentialem malitiam, induunt aliquam diflbrmilatem cx hoc quod sint dircclecontra finem præcepti.

Hucusque dalæ solutiones adhiberi possunt concilio I.ingon. supra cil. SS. Ambro sio, Aug. Raymundo, Antoninoet aliis, licet, ul verum fatear, hi duo ultimi paulo difficilius explicari possint.

Urget Henricus a S. Ignat, lib. 10, part. 3 , cap. 3 , η I 19 , auctoritatem ejusdem S. Th. opusc. 64 , el in suo *Confcssionali,* cap. 2.

R. opusculum 64 inier opera S. Thomæ recensitum non esse genuinum S. Doctoris fœluni probant, i°quod minori characteresit cusum ut adulterinum aut saltem dubium; 2° quod nullus veterum inter opera S Thom.r recensuerit ; 3 quia repugnate diametro majestati el doctrinae Aquinatis. E<· ani, torn, i , pag. 341. Quantum ad < *(essionale,* D Th opus csl nobis ignoimo, nec inter opera s. Docloris recensitum

Di' ‹ ° Omnia peccata in loco sacro ▮ missa i iduunl malitiam sacrilegii,quia repugnant sanctitati loci : atqui peccata die festo commissa repugnant etiam sanctitati

diei : ergo etiam induunt rationem sacrilegli.

Jj.P/f. *maj.* Sacrilegium enim non est quæcumque violatio rei sacræ , sed formalité! rei sacræ in co in quo est sacra. —Hie q. 99. a. 3. ad 3·— Unde S. Th. dicit quod nononine peccatum quod committit sacra persona sit formaliter et propriesacrilegium, licet tamen per illud violetur el profanetur; sed illud solum peccatum quod est directe contra ejus sanctitatem, puta , si virgo Deo dicata fornicetur. Porro non omne peccatum est formaliter el dircclecontra sanctitatem loci sacri, seu illud non violat formatter in eo in quo est sacer, sed illa dunlaxat opera quæ ab Ecclesia prohibentur ex reverentia loci sacri, uteflusio sanguinis aut seminis, ct alia de quibus videQ. de Sacrilegio. Similiter non omne peccatum est directe el formatter contra sanctitatem festi, seu non illud violat formaliter in eo in quo estsacruin, sed illud solum quod in ejus reverentiam et cultum prohibetur ab Ecclesia, ulsunt opera servilia et omissio missæ.

R.21). maj. Omnia peccata in loco sacro commissa induunt malitiam sacrilegii venialem, *transeat inaj.* mortalem, *N. maj. el omissa minore, I). consequens ad sensum maj. Dato* ergo quæcumque peccata commissa in loco vel die sacro malitiam sacrilegii induere , quatenus sunt conlra reverentiam loci sacri aut sanctificationem festi, quæ sunl horum præceptorum lines, est tamen venialis dunlaxat hæc malitia , quia, ut sæpe dictum csl, finis præcepti non cadit sub præccpto; tunc autem csl mortalis quando sunl præcepta seu opera ipsis præceptiscontraria. Ila Sylvester, *v° Confessio* 1, 10, ct v° *Sacrilegium,* § 5.

Insl. Pcccaium prohibetur diebus festis his præcepti verbis : *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Ergo.

It. N. ant. Quia , cx dixi cx S. Th. a. 1, his verbis importatur lanium finis præcepti qui non cadit sub præccpto.

Dico i Restat ergo inter opera servilia, sola servilia secundo modo ct proprie dicta prohiberi diebus dominicis el festis. Pro quo

Hic q. i22 a d. ad 3 — *Nola* 1» opera proprie servilia , ut jam dixi cx S. Th. ea «se quæ corpore exterius exercentur, el corporis usi bus ac necessitatibus deserviunt, tonis propria seu per servos ct mercenarios exerceri solita, unde et servilia dicta; ut sunl opera artium mechanicarum, avare, fodere, etc., sicul e contra opera liberalia dicuntur quæ vel mente exercentur vel corpore quidem, sed potissimum animi excolendi gratia, ideoque homine libero digna ; ul sunt opera artium liberalium , studere , docere, scribere , canlarc , etc. Sunl cl alia media servis ct liberis communia , ul itinerari, ludere, etc.

Nota 2·· cum Cajet, hic § ullimo, Sylvio hic, Cabassulio el aliis communius, opus quod ex se est liberale aut commune, non ideo fieri servile quia lit propter mercedem aut lucrum, nec e contra opus secundum se servile desinere esse servile si fiat graluilo aut recreationis ergo ; quia isti lines sunt his operibus exlrinseci, nec naturam eorum mutant. sic actus docendi aut cantandi, v. g. non est servilis licet fiat propter mercedem : neque e conlra arare , conficere calceos, desinit esse servile licet fiat graluilo antanimi recreandi causa. *Neque dicas agere* propter mercedem esse propnum servorum; *negatur* enim *assumptum, ul patelin* exemplis docloris et musici , ct maxime in negotiatoribus qui quamvis lucrum maxime intendant, non tamen ideo sunt seni , quin potius maxime domini. De quo vide si lubel Cajet, cit.

Nola 3° hoc opus esse censendum servile quod juxta usum palriæ el communem hominum sensum aestimatur servile; quod enim unum opus competat servis ct non aliud, maxime pendet cx hominum voluntate. Unde fieri polest ut idem operis genu» diversimode factum sit servile el non servile : v. g. piscari recreationis causa curi arundine aul levi rete non censctur servile, sed servis cl liberis commune; piscari vero cx oflicio cum magno apparatu cl labore censetur servile.

Hinc inferes omnia opera ruralia, arare, serere, metere, colligere messes, vineas colere , arbores cædere , etc., esse proprie scrvilia, proindeque esse prohibita diebus dominicis el festis; item opera artiscæmentariæ, ferrariae, lignariæ, sartoriæ, sutoriæ, textoriae, sculptori® et similium; item picton® el typographic® , ut dicam fusius infra ; item . ul recte observat llcnno , opera minut'C.a'quæ solent facere moniales, scapularia, rosaria , cordulas, flores, imagines cereas, sericas aut chartaceas, maxime si diu his immorcnlur; sunl enim haec artium

mechanicarum opera, et a mercenariis exerceri solita. Nec omnino excusat molivum pietatis aut religionis , quia remote lanium ad eam pertinent, sicut ecclesiam ædificarc, calices conticere, etc.

ARTICULUS III.

Utrum prater opera servilia quadam alia prohibeantur diebus dominicis el festis?

Recole quod jam art. superiore notavi ex S. Th. ct cx Cajet, triplicis generis opera distingui, liberalia, servilia, et communia servis ct liberis. Dc servilibus jam dictum es'. ; dc aliis.

Dico 1°Præteropera servilia, specialiter ab Ecclesia prohibentur diebus dominicis el festis quatuor quæ non sunl servilia , scilicet, mercatus, placitum, judicium ad mortem vel ad poenam, el juramentum judiciale, hoc ultimum nisi pro pace vel alia necessitate, cap. *Omnes,* et cap. *Conquestus,* Extra *de Feriis*, lib. 2, lit. 9. Secundum et tertium sic prohibeatur ul etiam irritentur, nisi necessitas urgeat vel pietas suadet, cap. *Conquestus* cit.

Circa hæc advertit Cajet, in summa , Vo *Festum,* n. 11, elsequentibus, 1 mercatus nomine tria inlelligi : primum, nundinas quæ bis aul semel in anno fiunt alicubi juxta diversarum provinciarum mores; secundum, quasi nundinas quæ semel aut bis in hebdomada fiunt, vulgo, *jours de marché,* dum rustici el alii deferunt venalia ad forum, butyrum, fructus, pullos, ova, etc. tertium, actus mercandi, hoc csl emendi, vendendi, locandi, etc.

Quantum ad nundinas, licet alicubi contraria consuetudine prævalente tolerentur, hæc tamen tolerantia non est extendenda, sed quantum fieri potest, restringenda. Quantum ad quasi nundinas, ubique more receptum est ul in diem alterum transferantur. Quantum ad actum mercandi, grano salis indiget, inquit laud. Cajet, quoniam consuetudo recepta populi christiani in mullis oppositum habet; panis enim, vinum , ccrcvisia, herbæ, fructus, carnes et similia ad usum quotidianum pertinentia passim licite emuntur et venduntur. Item rustici qui præ continuo labore nonnis» diebus festis urbem frequentant, licite cinunl sibi necessaria, ut calceos, vestes, pileos, clc. Idem censendum puto dc peregrinis seu ilinerantibus nui ad breve tenions morantur in urbe. Item privati contractui maxime inter plebcios qui nonnisi diebus festivis convenire solent, videntur ex consuetudine et quadam necessitate liciti. Quantum ad acta notariorum, ea vetari tenet Cabassulius, lib. 2, cap. 31 ; negatSporer in Decalogum cum aliis pluribus inter quos clarissimus Pontas, v» *Dimanche,* cas. 18, cx Sambovio quem citat : quiahæc sunt actus spirituales, ct nihil legitur in jure quo prohibeantur. Ego quidem arbitror quod, quando consuetudo aut necessitas permittit contractum , permittat etiam notarii actum , tanquam accessorium.

2° Nomine placiti ctjudicii, inlelliguntur judiciales processus, ut paries audire, testes interrogare, sententiam ferre, etc. Actus autem cxtrajudicialcs non prohibentur, ul si advocatus causam privalim examinet, clientem interroget, notarius acta litis Iranscribal, el similia. Duobus lamen casibus ex ipso jure laudato hæc duo permittuntur, scilicet, vel *urgente necessitate,* vel *suadente pietate.*

Hinc, juxta quarumdam regionum consuetudinem , excusantur judices rurales jus dicentes rusticis, ne pauperes perdant diurnum laborem ipsis necessarium; eadem pietatis ratione causis miserabilium licet intendere. Item ratione necessitatis licet condemnare reos, si nempe timeatur ne dilata justitia impediatur, aut quia copia latronum tempusve belli id exigit. Juramentum autem judiciale etiam promittitur *pro pacetel alia necessitate,* ut jura loquuntur ct jam dixi.

Ibid. — *Dico* 2 Præter assignata opera, nulla alia sive spiritualia, sive corporalia servis cl liberis communia, leguntur ullibi prohibita diebus dominicis et festis. Hinc

Inferes In bic diebus licere loqui, disputare, legere , docere, studere cuivis scientiae , instruere , concionari, consulere advocatos Judices privalim informare , ct similia, quia sunl spiritualia; item cantare, puls.iK* organa et alia instrumenta musicalia,quia sunt liberalia, non servilia.

2° Licet scribere, quia est quid spirituale, cum scriptio sil quanlam locutio , aul saltem est quid commune sen is et liberis, iino magis conveniens liberis quam servis.

Sed difficultas est de transcriptione. Et quidem quanlUfn ad transcriptionem quæ lit causa juvandae memoriae, vel docendi,

addiscendi, concinnandi, disputandi, etc. videtur licita , quia eadem est ratio de illa ac descriptione Idem videtur dicendum de transcriptione quam faceret aliquis, non ul officium amanuensis exercens , sed ab alio rogatus, etiam si inde mercedem acciperet. At eos qui cx officio transcribunt probabiliuscxistimo cum Cajet. Sylvio cl aliis pluribus peccare ; quia , ut inquit Sylvius, qui officium transcribendi exercent ut artem aliquam , merito videri possunt opus servile facere, non quia transcribunt propler lucrum,sed quia videtur servorum tale officium exercere, cum non sint domini sed amanuenses el famuli qui ad officium transcriptionis deputantur. Id extendit laudatus Sylvius ad famulos advocatorum,consiliariorum elsimilium, si magnam dici paricm insumant in describendis processibus, computibus ct aliis hujusmodi : quod tamen intflligendum puto si ad hoc officium præserlimconducanlur ; secus enim si quandoque transcriptionibus applicantur in juvamen suorum herorum, possunt enim illi quod isti.

Si contra hanc resolutionem *dicas* eum qui docet ex officio , non ideo opus servile fecere : ergo similiter : *R. N.* paritatem. Disparitasesl, quod docere etiam cx oilicio non sil proprium servorum ; secus transcribere cx oilicio. Si addas cum Francisco Ucnno transcriptionem esse Iransloculionern sicut scriptio est locutio : *esto ;* cl tamen transcriptio lit modo servit proprio, non scriptio. Simile csl meo sensu de ilineralione: itinerari secundum sc non est opus servile, ul dicam modo ; itinerari tamen ex oilicio, ut faciunt cursores , mihi videtur omnino senile, cum ad id officium non assumantur nisi famuli et plcbcii, quamvis lamen aliunde, nempe cx consuetudine cl publicæ ulilitalis causa, admittatur communiter ut licitum. Quod si forte idem ratione consuetudinis contendas de transcriptione , id absolute negare non ausiin , cum audiam ct legam Ilomæ passim amanuenses sinescrupulo, reprehensione transcribere brevia , privilegia el similia diebus dominids et festis.

3 Artificum delineationes in charta , inquilCabass cit. post Solo , Navarr. et Γolet. quales sunl architectorum , pictorum , sculptorum, acupictorum, fabrorum, lignariorum elsimilium, nullatenusservilcscenseri debent, quia sunl magis ingenii quam corporis operationes , ingenuis magis quam servis propriæ. I 3

Secus pingere , quod communiter censetur servile contra Layman et prohibetur in conc. Mcldensi,anno 845, sub Sergio papa, cap. 77. *Ratio est* ; quia pingere non minus quam sculpere aul acupingerc est opus externum et sensibile artefaclum , quod communiter exercetur ab iis qui lucrum ex arte quaerunt, tametsi subinde ab ingenuis animi recreandi causa fiat. Xecobstant quæ opponit Layman, Iu quod piclio perinde ac scriptio consistat in ducendis lineis el figuris; 2' quod non minus pictores in pingendo quam studiosi in studendo animi quadam voluptate detinentur.Hæc,inquam, non obstant. *Ad primum* etenim, *R. dato* scriptionem ct piclionem ob rationem datam inter se convenire physice, non conveniunt tamen inotaliler el juxta sanam hominum æstimalionem in ordincad legem:quæmea responsio inde confirmatur , quod scriptio communius exerceatur ab ingenuis et liberis, pictioab his qui lucrum ex arte quærunt. Insuper acupingcns ducit etiam filum el figuras, el lamen ejus opus est servile. *Ad secundum , respondeo* voluptatem animi perceptam in opere non esse sufficiens indicium quod non sit servile; nullus enim est artifex qui in opere etiam servili eleganter fabricato non delectetur animo. Quod dixi de piclione, *a fortiori* dicendum est, juxta communiorem sententiam, de arte typographica, etiam quantum ad ordinationem characterum , contra eumdem Layman.

4° Itinerari pedibus, equo, curru , navi, est licitum , qui i csl quid commune servis cl liberis : ita tenet communissima sententia et definivit conc. Aurei, deque modo: consequenter licet agere omnia itineri necessaria etiamsi sint servilia, ul equos disponere, currum jungere, regere, remigare in aquis, sarcinam portare, etc., quia accessorium sequitur principale, el ita feri consuetudo. El quamvis, ul jam notavi, itinerari cx officio ul faciunt cursores, censeam esse servile, tamen etiam ex consuetudine ubique recepta ct ratione publie» utilitatis facium , est licitum.

At vero currus, naves, equos, mulos onustos agere, est servile, ct sic dic festo iler inchoare, illicitum ; inchoatum lamee

die non festo, licitum est prosequi die festo, modo missa non omittatur. I°Quia sic obtinuit consuetudo. 2° Quia interest reipublicæ, ne frugum piscium atque mercium comportatio retardetur. 3° Quia muliones ct auriga» damnum paterentur ob quietis expensas, et suas artes alioquin reipublicæ necessarias exercere non vellent el difficile possent. Ita Cabass. cit. post S. Anton. Cajet. Aug. Roscii. Navar. Suarem el alios.

Contra primam partem hujus consectarii insurgit cl *objicit* Hcnricusa S. Ignalio itinera lionem distrahere mentem a cultu divino. Sed quid inde? cliam studium distrahit, societas, confabulatio distrahunt, ludus distrahit, ct sexcenta alia; ideone prohibita sunt praecepto dc observatione festorum? Intelligat ergo tandem quod, sicut linis præccpli non cadit sub præcepto, ita necquæcumque impedientia finem, nisi in ipso præcepto expresse contineantur.

Quod autem addit præfalus auctor, cultum divinum esse finem intrinsecum qui non distinguitur ab objecto præcepti, est directe contra S. Thomam *ut patet ex* art. 1 , gratis omnino dictum el falsum quam maxime, nisi forte intelligatur dc cultu exteriori qui in ipsa auditione missæ involvitur et ab ipsa non distinguitur. Audiat Cajet, hic *§ ad hoc.* « Cultus interior, in- u quit eminentiss. auctor, est finis extrin- « secus ; cultus exterior, puta, audire mis- » sani, est finis intrinsecus. Cessare ab ope- » ribusservilibus est id quod est ad finem: » el cum finem exlrinsecum, cultum vide- w licet interiorem, constet non cadere sub » præcepto, ul in littera dicitur, sed so- » lum exteriorem cultum (scilicet missæ) el » cessationem ab operibus servilibus, con- ii sequens est ul id solum cadat sub hoc » præcepto ad litteram quod directe con- ii lrariatur exteriori cultui ; hoc autem est n opus servile, » et omissio missæ.

El mirum sane hunc auctorem, qui undequaque fragmenta conciliorum cl Patrum bene ve. male corrodit in tuendis suis opinionibus plerumque durioribus , non attendere ad laud. cone. Aurclianense quod hanc illius opinionem ad Judaicam observantiam amandat : hæc sunt ejus verba, can. 2 : « Quia persuasum est populo , die » dominico agi cum caballis aul bobus aut o vehiculis itinera non debere, neque ul- • lain rem ad victum præparare, vel ad ni- » lorcin domus vel hominis perlinentem n ullatenus exercere (quæ res ad judaicam » magis quan ad Christianam observantiam u pertinere probatur), statuimus ut die (lo- u minico quod ante fieri licuit, liceat. De u opere autem rurali consuimus abslincn- « dum. i> Adeo periculosum judicabant «sancti antistites, inquit jam sæpc laud. Cabass. hominum conscientias peccatis implicare per duriores el rigidiores præccplio- nes atque doctrinas, quibus rudis populus per alienas persuasiones fuerat imbutus. Fuit autem conc. Arei. 3 nationale, viginti et sex episcoporum sub Vigilio papa, anno 540.

Neque dicas hoc concilium esse inlclligen,dum quando urget necessitas itinerandi: alioquin non magis esset licitum itinerari dic festo quam facere opus rurale, cum hoc etiam liceat urgente necessitate; el tamen juxta concilium licet itinerari dic festo, et non licet opus rurale exercere.

5° Quamvis venatio secundum sc non videatur opus servile, cum non minus, imo magis exerceri soleat a dominis quam a servis, per accidens tamen fit illicita ex adjunctione operum servilium in portandis, trahendis, disponendis magnis laqueis aut retibus, in construendis sepibus et aliis ejusmodi. Imo si, seclusis etiam his operibus servilibus, exerceatur cum magno strepitu et per magnam dici partem,cum ita sit mullum distrahens, ideoque repugnet directe intentioni Ecclcsiæ, nec fiat sine aliquo scandalo, merito ab illa deterrendi sunt fideles, el propter hanc alterutram rationem vetatur in quibusdam conciliis particularibus, sive ut absolute illicita, sive ut incongrua. Secus tamen dum quis sine strepitu et ad breve tempus animi levandi causa venatur.

Si dicas nos supra excusasse opera senilia necessaria ad ilineralionem , quia, ut diximus , accessorium sequilur principale, quæ ratio pariter militat pro operibus senilibus necessariis ad venationem *R* : nos excusasse opera necessaria ad itineralionem non præcise quia accessorium sequilur principale, sed et quia , ul addidi, ita fert consuetudo , imo el quia concilium Aurelian, id permittit : quod dici non poleside venatione, quippe quæ e contra variis *n conciliis prohibetur, et verisimiliter proplerhæe opera servilia quæ eam comilaniur.

Quantum ad piscationem, censeo esse i opus servile cum a mercenariis plerumque exerceri soleat, el evidenter colligitur ex cap. *Licet dc Feriis* cit. ubi conceditur a pontifice dispensatio ad piscationem halecium. Censet tamen Sylvius hic non osse damnandum eum qui leviter arundine , bamo, parvis retibus recreationis ergo pistaretur; et merito, lalis enim piscatio videtur communis servis et dominis.

6 Bellare vero cl digladiare, quævisolitn fuerit ea dc re opinio , nunc saltem non reputatur servile, cum nobilibus maxime competat, aut consuetudine factum est licitum, siquidem passim absque scrupulo aut scandalo fiant diebus festis lustrationes exercituum, exercitationes militares, conflictus , etc.

7° Licet etiam convivia publica, coincssationes, compotationes , choreæ , ludi scenici vel theatrales, el cujusvis generis spectacula non sint servilia , quia tamen sunt contra mentem Ecclcsiæ quatenus mullum distrahunt a divinis, cl inde plura el gravia peccata scaturiunt, ideo dominicis et festis diebus ea agi, duci, exhiberi, frequentari non convenit conformiler variis canonibus quos refert Natal. Alcxand. lib. 4, a. 6, reg. 3. At vero, inquit idem theologus, convivia privata , sobria, pudica, potationes moderatæ, choreæ item privatæ in paternis ædibus aulapud consanguineos et amicos , rusticarum cliam saltationes honestæ diebus dominicis el festis , modo hæc omnia tempore divinorum officiorum non fiant, nec ab episcopis sint prohibita, nec in ecclesiarum prospectu fiant, absitque periculum lasciviæ, rixarumelscandali (aliashonesta non conserentur), non videntur damnanda. Cæterum, quia choreæ præsertim el popinarum frequentationes raro vestiuntur bis omnibus circumstantiis, consultum est pastoribus el confossariis, ut bonis monitionibus el persuasionibus adnitantur ab his fideles avocare.

Dico 3° Opera quæsunl servilia secundum se, ratione necessitatis propriœ vel alienæ , fiunt communia et consequenter licita diebus dominicis et festis; quia quilibet tam servus quam liber tenetur in necessariis providere, non tantumsibi, sed etiam proximo: unde Christus, Mallh. 12, excusat discipulos suos qui colligebant spicas die sabbati propler necessitatem quam patiebantur. Et iterum, ibid, cum interrogarent Dominum Pharisæi, *Si licet sabbatis curare ?... di.rit illis : Quis erit er. vobis homo qui habeat ovem unamel si ceciderit hac sabbatis in foveam, nonne tenebit et levabit eam! Quanto melior est homo ove! itaque licet sabbatis bene facere.*

Plura consectaria ex hac conclusione fluentia referemus art. sequenti, ubi de nécessitante excusante. Unde

ARTICULUS IV.

Qua causa excusant a peccato operantes serviliter diebus dominicis el festis.

Dico 1“ Dispensatio ct consuetudo legitima excusant a peccato laborantes diebus dominicis el festis ; quia, cum hoc præceptum quoad determinationem temporis et materiæ sil ecclesiasticum, ul dictum est in illud cadere potest dispensatio et ei derogare potest consuetudo : unde male distinguunt quidam inter diem dominicam el festum , quasi dispensari possit in dic festo ct non in die dominica.

Dispensare autem potest pro tota Ecclesia summus pontifex ; episcopus pro sua diresi ; parochus in sua parochia : uterque cx consuetudine. Ubi evidens est laborandi necessitas , non opus est dispensatione, nisi ex decentia el ad vitandum scandalum ; quia ipsa nécessités excusat, ut jam dixi el dicam iterum modo : ubi vero de necessitate dubilatur, adhibentia est dispensatio.

Juvat hic audire Gersoncm in Regulis moralibus laudatum a Nat. Alex. lib. 4 Theol. dogmal. et moral, a. 6, reg. 2: « Observantia sabbati, inquit cancellarius » Parisiensis, quoad circumstantias tem- » poris cl modi et loci , pro maxima parte, » relicta est determinationi prælatorum , » quæ cognoscitur lum ex eorum institutis, » tum cx consuetudinibus per eos legitime » toleratis.

» De operibus servilibus non exercendis » diebus dominicis ct festivis, plus cl frequenter determinat consuetudo loci et » personarum a prælatis tolerata , quam » alia lex scripta.

« Consuetudo exercendi opera servilia » hæc ab istis, hæc ah illis in diebus festivis, tunc maxime dicenda est corruptela, » quando totaliter a servitio Dei et a cultu » festorum et maxime ab auditu missæ re-

invocaret ; quando præterea hæc servilia » magis ex cupiditate quam pia necessitate ‹› reipublicæ pertractantur. »

Cælcrum hunc auctorem appello præ vælcris, non quod ejus auctoritatem pluris faciam quam aliorum , sed quia plures ex his qui nobis in præsenti materia adversantur, hunc cancellarium quasi theologorum principem venerantur, et ejus responsa lanquam de tripode oracula suscipiunt.

Ex hac conclusione inferas sive cx dispensatione, sive cx consuetudine quatuor genera operum servilium juxta concil. Aurel, art. præccdcnli laud, esse licita: 1" aurigarum, ut jam dixi; 2« coquorum et pistorum, ul cibos parare el coquere, minora animalia, ut pullos, columbas, etc., occidere, non tamen majora, ut boves, oves, vitulos, nisi propter aliquam necessitatem, v. g. concomitantiam festorum, aeris intemperiem, etc., tortas, placentas ct alia minutons conficere , non tamen panem , nisi, ut jam dixi, propter populi aul festorum multitudinem; 3° quæ pertinent ad nitorem domus, ut verrere cameras, cubilia sternere, utensilia leviler lavare, etc.; 4U quæ pertinent ad decentem hominis compositionem , ut vestes purgare, corpori aptaro, ad id aliquid leve suere, etc. Vide supra laudatam synodum.

Item plura alia permitti possunt el solent ex consuetudine, ul in adventu principis, vel causa pacis alteriusve lælitia· publica?, ignes festivos construere , tabularia conficere, theatra ornare; item ea quæ jam notavi de ilincratione ex officio, piscatione, digladiatione, exercitiis militaribus ct forte transcriptione, pro quo consulendæ sunt locorum consuetudines, legilimæ tamen et quibus contradicant aut quas non improbent superiores.

Pico 2" Altera causa excusans operantes serviliter diebus dominicis el festis, est necessitas sive privata sive publica , sive propria sive alinea. —Ibid — *Patel* In quia, ul dixi ex I). Th. conclusione ultima arl. præcedenlis , opera secundum se servilia fiunt in necessitate communia servis el liberis. *Patet* 2° ex hoc principio communiter re^plo, quod leges Ecclesiæ non obligent cum gravi detrimento. Hinc

Inferes 1« excusari cos qui, propter praeteritam vel imminentem pluviam, fœnum, segetes invertunt, ligant, asportant, congregant; qui inundantibus aquis fossas, aggeres opponunt, incendio succurrunt; qui urgente mandato aul necessitate, pontes, vias publicas ct similia usui publico necessaria conficiunt aut reficiunt; qui instante aut urgente obsidione moenia reparant, propugnacula construunt, etc.

2° Excusantur qui, secreto tamen ad vitandum scandalum , præ inopia laborant ul sibi el familiae victum comparent; nisi quis dicat quod teneantur illi mendicare, *quod stultum est,* inquit Cajelanus in Sum. v· *Festum,* n. 23.

3° Excusantur ii quorum opera semel coepta interrumpi non possunt absque gravi damno, ut coquentes lateres, calcem, n trum, fundentes ferrum , el alii similes, ut nautæ, aurigæ, de quibus supra.

4° Excusantur medici, chirurgi, phatmacopolæ qui hic el nunc necessaria ægrolis præparanl; item qui propior festorum concomitantiam aut populi multitudinem panem conficiunt, animalia etiam grandia occidunt; (pii ferrant equos in viaautcurrus fractos reficiunt.

5° Excusantur famuli et famula? qui coguntur ab heris laborare, si tamen recusareaul servitium deserere absque gravi detrimento non possunt, el modo coactio non fiat in contemptum religionis.

0° Plurium sententia excusantur molitores partim ex necessitate, partim ex levitate maleriæ in labore hominum, partîmes consuetudine: non suadeo tamen nisi propter necessitatem, qualis occurrit in concomitantia festivitatum, etc.

7" Excusantur partim cx necessitate, partim ex consuetudine sartores qui conficiunt vestes funebres hic et nunc necessarias ad funera. Non tamen puto excusari eosdem sartores qui post mediam nodem per magnam diei festi partem laborant ut vestes promissas expediant, curn hic neque consuetudo legitima neque sufficiens necessitasipsissuffragcnlur, nisi forte fundate timeantur inde rixæ graves, blasphemia?cl similia.

8° Excusantur barbitonsoresqui rusticos aut opifices aliosve diebus ferialibus labore continuo detentos radunt, non autem alios, nisi vigeat contraria consuetudo, quam tamen episcopi nec solent nec debent tolerare.

Ibid. — 9o Excusantur ii qui bonis fortunae haud copiose instructi, laborant, vendunt, emunt propter occursum lucri transeuntis gravis momenti ; horum enim respectu tale lucrum cessans vere reputatur damnum. *Opus corporale,* inquit S. Th. *quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum , non violat sabbatum,* Calechismus Bom. 3 p. de tertio præccpto Decalogi, n. 32 , ait : *Neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quorum jactura facienda sil si dic festo prir- Urmitlanlur.*

Hanc sententiam tenent Cajet, in Sum. \ *Festum,* n. 2G ; Pontas v° *Fêtes,* cas. 3 , et alii. Favet etiam Ecclesia cap. *Licet* Extra. *dcFcriis,* lib. 2, lit. 9 , ubi Alexander 111 indulget episcopo Tiburicnsi ut ipsius dicœsani possent dominicis diebus el festis, non tamen solemnioribus, intendere captioni halecium , quæ certo tempore terre inclinant : *ita tamen quod post faciam capturam ecclesiis circumpositis cl Christi pauperibus congruam faciant portionem.* Id autem extendunt laudati auctores ad quodeuinque aliud grave lucrum transiens, propter paritatem necessitatis: eldefaclosic in consuetudine habent piscatores in his regionibus respectu quorumdam piscium qui certo tempore vel fluvios nostros excurrunt, vel facilius capiuntur.

Opponit Franciscus Henno SS. Ponlificam dispensasse in casu halecium, propter necessitatem publicam lanium, non propter lucrum transitorium. /L in verbis dispensationis nihil legi quod innuat necessitatem publicam potius quam privatam. Aliunde non solum necessitas publica excusat, sed etiam privata, ul dictum est.

Instat lector jubilalus. SS. pontifex dispensando in uno non dispensat in allero , iinoforlius prohibet, cum exceptio firmet legem. Ergo.

II. nostram resolutionem non fundari in dispositione , sed in paritate necessitatis quam pontifex judicavit sufficientem ad dispensandum, ila quod si casus huiesimilesfuissenl ipsi propositi, verisimile sil quod eamdem indulgentiam concessisset : unde nihil probat laudatum axioma , quia super alios casus similes non fuit petita dispensatio. Nisi forte dicas te strictius obligari jejunio, quia tuo confra ire obscrvanlior noluisti petere dispensationem quam ille petivit cl ibtinuit; *exceptio* enim, ul dicis, */innat le-qcm:* quod sane risu potius quam seria refutatione foret (lignum.

Dixi, *qui bonis fortuna· haud copiose sunl instructi;* quia respectu divitum hujusmodi lucrum cessans non ridetur posse dici damnum , atque id ipsis indulgere non tam esset eorum necessitati subvenire quam eorum cupiditati et avaritiae favere.

Petes quid censendum sil de rusticis aut aliis qui diebus dominicis et festis gratis transvehunt sive equis , sive curru, sive navi, quaestus religiosorum Mendicantium aut materiem ad ædificia ipsis necessaria construenda?

II. Si conventus nullos aul exiguos reditus fundatos habeant, atque solis eleemosynis plerumque victitent, videntur excusari ratione tum necessitatis cum consuetudinis: 1° ratione necessitatis, quia hujusmodi conventus aliunde reip. christianæ apprime utiles, expensis solvendis ægresufficerent si hæc omnia diebus ferialibus pretio sibi comparare deberent ; 2 ratione consuetudinis, quia sic video ubique saltem in his partibus praclicari absque ullius contradictione aut scandalo, unde suppono tacitum superiorum consensum. Id concedit ex communi sententia in minoribus festis Sylvester v° *Dominica,* q. 5 , conclusione 3.

Cælcrum *adverte* quod, ubi dispensatione expressa opus foret, eam concedere non possint prælati regulares, etiamsiagerelur de labore intra septa monasterii a saecularibus exercendo, quia in eos nullam habent jurisdictionem, sed oblinenda foret ab episcopo vel eorum parocho, ut docet Rodrigues apud Lezanam, v. *Festi dies,* n. 10.

Restant duo casus circa quorum resolutionem mallem doceri quam docere. Dicam quid censeo, sed inquirendo potius quam asserendo. Primus est, utrum absque necessitate licitum sil applicare amentes aul infideles operibus servilibus diebus dom. ct festis. Secundus, utrum peccet mortaliter qui absque necessitate, plures puta viginli homines per mediam horam diei festi, sive simul sive successive operibus applicaret. Uti unique peccali mortalisdamnat recens theologus, at optandum foret ut suam resolutionem eficacioribus momentis probasset.

Itaque quantum *ad primum,* cum n»*-que amentes neque infideles teneantur legibus ecclesiasticis, non video cur magis il*

licitum foret, secluso scandalo, eos applicare operibus servilibus diebus dom. et festis, quam ipsis praebere carnes edendas diebus quaoragesimalibus. quod communiter tamen conceditur ; de amentibus ita sentit Layman lib. 1, tract 4, cap. tO, n° 3. Scio quidem infideles teneri jure naturali aliquandovocaredivinocullui, at non potius diebus festis quam ferialibus. Adde neque infideles neque amentes teneri audire missam, neque peccatum esse eos ab illa avocare : ergo idem de opere servili.

Quantum *ad secundum,* hunc merito damnandum nullus dubitat tum ratione scandali, tum quod iniquis cavillationibus Ecclcsiæ praeceptum eludat : sed an peccati mortalis propter violatum festum ? ratio sufficiens non liquet ; si enim dicas cum recente theologo hunc consentire peccantibus, imo inducere ad peccatum, stalim solutio occurrit : consentit peccantibus venialiter duntaxat, inducit ad peccatum veniale tantum propter levitatem materiæ respectu cujusque laborantis. Nisi forte dicas respectu mandantis censeri debere materiam gravem , quod neque nego neque affirmo, sed doctioris judicium expecto.

Dico 3° Inter causas excusantes quidam numerant pietatem el charitalem. Quantum ad pietatem quæ hic sumitur pro religione, non aliter excusat quam eo modo quo diximus conclusione prima art. 2. Require ibi. Quantum ad cbarilatcm , non videtur excusare nisi ratione adjunctae necessitatis: non enim excusaretur, v. g. qui in communi necessitate serviliter laboraret ad faciendas communes eleemosynas; secus si ut gravem necessitatem patienti succurreret : quia hujus præcepti obligatio utpote gravis, quamvis debeat cedere gravi necessitati proximi , non videtur tamen rationabiliter cedere communi necessitati, cui aliunde varie succurritur. Noster Sylvester v. *Dominica,* q. 5 , conci. 4, el post, illum quidam alii excusant eos qui moderate laborant ex charitate erga seipsos, scilicet ad vitandum otium, ratione cujus in probabili periculo peccandi versantur. *Unde,* inquit, *rationabiliter occupantur hoc fine domicella· poti suas devotiones, non autem ad lucrum principaliter.* Verum licet id in certis casibus non damnarem passim la-j men non concederem, cum raro accidat peccatum aliter non posse vitari.

Dico 4" Levitas materiæ excusat a lute vel a tanto : a *toto,* si ita sit levis ul nullatenus contrarielur tini legis, at quasi pro nihilo reputatur ; ut unum aul alterum punctum suere, unam aut alteram herbam in horto colligere. Ita S. Anton, p. 2, lit. 9, a. 7. A *tanto,* hoc est, a mortali excusat, quando avertit quidem a fine præcepti, cultu divino scilicet, sed leviter : sic, juxta communiorem opinionem , laborare una hora circiter non excedit culpam venialem; imo ad duas horas non pauci extendunt, quod non absolute negarem quando latwr est valde levis ncc mullum distrahens, ut nere, suere, acu vel penicillo pingere, minutiora opuscula, ut solent moniales, conficere, aptare, texere, etc.

ARTICULUS V.

De auditione Missae.

Dico. Quilibet fidelis adultus ratione compos tenetur diebus dominicis el festis adesse moraliter et religiose integræ mis», seclusa justa causa excusante. Est communis quoad omnes partes quæ lanium indigent explicatione.

1° Dari præceptum ecclesiasticum obligans secundum se sub peccato mortali audiendi missam diebus dominicis ct festis, constat ex dictis art. 1, conclus. 4, quibus adde hoc præceptum numerari inter alia præcepta, *Diebus dominicis el festis missam reverenter audito.*

2*» *Quilibet fidelis adultus ratione compos :* quia neque infideles neque infantes nondum usum rationis adepti, neque adulti mente capti, stulti scilicet, subjacent legibus ecclesiasticis, ul docetur in tract.de Legibus. Censentur autem infantes usum rationis adepti circa septennium, cl ideo tunc sunt compellendi ad missam.

3° *Adesse moraliter :* quia neque præseiitia mere corporalis qualis esse potest in ebrio, dormiente, amento, ludente, laborante in templo, sufficil; neque requiritur quod quis sit celebranti corpore proximus, ipsum videat aul audiat : potest enim esse præsens qui distat corpore, neque videns neque audiens celebrantem, ut in magno populi concursu ; et potest esse absens qui prope est, ul existons in vicina domo, aut etiam in ipso templo, sed labori suo addictus et intentus. Sed hoc totum, inquit Sylvius, d?l>ct intelligi moraliter, secun·

dum quod is communi hominum opinione censetur esse præsens alicui rei qui scit quid agitur, el ad hoc scipsum præsentem exhibet : sic dicam illum præsentem si qui eum vident, mterrocati quid faciat, attenti* omnibus circumstantiis prudenter respon (leant * *Audii mistam.*

Hinc inferes exislentes in choro, retro allare, in atrio ecclesiæ, in oratoriis vel cameris annexis ecclcsiæ, aul etiam in cameris sæcularibus ecclesiæ contiguis per cancellos aut fenestram, satisfacere præcepto, quia sunt præsenles moraliter ; item exislcnles extra ecclesiam , ut lit in magno populi concursu, modo tamen non longe distent ab aliis adstanlibus videntibus vel audientibus, sed unam cum ipsis multitudinem faciant, et ex eorum signis vel gestibus inlelliganl quid agatur; si enim mullum distarent vel ab ecclesia, vel ab aliis præsenlibus, quamvis ex eorum signis colligerent quid agatur, non viderentur moraliter præsenles, quia tanta distantia tollit præsenliam moralem : ex quo quidam colligunt quod , si inter ecclesiam el locum, puta domum ubi quis audit sacrum, mediet via publica communis dislanliæ, is non censeretur moraliter præsens , si non nisi dependentor ab assistentium multitudine inlelligerel quid agatur, quia illi non conjungitur: secus si per se independenter ab illa.

Sequitur etiam cæcos el surdos posse adeoque teneri missæ intéresse, quia possuul esso moraliter præsenles, si nempe sint in eo loco el situ ubi restitutis sensibus possint percipere quid agatur.

4U *Adesse religione ;* hoc est, per modum laudantis el coloniis Deum cum intentione clattentione. Cum intentione, non quidem satisfaciendi præcepto; id enim non requiritur, quia 'd lex non præcipit, ut docetur in tractatu de Legibus : el ideo qui audit missam putans non esse festum, satisfacit præcepto nec tenetur aliam audire, si postea resciai esse festum; sed cum intentione colendi Deum, aul faciendi quod fieri intendit Ecclesia , quod est implicite intendero colco Deum ; quia auditio missæ ul ab Ecclesia præcipitur est actus religionis, nempe cultus divinus : atqui secundum se physice sumpta est indifferens vel ad cultum Dei, vel ad curiositatem, vel ad lucrum, vel ad libidinem ; ergo debet determinari adesse cultum divinum per aliquid aliud , j quod non potest esse nisi intentio audientis

Cum *attentione* saltem virtuali, non solum externa qua nihil admittatur cxlenus distrahens, hæc a nemine negatur, sed etiam interna quæest ipsius menlisad Deum aul ad divina, excludens voluntarias mentis distractiones; hæc a pluribus negatur. *Probatur* ex eodem principio. Ecclesia præcipiens auditionem missæ præcipil actum religionis. scilicet cultum Dei : atqui non est actus religionis ncc cultus Dei absque attentione interiori saltem virtuali : ergo Ecclesia præcipiens directe actum exteriorem auditionis missæ, indirecte præcipil attentionem internam lanquam conditionem sine qua non subsisteret actus exterior prout præcipitur a lege. *Major esi certa; minor etiam palet :* i» quia ille censeri non potest colere Deum eo actu in quo nec de Deo ip~o vult cogitare; 2° quia juxta Christi oraculum, Joann. 4, *Veri adoratores* in nova lege debent adorare *spiritu.* Unde merito clerus Gallicanus damnavit ul temerariam, scandalosam, erroneam, impietati faventem, et præcepto Ecclcsiæ illudentem hanc propositionem · *Præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro satisfacit per reverentiam exteriorem tantum , animo licet voluntarie in aliena, imo et prava cogitatione defixo.* Hanc materiam de intentione cl præsertim de attentione interna fuse discussam habes disseri. 2 de Oratione, arl. 8, § 8. Require ibi.

Attentio autem hic requisita est triplex : prima ad missam seu ad verba et actiones sacerdotis. Secunda csl ad sensum et mysteria per verba el actiones sacerdotis significata . præsertim passionis el mortis Christi; tertia, est generaliter ad Deum ipsum laudandum el orandum per preces , meditationes aliosve pios mentis et cordis aflectus. Secunda est optima , sed perfectorum el inlelligentium. Tertia est bona, convenit tamen ut sic orantes sint attenti ad principaliores partes missæ, nimirum consecrationem et communionem. Prima est minima , sufficiens tamen , modo sil cum intentione colendi Deum; "on enim tenetur audiens sacrum formare preces privatas, sed sufficil quod assistat sacerdoti celebranti el oranti nomine el in persona omnium praesentium ac totius Ecclesiæ. Lx dictis.

Infera 1° eos non satisfacere præcepto

adeoque peccare mortaliter, qui per notabilem partem missæ non solum agunt aliquid exterius distrahens, v. g. confabulando, lustrandovinagines aut apparatus templi, scribendo, legendoinscnptiones ctalia profana, sed etiam qni solius mentis distractionibus voluntarie occupantur : perinde est enim ac si a sacrificio abessent. Unde pars quæ censetur notabilis respectu absenliæ , de qua infra, censeri debet notabilis respectu distractionum voluntariarum : secus si sinlinvolunlariæ. Censentur autem involuntariæ. inquit Sylvius hic, quamdiu quis, etsi aliena cogitet, non advertit se dc illis cogitare, aut non advertit sc ea cogitare lempore missæ seu eo lempore quo deberet ad divina attendere.

Inferet 2 eos qui accedunt ad ecclesiam præcise ad videndum aut amicum aut puellam , aut ea quæ ibi aguntur, ad comitandum herum aut matronam, ad decorandum pompam funebrem, aut ad aliquid simile profanum, non satisfacere præccplo, quia desunt intentio el attentio rcquisitæ. Si tamen cum intentione mala aut profana, occasione sumpta, intendant audire sacrum , et illi attente adsint, satisfaciunt præcepto juxta Navarr. in Man. c. 21, n. 6, ct dicam infra.

Inferes 3° eum qui tempore celebrationis missæ prolixe confitetur sacramenlaliter, juxta communiorem sententiam non satisfacere. Ila Pontas v. *Messe ,* cas. 48 , post Cabass. lib. 2, c. 32, n. 4 ; Suarem, Bonae. Asor. Irem Henno , Sporcr cl plures alii. *Halio esi,* quia licet talis actum virtutis exerceat, non tamen videtur magis moralitcr praesens missæ quam ipse confessorius , aut is qui in altera parte templi concionem haberet aut altare ornarci, quorum tamen nullus ccnselur moraliter præsens missæ. 2U *Dalo* esse praesentem moraliter , non tamen cum attentione requisita ; non enim ad attentionem missæ necessariam sufficit quilibet actus religionis , *ul paid* in prioribus exemplis confcssarii aut concinnatoris, sed requiritur actus religionis per modum colentis Deum in ipso sacrificio et oblatione victimae : atqui attentio quam habet qui confitetur sacramcntaliter non est talis,sed est ad declarandum contessario numerum , species el circumstantias peccatorum , ad resiwmdcndum ejus interrogationibus, ad *u«'uitnnda ejus momta, correctiones, pmnitenliam, elc. Unde, ut vides, disparitaiest ab illo qui tempore missæ et illi attei.tu., soli Deo sua peccata confiteretur in amaritudine cordis sui; is enim ct moraliterel religiose forel præsens sacrificio. Idem forte posset dici de illo qui facilem el brevem confessionem sacramenlalcm faceret absque prolixis colloquiis cl dialogismis cum confessario in varias circumstantias profanu excurrentibus. Et ita censent non pauci: ideoquedixi in resolutione, *qui prolixe confiteretur.*

Inferes 4° cos et contra qui tempore missæ Horas canonicas aut alias preces ex volo vel confcssarii mendalo debitas recitant, ulrique obligationi satisfacere ; quia habent attentionem utrique obligationi suflicieo tem, ncc prohibetur uno eodem tempore duobus præceptis satisfieri, quando præccpla non sunt incoinpossibilia , quinimo se mutuo juvant ut in casu. Ila communiter cum Adrian. Tolet. Cajet. Navar. Solo, Roscii. Armill. Snares, Asor. Lop. Bonae, quos citat el sequitur Cabassut. lib. 2, cap. 32, n. 3. Item Sylv., Laym. ct alii comm. contra Sylv. et alios paucos. Item *a fortiori* dicendum el illis qui in missa solemni circa ejuscæremonias occupantur, disponendo, portando, quærendo, exeundo ad breve tempus; quia cum hæc spectent sacrificium, censentur moraliter et religioso illi adesse.

5° *Integra} missæ.* Sic præcipilur in concil. Agath. de Consec. el aliis citatis art. I, conci. 4; vide. Adeo ut omnium consensu peccet mortaliter qui omittit partem notabilem missæ; vcnialiter, qui omittit partem non notabilem. Certum est enim in hoc præcepto non secus ac in aliis præceptis ecclesiasticis dari levitatem maleriæ.

Porro pars notabilis ccnselur consecratio , vel communio, quia sunt partes essentiales sacrificii ; item communiter cum S. Anton. 2 p. lit. 9, c. 10, § 1, et Sylvestre, verbo *Missa* 2, n. 1, tertia pars missæ·. unde qui peracto Evangelio accederet ad missam, secundum communiorem sententiam peccaret mortaliter, venialilcr tantum, si linita dunlaxal Epistola; item vemailler qui, audita integra missa ab initio, exiret immediate post peractam communionem; item qui auditis aliis partibus missæ, abesset lempore quod canlalurcrnw aui prætalio, aut aliquid musicate, icm-

pore concionis aul *memento,* etiamsi ex morositate celebrantis ad semihoram vel horam protraherentur : quia *credo* aul *praefatio* non sunt partes notabiles ; morositas vero celebrantis sicut concio aut musica diu producta non sunt de substantialibus missæ. Quod si ex pluribus levibus omissionibus in eadem missa confletur una gravis, erit peccatum mortale. Qui vero serius accedit ad sacrum tenetur audire reliquum, etiamsi pcracla sil consecratio; quia, ut dixi alibi, qui non potest totum præccptum iinplerc, tenetur saltem implere pariem quam potest. Hinc

Inferes cum non satisfacere præcepto qui duas partes missæ audit simul a duobus sacerlotibus simul celebrantibus, v. g. uno inchoante el altero versante circa consecrationem ; quia auditio missæ cx natura el institutione sua , ac etiam ratione mysteliorum quæ repræsentat, est res successiva cujus partes simul esse non possunt, sed una alteri succedere; sicque in casu non audit integram missam. Addam aliam rationem in sequenti casu. Et ideo Innocentius XI damnavit hanc propositionem, n. 53 : *Satisfacit præcepto Ecclesiæ deaudiendo sacro, qui duas ejus partes imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.*

Idem censeo dicendum qui duas missæ medietates a duobus successive celebrantibus audit, ut si unam a consecratione ad linem , deinde sequentem ab initio ad consecrationem audiat; quia illæ medietates succcssivæ non integrant unum sacrificium, cum non sint partes ejusdem sed diversorum sacrificiorum. Hæc ratio currit etiam pro præcedcnli casu. Ita nunc satis communitor cum Sylvio hic, Toleto, Asorio et aliis contra Navar. Majorem , Soto, Bonae, quos citat ncc improbat Cabass. citatus.

Dices. Casu quo primus sacerdos in medio missæ patiatur deliquium aut moriatur, alter sacerdos succedens integrat sacrificium cl satisfaciunt audientes : ergo similiter in priori casu.

Λ. *N. consequentiam.* Disparilas est, quod in hoc casu, licet diverse sint actiones physice quia sunt diversa agentia , est tamen idem mortaliter sacrificium ct eadem missa; ideo enim adhibetur alter sacerdos ul inchoatum iniegret et perficiat : secus in priori casu, in quo, cum neutrius actio ordinatur ad perfectionem ct integritatem allerius, ex his non magis fit unum **sacrificium** quam fieret unus homo ex junctis partibus diversorum hominum

Deles utrum is qui tenetur ad tres missas , unam ex lege ecclesiastica , alteram ex voto, tertiam ex præcepto confcssarii, satisfaciat si eas audiat a tribus simul celebrantibus ?

II. negative. Quia intentio sive expressa, sive praisumpta tam confessarii quam voventis, est ul eas audiat successive el diutius oretin ecclesia. Dixi *1res missas* , quia si simpliciter injuncta esset auditio missæ a confessario aut vovente die festo, posset nedum per 1res missas simul auditas, sed per unam tantum satisfacere, cum nihil prohibeat opus aliunde ab Ecclesia præccptum cadere sub voto et sub præcepto confessari.

Ulrum vero die Nativitatis Christi teneamur audire tres missas? *Respondetur* communiter *negative ;* quia de hoc nullum datur præceplum.

6° *Diebus dominicis et festis ;* quia nullum est præccplum audiendi missam aliis diebus. Nec obstat cap. *Solet, de Consec'* disl. **t**, quo videtur sancitum, nullum dici jejunantem in quadragesima nisi audita missa; quia, inquit Sylvester, verbo *Missa* 2, n. 1, loquitur dc consilio, aut si de præcepto est abrogatum.

7° *Seclusa justa causa excusante :* pro quo sit.

ARTICULUS VI.

De causis excusantibus ab auditione missa.

Dico. Causæ excusantes ab observatione hujus præccpti sicut et aliorum præceplorum ecclesiasticorum, generaliter sunt dispensatio, consuetudo legitima et impotentia physica vel moralis. Impotentia moralis dicitur magna difficultas, quando nempe lex observari non potest absque gravi labore seu gravi damno temporali vel spirituali proprio vel alieno : ex hoc principio communiter recepto, quod Ecclesia benigna mater non intendat obligare suos subditos cum gravi detrimento. Quidam his causis addunt *charilalem et officium;* sed, ul *patebit ex dicendis,* hæc non excusant, nisi ratione adjunctæ impotenliæ moralis, Hinc

1° Excubantur incarcérai!, ægri decumbentes, navigantes in mari, aut degent··

in locis infidelium seu haereticorum in quibus non celebratur missa. Circa quos notat Layman, lib 4, tract. 5, cap.4, η. 3, mod hi qui habent privilegium celebrandi super altare portatile sive in oratorio privato, ul religiosi, sive in mari, eo non teneantur uti ; quia nemo tenetur uti privilegio conlra jus commune et ireverentiæ Sacramenti minus congruo : quidam excipiunt , nisi eo uti soleant cum bene se habent aut quando non urget præcepluin

Id etiam *notandum* circa navigantes et degentes in locis infidelium et hærclicorum, cos non excusari, imo in continuo statu peccati versari si id faciant absque justa causa, qualis esse potest hærelicorum vel infidelium conversio, bonum publicum , aul etiam necessitas privata, puta , mercatura exercenda, non ad congregandas divitias, sed ad sibi et familiæ necessaria juxta statum suum procuranda.

2· Excusantur qui non habent alium celebrantem nisi cxcommunicalum denuntiatum, aul notorium percussorem clerici, imo etiam notorium concubinarium el notorium cxcommunicalum licet non denuntiatum : cum hac tamen differentia quod duorum priorum missam audire nec tenearis nec possis, posteriorum vero post ‹ one. Consi, possis quidem audire, at etiam possis omittere in justam scelerum detestationem. Ita Laymancilalus n.4, ex Sylvestre cl aliis.

Similiter excusantur qui excommunicationi vel intci dicto subjacent, quandiu tamen per eos non stat quominus ab interdicto aul ex communicatione absolvantur. Non enim probo quod aiunt Navarrus in Man. cap. 21, η. 3, clSporerex Suaresel Layman, cos cliam excusari licet per eos stet absolvi, modo , inquiunt, non intentione directa non audiendi sacrum , absolutionem negliganl : id , inquam , non probo quia quo jure tenemur observare legem, eo tenemur cum possumus lohcre impedientia ejus observationem, fateor quidem quamdiu quis subjacet excommunicationi vel interdicto non posse audire sacrum, at cum potuerit el debuerit tollere hoc impedimentum , talis omissio est ipsi voluntaria ct imputabitis in causa. Sicut, si quis posset habere Breviarium et negligercl, omissio recitationis Horarum esset ipsi voluntaria et imputabitis in causa, hoc esi, in ipsa negligenlia.

3° Excusantur ratione impotentis moralis, ii omnes qui sint vero cl non ficlilio periculo vel scandali, vel ruinao spiritualis, vd gravis damni temporalis in vita, in corpore, in fama, in bonis fortunæ, non possunt au* dire missam. El sic excusantur convalescentes timentes relapsum , infirmi timentes morbi aggravalionem , servientes infirmis qui absque periculo non possunt remanere soli, matres et ancillæ quæ adesse debent infantibus quos nec ad ecclesiam deferre nec solos relinqui expedit, honesta puella cx fornicatione secreta praegnans. Quidam addunt honestas mulieres quibus desunt vestes statum suum decentes, sed difficile hunc casum admitterem , cum inde vix aut nevix sequi possit vera et gravis infamia.

Item, ex eodem titulo excusantur ii quorum præsentia alibi est necessaria ad impediendos latrones, incendiarios, rixantes, duellanles, blasphemantes, etc.,item puella quæ certo novit, si exeat, sc fore alicui determinate occasionem peccandi ; quamvis enim propter alterius malitiam forte non teneatur missam omittere, cum utatur jure suo , el scandalum non sit datum, sed acceptum, polesl tamen si velit, urgente charilale ad vitandam ruinam spiritualem proximi : inlcllige modo istud scandalum raro ct non frequentius accidat, tunc enim deberet negligi et præceplo Ecclesiæ satisfieri , alias vix unquam puella audiret sacrum.

Item, ex eodem titulo excusantur qui longe distant a loco ubi missa celebratur, habita ratione personarum , viæ, temporis, locis, consuetudinis, juxla viri prudentis judicium ; item qui domum vel greges custodiunt , ad impediendum probabile damnum, sive a latronibus, sive a militibus, sive a lupis, sive ab ipso grege aliorum satisconculcaluro. Hos tamen el alios similes inlellige seme! pro semper, modu prævenircaul per alios supplere non possint.

Item , ex eodem titulo exoisantur laborantes in fuseriis, ubi opus semel inceptum deserere non possunt, nec habent alios qui succedant, milites stationarii qui stationem deserere non debent nec possunt, famuli ct ancillæ qui coguntur ab heris laborare tempore missæ, quos tamen si id pluries accidat deserere tenentur. Item, grave lucrum *ce*-

ans potest esse causa excusans si, attenta conoitione personæ indigentis, reputetur grave damnum, ul dixi dc operibus servilibus.

4° Excusantur ratione consuetudinis, puerperæ quæ post parium etsi convaluerint, tamen per mensem aul sex septimanas domi se continent; item , in quibusdam regionibus, viduæ per aliquot hebdomadas mariti mortem lugentes. Ila S. Antonin. Cajet. Sylvester, Navar. et alii conlra Pontas, verbo *Messe,* cas. 46. Equidem forte satius fcrcthanc consuetudinem ab ordinariis nurogari, sed quamdiu viget, non videntur damnandæ quæeam sequuntur. Cælerum necillæ nec islæ ullatenus excusantur si ad alia negotia exeant.

Notandum hic cum Cajet, in Summul. verbo *Feslum,* n. 2, cum qui bona fide putat se excusari a missa, quamvis sit minus sufficiens ratio, peccare tantum venialiter ; simile est si præter intentionem ex aliqua ncgligenliola missa omittitur. Horum ratio csl, quia in his casibus non agitur formaliter conlra præceptum , nec usque adeo materialiter intervenit transgressio , ut redeat peccatum in naturam suæ formæ. Ha laudatus cardinalis; quod etiam militat pro aliis præceptis.

Pelesi° utrum itinérantes excuscnturab auditione missae ?

R. Consuetudo obtinuit ut qui proficiscitur a loco ubi est feslum , teneatur audire missam antequam discedat , secus , si simpliciter illae transeat, nisi forte ibidem trahat moram observationi præcepli proporlionalam, v. g. si per plures horas temporis matutini illic moraretur. Excusantur aulem itinérantes el navigantes qui, si missam audiant, perdunt navim aul socium sibi necessarium, puta, quia ignorant viam, aul grassantur latrones, nec diflerre possunt.

Pcles 3° utrum antequam præceptum obliget, liceat absque justa causa ponere impedimentum observationi illius, puta iter, venationem non necessariam suscipere, unde provides fore ul non possis audire sacrum die dominica vel festo sequenti ?

R. non licere.: est conlra quosdam hac in parte, ut puto,laxiores qui id certo licitum affirmant tempore remoto, puta, tribus vel duotus diebus, imo pridie mane ante diem feslum, etiamsi ex intentione directa omittendi sacrum; quia, inquiunt, tunc non obligat præceptum , neque est in proximo ul obliget ; quando vero obligabit, supponitur impossibilisaudilio missæ. Verum, licet pro tunc non obliget, est tamen positum el certoobligabit tunc, imo obligat nunc pro tunc : non puto autem licere Christiano absque justa causa se reddere impotentem observationi legis lake pro tempore sequenti obligantis, siquidem tunc ejus omissio sil ipsi voluntaria et imputabitis in causa. Hac ratione communiter damnantur qui ex gula diebus bacchanalibussibi morbos procurant, unde prævident fore ul sint impotentes ad audiendum sacrum etjejunandum tempore quadragesimae : similiter, quod propius tangit præsentem casum, damnantur , ut supra dixi, ii qui absque justa necessitate commorantur in locis hæreticorum ubi missa non celebratur. Et sane quis excusabit clericum navigantem qui summo mane, recitato integro officio currentis diei, projiceret breviaram in mare ut ab onere deinceps recitandi eximeretur, ea ratione quod præceptum recitandi die sequenti non obliget hodie ? Ita in nostro casu.

Pcles 3° utrum qui legitime excusantur a missa, teneantur ad aliquem alium actum religionis indeterminate saltem diebus dominicis?

R. non teneri vi præcepli ecclesiastici , quippe quod nihil aliud procipiat quam abstinentiam ab operibus servilibus el auditionem missæ, *ul patebit er infra dicendis.* Videntur tamen teneri vi præcepli naturalis quo jubemur aliquando vacare divinis , sed non praecise die dominica potius quam altera die ; quia præceptum naturale non determinat tempus : unde fidelis qui quotidie mane el vesperi preces recitat, aul missam infra hebdomadam audit, aut aliquem alium religionis actum eo tempore exercet, videtur satisfacere præceplo naturali.

Petes 4° utrum qui absque justa causa omittit sacrum die festo incidente in dominicam , committat duplex peccatum in confessione aperiendum?

/{. negative cum Sylvio hic et aliis ; quia peccatum non multiplicatur cxsola multiplicatione præccptorum, nisi sint diversⓇ rationis, hoc est, nisi sint data ex diverso motivo formali : hoc aulem duplex præceptum in casu , est ejusdem rationis, quia est sub eodem motivo formait religionis. Secus

dicendum, si quis teneretur audire missam diefeslocx præcepto confessarii autex voto ; quia sunt vincula diversæ rationis, quatenus nimirum præceplum confessarii est ex motivo pernitentia;, el votum quamvis sil eliam ex motivo religioius , tamen qui vovet rem jam aliunde præccplam , intendit se strictius obligare quam obligetur ex præcepto , et insuper vi voli obligatur cx virtute voracitatis seu fidelitatis, quam obligationem non importat praeceptum ecclesiasticum

Petes 5° ulrum requiratur status graliæ in audiente unissam ?

R. 1" Optandum foret ul omnes qui missam audiunt essent in statu graliæ, quia sic elmereri possunt per hunc præcipuum religionis nosiræ actum , el conformes fierent principali sacrificanti, nimirum sacerdoti, qui eslaulsallcm esse debet in statu graliæ, alqueoblatioquam deseipsis cum sacerdote faciunt foret Deo gratior.

Hujus lamen dispositionis nullum exlat praecepturo, ut testatur generalis totius Ecclesiæ praxis, cum nequeconfessarii id inquirant, neque pœnitentes id accusent: unde falsum est eum novo peccato irretiri , atque præcepli ecclesiastici violatorem esse, ut quidam commenti sunt, qui nondum justificatus ,deposito tamen affectu ad peccatum , missam reverenter audit : quinimo mullum ipsi prodesse potest, el ul spiritum pœnilenliæ, et peccatorum remissionem, el gratiam justificantem tandem obtineat, ut loquitur concil. Trident.

R. 2‹» Peccat qui cum affectu actuali ad peccatum mortale missam audit ; quia videtur irreligiosum , Deo injuriosum, el hypocrisim sapiens , quod quis adsit, imo offerat cum sacerdote sacrificium propitialorium pro peccatis in quibus vult obstinate perseverare; non tamen sic affecti arcendi sunt a missa , sed adhortandi ul affectum deponant el missam audiant. Ita Natal. Alexand. Ponlas, verbo *Messe,* cas. 45, cl alii. Hoc autem peccatum non excedit culpam venialem . inquit Henricus a S. Ignatio , auclor aliunde rigidissimus.

R. 3° Quamvis, ut dixi, peccet qui cum affectu ad peccatum mortale missam audit, satisfacit lamen præcepto Ecclesiæ de audienda missa diebus dominicis ct festis. Ita post Barlholom. Mcdinam , cl Navar. in Manu. cap. 21, n. 7, doctissimus Sylvius in **1,**2, q. 100, a. 9. conci. 3» ubi cui»***æsivissetulrum possit præceptum aliquodiinpleri per opus quod hic et nunc, secundum quod impletur, est peccatum, sic resolvit; « Responsio communior csl posse, modo » illud opus silex se nonum : el proptcrca » si quis die festo missam audiat propler » vanam gloriam, vel ob mulierem concuw pisccndam , non tenetur aliam audire. » Idcmque judicium est de illa qui jejunat » ex prava aliqua intentione, quia leges » præcipiunl substantiam actus, non au» tem modum , nisi modus sit de intrinseca » ratione actus vel secundum sc vel prout » cadit sub lege : » qualis est, v. g. attentio mentis in auditione missæ aul recitatione Horarum , quia absque ea illi actus non forent actus religiosi quales praecipiuntur; secus vero de voluntate non peccandi, quia absque ea auditio missæ, supposita attentione, remanet secundum sect quoad substantiam religiosus, licet prava agoniis intentione vitietur. Hoc porro principium desumpsit laudatus Sylvius ex S. Thoina ibidem, ubi docet — 1.2 q. 100. a. 9. o. — S. Doctor modum virtutis, quoad motum interiorem voluntatis et intentionis, non cadere sub lege humana.

ARTICULUS VII.

Ubi missa sit audienda : an necessario in *ecclesia parochiali?*

Nemini hic movere bilem mihi animus est, sed pro instituto meo veritatem aperire el modeste pro posse eam stabilire alque defendere : precor ul ii contra quos ago eodem animo dicta recipiant el responsa proponant.

Dico 1 Consultum est Christi fideles diebus dominicis et festis saltem solemmoribus audire missam eamque solemnem in ecclesia sua parochiali, alque ad id omnes hortor cx animo ; quia tunc solent indici jejunia et festa quæ occurrunt por hebdomadam , fieri proclamaliones bannorum, intimari mandata superiorum , haberi conciones ct catcchismi, exjioni necessitates parochiæ cl alia quæ a nullo convenit ignorari.

Dico 2·· Secluso contemptu proprii parochi , nullus fidelium tenetur ex præcepto diebus dominicis ct festis eliam solemnioribus audire missam in ecclesia parochiali; sed præcepto satisfacit eam audiendo in ecclesiis regularium Mendiccnlium. Ila S.

Antonin. 2 p. Suinmæ Theol. lit. 9, § 2; Navar. in Manu. cap. 21, n. 5 ; Sylvester; verbo *Missa* 2, q. 5; Sylvius hic, quæslio 6 ; Ponlas, verbo *Messe,* cas. 53, mnumeri ilii tam sæculares quam regulares.

Probatur 1° auctoritate SS. pontificum Leonis X, Pauli III, S. Pii V el Clementis VIII, quorum duo posteriores floruerunl post concilium Tridentinum cujus auctoritatem in cassum reclamant adversarii.

Primus itaque Leo X, in bulla *intelleximus,* data decimo tertio novembris 1517, sic loquitur : α Intelleximus quosdam in » dubium revocare, et proinde timoratis b conscientiis scrupulum injicere , si d Christi fideles qui dominicis et festis die- o bus extra ecclesias suas parochiales mis- Dsas audiunt in ecclesiis fratrum ordinum » Mendicantium , Ecclesiæ præcepto de n missa audienda satisfaciant. Nos igitur, d ambiguitatem hujusmodi penitus tollere » volentes, ul cum sinceriori conscientia o fideles quique Deo creatori suo serviant, › auctoritate apostolica, tenore praesentium d notum facimus omnes Christi fideles n ulriusquesexus qui, non contempto pro- » priosacerdote parochiali, in ecclesiis fra- » Irum ordinum Mendicantium dominicis » ct festis diebus missas audiunt, satisfa- « cere præcepto Ecclesiæ de missa audien- n da, nec in aliquam labem mortalis pecti cati vel pœnam incurrere : in contrarium » facientibus non obstantibus quibuscum- » que. «

Paulus HI, in constitutione edita anno 1549, sic loquitur : « Christi fideles, cujus- «cumque conditionis existant, qui verbi » Dei concionibus seu prædicalionibus soil riorum seu fratrum Societatis Jesu in « ecclesiis ubi ipsi condonantur interfue- Drinl, diebus hujusmodi missas el alia d divina officia audire et ecclesiastica sail cramenta ibidem recipere libere el licite d valeant; nec ad id ad proprias paro- d chiales ecclesias accedere teneantur. »

El ne forte *dicas* his constitutionibus fuisse derogatum per concilium Tridentixum, audi pontifices concilio posteriores.

5. Pius V , bulla *Etsi Mendicantium,* data decimo sexto maii 1567, quarto anno post absolutum concil. Trid. sic decernit $ 1, n. 8 sessionis 22 : « Decretum quod » populum sæpe ad suas ecclesias saltem » dominicis ct majoribus festivis diebus con- » venire debere monet insequendo *(audis* » *insequendo, non contradicendo),* volomu· » quod fratribus Mendicantibus hujusmodi » non solum prohiberi non possit ne missas » el alia divina officia faciant in eorum » ecclesiis, verum eliam..... quicumque » ulriusque sexus Christi fideles totius anni » tempore illas et illa *(missas el divina ofjii·* » *cia)* in ecclesiis fratrum hujusmodi audire » possunt; ipsique Christi fideles ullatenus » desuper molestari aut impediri per loco- » rum ordinarios seu rectores parochialium » ecclesiarum, aut alios quoscumque, ullo d pacto, causa, vel occasione non valeant «seu debeant; sed præfali Christi fideles « audiendo missas et alia divina officia in » ecclesiis fratrum hujusmodi diebus domi- » nicis et festis, præcepto de illis audiendis » satisfecisse censeantur. »

At, inquis, hæc constitutio Piana revocata fuit per aliam constitutionem Gregorii XIII, quæ incipit *In tanta rerum.* Ergo.

R. Revocata quantum ad ea duntaxat qt*æ sunt contraria concilii Tridentini decrelL, *transeat ;* multi enim contendunt hanc Gregorii bullam nunquam fuisse promulgatam, de quo vide Analecta Privileg., pag. 72 et sequentibus, cl Lezanam lom. 2, cap. 1 : revocata fuit quod ea quæ sunt declarativa el explicaliva concilii Tridentini aul ipsi non contraria, iY. Id probat Lezana citatus ex Rodrigues, Sorbo, Barbosa el aliis; *el patet* ex ipso textu Gregorii, ubi sic legitur : « Omnibus et quibuscumque in eis *(litteris* » *el constitutionibus Pii* P) contentis, cani « deinceps dispositionem atque decisionem » pro subjecta materia futuram esse, quæ » sive ex jure veteri, sive ex sacris dicti con- » cilii decretis, sive alias legitime, ante dic- » tarum litterarum et constitutionum cdi- » tionem erat, et, si ipsæ non émanassent, » futura fuisset. «

Porro privilegium de quo agitur nullatenus esse concilii Tridentini decretis contrarium , *patet* 1» ex ipso Pio V, qui ipsum Tridentini decretum appellat ct dicit se ita statue illud *insequendo,* seu declarando. *Patet* 2° ex ipso usu et Clemente Vili, de quo infra. *Patet* 3° tandem el evidenter ex ipso decreto appellatosess.22,cap. *de Observandis,* etc. post canones de sacrificio missæ, quod est hujus tenons : α Ordinarii » locorum episcopi. . moneant eliam cum- » dem populum , ul frequenter ad suas pa-

» rochias saltem diebus et majoribus festis d accedant. »

Hæc duo autem, *monere fideles ul frequenter accedant ad suas parochias, eleos tamen præceplo rigoroso non cogi ad eas frequentandas,* optime conciliantur, nec ullatenus sunl sibi contraria ; simplex enim episcopi monitio non inducit præceplum : quod ita verum est, ul ipse Clemens VIII , quamvis formalissimo declaret fideles non teneri audire missam in sua parochia, ut modo dicam, vult tamen ut regulares eos moneant cl hortentur ad illam frequentandam.

Quod si forte aliud ejusdem Tridcnlini decretâm objiciatur , nimirum sess. 24, cap. 4, ubi sic decernitur : *Moncalqucepiscopus populum diligenter teneri unumquemque parochiœ suæ intéressé, ubi id commode fieri polest, ad audiendum verbum Dei.*

R. 1° ibi non agi de missa , sed de concione tantum, proindequeobjectionem esse impcrtinenlcm nostrae quæstioni. *R.* 2° non agi dc concione diebus dominicis et festis lanium, sed etiam de concione quæ habetur tribus diebus fecialibus infra hebdomadam, tempore Adventus ct Quadragesima» : quod palam evincit ly *teneri* non importare strictam obligationem etiam quoad concionem in parochia audiendam, sed tantum decentiam ct convenientiam, nemo enim somniavit unquam fideles stricte leneri audire conciones diebus ferialibus. Adde has particulas, *ubi id commode fieri potest,* distrahere decretum a rigorosa obligatione. Sed de hoc alibi.

Tandem rem incluctabililer conficil Clemens VIII, qui diu post Gregorium XIII floruit. Is duodecimo decembris 1592, ad sedandas controversias quas parochi Duaccni el alii super hac re regularibus movebant, ad episcopum Tricariensem tunc suum nuntium in Belgio direxit breve , quod jussit per cumdem transmitti ad archiepiscopum Caineracensem el episcopum Atrebatenscm, cum mandato ut illud Duaci el ubicumque opus foret, promulgari el ol>servari curarent: in quo brevi sic loquitur summus pontifex : α Signilicalum nobis nu» per fuit non sine gravi animi nostri moli lestia , in oppido Duacensi Alrebalensis B dioecesis nonnullos parochos, maximo cum i fidelium scandalo , lum dicendo cl concionando, lum omnes reprehensionibus et » censurarum ecclesiasticarum comminatio· u nibus perterrendo, Christi fideles aver» lore , ne festis diebus ad °cclesias fratrum » Mendicantium atque Societatis Jesu pro » missis audiendis acccoere possent... ausos » fuisse, affirmantes ipsis fidelibus tam de » jure quam de consuetudine prohibitum Dessein aliis quam parochialibus ecclesiis » diebus festis missas audire, nec licere illis » quadragesimali ac paschali tempore aliis » praeterquam propriis parochis peccata sua » confiteri.

D Præsenli nostro decreto sancimus licere » sæcularibtis Christi fidelibus universis li» here missas audire dominicis et aliis ma» juribus festis in ecclesiis tam FF. Prædi» catorum quam aliorum Mendicantium, » nccnon collegiis Societatis Jesu, juxta il» lorum privilegia ct antiquas consucludi» nes; et tam dictis FF. Prædicatoribus cl » praesbyteris dictae Societatis quam aliis » privilegia Lis prædictis, quibus id a Sede « apostolica indultum est, idoneis tamen el » abordinarioapprobatis, peccata sua etiam « quadragesimal· et paschali et quovis alio » tempore confiteri licite posse , dummodo » tamen iidem saeculares Christi fideles sa» cramentum eucharisliæ die festo paschali « in propria parochia ab eorum parochosu» niant, d

Et anno sequenti vigesimo tertio decembris , idem Clemens VIII , in hujus brevis confirmationem , aliud ad episcopum Atrcbalensem direxit, in quo sic loquitur· « Habita desuper matura deliberatione, au· » ditis examinatisque partium praeteritioni» bus, determinationem nostram desuper, d ad sacrorum canonum œcumenicorumqtie » conciliorum praescriptum faciam . nostro d et aposlolicæ Sedis nuntio in inferiori Ger· » mania commoranti significavimus. »

Ex his intelligis hanc Sedis aposlolicæ determinationem 1" esse datam *habila matura deliberatione. auditis eraminatisqm partium prodentionibus*, adeoque non esse subrepliliam, ut quidam divulgarunt; 2° esse juxta regularium *privilegia cl antiquas consuetudines ,* proindeque revera exislere privilegia sartatocta et usu antiquo firmata quibus id regularibus asseritur; 3° et praecipue esse *ad sacrorum canonum acumenicorumque conciliorum el sanctionem prascriplum factam ;* nihil ergo io

prioribus canonibus, nihil in conciliis œcu-
s et max me in Tridcnlino quod nos-
assertioni sit contrarium, quiniino quod
non sil apprime consentaneum.

His robur addunt quæ non ita pridem acciderunt Lovanii : opus quoddam domini M. Dubois, professoris Lovaniensis , prohibuerat rector ejusdem academiæ , eo maxime quod obligationem fidelium audiendi missam in propria parochia ad solam honestatem revocaret : hanc vero rectoris prohibitionem eminentissimus cardinalis Bospigliosius, tunc in Belgio internuntius , decreto dato vigesimo sexto aprilis 1667, cl illie ubique tunc affixo , nullam el irritam *auctoritate aposlolica declaravit* , simulquc laudata Clementis VIII brevia , denuo recusa , ad omnes Belgii episcopos et praelatos eadem aposlolica auctoritate direxit.

Hæc sane decretoria sunl, nec tamen vitililigalionum tinis. *Instant* enim adversarii eldicunt, Clemcnlinam illam sanctionem nullam continere clausulam derogatoriam saltem specialem decretis priorum pontificum aut conciliorum, quibus asseritur obligatio parochianorum audiendi mis^m in propria parochia.

Sed contra 1° Prorsus nego udum sive pontificem sive concilium universale talem obligationem strictam unquam asseruisse. *Constat c t dictis* dc Tridcnlino quod maxime appellant adversarii : de aliis vero sive pontificibus sive conciliis generalibus *constabit ex dicendis.* Insuper Clemens VIII formalissime declarat suam determinationem osse faciam non contra , sed juxta *sacrorum canonum cl œcumcnicorum conciliorum prœscriplum* , ignoravit forte SS. ponlifex sacros canones ct conciliorum sanctiones , aut mentitus est.

Conlra 2° *Dato,* quod prorsus falsum est, quædam priora concilia aul quosdam anteriores pontifices contrarium assertioni nostra* declarasse : sufficienter foret illis derogatum per clausulam hanc generalem , non *obstantibus quibuscumque,* qua* est inserta in constitutione Clementina, 1° quia tunc solum clausula derogatoria specialis est necessaria, quando constitutio cui derogatur continet clausulas derogatorias ad omnes litteras vel rescripta in contrarium. Ita Barbosa in cap. 18, *dc Rescriptis,* Evira, lib, 1, tit. 3, ct cap. 3, *de Capellis inonathorum* 16 , lib. 3, til. 37 ; Felinus. Sjlvester et plures alii apud Donatum tract. 14 *dc Privileg.* q. 1 ; 2° quia , quando privilegium non potest suum sortiri effectum, nec aliquam conferre utilitatem nisi juri communi derogando, validum plane est et do facto juri communi der >gal, etiamsi de eo nulla fiat mentio, can *In In»de Prtrileg.* Extra lib. 5, tit. 33, el cap. *Si papa ,* 10, *dc Priv* in 6, lib. 5, tit. 7, idque maxime quando constat concedendum privilegium jus commune non ignorare, ut in casu. Ita etiam Hostiensis tit. *de Rescript. § quas vires.* Felinus citatus: Covar. *de Testam,* p. 2, n. 19, ct aliis. 3° Specialiter quoad Tridenlinum *patet* et cap. ultimo sess. 25, adjuncta annotatione, ubi refertur sacram cardinalium congregationem sæpius declarasse, non opus esse derogatione speciali in concessionibus papæ adversus concilium factis. Vide eamdem annotationem; idem Quarante in Summa , v. *Confessor;* Barbosa *dc Officiocl polest. episcop.* allegat. 33, n 24, et plures alios Tandem et ipse Clemens VIII et ejus nuntius episcopus Tricariensis, ct internuntius Bospigliosius, judicarunt laudatum breve sufficienter derogare juri qualicumque, si quod fuisset conlrarium,cum illud pluries cl diversis temporibus mandaverint execution!.

Probalur 2° *conclusio* ex praxi generali fidelium el usu ubique recepto, ita quod si extarcl aliquod jus contrarium , per hanc generalem consuetudinem, censeretur abrogatum.

Insuper, *quœro* a venerabilibus parochis, quam missam contendant fideles teneri audire in ecclesia parochiali? Omnes clamant parochialcm : atqui tamen neque jus commune, neque ullum concilium generale, neque ullum decretum papale, quotquot hanc materiam attigerunt, ullatenus loquuntur dc missa parochiali, sed simpliciter de missa, sive sit solemnis, sive privata. Ergo.

Imo, ipsi parochi factis negant quod verbis asserunt; cum enim ultra miscam solemnem celebrantur plures missæ privatæ in ecclesia parochiali, non solent occludere fores, maxime in urbibus, nec arcere accedentes ; quin notius per sonum campante convocant, iicei sciant plures aliam missam non audituros : cl certe neque ut puto peccati damnabunt parochianum qui, audita urivala muta. aderit. Vesyeris et COO'

cioni seu catechismo, et aliunde curabit jejuniorum, festorum, etc., notitiam sibi comparare : si ergo ad ipsam missam parochialem non teneantur, quæ ratio aut necessitas cogere potest ipsos sub peccato ad audiendam missam privatam in sua parochial! ecclesia potius quam in alia?

Solvuntur objectiones.

Quod opponi solet ex Tridentino penitus jam contritum est; probavi enim decretum sess. 24, ubi agitur de concione, esse ad quæstionem nostram impertinens. Et quantum ad decretum sess. 22, quo mandatur episcopis ut moneant populum frequenter accedere ad suas parochias, *respondi* 1° simplicem episcopi monitionem non importare præceptum ; 2° nullum revera inesse præceptum, evici ex constitutionibus contrariis sequentium pontificium Pii V et Clementis VIII, quorum primus ipsum concilii decretumse sequi testatur, secundus suam determinationem esse concilio consentaneam asserit. 2° *Dato* fuisse sivein hoc, sive inaliquoalioanteriori concilioaliquod simile præceptum, per usum contrarium et illas sequentes SS. pontificum constitutiones fuisse derogatum, etiam ex ipso concilio Tridentino, sess. 25, cap. ultimo. Adde nihil in verbis decreti de missa parochiali.

Obj. 2 bullam Sixti IV, in cap. *Vices,* in Extravag. communibus *de Tregua cl Pace,* lib. 1, lit. 9, ubi laudatus pontifex, circa annum 1478, præcipit « ne fratres » Mendicantes condonentur non debere » chrislianos in suis parochiis missam au» dire, cum jurare cautum sit diebus domi» nids et festis parochianos teneri audire » missam in eorum parochiali ecclesia, nisi » forsan ex causa honesta ab ipsa ecclesia se d absentarent. » Ergo.

R. 1° mandato pontificis fratres Mendicantes religiosam obedientiam præstare, cum nec condonentur nec condonari permittant parochianos non debere in suis parochiis missam audire, quin potius ad id eos hortentur · sed quid inde ? Idem pra?-! cipit Clemens VIII, qui tamen disserte asserit parochianos ad id non teneri.

Quantum ad ea quæ subdit pontifex, *jure cautum esse parochianos teneri,* etc. *patet cx* subjuncta clausuia, *nisi cx honesta causa se absentarent*, Six tum IV non intelligere strictam obligationem : non cnim dici potest stricta obligatio a qua eximit quaevis causa quæ passim occurrit, quales sunl major devotio . frequentior celebratio missarum , indulgcntiæ , confraternitas, concio, benedictio , uno verbo major commoditas; hæ enim sunt indubie causa· honestæ, ul agnoscunt S. Antonin. 2 p. Sum. Thcol. lit. 9, § 2; Sylvester, verbo *Mim* 2, q. 5; Panormil. Tahiena, Asorius elalii plurcs. Neque certe strictam obligationem agnovit Clemens VIII , cum dixit suam determinationem contrariam , esse juxta sacrorum canonum et sanctionum præscriplum.

R. Dato quod illic contineatur strictum præceplum , per constitutiones contrarias sequentium pontificum el generalem consuetudinem contrariam foret illi derogatum. Adde iterum neque illic agi demissa parochiali, sed de qualibet missa, sivepa-rochiali sive privata.

Hucusque datæ solutiones adhiberi possunt aliis conciliorum decretis quæ nobis objiciunt adversarii : nc tamen quid videamus dissimulare, ca summalim referam ex clarissimo Pontas citato.

Obj. itaque 3" concilium Eliberitanum, anno 305, can. 21, definit : « Si quis in civi» tale positus, per 1res dies dominicos eccle» siam non accesserit, pauco temporeabsti» neat (id *esi excommunicetur),* ut correptus » esse videatur. » Concil. Sardicense, anno 347, can. 14, ubi præses Osius dicit :« .Me-ji mini a superiore concilio *(Nicano)* fratres » nostros constituisse, ut si quis laicus in ea » in qua commoratur civitate 1res domini» cos dios, id est, per 1res septimanas non » celebrasse! conventum, communione prinvarelur. » Concilium Constanlinopolitanum , anno 680, can. 8, sancit : « Si quis... » laicus nullam graviorem habet necessita» tern vel negotium difficile, et a sua ecclesia n absit diutissime, sed in civitate agens tri» bus diebus dominicis in tribus septimanis, » una non conveniat.....segregetur. » Concilium Nannetense, anno 658, in cap. *Ul dominicis* 2, *de parochiis* , lib. 6 , til. 29, jubet « ut dominicis vel festivis diebus » presbyteri, antequam missam celebrent, » plebem interrogent si alterius parochia» nus in ecclesia sit qui, pioprio contemplo o parocho , ibi velit missam audire; quem » si invenerint statim ab ecclesia abjiciam.· Λ. Præmissis, in quantum opus est, oriobus solutionibus, miror hæc nobis objici ; cum tunc non exiarent ecclesiæ privilégiai® Mendicantium de quibus est quæstio. Adde mlehlgenda esse de absentia cl contemptu parochi, ul explicat concilium Nannetense, quod nefas esse fatemur. Sunt eliam qui dicunt hæc decreta emanasse ad sedandas contentiones inter ipsos parochos : cum enim , inquiunt , tunc temporis solcrcrit fideles illi conferre decimas cl oblationes cujus ecclesiam frequentabant, accidebat excursione fidelium in quam vellent ecclesiam, quod unus parochus esuriret el alter abundaret : unde simultates et dissidia , quibus ul obviaretur, prudenter cautum csl ul unusquisque suam parochiam frequentaret.

Instant adversarii ex conciliis post religiosorum Mendicantium institutionem celebratis : Ravennensi , anno 1311 ; Senonensi, 1528; Mediolanensi, 1565; Aquilejensi , 1596. Verum neque hæc meminerunt missæ parochialis, sed missæ simpliciter. *Urgent* concilium Turonense , anno 1589, quod primur' meminit missæ parochialis , subjicitis plenis canonicis eos qui per 1res dies dor'inicos continue sequentes abfuerint. Idem siatuit concilium Burdigalense, eodem anno, ‘dem coetus cleri Gallicani, anno 1625. Ergv.

R. 1° hæc concilia inte.hgenda esse dc eo qui proprium parochum contemneret ad sensum concilii Nannelensis quot appellant *sanctorum Patrum decreta renovantes*, inquit Turonense. *Vetus eliam decretum denuntient* , ait Burdigalense.

R. 2 hæc esse decreta conciliorum provincialium , quorum quidem venerabilem auctoritatem in omnibus jure debitis salvam volumus, at non eo extendi ut ipsi postponatur auctoritas pontificia , aut quod contra eam præscribcre non possit consuetudo generalis contraria.

Hanc ulramquo solutionem adhibet Pontas concilio Nannelensi ex S. Antonin n. 2, n. Sum. til. 9, § 2, clex Innocentio IV, in citato cap. 21 , n. 5. Unde Navarros, in Man. cap. 21 , ɳ. 5 , postquam dixit consuetudinem generalem id habere, ut fideles extra ecclesiam parochialem libere missam audiant, sic prosequitur · v Adeo quidem »quod secundum Sylvestrum, v. *Missa 2,* »q. 5, episcopus suis subditis contrarium • præcipcrc non potest, quia consuetudo west generalis, et sicut episcopus non po» lest tollere nec restringere jus commune,» cap. *Inferior,* disl. 21 , α sic nec generalem » lotius orbis consuetudinem quæ vim » eadem habet; » L. *Ee quibus, IT. de Leg.* «Et ita excommunicatio quam contra eum » ferrei, esset nulla , secundum sanctum » Antoninum et Sylvestrum. ȷ> Hæc Navar.

El si dicas in decreto concilii Tridenlini, sess. 22, cap. ultimo subdi, posse episcopos auctoritate apostolica jubere circa hoc opportuna : *respondet* idem Navar. ibidem, « non videri debere opportunum ut cum «scandalo tot laicorum et monachorum » tam generalis consuetudo, quam etiam in » urbe servari videmus, tollatur; præser» tim cum felicis recordationis Pius V, in » bulla motus proprii lata mense julio 1567, «declaraverit audientes missas festis diebus «in monasteriis Mendicantium satisfacere » præcepto. » Hæc iterum Navar.

Ita eliam sacram Rituum congregationem declarasse vigesimo tertio novembris 1592, sub his terminis : *Ordinarius non polesl per hoc concilium* (Tridentinum) *mutetis cl pernis, eliam in casu notabitis negligentia aul contumacia, cogere ad audiendam missam ct sacram communionem in ecclesia parochiali.* Referunt Barbosa citat. Alleg. 76, n. 34 ; Delugo *dc Eucharist,* disp. 22, lecl. 1 , ɳ. 2; Chassaing. cap. 7, propos. 1, et alii plures. El juxta hanc declarationem judicatum fuisse in curia archicpiscopi Neapolitani testatur Riccius, p. 1, docis. 152.

Reponunt parochum censeri contemni cum, deserta ejus ecclesia, parochiani alias ecclesias frequentant. Ergo.

R. nullum esse contemptum, cum quis jure sibi concesso utitur. Unde Λ'. *ant.* Tunc aulem duntaxal censetur contemptus, si quis nollet audire missam a parocho qui parochus est, in ejus odium seu vilipendiuin , alioquin auditurus. Vidcquædicam ex D. Thoma infra de obedicnlia.

Obj. 4° Duplex distinguendum est in hac materia præceptum, uunm audiendi missam, aliud frequentandi parochiam : satisfit quidem primo audiendo missam utricumque , at non secundo.

R. non dari præceplum frequentandi parochiam , supposito quod detur, nisi in oidine ad audiendam missam, *ut patet* ex omnibus juribus citatis : unde hoc ipso otio satisfactum est præcepto audiendi missam.

suit præceptum frequentandi parochiam.

Dicere privilegia concessa audiendi missam extra ecclesiam parochialem, intelligenda esse de missa libera et non de missa præcepta, puerile est; nuasi vero fideles indigerent privilegiis ut. audita missa parochiali, possent plures alias missas alibi audire. Aliunde summi pontifices expresse declarant per auditionem missæ in ecclesia regularium satisfieri præcepto : ergo intelliguntur de missa quæ est in præcepto.

Potes utrum audiendo missam in oratoriis privatis diebus quibus per indultum prohibetur, satisfiat præcepto?

Λ. non exlare quidem privilegia pro oratoriis privatis, qualia extant pro ecclesiis Mendicantium. Nihilominus respondet Sylvester, v. *Missa*, 2, q. 5, «quod, ubi» cumque audiatur missa, etiam in domo d privata, est satisfactum præcepto, ratio» ne consuetudinis scilæ et toleralæ et ra» tionabilis et præcriptæ, licet malefaciat d audiens in domo sua sine rationabili cau d sa. » Intellige his diebus quibus est prohibitum audire missam in oratoriis privatis, ut solent esse festa solemniora.

ARTICULUS VIII.

Utrum ultra cessationem ab opere servili et auditionem missæ, ad aliquid aliud teneantur fideles diebus dominicis et festis?

Dico 1° Conveniens diei dominica? et festorum sanctificatio postulat ut fideles, praeter missam et cessationem ab operibus servilibus, verbum Dei audiant, vespertinis officiis intersint, actibus fidei, spei et charitatis, compunctioni cordis et contritioni vacent, atque in piorum librorum lectione aliisque religionis operibus sacros illos dies transigant, ita ut merilosini reprehensibiles qui, cessatione ab operibus servilibus et sola missa contenu, reliquum diem agunt in nugis, in deambulationibus, colloquiis profanis, negotiis sæcularibus, lusibus, spectaculis, choreis, venationibus et, quod pejus est, in compotationibus, comessaûnnibus, ebrietatibus, impudicitiis, contentionibus et dissolutionibus.

Ita passim concilia provincialia, Turonense, Mediolanense, Aquense, Avenionense, Remense, Burdigalense, Biluricense, Aquileiense, Narbonense; item Nicolaus I, in responsione ad consulta Bulgar. cap. 10 et 11, can. *Jejunia,* dist. 3» *de Consecratione;* Catcchismus Romanus 3 p. in explicatione tertii præcepti, § 25, quorum omnium textus legun'ur apud Natalem Alexandrum infra citandum; item S. Antonin, pari. 2, lit. 9, cap. 7, §4, Cajet, in Summula v. *Festum*, n. 30; Natalis Alexander lib. 4, a. 6, rcg. 10; Pontas v. *Dimanche,* cas. 1, et alii quotquot sunt exactæ disciplinae assertores.

Patet etiam quia, prælcr jam assignata peccata et alia plura quæ hujusmodi Christiani frequentius committunt diebus festis quam aliis (quod sane summopere dolendum est), prælcr scandalum quod inde oritur, maxime in viris gravibus et superioribus, quia eos cæteri imitantur; praeter omissionem Vesperarum quam dicam modo venialem, csl sane improbanda perversitas directe agere contra finem Ecclcsiæ, et dies quos ad Dei cultum et propriam salutem promovendam instituit, otio, næniis et, quod pessimum est, vanitati, crapulæ, luxuriæ, verbo dicam, ipsi dæmoni consecrare, sicque festa nostra ludibrio exponere, juxta illud Thrcn. 1: *Viderunt eam hostes et deriserunt sabbata ejus.*

Dic<f2.° Vi præcepti ecclesiastici, fideles non tenentur præfatis diebus ad actus inleriores fidei, spei, charitatis aut contritionis: — Hic 2. 2. q. 422. a. 4. o. — quia 1° hoc præceptum, ut dictum est art. 1, ex D. Thoma, csl tantum de cultu exteriori; 2° quia hos actus nullibi legimus ab Ecclesia præcipi his diebus; 3° sensus et praxi communis est contraria.

Utrum vero teneantur vi præcepti naturalis aut divini positivi? *Respondebimus negative* dum de Virtutibus theologicis et de sacramento Poenitentiae : ubi ostendemus nullo fundamento talem obligationem astrui singulis diebus dominicis et festis, sed hæc præcepta obligarcduntaxat pluries in anno; quoties vero et quando praecise, vix posse certo determinari.

Dico 3" Non obligantur fideles vi præcepti ecclesiastici audire concionem diebus dominicis et festis, licet ex alio capite possint obligari.

Prima pars patet, quia nullibi legitur præceptum stricte ad id obligans, neque sensus communis fidelium id pcrcipit.

Secunda j^ars etiam valet, quia si concio

lit alicui necessaria , sive ad mysteriorum fidei cognitionem sive ad morum compositionem , ncc eam alias et alibi habeat, tenebitur ex præcepto naturali el divino diebus oræfatis habitam audire; quia qui tenelur ad linem , tenelur ad media huic (ini assequendo necessaria.

Dices cum glossatore Summulæ Cajclani et aliis. Ex cap. 4 jam cit. sess. 24 concilii Trid. tenentur episcopi cl parochi diebus dominicis el festis solemnioribus annuntiare fidelibus verbum Dei : ergo lenentur fideles his diebus audire verbum Dei, idque in sua parochia ; correlativa enim debet esse obligatio, siquidem frustra tenerentur parochi concionari si nullus teneretur cos audire.

R. 1' *D. consequens.* Ergo tenentur fideles his diebus audire verbum Dei, quatenus id necessarium est ad observationem festi, jV. quatenus id necessarium est ad suam salutem , *C.* El in hoc correlativa est obligatio parochiet parochiani, ul quando iste indiget , ille tenetur docere, el iste tenelur audire. Si autem non indigeat, quia vel scit, vel ab alio instruitur et corripitur, nulla est inparochiano obligatio audiendi, quamvis remaneat in parocho obligatio docendi ; quia semper prssumuntur plures indigentes : sic v. g. in acadcmiis professores stipendiarii tenentur docerc volentes instrui, nullus tamen tenetur eos audire vel adire.

R. 2oquod, sicut parochi in hisTridentini verbis non apprehendunt sibi strictum præceptum singulis omnino dominicis condonandi ; quot sunt enim inter timoratos qui absque scrupulo aliquoties omittunt! ita nec parochianis debent imponere.

Insl. Concilium ibidem subdit : *Moneatque episcopus populum diligenter , unumquemque teneri parochias suæ interesse, ubi commode id fieri polesl, ad audiendum verbum Dei.* Ergo

R. ul ante, concilium loqui de obligatione audiendi concionem quatenus necessaria est ad scientiam salutis , non quatenus necessaria est ad sanctificationem dici dominicæ ; cum ibi sermo sit dc concionibus quæ habentur non solum diebus dominicis, sed etiam diebus fcrialibus(empore Quadragesimæ cl Adventus , *ul palet cx textu.*

R. 2 Ex hac ralione ct ex his particulis *ubi commode id fieri potest,* evidens csl Iy *teneri* non importa re strictam obligationem, ien decentiam lanium et convenientiam respectu fidelium in genere.Respectu autem eorum quibus necessaria est concio ad salutem : urgel præceptum naturale, ut dictum csl supra.

Dico 4° Obligantur fideles sub peccato veniali adesse Vesperis diebus dominicis el feslis : ita Pontas v. *Dimanche,* cas. 2 cum Navarro et aliis ; quia sic fert consuetudo populi chrisliani, nec est ullus saltem in liis partibus qui aliquam obligationem audiendi Vesperas his diebus non apprehendat, minorem tamen obligatione audiendi missam ; et ideode hujusmodi omissione se accusant, distinguendo tamen inter omissionem missæ el Vesperarum. Adde quod tempore Vesperarum soleant prohiberi specialiter mercatus, compotationes, lusus, spectacula , etc., quæ omnia indicant aliquam obligationem.

Dico 5 Qui diebus dominicis el festis abstinet ad operibus servilibus et audit missam, neglectis aliis religionis operibus, quamvis sitreprehensibilis, *uldixi in prima conclusione ,* satisfacit tamen præcepto dc observatione festorum, sic ut non peccet mortaliter. Ita S. Anton. 2 p. tit. 9, cap. 7, §4; et postipsum Natalis Alexan. lib.4, a. 6, reg. 10; Cajet, in Summa , v. *Festum ,* n. 30; Pontas v. *Dimanche, cas.* 1 et communiter summistæ.

4. 2. q 4ü0 α 9. ad 2. — *Sequitur ex præcedentibus conclusionibus,* eamque probat S. Antonin. , citatus, ex hoc D. Thomæ principio : « Intentio legislatoris » circa aliquod præceptum est de duobus. b Primum est ad quod intendit inducere per u præcepta legis , et hoc est virtus; aliud »est de quo intendit præceptum ferre , el » hocest quod inducit vel disponit ad virlu- B tern , scilicet actus virtutis: non enim b idem est finis præcepti rt id de quo præ- B cepium datur , sicut neque in aliis rebus nidem est finis ct id quod est ad finem, b Post quæ D. Thomæ verba , subdit S. Antoninus : « Itaque , quamvis intendat le- B gislator finem præcepti ut quid perfec- B tins , non tamen intendit id ponere sub b præcepto, quia multitudo cui datur lex d non est subito capax perfectionis,sed pau- » lalim ; sed intendit ponere sub præcepto b id quod disponit ad illud ct quod est faci- b liusad observandum, b HacS Anton, in præsenti malcria : sicque abstinereab operibus servilibus el audire missam cadunt

quidem sub praecepto de observatione diei festi ; at sanctificari per opera pia tam interna quam externa ct iis vacare pro majori saltem parte diei, est finis Ecclesiæ præcipientisqui non cadit sub oræceplo.

Quod sane Docloris Angelici principium, communiter receptum , non satis advertunt qui agentem quodeumque opus a divino cultu abstrahens, statim violati præcepti reum inclamant, non distinguentes inter rem præccptam et finem præcepti, nec intelligentes cultum divinum , præter cessationem ab opere servili et auditionem missæ, esse dunlaxat finem præcepti, et non rem præceptam ; — Hic q. 422 a. A. ad 3. — quod est alterum D. Thomæ principium de quo dixi art. 1 hujus dissert, conclus. 3.

Ot)j. in variis tum conciliorum cum pontificum decretis el in calechismo Romano, plura alia pietatisopera præscribi exercenda per lotam diem dominicam aul festivam : ergo. *R* plura quidem præscribi non quæ semper necessario fieri debeant, sed quæ fieri convenit, ut *dici in prima conclusione.* Plura enim præscribuntur quæ certo constant non requiri necessario ad festorum observationem ut sunt pauperum sublevamen, ægrolanlium visitatio, mcerentium consolatio cl similia.

APPENDIX.

Confutatur singularis opinio Francisco Henno.

Singularem opinionem hic defendit R. paler Franciscus Henno, in Decalog. disp. 3, q. 1, conclus. 8, cum nempe qui, audita privata missa , reliquum tempus otiose tereret, peccare mortaliter, non quidem conlra legem ecclesiasticam, sed conlra legem naturalem præcipienlem totam diem sanctificare, nisi alias huic obligationi per hebdomadam satisfaciat. El quamvis fateatur hanc suam sententiam non ita mullos easuistas habere p?lronos, contendit tamen esse verissimam , el in conciliis, Patribus ct ratione esse rvioenter fundatam. Piam sane religiosi viri intentionem laudo, at singularem ejus opinionem prorsus infundatam el falsam evincam ex ipsius probationum refutatione.

Profert itaque 1° in probationem suæ sententia* concilium Matiscon. 2, sub Pelag. 11, ubi 'anonc 10 dicitur : *Sini oculi munusque reslræ loin illo die* (dominico) ad *Deum expansœ;* Turon. 4 : Die domtnieo *oportet omnes Christianos in laude Dei ei gratiarum actione usuue ad vesperam perseverare ;* item con'· Narbon. Aqueuse, Avenion. Biluric. Burdigal. ubi ostenditur debere Christianum hymnis, canticis, orationibus, assistendo divinis officiis, Vesperis, concioni, etc., diem dominicam transigere

R. hoc argumentum ex omni parte nutare. Et 1° hæc sunt juris positivi, nec concilia laudata ullatenus insinuant ea quæ praescribunt esse juris naturalis.

2° His sanctionibus eam adhibeo responsionem quam ipse Henno, conclus, tertia ejusdem quæst. adhibet calechismo Romano eadem præscribenti, nimirum ibi *non lanium referri ca quæ fieri debent., sed ea quæ fieri convenit ;* cum recenseantur mulla quæ evidens est non requiri necessario ad diei dominicæ observantiam, ul in concilio Burdig. pauperum sublevamen, maestorum consolationem, etc., elin concilio Aquensi distinguatur inter missam et Vesperas : sic ut de missa dicatur, *quod sine gravissimi peccati culpa prælermUÜ non poteni;* de Vesperis autem,quod iis intéressé *maxime convenit.*

R. 3' hoc argumentum , si de obligatione stricta intclligatur, nimis probare; adeoque nihil. Probaret enim totam omnino et integram diem dominicam operibus pietatis esse impendendam : quod ipse adversarius in *resp. ad objectionem quartam* fatetur contra Juenin. «.nec physice necmo» raliler posse intclligi ; alias vix unus » chrislianus obligationi suæ satisfaceret : » unde putat non condemnandum illum «gravis peccati, qui ultra preces mane et » vesperi recitari solitas, missam attente n ct reverenter audiret, et postea Vesperis « interossei. » Sed dicat velim: qua auctoritate aut quo fundamento doctor privatus jus naturæ, ul prætendil,de tota cl integra die ad unam horam circiter restringat, qui tam amare insurgit in cos qui ad semihoram restringunt; tanlumne intercedit intervallum inter horam el semihoram, ut hora dicatur lota dies el non semihora? sed audiamus rationem *; Quia* , inquit, *Ecclesiæ prælali eliam maxime timorati non videntur plus exigere.* Ita sane:sed quia Ecclcsiæ prælali eliam timorati, non in ea sunl opinion'· quod jus natur*

prrcipiat lotarn el integrant diem impendi cultui divino, ut contendit theologus Franciscanus; alioquin non magis ipsi quam ipsecohærêniia loquerentur

Profeil 2·' in probationem suæsenlenliæ auctoritates Patrum, et 1° S. Clementis papa*, lib. 2 Constil. Apostolicarum, cap. 63, ubi dicitur : *Quam excusationem afferre polesl Deo qui hoc die non convenit ad audiendum salutarem dc resurrectione sermonem...* in *quo Prophetarum lectio habetur et Evangclii praedicatio et sacrificium?* Citat insuper Justinum martyrem, /Vpolog. 2 pro chrislianis, ubi eadem fere profert; et Nicolaum I, ad consulta Bulgaroruin, cap. 10 el 11.

R. Ie constitutionesquæ diciturapostolicæ cl sub nomine S. Clementis circumferuntur, juxta sanioris criticæ vindices, Bellarmiiium, Baronium , Àlbaspinæum, etc., esse apocryphas, doctrinam continere sive quoad dogma sive quoad disciplinam a doctrina Apostolorum et S. Clementis abhorrentem , ideoque et Apostolis et ipsi Clementis supposilas. De quo vide Natalem Alexand. sæcul. 1 dissert. 1.

R. 2° *dato* hanc auctoritatem esse alicujus ponderis, nihil ea importari praeter auditionem missæ in qua cl habebatur sermo ct legebantur Scripturæ; neque enim tunc temporis erant communes missæ privalæ sicuti nunc. Quod si aliquid aliud prælendal Henno, ipsemet aut solvat cum in *resp. ad quartum objectionem concedat,* omisso sermone, satisfieri præccpto naturali per auditionem missæ et Vesperarum, aul certe dicat eum non satisfacere qui sermonem dc *resurrectione* non audierit De S. Justino, cum nihil speciale proferat, nihil speciale respondeo. Ad Nicolaum I *respondeo* ut supra conciliis respondi.

Profert 3 momenta a ratione. Primum : e In rei veritate non potest dici diem ali- d quam sanctificare, qui ad summum qua- p dragesimam octavam illius partem sancti- u ficat. » Ergo. Secundum : α Illa dicun- d tur sanctificari in lege quæ divino cultui » applicants , inquit S. Thomas, 2, 2, q. d 122, a. 4; sed qui lotum diem dominipcum impendii otio, nugis, etc., excepta nparli minima, non applica! illum cultui p divino. » Ergo. Tertium : « Non censetur d tile natalem regis celebrare qui, data re- » creationi semihora, reliquum dici temd pus insumeret in studiis, negotiis, etc i Ergo.

R. 1° has omnes ratiunculas nui falso supposito, nimirum lotamelintegram diem, aul saltem maiorem ejus pariem f cx praecepto naiurali esse cultui divino positivo impendendam. Falsum est, inquam, quam maxime hoc suppositum, quod nec leviter probat Henno, nec probari potest : quis enim evincet legem naturalem dictare unum cx septem diebus hebdomada» integrum , aut pro majori parte, in continuis pietatis operibus necessario et sub peccato mortali esse transigendum? Forte proferet istud vulgatum Exodi : *Memento* ut *diem sabbati sanctificesP* At id est juris positivi ; neque his verbis importatur præccplum , sed finis dunlaxat præcepti, inquit diserie S. Thomas. — Hic q. 122. a. 4. ad 3 — Sed quid moror? ultro fatetur ipse Henno in *responsione ad quartum objectionem,* hoc suum suppositum *neque physice neque mortaliter* posse intelligi ; et ideo totam diem ad unam circiter horam reducit. Quo ergo tendunt ejus argumenta? Non sanctificat equidem totam diem qui semihoram tantum applicat cultui divino, sed non lenelur ad talem totius diei sanctificationem, fatente ipso patre Henno, cui sufficit unius circiter horæ sanctificatio. At forte sanctificare horam circiler unam, est diem sanctificare? Dic, sodes, quo revelante didiceris semihoram non constituere diem, unam vero horam constituere? Interim ergo.

R. 2°adversarii *rationes in ipsum retorquendo.* 1° *In rei veritate non potest dici diem aliquem sanctificare, qui vigesimam quartam pariem tantum sanctificat :* atqui , juxta patrem Henno, sufficit ad vitandum peccatum mortale sanctificare vigesimam quartam partem tantum: ergo. *in Illa dicuntur sanctificari in lege, quæ divino cultui applicantur, inquit S. Thomas,* 2, *2,q.* 122, a. 4; *sed qui lotum diem dominicum impendit otio, nugis, excepta parte minima,* scilicet vigesima quarta, juxta Henno, non *applicat illum divino cultui :* ergo. 3° *Non censetur ille natalem regis celebrare qui, data recreationi* una *hora circiter , reliquum din tempus insumeret in studiis, negotiis* , etc. Ergo.

Vides quomodo ipse se suo gladio jugulat theologus Franciscanus : nisi forte dicat ul jam notavi, semihoram additam senui

horæ aut ab ea substraclum facere et non facere diem, sic, ut qui semihoram sanctificat diem non sanctificet, el qui horam sanctificat, diem sanctificet; quod, ut jam innui, risu potius quam seria refutatione foret dignum.

Me etiam non parum movet quod religiosus auctor, in suæ singularis opinionis patrocinium, advocet S. Thomam, eo ipso loci ubi S. Doctor ipsi in faciem resistit; docet enim S. Th. loco quem citat P. Henno sanctificationem sabbati per cultum positivum esse dunlaxal finem præcepti, et non rem præceptam : In observantia sabbati, n inquit S. Doctor, —Ibid — duo sunt » consideranda, quorum unurn est linis, » el Ikic est ul homo vacet rebus divinis » quod significatur in hoc quod dicit, *Me-* » *mento ul diem sabbati sanctifices*, illa » enim dicuntur sanctificari in lege quæ di- » vino cultui applicantur.—1 2. q. 100. a. 9. ad 2 — Hæc ibi S. Thomas; alibi autem docet finem præcepti non cadere sub praecepto. In hoc ergo allucinatus est doctor Scolisla, quod non distinxerit inter finem præcepti clipsum praeceptum.

R. 3° etiam secundum nostram el communem sententiam, diem aliquo sensu sanctificari, nempe cessatione ab operibus servilibus; hac enim requiein memoriam requietionis Dei abopere creationis assumpta, ipsi Judæi sabbatum aliquo modo sanctifica banl. Quod si prælerea cullumaliquem positivum requiras, etiam habetur in auditione missæ. Aliquid autem plus, aliqua lege etiam naturali in rigore requiri, gratis asseritur. Et, ut exemplo patris Henno iterum contra ipsum utar : numquid ille censeretur diem natalem rogis celebrare, qui per totam diem, clausa officina, abstineret ab operibus suæ artis el per semihoram adesset principaliori recreationi proposiiæ, de cœteroolio, deambulationi, Studio, litteris scribendis el similibus vacaret? Non aliter certe celebrantur festa profana.

Judicet modo lector utrum næc singularis opinio theologi Franciscani, pluribus .iliumb* titulis venerandi, sil *verissima et inconciliis*, *Patribus* cl *ratione evidenter fi nudata* Interim, citracujuscumqne offensionem, mihi breal in hunc auctorem regi Kic verba quæ ipse, conclusione prima c·· · cm qmestionis, profert in rigidiores i asuislas : *Sciant ergo illi qui sic pro libitu pracepla multiplicant ,se etiam multiplicare peccata et , sub pratexlu obsequii Dm prastili , illaqueare animas innumeris peccatis.*

DIGRESSIO HISTORICA,

PE TEMEOBE CELEUIIANDI EKSTCM PaSCHI.

.■ld art. i pnrcedentli dSsieet. concl 5

Circa tempus celebrandi festum Paschae, 1° controversia orta est, anno circiter 170, inter Anicelum papam cl sanctum Polycarpurn, Smyrnae episcopum, discipulum S. Joannis Evangelistic, quem Aniceluj adducere non potuit ut abjiceret morem Asiaticarum ecclesiarum, Pascha luna decima quarta, quacumque die accideret, cum Judæis celebrantium, quia sic obsonaverat S. Joannes Evangelista; ideo tamen duritatis vincula inter se non ruperunt. Ita scribit S. Ircnæns ad Victorem papam, apud Eusebium, lib. 5 Hist. Eccl. c. 24.

Cadente secundo saeculo, sub Victoris pontificatu, longe magis exarsit controversia inter SS. pontificem cl Asiaticos episcopos, maxime Polycratem, Ephesiorum episcopum.

Concilia tam Romæ quam in variis Orientis et Occidentis ecclesiis ad eam componendam celebrata sunt, in quibus uno consensu decretum est Pascha celebrandum esse dominica die proxime sequente lunam decimam quartam post æquinoclimn vernum illucescentem.

Suum etiam hac de re concilium coegit Polycrates ex universis Asiæ Minoris præsulibus, cl in eo firmavit consuetudinem ab aliis ecclesiis reprobatam, dc Paschali celebrando luna decima quarta primi mensis, in quamcumque diem incideret; quod ita célébrassent majores ejus, S. Joannes Evangelista, S. Polycarpus et ahi priores Asiæ episcopi, ul ipse scribit ad Victorem papam ,apud Eusebium, lib.5, c. 23.

Tandem controversiam hanc ullimatediremitconcilium Nicænum primum,œcunwnico decreto sanciens, ul dominica proxime sequente lunam decimani quartam [xvst æquinoctium vernum affulgentem,Pascha celobrarelur; idqueconformilertraditioni ib Apostolis derivatæ, ut testantur Eusehiui, lib. 5. c. 25: S. Leo, in Epist, ad ProteriUM et Alii. Idque salis innuit Victor papa, qui non interminatus fuisset excommunicationem Asiaticis (de quo modo) pro requæ ad solani disciplinam perlinebat, nisi ex apostolica traditione derivata esset.

Hanc, inquam, controversiam non ad fidem, sed ad veram disciplinam perlinere *patel,* quia in eo non agebatur de rebus a Deo revelati*, sed dc ritu qui varie a variis catholicis ecclesiis observabatur absque dispendio unitatis, *ut dixi* de Aniceto el Polycarpo.

Ncc obstat eos qui Pascha celebrant decima quarta luna, damnatos esse hæreseos et *Quartodecimanos* vocatos, ut testantur SS. Epiphanius, Augustinus, Theodoretus el alii; non enim ideo hæreseos damnati sunt præcisc quod Pascha luna decima quarta celebrarent, sed quia, cum suum ritum pertinaciter contra definitionem concilii Nicæni defenderent, praesumebantur Nazareorum hæresim profiteri qui legis observantiam cum Evangelio conjungebant. Addi etiam potest SS. Patres paulo latius usurpasse nomen *hæreseos* prout scilicet significat quamcumque sectam ab Ecclesia divisam.

Contra vero id quod dixi, usum Romanæ ecclcsiæ esse ex traditione apostolica, obstare videtur quod usus contrarius Asiaticarum ecclesiarum esset a S. Joanne Evangelista : traditiones autem Aposlolicæ non sunt sibi contrariae.

R. traditiones apostolicas quæ spectant fidem non esse quidem sibi contrarias; quæ autem puram disciplinam spectant, possunt absque inconvenienti esse contrariæ, prout exigit propagatio fidei quam praecipue intendebant Apostoli. Verum, quamvis concedamus S. Joannem, ob fidei propagationem el bonum pacis, tolerasse ritum Asiaticum imo cl observasse, negamus tamen cum aliqua lege aut mandato instituisse ut sic semper observaretur.

Quæslio praecipua est, utrum Victor papa Asiaticos episcopos, Pascha luna decima quarta celebrantes el in eo more pertinaces, cxcommunicaverit? Pro quo

Dico. Vicloi præfalis episcopis equidem comminatus est excommunicationem, sed probabile est ipsum eos non excommuniasse, pacem procurante S. Irenæo.

Probatur 1° ex Eusebio, lib. 5 Hist. Ec- **See.** cap. 24, sic scribente : *Victor totius*

Asiæ eccluias..,. simul omnes a commun·' laie Ecclesiœ amputare conatur, rl ni rot per litteras graviter invehitur atque..,, a communione secludendos edicit Ergo reipea non seclusit ncc «mpulavil, sed in tantum intendit cl minatus est.

Pergit Eusebius : *Irenaus... Victorem de hoc monel, videlicet ne tam multat ecclesias omnino, propter traditionis ex antiqua consuetudine inter illas usurpatae observationcm, a corporc universes Christi Ecclesia; penitus amputet :* ergo nondum amputaverat; nemo enim rogat aliquem ne malum inferat quod jam intulit.

Probalur 2J ex Nicephoro, lib. 4 Hist Eccles, c. 38. Sic ait : ‹r Victor vero..... u Asiæ ecclesias..... ab unitate catholica » arcere in animo habeat : quam ob causam u el subito litteras conscripsit, quibus illos » publice notabat, omnesque simulacom- w munione prohibebat. Verum id aliis qui *v* cum eo erant minus placuit; itaque illum » sunl adhortati ut benignius per consilia i> pacata de iis qui idem fidei dogma præ- » dicarent statueret, neque tam facile rc » intentata, proximorum abjiceret ct post » haberet utilitatem.... Inter quos Irenæus » erat, etc. » Et cap. 39 : e Quapropter..., » pacificator Irenæus fuit? qui sic interccs- » sione sua pacem Ecclcsiæ conciliavit. » Ergo Victor Asiaticos a communione arcere in animo habebat, jamque dc eo litteras conscripserat; sed hortante Irenæo et aliis, ab ulteriore execulionc abstinuit.

Probatur 3°ex S.Hieron.inCatal. Script. Ecclesiast. cap. 46 de Irenæo; cx Pholio in Biblioth. cod. 120, qui in eodem sensu loquuntur; item ex Firmiliano, in Epist. ad S. Cyprian, dicente : *Ncc tamen propter hoc* (scilicet hanc controversiam) *ab Ecclesia· unitate aliquando discessum est.* Ergo.

Old. 1° auctoritatem Nicolai I, in Epist. 9 ad Michaolcm, imperatorem Graecorum, ita scribentis: *lias* (Asiaticos episcopos...) JTc*tor a communione collegii separavit.* Ergo.

II. venerandam equidem SS. pontificis auctoritatem, at in re more historica non esse infallibilem, nequepotioribusmomentis anteponendam; maxime cum in Epistola præcedenle ad eumdem imperatorem quasdam etiam apocrypha ut vora cl genuina citaverit, nimirum synodum Romimam sub Sylvcstro, acta ipsa Sylvcstri cl alia qu« ab eruditis non admittuntur.

Obj. 2° Epiphanius, hæresi 70 quæ esi Andianorum, dicit *Polycratis cl Victoris celate Orientales ab Occidentalibus divulsos , pacificas a se invicem litteras non accipere.* Ergo.

R. his Epiphanii verbis significari tantum pacem inter eos suspensam quidem et aliquatenus turbatam fuisse, non tamen penitus abruptam; alias pugnarent hæc verba cum certa veritate hisloriæ qua constat Occidentales pro Orientalibus intercessisse.

Obj. 3° Socrates, lib. 5 Hist. Eccles, c. 21, sic scribit : *Victor, episcopus Romanus, supra modum iracundia inflammatus, omnes in Asia qui decima quarta die mensis Pascha celebrabant, excommunicavil.* Ergo.

R. Socratis viri Novatiani in hac causa suspectam esse fidem ; cum enim Novatianorum plurimi Pascha celebrarent luna decima quarta, et omnes edito canonesanciverinlliberum esse celebrare illud vel luna decima quarta, vel dominica sequente, non mirum ipsum, ut suis faveret, Victori Romano invidiam creare voluisse. Adde hunc auctorem in rebus historicis in gravissimos errores et putidissima mendacia impegisse : de quo vide Natalem Alexandrum.

Obj. 'sn Blastus Romanus circa hæc tempora abdicatus est gradu presbyterii eoquod Pascha celebrandum luna decima quarta propugnaret, teste Eusebio , lib. 5, c. 14. Ergo verisimile est Victorem etiam anathemate damnasse Asiaticos qui erant in pari causa.

R. D. ant. Blastus abdicatus est præcise eo quod Pascha celebrandum decima quarta Inna propugnaret, *N.* id enim nullatenus dicit ncc insinuat Eusebius; sed abdicatus est quod schisma in Ecclesia faceret, ut dicit Eusebius; item quod Judaismum in Ecclesiam introducere vellet, contendens Pascha esse custodiendum secundum legem Moysis, ut refert auctor supplementi ad lib. Tertull. *de Præscript.* c. 53 ; item et quod ad Valentini hærcsim defecisset, ul testatur Thcodoretus, lib. 1 Hærct. Fab. Asiatici autem ab his omnibus eran I immunes, adeo disr'* omnino erat eorum causa.

DISSERTATIO VH.

DE VITiIS RELIGIONI OPPOSITIS, ET PBtiiO DE SUPERSTITIONE.

D. Th. QQ, 92, 93, 94, 95,96.

2· 92. a. 1. o. — Cum religio sil virtus moralis, et omnis virtus moralis consistat in medio, duplex vilium religioni opponitur, unum secundum excessum, aliud secundum defectum. Primum est superstitio, cl dividitur in diversas species, ut modo (licemus. Dicilur *secundum excessum,* non quoad quantitatem cultus absolute, quia quantumvis homo Deum colat, minuses! quam ei debetur : sed csl excessus vel secundum objcclum, si alius ul Deus colatur qui non est Deus, vel secundum circumstantias, si verus Deus colatur modo indebito.

2- 97. in procem. — Vilium Oppositum religioni secundum defectum, est irreligiositas, qua irreverentia exhibetur vel ipsi Deo immediate, ut tentalio Dei ct perjurium, vel rebus sacris, ul sacrilegium ct simonia : de quibus omnibus suo ordine est dicendum, el primo de superslilione.

ARTICULUS I.

Quidel quoluplex sil superstitio?

2. 92. a. 1. in 2. arg. — Superstitio, SCcundum etymologiam, dicitur, juxta Ciceronem , ex eo quod homines nimii erant in precando ul filios haberent *superstites;* vel, juxta Servium in 8 Æncidos, ex eo quod homines nimium limcreniiram deorum superne impendentem et quasi *superstantem.*

Dico 1° Superstitio secundum vocis significationem esi falsa religio, sive *vilium exhibens cultum divinum vel cui non debet, rei eo modo quo non debet.* Unde sunt duæ species in quas immediate dividitur, scilicet cultus indebitus veri numinis, cl cultus falsi numinis.

2 93. a. 1. ct 2. o. — *Dico* 2° Superstitio cultus indebiti veri numinis dividitur in cultum falsum ct cultum superfluum.

Ibid. a. d. o. — Cultus falsus qui a S. Th. dicitur perniciosus (quia omnis falsitas in materia religioni» est Deo injuriosa et perniciosa), iit dupliciter, uno modo ratione falsæ significationis , ut si quis modo vellet colere Deum cæremoniis Judaicù quæ significant Christum venturum,ve! doctrinam fidei vellet confirmare faliii dm.

raculis, falsis testimoniis, vel falsas reliquias proponeret : unde fides veris el miraculis el reliquiis detrahitur: et hæc ex genere suo sunt peccata mortalia, juxta Cajet. Layman, etc.

Ibid. —Alio modo ex parte colentis, ul si quis Deum colat ut publicusEcclcsiæ minister, qui tamen non sit, vel nomine Ecclesia; colat Deum ritu ab Ecclesia non probato; sicut enim falsarius esset qui proponeret aliqua , nomine alterius, quæ non essent ei commissa , ita vitium falsitalis incurrit quicx parle Ecclcsiæ cultum exhibet Deo contra modum ab Ecclesia constitutum 2t in Ecclesia consuetum. Huc perlinet, si quis non sacerdos aut sacerdos excommunicabis, nomine Ecclcsiæ et animo colendi Deum , missam celebraret : aut si sacerdos legitimus in missa vel in precibus publicis, animo colendi Deum nomine Ecclcsiæ , adhiberet ritum conlra voluntatem el ordinationem Ecclcsiæ.

Ib. *a. 2.0.* —Cultus superfluus non dicilur lalis secundum absolutam quantitatem , ut jam notavi, sed secundum quantitatem proportionis , quia scilicet non est finis religionis proporlionatus. Finis autem religionis csl, ut homo det gloriam Deo, et ei se subjiciat mente et corpore ; quare quod ad nihil horum conducit, aul si ab agente ad id ordinatur, sed præter Dei cl Ecclcsiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem , lotum hoc reputatur superfluum el superstitiosum : v. g. orare ante solis occasion , cum certo numero , situ vel eoiore candelarum , velle audire missam a sacerdote qui vocatur Joannes, repetere in missa *Alleluia ,* vel facere cruces plusquam sit ordinatum ab Ecclesia, dicere *Gloria in excelsis Deo ,* vel *Credo ,* quando secundum rubricas sunt omittenda, non mere die sabbati in honorem B. V. el inierim aliis opoi ibus servilibus insistere cl similia. Ex lioc lamcn capite si contemptus ct scandalum absint, non videtur plusquam veniale,juxta Cajelanum, Sylvium el alios; quia non videtur notabms irreverentia ; nisi forte hujusmodi cultus vanitatem comitaretur aliqua turpitudo, ut si quis vellet colere Deum immolatione hominis , verbis turpibus in lemplo decantatis , sono vocis aut organi ad lasciviam provocante , ul dixi supra.

2· 92. n- 2. o. — *Dico* 3°Superstitio cultus falsi numinis dividitur in 1res species, scilicet idololatriam, divinationcm el vanam observantiam. Sicut enim colimus Deum , vel deferendo divinæ «jus excellentiæ cultum , sacrificia, etc., vel obsecrando ea quæ ipse solus nobis elargiri poiest, sive ad mentis nostræ instructionem t sive ad actionum nostrarum directionem; sic dæmon superbus et invidus , divinos honores affectans , ambit coli ab hominibus, idque eos edocet : vel ergo colitur et honoratur lanquaan numen , cl hæc est idololatria ; vel ul aliquid occultum revelet, cl est divinatio ; vel ul juvet ct dirigat in agendo, cl est vana observantia ad quam reducitur magia.

Dc his tribus speciebus cultus falsi numinis fusius ct distinctius agendum est in sequentibus ailiculis.

ARTICULUS II.

Dc idololatria.

D. Th. Q. 94.

§ ! — Quid et f/uotuplrjr sit idololatria ?

Idololatria, secundum vocis etymologiam est lalria scu cultus idoli. Idolum autem in ampla significatione, est omne simulacrum alicujus rei figura lix am ; sed in significatione propria Scripluræ et Iheologiæ, est figura rei quæ non est, ut Jovis, Mercurii, solis, lunæ, etc. Licet enim sol et luna existant a parle rei, non sunt tamen id quod creditur aut significatur per idolum , id csl, non sunt Deus : unde Aposl. 1 Cor. 8, dicit: *Scimus quia nihil est idolum in mundo,* scilicet in genere signi relati ad reni significatam , seu formaliter ct quatenus est idolum. Unde proprie idolum est *effigies numinis falsi* .•indcqucpalct quod imagines Christi et sanctorum non sint idola, ut docebimus in tractatu dc Incarnatione.

Dico 1° Idololali ia, secundum vocis significationem , vel sumitur metaphorice, el est omne peccatum mortale quo peccator adhæret crcaturæul fini ultimo, sicquequamdam similitudinem cultus exhibet illi ut Deo; vel sumitur insensu proprio, —2· 94 a. 1. o. — et *est cultus divinus alteri quam Deo exhibitus; vel,* quod idem est, *est cultus exhibitus creatura, ut Deo.*

Ibid. — *Ex quo patet* quod sit species superstitionis cum excedat modum divini cultus, colendo id quod coli non debet : et ideo Apost. Act. 17, Athéniens»·* one cæteri.s idololatriæ deditos significare volens, dicit :

Per omnia quasi superstitiosiores vos video | ibid. — Porro dupliciter divinus cultus idolis exhibebatur a gentibus: quidam enim per quamdam nefariam artem certas construebam imagines qu;e virtute dæmonis aliquos certos offectus habebant : v. g. loquebantur, loco sc movebant, etc. quæ cum nullo manifesto auctore fieri conspicerentur, credebant ab ipsis idolis fieri, unde putabant in ipsis esse aliquid divinitatis, et per consequens quod divinus cultus eis deberetur. F.t hæc fuit opinio Hcnnelis Trismegisti, teste S. Aug. 8 de Civit, tales etiam erant qui Jeremiæ2, *dicebant ligno: Pater meus es tu, ct lapidi : Tu me genuisti ;* cl qui Isai. 2, adorabant opera manuum suarum. Vide insuper Sap. 13, 14; Isai. 42,46; Psal. 113, 114, et alibi.

Ibid. —Alii vero non exhibebant cultum divinitatis ipsis imaginibus, sed creaturis quarum erant imagines. Horum triplex fuit opinio. Quidam existimabant quosdam homines deos evasisse quos per eorum imagines colebant, sicut Jovem, Mercurium el alios hujusmodi. Quidam vero existimabant totum mundum esse unum Deum, non propter corporalem substantiam, sed propter animam quam Deum esse credebant, dicentes Deum nihil aliud esse quam animam motu cl ratione mundum gubernantem : unde putabant loti mundo cl omnibus ejus partibus ccelo, acri, lerræ, etc. cultum divinitatis esse exhibendum. Talis erat opinio Varronis, testcS. Augustino, 7 dc Civit, c. 17. — Ibid. —Quidam tandem, scilicet Platonici, posuerunt unum esse summum Deum, causam omnium, post quem ponebant esse substantias quasdam spirituales a summo Deo creatas quas nominabant deos, participatione scilicet divinitatis, nos angelos dicimus : post quos ponebant animas coelestium corporum, et sub his dæmoncs, quos dicebant esse aerea quædam animalia : et sub his ponebant animas hominum, quas per virtutis meritum ad deorum ve) dæmonum societatem assumi credebant : cl his omnibus cultum divinitatis exhibebant, ut S. Augustinus narrat, 8 dc Civit, c. 14. Ibid. — Has autem duas ultimas opiniones dicebant perlinere ad theologiam physicam : alleram de cultu hominum, ad theologiam fabularum ; alleram de imagimbus, ad theologiam civiiem.

Nec obstat quod S. Scriptura, Psal. 96, | dicat : *Omnes dii gentium damonia; auii* licet aliiisimirlacra, alii homines, alii (laniones colerent : tamen dæmoncs omnibus his aderant, et quæ fiebant sive per simulacra, sive per alios deos fictilios, ope dæmonum fiebant; proindeque cultus qui rationi' talium operum impendebatur, da> monibus exhibebatur.

Dixi in definitione, *cultus divinui,* id est, quodeumque signum honoris exhibitum creatur® ul divinitati. Licet enim solum sacrificium et ea quæ ad ipsum pertinent, ut templa, altaria, sacerdotes, etc., sint secundum se cultus divinus, quia soli Deo conveniunt, alii vero actus honorifici, ul genuflexio, incurvatio, oratio elsimiles sint communes cultui Dei et crealuræ, si tamen eos exhibeas crealuræ lanquam divinitati, vere es idololatra, quia talesaclusex intentione determinantur ad latriam. Vide supra de adoratione.

Dico 20 Præter assignatos modos idololatrandi, duplex insuper distinguitur idololatria : interior, qua quis animo ct affectu veneratur creaturam ut Deum; clexterior, qua hanc internam reverentiam signis exterioribus protestatur cl significat : siculdiximus supra a contrario esse duplicem adorationem scu latriam, internam cl externam.

Et supra exterior adoralio sine interiori non est propria ct formalis adoratio, idololatria exterior sine interiori non videtur formalis el vera idololatria, sed materialis tantum et improprie dicta : est tamen multiplici modo peccatum gravissimum. Γ Est contra religionem exhibens exterius creaturæ honorem reputatum divinum;—Ibid, a. 2. o. — 2° est plenissimum mendacium in cultu religionis Deo valde injuriosum d apud homines scandalosum ; 3° est contra præceptum confessionis ver® fidei, impingens in illud Christi, Malth. 10: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum mram Patre meo.*—Ibid.— Hocinodo Seneca videtur fuisse idololatra, quem S. Aug.6 de Civit, c. 10 inducit sit loquentem :Si' *adorabimus, ul meminerimus* ftiyuimoli *cultum magis ad morem quam ad rem perlinere.* El de quo ideo pronuntiat S. Aug ibidem, *quod eo damnabilius colebat idnh, quo illa quæ mendaciter agebat sic agent, ut cum populus veraciter agere existimaret.* Sic etiam sunl idololalr® qui, metu tyran* ni, aut ex consuetudine, aliave ratione bit*

mana, exterius cultum idolo exhibent absque affectu interno colendi, quales sunl nostris temporibus Sinenses christiani, colentes exterius Confucium philosophum, coelum materiale el parentum manes.

Potest iterum distingui duplex idololatria, perfecta el imperfecta. Perfecta est, eum quis idolo scucrealuræcultum divinum exhibet, falso existimans Deum esse ; et talis idololatria est conjuncta cum infidelitate.

Imperfecta est, cum quis sciens idolo seu creatur® nullam inesse divinitatem, tamen ex pravo effect n, puta, ex odio contra Deum verum, aut ex desiderio aliquid oblinendi adæmone, ipsi dæmoni vel alteri crealuræ cultum defert lanquam Deo. Porro, licet hujusmodi cultusdeficiat a perfectione idololatriæ secundum intellectum, quia non procedit ex falso existimatione divinitatis, non deficit tamen secundum voluntatem, quia procedit ex affectu intern® reverentis etsubmissioniserga creaturam lanquam erga Deum ; elest aliquo sensu gravius peccatum quam prior, quia hæc secundum quid excusatur propter ignorantiam, illa vero procedit ex mera malitia voluntatis: et insuper est quædam simulatio Deo injuriosa ; simulat enim qui sic agit se credere creaturam esse Deum, quod lamcn non credit.

Nullam vero esse idololatriam in invocatione sanctorum, diximus supra de oratione ; neque in cultu sacrarum imaginum, late probabimus dissertatione ultima de Incarnatione : require in his locis. Inierim sit, ad ampliorem hæreticorum confutationem in hac materia,

§ II. — *Utrum in tolo cultu i/uo creatura colitur ut Deui, jeit idololatria ?*

Negat Calvinus, lib. 1 Instil, c. 11, n. 8 ct 9, cum suis sequacibus ; vultque tunc etiam proprieidolatriam committi, quando Deus verus colitur aliquo cultu quem ipse non mandavit : unde inferunt catholicos committere idololatriam, quando colunt Deum aut sanctos per imagines, reliquias, etc. Verum cum catholicis ad quæslionem.

R. affirmative. Probatur evertendo hoc hæreticorum fundamentum. Falsum est et absurdum cultum esse malum aut idololatricum, quia non est præceptum : ergo *Probatur ant* 1“ ex S. Scriptura. Judæi instituerunt aliquot dies festos quos Deus | non præceperal, *ul palet* Esth. 9, Judith. 15, 2 Machab. 10; Noe aedificavit altare Domino, Genes. 9; idem fecit Abraham, Genes, 12, et Jacob, Genes. 28, *Lapidem erexit in titulum fundens oleum desuper:* omnes injussi, nec. tamen usquam idololafræ. *Probatur* 2° *ralione idem ani.* Multa sunt bona in omni genere virtutum aliarum quæ non sunt præcepta, ul in abstinentiis, eleemosynis, orationibus, volis, uno verbo, in omnibus operibus supcrcrogalionis, imo in ipsa ratione cultus vel obsequii ; nunquam enim vir sapiensaut etiam sanæ mentis cultum el obsequium sibi dolatum loco injuri® habuit aut repudiavit eo solo nomine quod illud non mandasse! : imo servus censetur minus obsequiosus el minus adductus domino suo, qui nullum obsequium aut cultum vult illi deferre nisi præcepto compulsus.

Reponunt hæretici, non ideo talem cultum esse idololatricum præcise quia Deus non mandavit, sed quia prohibuit omnem cultum quem non mandavit his verbis Douter. 12 : *Quod præcipio libi hæc lanium facito, nccaddas quidquam, ncc minuas.*

Sed contra. Jam millies el ad nauseam responsum est tantum prohiberi verbis laudatis quæ adversantur cultui Dei præcepto ct ipsum corrumpunt, ul sunt gentilium cæremoniæ de quibus est quæslio loco citato ut *legenti textum palet.* Evincitur insuper hujus noslræ responsionis veritas ex ipsis factis Judæorum relatis in probatione. Adde quod, licet omnis, cultus prohibitus sit malus, non est tamen ideo semper idololalricus ; sequeretur quod oratio immodesta aut sine attentione facta, esset idololatria, quod est absurdum

Confirmatur conclusio. Nomen idololatri® in Scriptura sacra et apud SS. Patres nunquam accipitur nisi pro cultu quo creatura colitur ul Deus, aul pro affectu quo quis adhærel crealuræ lanquam Deo, seu lini ultimo: ita ut etiam quando metaphorice sumitur (ut cum avaritia vocatur idololatria), rcspiciat creaturam quodammodo lanquam Deum :quod late probal Valentia hic, puno to 1. Ergo.

Objiciunt insuper hæretici. Juaæi adoranlesvilulum aureum in deserto, non intendebant culti-m deferre dii effigiei quam sciebant nullam vim habere (neque enim tam cito potuerant oblivisci eorum quae

Deus fecerat in Ægypto et in mari Rubro), sed Deo veroper ipsam : atqui nihilominus habili sont idololatra , quia id fecerunt per effigiem sine Dei mandato. Similiter paganorum idololatria in hoc sila oral, quod Deum voluerint sibi præsentem habere per imagines, elin illis eum coluerint. Ergo, etc.

/?. falsum omnino esse quod assumitur lam de Judæis quam de paganis. Quoad Judæos, centies in Scripturis reprehenduntur quod Deum verum dereliquerint el adoraverint Dcosqui nihil sentiunt, nihil noinnl, nihil possunt : ct singulariter Psal. 105: *Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus... ct fecerunt vitulum in Horeb, ct adoraverunt sculptile cl mutaverunt gloriam suam in similitudinem vilulicomcdentis farnum. Obliti sunt Deum (pii salvavit cos, qui ferit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Chain, terribilia in mari Rubro... Et commixti sunt inter gentes, el didicerunt opera eorum, ctservierunt sculptilibus eorum, cl factum esi illis in scandalum. El immolaverunt filios suos el filias suas dœmoniis,* etc. Similiter Deuteron. 32 : *Inimotaverunt dœmoniis cl non Eco, diis quos ignorabant. Novi rccentesque venerunt quos non coluerunt patres eorum; Deum qui te genuit dereliquisti cl oblitus es Dei creatoris lui.* Quæ cl alia plura similia putidi ct aperti mendacii Calvinum ct Calvinistas arguunt.

Et sano, siJudæi similitudinem Dei sibi voluissent fingere ut ejus recordarentur ct in ca ipsum adorarent, cur potius similitudinem vituli quam alterius rei finxissent, cum nunquam Deus sub hac forma illis apparuisset? unde longe verisimilius est cos voluisse sibi-fingere et colere praecipuum deum Ægyptiorum *Apim* qui sub forma bovis pingebatur , quia putabant illius ope ex Ægypto fuisse eductos, et forte ejusdem ope credebant posse illuc reverti.

Quantum ad gentiles, putet etiam mentiri Calvinum ex ipsis Scripturis citatis ct aliis passim in veteri Testamento, cl cx Apost. Rom. *i : Servierunt crealuræ potius quam creatori ;* 1 Cor. 10 : *Qua'gentes immolant, dœmoniis immolant el non Deo.* Palet etiam cx his quæ supra «fiximus cx D. Th. secundum S. Aug. de variis modis colendi idola apud gentes.

Instabis. Gentiles et Judaei quando adorabant idolum, saltem putabant esse verum Deum : ergo cx intentione ipsorum cultus ille tendebat in verum Deum. Sicut si diabolus loqueretur per crucifixi imaginem, tl tu putans esse Christum adorares ipsum , iste cultus tenderet in Christum. Ergo.

Confirmatur. Illi colebant idoia propter divinitatem : ergo coteoant magis divinitatem. Etenim propter quod unumquodque tale ct illud magis, ut fert commune adagium.

R. 1" Ad instantiam ct confirmationem simul, nego ulriusquc *antecedens.* Falsum csl enim paganos colere creaturas propter veram divinitatem, sed propter umbram scu tenuem speciem divinitatis quam putant esse veram divinitatem, nescientes quid sit vera divinitas cl cui tribuenda. Unde non sequitur eos colere veram divinitatem.

R. 2° *ad singula. Dato ani. instantia, nego consequentiam.* Ex eo enim sequitur tantum quod intenderent colerc id quod impi udenter putabant esse verum Deum, nor autem ipsum verum Deum : sicut, si quispiam non facta sufficienti inquisitione quis elqualissitreXjdeligerctaliquem plebcium, et ei summum honorem ut regi deferretob aliquod commodum ab ipso acceptum, is non censeretur velle honorare verum regem, sed alium cui erronee et injuriose hanc dignitatem defert. Ita pariter ethnici.

Ad paritatem de crucifixo. Disparilasest, quod ethnicus dirigat cultum suum ad creaturam cui sine fundamento tribuit divinitatem ; catholicus vero dirigat ad Chrisluni verum Deum , quem errore facti putat loquenlem in crucifixo.

Ad confirmationem. Dato gentes id quod colebant intendisse colerc propter divinitatem,ctipsamdivinilatemfuisse rationem formalem cultus, tamen in hoc peccassenl el fuissent idololalræ quod hanc divinitatem tribuerent, uldixi,absque rationerei creata?, etcrealuram colerentut terminum integrum adorationis : sicut, si quis habens veram apprehensionem divinitatis, putaret eam convenire alicui homini sicut inerat Christo,v g. et hunc ut Deum adoraret. Qua ratione Monlanistæ, qui putabant Montanum esse Paracletum, erant veri idololalræ si cultum suæ opinioni conformem ei deferebant. Sic etiam ipsi Calvinistæ accusant nos idololatriæ, quia adoramus in eucharistia*Christum , qui secundum ipsos i hi non est, licet tamen intentio nostra feratur in veram divinitatem.

I HÇW *Utrem tMtiettnu tit peeealtim et quantumf Quk ejut eauta et origo ?*

A. 8· o. — *Dico* 1° Idololatria ex parte objecti seu ex genere suo est gravissimum peccatum prohibitum, Exod. 20, ubi de idolis dicitur : *Non adorabis eaneque coles.*

Ibid. — *Probatur.* Sicut iu rcpublica censetur gravissimum crimen, si quis alium quam legitimum principem pro rege agnoscat, eique honorem regium impendat ; sic gravissimum est quod aliquis honorem divinum crealurœ impendat, faciens quantum in se est alium deum in mundo et minuens principatum divinum : unde sicut ille est reus læsæ majestatis bumanæ, sic iste divinæ. Ergo.

Sed petes utrum idololatria sit omnium peccatorum gravissimum?

R. affirmative in sensu D. Thomæ, intelligendo scilicet deperfecta idololatria quæ includat infidelitatem ct odium Dei; est enim ulriusquc protestatio : nam colens idola, quantum in se est tollit a Deo suam singularem excellentiam qua csl solus Deus, et hæc est ipsa deitas , quod ad odium Dei perlinet. Insuper negat hujusmodi singularitatem, quod ad infidelitatem spectat, ct consequenter est gravius et odio Dei et infidelitate secundum se spectatis, atque adeo *a fortiori,* omnibus aliis peccatis.

Dices. Odium Dei directum, quantum est ex se, directe tollit divinum esse et annulai Deum ; idololatria autem directe tantum minuit divinum esse el tamen dat illi æqualem : unde secundum S. Th. supra q. 34, a. 2, odium Dei est omnium peccatorum maximum.

R. E. ant. Idololatria tantum directe minuit divinum esse, etc. idololatria praecise *C.* idololatria summa, *N.* Cum autem comparantur peccata ad invicem secundum genera sua, ul recta sit comparatio debet comparari summum cum summo; et quia ponitur hic summum Dei odium quo quis directe vellet Deum totaliter non esse, sic oporteret ponj c regione summam idololatriam quæ ex tali odio procederet, cl sic idolatria invenitur gravior.

Λ 4. o. — *DicoHj* Duplex est causa idololalriæ: una dispositiva, ex parte hominum; altera consummativa, cx parte daemonum.

Ibid. —Quantum ad primam, triplici- ter homines disponebantur ad idololatriam. 1° Ex inordinatione affectus erga parentes vel amicos suos defunctos, quorum ideo imaginessibi fecerunt, eosquecultu majore quain par erat et tandem divino coluerunt, ct per suos coli fecerunt; ul eleganter describitur Sap. 14. Vide.

Ibid. — 2' Ex delectatione quam homo naturaliter percipit ex repræsentalione, et tanto magis quanto expressiores sunt repriesentationes : unde facium est ul homines rudes, a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressive factas, divinitatis cultum eis impenderunt, adjuvantibus aliis idololatriæ causis; ul etiam describitur loco citato Scriptura.

3' Ex ignorantia veri Dei, cujus super omnes ct omnia excellentiam non considerantes, et quod sit ipse solus omnium auctor el gubernator , quibusdam creaturis, propter singularem earum virtutem sive potentiam, sive pulchritudinem, divinitatis cultum exhibuerunt : de quibus iterum Sap. 13.

ibid. — His idololatriæ dispositionibus ex parte hominum accedebat causa consuinmaliva ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibusexhibuerunt, in idolis dando responsa et aliqua quæ videbantur homini mirabilia faciendo. Unde Psalm. 95, dicitur : *Omnes dii gentium dœmonia.*

Ibid, ad 2. — *Dico* 3° Probabile est quod in prima mundi ætate, scilicet ab Adamo ad diluvium, non fuerit idololatria, propter recentem memoriam creationis mundi ex qua vigebat adhuc cognitio unios Dei in mente hominum : aliunde S. Scriptura nullam facit mentionem idololatriæ loto illo tempore. Et ita sentiunt Irenæus , lib. 5 adversus Hæres. c. 29; Tertullianus, de Idololal. c. 4 ; Cyrillus Alexand. lib. 1 in Julian, ante med. et lib. 3 sub finem.

Si *dicas.* Memoria diluvii non impedivit quin paulo post viguerit idololatria : ergo nec memoria creationis mundi. *R. N. consequentiam.* Disparitas est, quod magis clamet creatorem suum creaturarum productio per creationem quam earum destructio per diluvium, quia creatura semel productæ permanent, earumque testimonium lumine naturali confirmatur ; adde quod**in illa ætate nihil magis decantatum erat quarr creatio mundi : diluvium vero cito praeterii

el abstulit illos qui, hujus pœnæ experti, meminisse potuissent ; quosdam equidem reliquit, sed quorum posteri hujus erga parentes beneficii facile fuerunt obliti.

ibid. In sexta mundi retate, nempe a Christo nat6 ad finem mundi, magna cx parte exclusa csl idololatria per virtutem el doctrinam Christi qui dc diabolo triumphavit.

Insecundamundiælalc,scilicet posl diluvium , incepit idololatria : sed quo præcise tempore, quisve primus ejus auctor fuerit? certo affirmari non potest.—Ibid, in a 2.—Quidam dicunt fuisse Ncmbrolh seu Nemrod , circa annum mundi 1800, qui cogebat homines adorare ignem; alii, ulSS. Hieronymus ct Cyrillus, Ninum, circa annum mundi 2860 , qui erexit elegantem statuam patrissui Beli ,utin ea divino honore coleretur, ad quam si quis mortis reus confugeret, pœnam mortis evaderet. Isidorus, lib. 8 Etymolog. referi Prometheum primum apud Græcos simulacra hominum de luto finxisse ; Judæi e contra id tribuunt Ismaeli. Lactantius, lib. 1 de falsa Rclig. c. 22 et 23, dicit Melissum, Cretensium regem , colendorum deorum primum auctorem fuisse, illis primo sacrificasse ac ritus novos sacrorumque pompas introduxisse. Idem asserit Sabinum regem ejusdem superstitionis Romanis auctorem fuisse.

ARTICULUS III.

De divinatione.

§ I. — *Quid el quoluptex sit divinatio ?*

2- 93. a. 1. o. — Divinatio , secundum nominis etymologiam, dicitur quasi *divina actio;* et *divini,* inquit Isidorus, lib. 8 Etymolog. c. 9, *dicuntur quasi Deo pleni : divinitate enim se plenos simulant, cl astutia quadam fraudulentia: hominibus futura conseciant.* Unde secundum vocis significationem.

Ibid —*Dico i* Divinatio proprie dicta, est *prœnolio seu pradiclio futurorum modo indebito.*

Ibid. — *Explicatur.* Futura dupliciter prænosci possunt ; in suis causis, ct in seipsis : cognoscere futura in scipsis antequam fiant, non est hominis aul ullius crealuræ, quæ solum præsenlia in seipsis intuetur, «ed solius Dei, qui solus in sua aeternitate videt ea quæ futura sunt quasi præsenlia, ut dicitur in prima parte. Unde dicitur Iui. 41 : *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum , el sciemus quia dii estis vos.*

Ibid —Causæ autem futurorum tripliciter sc habent : quædam enim producunt ex necessitate et semper suos effectus ; quædam non ex necessitate nec semper, sed ut in pluribus) quædam sunt indeterminatae ct ad utrumlibet , quales sunt potentiæ rationis.

1bid. — Si quis ergo habens notitiam causarum necessariarum aul plerumque contingentium, prænuntict effectus, illorum certo, ut eelypses lunae; horum autem probabiliter, ul pluvias, ventos futuros, ole., non dicitur divinare, quia non prænunlial indebito modo. Qui voro futura quæ ex causis liberis et indifferentibus aul etiam raro contingentibus pendent, prænunliare tentant, indebito modo praenuntiant ct divinare dicuntur.

Dixi in conclusione, *divinatio proprie dicta,* quia sola futurorum praenuntiatio dicitur proprie divinatio. Quia tamen mulla alia quæ sunt aut fuerunt, nobis sunt ignota, — Ib. a. 3. ad 2. — divinationis nomen extensum csl ad omnem illicitam prænuntiationem rerum præsenlium aul praeteritarum ita occultarum, ul naturaliter sive per humanam industriam sciri non possint : unde divini et divinare dicuntur qui, v. g. occultum furem indicant, qui res perditas ostendunt, qui causas occultas mortis aut morbi aperiunt, etc.

Quapropter generaliter loquendo, peccatum divinationis csl, cum quis citra revelationem lentat prænosccre vel prædiccre res quaslibet ipsi naturaliter ignotas, quod fit auxilio dæmonum, tacite vel expresse invocato : nec. enim aliter potest. Pro quo

Nota quod, licet dæmoncs non possint certo cognoscere supra quæ pendent a libero arbitrio, longe tamen plura quam homines cognoscunt de futuris ahisque occultis; idque variis modis. — 1. p q. 64. n. 4.ad 5 — 1 'Quia subtilitate suæ naturæ intellectualis quæ remansit integra, perfectius cognoscunt vim causarum naturalium, ut solis, luna», siderum, plantarum, animalium,etc. unde facilius colligere possunt effectus ex eis secuturos, ul ventos, tempestates, nanfragia, mortes, etc.

Ibid. —2 Quia, Deo permittente, possunt

plura de rebus futuris cognoscere per revelationem a sanctis angelis, cum quibus licet non conveniant per conformitatem voluntatis», convenient tamen per similitudinem naturæ intellectualis, secundum quam possunt accipere quod ab aliis manifestatur.

Ibid. — 3' Quia per experientiam longi temporis norunt quid, ex quo, in causis liberis soleat, quibus rebus voluntas humana huc vel illuc impelli consuevit.

4*. Quia vident in locis longinquis causas positas, vel effectus inchoatos, et celeritate suæ naturæ illos anievertere el alibi prædicere possunt. 5° Quia possunt scire quid ipsi vel alii dæmones, Deo permittente, sint facturi.

Hic a. 2. o. — *Dico* 2° Divinatio est species superstitionis qua cultus divinus impenditur dæmoni, non directe et ex intentione honoris vel adorationis, ut in idololatria, sed indirecte et ex consequenti.

Ibid. — *Probatur.* Sicut ad cultum Dei pertinet non solum cum aliquid Deo offertur, ut sacrificium, oblatio, vel aliquid ejusmodi, sed etiam cum aliquid divinum assumitur, ut dictum est de juramento, ita ad superstitionem pertinet non solum cum daemonibus sacrificium offertur per idololatriam, sed etiam cum eorum auxilium assumitur ad aliquid faciendum vel cognoscendum : atqui omnis divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel quia expresse invocatur ad futura manifestanda, vel tacite, qualenus se ingerunt variis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate. Ergo.

Confirmatur. Vel assumitur auxilium dæmonis ad prænoscenda seu prædicenda ea quorum notitia est soli Deo propria, et tunc manifestum est quod illi tribuatur aliquid quod nulli creaturæ, sed soli Deo competit; vel assumitur ad scienda seu prædicenda quæ quidem sunt ignota, possunt tamen naturaliter sciri, et tunc, licet divinans non confugiat ad daemonem pro notitia Deo propria, tamen dæmoni cooperatur in usurpatione alicujus honoris et excellentiæ divinæ quem affectat et requirit per istam societatem et auxilium a se præstitum, intendens inde divinus, Deo relicto, ipsi in hoc confidat, quod est aliquem cultum divinum illi deferre, adeoque superstitiosum.

A 3 o — *Dico* 3 Duplex est genus divinationis : primum quod est per expressam dæmonis invocationem ; secundum per inducitam. Et hoc est iterum duplex : unum quod fit per considerationem vel motum alterius rei ; aliud per considerationem alicujus operis necessarii. Unde universaliter est triplex genus divinationis, sub quorum singulis continentur variæ species, juxta diversos modos quibus vel daemon consulito., vel consultus respondet, vel occultum investigatur.

Sub primo genere, quod est per expressam dæmonis invocationem, continentur sequentes species. — Ibid — Prima præsligium, quando dæmon præsligiosis quibusdam apparitionibus se aspectui vel auditui hominum ingerit ad prænunliandum futurum : vocatur praestigium, quia oculi seu aures hominum perstringuntur, ita ut ipse solus videt, seu audit, alii non.

Ibid. — Secunda esi divinatio somniorum, quando dæmon, invocatus per hominem certo modo, aut loco, aut silu cubantem, ipsum somniare facit quæ vult ipsi suadere, aut aliter ipsi dormienti revelat,

Ibid. — Tertia est necromantia, quando quibusdam incantationibus et sæpe adhibito sanguine, rogatur dæmon ut mortuum aliquem suscitet, et suscitatus apparens ad interrogata respondeat. De suscitatione vori vel licti Samuelis a Pythonissa de qua 1 Reg. 28, dicemus in digressione historica post hanc dissertationem.

Ibid. — Quarta est divinatio per Pythones, quando dæmon futura prænuntiat per homines vivos sicut in ereptitiis patet, plerumque formans voces per umbilicum, et quandoque per partes pudendas.

Ibid — Quinta est, quando dæmon prænuntiat futura per aliquas figuras aut signa quæ in rebus inanimatis facit : quæ si appareant in aliquo corpore terrestri, puta ligno, ferro, lapide, etc., vocatur *geomantia ;* si in aqua, *hydromantia ;* si in aere, *aeromantia ;* si in igne, *pyromantia ;* si in visceribus animalium immolatorum ilxmo* ni, *haruspicium.* Ad geomantiam reducitur *oraculum,* quando dæmon consultus respondet per idola.

Sub secundo genere quod fit absque expressa invocatione dæmonis, per considerationem dispositionum et motuum aliarum rerum quæad futurorum cognitionem nihil conferunt, continentur sequentes species, — Ibi — Prima est astrologia judiciaria,

quando quis conatur futura præcognoscere ex consideratione situs et rnoius siderum, huc pertinent genethliaci *{donneurs d'horoscope).*

Ibid. — Secunda, si quis lentat futura cognoscere per motus veloces avium, seu quorumcumque animalium, sive per sternutationem hominum, vel membrorum saltus. Si ex garritu avium, dicitur *augurium ;* si ex inspectione avium, dicitur *auspicium.*

Ibid. — Tertia est *omen ,* quando hujusmodi consideratio fit circa verba hominum absque intentione dicta, quæ quis detorquet ad futurum quod vult cognoscere.

Ibid. — Quarta *chiromanlia,* quando cx lineamentis manus consideratis divinatio sumitur, aut cx lineamentis vultus, ct tunc dicitur *physiognomia*, vel cx lineamentis alterius partis corporis.

Ibid— Tertium genus divinationis cum muni nomine dicitur *sortilegium,* ct est quando absque expressa dæmonis invocatione aliquis lentat cognoscere aliquid occultum cx consideratione eorum quæ eveniunt ex actione sua vel alterius serio facta, nihil ad hoc perlinente : v. g. si quis considerando cx projectione taxillorum, quis plura puncta projiciat, vel quid aperienti librum occurrat, vel quæ figura in plumbo liquefacto in aquam projecto appareat, et ex similibus trntet cognoscere vel prænuntiarc futurum aut occultum : quæ omnia *sortium* nomen habent.

Petes 1° utrum omnis divinatio sit peccatum mortale?

R. Omnis divinatio quæ fit cum expressa dæmonis invocatione est semper peccatum mortale, tum propter divinum cultum qui diabolo per talem invocationem exhibetur, ut dictum est, tum propter manifestam societatem cum infensissimo Dei hoste quæ in magnum Dei contemptum et injuriam redundat, tum denique propter periculum apostasiæ ; quia diabolus facile, Deo permittente, hominem qui suam societatem quœrit, «uis artibus a Deo avertit et sibi totaliter obstringit. Neque a mortali excusantur, saltem fideles, propter ignorantiam, ob nimis evidentem talis actus malitiam.

Divinatio vero per tacitam daemonum invocationem, licet sit ex genere suo morale peccatum, utpote cultus falsi numinis, tamen propter fidem, simplicitatem aut ignorantiam non nimis crassam agentis, potest quandoque excusari a mortali.

Quapropter, inquit Sylvius hic post Cajo (anum el alios, si quis hujus speciei divinationem tenlct cx joco et levitate, non credens eam utilem sed potius vanam ct inutilem, aut nesciens esse ibi aliquam dæmonis invocationem, non peccat plusquam veniaIiter. Idem esto judicium, si ex somnio, augurio cl similibus aliquem timorem de futuris concipiat, sed tamen non eis adhibeat fidem ; aut si semel cl iterum faciat aut omittat aliquid sibi liberum ex tali timore, non tamen vitam ct actiones suas ad talium divinationem normam dirigat.

Petes 2° utrum omnes divinationis species recensitae sint ita distinctae, ulneccssesit cas exprimere in confessione?

R. cx communiori sententia *negative;* quia non videntur diversæ species formaliter el in genere moris, sed tantum materialiter. Ila laudatus Sylvius post Solum et alios : unde non est nccessc distinguere an divinaveris per inspectionem lineamentorum, vel avium, vel per sortes, elc. Exprimendum tamen est an per expressam vel tacitam tantum invocationem, tum quia prior divinatio est semper peccatum mortale, ul diximus, secunda potest esse veniale ; tum etiam —Ib. add. — quia multo gravius est dæmones invocare quam aliqua facere quibus dignum sit ul se dæmones ingerant.

$ IJ. — *Utrum omnis divinatio per astra, huc esi omnis astrologia * sit illicita?*

A.. 5.0.— Dico 1° Astrologia naturalis qua, cx consideratione motus cœlorum, cursus siderum, conjunctionis seu oppositionis planctarum, praenuntiantur certo offectus cx cis naturaliter ct necessario secuturi, ut eclipses, ortus et occasus solis et lunæ, etc. vel probabiliter prænuntianlur quæ ox cis plerumque solent evenire, ut pluviæ, ventus, tempestates, siccitates, frigus, æstus, etc., est iiepa. Quia sicut hujusmodi causae possunt naturaliter cognosci el de facto cognoscuntur ab astronomia, ila ct effectus quæ ex ipsis necessario vel plerumque sequuntur, possunt certo aut probabiliter cognosci et praenuntiari.

Ultra vero progredi, et quæ tantum sequuntur ut plurimum ex prædictis causis

Tello certo prædicere, ut minu„, vanum est et temerarium. 1° Quia nemo potest habere certo perspectas omnes siderum proprias virtutes, neque quid sive singula, sivecon-junctim in quovis aspectu, v. g. trigono, sexagono, etc. (qui aspectus infinitis prope modis variari potest) producere possent. 2 Ex aliis causis, ut a veniis, vaporibus, astu, frigore, etc. potest esse aer varie dispositus, unde facile actio siderum variatur: varia enim affectio medii mutat actiones causarum , ct ideo videmus sæpc nubes imbrium gravidas clad pluviam proxime paratas, per ventos alibi excitatos alio transportari. 3° Juxta doctos in arte , nunquam hactenus idem aspectus siderum restitutus est, et sic nulla experientia certa capi potuit : unde patet quam vanæsunt prædicliolioues quæ quotannis vulgantur per ephemerides (vulgo *almanachs).*

Item mullo magis vanum est et temerarium velle hominum inclinationes et temperamenta , puta , hunc fore melancholicum , iracundum, luxuriosum, etc. certo, imo ct probabiliter prædicere, ex hoc quod tempore nativitatis ejus fuerit talis vel talis aspectus siderum. Io Quia impossibile est exacte notare quis sit aspectus siderum in puncto nativitatis, nam in ictu oculi juxta astronomes , aspectus siderum mutatur , nativitas autem totius hominis admittit moram , unde oporteret hominem tot habere temperamenta quot habet membra successive nascentia. 2° Potius inspiciendum foret punctum animationis quam nativitatis ad tales prædicaliones: si cnirn virius astrorum profundum lerræ penetrat, facilius potest penetrare uterum maternum in quo fœtus tenerrimus cl ad impressiones corporeas aptissimus est : at voro punctum istud nequaquam sciri potest. Adde inclinationes et temperamenta magis pondere cx parentum temperamento, cl ex eorum ac prolium nutrimento, quam cx astris.

Porro notant auctores Layman, Lossius, Sylvius et alii quos citat et sequitur, hujusmodi prædictiones non excedere culpam venialem temeritatis, imprudentiae, vel etiam mendacii, nec perlinere ad superstitionem ab Ecclesia reprobatam: hac forte ratione (nullam enim laudati auctores proferunt, quod nulla ibi interveniat invocatio etiam implicita dæmonis, sed qui talia prædicunl credunt et contendunt se hæc posse scire ex astris propter rationes quas ipsi probabiles reputant, licet a nobis improbentur.

Ibid. — *Dico* 2' Astrologia judiciaria quæ ex siderum aspectu et situ judicat de his quæ pendent ex libero hominis arbitrio aut de eventibus fortuitis, seu quæ alioquin sont omnino occulta, ut de alicujus hominis statu, matrimonio, cœlibatu, vitæ cursu, dignitatibus, prolibus, salute, morte, certaminibus, cædihus, prosperitate, adversitate, etc., est prorsus illicita.

Probalur 1' *ex S. Scriptura.* Jeremiæ 10 , Deus dicit : *Juxta vias gentium nolite discere , et a signis coeli nolite metuere qua timent gentes, quia leges populorum vana sunt.*

Probalur 2n *ex jure.* Causa 25 , q. 5, referuntur plures canones contra hujusmodi astrologiam ; item in Indice librorum prohibitorum a concilio Tridenlino, el maxime ex bulla *Cali et terra locator,* data a Sixto V, anno 1585, ubi mandat inquisitoribus ut severe canonicis poenis et aliis arbitrariis animadvertant in cos qui hujusmodi astrologiam exercent, etiamsi id quod predicunt non se certo affirmare asserant aut protestantur. In eos etiam graviter invehunt SS. Patres, Basilius, Ambrosius, Leo, et maxime Augustinus, lib. 2 de Doctrina Christiana , c. 21 , ct alibi.

Ibid. — *Probalur* 3° *ratione.* Omne corporale signum vel est effectus, vel causa ejus cujus est signum, vel procedit ab eadem causa cum signato, cl sic dum designat causam, significat etiam effectum; sicut, v. g. iris quandoque significat serenitatem , in quantum utriusque est eadem causa : atqui nullo ex his modis astra sunt signa eventuum fortuitorum seu actionum humanarum : ergo hæc cx astris cognosci non possunt. *Palet consequentia ;* quia nullus est alius modus talia ex astris cognoscendi. *Probalur minor.* El 1° plusquam evidens cstastra non essooffeclusfortuilorum eventuum aut actionum humanarum , nec etiam reduei possunt in causam communem nisi in providentiam divinam; verum diversimode disponunturadiviua providentia motus el silus astrorum ct eventus contingentes : illa nempe secundum rationem necessitatis , ul semper ct eodem modo proveniant; hæc autem secundum rationem contingentirc, ut variabiliter contingant. Tan-

dem dici non potest quod inotus ct situs astrorum sint causa effectuum fortuitorum t liberorum : non fortuitorum, quia eventus fortuilfsimt entia per accidens, ens autem per accidens, cum non sil simpliciter ens, nec simpliciter unum sed mulla, sicut, v. *g* quod lapide cadente liat terne motus, aul quod homine fodicnlc sepulcrum inveniatur thesaurus, non habet unam causam determinatam maxime naturalem qualis est virtus coelestium corporum, sed plures ; neque etiam liberorum , quia intellectus ct voluntas a quibus procedunt actus liberi sunl potentia) spirituales, in quas corpora qualia sunt astra directe imprimere aut agere non possunt, sed solus Deus. Ergo.

Ibi<l. — Nec obstat quod corpora coelestia possint saltem indirecte ct dispositive inclinare præfatas potentias ad aclus liberos, in quantum scilicel imprimunt in corpus humanum et per consequens in vires sensitivasquæinclinant adactus humanos. Id, inquam, non obstat, quia vires sensilivæ obediunt rationi, et ideo nulla necessitas cx hoc imponitur libero arbitrio, sed conlra inclinationem corporum coelestium, homo potest per rationem opcraii.

Hinc colliges 1° hoc axioma vulgatum astrologorum, *Astra inclinant, sed non nécessitant,* esse inlclligcridum de inclinatione indirecta cl dispositiva tantum, non de inclinatione directa voluntatis.

Ibid. ct ad 2. — *Colliges* 2·' quod, licet propter hanc inclinationem dispositivam , astrologi possint forte aliquo modo probabiliter vera praenuntiare indefinite in communibus eventibus qui dependent a multitudine, quia plurique hominum passiones corporales sequuntur, et pauci sunt sapientes qui eas per rationem moderantur, nullatenus lame»» per certitudinem absque superstitionis labe.

In particulari ve-o opera humana sive cerio, sive cliam probabiliter praenuntiare de tali vel tali homine, v. g. quod talem statum sit amplexurus, matrimonialem vel cœlibem , quoi lamdiu sit victurus , quod tali mortis genere sit moriturus, quod tot proles sit habiturus, quod opes sil consecuturus, quod bonus vel malus sit futurus el similia, superstitiosum est propter rationes conclusionis, el per bullam Sixli V supra citatam damnatum.

Dices 1° astrologos aliquando veraprj*· dicere. Ergo.

/L saepius falsa prædiccrc quam vera, sed illa non notantur sicut vera. Quod auiern aliquando vera prædicunt, fit, vel quia daemon procurat fiet i quod praedictum est, ut artem pestiferam commendet; vel quia ita casu accidit; vel quia dæmon suggerit sibi nola; vel quia res ex aliis circumstantiis sagaci ingenio potest conjici; vel denique quia is cui bona nuntiantur excitatur ad omnia lentanda ut assequatur, cui aulem mala, dejicitur in desperationem et nihil tentai.

Dices 2° Origcnes apud Euseb. lib. 6 de Præpar. Evang. c. 9, tradit omnia futura esse in coelo quasi in libro descripta. Ergo.

11. in hoc Origenem errasse sicut in pluribus aliis.

§ Iii. — *Ulrum omnis divinatio per somnia ›a illicita f*

A. 6. o. — *Nota.* Quatuor sunl somniorum causae, duae interiores et duæexteriores. Prima interior est animalis, nempe cogitatio seu affectio praecedens, cx qua fit ut inter dormiendum ea volvantur in phantasia seu imaginatione in quibus vigilantis cogitatio seu affectio diu fuit immorata; cl lahs causa somniorum non polesl esse causa vel signum futurorum eventuum aul occultorum, *ul patet :* unde ea ex tali causa velle cognoscere est superstitiosum.

ibid. o. — Secunda causa interior somniorum csl corporalis, nempe interior dispositio corporis cx qua formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni : sic homini in quo abundant frigidi humores occurrit in somniis quod sit in aqua vel nive ; ex alrabile, somniantur tristia; ex abundantia spermatis, libidinosa. Ex his somniis licet conjicere quæ sit aut proxime futura sit dispositio corporis, cl ad hæc quandoque attendunt medici. Ad alia vero futura inde conjicienda nihil prosunt.

Ibid. —Prima causa exterior somniorum eaque corporalis, est aci ambiens, aul impressio corporis coelestis ; utsi quis dormiat in loco valde ca'ido vel grave olente, vel dormientis caput luna feriat, alia cl alii erunt somnia cx quibus de futuro nihil conjectare licet.

Secunda causa exterior caque spinttulu.

ki bonus vel malus spiritus, Deus vcl dæ-ηιυη.

ibid. — *Dico* itaque. Si quis utatur somniis ad pracognoscenda futura , secundum quod somnia procedunt cx revelatione divina, vel ex causa naturali, quantum potest se virtus talis causæ extendere, non erit illicita divinatio. Si autem hujusmodi divinatio fiat per somnia a dæmone excitata, vel a causa naturali, sed ultra quam ejus virtus extendi potest, erit illicita ct superstitiosa.

Sed pelex unde sciri potest an somnia sint a malo vel bono spiritu , ct quousque causa naturalis unde oriuntur sc extendat?

/L utrumque esse difficile ; ideo parco utendum est somniis ad futura vel occulta cognoscenda. Est tamen aliquod indicium esse a Deo, si res bona proponatur in somnio, si somnians maneat quietus , ad devotionem magis affectus, etc., si secus accidat, indicium est esse a dæmone. In dubio autem consulantur viri prudentes el docti.

§ IV. — ***Utrum omnes divinationes secundi generi', rpur scilicet Jiunt per observationes exteriorum rerum , ut auguria ϟ omina ϟ etc., sint illicitae?***

Λ.7. o.—*Nola.* Manifestum est quod motus el garritus avium , vel quæcumque dispositiones in hujusmodi rebus consideratae, non sint causa futurorum eventuum, idcoque ex his tanquam ex causis lutura cognosci non possint. Relinquitur ergo quod, si ex eis aliqua futura cognoscantur, hoc erit in quantum sunt effectus aliquarum causarum quæ sunt simul causæ futurorum eventuum.

Ibid. — Porro causa proxima operationum brutorum est instinctus quo moventur motu naluræ; isteaulem instinctus potest ex duplici causa procedere : 1° cx causa corporali, nempe coelesti corpore; cum enim bruta non habeant nisi animam sensitivam fiijus omnes potentis sunl actus corporalium organorum. subjacet eorum anima dispositioni continentium corporum ct primordialiter coelestium, et ideo nihil prohibet aliquas coram operationes esse futurorum signa, in quantum conformantur dispositionibus corporum coelestium ct aeris continentis ex quibus proveniunt aliqui futuri eventus. 2' Alio modo hujusmodi instinctus causantur ex causa spirituali, nempe vel ex Deo, «i *palet* in columba super Christum deucendeute, el in corvo qui pavit Eliam, et in cete qui absorbuit ct ejecit Jonam; vel ex dæmone, qui utitur hujusmodi operationibus brutorum ad implendas hominum animas vanis opinionibus.

Ibid. —Et eadem ratio videtur de omnibus aliis hujusmodi praeterquam de ominibus; quia verba humana quæ accipiuntur pro omine, non subduntur dispositioni stellarum : disponuntur tamen secundum divinam providentiam, el quandoque secundum daemonum operationem. Itaque

Ibid.—*Dico,* ut ante, quod omnis hujusmodi divinatio, si extendatur ultra illud ad quod potest pertingere secundum ordinem naluræ vel divinæ providentiæ , sit superstitiosa cl illicita , quia tunc non lit nisi ope dæmonis.

Hinc colliges 1° superstitiosum esse praedicere ex garritu scu volatu avium , aliisve hujusmodi observationibus rerum exteriorum , eventus futures a libera hominis voluntate pendentes, casusve fortuitos, nisi certo aul verisimiliter constet ad hos eventus significandos dirigi per divinam providentiam; siquidem, ul dictum est, tales motus neque sunl causæ horum eventuum, neque cum cis causam communem habent. Sic superstitiosum est prænuntiare aliquod infortunium ex hoc quod conus crocita verit, aut pica circumvolitaverit, aul cx hoc quod homo semel sternutaverit, aut quod tredccim assideant mensæ ; item reputare aliquos dies infaustos, consulere magos, vel cos quos vocant Bohemos seu Ægyptiacos, el ab eis requirere bonam vel malam fortunam, ut aiunt, secundum regulas augurum ct chiromanlicorum.

Colliges 2' c contra non esse superstitiosum ex garritu seu volatu avium probabiliter prædiccre pluvias, serenitatem, tempestates ctsimilia; quia mutatio aeris allicit eorum corpuscula scu cerebrum aul spiritus animales, eam autem affectionem statim percipit phantasia quam volatu aut garritu significant. Homines vero non lain facile ista præscntiunt; sive quia phantasia eorum est aliis intenta, non enLm ab externis precise gubernatur in homine sicut in bestiis, sed a ratione et libera voluntate; sive quin hominibus non est insita illa occulta sympathia cum mutatione cœli quam percipimus in variis animantibus, nisi forte ratione morbi aut partis alicujus debilitate, aul singularis temperamenti. Fatui tamew

et stupidi, quia brutis sunt magis allines et sensibus non ratione reguntur, sæpe magis divinant dc rebus naturalibus quam prudentes.

Colliges 3 non esse eliam superstitiosas conjecturas medicorum dc temperamento, inclinationibus, ingenio, valetudine, vita brevi vel longa , quas cx habitu corporis, conformatione vultus, figura, colore membrorum ct similibus capiunt; item nec *a fortiori* prædicliones illorum de morbo, morte, sanitate, ex pulsu , colore aliisque naturæ excretionibus el molibus.

Colliges 4° nullam esse superstitionem cx præfatis observationibus praenuntiare eventus futuros etiam liberos, si certo aut probabiliter constet ad hos significandos dirigi a Deo.— Ibid, ad 3 —Sic Gedeon admonitus verba inimicorum accepit in signum victoriæ, Judic. 7. Sic Eliezer servus Abrahæ, oratione præmissa ad Deum, verba Rebeccæ accepit pro signo matrimonii feliciter conficiendi inter ipsam ct Isaac.

Dices. Job. 87, de Deo dicitur : *Qui in manu omnium hominum signal ul noverint singuli opera sua ,* ergo ex lineamentis maflus erui potest quid homo sit facturus.

In comm, in Job.—*R.* sensum horum verborum esse, quod Deus in manu, hoc est, in virtute operative omnium hominum signal, id est, imprimit varias ipsorum inclinationes, ita ut possint intelligere ad quæ opera corporalia sint vela natura, vel ordinatione divina destinati, alii nempe ad agriculturam, alii ad negotiationem, alii ad militiam, alii ad talem vel talem ariem : unde *nego consequentiam.*

Quod posset objici de Joseph dicente se augurem, *vide solutum in dicendis* de restrictionibus mentalibus, *in solutionibus objeci.*

Ç V — *Utrum omnis divinatio per tortes sit illicit i?*

A. 8.0—*Nota* 1- Sortes proprie dicuntur, cum aliquid fit eo fine ul ejus eventu considerata , aliquid occultum innotescat. Tres sunl species soi lium : *divisoria,* quando quærilur judicio sortium quid cui exhibendum sil, sive illud sil res possessa , sive sil honor, sive dignitas, sive pœna aut actio aliqua; *consulloria* m-nndo quærilur quid agere oporto;" ▮ *natur ia ,* quando quæritur quid sit luturum.

Ibid. — *Nota* '2° directionem sortium posse cxpeclari vel ab astris, vel a casu, vd a Deo, vel a dæmone; manifestum est in quacumque sorte esse trapcrsliliosum. His notatis,

Ibid. — *Dico 1n* Sors divisoria ubi expeclatur tantum casus fortuitus, nec divina oracula ad terrena negotia adhibentur, utendo, v. g. libro Evangeliorum ad sortiendum, non videtur habere nisi forte vilium vanitatis el otiositatis, dum lit absque necessitate seu utilitate. Si fiat aulem cum necessitate aul utilitate, csl licita; quia nulla apparet ibi superstitio aut inordinatio. Excipe elections ecclesiasticas.

Hinc inferes licere uti sorte divisoria in dividenda hæreditale vel aliis bonis temporalibus , quando aliter partitio commode fieri non potest; —Ibid. — item tempore pestis aul persecutionis, secundum S. Aug. epist. 180 , ubi disceptatur qui ministri vel medici manere aul fugere debeant; item , juxta eumdeni, lib. 1 dc Doct. Christiana, ubi occurrunt plurcs pauperes æque indigentes, nec habetur unde omnibus subveniatur ; item quando sunl plurcs æque nocentes, cl princeps vult aliquibus parcere; — Ibid. — item in electionibus ad temporales dignitates, ut fit de facto in patria Leodiensi, in electione burgimagislrorum. — Ibid — Excipe tamen, ul dixi, electiones ecclesiasticas, quia hæ ex Spiritus sancti inspiratione fieri debent, unde prohibentur in cis sortes, cap. *Ecclesia , dc Sorlilcgiis,* C. ¡Yo h *stalim ;* C. *Non exemplo,* causa 26, q. 1. Si opponas electionem S. Alallhiæsorle factam : *R.* id fuisse ex speciali Dei inspiratione.

Ibid. — *Dico* 2° Uti sorte consulloria ad discendum a Deo quid sit agendum, perlinet ad Dei lentationem, nisi forte ubi, urgente gravi necessitate agendi , delicii humanum judicium :cltunc præmittcndx sunl preces ul Deus dirigat sortes, juxta illud Proverb. 1G : *Sorte* mittuntur in sinum , sed a Domino temperantur.*

Dico 3" Sors *divinatoria,* qu?. 'es vel futura vel alioqpin occulta exquiritur, citra specialem Dei inspirationem aul mandatum, ul in detectione Aeliam, Josuc 7, est illicita ct superstitiosa ; qua talis sors non habel virtutem significandi futurum vel alioquin occultum , neque cx sc, *ut patet,* nequea Deo qui id nullibi promisit aut instituit, neque ab Ecclesiæ institutione quæ h»s

tortes e conlia pluries damnat, cans. cit. **16,** q. 1, C. *Sortes, C. Pervenit, C. Si quis,* C. *Clericus,* C. *Contra,* C. *Episcopus ;* neque a casu, cadam enim sortes sic vel sic nihil præsignarc possunt; neque a coelo, cum actiones human® sortem mittentes non subjiciantur corporibus coelestibus : restat ergo quod ejusmodi virtus expectctur a daemone quia expresse vel tacite invocatur, ul sortes dirigat et effectum qui praenuntiatur futurus procuret.

Dices. Jonas sorte inventus est a naulis non inspiratis a Spiritu sancio, cum essent gentiles. Ergo.

R. Deum in hoc singulari facto sortes moderatum fuisse propter Jonam, et ea quæ per ipsum fieri intendebat, nescientibus sortientibus.

Petes 1° quid sil censendum de judicio ferri candentis et aquæ ferventis?

Ibid, ad 3. — *R.* esse illicitum, tum quia pertinet ad sortem divinaloriam in quantum ad aliquid occultum cognoscendum ordinatur, ad quod tamen non valet; tum quia ad tentationem Dei perlinet, a quo non debent peti miracula sine necessitate; crimen cnim occultum spontanea confessione vel testium depositione debet prdbari, vel si id non possit, relinquendum judicio Dei qui novit solus corda filiorum hominum, ut loquitur Stephaniis papa, causa 2, q. 4, c. *Consuluisti*, hoc judicium reprobans. lisdem rationibus est damnandum quod olim fieri solebat ad probandum utrum aliqua mulier esset saga : scilicet, ligata projiciebatur in aquam; si in profundum vergebat, habebatur innocens; si supernatabat, habebatur suspecta, cl subjiciebatur quæstioni.

Si objicias aliquos sanctos, ut S.Brixium rl S. Chunegundam suam innocentiam judicio ignis probasse : *R.* id fecisse vel cx instinctu speciali Spiritus sancti , vel ad hoc cx causa necessaria fuisse adactos, vel ignorantia probabili existimasse id esse licitum.

Ad id quod potest objici, mulierem in Meri lege de adulterio suspectam , solitam luisse probari per aquas amaras : *R.* illud medium fuisse a Deo institutum, ut patet Num. 5,quod dici non potest in nova legede judicio ferri candentis, aul aquæ ferventis.

Petes 2-utrum ille usus sortium qui vulgo dicitur *loiria,* sil licitus ?

R. affirmative, modo absit fraus et servetur utriusque justitia : quia nihil aliud esi quam pactum mutuum idque spontaneum, scienti autem et volenti non fit injuria . aliunde nulla lege prohilietur.

Si dicas hunc ludum inniti fortunae, non secus ac ludum alearum , ideoque de utroque eodem modo loquendum.

R. non omne quod innititur fortunæ esse illicitum, *ul patet* dc sorte divisoria : nec ludus alearum prohibetur per leges ecclesiasticas, præcisc quia innititur fortunae, sed quia inde frequenter oriri solent rixae, blasphemiæ, facilequc oeiiauritur lota ludentium substantia; quod regulariter non accidit in *lolria.*

ARTICULUS IV.

De superstitionibus vanarum observantiarum.

Nola. Vana? observanliæ dicuntur , cum aliqua fiunt ad aliquem effectum ad quem neca Deo neca natura ullam vim habent; vel cum ex consideratione alicujus eventus fortuiti, conjicit quis aliquid prosperi vel adversi, et inde actiones suas moderatur. Tres sunl species, scilicet ars notoria , observantia sanitatum et obsonantia eveo tuum.

Q. 94 1. o. — Ars notoria est quædam ratio adipiscendi scientiam sine labore per inspectionem quarumdam figurarum aut prolationem quorumdam verborum , adhibitis interdum jejuniis et orationibus.

Ib. a 2. o. — Observantia sanitatum, est quando adhibentur quædam veiba vel alia signa, vel cæremoniæ inanes ad morbos curandos , ad se reddendum immunem contra ictus el similes effectus.

Ib. a. 3. — Observantia eventuum, est quando ex eo quod fortuito accidit homini, aliquis sibi vel alteri conjectat aliquid adversi vel prosperi, el inde suas actiones moderatur: ul si quis maneegrediensoffendat pedem, ideo domum revertatur metuens inde itor infaustum. Licet autem iste modus superstitionis si; valde affinis cum divinatione, differt tamen in eo quod in divinatione principaliter quaeratur futurorum notitia, hic vero directio operationum.

A. 1. o. — *Dico* 1° Ars notoria est illicita cl superstitiosa, quia illæ cæremoniæ quæ in hac arte adhiberi solent non habent vim infundendi scientiam , neque a Deo (id enim

nosceret Ecclesia), neque, *ul patet,* ex natura rerum adhibitarum, aul ex astris. Ergo consequens est hunc effectum cxpcc- Lari a diabolo.

A. 2. o. et ad I. *Dico* 2° Adhibere simpliciter res naturales ad aliquos effectus producendos ?.l quos putantur naturalem habere virtutem, non est superstitiosa et illicita observantia; quia licet adhibere causas naturales ad proprios effectus. Si vero adjungantur vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vcl aliæ quæcumquc observanti®, quas manifestum est non habere naturaliter efficaciam ad effectus intentos, erit superstitiosa cl illicita observantia, quia hujusmodi non adhibentur ul causæ effectus expeclati, cum non sint talos neque cx se, neque a Deo, neque ab astris, sed tanquam signa; non sunt aulem signa neque a Deo, neque ab Ecclesia instituta : ergo sunl signa ex pacto expresso vcl tacito cum dæmonc.

Hinc inferes superstitiosos esse qui, sive cum remediis naturalibus, sive sine illis, adhibent quædam verba, quosdam characteres, quasdam figuras, aul alias res seu cærcmonias vanas el impertinentes ad curandos morbos sive hominum, sive brutorum, ad sistendum sanguinem, ad impedienda vulnera ; item qui herbas certa die, certa hora collectas, dicunt valeread hoc vel illud curandum; item qui certo et infallibililer sibi pollicentur felicem exitum, bonam mortem, etc. si talem sanctum colunt, si certam orationem recitent, Deus enim tali devotioni non annexuit infallibiliter talem offectum; secus si bona cum fiducia divini auxilii Deum aul sanctos colant ct orent. Item superstitiosi sunt qui utuntur imaginibus aslronomicis, ul si quis sub signo Iconis sculpat in auro figuram leonis, quam dicunt valere contra febres, contra pestem, etc. non enim figura leonis efficit aurum magis aptum ad influxum signi zodiaci quam figura bovis, aul agni.

Dico 3° Observantia eventuum est superstitiosa; quia cum fortuiti casus non sint causæ, neque signa divina vel ecclesiastica fortuniorum vel infortuniorum, sequitur quod sint istorum signa ex pacto tacito vel expresso cum dæmonc. Sic superstitiosus est qui cx eo quod egrediens domo pedem offenderit, aul ipsi lupus occurrerit, limet infaustum iter, el ideodnmmn regreditur; qui accipit iu malum omen quod surgendo sternutaverit, el ideo lectum repetit; qui cum videat tredecim assidere mensa*, timet alicui assidentium mortem, etideoa mensa recedit.

Dico 4° Suspendere collo vei aliter portarc reliquias, verba sacra ct similia cum absoluta certitudine quod qui gerit non lædelur, quod non morietur sine confessione, quod præservabitur tali morbo, etc., superstitiosum est ex intentione qua utitur illis ad certum cl infallibilem effectum, qui tamen non est certo et infallibilitcr annexus, sive cx natura rei, sive cx ordinatione divina.

A. 4. o. ct ad d. 3. ct 4. — Talia vero gestare cx reverentia in Deum ct sanctos cum bona fiducia divini auxilii ad cxpectandos effectus, non est illicitum, modo aliunde nihil superstitiosum admisceatur, ul v. g. iis jungere ignota nomina, certos characteres, excepto signo crucis; scribere aliquid falsi, ul quod Christus habuerit febres; fidere in modo scribendi aut portandi, ul quod vas continens reliquias sil triangulare, quod verba debeant esse scripta ante vcl post occasum solis; spem ponere in numero dierum, aut in verbis potius quam in sensu verborum, etc., hæc enim omnia sunt superstitiosa.

ARTICULUS V.

De magia.

§ I. — ***Quid, quotuplc.r t quale peccatum Jit magia ? qua ejus signa et remedia ?***

Dico I·· Magia generaliter sumpta est duplex, naturalis el superstitiosa. Magia naturalis est ratio quædam operandi mira per causas naturales : cl hæc quamvis non sil secundum sc illicita, est tamen periculosa, quia illi se facile immiscet diabolus.

Magia superstitiosa esi ratio quædam operandi miraopedæmonis,pcrsicuaabipsoinslilula : sicul Christus enim' igna sensibilia sacramentorum instituit ad anim® salutem, sic dæmon, Christi ænmlus, sensibilia signa imponit, quorum exhibitione elusu aliquid operari solei ad animae perniciem.

Esi iterum duplex magia superstitiosa, seu potius habet duplicem finem : vcl enim referlurad ostentationem, sive aliud commodum proprium vel alienum, ct tunc communi nomine dicitur velrefer-

i tur ad inferendum nocumentum alteri et dicitur maleficium, quod qui facit dicitur soritarius aul sorliaria

Maleficium vero est duplex : unum venelicum, aliud amatorium. Veneficium est quo redduntur homines infirmi,fœmin® steriles, proles languid®, pecora morbida, arbores siccæ, etc. Amatorium, quo excitatur amor venereuserga certam personam; dico *erga certam personam,* quia dicuntur esse quidam lapides et herbæquæ naturaliter concupiscentiam inflammant, at non erga determinatam personam, quod ideo fieri debet adæmonc, vel phantasiam immutante, vel species objecti pulchriores exhibente aul aliis modis. Advertendum tamen personam hoc maleficio affectam non cogi ad peccatum, sed liberam manere, et cum gratia Dei lentalioncm vincere posse, adeo ul si illi amori inordinato obsequatur peccet mortaliter; tamen ratione passionis vehementis est facilius venia digna.

Dico 2 Magia *jcx* genere suo est grave peccatum mortale, utpole continens societatem cum dæmonc, Dei ct nostri infensissimo hoste : nec admittit levitatem rnateriæ; quod enim in rc parva dæmon invocetur ul amicus, semper cl graviter est Deo injuriosum. Attamen in pacto seu invocatione implicita, posset fieri veniale, ratione ignoranliæ.

Huic vero peccato plura alia solent adjungi dc quibus conlcssarius magos cl sorliarias interrogare debet. 1·· Ilæresis; multi enim credunt diabolum non esso damnatum cl alia contra fidem. 2- Idololatria; sæpe enim daemonem loco Dei colunt, eiquesacrificia offerunt. 3⇓ Apostasia; plerumque enim abnegant Christum cl Dei fidem, baptismo renuntiant, etc. 4» Blasphemia in Deum, Christum, B. Virginem, Christi ct sanctorum imagines. 5° Sacrilegium, quatenus sæpe abutuntur rebus sacris, imo quandoque SS. eucharistia. 0° Luxuria, ul nefand® cum diabolo commixtiones. 7° Damna proximi, homicidia, morbi, mortes animalium, vastationes segetum, etc.

Dico 3" Ex duplici capite dignoscitur opus magicum : cx causis cl cx effectibus.

Ex causis, quando adhibentur causæ quæ nec ex natura sua, neque cx instituto Dei aut Ecclesiæ tales effectus producere possunt : v. g. siad sanationem vulnerum aut morborum adhibeantur characteres sigilla

lini.. t.

cruces, exotica nomina, aut etiamsacr< verba, quatenus non proferuntur ut sacra, ncc in ordine ad Deurn, sed profano modo ; si baculus terr® infigatur ut cesset febris ; si pungatur imago Petri, aul vestis separata feriatur, ct Petrus dolore afficiatur, si tangatur leviter ct stalim morbo inficiatur.

Ex effectibus, quando effectus superat naturalem industriam, ncc ulla est ratio illum expectandi a Deo per miraculum in praesentibus circumstantiis ; ul si aere sereno subito excitentur tonitrua, fulgura, inundationes, eradicentur arbores, repente sanetur homo vcl equus, conficiantur brevissimo tempore plures leucæel similia.

Dico 4° Remedia curandi maleficia alia sunt naturalia, sed hæc raro prosunt, quia diabolus facile eorum vim elidit; alia supernaturalia, ut exorcismi Ecclesiæ aqua benedicta, reliquiæ sanctorum, signum crucis, invocatio nominis Jesu cl Mariæ, frequentatio sacramentum, oratio juncta jejunio, et magna in Deum fiducia, juxta illud Psal. 90 : *Qui habitat in adjutorio Altissimi', in protectione Dei cceli commorabitur.* Alia dicuntur remedia moralia quæ pertinent ad dissolvendum pactum cum dæmonc, quando ex pacto nocet : quod fit amovendo signa ad quorum præsenliam noxam inferi. Dc quo sit

§11 — ***Utrum tu eat tollere signa malejicu · ftne ut dermon cesset nocere***

Suppono 1° ul certum, nunquam licitum esse maleficium maleficio lollcre, nec petere ut sic tollatur a malefico, etsi ad id se offerente; quia nec peccare, nec alterius peccato positive cooperari unquam licet.

Suppono 2> ut certum, licitum esse tollere ca signa quæ vi sua naturali nocent, v. g. venenum quod maleficus miscuisset alimentis aut injecisset in puteum ex qu<» familia haurit aquam, cum hoc sit pravise amovere causam naturalem nocumenti.

Unde quæslio est tantum dc illis signis quæ dose non sunt noxia, ad quorum tamen positionem dæmon nocet cx pacto cum mago vcl sorliaria. El quidem nemo negat quin liceat ca lollcre ex indignatione ct odio facinoris, atque ex contci»ptu cl detestatione tum magic® artis cum ipsius daemonis; quia, cum cum debeamus habere ul hostem, ita ejus artes el artificia detestari et destruere debemus. Utrum vero id etiam

liceat sub spe nocumenti cessaturi scu eo fine ut dæmon nocere desinat, difficultas est, quæ tilrinqnedisputatur probabiliter. Pro cujos resolutione,

Dico. Cuivi licitum est tollere nuda signa maleficii sub spe nocumenti cessaturi, seu eo line præcise ul dæmon nocere desinal. Ita communius et nobis probabilius cum Henrico a Gandavo, Scoto, Cajelano, Solo, Sylvestre, Binsfeldio el pluribus aliis contra Eslium , Sylvium, Loth cl quosdam alios.

Probatur 1° Illa amotio signorum nullatenus esi invocatio tacita daemonis : ergo non est illicita. *Patet consequentia*, quia hac duntaxal ratione contendunt adversarii esse illicitam. *Probatur antecedens.* Illa amotio signorum non esi invocatio dæmonis neque cx natura sua, siquidem licite fiat ex detestatione, *ul dixi;* neque ex intentione amoventis, non enim amovens intendit dæmonem invocare, sed e contra ejus invocationem per magum illo signo factam impedire; neque tandem ex pacto præcedentc, quia amovens non est pactus cum daemone, ul, amoto signo, desinat nocere; et licet magus id pactus sil, tamen amovens signum non intendit ex illo pacto operari quasi dæmonem moncret ac induceret ut paclum servet, sed e contra intendit paclum illud nocendi rescindere. Ergo.

Respondet Sylvius banc amotionem, quatenus lit eo fine ul dæmon cesset nocere, esse ex natura sua implicitam dæmonis invocationem, quia est res vana clad effectum expeclalum nihil valens, neque ex virtute naturali, neque cx institutione Dei aut Ecclcsiæ, sed cx sola voluntate dæmonis a qua proinde illo effectus cxpcclalur ex pacto inito cum mago.

Sed contra. Effectus qui hic cxpcclalur non est beneficium , sed quid negativum , nempe mora cessatio nocumenti, quod non est illicitum expcclare ab hoste, ut modo dicam. Vel potius dicatur nihil hic cxpectari a voluntate dæmonis, sed tantum impediri malam ejus nocendi voluntatem.

Confirmatur a simili. Si quis esset pactus cum hoste ut dato signo ignem urbi injiceret, is qui talis pacti esstt conscius, posset ei deberet tale signum removere, ncc propterea censeretur expcclare aliquod beneficium ab hoste, sed tantum malam ejus voianlalem impedire, rcc ejus pacto consentire, magis quam ego censerer censeo* tire hosti cujus oppugnationi resis‘ereiii, vel cujus artes el artificia dissolverem. Haec magis *patebunt* cx *solutionibus objectionum.*

Probatur 2° *Conclusio.* Si quisaclualiler alliceret dæmonem verbis aul scriptis ul mihi vel alteri noceret, possem talemallicicntiam impedire obstruendo os magi nc loquatur, tenendo manum, furando calamum aut chartam ne scribat, vel scripta comburendo. Non puto id a quoquam negari : ergo similiter possum alia signa destruere ul dæmon desinat allici et nocere. Quid enim interest an dæmon alliciatur verbis seu scriptis, an aliis signis?

Urgetur magis hæc ratio. Non est superstitiosum impedire ne ponantur signa qua;-cumque sint quibus alliciatur dæmon ad mihi nocendum : ergo ncc posita tollere; non enim magis invocatur dæmon signa posita tollendo quam impediendo ponenda.

Solvuntur objeclinnci.

Objicies 1° Qui signum tollit spe nocumenti cessaturi, hunc effectum non expectal, neque a causa naturali, neque ab humana voluntate, neque a Deo per miraculum : ergo expeclat a dæmone, proindeque est opus superstitiosum. Perinde est enim ac si dicas diabolo : Pactus es te amoto signo cessaturum , ecce amoveo signum, præsta quod promisisti.

Hujus argumenti solutio jam insinuata est supra. Unde *respondeo, distinguo consequens.* Ergo cxpcclalur a diabolo, et ille effectus cxpeclatus est quid positivum per modum beneficii, *N.* et est quid privativum quod non cxpcclalur per modum beneficii , *C.* sicque A', *ulteriorem consequentiam.* Igitur effectus qui hic cxpcclalur non est aliqua actio positiva dæmonis, sed mera cessatio scu privatio actionis ejus : quem effectum licet expcclare a dæmone, modo non cxpecletur cx benevolentia, *ul palet* in eo qui impediret nc ponantur signa quibus dæmon alliceretur ad nocendum ; item in iis qui gestant agnos-Dei, reliquias, etc., qui utuntur aqua benedicta cl similibus, ul diabolus non noceat scu nocere cesset.

Ncc valet si respondoas cum Sylvie quoi, dum gestamus agnos-Dei seu reliquias, etc., non expecleinus a dæmone ul desinat nocere, sed a Deo cxpeclamus ut intuitu pie-

cuni Ecclcsiæ dæmoncs velil fugare cl coercere ne noceant.

Contra est enim quod nullatenus foret culpandus is qui ista gestaret aut faceret, ut dæiiion non solum divina potestate coactus, sed his quasi offensus et abhorrens desinat agere seu nocere : sic si scirem dæinonem ab aliqua re naturali abhorrere, omnino licite opponerem aul agerem ad eum fugandum ct ejus actionem impediendam. Sic etiam licite agit qui impedii ne ponantur signa quibus dæmon alliceretur ad nocendum, licet hanc non actionem dæmonis non cxpcctct a virtute divina coercente dæmonem.

Repones cum eodem Sylvio. Effectus qui hic cxpcclalur a dæmone, esi tale privativum quod loco alicujus beneficii haberi possit, ul quod equi non moriantur, quod fruges non impediantur et similia : atqui nullum beneficium licet expcclare a dæmone, cum beneficia dæmonmn sint noccnliora vulneribus, ul ait S. Leo, Scrm. 10 dc Pass. Ergo.

R. D. maj. Privativum est tale quod loco alicujus beneficii haberi possit cl de facto habetur, *N.* ct non habetur, *C.* Non enim magis hic loco beneficii habetur cessatio noxiæ actionis dæmonis, quam haberem loco beneficii cessationem actionis noxiæ mei hostis, destruendo signum ad cujus positionem pact usinerai mihi nocere. Aliud esset si amotione signi intenderem movere cl inducere dæmonem ut, vi prioris pacti, non noceat, quod tamen non fit, ut jam dixi ct adhuc modo dicam.

Unde *ad totum argumentum* brevius *respondeo,* nihil proprie hic expectari a voluntate dæmonis, sed duntaxal ejus malam voluntatem et actionem impediri, quod ex nullo capite videtur culpandum.

Obj. 2> cum eodem. Qui signum tollit nt cesset noxa, miscet se pacto quod inter maleficium et dæmonem intercedit, quod est tale, ut signo posito noceat, ablato desinat : aut si pactum sil simplex , nimirum quod manentesigno perget nocere, nihil expresso continens quid facturus sit eo amoto, implicite tamen continet quod tunc cessabit nocere Ergo.

Confirmatur. Qui tollit signum, non per hoc aufert diabolo potestatem nocendi, cum Deus non tantum usque ad hanc amotionem nocere permiserit, alioquin non esset signum diaboli sed Dei : ergo ad dæmonis voluntate expectat cessationem nocumenti,idque ex pacto inter ipsum et maleficum inito.

R. hæc argumenta ex jam dictis posse solvi ; in idem enim cum præcedenlibus aliquo modo recidunt. Ad majorem tamen hujus difficultatis elucidalionem, *distinguo antecedens.* Qui tollit signum , miscet se pacto ut illud destruat, *C.* ut illi consentiat, *N.* Igitur qui tollit signum in nostro casu, non intendit, ut jam dixi, movere seu inducere dæmonem ad pactum servandum, neque adhibet amotionem, v. g. ligaturæ, tanquam signum secundi pacti, si quod sit, sed solum intendit destruere signum prioris pacti quo dæmon alliciebatur ad nocendum. Hæc autem sunt valde diversa; aliud est enim amovere signum ea mente ul moveas dæmonem ul servet pactum cl ex fide data desinat nocere, quod esset consentire pacto et ex vi illius agere ; aliud amovere ul destruas quasi realem dæmonis invocationem et paclum cum mago initum. Quando enim aliquod signum non est natura sua ordinatum ad aliquid determinate significandum, facile potest per intcnlionem alio referri : sic, v. g. actio Naaman Syri, 4 Reg. 5, qui, adorante rege in tempio Remmon, simul flectebat genua ante idolum ul regi sibi innitenti se aptaret ;bæc, linquam, actio poterat esse idololalrica, si fieret cx intentione adorandi idoli, vel tantum obsequium civile, si fieret ul vere fiebat, ex intentione sustentandi domini Sic igitur amotio signi magici, cum ex se non sil invocatio dæmonis (potest enim licite fieri, puta cx detestatione, ut concedunt adversarii), pendet cx intentione agentis ut sit talis vel talis : si fiat ex intentione ut dæmon moveatur et inducatur servare paclum, erit superstitiosa; si fiat autem ex intentione destruendi ipsum paclum cl invocationem dæmonis, atque sistendi ejus actionem nocivam, cx nullocapite erit illicita.

.<</ *confirmationem, R. t >N. ant.* Sæpe enim diabolns nocere corporaliter non potest, nisi ipsi humana malitia cooperclur; Deo sic regulariter disponente propter nimiam dæmonis malitiam , quæ tanta csl, ul nihil mali quod posset bfferre praetermitteret , si indcpendenlcr a quovis nocere permitteretur. Non sir autem restricta est humana nocendi potestas, quia homo homini resistere potest, ita ul dum dæmoni

cooperatur, plura ipsi dæmoni Deus permittat quam soli : unde noster Franciscos a Victoria, Rclect. de Arte Magica, sub finem ait : *Mirum est cl mysterium quod, cum deemones per se nocere non permittantur, tamen non adeo impediuntur nocere per homines, ut magos, lamias cl alias maleficas :* quod eliam cæleri doclores advertunt. Quare falsum est dæmonem ordinarie posse nocere sine signis magicis sicul potest cum illis, cl hinc fit quoti non frustra lelanlur, nam illi forte non est permissum sublato signo nocere. Nec inde sequitur hoc signum fore signum Doi, sed Deum habere pactum cum dæmonc; sicut si rex non impediat hostem in iis quæ facit cooperantibus subditis, non ideo ista cooperatio potest dici signum regis, aul ipsum habere pactum cum suo hoste.

R. 2 dato antecedente, N. consequentiam. Tametsi ergo demus sublato signo manere diabolo potestatem nocendi, quia tamen constat quod semper aut fere semper cesset a nocendo per ablationem signi, illud tollendo sequitur tantum quod expectem cessationem nocumenti a voluntate dæmonis tanquam quid negativum , hoc est, sequitur præcise quod intendam sistere malam dæmonis voluntatem et actionem ejus noxiam, quod est licitum, ul dixi; non autem, quod expertem ab eo aliquid loco beneficii, neque cx pacto inito cum mago, quod pactum e conlra destruere intendo el invocationem dæmonis in eo implicitam. Fiat paritas in eo qui impedit licite ne ponatur signum maleficii ; item in eo qui destruit signum ad cujus positionem hostis pactus erat ipsi nocere. Neuter sane expectal beneficium ab hoste . aul ex pacto inito agit ; quamvis dæmoni (ut gratis suppono), non posito signo, maneat potestas nocendi, el hosti, destructo signo, non desini aliæ nocendi viæ : sed uterque præcise impedit ne hostis noceat.

Obj. 3° cum eodem. Quando gestantur verba sacra ; *Si habeatur spes in aliqua vanitate quæ ad divinam reverentiam non perlinet, hoc judicatur superstitiosum ,* inquit S. Th. hic a 4. Ergo similiter superstitiosum est habere spem rccuperandæ valeludiniscx ani· tionesigni quæesi resomnino vana ct impcrlincnsad hunc effectum.

R. N. suppositum consequentis. Non enim qui tollit signum speral saltem immediate recuperare valetudinem cx tali amoliont, sed impedire actionem nocivam dæmonis,nd quod non csl imperlincns; impedita autem actione nociva dæmonis , sperat recuperare valetudinem ex causis naturalibus.Alia loca Divi Th. congerit laudatus Sylvius quæ non magis probant ejus intentum, aut quæ facile ex dictis solvuntur.

Obj. 4° cum eodem. Non licet maleficos inducere ut maleficia inveniant : ergoneque licet inventa tollere. Antecedens ita legitur C. *Non liceat,* caus. 26, q. 5 , his verbis: «Si quis, paganorum consuetudinem sc- » quens, divinos et sortilegos in domum «suam introduxerit, quasi ut malum foras » mittant aul maleficia inveniant, vel lus· » lrationes paganorum faciant ; quinque » annis poenitentiam agat. » Ergo.

R. I). ani. Non licet maleficos inducere ut maleficia inveniant arte sua magica, *C.* mediis naturalibus, *N.* Nec aliud erui polestex auctoritate allegata , *ul paid* cx contextu,

Obj. 5o S. Hieronymus, in Vita S. Hilarionis, refert quod cum quædam puella per incantationes a daemonibus obsessa,adducta esset ad S. Hilarionem, « Noluerit vir sane » tus , antequam virginem purgaret, signa «jubere perquiri , ne aul solitis incanta- » tionibus recessisse daemon videretur,aut «ipse sermoni ejus accommodasse fidem, b Ergo perquirere cl tollere signa ul nocumentum cesset ,ad incantationem perlinet.

R. N. consequentiam. Non enim dicit S. Hieronymus , *nc solitis incantationibus recederet ,* sed *nc recessisse videretur,* scilicet vulgo spectanti, cui id merito visum fuisset, si vir tantus el tam præccllenli miraculorum dono praeditus, ad hoc auxilium confugisset.

Obj. 6 Si maleficus aul quivis alius signi conscius possit licite tollere signum maleficii , sequitur ad id etiam teneri si aliud remedium non suppetat; quod tamen non docent auctores.

R. C. sequelam , nec video quomodo |x»-sct negari secundum principia stabilita.Nec refert quod id communiter non doceant auctores, satis est enim quod sequatur evidenter ex eorum doctrina. Aliunde verum non est auctores saltern quosdam id non docere: ipse Scotus, in 4, disl. 34, cilalusa Lessio, dicit *ridiculum esse queercre an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum ; non enim solum licet, «d ttiem meritorium est destruere opera diaboli.*

Petes i" utrum sil licitum non solum tollere signum maleficii, sed etiam aliud signum apponere quo prius vim suam amittat, aut pactum prius evertatur, ct diabolus nocere desinat ?

R. cx principiis positis responsionem affirmativam videri valde probabilem. 1 Quia id non est signum novi pacti, sed eversio et impedimentum antiqui. 2 Non videtur magis illicitum apponere signum ut desinat pactum cl nocumentum, quam tollere positum ad cumdcm finem. 3"Non cxpcclatur hic ullus effectus positivus, sed tantum cessatio actionis noxiæ dæmonis , quod expeclari potest modo non ex amicitia. 4° Licet petere verbis a diabolo ul cesset nocere, modo id non petatur deprecando aut ex amicitia aliqua, sed indignando, v.g. Cessa, immunde spiritus.Ergo id etiam licet petere signis.

Hinc *inferunt* patroni hujus sentcnliæ, quod si saga te percutiente inficiaris, cl si lu eam répercutions non inficiaris, possis eam repercutere, ul impedias noxam ; sive quia diabolus staluil tunc non nocere , sive quia signum venclicæ non est tale quale ipse dæmon requirit.

Petes 2° utrum sit licitum pelere dissolutionem maleficii a malefico qui potest illud tollere licite ct illicite?

/I. t° Quando probabilius puto illum dissoluturum maleficium licite, possum petere, quia petitio est ex se indifferens, el cessai morale periculum ex parte tollentis.

/I. 2 Si dubitem an maleficus sil dissoluturus maleficium licite, est etiam licitum juxta Suarem, Torre, Delrio (pios citat et sequitur noster Lolli, peleredissolutionem, quia in dubio debet præsumi bonus, et sic csl præsumplio quod dissolvet licite.

Inlcllige tamen quando csl dubium de futura voluntate, quia si dubitarem an possit aul sciat licite dissolvero, non liceret potero, quia id de quo dubium csl an possit sine peccato fieri, sicul absolute non csl faciendum , ita nec absolute ab alio petendum. Ita prælaudati auctores.

II. 3° Si certum aul etiam probabilius sit makficium arte sua magica usurum ad dissolvendum maleficium, non licet ab eo petere dissolutionem maleficii : ita Cajclanus, Delrio, Binsfel. apud Loth ; item Sylvester elalii centra Suarem , Lossium cl alios qui hoc nituntur fundamento, quod liceat justa causa premente mutuum petere ab usurario , juramentum ab infideli, sacramentum a malo ministro, quia cum possunt licite præslarc quod petitur, si nidlepræstent, id suæ maliliæ imputare debent: ita, inquiunt, similiter in præsenti casu.

Sed contra accipe disparilatem el rationem responsionis noslræ : non prohibetur nobis omne commercium, omnis societas cum homine peccatore, neque justa urgente causa petere aul recipere ab eo beneficium quod potest licite præslarc ; et ideo non est illicitum in necessitate pelere mutuum ab usurario, juramentum ab infideli, sacramentum a malo ministro. At prohibetur nobis cum dæmonc omne commercium , omnis societas ; item cl pelere aut recipere , vel eliam permittere ut per eum conferatur nobis aliquod beneficium : censetur enim reus Divinæ majestatis qui ab ejus hoste, ad defectionem sollicitante , sibi beneficium conferri permittit, aut cum eo societatem init : atqui qui petit dissolutionem maleficii, ab eo quem scit aul probabilius credit ope dæmonis usurum ad dissolutionem maleficii, habet societatem cum dæmonc, siquidem habeat societatem cum malefico ul maleficus est, implicite petit a dæmonc in persona malefici opem el beneficium, aul saltem permittit sibi a dæmone beneficium conferri. Ergo.

Confirmatur. Nemo potest uti operariu quem sciret opus suum magice expleturum, etiamsi id posset facere laluirc naturali :v. g. si esset auriga qui te hinc Parisios curru et equis transferre posset, non liceret libi cum eo pacisci ut te hinc eo transferat, si scires quod non per suos equos aul curi um, sed per suum dæmonem transferret: id puto certum nec a quoquam posse negari. Ergo similiter.

Dices. Si quis didicisset a dæmone aliquod medicamentum naturaleel legitimum, aul aliam bonam scientiam , posset iis uti, et ego possem ab eo pelere applicationem hujus medicamenti Ergo similiter , etc.

R. N. consequentiam. Disparitas est, quod in primo casu licet is peccaverit accipiendo tale beneficium a dæmonc, non tamen amplius peccat, nec dæumnis opem adhibet in ejus usu ; quia independenter a dæmone, eo nunc utitur ut suo proprio, non ul beneficio dæmonis, sicque mihi li-

«t abeo petere : secus autem in nostro easu.

DIGRESSIO HISTORICA.

M SAMUELIS APPARITIONE PACTA SAULI PYTHONISSAM CONSULENTI.

>/</ $ I *art. fl prtrt edrntii dtjjfrl,*

Hujus rei historia refertur 1 Reg. 28. Require ibi. Quæslio est utrum verus Samuel, an dæmon sub specie Samuelis apparuerit?

Dico. Probabilius est verum Samuelem, saltem quoad animam, et non daemonem sub Samuelis specie apparuisse Sauli mulierem Pythonissam consulenti. Dixi saltem *quoad animam*, potuit enim Deus corpus prout libuerit efformare.

Probalur An S. Scriptura,! Reg. 28, ubi res gesta narratur, perpetuo vocat Samuelem eum qui apparuit Sauli : *Cum vidisset mulier Samuelem..... intellexit Saul quod esset Samuel..... Dixit Samuel ad Saul : Quare inquietasti me ul suscitarer..... cl ail Samuel.*

Scio contrariae sententiæ patronos respondere multa in S. Scripturis dici juxta opinionem vulgi, non secundum rei veritatem; sic S. Joseph dicitur pater Domini: *Ecce paler tuus et ego dolentes quœrcbamus te,* inquit B. Virgo, non quod S. Joseph esset vere pater Domini, sed quia talis credebatur; sic, inquiunt, in nostro casu phantasma apparens dicilur Samuel, non quod eesel verus Samuel, sed quod sub specie Samuelis apparebat, et Samuel a Saule Pythonissa credebatur.

Sed contra, verba S. Scripturæ in proprio et naturali sensu sunt accipientia, si inde nihil sequitur absurdi : atqui quod verus Samuel apparuerit nihil sequilur absurdi, præsertim si dicamus non arte magica Pythonissa», sed praeveniente Dei imperio fuisse suscitatum, ut dicemus infra. Ergo.

Probatur 2' invictissime ex cap. 48 Ecclesiastici, ubi inter laudes veri Samuelis ponitur quod mortuus prophetavit ct rogi futura annuntiavit, his verbis : *Et post hoc dormivit el notum fecit regi, et ostendit illi finem vilœ sux, et exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis ;* atqui hæc verba convenire non possunt Samuel), nisi dum apparuerit Sauli mulierem Pythonissam consulenti : ergo. *Probalur minor.* Cui regi nisi Sauli, et quando notum fecit finem vitæ suæ? nisi quando Saul audivit illud terribile oraculum.· *Cras tu ii filii lui mccum erilis*, 1 Reg. 28. Quando et quomodo exaltavit vocem suam dc terra in prophetia ? nisi quando vidit cum mulier malefica ascendere de terra cl dixit : *lkos vidi ascendentes déterra,* pluralem numerum ponens pro singulari phrasi Hebraica, ibidem. Tandem impietatem geniis delendam prophetavit, quando dixit Sauli: *El dabit Dominus cliam Israel tecum in manus Philistiim*, ibidem. Ergo.

Hinc S. Augustinus, qui ea dc re dubius erat in libris ad Simplicianum, lib. 2, q.4, bac auctoritate Ecclesiastici victus, in hanc nostram sententiam descendit libro dcCura pro mortuis, cap. 15, et lib. de OctoDulcitii quaestionibus, quæst. 0. Eam quoque tenet S. Thomas, 1 p. q. 89,a. 8, si auctoritas Ecclesiastici admittatur, ut revera debet admitti. Et 2, 2, q. 174, a. 5, ad 4, caro ut probabiliorem amplectitur.

Praeterea huic sententiæ subscribunt S. Justinus, in Dialogo cum Triphone, p. 333; Origcnes, Comment, in lib. 1 Reg. cap. 28; S. Ambrosius, in cap. 1 S. Lue. Severus Sulpit. lib. 1 Hist. Sacræ ; item Bellarm? nus, Estius, Tirinus et plures alii.

Obj. 1- Non est credibile animam Samuelis arte magica Pythonissæ evocatam fuisse, quippe quod illi non sit subjecta; neque sponte advenisse, quia artem magicam confirmasse!. Ergo.

R. animam Samuelis equidem non fuisse evocatam jussu Pythonissæ, sed jussu Dei incantationem mulieris maleficæ prævenierile ; sicque potius artem magicam impedivisse quam confirmasse palet cx contextu : *Dixilquc ci* (Sauli) *mulier : Quem suscitabo libi? qui ait: Samuelem mihi suscita. Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna,* ole. Ubi vides antequam mulier verba aul quidquam artis magicae adhibuisset, apparuisse Samuelem el inde eam expavisse. Sic volente Balaam maleficiis suis a daemone responsa extorquere, praevenit Deus el per os illius benedixit Israeli. Quanquam nec absurdum foret quod Pythonissa vel daemon, permittente Deo, animam justi evocaverit, utprobat S. Aug. lib. 11 dc Diversis quaestionibus ad Simplic. q. 4.

Obj 2" Falsa fuit illa prophetia · ergo non

flit veri Samuelis. *Probatur mit.* Phantas- | ma apparens dixit Sauli : *Cras tu cl filii tui merum eritis :* atqui falsum est Saulem die proxime sequenti occubuisse; quæ enim S. Scriptura narrai a profectione Saulis in Endor ad consulendam Pythonissam ad ejus mortem , uno die peragi non potuerunt, sed quinque ut minimum dierum intervallum postulant. Item falsum csl quod Saul reprobus esset futurus in eodem quietis loco cum justo Samuelc. Ergo.

/{. Λτ. *ant. Ad probationem, R. ad primam partem minoris,* 1° adverbium *cras* in S. Scripturis non semper diem proxime sequentem indicare, sed sæpe rem imminentem, cl tempus futurum, ul probant S. Hieronymus, Thcodorelus el alii. *Cras*, inquit S. Hieronymus, in cap. G S. Mallh. *in S. Scripturis futurum tempus inlelligitur, dicente Jacob: Exaudiet me cras justitia mea.* 2° Quæ illic narrantur, non eo ordine quo gesta sunt narrari, sed dicta esse per anticipationem, ct mortem Saulis a samuelc prædiclam, dic post ejus vaticinium proximo accidisse, probat Theodorctus, quæst. G3, in lib. 1 Reg.

Ad secundam partem minoris respondeo, rimecum non referri ad aequalitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis, ut ostendit S. Aug. lib. 11 Quaestionum ad Simplic. q. 4.

Insl. Verus Samuel non passus fuisset se adorari a Saule sicut fecit istud phantasma.

R. hanc adorationem non fuisse lalriam , sed simplicem observantiam scu reverentiam quæ eo ritu, apud Hæbreos, viris dignitate ct excellentia conspicuis exhiberi solebat.

Ob). 3n Deus denegavit Sauli responsum por prophetas, per oracula, per somnia, ut in eodem capite dicitur : ergo non est credibile responsurum fuisse postea per Pj thonissam.

R. Jam dixi Deum non respondisse per Pythonissam sed per verum Samuelem , quem ipse prævcniendo incantationes mulieris suscitavit. Insuper Deus se Sauli iratum abeo recessisse ostendere voluit ; quod fecit, tam non respondendo quando interrogabatur, quam respondendo quando non interrogabatur : utrumque enim est signum iræ ct abjectionis.

Tandem si opponas Patres, Tertullianum, Procopium, Eucherium, Isidorum cl alios : ipsis vicissim opponimus non solum Patres laud; los in probalionTDus, sed ct ipsam Scriptui em sacram.

DISSERTATIO VIII.

DE TENTATION» OEI.

D.Th.Q.OT.

2 97. in proœm. — Hucusque egimus de vitiis religioni oppositis per excessum : nunc agendum dc illis quæ ipsi opponuntur per defectum, et sub nomine irreligiositatis continentur. Hæc sunt quæ materiam religioni subjectam aut contemnunt aul irreverenter tractant : el horum quædam pertinent directe ad irreverentiam Dei, ut lenlalio Dei cl perjurium; quædam ad irreverentiam rerum sacrarum , ul sacrilegium ct simonia.

V 1

ARTICULUS UNICUS.

Quid, quotuplex sit lentalio Dei? Quale peccatum ?

Hic. a. *i.* o. — Tenlare proprie, est experimentum sumere verbo cl facto de eo qui lentatur, ut cum quis examinatur in aliqua scientia ul palam fiat quid sciat, vel cum alicui fit contumelia ul videatur quid sil facturus, vel cum alicui imponilur grave onus ut videatur quid possit. —A 2 o. — Neque solum dicilur *lentare,* dum id fit ut ipse lentans sciat, sed etiam dum fit ut alii sciant, quomodo dicilur Deus lentasse Abraham, Job, Tobiam et alios sanctos, ut mundo viriutem coruin manifestam faceret el in exemplum poneret.

Ibid. — Ex quo habes lentalioncm proprie dictam procedere ex ignorantia vel duiiiclale, scilicet vel illius qui lentat vel aliorum; cl hæc dicilur tenlalio probationis. Alia est lentalio quæ dicilur seductionis seu inductionis in peccatum, quomodo diabolus, caro cl mundus dicuntur nos tenlare; et de ca non esi hic quæslio, quia agimus de tcnlalionc Dei; Deus aulcm non csl hujusmodi lenlalionis capax, neque passive, *ut patet,* neque active, *ipse enim neminem lentat,* ait S. Jacob. Episl. canon, c. 1. Itaque

Jbid. — *Dico* 1 Tenlalio Dei de qua hic agitur, csl duplex : una proprie 'licta quæ oritur ex infidelitate seu dubitatione dealiqua Dei perfectione; — A. 3 ad 2. – altera minus proprie dicta quæ ;ıou «ritw

cx dubitatione de aliqua Dei perfectione, i bed plerumque ex praesumptione seu nimia ronfldcnlia , cum quis sine justa utilitatis aut necessitatis causa petit a Deo vel voluntatis suæ, vel alterius rei miraculosam declarationem.

A. 1. o. — Utraque Dei tentatio fit duobus modis, expresse el interpretative: expresse, cum quis per ea quæ facit aul dicit intendit expresse experimentum sumere Dei scientiæ, vel potestatis, vel voluntatis, etc. Quo sensu legimus de Israelitis, Exod. *17 : Tcnlaverunl Dominum, dicentes : Esl-ne Dominus in nobis an non?* et Psal. 77: *'Cenlavcrunl Dominum in cordibus suis.... Numquid poterit Deus parare mensam in deserto ?*

Ibid.— Interpretative, cum quis etsi non intendat experimentum de Deo sumere, aliquid tamen dicit aut facit ad nihil aliud utile, nisi ad probandam Dei vel potestatem, vel bonitatem, vel voluntatem, etc. Sicut, v. g. si quis equum currere faceret ul evadat hostes , hoc non est experimentum de equo facere ; sed si equum currere faciat absque aliqua utilitate , hoc nihil aliud esse videtur quam sumere experimentum de equi velocitate.

Ibid. — Quando ergo propter aliquam necessitatem vel utilitatem committit se aliquis divino auxilio in petitionibus vel factis , hoc non est Deum lentare. Dicitur enim 2 Paralip. 20: *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui ut oculos nostros dirigamus ad te.* Quando vero hoc agitur absque necessitate vel utilitate, hoc est interpretative lentare Deum : ut si quis committens se divino auxilio , absque necessitate aut utilitate periculose sallet,medicinas respuat in morbo periculoso, non paratus accedat ad praedicandum, etc.

A, 2. ct 3. o. — *Dico* 2°Tentatio Dei sive proprie , sive minus proprie dicta, ulrovis modo fiat expresse vel interpretative, est peccatum contra religionem.

Probalur. Tentans Deum, vel dubitat de aliqua Dei perfectione, et inde quærit experimentum ut certificetur; et hoc est, *ul patel,* contra Dei reverentiam : vel de Deo praesumit, el hinc procedit ut, posthabito causarum ordine ct contemptis seu neglectis mediis ordinariis a Deo constitutis, ab ipso expeclet miraculose el via extraordinaria effectum quem intendit; quod est agere liberius el audacius cum Deo, proindeque irreverenter cl irreligiose.

Dices. Apostoli lentaverunt Deum cum petiverunt ab ipso utin nomine Jesu Christi signa fierent, Aci. 4 : atqui tamen in hoc non peccaverunt : ergo *Minor csl certa. Probalur major.* Ad tenlalioncm, secundum D.Thomam hic a. 2, o, et nos ibidem, non requiritur quod semper procedat ex ignorantia vel dubitatione illius qui lentat; sed sufficit quod procedat ex ignorantia vel dubitatione aliorum, sicut cum quis experimentum sumit de aliquo ul aliis ostendat; per quein modum , inquit S. Doctor, Deus dicitur nos lentare ; atqui Apostoli petiverunt a Domino in nomine Christi signa fieri, ut virtus Christi infidelibus manifestaretur. Ergo.

II. hoc argumento bene probari Apostolos tentasse Deum, si tentatio præcisc sumatur pro eo quod est experimentum capere, ul ipse tentans vel alii cognoscant Dei virtutem ; secus autem si tentatio sumatur in malam partem prout Iy *tentatio Dei* sumi solet, pro eo scilicet quod est experimentum capere de Deo sine utilitate aul necessitate, precise ut ipse tentans cognoscat Dei virtutem. — **A** 2. o. — Unde subdit S. Doctor ibidem : « Manifestum os', quod « lentare Deum ad hoc ul ipse lentans co» gnoscat Dei virtutem, est peccatum. Si » quis autem ad hoc experimentum sumat » eorum quæ ad divinam perfectionem per» linent, non ul ipse cognoscat, sed ul aliis » demonstret, non est lentare Deum («u» *mendo nimirum Iy* lentare Deum *prout* » *sumi solet in malam partem pro peccato* » /enlulionis),cum subsit justa necessitasaul » utilitas et alia quæ ad hoc concurrere (lou bent: sic enim Apostoli peliverunta Domi» no ut in nomine Jesu Christi fierent siwgna, ad hoc scilicet quOd virtus Christi » infidelibus manifestaretur. »

Quando ergo subesi justa causa cx pectendi vel petendi a Deo aliquem effectum miraculosum vel extraordinarium , sive in propriam, sive in aliorum utilitatem, non est tentatio Dei quæ sil peccatum. —Ib. ad 3. — Unde non peccavii Abraham, Gen. 15, cum petiit signum future possessionis lerræ Promissæ , quia id fecit ex inspiratione divina. Similiter non peccassel Achas- Isar. 7, si petivisset signum future liberations, Quia id fecisset ex mandato Dei, et ad communem lotius populi consolationem. Gedconem qui petivit signum in vellere culpat hic S. Dedor post Glossam, licet ipsum excuset opusc. de Sortibus, c. 5.

Dico 3' Tentatio est ex generc suo peccatum mortale, ulpole contra religionem: fieri tamen potest veniale non tantum ex imperfectione actus, sed etiam ex levitate materiæ. Est autem in individuo peccatum mortale, Iu quando procedit ex crassa ignorantia vel dubitatione eorum quæ quis scire tenetur, ul Dei polcnliæ,misericordiæ,clc.; 2° quando est conjuncta gravi periculo vilæ aul enormis laesionis, ul si sine necessitate salles in puteum, si in morbo periculoso recuses omnia remedia, cxpcctans a Deo vel conservationem , vel sanationem miraculosam; 3° si in necessitate petantur miracula ; 4U si adsit scandalum. Extra hos casus regulariter est tantum peccatum veniale; ul si in morbo periculoso recuses remedia, quia ea putas inefficacia , el potius speras te a Deo servandum, non lamen petens aut expectans expresse miraculum; item si non paratus irreverenter oras, sperans te impetraturum a Deo quæ communiter rogari el impetrari solent.

Quid silccnsendum depurgationibus vulgaribus, olim adhiberi solitis per ferrum candens, per aquam ferventem et per monomachiain? Jam dixi supra perlinere ad sortem divinaloriam et ad Dei lenlationem, idcoquc esse illicitas. Neque refer' quod Deus olim videatur his purgationibus favisse per miracula , ut mullis exemplis conatur ostendere Delrio, lib. 4 dc Magia, c. 4. k1 enim facium est, si facium sit tamen, vel ob simplicitatem illiussæculi, cum multi etiam episcopi putarent eas in aliquibus eventibus esse licitas, vel ob simplicitatem innocentium qui ad has purgationes cogebantur; sicut colligitur ex cap. *Sæpc contingit,* caus. 2, q. 4, atque testatur S. Aug. Epist. 137 ad Hipponenses. Vide Baronium ad annum 412, numero 29 , et confer petitioni m primam § quinti articuli secundi dissertationis preccdcnlis.

DISSERTATIO IX.

DE MENDACIO ET 1'EHJUIUO.

D. Th. Q. 100 Ct 98.

i.ieet non sit hic proprie locus disserendi de mendacio, quia tamen est sede* perjuni ad faciliorem inlelligenliam eorum quæ dicenda sunl de perjurio, opportunum duxi præmiltere de mendacio cl de celebri quæstione restrictionum mentalium.

ARTICULUS I.

De mendacio.

§ I. — *Quid sit mendacium ?*

Q. 109. a. 1. o. — *Nola.* Veritas cui opponitur mendacium , sumitur dupliciter: aclualiterct habilualiter. Aclualilcr sumpla, est æqualilas seu conformilas vel intellectus ad rem intellectam , vel vocis seu signi ad rem significatam , seu etiam rei ad suam primam regulam quæ est in monte divina. Hæc dicitur veritas transccndentalis, prior veritas formalis : veritas hujusmodi sumpta non est virtus, sed objectum et finis virtutis.

Ibid. —Virtus habitualiler sumpta . est habitus inclinans ad dicendum verum quando, ubi cl quomodo oportet; et hæc esi virtus. Dicilur alio nomine voracitas.—Ib ad 3 — El licelcognilio veritatis pertineat ad intellectum, lamen ejus enuntiatio, seu manifestatio per verba aut signa , est actus imperatus voluntatis, quia homo per voluntatem profert signa exteriora ad hanc manifestationem.

Ibid. — *Unde sequitur* quod veritas habitualis non sil virtus intellectualis sed moralis: cl quia virtus moralis consistit in medio, id dupliciter roperitur in hac virtute: uno modo ex parte objecti, alio modo cx parte actus. Ex parte objecti, quia verum importat æqualitatcm , ut dictum est ; æqualc autem est medium inter majus ct minus : unde hoc ipso quo aliquis dicit verum , tenet medium inter eum qui majora dicit cl inter cum qui minora. Ex parte autem actus, medium tenet in quantum verum dicit quando cl secundum quod oportet : superfluum vero convenit illi qui importune ea quæ sunt manifestat; defectus autem competit illi qui occultat quod manifestare oportet. His prsnotalis,

2 110. a. 1. o. — *Dico* 1«. Mendacium est sermo prolatus cum intentione dicendi falsum.

ibid. — *Explicatur.* Actus moralis ex duobus speciem sortitur, scilicet ex objecte cl ex fine; nam finis csl objectum voiun-

talis, voluntas autem esi primum movens in moralibus actibus : et potentia mola a voluntate habet pro objecto ipsum objectum T>unlarii actus, quod se babel in actu voluntatis ad finem, sicul materiale ad formale.

Ibid. — Dictum est modo quod virtus veritatis consistat in manifestatione quæ lit per aliqua signa, sic etiam per consequens mendacium ipsi oppositum : cl cum hujusmodi manifestatio sit actus moralis, oportet quod sit voluntarius el ex intentione voluntatis dependens : porro objectum manifestationis est verum vel falsum. Intentio vero voluntatis inordinate in mendacio ad duo potest referri, quorum unum est ut falsum enuntietur; alterum est effectus proprius falsae enuntiationis, ul scilicet aliquis fallatur. Si ergo ista tria concurrant, scilicet, quod falsum sit id quod enuntiatur, et quod adsit voluntas falsum enuntiandi, et iterum intentio fallendi, tunc habetur mendacium ex omni parte completum ; habetur enim falsitas materialiter, quia falsum dicitur; et formalilcr, propter voluntatem dicendi falsum , et effective propter voluntatem falsum imprimendi.

Sed tamen ratio essentialis mendacii sumitur a formali falsilale, cx hoc scilicet quod aliquis habet voluntatem falsum enuntiandi : unde et mendacium nominatur cx eo quod contra mentem dicitur. Et ideo si quis falsum enuntiet, credens id esse verum , csl quidem falsitas materialiter, sed non formaliter; quia falsitas est praeter intentionem dicentis , unde non habet perfectam rationem mendacii : si vero aliquis formalilcr falsum dicat, habens nempe voluntatem falsum dicendi, licet sil verum id quod dicitur, in quantum hujusmodi actus csl voluntarius ct moralis, habet per sc falsilatem , ct per accidens veritatem; unde ad speciem mendacii pertingit.

Ibid.—Quod autem aliquis intendat falsilatcm in opinione alterius constituere, fallendo ipsum, non perlinet ad speciem mendacii, sed ad quamdam perfectionem ipsius; sicut et in rebus naturalibus aliquid speciem sortitur si formam habeat, et si desit formæ effectus, *ul patet* in gravi quod violenter sursum detinetur, nc descendat secundum exigentiam suæ formæ.

Ex quibus sequitur recte a nobis tradi- tam esse definitionem mendacii, et mele a quibusdam defendi intentionem fallendi esse essentialem mendacio ; licet enim qui mentitur regulariter intendat alterum fallere, el mendacium cx natura sua sil fallax, hæc tamen intentio non csl necessaria ad rationem essentialem mendacii, *ul constat cxdictis , et patet* in eo qui præsenle judice crimen commisit, el tamen ne convincatur ei perstricte negat se illud commisisse; mentitur indubie, el tamen non habet intentionem fallendi judicem.

Huic D. Thomæ sententiae suffragatur S. Augustinus , quidquid dicant Ilcnno, Layman et alii. Is enim lib. do .Mendacio c. 4 : *Nemo dubitat mentiri cum qui volens falsum, enuncial causa fallendi.....sed utrum hoc solum sit mendacium , alia quaestio csl.* Hanc porro quæslionem esse negative resolvendam cx ipsomel S. Aug. constat, quia in Enchyrid. c. 18, dicit, quod *promere lingua aliud quam sil in pedore clausum , sil malum proprium mcnlicnlis.* Et in Psal. 5 dicit, mendacium jocosum esse mendacium, sed non perniciosum , *quia non fallit.* Refertur locus integer infra.

Unde quando dicit S. Augustinus lib. Contra mendacium , c. 16 , quod *mendacium sit falsa significatio cwm intentione fallendi;* et Enchirid. c. 22 , quod omnis qui mentitur contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi elsimilia : non loquitur de omni mendacio, sed de eosohim quod extra dubium est habere naturam mendacii,ct quod habet perfectionem mendacii. Hoc etiam sensu intelligenduscstS. Thomas cum , Quodlib. 6, q. 9, a. 3, dicit quod *peccatum mendacii principaliter consistit in intentione fallendi* ; vel dicendum cum retractasse hic quod junior dixit.

Dixi in conclusione, *sermo prolatus*, per quod mendacium distinguitur a simulatione el hypocrisi quæ consistunt in factis, mendacium autem in verbis , scriptis, aut signis illis quibus dicimur loqui. Sed hæc distinctio est valde levis et superficialis; —2 fil n 1 o.—qui enim rebus aut factis aliquid simulat esse verum quod scit esse falsum, etiam recte dicitur mentiri, omnisque simulatio proprie dicta est verum mendacium : unde fil quod aliquis dicatur mentiri sexum, sanctitatem, etc.

Itaque si sumatur mendacium in tota HM latitudine , prout comprehendit etiam simulationem proprie dictam cl hypocrisim, cslomnts*significatio falsa cx mente significantis,* sive fiai verbis , sive factis.

Ibid. o. et nd. 3. —Simulatio autem proprie dicia, quatenus est mendacium, est fictio qua quis per exteriora signa factorum vel rerum significat contrarium ejus quod incoest, ut si tristis csl, simulelse lælum , si iratus placatum.

Ubi adverte quod, liccl omnis simulatio sit fictio, non tamen omnis ficlio sit simulatio proprie dicta quæ est mendacium.—Ib. nd 1.—El 1° cum fictio, inquit S. Augustinus, lib. 2de Quæsl. Evang. c. 51, refertur adaliquam veram significationem , non esi mendacium, sed aliqua figura veritatis, *ut palet* dc figuratis locutionibusin quibus fingitur quædam res, non ut asseratur ita esse, sed eam proponimus in figuram alterius quod asserere volumus; licet inde aliquis decipiatur , deceptione ejus ex causa permissa, non intenta. Sic Dominus in Evangelio finxit se longius ire, quia composuit motum suum quasi volentis longius ire, ad aliud figurate significandum, scilicet quod ipse ab eorum fide longe erat, ul dicil S. Greg. Horn. 23 inEvang.

Ib. ad. /i.— Item fictio non csl simulatio proprie dicta nec mendacium , quando csl tantum celalio seu dissimulatio veritatis quam aperire non expedit, etiamsi inde, ul dixi dc priore fictione, praevideatur aliquis decipiendus,deceptione ejus cx causa permissa, non intenta. Sicul enim aliquis non menliturquando tacet quod csl, sed quando verbis significat quod non est, ita non est simulatio proprie dicta quandoaliquis praetermittit significare factis quod est, sed iis significat quod non est : unde potest aliquis peccatum suum occultare sine simulatione utendo dissimulatione. Hæcenim, quod bene nota, contraria sunl : simulamus falsa , dissimulamusvcra; simulamus essequæ non sunl, dissimulamus non osse quæ sunl.

Ib. a. 2. o.— Hypocrisis vero est simulatio persons alterius, unde dicuntur hypocrite qui in theatris agunt personas aliorum ; at vero in novo Testamento hypocrisis sumitur pro simulatione sanctitatis quam quis non habet. Unde omnis hypocrisis est •imulalio, non e contra.

§ II. — *Qtiotuplfx ut rnf'dacu'm ?*

Q. 410. a. 2 o.— *Dico.* Mendaaom Iripliciter dividi potest: 1° secundum ipsam mendacii rationem quæ est propria et perse mendacii divisio ; el secundum hoc , mendacium dividitur in hocquod transcendit veritatem in majus, quod perlinet ad jactantiam , ct in hoc quod deficit a veritate in minus, quod perlinet ad ironiam. Hæc autem divisio ideo est per se ipsius mendacii, quia mendacium in quantum hujusmodi opponitur veritati, ul dictum est ; veritas autem est quædam æqualitascui per se opponitur majus ct minus.

2 412. a. 4.0.— Igitur jactantia est, quandoaliquis efferlscsupra id quod in ipso est: unde opponitur veritati per modum excessus.

2- 113. a. 1. o—Ironia non sumitur hic pro locutione figurata qua irrisoriealiquid percontrarium dicitur, sed proaliqua specie mendacii , et est quando aliquis asserit de se aliquid vile quod in sc non agnoscit, aul quando negat de se aliquid magnum, quod tamen percipit in seipso. Unde opponitur veritati per modum defectus.

2- 110. a.2. o. — 2“ Dividitur mendacium cx parlc finis seu effectus, ex quo culpa mendacii minuitur vel aggravatur, in jocosum , officiosum ct perniciosum :el est divisio quæ communiter circumfertur. Jocosum est quod causa voluptatis suæ tel alienæ dicitur; officiosum, quod causa utilitatis suæ vel alienæ; perniciosum est, quod alicui injuste nocet.

3°Mendacium , secundum fines particula res seu certas materias, dividitur a S. Augustino, lib. de Mendacio, c. 14, in octo membra quorum singula continentur sub uno ex iribus prædiclis : v. g. sub officioso continetur quod est utile ad res fortunæ servandas, quod csl utile ad vitam servandam , el quod csl utile ad famam servandam ; et sic de caeleris.

Dices. Contra secundam divisionem S Augustinus, lib. de Mendacio, c. 2, docet jocos nunquam putata esse mendacia , his verbis: « Exceptis igitur jocis quæ nunquam » sunl putata mendacia ; habent enim evi- » denlissimam ex pronuntiatione atque ipso » jocantis affectu significationem animi ne- » quaquam fallentis, etsi non vernenunlian- » lis : quo genere utrum sil utendum per-

i) feclis animis, alia quæstio est quam modo » enodandam non suscepimus, etc. » Similiter, q. 145 in Genes. «Mendacia a men- » dacihus serio aguntur, non joco: cumaur tem ouæ non sunt tanquam joco dicun- »tur, non deputantur mendacia.» Ergo male dividitur mendacium in jocosum, etc.

//. His duabus S. Augustini auctoritatibus alias duas oppono, cl 1°secundam divisionem assignatam quæ desumpta est ex ipso libro eodem de Mendacio, c. 14, et in Psal. 5 ; 2° ibidem in Psal. 5 hæc ejus verba : *Duo sunl omnino tjenera mendaciorum in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunl sine culpa, cum aul jocamur, aut ul proximis prosimus mentimur: illud primum in jocando, ideo non est perniciosum quia non fallit ; novit enim illccui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est quia relinet nonnullam benevolentiam.*

Conciliandus est ergo S. Augustinus. Doctissimus Sylvius hic existimat Augustinum in prioribus locis non loqui de mendacio secundum ejus essentiam sed secundum perfectionem, quasi dixisset jocos, licet sint vora mendacia, non reputari tamen pro perfectis mendaciis , ea nimirum perfectione quæ ex intentione fallendi sumitur. Verum difficile adducor ut huic explicationi calculum adjiciam ; quia S. Augustinus ibi ponit in quæstione utrum talibus jocis utendum sit animis perfectis , quod sane non fecisset si consuisset esse vora mendacia , siquidem certo certius est, maxime apud S. Augustinum , omne verum mendacium , qualecumquc sit, osse peccatum , ideoque ab animis perfectis non usurpandum.

Quapropter 'dicendum arbitror duplici modo falsum dici joco , 1° ita ut ex circumstantiis ct, ul dicit S. Augustinus , cx ipsa pronuntiatione verba habeant aliam significationem ab ea quam secundum se considerata præ se ferunt: ulsi dicam ridendo amicis : *Tota hac nocte pugnavi cum Turea ,* vel : *Hac nocte ivi Romam ct redivi.* Ex circumstantiis et modo pronuntianti hæc verba non significant me revera dimicasse cum Turea , aul ivisse Romam el redivisse, sed vel me id somniasse , vel aliquid aliud quod in mente habeo; idque salis perspicuum est audientibus , etsi forte aliqui præ hebetudine vel inadvcrlentia non intclligant. Alio modo potest dici falsum joco, ita ut verbi etiam attentis circumstantiis relineantsuam naturalem et obviam significationem : ut si animi oblectandi, aul conversationis fovendæ gratia , inter amicos serio narrem me, dum essem Parisiis, vidisse regem, reginam , hos et hos aulicos niensæ icgiæ assidentes, concentum modulatissimum illic audivisse, etc. , vel me heri venatum fuisse leporem mira industria huc illucgyranlcm , canibus illudentem, etc., quæ tamen nec vidi, nec feci.

Quæ igitur primo modo dicuntur joco non sunt mendacia , quia loquens non tantum non habet intentionem fallendi, nec falsum dicendi, sed nec etiam falsum dicit, attenta saltem verborum significatione ex circumstantiis , licet si attenderetur eorum significatio ex sua institutione, falsum enuntient: cl de talibus jocis dicit S. Augustinus in prioribus locis non esse mendacia. Quæ vero secundo modo dicuntur joco, sunl mendacia; quia etsi loquens non intendat fallere (quia ul suppono, sive credant, sive non credant audientes, non curat) habet tamen intentionem falsum dicendi , et revera attenta significatione verborum , etiam in talibus circumstantiis falsum dicit : el de talibus jocis dicit S. Augustinus in posterioribus locis, esse mendacia. Hæcsalvo meliori judicio,quæ majorem lucem accipient cx dicendis infra de restrictionibus mentalibus.

\ices 2° contra eamdem divisionem. Omne mendacium est perniciosum : ergo male dividitur in officiosum, jocosum el perniciosum. *Probatur ani.* Omne mendacium secundum se est fallax ct inductivum erroris in mentes audientium, ut dicetur infra, proindeque nocivum societati civili. Ergo.

ibid. a. 4. o. — *R.* mendacium, præler nocumentum assignatum, posse esse perniciosum duplici alio modo : primo, ratione materia.·, ul si quis mentiatur in materia religionis, aul alia damnificativa proximi in bonis vel animi, vel corporis, vel fortunæ; secundo modo, ratione finis exlrinscci mentientis , ut si quis mentiatur in quavu materia ex inten'iohe nocendi Deo vel proximo in praefatis lionis : et secundum hanc ultimam rationem proponitur præfetadivisio mendacii in officiosum , jocosum et perniciosum secundum quam, *ut patet,* non

•mnc mendacium est perniciosum , sed vel officiosum , vei jocosum.

5 III — *Uhuni omne mendacium sil pcCCatum ct quale?*

Nota. Plato, Origcnes, Abbas Joseph, Cassianus cl alii existimarunt, quandoque urgente necessitate licitum esse uti mendacio tanquam medicamine : quibus consentire videntur S. Ghrysost. in fine lib. 1 de Sacerdotio; S. Hieron. Thcod. Thcophil. OEcuincnius et plerique Græci in cap. 2 adGalat. Ubi docent objurgationem Pauli fuisse simulatam camque licitam. Contra quos

Dico Iu Mendacium sive in verbis, sive in factis, in nullo casu est licitum.

Probatur 1° cx S. Scriptura, quæ indiscrirninalim omne mendacium prohibet. Exod. 23 : *Mendacium fugies* ; Levit. 9 : *Non mentiemini ;* Proverb. 19 : *Qui mendacia loquitur , non effugiet* scilicet poenam; Coloss. 3 : *Nolite mentiri invicem.* Similiter Ephes. 4, et 1 Joan. 2 : *Omne mendacium ex veritate non esi;* quod autem non est cx veritate nunquam licitum ct bonum esse potest, cum Deus, qui est ipsa veritas, sit omnis boni auctor.

Probatur 2°cx Patribus. Licet antiquiores Patres, hærcsi Priscillianistarium nondum orta, cx professo de mendacio non egerint, sufficienter tamen illud quovis casu illicitum dixerunt. 1° Justinus Martyr,in Apolog. 2, scribit chrislianos malle mori quam mentiri ; S. Cypr. lib. 3 ad Quirin. c. 104, dicit non esse mentiendum, quia abominatio est Domino labia mendacia ; S. Ambros. lib. 2 in cap. 1 Luc. dicit os justi mendacium nescirc. Similiter S. Basil. Reg. *U,* S. Ephrcm ct alii, imo S. Hieron. ipse, cap. 4 Apolog. contra Rufin, damai Origcnislas quod dicerent mendacio quandoque utendum tanquam medicamento.

At vero, grassante hærcsi Priscillianistarum qui errores suos mendaciis cl perjuriis occultabant, quidam catholici, ut eos detegerent, opinati sunl sibi licere PrisciPianislas simulare. Quapropter S. Augustinus cx professo suscepit probandum omne omnino mendacium esse illicitum : unde priori libro quem scripserat de Mendacio adjunxit dierum Contra mendacium. Hunc secuti sunt posteriores Patres et omnis theologorum schola; sic ul Alexand. III, cap. *Supereo,* tit. *de Usuris,* dicat Scripturam sacram prohibere mentiri etiam pro aiterius vita servanda.

Unde, sicut S. Aug. Epist. 19 opponebat S. Hieronymo Ambrosium el Cyprianum; sic nos S. Chrysostomo, Theodorelo cl aliis si qui sint qui faveant mendacio, præter SS. Ambrosium cl Cyprianum opponimus ipsum S. Augustinum, imo el ipsum S Hieronymum qui tandem descendit in S. Augustini sententiam.

C.æterum quia SS. Hieron. Chrysost. ct plerique citati Patres Græci non dicuntur favere mendacio nisi in quantum sustinent objurgationem Pauli factam Petro, Gal. 2, fuisse simulationem cl in tali casu licitam , forte possent excusari dicendo cos sumere simulationem large pro dissimulatione aul pro aliqua fictione licita. Ita henigne interpretatur S. Hieronymum S. Thomas hic q. 111,8.1, ad 2.

Ibid. o. — *Probalur* 3' *ratione.* Quod est cx se, seu cx genere suo malum, nullo modo potest esse bonum cl licitum , quia ad hoc quod aliquid sit bonum requiritur quod omnia rcctc concurrant ; bonum enim cx integra causa , malum vero ex quovis defectu : atqui mendacium est ex sc et ratione sua intrinseca malum : ergo. *Probatur minor.* Rorum abusus contra suam institutionem est cx sc malus : atqui tale est mendacium : ergo. *Probalur minor.* Facultas loquendi, seu voces aliave signa , sunt naturaliter instituta ad manifestandos aliis nostros conceptus : atqui qui mentitur illis utitur contra id quod concipit in mente : ergo mendacium est abusus , etc. Et hinc fluit allcra ratio.

2° Quamvis non sit necessc ad rationem mendacii quod mentions habeat intentionem expressam fallendi , ul dictum est , attamen omne mendacium , hoc ipso quo est abusus signorum, est fallax de sc ct doceplivum, proindeque violativum amicitia' ct nocivum vite sociali, et ita ex sc malum.

Confirmatur. Omne mendacium est dc se inductivum erroris in mentes audientium : atqui hoc est per se cl intrinsece malum atque a ratione alienum ergo. *Probatur minor.* Sicut veritas est perfectio maxime propria mentis humana*, ila ...unis error seu falsitas est ejus dehonesiauo el dedecus : ergo id in altero eflicere per meo-

Caciuro, el cjus mentem in similitudinem Dei conditam sæ dehonestare, csl per se cl intrinsece malum. Unde ipse philosophus, solo lurnine naturali instructus, 4 Ethic, c. 7, dicit quod mendacium sil per sc pravum cl fugiendum.

Ex quibus evidens manci ullo bono tine, etiam mortis lugiendæ, aul peccali vitandi, non posse magis cohonestari mendacium quam fornicationem , adulterium el alia hujusmodi.

Qua possent opponi ex Patribus, *soluta manent ex dictis in secunda probatione.*

Dices. ObstetricesÆgjpii fuerunt remuneratae a Deo propter mendacium , Exod. 1 ; et Michæascap. 2, optat loqui mendacium. Ergo.

Ib. ad 2. — *R. ad primum* , quod obstetrices Ægyptiacæ non fuerint remuneratae propter mendacium, sed pro timore Dei et benevolentia ex qua processit mendacium : unde signanter dicitur Exodi 1 : *El quia timuerunt obstetrices Deum, cedificavit illis domos.*

AÛ secundum, R. mendacium ibi sumi materialiter pro re falsa , quasi diceret : I linam non eveniant quæ praedico.

Cælera quæ objici solent et possunt ex S. Scriptura, solventur infra dum agemus de restrictionibus mentalibus.

Dico 2 I Mendacium , ut sic præcise consideratum secundum se, abstrahendo a tali vel tali materia, tali vel tali tine, non videtur esse per se mortale ; quia inordinatio illa, scilicet abusus signorum el hinc deceptio proximi, præcise secundum se neminem graviter lædit, nec evertit vitam so(iaiem, etsi illi nonnihil noceat.

Ib. a 4. o. — Quapropter, cum mendacium jocosum et officiosum non habeant aliam inordinationem præter istam , quæ etiam ex parte maleriæ cl intentionis minuitur, non excedunt culpam venialem , licel quandoque per accidens ratione scandali , aul damni sequentis , possint esse mortalia.

Ibid. — At vero mendacium perniciosum, est cxgenere suo peccatum mortale; quia secundum sc repugnat charitati per quam anima rivil Deo conjuncta. Potesl tamen esse veniale, vel ex imperfectione actus, vel ex levitate damni.

Porro, ul jam dixi § præcedenti, mendacium dici potest perniciosum dupliciter : uno modo ex parte maleriæ id qua versatur, ut si sil significatio falsa in doctrina religionis, vel bonorum morum, vel alicujuf scientiæ; alio modo cx parte finis extrin see i, ul si dicatur mendacium in quavi* materia cum intentione, ul irrogetur injuru Deo vel nocumentum proximo, sive quoad personam ejus sive quoad res; ct utroque modo repugnat charitati proindeque «I peccatum mortale secundum se.

Ex quo inferes 1° cum Cajetano hic el aliis, doclores nedum theologos, sed eljurislas et medicos, falsas opiniones scienter docentes, peccare mortaliter pro gravitate maleriæ; item et prædicalorcsex cathedra monticules in materia doctrinali, falsa miracula, falsas indulgentias, falsas reliquias annuntiantes, vitam sanctorum alilerquam sit lingentes : quia talia mendacia cedunt in contemptum religionis , verbi divini, vilæ et miraculorum Christi el sanctorum; ct aliunde hi prædicalores ratione officii gerunt \ ices Christi in cujus persona lUquuntur, sicque eorum mendacia ipsum Christum dehonestant.

Dixi, *in materia doctrinali;* quia si praedicator mentiatur in aliis, v. g. incitationibus, citans unum caput pro alio, unum prophetam aul doctorem pro alio, vel in aliis levioribus vix aut ne vix doctrinam spectantibus, peccaret tantum venialiler, quia hoc non est proprie mentiri in materia doctrinali, sed in ejus accidentibus.

Inferes 2° menticnlcm in confessione circa aliquid grave pertinens ad confessionein, aut etiam circa aliquid leve quod foret tota materia confessionis, peccare mortaliter propter gras em injuriam sacramento irrogatam; secus si mentiatur in re levi, quæ tamen non sit tota materia confessionis. idem censeo de incnticnle in judicio forensi, sive sit judex, sive accusatus, sive testis; scilicet eum peccare mortaliter si mentiatur in re gravi cujus veritatem dicere tenetur, venialiler tantum (secluso juramento) in rc levi; quia non videtur ralio cur in utroque foro non sil admittenda levitas materiae.

Ibid — *Inferes* 3° quosdam maledixisse mendacia officiosa et jocosa esse peccata mortalia in viris perfectis; quia nii'.la circumstantia aggravat in infinitum, nisi qu» transfert ad aliam speciem : circumstanti! autem persons non transfert in aiiam spe·

ciem, n>si forte ratione alicujus annexi, puta, sj sit conlra volum ipsius, quod non potest dici de mendacio oilicioso et jocoso. Adde quod nmnia peccata venialia forent mortalia in viris perfectis; est enim eadem ralio de omnibus. Ealcor tamen tales facilius peccare graviter ratione scandali.

Oppones illud Psalmi 5 : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium ;* ct illud Sap. i : *Qsquod mentitur, occidit animam suam. Ergo* omne mendacium est mortale.

Ibid, ad 1 — *R.* has auloritalcs loqui dc mendacio pernicioso, *ul patet ex contextu.*

Insl. S. Aug. lib. dc Mendae, c. G, el lib. Conlra mendae, c. i , hunc locum Psalmi 5 extendit ad omne mendacium sine exceptione : ct concione 1 in Psal. 30, dicit cum mori in anima, qui pro servanda corporis vita mentitur. Ergo.

II. S. Augustinum sumere *perditionem* el *mortem* animae late pro omni nocumento quo vel .inpcdilur vel retardatur salus animie.

Repones. S Aug. lib. Contra mendrfe. c. 6, docet esse peccatum mortale mentiri pro conversione hærelicorum. Ergo, etc.

R. S. Augustinum ibi loqui de iis qui simulabant hæresim Priscillianislarum , ul cos facilius detegerent : simulare autem hæresim, est mendacium Deo cl religioni perniciosum. Cælcrum S. Augustinum agnoscere mendacia officiosa et jocosa esse lex ia peccata, *patet cx didis supra* § 2.

ARTICULUS II.

De restrictionibus mentalibus amphibologis seu xquivocis.

Nota I'restriclionem mentalem esscaclum mentis quo, dum loquimur , verba restringimus seu detorquemus ad aliud quam ad id quod significant : ul si petenti eleemosynam respondeam, *Nihil habeo,* subinlelligendo, *ad libi dandum;* vel si judici interroganti reum an commiserit furtum, respondeat fur, *Non commisi,* subintclligendo, manu *sinistra.*

Nola 2° recenliores plerumque distinguere restrictiones in pure seu stricte mentales,el late mentales. Restrictio pure mentalis est quæ ita menti interior est, ul nullatenus per verba aut circumstantias exteriores manifestetur, ul in exemplis allatis. Late mentalis est quæ vel ex modo interrogandi aut respondendi, vel ex usu , vel ex aliquibus circumstantiis exterioribus stca». parel exterius, ut ab audiente possit percipi, licet forte non percipiatur defectu inlelligentiæ, vel advertentis; ul si, v. g. quaerenti a me utrum non videri patrem meum, respondeam. *Non vidi :* quamvis sensus horum verborum præcise secundum sc sit, quod nullatenus viderim palrern meum , tamen interrogatione el circumstantiis attentis , palam est sensum esse, me non vidisse patrem ea visione qua illi hic el nunc cum indicare possim. Similiter si amico viro prudentiel religioso interroganti, an Titus revera commiserit homicidium dc quo est accusatus, respondeam egoconfessarius, *Nescio* ,quod tamen scio cx confessione : quamvis sensus naturalis hujus vocabuli *nescio* sit me nullo modo scire, sensus tamen obvius ex circumstantiis et cx usu est, me nescire ut hominem, sive ad revelandum.

Ubi vides verba sub restrictione late mentali prolata importare duplicem sensum, unum ex sua primaria significatione seu impositione quem voco naturalem , alterum ex circumstantiis consignificantibus quem voco accidentalem : ut ly *nescio*, in præcedenli casu confesseri i, cx sua institutione significat simpliciler nescire ; ex circumstantiis significat nescire ul homo, seu ad revelandum , sicque coincidere cum æquivocis.

Verum improprie hæ el similes locutiones dicuntur continere restrictiones mentis, siquidem , si non secundum se, saltem secundum modum communem loquendi cl circumstantias personarum ac negotiorum , significent quod intendit loquens, quamvis forte subobscure, non secus ac verba «equi voca vel figuratæ locutiones, ul ironiae, hyperbolae , joci, parabolæ fabulæ, etc., in quibus non dicitur esse restrictiones mentis: unde rectius vocarentur restrictiones dictionis quam mentis. Cælcrum, ul non recedamus a communi modo loquendi, dicantur , per me licet, rectrictiones improprie seu latemenlalcs.

Dico ! I Nunquam est licitum uti restrictione proprie el pure mentali.

‹ *Probatur* locxcondcmnalione sequentium proposi lion uni ab Innocenlio XI, undecima marlii 1676. Prima est : .Si *quir vel salus, vel corain aliis , sive interrogatus , sive propria sponte , sive recreationis caus**,*

sioe qutcumque alio fine, juret sc non fecisse aliquia quod revera fecit, inlelligcndo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel alium diem ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud addilmn verum, revera non mentitur, nec est perjurus. Esi vigesima sexta inter damnatas.

Secunda : *Justa causa utendi his amphibologies est, quoties id necessarium aul utile csl ad salutem corporis, honorem , res familiares luendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum , ita ul veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.* Esi vigesima septima. Ergo, clc.

Probatur 2« omnibus auctoritatibus tum Scripturæ sacræ cum SS. Patrum quibus supra probavimus nunquam esse licitum mentiri, quandoquidem bæ restrictiones sint vera mendacia, ut patebit modo. Quibus adde ex S. Scripturis : Ecclesiasl. 37 : *Qui sophistice loquitur odibilis erit* ; Psal. 33 : *Labia tua ne loquantur dolum;* elPsal. 23,quærilur quis ascendet in montem Domini, et respondetur : *Qui non juravit in dolo proximo suo? Quid autem aliud est loqui dolum,* inquit S. Aug. Hom. 1 ex 50, cap. 3, *nisi aliud labiis promere, cum aliud claudatur in pedore,* quod facit qui utitur restrictione pure mentali. EIS. Thomas hic q. 89, a. 7, ad 4, ait : « Quando non » est eadem jurantis inlenlio elejus cuiju- | » ralur, si hoc proveniat ex dolo jurantis, dc- » bel juramentum servari secundum sa- » num intellectum ejus cui juramentum u præstatur: unde Isidorus dicit lib. 2 de » Summo Bono , c. 31 : Quacumque arte » verborum quis juret, Deus tamen qui « consciciitiæ testis est ita hoc accipit, sicut | » ille cui juratur intelligil. Dupliciter au- » lem reus fit, quia ct Dei nomen in vanum » assumit, et proximum dolo capit. » Et q. 109, a. 3, ad 1 : « Quia homo est animal so- » ciabile, naturaliter unus homo alteri dc- » bet id sine quo societas humana servari » non posset: non aulem possunt homines » ad invicem convivere, nisi sibi invicem o crederent, tanquarn sibi invicem verila- B lem manifestantibus : » quod sane non facit utens restrictione pure mentali.

Probatur 3° *ratione.* Restrictiones pure mentales sunt pura pulaque mendacia. Ergo.

Probatur ont. 1« auctoritate SS. Augusbm et Thomæ. S. Augustinus lib. 1 de Mendacio, c. 23, dicit: *Ille mentitur q* aliud habet in animo, el aliud verbis tel quibuslibet significationibus enuntiat.* Et S. Thomas hic q. 111, a. 1, 0 : « Sicut ad » veritatem perlinet ul quis laicmscexhi- » beat exterius per signa exteriora qualis » est, sic veritati opponitur quod aliquis » per verba exteriora aliud significet quam d quod habet apud se, quod ad mendacium » perlinet. » Atqui qui loquitur cum restrictione pure mentali, seu qui sensum naturalem ct obvium verborum quæ profert detorquet pure mcntalitcr ad aliud quod mente cogitat ct nullo modo significatur, ille certe aliud habet in animo, cl aliud verbis enuntiat, sive per verba aliud significat quam quod habet apud se: *ul palet* in fure qui negat sc fecisse furtum, mente cogitans manu sinistra; ille enim scit in animose vere et simpliciter fecisse furtum,et verba quæ profert simpliciter dicunt non fecisse: ergo juxta SS. Aug. ct Th., etc.

Probatur 2° *idem ani. ratione.* Ille proprie mentitur qui scienter dicit falsum : atqui loquens sub restrictione pure mentali scienter dicit falsum. Patelin eodemexempio: fur dicens *Non sum furatus,* falsum dicit, quia vere furatus est, el scienter,quia scii se furatum fuisse : nec obstat quod non furatus fuerit manu sinistra, prout mente intelligil: hæc enim verba, *Non sum furalus,* nonsigniiicanlipsum non furatum fuisse manu sinistra, sed simpliciter non furatum fuisse. Ergo.

Confirmatur. Si iste fur absque restrictione mentisdiceret,Aïonsum *furatus,* procul duhio, secundum ipsos adversarios, meolireturquiadiceretfalsum:ergoetiamquando restrictionem adhibet. *Probatur consequentia.* Restrictio illa mentis non mutat verborum significationem , non enim est unius particularis verbis significationem quam libuerit imponere , aul positam mutare. Ergo etiam adhibita restrictione scienter dicit falsum. Id itaque solum praestat restrictio illa quod corrigat loquenlis conceptum , non sermonem, sicque non sibi, sed audienti mentiatur.

Dices. Mendacium supra definitum,csl sermo prolatus cum intentione dicendi fal' sum : atqui loquens cum restrictione mentali non habet intentionem dicendi falsum ideo enim adhibet restrictionem mcutaieu, ut non dicat falsum. Ergo.

Λ. N. minorem. Implicit enim quod quis dicat sciente falsum el non intendat dicere falsum. Unde *distinguo assumptum.* Ideo adhibet restrictionem mentalem ul non dicat falsum, ct istud medium impedit efficaciter ne dicat falsum , *N.* el non impedii efficaciter, *C.* Fateor ergo sic loquenlem habere quamdam vellcitalem non dicendi falsum ; al cum revera dicat falsum el quidem scienter, ncnonslanle illa restrictione mentis , ul probatum esi, habet vere intentionem efficacem dicendi falsum, et consequenter mentitur.

Probatur 4·* *Conclusio ab inconvenientibus.* 1° Si licitus foret usus restrictionum pure mentalium, nullus nisi hebes et plumbeus mentiretur, cum nihil sil facilius quam menlaliter detorquere sensum verborum ad quodvis aliud. 2° Usus restrictionum mentalium non minus nocet societati humanæquam mendacia, cum inde æque decipiantur audientes. Ergo.

Dico 2° Uti restrictione improprie ct late mentali, vel verbis æquivocis, quando sensus a loquente intentus aperte innotescit ex circumstantiis , quovis casu est licitum secundum se : sicut quovis casu dicet secundum se uti figuris et tropis, narrare fabulas, edicere parabolas, etc. Quia tunc nullus est dolus, nullum mendacium, nullum inconveniens; imo potius foret dolus et mendacium si adhiberentur verba contraria, *ul patelin* exemplo prius allato, dequærcnle num viderim patrem mum, cui respeondeo *Non vidi.*

Dico 3° Uti restrictione improprie mentali , aulverbis æquivocis, quando sensus a loquente intentus est obscurus, et ipse loquens intendit celare verilalem, licet quidem , at cx gravi duntaxat causa et urgente necessitate.

Probatur prima pars, 1° ex variis Scripturæ locis quæ veriiicari non possunt absque ope talis restrictionis improprie mentalis, *ut patebit cx solutionibus objectionum adversus primam conclusionem.*

Probatur 2° ex SS. Aug. ct Thoma. S. Aug. lib. Contra mendacium, cap. 10, dicit: *Quanquam omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult celare quod verum est mentitur.* Et S. hic q. 110, ari. 3, ad 4: *Non est licitum mendacium dicere..... licet tamen '‹ / Halem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione.* Quæ ultima verba referuntur ex S. Aug. loco prius citato : atqui qu i loquitur cum restrictione late mentali, aut æquivocis, nihil aliud facit quam veritatem prudenter occultare aul dissimulare; non enim mentitur, uldicam modo, sed in circumstantiis comignificanlibus verum dicit, licet obscure. Ergo.

Probatur 3° *ratione.* Usus restrictionum late mentalium el æquivocorum in casu conclusionis, neque est mendacium, neque dolus aut injustitia, neque societati humanæ est noxius : ergo est licitus. *Palet consequentia.* Quia non potest esse illicitus, nisi propter aliquam rationem ex assignatis.

Probatur ant. quoad primam partem, nempe non esse mendacium : et quoad æquivoca, *palet*, quia vere significant quod intendit loquens, licet forte non ita distincte nec communiter ; suppono enim manere æquivoca, ut explicabo sub finem arlicnli. Quoad restrictionem, *etiam palet,* quia licet verba naturaliter el secundum suam institutionem non significent id quod intendit loquens, illud tamen significant cx circumstantiis vel materiæ, vel loci, vel temporis, vel personæ interrogantis aut respondentis, vel secundum usum receptum in tali casu; alias foret restrictio pure mentalis. Ergo.

Probatur idem ant. quoad secundam pariem, nempe non esse dolum neque injustitiam. Loquens non intendit decipere audientem, sed tantum celare quod hahet justam causam celandi : neque etiam quantum est ex se decipit, si quidem verba ejus significent id quod intendit, ul dictum est; quod si decipiatur audiens, non intelligendo sensum loquenlis, imputet suæ vel inadverlenliæ , vel inscitiæ, vel aliquando maliliæ , quatenus indebite interrogat, alqueinjuria vult extorquere secretum. Ergo.

Probatur idem ant. quoad tertiam partem, nempe non esse noxium societati humanæ. Societas humana non exigit ul quisque semper el omnibus suos sensus el secreta distincte pendat : imo prodere secretum quandoque non est minus noxium societati humanæ et interdum religioni quam mendacium , *ul patet* in confessario, legato principis, duce exercitus, etc. atqui sæpe non est aliud medium illud servandi quam nti restrictione improprie mentali

vei æquivocis; talis enim est hominum indotes, ut si taceas vel dicas interrogationem non mereri responsum, sive Ic ad illam non teneri respondere, slalim concludant reni ita se habere sicut existimant vel interrogant : ergo talis usus non nocet societati humanæ, sed potius illi prodest.

Probatur secunda pars conclusionis. Uti promiscue talibus restrictionibus in communi hominum convictu pro rebus levibus, aul etiam gravioribus, sed sine necessitate, nocet societati human®, derogat sinceritati Christian® el simplicitati quam commendavit nobis Christus, Mattii. 5, his verbis : *Sil autem sermo vester : Esi, csl, non, non,* etc. Et licet non sit mendacium, est lamen dolus malus cl peccatum contra virtutem veritatis seu voracitatis, ob affirmativum ejus præceplum quo obligamur, propter vinculum societatis human® el bonum publicum, aperire proximo, dum loquimur, veritatem de qua est quæslio, aul de qua interrogamur Ergo.

imo contingere potest, ut recle advertunt quidam moderni, quod idem modus loquendi seu respondendi, sil restrictio pure mentalis in rebus levibus, aut ubi non est necessitas, qui lamen esset tantum restrictio late mentalis in rc graviori el urgente necessitate ; quia qui alium injuste interrogat in rc gravi, slatim et quasi naturaliter ipsum admonet rei gravitas su® injusl® interrogationis, ct juris iri allero secretum suum per aliquam æquivocaliouem aul dissimulationem celandi :quod non accidit in rebus levibus, ubi interrogantes solent accipere responsa eo modo ac si haberent jus interrogandi, imo nec in re gravi ubi suppetit alia via suum secretum legendi ; tunc enim interrogans non præsumil uec præsurnere debet respondentem adhibere tale medium, quod suium propter necessitatem natura homini suggessit.

Porro justa causa intendi his restrictionibus late mentalibus aul amphibologiis est utilitas gravis, propria vel aTiena , sive vitatio çravis damni, proprii vel alieni.

Solvuntur objecfionet.

Obj. 1° *rantra primam conclusionem* plura loca Scnp'uræ sacr®, qu® a mendariu excusa', non possunt absque restrictione proprie mentali.

1° Christus . Joan. 7 , petentihns disnpulis ut ascenderet ad diem festum, respondit: Eoj *ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo ad diem fcslum \slum :* et larnen versu sequenti legitur quod ipse postea ascenderit ad diem festum.

2>' Christus, Marci 13 , quærentibus Apostolis de die et hora judicii respondet î *De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cado, neque Filius, nisi Pater.*

3° Paulus , Aci. 23, dicit sc nescire eum cui maledixerat esse summum pontificem , et tamen paulo antea agnoverat cum suum judicem his verbis : *Tu sedens judicas mt secundum legem.*

4° Genes. 12 cl 20 , Abraham dixit de uxore sua Sara quod soror sua esset.

5·> Genes. 27 , Jacob dixit patri suo se esse Esau el multa alia finxit.

6 ' Tob. 5, Angelus dixit se esse ex liliis Israel Azariam , Anani® magni lilium.

7° A mos 7, negat se ssse prophetam.

8° Elisæus, 4 Reg. 6, dixit militibus regis Syri® missis in Dothan ad comprchendum eum : /Von *est hæc via, neque ista esi civitas , sequimini me el ostendam vobis virum quem qucerilis : duxit ergo eos in Samariam , etc.*

0° Abraham, Genes. 22, dixit servis suis quod reverteretur curn filio suo postquam adoraverint.

10'David, 1 Reg. 20, rogat Jonathan ul dicat patri se profectum esse in Belhleem, cum lamen occultaretur in agro. Et cnp. 21 , dicit sacerdoti Achimelech, sc a rege Saul esse missum , cum tamen fugeret a facie ejus. Et cap. 27, interrogatus ab Achis rego Gelh , in quem irruisset hodie, respondit sc irruisse in meridiem Jud®,cum tamen egisset prmdam dc Amalccltis.

11° Judith cap. 19, 11, 12, multa dixit apparenter falsa custodibus et Holophenw.

12' Joseph, Genes, cap. 42, dicit fratres suos esse exploratores ct ros venisse ul considerarent infirmiora el immunita terhe Ægypti. El cap. 44, dicit sciplmm absconditum in sacco Benjamin, ipsum esse in quo augurari Solei. Et infra fralres alloqtiehs: An *ignoratis* , inquit , *quod non sil similis mei in augurandi scientia ?*

<3° Mulla prædixil Deus qua* non evenerunt, scilicet 4 Reg. 8, de Benarlab : *Die ei, Sanaberis*, el lamen non fuit sanatus} can. 20, de Ezcchia : *Morieris lu et non vives* , qui tamen convaluit : JonæS : *Adhuc quadraginta dies, Ninive subvertetur,* el lamen non est subversa.

14° His addi possunt vari® simulationes: sic Christus, Luc. ultimo, */inxil se longius ire.* Jo«ue, cap. 8, simulavit fugam, fugiens coram rege et habitantibus Hai. David, 1 Reg. cap. 21, simulavit se stultum coram Achis rege Gelh, immutando os suum , collabcndo inter manus astantium, impingendo in ostia port®, sinendo salivam defluere in barbam , etc. Jehu , 4 Reg. 10 , simulavit colere velle idolum Baal, et a Deo remuneratus est. Petrus el Barnabas,Galat. 2, simulaverunt ritus Judaicos : adde nonnulla exempla sanctorum qui scaut stultos aul alicujus criminis reos simulaverunt.

Hæc , inquam , dicta et facta excusari non possunt a mendacio el simulatione, nisi recurratur ad restrictiones mentales. Ergo.

Hic q. 110. a. 3. ad 3.— *R. N. ani.* et dico hæc et verba et facta, aut excusari posse a mendacio absque restrictione mentis, aul non esse excusanda. Sed antequam ad singula respondeam, statuo aliquas regulas generales ad inlelligentiam plurium locorum.

Regula prima. Quando in Scriptura sacra inducuntur aliquorum gesta quasi exempla perfect® virtutis, si quæin eorum dictis appareant qu® mendacia videntur, intelligendum est ea figuraliter el prophetice dicta osse ; ita post S. Aug. lib. de Alendae., c. 5, Doctor Angelicus.

Regula secunda. Non omne quod fingitur mendacium est, sed quando id fingitur quod nihil significat veri : cum autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium , sed aliqua figura veritatis : alioquin omnia quæ a sapientibus et sauciis, vel etiam ab ipso Domino figurate dicta sunt, mendacia deputabuntur, quia secundum usitatum intellectum non subsistit veritas talibus dictis. Ila S. Aug. lib. 2Quæst. Evang. q.51, cl ponit exemplum in parabola hominis habentis duos filios, quorum junior, accepta parte patrimonii sui, profectus est in regionem longinquam, etc. quæ dicuntur , non quasi fuerit homo qui in suisfilns hæc passais sil aul fecerit, sed ficta sunt ad veritatem altiorem significandam, nempe ipsum Deum misericordem. Confer qu® diximus supra articulo præcedenie, § 1 sub finem. Hinc ctsil

Rcquia tertia. Que· mystice, prophetice. parabolice,siveœconomice ad insinuandam altius veritatem dicta vel facta «unt. cum vulgaribus gestis non sunt confundenda , proindeque non sunt vulgariter intelligcnda, sed sensu a Spiritu sancio intento et ex circumstantiis colligendo. Ita Clerus Gallicanus, in sua censura anni 1700, n. 12. Quibus præmissis, *ad singula respondeo.*

Ad primum, dico 1° Christum non ascendisse revera ad diem festum istum ad quem invitabatur ab Apostolis, scilicet ad primum, sed ad alium sequentem , el ut insinuatur versu 14, circa medium oclav®; durabat enim oclodicbus fcslum scenopegiæ. 2° *Dato* Christum ascendisse eodem die quo invitabatur ascendere, vere lamen respondit absque restrictione proprie mentali , se non ascensurum, eo scilicet modo quo rogabatur a discipulis, solemniter et publice; dicebant enim Apostoli : *Transi hincel vade in Judaeam ul discipuli videant opera tua, et manifesta teipsum mundo.* Non sic autem ascendit, sed , ut nota Evangelista ibidem , non *manifeste, sed quasi in occulto :* el sic vera fuit et aperta ad sensum et intelligenliam interrogantium ejus responsio. 3' In græco habetur : *Nondum ascendo,* el hoc sensu intelligendum esse ly non in latino , *patet* ex sequentibus verbis , *quia tempus meum nondum impletum est;* postea autein ascendit quia tempus ejus impletum est, quando nempe deferbuerat furor Judæorum qui quærebanl cum interficere.

Ad secundum, dico sensum obvium verborum Christi ex circumstantiis esse se nescire diem judicii, ul hominem legatum a Patre ad revelandum hominibus; sicut legatus de secreto regis sui interrogatus, potest dicere se nescire, nempe ul manifestet , el sic cx usu intclligitur ab audientibus. Simili modo, Joan. 5, dicit Christus : *Omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis,* nempe omnia quæ ul legatus Patris audivi vobis communicanda.

Neque dicas inde sequi, contra verba Christi, eliam Patrem nescite, quia nulli revelat : revelat enim FilioelSpiritui sancio.

Ad tertium. Cum diu Paulus abfuerat a Jerosolymn el novus erat hic pontifex , atque a multis circumstantibus et adedentibus cingebatur, et forte etiam tumultuarie elconfuse sedebatur, nec erat certus pontifici locus, utpote non in templo , nec in domo sua , sed aliena in quam jussu tritumi

conveneram, nonest mirum quod Paulus in ipso stalim ingressu non agnoverit ut pontificem, illum qui jussit eum perculi, licet agnoverit ut unum ex sacerdotibus vocalis ad ipsum judicandum.

Quod si contendas Paulum vere agnovisse summum pontificem, tunc dico vel ironiam esse, vel τὸ *nesciebam* idem significare ac τὸ *non habebam* hunc pro summo sacerdote, sed pro pariete dealbato, ulpole cujus sacerdotium expiravit.

Hic q. 110. a. 3. ad 3. — *Ad quartum .Sara* erat neptis Abrahæ, nimirum filia Aran fratris Abrahæ; Abraham cnim et Aran erant ex eodem patre Thare, licet non ex eadem matre quia Thare habuit duas uxores : et ideo vere dixit Abraham de Sara, *Soror mea est* ;quia more usitato S. Scripturarum, consanguinei vocantur fratres aut sorores. Sic Abraham ipse, cap. 13, vocat Loth *fratrem suum* , cum solum esset nepos : sic consanguinei Christi in Evangelio vocantur ejus fratres. *Aliquid ergo veri (acuit Abraham* , inquitS. Aug. *non falsi aliquid dixit, quando tacuit uxorem, dixit sororem.*

Ibid. — *Ad quintum.* Jacob mystice dixit se esse Esaü primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius ei debebantur tum ex decreto divino, tum jure emptionis. Usus est autem hoc modo loquendi per spiritum prophetiæad designandum mysterium, quia videlicet minor populus, scilicet gentilium, substituendus erat in locum primogeniti, •cilicet in locum Judaeorum. Cujus signumest, quod a patre, re etiam deprehensa, non arguatur, quin potius magis magisque.stabilitur dicente patre : *Benedixi ei ct erit benedictus.* Neque obstat quod paulo post subjungit : *Venit germanus tuus fraudulenter,* quia non intelligit do mala cl illicita fraude, sed de astutia, seu calliditate. Ita S. Aug. ct ipsum secutus S. Th. plurcsque alii, conantur excusare Jacob ct matrem ejus a mendacio, conformilcr ad regulas supra positas.

At vero S. Chrysosl. Lippomanus, Scolus, Lyranus, Cajctanus, A Lapide ct plurcs ïlii, existimant Jacob, ct veste, et factis, el verbis mentitum fuisse officiose; quia his amnibus persuadere voluit patri se esse Esau, non solum quoad jus primogenitor®, sed etiam in persona, el ideo dicit: *Feci sicut præcepisli mihi,* id est, Sumpsi arma el pharetram ci egrossus «nu fo» s, et hoc quod odero venatu apprehendi ; quod lolun: falsum csl. Et licet hoc facto significatum fuerit mysterium, nempe quod Clirisliu induerit peccata nostra sicut Jacob induit vestes Esau, ct quod Ecclesia Christi esset praeferenda synagog® sicut Jacob natu minor praefertur Esau natu majori; nihilominus mysterium in historia latens non tollit sensum historicum historicum, *ul palet,* v. g. in historia Sar® ct Agar. Insuper hoc mysterium tantum fuit ex parte Dei cl Spiritus sancti qui illud intendebat, non aulem ex parte Jacob qui illius erat inscius, ct tantum intendebat matri obedirc et patris benedictionem surripere, *ul putet* cx responsis ejus factis malris suæ. Neque etiam Isaac hoc mysterium inlelligebataut intendebat, *ut patet* cx ejus stupore quando fraudem detexit, licet postea divinitus edoctus, datam benedictionem retractare noluerit.

Utravis autem solutio admittatur, non opus csl restrictione mentali. Vel cnim propheta fuit Jacob in omnibus hujus facti circumstantiis, vel a mendacio officioso non est excusandus.

Ad sextum. Angelus Raphael locutuscst secundum similitudinem person® assumpta: , et ideo praeferens similitudinem el formam unius cx filiis Israel, scilicet Azariæ, vere poterat dicere absque restrictione stricte mentali : *Sum cx filiis Israel, Ananas Ananiœ. magni filius:* sicut Genes. 31 ct alibi, quia angelus praeferebat personam Dei, vere dicebat : *Ego sum Deus.* Siceliam imago S. Petri vocari solet S. Petrus.

Insuper, sicut actiones angelorum inter homines non sunl accipicnd® ul actiones human®, sed ut actiones humanis similes aliud ulterius significantes; sicut, v. g. videntur comedere ul ostendant sc cibo invisibili apud Deum frui : sic eliam sermones ipsorum accipiendi sunt potius ul signa quorumdam mysteriorum quam secundum proprietatem verborum. Quando ergo dixit Raphael sc esse ex liliis Israel, significat se filiis Israel adesse per amorem ct mysterium : similiter, quando dicit se esse Azariam, Anani® magni filium, significat se divin® providenti® consilio missum in adjutorium Tobi®, quia *A sarias* significat *adjulorium,* el *Ananias* significationum *Dei.*

Ad septimum. Quod dixit Am«s : Aon *sum propheta ct non sum filius propheta , sed armentarius ego sum vellicans sycomo-*

πμ , σnomodo sit inlelligcndum ipsemet déclarai du subjungit : *El tulit me Dominus eum sequerer gregem , ct dixit ad me, Vade vrophela ad populum Israel.*

Ad octavum , nota , orante Elisæo, Deum percussisse milites missos ad cum comprehendendum in civitate Dothan, quadam specie excitatis qua non fit ul qui ca laborant nihil videant, sed ut non videant distincte, nec discernant sibi praesentia; quomodo Sodom it®, Oenes. 19, eo genere caecitatis percussi, discernere non poterant nec invenire ostia domus Loth. Cum ergo, inquam, milites a rege Syri® missi, hoc genere cæcitatis essent percussi, nec Elisæum ipsis loquentem, nec civitatem Dothan sibi præsentem proprie el distincte viderent, id est, non agnoscerent, quia in oculis eorum non impressa eral species Elisæi aul civitatis Dothan, sed longe diversa, vere Elisæus potuit illis dicere absque rcslrictione mentali : Civitas ista quam videtis, scilicet proprie et distincte, non est civitas Dothan; via quam cernitis, nempe proprie ct dislincle , non est via qu® ducit in Dothan.

Potest eliam esse sensus : Non est hæc via, neque isla civitas in qua inventuri estis Elisæum quem quærilis : quia licet Elisæum alloquerentur, quia tamen cum non agnoscebant, revera non inveniebant, sed demum postea invenerunt in Samaria ubi cæcitas eorum depulsa est.

Ad *nonum.* Abraham, ex promissione sibi facta a Deo quoti in Isaac vocaretur ipsi semen,certissime existimavit quod vel Isaac a mortuis excitaret, vel non sineret ipsum immolari : quod aperto leslalurPaulus Heb. 11, dicens : *Fide Abraham obtulit Isaac... arbitrans quod a mortuis suscitare potens est illum.* Unde S. Aug. Serm. dc immolat. Isaac ait : *In spem contra spem sperans, el filium mactaturus ducebat, cl a Domino suscitandum confidebat.* Potuit ergo sine ulla restrictione mentis vere dicere servis suis Abraham: Postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

Hio q. 111. a I.adl. — S. Thomas, propter reverentiam S. Ambrosii, dicit Abraham figurative locutum fuisse : *Prophetavit Abraham,* inquit S. Ambr. lib. de Abraham , c. 8, *quod ignorabat ; ipse cnim solus disponebat redire immolato filio , sed Dominus per os ejus locutus est quod parabat.*

Ad decimum. In his tribus casibus David non excusatur a mendacio officioso, nisi forte in primo revera habuerit intentionem proficiscendi Bclhleem et postea redire in agrum.

Si dicas mendacium cap. 21 relatum videri perniciosum , eo quod postea secuta sil Cædes Achimclcch cl aliorum sacerdotum de qua ipse David , cap. 22 sequenti, dicit Abialhar: *Ego sum reus omnium animarum patris lui.*

R. istam cædem nullatenus secutam fuisse ex mendacio David, sed potius ex facto Achimelech , quia nempe dederat Davidi panes cl gladium et consulcral Deum pro eo, ul ipsi exprobrat Saul, cap. 22 ibidem. Dicit aulem David se reum islius caedis, vel quia metuebat se imprudenter egisse, petendo coram Docg servo Saulis gladium ct oraculum : qu® clam petere debuisset; vel quia hoc facium ejus , licet innoxium , fui! occasio hujus cædis; vel tandem quia secundum illud S. Greg. *Bonarum mentium est, ibi diam agnoscere culpam ubi culpa non est.*

Hic q. 110. a. 3. ad 3. — *Ad undecimum.* S. Thomas, Lyranus, Abulensis , Eslius , Sa el plurcs alii existimant Judith in pluribus mentitam fuisse Holopherno cl ejus custodibus, officiose tamen; nec eam laudari quod mentita sil, sed propter affectum quem habuit ad salutem populi pro qua periculis se exposuit.

Ibid. — Addit tamen S. Doctor eliam posse dici quod verba ejus veritatem habeant secundum aliquem mysticum sensum : et ita sentiunt Rabanus, Carlusianus, Hugo , Serarius, quos citat et sequitur Tirinus, in capit. 10 cl 22 Judith , dicens quod si verba Judith parlim ironicc, parlim amphibologicc, parlim prophetice, parlim condilionale cl secundum præsentem rerum statum accipiantur, per omnia veritati quadrent: vide laudatum Tirinum.

Sed dices contra primam interpretationem, mendacia Judith, si mentita sit, videri perniciosa cl mortalia , l°quia falsa et gravia crimina imponit suis concivibus, nempe quod cogitaverunt impendere et consumere sancta Domini qu® præcepit Deus non contingi ; 2° quia mendaciter dixit quod Dominus misit eam nuntiare Holopherno ea qu® narrabat : S. Scriptura vere grande scelus reputat dicere, *Hac* αïi Du-

ntiniM , rum Dominus non dixerit aut miserit, Jercm. 14et 22 ; el Aposl. 1 Cor. 15, dicit esse falsos lestes contra Deum qui dicerent Deum aliquid fecisse quod non fecit. Ergo.

R. ad primum, Judith non imposuisse falsum crimen Bethulicnsibus, parlim quia in tali necessitate licuisset et contingere et consumere sancta Domini, hoc est, primitias et munera Deo oblata, sicul fecit David, 1 Reg. 21 ; partim quia verisimile est quosdam cx Bethulicnsibus, vel magis impatientes, vcl majori necessitate adactos, id cogitasse ct deliberasse.

Ad secundum. Judith, prsmissis oratione ct jejunio, confidebat se divinitus inspiratam esse ad hoc opus, nempe liberationem populi aggrediendam , et hoc sensu potuit dicere se a Deo esse missam : insuper disparitas est, quod mendacia pseudoprophetarum de quibus loquitur Jcremias , erant populo perniciosa . foventia nimirum ipsum in peccatis; similiter perniciosum fuisset si Apostoli prædicassent Christum non resurrexisse, de quo loqirilur Apostolus. At mendacia Judith erant in communem populi utilitatem.

Ad duodecimum. Joseph non dixit fratres suos esse explora toros asseverando, seri lentando el inquirendo, quomodo judices solent loqui dum inquirunt dc crimine : unde sequitur : *Jam nunc experimentum vestri faciam :* ubi autem quis experimentum vult capere, ibi non est simplex affirmatio rei cujus experimentum quærit. Nec obstat quod Joseph sciret fratres suos non esse exploratores; agebat enim personam publicam ct gerebat se tanquam ignoraret, neque tenebatur prodere quod sciebat.

Ad id quod affertur ex cap. 44 S. Aug. sup. Genes, c. 145, respondet Josophum sic locutum fuisse joco, non serio; cui responsioni subscribens S. Thomas, addit tamen (quod magis placet) —Hic q 95. n 7. ad 2. — Josephum hoc retulisse ad illud quod vulgus de eo opinabatur, seu locutum fuisse cx vulgi opinione. Cum enim in rerum occultissimarum explicatione el futurarum prædictione excelleret, vulgo putabatur eam cognitionem accipere per auguria , morc aliorum qui se auguros et divinos profitebantur, quique ad augurandum utebantur vasibus aqua plenis, ut Ægyptii, Chaldæi et Assyrii. Similiter quod Joseph postea addil : *An ignoratis quod non ril Himilis mei in augurandi scientia? sensum* habet : An ignoratis me vulgo haberi doctissimum in augurandi scientia?

Ticinus eum quibusdam aliis non improbabiliter dicit rô *augurium* hic non Minii pro augurio proprie dicto quod ex volatu, tripudio el garritu avium, vel alio aliarum rerum motu captabatur, sed pro conjectatione quavis licita, quæ vel instinctu Spiritus sancti, vel ex naturali sagacitate cl so. lerlia procedit : sic enim et a Cicerone, el a Plinio, et ab Aristotele usurpatur, elvox hebræa *nachas* utcumque significat, line sensu dici posset solitum Josephum, ulcral sagacissimus, hoc scipho conjectare de indole, prudentia, arcanis hospitum suorum, nam in vino veritas ultro se prodit. Ita laudatus auctor.

Hicq 171. α 6. nd 2.—*Ad decimum (retium. Nola* pro ejus solutione quod divina praescientia respicit futura secundum duo: 1.. secundum quod sunl iu seipsis, in quantum ipsa præsenlialiler intuetur in sua a?lernitale; 2" secundum quod sunl in suis causis creatis et contingentibus, iri quantum scilicet videt ordinem causarum ad offectus: el quamvis contingentia futura prout siint in seipsis sint determinata ad unum, tamni prout sunl in suis causis non sic sunl determinata quin possint aliter evenire. El quamvis ista duplex cognitio semper in intellectu divino conjungatur, non tamen conjungitur semper in revelatione prophetica, quia impressio agentis non semper ejus virtutem adeqpat : undo quandoque revelatio prophetica est quædam impressa similitudo divina? piæscientiiP, prout respicit ipsa futura contingentia in seipsis; et talia sic eveniunt sicut prophetantur, ul illud Isai. 7 : *Ecct virgo concipiet,* elomnia quæ prædicla sunt de adventu, passione el resurrectione Christi. Quandoque vero prophetica revelatio est similitudo impressa divins præscicnliæ, prout cognoscit ordinem causarum ad effectus, et tunc quandoque zHter evenit quam prophetatur, nec tamen prophetia) subesi falsum; nam sensus prophetia est, quod inferiorum causarum dispositio hoc habel ul talis effeclus eveniat. Hoc notato,

Ad id quod objicitur dc rege Benadab, sensus aperitur ex sequentibus verbis; sic enim legitur : *Dixit ei* (scilicet Azaeli misso a rege) Elisæus : *Vade, dic ei, Sanaberis.' norro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.* Hæc ultima verba aperte indicant aliquid aliud importari per ri *sanaberis* quam absolutam sanitatem ; alias foret contradictio in verbis Prophelæ. Quando ergo dicitur, *Sanaberis,* verum erat secundum causas, quia infirmitas non erat ad mortem. Et quando additur, *morte morietur*, verum erat de futuro simpliciter cl absolute, quia mortuus est, non quidem ex morbo, sed suffocatione ipsi allata ab Azacl.

Ibid — Juxta priorem sensum intelligenduin est verbum Isaiæ, dicentis Ezechiæ, *Morieris lu el non vives;* id est, Dispositio corporis lui ad mortem ordinatur, seu morbus tuus est lelhalis. El similiter quod dicitur Jonæ 3, *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur ;* id est, Hoc præscnlia ejus merita exigunt ut subvertatur, nisi poenitentiam agat : unde quidam vocant tales prophetias comminatorias quæ inlclliguntur cum conditione subaudita in comminationibus, nisi convertatur, nisi emendetur, resipiscat, etc.

Ad decimum quartum. Quantum ad fictionem Christi, I.uc. ultimo, jam dixi supra articulo praecedente, § 1 sub finem, fictionem qurc refertur ad significandam aliquam veritatem non esse mendacium ; linxit autem Christus longius ire , ut significaret se a fide discipulorum longe esse. Vide loco citato, el secundam regulam ante solutiones objectionum.

Huic solutioni hanc alleram adde cum Eslio, Ticino el aliis : *Christus finxit longius ire;* id est, composuit incessum suum ad longius eundum, quod et revera fecisset si a discipulis non fuisset invitatus ad manendum cum illis : sicut qui dicunt se velle domum redire, eo tamen animo ut si invi-.enlur ab amico ad camam, constituant illi acquiescere cl apud ipsum manere; ubi sicut non est mendacium, nec restrictio pure mentalis in dicto, ita ncc hic fuit in facto Christi.

Quantum ad Josue; fictio ejus fuit cautclæ ct licita, quia poterat significare vel fugam ejus, vcl prudentiam. Pro quo

Noto attente discrimen inter voces ct gesta, quod voces non sint institute nisi ad significandum , cl plerumque unum determinate significant ; gesta autem habent dium usum quam significandi, ct si sumantur ut signa , plerumque sunt æquivoca. Hinc excusantur satis communiter a mendacio et simulation* proprie dicta qui gerunt vestes turcicas, non ul se simulent tureas, sed ut se dissimulent esse Christianos ; — Hic q. 40. λ. 3 o. — qui insidiis in bello justo utuntur ; qui signa militaria hostium assumunt ut se vel sua consilia occultent. De quibus vide Layman, lib. 2, tract. 1, c. 11 , n. 4 et S.

Hac etiam ratione quidam tentant excusare Davidcm simulantem se stultum coram Achis: at, ut mihi videtur, minus probabiliter, nisi velis excusare omnes omnino simulationes.

Hic q 411. a. 7. ad 2 — S. Thomas post S. Aug. Enarrat. 1 in Psal. 33, dicit fuisse fictionem figuralem et propheticam , significantem scilicet Christi humilitatem in Incarnatione, mysticam ejus vultus immutationem in novo sacrificio corporis et sanguinis ejus : quam expositionem propter auctores veneramur; si cui tamen non arrideat, et velit Davidcm hic facto mentitum fuisse sicut in eodem capite eidem regi Achis verbo mentitus est, secundum communiorem opinionem, quando ei dixit se a rege Saul missum esse, non multum reluctamur.

Ibid. — Simulationem Jehu non est necesse excusari a peccato vel mendacio, quia malus fuit ab idololatria Jeroboam non recedens : commendatur tamen et temporaliter remuneratur a Deo, non pro simulatione, sed pro zelo quo destruxit cultum Baal et domum Achab.

Dc simulatione Petri acris fuit concertatio inter SS. Ilieron. ct Aug. ul constat ex hujus Epistolis, dc qua in digressione speciali, ad calcem hujus dissertationis.

Quantum ad simulationes quasdam sanctorum, de quibus Natalis Alexander, lib. 4 Theol. Dog. a. 3, rcg. 13, respondet S. Aug. lib. Coni, mendae, cap. 9, *quod non omnia quæ a sanctis ct justis viris legimus facta, transferre debeamus* tn *mores.* Interdum enim passi sunl quidpiam humani, sed hos humanæ fragilitatis naevos operuit ac delevit nrdenlissima eorum charitas.

Sed petes, quare S. Scripturarum sententiæ sunl quandoque tam obscuræ et Lam ambigus?

Respondet S. Aug. lib. cit. cap. 10:1° *Ut sensum pte quxrenhs exerceant:* 2° nr *nuda*

a<. *prampla virescant;* 3° *ul quasi subtracta assiderentur ardentius, el inveniantur desiderata jucundius.*

Obj. 2" *conlra eamdem conclusionem.* Verborum significatio accipienda est juxta intentionem præferenlis, cl non audientis aut interrogantis, *ul palet* ex cap. *Humana) aures,* cans 2, q. 5, desumpto ex D. Greg. 27 moral, c. 8, ubi sic legitur : *a* Humanae » aures talia verba nostra judicant qualia » foris sonant, divina vero judicia talia foris » audiunt qualia cx intimis proferuntur.... » Non debet aliquis verba considerare, sed » voluntatem ct intentionem , quia non » debet intentio verbis deservire, sed verba » intentioni. » Subdit (kalian, ibid, inde patere quod Deus non accipiat sic juramentum sicul ille cui juratur, sed potius sicut qui jurat, intelligil. Ergo.

Hic q. 89. a. 7. ad 4. — *R.* hoc lotum esse verum quando aliquis bona fide el sine dolo agit, ejusque verba aliquo modo sensum intentum quem mente concipil significant, non vero si dolum adhibeat, ejusque verba nullo modo sensum internum significant : *Quacumque enim arte verborum quis juret,* inquit S. Isidorus lib. 2 ic Summo bono,c. 31, *Deus tamen , qui conscientia} testis est, ita hoc accipit sicut ille cui juratur intelligil ;* et quod hocintclligalur de doloso juramento, *paid* per id quod sublitur : *Dupliciter reus fit, quia cl nomen Dei in vanum assumit, cl proximum dolo capil.*

Obj. 3" *conlra eamdem.* Mentiri est ita contra mentem ire seu loqui, ut licet verba sint secundum sc falsa, hoc est, difibrrnia rei enuntiatae, si tamen sint conformia menti loquentis, non sil mendacium, *ut palet* in coqui bona fide putans dicere verum, dicit tamen falsum : atqui verba loquentis cum restrictione mentali sunl ejus menti conformia : ergo. *Probatur minor.* Mens ejus csl dicere quod ipsa concipil. Ergo.

R. N. minorem. Ad probationem, D. ani Mens ejus est dicere quod ipsa concipil el de facto non dicil, *C. ani.* et de facto dicit. Λτ. *ani.* Mens enim ejus non potest mutare significationem naturalem verborum ; unde, sicut si loqueretur absque restrictione mentali, significaret falsum el mentiretur, ita loquens cum restrictione. *Confer probationem tertiam conclusionis cl responsionem ad instantiam ibi facta**

Obj. 4" *conlra eamdem.* Licet afiquando celare suam mentem : atqui id solum fiat qui utitur restrictione mentali. Ergo.

R. D. majorem. Licet aliquando celare suam mentem sine mendacio, *C.* mentiendo, *N.* el hoc facit qui utitur restrictione mentali : unde *negar.da csl minor.*

Inst. Qui reticet partem conceptus non mentitur, sed occultat verum dunlaxat; atqui hoc præcise facit qui loquitur tea restrictione mentali. Ergo.

R. D. majorem. Qui reticet partem conceptus non mentitur, præcise quia relied, *C.* posset enim etiam totum conceptum reticere sine mendacio ; qui reticet quando deberet manifestare, ut sermo ejus sil verus, non mentitur, *N.* Et in hoccasu versatur loquens cum restrictione mentali.

Obj. 5° *contra eamdem.* Qui sibi ipsi loqueretur parlim vocaliter parlim incnlaliler, etiamsi sermo vocalis scorsim a mentali foret falsus, non mentiretur : ergo similiter si alteri loquatur.

R. N. consequentiam. Disparitas csl, quod homo sibi ipsi mente loquatur suo>que conceptus manifestet, cl ad id voces sint impertinentes; at vero alteri non loquitur, neque suos conceptus manifestat, nisi per voces ad id institutas : iicque ei oratione parlim vocali parlim mentali lit una oratio in ralionc signi seu significationis ad alterum. Quapropter falsum quod significat oratio vocalis, non corrigitur nec abstergitur per mentalem.

Inst. Si fur alta voce diceret : *Non <um furatus,* el submisse, *manu sinistra,* non mentiretur : ergo similiter si hoc ultimum dicat mente.

R. D. ant. Non mentiretur si adslantcs audiant voces submissas, *transeat;* posset enim mentiri formaliler, si intendat illos decipere : si non audiant, *N.* Perinde enim tunc se habent respectu audientium voces illæsubmissæ, ac meri conceptus..

Quod opponitur <le S. Francisco qui quaerentibus homicidam respondit, manu in manicam missa : *Non transivit hac,* non legitur in ejus vita : cl *dato* sic esse, posset dici quod manifestaverit reslrictioncmsuam interrogantibus , immittendo manum in tunicam.

Obj. 6' *contra tertiam conclusionem* propositiones damnatas ab Innocer.tio XI, af

latas *n probationem primæ conclusionis, quibus videntur damnari omnes restrictiones mentis.

R. 4° restrictiones quas admittimus, nec esse nec dici proprie restrictiones mentis, sed potius dictionis, ut dixi supra , adeoque non comprehendi in condemnatione restrictionum mentalium.

R. 2' propositiones objectas esse damnatas in sensu auctoris unde sunt excerptae, scilicet Sanchez qui restrictiones pure et stricte mentales defendit. Is enim, lib. 3 in Dccalog. c. G, n. 15, sic loquitur : « Posti sunt quoque absque mendacio ea verba » usurpari, etiamsi ex sua significatione non Bsint ambigua, nec cum sensum verum » admittant ex se, nec cx circumstantiis b occurrentibus, sed tantum verum sensum d reddant ex aliquo addito, mente profed rcnlis retento quodeumque illud sil ; » et immediate sequitur propositio damnata : *Visi quis solus, vel coram aliis, etc.*

Insuper, *dato* quod non sic intellexerit praefatus auctor, nihilominus cum ejus propositiones prout jacent sint indefinitae proindeque universales, comprehendunt restrictiones etiam stride mentales el consequenter falsae ac juste damnalæ, absque eo quod late mentales censeantur damnatae.

Obj. Usus restrictionum late mentalium videtur derogaro simplicitati chrisliaanæquam nobis commendat Christus, Matlh. 5, his verbis: *Sermo vester sit; Est, csl, non, non.* Ergo.

R. Fateor *verum* esse *antecedens* extra casum necessitatis, ul fert expresse conclusio nostra ; *nego* autem , ubi necessitas cogit hunc modum loquendi adhibere, ut ibidem probavimus. Sic, v. g. Christus prohibet occidere, imo el laxiore proximum : et tamen, secundum omnia jura, licet vim vi repellere, non solum lædendo, sed el occidendo injustum vitæ aggressorem : ita in nostro casu.

CONSECTARIA PRÆCEhfcNTIS DOCTRINAL.

Doctrinam hucusque traditam in præsenti articulo, puto nunc communiter receptam. El quantum ad primam conclusionem , neminem scio (pii contrarium aperte doceat post damnationem superiorum propositionum Quantum autem ad secundam el tertiam conclusionem, eas docent eliam hi qui sunl severioris moralis, licet «anien a vocabulo *restrictionis mentalis* abstineant et abhorreant; *a fortiori* qui sunl minus rigidi.

Verum quanta est consensio in tradendis principiis, tanta est dissentio in iis applicandis ad casus particulares. Rigidiores ita coarctantrestrictiones improprie mentales, ut ferme ubique videant stricte mentales cl mendacia. Laxiores ita eas extendunt, ul in nullo fere casu stricte mentales aut mendacia agnoscant : ab utroque extremo recedere conabor. Itaque

Colliges l°ex dictis, juste damnatam esse, ab Innoccnlio XI hanc propositionem n. 28 : « Qui, mediante commendatione vel » munere, ad magistratum vel ollicium » publicum promotus est, potest cum res» trictione mentali præslarc juramentum » quod de mandato regis a similibus exigi- n tur *(nimirum se non mediante commenda- » tione vel munere ad magistratum esse pro- » motum),* non habito respectu ad intentio- D nem exigentis, quia non tenetur fateri n crimen occultum. » Quia cum respublica habeat jus exigendi tale ljnramcntum ob bonum pubicum, nc indigni promoveantur, obligatio est in jurante nude aperiendi veritatem, adeoquesi restrictionem aliquam adhibeat quam nec supponunt nec supponere debent interrogantes, erit stricte mentalis. Si autem non velit cogi fateri crimen occultum, muneri renuntiet.

In Supp q 11 a. I ad 3.—*ColligcsH0* confessarium sive in judicio sive extra interrogatum de crimine quod ex sola confossione novit, si aliter non possit evadere, posse dicere *sc nescire;* quia, juxta usum communiter receptum in his circumstantiis , *nescio* significat, *nescio ut homo , nescio ul revelem :* cl ita inlelligunt aut intelligerc debent qui interrogant.

Si autem magis urgeatur el interrogetur utrum nesciat ullo modo, eliam ex confessione, debet respondere se, sive sciat, sive nesciat, nec posse nec debere respondere ad hanc impiam et sacrilegam interrogationem; sed non polesl dicere , N< *scio* .· quia tunc ly *nescio* non significat amplius ipsum nescire ul hominem , nec ita potest intelligi ab interrogante, cum expresse su i interiogalione excludat hunc sensum unde sic respondere forct restrictio pure mentalis et mendacium.

Quod dico de contcssano , idem videtur i censendum quoad utrumque casum dc secretario, et de legato interrogato circa secretum sui regis. Idem etiam quidam censent dc obstetrice, medico, chirurgo, advocato, consiliario, exercitus aul provinciae præfccto et similibus personis publicis ; quia, inquiunt, usus invaluit ut, quando ex revelatione aperta sequeretur grave damnum, terminus *nescio* in his aut similibus personis significet, *nescio ul persona particularis,* aut supponat vel subaudiat aliquam aliam restrictionem.

At si agatur dc personis privatis , puta , in his aul similibus casibus, maritus stricto gladio intentat mortem uxori , nisi fateatur adulterium occultum ; latro minatur tibi mortem , nisi ipsi aperias ubi sit tuus thesaurus , cl sic in aliis : certum est tales non teneri aperte respondere ad mentem tam injuste interrogantis cum tanto sui damno,sed posse dissimulare seu celare veritatem æquivocis ct restrictionibus late mentalibus , *ul palet ex tertia conclusione.* Sed utrum possit respondere ut ante , *Nescio ,* non *feci*, subinlelligcndo mente aliquam restrictionem ? re attentius considerata , resolutio mihi nunc videtur dubia. Forte enim posset dici quod qui alium injuste interrogat in re gravi,stalim el quasi naturaliter rei gravitas ipsum admonetsuæ injuslæ interrogationis, el juris quod habet alter secretum suum peraliquam æquivocalioncm ant restrictionem celandi , si aliter evadere non possit : quo supposito, foret restrictio late mentalis. Doctioris judicium cxpeclo.

Colliges 3' eos qui petentibus mutuum , commodatum,eleemosynam, etc., respondent , *Non habeo,* subinlelligcndo, ad libi dandum, commodandum, etc., plerumque mentiri, supposito quod habeant, quia cum talis restrictio ordinario nulla aliqua circumstantia manifestetur exterius, remanet mentalis el consequenter mendacium; secus autem si habeant quidem, sed tantum quod sibi necessarium est, aul quod aliunde non possunt dare, quia üinely non/i«6eo, subintelligendo *quod posium tibi dare,* est ad sensum interrogantis; non enim interrogans censetur petere quod non possis dare. Sic etiam -o non *possum* , quod secundum se significat impossibilitatem, in certis tamen circumstantiis significat, non *placet, non convenit :* cl sic de variis aliis formulis loquendi.

Quantum au loin ad has formulas loquendi, scu subscribendi epistolis , *Ser vus tum obedienlissimus, ad omnia paratus, dtrotissimus, omnia mea tua sunt,* el similes, nullam continent mentis restrictionem, adeoque non sunt mendacia; quia accipiuntur ut signa urbanitatis ct honoris cl plerumque hypcrbolicc.

Colliges 4" reum contra juris ordinem interrogatum , si aliter subterfugere non uleat, posse respondere, *Non feci, non occidi;* quia, licet illa verba sint generalia cl secundum suam naturalem significationem simpliciter negent quodquæritur, tamen propter circumstantias loci , temporis elpersonarum , juxta communem usum loquendi in judiciis, admittunt sensum restrictum, hunc aul similem : *Non probor fecisse ; non feci quod quœralur a me. juridice ;* non/en *quod tu possis inquirere,* etc. Ita Bannesr! alii quos citat ct sequitur Sylviushicq.69, a.2; idque confirmat ex sententia D.Th q. 67, a. 2, juxta quam quandojutlex , p; dens secundum allegata et probata, ı<·· demnat eum quenrscit scientia privata cs- innocentem , declarat cl dicit eum fecis-' crimen ob quod condemnatur: ul non mentiatur, intelligere debet quod fecerit, lm est, quod probatur fecisse, quod sil juridio' (alis: ergo similiter, quando reus illegitime interrogalusdicit, *Non feci,* sensus esse potest , secundum usum fori, Non probor fecisse, non feci quod quæra tura me juridice, etc. Propter easdem rationes, testis illegili me interrogatus potest eodem sensu respondere, *Nescio, non vidi,* etc.

Hicq 69. a. d. o. ct q. 70. a d. o.— *Colligcs5°* e contra reum juridice interrogatum (idem dic de teste) non posse uti illa restrictione, aut amphibologie, sed teneri nude et sincere respondere ad montem interrigantis, adeoque ct crimen fateri , quamvis ipsi inde mors aut grave malum immineat; quia in judico est jus interrogandi de veritate criminis : ergo in reo obligatio illam fatendi, tum quia jus et obligatio sunt correlativa,tum quia inferior tenetur obedire superiori legitime præcipienti , légitimé autem judex præcipit quandoj uridice interrogat: quandonam autem juridice interrogat , dicitur in tract, de Jure et Justitia. Quamdiu itaque reus manet in proposito celandi veritatem, non est capax ansolutionis : non debet tamen cogi retractare quod negavit si tniplius non interrogetur. Vide quædixi de hac materia in tract, de Justitia.

Sed quid, si juridice interrogatus sil innocens , puta, quin fecit homicidium inculpabiliter , sive se defendendo, sive putans invincibiliter occidero feram ; vel non fecit, sed de eo accusatus , interrogatur de indiciis, v. g. an sil iste ejus pugio, an fuerit in tali loco, an porhanc viam transierit, etc.; tcnebilurne fateri veritatem simpliciter sicut si esset reus , etiamsi inde immineat mors aut grave malum? Eadem est quæstio de teste.

Quidam affirmant; quia , inquiunt, restrictio quæ tunc adhiberetur foret puro mentalis, cum nulla hic circumstantia possit manifestare illam judici, utpolo qui prudenter accusati et juridice interrogati responsionem eo modo accipit ac si de facto esset reus.

Negant alii, volunique hunc do quo est casus, posse restrictione uli el dicere. *Non feci homicidium,* suhintclligendo, *criminosum,* seu do quo interrogas ; non *est meus pugio,* subinlelligcndo, *quo crimen commisi; non fui in lali loco,* subintelligendo, *ad crimen patrandum.* Similiter testis de visu. Quia , inquiunt, interrogatio seu præceptum superioris csl in falsa praesumptione et responsio est ad sensum ejus; non enim interrogat, aut interrogare intendit de homicidio nisi ut criminoso, atque ita restrictio non est pure mentalis.

Eadem ratione, inquiunt, el eodem sensu interrogatus an veniat e loco, puta Lcodio, qui creditur falso peste infectus, potest negare, etsi veniat. Clericus seu religiosus qui non csl obnoxius tributo, potest respondere exactori sc non habere mercem tali tributo obnoxiam, licet habeat. Qui justa compensatione occulto accipit pecuniæ summam, quaerenti de furto potest respondere sc nihil accepisse, subinlelligendo, injuste et furtive. Qui do successione alterius subtraxit quod vere suum erat, judici into roganti an aliquid subtraxerit, potest respondei e negative,subinlelligcndo, quod sil alienum. Qui foro cessit cl do bonis subduxit, præcise ul non mendicato vivat, respondere potest, sc nihil subduxisse, scilicet injuste. Mu tua tarins qui fideliter reddidit mutuum quod iterato repetit mutuans, negare potest judici se accepisse mutuum , scilicet quod solvere debeat : cl sic sexcenta alia ; quia, ut dictum est, in his cl similibus, cum interrogatio sit de re culpabili seu injusta, responsio csl ad mentem interrogantis, ideoque restrictio late mentalis.

Porro quæ ex his duabus opinionibus sit rationi conformior, perpensis utrimque momentis, judica, lector. Iloc unum dantaxat te monitum velim, in praxi secundæ sententia) subesse periculum, ne sæpc passio eblandiatur, et reputet se a crimine de quo interrogatur immunem, cum revera coram Deo sil nocens. Unde, quantumvis eam reputes speculative probabiliorem, auctor tamen tibi sum ut ante facium eam in praxi non consulas, nisi saltem eum n~»-gna cautela.

Petes 1° utrum uti terminis qualitercumque æquivocis sino causa, quando sensus a loquente intentus non est obvius, ncc ad mentem interrogantis, sit mentiri?

Suppono ex lerlia conclusione, in casu posito esse peccatum non solum contra charitalem , societatem cl sinceritatem, sed etiam contra virtutem veritatis seu voracitatis præcipicntis aperire verum quod quaeritur. Sed utrum sil insuper mendacium? licet enim jam resolverimus negative citata conclusione lerlia , modo termini maneant æquivoci, hic restat explicandum quandonam remaneant aul non remaneant æquivoci. Unde in petitione dixi, *terminis qualitercumque æquivocis.* Igitur ad petitionem.

R. cum Layman sub distinctione. Si spectatis omnibus circumstantiis, oratio permittat ambiguitatem , licet ab audiente non intellectam , non est mendacium ; quia verba tunc remanent æquivoca el de facto exprimunt exterius quod loquens gerit interius. Si vero oratio, licet secundum se duos sensus habere possit, tamen ex modo interrogantis, respondentis, xltisquc circumstantiis ad unum sensum certum determinatur, est mendacium : v. g. interrogatus utrum paler sit donf respondes, *Non est domi,* inlelligendo quod domi nor comedat, mentiris; quia, licet verbum *est* absoluto spectatum , significet comestionem et existentiam, tamen per antecedentem interrogationem, respondendi modum et alias circumstantias, determinatur ul in tali enuntiatione , tam secundum vulgarem

loquendi modum quam secundum sapientes, signified existentiam tantum, et sic desinat esse equivocum. Jam autem cum voces ad alterum directs significare debeant, cx communi hominum institutione, non potest privatus arbitratu suo , ul jam alias dixi, affingere enuntiationi significationem alienissimam ab omnium etiam sapientium hominum conceptu : alioquin oportebit dicere nullum esse mendacium , si quis interrogatus utrum in templo sint columns, respondeat : *Nulla esi ibi columna,* id est, nulla comedit.

Petes '2° utrum talis peccet etiam contra justitiam , ita ul teneatur ad compensationem damni, si quod inde sequatur?

R. cum laudato auclore sub eadem disdinclionc. Si oratio, spectatis omnibus circumstantiis, vere fuit ambigua, non videtur peccasse contra justitiam , ncc teneri ad compensationem, quia tunc deceptio ac damnum non loqucnli, sed potius audientis simplicitati aul imprudentis adseribi debet : si autem oratio de se ambigua secundum circumstantias, ad unum sil determinata , r. g. si viatori qusrenii cx te utrum latro sit in sylva , respondeas, *Non est lalro in sylva,* intelligendo quod non comedat in sylva , perniciosum est ac injustum mendacium secundum nos, et secundum omnes, dolus malus ex quo oritur obligatio damni compensandi.

ARTICULUS III.

De perjurio.

Quid et quetuplex ait perjurium, et quale peccatum?

2 98. a. 1. o.—*Jjlcot* Perjurium,stricle cl proprie dictum, essentialiter importat lalsitalem, dcfinilurquc ideo communiter, *juramentum falsum* , seu *mendacium juramento firmatum.* Quia perjurium , quod idem csl ac perversitas juramenti , dioilur quod contrahatur directe fini juramenti quod est confirmatio veritatis; hoc autem præstaljuramentum falsum.

Ib. ad 1. — *Dico2* Perjurium,lateelgeneraliter sumptum, csl omne juramentum illicitum, hoc est, destitutum aliquo ex tribus comitibus, nempe veritate, judicio et justitia dc quibus supra disseri, de juramenl. arl. 4, juxta illud Hicron. in cap. 4 Jerem. *Jusjurandum habet comites veritatem ,judicium atque justitiam; si ista defuerint nequaquam erit juramentum* (nempe ultimum), *sed perjurium.*

Ibid. — Quapropter est triplex : Unum stricte dictum cui deesl veritas , de quo in prima conclusione ; secundum , cui de est justitia ; quocumque enim modo quis jurat illicitum , et hoc ipso falsitalem incurrit, quia obligatur non præstare quod juravit: tertium, cui deesl judicium; quia cum quis indiscrclejural, ex hoc ipso periculo se committit falsitalem incurrendi. Primum, primo et principaliter participat rationem perjurii , *ul patel ;* alia duo secunda rio ct imperfecte.

Dico 3° Perjurium defectu solius justiliæ quandoqueest mortale, quandoque veniale: defectu solius judicii ex parle causæ jurandi est communiter veniale ; ex parle sufficientis inquisitionis dc veritate est mortale vel veniale pro ratione negligcnliæ. Ista require supra dissert, dc juramento, art. 4, circa comites juramenti.

A. 2. et 3. — *Dico* 4° Omne perjurium assertorium proprie dictum , si sit perfecte deliberatum, est peccatum mortale ncc admittit levitatem maleriæ ; quia quod aliquis Deum testem invocet falsilalis , per hoc dat intclligere quod vel Deus veritatem non cognoscat, vel falsitalem testari velit, proindeque quod sit vel ignorans vel mendaxel improbus, quod involvit gravem Dei irreverentiam ct contemptum etiam in re levi. Imo quod pejeret in re levi, quantum ad aliquid, magis auget injuriam Deo faciam , quatenus sine ulla causa urgente Deum in testem falsilalis adducit.

Hinc merito ab Innocenlio XI damnata est hæc propositio n. 24 : Focare *Deum in testem mendacii levis, non esi tanta irreverentia propter quam velit aul possil damnare hominem.*

Dico 5U Perjurium promissorium cui deesl veritas præsens, scilicet animus adimplendi quod juratur, est semper mortale; quia cx hac parte est assertorium. Si autem deesl tantum veritas de futuro, quatenus non impletur quod est juratum , est quidem mortale cx genere suo , admittit tamen Hitatem maleriæ, ita ut in re levi sit tantum veniale. Ita, juxta sententiam quam ul probabiliorem elegimus, salisque fuse discussimus de juramento art. 6, § 1. Require ibi

Dico 6-Qui jurat cum restriclic.ne proprie mentali , peccat graviter et multiplici-

1er, non ridetur lamen stricte cl simpliciter perjurus, sed secundum quid tantum. -

Probatur prima pars. ! Mentitur dupliciter, el in quantum utitur restrictione stricte mentali ct in quantum simulat se juramento continuare quod exterius exprimit, cum revera et ex animo non confirmet. 2° Utitur juramento exteriori et nomine Dei ad decipiendum, quod est graviter Deo injuriosum, fini juramenti conirarium, bono communi et societati humanæ perniciosum. 3° Invocando exterius Deum in testem mendacii, actu exteriori est in eum irreverens ct injuriosus, non secus ac is qui actu exteriori coleret idolum absque animo colendi ; sicut enim iste foret idololatra exterius, sic ille esset perjurus exterius.

Probalur secunda pars. Perjurium stricte el simpliciter non est absque animo Deum vocandi in testem falsilalis : atqui qui jurat cum restrictione proprie mentali, non habet animum vocandi Deum in testem falsilalis quam exterius verbis exprimit, sed veritatis quam in mente relinet: *ergo. Minor csj evidens. Major* etiam *constat ex dirtis* supra de juramento. Non enim est juramentum stricte et simpliciter sine animo jurandi seu vocandi Deum in testem : ergo nec salsum juramentum seu perjurium stricte et simpliciter sine animo vocandi Deum in testem falsi.

Confirmatur. Qui jurat falsum sine animo jurandi præcise, non est stricte el simpliciter perjurus : ergo similiter, qui jurat falsum sine animo jurandi pro re falsa, non est simpliciter et stricte perjurus; sed uterque est perjurus secundum quid, nempe exterius.

Objicies propositionem hanc damnatam dequa supra *: Si quis..... juret se non fetissc aliquid quod revera fecit, intelligendo intro se aliquid aliud quod non fecit... refera non mentitur,ncc est perjurus.* Insuper auctores communiter vocant talem perjurum.

Ad primum, posset responderi quod ad falsitalem propositionis copulalivæ sufficiat unum membrum esse falsum , ct sic cum falsum sit cum de quo est sermo in propositione damnata, non mentiri, lota propositio esi fais? et consequenter juste damnata. Sed

/f. quod, licet is de quo agitur non sil Uncte et siinnlicitcr perjurus, quia non est talis animo, est lamen perjurus secundum quid, scilicet exterius el in foro fori ; sicque falsa est propositio damnata quæ simpliciter et absolute negat esse perjurum, ct eo maxime quod illius sensus sit, neque exterius esse perjurum, cum dicat cum non mentiri.

Ad secundum, R. vocari ab auctoribus talem perjurum , non quia est stricte el simpliciter talis, sed quia est talis secundum quid , scilicet exterius, el reputatur simpliciter ct absolute talis in foro fori ubi de internis non judicatur.

Repones. Habetur ibi mendacium juramento firmatum : ergo simpliciter perjurium.

R. N. ant. Non enim jurans, ut dixi, intendit suo juramento confirmare falsitatem quam verbis exprimit, sed veritatem quam mente retinet. Vel *distinguo.* Habetur mendacium juramento exteriori firmatum, *C.* interiori, *N.* Et consequenter habetur perjurium exterius, non interius.

Dico 7° Non est perjurium, nec ullo modo illicitum jurare cum restrictione late Tnenlali et sub æquivocis, gravi urgente causa, eo scilicet modo quo dixi supra licitum esse uti restrictionibus conclusione secunda et tertia; require ibi:cum hac lamen differentia quod, propter reverentiam Divini nominis, major adhuc causa requiratur ad jurandum quam ad simpliciter asserendum seu negandum.

Dico 8 I Jurare cum restrictione late mentali vel cum æquivocis sine causa gravi, licet non sit perjurium , quia, ut dixi loco citato, non est mendacium, est tamen illicitum propter rationes quas deduximus in probatione sccundæ partis lertiæ conclusionis ibidem : quæ rationes adhuc magis militant contra juramentum quam contra simplicem assertionem vel negationem. Vide ibid.

ARTICULUS IV.

De consuetudine jurandi et pejerandi.

Consuetudo jurandi nihil est aliud quam habitus seu pronitas ad facile frequenterquejurandum, acquisita cx frequentibus actibus jurandi.

Dico 1° Consuetudo voluntaria jurandi est mala, quia inclinat ad malum Licet enim imaresecundum sp non sil malum,

tamen facile el frequenter jurare est malum , ut dixi de juramento.

Dixi, *consuetudo voluntaria ;* sub lme enim conditione h<®c ct sequentes conclusiones debent >nle'<iigi. Censetur autem voluntaria in eo qui non solum eam fovet, sed qui non curat eam eradicare. In eo vero qui eam sincere rclractat et studet eam corrigere , etsi nondum sil penitus eradicata, desinit tamen esse voluntaria ct consequenter peccaminosa.

Dico 2° Qui consuevit jurare, ita ul neque velit neque solitus sit jurare falsum, ordinarie non peccat mortaliter consuetudinem illam non extirpando aut jurando, etiam quando subinde jurat falsum cx inadverlenlia et subreptione; quia talis regulariter peccat tantum defectu judicii in juramento, nex exponit periculo saltem proximo pejerandis

Attamen , quia lalis consuetudo, quamvis non silde se mortalis, facile tamen potest degenerare in mortalem, lum propter periculum scandali ct contemptus, lum quid proclive csl ul inde facilitas pejerandi oriatur , sedulo incumbendum est ad ejus eradicationem. Modtim eradicandi indicat S. Aug. Semi. 28 dc VerbisApost. dicendo: *Non fiat juramentum hodie, pigrius fiai cras*, si *cl cras non fuerit; minus laborat qui custodit, adjuvatur enim consuetudine superioris dici. Triduo moritur pestis dc qua liberamur.*

Dico 3° Consuetudo voluntaria jurandi indisüriminalim, sive verum sive falsum, constituit hominem in statu peccati mortalis , ita ul toties actus peccet mortaliter peccato omissionis (dc peccato commissionis dicam modo) quoties, recordatussuæ pravæ consuetudinis, illam extirpare non proponit nec procurat; non secus ac si concubinam domi habere el, advertens periculum peccandi, illam non removeret. Kalio est, quia talis consuetudo est ipsi occasio proxima pejerandi ; qui aulem remanet voluntarie in proxima occasione, scu in proximo periculo peccandi mortaliter, csl in continuo statu peccati mortalis, ipsique incumbit sui) mortali obligatio hanc occasionem amovendi dum polcsl ; quod si omittat , conseq» nier peccat mortaliter. El ideo, qo> versantur in tali consuetudine quam nolunt aul non curant corrigere, non sunt absolvendi; el omnes confessiones quas durante illa voluntaria consue* tudinc fecerunt, sunt repetenda?, quia invalidae.

Dico 4° Qui ex jam dicta consuetudine jural falsum etiam inadvertenter, retis est peccati mortalis perjurii, juxta Na«irr.Mcdinain, Valentiam et alios quos citat et sequilur Sylvius hic q. 98, a. 3. Quia tale perjurium etsi non sil voluntarium in sc, csl tamen voluntaribm in sua causa, nempe in prava consuetudine quam debuit cl potuit auferre el non abstulit.

Imo, juxta curndcm Sylvium, cum supponatur paratus jurare quodlibelsive verum sive falsum, ncc tunccliam excusatura peccato mortali quando jurat verum, nisi advertat esse verum, quia alioquin per accidens est quod jurct verum, siquidem sil æque paratus jurare falsum ac verum, et ex illa prava animi præparatione procedat ejus juramentum.

Dices. S. Thorn, hic ari. 3, ad 2, dicit: *Quod si quis non adverlat se jurare e' esse [alsum quod jural, non vidciur habere intentionem jurandi, cl ideo a perjurii crimine excusalur.* Ergo.

Λ. hoc esse verum in co qui sic inadvertenter jurat, ut cx hoc videatur non habere intentionem jurandi, qualis est qui jural inadvertenter *ex lapsu lingua,* de quo expresse loquitur ibi S. Doctor. At id dici non polcsl de illo qui voluntarie permanet in consuetudine jurandi indiscriminalim sive verum sive falsum ; is enim jurando inadverlenler cx illa consuetudine, habe! saltem voluntatem virtualcm jurandi falsum.

Quantum ad alias objectiones quæ lien possunlcontra hanc conclusionem, require dissert, dcjuramento, ari. 4, circa particulam *veritas.*

Diro 5 Qui jurat inadvorlenter falsun ex hac prava consuetudine quam tamen se rio retractavit ct sedulo conatur extirpare excusatur a peccato ; quia perjurium nos est amplius illi voluntarium in causa qu< ipsi nunc est odiosa el involuntaria.

Quod hic dixi de consuetudine pejerandi proportione servata , dicendum est do aliis pravis consuetudinibus, v. g. blaspnemandi, turpia loquendi, detrectandi, etc.

ARTICULUS V.

Ijtrum liceat exigere seu recipere juramentum a pejeraturo, vel juraturo per [alsos deos !

Nota sensum tituli non esse, utrum liceat exigere ab aliquo ul pcjcrel, vel jurct per falsos deos, hoc enim esset exigere ab eo peccatum formaliter el directe, quod nunquam licet, sed utrum liceat exigere simpliciter ut juret, licet aliunde sciatur pejeraturus aut juraturus per falsos deos.

Hic. q. 98. a. 4. o.— *Dico* 1° Si aliquis exigat juramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris, ad petitionem alterius partis, ul judex , v. g. non videtur esse in culpa , etiam si sciat allerum juraturum falsum. Quia 1° non tam judex videtur tunc exigere juramentum quam ille ad cujus instantiam exigit, qui non evadit culpam mortalem si conscius futon perjurii non desistat urgere, ul dicam modo.

2° Quia judex, tum ratione officii publici quod gerit, lum ratione partis quæ urget el cui tenetur administrare justitiam , habet justam causam non impediendi seu permittendi perjurium quod alter ex propria malitia est commissurus ; — Ibid, ad 4. — licet enim malo uti propter bonum sicut et Deus utitur.

Sylvius hic excipit casum quo pars urgens etiam sciret alterum pejeraturam; tunc enim , inquit, judex non potest illi irrationabiliter et culpabiliter petenti acquiescere, nec id exigit ordo juris eum injuria Divins majestatis. Equidem fateor judicem m hoc casu teneri facere quod in se est, ut pars exigens remittat juramentum ; sed si nolit ct cx dcnegalionc judicis nascatur inconveniens, puta scandalum , quod judex dicatur denegare absque causa justitiam , quod habeatur corruptus, suspectus, etc., puto sufficientem esse ipsi causam negligendi utrnisque el exigentis el pejerantis peccatum. Si enim privatus ob commodum temporale possit permittere peccatum usurarii a quo petit mutuum , *a fortiori* judex in præscnli casu. Nemo enim, ul communiter dicitur, 'enetur impedire peccatum proximi cum gravi suo damno.

Magis fundate idem Sylvius excipit causas criminales, in quibus accusator in probatione deficiens, vellet judicem exigere juramentum a reo. Sive enim reus existimetur pejeraturus, sive non, non potest ab eo juramentum exigere, sed accusator in probatione deficiens causa cadit el debet pœnam talionis luere. Ita statuunt jura , cans. 2, q. 3, C. *Qui non;* ct q. 8, C. *Qui crimen.* Non vidciur etiam judex posse exigere juramentum ab utraque parte de re inter ipsas controversa , quia tunc neccsse est alterutram pariem pejerare.

Ibid. o. et ad *i.* — *Dico* 2 ' Privatus nesciens aul dubitans an alter sit pejeraturus necne, potest ex causa ab eo exigere jura mentum, etiamsi iste fortasse pejeret; quia nemo præsumitur malus nisi probetur, el exigens utitur jure suo ad habendam notitiam rei quam refert ipsum scire.

Dico 3° Privatus sciens aul probabiliter credens allerum pejeraturum , non potest regulariter absque gravi peccato exigere, vel cliam a parato recipere juramentum ; quia est præbere alteri occasionem peccandi absque ulla spe alicujus boni, cum sit juraturus contra exigentem , ct id quod praetendit negaturus, aut quod negat asserturus : unde veritas non solum obscurabitur magis, sed evertetur.

Confirmatur. Cum nulla sit justa causa exigendi aul recipiendi in tali casu juramentum , exigens vel recipiens convincitur aul saltem moraliter censetur velle potius perjurium quam simplex juramentum.

Unde S. Aug. Serin. 11 dc Sanctis, dicit: *Ille qui hominem provocavit ad jurationem, el scit cum [alsum esse juraturum, vincit homicidam ; quoniam homicida corpus occisurus est, ille animam.* Et ibid, referi exemplum de quodam Tulolymcno qui divinitus in raplu flagris affectus fuit, eo quod juramentum a proximo in tali casu exegisset.

Nec juvat respondere quod, qui paratus csl pejerare, jam seipsum mal? voluntate peremerit antequam rcipsa pcjcrel; quia nihilominus hujus juramenti exactor causa csl cur externo perjurio nomen Dei polluatur. Adde quod homines sæpe non habeant voluntatem pejerandi, sed eam concipiunt cum urgentur ad jurandum.

Dixi Iu-, *sciens aul probabiliter credent.* Tunc censetur aliquis *scire,* quando ipsi certo constat de opposito quod alter vult determinate jurare; *probabiliter credes t:* quando novit jam alias pejerasse, esse nu-

la; conscientiae, nihili facere juramentum.

Dixi 2u, *regulariter;* quia quidam non improbabiliter excipiunt quosdam cast*,. 1° Si agas causam alterius el ratio officii lui postulet ul ab adversario jusjurandum petas, ita ui si omittatur habearis praevaricator. 2° Si speres illuni metu ct reverentia Divini nominis non ausurum pejerare, et alias magni tua intersit. 3° Si ejus perjurio uti possis in tuum commodum : v. g. aliquis qui apud alios habetur verax te falso crimine infamavit, exigis cx causa ab eo juramentum in alia re quam alii norunt esse falsam, prævidcns ipsum pejeraturum, ulsic tides ei detrahatur ctcalumniam propulses. Quia in his casibus est spes alicujus boni ob quod potest negligi peccatum alterius.

Dices contra conclusionem. Licet exigere juramentum ab infideli quem scis juraturum per falsos deos : ergo et ab eo quem scis pejeraturum.

R. N. consequentiam. Disparitas patebit ex sequenti conclusione. Unde

Ib. ad 4. — *Dico* 4° Licet ex causa gravi exigere juramentum ab infideli qui scitur juraturus per falsos deos. Ita post S. Aug. Episl. 154 ad Publicolam, S. Thomas cl theologi communiter. *Probatur* 1° ex S. Scriptura. Genes. 31, ubi Jacob recepit juramentum Laban Jurantis *per Deum Abraham et per Deum Nachor.* Item ex praxi quotidiana mercatorum qui contrahunt cum infidelibus, ct principum qui ineunt foedera cum illis.

Ibid. — *Probatur cliam ratione.* Quia in juramento per falsos deos habetur bonum fidei seu finis juramenti, nempe confirmatio veritatis, ex quo vel sequitur lucrum vel vitatur damnum , proindeque subest justa causa permittendi peccatum alterius, quod non reperitur regulariter in perjurio, ut dictum est : et hæc est disparitas ad instantiam factam contra praecedentem conclusionem.

Dices. Non liceret ab eo qui scitur sacrificaturus idolo, petere simpliciter ul sacrificet, neque a mago qui scitur curaturus per magiam , ul curet, etiamsi ille posset vero Deo sacrificare, el iste sine magia curare. Ergo smiiliter, etc.

Ad primum. Sylvius hic illud concedit ct *negat consequentiam,* conaturque afferre desparitatem quæ nobis videtur insufficiens.

Quapropter *nego* cum quibusdam aliis h<M primum esse illicitum ubi esset gravis causa sacrificium petendi. Etenim , juxla principium jam pluries inculcatum, licet cx gravi causa petere ab alio id quod polesl licite facere, etsi prævidcalur quod cx propria malitia sit malefacturus; — Ibid. —quia possumus malo uti ad bonum sicut facit Deus, et nemo tenetur impedire peccatum alterius cum gravi suo damno, ut dictum est.

Ad secundum. Negant illud Lcssius et Layman, sed immerito; probavimus enim, articulo dc magia , nunquam licere habere societatem cum dæmone, nec ab eo recipere , aul permittere ut per eum nobis conferatur beneficium. Vide loco citato. Non sic aulem nobis prohibetur omnis societas cum infidelibus, nec ab eis recipere aliquod beneficium.

Petes 1" quodnam sit peccatum gravius, jurare per falsos deos verum, vel jurare falsum per verum Deum?

Respondet S. Aug. Episl. citata : *Sinentia dubitatione minus malum est per deum falsum jurare veraciter quam per Reum verum jurare fallaciter ;* quod ordinarie verum est, quia plerumque infideles jurant ex ignorantia quæ, saltem minuit eorum peccatum , vel etiam non jurant cx animo. Perse tamen videtur gravius jurare veraciter per falsum deum , quia hoc est ipsum ex animo venerari pro vero Deo, quodcslscelus idololatriæ.

Petes 2« utrum perjurium sit gravius homicidio ?

Quolib. 1. a. 48. — *R.* Perjurium secundum sc et ex objecto est gravius homicidio. 1° Quia est directe conlra Deum el virtutem religionis quæ est inter virtutes morale? nobilissima. Homicidium aulem est directe contra proximum et virtutem justiliæ particularis. 2o Quia homicidæ interdum defertur juramentum ad sc purgandum;quod frustra fieret si homicidium esset gravius, quia præsumeretur tunc quod , qui majorem culpam homicidii commisisset, non veneretur minorem perjurii incurrere.

Quod aulem homicidium gravius puniatur in judicio humano , non est quod sil majus peccatum coram Deo, ed quia est magis nocivum hominibus cl rcipublica!, quod maxime spectant judicia humana.

Petes 4° quænam sint pœnæ perjurarum ?

flic q. 98. a. 3. ad 3. — *R.* Jure civili, Ul docet Glosa in L. *Si quis majorai,* cod. *de Transactionibus,* perjuri in juramento promissurio alteri nocivo sunl ipso facto infames, infamia scilicet civili ; non autem perjuri in juramentis assertoriis aut promissoriissoli Deo factis, quos tamen judex potest etiam per sententiam infamia notare cl aliis pα-nis arbitrariis mulctare, non secus ac blasphemos el alios peccantes conlra solum Deum : unde in mullis locis puniuntur præcisione manus ; apud Scythas plectebantur pœna capitis, apud Judæos manuum pedumque extremorum abscissione,

Jure canonico, caus. G, q. 1, c. *Infames* 17, quicumque perjurus notorius est ipso facto infamis, infamia facti scilicet, quæ non est pœna canonica nec inducit irregularitatem, sed tollitur bona vita, oblivione, mutatione loci, ul docent auctores. Si autem irrogatur cl declaratur per sententiam judicis, ul cum quis de perjurio est condemnatus, tunc est infamia juris inducens irregularitatem, nec tollitur per poenitentiam, oblivionem aul mutationem loci. Ita ibidem, cap. *Quicumque* 18 , el caus. 22, q. 1, c. ultimo, decernitur ut pro crimine perjurii pœna gravissima in foro conscienti» imponatur, qualis pro homicidio, adulterio, etc.

In summa, ipso jure, seu ante sententiam judicis nulla censura scu pœna canonica ob perjurium incurritur, sicut docent canonist® apud Layman hic c. ultimo, n°12.

DIGRESSIO HISTORICA.

DE REPREBENSIOKE S. PETRI A S. PAULO.

Utrum sinceri-, an simulatorie S. Paulus S. Pc·Irum reprehendent ?

Ad art. 11 pracedentis dissert.

Factum sic refert S. Paulus, Galat. 2 : *Cum autem venisset Cephas Antiochiam , in faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat : cum autem venissent subtrahebat ct segregabat sc, timens eos qui cx circumcisione erant ; cl simulationi ejus consenserunt cœleri Jud<ri, ita ul Rarnabas duceretur ab eis in illam simulationem : sed cum vidissem quod non recti ambularent ad veritatem Lvanqclii , dixi Cepheo coram omnibus: Situ, cum Judanis sis, gentiliter vivis, et non judaice, quomodo gentes cogit judaizare ?*

Circa hoc factum itaque acris, ut jam dixi, concertatio fuit inter S. Hieron-elS. Aug. *ut palet* cx hujus Epistolis et maxime ex Epistola 19, Hieronymo contendente cum quibusdam Græcis, ex conventione inita inter S. Petrum et S. Paulum , Petrum non cx animo, sed honesta dispensatione simulasse observantiam legalium , el Paulum non sincere sed simulatorie Petrum reprehendisse ut sic Judæos a legalium observatione averterent; Augustino e conlra propugnante Petrum vere legalia observas.se et in hoc imprudenter egisse, ideoque sincere a Paulo et non simulatorie fuisse reprehensum. Cum quo

1. 2. q. 103. *a. h. ad* 2. — *Dico.* Paulus vere et ex animo reprehendit Petrum el non simulatorie. Ita cum Augustino Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus Alexandrinus, Gregorius Magnus et S. Thomas.

Ib. — *Probatur.* Nefas est credere aliquid falsum esse in Epistolis Pauli quæ in lota Ecclesia habentur constanter pro Scripturis canonicis : atqui ex Episl. ad Galat. 2, constat Paulum cx animo et non simulatorie reprehendisse Petrum : ergo. *Probatur minor.* In ea dicit Apostolus se restitisse in faciem Pelro, *quia reprehensibilis erat cl non recte ambularet ad veritatem Evangclii :* ergo cum non immeritum, cl animo et non simulatorie reprehendit Paulus.

ILid. — Porro *adverte* non peccasse Petrum in hoc quod ad tempus legalia observabat, quia hoc ipsi tunc adhuc licebat lanquam ex Judæis converso, quod el non semel fecit Paulus ipse, ul dicemus modo; sed peccabat in hoc quod circa legalium observantiam nimiam diligentiam intempestive adhibebat ne scandalizaret Judæos, ita quod ex hoc sequebatur gentilium scandalum. Cum enim a paucis degerci Antiochi®, promiscue cum vivebat gentibus conversis, quibuslibet cibis etiam lege vetitis ut ipsi vescens. Hæc eo agente, supervenere ab Hierosoly mis ex Judæis chrisliani, nondum plane legem Moysis dedocli, qui gentium consortia ferrent iniquius. Ne ergo cos offenderet Petrus, a mensa gentilium scsubtraxit. Quo facto Petri, capitis ct principis Ecclesiæ, existimarunt gentes cærem s legis Judaic® adhuc esse necessarias ad salutem , ac proinde Paulum nuu recte nae*··

nnj eas docuisse. Fuit ergo istud peccaturus veniale, non erroris in fide, sed in facto cl imprudentiae. ,

Ncc valet *si dicas* cum Baronio ad annum Christi 51, Petrum dici *reprehensibilem* a Paulo, non ratione operis jure riteque cx dispensatione patrati a Petro, sed quia cx illo opere aborta res est merito reprehendenda, nimirum quod Petri exemplo gentes ad judaizandum impellerentur. Non valet, inquam ; injuste enim quis ob alterius peccatum reprehenditur cujus nulla ratione csl particeps. Sic actionibus Christi mullolics Judæi offensi sunl ; quis ideo reprehensioni obnoxium fuisse Salvatorem dixerit ? Iniquus ergo fuisset Paulus suam animadversionem dirigens in Petrum, nisi aliquatenus deliquisset.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° Paulus non potuit cx animo el serio reprehendere in Petro quod ipse licitum existimabat el quod ipse fecit; alias fuisset iniquus in sua reprehensione : atqui Paulus existimabat legalium observantiam esse licitam, el ipse ea observavit dum Timotheum circumcidit, dum sibi more Nazareorum caput tolundit, seque purificavit cum Judæis : ergo non seno, etc.

R. D. maj. Si Petrus id fecerit prudenter elsine scandalo fraterno, *C. maj.* Si Petrus id fecerit imprudenter cl cum scandalo fraterno, *N. maj. Ad hunc sensum distinguo min.* Paulus observavit legalia prudenter el sine scandalo fraterno , *C. min.* imprudenter el cum scandalo fraterno, *N. min.* Longe dispar itaque fuit facium Petri el Pauli. Paulus absque gentilium offensione observavit legalia inter Judæos, ut cis persuaderet se non damnaro legem Mosaicam tanquam malam. Neque ob hoc se subduxit a conventu gentilium : unde nullam ipsis præbuit ansam suspicandi quod necessaria esset ad salutem legis observatio. Unde Timotheum circumcidit, quia cx matre Judæus erat; Titum non circumcidit, quia erat ex utroque parente gentilis. At vcroS, Petrus imprudenter se gessit, quia in civitate quæ gentilium erat, prius cum gentibus cornescens, postea vero, propter observationem legis, ab eorum mensa se subducens , ne offenderet Judæos advenientes Je-«•osnlymis Antiochiam, occasionem præbuil gentibus existimandi necessariam esse abtinenliam a cibis lege Mosaica vetitis, qaia videbant principem Apostolorum in *ea re* prius factum suum corrigere/Uno verbo, Petrus cogebat gentes judaizare *conversationis exemplo,* licet *non docentis imperio,* ut ait Aug. cujus est hæc solutio, Episl. 19: non vero Paulus.

Insl. Si S. Petrus non se subduxisset *a* mensa gentilium, non pcccassel quamvis inde fuissent offensi Judæci : ergo nec peccavit se subducendo a mensa gentilium cum ipsorum offensione. *Paid ant.* quia Paulus ipse non se subducebat a gentilium mensa, etiamsi inde Judæi possent offendi.

R.N. consequentiam. Disparitas est,quod Judæi immerito offensi fuissent ex convictu Petri cum gentilibus, scandalumque fuisset passivum cx illorum parte, non activum exparte Petri; quia Apostoli prædicabaut palam jugum legis non esse imponendum gentibus, et legalium observantiam desinere, idque in concilio Jerosolymitanopreside Petro decreverant. At vero gentiles merito offendebantur ex subtractione Petri a suo convictu, quia hoc posterius ejus factum ipsis videbatur prioris retractatio, el animata quædam prædicatio qua docebatur legem esse servandam.

Obj. 2° Petrus non secus ac Paulus ipse cæteriquc Apostoli legis Mosaicæ ritus non ex animo observarunt, sed pia quadam dissimulatione , seu honesta dispensatione, ul Judæos lucrifacerent : ergo non erat vere reprehensibilis, ncc ipsum cx animo Paulus reprehendit. *Probatur ani.* ex ipsis Apostoli verbis prius citatis, ubi dc facto Petri dicit : *El simulationi ejus consenserunt cœleri Judæi, ila ul Barnabas duceretur ab cis in illam simulationem.* Ergo.

Confirmatur ex eodem Apostolo, 1 ad Cor. 9, dc se ipso dicente : *Factus* sum *Judæis tanquam Judœus, ul Judæos lucrarer ; iis qui sub lege sunl quasi sub lege essem fcum ipse non essem sub lege J*, ul *eos qui sub lege erani lucrifacerem.* Ergo.

R. N. ani. Ad probationem, dico facium el exemplum Petri vocari a Paulo simulationem , quia Petrus simulabat se legem observare quasi adhuc obligantem , cum revera id non intenderet , ulpole quam sciret abolitam, sed solum intenderet, se moribus Judaeorum pro lempore accommodare, nc illos offenderet.

Ad confirmationem , N. consequentiam,

on enim sensus esi quod Apostolus factus sit Judæis tanquam Judxus, quod simularet se observarn legem Mosaicam, alias sequeretur ipsum pari 1er simulasse observantiam ethnicarum superstitionum , cum ibidem dicat : *Factus sum iis qui sine lege erani lanquam sine lege essem, ut eos lucrifacerem.* Factus est ergo Judæis tanquam Judæus, non *simulantis astu, sed compotientis affectu,* inquit S. Aug. Episl. 9. Sicul ministrans infirmo fil lanquam infirmus cum illo, non quod se febres habere mentiatur, sed quia condolentis animo cogitat quemadmodum sibi ministrari vellet si ipse aegrotaret : ita, inqnam, Apostolus factus est Judæis tanquam Judæus. Sic enim eorum infirmitati compatiens, quandoque legem observabat, ul ostenderet non esse malam, quandoque non observabat, ut ostenderet non esse amplius necessariam ad salutem.

Insl. Legalia post passionem Christi erant antiquata cl mortifera : ergo neque Petrus, neque alii Apostoli illa observarunt aul observare potuerunt sincere. *Probatur ant.* ex Apost. Galal. 5, dicente : *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit.*

Ibid. add. — *R. iV. ani.* scilicet pro tempore quo nondum erat sufficienter promulgatum Evangelium ; tunc enim erant mortua quidem, sed nondum mortifera, nisi pro cis qui ea observabant ut necessaria ad salulam, quasi fides Christi non justificaret : et hoc sensu inlelligendus Apostolus citatus.

Repones. Legalia erant bona vel mala : si bona, non fuit reprehensibilis Petrus quod ea observaverit ; si mala, ergo Apostoli non sincere sed simulatorie ea observarunt.

R. tunc non esse mala, ct hoc sensu negativo esse bona, non autem absolute, quasi aliquam vim adhuc haberent aut necessaria forent ad salutem; erant enim, ut dixi, mortua licet nondum tunc mortifera : nec in hoc peccavit Peirus quod ea absolute observaverit, sed quod ea observaverit intempestive el imprudenter.

Replicabis. Si non sint malæ cæremoniæ legis, ergo nos possumus etiam nunc eas observare, quod tamen est hærcsis Ebionis, Cerenthi et Nazareorum.

R. N. consequentiam. Distinguenda sunt enim tempora. Tunc cum lex Evangelica •ondum esset sufficienter promulgata, poterant adhuc observari legis cæremom®, ut Synagoga cum honore deduceretur ad sepulcrum ; sed promulgata plene Evangelii veritate, morliferæ factæ sunl : unde qui eas nunc observaret, haoerelur violator sepulcri quo mullis a sæculis condita est Synagoga. Ita S. Aug. Episl. 19.

Obj. 3° auctoritatem veterum qui Apostolos legalia simulate observasse, cl Paulum simulate reprehendisse Petrum asseruerunt. Ili sunl Origenes, Didymus, Apollinaris Laodicenus, Alexander, Eusebius Emissenus, Theodorus, Heracleotes et S. Chrysostomus, quorum sententiam S. Hieronymus omni conatu propugnavit. Ergo.

ibid. — Porro simulationem hanc, de qua sæpe in hac digressione, non sic intelligcbant laudati auctores, quasi actus legis secundum rei veritatem non facerent Apostoli, sed quod non facerent lanquam observantes legis cæreinonias ; sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet propter sanitatem , non causa legalis circumcisionis observandae.

R. veterum illorum quos in suæ senlenliæ patrocinium adducit S. Hieron,quatuor ab ipso notatos esse hæreseos , nempe Origenem , Apollinarem , Alexandrum el Didymum, ut advertit S. Aug. Episl. 19. Supersunt ergo tantum 1res, scilicet Eusebius, Theodorus et S. Chrysostomus , quibus S. Augustinus opponit SS. Cypriannm , Ambrosium ct ipsum Apostolum Paulum , et nos ipsi SS. Hieronymo Augustinum ; maxime cum ille, S. Augustini rationibus victus, in ejus sententiam tandem descenderit, ul testatur S. Aug. Epist. 260 ad Oceanum; et constat ex ipsoS. Hieron. lib. 1 Dialog, adversus Pelagianos, cap. 8 , ubi fatetur aperte Petrum non *redo pede incessisse in Evangelii veritate, et reprehensibilem fuisse.*

DISSERTATIO X.

DE SACRILEGIO.

D. Th. Q. 99.

ARTICULUS UNICUS.

Quid el quotuple.r sit sacrilegium ?

Q.99. a. 1. o—*Rico* 1° Sacrilegium dicitur ab eo quod sacra legit seu furatur : unde sacrilegium , ex prima nominis impositione, est furtum rei sacræ; extensione au-

tem significationis , est *omnis violatio, seu indigna et irreverens tractatio rei sacræ.* Sicut enim cx eo quod aliquid ordinatur ad bonum finem , sortitur rationem boni, ila etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad Dei cultum, efficitur quiddam divinum, et sicci quædam reverentia debetur qaæ refertur in Deum : ct ideo omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet ct habet sacrilegii rationem.

Ibid. a. 3.ad 3.—Dixi, *rei sacræ ,* quod intelligc formaliter et reduplicative : non enim omnis violatio seu irreverens tractatio rei quæ est sacra est sacrilegium, sed tantum quando violaturscu irreverenter tractatur res sacra in eo in quo est sacra. Quapropter sedulo est advertendum ad quid res sil sanclificata, et utrum contra id agatur. Nam , v. g. religiosus per votum solemne castitatis est sanctificalus ad munditiem carnis, et ideo erit sacrilegus si fornicetur; secus si detrahat, mentiatur, perjure!, elc. quia ad hæc non est sanctificalus. Similiter ager Ecclesiæ cstsacer quoad exemptionem ab oneribussæcularibus etjurisdictionibus, et ideo sacrilegium erit si illis gravetur ; secus si quis ibi fornicetur, quia non est sacer ad puriLatem a libidine.

Pro cujusclariori inlclligenlia , *nola* duplicem quandoque rebus sacris inesse sanctificationem , unam ex ipsa sua institutione seu dedicatione, v. *g.* quando templum aut vasa cultui divino consecrantur , virgo per votum Deo dicatur ; alteram priori supervenientem , ut si persona jam sacra , v. g. clericus eximatur a tributo, vel a jurisdictione sæculari, item dum prohibetur e templo violenter aliquem extrahi : hæenim immunitates seu privilegia non debentur his rebus ex sua primaeva dedicatione seu sanctificatione, sed per legem Ecclesiæ supei venientem; hæc autem immunitas seu privilegium dicitur sanctitas, quia ordinatur ad priorem sanctitatem tuendam, et illiusgralia conceduntur. Actiones ergo quæ sunt contra alterutram sanctitatem sunl sacrilegia.

Ex quo colliges actiones quæ sunt directe contra primariam sanctitatem rei sacræ, cx natura rei independenlcr a jure positivo esse sacrilegas, ut violare virginem sacram , destruere templum , cultum divinum in eo impedire, cl sic mulla alia similia: quæquis agit sine necessitate , censetur habere coiu temptui res sacras cl viles reputare ; contemptus autem talis est ex natura rei sacrilegus.

Quæ vero non directe contrananlur ei ad quod res sacræ primario sunt sanclificatæ , aut contradantur tantum secundaria? sanctificationi , sunl sacrilegia , non ex natura rei, sed ex jure positivo ila disponente. Hujus generis sunt, v. *g.* trahere clericos ad tribunal sæculare, ipsos aut eorum bona tributis onerare, confugientes ad ecclesiam vi extrahere ; ita meo sensu verberare clericum , non enim videtur hæc immunitas ipsi debita vi primæ suæsanctificationis, secus si occideretur aut mutilaretur sic, ul ineptus fieret cultui divino. Idem censeo deeffusione sanguinis aut seminis in templo, et pluribus aliis quæ jure positivo prohibentur in reverentiam reisacræ: nam seminis aut sanguinis effusio non videtur directe magis contraria cultui divino ad quem primario sunt sanclificata templa , quam cætera peccata , v. g. mendacia , detractiones, etc., quæ , ul modo dicam , non sunl sacrilegia. *Nota* tamen quod actio licita de sc vel illicita quæ fieret in contemptum rei sacræ , foret ex natura rei sacrilega ratione pravæ intentionis, ut jam innui supra.

Sed difficultas est quid requiratur ut res censeatur sacra. Quidam existimant requiri quod publico ritu aut institutione ad Dei cultum sit deputata, nec ad id sufficere quodlibet privatum propositum aut votum: unde inferunt violationem voti simplicis castitatis non esse sacrilegium. Ita Layman hic n. 2 , cx jure consulto , L. *In lanium,* L. *In sacra,* ff. *pe rerum divisione,* citans Suarem ct Greg. Tolos. Verum ad consecrationem personæ id communiter non requirunt auctores, qui passim habent violationem voti simplicis castitatis pro sacrilegio. Imo Cajelanus hic, sic expresse docet contrarium , ut velit omnem qualiscumque voti simplicis, puta jejunii votivi, transgressionem esse sacrilegam, quod tamen videtur alienum a communi sententia,quæ tantum id asserit de transgressione voti simplicis castitatis, quia per illud corpus videtur Deo specialiter consecratam ad munditiem ; in aliis autem materiis nihil videtur violari quod sit ita Deo specialiter sa erum secundum moralem considerationem, ideoque late ct minus proprie dicenauu

lacrilegium, sed potius perfidia ct infidelius. Non est tamen improbabilis sententia Cajetani ; pro qua vide Loth, tract. 16, q. 9, a. 2.

Dices. L't aliquis locus aul res censeatur sacra, requiritur quod auctoritate publica deputetur ad cultum divinum, ut dicetur infra : ergo similiter persona.

11. N. consequentiam. Disparilasest, quod persona vovens non se deputet Deo nisi quoad actus proprios : unde sufficit propria voluntas. Locus autem aut res deputatur cultui divino quoad usum communem, sicque requiritur auctoritas publica.

Ibid. n. 2. o. — *Dico 2"* Sacrilegium est speciale peccatum oppositum religioni ; quia invenitur in eo specialis ratio diiforinitatis opposita religioni , quia videlicet violatur res sacra per aliquam irreverentiam.

ibid. a. 3. o.— *Dico* 3° Sunt 1res species sacrilegii : quia cum debeatur reverentia rei sacræ ratione sanctitatis, tanto sacrilegium est gravius quanto res sacra in quam peccatur majorem obtinet sanctitatem ; ideo secundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum quibus irreverentia exhibetur, nccessc est distingui species sacrilegii: atqui attribuitur sanctitas 1° personis sacris, id est, divino cultui deputatis ul subjectis sanctitatis , qua formaliter sunl sanctæ; 2° locis ut contenlivis personarum el rerum sacrarum ; 3° aliis rebus relative, quatenus causant vel significant sanctitatem, aut ad sanctos ordinantur alio modo: ergo sunt 1res species sacrilegii : una contra personam sacram ; secunda contra locum sacrum; tertia contra rem sacram, strictius sumpto nomine rei prout distinguitur a persona et loco, quarum singulæ in varias species seu gradus subdividi possunt.

Quantum ad primam speciem, fil quatuor modis : 1° inferendo manus violentas in clericum ; 2° violando luxuriose corpus Deo sacrum per votum continenti®; 3" trahendo personas ecclesiasticas ad tribunal sæcularo; 4° exigendo ab iis per potestatem sæcularem tribula et vectigalia : si tamen hæc duo ultima fiant aliter quam Ecclesiæ seu Romani vontificis indulta permittant.

Quantum ad secundam speciem , *notandum* juxta canonistas, locum sacrum dici cum qui auctoritate publica deputatus est ad sacrificium missæ, Ecclesiæ sacramenta ct divina officia celebranda, tametsi nondum sil consecratus aut benedicius : C *Ecclesiæ, de immunit, ecclesiarum* (Layman qni, lib. 4, tract. 10, cap. 7, ɳ. 4,5, G , ita censet, (amen lib. 5, tract. 5, cap. 5, dicit contrariam sententiam observari in praxi); quales sunt ecciesiæ et cœmeteria, non tamen sacrisliæ aut cameræ ecclesia? adjacentes, item nec oratoria privata aut cremitoria non consecrata aut benedicta , licet episcopus dederit licentiam m cis missam celebrandi, quia ad nutum domini possunt nihilominus ad usus profanos converti ; ncc etiam xenodochia quæ auctoritate episcopi non sunt erecta. In favorabilibus tamen , puta quoad immunitates, locis sacris annumerantur sacrisliæ, cameræadjacentes ecclesiæ intra triginta passus, et monasteria; caus. 17 , q. 4 , c. *Quisquis* 21.

Ad eam ergo speciem perlinent omnia quæ fiunt contra sanctitatem loci sacri , cl l°quæ illam polluunt, scilicet homicidium culpabile, aut injuriosa sanguinis effusio quæ sit mortalis ct copiosa ; effusio enim dicit plusquam aliquam guttulam : sufficit Limen vulnus infligi homini existenti in loco sacro , licet a homine existenle extra , aul sanguis extra effundatur, aut vulneratus extra moriatur , juxta Layman , lib. 5 , tract. 5 , cap. 5 , ɳ. 7. Item effusio volunlariaseminis. Plures, aliisconlradicentibus, excipiunt casum quo conjuges cogerentur diu manere in loco sacro cum periculo incontinenti®. Item sepultura excommunicat! vitandi aul infidelis. Per infidelem non inlclligitur catechumenus, nec proles nondum nata cum matre defuncta : quia censetur pars matris. Secus existimat Sylvius, 3 p. q. 83 , a. 3 , q. 1 , si extracta c ventre matris, in eodem reponatur , ut sepeliatur cnin matre; quia, inquit, non ceusclur amplius pars matris. Sed posset quis responcre; non minus adhuc censeri moraliter partem matris quam manum aut pedem amputatum , ct cum hæc sint odiosa , esse restringenda.

Nola quod, ut locus sacer per precedentes actus censeatur pollutus sic ul indigeat reconciliatione, debeant esse notorii notorielate facti vel juris, non tamen ul sacrilegii reatus incurratur.

2° Ad camdcm speciem pertinent cffractio, aul spoliatio , aul incendium loci sacri , eversio altaris : ubi *nola* quod effrin-

gens simul etspoliansoxcommunicaturipso fado , C. *Conquesti* 22, *de sentent, cxcom.* non effringens tantum,necspolians tantum.

3° Ad camdem speciem perlinet extractio violenta aut fraudulenta personæ quæasyli causa ad locum sacrum confugii, exceptis iis quos excipit Greg. XIV, bulla *Cum alias* , data 1591 , scilicet·. <i Qui fuerint publici d latrones viarumque grassatores; qui ili- d nera frequentata vel publicas slralasobsi- » dent, ac viatores ex insidiis aggrediun- b tur, depopulatores agrorum, quivehomi- »cidia el mutilaliones membrorum in ipsis » ecclesiis earumve coemeteriis committere »non verentur, aut qui proditorie proxi- » mum suum occiderint, aut assassini , vel »hærcsis aut læsæ majestatis in personam aipsiusmet principis rei. » Sunt verba bul- lae. Circa quæ *nota* l°quod iste etiam cense- tur proditorie occidere qui occidit veneno; 2° nomine assassini intelligilur qui pretio conductus, hominem incautum occidit. Non solum autem mandatarius, sed etiam mandans privatur immuuilatc, quia qui fa- cit per alium perinde est ac si faceret per sc ipsum , ut fert regula juris 72, in 6.

In dicta vero bulla etiam decernitur quod in dubio an reus gaudere debeat immuni- tate, ad episcopum perlinet resolvere , cl ubi rcsolvit reum non gaudere immunitate, judex laicus non possit eum statim extra- here e loco sacro , sed prius debet haberi li- centia episcopi autejus officialis, et intéresse nomine episcopi aut officialis aul persona ecclesiastica.

4·· Ad eamdem speciem perlinet furtum in loco sacro, sive res furtiva sil illic depo- sita causa asyli ct securitatis, sive non. Ila probabilius Sylvester, Cajetanus, v. *Sacrilegium,* Sybins hic etalii. 1 Quia in jure sic legitur, catis. 17, q. 4, cap. *Quis- quis: Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum dc non sacro.* Ubi cum jus non distinguat, nec nos distinguere de- bemus. 2· Quia , ut discurrit Sylvius, hoc ipso quo locus csl sacer, tanta ei debetur re- verentia, ut sit asylum omnibus rebus quæ in eo sunl, etiamsi eo animo non fue- rint illic deposilæ; ac proinde conlra loci re- verentiam est, si quodlibct furtum ibi per- petretur.

5° Tandem ad eam speciem pertinent ac- tus profani , a jure prohibiti specialiter in reverentiam loci sacri, nempe strepitus fo- rensis saecularis, mercatura, convivia, con- fabulationes , etc., quæ la inch communi- ter non excedunt culpam venialem, nisi sil gravis excessus, aul notabilis oflicii divini perturbatio, aut scandalum.

Cætera vero peccata , sive interna sive externa , commissa in loco sacro quæ non contrarianlur ei ad quod sanctus est, neque jure positivo in ejus reverentiam prohiben- tur, ut detractiones, mendacia , perjuria, blasphemiæ, el similia, non sunt sacrile- gia ; quia, licet hæc circumstantia loci sacri aliqualem indecentiam importet, non la- men csl gravis præcise ratione loci sacri, nec transfert in speciem sacrilegii, quia non csl violatio rei sacræ in quo esi sacra : si- cut nec omne peccatum quod committit persona sacra est sacrilegium , sed solum id quod est contrarium ei ad quod est sacra; ut si virgo Deo dicata fornicetur. Ila com- muniter, post D. Thom. hic a. 3, ad 3, con- tra Suarcm el alios paucos.

Ibid.—Quantum ad tertiam speciem sa- crilegii quæ circa res sacras alias a perso- nis ct locis committitur, diversos etiam ha- bet gradus secundum differentiam rerum sacrarum.

Ibid.—Primum locum tenent sacramen- ta quibus homo sanctificatur, quorum præ- cipuum est eucharistiae sacramentum quod continet ipsum Christum. Ad hanc ergo speciem reducitur omnis abusio sacramen- torum cl eorum perceptio seu ministratio in statu mortifero, sed maxime violatio sa- cramenti eucharistiae, quod est gravissi- mum sacrilegium inter ea scilicetquæ per- tinent ad hanc lerliam speciem;—3. p q 80. a. 5. —gravius enim foret sacrilegium quod committeretur in ipsam Christi per- sonam in propria specie se exhibentem, quale fuit Judaeorum Christum crucifigen- tium. Nec obstat quod in eucharistia sit etiam persona Christi, quia Christus non se exhibet ibi in forma personæ vel rei ani- mata* , sed per modum cibi cl potus. Et idcoS. Doctor hic non ad primam, sed ad hanc tertiam speciem sacrilegii refert.

Hic a. 3. o.—Secundum locum oblinent vasa ad susceptionem scu administralionem sacramentorum consecrata ve) benedicta; item cruces, imagines, reliquia Christiel sanctorum : huc etiam revocari possunt sa- crum chrisma , oleum benedictum, sacra

nomina Christi et sanctorum, sacrum Evangelium et lota Scriptura sacra, hymni, cærcmoni® ecclesiastic®, ita ut eorum indignæ tractationes sint sacrileg® plus vel minus secundum quod res sunt plus vel minus sarræ; ut si bibas in sacro vase, ul fecit Balthasar, si conculces imagines, si verba Scriptur® adhibeas ad facetias, amatoria, ad hærcsim stabiliendam, etc. Huc etiam referri potesl omnis irreverentia qu® committitur in recitando divino officio, sacris cæreinoniis obeundis, in musica lasciva aut profana rebus divinis adhibita.

ibid—Tertium locum oblinent qu® perlinent ad ornatum ecclesiæ ct ministrorum, ad qu® reduci possunt cerei, aqua benedicta , ct alia sacramcntalia , ul si vestihus sacerdotalibus uteris ad usus profanos, aut ad ludicra.

ibid. — Quarto loco reponuntur jura el bona ecclesiastica , hoc est, bona deputata, scu legata ad sustentationem ministrorum et ecclesiæ obsequium , tam mobilia quam immobilia. Hæc enim , licet in se nullam sanctitatem habeant, tamen jure canonico, ob reverentiam quæ debetur cultui divino ad quem ordinantur, debent esse immunia a sæcularium invasione, detentione el defraudatione , quæ ideo in jure sæpe dicuntur sacrileg®; secus, inquit Layman, lib. i, tract. 10, cap. 7, ɳ. 15 , quando per legitimam distributionem facta sunt propria pauperum aul ministrorum Ecclesiæ.

Sacrilegiis hujus speciei adjungit Lessius violationem diei dominie® et festorum ; quia juxta ipsum sacra sunt et ipsis debetur reverentia quædam, quatenus sunt mensura sacrarum actionum : sed vult ea tantum violari per opera servilia , aul alia prohibita, non per omissionem sacri ; quia , juxta ipsum, sacrilegium sonat actum positivum. Quod tamen non videtur universaliter verum, saltem moralilcr loquendo; licet enim sacrilegium plerumque sil peccatum commissionis, interdum tamen potest esse omissionis, ul si v. g. Ecclesiæ ministri sacrum fontem baplismalem ab immunditiis non custodiant , sacra vasa , corporalia cl alia linteamina lavare aut reficere négligent, ct maxime si sint négligentes in asservatione ct renovatione SS. cucharisliæ; videtur, inquam, talis negligentia posse dici sacrilega moralilcr loquendo.

Peter 1° utrum sacrilegium sit semper peccatum mortale?

Λ. Sacrilegium quod fft ex directa et formali intentione res sacras inhonorandi est semper mortale, propter contemptum formalem rei sacr® qui reducitur in Deum. Si vero liat oh alium finem, admittit levitatem maleriæ. Ad quod discernendum, tenenda est regula S. Doctoris de qua jam supra, nimirum : — Ibid. — *Tanto sacrilegium csl gravius quanto res sacra* in *quam peccatur majorem oblinet sanctitatem :* adde el quo gravior est profanatio. Sic furtum leve in loco sacro, csl peccatum veniale.

Petes 2°qu® sil poena conveniens sacrilegoruriT?

Ibid, a 4. o. — *R.* quod in poenis duo sint consideranda : primum , squalitas cum culpa ad hoc quod pœna sit justa, ul scilicet in quo quis peccat per hoc torqueatur, ut dicitur Sap. 11; ct hoc modo poena conveniens sacrilegii qui sacris injuriam infert, est excommunicatio per quam a sacris arcetur.

Nola tamen quod , licet hæc sil poena conveniens sacrilegis, non ideo omnes sacri logos ipso facto esse cxcommunicatos. sed tantum clericorum percussores, cap. £i *quis suadente,* caus. 17, q. 4; effractores simul el spoliatores loci sacri, cap. *Conquesti,* tit. *de Seni, excorn.* gabellarum impositores aul exactores a clericis, in bulla *Cana,* casu 18.

Ibid. — 2° Consideratur in poenis utilitas. Nam pœnæ quasi medicinæ quædam infliguntur, ul his territi homines a peccando desistant. Sacrilegus autem qui sacra non veretur, non sufficienter videlura peccando arceri per hoc quod sacra ei interdicuntur de quibus non curat : el ideo, secundum leges humanas, adhibetur pœna capitis, cod. 1.1, lit. 2, 11. 5, 10,54; secundum vero Ecclesiæ statuta qua' mortem corporalem non infligit, adhibetur pœna pecuniaria, caus. 17, q. 4, cap. *Si quis contumax; cap. Quisquis.·* .ap. *Omnes presbyteri ;* cap. *Qui subditiconum* , ul saltem pœnis temporalibus a sanilegiis revocentur.

Opportune hic advertit Sylvius, cx citatis canonibus et ex D. Thomt, manifestum esse ecclesiasticos judices habere potestatem infligendi delinquentibus poenas pecuniarias : quod etiam agnoscunt principes saeculare* in capitularibus Francorum , lib. 3 , c. 25,

el lib. 4, cap. <5, relatis in citatis canonibus *Omnes presbyteri,* et *Qui subdiaconum.* Pro tota hac materia vide Layman, lib. 4, tract. 10, c. 7, et lib. 5, c. 5.

DISSERTATIO XI.

DE SIMONIA.

D. Th. Quæst. 100.

ARTICULUS I.

Quid sit simonia?

Q. 400. a 4. — *Dico* 1° Simonia communiter definitur, *Studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.*

Ibid, ad 4. —*Explicatur.* Dicitur *voluntas,* id est, actus voluntatis; sicut enim justitia el partes ejus sunt in voluntate tanquam in subjecto, ita el omnia vitia illis opposita; et consequenter simonia dicitur] *studiosa,* id est deliberata.

Ibid, ad 5. — Dicitur, *emendi vel vendendi,* per quod intclligitur omnis contractus non gratuitus, id est, contractus quo res spiritualisaliquo pretio temporali vel alia re prelio æstimabili appretiatur cl compensatur, utsunt locatio, conductio, commutatio, do ut des do ut facias, facio ul des, etc. Ad simoniam ergo proprie dictam essentialiter requiritur quod temporale intendatur explicite vel implicite ul pretium rei spiritualis, alias non erit venditio aut emptio, neque quivis alius contractus sic onerosus qui nomine venditionis vel emptionis possit intelligi. El hæc est communis sententia theologorum cl canonistarum cl maxime S. Thom. non solum in definitione tradita, sed etiam in sequentibus articulis, ubi probal non esse simoniam aliquid temporale recipere pro missis, pro concionibus, pro orationibus el aliis similibus spiritualibus, modo non recipiatur ul pretium, sed ul stipendium, vel aliquo alio honeslo titulo.

Nec obstat quod hic videatur accusare simoniæ permutationes beneficiorum in quibus temporale non intervenit: non enim S. Doctor dicit eas essesimoniacas, ul dixerat in 4, <]. 25, q. 3, a. 3, ad 8; sed non fieri *absque periculo simonia· :* quod verum eet, quia periculum est ne sic permutantes conveniant de aliquo pretio vel compensatione temporali. Aliunde, cum a jure prohibealur fieri has permutationes auctoritati privata, sunt simoniaeæ simonia juris ccclesiastici, ul dicitur infra.

Dicitur *spirituale ;* hoc est supernaturale, nimirum ul a Deo auctore supernaturali proveniens, aul ad Oeum ul salutis spiritualis auctorem ordinans. —A. 2. et 3. o. — Est triplex : spirituale per essentiam, ul gratia, jurisdictio ecclesiastica, etc., spirituale causaliter, quatenus esi causa spiritualis enectus, ut sacramenta; spirituale effective, quatenus provenit a causa spirituali, ut sanitascollata pergraliam miraculorum.

A 4. ad 6. —Dicitur, *vel spirituali annexum.* Id non est sic accipiendum quasi non sit spirituale, sed quia non est spirituale secundum se el ex se, licet ila sit per adhæsioncm ad spirituale : sicut licel corpus secundum se non vivat, vivit lamen cx unione animæ.

Dico 2° Simonia non solum prohibetur jure positivo, caus. 1, qq. 1 el 2, et l. 5 Decret, toto titulo 3; — Ibid. o. — sed eliam est ipso jure naturæ mala.

Ibid. — *Probatur* 1° Res spiritualis, utpote superioris ordinis, non polesl aliquo terreno prelio æslimari et compensari absque eo quod deprimatur olei gravis injuria irrogetur. Unde Proverb. 3, de sapientia dicitur : *Pretiosior est cunctis opibus, otomnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.* El Petrus, Aci. 8, in ipsa radice Simonis pravitatem condemnans, dixit: *Pecunia tua lecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Atqui in hoc sila cstsimonia, quod res spiritualis prelio terreno æstimelur et compensetur. Ergo.

Ibid. — *Probatur* 2° Id non potest esse debita venditionis materia cujus venditor non est dominus : atqui homo non est dominus spiritualium rerum, sed dispensator tantum, secundum illud t Cor.4 : *Sic nos existimet homo ul ministros Christi el dispensatores mysteriorum Dei.* Ergo.

Ibid. — *Probatur* 3° Venditio repugnat spiritualium origini quæ ex gratuita Dei voluntate proveniunt : unde el Dominus dixit. Malth. 10 *: Gratis accepistis, gratis date.* Ergo.

Nec obstat omnia etiam temporalia esse ex gratuita Dei voluntate, idque quod gratuito accipitur, posse juxta occurrentem

Mcessitatcm vendi : inlelligendus csl enim S. Doctor de his quæ supra naturæ debitum gratis a Deo homini dantur in ordine ad salutem, quæquc talia sunt cx natura sua, ut nulla humana industria acquiri possint.

Ibid, et ad 4. — *Dico* 3° Simonia est vitium oppositum religioni non fidei. Est enim voluntatis non intellectus vilium quo exhibetur irreverentia rebus sacris, quod pertinet ad irreligiositatem.

Nec refert eam quandoque dici a Patriot injure hæresim simoniacam ; — idem ad 4. — sic enim appellatur, non quod sit .creel proprie hærcsis, sed 1° secundum exteriorem protestationem, quatenus in hoc quod aliquis vendit donum Dei, quodam modo protestatur se esse dominum spiritualis doni, quod foret hæreticum si sic interius sentiret ; 2" quia Simon Magus a quo nomine accepit, erat aliunde haereticus, dixit enim mundum non esse a Deo creatum; imo in hac ipsa materia simoniæ verosimiliter fuit haereticus, quod non lanium voluerit emere donum Spiritus sancti, sed eliam crediderit id posse fieri : *Existimabat* enim, ail S. Scriptura, *domum Dei posse pecunia possideri.*

Hunc illi errorem tribuunt S. Ambros. el Alphonsus a Castro.

Ah isto ergo Simone nomen sortita csl simonia, quiæ fuit primus tempore novi Testamenti qui legitur hoc peccatum commisisse, Aci. 8. Nam Judas vendendo Christum, nullam habuit rationem spirilualitalis ejus person®, quam ul divinam non agnoscebat, unde non fuit formaliter simoniacus. Dico tempore novi Testamenti; quia in veteri Balaam et Giezi hoc crimen commisere.

Dico 4° Peccatum simoniæ est ex genere suo peccatum mortale, nec admittit levitatem materi®.

Probatur prima pars. Quia gravis injuria iriogatur rei spirituali dum rebus vilibus terrenis æquiparalur, et non secus ac ist® venditioni subjicitur. Unde Act. 8, Petrus Simoni Mago imprecatur : *Pecunia tua tcrum sil in perditionem.* El in jure, cans. 1, q. 1, cap. 7, dicitur *flagitium cxccrabik.*

Probatur secunda pars. Quia, quantumvis res sil in parvo gradu spirilnalitatis, semper est magna injuria eam terreno pretio æstimare, el quo minus pretium datur pro re spirituali, eo minus videtur aestimari

ARTICULUS II.

Quoluplex sil simonia ?

Dico 1° Celebris est divisio simoniæ in simoniam juris naturalis et divini, el in simoniam juris positivi ecclesiastici. Prima prohibetur quia mala ; altera mala quia prohibita. Primi generis est, dum ea quæ sunt cx se spiritualia, aul spiritualibus annexa, ut graliæ, sacramenta, jurisdictio ecclesiastica, etc., venduntur vel emuntur. Secundi generis est, dum ea quæ quidem ex se non sunt sacia aul spii ilualia, tamen ab Ecclesia vendi aut emi prohibentur propler propinquitatem vel ordinem quem habent, aul quem ipsis confert Ecclesia ad sacra el spiritualia, qualia sunt officia ad temporalium Ecclesiæ bonorum administralionem, ul mconomalus, advocatio, judicatura, etc.

Quidam rccenliores post Durandum existimant hanc simoniam non esse proprie dictam simoniam, sed dici simoniam in jure, quia talibus contractibus constitui® sunt pœnæ simoniacorum. Rationes hujus senlentiæ sunt : prima, quia Ecclesia sua prohibilionepræcisenon potest efficere quod id quod non est ex se sacrum seu spirituale, sit sacrum aut spirituale, quod lamen nccssse csl ut committatur simonia in ejus venditione aul emptione; secunda, quia facere id quod cx prohibitione juris lanium est malum, importat solum peccatum inobedicnli®, cum lota ratio peccati sil ex violatione præcepli humani. Ilæ rationes non sunt contemnendæ, maxime prima.

His lamen non obstantibus, communior canonistarum ct theologorum sententia est, hanc simoniam esse vere et proprie dictam simoniam; quia, licet Ecclesia sua prohibitione non faciat rem non sacram esse sacram, nisi benedictione aut consecratione adhibita, quod hic non intervenit, facit tamen ulsit inxentibilis ratione conjunctionis aut ordinis ad rem sacram; ct cum dignitas rei sacræ servanda, sit motivum el objectum formale talis prohibitionis, violari non potest prohibitio, nisi ipsa dignitas rei sacræ violetur, quod constituit vitium simoniæ.

Dices non ideo vendi rem sacram aul spiritualem pro temporali, quod requiritur ad simoniam, siquidem res de qua est prohibi-

tio, ex concessis, non fiat sacra per prohibitionem.

R. equidem non vcndi directe rem sacram , tamen vcndi indirecte , in quantum venditur res prohibita vcndi propter rem sacram cui annexa est, ita ut eam vendendo censearis ipsam rem sacram vilipendere el pretio temporali æquipararc , non secus ac ipsam rem non sacram, quæ non nisi motivo ct ratione dignitatis illius rei sacræ servandæ, prohibetur vendi. El hinc *palet responsio ad primam rationem* in contrarium.

Confirmatur. Lex humana facere potest materiam necessariam virtutis quæ cx se talis non est, quatenus non præcipit aut prohibet præcise, sed præcipit aut prohibet in certa materia ex molivo talis virtutis, ita ut virtus sit objectum formale legis. Sic praecipiendo auditionem missæ in dic festo cx molivo religionis, facit hunc actum esse materiam necessariam religionis, ct ejus omissionem esse peccatum contra religionem; prohibendo vesci carnibus tempore quadragesimæ, cx inolivo abstinenti® Christian®, facit hunc actum esse contra temperantiam ; prohibendo avelli furem a loco sacro propter sanctitatem loci, facit hunc actum esse profanationem loci sacri et sacrilegium. Ergo similiter, dum prohibet rem non sacram vcndi ex molivo religionis, scilicet propter reverentiam rei sacræ cui conjungitur aut ad quam ordinatur, efficit quod talis venditio sit contra religionem adeoque peccatum simoniæ.

Et per hoc *palet responsio ad secundam rationem* in contrarium , scilicet non esse solum peccatum inobedientiæ talem legem transgredi ; in hac enim et similibus legibus currit duplex ratio obligandi : una generica obediendi quæ præcise provenit cx præcepto superioris, abstrahendo ab hac vel illa materia virtutis ; cl hæc est communis omnibus legibus : altera specifica quæ, supposita lege, resultat ex conditione materiæ et particulari honestate objecti formalis seu molivi quod legislator in illa materia respicit.

Hoc genus simoniæ, *ut jam dixi*, habet locum in venditione aut emptione officiorum Ecclesiæ el in vari is aliis rebus quarum venditionem aul emptionem Ecclesia prohibet, propter ordinem quem habent ad res sacras. Ad id genus refert Lcssius venditionem el emptionem beneficiorum quoad partem temporalem , sed male, uldicemai infra, ubi etiam de permutatione beneficiorum dc qua est specialis difficultas an sit sithonia juris naturalis aul ecclesiastici tantum.

Dico 2· Itcfum dividitur in mentalem, conventionalem clrcalcm. Mentalis esi,cum nullum intercedit pactum aut wnvcnlio sive expressa, sive tacita, sed solum est animus vendendi seu emendi, sive dandi vel accipiendi aliquid temporale ulpretium pro spirituali, vel c contra; et csl duplex : una consistens in nuda voluntate committendi simoniam, v. *g.* emendi beneficium absque eo quod aliquid exterius agatur, sicul voluntas occidendi inimicum dicitur homicidium mentale; altera consistens in actione externa facta animo simoniaco, sed nullatenus exterius manifestato, ut si collator exterius gratis conferat Petro beneficium, intendens tamen ipsum obligare ad gerenda sua negotia.

Conventionalis est, cum intercedit quidem pactum aul conventio expressa vel tacita dandi temporale pro spirituali et e contra, sed tamen execution! non mandatur saltem cx utraque parte. Si cx nulla parle impleatur, est pure conventionalis ; si cx una, dicitur conventionalis mixta.

Rcalis simpliciter est, quando conventio expressa vel tacita cx utraque parte impletur saltem quoad aliquid, sinon quoad tolum.

Nota diligenter pro tota hac materia dc simonia , *regulam* generalem juris, scilicet: *Omnem pactionem, omnem conventionem in spiritualibus obligantem ad idquodnon inesl jure, cessare debere, nullam esse, el esse simoniacam, ad minus simonia juris ecclesiastici ;* cans. 1, q. 1, C. *Quam pio,* lib. 1 Decretal, tit. 35 *de Pactis,* cap. ultimo; ibid. lib. 5, (il. 3 de Simonia, cap. *Tua nos;* cl alibi pluries.

Huic tamen rcgulæ generali derogatum est in quibusdam rebus et functionibus spiritualibus per contrariam consuetudinem communiter receptam, videntibus et non contradicentibus Ecclesiæ praelatis, v. g. viri religiosi paciscuntur absque scrupulo pro precibus mutuis, pro reliquiis, etc., ministri Ecclesiæ quandoque paciscuntur dc certo stipendio pro missis, pro ùentw nibus.

ARTICULUS lit.

(Jfrum sltsimonia dare temporale tanquam motivum obtinendi spirituale, cl contra , ex mera gratitudine ?

Quæslio difficilis ct alea ac periculis plena pro praxi. Hinc enim videntur militare principia pro ventate, illinc exurgere inconvenientia contra disciplinam : utrinque syrles. Ducc meo Sole Angelico, conabor I inediam tenere viam, cl neque ad dexteram I nimii rigoris, neque ad sinistram nimiæ laxitatis declinare. Unde

Dico 1° Dare temporale tanquam motivum proxime ct immediate obtinendi spirituale cl e contra, absque interventu alterius molivi veri cl honesti propter quod temporale detur, aut ex quo expcctelur spirituale, est vera simonia. Mihi videtur certa el communis saltem nunc, nec nisi a casuislis longe plus æquo mollioribus non salis luto impugnanda.

Probatur i° cx damnatione propositionum sequentium ab InnocenlioXI : « Dare » temporale pro spirituali, non est simounia, quando temporale non datur tan» quam pretium , sed dunlaxat tanquam » motivum conferendi vel efficiendi spiri» tunic, vel etiam quando per temporale fit » suium gratuita compensatio pro spirituali » aut c contra : » est 45. Eamdam propositionem jam antea confixerant universitate Parisicnsis el Lovaniensis.

« El id quoque locum habel etiamsi tem» porale sit principale motivum dandi spi» rituale, imo etiamsi sit finis rei spirituali lis sic, ul illud pluris æslimetur quam res » spiritualis : » est 4G. Ergo est vera simonia dare temporale tanquam motivum obtinendi spirituale, absque interventu alterius motivi veri cl honesti propter quod detur temporale.

Probatur 2 *ratione.* Dare temporale ul motivum proximo et immediate obtinendi spirituale ct e contra , absque interventu alterius molivi veri ct honesti propler quod detur temporale, aut ex quo cxpectetur spirituale, csl dare temporale virtualiter ul prolium spirilnalis : atqui in hoc sita csl ratio formalis simoniæ : ergo. *Minor csl certa. Probatu) major* in qua est difficultas. Tunc habetur saltem virtualiter el secundum moralem æslimationein intentio pretii, quando una res datur cl commutalur pro altera , licet non intendatur explicite et quasi in actu signato hanc rem esse pretium alterius; id enim non requiritur ad contractum onerosum, puta venditionis, sed sufficit ut detur una ree in commutationem alterius; per hanc enim habitudinem moralem unius rei ',um altera commutandae, habetur ratio formalis constitutiva pretii, ul *palet* in omnibus contractibus onerosis : atqui qui dat temporale tanquam motivum proxime el immediate obtinendi spirituale absque interventu alterius motivi veri et honesti propler quod datur temporale, aut cx quo cxpcclalur spirituale (quale foret, v. g. motivum stipendii aul injuslæ vexationis redimendæ), nihil aliud facit quam commutare temporale pro spirituali: ergo.

Si dicas ad rationem pretii requiri quod unum commutetur pro allero ex æstimatione ct appretiatione unius ad alterum : *esto;* sed qui dat temporale præcise pro spirituali obtinendo , nullo alio interveniente molivo, dat temporale pro spirituali propter aestimationem et appretiationem saltem implicitam unius ad alterum ; ob quam enim alleram causam darct, cum supponatur intendere unice el immediate oblentionem spiritualis pro temporali , nullo alio interveniente molivo.

Repones temporale non dari proxime et immediate ad oblinendam rem spirituallem , sed ad determinandum animum collatoris ad conferendam rem spiritualem, mediante qua determinatione obtinetur res spiritualis.

/L moraliter loquendo, non esse distinguendum in contractibus inter intentionem determinandi animum venditoris ad vendendam suam mercem , ct inter intentionem oblinendi illam : imo emptor, offerendo pretium , quid aliud intendit quam determinare venditorem ad vendendas suas merces? El sane, cachinnis excipiendus foret qui diceret venditori : Offero tibi centum nummos , non quidem ad obtinendum Inum equum, sed solum ul te determines ad illuni mihi tradendum. Sic in nostro casu.

Dices insuper. Non csl simonia sine pacto, cum sil emptio aul venditio, aul alter contractus onerosus : atqui hic nullum intervenit pactum , ut suppono : ergo.

R. D. maj. Non csl simonia sine pacto

explicilo vel implicito, *transeat ; sine* pacto explicilo, Λτ. *EI ad hunc sensum I). minori, /V. consequentiam.* Quando ergo datur temporali- ex solo molivo immediate oblinendi spirituale, ct spirituale non rependitur nisi ex sola ratione dati temporalis, non minus intervenit pactum implicitum quam si darem Titio centum nummos cx solo molivo obtinendi ejus equum, et ille ratione hujus summa* mihi traderet equum.

Quod si forte ex una parte concurrat aliud molivum verum cl honestum, tunc exaltera parte erit simonia mentalis ad quam non requiritur pactum, sed sufficit voluntas vendendi aul emendi, sive dandi pretium temporale pro spirituali, cl spirituale sub pretio æquali. Unde *ad distinctionem majoris* dixi, *transeat.*

Confirmatur ex jure hæc probatio nostra, cap. *Tua nos,* Extra, *dc Simonia,* ubi Innocentius III , ad veram culpam simoniæ de qua ibi loquitur, non requirit formalem elexplicilam intentionem commutandi temporale cum spirituali, sive dandi temporale tanquam pretium spiritualis et e contra ; sed sufficere judicat virlualem inclusam in intentione oblinendi spiritualia per temporalia. Hæc sunt ejus verba : «Si tamen is d qui talem donationem facit, ca intentione *n* ducatur ul per temporalia bona quæaffert » spiritualia videat adipisci, cl clerici qui »eum in fratrem admittunt, non essent »cum, nisi commoda temporalia percipe- » rent, admissuri : sine dubio tam ille quam » isti apud districtum Judicem qui *scruta- » tor est cordium cl cognitor secretorum,* » culpabiles judicantur. » Quam , inquam, intentionem , nullo alio molivo interveniente, judicat ponlifex involvere pactum implicitum , et ideo sufficere ad simoniam.

Probatur 3" *ab absurdo.* Si non sufficeret ad simoniam quod temporale dclur ut molivum proxime ct immediate obtinendi spirituale eo modo quo explicuimus, ct in quo diximus includi intentionem virlualem pretii,sed requireretur quod detur formaliter cl explicite tanquam pretium , nullus unquam nisi prorsus hebes ct stupiduscommillerel simoniam , siquidem nihil sit facilius quam offerendo aliquod munus, illud intendere ut molivum et non formalitcr ut pretium. Imo ipse Simon Magus, simoniacorum pater, a simonia foret excusandus; non enim verisimile est quod obtulerit Apostolis pecuniam formaliter cl explicite ut pretium , sed dunlaxat ut molivum obtinendi donum Spiritus sancti. *Absurdum consequens.* Ergo.

Dico 2° Dare temporale tanquam motivum oblinendi spirituale |et e contra, non immediate, sed mediante ano <notivo vero et honesto propter quod dclur temporale, aul ex quo expectctur spirituale, non est simonia. Pro hac sententia quæ mihi est probabilior , el ul puto communior, si non quoad terminos, saltem quoad sensum, citantur Cajclanus, in Summula, v.Simonia , Navarrus, Enchirid. c. 23, et lib. 5 cons, *dc Simonia,* cons. 14; Solo, 1. 9de *Justitia ,* q. 6, a. 2; Binsfeld , c. *tideSimonia ,* q. 1, conchis. 3; Sylvius, tom. 1, résolut, *de Simon,* cas. 4, ct hic per totam quæstionem ; Bonacin. disp. 1 *de Simon.* q. 1, n. 6, dicens esse communem; Layman , 1.4, T. 10 , c. ultimo, §2 *de Simon.* n. 10 ; Lessius hic; Suares, *dc Ilelig.* lib. 4, cap. 36; Cabassulius, *Theoria el praxis,* etc. 1.5, c. 3 , n. 8 el 11 ; Covarr. ct alii plures: et quod præcipuum est, omnino consentanea est prinpipiis D. Thomæ el omnium scholarum.

Probatur. Simonia, ex sua ratione formali essentialiter requirit ul temporaledctur pro spirituali tanquam pretium vel formaliter vel virlualiler, ut explicatum est: atqui dare temporale ut molivum oblinendi spirituale, quando intervenit aliud molivum verum cl honestum propter quod detur temporale, aut ex quo expectcturspirituale non est dare temporale ut pretium spiritualis neque formalitcr neque virlualiler. Ergo.

Major constat ex definitione simoniæ quam art. 1 tradidimus ex J). Thoma, el quam omnes schola? tam theologorum quam jurislarum communiter recipiunt, ita ul quidam , quo valeant impugnare nostram sententiam , cogantur fabricare aliam simoniæ definitionem, ul videre est apud Jlcnricurn a S. Ignalio, lib. 10, c. 55; quasforet unius particularis rerum essentias mutare cl communem hominum inlclligentiam corrigere. Et sane, sia notium simoniærationem pretii saltem virlualiler intenti semoveas, omnem simoniæ malitiam abstergis, quandoquidem tota ejus essentialis malitia sita sit in hoc quod ros spiritualis vili ct terreno pretio aestimetur et compensetur,

quodque non sit debita materia venditionis, tum ratione originis , turn defectu dominii, ut arguit S. Doctor hicel alibi constanter.

Probalur ergo minor. Qui dat temporale tanquam molivum obtinendi spirituale, interveniente allero molivo vero cl honesto propter quod detur temporale , aut ex quo cxpecielur spirituale, non dat temporale formalitcr cl explicite in pretium , *ulpatet,* neque virlualiler; quod probatur. Tunc habetur intentio viriualis pretii, quando una res commutatur pro altera , ut dicitur in prima conclusione : atqui qui dat temporale ul molivum obtinendi spirituale , interveniente allero molivo propter quod detur temporale , aul ex quo expectctur spirituale , non commutat temporale pro spirituali, sed dat temporale propter illud aliud molivum, aul expeclatspirituale ex illo, clnon immediate nec præcise vi doni temporalis : v. g. qui dat sacerdoti pecuniam pro missa, alias non daturus, dat temporale ut molivum oblinendi missam , *ul patet,* non tamen commutat pecuniam pro missa , nec consequenter dat illam ul pretium missæ, quia subesi illi vera et legitima causa propter quam dat pecuniam , scilicet sustentatio sacerdotis. Ergo.

Quapropter (et *hoc est diligenter notandum* in quo nempe nonnuli hallucinantur), cx illa conditione negativa præcise, quod sine commodo temporali non esset quis daturus spirituale, aut e contra, quod sine spe spiritualis non esset daturus temporale, non colligitur sufficienter viriualis intentio simoniæ, sed requiritur ul reipsa non interveniat alia causa honesta dandi vel recipiendi temporale, seu spirituale, aut certe quod non intendatur ab operante. *Patet cx jam dictis clcsl* in terminis D. Thoma*. — QuodliL·, 8. a. 11.—Sic juxta ipsum, canonicus qui vadit ad ecclesiam propter retributiones, *alias non iturus, non* est simoniaeus, *quia non ponit iinpretiabilesubpretio,* sed habet causam intendendi stipendium ut conditionem sine qua ecclesiam non frequentaret. — Hic a. 3. ad 2. — Sic juxta cumdem, qui confert eleemosynam pauperi ad obtinenda orationum ejus suffragia, alias non collalurus, non est simoniacus, ul omnes, ni fallor, conveniunt, excepto forte solo patre Henno. Quia faciendo ex charitate eleemosynam corporalem , habet legitimam rationem expectandi spiritualem ex charitate reciproca ct gralitudine pauperis, atque conformitcr ordini divins providenliæ quæ vult divites sibi *facere amieos de mammona iniquitatis.* — Tb«d. ad 4. — Sic iterum juxta cumdem S. Doctorem , qui provocat aliquem ad devotionem monasterii per temporalia beneficia, ut ex hoc inclinetur ad monasterii ingressum, ingressus monasterii est finis hujus beneficii temporalis , el tamen non est simoniacus, quia intervenit aliud molivum immediatum , scilicet affectus et devotio erga monasterium. Sic etiam sacerdos qui recipit stipendium pro celebranda missa , alias non celebraturus, aut non sic applicaturus, non est simoniacus, quia habet justam causam intendendi stipendium ul conditionem sine qua non diceret missam , aut tali non applicaret. Sic tandem qui dat centum aureos Petro ut possit possidere pacifice beneficium adeptum in quo vexatur injuste, alias certo non daturus, non est simoniacus , quia habet aliud justum molivum hanc summam elargiendi, nimirum redemptionem injustæ vexationis : el sic sexcenta alia. Vide Cabussutium , lib. 5, c. 3, n° 11.

In summa ergo, quoties in collatione temporalis ad spirituale oblinendum, aut spiritualis ad temporale, locum habet ratio vel stipendii, vel vexationis injustæ redimendæ, vel laboris exlrinseci, vel obligationis contrahendæ , vel necessitatis, vel amicitiæ, vel gratitudinis, ut modo specialiter dicam, vol alia quævis ratio vera ct honesta, ab ipsa collatione seu consecutione temporalis vel spiritualis distincta, non est simonia. Quæ modo atferam in probationem sequentis conclusionis , etiam pro hac secunda conclusione militant.

Dico 3° Dare temporale pro spirituali, el e contra, sincere et non ficte cx mera graliludinc, amicitia aul benevolentia, ita quod sit domum , reipsa absolute el omnino liberale ct gratuitum, non videtur simoniacum. Citantur pro ista sententia quæ etiam mihi est probabilior cl communior iidem auctores laudati pro præcedenti conclusione.

Probalur 1° ex variis locis juris. C. 1, q. , cap. *Sicul episcopum* 4, dicitur : « Is » qui ordinatus fueril, si non ex placito *(id »csl sinon ex pacto),* neque exactus neque » petilus, post acceptas chartas cl pallium , u aliquid cuilibet cx choro, graliæ lanlum-

* modo causa , dare voluerit, hoc accipi » nullo modo prohibemus. » Ibidem , cap. *Placuit* 1 : α Placuit ut quoties ab aliquo d fidelium ad consecrandas ecclesias epis- d copi invitantur, non quasi ex debito mu- li nus aliquod a fundatore requirant, sed d ipse quidem aliquid ex suo volo obtulerit, » non respualur. » Ibidem, q. 1, cap. *Placuit* 103 : «Placuit ut unusquisque episco- n pus per ecclesias suas hoc praecipiat, ut » hi qui infantes suos ad baptismum offe- » runt, si quid voluntarie pro suo voto of- » ferant, suscipiatur ab eis. » Extra, lib. 5, tit. 3, cap. *Etsi queestiones* 18, ubi Alexa n- der III, agens de exiguis muneribus quæ in vino, electuariis et similibus subinde a collatariis offeruntur collatoribus cx gralitudine aut amicitia, dicit : *Ecclesia Romana interpretari non consuevit* accipientem in his delinquere vel donantem. Ibidem, c. *Dilectus* 30, ubi Innocentius III, prohibens admissionem in monasteriis pro pecunia aut alia re prelio æstimabili, in fine addit: *Illud tamen gratanter recipi poterit quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.* Et cap. *Tua nos* 34, ibid, ubi idem pontifex, agens de co qui bona sua Ecclesiæ offerens admittitur in canonicum, dicit : *Si pure ac sinepactq vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter ul in canonicum admittatur..., hujusmodi receptio fieri potuit absque scrupulo simoniaecæ pravitatis.* Ergo.

Probatur ratione. Simonia ex sua ratione formali essentialiter requirit ut temporale detur pro spirituali tanquam pretium vel formaliter vel virtualiter, ut probatum est in præccdentibus conclusionibus : atqui donum ex mera gratitudinc et pretium habent raliones contradictorias, pretium enim est proprie et in rigore debitum, donum ex gralitudine est omnino liberum elspontancum. Ergo.

Confirmatur a pari de usura. Mutualarius polesl licite dare mutuanti aliquid ultra sortem, non quidem vi mutui, sed sponte titulo gratiludinis aut benevolenliæ : atqui eadem est ralio simoniæ et usuræ, sa liem quantum ad hot, ut omnes conveniunt ; ergo potest licite collalarius dare collatori aliquid temporale et e contra , non vi aut titulo collationis , sed titulo gratitudinis aul amicitiæ.— Hic. q. 78 «. 2. o ct nd 3. — *Majorem* expressis terminis docet S. Thorn. et cum eo unanimis thcologornm schola ; quia, ut discurrit S. Doctor, mu·luans non est pejoris conditionis quia mutuavit quam si non muluasset·, imo est melioris, cum beneficium sit gratificatione (lignum : atqui si non muluasset posset accipere quod sibi ab alio sponte et gratis donaretur. Ergo. Adde quod, sicul lex mului legem amicitis el gratitudinis non destruit, ita nec lex vetans simoniam.

Dixi in conclusione, *sincere et non ficte,* fateor enim sub ementitæ gratitudinis aut benevolenti® pallio non raro veram simoniam occultari, el eum qui reipsa, solo titulo beneficii accepti aut accipiendi, munera confert, sibi mentiendo et conscienti® remorsibus fucum faciendo, titulum gratiludinisaul amicitiæ sæpe fingere elallcgare. Non equidem nego in pluribus casibns simoniam ab intentione pendere, sed errant qui putant totum negotium hic agi in intentione, quasi ex sola intentionis directione facium reipsa simoniacum posset excusari. Ul ergo dignoscatur an verus aul fidus sil gratitudiuis vel amiciliæ titulus, attendendum est ad circumstantias, juxta rescriptum Alexandri III, cap. citato *Etsi queesliones,* Extra, *dc Simonia,* ubi ait ; α In o accipiendis vel dandis muneribus tria » sunt maxime attendenda, person» scili- d cel dantis et accipientis qualitas, quanli- » tas muneris et donationis tempus : quali- » tas personarum , ul a quo et cui, videlicet » an a paupere diviti, vel e converso an a n divile locupleti datum fuerit ; æstimatio » muneris et donationis tempus, si magni o vel minoris pretii res data fuerit, et an » instanti necessitate seu alio tempore con- » feratur. »

Igitur, quando sunt munera magni momenti , maxime si fiant in pecunia ; quando correspondent circiter valori beneficii ; quando a paupere fiunt diviti, nulla necessitate aut opportunitate exigente; quando collator ante collationem insinuavit se aliquid prælendere, ut si inquisiveritan iscui vult conferre beneficium sit vir honestus, vir gratus, an sciat vivere, etc., in his, inquam, ct similibus circumstantiis, crede aut saltem suspicare pro qualitate circumstantiarum, hæc munera revera collata esse solo titulo beneficii accepti aut accipiendi , fictam esse graliludinem scu amicitiam ct veram simoniam. Secus si munera sint leviora, in vino et similibus, prout solent fieri inter amicos; si (lautura divile, si an amico, consanguineo, si a generoso qui wlcl similia elargiri iis qui dc ipso bene merentur; si exigente aliqua necessitate aut opportunitate in qua convenit gratificare benefactori, etc.

Peles 1° utrum liceat eliam dare temporale sub spe oblinendi a donatario spirituale et e contra, titulo amicitiæ et gratiludinis ?

R. affirmative, modo, ut dixi supra, sincere ct non ficte cxpectetur ul donum spontaneum ex mera gratitudinc, amicitia el liheralitale, nullo modo tanquam vi aut titulo muneris temporalis debitum. *Patet* 1° quia hoc csl (lare temporale ut motivum quidem obtinendi spirituale, sed mediante aliomolivo honesto, scilicet gratitudinc el amicitia, pro qua concilianda datur temporale, et cx qua conciliata speratur graluilo spirituale, quod licere diximus insecanda conclusione. 2° Quia licet sperare quod licet accipere : licet autem accipere ex mera gratitudinc et libcralilate donatum, ut dicitur in præsenti conclusione : ergo el sperare.

Peles 2° utrum donum temporale gratuitum pro re spirituali et e conlra , possit deduci in pactum non indaclivum obligationis supra obligationem ex gratitudinc quam vocant anlidotalem, præserlim si determinetur donum in particulari, ul si quis dicat: Dono tibi beneficium ca conditione ul le obliges ad mihi præstandum tale obsequium cx gratitudinc, vel eliam obsequium ingenere; el e conlra , do tibi tale munus ul tc obliges ad mihi dandum ex gratitudinc beneficium ?

Ratio dubitandi 1 est, quia pactum de rc absolute licita aliunde non vitiatum, est licitum : atqui, cx dictis , licitum est pro spirituali dare el accipere temporale cl cconlra, exgratitudincaut amicitia:ergo ea de re licitum est pactum ex efficaci paciscentium intentione, nullam pariens obligationem antidotali superadditam.

2° Licitum est pelere ab alio quod ipse ex naturali obligatione tenelur præslarc, neque hoc est pretium exigere,vel aliquam obligationem addere : ergo licitum est dc eo pacisci et illun promittere , eo modo quo pauperes eliam ipsi religiosi promittunt suis benefactoribus graliludinem peroraliones el sacrificia. Ita plerique maxime rtcenliores. His non obstantibus,

/L *ad quaislionem* prout proponitur, simpliciter cl absolute *negative.* 1° Quia hæc sententia directe impingit in propositionem quadragesimam quintam damnatam , de qua in prima conclusione. 2'Talt pactum est scandalosum apud timoratos, eliam doctos el sapientes, nec dubitandum quin in foro exteriori reputetur simonia cum. 3° Tale pactum , proul proponitur, est inductivum strictæ et novæ obligationis super anlidotalem : ergo simoniacum,juxta regulam juris supra traditam, scilicet: *Omne pactum obligans ad id quod non inesl jure, simoniacum est. Probatur ant.* 1 · Vel illud pactum, operatur aliquid in ordine ad assecurandurn dantem de remunerationc gratitudinis a donatario accipienda, vel nihil ; si nihil ,ergo frustra fit, eta donatore sanæ mentis exigi non potest nec debet; si aliquid , ergo novam obligationem antidotali superadditam , nullus enim alius effectus assignari potest. *Probatur* 2j *idem ant.* Posita conventione, donatarius censetur donanti injuriam facere eique fidem fallere si non præstel id de quo conventum est ; ergo donatario imponitur onus pretio æstimabile quod non inest vi gratitudinis præcise. *Probatur* 3' *idem ant.* Gratitudo de se obligat ad remunerandum in genere , non ad hoc vel illo modo remunerandum : ergo, saltem dum pactum est de re determinata, superaddit novam obligationem antidotali. *Probatur* 4n *idem ant.* Si Petro a te petenti ul des illis gratis triticum , respondeas te esse paratum, sed ea conditione ut se obliget ad libi vicissim dandum gratuito vinum, aut ad faciendam dignam remunerationem in genere, eo ipso erit tibi permutatio cum obligatione reciproca , non gratuita donatio : sic in nostro casu. Ergo.

Unde qui dicit : Si mihi resignaveris tuum canonicalum , promitto tibi, sive me obligo ad tibi dandum mille aureos, aut ad faciendam dignam remuneralionem ex gratitudine, sibi ipsi contradicit, cum exprimat verbis gratuitam donationem quæ revera est onerosa , el i?sa promissio seu obligatio ad talem remunei itionem evacuet rationem gratitudinis et liberali latis.

Ex quibus palet respondendum esse ad utramque rationem dubitandi, falso n»li supposito , nimirum, hoc pactum non cwe

induclivum novæ obligationis super anlidolaiem.

Et ad id quod affertur de pauperibus et religiosis, *R.* juxta communem hominum intelligcntiau' non esse verum paclum, sed tantum declarationem propositi quod habent satisfaciendi obligationi graliludinis quam contrahunt cxeleemosyna. Quoeliam sensu non accusarem simoniæ eum qui simpliciter sine pacto, sed ex sola urbanitate aul gratiludine, diceret conferenii gratis beneficium.· Non ingratus ero, memor ero graliæcollatæ, aut quid simile. Ita censet Sylvius post Binsfeld. tom. 1, résolut, dc simonia.

Solvuntur objectiones contra secundam et **tertium** *conclusionem,*

Obj. 1" sequentes propositiones damnatas ab Innocentio XI : « Usura non est, dum » ultra sortem aliquid exigitur tanqnamex «benevolentia et gratiludinedebitum , sed « solum si exigitur tanquam ex justitia de« bilum : « est 42.

a Dare temporale pro spirituali non est *d* simonia, quando temporale non datur « tanquam prelium , sed duntaxal tan« quam molivum conferendi vel efficiendi » spirituale, vel etiam quando per tempo« rale fit solum gratuita compensatio pro « spirituali aul e contra : » csl 45.

« El id quoque locum habet etiamsi tem» porale sit principale molivum dandi spi» rituale , imo etiamsi sit finis rei spiritua» lis, sicut illud pluris æstimelur quam res » spiritualis : « est 46.

R. has propositiones , quatenus spectant secundam conclusionem, esse damnatas in sensu reprobato perprimam conclusionem, in quantum scilicet ad simoniam exigunt quod intendatur formaliter et explicite prelium, nec volunt sufficere ut intendatur virtualiler in solo motivo obtinendi spirituale, nulloalio interveniente.

Quatenus vero spectant tertiam conclusionem , sunt damnatæ in quantum, sub ementito nomine gratiludinis, important strictam obligationem vi mutui, aul vi collali beneficii, *ut explicui* in *notaminc* ad calcem *tertias conclusionis* , et maxime *in responsa,! ad secundam petitionem;* idque ex ipsis carum terminis innotescit. Etenim то *exigerent debitum* in prima , innuit paclam saltem implicitum ct obligationem plusquain graliludmis, licet pro pallio addatur , *ex gratiludine;* in secunda rô *compensatio ,* compensare enim est *quasi part pondere rependere,* et compensatio, auctore Modestino, 1. 1 , d. *de Compensatione, est* debili el crediti inter sc contributio; non sic autem Hunt remuneraliones vere gratuits el liberales. Ita has propositiones intclligu ŋ I graves auctores, i n ter quos S ley artius, in propositiones damnatas, pag. 56, sic loquitur dc quadragesima quinta: «Hujus o propositionis damnatæ doctrina in eo » peccat, quod excuset pennulalionemspi» ritualis cum temporali, modo intuitus » ille mentis adhibeatur, ul temporale non » consideretur lanquam pretium , cumin» tcrirn reipsa lanquam pretium detur; uli » patet cx eo quod exacte ratio valorisiniri «soleat, el expendi quantum illud spiri« tualevel temporale ipsi annoxumulilita» lis importet, v. g. quantum annui pro· » ventus habeat beneficium , ut sic res rei » non secus respondeat quam si bos aul » equus in foro prelio competenti veniret.» Confer quæ dixi de usura, diss. 4, a. 4, conclus. 2.

Obj. 2° Qui dat spirituale lanquam motivuin oblinendi temporale et c contra, alias non daturus, etiamsi interveniat aliud motivum propter quod detur spirituale, habet pro fine primario et principali hujus doni spiritualis, temporale: atqui primarioct principaliter intendere temporale pro spirituali et e contra, est simonia : ergo. *Major videtur certa ,* ex illa clausula , *alias* non *daturus. Probatur minor* 1» auctoritate D. Thomæ qui hic a. 5 , ad 3 , dicit quod, si collator beneficii *principaliter ad favorem humanum intendit, simoniam committit* Et Quodlib. 8, a. 11, dicit canonicum euntem ad ecclesiam ut retributiones accipiat *quasi finem sui operis principaliter intentum,* simoniam committere. *Probaluri'ta·dem minor ratione* P. Henno. Qui dando pecuniam intendit principaliter beneficium, intendit virtualiler ut pecunia sit pretium beneficii ; nam cum non intercedat aliud principaliter intentum quo mediante beneficium obtineat, immediate vult pecuniam commensurare beneficio. Ergo. Hoc argumentum quod puto esse praecipuum adversariorum, cx omni parte nutat. Unde

R. 1° *N. maj.* Hæc enim clausula negativa, *alias non daturus,* aut similis, nonitn- pcrfal necessario cl semper finem primanum et principalem, sed quandoque conditionem sine qua non, ant incitamentum voluntatis. Sic, v. *g.* qui dat aut recipit pecuniam pro celebratione missæ, alias non daturus aut non celebraturus, non habet pecuniam pro fine principali celebrationis missæ, ncc missam pro fine principali pecunia?. Qui celebrat pro amici graviter aegrotantis sanitate, alias non celebraturus, non habet sanitatem amici pro fine principali celebrationis missæ. Qui datclccmoynam huic pauperi præ multis aliis, quia consanguineus est , alias non illi ,scd alteri daturus , non habet consanguineilalem pro fine primario cl principali hujus eleemosynæ. Qui :onsiliisaul exemplis amicorum motus sacramenta frequentat, alias non frequentaturus, nonhabeteonsilia aulcxcmpla amicorum pro fine principali frequentationis sacramentorum. El sic plura alia. Minime *ergo* necesse est, inquitCabassulius, *Theor. etprax.* lib. 5 , c. 3, n. 11 , finem primarium esse de sc solo efficacem; sæpe numero enim fit ul primarius finis alio fine secundario roboretur ad operationis efficaciam , ul in eo contingit qui in bellum proficiscitur primario propter principis sui aut rcipublicæ studium, qui tamen mililiæ nomen non dedisset , nisi accessisset secundaria intentio, ct spes vel gloriæ apud homines, vel stipendii, vel honorariorum munerum. Aut, ut utar similitudine desumpta cx S. Bonavcntura , aliquis sibi sponsam assumit primario, non quia habet nasum, sed propler nobilitatem aul bonos ejus mores , aut etiam propter dotem, quam tamen nullo modo duccrctsi nasum non haberet. Ita laudatus auctor. In ipso itaque limine ruit argumentum.

R. 2·, *data maj. Λ'. min.* Ad dignoscendum enim peccatum in materia simoniæ sicut in materia usuræ , non est attendendum ad finem primarium el principalem, sive secundarium ct minus principalem , sed ad titulum cx quo accipitur lucrum in mutuo, ct temporale pro spirituali in simonia. In muluo enim, sive primario sive secundario cxpectclur lucrum ut debitum cx justitia titulo mutui, semper est usura ; et in materia simoniæ, sive primario sive secundario intendatur temporale ul pretium spiritualis, est semper simonia : quia hoc ipso quo voluntas fertur in objectum formale alicujus peccati, sive primaria et principali intentione, sive secundaria ct minus principali feratur, semper peccat. Sic, v. g. qui furatur ad subveniendum amico, ita quod non furaremr nisi ipsum ad id moveret amici necessitas, reus est furti, licet tamen secundario tantum et minus principaliter intendat furtum, primario autem el principaliter sublevamen amici. Itaque foret simoniacus canonicus , v. g. qui eundo ad ecclesiam, primario intenderet honorem Dei, secundario retributionem ul pretium sui operis; cl e contra non foret simoniacus si primario intenderet retributionem ul stipendium laboris, et secundario lanium honorem Dei : sicut foret usurariusqui mutuando primario intenderet sublevamen proximi, ct secundario lucrum tanquam debitum justitia vi mutui ; et e contra, non foret usurarius si primario intenderet lucrum cxgratiludine el benevolentia, ct secundario tantum aliens miseriæ sublevamen. Ila Dominic. P. Navar. Bannes, Valent. Rodrigues, Less. Lopes, quos citat et sequitur Sylvius tum hic a. 3, quæsit. 3 , tum q. 78, a. 1.

Unde, quando S. Thomas, locis citatis in objectione, accusat simoniæ illum qui intendit principaliter temporale per spirituale cl c contra, censet illud intendit principaliter quod intenditur ul prelium. Cum enim Quodlib. 8,a. 11 citato, dixisselcanonicum euntem ad ecclesiam ut distributiones accipial quasi finem sui operis principaliter intentum,simoniam committere; ibidem, in responsione ad argumenta, dicit quod ille qui vadit ad ecclesiam propter retributionem, alias non iturus, non peccet, *quia* , inquit, non ponit *impreliabile sub prelio :* ergo in sensu D. Thomæ temporale tunc intenditur principaliter quando intenditur, ul prolium , el non intenditur principaliter quando non intenditur ul pretium ; juxta quam solutionem neganda est ratio patris Ilcnno, ulinfundata, nisi forie intelligalcum D. Thoma, illud intendi principaliter quod intenditur ul prolium; sed non est necessesicscmper in telligerc ·« *principaliter,* nccsic intelligimus in præsenlisolutione. Vel distinguendum sic: Qui dando pecuniam intendit principalito· beneficium, intendit virtualiler ul prelium, si non interveniat aliud molivum propler quod detur pecunia, C si interveniat, *N. Solutio p*-

tel ex probatione secundæ conclusionis.

R. 3U *D. eamdein min.* Intendere primario et principaliter temporale pro spirituali ete contra, est simonia, si temporale intendatur principaliter ut finis operis, *C.* si principaliter ut finis operantis, *N.* Igitur in collatione spiritualis potest quis intendere dupliciter temporale cl e contra : uno modo ut finem operis, ita ul æquali pondere æslimenlur finis et opus, et tunc finis intenditur ut pretium , et est simonia ; alio modo tanquam finem operantis, quatenus est molivum seu provocativum voluntatis ad opus, ct sic non intenditur ul pretium etiam virtualiter quando intervenit aliud medium propter quod detur temporale vel spirituale, nec consequenter est simonia : *patel* cx hucusque dictis et maxime ex variis exemplis prolatis. Id etiam deduco cx D. Th. Quodlib. 8, jam sæpe laudato, ubi accusat simoniæ canonicum euntem ad ecclesiam propter retributionem, si eam intendat principaliter *ul finem operis*, quia tunc intendit tanquam pretium. Excusat autem, si intendat retributionem principaliter ul finem el motivum operantis, quia tunc non intendit ut pretium, sive, ut verbis S. Doctoris utar, *quianon ponilimpretiabile sub pretio.*

Addo lamen cum Sylvio, eos qui hoc posteriori modo intendunt principaliter retributiones in frequentatione chori, quamvis a simonia excusentur, non excusari ab omni peccato , cum Deum cl Dei cultum principaliter intendere debeant; etsi tale sil ordinarie eorum propositum, graviter peccare ; si tantum aliquando, levius.

Inst. S. Th. in 4, d. 25 , q. 3 , a. 3 , simpliciter asserit sic : *Quicumque pro aliquo temporali commodo det aliquid spirituale vel annexum, simoniam committit,* nullo modo discernens an temporale detur tanquam pretium aut tanquam molivum seu incitamentum. Ergo. Ita Natalis Alexand. et P. Henno.

R. quod , quamvis S. Doctor loco citato non discernat, sufiicit quod alibi discernat, quod evidenter præsiat per definitionem simoniæ quam tradit tum hic, tum loco citato : ncc enim omnia in omnibus locis discernere ncccssum est. El sane, si pari modo arguere ïiccat, inferam ego non posse pro spirituali dari temporale ut stipendium; quia S. Tbom. loco citato non discernit an temporale detur tanquam pretium, auttanquam stipendium.

Quod opponi posset eumdem S. Thom. docere cum qui sibi parat viam ad spirituale per temporale , esse simoniacum , solvetur infra, ari. o , consectario G, dum probabimus ex eodem S. Doclorc, ipsum loqui do eo qui directe et immediate parat sibi viam ad spirituale per temporale.

Obj. 3' varia Ecclcsiæ decreta quibus declaratur simoniacos esse illos qui *quavisratione* dant temporale ut accipiant spirituale ct e contra. Ergo.

R. hoc argumentum nimis probare, adeoque nihil probat. Ex eo enim sequitur simoniacos esse qui dant stipendium ad obtinendam missam , concionem , etc., qui dant eleemosynam pauperibus ad impetrandas eorum orationes; hi enim dant aliqua ratione temporale ul obtineant spirituale. Dicendum ergo, hæc Ecclcsiædecreta esse intelligenda de temporali dato tanquam motivo immediate obtinendi spirituale, nulloalioinlcrveniente motivo propicrquod detur temporale aul ex quo expccleturspirituale, ideoque de temporali dato virlualitcr tanquam pretio, ut explicatum est in prima conclusione.

Obj. 4° In eo consistit deformitassimoniæ, quod res sacra contra reverentiam ipsi debitam ordinetur ad lucrum clquæstum temporalem ; sed ubi quis dat spirituale, illud non daturus si temporale non expectaret, de facto rem sacram ordinat ad lucrum temporale. Ergo. Ita P. Henno.

R. N. maj. Quia potest quis ordinare rem sacram ad lucrum temporale absque eo quod sil simoniacus, et e contra poleslesse simoniacus absque eo quod ordinci rem sacram ad lucrum temporale. Sic qui celebrat autoral pro pane quotidiano, pro recuperanda sanitate, pro pluvia, pro serenitate, etc., ordinat rem sacraro ad lucrum temporale, el tamen non estsimoniacus. Econtra qui dat temporale ul prclium spiritualis, est simoniacus, et tamen non ordinat spirituale ad lucrum temporale , sed c contra. Falsum csl ergo in hoc consistere deformitatem simoniæ, quod res sacra ordinetur ad lucrum temporale ; sed in hoc consistit, quod res sacra terreno et vili pretio æstimetur : quod non facit qui dat temporale pro spirituali et e contra, in casu nostrae occlusionis

Obj. 5« Si ad simoniam juris divini necessc esset ut quis rem temporalem rei spiritualis preliuin esse crederet, aul pluris vel tanti valere ac rem spiritualem , sirnonia esse non posset absque hæresi proprie dicta : atqui id negat S. Th. hic ad 1. Ergo ad simoniam non requiritur quod detur temporale ut pretium spiritualis. Ita Natalis Alexander.

R. N. consequentiam. Peccat enim iste syllogismus in hoc quod non serventur eadem extrema in præmissisetin conclusione, ideoque sunt quatuor termini ; ut autem legitime concluderet, deberet inferri : *ergo ad simoniam non est ncccsse ut quis credat rem temporalem esse pretium rei spiritualis ac tanti valere ac rem spiritualem:et* hoc lotum concedimus. Non enim est necessc,ncc nos requirimus ad simoniam, quod quis credat scilicet interius rem temporalem esse pretium spiritualis aut tanti valere, sed quod exterius id prolcsiclur vendendo aut emendo spiritualia pro temporalibus, quasi temporalia essent pretia spiritualium cl tanti valerent : quod fieri polesl absque eo quod id credat interius. Sicut, v. g. si quis sciens et fraudulenter commutet rem vilem pro pretiosa, non credit interius rem vilem esse pretium æquivalens rei preliosæ, ct lamen sic exterius protestatur , dando illam ul prclium. Soh' tio est D. Th. hic art. 1, ad 1, ubi ait : « Si» cut religio consistit in quadam fidei pro» testatione quam lamen aliquis interdum » non habet in corde : ita etiam vilia oppoù sila religioni habentquamdam protestatio» nem infidelitatis, licet quandoque non » sit infidelitas in mente. Secundum hoc » ergo simonia hærcsis dicitur, secundum » exteriorem protestationem , quia in hoc u quod aliquis vendit donum Spiritus sanco ti, quodam modo protestatur se esse do» minum spiritualis doni, quod est hœrcti» cum. » Vel brevius, si mavis, simoniacus erral practice æquando rem temporalem spirituali, sed non est ncccsse quod erret speculative judicando illam merito esse illi adæquandam, quod foret error ; sic omnis peccans practice errat, non speculative :

Obj. G- Eadem est ratio simoniæ cl usuræ: atqui ita mutuans pecuniam, ul illam non mutuaret nisi aliquid ultra sortem speraret, committit usuram : ergo. *Probatur minor ex* cap. 10 *de Esuris,* ubi dicitur, *quod injudicio animarum quasi usurarius debeat judicari qui, non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credidit, ul, licet omni conventione cessante, plus tamen mrle recipiat.* Ergo. Ita P. Henno.

R. D. min. Atqui ita mutuans pecuniam, ut illam non daret nisi aliquid ultra sortem speraret tanquam cx justitia debitum vi mutui, usuram committeret, *C. min.* tanquam ex gralitudinc aut alio titulo non obligatorio conferendum, committeret usuram , *N.* Et in primo sensu intelligendus est canon laudatus, vel dicendum sermonem ibi esse de usurario improprie et quoad præsumptionem fori exterioris : unde non dicit quod debeat absolute judicari usurarius, sed *quasi usurarius.*

Obj. 7° Simon Magus non obtulit pecuniam Apostolis ut pretium sed ut molivum oblinendi donum Spiritus sancti : et Giezi accepit munera Naaman Syri oblata ex gratitudinc tantum. Ergo.

R. ad primum. Simon Magus non obtulit pecuniam ut pretium formaliter et explicite, *C.* virtualiter ct implicite, *Palet* cx prima conclusione : unde S. Th. —Hic a 1. ad 4. —*Simon Magus ad hoc emere voluit potestatem spiritualium, ut eam postea venderet;* ct id probat ex cap. *Salvator,* q. 3.

Ad secundum, N. Attulerat enim Naaman multa pretiosa munera tanquam pretium divinationis, ul solebant facere gentes, dum ariolos aul pseudoprophetas conveniebant, el ea, ut debita ratione sanationis, petiit Giezi : undcS. Doctor—Ibid. — dicit quod, *illi qui vendunt* spiritualia , *in actu imitantur Giezi, discipulum Elixai, de quo legitur, i Reg. c.* 5, *quod acceperit pecuniam a leproso mundato.*

Obj. 8 Spirituale debet dari omnino gratis, juxta illud Christi : *Gratis accepistis gratis date.* Ergo.

R. Illud vere gratis dari quod datur ex pura amicitia, benevolentia au! gralitudinc, absque ulla obligatione.

last. Iu Gralitudo obligat : ergo quod datur ex gratitudinc non datur gratis.

R. Gratitudinem non secus ac amicitiam late et levissime obligare atque vix sub veniali, ita ul non tollat titulum hberalitalis et gratificationis seu doni gratuiti. Aliunde non uno determinato modo sicut in aliis strictis obligationibus, sed innumeris modi»

ei satisfieri potest. Addequod bæc obligatio non imponatur a collatore seu benefactore, sed naturaliter sequitur ex ipso beneficio colla to. Vide D. Tb. q. 80, q. 100, a. 1, ad 2, ctq. 108, a. 2, ad 1.

Repones. Obligatio quan. requirimus ad hoc ut spirituale non censeatur gratis datum et sit simonia , vel est obligatio justitiæ vel non : si primum, cum bæc nascatur ex pacto tacito vel expresso, non foret simoniacus qui in collatione spiritualis sola mente intenderet recipere temporale ut prelium, vel qui sic daret temporale pro spirituali ; quia, cum tuncabessetomnis pactiocliam tacita, nulla esset obligatio justitiæ. Si secundum, debet assignari qualis altera sit obligatio.

R. communiter requiri a patronis hujus sententiæ obligationem justitiæ. Ad id vero quod opponitur, dico, etsi non adsit obligatio justitiæ defectu pacti, eam tamen intendi hoc ipso quo intenditur prelium, quod sufficit ad simoniam mentalem qualis est hæc.

Cæterum nolim ego scrupulose distinguere qualis debeat esse ista obligatio , sed puto sufficere quamvis obligationem superadditam ci quæ cx natura rei inest graludinis scu amiciliæ, sive sil rigorosæ justitiæ, sive minus slrictæ, ita ut temporale non detur a collatario omnino spontanee, libcraliter et gratuito, sed quodammodo obligatorie cl coacte, sicque tollatur ratio doni pure ct omnino liberalis.

Obj. 9° Si vera sil sententia nostra, nullus nisi hebes ct plumbeus committet simoniam,* quisquis enim volens acquirere beneficium, poterit absque simonia dare collatori mille aureos aul quidvis aliud, modo id non intendat dare ul prelium sed ut molivum , neque expectct beneficium ex justitia, sed ex gratitudine, quod sane cuique facillimum est : *absurdum consequens.* Ergo.

R. nos huic inconvenienti occurrisse per annotationem ad calcem probationem tertiæ conclusionis el per varias explicationes hinc indedalas in solutionibusobjcclionum. Quapropter *nego* id cuique sincere agenti esse facillimum : imo in ipso casu posito patenlissima est ficlæ cratitudinis illusio. Quis enim nisi vere hebee ct plumbeus, nulla præcunle amicitia, nulla exigente necessitate, dedit unquam autdabit alteri mille aureos, el non intendat ab eo nisi ineram grati tudinem omni no spontaneam, absolute ct ex omni parte liberam, absque alia obligatione aut certitudine compensationis! Non ergo favet hominum cupilali sententia nostra si recte inlelligalur, sed eam intra justos limites coercet.

Cæterum lubens agnosco praxim hanc dandi temporale ut molivum obtinendi spirituale ex gratitudine etc contra, non solum esse periculosam proplerlolccndilionesquas ad ejus legitimum usum requirimus, ct quia, ul dicilur. Exod. 23, *Λ1 unera eiccecant prudentes el subvertunt verba justorum,* sed etiam esse plerumque scandalosam, nisi certæ cautelæ adhibeantur, atque præ sc ferre præsumplionem simoniæ, saltem quantum ad forum externum. Quapropter vix aut ne vix consulerem nisi ubi mihi certo constaret dc recta intentione agentis. Neque in hanc sententiam descendi, nisi cogente veritate, et quia video oppositam senleMtiam non posse defendi nisi evertendo notiones communes, ct apertissima D. Th. principia, omnium scholarum calculo probata , conculcando aul eludendo.

Petes 1° utrum sit simonia promittere vel dare seu legare temporale sub conditione alicujus boni spiritualis præslandi a donalario in suam propriam utilitatem? v. g. promitto Titio centum nummos si baptizetur, si frequentet sacramenta ; lego Caiæ mille florenos si religionem profiteatur.

R. negative. Quia temporale in hoc casu non habet rationem pretii, sed meri moliri allicientis donatarium ad proprium bonum; et donans nihil accipit aut alter ejus nomine, sed totum cedit in utilitatem donatarii. Caveat tamen iste ne temporale oblatum recipiat ut pretium spiritualis, sic enim foret simoniacus.

Petes 2° an qui ficte promittit alteri temporale pro spirituali ct c contra sit simoniacus?

R. sub distinctione. Si fictio sit partialis, ita ul habeat animum mere promittendi et sc obligandi, non tamen præslandi quod promittit, est simoniacus ; quia pecunia est in verum pactum delucta, el ratione illius pacti oblinet beneficium, ideoque simoniace : nec enim voluntas non præslandi destruit priorem intentionem promittendi et sc obligandi, ut alibi diximus. Si vero fictio sit absoluta sic, ut habeat animum non solum non præslandi, sed neque vere promittendi nec sc obligandi, probabile est quod non sil simoniacus, quia tunc non est verum pactum, sed mera fraus, nec consequenter obtinet spirituale per peiconiam promissam, cum revera non promittatur, sed perficlioncm. Peccat itaque et alterum fallendo cl simoniæ ipsius consentiendo, nun lamcn, ulvidetur, simoniamcommittendo. Attamen in foro exteriori, ubi sola exteriora spectantur, reputabitur absolute simoniacus.

Defensio praccdentis doctrtna adversus auctorem Theologia Christiana.

I. Secundam et tertiam conclusionem præcedcnlis articuli, item el responsionem ad petit, post tertiam conclusionem impugnat, sed non expugnat R. P. C. de quo jam dum dc dominio clericorum.

Torn. 10 suæ Theologiae Christianae, dissert. 3, cap. 3, pag. 91, n. 12, contra secundam conclusionem sic exorditur : *d P.* Billuarl in bac causa a sole Aquinate » declinat, ideo in extremum laxitatis im» pingit, el consuetis distinctiunculis ejus» dem S. Th. doctrinam quam sibi illustrare «blanditur, reipsa ad laxiora juniorum «placita detorquere studet, ut mox pate« faciam. » En præludiurn. Videamus nunc quomodo stet promissis.

II. Ibid. n. 14, sic scribit : « *Quœstio « secunda.* Qui dat pecuniam lanquam mo« livum non immediate obtinendi rem spi« ritualem, sed lanquam molivum medium » honestum, ex quo expeclclur res spiri» tualis, commillitnc simoniam? *R.* Negat » P. Billuarl. »

Non bæc est stricte mea conclusio : sic dico : « Dare temporale lanquam molivum » obtinendi spirituale et e contra, non im» mediale, sed mediante alio motivo vero » el honesto, propter quod detur temporale, » aul ex quo expeclclur spirituale, non est » simonia. » Vide *honestum* in mea conclusione non afficere *temporale datum ,* ut in conclusione R. p. sed aliud molivum ; neque ex *temporali dato,* ul dicit laudatus scriptor, sed *ex alio motivo vero ct honesto* expcctari spirituale. Sed utut sil, hanc meam opinionem rejicit R. P. *ul falsam, laxam et doctrines Scripturarum , conciliorum el S. Thoma prorsus adversam.* At quomodo id probat? En palmaris cl fere unica ejus ratio.

Ul paucis rem conficiam, inquit ibidem, pag. 92, quæro a P. Billuarl : Candidatus ad ordines, vel ad beneficium parochiale accipiendum , offert pecuniam examinatoribus, episcopo, collator quodnam est molivum illum medium verum ct honestum a quo expeclclur beneficium ant sacramentum ordinis, ct propter quod pecunia offertur? Edisserat nobis hoc medium rnolivum : nullibi illud prodii P. Billuarl.

Pace eruditi scriptoris dixerim, non intclligit meam conclusionem. Numquid dico omnes qui offerunt temporale pro spirituali semper habere molivum honestum propter quod detur temporale, aul ex quod expeclelur spirituale? Neque id unquam somniavi. Si adsit illud molivum honestum, excuso a simonia; si absit, aperte declaro simoniacum. An autem iste candidatus de quo R. P. vel quivis alius in individuo habeat vel non habeat istud aliud motivum honestum, non inquiro nec resolvo.

Dum dicit me *nullibi prodere hoc motivum honestum* , ostendit se non legisse, aut nonnisi caligantibus oculis legisse integram meam probationem in qua illud passim prodo, el quam si concludo pag. 523. « In » summa ergo , quoties in collatione lem» poralis ad spirituale oblinendum, aut » spiritualis ad temporale, locum habet ra» tio vel stipendii, vel vexationis injustæ re» dimendæ, vel laboris extrinseci, vel obli» gationis contrahenda?, vel necessitatis vel » amiciliæ, ut modo specialiter dicam . vel » alia quævis ratio vera et honesta, ab ipsa « collatione seu consuetudine temporalis vel « spiritualis distincta, non est simonia. » En, non unum sed plura motiva honesta ob quæ detur temporale, aut ex quibus cxpectetur spirituale.

III. Ibid. pag. 92, prosequitur : « Nimis » vero inconsiderate obtrudit (P. Billuarl) » eleemosynam pro celebratione missæ iicollalam, cum ct ipsi casuistarum vulgo » notum sit hanc trad: in sustentationem » sacerdotis. Hæc sustentatio vera cl realis » molivum est stipendii collali pro celcbra» tione missæ. « Optime; resumo: *stipendium confertur pro celebratione missce;* hoc dicit adversarius et verisimum est ; non enim conferretur nisi ioUnderetur celebra· tio missæ. *Confertur tn sustentationem sacerdotis ;* cl hoc iterum dicit adversarius, parilerque verum est, imo notum *c*

rv"n *vulgo :* ergo, a primo ad ultirnum, confertur stipendium temporale lanquam motivumxælebrationis missæ, mediante sustentatione per stipendium procurata : go dare temporale lanquam motivum obtinendi spirituale, non immediate,sed mediante alio aliquo motive vero ct honesto propter quod detur temporale, non est simoniacum : quod est ipsissima conclusio nostra. Ergo *non nimis inconsiderate,* sed verissime ctomnino convenienter adduxi in exemplum el probationem eleemosynam pro celebratione missæ collatam.

IV. Ibid. n. 16, sic scribit : « Clarius » rem explico verbis ipsiusmel P. Billuart : d Simonia, ex sua ratione formali, essen- D lialiter requirit ul detur temporale pro » spirituali tanquam pretium, vel forma- » liter, vel virtualiter. » Id verissimum est, nec negari potest, salva doctrina S. Th. secundum quam, q. 100, a. 1, simonia definitur, *studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum.* Et ad 5 dicit, *quod nomine emptionis cl venditionis intelligalur omnis coniraclus non gratuitus ; dalurne,* poleslne dari emptio, venditio, aut ullus alius contractus non gratuitus, absque pretio formali vel virtuali ?

Deinde referi opinionem Salmanlicensium quæ differt a mea; tum n. 17, sic concludit : *Hac doctrina P. Billuart, Salmanlicensium el aliorum casuistarum admissa, exulat ab orbe chrisliano simonia omnis :* Ego vicissim quantum spectat meam sententiam *infero.* Ergo admissa S. Th. doctrina, exulat ab orbe Christiano simonia omnis. Sed utrinque terriculamentum est; non enim omnis qui dat temporale ul motivum obtinendi spirituale, habet aliud motivum verum ct honestum propter quod dat temporale, aul ex quo expcclel spirituale. *At,* inquies, poterit fingere: fingat quantum voluerit, num motivum fictum eum excusabit a simonia? Cæterum huic inconvenienti prospeximus in line probationum tertiæ conclusionis, el in majori nostro opere, obj. 9.

V. Ibid, paulo infra rciert truncatam propositionem damnatam ab Innoccntio XI, et infert·. *Damnata ergo est propositio in 1erminis tum P. Billuart, tum Salmanticensium.* Propositio damnata hæc est : « Dare » temporale pro spirituali non est simonia. d quando temporale non datur tanquam » pretium, sed dunlaxal tanquam motivum «conferendi vel efficiendi spirituale, vd » etiam quando per temporale *fit* solum « gratuita compensatio pro spirituali aul e » contra. » Hanc ultimam periodum omisit adversarius, in qua tamen maxime latet virus, ut ostendi in resp. ad 1 objeci, præcedentis articuli, el fusius in majori nostro opere cliam in resp. ad 1 objectionem : et quia quæ illic dixi intacta relinquit R. P. non repeto.

VI. Tertiam conclusionem nostram el responsionem ad petitionem in calce probationum tertiæ conclusionis, non tarn ul falsas impugnat quam ul periculosas in praxi. Esse quidem periculosas in praxi, aperio ore declaravi ; idcoque cautelasadliibui, et regulas ex jure tradidi ut vitarentur abusus : imo dixi quod *vix aul ne vix praxim consulerem nisi ubi cerlo mihi constaret de recta intentione agentis ;* sicque ex hac parte convenimus. Hæc autem et alia videre poleral R. P. pag. 524 cl sequentibus, in fine probationum tertiæ conclusionis, et pag. 614, in resp. ad obj. 9, in priori nostro opere.

Judicet nunc lector eruditus num R. P. steterit promissis et bene probaverit *me a sole Aquinate declinare, et ideo in extremum laxitatis impingere, ejusque doctrinam consuetis meis distinctiunculis ad laxiora juniorum placita detorquere.* Hæc enim *patefacere* promiserat.

ARTICULUS IV.

Utrum sit simoniacum spiritualia dare non solum pro munere a manu, sed etiam pro munere ab obsequio cl a lingua?

Hic a. 5. in arg sed cont. — *Nola,* triplicis generis pretium distingui in venditione seu emptione spiritualium, nonsecu» ac in usura, ex Urbano H, caus. 1, q. 3,c. *Salvator,* scilicet munus a manu, munus ab obsequio, el munus a lingua.

Ibid. o. —Munus a manu, est pecunia data vel promissa, scu quodvis aliud donum pecunia æslimabile. Munus ab obsequio, est ministerium sen officium temporale alteri exhibitum vel exhibendum. Munus a lingua, est laus seu commendatio qua quis apud alium laudatur seu commendatur ad aliquem favorem humanum obtinendum: — Ibid ad 3. — Item proces ipi.e pio alique

funduntur ad procurandum ei bonum, vel malum ab eo avertendum ; imo preces ipsæ quæ fiunt pro obtinendo beneficio, si in eis attendatur favor procantis tanquam merces beneficii.

ibid. o. — *Dico* 1° Non esi minus simoniacum dare vel acciperc munus ab obsequio vel a lingua, tanquam pretium, nil cx pacto pro re spirituali, quam munus a manu. *Patet* ex Urbano II, loco citato, ubi dicit : — Ib. nrg. s. c. — « Quisquis res ec- ɔ clcsiasticas non ad quod inslilutæ sunt, »scd ad propria lucra munere linguæ vel n indebiti obsequii vel pecuniæ largitur vel «adipiscitur, simoniacus est. » — Ib o. — Et ratio est, quia hæc pecuniæ pretio æquivalent etæslimari possunt.

Ibidem, adi. — *Hinc inferes* esse simoniam dum quis temporaliter inservit collatori, ea lege ut loco stipendii ipsi conferat beneficium. Posset tamen excusari si inserviret collatori gratis, ea intentione ut ipsi innotesceret, benevolentiam captaret, et deinde cx benevolentia et gratitudinc consequeretur beneficium, ut concedit Sylvius hic, conclusione secunda, el *palet* ex articulo præcedenti : id tamen est valde suspectum.

Ibid. — Si autem aliquis clericus alicui prælato impendat obsequium ad spiritualia ordinatum, puta, in utilitatem Ecclesiæ, vel auxilium ministrorum, ex ipsa devotione obsequii redditur dignus ecclesiastico beneficio, sicut propter alia opera bona : unde non intelligilur esse munus ab obsequio.

Inferes 2° esse simoniam dum quis confert beneficium alicui eo pacto ul ipsum laudet vel commendet apud principem, aut ul impetret sibi vel ad se pertinentibus aliquem favorem. Si tamen preces, laus, commendatio, favor el hujusmodi habeant tantum rationem causæ motiva; seu provocativæ, ita ul nullo modo cadant in pactum, aul induant rationem pretii, non videtur absolute loquendo simonia, ut dicit Sylvius hic, cl nos arlicuio præcedenti. Lubricum tamen esse monemus.

Inferes 3» esse simoniacum dare aliquid familiaribus episcopi aut collatoris pro intercessione seu commendatione ad beneficium, si intercessio scu commendatio spectetur præcise ul est modium ad beneficium oblinendum, quia sub hac ratione non est æstimabilis nisi æstimabilitatc beneficii quam extrinsece participat, quatenus esi medium illud obtinendi. Secus si ista intercessio seu commendatiospectetur ut onerosa intercedenti ratione laboris, expensarum, molestiarum in adeundo scu rogando collatorem cl erga eum subeundo onus gratiludinis el similium, dc se independenter a beneficii consecutione pretio æstimabilium. Ita censet Sylvius hic sub finem articuli et plures alii.

Similiter non videtur simonia si des aliquid familiaribus aut domesticis collatoris, ut per eos habeas aditum ad collatorem, aut si sis ignotus, ut per eos innotescas collatori ; sic enim non intendis directe beneficium, sed tantum ul innotescant tua merita collatori, cum spe quidem obtinendi beneficii si eo dignus aul dignior judiceris.

Ib ad 2 — *Dico* 2° Collatio beneficii seu alterius rei spiritualis, facta alicui ratione consanguineitatis, amiciliæ aut alterius affectus carnalis, est illicita, quia esi acceptio personarum et deest recta intentio, nisi aliunde consanguineus aut amicus foret æque dignus aut dignior aliis: non est l«-men simoniaca, quia nihil ibi accipitur aul exigitur, saltem quod sit pretio æstnnabile : unde hoc non perlinet ad contractum emptionis aul venditionis in quo fundatur simonia. — Ibid — Si tamen aliquis det beneficium ecclesiasticum alicui hoc pacto vel intentione ulexinde suis consanguineis provideat, est manifesta simonia.

Ib. od 3. — *Dico* 3° Qui precibus pro indigno porrectis motus, ei confert beneficium, aut est revera simoniacus, si nempe preces ut civilem obligationem, vel procantis favorem ut pretium attendat, aul præsumilur talis in foro exteriori ; quia cum non promoveat talem indignum ratione capacitatis quam scit non adesse, præsumitur promovere spe alicujus mercedis quam cxpcctal a rogante, aul ejus precibus, quasi civili obligatione, constrictus. Et hoc sensu, inquit Sylvius, intclligendum est quod dicit S. Th. hic ad 3, esse simoniacum *qui preces pro indigno porrectas exaudit.*

Ibîd — Si aulem preces pro digno porrigantur, non est simonia, quia subesi debita causa ex qua illi pro quo preces porriguntur spirituale aliquid conferatur : tamen potest esse simonia in intentione, si non

attendatur ail dignitatem, sed ad favorem humenum.

Ibid —Si tandem aliquis pro se rogat u* obtineat curam animarum , proprio judicio se reputans dicniuu aut digniorem, regulariter cx ipsa praesumptione redditur indignus, el sic preces sunt pro indigno, ideoque simoniaca collatio, eo nempe sensu quem modo initio hujus assertionis exposuimus, vel realilervel presumptive.

Ibid. — Licite tamen potest aliquis, si sil indigens, pro se beneficium ecclesiasticum petere sine cura animarum : tum quia erga beneficium simplex vix reperilur præsumptio, cum minima capacitas ad illud sufficiat el aliunde id spectetur vehit supplementum tituli qui non sufficit ad congruam sustentationem clerici.

Id autem S. Doctor non concedit clericis divitibus, quia id videtur a jure prohibitum, Exira. C. *Ad aures, de Rescriptis* et alibi : utrum vero hæc jura nunc obligent, elan usu legitimo, vel potius abusu, beneficia saepius conferantur divitibus quam pauperibus, viderint collatores.

Dixi 1°, *proprio judicio se reputans dignum aut digniorem ;* sic enim , juxta Sylvium el alios S. Thomæ interpretes, intelligendus est S. Doctor cum dicit hic : *Si aliquis pro se rogat ut obtineat curam animarum , ex ipsa praesumptione redditur indignus , et sic preces sunt pro indigno.* Dum enim quis petit beneficium cui annexa est cura animarum , habens aliunde testimonia capacitatis, aut volens sc subjicere examini el judicio superiorum qui judicent an sil dignus vel dignior, nihil videlur dose præsumere, nec consequenter indignus ex isto capite; idque maxime, cum tunc non censeatur petere absolute, sed condilionate lanium, si nempe judicetur dignus.

Hanc interpretationem esse legitimam confirmant concursus in mullis casibus instituti, et a concilio Tridenlino, sess. 24 *de Reformatione,* cap. 18, ordinati, in quibus plures se offerunt ad beneficium pastorale, adeoque petunt. Suffragantur insuper jura gradualorum in academiis, qui beneficia ratione graduum postulant, ncc a quoquam damnantur.

Hanc ulramque confirmationem Natalis Alexander, hac in parte nobis adversarius, non tam infirmat, quin potius roborat suis responsionibus, Epist. 25. Et l quoad concurrentes, excusat illos, *eoquod se subjiciant judicio prasulis :* hocet nos dicimus de postulantibus pro se; verum, inquit, concurrentes non posluiant pro se beneficium. Dic, quæso, ut quid se sistunt examini, nisi ul obtineant beneficium, si eo digni renuntientur? quod est sane aperta petitio saltem condilionata, qualis est in iis quod defendimus. Addit concurrentes se sistere *obcdienliæ zelique impulsu* : quoad zelum , id ct nos requirimus ; quoad obedicnliam autem, frivolum quam maxime. Quasi vero episcopi indicentes concursum , præccplo quemque compellant, el non nisi libere volentes concurrere tantum moneant.

Quantum ad graduatos : ipsos excusat, quatenus, inquit, *jure ab Ecclesia sibi concesso utuntur.* Sed contra , Ecclesia non potest concedere jus ad id quod, juxta laudatum auctorem , est jure divino el naturali illicitum. Vel ergo fatendum quod, petere pro se beneficium , non sit secundum se illicitum ; vel negandum graduates ad id ullum jus habere ab Ecclesia. Non se ingerunt, inquit; nec etiam ii de quibus loquimur se ingerunt, cum non petant nisi quatenus capaces ab aliis judicantur. Isti enim non secus ac illi debent habere testimonium capacitatis, aul se praelatorum examini ac judicio subjicere.

Nonnulli interpretantur dictum D. Th. dc episcopatu et non de beneficio parochiali; quia , inquiunt, juxta S. Docl. q. 184, a. 6, ad 2 et 3, soli episcopi primo el principaliter habent curam animarum, presbyteri curati autem minus principaliter tanquam venientes in subsidium episcoporum, quo fit quod ita se habeant ad episcopum, inquit S. Doctor, sicut ballivi vel præposiliad regem. El propter hoc, sicut in mundanis potestatibus solus rex benedictionem solemnem accipit, alii vero per simplicem commissionem instituuntur, ila etiam in Ecclesia cura episcopalis cum solemnitate consecrationis committitur, cura autem archidiaconatus vel plebanatus cum simplici injunctione. Hæc ibi S. Thomas.

Dixi 2°, *regulariter ;* quia, licet in petendo absolute pro sc beneficio, sil quidem regulariter praesumptio major aut minor pro dignitate beneficii aul petentis incapacitate; — Hic. q. 185. n 1 o. — potest tamen contingere quod nulla sit, nempe in manifesta Ecclesiæ necessitate, puta, si non

nisi scandalosi el manifeste indigni essent promovendi, aut nullus esset qui vellet Ecclesiæ inservire.

Petes utrum facere aut dare spiritualia propter timorem humanum , sil simonia? Facere aul dare spiritualia propter timorem humanum, sil simonia? Facere aut dare spiritualia propter timorem humanum, est facere aut dare ad evitandum imminens damnum temporale sive in vita, sive in fama, sive in forlunis; seu , quod idem est, ad redimendam vexationem in temporalibus sive justam , sive injustam.

R. 1° Facere spiritualia propter timorem humanum, v. g. frequentare sacramenta ad vitandam poenam a praelato constitutam, non est simonia. Quia neque praelatus, neque alter ejus nomine aliquid accipit, sed totum cedit in utilitatem praestantis spiritualia; neque iste habet vitationem prenæ proprelio actus spiritualis, sed pro incitamento dunlaxat.

R. 2» Dare spirituale, v. *g.* beneficium, propler timorem humanum, hoc est, ad vitandum damnum in temporalibus, si nullum omnino interveniat pactum, nec cessatio nocumenti spectetur ut pretium beneficii , sed beneficium gratis detur ut molivum placandi animum vexantis, cl ul ipse placatus , absque nova obligatione vi collationis contracta, amicabiliter cesset a nocumento, non est simonia. *Palet ex didis arl.* præced. conclus. 2 el 3. Quia scilicet tunc non datur spirituale immediate pro cessalionea nocumento, sed intervenit aliud motivum.

Si vero conferens beneficium ineat pactum ul alter cesset a vexatione, est simonia. Idque verum puto sive sil obligatio cessandi a præsenti vexatione, sive cessandi in posterum, contra quosdam qui id negant do obligatione cessandi a præsenti vexatione. *Ratioest,* quia sic est dare spirituale immediate pro temporali, nullo alio motivo interveniente, scilicet pro ipsa liberatione a vexatione temporali, quoti est pretio æstimabilc. Et hæc videlur expressa sententia D. Th. absolute dicentis : —In 4. d. 25. q 3. a. 3. ad 2. *Noncst dubium quod simoniam committeret, si quis aliquid spirituale debitori suo daret ul quod suum est recuperaret '* intelligc ex pacto tacito vel expresso.

Dices 1° Non est usura dare mutuum suo debitori cum pacto ut solvat debitum ; ergo *a pari* non est simonia, etc.

R. N. consequentiam. Quia usura consslit in expectations lucri ex mutuo, lucrum autem est rci alienæ. El simonia consistit in expeclatione temporaiis pro spirituali, sive temporale sil proprium aut alienum. Porro in casu objectionis non expectatur alienum; in nostro autem experiatur temporale pro spirituali.

Dices 2" Ex hoc quod quis non me occidat, non infamet, non spoliet, nihil mihi dat. Ergo.

R. D. ani. Nihil dat positivum, C. nihil dat negativum, *N.* Ista enim non occisio, non infamalio, seu ab his cessatio et liberatio, licet censeatur quid negativum , est tamen quid moraliter prelio æslimabile nro quo aliquando latronibus solvuntur exactiones rnenslruæ.

Dices 3° Extra, lib. 1 *De his quæ vi multiset causa fiunt,* cap. *Abbas,* cap. *Ad aures,* et cap. *Ad audientiam,* pontifices jubent restitui ecclesias iis qui metu cadente in constantem virum eas resignaverant seu abdicaverant: ergocensebant pontificeseos non commisisse simoniam, alioquin potius illos suis ecclesiis privassent.

R. 1° in casibus objectionis nullum intercessisse pactum ex parte resignantium seu abdicantium, neque ab ipsis impositam fuisse vexantibus obligationem cessandi a vexatione; sed simpliciter cessisse juri suo, ut inde placati vexantes quiescerent : quod non damnamus simoniæ, *ul patet ex prima parte responsionis.*

R. 2° *Dato ant. N. consequentiam.* Quamvis enim concederemus resignantes seu al>dicanles in casibus conclusionis fuisse sitnoniacos, non sequitur ideo debuisse privari suis cçcfesiis, id enim nullo jure statuitur. Quin potius debebant illis restitui, quia resigna lio vi aul motu extorta caret rubore et est nulla, ul ibidem dicitur, et quia qui metu gravi peccat, venia dignus est et indulgentia.

Ex didis colliges pari jure simoniam esse, si conferens beneficium paciscatur cum beneficiato, ut conferenti vel alteri reddat seu praestet quæ solum debet ex charitate vel religione aut alia virtute distincta a justitia , v. g. ut, si sit medicus, conferenti ægrotanti ferat, accepto stipendio, opem quam is ab alio habere non potest; ut tali

pauperi graviter indigenti succurrat, etc. Quia hæc obligatio civilis quæ obligationi alterius virtutis superadditur, non tantum cedit in utilitatem spiritualem beneficiati. quatenus sic peccatum vitat et suo debito satisfacit, sed etiam in utilitatem temporalem conferentisaulalterius ejus nomine; sccussi agcrelurtantum dcdebitospiriluali, ut de communione paschali non omittenda, de vitando malo consortio, etc. aul si sine ulla obligatione urgeret conferens exeeulioncm debili temporalis, movendo tantum, rogando, suadendo, exhortando, etc.

ARTICULUS V.

De simonia circa res spirituales in particulari.

Nola. Diximus simoniam versari circa spiritualia et spiritualibus annexa. De simonia circa spiritualia hoc articulo agimus; et quia, ut dixi, sunt diversi generis spiritualia, alia enim sunl spiritualia secundum se, alia causaliter, alia effective, de singulis quæslio est an ct quomodo in illis committatur simonia? Primum statuam quasdam conclusiones generales ex quibus consectaria deducam circa particularia scorsim. Unde

A. 2. et 3 o.— *Dico* 1° Dare vel accipere pecuniam, seu aliquid aliud pecunia aestimabile tanquam pretium pro sacramentis, pro gratia per ea collata, pro missis, pro orationibus, aul laudibus divinis, pro sacra concione aul catechismo, pro statu religionis, pro usu jurisdictionis spiritualis, pro usu prophetiae, pro collatione miraculosa sanitatis cl aliis hujusmodi, est crimen simoniae juris naturalis quod nulla consuetudine excusari potest. *Sequitur cx didis,* quia hæc omnia , *ut palet,* sunl spiritualia, vel secundum se, vel quatenus causant gratiam spiritualem, vel quatenus a gratia spirituali procedunt et ad cam disponunt.

Ibid. *Dico* 2° Dare tamen vel accipere pro præfalis rebus spiritualibus aliquid temporale non lanquam prolium mercedis, sed ut stipendium sustentationis, non est simoniacum nec t'licilum.

Est autem hæc differentia interpretium et stipendium , quod prolium dicatur per respectum ad rem cum qua commutatur et cui appretiatur ac æquiparalur ; stipendium vero dicitur per respectum ad personam, quam æquurn est sustentari ab iis quorum utilitati deservit.

Probatur conclusio cx ratione naturali et ex institutione Christi apud Apost. 1 Cor. 9, ubi sic discurrit. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam ct de fructu ejus non edit? Quis pascit grajem et de lacte gregis non manducat?.... Sinos vobis spiritualia seminamus, magnum est sinos carnalia vestra metamus..... Nescitis quoniam qui in sacrario operantur qua· de sacrario sunl edunt, ct qui altari deserviunt cum altari participant : ila et Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivere.*

Adde illud Matlh. 10 : *Dignus est operarius cibo suo.* Unde Apost. Rorn. 15, dicit iterum gentiles qui facti sunt participes spiritualium per pauperes sanctorum qui sunt in Jerusalem, debere illis in carnalibus ministrare.

Itaque, præter ordinationem Christi, ratio naturalis in qua hæc S. Scripturae loca cl nostra assertio fundantur est, quia qui ministeriis spiritualibus incumbunt, privant se facultate vacandi aliis negotiis temporalibus ex quibus sibi necessaria ad sustentationem comparent idque in commodum populi : ergo tenetur populus ipsis necessaria sustentationi ministrare,siculei qui utiliter alterius negotia gerit, debetur ex justitia sustentatio necessaria quam aliunde acquisivisset, si perca negotia impeditus non fuisset.

CONSECTARIA PRÆCEDENTIS DOCTRINÆ,

CONSECTARIUM I.

Stipendia Ecclesia· ministris debita non esstpurtu eleemosynas.

Colliges 1° *cx dictis,* ea quæ Ecclesiæ ministris a populo conferuntur non esse puras eleemosynas , sed stipendia sanctis laboribus ex justitia debita , sicul debentur ei qui alterius negotia utiliter gerit, ut dixi. Eleemosyna enim datur simpliciter intuitu paupertatis et absque obligatione ad aliquod opus, nisi quod pauper jure naturæ teneatur esse gratus suo benefactori. Non sic autem stipendia collata ministris Ecclesiæ. Unde merito damnatur in*concilio Constant, sess. 8 , art. 18 Wiclefli dicentis: Decimas esse puras eleemosynas, ct parochianos posse, ob peccata suorum prælalorum , eas ad libitum subtrahere.

Nec obstat quod Trident, sess. 22, in decreto *de observandis in celebratione missæ ;* etsess 25, cap. 4 *dc Reformat,* vocet eleemosynas , stipendia missarum ct pia legabi.

R. enim vocan tieemosynas lato sensu , quatenus cx parte donantium sic gratis conferuntur, ut aliter dc iis potuissent disponere; licet lamcn ubi semel collata sunl exurgat obligatio cx parte accipientium, ct adimpleto officio debeatur ministris stipendium.

Hinc ulterius *sequitur*, in rigore loquendo, ministros Ecclcsiæ posse absque simonia nedum exigere, sed el pacisci decerto stipendio, sive sint pauperes, sive divites; quisquis enim potest exigere el pacisci de eo quod sibi debetur , ministris autem, sive divitibus sive pauperibus, debetur ratione ministerii stipendium sustentationis , ut dictum est.

Ncc obstat omnia pacta in spiritualibus prohiberi a jure ut simoniaca , ul dixi ; id enim intelligilur de pactis obligantibus ad id quod non inest jure, ut notavi in regula supra posita : aliunde, ul ibi notavi , hæc jura in quibusdam contraria consuetudine abrogata sunl.

Dixi, *in rigore loquendo* ;quia longe melius foret nihil pacisci, sed liberaliter oblata, aul per superiores taxata recipere ; sic enim magis caveretur periculum simoniæ , et obviarctur scandalis facile inde oriluris inter simplices.

Λ 3. o. — Et ideo recte advertit S. Doctor quod ab invitis nihil debeat exigi per spiritualium subtractionem quæ sunl exhibenda ; quia hoc haberet quamdam venditionis speciem. Sed spiritualibus gratis prius exhibitis, licite possunt stalutæ ct consuelæ oblationes et quicumque alii proventus exigi a nolentibus et valentibus solvere, auctoritate superiorum interveniente.

Ib. nd 2 — El infra : Illicita foret ordinatio si in aliqua eccicsia statueretur quod non fieret processio in funere alicujus, aul aliquid hujusmodi, nisi solvatur certa pccuniæ summa ; quia per tale statutum praecluderetur via gratis officium pietatis aliquibus impe.ndcndi. Magis autem licita esset ordinatio si statueretur quod omnibus certam eleemosynam dantibus (alis honor exhiberetur, quia per hoc non præcluderclur via aliis exhibendi Et aliunde prima ordinatio habet speciem exactionis ; secunda gratuita compensationis.

Dices 1°Si clerici possint exigere el pacisci de certo stipendio, idque ipsis debeatur cx justitia . ergo gratis non ministrant: unde, quia Apostolus non receperat stipendium a Corinthiis, dicit quod gratis Evangelium annuntiaverit, 2 Cor. 11.

R. N. consequentiam. Vere enim gratis ministrant hoc ipso quod nihil exigunt tanquam ministerii pretium, sed illud tanquam majus omni prelio gratis præslenl : ut tamen id gratis præstent, requirunt necessariam sustentationem a populo. Ad locum Apostoli, fateor eum qui ministrat sine pretio et sine stipendio gratis ministrare; sed inde non sequitur quod qui ministrat sine prelio cum stipendio., non gratis ministret : vere sane gratis ministrat, licet minus perfecte quam primus.

Dices 2° Saltem clerici divites non videntur posse exigere aut accipere, siquidem pro titulo accipiendi assignetur a D. Thoma el aliis sustentatio necessaria quam aliunde habent. Ergo.

/Î..V. *ant. Ad probationem,* dico sustentationem non assignari ul titulum aut fundamentum recipiendi temporale, sed lanium ul designetur usus temporalis recepti, et ostendatur non recipi ut pretium sacri ministerii, sed quia dignum est ut qui altari ministrat dc altari vivat : tituluscrgoel fundamentum accipiendi temporale est ministerium, quod exhibent divites non secus ac pauperes. Confer quæ dixi de decimis,dissert. 3, art. 4, § 4 , conclus. 7.

Instabis. Cius. 1, q.2, cap. *Clericos,* et cans. 16, q. 1, cap. *Quoniam,* sic legiturex Hieronymo:« Clericos autem illos conve-
» nit Ecclesiæ stipendiis sustentari quibus
d parentum et propinquorum nulla suflra-
d ganlur bona ; qui autem bonis parentum
» el opibus suis sustentari possunt, si quod
» pauperum est accipiunt, sacrilegium pro-
» feclo committunt, et per abusionem ta-
» lium , judicium sibi manducant el bi-
» bunt. » In eumdem sensum scribit S. Prosper, de Vita contemplat, rclat. caus. 1 cit. ibidem, cap. *Pastor el cap. Si quis.*

R. 1° nihil hujusmodi reperiri in scriptis S. Hieron. ut notat Glossa in cap. *Quoniam* cit.-—Hic q 1X5. «. 7 «cl 3 —*R.* 2° hæc de* bere intelligi de tempore gravis nécessitalis, vel cum Sylv io de clericis qui, cum non-

dum esset facta partitio bonorum ecclesiasticorum , in domibus parentum remanebam, nec propria deserebant, ct tamen de bonis communibus ecclesiasticis vivere volebant: unde eram culpandi ob nolam avaritiae, non tamen simoniæ. Idque Sylvius contendit eruere ex verbis Prosperi. Vide si lubet

CONSECTARIUM II.

De sacramento simoniace collato in extrema necessitate.

Colliges 2° non licarc etiam in extrema necessitate darc temporale lanquam pretium pro sacramentorum administralione aut pro aliis actibus spiritualibus. Sit casus. Infans morti proximus non habet a quo baptizetur nisi ad improbo sacerdote qui non vult conferre sacramentum nisi sub prelio:—Hic a. 2. ad 1.— certum est quidem quod in hoc casu infans posset a quocumque baptizari, etiam a muliere, quia hoc ipso quo sacerdos absque prelio baptizare non vult, idem est ac si non esset qui baptizaret.—Ibid, et in 4. d. 5. q. 2 a. 2. sub finem,—Certum est ilerum licere in tali casu emere aquam ab isto sacerdote, quia aqua non est quid sacrum sed purum elementum, cl si sit sanctiiicata, non operatur ad baptismum de necessitate ejus existons quasi sanctiiicata, sed quasi aqna,ct ideo non emitur aqua sanctiiicata, sed aqua. Sed dare pecuniam lanquam pretium sacramenti , nullatenus licet, quia hoc est aperte simoniacum , nec sunt facienda mala uleveniant bona.

Sed utrum possit dari pecunia ut ille sacerdos deponat hanc sacrilegam voluntatem et ad redimendam injustam vexationem? variant auctores. S. Th. nihil circa hoc habet in Summa , loco citato ; sed quibusdam videtur quod in 4 loco citato praeferat sententiam negantem affirmativa , his verbis: *Quidam vero dicunt quod poteslpretium dare, quia hoc non est simoniam committere, sed redimere vexationem suam; sed primum melius videtur.* Verum hallucinanlur qui putant S. Doctorem his verbis amplecti responsionem negativam quaestioni lactæ. Etenim illud *primum* quod S. Doctor hic dicit esse melius , non csl, ut existimant isti auctores , quod non debeat dari pecunia ad redimendam vexationem , sed quodqui offert puerum *debet putius ipscmcl baptizare quam pretium sacerdoti pro baptismo simoniace dare;* item cl quod *liceat ei emere aquam ;* et hoc indubie melius est, dum fieri potesl , quam darc pecuniam, etiamsi tantum ad redimendam injustam vexationem.· At si ita urgeat necessitas, ul neque offerens sciat baptizare, neque sacerdos aquam velit vendere, utrum tunc melius sit dimittere infantem morti proximum absque baptismo , quam ipsum baptizare tradita pecunia baptizanti, ad redimendam tam injustam vexationem,clnon ut prolium baptismi? hoc non dicit S. Doctor : imo contrarium innuit cum in hic et loco citato in 4, loqualurde pecunia ut pretio ; el secundum principia ejus generalia, ad simoniam requiratur venditio el emptio, sive temporale datum lanquam pretium.

Quapropter , cum sententia communiori existimo in hoc casu posse offerri pecuniam ad redimendam injustam vexationem; el sane , si juxta S. Doctorem —Hic *a.* 2. ad 4. — liceat redimere pecunia injustam vexationem in beneficiis, ul dicemus infra, quanto magis in sacramento tantæ neccssitalil ! tem si liceat minis et precibus deterreris aliquia a peccato, quidni pecunia?

Imo id etiam licitum videtur adulto qui aliter baptizari non posset aut alia sacramenta recipere, excepto sacramento ordinis. Quia , quamvis cum baptismo flaminis et sinealiis sacramentis absolute salvari possit , difficilius tamen , ideoque justa illi subest causa negligendi peccatum alterius redimendo injustam vexationem. Excipio sacramentum ordinis, quia simoniaceordinatus, etiamsi persolius ordinantis simoniam , est suspensus ab exacutione ordinis, cap. *Ex tua,* lit. *de Simonia.*

Sed quid , si eo impietatis progrediatur improbus minister, ul sacramentum conferre nolit nisi juret offerens se dare pecuniam ut pretium ? Quidam affirmant licere, quia, inquiunt, jurans non tenetur jurare ad mentem petentis , sed potesl uti restrictione mentali : sed hunc jurandi modum non admittimus. Et *dato* oosse admitti,saltem sic jurans profiteretur verno el opere se emere sacramentum , quod nefas est.

CONSECTARIUM III.

De \imonia in dispensaiionibus et ordinibus.

Hic n 3. ad 3. — *Colliges* 3°simoniacum esse dare vel accipere etiam titulo sustenta-

tionia aliquid temporale pro dispensatione in votis, juramentis, impedimentis matrimonii el quibusvis legibus ecclesiasticis; item pro censuris ferendis aul earum absolutione , sive prælali ea perse præstenl, sive vices suas aliis committant, perinde est enim.

Ibid. — *Ratio est;* quia in his omnibus est usus spiritualis potestatis ; ille autem cui committitur spiritualis potestas obligatur ex ollicio ad usum potestatis sibi commissæ , et habet pro sua .«ustenlalione statuta stipendia suæ dignitati annexa el reditibus ecclesiasticis : ct ideo, si acciperet aliquid pro usu spiritualis potestatis , non intelligerelur locare suas operas quas ex debito suscepti officii jam debet impendere, nec accipere temporale ut stipendium,quod jam aliunde habet, sed ut pretium el consequenter vendere ipsum spiritualis gratiæ usum, eo maxime quod , in dispensationibus aul censuris earumve absolutione, nihil laboris intervenit ratione cujus posset percipi stipendium. Unde Trident, sess. 25, cap. 18 *dc Reformat,* præcipil dispensationes *gratis a quibuscumque esse dandas, aliterque faciam dispensationem subrcptiliam censeri.*

Id tamen non impedii quin petentibus dispensationem possit imponi a superioribns aliquid erogandum in causas pias per modum mulcts, ut sic coerceatur nimia dispensationum postulatio, contineantur homines intra communes leges, cl compensetur quodammodo hæc deformitas,sive recessus a communi lege.

ibid. — Quod dixi dc dispensatione,idem propter easdem rationes est dicendum dc correptione subditorum per prælatos, aut ejus omissione: modo tamen omissio correptionis (idem cense de cujusvis actus spiritualis omissione) censeatur usus potestatis spiritualis , ut si, v. g. superior muneribus corruptus pronuntiaret judicialiter aliquem innocentem qui esset revera puniendus, aut vere pœnilcnlcm reconciliare detrectaret, lib. 5 Decretal, lit. 3, *dc Simon* , c. 14. Alioquin si foret pura omissio sic, ut per cam non exerceretur potestas spiritualis, v. g. csl omissio celebrationis sacri , quamvis dare aliquid pro tali omissione sine justa causa involvat aliquam turpitudinem simoniæ affinem , quatenus tacite insinuatur actum cujus omissio vendilur esse etiam vendibilem , absolute tamen loquendo non est simoniacum , quia talis omissio pura non est aliquid sacrum.

Ibid, — Licet tarnen superioribus ecclesiasticis accipere procurationes scu expensas, quando subditos visitant aut ecclesias consecrant, non quasi prerrum correptionis aut consecrationis, sed quasi debitum laboribûs stipendium. Ila conceditur in jure, cap. *Cum sil Romana ,* 10 , *de Simonia :* el cap. *Romani* 1, § *Procurationes, de Censibus*, in 6 , ct alibi.

Circa collationem ordinum , litteras dimissorias el alia huc spectantia, nihil aliud occurrit dicendum quam quod decernit concil. Trident, sess. 21 *dc Reformat,* his verbis : « Nihil pro collatione quorumcum- » que ordinum , etiam clericalis tonsuræ , » nec pro litteris dimissoriis aut tcslimo- «nialibus, nec pro sigillo, nec alia qua- » cumque de causa, etiam sponte oblatum , » episcopi et alii ordinum collatores aut eo- » rum ministri, quovis prætexlu accipiant. » Notarii vero in iis lanium locis in quibus » non viget laudabilis consuetudo nihil acci- » piendi, pro singulis litteris dimissoriisaul » testimonialibus, decimam tantum unius «aurei partem (quidam auclores dicunt » esse sex asses) accipere possint, dummodo » cis nullum salarium sit constitutum pro » officio exercendo, nec episcopo ex nola- » rii commodis aliquod emolumentum ex » eisdem ordinum collationibus directe vel » indirecte provenire possit ; tunc enim gra- » lis operam suam cos praestare omnino lo- u neri decernit Contrarias laxas ac statuta » el consuetudines etiam immemorabiles « quorunicumque locorum , quæ potius » abusus et corruptclæ simoniaeæ pravitati » faventes nuncupari possunt, penitus cas- » sando el interdicendo , ct qui secus fecc- »rinl, tam dantes quam accipientes . ultra » divinam ultionem, pœnas a jure inflictas » ipso facto incurrant. » Hæc pœna est excommunicatio, *ut palet* ex concilio Braccarensi, cap. 3. Quod aulcm de dantibus dicitur , inlelligc de iis qui sponte dant, non de iis qui post ordinationem dante coacte ab oblincndaslitleras testimoniales; non enim intendit concilium eos privare suis ktleris testimonialibus.

CORSBCTARItM IV.

De simonia in ingressu religionis.

Ibid. ad. 4. — *Colliges* simoniam esse juris naturalis dare seu accipere aliquid tanquam pretium pro statu seu egressu religionis, non solum ut importat professionem, sed etiam susceptionem habitus; item et pro jure ad sustentationem. *Ralio primœ partis est,* quia status religiosus est vere quid spirituale, utpote continens jus ct obligationem Deo serviendi sub præscripta regula. El ideo injure, Exiravag. 1 *dc Simonia* , excommunicantur excommunicatione reservata papæ, dantes aul accipientes aliqnid pro ingressu religionis.

Neque refert novilium, per solam susceptionem habitus, nondum hunc statum perfecte acquisivisse, sufficit enim quod inchoate saltem acquisierit, el quod participet juribus monasterii, habeatque jus ad professionem si inveniatur habilis. Insuper iit de laico ecclesiasticus et ecclesiasticorum privilegiis gaudet, comprehcnditurque sub nomine monachi, cap. *Si quis suadente.*

Ralio secunda partis, quia jus ad sustentationem est annexum statui religioso sicut praebenda in beneficiis est annexa officio ecclesiastico : atqui exigere seu recipere aliquid pro praebenda seu jure ad fructus beneficii, est simonia juris naturalis, ut dicemus infra : ergo. *Probatur major.* Licet olim, cum monachi sc seorsim labore manuum sustentarent, non consequerentur ex suo statu jus ad sustentationem; modo lamen cum monasteria sunt dotata, aut conferuntur cleemosynæ ad sustentationem fratrum, el auctoritate Ecclesiæ sic sunt instituta, hoc ipso quo quis est talis monasterii religiosus, habet jus ad sustentationem, et monasterium ex justitia tenetur ipsi suppeditaro, cum sil pars seu membrum illius communitatis quæ illorum bonorum habet dominium, aul saltem liberum usum. Ergo.

Confirmatur. Cum jus ad sustentationem sil debitum ratione status, qui vendit jus censetur vendere ipsum statum ex quojus provenit, ul dicemus de beneficiis.

Ibid, ct in 4. d. 25. q. 3. a. 2. q. 2. ad 7. - - Si tamen monasterium sit tenue quod non sufficiat ad tot personas alendas, licet aliquid exigere aut recipere, non quidem ptu jure sustentationis, *quod bene nola, huc* enim ubique censeo simoniacum, ul *palet ex dictis,* sed tanquam conditionem, ulmonaslerium aliorum accessu non gravetur; ct hoc sensu inlelligc quod a l). Thoma el aliis dicitur, licere in hoc casu accipere aliquid pro sustentatione, scilicet pro sustentatione non præcise, sed quatenus per eam causatur. *Ralio esi,* quia sic nihil spirituale aul spirituali annexum venditur aut emitur, sed spirituali gratis concesso, cl simul cum eo temporali annexo, nempe jure ad sustentationem, consulitur per dotem indemnitati monasterii cl religiosorum qui alioquin gravarentur a supervenientibus, quod æquitali naturali omnino consentaneum est ; non enim æquum est ul religiosi majorem subeant inopiam causa eorum qui petunt admitti. quando hi ipsi facile possunt istud incommodum avertere. Nec obstat cap. *Quoniam* 40, Extra, *deSimonia* de quo infra ; quia ibi agitur dc monasteriis qui falso praetendebant paupertatem , ut explicat Sylvester, et innuitur in textu. Aliunde dici potest hæc jura antiqua in monasteriis tenuibus per contrariam consuetudinem esse abrogata. Cæterum hæc nostra sententia est communis cum D. Th., qui eam colligit ex cap. *Quam pio,* caus. , q. 2.

Ibid, in 4. — Verum , si monasterium sitita pingue ut possit sine gravamine recipere supervenientes, videtur simoniacum cx natura rei aliquid accipere seu exigere pro eorum admissione. Ita cum S. Th. Adrianus, Victoria, S. Antoninus, Sylvius, Pontas ct alii contra plures alios, Sylveslrum, Solo, Toletum, etc.

Ralio est, quia tunc non apparet quod temporale exigatur pro sustentatione quatenus est causativa gravaminis, cum supponatur nullum esse, el monasterium abundare, sed pro ipso statu, aut saltem pro jure ad sustentationem, sicque quod praetextus indemnitatis monasterii sil prælextus fictus el falsus quo vera simonia palliatur : sicut si capitulum, prælcxlu sustentationis novi beneficiarii, aut indemnitalis capituli, exigeret aliquid in ejus admissione. Unde S. Antoninus, 2 p. Sum. Theol 'it. 1, cap. 5, § 18„ dicit : « Si mo» naslerium sil abundans, nullus debet « ibi esse tractatus de temporalibus in re» ceplione, et hoc est contra communem » abusionem; quia, quanto monasterium » est abundantius, tanto volunt ct majores » dotes, d

Accedunt jura. C. *Quoniam* 40 , Extra. *de Simonia* cx conc. Lateran. quarto sub Innoccntio III, sic legitur :« Quoniam » simoniaca labes usque adeo plcrasquc p moniales infecit, ul vix aliquas sine prep tio recipiant sorores, prætcxlu paiiperlap lis volentes hujusmodi vilium palliare : p ne id de cælero fiat penitus prohibemus, d statuentes ul quæcumque de cælero lap leni commiserint pravitatem, tam rccip piens quam recepta , sive sit subdita sive prælata , sine spe restitutionis, dc suo monasterio expellatur in locum arctioris rcgulæ ad agendam perpetuam poenitentiam retrudenda...Hoc eliam circa monachos vel alios regulares decernimus observandum. » Hem ibidem, cap. *Veniens* 19 , et'cap. *Dilectus* 30, ct alibi.

Scio Sylveslrum , v. *Simonia* § 15, et alios non mediocris nolæ theologos, hos canones interpretari secundum præsumptionem fori externi, quatenus scilicet ii qui exigunt aut accipiunt aliquid cum monasterium est pingue, præsumunlur accipere proipso statu religioso, non pro sustentatione religiosi.

Sed , salva horum doclorum reverentia , hæc responsio mihi videtur omnino gratuita. Quare enim Ecclesia præsumeret temporale exigi simoniace pro statu spirituali, ct non potius pro sustentatione, si hoc ultimum sil licitum ? Nullus sane præsiimi debet velle agere pessimo modo, quando modus licitus aul minus malus ipsi suppetit.

Dices 1° Vix aut ne vix reperilur monasterium quantumvis pingue, quod non patiatur gravamen aliquod ex receptione gratuita noviliorum. Cum enim in monasteriis bona sint communia, neque certi proicntus singulis sint assignati, sicut lit inter canonicos, accidit quod opes communitatis e.spectu singulorum minuantur aliorum ngressu, el consequenter quod minuatur iacultas recipiendi gratis pauperes apprime iiloncos, restaurandi ædificia collabenlia , va sive necessaria sive saltem utilia consiniendi, fortuitis necessitatibus subveniendi, etc. Ergo.

/i. me nitro concedere aliquid posscre- Λ} ' quando revera adsunt memorata gra- uii.îiii. Sed viderint qui hæc opponunt, ari non lingant gravamina ubi no?, rar.i, cl non potius studeant avaritie quam indemnitati monasteriorum. Nec enim in ea sum opinione, rara esse monasteria in quibus non possint admitti gratis novilii absque prædiclis gravaminibus; quot sunt enim opulentissima in quibus nunquam admittuntur gratis pauperes, iino quo sunt opulentiora pinguiores exigunt doles, maxime inter moniales l quot sunt ubi non minus superflua quam superba extruuntur ædificia, ubi expensæ fiunt enormes et statum religiosum minime decentes, in apparatu mensæ, famulorum , equorum ct aliorum mobilium, ubi in dies thesauri coacervantur, el augentur bona , non aucto religiosorum numero! Qua porro fide hæc monasteria dici possunt pali gravamen in admissione gratuita noviliorum , non video , nisi voces gravamen quidquid aul ambitioni, aul vanitati, autavaritiæ subtrahitur. Imminuuntur opes respectu singulorum, fateor; at ipsa opuin immunitio præcise secundum se, poleslnescriocenseri gravamen, quando supersunt abundantes non solum pro necessariis, sed pro commodis et delectabilibus, et pars quæ subtrahitur deservit usui ad quem ex natura sua destinatur? Verbo dicam, aut in falso supposito erravit S. Thomas, aul agnoscenda sunt monasteria in quibus possunt recipi novilii absque gravamine.

Dices 2° Sustentatio est quid temporale, cl ideo concil. Trid. sess. 25, cap. 16 *de Regular,* concedit ul pro sustentatione novitii aliquid recipiatur. Ergo,

R. 1). ani. Sustentatio est quid temporale debitum ratione status, *C.* indebitum, A", el ideo non potest vendi, nisi censeatur vendi status ratione cujus debetur,

Quantum ad id quod affertur de noviliis ex concil. Trid. *R.* disparitalcm esse, quod novitius non habeat jus ad sustentationem ex bonis monasterii sicut habet professus, quia hoc jus acquiritur tantum per professionem.

Inst. Ex concessis non csl simoniacum accipere aliquid pro sustentatione in monasterio paupere : atqui sustentatio est ejusdem rationis in monasterio paupere et in divite. Ergo.

R. 1). maj. Non est simoniacum accipere aliquid in monasterio paupere pro susteotjlionc præcise, Λ*· pro sustentatione qiu-

tenus est causativo gravaminis, *C.* unde i tuali aul jure ad sustentationem ill annexo. *distinguo min.* Sustentatio csl ejusdem ralionis physice in monasterio paupere et in divile, *C.* moraliter, *N.* In illo enim causai gravamen el non in isto.

C®lorum , ad majorem hujus difficultatis elucidationem et ad occurrendum scrupulis, *quadam notanda sunt,* ct 1° nullam esse sirnoniam in muneribus sponte oblatis ab ingrcdienlibus monasterium aut eorum parentibus, neque cx parte dantis, neque ex parte recipientis, modo utrinque sit rccla intentio. Quia nullo jure prohibentur islæ ultroneæ cl liberales donationes; imo Ecclesia cas approbat tanquam legitimas, *ut patet* cx Regula S. Benedicti, cap. 59. Unde concil. Remense, celebratum anno 1583, ct confirmatum anno sequenti a Gregorio XIII, cap. 10 *de Simoniacis,* dicit: *Approbamus tamen el laudamus eleemosynas eliam copiosas ab ingrcdienlibus sponte oblatas.* Dixi, *modo utrinque sit recta intentio,* hoc csl, modo conferens non intendat per hæc munera obtinere ingressum monasterii, nec monasterium propter illa concedat. Attamen et est

Hic a. 3. ad 4. — *Notandum* 2° esse licitum aliquem facilius recipere propter devotionem quam ostendit ad monasterium. faciendo largas eleemosynas, quia per hanc devotionem lit aptior ad monasterium, ct ex parte monasterii est opus gralitudinis. — Ibid. — Sicut etiam licitum est aliquem e converso provocare ad devotionem monasterii per temporalia beneficia, ul cx hac devotione inclinetur ad monasterii ingressum , modo semper caveatur omne pactum pro ingressu monasterii, ut habetur cap. 1, q. 2, cap. *Quam pio.* Quia omnino licitum csl beneficiis allicere aliquem ad ea quæ sunt ipsi salutaria.

Petes quid censendum de conviviis fieri solilis in ingressu seu professione novitiorum?

R. hæc severissime prohiberi in jure, Exlravag. 1 *de Simonia,* ubi suspenduntur conventus qui hæc exigunt etiam ex consuetudine quæ dicitur corruptela, et illi qui dant excommunicantur. Verum , quamvis consultum foret hos canones religiose observari, tamen contraria consuetudo in mullis locis praevaluit, nec id videtur simoniacum cx natura rei, quia hæc convivia non exiguntur nec dantur pro statu spiri-

sed tanquam conditio ut tractentur amici « propinqui, ct recreetur communitas in his quasi nuptiis spiritualibus.

COKSF.CTAIUUM V.

/)c simonia m usu doctrina.

Colliges 5" simoniacum esse exigere sen accipere pretium pro usu theologi® infusae qualis erat in Apostolis, pro catcchismo, prædicalionc, salutaribus consiliis ad pacandas conscientias : quia theologia divinitus infusa cslgralia gratis data ; calechismus vero, prædicatio, salutaria consilia, non fiunt præcise ad erudiendum intellectum audientis , neque ut ros fidei memoria teneantur, sed praecipue ct immediate ordinantur ad salutem , nempe ad fovendam ct excitandam fidem, spem, charitalem,poenitentiam el alios actus supcrnalurales, atque ad consolationem Spiritus sancti percipiendam ; nec aliam habent (saltem prædicatio) æstimationem inter christianos : undo censentur res sacræ cl spirituales; liceret tamen pro his acciperc stipendium sustentationis, ut dictum csl supra. Dixi, *saltem prædicatio;* quia si fieret calcchismus, aut darentur resolutiones theologicæ præcise ad instructionem intellectus, non viderentur quid sacrum , nec illicitum pro illis aliquod pretium accipcrc.

Ibid. a. 3. — At vero pro usu theologiæ acquisii® qualis est in scholis, scilicet deducendo conclusiones ex principiis fidei, interpretando Scripturas, casus resolvendo, etc. licitum csl absque simonia exigere ct accipere pretium. Idem dic *a fortiori* dc aliis scientiis naturalibus. Ita cum S. Thoma Adrianus, Victoria, Cajelanus, Sylvius hic et alii contra Sylvestrum ct Paludanum. /fuîmes/, quia hujusmodi scientia talisque ejus usus, neque est secundum sc supernaturalis, sed humano studio acquisita, neque immediate cl por se ordinatur ad gratiam ct salutem , sed ad illuminandum intellectum audientis; et si quid supernaluralc concurrat, est tantum per accidens, nec illius habetur ratio, ut stalim dicam , sed solius laboris ct sumplus quo docens ad illam scientiam pervenit, el laboris quo illam tradit, item et utilitatis, honoris, oblectationis quæ cx illa provenire solent, adeoque non est quiddam spirituale vel spirituali annexum, secundum quod in sineniæ definitione inlelligilur. Ergo.

DE SIMONIA CIRCA RES SPIRITUALES, etc.

Dices 1° Theologia versatur circa objecta lupernaturalia el ad eam concurrit fides supcrnaluralis principiorum; item ingenerat auditoribus assensum supernaturalcm , mediante eorum fide; denique dirigit virtutes supcrnalurales, fidem, spem, charilatem, ul dictum est de catcchismo et prædicalionc, fidem stabiliorem reddit ct contra infideles tuclur. Ergo est sacra ct invendibilis.

R. hæc omnia per accidens concurrere ad usum scholasticum theologiæ, plura ab eo posse separari et dum conjunguntur non haberi eorum rationem in exigendo pretio. Et 1°quoad objectum, quamvis sit supernaluralc , non habetur tamen ratio utrum cognitio qua illud attingitur sil supernaturalis an non, sed solum quod labore et industria attingatur. Quantum ad fidem potest abesse, *ul patet in* eo qui dubitat aut negat aliquem articulum fidei ; is fide supernatural caret, et quamvis verisimiliter non retineat veri nominis scientiam theologicam, eam tamen relinet cognitionem qua erudite et utiliter docere possit theologiam pro capacitate auditorum : unde, quandoaccidit quod fides concurrat in usu docendi, non habetur ejus ratio in exigendo pretio, neque quod hæc scientia fidem defendat aut virtutes supcrnalurales dirigat , sicut in prædicalionc aul catcchismo , sed solum quod intellectum audientis imbuat rcrum sublimium ct abditarum cognitione, qu® sine labore obtineri nequit, quæqueoblenta honorem , commoda , delectationem paril.

Dices 2° cum Sylvestro. Docere cx potestate magisterii, est usus potestatis spiritualis supcrnaluralis. Ergo.

R. N. ant. Magisterium enim non csl potestas supcrnaluralis , sed naturalis ; quia vel sumitur pro titulo honorifico in testimonium scienti® collato, vel pro jure dorendi; hæc enim duo importat : quovis modo sumatur, est ejusdem rationis cujus rslipsa scientia. Nec refert quod a summo pontifice descendat ; potestas enim spiritualis Ecclesiæ eminenter continet potestatem politicam , cl ideo ad mulla se extendit qu® sunt ordinis naturalis : sic potestas medicinam exercendi in sacerdote, descendit a potestate spirituali.

Dices 3' Cap. *Prohibeas,* lit. *de Magistris,* pmliibelur ne pro licentia docendi aliquid exigatur: ergo.

R. illic non agi dc sola theologia, sed etiam de grammatica, dialectica, etc. ideoqu· nihil particulare contra nos. liem hæc jura non loquuntur de actu docendi, sed de licentia concedenda ad docendum ; qu® multum differunt. Itaque sermo est in laudato canone de viris ecclesiasticis quibus ex officio incumbit præficere magistros idoneos ad docendum , pro qua ideo præfectione seu concessione nihil possunt accipere absque labe simoniæ secundum aliquos , quibus hæc potestas videtur esse spiritualis in viris ecclesiasticis, aut saltem turpis lucri secundum alios.

Dices 4« Cap. *Nonnullis,* tit. *de Magisteriis ,* permittitur dare præbendam pro onere docendi theologiam : atqui dare præbendam pro eo quod est pretio æslimabile, est simonia. Ergo.

R. N. ant. Isto enim canone tantum disponitur ut fructus unius præbendæ applicentur ei qui sive grammaticam sive theologiam sil docturus, non sic tamen ut ideo efficiatur canonicus, sed reditus ipsos lamdiu percipiat quamdiu docebit. Posset quidem auctoritate pontificia alicui præbendæ annecti onus docendi : quo casu qui præbendam susciperet, non pro ca locaret operas suas ad docendum, sed res transiret cum onere suo. Privata aulem auctoritate non potest collator tale onus beneficio annectere, multo minus sub ilio onere beneficium conferre.

Si iterum *opponas* theologiam esse donum Dei spirituale, doctores non secus ac Apostolos dici datos a Deo, el interpretationem recenseri inter dona Spiritus sancti, 1 Cor. 12.

R. theologiam acquisitam dc qua agimus non esse donum Dei spirituale , sed naturale , sicut alia omnia humana ; Apostolum loqui de doctoribus qui sicut Apostoli habebant scientiam infusam , ct similiter de interpretatione sermonumqu® esset donum supernatural infjsum.

Ib»d. — Ceterum , si quis obligaretur ex officio ad docendum , aut ei pro tali labore aliunde esset sufficienter provisum , quales erant qui reprehendebantur, Miche®3, el quales adhuc sunt quidam beneficiarii, is exigendo pretium pro usu scienti®. aul bis iucm venderet, aul certe venderet ipsam veritatem quæ est invendibilis jundegrevi- 11er peccaret.

Ubi adverte S. Thomam non amplius dicere hic, sicut dixerat Quodlibet. 8, a. 11, quod vendere veritatem sit *simoniam committere,* sed lanium *graviter peccare;* quia revera veritas, quamvis ut csl in mente divina sil quid supernalurale et increalum, tamen ut est in mente docentis el discentis, non est quid supernalurale el sacrum, neque ex hoc capite est invendibilis, sed quia non cadit sub plenum dominium docentis sic ut efficaciter illam in alium transferre possil; ca enim vendi non possunt quorum dominium non habemus, vel non habemus tale ut ca in alios transferre possimus. Unde S. Doctor vel hic corrigit aut interpretatur quod dixerat Quodlib. citato; vel intelligendus est de simonia late sumpta pro venditione rei invendibilis.

CONSECTARIUM VI.

De simonia in redemptione vexationis injusta.

A. 2. ad 5. — *Colliges* 6 › eum qui habet jus acquisitum, sive in re sive ad rem, certum el liquidum ad aliquid spirituale, puta beneficium, ct injuste vexatur vexatione quæ sit certo ct absolute injusta, posse absque simonia per pecuniam aut aliud temporale redimere hanc injustam vexationem; quia hoc non est dare temporale pro spirituali ad quod jam supponitur jus habitum et acquisitum, sed pro amotione injusti impedimenti : non est autem magis simoniacum amovere per pecuniam injustum suo juri nocumentum, quam jus ipsum tueri. Ergo.

Verum hæc assertio indiget multiplici explicatione. Unde

Dixi 1°, *qui injuste vexatur ;* quia justam vexationem pecunia redimere, esset emere spirituale, vel jus ad illud pro quo ei adimendo juste agitur. Unde, si quis electus aul præsentalus, rcpelleretur a confirmatore vel institutore propter incapacitalem seu indignitatem, non posset absque simonia hanc vexationem pecunia redimere.

Dixi 2°, *qui habet jus sive in re sive ad rem.* Jus ad rem, v. g. in materia beneficial'!, habet qui csl electus vel præsentalus, vel poslublus, sed nondum confirmatus vel institutus : jus in re, qui est confirmatus vel institutus, licet nondum sil in possessione. De utroque autem loquitur S. Thomas. — Ibid. — et non solum, ut quidam volunt, dc jure in re. *Patet* ex ipso textu : «Antequam, inquit, alicui acquiratur ju> » in episcopatu, vel quacumque ignilatt » vel praebenda, per electionem vel provi- » sionem seu collationem, simoniacum esset » pecunia redimere; sic enim per pecuniam » pararet sibi viam ad rem spiritualem ob- » linendam : sed postquam jus alicui jam » acquisitum est, licet per pecuniam in- » justa impedimenta removere. » Ubi evidens est S. Doct. loqui in hac ultima propositione de eodem jure de quo in prima, nempe de jure acquisito per electionem, vel provisionem, etc., jus autem acquisitum per electionem csl lanium jus ad rem.

Est tamen quædam distinctio ponenda inter uirumque jus. Qui enim habet jus in re, a quocumque ct quomodocumque injuste vexetur, sive ut cadat a possessione jam obtenta, sive ut eam non obtineat, potest hanc injustam vexationem pecunia redimere; quia, cum jus integrum habeat in quo consistit spirilualitas beneficii, non dat temporale pro spirituali quod jam habet, sed tantum pro amotione impedimenti. Si *dicas* pecuniam dari ab eo qui nondum est in possessione, ut obtineatur, hanc autem possessionem videri spiritualem : *R.* possessionem secundum se non esse quid spirituale, cum in facto lanium consistat, sed quod sit spiritualis habet cx titulo vi cujus capitur, quem titulum cum ille jam teneat, accedente nova possessione non accedit nova ralio spiritualis, sed possessio ipsa secundum se indifferens fit spiritualis cx conjunctione cum titulo, unde non dat pretium pro re spirituali.

Qui vero habet tantum jus ad rem, si vexetur injuste ab his qui prodesse possunt, ut si eleclqs aut præsentalus repellatur ex odio, vel aliter injuste a confirmatore seu institutore, non potest absque simonia redimere pecunia hanc vexationem, quia dare pecuniam pro amotione talis injuriae, esi dare pecuniam pro confirmatione vel institutione, cum hæc injuria tolli non possil nisi per confirmationem vel institutionem; negatio enim non tollitur nisi pei aflirmationem quæ in proposito est confirmatio seu institutio.

Et quamvis quidam non improbabiliter opinentur hanc simoniam non necessario esse juris naturalis; quia, 'nquiunt, pos^l aliquis pecuniam dare confirmatori aul in?

stilulori præcise ad removendum ejus odium, quo remoto, is postea non ex positiva obligatione seu ex paclo dalæ pccuniæ, sed ex naturali dictamine moveatur ad confirmandum, instituendum, etc., nihilominus fatentur habere magnam præsumplionem simoniæ el esse revera simoniam saltem juris positivi, argumento ducto ex cap. *Sicut luis*, Extra, *de Simonia.*

Quod si is vexetur injuste ab his qui prodesse non possunt, seu eliam ab his qui prodesse possunt, sed non nocent in eis in quibus prodesse possunt, ut si collator, institutor, aut *a fortiori* quicumque alius qui nullum babel jus, illum captivum detineat, illum diffamet, vi aul fraude a confirmatione, institutione, etc., oblinenda impediat, potest absque simoniæ labe hanc injustam vexationem pecunia redimere. Quia hoc non est jus spirituale emere, sed jam habitum tueri, neque est parare sibi directe ct proprie per temporale viam ad spirituale; quo sensu inlelligendus est S. Th. supra citatus, ut statim dieam; sed indirecte tantum et remote, quatenus est amotio injusti impedimenti ad jus habitum prosequendum el propulsio nocumenti illati famæ, libertati, etc., ad quæ jus habet.

Dices. Cap. *Matthœus* 24, Extra, *de Simonia,* declaratur simoniacus qui, electus a majori parte capituli, paucis contradicentibus consenserat quod uni contradicentium daretur pecunia, ul contradictio cessaret : atqui ille habebat jus ad rem per electionem. Ergo.

R. D. min. Ille habebat jus certum el liquidum, *N.* jus incertum cl infirmum, *C.* Pauci enim electores contradicentes eliam post electionem factam jure polcrani proponere, ct indubie habebant exceptiones proponendas, vel contra ipsam electionem, vel contra eligentes, vel conlra electum, quæ debuissent examinari; sicque jus non erat certum et liquidum, nec consequenter vexatio certo ct aperlc injusta : nostra autem resolutio est de vexatione certo et aperte injusta, ut dixi et dicam modo.

Sed quid, si is qui vexatur injuste nullum habeat jus acquisitum nisi forte remotum, consistens, puta in dignitate, omnis enim dignus habet jus remotum ad beneficia; poleslne pecunia redimere hanc injustam vexationem ?

R. ul supra *sub distinctione.* Si injuste vexetur ab his qui prodesse possunt et i& quo prodesse possunt, ut si elector aut c<h- lalor in eo molestus sit, quod hunc ex ooio vel aliter injuste nolit eligere vel præsentare, non licet hanc injustam vexationem pecunia redimere; quia, ut dicebam modo, noc esset emere electionem, collationem, etc.

Si vero vexetur ab his qui prodesse non possunt, sive eliam ab his qui prodesse possunt sed non nocent in iis in quibus prodesse possunt, ut si elector delineat eum captivum ne cum aliis comparcat, si ipsum diffamet, si vi, fraude alios electores corrumpat, etc., cum Soto, Sylvio, Lessio el aliis, probabilius puto licere hanc injustam vexationem pecunia redimere, modo absit scandalum ; quia per eam pecuniam nihil sibi spirituale acquirit neque ullum jus ad illud, sed tantum redimit injustam vexationem quam patitur infama, corpore, libertate ad quæ habet jus. Quod eliam licitum reputat Sylvius cum aliis, si inique impediatur a consecutione beneficii per injustitiam improprie dictam, puta, per munera, blanditias, preces importunas apud electorem, collatorem, etc. quia, licet ista vexatio non sit hoc sensu injusta quod sit conlrajustitiam,esltamen hocaensu injusta quod sit contra charitatem ; cessatio autem a nocumento quod est conlra charitatem, non est quid magis spirituale quam cessatio a nocumento quod est conlra justitiam.

Verum conlrahanc sententiam statim occurrit textus 1). Th. supra citatus, ubi accusat simoniæ eum qui, antequam habeat jus acquisitum, injustam vexationem pecunia redimit.

R. cum eodem Slvio, S. Th. loqui de injusta vexatione illorum qui prodesse possunt el vexant in eo in quo prodesse possunt sic, ul per remotionem hujusvexalionis, directe, proprie et immediate sternatur via ad beneficium ; addilenim prorationeS. Doctor, *quia per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem oblinendam :* quod intclligi debet de via directa ad nem spiritualem, ut modo dicam.

Vel dicendum est S. Doctorem loqui secundum præsumplionem fori exterioris, in quo facile præsumilnr velle emere beneficium qui, antequam ullum jus in illud habeat, offert pecuniam, licet revera offer* tantum ut injusta impedimenta removear**

lue , et sic coram Deo non sit vcrc simoniacus.

Inst. Saltem ille per pecuniam parat sibi viam ad rem spiritualem , quod juxta laudatum textum D.Th. estsimoniacum.

R. illum non magis sibi parare viam per pecuniam ad spirituale quam qui, habens jus acquisitum , redimit injustam vexationem ; quod lamen est licitum secundum D.Th. Itaque *distinguo*. Per pecuniamsibi parat viam indirecte, improprie et mediate ad rem spiritualem, *C*. directe, proprie et immediate, *N*. Directe enim, proprie ct immediate tendit ad removenda iniqua nocumenta , quibus remotis sequitur ex alia causa obtenlio rei spiritualis. Certum est autem S. Th. loqui de eo solo qui directe et proprie per temporale parat sibi viam ad spirituale, alias sibi in multis contradiceret. Numquid enim docet S. Doctor — Hic a. 3. ad 2.— licere absque simonia dare pecuniam pro suffragiis orationum, pro missis, pro prædicatione, pro processionibus, pro aliis ofliciis ecclesiasticis? — Ib. ad 4. —iiem licere per temporalia beneficia provocare aliquem ad devotionem monasterii, ut ex hoc inclinetur ad ingressum monasterii, et plura similia ? et tamen hi omnes parant sibi viam indirecte et improprie ad spiritualia per temporalia.

Dices contra ultimam partem praecedentis resolutionis dc vexatione per injustitiam improprie dictam. Cessatio a muneribus , blanditiis, precibus importunis, etc. non est æstimabilisnisi ratione beneficii, sicut labor intrinsecus in administratione sacramentorum non est aestimabilis nisi ratione sacramenti : ergo non est licitum pro illo aliquid temporale.

R. cessationem a muneribus, etc. respectu habentis jus, non etiam habere aliam æstimabilitatem quam habeat respectu non habentis jus, ct tamen respectu habentis jus licitum est illam pecunia emere. Dicendum ergo hanc cessationem non esse aestimabilem ratione beneficii nisi remote, proxime autem ratione spei conceptae de bona voluntate seu benevolentia collatoris , si extrinsecus non impediatur. Unde , sicut qui daret pecuniam oeconomo episcopi ut admitteretur in ejus familia , eo fine ut innotescat episcopo etinde captet ejus benevolentiam , et ex captata benevolentia obtineat beneficium, non diceretur meo judicio emere beneficium , ncc per pecuniam sibi parate directe ct proxime viam ad illud; sic in nostro casu , et co maxime quod per hoc non magis inclinetur voluntas collatorisad danduin beneficium quam esset per se inclinata remotis impedimentis.

Dixi 3°, *vexatione quæ sit eerto claperte injusta;* quia si sit dubia injustitia ex eo quod jus non sil certum et liquidum, pecunia redimere talem vexationem, esset redimere juris incertiludinem , adeoque ipsum jus aliqua ex parte emere ; si autem alia ratione dubia sil injustitia vexationis, eam pecunia redimere in tali duhio, esset se exponere periculo emendi spirituale, seu jus ad illud pro quo adimendo seu impediendo forsitan jure agitur, ut dicebam in primo nolamine ad consectarium.

Ex quo sequitur quod, quando beneficium jure utrinqne probabili est litigiosum, unus litigantium non possit sine simonia juris divini dare pecuniam seu solvere expensas litis eo fine ut alter cedat juri suo. Et ideo Alexander III, cap. *Super eo T,* Extra, *de Transactionibus,* dicit : α Super » eo quod quæsivisti, utrum de ecclesias- j0 tico beneficio in litigium deducto possit » fieri transactio, tale responsum damus, » quod transigi super re sacra et litigiosa » non potest : etenim res sacræ ut possi- » deanlur aliquo dato, vel retento, seu pro- » misso, speciem credimus habere simo- » niæ. » Addit tamen pontifex : α Alias si » gratis et amicabiliter inter se litigantes » componant, sacris canonibus nequaquam » dicimus obviarc. » Et Innocentius III, cap. 21, Extra, *de Prcebendis,* circa duos litigantes pro prioratu qui in judices seu arbitros compromiserant, sic statuit : « Quod ergo post concertationem diutinam » ordinatum est circa unum de duobus » electis, ut ipse habeat prioratum, hoc » cx jurisdictione secundum justitiam vide- » tur esse statutum; quod autem ordinatum » est circa reliquum, ul ipse viginti libras w de reditibus capituli et quadraginta de » proventibus prioratus percipiat annua- d tim , hoc secundum providentiam intelli· » gitur esse præceplum ex arbitraria po- » testate , cum in delegatos fuerit rompro- » missum, qui, auctoritatem sibi retinendo » commissam, se pro bono pacis et utilita- » tis hoc ordinasse fatentur. Quia igitur » hæc ordinatio ab omnibus est recepta,

τ poasnntque licite prior ct capitulum de • proventibus suis propter causas prædic- » tas, non quidem ex pactione partium , s sed cx jussione judicum , provisionem p hujusmodi exhibere : nos eam , hoc ad- » dito moderamine, toleramus ut ad præs- B talionem quadraginta librarum, non di- b gnitas prioratus, sed persona prioris ma- li neat ordinata, ne forte circa proventus » aliqua videatur facta sectio prioratus; ita » quod, ipso priorc defuncto, successor b ipsiusad præstalionem quadragintalibra- B rum minime teneatur, b

Ex quibus intclligimus partes litigantes non posse auctoritate privata inter sc transigere, posse tamen amicabilitcr inter se componere; item posse compromittere in judices seu arbitros, qui vel simpliciter assignent beneficium uni qui potiori jure nili videtur , vel ita ut teneatur alteri solvere pensionem seu aliquid aliud, non quidem pro compensatione juris quod cedit, hoc enim forei simonia juris divini, ut dicebam supra, sed vel in compensationem laborum et expensarum in lite, vel in ejus sustentationem , vel pro bono pacis, quod est Ecclesiæ et transigenti utile, ideoquepretio æstimabile; sic tamen ut possessor beneficii ipsum non dimittat sine auctoritate superioris , quia id jure prohibetur. El si his dunlaxal titulis, non ullatenus pro cessione aut compensatione juris, transigerent inter sc litigantes auctoritate privata, non video secundum hæc jura, quod foret simonia plusquam juris ecclesiastici. Est autem transactio de re dubia el controversa, non gratuita pactio. Amicabilis compositio e contra est gratuita, ut si una pars sponte et gratuito cedat juri suo.

Nota quod, cum transactio sil contractus reciprocus elquædam species commutationis, omnis transactio in qua pro spirituali datur temporale aut c contra, sit simoniaca jurc naturali, ut jam non semel notavi. Transactio autem in materia rerum spiritualium ubi spirituale pro spirituali, seu temporale pro temporali commutatur, non prohibetur etiam jure positivo fieri privata auctoritate, nisi in materia bénéficiai!, cap. *Super* eo citato el alibi : ita ut in aliis materiis licite fiat; v. g. si controversia oriatur inter prælatosde jurisdictione spirituali, possunt privata auctoritate transactionem facere dividendo loca ct actus jurisdictionis.

Petet 1° utrum injuste vexanti ne consequaris beneficium , liceat tibi ansque simonia procurarealiud beneficium ul ab injusta vexatione desistat?

R. affirmative cum Sylvio hic a. 2, quia non das spirituale pro temporali, sed procuras alteri spirituale ut ipse possis etiam aliud spirituale consequi : secus tamen, si intenderes tea temporalibusdamnis indemnem reddere, quia tunc spirituale cum temporali commutares.

Utrum vero injuste vexato in temporalibus, liceat redimere hanc injustam vexationem per collationem rei spiritualis, puta beneficii? diximus art. 4 sub finem.

Petes 2° utrum volentibus eligere indignum ad beneficium seu dignitatem ecclesiasticam , liceat offerre pretium ne illum eligant?

R. affirmative, quia Ecclesia habet jus ne ipsi constituantur minister indignus, ideoque licitum est redimere injustam vexationem Ecclcsiæ factam. Aliunde non electio non est quid spirituale.

Petes 3° utrum volentibus eligere indignum, liceat offerre pecuniam ul eligant dignum in genere, aut etiam hunc dignum in particulari, casu quo solus sit dignus?

R. hoc non licerc, intendendo positive et directe electionem digni in genere, aut hujus solius digni in parliculari, quia hoc esset directe comparare spirituale per temporale; licere lamen, intendendo positive et directe non electionem indigni, ex quo sequitur electio digni in genere, vel hujus digni in parliculari si solus sit dignus : hoc ipso enim quo volunt eligere, si non eligant indignum, necesse est ut eligant dignum in genere, aut hunc in particulari si solus sit dignus; hoc autem est indirecte tantum parare viam ad spirituale per temporale, directe autem est vexationis injuslæ redemptio.

ARTICULUS VI.

Dc simonia circa annexa spiritualibus.

Hic. a. 4. — *Nota,* aliquid posseessean- nexum spiritualibus multipliciter: uno modo consequenter sic, ul a spirllualibusdependeatipsaque præsupponal; sicut habere beneficium ecclesiasticum dicitur spiritualibus annexum, quia non competit nisi habenti officium c ericale : unde hujusmodi nullo modo esse possunt sine spiritualibus.

Ibid. — 2' Quædam sunt annexa spiritualibus anteredenter in quantum ad spiritualia ordinantur,sicut jus patronatus quod ordinatur *nd* praesentandum clericos ad ecclesiastica beneficia, ct vasa sacra quæ ordinantur ad sacramentorum usum : unde hujusmodi non præsupponunt spiritualia, sed magis ea ordine temporis præcedunt.

3° Aliquid polest dici annexum spirituali concomitanter, ut labor qui in sacramentorum vcl aliorum actuum spiritualium administratione suscipitur. His notatis,

$ I — */)e simonia circa anni'.* a spiritualibus antreedm ter*

ILid. et ad 1. — *Dico 1°* Quæ sunt annexa spiritualibus anlccedcntcr sic, ut indepcndenter ab ordine quem habent ad spiritualia, sint per sc æslimabilia ratione materis, possunt absolute vendi ct emi, modo ipse ordo ad spiritualia non appretietur : quia totum quod hic venditur aut emitur est mere temporale. Hujus generis sunl vasa sacra, ornamenta, ecclesia, terra ad sepulturam, etc. —Ibid, ad 2.— *Notandum* tamen quod , si ad usus profanos vendantur, praemissa oratione prius debeant confringi aut lacerari.

Ibid, nd 3. — *Hinc sequitur* 1° non peccasse Abraham dum emit ab Ephron speluncam duplicem in sepulturam; quia *dalo* quod locus iste fuisset sacer, quod tamen non est verisimile, Abraham non intendebat emere nisi terram communem , sicul licet emere materiam vasorum sacrorum, aut terram in qua est aul fuit ecclesia.

Nunc vero accipere aul dare aliquid pro sepultura etiam ratione terr® in qua sita est, prohibetur injure, Extra, *de Sepulturis,* c. 13; el ibidem *de Simonia,* c. 41. Item pro actu religioso sepeliendi, ut exercetur a clericis, nihil potest accipi ut pretium, quia est quid spirituale, potest tamen aliquid recipi ut stipendium.

At vero jus sepulcri in posterum tali vel tali loco , pro se et suis potest emi, quia est quid temporale, ncc ullibi in jure prohibetur, cum nomine sepulturæ non veniat jus sepulcri. Item licet exigere aliquid ab his qui in ecclesia vcl loco honoratiori sepeliri volunt, non ratione sepultur® præcise, quia, ul dictum est, id a jure prohibetur , sed ratione honoris qui vcl defuncto vel ejus famili® accrescit ex honoratiori loco sepulturæ; æquum est enim ul qui in ecclesia honoratiorem locum obtinent, magis ejus utdilat et fabric® contribuant.

Sequitur 2° Jacob non fuisse simoniacurr. emendo ab Esau jus primogenituræ, auia, licet forte illi annexum esset sacerdotium (de quo sub dubio loquitur S. Th. hic q 87, a. 1 , ad 3), id saltem erat secundario tantum : etenim primario primogcnilura erat quid temporale, scilicet jus præeminenliæ inter fratres, Genes. 27 cl 29, ct jus ad duplicem portionem bonorum, Deui. 21; ita ul jus ad sacerdotium censeretur illi annexum eo fere modo quo jus patronatus est annexum alicui fundo : unde Jacob poterat illud emere secundum quod erat in eo primarium, quocum transii secundarium.

Imo , *dato* primogeniluram importasse primario jus ad sacerdotium, nihilominus excusatur Jacob, —Ibid. — quiainlelligilur suam vexationem redemisse; sciebat enim ex revelatione facia malri jus primogenitor® sibi deberi ex divina electione : unde nihil proprie emit, sed quod suum erat et ab alio tantum detinebatur , vindicavit. Quod aulem dixerit : *Vende mihi,* impropria locutio est, ita ut sensus sit : *Trade mihi.*

Ibid, — Esau tamen peccavit el merito reprehenditur ab Apostolo ut profanus et carnalis, Heb. 12, quod propter vilem escam vendiderit tam singulare privilegium, cui annexa erant non solum quædiximus, sed etiam jus ad singularem benedictionem patris, Genes. 27, cl salis probabiliter sacerdotium

Ib. nd 4.— *\ico* 2° Qu® sunt anlecedenter annexa spiritualibus sic, ul independenter ab ordine quem dicunt ad spiritualia, non sint moraliler loquendo aestimabilia , non possunt absolute vendi: quia, cum non possent vendi nisi ratione æslimabililalis, venderentur ratione ordinis quem habent ad spiritualia , et consequenter ratione spirilualilatis. Hujus generis sunt præsentationes, electiones,etc., ad beneficia; item jus patronatus; hoc autem, licet per se vendi non possit ob rationem datam, nec in fetidum dari, Iransil tamen cum fundo qui venditur, et hoc sensu dixit S. Th. posse aliquo modo vendi.

I II. — £>· *sixsonia circa annexa spiritualibus eoucomitanter,*

Quæstio es» de labore qui in administrations sacramentorum vel aliis aclibusspirilualibus reperitur. Est duplex : unus intrinsccus qui ipsi administration! est necessario annexus, qualis est labor in ipso actu baptizandi, celebrandi, etc.; alter extrinsecus qui per accidens sacramenti adminis /rationi est annexus, ut celebrare in dissito loco.

Dico 1° Licitum estaliquid accipere etiam ut pretium pro labore cxtrinseco; quia isle labor est aliquid temporale pretio æstimabile secundum sc, seorsim a re spirituali, nec ei sic annexum ut ipso vendito censeatur vendi res spiritualis. Est communis.

Similiter licet aliquid accipere tanquam pretium pro obligatione celebrandi, v. g. tali tempore , tali hora , toties in hebdomada , etc., quia talis obligatio est onerosa et pretio æstimabilis seorsim a rc spirituali. Insuper obligatio ad opus est distincta ab ipso opere : unde, licet in mutuo non liceat aliquid accipere pro mutuo, licet tamen pro obligatione mutuandi. Cæterum cavendum ne vel iste labor vel ista obligatio pluris aestimetur , quia est ad actionem sacram ; sic enim foret simonia , quia sub illo respectu non est prelio æstimabilis, sed tantum prout includit onera corporalia.

Dico 2° Pro labore intrinseco licet aliquid accipere ut stipendium , quandoquidem id liceat pro ipso actu , ul dictum est : at nullatenus licet aliquid accipere ut pretium.

Quidam probanl hanc secundam pariem conclusionis cx eo quod labor non sil per sc æstimabilis, sed ratione operis , ct opus ratione commodi inde sequentis; opus aulem et commodum in casu, ulpole spiritualia , non sunt appretiabilia ncc vendibilia.

Verum ista ratio non videtur sufficiens. 1° Si labor non sit æstimabilis nisi ratione operis, nec opus nisi ratione commodi, tota æstimatio petitura commodo, commodum autem est idem laboris intrinseci et exlrinscci : unde sequeretur quod nec pro labore cxtrinseco liccrei aliquod pretium accipere. 2o Quamvis labor intrinsecus qui provenit ex parte persons quæ vel est debilis vel inassueta tali operi, etc., non sit secundum sc æstimabilis, nec augeat valorem operis , labor tamen intrinsecus ex parte ipsius operis, qui nempe ipsi intrinseco modo et ex natura rei conjungitur, qnique attendi debet per comparationem ad ordinariam hominum conditionem, est secundum se æstimabilis et auget valorem operis, licet non sit adæquata illius ratio ; est enim quid temporale cujus dominium est in laborante, ct ideo in operibus corporalibus per se loquendo æstimatur et vendi censetur , *ul pa-id ex* communi hominum æslimatione qui eo majus pretium exigunt quo gravior est operis labor.

Aliler ergo et tie probalur conclusio. Quamvis labor intrinsecus ex parte operis de quo loquimur, sit vere ratione sui apprctiabiliset conducat ad valorem operis, non est tamen appretiabitis seorsim ab opere, sed , uta it dicam , in ipso opere, quatenus illud reddit plus vel minus æstimabile ; adeo ut opus et labor non sint æstimabilia duplici pretio, sed uno et eodem vel nullo: neque est distinguendum in præsenti casu inter opus et laborern, cum hæc duo in ipsis operibus corporalibus non distinguantur quoad valorem, nec distinctis pretiis æslimcnlur, sed totum illnd sit unum opus talibus conditionibus allectum, quod omnibus spectatis tali pretio communiter æstimatur. Unde fit quod, si opus non sit pretio aestimabile, quale est opus spirituale, labor intrinsecus non reddit ipsum plus vel minus æstimabile, et consequenter ipse non poterit pretio aestimari, quia, ut dictum est, non est æstimabile seorsim ab opere, sed in ipso opere quatenus illud reddit plus vcl minus æstimabile.

Res paritate clarescit : sit, v. g. herba quæ specialem habeat virtutem; ratione hujus virtutis tali vel tali pretio aestimabitur, el tamen ipsa virtus non æslimabitur, distincto pretio', abherba ; el si contingeret esse herbam quæ ratione suæ substantis esset pretio insslimabilis et invendibilis, non posset pretio æstimari aut vendi ratione illius virtutis, quia virtus herbæ sine herba ncc æstimatur nec venditur.

Quando ergo actio ipsa et commodum inde sequens non sunt appretiabilia, ita nec labor actioni intrinsecus; sic autem est in casu conclusionis. Uno verbo, labor intrinsecus est quid unum saltem moraliler et quoad æslimabilitatem cum ipsa actione : ergo ubi actio est invendibilis, ut in nostro

casu,ita ct labor. Unde babel hie locum haec regula Paschalis papæ, in cap. *Si quis objecerit,* 1, q. 3 . *Qui horum alterum vendiderit sine quo* ncc alterum provenit, *neutrum invenditum* relinquit.

Dices 1° Labor iste quantumvis intrinsecus, est quid temporale prelio æstimabile non minus quam labor extrinsecus actioni corporali , qui plus vel minus æstimatur secundum quod major vel minor est. Etenim csl incommodum quod patitur minister, quatenus pro alterius utilitate fatigat corpus else privat libertate vacandi aliis exercitiis ex quibus lucrum ipsi accresceret : unde , etiam solius laboris intrinseci intuitu „ plus datur condonanti duabus horis quam una, plus cantanti missam quam legenti, plus concionem habenti quam sacrificium oficrenti, licet istud sit concione dignius. Ergo.

R. N. ant. Quia , ul dixi, cum labor intrinsecus non sit prelio æslimabilis seorsim ab opere, sed in ipso opere el eodem prelio, sequitur quod si opus non sil appretiabile, ut est opus spirituale , ita nec ipse labor; secus in operibus profanis quæ sunt apprcliabilia.

Ad exempla quæ opponuntur, faleor attendi posse in spiritualibus magnitudinem laboris, non tamen ut appretietur cl ipsi assignetur pretium ad squalitatem , sed ut majus stipendium conferatur, congruum est enim ul qui plus laboris ponit plus stipendii reportet, juxta illud Apost. 1 Tim.5: *Qui bene praesunt presbyteri duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo el doctrina.*

Jnst. Labor iste non est magis intrinsecus actioni spirituali quam aurum sil intrinsecum calici consecrato : atqui hoc aurum vendi potest. Ergo.

R. disparitalem esse, quod aurum ctconsecratio sint duæ res distinctæ et separabiles , ct quod aurum independenlcr a consecratione et seorsim ab ipsa remaneat pretio æstimabile : non sic labor intrinsecus adm>nistrationi sacramentorum.

Xiect. 3. ini. ad Timoth. 5 —*DtCCS* 2° Num. 18, decimæ vocantur *pretium pro ministerio tabernaculi.* Et 1 Tim. dicitur operarius *dignus mcrccdesua.* Ergo.

R. τὸ *pretium* et το *merces* illic sumi late pro stipendio sustentationis debito sanctis laboribus, non pro eo quod est æqualis valons cum re quæ datur.

§ III. — *Dr umonia circa ./inert ipiritunliiui consequenter^ huc. cit, circa beneficia*

SECTIO PRIMA.

Præsupponenda.

Quid ct quotuplex nt beneficium ? quot modij nc·quii itur et amittitur ? quid jus patronatus ? quid pensio ?

Dico 1° Beneficium ecclesiasticum communiter delinitur : *Jus perpetuum percipiendi [ructus ex bonis Ecclesiae, ratione spiritualis officii, auctoritate ecclesiastica [undatum.*

Unde est duplex jus in beneficio : unum ad oflicium spirituale, cl aliud cx primo consequens ad temporales fructus. Hoc jus secundum primario el directe importatur in definitione beneficii, *ul patet,* el est proprie beneficium ; unde communiter dicilur : *Beneficium propter officium,* ex concil. Constant. sess. 43, decreto *De dispensationibus.*

Palet etiam ex ultimis particulis definitionis quod illa officia, v. g. capellaniæ castrorum quæ a nobilius laicis fundantur in perpetuum auctoritate propria non ecclesiastica , non esse beneficia.

Dico 2° Beneficium aliud sæcularequod clericis sæcularibus competit, aliud regulare quod regularibus addictum est. Sæcularc non potest regulariter absque dispensatione papæ conferri regularibus, neque vice versa regulare sæcularibus. Colligitur ex lit. *De præbendis* in G, cap. *Supereo.* Porro omne beneficium censetur sæculare nisi probetur regulare. Probatur autem ex litteris fundationis , vel cxcontinua possessione quadraginta annorum. Ita Layman post Navarrum, Azorium ct alios.

Item beneficium aliud simplex,aliud duplex. Simplex est illud quod neque vel specialem præcminenliam , vel jurisdictionem vel administrationem habet, v. g. canonicatus, capcllania , etc. Duplex est illud quod aliquid illorum habet.

Item beneficium aliud titulare, quod nempe in titulum perpetuum conferlursic, ut sine gravi causa beneficia tus eo privari non possit, sive per legem , sive per judicis sententiam. Hujusmodi sunt plerumque omnia saecularia beneficia. Aliud manuale, quod in titulum quidem confertur sed revocabililcr , ad nutum vel prælati vel patroni. Hujus generis sunt beneficia régir laria , ul officia prioratus sub abbate, sacristæ , thesaurarii, etc., ct alia quæ non sunt curat? aut electiva. Imo curata quæ pleno juro subsunt monasterio, sunt etiam manualia.

Ncc obstat quod beneficium dicatur in perpetuum ; illa enim quæ dicimus manualia , licet auferri possint, id non habent cx sua institutione, sed cx hoc quod ii qui illa obtinent subjiciantur absolute, quoad officia, habitationem cl totam vilæ rationem, suo superiori magis quam clerici sæculares papæ.

Alii dicunt beneficia esse perpetua, non quod non possint auferri,s ed quia instituta sunt ul semper durent, ulquc,dum auferuntur uni, alteri conferantur : non sic pensiones quæextinguuntur morte pensionarii.

Dico 3° Beneficia sex modis acquiruntur 1» *præsenlalione* patroni el institutione secuta ; 2° *electione* et confirmatione secula ; 3° *postulatione* et confirmatione secula ; 4“ *collatione libera;* 5° *permutatione; 6°resignalione* in favorem cum collatione secuta.

Præsentalio fieri polesl ab uno nempe patrono ; electio fila pluribus, puta capitulo : utraque dat jus ad rem. Postulatio est illius qui eligi non poterat, vel quia non erat de capitulo , vel quia jure non erat capax; non dat jus ad rem. Institutio supponit præsenlationem, confirmatio electionem ; utraque, scilicet tam institutio quam confirmatio, est vera beneficii collatio conferens jus in re, et ideo debet fieri per ecclesiasticos. Collatio libera est, quando beneficium solo jure prælati confertur, nec subest juri patronatus.

Resignalio csl spontanea proprii beneficii demissio coram legitimo superiore scilicet papa aulepiscopo, vel prælato inferiore, cujus est beneficii collatio, id acceptante.

Est duplex : pura quæ fit absque omni pacto seu conditione; et *conditionalis* quæ fit sub certis conditionibus. Et hæc iterum duplex : una quæ fit causa permutationis; altera quæ fit in favorem tertii. El hæc iterum alia simplex quæ fit absque ulla reservalionc; alia *quali[cata* quæ fit reservato sibi jure regressus, vel pensione, vel aliquibus fructibus.

Resignalio pura et ea quæ fit causa permutationis simplicis possunt fieri coram ordinario, vel collatore ecclesiastico qui habet jurisdictionem quasi episcopalem , aut *cui consuetudo præscripta tale jus contulit. Ita ex jure. Resignalio autem in favorem , cl *a fortiori* si sit qualificata , non potest fieri nisi inter manusSS. pontificis Ita fert stylus curiæ Romans qui facit jus.

Si resignans sit infirmus, debet supervivere viginli dies a die resignationis, alias beneficium censetur vacare per obitum cl et non per resignationem. Ita fert regula Cancellaris.

Resignalio debet publicari in loco beneficii intra sex menses a die supplicationis ohlalæ , si fiat in curia Romana ; intra mensem vero, si fiat extra curiam Romanam: alioquin si hoc tempore elapso contingat resignantem mori antequam resignalarius ceperit possessionem, censebitur beneficium vacare per obitum , el collatio facta erit nulla. Ita fert regula Cancellari®.

Beneficium resignatum in favorem aul permutatum, non potest conicrri nisi resignalario aut alteri permutantium ; quia nemo etiam papa potest auferre jus meum me invito : intellige sine causa rationabili.

Dico 4 · Beneficia amittuntur triplici modo : 1° per sententiam judicis; 2· per resignationem; 3 cx dispositione juris: et hoc quadruplicitcr, 1° per consecutionem alterius "beneficii incompalibilis ; 2° per validum matrimonium; 3° per professionem religiosam; 4·' propter crimen cui annexa est pœna amissionis beneficii, quale est hærcsis, schisma, frequens sodomia; item si quis obtinens parochialem ecclesiam, non ordinatur sacerdos intra annum , cl alia plura : de quibus vide Lcssium, lib. 2, c. 34, dub. 34.

Advertendum autem quod in his casibus criminis, non possit impetrari beneficium lanquam vacans, nisi prius crimen probetur el judicis sententia feratur; quia, inquit idem Lcssius, jura non sunt cum majori rigore recepta.

Advertendum insuper ratione absenti® non vacare beneficium ipso jure, sed requiri sententiam qua absens prius 1er citatus, ct intra sex menses non comparons, privetur.

Dico 5° Jus patronatus de quo hic agitur, quod etiam dicitur jus advocationis, est [iotestas præsentandi aliquem ad beneficium

'•irans. Dico *vacans,* alioquin foret irrita praesentatio, quia, ut dicitur cap. *Nulla, De concessione prwbendai,* hoc præbet occasionem caplandæ mortis proximi.

Tribus modis ex dispositione juris acquilitur jus patronatus, dotationc, vel æiJilicalione ecclcsiæ, vel concessione fundi, ul in eo ecclesia ædilicetur, juxta hunc versum: *Patronum faciunt dos, œdificatio, fundus.* Acquiritur cliam concessione papæ, el multiplicatis præsen talionibus quod excedat memoriam hominum.

Jus patronatus est duplex : ecclesiasticum et laicum. Ecclesiasticum dicitur, non (piod ecclesiasticus possidet (is enim potest etiam patronatum laicum possidere), sed quod competit alicui, vel ex eo quod ex bonis ecclesiasticis fundavit, aut ædilicavit, aut dotavit ecclesiam, vel quod habetur ratione alicujus dignitatis ecclesiastic®. Laicum est, quod quis habet cx eo quod de bonis saecularibus fundavit, aut dolavit, aut ædificavil ecclesiam, Seu beneficium erexit.

Aofriqiiod, si patronatus laicus donatione aul alio modo transferatur in ecclesiam scu capitulum aut monasterium, vel annectatur alicui beneficio seu dignitati ecclesiastica·, fiat ecclesiasticus. Colligitur cx jure, § ultimo, *Dc jure patronatus* in C.

Nota insuper quod patronus laicus teneatur facere præsenlationem intra quatuor menses a beneficii vacantia; ecclesiasticus intra sex menses : alias episcopus potest providere. Ita ex jure.

Dico 6“ Pensio est jus percipiendi aliquos fructus ex beneficio alieno, non quidem titulo beneficii quod non habet pensionarius, sed titulo officii ipsi impositi, aut concessionis ipsi factæ a superiore.

Duplex est : una *laicalis* quæ datur laicis , aut etiam indifferenter laiciscl clericis, sed propter aliquod ministerium temporale præsitum vel præstandum, ut quæ datur œconomo, ædituo, medico, organist®,principi ob navatam vel navandam operam in defensionem Ecclcsiæ; *clericalis* quædatur clericis qua clericis, hoc est, sub titulo ct qualitate clericali; ct est duplex : una quæ datur ob ministerium spirituale, ut quæ datur coadjutor! episcopi aut parochi, concinnatori, etc., et dicitur *spiritualis*. altera quæ datur clerico qua tali quidem, sed non titulo ministerii spiritualis, ul quæ datur pastori seni ad sustentationem, resignanti, permutanti, cedenti lite, etc., el dicitur *mixta.* Hæc pensio debet esse sic moderata, ul relinquatur beneficiarioquo<l satis csl ad ejus honestam sustentationem, saltem comprehensis distributionibus: unde usus obtinuit ut non excedat tertiani pariem fructuum. Potest tamen papa pinguiores creare ex justa causa.

Eædem ferme conditiones requiruntur ab obtinendam el possidendam pensionem quæ requiruntur pro beneficio, ct potissimum quod subsit justa causa alia a resignationc, quippe quæ debet fieri gratis; papa enim cujus solius nunc est creare pensiones, non est dominus bonorum ecclesiasticorum , sed oeconomus el dispensator : quapropter debet ex justis causis ea dispensare. Causæ sufficientes , juxta Declarationem cleri gallicani 1598, sunt 1res : prima, compositio litis, ad bonum pacis el utilitatem Ecclcsiæ; secunda compensatio minoris beneficii permutati quod non sufficit ad honestam sustentationem permutantis; tertia, indigentia resignantis. Poiest addi quarta, scilicet laboris suscepti in uti li talem Ecclcsiæ; hoc enim solo fere titulo conferuntur pensiones laicales. Non ergo se tutos credant in conscientia qui sine legitima causa pensiones habent etiam a SS. pontifice.

Pensio cxtinguilur 1» morte pensionarii; 2° ejus matrimonio, aul professione religiosa ; 3° renuntiatione etiam absque licentia superioris; 4° redemptione.

Quamvis oliin habens pensionem clericalem ad nullas preces teneretur, nunc jure novo, bulla Pii V, saltem ubi est rcccpla , tenetur quotidie ad officium Marianum : quod si omittat non facit fructus suos cl tenetur ad restitutionem, non secus ac qui possidens beneficium omittit breviarium, prout ibidem statuitur.

SECTIO n.

Utrurn beneficia , secundum quod est in eis ttm* purale , possint vendi ?

Nola tria in beneficio posse spectari, jus ad officium spirituale, jus ad temporales fructus ct fructus ipsos.

Certum est l°jus ad officium spirituale esse jure naturæ omnino invendibile, quia est spirituale.

Certum est 2° fructus utroque ture naturali cl positivo esse vendibiles, quia sunt mere temporales.

Certum wi3ujus percipiendi fruclus temporales propter offici urn Spirituale, quod jus est proprie beneficium , -esse jure positivo invendibile. *Id paid* cx variis loris juris, »·1 maxime ex his verbis Paschalis papæ, C, 1, q. 3, cap. Si guû *objecerit : Quisquis horum allerum vendit sine quo ncc allerum provenil* (id est valet),*neutrum invenditum relinquit : nullus ergo emat ecclesiam, vel prabendam, vel aliquid ecclesiasticum.*

Quapropter tota controversia ad hoc devolvitur, utrum id cliam sil illicitum jure naluræ, ita ut nihil hic valeat dispensatio pontificia : *negant* plerumque canonists ; — Hic a. 4. o. — *affirmant* communiter theologi; cum quibus

ibid. — *Dico.* Vendere vel emere beneficium quoad jus percipiendi fructus temporales, est simonia juris naturalis.

Probalur. Jus ad temporales fructus in beneficio est ita essentialiter annexum titulo scu juri epirituali ad ecclesiasticum officium, ut sine isto ncc esse, nec aestimari, imo nec concipi possit, salva manente natura beneficii. Si enim sit aut concipias, jus ad temporales fructus , sine jure ad spirituale munus, non est, nec concipis beneficium , ut palet ex jus definitione; ita ul lota ratio juris ad temporales fructus, sil ipsum jus ad spirituale munus : ergo vendi non polcsl jus ad temporale nisi spirituale intelligatur venditioni subjici.

Dices Ie cum canonists. Jus ad temporales fructus csl quid temporale. Ergo.

/L *D. ant.* Est quid temporale æstimabile indepcndcnlcr a spirituali in quo fundatur, *N. ant.* dependentor, *C. Solutio palet ex probatione.*

Repones. Fructus beneficii possunt vendi aut locari etiam pro loto tempore vita· beneficiarii : atqui tunc emplor seu locatarius acquirit jus ad illos fructus. Ergo.

R. D. min. Locatarius acquirit jus primarium fundatum in officio spirituali, quale habet beneficiarius, *N. min.* jus aliud secundarium fundatum in emptione scu locatione, *C. min.* cl *N. consequentiam.*

Dices 2° Jus patronatus annexum fundo transii cum fundo vendito ; similiter consecratio cum calice dum venditur calix : atqui non est simonia vendere fundum aul calicem : ergo similiter.

Λ. *N. consequentiam.* Disparitas est , quod tam fundus quam calix possint per se ratione suæ materiæ æslimari independenter vel a jure patronatus, vel «consecratione ; non sic jus ad temporales fructus in beneficio, quod nullum est absque titulo spirituali.

Dices 3° SS. pontifex potest separare jus ad fructus temporales a titulo spirituali. Ergo tunc saltem licebit tale jus emere.

11. D. ant. SS. pontifex potest, etc., destruendo naturam beneficii, *C.* salva manente natura beneficii, *N.* Est enim essentialiter beneficium , ut dictum est, jus percipiendi fructus temporales propter officium spirituale : unde neque cui conferretur tale jus ad spiritualia sine temporali, neque cui conferretur spirituale sine temporali , foret vere beneficiarius.

Dices 4° Dum SS. nonlifex creat pensionem super aliquod beneficium , quod frequenter ct licite, salva manet beneficii natura, siquidem non separat totum temporale, sed partem tantum quam alteri assignat solvendam a beneficiario : atqui videtur in hoc casu dare beneficium propter illam pensionem , quod est vendere beneficium : — Ib ad 3. — Si *enim* . inquit S. Thom. *ab eo cui beneficium confert* (episcopus) *requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem est ac si aliquod munus ab eo exigeret.* Ergo.

R. N. min. Dum enim creatur pensio super aliquod beneficium , non datur beneficium propter pensionem , sed sic datur beneficium , ul prius cx eo detrahatur propter legitimam causam aliqua porlio fructuum quotannis solvenda ei cui assignata est ; unde beneficium datur non cum plenis fructibus, quod licere docet S. Th. loco citato : — Ibid. — in verbis autem quæ objiciuntur loquitur S. Doctor in casu quo collator, absque alia causa quam collationis beneficii, sibi ipsi in actuali collatione reservaret partem fructuum ; quod esset conferre beneficium propter istud emolumentum, proindeque propter munus, quod estsimoniacum. Vide Cabassuliuin ,1. 5, c. 3, n. 20 cl 21.

SECTIO III.

*bi quibus casibus rcsignatio vel pet mutatio bene· fidorum sit simoniaca **

Dico 1° Rcsignalio in favorem facta coram ordinario non vidciur simoniaca , quia non datur temporale pro spirituali, cl e contra ; sed resignans dunlaxal indicat se

resignare si collator velit conferre Petro, v. *g. et* non resignare si nolit : est tamen illicita ex Stylo curiæ Romanæ ; debet ergo fieri talis resignalio inter manus solius papae, nisi forte praelatus inferior, ex privilegio vel consuetudine præscripta, habeat jus tales ''«signationes admittendi.

Dico 2° Resignalio reciproca facta coram alio quam papa, est simoniaca saltem jure positivo humano, ul si resignem meum beneficium Joanni cum pacto ul ipse resignet suum meo amico; item resignalio triangularis et quadrangularis, ul si resignem meum beneficium Petro et Petrus resignet suum Joanni, el Joannes suum Paulo. *Ratio est,* quia, *dato* quod in his non detur temporale pro spirituali, intervenit tamen pactum obligans ad id quod jure non inest; et tale pactum prohibetur a jure ut simoniacum, cap. *Tua nos* el alibi, ut dixi a. 2 : vide. Erit tamen licito si fiat coram SS. pontifice qui cx plenitudine potestatis dissipat omnem simoniam juris humani.

Dico 3° Resignare vel procurare alicui beneficium cum pacto ut illud idem libi vel alteri in posterum resignet , vel fructus aul pensio cx eo tibi vel alteri solvatur, esi simonia juris naturalis , quæ dicitur confidenlialis, pœnas juris positivi incurrens, juxla bullam Pii IV, ct maxime Pii V; quia non solum pensio aul fructus sunt quid temporale , sed ct ipsa obligatio resignandi in posterum esi prelio aestimabilis.

Secluso omni paclo exteriori , sed tamen cum intenlione interna obligandi resignalarium ad aliquid praedictorum , erit quidem simonia mentalis, sed pœnas juris non incurrens.

Seclusis vero cl paclo el intentione præfata , sed solum sperans aul confidens resignalarium tibi vel amico sponte aliquando resignaturum , non videtur simoniacum , simoniæ tamen vicinum.

Dicob °Permutatio simplex beneficiorum facta auctoritate superioris, est licita el valida, cap. *Ad quœstiones, Dc rerum permutatione. Ver* superiorem intelligoin permutatione simplici papam, episcopum, imo ct collatorem ecclesiasticum , uhi sic fert consuetudo ; secus in permutatione sub pensione, ul modo dicam.

Facta permutatio simplex auctoritate propria, est invalida et simoniaca jure ecclesiastico vetante omne pactum circa spiritualia vel spiritualibus annexa , ut jam sæpedic* tum est.

Non videtur tamen simoniaca jure naturali , quia in ea non datur temporale pro spirituali etc contra, sed spirituale pro spirituali ct temporale pro temporali commutatur. Nec obstat quod ex pacto orialurobligatio; utrinque enim oritur, et sic obligatio obligatione compensatur : nisi forte sic fiat commutatio, quod obligatio sit tantum ex una parte, quatenus nempe unus datet alter promiltit dare in posterum ; in hoc enim casu nollem negare esse simoniam juris naturalis,sicut juxta S. Th.—Hicq. 78. a. 8. ad 5.— obligatio ex parte mutuarii remutuandi in posterum, est usuraria.

?i insuper *objicias* commutantem exercercactum domini in rem spiritualem: fi. non omnem actum domini in rem spiritualem jure naturali interdici eam possidenti, siquidem possit illam dare, sed eum dunlaxat quo res spiritualis venditur.

Ex secunda parte hujus conclusionis inferes, omnes commutationes aul pactiones quæ fiunt circa aclionesseu jura inchoata et necessaria ad beneficium, esse simoniacas: utsi paciscaris cum Petro te electurum ipsum in episcopum, el ipse tibi promittat te vel alium præsentalurum ad illud beneficium. Similiter commutationes quæ fiunt circa quæcumque alia spiritualia quibus annexum est temporale, etsi proprie non sint beneficia , ul si permutes beneficium cum capellania non collativa.

Porro hæc omnia merito prohibet Ecclesia propter occasionem, periculum, suspicionem et praesumptionem simoniæ ; quia quando spirituale permutatur cum alio spirituali cui temporale est annexum, periculum est ct suspicione id fiat intuitu temporalis, adeoque per temporale comparetur jus ad spirituale et c contra.

Sed quid,si liat permutatio in spiritualibus quibus non csl annexum temporale? v. g. Petrus promittit Paulo prioratum, si Paulus suffragetur ipsi aut amico pro provincialatu.

R. 1° tale pactum esse grave peccatum aulambitionis, aut acceptationis personarum,aul scandali. Id nullus negat.

R. '2° esse cliam simoniacum : ita censuit facullasParisiensis, in condemnatione hujus propositionis : *Il n'y a point de simonie, lorsque deux religieux s'engagent*

Γ·»» à l'autre en celle sorte : Donnez-moi votre voia pour me faire provincial, et jevous donnerai la mienne pour vous faire prieur.

Sunt qui probant hanc responsionem ex eo quod, licet spirituale pro spirituali promittatur, obligatio tamen promissionem adimplendi sitoncrosa, idcoque pretio æstimabilis : et juxla hanc rationem , foretsimonia hæc juris naturalis ; sed videtur insufficiens ista ratio. Quamvis enim revera ista obligatio sit pretio æslimabilis, pari tamen obligatione compensatur : unde, quia permutatio privata beneficiorum similem utrinque importat obligationem , diximus non esse simoniacum jure naturali.

Quapropter verius puto hunc casum esse simoniacum vi regulæ generalis juris qua prohibetur omnis pactio, omnis conventio in spiritualibus, obligans ad id quod non inest jure; sicque simoniam esse dunlaxat juris humani.

Dico 5° Permutatio privata beneficiorum inæqualium quoad dignitatem aut fructus, compensata inæqualitatc dignitatis aut fructuum pecunia, vel pensione aul aliquo onere præter naturam permutationis, est iimonica jurc naturali : *palet* quia ista compensatio est quid temporale, datum pro altero beneficio, aul dignitate sprituali.

Nulla vero erit simonia in compensatione fructuum si fiat auctoritate papæ, sic tamen ut papa prius detrahat a titulo beneficii pinguioris partem fructuum ct assignet eam alteri permutantium , quo facto, is alter permutans poterit hanc partem temporalem vendere, accedente consensu papæ. Id magis patebit ex sequenti conclusione.

Dico 6° Resignalio beneficiorum sub pensione, facta coram SS. pontifice, est licita. *Patet* ex jure, C. *Ad quœstiones, de Rerum* permutatione, et ex usu quotidiano. Id etiam ratio suadet. Sicut enim SS. pontifex potest titulo beneficii plures fructus annectere, sic etiam polesl aliquos fructus ab illo subtrahere , et eos seu jus ad illos alteri concedere; quo casu beneficium transit ad cum cui confertur cum onere solvendi istam pensionem. Igitur resignare ea lege ut superior pariem fructuum a beneficio separet, et adstringat resignatarium illam solvere resignanti : quod, inquam, pontifex ex plenitudine potestatis quam habet in dispensandis bonis ecclesiasticis, jure facere potest.

Hio a. 4. ad 3. — Dixi, *coram SS. pontifice ;* quia, licet id olim fuerit concessum episcopis, ut innuit S. Th. et docent antiqui canonist®, attamen consuetudo praescripta ct stylus modernuscuriæ Romanæ qui facit jus, contrarium statuunt, haneque potestatem soli Romano pontifici adjudicant : et hoc conformiter juri communi quo statuitur ut ecclesiatica beneficia sine imminutione conferantur; Extra, cap. unico, tit. *Ul ecclesiastica beneficia.* Ita Covarr. Soto, Navarr. Toletus et alii apud Pontas, v. *Pension ,* cas. 10. Vide Cabassutium, l. 5, c. 4, η° 11,12,13.

Adverte autem , permutantes inter se et resignantem cum resignatario, posse privata auctoritate tractare de pensione, modo non concludant, sed totum referant ad beneplacitum SS. pontificis.

SECTIO IV.

Leviores quadam difficultates circa procedentem materiam resolvuntur.

Quærilur 1· utrum resignans beneficium possit exigere sumptus quos fecit pro illius adeptione ?

Λ. *negative.* 1° Quia, ut sæpe dixi, omne pactum in spiritualibus obligans ad id quod non inest jure, simoniacum est. 2° Quia non conferret beneficium gratis, sed pro talibus sumptibus recuperandis, cum non alia sit ratio eos exigendi quam resignalio.

Dices abesse simoniam ubi nihil præter indemnitatem quærilur : atqui : ergo.

R. veram esse majorem ubi agitur de indemnitate quæ compenset expensas ipsi resignation! conjunctas in favorem resignatarii; *falsa* autem si agatur de indemnitate quæ compenset expensas quas ohm resignans fecit ut beneficium sibi assereret, ul in casu posito. Hæ enim nihil habent commune cum resignalionc, neque factae sunl propter commodum ejus qui resignat : et quamvis resignalarius inde commodum reportet , hoc est per accidens et indirecte.

Quærilur 2° utrum pensio possit absque simonia redimi, seu, ut minus odiose loquar cum quibusdam , utrum licite exlinguatur pensio per solutionem quæ semel fit abundantioris pecuniæ , scilicet plurium annatarum ? Ante responsionem , recole varias species pensionum de quibus supra.

R. 1° Redimere pensionem spiritualem , existimo esse simoniam juris divini, quia

eadem videtur *cssc* -itio de illa ac de beneficio. 2° Redimere pensionem laicalcrn, non est simonia cx natura rei, cum sil quid temporale, advertit tamen Sylvius hic cx Fillucio, pœnitenliario Romano, esse materiam simoniæ juris positivi si fiat auctoritate privata, quia stylus curiæ observat ut talis pensio non redimatur nisi auctoritate summi pontificis; stylus autem curiæ facit legem. 3" Redimere pensionem mixtam auctoritate privata, non videtur simonie juris naturalis, quia non est emere jus spirituale, sed extinguere dunlaxal onus temporale, nimirum debitum solvendi quotannis certam summam : idque eo verius puto, quod secundum auctores foret simonia juris naturalis redimere talem pensionem per collationem beneficii, utpote temporale per spirituale ; aliunde hæc redemptio licita est auctoritate pontificia, quæ tamen nihil potest in jus naturale seu divinum. Est tamen sententia communis contra Cajctanum cl Toletum, hanc redemptionem absque auctoritate summi pontificis, cssc simoniam juris positivi; cujus sententiæ communis nullum aliud fundamentum reperio in jure, nisi consuetudinem præscriptam et stylum curiæ Roman®, qui, ul dixi, facit legem.

Quidam volunt tamen pensionem esse aliquo modo spiritualem aut saltem spirituali annexam, tum quia non polest dari nisi clericis, turn quia Pius V illi annexuit ofiicium Marianum.

Sed conlra. Inde sequeretur quod ejus redemptio auctoritate privata foret simonia juris naturalis, quod tamen communiter non admittitur, ct *patet* esse falsum ex dictis. Undead primam rationem, *D.* Talis pensio non potest dari nisi clericis, ita ut clericatus sil titulus ob quem datur, *N.* datur enim titulo vel sustentationis, vel gralitudinis, vel pacis, etc., ita ulclericatus sil dispositio mere concomitans ex parte subjecti, sive conditio sine qua non, *C.* eo scilicet modo quo quis, v. g. relinquit legatum pauperibus clericis, quod sæpe contingit in bursis, ut vocant, collegiorum, quæ tamen non sunt ideo spirituales. Ncc refert quod a potestate spirituali nempe pontificia concedantur; non enim omne quod est ab illa potestate concessum, est spirituale; alioquin dominium cleemosynæ a papa vel episcopo concessæ foret spirituale.

Si dicas saltem pensionem quæ datur pastori seni resignanti, videri spiritualem, seu spirituali annexam, quia datur propter officium spirituale prælerilum, sicut praebenda propter ofiicium spirituale proslandum. Ergo.

R. N. ani. Ad probationem, I). Datur propter ofiicium spirituale præleritum, ita ul ofiicium præleritum sil titulus mediante quo detur pensio, ut in præbenda quæ debetur titulo oflicii spiritualis, *N.* ila ul officium sit conditio sine qua non daretur,C. Est ergo magnum discrimen inter praebendam ct pensionem : præbenda non datur immediate person®, sed mediante titulo, ita ut beneficiarius immediate acquirat jus ad spirituale officium ex quo ct mediante quo habet jus ad temporale spirituali annexum; et ideo non potest vendi istud secundum, nisi vendito primo in quo fundatur. At vero pensio conceditur immediate personæ et non mediante officio spirituali præterito pro quo jam recipit mcrcedem sustentationis, et quod est tantum conditio sine qua non, seu etiam si vis motivum concessionis; ita ut solius hujus concessionis vi et titulo immediate, ct non alicujus officii spiritualis, debeatur pensio. Vide Lcssium hic, dub. 22, n. 126 cl sequentibus.

Ad secundam rationem, N. consequentiam. Ideo enim beneficium reputatur spirituale ct invendibile, quia fundatur in officio spirituali ex quo sequitur ; unde dicitur beneficium propter officium : at pensio non fundatur in officio, c contra officium est posterius jure ad illam, siquidem Pius V imponat hanc obligationem jam habentibus pensionem, ita ut verum sit dicere quod officium sit propter pensionem , ct non pensio propter ofiicium. Uno verbo, beneficium annectitur spirituali consequenter; pensio autem antcccdcnlcr. Scio Lessium, Cabassutium ct alios sentire, vi hujus bullæ Pian®, ubi recepta est, pensiones beneficiarias erectas esse in spirituale statum, sed meo sensu non consequenter ad sua principia; non enim tunc esset magis vendibilis quam beneficium, quod tamen non admittunt laudati auctores.

Quæritur 3° utrum pensio cesset morte resignatarii?

Respondeo. Cabassulius ,Theor. ct Prax l. 2, cap. 14, n. 15, dicit juxta Glossam J

doctoresin caput *Nisi, de Præbcndis,* non cessare, sed obligationem ejus solvend® transire ad successores resignalarii. El n. 14, refert clausulam apponi solitam in litteris concessionis in cui ia Romana, qua ad id adslringuntur iidem successores. Observat tamen Pontas, v. *Pension,* cas. 3, receptum ossein pluribus regni Galli® provinciis, pensionem cessare morte resignatarii, nisi pensionarius obtineat a suprema curia decretum quo obligatio illam solvendi extendatur ad successores resignatarii.

Quæritur 4° utrum abdicatio scu renuntiatio pura beneficii, hoc est, neminem collatori commendando, facto inscio superiore, sit valida?

R. non valere si beneficium sit pacifice acquisitum ct possessum, Extra. *De renuntiatione,* c. 8 et 10, unde non vacat beneficium portalem renuntiationem ; valere autem si beneficium sil litigiosum aut habeatur tantum jus ad rem. Ila fert communis praxis.

Quæritur 5° utrum permutans possit privata auctoritate redire ad suum beneficium , si ante completam permutationem allcr moriatur aul ejus beneficium non sit permutabile?

R. probabilius affirmative conlra P. Henno. Quia non renuntiavit absolute suo beneficio, ut contendit laudatus auctor, sed cx suppositione tantum ct sub conditione alterius beneficii adipiscendi, qua conditione non purificata non amittit titulum nec possessionem sui beneficii. Ila sentire videtur Platcllius hic, n. 845. Idem existimo dicendum de eo qui resignavit simoniacc; cum enim nulla sil ejus resignatio,non amittit titulum aulpossessionem sui beneficii.

Quæritur 6°quænam dicuntur beneficia incompatibilia , qu® compalibilia?

R. Beneficia incompatibilia sunl duplicis generis. Incompatibilia primi generis dicuntur, qu® talia sunl cx juris dispositione, ut per pacificam possessionem secundijvacel prius; qualia sunt plures episcopatus, plura beneficia curata, duo canonicatus, aut du® caucllani® habentes idem officium.

Incompatibilia secundi generis dicuntur, qu® quamvis retineri non possint absque dispensatione, tamen non ila repugnant, ul unum vacet altero obtento : hujusmodi sunlomnia beneficia simplicia rcsidcnliam incornpalibilern poscentia. Cætera vero sub altero horum membrorum non contenta , sunt compatibilia, qualia sunt difformia sub eodem tecto, v. g. propositura el canonicatus simplex, duæ capellamæ habentes officia diversa, quibus unus satisfacere potest.

Quæritur utrum beneficia equitum Melitensium ct similium, vulgo commeodæ militares, possint vendi absque simonia ?

R. affirmative. Quia non videntur proprie beneficia, sed subsidia temporalia titulo laicali concessa , nempe propter obsequia temporalia præslita vel præstanda in defensionem Ecclesiæ. Et quamvis quædain sint quæ nonnisi religiosis professis conferantur, religio tamen noncst titulus cur conferantur, sed lanium conditio sine qua non, titulus enim , ul dixi, est obsequium temporale. Nec obstat commendatorios teneri ad certas preces ; hæc enim obligatio ipsis incumbit ratione suæ professionis, non ratione commendæ. Est tamen talis venditio illicita, quia est conlra mentem fundatorum , quæ fuit ul darentur ob defensam vel defendendam rempublicam Christianam.

Quæritur 8° utrum papa possit esse simoniacus?

Hic a. d. ad 7. — *R.* Certum est 1° papam posse incurrere reatum simoniæ juris naturalis cl divini; quia, quamvis res ecclesiastic® sint ejus ul dispensatoris principalis, non tamen sunl ejus ul domini el possessoris; ncc minus juri naturali aut divino subditur quam quivis alius mortalis.

Certum est 2° papam simoniacum non incurrere poenas latas a jure positivo contra simoniacos ; quia non tenetur suis aul Ecclesiæ legibus quoad vim coactivam ; nemo enim nisi a suo superiore cogitur el punitur.

Difficultas ergo restat de simonia juris ecclesiastici : pendet autem ejus resolutio ex hisqu® dicuntur 1, 2, q. 96, a. 5 , ubi disputatur an legislator adslringatur suis legibus. Porro , juxta eaqu® ibi traduntur communiter , mihi probabilius est papam posse incurrere simoniam juris humani; quia, ut ibidem dicitur, licet princeps aut legislator non subdatur suis legibus quoad vim coactivam, subditur tamen quoad vim directivam in iis rebus qu® ®que spectant

principem ac subditos ; hoc est, tenelur mores suos componere secundum legem , non quidem directe vi legis positæ, cum nemo sibi ipsi sit «uperior, aut sibi imperet, sed ex æquitate flaturali et legis naturalis dictaminc quæ jubet caput membris conformari in iis quæ spectant bonum commune, nec patitur prin.ipcm aliam sibi, aliam subditis legem imponere in pari causa. Et quia illa obligatio generalis contrahitur secundum variam materiam ct species virtutum ad quas subditi obligantur , hinc sequitur legislatorem contra legem agentem , peccare pro conditione materiæ vel virtutis præceptæ : ut si, v. g. papa non jejunet tempore quadragesimæ, peccat contra temperantiam; si omittat sacrum in die festo, contra religionem; ct in subjecta materia, si vendat officia ecclesiastica, peccat peccato simoniæ.

Adverte tamen legislatorem agentem contra legem, secluso scandalo, vel damno, vél injuria tertii, non ita facile peccare mortaliter ac subditos. Quia, ut dictum est, non adstringitur vi legis positæ, sed tantum illa æquitate naturali qua tenetur se conformare subditis in pari causa, quæ æquitas naturalis non videtur tam stricte obligare. Non negamus tamen fore peccatum mortale si ageret contra legem in re graviori, et ubi enorme foret principem discordare a subditis : v. g. si papa nequidem semel in anno communicaret aut confiteretur, si diepaschæ missam non audiret; quia tunc videretur violari notabiliter æquitas naturalis.

ARTICULUS VII.

De pomis simoniacorum.

{ I. — *Utrum simoniace accepta sint restituenda ?*

Dico 1° Collatio beneficii simoniaca est nulla, jure positivo, Extra. L. 5, tit. 3 *de Simon,* c. 26; et Extra, *dc Simon,* cap. *Cum deteslabile.* Ideoque tam beneficium quam pretium ipso eodem jure positivo ante sententiam judicis sunt restituenda. Est communis et certa; sed difficultas est de jure naturæ quod non solum beneficia, sed quæcumque alia spiritualia simoniace data et accepta spectat. Pro quo cum D. Ih. el aliis communius, contra Lessium ct alios.

Dico 2° Beneficia et quæcumque alia spiritualia simoniace accepta , sunl ipso jure naturæ restituenda ante sententiam judicis.

Probatur. Nullus potest licite retinere id quod contra voluntatem domini acquisivit ; puta , si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem et ordinationem domini sui, ille qui acciperet, licite retinere non posset : atqui Dominus, cujus prælati ecclesiarum suntdispensatores et ministri, ordinavit ut spiritualia gratis darentur , secundum illuti Malth. 10: *Gratis accepistis, gratis date :* ergo qui muneris interventu spiritualia quæcumque assequitur, ea licite relinere non potest, cl consequenter ipso jure natura tenelur restituere ante sententiam judicis.

Confirmatur. Contractus simoniacus quo spiritualia venduntur, est ipso jure naturæ absolute nullus : atqui quod acquiritur per contractum absolute nullum, est ipso jure naturæ restituendum ante sententiam judicis : ergo *Probatur maj.* Illo contractus est absolute ipso jure naturæ nullus quo venditur 1° id quod ex sc non est vendibile, 2° id cujus venditor non habet dominium neque domini consensum : atqui spiritualia quæcumque secundum se non sunt vendibilia, ut dictum est supra, neque vendens habet eorum dominium aut domini consensum, ut modo dicebamus. Ergo.

Dices cum Lcssio. In collatore fuit potestas el voluntas transferendi beneficium f in collalario capacitas et voluntas illud recipiendi : atqui hæc in quavis re sufficiunt ad transferendum beneficium : ergo collatio simoniaca beneficii ipso jura naturæ est valida.

R. N. in collatore fuisse potestatem transferendi beneficium, nimirum illud vendenutpatclex probationibus conclusionis.

Insl. cum eodem. Ordo simoniace collatus vel receptus tonet : ergo et beneficium simoniace collatum aut acceptum.

R. N. consequentiam. Est enim singularis exceptio in collatione sacramentorum maxime imprimentium caracterem , propter institutionem Christi. Sic enim ca Christus instituit , ut voluerit ca valide conferri quando non esset obex, hoc est, quando applicaretur forma materiæ cum intentione faciendi et recipiendi quod ipse instituit, quod totum reperiturin ordinatione aliunde simoniaca, unde valida est et imprimit tcaracterem :— Ibid. adi.—csl tamen illicita , ct ideo ordinatus nec gratiam nec ordinis cxcculioncm recipit, eo quod quasi furtive suscipit caracterem contra principi-

(... Domini voluntatem. In beneficii autem collationc nihil simile occurrit quo fiat valida; sed est mera venditio et emptio rei invendibilis et sine consensu Domini, adeoque ipso jure naturæ nulla.

Utrum alia sacramenta non imprimentia caracterem, ut matrimonium, simoniace collata aulsuscepta , valeant, dubium est; S. Thomas loquitur de solis imprimentibus caracterem. Ratio tamen petila ex institutione Christi videtur pro omnibus militare.

Repones cum eodem Lessio. Professus per simoniam est vere religiosus, ut omnes conveniunt: ergo et consecutus beneficium per simoniam est vere beneficiarius, secluso jure positivo.

R. N. consequentiam. Dispanlas est, quod vola emissa in iis circumstantiis quas Ecclesia requirit ad eorum validitatem, qualia hic supponuntur, sint valida : per vola autem valida fit religiosus, non per emptionem status religiosi : at simoniaca collatio nihil habet quo constituatur beneficiarius, nisi ipsam emptionem beneficii. Et quia vota solemnia commode observari non possunt extra monasterium, ideo ad tempus toleratur quod religiosus maneat in eodem monasterio, et quod monasterium retineat pretium pro ejus alimentis, donec Ecclesia seu judex aliter ordinaverit : sic autem de hujusmodi simoniacis debet ordinare juxta concilium Lateranense sub Innocenlio III. Extra, ***de Simonia,*** cap. ***Quoniam*** 40 :—Ibid, ad 5.—« Si eis scientibus d commissa est simonia, sine spe restilud lionisde monasterio seu expellantur, el » ad agendam poenitentiam perpetuam sunt » in arctiori regula ponendi, vel in aliquo v loco ejusdem ordinis, si arctior ordo non » inveniretur... Siveroipris ignorantibus... d sint simoniace recepti, postquam renun- » liaverint, possunt de novo recipi, locis b mutatis :»hoc est, prioribus relictis et inferioribus assignatis.

Dices 2° Nullus debet puniri pro eo quod non est factum eo sciente el 'Olente,quia poma debetur peccato quod est voluntarium : atqui, secundum nos, citra culpam aliquis puniretur privatione sui beneficii, si nempe ipsi inscio conferretur simoniace beneficium : c»g?

Ibid, ad 3.— ***R.*** quod hoc quod aliquis privetur eo quod accepit, non solum csl poena peccati , sed etiam quandoque est etiectus injuslæ acquisitionis, pula, cum anquis emit rem aliquam ab eo qui vender* non potest, ut fit in prssenti casu.

Ibid.— Itaque, si aliquis scienter cl propria sponte simoniace accipiat ordinem vel ecclesiasticum beneficium, non solum privatur eo quod accepit, utcareal execulione ordinis, et beneficium resignet cum fructibus inde perceptis, sed etiam ulterius punitor, quia notatur infamia , excommunicatur, etc., ut infra dicemus : et tenetur ad restituendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos qui percipi potuissent a possessore diligenti, quia possidet mala fide, exceptis tamen fructibus illis qui alias expensi sunt in utilitatem Ecclesiæ.

Ibid—Si vero, eo nec volente nec sciente, per alios alicujus promotio simoniace procuratur, caret quidem ordinis execulione et tenetur resignare beneficium cum fructibus exlantibus, non autem lenelur restituere fruclus consumptos, nisi in quantum ex illis factus est ditior, quia bona fide possedit.

Ibid. — Sed si inimicus fraudulenter daret pecuniam pro alicujus promotione, vel si ipse promotus expresse contradixerit, tunc non tenetur ad renuntiandum, nisi forte postmodum facto consenserit, solvendo quod fuit promissum. Ita cap. ***Sicul tui.*** Extra, ***de Simonia.*** Non quidem quod talis collatio sit jure naturæ valida, sed quia in hoc casu Ecclesia supplet quod deest ad validitatem , ila ut auctoritate sua suprema censeatur conferre beneficium. Hujusque dispositionis rationem assignat pontifex ibidem :***Alioquin,*** inquit, ***contingeret quod alicujus [actum, insidias inimico parantis, damnosum exislerelcum penitus displiceret, et sic aliquis de [raude sua commodum reportaret.***

Ex quibus D. Th. etjuris textibus, ***colligo*** in duplici casu beneficium simoniace acceptum non debere dimitti : 1°si iascio beneficiario, simonia per inimicum commissa est; 2- si beneficiarius simoniæ a quovis committenda? expresse contradixerit , modo postea facto non consentiat, solvendo quod promissum est.

•***Petei*** utrum extra hos casus, simoniace provisus sine sua notitia vel culpa, non gaudeat saltem privilegio triennalis possessionis , ita ul eo elapso tuto possit retinere

beneficium , etiamsi postea ipsi innotescat simonia ?

R. *mullos id affirmare*, quia cum bona fide habet titulum coloralum;lutius lamen et verius existimo contrarium, quia ipsa regula Cancellariæ de triennali possessione ipsum casum videtur excipere ; hæc sunt ejus verba : « Voluit el ordinavit dominus noster ut » si quis quicumque beneficia ecclesiastica » qualiacumquc sint, absque simoniaco in» gressu ex aposlolica vel ordinaria collao lioneper triennium pacifice possederit, » si se non intruserit, super hujusmodi be» neficiis molestari nequeat ; nec non impe» traliones dc beneficiis sic possessis factas » irritasel inanes censori decrevit. » Idem habet concordatum initum inter Leonem X elFranciscum I , lit. *dc Pacificis possessoribus.* Cum ergo ipsa regula generaliter et indistincte excludatsimoniacum ingressum, videtur inlelligendam esse de simonia inculpata. Idque insinuatur cap. *Ex insinuatione* 20 , *de Simon.* Ita censet Molinous quem citat et sequitur Pontas , verbo *Possession,* cas. 1 ; refertque sententias curiarum supremarum in confirmationem. Cabassulius, Theor. et Prax. 1.2, c. 20, n. 18.

Ib. ad 1. ct ad /j. ct q. 32. a. 7. — *Dico* 3° Pretium simoniaco acceptum pro quacumque rc spirituali, est pariter jure naturæ restitutioni obnoxium ante sententiam judicis. Ita cum D. Th. ct pluribus aliis contra plures.

Probatur , quia , ul dictum est, contractus vi cujus illud pretium accipitur, nempe venditio rei spiritualis, est nullus, idcoque ex hac parte recipiens nullum habet titulum illud relinendi ; sicut qui in civilibus accipit pretium pro re aliena quam vendere non poterat, illud retinere non potest.

Confirmatur. Usurarius tenetur jure naturæ ante sententiam judicis restituere lucrum usurarium : ergo et simoniacus pretium rei spiritualis.

Pices 1° *ut supra.* In conferente pretium csl voluntas el potestas transferendi ejus dominium , et pariter in recipiente est capacitas el voluntas illud acceptandi : atqui hæc in quavis rc sufficiunt ad transferendum dominium. Ergo.

R. 1\' majorem pro prima parte, scilicet messe conferenti pretium . voluntatem et potestatem transferendi ejus dominium in **priesenti catu. t** Non est voluntas ; quia , ul suppono , non vult dare gratis, sed solvere in quantum debet, et in quantum alter habet jus ad illud ; non enim intendit cedere alteri plus juris quam habeat ; ipse autem nihil debet, ct altor non habet jus ad pretium. Sicut ergo usurarius tenetur restituere lucrum usurarium , quia qui solvit usuras non intendit plus juris ei tribuero quam habeat, ita in nostro casu. 2· Non adest potestas ; quia conferens pretium contendit ejus dominium transferre per contractum venditionis cl emptionis, qui jure naturæ nullus est.

Quod si forte conferens haberet intentionem donandi quovis posset modo etiam gratis, tunc recipiens simoniace non videretur obnoxius restitutioni jure naturæ nisi ex conscientia erronea.

Dices 2 ' Si prolium simoniace acceptum esset jure naturæ restituendum, non posset SS. pontifex in ejus retentione dispensare, quod est lamen contra juris dispositionem, Exiravag. *Sane,* tit. *de Simonia.* Ergo.

R.N. sequelam. Quia cum, uldicemus infra, tale prolium sit Ecclesiæ restituendum , el SS. pontifex sit supremus bonorum ecclesiasticorum administrator, potest justis intervenientibus causis illi qui simoniace recepit sicut alteri assignare.

Dices 3° *contra hanc clprœccdentcm conclusionem.* Si simoniace data et accepta jure naturæ essent restituenda, non solum simoniaci in ordine, beneficio et religione tenerentur ad restitutionem, sed omnes alii in quacumque rc spirituali : atqui hos solos 1res Ecclesia in jure declaravit teneri ad restitutionem. Ergo.

R. revera omnes omnino simoniacos attento jure naturæ teneri ad restitutionem; Ecclesia lamen hoc specialiter declaravit et sancivit proprio jure de tribus assignatis, quia frequenliorcs sunt el ecclesiastico regimini magis nocivi : nec lamen omnino dc aliis siluit, nam cap. *A adivimus,* Extra. *de Simonia,* adstringit episcopos restituere quod pro sepultura exegerint.

Verum major est difficultas de simoniaco mentali, non quidem pure mentali, qui solo affectu talis, nihil exterius deditaul accepit ; sed de illo qui, nullo pactum eliam implicito exterius interveniente, accepit tamen aut dedit aliquid tanquam prolium pro re spirituali; quæslio, inquam, est ulrum teneatur ad restitutionem non incas ac simoniacus rcalis? Ulrinque probabiliter disputant auctores. Sub distinctione respondendum existimo. Unde

Dico 4° Si simonia mentalis interveniat ex ulraque parte, collatoris scilicet cl collatarii, uterque debet restituere. Si cx una parte tantum, pars simoniaca nihil debet restituere, sed altera, dum simoniæalterius erit conscia.

Probalurcl elucidatur conclusio in exemplo. Sempronius cx intentione simoniaca contulit beneficium Camillo, el Camillus pari intentione dedit Sempronio temporale pro beneficio. Camillus debet restituere beneficium , quia Sempronius illud ei contulit titulo venditionis, quod non potuit valide, cum ad id non haberet consensum domini ct res esset invendibilis. Pariter Sempronius debet restituere pretium, quia Camillus illud ei dedit titulo emptionis quod etiam valide non potuit : unde neuter habet titulum relinendi vel beneficium vel prolium. Si vero Sempronius intendit vendere beneficium, sed Camillus ei dederit gratis temporale, Camillus non potest quidem retinere beneficium, quia illud ei invalide contulit Sempronius, *ul patet cx dictis,* sed Sempronius potest relinere temporale, quia illud ei valide dedit Camillus, scilicet liberali donatione. Etc contra, si Sempronius gratis contulit beneficium , et Camillus intendit illud emere, potest Camillus relinere beneficium utpote gratis et valide ei collatum a Sempronio, sed Sempronius non potest relincrc prolium quia invalide collatum a Camillo.

Hæc inlclligo secundum se ; per accidens enim ignorantia simoniaeæ intentionis in compacte, potest alleram partem excusare a restitutione ad quam secundum se teneretur : unde dixi, *dum simoniæ alterius erit conscia.*

Secundum hanc distinctionem, facile explicamus duas auctoritates in quarum solutione operose laborant qui sine distinctione tenent omnes simoniacus mentales teneri ad restitutionem. Prima el Grogpii IX, extra, cap. *Mandato,* lit. *de Simon.* ubi dicit cos qui nullo pacto, sed solo affectu animi sunt simoniaci, non teneri ad resignationes spiritualium cl temporalium, sed sufficere per solam poenitentiam satisfacere Creatori. Secunda est I). Thomæ qui hic ad 6, dicit, *Quud simoniacus men·* ia/is *quoad pœnam ecclesiasticam exteriorem ,* non *puniatur ul abrenuntiare tenentur , sed debet de mala intentione poenitere.*

Hæc, inquam, vera sunt in scientia nostra : revera enim, secundum nos, simoniacus mentalis non tenetur restituere, quia est simoniacus, sed quia recepit quod alter simoniace ipsi dedit, id est, non propler propriam simoniam sed propter simoniam alterius; quod ita verum est, ut etiam si ipse recipiens non foret simoniacus, nihilominus teneretur restituere. Pro propria autem simonia mentali, si hanc etiam ipse admisit , sufficit per solam poenitentiam satisfacere Creatori. Hæc salvo meliori judicio.

Sii — *Cui simonitue accepta fini rettitueada ?*

Dico 1° Abdicatio beneficii simoniace accepti fieri debet inter manus collatoris, cum non sil alius qui illud legitime conferre possit.

Sed quid, si collator etiam in ipsa beneficii collatione sit simoniacus ideoque excommunicatus? *Respondet* Ponlas, v. *Collation ,* cas. 9, quod si ejus excommunicatio sil occulta, non privetur jurc collationis, quia toleratur ab Ecclesia quoad forum exterius. Si autem sit publica, privatur jure collationis ; in quo casu devolvitur ad ordinarium, in cujus proinde manibus facienda erit abdicatio beneficii.

Hica 6,ad4 q 32 a 7. o q. 62. a. 5. ad 2 — *Dico* 2° Prelium simoniace acceptum , sive sit pecunia, sive possessio, sive fructus, debet restitui ecclesiæ in cujus injuriam datum fuit, non obstante quod prælalus vel aliquis de collegio illius ecclesiæ fuit in culpa, quia eorum peccatum non debet aliis nocere; ita tamen quod quantum fieri potest ipsi qui peccaverunt inde commodum non consequantur. Si vero prælaluset totum collegium sunt in culpa, tunc debet cum auctoritate superioris, vel pauperibus vel alteri ecclesiæ erogari, cap. *De hoc It,* Extra, *de Simon,* cl cap. *A adivimus* 41, eodem titulo.

Sylvius hic, conclusione secunda, intelligil banc D. Thomæ resolutionem quando res spiritualis est tradita, vultque quod quando res spiritualis nondum est tradita, prolium pro ea acceptum sil restituendum ei qui dedit : el dicit esse sententiam Cajet. Vici. Dominici, I.cssii, Malderi et communem; iimdalurquc in cap. *Dilectus* 28, Ex-

ira. *de Simon* Nolim ego solus sententiam tantorum virorum cl communem, si ila sil, impugnare : unum dico , in laudato capile *Dilectus,* quo unico fundamento nititur illa sententia , agi dc eo qui pecuniam dederat non simoniace, sed ad redimendam injustam vexationem sibi irrogatam in suis dignitatibus et beneficiis ab archidiacono Eboracensi. Placet verba canonis referre : α Dixi lectus filius N. præposilus, nobis exposuit » quod , cum Eboracensis archidiaconus » eurn mullis gravaminibus allicere non » cessaret, promisit ei certam quantitatem » pecuniæ se daturum ut ab ipsius desiste- » ret læsione : verum diclus archidiaconus, » post receptionem pecuniæ , super digni- » talibus cl beneficiis suis ab ejus molestia » non quievit; ideoque Dilectioni vestræ » mandamus quatenus, si res ita se habet, » archidiaconum restituere quod accepit (si d eum contra promissionem suam ivisse » constiterit) compellatis.» In quo sane casu nulli dubium est pecuniam esse restituendam ei qui dedit, quia, cum non sit in culpa, non meretur ea privari. Nostra autem elS. Th'imæ resolutio est de eo qui simoniacusesl in collatione pretii.

Ibid. — *Dico* 3U Hæc restitutio in usus pios, de qua in præcedenti conclusione, facienda est ante sententiam judicis. Ita post I). Thomam communius doctores. Ratio petitur ex juribus laudatis, C. *De hoc* ct cap. *Audivimus,* ubi praecipitur regibus, principibus, episcopis, ut quæ simoniace receperint restituant ecclesiæ seu in utilitatem locorum in quorum fuerint soluta dispendium : non est autem verisimile quod jura praecipiant hæc fieri post sententiam judicis, cum ordinarie non sit judex qui reges, principes, episcopos ad hujusmodi restitutionem condemnet.

Dices I** Pœna non debetur ante sententiam judicis Ergo.

R. N. consequentiam. Quod enim simoniacus teneatur ad hanc restitutionem non solum est pœna, sed etiam praeceptum ecclesiasticum juri divino consonum, secundum I). Thomam locis citatis.

Dices 2 Qui pretium dedit non amisit dominium illius : ergo debet illi restitui. *Probatur ani.* 1" Jura laudata seu alia non privant eum tali dominio. 2° Accipiens jure est incapax talis dominii capiendi per contractum siinoniacum, cl conferens non intendit illud a se abdicare nisi pel uletn contractum : ergo remanet apud ipsum.

R. 1° *Dato ant. N. consequentiam.* Quando enim aliquis dat aliquid illicite cl contra legem, licet de facto non amittat ejus dominium, meretur tamen amittere, unde non debet ei fieri restitutio. Et quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit,non debet sibi retinere, sed debet in usus pios convertere.

R. 2° *D. ani.* Non amisit dominium immediate per legem, *C.* quia rtvera lex de facto eum non privat ; mediale, *N.* Cum enim lex præcipial recipienti ut expendat istud pretium in usus pios , hoc facto et tali restitutione facta, vi legis privatur qui dedit hujus pretii dominio.

Dices 3°, cap. *Veniens,* Exire *de Simonia,* jubetur pretium reddi illi qui dederat, nempe monacho per simoniam recepto. Ergo.

R. id specialiter statutum fuisse pro hoc casu particulari : 1° quia ille monachus bona fide cl inculpate pecuniam dederat, exacta enim ab eo fuerat prætexlu consuetudinis, ut observat Covarruvias; 2> quia ad aliud monasterium transmeare compellebatur, ct ideo debebat secum asportare pecuniam pro alimentis necessariis.

§111 — *Dr aliis panis simoniacorum.*

Prælcr obligationem restituendi de qua praecedentibus, et quæ non tam est pœna quam effectus injustæ acquisitionis, varias alias pœnas incurrunt siinoniaci, ut sunl suspensio, excommunicatio, etc., pro quo

Suppono 1° ut certum, nullam simoniam inducere pœnas juris ipso facto, nisi sil commissa in his tribus : 1° in ordinibus sive majoribus, sive minoribus, sive susceptis, sive collatis; 2 in beneficiis; 3°in ingressu vel professione religionis. Simoniacus in aliis licet graviter peccet et possit iisdem poenis puniri per sententiam judicis, eas tamen ipso facto non incurrit ; Ecclesia enim solum 1res assignatos casus ipso facto poenis subjecit, quia, ut jam dixi, frequentius accidunt el sunl magis nocivi regimini Ecclesiæ. Ila communiter.

Suppono 2° ut probabilius, nullam simoniam inducere ipso facto pœnas juris I nisi sil realis completa ; hoc est, nisi ex pacto expV'dlo vel implicito sil datum spirituale

ex una parte, et ex altéra temporale saltem quoad aliquid : unde neque mentalis, neque conventionalis etiam inixta, seu ex una parte completa, eas inducunt. Ita Sylvius hic, Layman, Lessius, post Navarrum, Armillam, Binsfeld, Covarruviam,Gomesium et alios contra Cajetanum, Soto, Tolet. Garcias, Henno,etc., qui contendunt quod, quando res spiritualis est tradita, licet non tradito pretio, pœnæ incurrantur.

Verum , quamvis in rigore simonia pure conventionalis videatur incurrere pœnas juris, quia ad substantiam contractus emptionis et venditionis sufficit conventio seu consensus mutuus, tamen juxta stylum curiæ Romanæ, non incurrit nisi utrinque sit completa , teste Navarro apud Lessium et Layman. Et ratio esse potest, quia pœnæ tam graves et quæ ipso facto incurruntur, strictæ interpretationis esse debent, ita ut, dum ferentur in aliquod opus peccaminosum, intelliganlur tantum de opere completo, nisi contrarium aperte exprimatur.

Confirmatur. Simonia conventionalis completa ex parte solius temporalis, secundum omnes et etiam ipsos adversarios , non incurrit de facto pœnas juris, ergo nec completa ex parte solius spiritualis; non enim est potior ratio pro uno quam pro alio, nec magis perfecta est venditio aut emptio per traditionem solius spiritualis quam per traditionem solius temporalis.

Pater Henno opponit 1° c. 5, q. 3, ubi dicitur : *Quidquid ergo, vel in sacris ordinibus, vel in ecclesiasticis rebus , vel data vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse et nullas unquam vires habere censemus.* 2° In Extravag. 1 *de Simonia,* loquens pontifex de suspensis ob simoniam ab ordinibus, etiam comprehendit illum qui *sub promissione pecuniæ ordines receperit.* 3° Cap. *2 de Confessis,* Extra, spoliatus canonicus beneficio, eo quod electionem promissa pecunia, non tradita , vendiderat. 4» Toletus et Garcias asserunt talem esse stylum curiæ Romanæ.

II. ad primum, omnem conventionem simoniacam etiam incompletam , jure naturæ independenter a jure positivo esse irritam : unde verum est pontificis dictum etiam in nostra sententia. *Ad secundum,* nihil tale legi in Extravag. citata, ubi tantum agitur de simonia in ingressu religionis. *Ad tertium.* Spoliatur canonicus beneficio non ipso facto, sed per definitivam sententiam pontificis, ut ibi expresse dicitur. *Ad quartum.* Toleto et Garciæ oppono Navarrum, Lessium , Sylvium et alios qui contrarium asserunt.

NoLindum, tamen quod, si conventio simoniaca, ab initio incompleta, postea compleatur, tunc incurrantur pœnæ, imo retrotrahuntur ex fictione juris ad tempus pactionis, juxta stylum curiæ Romanæ , ut docet Lessius post Navarrum. Probabile est tamen, juxta eosdem et Henriques, hanc retrotractionem non habere locum pro foro conscientiæ, quia canones id non statuunt, sed tantum pro foro externo; nemo enim vere est excommunicatus coram Deo nisi sit contumax, vere autem non est contumax nisi cum fecerit illud quod sub pœna excommunicationis ei erat prohibitum.

Cætcrum ab hac secunda suppositione excipitur simonia confidentialis, quæ, licet non sit completa ex utraque parte, inducit tamen ipso facto excommunicationem et alias pœnas juris, propter bullam Pii IV *Romanum pontificem* 1564, et bullam Pii V *Intolerabilis* 1569. Quapropter, hoc ipso quo altori confers seu procuras aut resignas beneficium cum pacto explicito vel implicito ut illud idem, aut illius fructus, seu fructum pars tibi vel tuo nepoti, aut alteri conferatur, seu ex eo pensio solvatur (quod est simonia confidentialis), ipso facto omnes juris pœnas incurris.

Pontas, v. *Simonie,* casu 7, docet solos simoniacos per munus *a manu* incurrere pœnas juris, non simoniacos per munus *ab obsequio* et *a lingua,* et horum beneficia non esse impetrabilia in foro exteriori ; quantum autem ad forum interius, penes confessorium esse ut justis de causis permittat eis retinere beneficia. Verum quibus fundamentis nitatur hæc resolutio non apparet, nullum profert laudatus auctor, nec ullum hucusque reperi in jure, aut in aliquo alio auctore. His præmissis,

Circa ordinth

Dico 1 Conferens simoniace ordines sive majores, sive minores, 1° est excommunicabis , Extravag. *Cum detestabile, de Simonia ,* 2° Est suspensus a cujusvis ordinis etiam tonsuræ collatione et ab exercitione omnium munerum pontificalium, ut a consecratione templorum , benedictione ve»·

tium sacraram, etc., huila ***Sanctum cl salutare*** Sixti V, dalo anno 1588. 3" Est illi interdictus ingressus ecclesiæ, ibidem. Poenam excommunicationis innovai concilium Trident, boss. 21, cap. 1 ***de Reformat.*** Putat Lessius hic dub. 25, n. 194, bullam Sixtinam non esse usu receptam.

Quidem hanc excommunicationem extendunt ad eos qui pro prima tonsura , vel pro litteris dimissorialibus aut testimonialibus, aut sigillo aliquid simoniacc accipiunt ; quia Tridenlinum loco citato , cum prohibuisset aliquid recipi etiam sponte oblatum pro collatione ordinum , eliam clericalis tonsuræ, pro litteris dimissoriis aul testimonialibus, pro sigillo aliavecausa, tandem subjicit: Si ***contra fecerunt, lam dantes quam accipientes pœnas a jure inflictas incurrant.***

\rerum non infundate observat Lessius hic dub. 23 post Navarrum quod,cum concilium non intendat novas pœnas inducere (alias id expressius declarasset), sed solum renovare quod jure antiquo statutum est, videatur quod illa verba, ***pœnasjuris incurrant,*** referenda sint ad cos in quos jurestatutæsunt, nempe ad conferentes et recipientes ordinem simoniace.Aliunde durum videtur episcopum aut ejus ministros excommunicari quod aliquid acceperinlspontc oblatum.

Dico 2° Suscipiens simoniacc aliquem ordinem 1» est excommunicatus, Exlravag. citata ***Cum detestabile ;*** 2" est suspensus ab exccutioneordinumel probabilius omnium, ibidem ; 3 si in ca suspensione ministret, fit irregularis, ulpote violans censuram, et privatur ipso facto omnibus dignitatibus, beneficiis, officiis, ct fit inhabilis ad omnia, bulla Sixlina citata.

*CircM bt*rjiciat*

Dtoo **1· Simoniace conferens aut susci-**piens beneficium , excommunicator ipso facto. Exlravag. cit. Cum ***detestabile;*** et ia-super suscipiens fit inhabilis ad illud possidendum. Extra cap. ***Nobis futi,*** tit. ***de Simonia ,*** non tamen ad alia beneficia sive obtenta sive obtinenda, nisi per sententiam judicis id statuatur: nullum enim us hanc pœnam de facto imponit. Profertur quidem bulla S. Pii V ***Cum primum*** quæ est quinta in Bullatio, Sed observat Layman hic § 7in fine, post Suaresium , hanc bullam secundum hanc sui partem non esse usu recc|>-tam. Debet tamen simoniacus priusquam obtineat aliud beneficium, absolvi ahexcommunicatione saltem ad hunc effectum , ul fieri solet in provisionibus pontificiis ; quia, ut docet Cabassulius, 1. 5Thcor. el Prax.c. 11, n. 8, excommunicatio aliave censura atque irregularitas, praecedens electionem aut provisionem beneficii, facit eam invalidam etirritam, licet, collatojam beneficio superveniens, non inducat beneficii vacationem.

Dico 2) Mediatores in simonia ordinis cl beneficii excommunicantur ipso facto, Extravog. cit. ***Cum detestabile.***

Circa ingressum rcligionu>

Dico. Person® particulares simoniacae, in ingressu vel professione religionis, tam dantes quam accipientes , excommunicantur ipso facto ; et communitas, si in hanc simoniam consenserit, suspenditur, nimirum ab officio capitulari pertinente ad jurisdictionem vel administrationem ecclesiasti' cam, Extravag. ***Sane, dc Simonia.*** Lessius hic ,dub. 23 , n. 131 , putat hanc Extravagantem non esse usu receptam ; quod quidem videtur verum quantum ad aliquid , nempe quantum ad ***pastus et prandia*** quæ solent fieri in ingressu cl professione religionis.

Porro ***nota*** has omnes censuras hucusque recensitas, esse pontificias.

FIMIS TOMI *wm <*

INDEX

Dissertationum, Articulorum, Paragraphorum, Petitionum, Consectariorum, Digressionum, etc., quæ in hoc tomo VII continentur

TRACTATUS DE CONTRACTIBUS. DISSERTATIO T. De contractibus in genere. 1
Art. I. Quid et quotiiplex sit contractus? Ib.
Art. 11. Dc consensu ad contractum requisito. 3
Art. III. Utrum error irritet contractum ? 5
Art. IV. Utrum metus initet contractum? 7
Art. V Quinam possint valide contrahere ? 11
Circa filiosfamilias. 12
Circa pupillos ct minorennes. Ib.
Circa mores. 15
Appendix de restitutione in integrum. 16
Art. VI. Utrum contractus invalidus accessione juramenti valent el firmetur ? 17
Art. VII. Dc contractibus qualificatis. 20
' 1. Dc contractu conditional!. Ib.
$ II. De ceteris contractibus qualtfnalis. 23
Ait. VIII. Utrum contractus sub conditione futuri operis turpis purificata conditione valeant et obligent ? 25
Solvuntur objectiones. 28
Art. IX. Utrum contractus pro re vel actione jam aliunde débita sit validus ? 31
Art. 'X. Utrum contractus a jure prohibitus. ■eu cui deest solemmlas vel conditio a jure requisita, sit invalidus? 33
DISSERTATIO II. De contractibus gratuitis , scilicet de promissione ct donatione. 34
Art. I. De promissione. Ib.
t I. Quid sit promissio ? Ib.
$11. Quantum obliget promissio 1 .37
$ III. In quibus eventibus cesset obligatio pro missionis ? 41)
Art. II. De donatione. 41
$ I. Quid et quotiiplex sit donatio? Ib.
i II. Quis donare potest et quantum * 43
Art ID. De ultimis*.olnntalibus 47
$ I. Explicantur varie 80ecies ultimæ voluntatis ct alia quæilam line spectantia. Ib.
$11. De varis divisionibus testamenti , et so lemuitalibus ad id requisiti·. 49
Petes an saltem aliqua solemmtas , el qn.e requiratur ad validitatem testamenti in causas pias ? ;>2
5 III Utrum testamentum ad causas profanas cui decet solemnitas jure civili vel consuetudine requisita , sil validum saltem in foro conscientiæ ? b2
$ IV. Qui possint testari aul aliter disponere causa morti. 66
$ V. Utrum testamentum , alterare ullnna vo luntas. possit revocari ? 57
$ VI. Dc Haeredibus. Ib
Hæres ab intestato. 58
Hæres ex testamento. 59
Hæres universalis. Hæres particularis. 61
Hæres necessarius. Hæres non necessarius. Ib.
Quaeritur utrum renuntiatio hæreditalis futurs sit valida. 62
$. VII De exsecutore testamenti. 63
DISSERTATIO HI. De contractibus onerosis , et primo de venditione ct emptione. 64
Art I Quid sil venditio ? Quid emptio ? Ib
Art. II. Utrum liceat rem carius vendere aul vilius emere quam valeat? 6a
Art. III. Quid sit justus rerum valor seu justum pretium ? 67
Petes 1« quid censendum de illis qui mendaciis et perjuriis etficiunl ut vendant justo quidem prelio , sed summo , aul emant infimo ? 69
Petes 2* quid de illis qui interrogati «pianti velint vendere, respondent tanti; exigendo supra pretium supremum ? 7Ü
Petes 3> nli uni qui postquam mercem vendidit prelio infimo vel mediocri , possit aliquid de quantitate detrahere, vel adulterare . ut obtineat summum pretium ? Ib.
Petes 4° utrum res quæ non habent pretium legitimum aut vulgare , ul sunt gemme (aras, etc.,possint vendi tanti quanti dominus volet aut poterit? Ib.
Ait. IV. Utrum sint et qui sint tituli ratione quorum licet vendere supra ,elemere infra pretium commune? 71
$ I. Damnum eim igens et lucrum cessans. Ib
$ II. Dilata et anticipata solutio. 72
v HI. Chirographa seu debikipostea solvenda 73
§ IV. Subhastatio. 76
Art. V. I Irum venditio reddatur illicita propter defectum rei vendit® ? 77
Art. rI. Utrum venditor teneatur aperire vitiim, mei cis? 80
Art Vit. Utrum venditor qui novit pretium u mercium brevi minuendum ob futuram e*-I uni copiam , teneatur ul manifestare emploi ibus vel subtrahere de prelio ? 01
Petes utrum qui bona tide « init rem pretio sam tanquam vilem , quia omnium, ctiaiu peritorum marte, judicio reputabatur vi-

lis , sed post emptionem deprehenditur pretiosa , tenentur aliquid restituere venditori *f* 83
Art. VIII. Quæres vendi possint? 84
§ I. Utrum res aliena vendi possit vel emi ? 85
§ II. Utrum liceat vendere rem qua creditur emptor abusurus ? Ib.
Art. IX. Cui res vendita pereat aut fructificet ? 87
'j I. Cui res vendita et non tradita pereat ? Ib.
$ II. Cui res vendita el non soluta fructificet ? 89
Petes cui debeatur res successive vendita duobus? 90
Art. X. De variis pactis contractui venditionis emptionis adjectis. 91
Pactum retrovendendi seu redimendi in futurum. Ib.
Contractus mohatra. 92
Pactum legis commissoriae. Ib.
Pactum adjectionis in diem. 93
Retractus. Ib.
Art. XI. De monopoliis. Ib.
Art. XII. Varia: questiunculæ circa venditionem et emptionem breviter resolvuntur. 96
Art. XIII. Utrum negotiatio sit licita ? 97
DISSERTATIO IV. De mutuo el usura. 101
Art. I. Quid sit mutuum? Ib.
Difficultas est qualiter sit reddendum mutuum, quando pecuniarum seu aliarum rerum mutuatarum valor extrinsecus crevit aut decrevit. 102
Observanda circa has particulas in definitione mutui* positas : *cum obligatione reddendi.* 104
Art. II. Quid et quotuplex sit usura? Ib.
Art. III. An et quo jure usura sit prohibita ? 106
Solvuntnr objectiones. 108
Art. IV. Utrum pro mutuo sit illicitum expetere non solum pecuniam, sed aliquam aliam commoditatem? 111
Consectaria procedentis doctrinæ. 113
Art. V. An sint et qiii sint legitimi tituli accipiendi aliquid ultra sortem in mutuo? 117
$ I. Absentia pecunia:. Ib.
$ K Obligatio non repetendi sortem intra cer-»m tempus. 118
$ III. Damnum emergens. 120
$ IV. Lucrum cessans. 121
Expenduntur conditiones requisitae. 123
$ V. Periculum sortis. 125
Solvuntur objectiones. 127
§ VI. Pœna conventionalis. 130
§VII. Pactum legis commissoria: in pignore. 131
Art. VI. De restitutione usurarum. Ib.
$ 1. Utrum usurarius acquirat dominium usurarum, et quæ teneatur restituere ? Ib.
$ U. Utrum usurarius mentalis teneatur ad restitutionem? 134
$ III. Utrum omnia usurarii bona sint obligata restituendis usuris ? 135
i IV. Utrum et quomodo hæred:s usurarii teueautur restituere? 436
§ V. Utrum qui cooperantur usuris teneantnr ad restitutionem ? 137
§ VI. pœnæ usurariorum. 138
Ait. VII. Utrum liceat pecuniam mutuo accipere sub usura ? Ib.
Art. VIII. De montibus pietatis ei Lombardis 139
DISSERTATIO V. De censibus, caminis H contractu societatis. 141
Art. I. De censibus. Ib.
§ I. Quid et quotuplex sit census? 141
§ II. Utrum census tam realis quam personalis sit licitus ? 142
Solvuntur objectiones. 143
§ III. Variæ quæstiones circa census resol vuntiir. 146
Art. II. De cambio. 148
§ I. Quid et quotuplex sit cambium ? Ib.
§ 11. Utrum cambium sit licitum ? 149
§ III- Quid de cambio ad terminum Franco. furtensi ct Bysuntino? 152
Art. III. De contractu societatis. I
§ I. Quid etquotuplex sit coutractus eociet.i tis, et an sit licitus? Ib
§ II. De modo ineundi societatem. 153
§ III. De contractu triplici. 451
Solvuntur objectiones. 158
DISSERTATIO VI. De cæleriscontractibus. 161
Art. I. De locatione et conductione. Ib.
§ I. Quid sit locatio et conductio? Ib.
§ II. Utrum si conductor impediatur ab usu vel fructu rei conductae , teneatur solvere pensionem ? 464
Consectaria. 165
§ III. Variae quæstiones resolvunturcirca præsentem materiam. 166
Art. II. De emphileusi et fetido. 468
Art. III. De commodato, precario et deposito. 169
Art. IV. De fidejussione , assecuratione , Inpotheca, pignore et transactione. 171
Art. V. De ludo et sponsione. 173
$ I. Utrum ludus generatim sit licitus? Ib.
§ II. Utrum ludus cum pacto lucri pro victore sit secundum se illicitus? 474
$ III. Utrum ludus cum pacto jure positivo sit prohibitus? 176
§ IV. Utrum victor in ludo prohibito possit lucrum retinere, et victus teneatur solvere? 178
$ V. De sponsione. 179
TRACTATUS DE RELIGIONE ET VITIIS OPPOSITIS. DISSERTATIO I. De religione secundum se. ISO
Art. I. Quid sit religio ? Ib.
Art. II. Utrum religio sit virtus theologica, as mortalis? 181
Art. III. Utrum religio præemineat inter virlutes morales? 183
Art IV. Utrum religio habeat actus exteriores? 184
DISSEPtTATIO II. De actibus interim ibus religionis, qui sunt devotio et oratio. 485
Art. I. De devotione. Ib.
Art. II. De oratione secundum se. 184

Art. HL Bρ necessitate orandi. 486
AU IV. Virum solus Deussit orandus Γ ubi de invocatione sanctorum contra haeretico*. 489
Solvuntur objectiones haereticorum. 491
Appendix. Petes 4° utrum non sit tantum h citum et utile, sed etiam necessarium ad salutem invocare sanctos? 496
Petes 2° utrum orationes sanctorum pro nobis ad Deum fus® semper exaudiantur? Ib.
Petes 3° utrum anim® detent® in purgatorio possint a nobis invocari? 197
Petes 4° Utrum saltem non orent pro necessitatibus nostris in genere? non enim ignorant non pluribus affligi. Ib.
Art. V. Quae sint iu oratione a Deo petenda? ubi de Oratione Dominica. 498
Art. VI. Pro quibus sit orandum, et quibus competat orare? 2u0
Art. VII. De diuturnitate et merito orationis 202
Art. VIII. de oraL vocali, et Horis canonicis. 203
j I. Utrum oratio debeat esse vocalis? Ib.
$ II. Quid sunt, quot sunt Hor® canonic®, quo tempore el quo jure introduci®? 204
$ 111. Quos afficiat obligatio recitandi Horas canonicas? 206
Titulus beneficii. Ib.
Consectaria. Ib.
Difficultas, utrum rata omissionis eodem modo accipienda ut pro parocho ac pro canonico seu beneficialo simplici? 209
Altera difficultas, utrum qui habet duplex beneficium ex dispensatione, teneatur ad duplex officium? 240
Quid de canonissis Belgicis? Tenenlurne ad Horas privalim? 214
Titulus ordinis sacri. Ib.
Titulus professionis religiosae. 212
De officio B. M. Virginis, defunctorum el psalmis gradualibus, specialiterproordine S Dominici. 213
S IV. De canonicorum obligatione ad chorum. 245
Ç V. De forma recitandi officium. 217
S VI. De tempore, ordine, loco el situ recitandi Horas canonicas. 249
S VII. De integritate el interrupt. Horarum· 221
'j VIII. De intentione et attentione ad Horas. 223
$ IX. De causis excusantibus a recitatione Horarum. 239
Qu d censendum de oratione *Sncrosania*, etc. 231
Digressio historica. De liberatione Imp. Trajani ab inferis. Ad art. 6 piæced. dissert. Ib.
Solventur objectiones. 232
DISbERTATIO HI. De actibus exterioribus religionbi scilicet de adoratione, sacrificio, oblatione, primitiis et decimis. 234
Art. 1. De adoratione. Ib
Art. II. De sacrificio. 236
Ait. Iit. De oblationibus el primitiis. 439
Art. IV. De decimis. 240
ç I. Utrum et quo jure debeantur decime 240
§ II. Ex quibus bonis debeantur decime? 243
t III. Quibus sint solvendæ devini®? 244
§ IV. Qui teneantur solvere decimas? 245
Religiosi non tenentur decimas solvere. Ib.
DISSERTATIO IV. De volo. 247
Art. I, Quid sit votum? Ib.
Art. II. De materia voti. 254
Consectaria. 253
Quæritur utrum materia qu® fuit apta voto, si fiat deinceps inepta, vel non bona, vel impossibilis, ant parlim apta parliminepta, remaneat obligatio voti' 2o4
Consectaria.]b.
Art. HI. De obligatione voti. 256
\ I. Utrum et quantum obliget votum? Ib.
Solvenlur objectiones. 257
Petes utrum omnes transgressiones votorum sint ejusdem speciei' 258
Ex didis resolvuntur plures casus. Ib.
S II. De tempore obligationis voti. 259
$ III. Qualiter votum dubium obliget? 262
§ IV. Utrum obligatio voti possil ad alios transire? 263
Art. IV. Utrum expediat aliquid vovere, silque magis meritorium et laudabile facere aliquid ex volo quam sinevolo? 264
Art. V. De variis divisionibus voti, el in quo sila sil ejus solemnitas? 2 5
Solvuntur objectiones 263
Art. VI. An el quomodo obliget votum conditionale et pœnale? 274
Specialia de voto pomali. 273
Art. VII. Qui possint vovere? 274
Arl. VIII. Quot et quibus modis relaxetur ooii gatio voti? 277
§ I. De simplici cessatione voti. ib.
§ II. De irritatione voti. 278
Circa vota religiosorum. Ib.
Circa vola tihorninfamilias. 279
Circa vota conjugum. 280
§ III. Vari® difficultates resolvuntur circa irritationes votorum. 284
$ IV. De dispensatione voti. 283
Petes utrum in generali facultate dispensandi in volis comprehendatur facultas dispensandi in reservatis? 288
v De commutatione voti. 290
S VI. Vari®difficultates resolvunturcirca commutationem voti. 293
Circa Jubilæum. 294
Art. IX. Utrum in volis soleinnibus Ecclesia seu SS. pontifex possit dispensare? 295
Solvitur objectiones. 297
Impugnatur 1). Collet· 300
Digressio historica. De voto Jephte. Ad arl. 2 dissert, præced. 301
Solvuntur objectiones.. 303
DISSERTATIO v. De juramento, adjuratione el assumptione Divini nominis per laudem. 304
Art. I. Quid sit juramentum? Ib.
Art. II. Quotuplex sil juramentum? 307
Art. IIL Utrum jurare sive per Deum, sive per creaturas, sil licitum, idque per se ap-

latendum et frequentandum ? 312
Solvuntur objectiones. 313
Art. IV. Utram convenienter ponantur tres comites juramenti, videlicet, justitia, ju-*iicium et veritas? 315
Art. V. Quinam possint jurare. 318
Art. VI. De obligatione juramenti. 319
$ I. Utrum et quantum obliget juramentum promissiorum? Ib.
Solvuntur objectiones. 320
$ II. Da requisilisex parte jurantis ad validitatem juramenti promissorii. 324
§ 111. Utrum juramentum metu extortum , sit validum et obligatorium? 322
Solvuntur objectiones. 323
ξ IV. De requisitis ex parte materiæ ad validitatem juramenti promissorii. 325
§ V. Resolvuntur quædam diilculttes circa juramentum promissorium. 327
Art. VII. Utrum sit major obligatio juramenti quam voti , et utrum obligatio juramenti transeat ad hæredes? 329
Art. VIII. De interpretatione juramenti promissorii in dubio. Jb.
Art. IX. Quot et quibus modis relaxatur obligatio juramenti promissorii ? 331
Art. X. De adjuratione. 333
Art. XI. De assumptione Divini nominis per laudem. 335
Solvuntur objectiones circa ntrumque conclusionem 336
Pe organis. 337
Digressio historica. Utrum Israelitæ, dolo Gabaonitarnm decepti,juramentum illis præstilum servare tenerentur ? Ad art. 2 præced. dissert. *S 2,* conchis. 4. 338
DISSERTATIO VI. De observatione sabbati et diei dominicae. 339
Art. I. Discutitur natura præcepti de observatione sabbati el diei dominica*. Ib.
Art. II. Utrum opera quovis modo servilia prohibeantur diebus dominicis et festis? 342
Art. III. Utrum praeter opera servilia quædam «alia prohibeantur diebus dominicis et festis ? 346
Art. IV. Quæ causae excusenta peccato operantes serviliter diebus dominicis et festis? 349
Art. V. De auditione missæ. 352
Consectaria. 354
Art. VI. De causis excusantibus ab auditione missæ. 355
Art. VII. Ubi missa sit audienda? an necessario in ecclesia parochiali ? 358
Solvuntur objectiones. 362
Art. VIII. Utrum ultra cessationem ab opere servili el auditionem missæ, ad aliquid aliud teneantur fideles diebus dominicis et festis? 364
Confutatur singularis opinio Francisci Henno. 366
Digressio historica Dc tempore celebrandi fi stnni Pnschæ. Ad præced. dissert. 368
DISSERTATIO VII. De vitiis oppositis , religioni. F.l 1'· de superstitione. 370
Ari. 1« Quid et qnotnplcx sit superstitio? Ib.
Art. II. De idololatria.
§ I. Quid et quotuplex sit idololatria. Th,
§ II Utrum in solocullu quo creatura colitur ut Deus , sit idololatria ? 373
§ III. Utrum idololatria sit peccatum et quanturn, quæ ejus causa el origo ? 375
Art. III. Dc divinatione. 376
§ I. Quid et quotuplex sit divinatio? Ib.
$ II. Utrum omnis divinatio per astra , hoc est, omnis astrologia sit illicita ? 378
§ III. Utrum omnis divinatio per somnia sit illicita ? 380
§ IV. Utrum omnes divinationes secundi generis , quæ scilicet fiunt per observationes exteriorum rerum ut auguria , omina etc, sint illicitæ ? 381
Consectaria. Ib.
§ V. Utrum omnis divinatio per sortes sit illicita' 382
Peles 1° quid sit censendum de judicio ferri candentis et aquae ferventis ' 383
Peles 2° utrum ille usus sortium qui vulgo dicitur lotria, sit licitus? Ib.
Art. IV. De superstitionibus vanarum observantiarum. Ib.
Art. V. De magia. 384
§ I. Quid, quotuplex, quale peccatum sit magia ' quæ ejus signa el remedia ? Ib-
§ II. Utrum liceat tollere signa maleficii eo fine ut dæmon cesset nocere ? 385
Solvuntur objectiones. 386
Petes utrum sit licitum non solum tollere signum maleficii , sed etiam aliud signum apponere , quo prius vim suam amittat, aul prius pactum evertatur et diabolus nocere desinat ? 389
Digressio historic*. De Samuelis apparitione facta Sauli Pythonissam consulenti. Ad § 1» a. 2 præced. dissert. 390
DISSERTATIO VIII. De tentatlone Dei. 391
Ari. unicus. Quid, quotuplex sit tentalio Dei ? quale peccatum? Ib.
DISSERTATIO IX. De mendacio et perjurio. 393
Art. I. De mendacio. Jb.
ξ I. Quid sit mendacium? Ib.
$ II. Quotuplex sit mendacium ? 395
§ III. Uirmn omne mendacium sit peccatum, el quale ? 397
Art. II. De restrictionibus mentalibus, aniphibologiis seu æquivocis. 399
Solvuntur objectiones. 401
Consectaria. 409
Peles 1° utrum uti terminis qualitercumque æquivocis sine causa , quando sensos a loquente intentus non est obvius nec ab mentem interrogantis, sit mentiri ? 411
Peles 2° utrum talis peccet eliam contra justitiam, ita ut teneatur ad CQpipensaiionem damni , si quod inde sequatur ? 412
Ari. 111. De perjurio. Quid et quotuplex sit perjurium, ct quale p-ccaliini ? ib.
Art. IV. De consuetudine jurandi et pejerandi. 413
Art V. Utram liceat exigere ten recipere jm

ramentum a pejeraturo **vel** juraturo per falsos deos ? 415
Digressio historica. De reprehensione S Petri aS. Paulo. A«l art. 2 præced. dissert. 417
Solvuntur objectiones. 418
DISSERTATIO X. De sacrilegio. 419
Art. unicus. Quid ct quotuplex sit sacrilegium? Ib
Petes 4® utrum sacrilegium sil semper peccatum mortale? 423
Petes 2° quæ sit pœna sacrilegorum» Ib.
DISSERTATIO XI. De simonia. 424
Art. I. Quid sit simonia? Ib.
Art. II. Quotuplex sit simonia ? 425
Regula juris pro tota materia de simonia. 426
Art. III. Utrum sit simonia dare temporale tanquam motivum obtinendi spirituale et e conlra, aut ex mera gratitudinc? 427
Solvuntur objectiones. 432
Petes utrum si simonia promittere vel dare seu legare temporale sub conditione alicujus boni spiritualis præstandi a donatario in suam propriam utilitatem? 436
Defensio doclrinæ præcedentis adversns auctorem Theologia: Christianae. 437
Art. IV Utrum sit simoniacum spiritualia dare non solum pro munere a manu , sed etiam pro munere ab obsequio et a lingua ? 43.8
Petes atrum facere aut dare spiritualia propter timorem humanum , sil simonia? 441
Art. V. De simonia circa res spirituales in particulari. 442
Consectaria præcedentis doclrinæ. Ib.
Consectarium primum. Stipendia ministris Ecclesiæ debita non esse puras eleemosynas. Ib.
Consectarium secundum. De sacramento simoniace collato in extrema necessitate. 444
Consectarium tertium. De simonia in dispensationibus et ordinibus. Ib.
Consectarium quartum. Desimonia in ingresse religionis. 416
Consectarium quintum. De simonia in usu doclrinæ. 418
Con-ectanum sextum De simonia in redemptione vexationis injnstæ. 450
Art. VI. De simonia circa annexa spiritna libus. 453
§ 1. De simonia circa annexa spiritualibus antecedenler. 454
5 II. De simonia circa annexa spiritualibus concomitanter. 455
§ III. De simonia circa annexa spiritualibus consequenter . hoc est, circa beneficia. 456
Sectio prima. Præstipponenda. Quid el quoluplex sit beneficium ’ quod modis acquiritur el amittitur? quid jus patronatus» quid pensio? Ib.
Sectio secunda. Utrum beneficia secundum quod esi in eis temporale possint vendi ? 458
Sectio tertia. In quibus casibus resignatio vel permutatio beneficiorum sil smioniaca , 459
Sectio quarta. Leviores quædam difficultates circa præcedentem materiam resolvuntur. 461
Art. VII. De poenis simoniacorum. 464
§ I. Utrum simoniace accepta sint restituenda ! Ib.
§ II. Cui simoniace accepta sint restituenda ! # 467
§ III. De aliis pœnissimoniacorum. 468
Circa ordines. 469
Circa beneficia. 47U
Circa ingressum religionis. Ab.

EXPLICIT INDEX ГОМІ SEPTIMI

... uSoc dcTvp. - No iiit t ▪ ,8,r.P—ipJtme-Pwmicrc tarit